

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Andolsun Asr'a.

Şüphesiz bütün insanlar hüsrandır.

*Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine
hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.*

﴿**Asr Suresi**﴾

İMAM ALİ ANSİKLOPEDİSİ

Muhammed Reyşehrî

CİLT: 7

Çeviri
Mikâil Gürel

ASR Yayınları: 61

Kitabın Orijinal Adı

Mevsuatu'l-İmam Ali b. Ebi Talib (a.s)
Fi'l-Kitab ve's-Sunneh ve't-Tarih

Yazar

Muhammed Reyşehrî

Çeviri:

Mikâil Gürel

Tashih & Tatbik

Serdar Aytekin

Dizgi & Mizanpaj

Rahmi Onurşan Rahmani

Kapak

7. Cilt İlk Baskı / Mart 2014

İsteme Adresi

ASR Sesli ve Görsel Basın Yayın Ltd. Şti.
Merkez Mah. Zeynebiye Cad No:4 Kat:2
Halkalı-İstanbul
Tel: (0212) 693 75 51/Fax: (0212) 495 23 69
www.asryayincilik.com

BEŞİNCİ KISIM

İMAM ALİ'NİN (A.S) SİYASETİ

HÜKÜMET GÜNLERİ

1. Fasl: *Nur Biati*
2. Fasl: *Alevî Reformlar*
3. Fasl: *Yönetime Dair Siyaseti*
4. Fasl: *Kültüre Dair Siyaseti*
5. Fasl: *Ekonomiye Dair Siyaseti*
6. Fasl: *Sosyaliteye Dair Siyaseti*
7. Fasl: *Yargıya Dair Siyaseti*
8. Fasl: *Güvenliğe Dair Siyaseti*
9. Fasl: *Savaşa Dair Siyaseti*
10. Fasl: *Devlete Dair Siyaseti*

الفصل الرابع :

عزم الإمام على قتال معاوية ثانياً

1 / 4

خُطْبَةُ الْإِمَامِ قَبْلَ الْمَسِيرِ إِلَى الشَّامِ

2691 . تاريخ الطبري عن عبد الملك بن أبي حرة : لَمَّا خَرَجَتِ الْخَوَارِجُ وَهَرَبَ أَبُو مُوسَى إِلَى مَكَّةَ وَرَدَّ عَلِيُّ بْنُ عَبَّاسٍ إِلَى الْبَصْرَةِ ، قَامَ فِي الْكُوفَةِ فَخَطَبَهُمْ ، فَقَالَ :

الْحَمْدُ لِلَّهِ ۖ وَإِنِ اتَى الدَّهْرُ بِالْخَطْبِ الْفَادِحِ ، وَالْحَدَثَانِ الْجَلِيلِ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ .

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ الْمَعْصِيَةَ تَوَرَّثَ الْحَسَرَةُ ، وَتُعَقَّبُ النَّدَمَ ، وَقَدْ كُنْتُ أَمَرْتُكُمْ فِي هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ فِي هَذِهِ الْحُكُومَةِ أَمْرِي ، وَخَلْتُكُمْ رَأْيِي ، لَوْ كَانَ لِقَاصِيرِ أَمْرٍ ! وَلَكِنْ أُبَيِّتُمْ إِلَّا مَا أَرَدْتُمْ ، فَكُنْتُ أَنَا وَأَنْتُمْ كَمَا قَالَ أَخُو هَوَازِنَ :

أَمَرْتُهُمْ أَمْرِي بِمَنْعَرَجِ اللَّوْى *** فَلَمْ يَسْتَبِينُوا الرُّشْدَ إِلَّا ضَحَى الْعَدِ

أَلَا إِنَّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ اللَّذَيْنِ اخْتَرْتُمُوهُمَا حَكَمَيْنِ قَدْ نَبَذَا حُكْمَ الْقُرْآنِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمَا ، وَأَحْيَا مَا أَمَاتَ الْقُرْآنُ ، وَاتَّبَعَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ ، فَحَكَمَا بِغَيْرِ حُجَّةٍ بَيِّنَةٍ ، وَلَا سُنَّةٍ مَاضِيَةٍ ، وَاخْتَلَفَا فِي حُكْمِهِمَا ، وَكِلَاهُمَا لَمْ يَرْشُدْ

1-DÖRDÜNCÜ FASIL

İMAM'IN MUAVİYE'YE KARŞI İKİNCİ SAVAŞ KARARI

1/4

İMAM'IN ŞAM'A HAREKET ETMEDEN YAPTIĞI KONUŞMA

2691-Tarih-i Taberi [Abdumelik b. Hurre'den]: Hariciler ayaklanınca ve Ebu Musa Mekke'ye kaçınca Ali (a.s) İbn-i Abbas'ı Basra'ya" geri gönderdi. Kendisi Küfe'de kaldı ve daha sonra Küfelilere hitaben şu konuşmayı yaptı:

'Zaman büyük ve çok zor belalar indirse de hamd sadece Allah'a mahsustur. Şahadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve şahadet ederim ki Muhammed (s.a.a) Allah'ın elçisidir.

Şüphesiz ki isyan etmenin sonu hasretle pişmanlıktır. Ben bu iki kişinin hakemlikleri hususunda emrimi sizlere duyurmuş, özel görüşümü size sunmuştum. "Keşke Kasir'in sözü dinlenseydi!" Ama kendi istediğinizden başka bir şeyi kabul etmediniz. Ben ve sizler Hevazinli kardeşin ifade ettiği bir hale düştük:

Mün'araci'l-Liva'da görüşümü beyan ettim size

Fakat gerçek, ertesi gün kuşluk vakti göründü size¹

Şunu bilin ki hakem olarak seçtiğiniz o iki kişi Kurân'ın hükmünü arkalarına attılar; Kurân'ın öldürdüğünü (bidatleri) dirilttiler. Onların her biri Allah katından hiç bir hidayete dayanmaksızın kendi heveslerine tabi oldular. Bu yüzden açık bir delilden yoksun ve geçerli bir sünneten uzak hüküm verdiler. Verdikleri hükümlerinde de ihtilafa düştüler. Onların hiç biri doğru yolu bulamadı.

1-Yani, Mün'araci'l-Liva denilen yerde mola vermeyelim diye reyimi size bildirdiğim halde beni dinlemediniz. Ancak ertesi gün kuşluk vakti haklılığımı gördünüz ki o zaman iş işten geçmiş Hevazin kabilesi saldırarak, Abdullah'ı öldürmüş ve Dureyd b. Simme yaralı bir halde canını zor kurtarmıştı. (Mütercim).

فَبَرِئَ اللَّهُ مِنْهُمَا وَرَسُولُهُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ . اسْتَعِدُّوا وَتَأَهَّبُوا لِلْمَسِيرِ إِلَى الشَّامِ ، وَأَصْبَحُوا فِي مُعَسَّكَرِكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ ¹ .

2 / 4

اسْتِنَصَارُ الْإِمَامِ الْخَوَارِجِ فِي قِتَالِ مُعَاوِيَةَ

2692 . تاريخ الطبري عن عبد الملك بن أبي حرة : كَتَبَ [عَلِيٌّ] عَلَيْهِ

(السلام) إِلَى الْخَوَارِجِ بِالنَّهْرِ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى زَيْدِ بْنِ حُصَيْنٍ ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهَبٍ ، وَمَنْ مَعَهُمَا مِنَ النَّاسِ .

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ اللَّذَيْنِ ارْتَضَيْنَا حُكْمَهُمَا قَدْ خَالَفَا كِتَابَ اللَّهِ ، وَاتَّبَعَا أَهْوَاءَهُمَا بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ ، فَلَمْ يَعْمَلَا بِالسُّنَّةِ ، وَلَمْ يُنْفِذَا لِلْقُرْآنِ حُكْمًا ، فَبَرِئَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ مِنْهُمَا وَالْمُؤْمِنُونَ ، فَإِذَا بَلَغَكُمْ كِتَابِي هَذَا فَأَقْبِلُوا ؛ فَإِنَّا سَائِرُونَ إِلَى عَدُوِّنَا وَعَدُوِّكُمْ ، وَنَحْنُ عَلَى الْأَمْرِ الْأَوَّلِ الَّذِي كُنَّا عَلَيْهِ . وَالسَّلَامُ .

وَكُتِبُوا إِلَيْهِ : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّكَ لَمْ تَغْضَبَ لِرَبِّكَ ، إِنَّمَا غَضِبْتَ لِنَفْسِكَ ، فَإِنْ شَهِدْتَ عَلَى نَفْسِكَ بِالْكَفْرِ وَاسْتَقْبَلْتَ التَّوْبَةَ نَظَرْنَا فِيهَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ ، وَإِلَّا فَقَدْ نَابَذْنَاكَ عَلَى سَوَاءٍ ، إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ . فَلَمَّا قَرَأَ كِتَابَهُمْ أُيسَ مِنْهُمْ ، فَرَأَى أَنْ يَدْعَهُمْ وَيَمْضِيَ بِالنَّاسِ إِلَى أَهْلِ الشَّامِ حَتَّى يَلْقَاهُمْ فَيُنَاجِرَهُمْ ² .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 77 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 400 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 140 عن عامر الشعبي وجبر بن نوف وغيرها ، مروج الذهب : ج 2 ص 412 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 287 عن الشعبي وفيه إلى «ضعى الغد» ؛ نهج البلاغة : الخطبة 35 وفيه من «الحمد لله» إلى «ضعى الغد» والأربعة الأخيرة نحوه .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 77 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 401 ، الأخبار الطوال : ص 206 نحوه وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 287 .

Allah ve Resulü onlardan uzaklaştı, müminlerin salihî de! Şam'a hareket etmek için hazırlık görün, kendinizi hazırlayın. İnşallah Pazartesi günü sabah karargâhınızda toplanın.¹

2 / 4

İMAM'IN MUAVİYE'YE KARŞI SAVAŞTA HARİCİLERDEN YARDIM İSTEMESİ

2692-Tarih-i Taberi [Abdumelik b. Ebu Hurre'den]: Ali (a.s) Nehr'de bulunan Haricilere şöyle yazdı:

‘Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla

Allah’ın kulu ve müminlerin emiri Ali’den Zeyd b. Husayn’a, Abdullah b. Vahab’a ve onların beraberindeki insanlara.

Doğrusu hakemliklerine razı olduğumuz şu iki kişi Allah’ın kitabına muhalefet ettiler; Allah katından hiçbir hidayete dayanmaksızın kendi heveslerine uydular, sünnete amel etmediler; Kurân’ın hiçbir hükmünü yürürlüğe koymadılar. Bu yüzden Allah ve Resulü o ikisinden beraat etti, müminler de! Size bu mektubum ulaştığında bana doğru yola çıkın. Zira biz düşmanımız ve düşmanınıza doğru harekete geçmiş bulunmaktayız. Biz en başından üzerinde bulunduğumuz durum üzereyiz. Vesselam.’

Hariciler ona şöyle yazdı: ‘Doğrusu sen Rabbin için gazaplanmamış, aksine kendi nefsin için öfkelenmişsin. O halde eğer kendin hakkında kâfir olduğuna şahitlik edersen ve tövbeye yönelirsen biz de seninle aramızdaki iş üzerinde düşünürüz. Aksi halde topyekûn sana karşı savaşıyoruz. Zira Allah hainleri sevmez.’

Ali (a.s) onların bu mektubunu duyunca kendilerine dair ümidini yitirdi. Bu yüzden Haricileri kendi hallerine bırakmayı ve beraberindeki insanlarla birlikte Şamlılara doğru yola çıkıp onlarla savaşmayı uygun gördü.²

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.77; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.400; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.140, Amir Şâbi, Cebr b. Nevf ve diğerlerinden; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.412; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.287, Şâbi'den; Nehcü'l-Belaga, 35. Hutbe.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.77; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.401; el-Ahbaru't-Tival, s.206. Ayrıca bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.287.

2693 . أنساب الأشراف عن أبي مجلز : بَعَثَ عَلِيٌّ إِلَى الْخَوَارِجِ أَنْ سِيرُوا إِلَى حَيْثُ شِئْتُمْ ، وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ ؛ فَإِنِّي غَيْرُ هَائِجِكُمْ مَا لَمْ تُحْدِثُوا حَدَثًا . فَسَارُوا حَتَّى أَتُوا النَّهْرَوَانَ ، وَاجْمَعَ عَلِيٌّ عَلَى إِيْيَانِ صِفِّيْنَ ، وَبَلَغَ مُعَاوِيَةَ فَسَارَ حَتَّى أَتَى صِفِّيْنَ .

وَكَتَبَ عَلِيٌّ إِلَى الْخَوَارِجِ . بِالنَّهْرَوَانِ . : أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ جَاءَكُمْ مَا كُنْتُمْ تُرِيدُونَ ، قَدْ تَفَرَّقَ الْحُكَّامَانِ عَلَى غَيْرِ حُكُومَةٍ وَلَا اتِّفَاقٍ ، فَارْجِعُوا إِلَى مَا كُنْتُمْ عَلَيْهِ ، فَإِنِّي أُرِيدُ الْمَسِيرَ إِلَى الشَّامِ .

فَأَجَابُوهُ : أَنَّهُ لَا يَجُوزُ لَنَا أَنْ نَتَّخِذَكَ إِمَامًا وَقَدْ كَفَرْتَ حَتَّى تَشْهَدَ عَلَى نَفْسِكَ بِالْكَفْرِ ، وَتَتُوبَ كَمَا تُبْنَى ، فَإِنَّكَ لَمْ تَغْضَبَ لِلَّهِ ، إِنَّمَا غَضِبْتَ لِنَفْسِكَ . فَلَمَّا قَرَأَ جَوَابَ كِتَابِهِ إِلَيْهِمْ يَبْسُ مِنْهُمْ ، فَرَأَى أَنْ يَمْضِيَ مِنْ مُعَسَّكِرِهِ بِالنُّخَيْلَةِ . وَقَدْ كَانَ عَسْكَرُهَا حِينَ جَاءَ خَبَرُ الْحَكَمَيْنِ . إِلَى الشَّامِ ، وَكَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ فِي التُّهُوضِ مَعَهُ¹ .

3 / 4

نُزُولُ عَسْكَرِ الْإِمَامِ بِالنُّخَيْلَةِ

2694 . الأخبار الطوال . بَعْدَ ذِكْرِ رِسَالَةِ الْإِمَامِ (عَلَيْهِ السَّلَام) إِلَى الْخَوَارِجِ وَجَوَابِهِمْ لَهُ . : لَمَّا قَرَأَ عَلِيٌّ كِتَابَهُمْ يَبْسُ مِنْهُمْ ، وَرَأَى أَنْ يَدْعَهُمْ عَلَى حَالِهِمْ ، وَيَسِيرَ إِلَى الشَّامِ ؛ لِيُعَاوِدَ مُعَاوِيَةَ الْحَرْبَ ، فَسَارَ بِالنَّاسِ حَتَّى عَسَّكَرَ بِالنُّخَيْلَةِ ، وَقَالَ لِأَصْحَابِهِ :

1 . أنساب الأشراف : ج3 ص141 .

2693-Ensabu'l Eşraf [Ebu Mucliz'den]: Ali (a.s) Haricilere gönderdiği bir mesajda onlara “Dilediğiniz yere gidin, ancak yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın. Zira bir olay çıkarmadığınız sürece ben sizi [savaşa] tahrik edecek değilim.” buyurdu. Onlar da yola çıkarak Nehrevan’a geldiler. Ali (a.s) Sıffin’a gitmeye karar verdi. Bu haber Muaviye’ye ulaştığında o da yola çıktı ve Sıffin’a geldi.

Ali (a.s) Nehrevan’daki Haricilere şu mektubu yazdı: ‘Hep isteyip durduğunuz şey size gelmiş bulunmaktadır. Hakemler hiçbir hüküm veremedi ve hiçbir ittifaka varmadan ayrıldılar. Şimdi daha önce üzerinde bulunduğunuz duruma geri dönün. Zira ben Şam’a doğru hareket etmek istiyorum.’

Ona şu cevabı verdiler:

‘Sen kâfir oldun. Kendi aleyhinde küfre itiraf edinceye ve bizim gibi tövbede bulununcaya kadar bizim seni kendimize imam edinmemiz caiz olmaz.’

Hiz. Ali (a.s) onlara yazdığı mektubun cevabını okuduğunda kendilerine dair ümidini yitirdi. [Hakemlerin haberi geldiğinde karargâh edindiği] Nuheyle’den Şam’a doğru hareket etmeyi uygun gördü. Basra halkına da yazdığı bir mektupla onlardan kendisiyle birlikte hareket geçmelerini istedi.¹

3/4

İMAM’IN ORDUSUNUN NUHEYLE’DE KONUŞLANMASI

2694-el-Ahbaru’t-Tival [İmam’ın Haricilere yazdığı mektubu ve onların cevabını zikrettikten sonra] Ali (a.s) Haricilerin mektubunu okuyunca onlardan ümidini kesti ve onları kendi hallerinde bırakarak Şam’a doğru yola çıkmayı ve Muaviye’ye karşı savaşa geri dönmeyi uygun gördü. Sonra da orduyu yola çıkardı. Nuheyle’de karargâh kurdu ve yarenlerine şöyle buyurdu:

1-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.141.

تَأْهَبُوا لِلْمَسِيرِ إِلَى أَهْلِ الشَّامِ ، فَإِنِّي كَاتِبٌ إِلَى جَمِيعِ إِخْوَانِكُمْ لِيَقْدَمُوا عَلَيْكُمْ ، فَإِذَا وَافُوا شَخَصْنَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ .

ثُمَّ كَتَبَ كِتَابَهُ إِلَى جَمِيعِ عُمَّالِهِ أَنْ يُخَلِّفُوا خُلَفَاءَهُمْ عَلَى أَعْمَالِهِمْ ، وَيَقْدَمُوا عَلَيْهِ¹ .

2695 . تاريخ الطبري عن جبر بن نوف : إِنْ عَلِيًّا لَمَّا نَزَلَ بِالنُّخَيْلَةِ وَأَيَسَ مِنْ

الْحَوَارِجِ ، قَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَاثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّهُ مَنْ تَرَكَ الْجِهَادَ فِي اللَّهِ وَأَدْهَنَ فِي أَمْرِهِ كَانَ عَلَى شَفَا هُلْكِهِ ، إِلَّا أَنْ يَتَذَكَّرَهُ اللَّهُ بِنِعْمَةٍ ، فَاتَّقُوا اللَّهَ ، وَقَاتِلُوا مَنْ حَادَّ اللَّهَ ، وَحَاوَلْ أَنْ يُطْفِئَ نَوْرَ اللَّهِ ، قَاتِلُوا الْخَاطِئِينَ الضَّالِّينَ ، الْقَاسِطِينَ الْمَجْرِمِينَ ، الَّذِينَ لَيْسُوا بِقُرَاءٍ لِلْقُرْآنِ ، وَلَا فُقَهَاءَ فِي الدِّينِ ، وَلَا عُلَمَاءَ فِي التَّأْوِيلِ ، وَلَا لِهَذَا الْأَمْرِ بِأَهْلِ سَابِقَةٍ فِي الْإِسْلَامِ . وَاللَّهُ ، لَوْ وَلَّوْا عَلَيْكُمْ لَعَمِلُوا فِيكُمْ بِأَعْمَالِ كِسْرَى وَهَرَقْلَ ؛ تَيْسَرُوا وَتَهَيَّؤُوا لِلْمَسِيرِ إِلَى عَدُوِّكُمْ مِنْ أَهْلِ الْمَغْرِبِ ، وَقَدْ بَعَثْنَا إِلَى إِخْوَانِكُمْ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ لِيَقْدَمُوا عَلَيْكُمْ ، فَإِذَا قَدِمُوا فَاجْتَمِعْتُمْ شَخَصْنَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

وَكَتَبَ عَلِيٌّ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ . مَعَ عُتْبَةَ بْنِ الْأَحْنَسِ بْنِ قَيْسٍ مِنْ بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ . : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّا قَدْ خَرَجْنَا إِلَى مُعَسَّكِرِنَا بِالنُّخَيْلَةِ ، وَقَدْ أَجْمَعْنَا عَلَى الْمَسِيرِ إِلَى عَدُوِّنَا مِنْ أَهْلِ الْمَغْرِبِ ، فَاشْخَصْ بِالنَّاسِ حَتَّى يَأْتِيَكَ رَسُولِي ، وَأَقِمْ حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرِي . وَالسَّلَامُ² .

1 . الأخبار الطوال : ص206 .

2 . تاريخ الطبري : ج5 ص78 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص401 وراجع الأخبار الطوال : ص206 .

“Şamlılara doğru hareket için hazırlanın. Ben tüm kardeşlerinize size katılmaları için mektup yazacağım, onlar geldiklerinde inşallah yola çıkacağız.”

Daha sonra tüm valilerine mektup yazarak onlardan kendi yerlerine temsilciler bırakarak ona katılmalarını istedi.¹

2695-Tarih-i Taberi [Cebr b. Nevf'ten]: Hz. Ali (a.s) Nuheyle'ye vardığında ve Haricilerden ümidini kesince ayağa kalktı. Allah'a hamdu-ü senada bulunduktan sonra şöyle konuştu:

‘Her kim Allah yolunda cihadı bırakır ve O’nun emrinde gevşek davranırsa kendi helâketinin kıyısında olur. Ancak Allah (hidayet) nimetiyle onun elinden tutarsa başka. O halde Allah’tan sakının! Allah’a karşı savaşanlarla ve Allah’ın nurunu söndürmeye çalışanlarla savaşın. Hatalılar, sapkınlar, zalimler ve suçlulara karşı savaşın ki onlar ne Kurân kârieleridir ne de dinde fakihtirler; ne tevile âlimdirler ne de bu iş için İslam’da sabıka sahibidirler. Allah’a yemin olsun ki eğer üzerinize hâkim olsalar aranızda Kisra ve Hirgal (İran ve Rum padişahları) gibi davranırlar. Mağrip ehlinde olan düşmanlarınıza doğru hareket etmek için imkân ölçüsünde hazırlanın. Basra’daki kardeşlerinize de size katılmaları için haber gönderdik. Onlar geldiğinde ve toplandığınızda inşallah yola çıkacağız. Allah’tan başka hiçbir kudret ve güç yoktur.’

Hz. Ali (a.s) Abdullah b. Abbas’a bir mektup yazdı. Benî Sâd b. Bekir kabilesindeki Utbe b. Ahnes b. Kays ile gönderdiği o mektup şöyleydi: ‘Biz Nuhayle’de bulunan karargâhımıza doğru yola çıktık. Mağrip ehlinde olan düşmanımıza doğru hareket etmeye karar verdik. Elçim sana ulaştığında insanları yola çıkar ve sana emrimin ulaşmasını bekle. Vessalam.’²

1-el-Ahbaru’t-Tival, s.206.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.78; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.401. Ayrıca bkz. el-Ahbaru’t-Tival, s.206.

4 / 4

إصرارُ الجيشِ على قتالِ الخوارجِ قبلَ المسيرِ

2696 . مروج الذهب : نَزَلَ عَلِيٌّ الْأَنْبَارُ¹ ، وَالتَّأَمَّتْ إِلَيْهِ الْعَسَاكِرُ ، فَخَطَبَ النَّاسَ ، وَحَرَّضَهُمْ عَلَى الْجِهَادِ ، وَقَالَ : سِيرُوا إِلَى قَتْلَةِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ قُدُمًا ؛ فَإِنَّهُمْ طَالَمَا سَعَوْا فِي إِطْفَاءِ نَوْرِ اللَّهِ ، وَحَرَّضُوا عَلَى قِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَمَنْ مَعَهُ .

أَلَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَمَرَنِي بِقِتَالِ الْقَاسِطِينَ ؛ وَهُمْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ سَرْنَا إِلَيْهِمْ ، وَالتَّاكِثِينَ ؛ وَهُمْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ فَرَّغْنَا مِنْهُمْ ، وَالْمَارِقِينَ ؛ وَلَمْ نَلْقَهُمْ بَعْدُ .
فَسِيرُوا إِلَى الْقَاسِطِينَ ؛ فَهُمْ أَهَمُّ عَلَيْنَا مِنَ الْخَوَارِجِ ، سِيرُوا إِلَى قَوْمٍ يُقَاتِلُونَكُمْ كَيْمَا يَكُونُوا جَبَّارِينَ ، يَتَّخِذُهُمُ النَّاسُ أَرْبَابًا ، وَيَتَّخِذُونَ عِبَادَ اللَّهِ حَوْلًا² ، وَمَا لَهُمْ دُولًا .

فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَبْدَوْوا بِالْخَوَارِجِ ، فَسَارَ عَلِيٌّ إِلَيْهِمْ³ .

2697 . تاريخ الطبري عن أبي الصلت التيمي : بَلَغَ عَلِيًّا أَنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ :

1 . الْأَنْبَارُ : مِنْ نَوَاحِي بَغْدَادَ عَلَى شَاطِئِ الْفَرَاتِ عَلَى بَعْدِ عَشْرَةِ فَرَاسِخَ ، كَانَ بِهَا مَقَامُ السَّفَاحِ أَوَّلَ

خُلَفَاءِ بَنِي الْعَبَّاسِ (تَقْوِيمُ الْبُلْدَانِ : ص 301).

2 . حَوْلًا : أَيِ خَدَمًا وَعِيبِدَاءَ ، يَعْنِي أَنَّهُمْ يَسْتَعْدِمُونَهُمْ وَيَسْتَعْبِدُونَهُمْ (الْنَهَايَةُ : ج 2 ص 88) .

3 . مَرْوَجُ الذَّهَبِ : ج 2 ص 415 ، مُسْنَدُ ابْنِ حَنْبَلٍ : ج 1 ص 198 ح 706 وَفِيهِ «عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ : لَمَّا خَرَجْتَ الْخَوَارِجُ بِالنَّهْرَوَانِ قَامَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي أَصْحَابِهِ فَقَالَ : إِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ قَدْ سَفَكُوا الدَّمَ الْحَرَامَ ، وَأَغَارُوا فِي سَرْحِ النَّاسِ ، وَهُمْ أَقْرَبُ الْعَدُوِّ إِلَيْكُمْ ، وَإِنْ تَسِيرُوا إِلَى عَدُوِّكُمْ أَنَا أَخَافُ أَنْ يَخْلِفَكُمْ هَؤُلَاءِ فِي أَعْقَابِكُمْ» .

4/4

ORDUNUN ŞAM'A HAREKETTEN ÖNCE HARİCİLERLE SAVAŞTA ISRAR ETMESİ

2696-Murucu'z-Zeheb: Hz. Ali (a.s) “el-Enbar” a¹ vardığında askerleri etrafına toplandılar. Onları cihada teşvik ettiği bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu. “Muhacirler ve Ensar’ın katillerine doğru ilerleyin. Onlar uzun zamandan beri Allah’ın nurunu söndürmek için çabaladılar; Resulullah (s.a.a) ve beraberindekilere karşı halkı savaşa teşvik ettiler.

Şunu iyi bilin ki Resulullah (s.a.a) bana “Kasitin” güruhuna karşı savaşmayı emretti. Onlar, şimdi kendilerine doğru yola çıktığımız kimselerdir. “Nakisin” güruhuna karşı savaşmayı emretti. Onlar işlerini bitirdiğimiz kimselerdir. “Marikin” güruhuna karşı savaşı emretti. Henüz onlarla karşılaşmadık.

Şimdi “Kasitin” güruhuna doğru hareket edin. Onlar bizim için Haricilerden daha tehlikelidirler. Zorbalar olmak, halkın kendilerini Rab edinmelerin sağlamak, Allah’ın kullarını kendilerine köleler yapmak, onların mallarını ellerinde istedikleri gibi evirip çevirebilmek için sizinle savaşan şu kavime karşı hareket edin.’

Ancak ordu işe Haricilerle başlamaktan başka bir şeye yanaşmayınca Hz. Ali (a.s) onlara doğru hareket etti.²

2697-Tarih-i Taberi [Ebu Salt Timi’den]: Ali’ye (a.s) insanların aralarında şöyle konuştukları haberi ulaştı:

1-el-Enbar, Bağdat’a on fersah uzaklıkta Fırat kıyısındaki bir şehirdir. Abbasi halifelerinin birincisi olan Seffah orada ikamet etmiştir. (*Takvimu'l-Buldan*, s.301).

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.415; *Müsned-i İbn-i Hanbel*, c.1, s.198, h.706, Zeyd b. Vahab’dan: Hariciler Nehrevan’da ayaklanınca Ali (a.s) yarenleri arasında ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: “Şu topluluk (dökülmesi) haram olan kanı döktüler, halkın üzerine baskın yaptılar ve onlar, size en yakın düşmandır. Düşmanınıza doğru hareket ettiğinizde bunları arkanızda bırakmaktan korkarım.”

لَوْ سَارَ بِنَا إِلَى هَذِهِ الْحَرُورِيَّةِ فَبَدَأْنَا بِهِمْ ، فَإِذَا فَرَّغْنَا مِنْهُمْ وَجَّهْنَا مِنْ وَجْهِنَا ذَلِكَ إِلَى الْمُجَلِّينَ . فَقَامَ فِي النَّاسِ ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي قَوْلُكُمْ : لَوْ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ سَارَ بِنَا إِلَى هَذِهِ الْخَارِجَةِ الَّتِي خَرَجَتْ عَلَيْهِ فَبَدَأْنَا بِهِمْ ، فَإِذَا فَرَّغْنَا مِنْهُمْ وَجَّهْنَا إِلَى الْمُجَلِّينَ ، وَإِنْ غَيْرَ هَذِهِ الْخَارِجَةِ أَهْمُ إِلَيْنَا مِنْهُمْ ، فَدَعُوا ذِكْرَهُمْ ، وَسِيرُوا إِلَى قَوْمٍ يُقَاتِلُونَكُمْ كَيْمَا يَكُونُوا جَبَّارِينَ مُلُوكًا ، وَيَتَّخِذُوا عِبَادَ اللَّهِ حَوْلًا .

فَتَنَادَى النَّاسُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ : سِرْ بِنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَيْثُ أَحْبَبْتَ¹ .

2698 . الإمامة والسياسة : قَامَ عَلِيٌّ فِيهِمْ [أَهْلَ الْكُوفَةِ] خَطِيبًا ، فَقَالَ : أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ بَلَغَنِي قَوْلُكُمْ : لَوْ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ سَارَ بِنَا إِلَى هَذِهِ الْخَارِجَةِ الَّتِي خَرَجَتْ عَلَيْنَا ، فَبَدَأْنَا بِهِمْ ، إِلَّا أَنَّ غَيْرَ هَذِهِ الْخَارِجَةِ أَهْمُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، سِيرُوا إِلَى قَوْمٍ يُقَاتِلُونَكُمْ كَيْمَا يَكُونُوا فِي الْأَرْضِ جَبَّارِينَ مُلُوكًا ، وَيَتَّخِذُهُمُ الْمُؤْمِنُونَ أَرْبَابًا ، وَيَتَّخِذُونَ عِبَادَ اللَّهِ حَوْلًا ، وَدَعُوا ذِكْرَ الْخَوَارِجِ .

قَالَ : فَتَنَادَى النَّاسُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ : سِرْ بِنَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَيْثُ أَحْبَبْتَ ، فَنَحْنُ حِزْبُكَ وَأَنْصَارُكَ ؛ نُعَادِي مَنْ عَادَاكَ ، وَنُشَايِعُ مَنْ أَنَابَ إِلَيْكَ وَإِلَى طَاعَتِكَ ، فَسِرْ بِنَا إِلَى عَدُوِّكَ كَائِنًا مَنْ كَانَ ، فَإِنَّكَ لَنْ تُؤْتِيَ مِنْ قِلَّةٍ وَلَا ضَعْفٍ ؛ فَإِنَّ قُلُوبَ شِيعَتِكَ كَقَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ فِي الْاجْتِمَاعِ عَلَى نُصْرَتِكَ ، وَالْجِدِّ فِي جِهَادِ عَدُوِّكَ ، فَأَبْشِرْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِالنَّصْرِ ، وَاشْخَصْ إِلَى أَيِّ الْقَرِيقَيْنِ أَحْبَبْتَ ،

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 80 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 402 .

“Keşke bizi şu Herveriye güruhuna (Haricilere) doğru yola çıkarsa ve işe onlarla başlasak, onların işini bitirdiğimizde de bizi oradan kendileriyle savaşın helal olduğu (Şamlılar) güruha doğru hareket ettirse!” Bunun üzerine halkın arasında ayağa kalktı. Allah’a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle konuştu: ‘Bana şu sözünüz ulaşmıştır: “Keşke Emirülmüminin bizi ona karşı ayaklanmış olan şu Haricilere doğru yola çıkarsa, işe onlarla başlasak, onların işini bitirdiğimizde de bizi kendileriyle savaşın helal olduğu (Şamlılar) güruha doğru yönlendirse!” Ancak Haricilerin dışındaki o güruh, bize Haricilerden daha tehlikelidir. Haricilerden söz etmeyi bırakın ve azgın hükümdarlar olmak ve Allah’ın kullarını köleler edinmek isteyen; bu yüzden sizinle savaşan topluluğa karşı hareket edin.’

Bunun üzerine insanlar her taraftan şöyle seslendiler: Ey Emirülmüminin! Bizi istediğin yere sür!¹

2698-el-İmamet ve’s-Siyase: Hz. Ali (a.s) Küfe halkı arasında ayağa kalkarak şu konuşmayı yaptı: ‘Bana şöyle söylediğiniz haberi ulaştı: “Keşke Emirülmüminin bizi, bize karşı ayaklanmış şu Haricilere doğru harekete geçirse, işe onlarla başlasak.” Ancak şu Haricilerin dışındaki güruh Emirülmüminin’e karşı daha tehlikelidir. Yeryüzünde azgın hükümdarlar ve müminler üzerinde efendiler olmak, Allah’ın kullarını da köleler edinmek için sizinle savaşan topluluğa doğru hareket edin ve Haricilerden söz etmeyi bırakın.’

İnsanlar her taraftan şöyle seslendi: ‘Ey Emirülmüminin! Bizi diletiğin tarafa sür! Bizler senin hizbin ve yarenleriniz; sana düşmanlık edene düşmanlık ederiz, sana yönelen ve itaatine giren kimseyle birlikte hareket ederiz. O halde bizi düşmanına doğru harekete geçir; nerde ve kim olursa olsun. Doğrusu azlık ve zaafı karşılaşmayacaktır. Zira takipçilerinin kalbi sana yardım için birleşmede ve düşmanına karşı cihatta tek bir kişinin kalbi gibidir.

Ey Emirülmüminin! Zafer için sana müjde olsun. Şu iki güruhtan hangisine istiyorsan ona yönel.

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.80; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.402.

فَإِنَّا شَيْعُتُكَ الَّتِي تَرْجُو فِي طَاعَتِكَ وَجِهَادٍ مِّنْ خَالَفَكَ صَالِحِ الثَّوَابِ مِّنَ
اللَّهِ ، تَخَافُ مِنَ اللَّهِ فِي خِذْلَانِكَ وَالتَّخَلُّفِ عَنْكَ شَدِيدَ الْوَبَالِ .
فَبَايَعُوهُ عَلَى التَّسْلِيمِ وَالرِّضَا ، وَشَرَطَ عَلَيْهِمُ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ رَسُولِهِ (صلى
الله عليه وآله)¹ .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 166 .

Doğrusu bizler sana itaatle ve muhaliflerine karşı cihatla Allah'tan en güzel mükâfatı ümit eden, seni yalnız bırakmak ve emrine karşı gelmenin şiddetli vebalinden korkan Şialarınız.'

Sonra onun emrine rıza gösterip teslimiyetle kendisine biat ettiler. İmam Ali'de (a.s) onlara Allah'ın kitabı ve Resulünün (s.a.a) sünneti-ne bağlı olmalarını şart koştu.¹

1-el-İmamet ve's-Siyase, c.1, s.166.

الفصل الخامس

مسير جيش الإمام إلى النهروان

1 / 5

ما أدّى إلى تطوّر موقف الإمام في مواجهة الخوارج

2699 . تاريخ الطبري عن حميد بن هلال . بعد أن ذكر أن الخوارج قتلوا عبد الله ابن خباب وامرأته . : وقتلوا ثلاث نسوة من طيء ، وقتلوا أم سنان الصيداوية ، فبلغ ذلك علياً ومن معه من المسلمين من قتلهم عبد الله بن خباب واعتراضهم الناس ، فبعث إليهم الحارث بن مرة العبدى ليأتيهم فينظر فيما بلغه عنهم ، ويكتب به إليه على وجهه ، ولا يكتمه .

فخرج حتى انتهى إلى النهر ليسألهم ، فخرج القوم إليه فقتلوه . وأتى الخبر أمير المؤمنين والناس ، فقام إليه الناس فقالوا : يا أمير المؤمنين علام تدع هؤلاء وراءنا يخلفوننا في أموالنا وعيالنا ؟ ! سر بنا إلى القوم ،

BEŞİNCİ FASIL

İMAM'IN ORDUSUNUN NEHREVAN'A HAREKETİ

1/5

İMAM'IN HARİCİLERE KARŞI TUTUMUNU
DEĞİŞTİRME SEBEBİ

2699-Tarih-i Taberi [Hemid b. Hilal'dan]: -Haricilerin Abdullah b. Habbab ve eşini öldürmesinden söz ettikten sonra- Tay kabilesinden üç kadını öldürdüler. Ümmü Sinan Saydevi'yi de öldürdüler. Onların Abdullah b. Habbab'ı öldürdükleri ve insanların yolunu kestikleri haberi Hz. Ali'ye (a.s) ve yanındaki Müslümanlara ulaştı.

Bunun üzerine Ali (a.s) onlar hakkında kendisine ulaşan haberleri görmesi ve tüm gördüklerini gizlemeden kendisine iletmesi için Haris b. Murre Abdi'yi onlara gönderdi.

Haris yola çıkıp Nehre vardığında onların durumunu sormak istedi. Ancak Hariciler üzerine saldırdırıp onu öldürdüler. Bu haber Emirülmüminin'e (a.s) ve halka ulaştı. İnsanlar Hz. Ali'nin (a.s) karşısında ayağa kalkıp dediler ki: 'Ey Emirülmüminin! Neye güvenerek bunları arkamızda bırakıyorsun; mallarımızı ve ailemizi onlara mı bırakalım?! Bizi önce bu kavime doğru hareket ettir.

فَإِذَا فَرَعْنَا مِمَّا بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَرْنَا إِلَى عُدُونَا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ .
 وَقَامَ إِلَيْهِ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسِ الْكِنْدِيِّ فُكِّمَهُ بِمِثْلِ ذَلِكَ - وَكَانَ النَّاسُ يَرَوْنَ أَنَّ الْأَشْعَثَ
 يَرَى رَأْيَهُمْ ؛ لِأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ يَوْمَ صِفِّينَ أَنْصَفْنَا قَوْمٌ يَدْعُونَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ ، فَلَمَّا أَمَرَ عَلِيًّا
 بِالْمَسِيرِ إِلَيْهِمْ عَلِمَ النَّاسُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَرَى رَأْيَهُمْ - فَأَجْمَعَ عَلَى ذَلِكَ ، فَنَادَى بِالرَّحِيلِ¹ .

2 / 5

إشخاَصُ الْإِمَامِ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ إِلَيْهِمْ قَبْلَ الْمَسِيرِ

2700 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن عوف : لَمَّا أَرَادَ عَلِيٌّ الْمَسِيرَ إِلَى أَهْلِ النَّهْرِ
 مِنَ الْأَنْبَارِ قَدَّمَ قَيْسَ بْنَ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ الْمَدَائِنَ فَيَنْزِلَهَا حَتَّى يَأْمُرَهُ بِأَمْرِهِ .
 ثُمَّ جَاءَ مُقْبِلًا إِلَيْهِمْ ، وَوَفَاهُ قَيْسٌ وَسَعْدُ بْنُ مَسْعُودٍ التَّقِيُّ بِالنَّهْرِ ، وَبَعَثَ إِلَى أَهْلِ النَّهْرِ :
 اِدْفَعُوا إِلَيْنَا قَتْلَةَ إِخْوَانِنَا مِنْكُمْ تَقْتُلُهُمْ بِهِمْ ، ثُمَّ أَنَا تَارِكُكُمْ وَكَأَنَّكُمْ حَتَّى أَلْقَى أَهْلَ الشَّامِ ،
 فَلَعَلَّ اللَّهَ يَقْلِبُ قُلُوبَكُمْ ، وَيُرْدُّكُمْ إِلَى خَيْرٍ مِمَّا أَنْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَمْرِكُمْ .
 فَبَعَثُوا إِلَيْهِ ، فَقَالُوا : كُلُّنَا قَتَلْتَهُمْ ، وَكُلُّنَا نَسْتَحِلُّ دِمَاءَهُمْ وَدِمَاءَكُمْ² .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 82 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 403 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 142 ،
 الإمامة والسياسة : ج 1 ص 168 كلاهما نحوه وراجع الأخبار الطوال : ص 207 والبداية والنهاية :
 ج 7 ص 288 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 83 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 404 ، مروج الذهب : ج 2 ص 415 ،
 الإمامة والسياسة : ج 1 ص 168 وفيها من «بعث إلى أهل النهر . . .» ، البداية والنهاية : ج 7
 ص 288 .

Onlarla aramızdaki meseleyi tamamladıktan sonra da bizi Şam eh-
linden olan düşmanımıza doğru yola çıkar.’

Eş’as b. Kays Kindi Hz. Ali’nin (a.s) karşısında ayağa kalktı ve bu sözün aynısını söyledi. [Halk Eş’as’ın Haricilerle aynı görüşte olduğunu düşünüyordu. Zira o Sıffin savaşında “şu kavim bizi Allah’ın kitabına çağırmakla bize insaflı davranmaktadır” demişti. Ali’den (a.s) Haricilere doğru hareket etmesini istediğinde insanlar Eş’as’ın Haricilerle aynı görüşte olmadığını anladılar.] Hz. Ali (a.s) bu görüşte karar kıldı ve hareket emrini verdi.¹

2 / 5

İMAM’IN HAREKETTEN ÖNCE KAYS B. SÂD’I ONLARA GÖNDERMESİ

2700-Tarih-i Taberi [Abdullah b. Avf’tan] Hz. Ali (a.s) “el-Enbar” şehrinde Haricilere doğru hareket etmek istediğinde önden Kays b. Sâd b. Ubadey’i gönderdi. Ona Medain’e gitmesini ve oraya yerleşmesini, kendisinden gelecek emri beklemesini emretti.

Nehrde Kays ve Sâd b. Mesud’da ona katıldılar. Ali (a.s) Haricilere şu mesajı gönderdi: “Bizim kardeşlerimizi öldürenleri içinizden çıkarp bize teslim edin ki onlara karşılık kısasta bulunalım. Sonra da ben sizi serbest bırakacağım, sizden el çekeceğim ve Şamlıların karşısına çıkacağım. Umulur ki Allah kalplerinizi döndürsün ve sizleri şu an içinde bulunduğunuz halden daha iyi bir duruma getirsin.”

Hariciler ona gönderdikleri mesajda dediler ki: Onları, bizim hepimiz öldürdük; hepimiz de onların ve sizin kanlarınızı dökmeyi mubah saymaktayız.²

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.82; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.403; Ensabu’l-Eşraf, c.3, s.142; el-İmamet ve’s-Siyase, c.1, s.168. Ayrıca bkz. el-Ahbaru’tTival, s.207; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.288.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.83; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.404; Murucu’z-Zeheb, c.2, s.415; el-İmamet ve’s-Siyase, c.1, s.168; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.288.

2701 . تاريخ الطبري عن عبد الرحمن بن أبي الكنود : إِنَّ قَيْسَ بْنَ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ قَالَ لَهُمْ [أَهْلِي النَّهْرَوَانِ] : عِبَادَ اللَّهِ ! أَخْرِجُوا إِلَيْنَا طَلِبَتَنَا مِنْكُمْ ، وَادْخُلُوا فِي هَذَا الْأَمْرِ الَّذِي مِنْهُ خَرَجْتُمْ ، وَاعُودُوا بِنَا إِلَى قِتَالِ عَدُوِّنَا وَعَدُوِّكُمْ ، فَإِنَّكُمْ رَكِبْتُمْ عَظِيمًا مِنَ الْأَمْرِ ؛ تَشْهَدُونَ عَلَيْنَا بِالشِّرْكِ ، وَالشِّرْكُ ظُلْمٌ عَظِيمٌ ، وَتَسْفِكُونَ دِمَاءَ الْمُسْلِمِينَ وَتَعْدُوهُمْ مُشْرِكِينَ .
فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَجَرَةَ السُّلَمِيِّ : إِنَّ الْحَقَّ قَدْ أَضَاءَ لَنَا فَلَسْنَا نَتَابِعُكُمْ ، أَوْ تَأْتُونَا بِمِثْلِ عُمَرَ .

فَقَالَ : مَا نَعْلَمُهُ فِينَا غَيْرَ صَاحِبِنَا ، فَهَلْ تَعْلَمُونَهُ فَيْكُمْ ؟ وَقَالَ : نَشَدُكُمْ بِاللَّهِ فِي أَنْفُسِكُمْ أَنْ تُهْلِكُوهَا : فَإِنِّي لَأَرَى الْفِتْنَةَ قَدْ غَلَبَتْ عَلَيْكُمْ .
وَحَظَبَهُمْ أَبُو أَيُّوبَ خَالِدُ بْنُ زَيْدِ الْأَنْصَارِيِّ ، فَقَالَ : عِبَادَ اللَّهِ ! إِنَّا وَإِيَّاكُمْ عَلَى الْحَالِ الْأُولَى الَّتِي كُنَّا عَلَيْهَا ، لَيْسَتْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ فُرْقَةٌ ، فَعَلَامَ تُقَاتِلُونَنَا ؟
فَقَالُوا إِنَّا لَوْ بَايَعْنَاكُمْ الْيَوْمَ حَكَمْتُمْ عَدَاً .
قَالَ : فَإِنِّي أَنْشُدُكُمْ اللَّهَ أَنْ تَعَجِّلُوا فِتْنَةَ الْعَامِ مَخَافَةَ مَا يَأْتِي فِي قَابِلٍ¹ .

3 / 5

نُزُولُ الْإِمَامِ عَلَى فَرَسَيْنِ مِنَ النَّهْرَوَانِ

2702 . الفتوح : سَارَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) حَتَّى نَزَلَ عَلَى فَرَسَيْنِ مِنَ النَّهْرَوَانِ ، ثُمَّ دَعَا بِغُلَامِهِ فَقَالَ لَهُ : ارْكَبْ إِلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ ، وَقُلْ لَهُمْ عَنِّي :

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 83 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 404 ، الأخبار الطوال : ص 207 نحوه .

2701-Tarih-i Taberi [Abdurrahman b. Ebu Kenud'dan]: Kays b. Sâd b. Ubade Nehrevanlılara dedi ki: Ey Allah'ın kulları! Sizden sadece (katilleri) bize teslim etmenizi, çıktığınız biate girmenizi ve bizimle birlikte bizim ve sizin düşmanınıza karşı geri dönmenizi istemekteyiz. Doğrusu sizler pek ağır bir işe girişmişsiniz. Bizi müşrik saymaktasınız. Oysa şirk büyük bir zulümdür. Müslümanların kanlarını döküyorsunuz ve onları müşrik saymaktasınız.

Abdullah b. Şecere Sulemi dedi ki: Doğrusu hakikat bize aşikâr olmuştur ve biz size uyacak değiliz. Ancak Ömer gibi birisini bize getirirseniz başka!

Kays dedi ki: 'Biz kendi aramızda emirimizden başka birini tanımıyoruz, kimse onun gibi olamaz. Acaba siz kendi aranızda onun gibi birini tanıyor musunuz?' Sonra şöyle dedi: Sizi Allah'a yemin veriyorum ki kendi canlarınızı helakete atmayın; zira fitnenin size galip geldiğini görmekteyim.'

Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd Ensari de onlarla konuştu ve dedi ki: Ey Allah'ın kulları! Biz ve siz daha önce üzerinde bulunduğumuz hal üzereyiz. Bizimle sizin aranızda ayrılık yoktur. O halde neden bizimle savaşıyorsunuz?

Dediler ki: Eğer bugün size biat edersek yarın [yine] hakemliğe teslim olacaksınız.

Dedi ki: Sizi Allah'a yemin veriyorum; gelecekte ortaya çıkacak bir şeyin korkusundan bugünün fitnesini çıkarmayın!¹

3/5

İMAM'IN NEHRAVAN'IN İKİ FERSAH ÖTESİNE KARARGÂH KURMASI

2702-el-Fütuh: Ali (a.s) yola çıktı ve Nehrevan'a iki fersahlık bir mesafede indi. Kölesini çağırıp ona şöyle buyurdu: "Merkebinin şu kavme doğru sür ve benden taraf onlara de ki:

¹-Tarih-i Taberi, c.5, s.83; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.404; el-Ahbaru't-Tival, s.207.

مَا الَّذِي حَمَلَكُمْ عَلَى الْخُرُوجِ عَلَيَّ ، أَلَمْ أَقْصِدْ فِي حُكْمِكُمْ ؟ أَلَمْ أَعِدِلْ فِي قَسْمِكُمْ ؟ أَلَمْ أَقْسِمَ فِيكُمْ فَيَنْتَكُمُ ؟ أَلَمْ أَرْحَمْ صَغِيرَكُمْ ؟ أَلَمْ أُوقِّرْ كَبِيرَكُمْ ؟ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنِّي لَمْ أَتَّخِذْكُمْ خَوَلَاءَ ، وَلَمْ أَجْعَلْ مَالَكُمْ نَقْلًا ؟ وَانْظُرْ مَاذَا يُرَدُّونَ عَلَيْكَ ، وَإِنْ شَتَمَوْكَ فَاحْتَمِلْ ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَرُدَّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ شَيْئًا .

فَأَقْبَلَ غَلَامٌ عَلِيًّا حَتَّى أَشْرَفَ عَلَى الْقَوْمِ بِالنَّهْرَوَانِ ، فَقَالَ لَهُمْ مَا أَمْرُهُ بِهِ

فَقَالَتْ لَهُ الْخَوَارِجُ : ارْجِعْ إِلَى صَاحِبِكَ ؛ فَلَسْنَا نُجِيبُهُ إِلَى شَيْءٍ يُرِيدُهُ أَبَدًا ، وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يُرَدَّنَا بِكَلَامِهِ الْحَسَنِ كَمَا رَدَّ إِخْوَانُنَا بِحَرَوَاءَ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ الْكَوَّاءِ وَأَصْحَابَهُ ، وَاللَّهِ تَعَالَى يَقُولُ : ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾¹ ، وَمَوْلَاكَ عَلِيٌّ مِنْهُمْ ، فَارْجِعْ إِلَيْهِ وَخَيْرُهُ بِأَنْ اجْتَمَعْنَا هَاهُنَا لِجِهَادِهِ وَمُحَارَبَتِهِ ، لَا لِغَيْرِ ذَلِكَ² .

4 / 5

إِخْبَارُ الْإِمَامِ بِمَا سَيَقَعُ فِي الْحَرْبِ

2703 . الْكَامِلُ فِي التَّارِيخِ : إِنَّ الْخَوَارِجَ قَصَدُوا جِسْرَ النَّهْرِ وَكَانُوا غَرَبَهُ ، فَقَالَ لِعَلِيِّ

أَصْحَابُهُ : إِنَّهُمْ قَدْ عَبَرُوا النَّهْرَ !

فَقَالَ : لَنْ يَعْبُرُوا .

فَأَرْسَلُوا طَلِيعَةً ، فَعَادَ وَأَخْبَرَهُمْ أَنَّهُمْ عَبَرُوا النَّهْرَ ، وَكَانَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ نُطْفَةٌ مِنَ النَّهْرِ ،

فَلِخَوْفِ الطَّلِيعَةِ مِنْهُمْ لَمْ يَقْرَهُهُمْ ، فَعَادَ فَقَالَ : إِنَّهُمْ قَدْ عَبَرُوا النَّهْرَ . فَقَالَ عَلِيٌّ

1 . الزخرف : 58 .

2 . الفتوح : ج4 ص261 .

Sizi bana karşı ayaklandıran şey nedir? Acaba size hüküm yürütme konusunda itidal yolundan taviz mi verdim?! Acaba beytülmalı aranızda taksim etmede adil davranmadım mı? Acaba beytülmalıdan olan hakkınızı aranızda paylaştırmadım mı? Acaba küçüğünüze şefkat ve büyüğüne hürmet göstermedim mi? Sizleri köleliğe almadığımı ve malınızı [başkalarına] bağışlamadığımı bilmiyor musunuz?” Sonra gör bakalım sana nasıl cevap verecekler. Eğer sövecek olurlarsa sabırlı ol. Sakın onlardan birine cevap vermeye kalkışmayasın!

Köle hareket etti ve Nehravan’da o cemaatin karşısına geçerek Ali’nin (a.s) kendisine emrettiği sözleri söyledi.

Hariciler ona dediler ki: Emirinin yanına geri dön. Biz asla ona cevap vermeyeceğiz. Zira güzel sözüyle bizi döndürmesinden korkmaktayız. Nitekim kardeşimiz Abdullah b. Kevva ve yarenlerini Herve’ra’da döndürmüştü. Yüce Allah şöyle buyuruyor: **“Doğrusu onlar tarıyan bir topluluktur.”**¹ Senin efendin Ali de onlardandır. Şimdi onun yanına geri dön ve kendisine de ki: Bizim bir araya toplanmamız sadece ona karşı cihat ve savaş içindir; başka bir şey değil!²

4/5

İMAM’IN SAVAŞTA OLACAKLAR HAKKINDA HABER VERMESİ

2703-el-Kamil fi’t-Tarih: Hariciler nehir üzerindeki köprüye doğru hareket ettiler ve ona yaklaştılar.

Hiz. Ali’nin (a.s) yarenleri ona dediler ki: Onlar nehri geçtiler. Ali (a.s): “Asla geçemeyecekler.” diye buyurdu. Sonra bir gözlemci gönderdi. O geri döndü ve Haricilerin nehri geçtiklerini haber verdi. Hâlbuki gözlemci ile onlar arasında nehrin suyundan bir çizgi vardı. Ancak o korktuğu için Haricilere yaklaşmamış ve geri dönerek “onlar nehirden geçmişler” demişti. Ali (a.s) buyurdu:

1-Zuhurf, 58.

2-el-Fütuh, c.4, s.261.

: وَاللّٰهُ مَا عَبْرُوهُ ، وَإِنَّ مَصَارِعَهُمْ لَدُونَ الْجِسْرِ ، وَوَاللّٰهُ لَا يَقْتُلُ مِنْكُمْ عَشْرَةً ، وَلَا يَسْلَمُ مِنْهُمْ عَشْرَةً .

وَتَقَدَّمَ عَلِيٌّ إِلَيْهِمْ فَرَأَوْهُمْ عِنْدَ الْجِسْرِ لَمْ يَعْبُرُوهُ ، وَكَانَ النَّاسُ قَدْ شَكَّوْا فِي قَوْلِهِ ، وَارْتَابَ بِهِ بَعْضُهُمْ ، فَلَمَّا رَأَوْا الْخَوَارِجَ لَمْ يَعْبُرُوا كَبَرُوا ، وَأَحْبَرُوا عَلِيًّا بِحَالِهِمْ .
فَقَالَ : وَاللّٰهُ ، مَا كَذَبْتُ وَلَا كُذِّبْتُ ¹ .

2704 . الإمام علي (عليه السلام) . لَمَّا عَزَمَ عَلَى حَرْبِ الْخَوَارِجِ ، وَقِيلَ لَهُ :
إِنَّ الْقَوْمَ عَبَرُوا جِسْرَ النَّهْرَوَانِ : مَصَارِعُهُمْ دُونَ النُّطْفَةِ ² ، وَاللّٰهُ ، لَا يُفْلِتُ مِنْهُمْ عَشْرَةً ، وَلَا يَهْلِكُ مِنْكُمْ عَشْرَةً ³ .

2705 . الكامل للمبرّد : قَدْ قَالَ عَلِيٌّ وَقِيلَ لَهُ : إِنَّهُمْ يُرِيدُونَ الْجِسْرَ ،
فَقَالَ : لَنْ يَبْلُغُوا النُّطْفَةَ . وَجَعَلَ النَّاسُ يَقُولُونَ لَهُ فِي ذَلِكَ ، حَتَّى كَادُوا يَشْكُونَ ، ثُمَّ
قَالُوا : قَدْ رَجَعُوا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! فَقَالَ : وَاللّٰهُ ، مَا كَذَبْتُ وَلَا كُذِّبْتُ .
ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْهِمْ فِي أَصْحَابِهِ وَقَدْ قَالَ لَهُمْ : إِنَّهُ وَاللّٰهُ مَا يَقْتُلُ مِنْكُمْ عَشْرَةً ، وَلَا
يُفْلِتُ مِنْهُمْ عَشْرَةً . فَقُتِلَ مِنْ أَصْحَابِهِ تِسْعَةٌ ، وَأُفْلِتَ مِنْهُمْ ثَمَانِيَةٌ ⁴ .

2706 . كنز العمال عن أبي سليمان المرعشي : لَمَّا سَارَ عَلِيٌّ إِلَى النَّهْرَوَانِ
سِرْتُ مَعَهُ ، فَقَالَ عَلِيٌّ :

1 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 405 . راجع : ص 35 (استبشار الناس بظهور آية من آيات النبوة) .

2 . قال الشريف الرضي (رحمه الله) : يعني بالنطفة ماء النهر ، وهي أفصح كناية عن الماء ، وإن كان كثيراً جداً .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 59 ، كشف الغمة : ج 1 ص 267 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 263 ، إعلام الوری : ج 1 ص 338 كلّها نحوه وليس فيها «مصارعهم دون النطفة» .

4 . الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1105 وراجع مروج الذهب : ج 2 ص 416 .

Allah’a andolsun ki onu geçmemişlerdir ve köprüden [geçmeden] önce helak olacaklardır. Allah’a andolsun ki sizden on kişi ölmeyecek ve onlardan on kişi hayatta kalmayacak.

Ali (a.s) bizzat kendisi onlara doğru ilerledi; onların köprüünün yanında olduklarını gördü. Henüz ondan geçmemişlerdi. İnsanlar daha önce onun sözünde tereddüt etmişler ve hakkında şüpheyeye düşmüşlerdi. Ancak Haricilerin nehri geçmemiş olduklarını görünce tekbir getirdiler ve kendi durumlarını Ali’ye (a.s) haber verdiler. Ali (a.s) buyurdu ki: Allah’a yemin olsun ki ne yalan söylemişim ne de yalanlanmışım!”¹

2704-İmam Ali (a.s) [Ali (a.s) Hariciler ile savaşa karar verdiğinde ve ona, Hariciler’in Nehrevan köprüsünden geçtiği söylendiğinde]:

"Öldürülecekleri yer nehrin bu tarafıdır, (karşıya geçemeyeceklerdir.) Allah'a andolsun onlardan on kişi kurtulamaz, sizden de on kişi öldürülmez"² dedi.

2705-el-Kamil, Muberrred: Hz. Ali’ye (a.s) “Hariciler köprüden geçmek istiyorlar” denildiğinde buyurdu ki: “Onlar asla suya ulaşamayacaklardır.” İnsanlar bu hususta [ileri-geri] konuşmaya başladılar. Hatta neredeyse tereddüde düştüler. Daha sonra dediler ki: “Ey Emirülmüminin! Onlar geri döndüler.” Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle buyurdu: “Allah’a andolsun ki asla yalan söylemedim ve yalanlanmadım.” Daha sonra yarenlerinin arasında Haricilere doğru hareket etti ve yarenlerine dedi ki: ‘Allah’a andolsun ki sizden on kişi öldürülmeyecek ve onlardan on kişi kurtulmayacak.” Nitekim Ali’nin (a.s) yarenlerinden dokuz kişi öldürüldü ve Haricilerden sekiz kişi kurtuldu.³

2706-Kenzu’l-Ummal [Ebu Süleyman Mer’aş’tan]: Ali (a.s) Nehrevan’a doğru hareket ettiğinde ben de onunla birlikte hareket ettim. Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu:

1-el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.405. Ayrıca bkz. s.35 (İstibşaru’n-Nas bi Zuhur-i Aye min Ayati’n-Nübüvvet).

2-Nehcü’l-Belaga, 59. Hutbe; Keşfu’l-Gumme, c.1, s.267; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.263; İlamu’l-Vera, c.1, s.338.

3-el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1105. Ayrıca bkz. Murucu’z-Zeheb, c.2, s.416.

وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ لَا يَقْتُلُونَ مِنْكُمْ عَشْرَةً ، وَلَا يَبْقَى مِنْهُمْ عَشْرَةٌ . فَلَمَّا سَمِعَ النَّاسُ ذَلِكَ حَمَلُوا عَلَيْهِمْ ، فَقَتَلُوهُمْ¹ .

2707 . الإرشاد عن جندب بن عبد الله الأزدي : شَهِدْتُ مَعَ عَلِيٍّ (عليه السلام) الْجَمَلَ وَصَيِّقِينَ لَا أَشْكُ فِي قِتَالِ مَنْ قَاتَلَهُ ، حَتَّى نَزَلْنَا النَّهْرَوَانَ ، فَدَخَلَنِي شَكٌّ ، وَقُلْتُ : قُرَاؤُنَا وَخِيَارُنَا تَقْتُلُهُمْ ؟ ! إِنَّ هَذَا لَأَمْرٌ عَظِيمٌ .
فَخَرَجْتُ غُدُوَّةَ أَمْشِي وَمَعِيَ إِدَاوَةٌ² مَاءً ، حَتَّى بَرَزْتُ عَنِ الصُّفُوفِ ، فَرَكِرْتُ زُجْجِي ، وَوَضَعْتُ تُرْسِي إِلَيْهِ ، وَاسْتَتَرْتُ مِنَ الشَّمْسِ ، فَإِنِّي لَجَالِسٌ حَتَّى وَرَدَ عَلَيَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَقَالَ لِي :

: يَا أَخَا الْأَزْدِ ، أَمَعَكَ طَهُورٌ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ ، فَنَاولْتُهُ الْإِدَاوَةَ ، فَمَضَى حَتَّى لَمْ أَرَهُ ، ثُمَّ أَقْبَلَ وَقَدْ تَطَهَّرَ فَجَلَسَ فِي ظِلِّ التُّرْسِ ، فَإِذَا فَارِسٌ يَسْأَلُ عَنْهُ ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، هَذَا فَارِسٌ يُرِيدُكَ ، قَالَ : فَأَنْشِرْ إِلَيْهِ ، فَأَشْرْتُ إِلَيْهِ ، فَجَاءَ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، قَدْ عَبَرَ الْقَوْمُ وَقَدْ قَطَعُوا النَّهْرَ !

فَقَالَ : كَلَّا ، مَا عَبَرُوا .

قَالَ : بَلَى ، وَاللَّهِ لَقَدْ فَعَلُوا .

قَالَ : كَلَّا ، مَا فَعَلُوا .

قَالَ : فَإِنَّهُ لَكَذَلِكَ إِذْ جَاءَ آخِرُ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، قَدْ عَبَرَ الْقَوْمُ !

قَالَ : كَلَّا ، مَا عَبَرُوا .

قَالَ : وَاللَّهِ ، مَا جِئْتُكَ حَتَّى رَأَيْتُ الزَّيَاتِ فِي ذَلِكَ الْجَانِبِ ، وَالْأَثْقَالَ .

1 . كنز العمال : ج 11 ص 322 ح 31625 نقلاً عن يعقوب بن شيبه في كتابه «مسير علي» .

2 . الإداوة : إناء صغير من جلد يتخذ للماء كالسطيحة ونحوها (لسان العرب : ج 14 ص 25) .

“Tohumu yarana ve canlıyı yaratana yemin olsun ki sizden on kişi öldürülmeyecek ve onlardan on kişi kalmayacak.” İnsanlar bunu duyduklarında Haricilere saldırdılar ve onları öldürdüler.¹

2707-el-İrşad [Cundeb b. Abdullah Ezdi'den]: Ben, Cemel ve Sıffin savaşında Hz. Ali'yle (a.s) birlikteydim ve ona karşı savaşanlar hakkında hiç şüphe etmedim. Sonra Nehravan'a indik, içime şüphe girdi. {Kendi kendime} dedim ki: ‘Kâhlerimizi ve hayırlı insanlarımızı mı öldürelim?! Doğrusu bu çok ağır bir iştir?’

Sabah erkenden elimde bir su kırbası ile dışarı çıktım. Saflardan ayrıldım. Mızrağımı yere sapladım ve zırhımı üzerine geçirerek güneşten korundum. Oturmuştum ki Emirülmüminin Ali (a.s) yanıma geldi ve bana dedi ki:

‘Ey Ezdli kardeş! Acaba yanında temizleyici var mı?’ Ben “Evet” dedim ve yanımdaki su kırbasını ona uzattım. O (suyu aldı ve) uzaklaştı. Öyle ki onu göremedim. Bir süre sonra geldi ve abdest alıp zırhın gölgesinde oturdu. O sırada bir atlı çıkageldi, onu arıyordu. “Ey Emirülmüminin! Şu süvari seni arıyor” dedim. Buyurdu ki: “Ona işaret et!” Ben de ona işaret ettim, geldi ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! O kavim nehri aşıp geçtiler.

Hz. Ali (a.s): Hayır, asla geçmediler.

Adam: Vallahi bunu yaptılar.

Hz. Ali (a.s): Hayır, yapmadılar.

Adam: “Gerçekten böyledir.”

O sırada başka biri geldi ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! O cemaat geçti!

Hz. Ali (a.s): Hayır, asla geçmediler.

Dedi ki: Andolsun Allah’a ki ben sırf onların sancaklarını ve yüklerini bu tarafta görünce sana geldim.

1-Kenzu’l-Ummal, c.11, s.322, h.31625, “Mesir-i Ali” kitabında Yakub b. Şeybe’den.

قال : وَاللّٰهِ مَا فَعَلُوا ، وَإِنَّهُ لَمَصْرَعُهُمْ وَمُهْرَاقُ دِمَائِهِمْ .

ثُمَّ نَهَضَ وَنَهَضَتْ مَعَهُ ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي : الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي بَصَّرَنِي هَذَا الرَّجُلَ ، وَعَرَّفَنِي أَمْرَهُ ، هَذَا أَحَدُ رَجُلَيْنِ : إِمَّا رَجُلٌ كَذَّابٌ جَرِيءٌ ، أَوْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَعَهْدٍ مِنْ نَبِيِّهِ ، اللَّهُمَّ ! إِنِّي أُعْطِيكَ عَهْدًا تَسْأَلُنِي عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنْ أَنَا وَجَدْتُ الْقَوْمَ قَدْ عَبَرُوا أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ يَقَاتِلُهُ ، وَأَوَّلَ مَنْ يَطْعَنُ بِالرُّمَحِ فِي عَيْنِهِ ، وَإِنْ كَانُوا لَمْ يَعْبُرُوا أَنْ أُقِيمَ عَلَى الْمُنَاجَزَةِ وَالْقِتَالِ .

فَدَفَعْنَا¹ إِلَى الصُّفُوفِ ، فَوَجَدْنَا الرِّايَاتِ وَالْأَنْتَقَالَ كَمَا هِيَ ، قَالَ : فَأَخَذَ بِقَفَايَ وَدَفَعَنِي ، ثُمَّ قَالَ : يَا أَخَا الْأَزْدِ ، أَتَبَيَّنَ لَكَ الْأَمْرُ ؟

قُلْتُ : أَجَلْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . قَالَ : فَشَأْنُكَ بَعْدُوكَ . فَقَتَلْتُ رَجُلًا ،

ثُمَّ قَتَلْتُ آخَرَ ، ثُمَّ اخْتَلَفْتُ أَنَا وَرَجُلٌ آخَرُ أَضْرِبُهُ وَيَضْرِبُنِي فَوْقَعْنَا جَمِيعًا ، فَاحْتَمَلَنِي أَصْحَابِي ، فَأَقَفْتُ حِينَ أَقَفْتُ وَقَدْ فَرَعَ الْقَوْمُ² .

2708 . شرح نهج البلاغة : لَمَّا خَرَجَ عَلِيٌّ (عليه السلام) إِلَى أَهْلِ النَّهْرِ أَقْبَلَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مِمَّنْ كَانَ عَلَى مُقَدِّمَتِهِ يَرْكُضُ ، حَتَّى انْتَهَى إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ : الْبُشْرَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ !
قال : مَا بُشْرَاكَ ؟

قال : إِنَّ الْقَوْمَ عَبَرُوا النَّهْرَ لَمَّا بَلَغَهُمْ وَصُولُكَ ، فَأَبَشِرْ ؛ فَقَدْ مَنَحَكَ اللَّهُ أَكْثَانَهُمْ .

1 . دَفَعَ إِلَى الْمَكَانِ وَدَفَعَ : انْتَهَى (لسان العرب : ج 8 ص 89) .

2 . الْإِرْشَاد : ج 1 ص 317 ، إِعْلَامُ الْوَرَى : ج 1 ص 339 وراجع الكافي : ج 1 ص 345 ح 2 والمناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 268 والمعجم الأوسط : ج 4 ص 227 ح 4051 .

Hız. Ali (a.s): Andolsun Allah'a onlar bunu yapmamışlardır. Orası onların düşecekleri ve kanlarının döküleceğı yer olacaktır.

Daha sonra kalktı. Ben de onunla birlikte kalktım. Kendi kendime dedim ki:

'Bana bu kişi hakkında basiret veren ve onun işini bana gösteren Allah'a hamd olsun. Bu, iki kişiden biridir: Ya yalancı ve cüretlidir ya da Rabbinden apaçık bir delil ve peygamberinden bir söz üzeredir. Allahım! Ben sana kıyamet günü beni sorgulayacağın bir ahitte bulunuyorum. Eğer o kavim (köprüden) geçmiş olsalar bu kişiye karşı ilk olarak ben savaşıacağım ve gözüne mızrak vuracak ilk kişi ben olacağım. Eğer geçmemiş olsalar çarpışmaya ve savaşmaya devam edeceğim.'

Sonra saflara vardığımızda sancakları ve yükleri olduğu yerde gördük. Hız. Ali (a.s) beni arkamdan tutup çekti ve şöyle buyurdu: Ey Ezdli kardeş! Acaba hakikat sana aşikâr oldu mu?

Dedim ki: Evet, ey Emirülmüminin!

Buyurdu: O halde düşmanına ne yapacağını sen bilirsin!

Bunun üzerine bir kişiye öldürdüm sonra başka birini... Sonra başka bir kişiyle dövüşmeye başladım. Ben ona o da bana vuruyordu. Her ikimiz de yere yığıldık. Arkadaşlarım beni taşıdılar. Uyanıp kendime geldiğimde o kavmin işi bitmişti.¹

2708-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ali (a.s) Nehr halkına (Haricilere) doğru yola çıktığında yarenlerinin öncü birliğinden olan bir kişi koşarak geldi ve kendisini Ali'ye (a.s) ulaştırdığında dedi ki: Ey Emirülmüminin müjde!

Buyurdu: Müjden nedir?

Dedi ki: O kavim senin vardığını haber alınca nehri geçtiler. Müjde olsun. Zira Allah onları sana teslim etmiştir.

¹-el-İrşad, c.1, s.317; İlamu'l-Vera, c.1, s.339. Ayrıca bkz. el-Kâfi, c.1, s.345, h.2; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.268; el-Mucemu'l-Evsat, c.4, s.227, h.4051.

فَقَالَ لَهُ : اللَّهُ أَنْتَ رَأَيْتَهُمْ قَدْ عَبَرُوا !

قَالَ : نَعَمْ .

فَأَحْلَفَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، فِي كُلِّهَا يَقُولُ : نَعَمْ . فَقَالَ عَلِيٌّ : وَاللَّهِ ، مَا عَبَرُوهُ ، وَلَنْ يَعْبرُوهُ ، وَإِنَّ مَصَارِعَهُمْ لَدُونَ الثُّطْقَةِ ، وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ لَنْ يَبْلُغُوا الْأَثَلَاثَ وَلَا قَصَرَ بَوَازِنَ حَتَّى يَثْقُلَهُمُ اللَّهُ ، وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى .

قَالَ : ثُمَّ أَقْبَلَ فَارِسٌ آخَرَ يَرْكُضُ ، فَقَالَ كَقَوْلِ الْأَوَّلِ ، فَلَمْ يَكْثُرْ عَلَيٌّ (عليه السلام) يَقُولُهُ وَجَاءَتِ الْفُرْسَانُ تَرْكُضُ ، كُلُّهَا تَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ .

فَقَامَ عَلِيٌّ (عليه السلام) فَجَالَ فِي مَتْنِ فَرَسِهِ .

قَالَ : فَيَقُولُ شَابٌّ مِنَ النَّاسِ : وَاللَّهِ ، لَا كَوْنَنَ قَرِيباً مِنْهُ ، فَإِنْ كَانُوا عَبَرُوا النَّهْرَ لَأَجْعَلَنَّ سِنَانٌ هَذَا الرُّمَحَ فِي عَيْنِهِ ؛ أَيَدْعِي عِلْمَ الْغَيْبِ ! فَلَمَّا انْتَهَى (عليه السلام) إِلَى النَّهْرِ وَجَدَ الْقَوْمَ قَدْ كَسَرُوا جُفُونَ سُيُوفِهِمْ ، وَعَرَقَبُوا خَيْلَهُمْ ، وَجَثُّوا عَلَى زُرْجِهِمْ ، وَحَكَّمُوا تَحْكِيمَةً وَاحِدَةً بِصَوْتٍ عَظِيمٍ لَهُ رَجُلٌ¹ .

فَنَزَلَ ذَلِكَ الشَّابُّ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنِّي كُنْتُ شَكَكْتُ فِيكَ آتِئاً ، وَإِنِّي تَائِبٌ إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكَ ، فَاعْفِرْ لِي !

فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : إِنَّ اللَّهَ هُوَ الَّذِي يَغْفِرُ الذُّنُوبَ ، فَاسْتَغْفِرُهُ² .

راجع : ج 6 ص 426 (مصير الخوارج) .

1 . الرَّجُلُ : رفع الصوت الطَّرب (لسان العرب : ج 11 ص 302) .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 271 ; بحار الأنوار : ج 33 ص 348 ح 587 .

Ali (a.s) ona dedi ki: Allah için (doğru söyle) onların (nehri) geçmiş olduklarını gördün mü?!

Bunun üzerine ona üç defa yemin verdi. Her defasında “evet” diyordu. Ali (a.s) dedi ki: Allah’a andolsun ki nehri geçmemişlerdir ve asla geçmeyeceklerdir.

Onların helak olacakları yer nehrin aşağısındadır. Tohumu yaran ve canlıyı yaratana yemin olsun ki onlar asla Eslas ve Kasr-ı Bevazin’e ulaşmayacaklar. Sonunda Allah onları öldürecek. Hiç şüphesiz iftira eden ziyan etmiştir.

Daha sonra başka bir atlı koşarak geldi ve birinci kişinin söylediğini söyledi. Ali (a.s) onun sözünü önemsemedi. Başka süvariler de geldiler ve hepsi aynı sözü söylüyorlardı.

Ali (a.s) kalktı atına binerek harekete geçti.

Ordudaki gençlerden biri diyor ki: ‘Allah’a yemin olsun ki ben onun yakınındaydım. Eğer Hariciler nehri geçmiş olsalardı şu mızrağın ucunu onun gözüne saplayacaktım. Gaybı bildiğini mi iddia ediyor?!’ Ali (a.s) nehre vardığında Haricilerin kılıçlarının kınlarını kırmış ve atlarının kirişlerini kesmiş olduklarını, diz üstü oturmuş halde yüksek sesle ve ritimle “Hüküm ancak Allah’ındır” diye slogan attıklarını gördü.

Bunun üzerine genç (atından) indi ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! Biraz önce senin hakkında şüphe ettim. Şimdi Allah’a ve sana döndüm. Beni bağışla!

Ali (a.s) buyurdu ki: Allah, bizzat kendisi günahları bağışlar. O halde O’ndan bağışlanma dile.¹

Bkz. c.6, s.426 (Mesiru’l-Havaric)

1-Şerh-i Nehcül-Belaga, c.2, s.271; Biharu’l-Envar, c.33, s.348, h.587.

الفصل السادس:

إقامة الحجّة في ساحة القتال

1 / 6

احتجاجات الإمام عليهم

2709 . نهج البلاغة : من كلام له (عليه السلام) قاله للخوارج ، وقد خرج إلى معسكرهم وهم مقيمون على إنكار الحكومة فقال (عليه السلام) : ألكم شهد معنا صفين ؟ فقالوا : منّا من شهد ، ومنّا من لم يشهد .

قال : فامتاخوا فرقتين ؛ فليكن من شهد صفين فرقة ، ومن لم يشهدا فرقة ، حتى أكلّم كلّاً منكم بكلامه . وناذى الناس ، فقال : أمسكوا عن الكلام ، وأنصتوا لقولي ، وأقبلوا بأفئدتكم إليّ ، فمن نشدناه شهادة فليقل بعلمه فيها .

ثمّ كلمهم (عليه السلام) بكلام طويل ، من جملته أن قال (عليه السلام) : أ لم تقولوا عند رفعهم المصاحف حيلةً وغيلةً ومكرًا وخديعةً : إخواننا وأهل دعوتنا استقلونا واستراحوا إلى كتاب الله سبحانه ، فالرأي القبول منهم ، والتنفيس عنهم ؟

فقلت لكم : هذا أمر ظاهره إيمان ، وباطنه عدوان ، وأوله رحمة ، وآخره ندامة ، فأقيموا على شأنكم ، والزموا طريقكم ، وعصوا على الجهاد بنواجذكم ، ولا تلتفتوا إلى ناعق نَعَقَ ؛ إن أجيب أضلّ ، وإن ترك ذلّ .

وقد كانت هذه الفعلة ، وقد رأيتم أعطيتموها . والله لئن أبيتها ما وجبت عليّ فريضةً ، ولا حملي الله ذنبها .

ALTINCI FASIL

SAVAŞ MEYDANINDA DELİL SUNMAK

1/6

İMAM'IN HARİCİLERE KARŞI GETİRDİĞİ DELİLLER

2709-Nehcü'l Belağa [Hakemeyn olayına itiraz eden Haricilerin karargâhına gelerek]: Şöyle buyurdu: Hepiniz, Sıffin'da bizimle birlikte miydiniz?

Dediler ki: Olan da var olmayan da var.

Şöyle buyurdu: İki kısma ayrılın; Sıffin'da bulunanlar bir yanda, bulunmayanlar da diğer yanda toplansın da her gruba kendine uygun olanı diyeyim.

Ardından halkı çağırdı ve şöyle buyurdu: Konuşmanızı kesin, sözlerimi dinleyin, can kulağıyla dinleyin; şahitlik yapmanızı istediğimde herkes o konuda bildiğini söylesin.

Sonra onlara uzun bir konuşma yaptı. Bu cümleden şöyle buyurdu: Onlar hile, aldatma, kandırma ve düzenle mushafları mızraklarının ucuna taktıkları zaman; "Bunlar da dindaş ve kardeşlerimizdir, noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'ın kitabına sığınarak geçmiş hatalarını bağışlamamızı diliyorlar. O halde onları kabul edelim ve kalplerinden hüznü uzaklaştıralım" diye söylemediniz mi?

Size, "Bu işin dış yüzü iman, iç yüzü düşmanlıktır; evveli merhamet, sonu ise pişmanlıktır. İşinize sarılın, yolunuzda yürüyün, dişinizi sıkın, savaşa devam edin. Uyulduğunda insanı sapıklığa götürecek; uyulmadığında zillete düşürecek çağırıcının çağrısına iltifat etmeyin" dedim. Fakat o iş -hakemiyet meselesi- sonunda gerçekleşti ve ona razı oldunuz. Allah'a andolsun kabul etmeseydim, bana hiç bir şeyi farz olmazdı. Allah ondan dolayı bana bir günah yüklemezdi.

وَوَاللَّهِ ، إِنْ جِئْتُهَا إِنِّي لِلْمُحِقِّ الَّذِي يَتَّبَعُ ، وَإِنَّ الْكِتَابَ لَمَعِي ، مَا فَارَقْتُهُ مُذْ صَحِيتُهُ ، فَلَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَإِنَّ الْقَتْلَ لَيَدُورُ عَلَى الْآبَاءِ وَالْأَبْنَاءِ ، وَالْإِخْوَانِ وَالْقَرَابَاتِ ، فَمَا تَزْدَادُ عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ وَشِدَّةٍ إِلَّا إِيمَانًا ، وَمُضِيًّا عَلَى الْحَقِّ ، وَتَسْلِيمًا لِلْأَمْرِ ، وَصَبْرًا عَلَى مَضَضِ الْجِرَاحِ¹ .

وَلَكِنَّا إِنَّمَا أَصْبَحْنَا نُقَاتِلُ إِخْوَانَنَا فِي الْإِسْلَامِ عَلَى مَا دَخَلَ فِيهِ مِنَ الزَّيْغِ وَالْإِعْوَجَاجِ ، وَالشُّبْهَةِ وَالنَّائِيلِ . فَإِذَا طَمِعْنَا فِي خَصْلَةٍ يَلُمُّ اللَّهُ بِهَا شَعْنَنَا ، وَتَدَانِي بِهَا إِلَى الْبَقِيَّةِ فِيمَا بَيْنَنَا ، رَغَبْنَا فِيهَا ، وَأَمْسَكْنَا عَمَّا سِوَاهَا² .

2710 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ كَلَامٍ لَهُ يَكْشِفُ لِلْخَوَارِجِ الشُّبْهَةَ - : فَإِنْ أُنِيتُمْ إِلَّا أَنْ تَزْعُمُوا أَنِّي أَخْطَأْتُ وَضَلَلْتُ ، فَلِمَ تُضَلِّلُونَ عَامَّةَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) بِضَلَالِي ، وَتَأْخُذُونَهُمْ بِخَطَايَايَ ، وَتُكْفِرُونَهُمْ بِذُنُوبِي ؟ سَيُوفُكُمُ عَلَى عَوَاتِقِكُمْ تَصْعَوْنَهَا مَوَاضِعَ الْبُرِّ وَالسُّقَمِ ، وَتَخْلُطُونَ مَنْ أَذْنَبَ بِمَنْ لَمْ يَذْنِبْ ! وَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) رَجَمَ الزَّانِيَ الْمُحْصَنَ ، ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهِ ، ثُمَّ وَرَّثَهُ أَهْلَهُ ، وَقَتَلَ الْقَاتِلَ ، وَوَرَّثَ مِيرَاثَهُ أَهْلَهُ ، وَقَطَعَ السَّارِقَ ، وَجَلَدَ الزَّانِيَ غَيْرَ الْمُحْصَنِ ، ثُمَّ قَسَمَ عَلَيْهِمَا مِنَ الْفِيءِ ، وَنَكَحَا الْمُسْلِمَاتِ ؛ فَأَخَذَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِذُنُوبِهِمْ ، وَأَقَامَ حَقَّ اللَّهِ فِيهِمْ ، وَلَمْ يَمْنَعْهُمْ سَهْمَهُمْ مِنَ الْإِسْلَامِ ، وَلَمْ يُخْرِجْ أَسْمَاءَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَهْلِهِ . ثُمَّ أَنْتُمْ بَشَارُ النَّاسِ ، وَمَنْ رَمَى بِهِ الشَّيْطَانُ مَرَامِيَهُ ، وَضَرَبَ بِهِ تَبَهُ³ ! وَسَيَهْلِكُ فِي صِنْفَانِ :

1 . مَضَضِي الْجُرْحِ : أَلْمَنِي وَأَوْجَعَنِي (لسان العرب : ج 7 ص 233) .

2 . نَهَجُ الْبَلَاغَةِ : الْخُطْبَةُ 122 ، الْإِحْتِجَاجُ : ج 1 ص 439 ح 100 وفيه من «أَلَمْ تَقُولُوا . . .» ، بحار الأنوار : ج 33 ص 368 ح 600 وراجع الإرشاد : ج 1 ص 270 .

3 . ضَرْبٌ فِي الْأَرْضِ : أَسْرَعُ وَسَارٌ ، وَأَرْضٌ تَبَهُ : مَظْلَّةٌ أَيْ يَتَبَّهُ فِيهَا الْإِنْسَانُ (لسان العرب : ج 1 ص 544 و 13 ص 482) . يَعْنِي سَلَكَ بِهِمْ فِي ضَلَالَةٍ .

Ben kabul etseydim yine hak benimle olurdu ve bana itaat etmeniz gerekirdi. Şüphesiz Kurân benimledir, ona arkadaş olduğumdan beri ondan ayrılmadım. Resulullah'la birlikteyken öldürmek sadece babaların, oğulların, kardeşlerin, yakınların arasında dönerdi; her musibet ve güçlük ancak imanımızı daha fazla artırır; hak üzere sebat ederek, emre uyarak, yaraların acısına dayanırdık.

Fakat şimdi İslam'da kardeşler olduğumuz halde, İslam'a giren eğrilik, sapıklık, şüphe ve tevil yüzünden birbirimizle savaşmaktayız. Allah'ın aramızdaki ayrılığı giderip geri kalanlarımızla bizi uzlaştıracığı bir vesile bulursak ona yöneliriz ve onun dışındakilerden de uzaklaşmaya çalışırız.¹

2710-İmam Ali (a.s) [Haricilerin şüphelerini gideren konuşmasından]: Diyelim ki, kendinizce benim hata ettiğimi, doğru yoldan saptığımı zanettiniz; peki neden benim bu hareketim yüzünden bütün Muhammed (s.a.a) ümmetini de sapık sayıyorsunuz?

Benim hatam yüzünden onları hatalı kabul ediyor; suçum yüzünden onları tekfir ediyorsunuz, kılıçlarınız omuzlarınızda hasta sağlam ayırt etmeksizin onu herkese sallıyor, suçlularla masumları birbirlerine karıştırıyorsunuz. Resulullah'ın (s.a.a) evli olarak zina eden kimseyi recmettikten sonra üzerine namaz kıldığını, mirasını da mirasçılara verdiğini bilirsiniz. Katili öldürtmüş, mirasını ehline paylaştırmıştır; hırsızlık edenin elini kesmiş, zina eden bekâra kırbaç cezası uygulamış, ama ganimetlerden paylarına düşeni de vermiştir. Onlar da Müslüman kadınları nikâhlamışlardır. Resulullah (s.a.a) onlara suçlarının cezasını vermiş, Allah'ın hukukunu tatbik etmiştir. Ama İslam'daki paylarından onları men etmemiş, adlarını Müslümanlıktan çıkarmamıştır.

Siz insanların en kötülerisiniz; şeytanın kendi yollarına sevk ettiği ve şaşkınlığa düşürdüğü kimselersiniz. Benim hakkımda iki sınıf he-lak olacaktır:

1-*Nehcü'l-Belaga*, 122. Hutbe; *el-İhticac*, c.1, s.439, h.100'de "...söylemediniz mi?" bölümüne kadar; *Biharu'l- Envar*, c.33, s.368, h.600. Ayrıca bkz. *el-İrşad*, c.1, s.270.

مُحِبُّ مُفْرِطٍ يَذْهَبُ بِهِ الْحُبُّ إِلَى غَيْرِ الْحَقِّ ، وَمُبْغِضٌ مُفْرِطٌ يَذْهَبُ بِهِ الْبُغْضُ إِلَى غَيْرِ الْحَقِّ ، وَخَيْرُ النَّاسِ فِي حَالِ التَّمَطُّ الْأَوْسَطُ ، فَالزَّمُوهُ ، وَالزَّمُوا السَّوَادَ الْأَعْظَمَ ، فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفُرْقَةَ ؛ فَإِنَّ الشَّاذَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّيْطَانِ ، كَمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْعَمِّ لِلذِّئْبِ .

أَلَا مَنْ دَعَا إِلَى هَذَا الشِّعَارِ فَاقْتُلُوهُ ، وَلَوْ كَانَ تَحْتَ عِمَامَتِي هَذِهِ ، فَإِنَّمَا حُكْمُ الْحَكَمَانِ لِيُحْيِيَا مَا أَحْيَا الْقُرْآنُ ، وَيُمِيتَا مَا أَمَاتَ الْقُرْآنُ ، وَاحْيَاؤُهُ الْاجْتِنَاعُ عَلَيْهِ ، وَإِمَاتَتُهُ الْإِفْتِرَاقُ عَنْهُ . فَإِنْ جَرَّنا الْقُرْآنُ إِلَيْهِمْ اتَّبَعْنَاهُمْ ، وَإِنْ جَرَّهُمْ إِلَيْنَا اتَّبَعُونَا . فَلَمْ آتِ - لَا أَبَا لَكُمْ - بُجْرًا¹ ، وَلَا خَتَلْتُكُمْ² عَنْ أَمْرِكُمْ ، وَلَا لَبَسْتُكُمْ عَلَيْكُمْ ، إِنَّمَا اجْتَمَعَ رَأْيِي مَلَيْتُكُمْ عَلَى اخْتِيَارِ رَجُلَيْنِ ، أَخَذْنَا عَلَيْهِمَا إِلَّا يَتَّعِدَيَا الْقُرْآنَ ، فَتَاهَا عَنْهُ ، وَتَرَكَ الْحَقَّ وَهْمًا يُبْصِرَانِهِ ، وَكَانَ الْجَوْرُ هَوَاهُمَا فَمَضَيَا عَلَيْهِ . وَقَدْ سَبَقَ اسْتِثْنَاؤُنَا عَلَيْهِمَا - فِي الْحُكُومَةِ بِالْعَدْلِ ، وَالصَّمَدِ لِلْحَقِّ - سَوْءَ رَأْيِيهَا ، وَجَوْرَ حُكْمِيهَا³ .

2711 . التوحيد عن الأصبع بن نباتة : لَمَّا وَقَفَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) عَلَى الْخَوَارِجِ ، وَوَعَّظَهُمْ ، وَذَكَّرَهُمْ ، وَحَذَّرَهُمُ الْقِتَالَ ، قَالَ لَهُمْ : مَا تَنْقِمُونَ مِنِّي ؟ أَلَا إِنِّي أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ؟ !
فَقَالُوا : أَنْتَ كَذَلِكَ ، وَلَكِنَّكَ حَكَمْتَ فِي دِينِ اللَّهِ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ .
فَقَالَ (عليه السلام) : وَاللَّهِ ، مَا حَكَمْتُ مَخْلُوقًا ، وَإِنَّمَا حَكَمْتُ الْقُرْآنَ ، وَلَوْلَا أَنِّي غَلِبْتُ عَلَى أَمْرِي

1 . البُجْر : الداهية والأمر العظيم (النهاية : ج 1 ص 97) .

2 . ختله : خدعه وراوغه (النهاية: ج 2 ص 9) .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 127 .

Bir kısmı kendisini haktan uzaklaştıracak ölçüde beni aşırı sevenlerdir, ikincisi ise kendisini haktan uzaklaştırıp sapıklığa götürececek ölçüde bana aşırı buğz edendir. İnsanların en hayırlıları; hakkımda ne ileri gidip ne de geri kalan, orta yolu seçenleridir. Bu yolu seçerek çoğunluğun (hak) inancına sahip olun. Çünkü Allah'ın eli cemaatin üzerindedir. Ayrılıktan sakının. İnsanlardan ayrılan, sürüden ayrılan koyunun kurda yem olması gibi şeytana yem olur.

Dinleyin ve uyanık olun. Bu sloganı (Haricilerin fitneye düşürücü sloganını) atanı, benim sarığımın altında olsa bile öldürün. Tayin edilen iki hakem, Kurân'ın hayat verdiğini diriltmek, öldürdüğünü öldürmek için tayin edilmişti. Kurân'ı ihya etmek ona topluca sarılmaktır. Onu öldürmek ise ondan uzaklaşmaktır. Kurân, bizi onlara sevk ederse onlara uyarız. Onları bize sevk ederse o zaman da onlar bize uymalıdır. Babası olmayasicalar! Sizi kötü bir işe salmadım, işlerinizde aldatmadım, yanlışlığa düşürmedim.

Cemiyetiniz iki kişiyi seçme görüşünde birleşti. Biz de Kurân'ın hükmünden çıkmamalarını şart koştuk onlara. Ama onlar ise saptılar, gözleri göre göre hakkı terk ettiler; zulüm heva ve hevesleriyle örtüştü de o yola koyuldular. Biz ise zalimce hükmetmeden ve kötü görüşlerini açıklamadan önce onlara hükmünde adil olmalarını ve gerçeğe uymalarını şart koştuk.¹

2711-et-Tevhid [Esbağ b. Nebate'den]: Emirülmüminin (a.s) Haricilerin yanına varınca onlara nasihat etti, kendilerine hatırlatmada bulundu ve savaş konusunda onları uyardı. Onlardan “Bende ne gibi bir yanlış görüyorsunuz? Ben Allah’a ve Resulüne ilk iman eden kişi değil miyim?!” diye sordu.

Dediler ki: “Sen öylesin, ancak Allah’ın dininde Ebu Musa Eş’ari’yi hakem kıldım”.

Ali (a.s) buyurdu ki: “Allah’a andolsun ki ben bir mahlûku hakem kılmadım. Ben sadece Kurân’ı hakem kıldım. Emrimde yenik düşmedim

1-Nehcü’l-Belaga, 127. Hutbe.

وخولفت في رأيي لما رضيْتُ أن تَصْعَ الحَرْبُ أوزارها بيني وبين أهلِ حَرْبِ اللهِ ، حتَّى أُعْلِي كَلِمَةَ اللهِ ، وأنصُرَ دينَ اللهِ ، ولو كَرِهَ الكَافِرُونَ وَالْجَاهِلُونَ¹ .

2712 . تاريخ الطبري عن أبي سلمة الزهري : إِنَّ عَلِيًّا قَالَ لِأَهْلِ النَّهْرِ : يَا هَؤُلَاءِ ! إِنَّ أَنْفُسَكُمْ قَدْ سَوَّلَتْ لَكُمْ فِرَاقَ هَذِهِ الْحُكُومَةِ الَّتِي أَنْتُمْ ابْتَدَأْتُمُوهَا وَسَأَلْتُمُوهَا وَأَنَا لَهَا كَارِهٌ ، وَأَنْبَأْتُكُمْ أَنَّ الْقَوْمَ سَأَلُوا كُفُوهَا مَكِيدَةً وَذَهْنًا ، فَأَبَيْتُمْ عَلَيَّ إِبَاءَ الْمُخَالِفِينَ ، وَعَدَلْتُمْ عَنِّي عُدُولَ الثَّكْدَاءِ الْعَاصِينَ ، حتَّى صَرَفْتُ رَأْيِي إِلَى رَأْيِكُمْ ، وَأَنْتُمْ وَاللَّهِ مَعَاشِرُ أَخْقَاءِ الْهَامِ ، سُفَهَاءُ الْأَحْلَامِ ، فَلَمْ آتِ - لَا أَبَا لَكُمْ - حَرَامًا .

وَاللَّهِ ، مَا خَبَلْتُكُمْ² عَنْ أُمُورِكُمْ ، وَلَا أَخْفَيْتُ شَيْئًا مِنْ هَذَا الْأَمْرِ عَنْكُمْ ، وَلَا أَوْطَأْتُكُمْ عَشْوَةً³ ، وَلَا دَنَيْتُ لَكُمْ الصَّرَاءَ ، وَإِنْ كَانَ أَمْرُنَا لِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ ظَاهِرًا ، فَأَجْمَعَ رَأْيِي مَلَكِكُمْ عَلَى أَنْ اخْتَارُوا رَجُلَيْنِ ، فَأَخَذْنَا عَلَيْهِمَا أَنْ يَحْكُمَا بِنَا فِي الْقُرْآنِ وَلَا يَعْذُوَاهُ ، فَتَاهَا ، وَتَرَكَ الْحَقَّ وَهِيَ يُبَصِّرَانِهِ ، وَكَانَ الْجَوْرُ هَوَاهُمَا . وَقَدْ سَبَقَ اسْتِثْنَانُنَا عَلَيْهِمَا فِي الْحُكْمِ بِالْعَدْلِ وَالصِّدْقِ لِلْحَقِّ سِوَةِ رَأْيِهِمَا ، وَجَوْرَ حُكْمِهِمَا . وَالتَّقَةُ فِي أَيْدِينَا لِأَنْفُسِنَا حِينَ خَالَفْنَا سَبِيلَ الْحَقِّ ، وَأَتَيْنَا بِمَا لَا يُعْرَفُ .

فَبَيَّنَّا لَنَا : بِإِذَا تَسْتَحِلُّونَ قِتَالَنَا ، وَالْخُرُوجَ مِنْ جَمَاعَتِنَا ؟ إِنْ اخْتَارَ الثَّلَاثُ رَجُلَيْنِ أَنْ تَضَعُوا أَسْيَافَكُمْ عَلَى عَوَاتِقِكُمْ ، ثُمَّ تَسْتَعْرِضُوا النَّاسَ تَضْرِبُونَ رِقَابَهُمْ ، وَتَسْفِكُونَ دِمَاءَهُمْ ! إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ . وَاللَّهِ ، لَوْ قَتَلْتُمْ عَلَى هَذَا دَجَاجَةً لَعُظِمَ عِنْدَ اللَّهِ قِتْلُهَا ، فَكَيْفَ بِالنَّفْسِ الَّتِي قَتَلَهَا عِنْدَ اللَّهِ حَرَامٌ !

1 . التوحيد : ص 225 ح 6 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 381 ح 610 .

2 . خَبَلَهُ : أَفْسَدَ عَقْلَهُ (لسان العرب : ج 11 ص 198) .

3 . أَوْطَأَنِي عَشْوَةً : لَبَسَ عَلَيَّ ، وَالْمَعْنَى فِيهِ : أَنَّهُ حَمَلَهُ عَلَى أَنْ يَرْكَبَ أَمْرًا غَيْرَ مُسْتَبِينٍ الرُّشْدَ ، فَرَبَّمَا كَانَ فِيهِ عَطْبُهُ (لسان العرب : ج 15 ص 59) .

görüşüme muhalefet edildiğinde Allah kelimesi yüceltilmeden ve Allah'ın dini zafere ulaşmadan [kâfirler ve cahiller istemeseler dahi] Allah'a karşı savaşanlarla aramdaki savaşın dinmesine asla razı olmayacaktım.”¹

2712-Tarih-i Taberi [Ebu Seleme Zuhri'den]: Ali (a.s) Nehrevanlılara şöyle buyurdu: “Ey cemaat! Nefsiniz, kendi başlattığınız ve isteyip durduğunuz hakemlikten ayrılmayı size hoş göstermiştir; oysa ben onu istememiştım; o kavmin bununla sizi aldatmak ve gevşetmek istediklerini size haber vermiştım. Ancak sizler muhalifler gibi beni reddettiniz, inatçı âsiler gibi benden yüz çevirdiniz. Ben de görüşümü sizin görüşünüze çevirdim. Allah'a yemin olsun ki siz var ya ey cemaat! Akli hafif, kuruntulara dalmış sefihlersiniz. Babası olmayasıcalar! Ben haram bir iş yapmadım ki!

Allah'a andolsun ki işinizde sizi sefihliğe düşürmedim ve bu işten hiç bir şeyi size gizlemedim, onda sizi yanlışlığa düşürmedim; sizi zorluğa yaklaştırmadım. Her ne kadar Müslümanların işi konusunda emrimiz belli idiyse de ancak cemiyetinizin görüşü iki kişiyi seçmeleri yönünde birleşti. Biz de onlara Kurân'da olanla hüküm vermeleri ve onu aşmamalarını şart koştuk.

Ama onlar saptılar, gözleri göre göre hakkı terk ettiler, zulüm nefsanî arzularıyla örtüştü de o yola koyuldular. Biz ise zalimce hükmetmeden ve kötü görüşlerini açıklamadan önce onlara hükmünde adil olmalarını ve gerçeğe uymalarını şart koştuk. Ancak onlar hakka muhalefet ettiler ve doğru olmayan hüküm verdiler. İş böyle olunca hüccet bizim elimizde ve bizim lehimize.

Şimdi bize açıklayın: “Neye göre bizimle savaşmayı ve cemaatimizden ayrılmayı helal sayıyorsunuz? Sırf halk iki kişiyi seçtiler diye mi kılıçlarınızı omuzlarınıza atmışsınız, halkın yolunu kesiyor, boyunlarını vuruyor ve kanlarını döküyorsunuz?! Doğrusu bu apaçık bir ziyankârlıktır. Allah'a yemin olsun ki bu sebeple bir tavuğu bile öldürmeniz Allah katında pek ağır (vebal) olur; (düşünün) bu, Allah katında öldürülmesi haram bir can olursa nasıldır?!”

1-et-Tevhid, s.225, h.6; Biharu'l-Envar, c.33, s.381, h.610.

فَتَنَادُوا : لَا تُخَاطِبُوهُمْ ، وَلَا تُكَلِّمُوهُمْ ، وَتَهَيَّؤُوا لِلِقَاءِ الرَّبِّ ، الرُّوَاحِ الرُّوَاحِ إِلَى الْجَنَّةِ¹ .

2713 . تاريخ الطبري عن زيد بن وهب : إِنَّ عَلِيًّا أَتَى أَهْلَ النَّهْرِ فَوَقَّفَ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ :

أَيُّهَا الْعِصَابَةُ الَّتِي أَخْرَجْتَهَا عِدَاوَةُ الْمِرَاءِ وَاللَّجَاجَةِ ، وَصَدَّهَا عَنِ الْحَقِّ الْهَوَى ، وَطَمَحَ بِهَا النَّزْقُ² ، وَأَصْبَحَتْ فِي اللَّبْسِ وَالْحَطَبِ الْعَظِيمِ ، إِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ أَنْ تُصْبِحُوا تُؤْلِفُكُمْ الْأُمَّةُ عَدَاً صَرَخِي بِأَنَاءِ هَذَا النَّهْرِ ، وَبَاهْضَامِ هَذَا الْغَائِطِ³ ، بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ ، وَلَا بُرْهَانٍ بَيْنَ .

أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنِّي نَهَيْتُكُمْ عَنِ الْحُكُومَةِ ، وَأَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ طَلَبَ الْقَوْمِ إِيَّاهَا مِنْكُمْ دَهْنٌ وَمَكِيدَةٌ لَكُمْ ، وَنَبَأُكُمْ أَنَّ الْقَوْمَ لَيْسُوا بِأَصْحَابِ دِينٍ وَلَا قُرْآنٍ ، وَأَنِّي أَعْرِفُ بِهِمْ مِنْكُمْ ، عَرَفْتُهُمْ أَطْفَالاً وَرِجَالاً ، فَهُمْ أَهْلُ الْمَكْرِ وَالْغَدْرِ ، وَأَنْتُمْ إِنْ فَارَقْتُمْ زَائِي جَانِبَتُمُ الْحَزْمَ ! فَعَصَيْتُمُونِي ، حَتَّى أَقَرَّرْتُ بِأَنْ حَكَمْتُ .

فَلَمَّا فَعَلْتُ شَرْطُتُ وَاسْتَوْثَقْتُ ، فَأَخَذْتُ عَلَى الْحَكَمِينَ أَنْ يُجِيبُوا مَا أَحْيَا الْقُرْآنُ ، وَأَنْ يُمِيتُوا مَا أَمَاتَ الْقُرْآنُ ، فَاخْتَلَفَا ، وَخَالَفَا حُكْمَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ ، فَتَبَدَّنَا أَمْرُهُمَا ، وَنَحْنُ عَلَى أَمْرِنَا الْأَوَّلِ ، فَمَا الَّذِي يَكُمُ ؟ وَمِنْ أَيْنَ أَتَيْتُمْ ؟

قالوا : إِنَّا حَكَمْنَا ، فَلَمَّا حَكَمْنَا أَثْمَنَّا ، وَكُنَّا بِذَلِكَ كَافِرِينَ ، وَقَدْ تَبْنَا ، فَإِنْ ثَبَّتْ كَمَا تَبْنَا فَتَحْنُ مِنْكَ وَمَعَكَ ، وَإِنْ أَتَيْتَ فَاعْتَرَلْنَا ؛ فَإِنَّا مُنَابِدُونَكَ عَلَى سَوَاءٍ ، إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : أَصَابَكُمْ حَاصِبٌ ، وَلَا بَقِيَ مِنْكُمْ وَابِرٌ !

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 84 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 404 ؛ نهج البلاغة : الخطبة 177 وفيه

من «فأجمع رأي ملئكم» إلى «وأنتما بما لا يعرف» وكلاهما نحوه .

2 . النَّزْقُ : خُفَّةٌ فِي كُلِّ أَمْرٍ وَعَجَلَةٌ فِي جَهْلٍ وَحُمُقٍ (لسان العرب : ج 10 ص 352) .

3 . الهضم : ما تطامن من الأرض ، وجمعه أهضام ، والغائط : المتسع من الأرض مع طمأنينة (لسان العرب : ج 12 ص 615 و ج 7 ص 364) .

Bunun üzerine [Hariciler kendi aralarında] şöyle bağırdılar: “Onları muhatap almayın ve onlarla konuşmayın! Rabbinizle görüşmeye hazırlanın, cennete doğru hareket edin, hareket edin!”¹

2713-Tarih-i Taberi [Zeyd b. Vahab’dan]: Ali (a.s) Nehrevanlıların yanına vardı ve karşılarında durarak şöyle buyurdu: Ey tartışma kini ile inadın baş kaldırttığı; hevesin kendilerini haktan uzaklaştırdığı ve cahilce aceleciliğin kendilerini peşinden sürükleyip yanılsa, büyük bir vebale düşürdüğü cemaat! Sizleri uyarıyorum; yarın sabah olduğunda ümmet sizi şu nehrin kıyısında ve şu sahranın çukurlarında cansız yatmış olduğunuz bir halde bulmasın ki Rabbinizden hiçbir delil ve açık dayanağınız da bulunmamaktadır.

Sizi hakemlikten men ettiğimi bilmiyor musunuz? O kavmin bununla sizi gevşetmek ve aldatmak istediklerini haber vermiştim; onların din ve Kurân ehli olmadıklarını, kendilerini sizden daha iyi tanıdığımı, çocukluklarını da büyüklüklerini de bildiğimi, onların hilekâr ve vefasız olduklarını; benim görüşümden ayrıldığınızda akıldan uzaklaşacağınızı söylemiştim size! Fakat sizler bana baş kaldırdınız, asi oldunuz; ben de hakem kılmaya razı oldum.

Bunu yaptığımda ise şart koştum ve sağlam söz aldım; her iki hakemden de Kurân’ın dirilttiğini diriltmeleri ve Kurân’ın öldürdüğünü öldürmeleri sözünü aldım. Fakat onlar ihtilafa düştüler, kitaba ve sünnete aykırı davrandılar; biz de onların hükümlerini attık. Biz önceki durumumuz üzereyiz, size ne olmuş? Nereden bu hale düştünüz?

Dediler ki: Biz hakemliği kabullendik. Hakemliği kabullenmekle günah işledik ve bu yüzden kâfir olduk. Sonra da tövbe ettik. Eğer sen de bizim gibi tövbe edecek olursan biz de senden ve seninle oluruz. Yok, eğer bunu kabul etmezsen o zaman bizden uzaklaş. Zira biz topyekûn sana savaş açıyoruz. Şüphesiz Allah hainleri sevmez.

Ali (a.s) şöyle buyurdu: “Üzerinize bir kasırga gelsin ve sizden hiçbir kişi kalmasın!

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.84; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.404; Nehcü’l-Belaga, 177. Hutbe, “cemiyetinizin görüşü...” bölümünden “Ancak onlar hakka muhalefet ettiler ve doğru olmayan hüküm verdiler” cümlesine kadar.

أَبْعَدَ إِيمَانِي بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَهَجَرْتِي مَعَهُ وَجِهَادِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَشْهَدُ عَلَى نَفْسِي بِالْكَفْرِ ! لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ . ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُمْ ¹ .

2714 . تاريخ بغداد عن جابر : إِنِّي لَشَاهِدٌ عَلَيَّاءَ يَوْمَ النَّهْرَوَانِ لَمَّا أَنْ عَايَنَ الْقَوْمَ قَالَ لِأَصْحَابِهِ : كُفُّوا . فَنَادَاهُمْ أَنْ أَقِيدُونَا ² بِدَمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَّابٍ - وَكَانَ عَامِلٌ عَلَيَّ عَلَى النَّهْرَوَانِ -
قالوا : كُلُّنَا قَتَلَهُ ³ .

2 / 6

خُطْبَةُ الْإِمَامِ بَيْنَ الصَّفَيْنِ

2715 . الأخبار الموقَّعات عن علي بن صالح : لَمَّا اسْتَوَى الصَّفَانِ بِالنَّهْرَوَانِ تَقَدَّمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بَيْنَ الصَّفَيْنِ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ، أَيُّهَا الْعَصَابَةُ الَّتِي أَخْرَجَتْهَا عَادَةُ الْمِرَاءِ وَالضَّلَالَةُ ، وَصَدَفَ بِهَا عَنِ الْحَقِّ الْهَوَى وَالرَّيْبُ ، إِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ أَنْ تُصْبِحُوا غَدًا صَرَخِي بِأَكْنَافِ هَذَا النَّهْرِ ، أَوْ يَمْلِطُاطُ ⁴ مِنَ الْغَائِطِ ، بِلا بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا سُلْطَانٍ مُبِينٍ . أَلَمْ أَنْهَكُمُ عَنْ هَذِهِ الْحُكُومَةِ وَأَحْذَرَكُمُوهَا ، وَأَعْلَمَكُمُ أَنَّ طَلَبَ الْقَوْمِ لَهَا دَهْنٌ مِنْهُمْ وَمَكِيدَةٌ ؟ ! فَخَالَفْتُمْ أَمْرِي وَجَانَبْتُمُ الْحَزْمَ فَعَصَيْتُمُونِي حَتَّى أَقَرَّرْتُ بِأَنْ حَكَمْتُ ، وَأَخَذْتُ عَلَى الْحَكَمَيْنِ فَاسْتَوْتَقْتُ ، وَأَمَرْتُهَا أَنْ يُجِيبَا مَا أَحْيَا الْقُرْآنُ ، وَيُمِيتَا مَا أَمَاتَ الْقُرْآنُ

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 84 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 404 ، الأخبار الطوال : ص 207 نحوه وراجع ف

المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 189 .

2 . القَوَد : القصص ، وقتل القاتل بدل القاتل ، وقد أقدته به أقيده (النهاية : ج 4 ص 119) .

3 . تاريخ بغداد : ج 7 ص 237 ح 3729 وراجع السنن الكبرى : ج 8 ص 320 ح 16767 وأنساب الأشراف : ج 3 ص 136 وتاريخ الطبري : ج 5 ص 83 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 404 والبداية والنهاية : ج 7 ص 288 .

4 . المَلْطَاط : ساحل البحر (لسان العرب : ج 7 ص 390) .

Acaba Resulullah'a (s.a.a) olan imanım, onunla hicretim ve Allah yolundaki cihadımdan sonra kendi aleyhimde küfre şahitlik mi edeyim?! Bu durumda sapmış olurum ve hidayete erenlerden olmam.”
Daha sonra onlardan yüz çevirdi.¹

2714-Tarih-i Bağdat [Cabir'den]: Nehrevan gününde Ali'nin (a.s) o cemaati gördüğünde kendi yarenlerine “Sakının!” dediğine, sonra da “Abdullah b. Habbab'ın katillerini kısas etmemiz için bize teslim edin!” dediğine, Haricilerin ise “Hepimiz onun katilleriyiz!” dediklerine şahit oldum. [Abdullah, Ali'nin Nehrevan valisiydi].²

2/6

İMAM'IN İKİ ORDUNUN SAFLARI ARASINDAKİ KONUŞMASI

2715-el-Ahbaru'l-Muvaffakayat [Ali b. Salih'ten]: Nehrevan'da iki ordu saf düzenine geçtiğinde Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s) ileri çıkarak iki saf arasında durdu ve şöyle konuştu:

Ey tartışma ve sapkınlığın baş kaldırttığı; heva-hevesin ve sapkınlığın kendilerini haktan uzaklaştırdığı topluluk! Sizleri uyarıyorum; yarın sabah olduğunda nehrin etrafında ve şu sahranın kıyı-köşesinde cansız bir halde düşmeyezsiniz ki (bu durumda) Rabbinizden hiçbir delil ve aşikâr bir hüccetiniz olmayacaktır. Sizi hakemlikten men etmedim mi, ona karşı uyarmadım mı; o kavmin hakemlik istemekle amaçlarının sizi gevşetmek ve aldatmak olduğunu size bildirmedi mi?! Fakat siz emrime muhalefet ettiniz, akıldan uzaklaştınız; bana karşı asi oldunuz; ben de hakem kılmaya razı oldum. Her iki hakemden de söz aldım; onlara Kurân'ın dirilttiğini diriltmeleri ve Kurân'ın öldürdüğünü öldürmelerini emrettim.

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.84; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.404; el-Ahbaru't-Tival, s.207; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.189.

2-Tarih-i Bağdat, c.7, s.237, h.3729. Ayrıca bkz. es-Sünenü'l-Kübra, c.8, s.320, h.16767; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.136; Tarih-i Taberi, c.5, s.83; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.404; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.288.

فَخَالَفَا أَمْرِي وَعَمَلَا بِالْهَوَى ، وَخَنُ عَلَى الْأَمْرِ الْأَوَّلِ ، فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ؟ وَأَيْنَ يُنَاهُ بِكُمْ ؟
فَقَالَ خَطِيبُهُمْ : أَمَّا بَعْدُ ، يَا عَلِيُّ ! فَإِنَّا حِينَ حَكَمْنَا كَانَ ذَلِكَ كُفْرًا مِثًا ، فَإِن
تُبِتَ كَمَا ثَبُنَا فَتَنَحْنُ مَعَكَ وَمِنْكَ ، وَإِن أُبَيَّتْ فَتَنَحْنُ مُنَابِدُوكَ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ
لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ .

فَقَالَ عَلِيُّ : أَصَابَكُمْ حَاصِبٌ¹ وَلَا بَقِيَ مِنْكُمْ وَابِرٌ² ، أَبْعَدَ إِيْمَانِي بِاللَّهِ ، وَجِهَادِي فِي سَبِيلِ
اللَّهِ ، وَهَجَرْتِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِقْرَ بِالْكَفْرِ ؟ ! لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا
مِنَ الْمُهْتَدِينَ ، وَلَكِنْ مُنِيتُ بِمَعْشَرِ أَخْفَاءِ الْهَامِ ، سُفَهَاءِ الْأَحْلَامِ ، وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ³ .

3 / 6

رَفَعَ رَايَةَ الْأَمَانِ

2716 . تاريخ الطبري عن أبي سلمة الزهري : رَفَعَ عَلِيُّ رَايَةَ أَمَانٍ مَعَ
أَبِي أَيُّوبَ ، فَنَادَاهُمْ أَبُو أَيُّوبَ : مَنْ جَاءَ هَذِهِ الرَّايَةَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَقْتُلْ وَلَمْ يَسْتَعْرِضْ
فَهُوَ آمِنٌ ، وَمَنْ انْصَرَفَ مِنْكُمْ إِلَى الْكُوفَةِ أَوْ إِلَى الْمَدَائِنِ وَخَرَجَ مِنْ هَذِهِ الْجَمَاعَةِ فَهُوَ
آمِنٌ ، إِنَّهُ لَا حَاجَةَ لَنَا بَعْدَ أَنْ نُصِيبَ قَتْلَةَ إِخْوَانِنَا مِنْكُمْ فِي سَفَكِ دِمَائِكُمْ .

فَقَالَ فَرَوْهُ بْنُ نَوْفَلٍ الْأَشْجَعِيُّ : وَاللَّهِ ، مَا أَدْرِي عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تُقَاتِلُ عَلِيًّا ؟ ! لَا
أَرَى إِلَّا أَنْ أَنْصَرِفَ حَتَّى تَنْفُذَ لِي بِصِيرَتِي فِي قِتَالِهِ أَوْ اتِّبَاعِهِ

1 . حاصِبٌ : أي عذاب من الله ، وأصله رُمِيْتُمْ بِالْحَصْبَاءِ مِنَ السَّمَاءِ (النهاية : ج 1 ص 394) .

2 . يقال : ما بالدار وابر ؛ أي ما بها أحد (لسان العرب : ج 5 ص 273) .

3 . الأخبار الموقفتات : ص 325 ح 181 .

Fakat onlar emrime aykırı davrandılar ve nefsanî arzuya göre amel ettiler. Biz önceki durum üzereyiz, siz nereye gidiyorsunuz? Hangi belirsizliğe çekilmektesiniz?

Onların konuşmacısı dedi ki: Ey Ali! Biz hakemliği kabullendiğimizde küfre düştük. Şimdi eğer sen de bizim tövbe ettiğimiz gibi tövbe edecek olursan biz de seninle ve senden oluruz. Yok, eğer bunu kabul etmezsen o zaman biz topyekûn sana savaş açıyoruz. Şüphesiz Allah hainleri sevmez.

Ali (a.s) buyurdu ki: “Üzerinize bir kasırga gelsin ve sizden hiçbir kişi kalmasın! Acaba Allah’a olan imanım, Allah yolunda cihadım ve Resulullah’la (s.a.a) olan hicretimden sonra kendi aleyhimde küfre ikrar mı edeyim?! Bu durumda sapmış olurum ve hidayete erenlerden olmam. Ancak ben akli hafif, kuruntuları olan beyinsiz bir cemaate müptela olmuşum. O’ndan yardım istenir.”¹

3/6

AMAN SANCAĞINI KALDIRMAK

2716-Tarih-i Taberi [Ebu Seleme Zuhri’den]: Ali (a.s), Ebu Eyyüb’ün eliyle aman sancağını kaldırdı. Ebu Eyyüb onlara şöyle seslendi: “İçinizden her kim katil olmamış ve birine saldırmamışsa bu sancağın altına geldiğinde güvende olacaktır. İçinizden her kim dönüp Küfe’ye veya Medain’e giderse, şu cemaatten ayrılırsa o da güvende olacaktır; kardeşlerimizin aranızda bulunan katillerine ulaştıktan sonra sizin kanlarınızı dökmeye ihtiyaç duymayacağız.”

Ferve b. Nevfel Eşcai dedi ki: “Vallahi Ali’ye karşı niçin savaştığımızı bilmiyorum?! Onunla savaşmak veya ona uymak konusunda basiret sahibi oluncaya kadar geri dönmekten başka bir yol görmüyorum.”

1-el-Ahbaru’l-Muvaffakayat, s.325, h.181.

، وَأَصْرَفَ فِي حَمْسِمَةِ فَارِسَ حَتَّى نَزَلَ الْبَنْدَنِيَجِيُّ¹ وَالْدَّسْكَرَةَ ، وَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ أُخْرَى مُتَفَرِّقِينَ فَتَزَلَّتِ الْكُوفَةُ ، وَخَرَجَ إِلَى عَلِيٍّ مِنْهُمْ نَحْوُ مِنْ مِئَةٍ ، وَكَانُوا أَرْبَعَةَ آلَافٍ ، فَكَانَ الَّذِينَ بَقُوا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهَبٍ مِنْهُمْ أَلْفَيْنِ وَثَمَانِمِئَةٍ² .

2717 . الأخبار الطوال : رَفَعَ عَلِيٌّ رَأْيَهُ ، وَصَمَّ إِلَيْهَا أَلْفِي رَجُلٍ ، وَنَادَى :

مَنْ التَّجَأَ إِلَى هَذِهِ الرَّأْيَةِ فَهُوَ آمِنٌ .

ثُمَّ تَوَاقَفَ الْفَرِيقَانِ ، فَقَالَ فَرَوَةُ بْنُ نَوْفَلٍ الْأَشْجَعِيُّ - وَكَانَ مِنْ رُؤَسَاءِ الْخَوَارِجِ - لِأَصْحَابِهِ : يَا قَوْمُ ! وَاللَّهِ مَا نَدْرِي ، عَلَامَ نُقَاتِلُ عَلَيْهِ ، وَلَيْسَتْ لَنَا فِي فِتْلِهِ حُجَّةٌ وَلَا بَيَانٌ ، يَا قَوْمُ ! انصَرِفُوا بِنَا حَتَّى تَنْفُذَ لَنَا الْبَصِيرَةُ فِي فِتَالِهِ أَوْ اتَّبَاعِهِ .

فَتَرَكَ أَصْحَابُهُ فِي مَوَاقِفِهِمْ ، وَمَضَى فِي حَمْسِمَةِ رَجُلٍ حَتَّى أَتَى إِلَى الْبَنْدَنِيَجِيِّ ، وَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ أُخْرَى حَتَّى لَحِقُوا بِالْكُوفَةِ ، وَاسْتَأْمَنَ إِلَى الرَّأْيَةِ مِنْهُمْ أَلْفُ رَجُلٍ ، فَلَمْ يَبْقَ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهَبٍ إِلَّا أَقَلُّ مِنْ أَرْبَعَةِ آلَافٍ رَجُلٍ³ .

1 . بلدة مشهورة في طرف النهر وان من ناحية الجبل ، وهي من أعمال بغداد (معجم البلدان : ج 1 ص 499) .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 86 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 405 وفيه «ألف وثمانمائة» بدل «ألفين وثمانمائة» ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 146 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 169 كلاهما نحوه .

3 . الأخبار الطوال : ص 210 .

O, beş yüz süvari ile birlikte geri dönerek Bendeniceyn¹ ve Deske-re'ye yerleşti. Başka bir grupta ayrılarak Küfe'ye indi. Aralarından yaklaşık yüz kişilik bir cemaat de Ali'ye (a.s) katıldı. Hariciler toplamda dört bin kişi idiler. Onlardan Abdullah b. Vahab'ın yanında iki bin sekiz yüz kişi kaldı.²

2717-el-Ahbaru't-Tival: Ali (a.s) sancağı kaldırdığında iki bin kişi ona katıldı. Şöyle seslendi: “Her kim şu sancağa sığınırsa güvendedir.”

Daha sonra iki ordu karşı karşıya geldi. Haricilerin başlarından olan Ferve b. Nevfel Eşcai yarenlerine dedi ki: “Ey cemaat! Allah'a yemin olsun ki ne için Ali'ye karşı savaştığımızı bilmiyoruz. Onu öldürmek konusunda elimizde hiçbir delil ve beyan yoktur. Ey cemaat! Bizimle geri dönün. Ta ki ona karşı savaş veya ona uymak konusunda basiret bulalım.”

Sonra da yarenlerini kendi yerlerinde bıraktı ve beş yüz kişilik bir grupla çıkıp Bendeniceyn'e gitti. Başka bir grupta ayrılarak Küfe'ye gitti. Onlardan bin kişi aman sancağının altında toplandı. Abdullah b. Vahab'ın yanında ise dört bin kişiden az bir grup kaldı.³

1-Bendeniceyn, Nehrevan'ın dağ yönündeki meşhur bir şehirdir ve Bağdat'a bağlıdır. (*Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.499).

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.86; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.405, bu kaynakta “iki bin sekiz yüz” yerine “bin sekiz yüz” geçmiştir; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.146; *el-İmamet ve's-Siyase*, c.1, s.169.

3-el-Ahbaru't-Tival, s.210.

الفصل السابع : القتال

1 / 7

الدُّعَاءُ قَبْلَ الْقِتَالِ

2718 . الإمام الباقر (عليه السلام) : إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) كَانَ يَدْعُو عَلَى الْخَوَارِجِ فَيَقُولُ فِي دُعَائِهِ : اللَّهُمَّ رَبَّ الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ، وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ، وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ، وَالْكِتَابِ الْمَسْطُورِ ، أَسْأَلُكَ الظَّفَرَ عَلَى هَؤُلَاءِ الَّذِينَ بَدَدُوا كِتَابَكَ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ ، وَفَارَقُوا أُمَّةَ أَحْمَدَ عَثْوًا عَلَيْكَ¹ .

2 / 7

الأَمْرُ بِالْقِتَالِ

2719 . مروج الذهب - في ذكر قتال الخوارج : لَمَّا أَشْرَفَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] عَلَيْهِمْ قَالَ : اللَّهُ أَكْبَرُ ، صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .
فَتَصَافَّ الْقَوْمُ ، وَوَقَفَ عَلَيْهِمْ بِنَفْسِهِ ، فَدَعَاهُمْ إِلَى الرُّجُوعِ وَالتَّوْبَةِ ، فَأَبَوْا وَرَمَوْا أَصْحَابَهُ ، فَقِيلَ لَهُ : قَدْ رَمَوْنَا .
فَقَالَ : كُفُّوا .
فَكَرَّرُوا الْقَوْلَ عَلَيْهِ ثَلَاثًا وَهُوَ يَأْمُرُهُم بِالْكَفِّ ، حَتَّى أَتَى بِرَجُلٍ قَتِيلٍ مُتَشَحِّطٍ بِدَمِهِ .
فَقَالَ عَلِيٌّ : اللَّهُ أَكْبَرُ ، الْآنَ حَلَّ قِتَالُهُمْ ، احْمِلُوا عَلَى الْقَوْمِ² .

1 . قرب الإسناد : ص 12 ح 37 عن مسعدة بن صدقة عن الإمام الصادق (عليه السلام) ، بحار الأنوار : ج 33 ص 381 ح 611 .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 416 .

YEDİNCİ FASIL

SAVAŞ

1/7

SAVAŞTAN ÖNCEKİ DUA

2718-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s) Haricilere beddua ediyor ve dua-sında şöyle diyordu: Ey Beyt-i Mamur'un, yükseltilmiş tavanın, kay-nayan denizin ve satır satır dizilmiş kitabın Rabbi olan Allahım! Senin kitabını arkalarına atmış ve sana karşı azmakla Ahmed'in ümmetinden ayrılmış olan şu cemaate karşı senden zafer istiyorum.¹

2/7

SAVAŞ EMRİ

2719-Murucu'z-Zeheb [Haricilerle savaştan söz ederken]: Ali (a.s), onların üzerine yürüdüğünde şöyle dedi: “Allahü Ekber! Allah ve Resulullah (s.a.a) doğru söyledi.”

Sonra iki ordunun safları karşı karşıya geldiğinde bizzat onların karşısında durdu; kendilerini tövbeye ve geri dönmeye çağırdı. Ancak onlar bunu reddettiler ve yarenlerine ok fırlattılar. İmam'a “Bize ok fırlattılar” denildiğinde: “Durun!” diye buyurdu

Bu sözü ona üç defa tekrarladılar. İmam, kanına bulanmış bir kişi onun yanına getirilinceye kadar her defasında onlara durmalarını em-rediyordu.

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi: “Allahü Ekber! Şimdi onlarla savaş-mak caizdir. Hücum edin şu cemaate!”²

1-Kurbu'l-İsnad, s.12, h.37, Mes'ede b. Sadaka vasıtasıyla İmam Sadık'tan(a.s); Biharul-Envar, c.33, s.381, h.611.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.416.

2720 . شرح نهج البلاغة عن أبي عبيدة - في الخوارج - : استنطقهم علي (عليه السلام) بقتل عبد الله بن حباب ، فأقروا به .
 فقال : انفردوا كتائب لا سمع قولكم كتيبة كتيبة .
 فتكتبوا كتائب ، وأقوت كل كتيبة بمثل ما أقوت به الأخرى من قتل ابن حباب ، وقالوا : ولتقتلنكم كما قتلناه !
 فقال علي : والله ، لو أقتر أهل الدنيا كلهم بقتله هكذا وأنا أقدر على قتلهم به لقتلنهم . ثم التفت إلى أصحابه فقال لهم : شدوا عليهم ، فأنا أول من يشد عليهم ¹ .

3 / 7

قتال الإمام بنفسه

2721 . الكامل للمبرد : خرج منهم رجل بعد أن قال علي رضوان الله عليه :

ارجعوا وادفعوا إلينا قاتل عبد الله بن حباب .

فقالوا : كلنا قتله وشرك في دمه ! ثم حمل منهم رجل على صف علي - وقد قال علي : لا تبدؤوهم بقتال - فقتل من أصحاب علي ثلاثة وهو يقول :

أقتلهم ولا أرى عليا *** ولو بدا أوجرته الخطيئا

1 . شرح نهج البلاغة: ج2 ص282 ; بحار الأنوار : ج33 ص355 ح587 ، مستدرک الوسائل: ج18 ص213 ح22534 ، نفس الرحمن في فضائل سلمان : ص62 وفيهما إلى «لقتلنهم» .

2720-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Hariciler hakkında Ebu Ubeyde'den]: Ali (a.s) Haricileri Abdullah b. Habbab'ı öldürmeleri konusunda sorguladığında onlar bunu yaptıklarını ikrar ettiler.

Dedi ki: “Bölüklere ayrılın ve gruplar halinde söyleyeceğiniz sözünüzü işiteyim.”

Onlar da gruplara bölündüler, sonra da her grup, diğer grubun Abdullah b. Habbab'ı öldürmek konusunda ikrar ettiği şeyin aynısını tekrarladı. Hepsi de dediler ki: Onu öldürdüğümüz gibi seni de öldüreceğiz!

Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle dedi: ‘Allah’a andolsun ki eğer dünyadakilerin tümü onu öldürdüklerini bu şekilde ikrar etmiş olsalardı ve benim gücüm yeteydi ona karşılık hepsini öldürürdüm.’ Sonra da yarenlerine dönerek dedi ki: “Hamle edin onlara ve onlara hamle edecek ilk kişi benim.”¹

3/7

İMAM'IN ŞAHSEN SAVAŞMASI

2721-el-Kamil, Muberrred: İçlerinden bir kişi çıktı. Sonra Ali (rızanullahi aleyh) şöyle buyurdu: “Geri dönün ve Abdullah b. Habbab'ın katilini bize teslim edin.”

Hariciler dediler ki: ‘Onu, hepimiz öldürdük ve kanında ortağız!’ Daha sonra aralarından bir kişi çıktı ve Ali'nin (a.s) safına saldırdı [Ali (a.s) daha önce “onlarla savaşa başlamayın” buyurmuştu]. Ali'nin yarenlerinden üç kişiyi öldürdü ve şöyle diyordu:

Onları öldürüyorum ama görmüyorum Ali'yi

Ortaya çıksa keskin mızrağımı batırırım ağzına

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.282; Biharul- Envar, c.33, s.355, h.587; Mustedreku'l-Vesail, c.18, s.213, h.22534; Nefesu'r-Rahman fi Fazl-ı Selman, s.62, son iki kaynakta “...ona karşılık hepsini öldürürdüm” bölümüne kadar.

فَخَرَجَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَتَلَهُ ، فَلَمَّا خَالَطَهُ السَّيْفُ قَالَ : حَبَّذَا الرُّوحَةُ إِلَى الْجَنَّةِ !

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ : مَا أَدْرِي أَلَى الْجَنَّةِ أَمْ إِلَى النَّارِ ؟

فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَعْدِ : إِنَّمَا حَضَرْتُ اغْتِرَاراً بِهَذَا ، وَأَرَاهُ قَدْ شَكَّ !! فَانْخَزَلَ بِجَمَاعَةِ مِنْ أَصْحَابِهِ ، وَمَالَ أَلْفَ إِلَى نَاحِيَةِ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ¹ .

2722 . مروج الذهب : حَمَلَ رَجُلٌ مِنَ الْخَوَارِجِ عَلَى أَصْحَابِ عَلِيٍّ ، فَجَرَحَ فِيهِمْ ، وَجَعَلَ يَغْشَى كُلَّ نَاحِيَةٍ ، وَيَقُولُ :

أُضْرِبُهُمْ وَلَوْ أَرَى عَلِيًّا *** أَلْبَسْتُهُ أَبْيَضَ مَشْرِفِيًّا

فَخَرَجَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) ، وَهُوَ يَقُولُ :

يَا أَيُّهَا الْمُبْتَغِي عَلِيًّا *** إِنِّي أَرَاكَ جَاهِلًا شَقِيًّا

قَدْ كُنْتُ عَنْ كِفَاحِهِ غَنِيًّا *** هَلُمَّ فَأُبْرِزْهَا هُنَا إِلَيَّا

وَحَمَلَ عَلَيْهِ عَلِيٌّ ، فَقَتَلَهُ .

ثُمَّ خَرَجَ مِنْهُمْ آخَرٌ ، فَحَمَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَقَتَلَ فِيهِمْ ، وَجَعَلَ يَكُفِّرُ عَلَيْهِمْ ، وَهُوَ يَقُولُ :

أُضْرِبُهُمْ وَلَوْ أَرَى أَبَا حَسَنٍ *** أَلْبَسْتُهُ بِصَارِمِي ثَوْبَ غَبَنِ

فَخَرَجَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ وَهُوَ يَقُولُ :

1 . الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1105 ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 272 وراجع شرح الأخبار : ج 2 ص 55 ح 416 .

Bunun üzerine Ali (salavatullahi aleyh) karşısına çıktı ve onu öldürdü. Kılıcını ona sapladığında dedi ki: “Cennete gidiş ne güzeldir!”

Abdullah b. Vahab dedi ki: “Bilmiyorum, cennete mi yoksa cehenneme mi?!”

Benî Sâd kabilesinden biri dedi ki: “Ben de şu adama kanarak buraya gelmişim. Ancak görüyorum ki kendisi şüpheye düşmüştür!!”

Daha sonra yarenlerinden bir grupla geri çekildi ve bin kişi Ebu Eyyüb Ensari’ye (onun sancağının altına) yöneldi.¹

2722-Murucu’z-Zeheb: Haricilerden bir kişi İmam Ali’nin (a.s) yarenlerine hücum etti, onlardan bazılarını yaraladı. O her tarafa kılıç savuruyor ve şöyle diyordu:

Vuruyorum onları ve görürsem eğer Ali’yi

Giydireceğim üzerine onun Meşref kılıcını

Bunun üzerine Ali (a.s) karşısına çıktı ve şöyle dedi:

Ey Ali’yi arayan adam

Görüyorum cahil ve bedbahtsın

Onunla savaştan müstağnisin

Hadi gel, işte burada, çık karşısına!

Ali (a.s) hamle edip onu öldürdü.

Daha sonra Hariciler arasından bir kişi daha çıkıp cemaate saldırdı; onların saflarını yardı. Sürekli onlara saldırıyor ve şöyle diyordu:

Vuruyorum onları ve görürsem Ebu’l-Hasan’ı

Kılıcımla giydireceğim üzerine zillet libasını

Ali (a.s) onun karşısına çıktı ve şöyle dedi:

¹-el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1105; Şerh-i Nehcü’l-Belaga, c.2, s.272. Ayrıca bkz. Şerhu’l-Ahbar, c.2, s.55, h.416.

يَا أَيُّهَا الْمُبْتَغِي أَبُو حَسَنٍ *** إِلَيْكَ فَانْظُرْ أَتَيْنَا يَلْقَى الْعَيْنَ
وَحَمَلَ عَلَيْهِ عَلِيٌّ وَشَكَّهَ بِالرَّمَحِ ، وَتَرَكَ الرَّمَحَ فِيهِ ، فَانصَرَفَ عَلِيٌّ وَهُوَ يَقُولُ : لَقَدْ
رَأَيْتُ أَبَا حَسَنٍ فَرَأَيْتُ مَا تَكْرَهُ¹ .

4 / 7

مُقَاتَلَةُ الْإِمَامِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهَبٍ

2723 . الفتح : تَقَدَّمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ الرَّاسِيُّ حَتَّى وَقَفَ بَيْنَ الْجَمْعَيْنِ ، ثُمَّ
نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ : يَا بَنَ أَيْ طَالِب ! حَتَّى مَتَى يَكُونُ هَذِهِ الْمُطَاوَلَةُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ ؟ !
وَاللَّهِ ، لَا نَبْرُحُ هَذِهِ الْعَرَصَةَ أَبَدًا أَوْ تَأْبَى عَلَى نَفْسِكَ ، فَابْرُزْ إِلَيَّ حَتَّى أَبْرُزَ إِلَيْكَ وَدَرِ
النَّاسَ جَانِبًا .

فَتَبَسَّمَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ثُمَّ قَالَ : قَاتَلَهُ اللَّهُ مِنْ رَجُلٍ مَا أَقَلَّ حَيَاءَهُ ! أَمَا إِنَّهُ لَيَعْلَمُ
أَنِّي خَلِيفُ السَّيْفِ وَجَدِيلُ الرَّمَحِ ، وَلَكِنَّهُ أَيْسَ مِنَ الْحَيَاةِ ، أَوْ لَعَلَّهُ يَطْمَعُ طَمَعًا كَاذِبًا .
قَالَ : وَجَعَلَ عَبْدُ اللَّهِ يَجُولُ بَيْنَ الصَّفَيْنِ وَهُوَ يَرْتَجِرُ وَيَقُولُ :

أَنَا ابْنُ وَهَبِ الرَّاسِيِّ الثَّارِي *** أَضْرِبُ فِي الْقَوْمِ لَأَخِذَ الثَّارِ
حَتَّى تَزُولَ دَوْلَةُ الْأَشْرَارِ *** وَيَرْجِعَ الْحَقُّ إِلَى الْأَخْيَارِ
ثُمَّ حَمَلَ فَضْرَتَهُ عَلَيَّ ضَرْبَةً أَلْحَقَهُ بِأَصْحَابِهِ² .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 416 وراجع بحار الأنوار : ج 34 ص 450 .

2 . الفتح : ج 4 ص 274 ; كشف اليقين : ص 205 ح 206 ، كشف الغمة : ج 1 ص 267 كلاهما نحوه
وراجع المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 190 .

Ey Ebu'l-Hasanı arayan adam, gel bana

Bak da kimin zillete uğrayacağını gör

Ali (a.s) üzerine hücum etti ve mızrağı ona sapladı; mızrağı üzerinde bırakıp döndüğünde şöyle diyordu: “İşte şimdi Ebu'l-Hasan'ı gördün ve hoşuna gitmeyen şeyi gördün.”¹

4/7

İMAM'IN ABDULLAH B. VAHAB İLE SAVAŞI

2723-el-Fütuh: Abdullah b. Vahab Rasibi ileri çıktı; iki ordu arasında durdu. Sonra yüksek sesle şöyle seslendi: “Ey Ebu Talib'in oğlu! Bizimle sizin aranızdaki bu gidiş-gelişler ne zamana kadar sürecek?! Allah'a andolsun ki sen nefsini çiğnemedikçe biz bu meydanda kalmaya devam edeceğiz. Öyleyse insanları bir tarafa bırak da kendin çık karşıma, ben de senin karşına çıkayım!”

Ali (a.s) gülümsedi ve dedi ki: “Allah öldürsün şu adamı, ne kadar da hayâsı azdır! Hâlbuki o, benim kılıcın müttefiki ve mızrağın herifi olduğumu çok iyi bilmektedir. Ancak o, hayattan ümidini kesmiş ya da yalancı bir hevese kapılmış!”

Abdullah iki ordunun safları arasında dolaşıyor, recez okuyarak şöyle diyordu:

Vahab Rasibi'nin oğluyum, saldırırım ben

Şu cemaati vurarak intikam alırım ben

Kötülerin devleti yok olsun diye

Hak dönüp iyilerin olsun diye

Daha sonra hamle etti. Ali (a.s) bir darbe vurarak onu, yarenlerine kavuşturdu.²

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.416. Ayrıca bkz. *Biharu'l-Envar*, c.34, s.450.

2-el-Fütuh, c.4, s.274; *Keşfu'l-Yakin*, s.205, h.206; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.267. Ayrıca bkz. *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.190.

5 / 7

حَمَلَةُ ذِي الثُّدَيَّةِ عَلَى الْإِمَامِ

2724 . كشف اليقين : حَمَلَ ذُو الثُّدَيَّةِ لِيَقْتُلَ عَلِيًّا (عليه السلام) ، فَسَبَقَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَضَرَبَهُ فَفَلَقَ الْبَيْضَةَ وَرَأْسَهُ ، فَحَمَلَهُ فَرَسُهُ فَأَلْقَاهُ فِي آخِرِ الْمَعْرَكَةِ فِي جُرْفٍ دَالِيَةٍ عَلَى شَطْرِ النَّهْرَوَانِ¹ .

6 / 7

سُرْعَةُ دِمَارِهِمْ

2725 . تاريخ الطبري عن أبي سلمة الزهري : وَبَعَثَ عَلِيٌّ الْأَسْوَدَ بْنَ يَزِيدَ الْمُرَادِيَّ فِي أَلْفِي فَارِسٍ ، حَتَّى أَتَى حَمْرَةَ بْنَ سِنَانٍ وَهُوَ فِي ثَلَاثِمِئَةِ فَارِسٍ مِنْ خِيْلِهِمْ . . . وَأَقْبَلَتْ الْخَوَارِجُ ، فَلَمَّا أَنْ دَنَوْا مِنَ التَّائِسِ نَادَوْا يَزِيدَ بْنَ قَيْسٍ فَكَانَ يَزِيدُ بْنُ قَيْسٍ عَلَى أَصْبَهَانَ فَقَالُوا : يَا يَزِيدَ بْنَ قَيْسٍ لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ وَإِنْ كَرِهْتَ أَصْبَهَانَ ، فَنَادَاهُمْ عَبَّاسُ بْنُ شَرِيكٍ وَقَبِيضَةُ بْنُ ضُبَيْعَةَ الْعَبْسِيَّانِ يَا أَعْدَاءَ اللَّهِ ، أَلَيْسَ فِيكُمْ شَرِيحُ بْنُ أَوْفَى الْمُسْرِفِ عَلَى نَفْسِهِ ؟ هَلْ أَنْتُمْ إِلَّا أَشْبَاهُهُ ؟ ! قَالُوا : وَمَا حُجَّتُكُمْ عَلَى رَجُلٍ كَانَتْ فِيهِ فِتْنَةٌ وَفِينَا تَوْبَةٌ ؟ ثُمَّ تَنَادَوْا : الزُّوَّاحُ الزُّوَّاحُ إِلَى الْجَنَّةِ ! فَشَدُّوا عَلَى التَّائِسِ وَالْحَيْلُ أَمَامَ الرِّجَالِ ، فَلَمْ تَنْبُتْ حَيْلُ الْمُسْلِمِينَ لِشِدَّتِهِمْ ، وَافْتَرَقَتِ الْحَيْلُ فِرْقَتَيْنِ : فِرْقَةٌ نَحْوَ الْمَيْمَنَةِ ، وَأُخْرَى نَحْوَ الْمِيسَرَةِ ، وَأَقْبَلُوا نَحْوَ الرِّجَالِ

1 . كشف اليقين : ص 205 ح 205 ، كشف الغمّة : ج 1 ص 266 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 190 ؛ الفتوح : ج 4 ص 273 كلاهما نحوه .

5/7

ZU’S-SUDEYYE’NİN İMAM’A SALDIRMASI

2724-Keşfu’l-Yakin: Zu’s-Sudeyye Ali’yi (a.s) öldürmek için hücum etti. Ali (a.s) ondan önce davrandı; vurduğu bir darbeye onun miğferini ve başını parçaladı. Atı, onu taşıyarak savaş meydanının sonunda ve Nehrevan kıyısındaki bir kuyuya attı.¹

6/7

HARİCİLERİN ÇABUCAK İMHA EDİLİŞİ

2725-Tarih-i Taberi [Ebu Seleme Zuhri’den]: Ali (a.s), Esved b. Yezid Muradi’yi iki bin kişilik bir grupla gönderdi. O da (Haricilerden) üç yüz süvarinin başında bulunan Hamza b. Sinan’ın yanına geldi... Hariciler ilerledi ve İmam Ali’nin (a.s) ordusuna yaklaştıklarında İsfahan valisi olan Yezid b. Kays’a seslenip dediler ki: ‘Ey Yezid b. Kays! İsfahan ahalisi istemese de hüküm ancak Allah’ındır!’

Abes kabilesinden Abbas b. Şerik ve Kabisa b. Zubeya onlara şöyle seslendiler: “Ey Allah’ın düşmanları! Acaba kendi nefesine zulmetmiş olan Şureyh b. Evfa sizin aranızda değil mi? Sizler de onun benzerleri değil misiniz?!” Dediler ki: “Fitneye düşmüş bir kişi hakkındaki hüccetiniz nedir, hâlbuki biz tövbe etmişiz?”

Daha sonra şöyle seslendiler: “Cennete doğru hareket edin, hareket edin!” Sonra da şiddetle İmam Ali’nin (a.s) ordusuna saldırdılar. Süvariler piyade güçlerin önündeydi. Müslüman süvarileri onların şiddetli saldırısı karşısında dayanamadılar ve süvari güçler ikiye ayrıldı: Bir grup sağ tarafa, bir grupta sol tarafa... Piyadelere doğru ilerlediler.

¹-*Keşfu’l-Yakin*, s.205, h.205; *Keşfu’l-Gumme*, c.1, s.266; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.190; *el-Fütuh*, c.4, s.273.

فَاسْتَقْبَلَتِ الْمُرَامِيَّةُ وُجُوهُهُمْ بِالنَّبْلِ ، وَعَطَفَتْ عَلَيْهِمُ الْخَيْلُ مِنَ الْمِيْمَةِ وَالْمَيْسَرَةِ ، وَنَهَضَ إِلَيْهِمُ الرِّجَالُ بِالرِّمَاحِ وَالسُّيُوفِ ، فَقَالَ اللَّهُ مَا لَبِثْتُمْ أَنْ أَنَامَوْهُمْ .

ثُمَّ إِنَّ حَمْرَةَ بَنِ سِنَانَ صَاحِبَ خَيْلِهِمْ لَمَّا رَأَى الْهَلَكَ ، نَادَى أَصْحَابَهُ أَنْ انْزِلُوا ، فَذَهَبُوا لِيَنْزِلُوا فَلَمْ يَتَقَارَوْا حَتَّى حَمَلَ عَلَيْهِمُ الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسِ الْمُرَادِيِّ ، وَجَاءَتْهُمْ الْخَيْلُ مِنْ نَحْوِ عَلِيِّ فَأَهْمَدُوا فِي السَّاعَةِ¹ .

2726 . تاريخ الطبري عن حكيم بن سعد - في وصف حرب النهروان - : ما هو إلا أن

لَقِينَا

أَهْلَ الْبَصْرَةِ ، فَمَا لَبِثْنَاهُمْ ، فَكَانُوا قِيلَ لَهُمْ : مَاتُوا ، فَمَاتُوا قَبْلَ أَنْ تَشْتَدَّ شَوْكُهُمْ ، وَتَعْظُمَ نِكَالَتُهُمْ² .

2727 . الإمامة والسياسة عن الثعلبي : لَقَدْ رَأَيْتُ الْخَوَارِجَ حِينَ اسْتَقْبَلَتْهُمْ الرِّمَاحُ وَالنَّبْلُ كَانَتْهُمْ مَعَزَ اتَّقَتِ الْمَطَرَ بِقُرُونِهَا ، ثُمَّ عَطَفَتْ الْخَيْلُ عَلَيْهِمُ مِنَ الْمِيْمَةِ وَالْمَيْسَرَةِ ، وَنَهَضَ عَلِيُّ فِي الْقَلْبِ بِالسُّيُوفِ وَالرِّمَاحِ ، فَلَا وَاللَّهِ مَا لَبِثُوا فَوْاقًا³ ، حَتَّى صَرَعَهُمُ اللَّهُ ، كَانُوا قِيلَ لَهُمْ : مَاتُوا فَمَاتُوا⁴ .

2728 . الأخبار الطوال - في ذكر بدء القتال - : قَالَ عَلِيُّ لِأَصْحَابِهِ :

لَا تَبْدُؤُوهُمْ بِالْقِتَالِ حَتَّى يَبْدُؤَكُمْ .

فَتَنَادَتْ الْخَوَارِجُ : لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ وَإِنْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ، ثُمَّ شَدُّوا عَلَى أَصْحَابِ عَلِيٍّ شِدَّةَ رَجُلٍ وَاحِدٍ ، فَلَمْ تَثْبُتْ خَيْلُ عَلِيٍّ لِيَشُدَّتْهُمْ ، وَافْتَرَقَتِ الْخَوَارِجُ فِرْقَتَيْنِ : فِرْقَةٌ أَخَذَتْ نَحْوَ الْمِيْمَةِ ، وَفِرْقَةٌ أُخْرَى نَحْوَ الْمَيْسَرَةِ .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 86 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 406 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 289

كلاهما نحوه من «ثم تنادوا» .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 87 .

3 . أي قدر فواق ناقة ، وهو ما بين الحلبتين من الراحة (النهاية : ج 3 ص 479) .

4 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 169 .

Buna karşılık okçular onları ok yağmuruna tuttular. Süvariler de sağdan ve soldan onları araya aldılar. Piyade güçler de mızraklar ve kılıçlarla onlara hücum etti. Allah’a yemin olsun onlara hiç mecal vermeden hepsini yatırdılar.

Haricilerin süvari güçleri komutanı Hamza b. Sinan helak olacağını anlayınca yarenlerine “İnin!” diye seslendi. Onlar inip karar bulamadan Esved b. Kays Muradi üzerlerine saldırdı. İmam Ali (a.s) tarafındaki süvariler de onlara doğru geldiler; bir saat içinde hepsi yok edildi.¹

2726-Tarih-i Taberi [Nehrevan savaşı hakkında Hekim b. Sâd’dan]: Çok geçmedi, Basra halkıyla karşılaştık ve onlara hiç fırsat vermedik. Sanki onlara “ölün” denildi de güçleri ortaya çıkmadan ve hiçbir üstünlük sağlayamadan ölüverdiler.²

2727-el-İmamet ve’s-Siyase [Salebi’den]: Mızraklar ve oklar kendilerine doğru savrulduğunda Haricileri gördüm; boynuzlarıyla yağmurdan korunmak isteyen keçilere benziyorlardı. Daha sonra süvari güçler sağdan ve soldan onlara saldırdı. Ali (a.s) kılıçlar ve mızraklarla ordunun merkezinden harekete geçti. Allah’a yemin olsun ki bir devenin iki sağımı arasındaki süre kadar kalmamışlardı ki Allah onları helak etti. Sanki kendilerine “ölün” denildi, onlar da ölüverdiler.³

2728-el-Ahbaru’t-Tival [Savaşın başlangıcından söz ederken]: Ali (a.s) yarenlerine dedi ki:

‘Sizinle savaşa başlamadıkları sürece onlarla savaşa başlamayın.’

Hariciler şöyle bağırıyorlar: “Müşrikler istemese de hüküm ancak Allah’ındır!” Sonra da topluca tek bir kişi gibi Ali’nin (a.s) yarenlerine saldırdılar. Onların saldırılarının şiddeti karşısında Ali’nin (a.s) süvari birlikleri sebat gösteremediler. Hariciler iki gruba ayrıldılar: Bir grup sağ tarafa, diğer grup da sol kanada doğru yöneldi.

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.86; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.406; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.289.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.87.

3-el-İmamet ve’s-Siyase, c.1, s.169.

وَعَطَفَ عَلَيْهِمْ أَصْحَابُ عَلِيٍّ ، وَحَمَلَ قَيْسُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْبُرْجُمِيُّ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ عَلَى شُرَيْحِ بْنِ أَبِي أَوْفَى ، فَضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ عَلَى سَاقِهِ فَأَبَانَهَا فَجَعَلَ يُقَاتِلُ بِرَجُلٍ وَاحِدَةٍ وَهُوَ يَقُولُ :

الْفَحْلُ يَحْمِي شَوْلَهُ مَعْقُولًا

فَحَمَلَ عَلَيْهِ قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ فَقَتَلَهُ وَفُتِلَتْ الْخَوَارِجُ كُلُّهَا رِبْضَةً¹ وَاحِدَةً² .

7 / 7

إِسْتِشْأَرُ النَّاسِ بِظُهُورِ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ النُّبُوَّةِ

2729 . مسند ابن حنبل عن أبي كثير مولى الأنصار : كُنْتُ مَعَ سَيِّدِي مَعَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) حَيْثُ قُتِلَ أَهْلُ النَّهْرَوَانِ ، فَكَانَ النَّاسُ وَجَدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مِنْ قَتْلِهِمْ .

فَقَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَدْ حَدَّثَنَا بِأَقْوَامٍ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ ، ثُمَّ لَا يَرْجِعُونَ فِيهِ أَبَدًا حَتَّى يَرْجِعَ السَّهْمُ عَلَى فَوْقِهِ ، وَإِنَّ آيَةَ ذَلِكَ أَنَّ فِيهِمْ رَجُلًا أَسْوَدَ مُخَدَّجٍ³ الْيَدِ ، إِحْدَى يَدَيْهِ كَيَدِي الْمَرْأَةِ ، لَهَا حَلَمَةٌ كَحَلَمَةِ ثَدْيِ الْمَرْأَةِ ، حَوْلَهُ سَبْعُ هُلْبَاتٍ ، فَالْتَمِسُوهُ ، فَإِنِّي أَرَاهُ فِيهِمْ .

فَالْتَمَسُوهُ فَوَجَدُوهُ إِلَى شَفِيرِ النَّهْرِ تَحْتَ الْقَتْلِ ، فَأَخْرَجُوهُ .

فَكَذَّبَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) فَقَالَ : اللَّهُ أَكْبَرُ ، صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ، وَإِنَّهُ لَمُتَقَلِّدٌ قَوْسًا لَهُ عَرَبِيَّةً ، فَأَخَذَهَا بِيَدِهِ فَجَعَلَ يَطْعَنُ بِهَا فِي مُخَدَّجَتِهِ وَيَقُولُ : صَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ

1 . الرِّبْضَةُ : مَقْتَلُ قَوْمٍ قَتَلُوا فِي بَقْعَةٍ وَاحِدَةٍ (لسان العرب : ج 7 ص 153) .

2 . الْأَخْبَارُ الطَّوَالُ : ص 210 .

3 . مُخَدَّجُ الْيَدِ : نَاقِصُ الْيَدِ (لسان العرب : ج 2 ص 248) .

Ali'nin (a.s) yarenleri de onlara hücum ettiler. İmam Ali'nin (a.s) yarenlerinden olan Kays b. Muaviye Burcumi, Şureyh b. Evfa'ya hamle etti; bacağına bir darbe indirdi ve onu kesti. Şureyh, tek ayağı ile mücadeleye devam ediyor ve şöyle diyordu:

‘Erkek bağlı olsa bile kendisi için kalanı savunur.’

Kays b. Sâd üzerine hücum etti ve onu öldürdü. Haricilerin hepsi de bir yerde öldürüldüler.¹

7/7

NÜBÜVVET ALAMETLERİNDEN BİRİNİN ORTAYA ÇIKMASI SEBEBİYLE HALKIN SEVİNCİ

2729-Müsned-i İbn-i Hanbel [Ensar'ın kölesi Ebu Kesir'den]: Nehrevanlılar öldürüldüğünde efendim Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yanındaydım. İnsanlar onları öldürdükleri için sanki içlerinde bir tereddüt hissediyorlardı.

Ali (a.s) buyurdu ki: “Ey insanlar! Resulullah (s.a.a) bize, okun heften çıktığı gibi dinden çıkacak kimseler hakkında konuştu; ok çıktığı yere geri dönmedikçe onlar asla geri dönmeyeceklerdir. Bunun delili şudur; onların arasında siyah ve eli nakıs bir kişi vardır. Onun ellerinden biri kadın memesi gibidir; elindeki çıkıntı kadın göğsündeki çıkıntıya benzemektedir; onun etrafında da yedi dağınık tüy vardır. Şimdi onu arayın; zira onların içinde olduğuna yakinim var.’

Aramaya koyuldular; onu bir çukurun yanında ölülerin altında buldular ve çıkardılar.

Bunun üzerine Ali (a.s) tekbir getirdi ve şöyle dedi: “Allahü Ekber! Allah ve Resulü doğru söyledi.” O, üzerine bir Arap yayı takmıştı. Ali (a.s) onu eline aldı; sonra adamın nakıs eline saptı. Şöyle diyordu: “Allah ve Resulü doğru söyledi.”

1-el-Ahbaru't-Tival, s.210.

وَكَبَّرَ النَّاسُ حِينَ رَأَوْهُ وَاسْتَبَشَرُوا ، وَذَهَبَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَجِدُونَ ¹ .

2730 . صحيح مسلم عن بسر بن سعيد عن عبيد الله بن أبي رافع : إِنَّ الْحَزْرِيَّةَ لَمَّا خَرَجَتْ - وَهُوَ مَعَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) - قالوا : لا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ .
قالَ عَلِيٌّ : كَلِمَةُ حَقٍّ أُرِيدَ بِهَا بَاطِلٌ ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَصَفَ
نَاسًا إِنِّي لَاعْرِفُ صِفَتَهُمْ فِي هَؤُلَاءِ ، يَقُولُونَ الْحَقَّ بِالْإِسْنَةِ لَا يَجُوزُ هَذَا مِنْهُمْ - وَأَشَارَ إِلَى
حَلِقِهِ - مِنْ أَبْغَضِ خَلْقِ اللَّهِ إِلَيْهِ مِنْهُمْ أَسْوَدُ ، إِحْدَى يَدَيْهِ طُبِّي شَاةٌ أَوْ حَلْمَةٌ ثَدْي .
فَلَمَّا قَتَلَهُمُ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) قالَ : أَنْظُرُوا ، فَتَنْظُرُوا فَلَمْ يَجِدُوا
شَيْئًا .

فَقَالَ : ارْجِعُوا ، فَوَاللَّهِ ! مَا كَذَبْتُ وَلَا كَذَّبْتُ - مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا - ثُمَّ وَجَدُوهُ فِي
حَرَبَةٍ ، فَأَتَوْا بِهِ حَتَّى وَضَعُوهُ بَيْنَ يَدَيْهِ .

قالَ عُبيدُ اللَّهِ : وَأَنَا حَاضِرٌ ذَلِكَ مِنْ أَمْرِهِمْ ، وَقَوْلِ عَلِيٍّ فِيهِمْ ² .

2731 . مروج الذهب : كَانَ جُمْلَةٌ مِنْ قُتِلَ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ تِسْعَةً ، وَلَمْ يُفْلِتْ
مِنْ الْحَوَارِجِ إِلَّا عَشْرَةٌ ، وَأَتَى عَلِيٌّ عَلَى الْقَوْمِ ، وَهُمْ أَرْبَعَةُ آلَافٍ ، فِيهِمُ الْمُخَدَجُ ذُو الثَّدْيَةِ
إِلَّا مَنْ ذَكَرْنَا مِنْ هَؤُلَاءِ الْعَشْرَةِ .

وَأَمَرَ عَلِيٌّ بِطَلَبِ الْمُخَدَجِ ، فَطَلَبُوهُ ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ ، فَقَامَ عَلِيٌّ وَعَلَيْهِ أَثَرُ الْحَزَنِ
لِفَقْدِ الْمُخَدَجِ ، فَانْتَهَى إِلَى قَتْلِ بَعْضِهِمْ فَوْقَ بَعْضٍ

1 . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 191 ح 672 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 294 وراجع تاريخ بغداد : ج 1 ص 199 ح 38 .

2 . صحيح مسلم : ج 2 ص 749 ح 157 ، تاريخ بغداد : ج 10 ص 305 ح 5453 .

Cemaat de bu alameti görünce tekbir getirdi, sevindiler ve daha önce içlerinde hissettikleri kötü histen kurtuldular.¹

2730-Sahih-i Müslim [Busr b. Said, Ubeydullah b. Ebu Rafi'den]: -Ravi (Ubeydullah b. Ebu Rafi) Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yanında bulunduğu sırada- Hariciler isyan ettiler ve dediler ki: "Hüküm ancak Allah'ındır!"

Ali (a.s) buyurdu ki: 'Hak sözdür, onunla batıl irade edilmiştir. Doğrusu Resulullah (s.a.a) birtakım insanlardan söz etti ki onların özelliğini bunlarda görmekteyim; dillerinde hakkı söylüyorlar ama bu, onlarda bunun ötesine geçmiyor [boğazına işaret etti]. Allah'a yaratıklarının en sevimsizi bunların içinden siyah olanıdır; onun ellerinden biri koyunun memesinin ucu veya (kadın) göğsünün çıkıntısı gibidir.'

Ali b. Ebu Talib (a.s) onları öldürünce şöyle buyurdu: "Bakın!" Baktılar, ama (o adamdan) bir şey bulamadılar.

Ali (a.s) buyurdu ki: 'Geri dönün(tekrar bakın); Allah'a yemin olsun ki ne yalan söyledim ne de bana yalan söylenmiştir! [Bu sözü iki veya üç defa tekrarladi]. Daha sonra (aradıklarında) onu bir harabede buldular; alıp getirdiler ve Ali'nin (a.s) önüne bıraktılar.

Ubeydullah diyor ki: 'Onların bu işine ve Ali'nin (a.s) onlar hakkındaki sözüne ben şahittim.'²

2731-Murucu'z-Zeheb: Ali'nin (a.s) ordusundan öldürülmüş olanlar dokuz kişiydi; Haricilerden ise sadece on kişi kurtuldu. Ali (a.s) onların üzerine geldiğinde dört bin kişiydiler. İçlerinde eli nakıs olan Zu's-Sudeyye de vardı. Şimdi ise onlardan zikrettiğimiz gibi sadece on kişi kalmıştı.

Ali (a.s), eli nakıs olan adamı aramalarını emretti. Onu aradılar ama bulamadılar. Bunun üzerine Ali (a.s) ayağa kalktı; eli nakıs olan adamın bulunmamasından dolayı yüzünde üzüntü izi vardı. Üst üste yığılmış ölülerin yanına gitti ve şöyle buyurdu:

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.191, h.672; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.294. Ayrıca bkz. Tarih-i Bağdat, c.1, s.199, h.38.

2-Sahih-i Müslim, c.2, s.749, h.157; Tarih-i Bağdat, c.10, s.305, h.5435.

فَقَالَ : أَفْرَجُوا . فَفَرَجُوا يَمِينًا وَشِمَالًا وَاسْتَخْرَجُوهُ .

فَقَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) : اللَّهُ أَكْبَرُ ، مَا كَذَبْتُ عَلَى مُحَمَّدٍ ، وَإِنَّهُ لَنَاقِصُ الْيَدِ لَيْسَ فِيهَا عَظْمٌ ، طَرَفُهَا حَلَمَةٌ مِثْلُ ثَدْيِ الْمَرَأَةِ ، عَلَيْهَا خَمْسُ شَعْرَاتٍ أَوْ سَبْعٌ ، رُؤُوسُهَا مُعَقَّقَةٌ ، ثُمَّ قَالَ : لِيُثْبِنِي بِهِ .

فَنَظَرَ إِلَى عَضُدِهِ ، فَإِذَا لَحْمٌ مُجْتَمِعٌ عَلَى مَنْكِبِهِ كَثَدِي الْمَرَأَةِ عَلَيْهِ شَعْرَاتٌ سَوْدٌ إِذَا مُدَّتِ اللَّحْمَةُ امْتَدَّتْ ، حَتَّى تُحَازِي بَطْنَ يَدِهِ الْأُخْرَى ، ثُمَّ تَرَكَ فَتَعُودُ إِلَى مَنْكِبِهِ . فَتَنَى رِجْلَهُ وَنَزَلَ ، وَخَرَّ لِلَّهِ سَاجِدًا¹ .

2732 . تاريخ الطبري عن عبد الملك بن أبي حرة : إِنَّ عَلِيًّا خَرَجَ فِي طَلَبِ ذِي النُّدْبَةِ وَمَعَهُ سُلَيْمَانُ بْنُ ثَامَةَ الْحَنْفِيُّ أَبُو جَبْرَةَ ، وَالرَّيَّانُ بْنُ صَبْرَةَ بْنِ هُوْدَةَ ، فَوَجَدَهُ الرَّيَّانُ ابْنَ صَبْرَةَ بْنِ هُوْدَةَ فِي حُفْرَةٍ عَلَى شَاطِئِ النَّهْرِ فِي أَرْبَعِينَ أَوْ خَمْسِينَ قَتِيلًا .

قَالَ : فَلَمَّا اسْتُخْرِجَ نَظَرَ إِلَى عَضُدِهِ ، فَإِذَا لَحْمٌ مُجْتَمِعٌ عَلَى مَنْكِبِهِ كَثَدِي الْمَرَأَةِ ، لَهُ حَلَمَةٌ عَلَيْهَا شَعْرَاتٌ سَوْدٌ ، فَإِذَا مُدَّتِ امْتَدَّتْ حَتَّى تُحَازِي طَوْلَ يَدِهِ الْأُخْرَى ، ثُمَّ تَرَكَ فَتَعُودُ إِلَى مَنْكِبِهِ كَثَدِي الْمَرَأَةِ .

فَلَمَّا اسْتُخْرِجَ قَالَ عَلِيٌّ : اللَّهُ أَكْبَرُ ! وَاللَّهِ مَا كَذَبْتُ وَلَا كُذِّبْتُ ، أَمَا وَاللَّهِ لَوْلَا أَنْ تَنَكَّلُوا عَنِ الْعَمَلِ ، لَاخْبَرْتُكُمْ بِمَا قَضَى اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) لِمَنْ قَاتَلَهُمْ مُسْتَبْصِرًا فِي قِتَالِهِمْ ، عَارِفًا لِلْحَقِّ الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ² .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 417 وراجع سنن أبي داود : ج 4 ص 244 ح 4768 و ص 245 ح 4769 ، مسند ابن حنبل : ج 1 ص 230 ح 848 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 88 وراجع تاريخ بغداد : ج 7 ص 237 ح 3729 والمحاسن والمساوئ : ص 385 وكشف الغمة : ج 1 ص 267 .

Bunları ayırın. Onları sağa-sola ayırdıklarında o adamı (cesetlerin arasından) çıkardılar.

Ali (a.s) dedi ki: “Allahü Ekber! Muhammed’e (s.a.a) yalan isnat etmedim. Bu, eli nakıs olan adamdır, onun elinde kemik yoktur ve onun kenarındaki çıkıntı kadın memesi gibidir. Ona beş veya yedi tüy asılıdır ve onların ucu eğiktir.”

Daha sonra şöyle buyurdu: “Onu yanıma getirin!”

Onun pazısına bakınca omzunda bir et birikimi gördü; aynen kadın memesi gibiydi ve üzerinde siyah tüyler vardı. O et birikimi çekildiğinde uzuyor ve diğer elinin içinin hizasına geliyordu; bırakıldığında ise omzuna geri dönüyordu. Ali (a.s) ayağını büktü ve aşağı inip Allah için secdeye kapandı.¹

2732-Tarih-i Taberi [Abdumelik b. Ebu Hurre’den]: Ali (a.s) Zu’s-Sudeyye’yi aramak için çıktı. Ebu Cebere Süleyman b.Semame Hanefi ile Reyyan b. Sabere b. Havze de onun yanındaydılar. Reyyan b. Sabere b. Havze onu nehrin kıyısındaki bir çukurda kırk veya elli ölünün arasında buldu.

Cesedi çıkarılınca Ali (a.s) pazısına baktı; omzunda kadın memesine benzeyen bir çıkıntısı olan et birikimi gördü; üzerinde siyah tüyler vardı. Çekildiğinde uzuyor ve diğer elinin hizasına geliyordu; bırakıldığında ise tekrar omzundaki yerine dönüyordu; aynen kadın memesi gibi!

Onun cesedi çıkarıldığında Ali (a.s) dedi ki: “Allahü Ekber! Allah’a yemin olsun ki ne yalan söyledim ne de bana yalan söylendi. Şunu bilmelisiniz; Andolsun Allah’a eğer amelden vazgeçmeniz (endişesi) olmasaydı Allah’ın peygamberinizin (s.a.a) diliyle bizim üzerinde bulunduğumuz yola arif olarak onlara karşı savaşan kimseye yapacağı ihsanı size haber verirdim!”²

1-Murucu’z-Zeheb, c.2, s.749, h.157; Tarih-i Bağdat, c.10, s.305, h.5435.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.88. Ayrıca bkz. Tarih-i Bağdat, c.7, s.237; el-Mehasin ve’l-Mesavi, s.385; Keşfu’l-Gumme, c.1, s.267.

2733 . الكامل في التاريخ : قَدْ رَوَى جَمَاعَةٌ أَنَّ عَلِيًّا كَانَ يُحَدِّثُ أَصْحَابَهُ قَبْلَ ظُهُورِ الْخَوَارِجِ ؛ أَنَّ قَوْمًا يَخْرُجُونَ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ ، عَلَامَتُهُمْ رَجُلٌ مُخْدَجُ الْيَدِ ، سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْهُ مِرَارًا .

فَلَمَّا خَرَجَ أَهْلُ النَّهْرَوَانِ سَارَ بِهِمْ إِلَيْهِمْ عَلِيٌّ وَكَانَ مِنْهُ مَعَهُمْ مَا كَانَ ، فَلَمَّا فَرَغَ أَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَلْتَمِسُوا الْمُخْدَجَ ، فَالْتَمَسُوهُ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ : مَا نَحْدُهُ ، حَتَّى قَالَ بَعْضُهُمْ : مَا هُوَ فِيهِمْ ، وَهُوَ يَقُولُ :

وَاللَّهِ ، إِنَّهُ لَفِيهِمْ ، وَاللَّهِ ، مَا كَذَبْتُ وَلَا كُذِّبْتُ !

ثُمَّ إِنَّهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَبَشَّرَهُ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، قَدْ وَجَدْنَاهُ¹ .

8 / 7

كَلَامُ الْإِمَامِ عِنْدَ الْمُرُورِ بِقَتْلِ الْخَوَارِجِ

2734 . الإمام علي (عليه السلام) - وَقَدْ مَرَّ بِقَتْلِ الْخَوَارِجِ يَوْمَ النَّهْرَوَانِ - : بُؤْسًا

لَكُمْ ، لَقَدْ صَرَّكُمْ

مَنْ عَزَّكُمْ !

فَقِيلَ لَهُ : مَنْ عَزَّكُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟

فَقَالَ (عليه السلام) : الشَّيْطَانُ الْمُضِلُّ ، وَالْأَنْفُسُ الْأَمَّارَةُ بِالسَّوْءِ ، عَزَّتْهُمْ بِالْأَمَانِيِّ ،

وَفَسَحَتْ لَهُمُ بِالْمَعَاصِي ، وَوَعَدَتْهُمْ الْإِظْهَارَ ، فَاقْتَحَمَتْ بِهِمُ النَّارَ² .

1 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 407 .

2 . نهج البلاغة : الحكمة 323 ; تاريخ الطبري : ج 5 ص 88 عن عبد الملك بن أبي حرة ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 407 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 289 كلها نحوه .

2733-el-Kamil fi't-Tarih: Bir grup kişinin rivayetine göre Ali (a.s), daha Hariciler ortaya çıkmadan önce kendi yarenlerine “okun hedeften çıktığı gibi birtakım insanların da dinden çıkacaklarından, onların alametinin ise eli nakıs bir kişi olduğundan” söz ediyordu. Bu sözü ondan defalarca işitmişlerdi.

Nehrevanlılar isyan ettiklerinde Ali (a.s) yarenlerinden bazılarıyla onların üzerine yürüdü. Haricilerin işi bitince Ali (a.s) yarenlerine eli nakıs olan adamı arayıp bulmalarını emretti. Onu aradılar. Bazıları “onu bulamadık”, bazıları da “onların arasında böyle biri yoktu” dediler.

Ancak Ali (a.s) şöyle buyuruyordu: “Kesinlikle onların arasındadır. Allah’a yemin olsun ki ben yalan söylemedim ve bana yalan söylenmemiştir!”

Daha sonra bir kişi ona müjde verdi ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! O adamı bulduk.¹

8/7

İMAM’IN HARİCİLERİN ÖLÜLERİNİN YANINDAN GEÇERKEN YAPTIĞI KONUŞMA

2734-İmam Ali (a.s) [Nehrevan savaşında öldürülen Hariciler'e rastladığında]: ‘Haliniz kötü olsun! Şüphesiz sizi aldatan, sizi zarara uğrattı.’

"Onları kim aldattı, ey Müminlerin Emiri?" diye sorulduğunda da şöyle buyurdu: "Saptırıcı şeytan ve kötülüğü emreden nefisleri onları ümitlerle aldattı, onlara isyan yollarını açtı, galip geleceklerini vaat ederek onları ateşe düşürdü."²

1-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.407.

2-Nehcü'l-Belaga, 323. hikmetli söz; Tarih-i Taberi, c.5, s.88, Abdülmelik b. Ebu Hurre'den; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.407; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.289.

9 / 7

إخبار الإمام باستمرار نهجهم في التاريخ

2735 . الإمام علي (عليه السلام) - لَمَّا قَتَلَ الْخَوَارِجَ ، فَقِيلَ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، هَلَكَ الْقَوْمُ بِأَجْمَعِهِمْ - : كَلَّا وَاللَّهِ ، إِنَّهُمْ نُطِفَ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَقَرَارَاتِ النِّسَاءِ ، كُلَّمَا نَجَمَ مِنْهُمْ قَرْنٌ قُطِعَ ، حَتَّى يَكُونَ آخِرُهُمْ لُصُوصاً سَلَابِينَ¹ .

2736 . المصنّف عن قتادة : لَمَّا قَتَلَهُمْ قَالَ رَجُلٌ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَبَادَهُمْ وَأَرَاخَنَا مِنْهُمْ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، إِنَّ مِنْهُمْ لَمَنَ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ لَمْ تَحْمِلْهُ النِّسَاءُ بَعْدُ ، وَلَيَكُونَنَّ آخِرُهُمْ لُصُوصاً جَرَادِينَ² .

2737 . المعجم الأوسط عن أبي جعفر الفراء : سَمِعَ عَلِيٌّ أَحَدَ ابْنَيْهِ - إِمَّا الْحَسَنَ أَوْ الْحُسَيْنَ - يَقُولُ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَرَاخَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ مِنْ هَذِهِ الْعِصَابَةِ .
فَقَالَ عَلِيٌّ : لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ إِلَّا ثَلَاثَةٌ لَكَانَ أَحَدُهُمْ عَلَى رَأْيِ هَؤُلَاءِ ،
إِنَّهُمْ لَفِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ³ .

2738 . شرح نهج البلاغة - فِي الْخَوَارِجِ - : وَقَدْ صَحَّ إِخْبَارُهُ (عليه السلام) عَنْهُمْ أَنَّهُمْ لَمْ يَهْلِكُوا بِأَجْمَعِهِمْ فِي وَقْعَةِ النَّهْرَوَانِ ، وَأَنَّهَا دَعْوَةٌ سَيَدَعُو إِلَيْهَا قَوْمٌ لَمْ يُخْلَقُوا بَعْدُ ، وَهَكَذَا وَقَعَ ، وَصَحَّ إِخْبَارُهُ (عليه السلام) أَيْضاً أَنَّهُ سَيَكُونُ آخِرُهُمْ لُصُوصاً سَلَابِينَ

1 . نهج البلاغة : الخطبة 60 ، شرح المائة كلمة : ص 238 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 433 ح 641 .

2 . المصنّف لعبد الرزاق : ج 10 ص 150 ح 18655 ، كنز العمال : ج 11 ص 287 ح 31542 .

3 . المعجم الأوسط : ج 7 ص 339 ح 7666 ، كنز العمال : ج 11 ص 291 ح 31549 .

9/7

İMAM'IN HARİCİLERİN YOLUNUN TARİH BOYUNCA SÜRECEĞİNİ BİLDİRMESİ

2735-İmam Ali (a.s) [Haricileri öldürünce kendisine "Ey Emirül-müminin hepsi helak oldu." denilince]: Olamaz, vallahi, onlar daha erkeklerin sulbünde ve kadınların rahminde birer nûtfedirler. Onlardan biri bir dal-boynuz gösterdi mi hemen kesilir (öldürülür); öyle ki sonunda onlardan bir avuç hırsız ve eşkıya kalır.”¹

2736-el-Musannef [Katade'den]: [Ali (a.s)] Onları öldürünce biri dedi ki: ‘Onları yok eden ve bizleri onlardan rahatlatan Allah’a hamdolsun!’

Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle buyurdu: ‘Asla öyle olmayacak. Canımı elinde bulundurana yemin olsun ki onlardan bazıları erkeklerin bellerindedir ve kadınlar henüz onlara hamile olmamışlardır. Onların sonuncuları hırsızlar ve soyguncular olacaklardır.’²

2737-el-Mucemu'l-Evsat [Ebu Cafer Ferra'dan]: Ali (a.s) iki oğlundan birinin [Hasan (a.s) veya Hüseyin (a.s)] “Muhammed (s.a.a) ümmetini bu cemaatten rahatlatan Allah’a hamdolsun!” dediğini duydu.

Ali (a.s) buyurdu ki: “Eğer Muhammed (s.a.a) ümmetinden sadece üç kişi kalsa bile onlardan biri bunların görüşünde olacaktır. Onlar erkeklerin sulbünde ve kadınların rahmindedirler.”³

2738-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Hariciler hakkında]: İmam (a.s) onlar hakkında “hepsinin Nehrevan savaşında helak olmadıkları ve bu görüşe gelecekte davet edecek bir topluluğun henüz yaratılmadığı” hakkında verdiği haber sahihtir. Nitekim öyle de olmuştur. Ayrıca Haricilerin sonuncularının hırsızlar ve soyguncular olacağı konusunda verdiği haber de sahihtir.

1-Nehcü'l-Belaga, 60. hutbe; Şerh-i Mie Kelime, s.238; Biharul-Envar, c.33, s.433, h.641.

2-el-Musannef, Abdurrezzak, c.10, s.150, h.18655; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.287, h.31542.

3-el-Mucemu'l-Evsat, c.7, s.339, h.7666; Kenzu'l-Ummal, c.11, s.291, h.31549.

فَإِنَّ دَعْوَةَ الْخَوَارِجِ اضْمَحَلَّتْ ، وَرَجَالُهَا فَنِيَتْ ، حَتَّى أَفْضَى الْأَمْرُ إِلَى أَنْ صَارَ خَلْفُهُمْ قُطَاعَ طَرِيقٍ ، مُتَظَاهِرِينَ بِالْفُسُوقِ وَالْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ¹ .

2739 . تاريخ بغداد عن حبة العربي : لَمَّا فَرَعْنَا مِنَ النَّهْرَوَانِ قَالَ رَجُلٌ : وَاللَّهِ لَا يَخْرُجُ بَعْدَ الْيَوْمِ حَرَوْرِيٌّ أَبَدًا .

فَقَالَ عَلِيٌّ : مَهْ ! لَا تَقُلْ هَذَا ، فَوَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ إِنَّهُمْ لَفِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ ، وَلَا يَزَالُونَ يَخْرُجُونَ حَتَّى تَخْرُجَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ بَيْنَ نَهْرَيْنِ ، حَتَّى يَخْرُجَ إِلَيْهِمْ رَجُلٌ مِنْ وَلَدِي فَيَقْتُلُهُمْ فَلَا يَعُودُونَ أَبَدًا² .

10 / 7

سياسة الإمام في الجرحى والغنائم

2740 . تاريخ الطبري عن عبد الملك بن أبي حرة : طَلَبَ [عَلِيٌّ(عليه السلام)] مَنْ بِهِ رَمَقٌ مِنْهُمْ ، فَوَجَدْنَاهُمْ أَرْبَعِمِئَةَ رَجُلٍ ، فَأَمَرَ بِهِمْ عَلِيٌّ فَدَفَعُوا إِلَى عَشَائِرِهِمْ ، وَقَالَ : احْمِلُوهُمْ مَعَكُمْ فِدَاوَهُمْ ، فَإِذَا بَرِئُوا فَوَافُوا بِهِمُ الْكَوْفَةَ ، وَخُذُوا مَا فِي عَسْكَرِهِمْ مِنْ شَيْءٍ .

قَالَ : وَأَمَّا السِّبْلُخُ وَالْدُّوَابُّ وَمَا شَهِدُوا بِهِ عَلَيْهِ الْحَرْبَ ، فَفَسَّمَهُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَأَمَّا الْمَتَاعُ وَالْعَبِيدُ وَالْإِمَاءُ فَإِنَّهُ حِينَ قَدِمَ رَدَّهُ عَلَى أَهْلِهِ³ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 5 ص 73 .

2 . تاريخ بغداد : ج 8 ص 275 ح 4375 ، مروج الذهب : ج 2 ص 418 .

3 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 88 ، مروج الذهب : ج 2 ص 418 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 407 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 169 كلها نحوه وفيها من «خذوا ما في عسكرهم . . .» .

Haricilerin çağrısı ortadan kalktı ve erkekleri yok oldu. Nihayetinde iş öyle bir yere vardı ki onların halefleri fâsık ve yeryüzünde fesat çıkaran eşkıyalara dönüştüler.¹

2739-Tarih-i Bağdat [Habbe Areni'den]: Nehrevan'da işimiz bittiğinde biri dedi ki: “Andolsun Allah’a artık bugünden sonra hiçbir Harveri (Harici) çıkmayacaktır!”

Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle buyurdu: “Orda dur! Böyle deme! Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki onlar erkeklerin sulbünde ve kadınların rahmindedirler. Onlar hep çıkagelecekler; ta ki onlardan bir grup iki nehir arasında ortaya çıkacak. Sonunda benim evlatlarımdan bir kişi onların üzerine yürüyecek ve onları öldürecek; sonra da asla dönmeyeceklerdir.”²

10/7

İMAM'IN YARALILAR VE GANİMETLER HAKKINDAKİ TUTUMU

2740-Tarih-i Taberi [Abdumelik b. Ebu Hurre'den]: Ali (a.s), onlardan sağ kalanları istediğinde dört yüz kişi bulduk. Ali (a.s) onların, kabilelerine geri verilmelerini emretti ve şöyle buyurdu:

“Onları yanınızda götürün, tedavi edin; iyileştiklerinde ise kendilerini Küfe'ye ulaştırın. Onların karargâhında bulunan şeyleri de alın.”

Silah, hayvan ve savaşta kullanılırken görülmüş olan malları Müslümanlar arasında taksim etti. [Diğer] Mallar, köleler ve cariyelere gelince, onları sahiplerine geri çevirdi.³

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.5, s.73.

2-Tarih-i Bağdat, c.8, s.275,h.4375; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.418.

3-Tarih-i Taberi, c.5, s.88; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.418; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.407; el-İmamet ve's-Siyase, c1, s.169, “Onların karargâhında bulunan şeyleri de alın” cümlesinden itibaren.

11 / 7

خُطْبَةُ الْإِمَامِ لَمَّا فَرَّغَ مِنْ قِتَالِ الْخَوَارِجِ

2741 . كنز العمال عن عبد الملك بن قريش : سَمِعْتُ الْعَلَاءَ بْنَ زِيَادِ الْأَعْرَابِيِّ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : صَعِدَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنْبَرَ الْكُوفَةِ بَعْدَ الْفِتْنَةِ وَفَرَاغِهِ مِنَ النَّهْرَوَانِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَخَنَقَتْهُ الْعَبْرَةُ ، فَبَكَى حَتَّى اخْضَلَّتْ لِحْيَتُهُ بِدُمُوعِهِ وَجَرَتْ ، ثُمَّ نَفَضَ لِحْيَتَهُ فَوَقَعَ رَشَاشُهَا عَلَى نَاسٍ مِنْ أَنْاسٍ ، فَكُنَّا نَقُولُ : إِنَّ مَنْ أَصَابَهُ مِنْ دُمُوعِهِ فَقَدْ حَرَمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ ، ثُمَّ قَالَ :

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! لَا تَكُونُوا مِمَّنْ يَرْجُو الْآخِرَةَ بِغَيْرِ عَمَلٍ ، وَيُؤَخِّرُ التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ ، يَقُولُ فِي الدُّنْيَا قَوْلَ الزَّاهِدِينَ ، وَيَعْمَلُ فِيهَا عَمَلَ الرَّاعِيَيْنِ ، إِنْ أُعْطِيَ مِنْهَا لَمْ يَشْبَعْ ، وَإِنْ مُنِعَ مِنْهَا لَمْ يَقْنَعْ ، يَعِجْزُ عَنْ شُكْرِ مَا أُوتِيَ ، وَيَبْتَغِي الرِّيَازَةَ فِيمَا بَقِيَ ، وَيَأْمُرُ وَلَا يَأْتِي ، وَيَنْهَى وَلَا يَنْتَهِي ، يُحِبُّ الصَّالِحِينَ وَلَا يَعْمَلُ بِأَعْمَالِهِمْ ، وَيُبْغِضُ الظَّالِمِينَ وَهُوَ مِنْهُمْ ، تَغْلِبُهُ نَفْسُهُ عَلَى مَا يَطُرُ ، وَلَا يَغْلِبُهَا عَلَى مَا يَسْتَقِينُ ، إِنْ اسْتَغْنَى قُتِنَ ، وَإِنْ مَرَضَ حَزِنَ ، وَإِنْ افْتَقَرَ قَنِطَ وَوَهِنَ ، فَهُوَ بَيْنَ الدَّنْبِ وَالنِّعْمَةِ يَرْتَعُ ، يُعَافَى فَلَا يَشْكُرُ ، وَيُبْتَلَى فَلَا يَصْبِرُ ، كَأَنَّ الْمُحَذَّرَ مِنَ الْمَوْتِ سِوَاهُ ، وَكَأَنَّ مَنْ وُعِدَ وَزُجِرَ غَيْرُهُ .

يَا أَغْرَاضَ الْمَنَايَا ! يَا زُهَائِنَ الْمَوْتِ ! يَا وَعَاءَ الْأَسْقَامِ ! يَا نُهْبَةَ الْأَيَّامِ ! وَيَا ثِقَلَ الدَّهْرِ ! وَيَا فَكِهَةَ الزَّمَانِ ! وَيَا نَوْرَ الْحَدَثَانِ ! وَيَا خُرْسَ عِنْدَ الْحُجَجِ ! وَيَا مَنْ غَمَرَتْهُ الْفِتْنُ وَحِيلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَعْرِفَةِ الْعَبْرِ . بِحَقِّ ! أَقُولُ :

11/7

İMAM'IN HARİCİLERLE SAVAŞI TAMAMLADIKTAN SONRAKİ KONUŞMASI

2741-Kenzu'l-Ummal [Abdumelik b. Karib'den]: Ala b. Ziyad Arabî'nin şöyle söylediğini duydum: Babamın şöyle söylediğini duydum: Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s), fitnenin ardından ve Nehrevan savaşını tamamladıktan sonra Küfe'de minbere çıktı. Allah'a hamd etti. O anda gözyaşına boğuldu; o kadar ağladı ki gözyaşı sakalını ıslattı ve aktı... Daha sonra sakalını sildi. Gözyaşı damlaları insanlardan bazılarının üzerine de düştü. Biz diyorduk ki: Her kimin üzerine bu gözyaşı damlalarından düşecek olursa Allah onun bedenine ateşi haram kılar.

Daha sonra şöyle buyurdu:

'Ey insanlar! Amelsiz bir şekilde ahireti arzu edenlerden, uzun arzuyla tövbeyi geciktirenlerden; dünya hakkında zahitlerin sözünü söyleyen ve onda dünyaya düşkün olanların amelini işleyen, ondan kendisine verildiğinde doymayan, ondan mahrum bırakıldığında ise kanaat etmeyen; kendisine verilen nimetin şükründen aciz olan ve geriye kalandan fazlasını isteyen; emreden ama yapmayan, sakındırıp sakınmayan; Salihleri seven ve onların amellerini yapmayan; zalimlere buğzeden ve kendisi onlardan olan; zannına dayanarak nefesine mağlup olan, ancak yakın ettiği konuda nefsine galip gelmeyen; ihtiyaçsız olduğunda fitneye düşen, hastalandığında üzülen, fakirleştğinde ümitsizliğe ve gevşekliliğe düşen kimse gibi olmayın. Günah ile nimet arasında otladığı halde afiyet bulduğunda şükretmez; imtihan edildiğinde sabretmez. Sanki ölümle korkutulan ondan başkasıymış; sanki kendisine vaat edilen ve (azaptan) sakındırılan ondan başkasıymış!

Ey ölümlerin hedefleri! Ey ölümün rehineleri! Ey hastalık kâseleri! Ey devranın yağmalanmışları! Ey zamanenin ağır yükleri! Ey zamanın meyvesi! Ey gece ve gündüzün nuru! Ey hüccetler karşısındaki dilsizler! Ey fitnelerin, kendilerini içine çektiği, onlarla ibretleri hakkıyla tanıma arasında engel oluşturduğu kimseler! Diyorum ki:

ما نَجَا مَنْ نَجَا إِلَّا بِمَعْرِفَةِ نَفْسِهِ ، وما هَلَكَ مَنْ هَلَكَ إِلَّا مِنْ تَحْتِ يَدِهِ ، قَالَ اللَّهُ
تَعَالَى : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا)¹ جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ مِمَّنْ سَمِعَ الْوَعْظَ
فَقَبِلَ ، وَدُعِيَ إِلَى الْعَمَلِ فَعَمِلَ² .

1 . التحريم : 6 .

2 . كنز العمال : ج 16 ص 205 ح 44229 نقلاً عن ابن النجار .

Her kim kurtulmuşsa ancak nefsini tanımasıyla kurtulmuştur ve her kim helak olmuşsa ancak kendi nefsinin eli altında helak olmuştur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Ey imam edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun.”¹ Allah bizi ve sizi nasihati dinleyip kabul edenlerden, amele davet edildiğinde amel edenlerden karar kılsın.’²

1-Tahrim, 6.

2-Kenzu’l-Ummal, c.16, s.205, h.44229, İbn-i Neccar’dan.

الفصل الثامن:

خروج بقايا من الخوارج

2742 . الكامل في التاريخ : لما قُتِلَ أَهْلُ النَّهْرَوَانِ ، خَرَجَ أَشْرَسُ بْنُ عَوْفِ الشَّيْبَانِيِّ عَلَى عَلِيٍّ - بِالدَّسْكَرَةِ - فِي مِائَتَيْنِ ، ثُمَّ سَارَ إِلَى الْأَنْبَارِ ، فَوَجَّهَ إِلَيْهِ عَلِيُّ الْأَبْرَشُ بْنُ حَسَّانٍ فِي ثَلَاثِمِئَةِ فَوَاقِعَهُ ، فَقُتِلَ أَشْرَسُ فِي رَبِيعِ الْآخِرِ سَنَةَ ثَمَانٍ وَثَلَاثِينَ .

ثُمَّ خَرَجَ هِلَالُ بْنُ عُلْفَةَ - مِنْ تَيْمِ الرِّبَابِ - وَمَعَهُ أَخُوهُ مُجَالِدٌ ، فَأَتَى مَاسَبَذَانَ¹ ، فَوَجَّهَ إِلَيْهِ عَلِيُّ مَعْقِلَ بْنِ قَيْسِ الرِّيَّاحِيِّ فَقَتَلَهُ وَقَتَلَ أَصْحَابَهُ ، وَهُمْ أَكْثَرُ مِنْ مِائَتَيْنِ ، وَكَانَ قَتْلُهُمْ فِي جُمَادَى الْأُولَى سَنَةَ ثَمَانٍ وَثَلَاثِينَ .

ثُمَّ خَرَجَ الْأَشْهَبُ بْنُ بَشَرَ ، وَقِيلَ : الْأَشْعَثُ - وَهُوَ مِنْ بَجِيلَةَ - فِي مِئَةِ وَثْنَيْنِ رَجُلًا ، فَأَتَى الْمَعْرَكَةَ الَّتِي أُصِيبَ فِيهَا هِلَالٌ وَأَصْحَابُهُ ، فَصَلَّى عَلَيْهِمْ وَدَفَنَ مَنْ قَدِرَ عَلَيْهِ مِنْهُمْ .

فَوَجَّهَ إِلَيْهِمْ عَلِيُّ جَارِيَةَ بْنَ قُدَامَةَ السَّعْدِيِّ ، وَقِيلَ : حُجْرَ بْنَ عَدِيٍّ ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِمُ الْأَشْهَبُ ، فَاقْتَتَلَ بِجَرْجَرَايَا² مِنْ أَرْضِ جَوْخَا³ ، فَقُتِلَ الْأَشْهَبُ وَأَصْحَابُهُ فِي جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةَ ثَمَانٍ وَثَلَاثِينَ .

1 . مَاسَبَذَانَ : مَدِينَةٌ مِنْ مَدَنِ بِيشْكُوهِ فِي مَحَافِظَةِ لُرِسْتَانِ الْإِيرَانِيَّةِ وَيُقَالُ لَهَا سِيرَوَانُ ، وَهِيَ مَدِينَةٌ

قَدِيمَةٌ بَيْنَ جِبَالٍ وَشُعَابٍ ، وَفِيهَا عَيُونُ مَاءٍ تَجْرِي وَسَطَ الْمَدِينَةِ (رَاجِعِ تَقْوِيمَ الْبِلَادَانِ : ص 415).

2 . جَرْجَرَايَا : بَلَدَةٌ قَرِيبَةٌ مِنْ دَجْلَةٍ بَيْنَ بَغْدَادَ وَوَاسِطَ ، مِنْ تَوَابِعِ النَّهْرَوَانِ السُّفْلَى (رَاجِعِ تَقْوِيمَ الْبِلَادَانِ : ص 305).

3 . جَوْخَا : اسْمُ نَهْرٍ عَلَيْهِ كُورَةٌ وَاسِعَةٌ فِي سَوَادِ بَغْدَادَ ، وَهُوَ بَيْنَ خَانَقِينَ وَخُوزِسْتَانَ (مَعْجَمُ الْبِلَادَانِ : ج 2 ص 179).

Sekizinci Fasil

HARİCİLERDEN ARTA KALANLARIN İSYANI

2742-el-Kamil fi't-Tarih: Nehrevanlılar öldürölünce Eşras b. Avf Şeybani Deskere'de iki yüz kişiyle Ali'ye (a.s) karşı ayaklandı. Sonra el-Enbar'a doğru hareket etti. Ali (a.s), Ebraş b. Hassan'ı üç yüz kişilik bir güçle ona gönderdi. Ebraş, onunla savaştı ve Eşras Hicri otuz sekiz yılının Rebiu'l-Ahir ayında öldürölldü.

Daha sonra Teymi'r-Rubab kabilesinden Hilal b. Ulleka baş kaldırdı. Kendisiyle birlikte kardeşi Mucalid de isyan etti ve Masebezan'a geldi. Ali (a.s), Makil b. Kays Riyahi'yi ona gönderdi. Makil, onu ve yarenlerini öldürölldü. Sayıları iki yüzden fazlaydı ve öldürölmleri Hicri otuz sekizinci yılın Cemadiu'l-Evvel ayında gerçekleşti.

Daha sonra Eşheb b. Bişr ayaklandı [Eş'as b. Bişr olduğu da söylenmiştir]. O Buceyle kabilesindendi ve yüz seksen kişilik bir grupla ayaklandı. Sonra Hilal ve arkadaşlarının öldürölldüğü olay meydana geldi. Onlara namaz kıldı ve gücü ölçüsünde onları defnetti.

Ali (a.s), Cariye b. Kudame Sâdi'yi onlara gönderdi.[Hucr b. Adiy'yi gönderdiği de söylenmiştir.] Eşheb onları karşıladı ve Cuha¹ bölgesine bağı Cerceraya'da² savaşa giriştiler. Eşheb ve yarenleri Hicri otuz sekiz yılının Cemadiu'l-Ahir ayında öldürölldüler.

1-Cuha, Bağdat yakınlarında üzerinde geniş bir küre bulunan bir nehrin ismidir. Hanikeyn ile Huzistan arasındadır. (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.179).

2-Cercereya, Bağdat ile Vasit arasında Dicle'ye yakın bir beldedir. Aşağı Nehrevan'ın uzantılarındanr. (Bkz. *Takvimu'l-Buldan*, s.305).

ثُمَّ خَرَجَ سَعِيدُ بْنُ قُفْلٍ التَّمِيمِيُّ - مِنْ تَيْمِ اللَّهِ بْنِ ثَعْلَبَةَ - فِي رَجَبِ الْبَنْدِيجِينَ وَمَعَهُ مِئَتَا رَجُلٍ فَأَتَى دَرَزِجَانَ¹ - وَهِيَ مِنَ الْمَدَائِنِ عَلَى فَرَسَيْنِ - فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ سَعْدُ بْنُ مَسْعُودٍ فَقَتَلَهُمْ فِي رَجَبِ سَنَةِ ثَمَانٍ وَثَلَاثِينَ .

ثُمَّ خَرَجَ أَبُو مَرْيَمَ السَّعْدِيُّ التَّمِيمِيُّ ، فَأَتَى شَهْرُزُورَ² ، وَأَكْثَرَ مَنْ مَعَهُ مِنَ الْمَوَالِي ، وَقِيلَ : لَمْ يَكُنْ مَعَهُ مِنَ الْعَرَبِ غَيْرُ سِتَّةٍ نَفَرٍ هُوَ أَحَدُهُمْ ، وَاجْتَمَعَ مَعَهُ مِئَتَا رَجُلٍ ، وَقِيلَ : أَرْبَعُمِائَةٍ ، وَعَادَ حَتَّى نَزَلَ عَلَى خَمْسَةِ فَرَاسِخٍ مِنَ الْكُوفَةِ .

فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ يَدْعُوهُ إِلَى يَبْعَتِهِ وَدُخُولِ الْكُوفَةِ ، فَلَمْ يَفْعَلْ ، وَقَالَ : لَيْسَ بَيْنَنَا غَيْرُ الْحَرْبِ .

فَبَعَثَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ شُرَيْحَ بْنَ هَانِيٍّ فِي سَبْعِمِائَةٍ ، فَحَمَلَ الْخَوَارِجُ عَلَى شُرَيْحٍ وَأَصْحَابِهِ فَأَنكَشَفُوا ، وَبَقِيَ شُرَيْحٌ فِي مِائَتَيْنِ ، فَأَنحَازَ إِلَى قَرْيَةٍ ، فَتَرَجَعَ إِلَيْهِ بَعْضُ أَصْحَابِهِ وَدَخَلَ الْبَاقُونَ الْكُوفَةَ .

فَخَرَجَ عَلِيٌّ بِنَفْسِهِ وَقَدَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ جَارِيَةً بِنَ فُدَامَةَ السَّعْدِيِّ ، فَدَعَاهُمْ جَارِيَتُهُ إِلَى طَاعَةِ عَلِيٍّ وَحَذَرُهُمُ الْقَتْلَ فَلَمْ يُجِيبُوا ، وَلَحَقَهُمْ عَلِيٌّ أَيْضاً فَدَعَاهُمْ فَأَبَوْا عَلَيْهِ وَعَلَى أَصْحَابِهِ ، فَقَتَلَهُمْ أَصْحَابُ عَلِيٍّ وَلَمْ يَسْلَمْ مِنْهُمْ غَيْرُ خَمْسِينَ رَجُلًا اسْتَأْمَنُوا فَأَمَنَهُمْ .

وَكَانَ فِي الْخَوَارِجِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا جَرَحَى ، فَأَمَرَ عَلِيٌّ بِإِدْخَالِهِمُ الْكُوفَةَ وَمُدَاوَاتِهِمْ حَتَّى يَبْرُؤُوا ، وَكَانَ قَتْلُهُمْ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ سَنَةِ ثَمَانٍ وَثَلَاثِينَ ؛ وَكَانُوا مِنْ أَشْبَعٍ مَنْ قَاتَلَ مِنَ الْخَوَارِجِ ، وَلِجُرَأَتِهِمْ قَارَبُوا الْكُوفَةَ³ .

- 1 . كَذَا فِي الْمَصْدَرِ ، وَالصَّحِيحُ كَمَا فِي أَنْسَابِ الْأَشْرَافِ وَمَعْجَمِ الْبُلْدَانِ «دَرَزِجَان» : وَهِيَ قَرْيَةٌ كَبِيرَةٌ تَحْتَ بَغْدَادَ عَلَى ثَلَاثَةِ فَرَاسِخٍ مِنْهَا عَلَى دَجْلَةٍ بِالْجَانِبِ الْغَرْبِيِّ ، وَهِيَ مِنْ مَدَنِ الْأَكَّاسِرَةِ ، وَإِحْدَى الْمَدَائِنِ السَّبْعِ . وَأَصْلُ اسْمِهَا دَرَزِينْدَانِ (رَاجِعْ مَعْجَمَ الْبُلْدَانِ : ج 2 ص 450).
- 2 . شَهْرُزُورُ : بَلَدَةٌ بَيْنَ الْمَوْصِلِ وَهَمْدَانَ بَنَاهَا زُورُ بْنُ الضَّحَّاكِ ، وَتَعْرِفُ الْيَوْمَ بِاسْمِ زُورٍ فِي جَنُوبِ شَرْقِيِّ السَّلِيمَانِيَّةِ قَرَبِ الْحُدُودِ الْعِرَاقِيَّةِ الْإِيرَانِيَّةِ (رَاجِعْ تَقْوِيمَ الْبُلْدَانِ : ص 413).
- 3 . الْكَامِلُ فِي التَّارِيخِ : ج 2 ص 423 ، أَنْسَابُ الْأَشْرَافِ : ج 3 ص 239 - 248 .

Daha sonra Teymillah b. Salebe kabilesinden Said b. Kufl Teymi Receb ayında iki yüz kişilik bir cemaatle Bendeniceyn'de ayaklandı. Sonra da Medain'e iki fersah uzaklıkta bulunan Derzincan'a¹ geldi. Sâd b. Mesud karşılarına çıktı ve Hicri otuz sekizinci yılının Recep ayında onları öldürdü.

Sonra Ebu Meryem Sâdi Temimi isyan etti ve Şehrezur'a geldi. Onun beraberindekilerin çoğu Acem kölelerindendi. Söylendiğine göre yanında kendisi de dâhil altı kişiden başka Arap yoktu. Onun etrafında iki yüz ve bir söylentiye göre dört yüz kişi toplandı. Hareket etti ve Küfe'ye beş fersahlık bir menzilde indi.

Ali (a.s) bir mesaj göndererek onu kendisine biate ve Küfe'ye girmeye çağırdı; ancak o, bunu yapmadı ve dedi ki: Bizim aramızda savaştan başka yol yoktur.

Bunun üzerine Ali (a.s) yedi yüz kişilik bir güçle Şureyh b. Hani'yi ona doğru gönderdi. Hariciler Şureyh ve yarenlerine saldırdılar. Onlar parçalandılar ve Şureyh iki yüz kişiyle birlikte kaldı ve bir köye sığındı. Daha sonra yarenlerinden bir kısmı kendisine katıldı ve geri kalanlar Küfe'ye gittiler.

Bunun üzerine Ali (a.s) bizzat kendisi hareket etti. Öncü olarak da Cariye b. Kudame Sâdi'yi gönderdi. Cariye, onları Ali'ye itaate çağırdı ve savaştan sakındırdı. Ancak kabul etmediler. Ali (a.s) onlara katıldı ve o da Haricileri (kendisine itaate) davet etti. Fakat onu ve yarenlerini reddettiler. Ali'nin (a.s) yarenleri de onları öldürdü. İçlerinden sadece elli kişi sağ kaldı. Onlar kendileri için aman istediler ve Ali (a.s) onlara aman verdi.

Haricilerden kırk yaralı vardı. Ali (a.s) onların Küfe'ye götürülüp tedavi edilmelerini emretti. Sonunda iyileştiler. Onların öldürülmeleri Hicri otuz sekiz yılının Ramazan ayında gerçekleşti. Onlar Haricilerin en cesurlarındandı ve korkusuzlukları sebebiyle Küfe'ye yaklaşmışlardı.²

1-Kaynakta bu şekilde geçmiş. Sahih olan ise "Ensabu'l-Eşraf ve Mucemu'l-Buldan"da geçtiği gibi "Derzican"dır. Bağdat'a üç fersah uzaklıkta büyük bir köydür. Batısında Dicle bulunmaktadır. Ekasire şehirlerinden ve yedi şehirden biridir. Asıl ismi Derzebendan'dır. (bkz. *Mucemu'l-Buldan*, c.2, s450).

2-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.423; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.239-248.

الفصل التاسع :

خروج الحرث بن راشد

2743 . أسد الغابة عن الزبير : كَانَ الْحَرِثُ عَلَى مُضَرَ يَوْمَ الْجَمَلِ مَعَ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ قَدْ اسْتَعْمَلَ الْحَرِثَ بْنَ رَاشِدٍ عَلَى كُورَةَ مِنْ كُورِ فَارِسَ ، ثُمَّ كَانَ مَعَ عَلِيٍّ ، فَلَمَّا وَقَعَتِ الْحُكُومَةُ فَارَقَ عَلِيًّا إِلَى بِلَادِ فَارِسَ مُخَالِفًا ، فَأَرْسَلَ عَلِيٌّ إِلَيْهِ جَيْشًا ، وَاسْتَعْمَلَ عَلَى الْجَيْشِ مَعْقِلَ بْنَ قَيْسٍ وَزِيَادَ بْنَ خَصْفَةَ ، فَاجْتَمَعَ مَعَ الْحَرِثِ كَثِيرٌ مِنَ الْعَرَبِ وَنَصَارَى كَانُوا تَحْتَ الْجَزِيَّةِ ، فَأَمَرَ الْعَرَبَ بِإِمْسَاكِ صَدَقَاتِهِمْ وَالنَّصَارَى بِإِمْسَاكِ الْجَزِيَّةِ ، وَكَانَ هُنَاكَ نَصَارَى أَسْلَمُوا ، فَلَمَّا رَأَوْا الْإِخْتِلَافَ ارْتَدَّوْا وَأَعَانُوهُ ، فَلَقُوا أَصْحَابَ عَلِيٍّ وَقَاتَلَهُمْ ، فَتَنَصَّبَ زِيَادُ بْنُ خَصْفَةَ رَايَةً أَمَانَ ، وَأَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى : مَنْ لَحِقَ بِهَذِهِ الرَّايَةِ فَلَهُ الْأَمَانُ ، فَانصَرَفَ إِلَيْهَا كَثِيرٌ مِنَ أَصْحَابِ الْحَرِثِ ، فَانْهَزَمَ الْحَرِثُ فَقُتِلَ¹ .

2744 . تاريخ اليعقوبي : خَرَجَ الْحَرِثُ بْنُ رَاشِدٍ التَّاجِي فِي جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَجَرَّدُوا السُّيُوفَ بِالْكُوفَةِ ، فَقَتَلُوا جَمَاعَةً ، وَطَلَبَهُمُ النَّاسُ ، فَخَرَجَ الْحَرِثُ وَأَصْحَابُهُ مِنَ الْكُوفَةِ ، فَجَعَلُوا لَا يَمْرُونَ بِبَلَدٍ إِلَّا انْتَهَبُوا بَيْتَ مَالِهِ حَتَّى صَارُوا إِلَى سَيْفِ عُثْمَانَ . وَكَانَ عَلِيٌّ قَدْ وَجَّهَ الْحُلُوَّ بْنَ عَوْفٍ الْأَزْدِيَّ عَامِلًا عَلَى عُثْمَانَ ، فَوَثَّقَتْ بِهِ بَنُو نَاجِيَةٍ فَقَتَلُوهُ ، وَارْتَدَّوْا عَنِ الْإِسْلَامِ ، فَوَجَّهَ عَلِيٌّ مَعْقِلَ بْنَ قَيْسٍ التَّيَّاجِيَّ إِلَى الْبَلَدِ [عُثْمَانَ] ، فَقَتَلَ الْحَرِثَ بْنَ رَاشِدٍ وَأَصْحَابَهُ ، وَسَبَى بَنِي نَاجِيَةٍ² .

1 . أسد الغابة : ج 2 ص 165 الرقم 1437 ، الإصابة : ج 2 ص 235 الرقم 2249 وفيه إلى «مع علي» عن سيف بن عمر ومن «فلما وقعت . . .» عن الزبير بن بكار .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 194 ؛ مروج الذهب : ج 2 ص 418 نحوه وفيه «الحارث بن راشد الناجي» بدل «الحرث بن راشد الناجي» .

Dokuzuncu Fasıl

HİRRİT B. RAŞİD'İN AYAKLANMASI

2743-Usdu'l-Gabe [Zubeyr'den]: Hirrit, Cemel savaşında Talha ve Zübeyr'in yanındaki Muzerlilerin başındaydı. Abdullah b. Amir, Hirrit b. Raşid'i Fars köylerinden birine memur kılmıştı. Daha sonra Ali'ye (a.s) katıldı. Ancak hakemlik olayından sonra Ali'den (a.s) ayrıldı ve ona muhalefet ederek Fars şehirlerinin yolunu tuttu. Ali (a.s), Makil b. Kays ve Ziyad b. Hasefe komutasındaki bir orduyu ona doğru gönderdi. Hirrit'in etrafında çok sayıda Arap ve cizye ödeyen Hristiyan toplanmıştı. O, Arapların zekât vermemeleri ve Hristiyanların da cizye ödememelerini emretti. Yeni Müslüman olmuş Hristiyanlar bu ihtilafı görünce dinden döndüler ve ona destek oldular; sonra da Ali'nin (a.s) yarenlerinin karşısına çıkarak onlarla savaştılar. Ziyad b. Hafese aman sancağını kaldırdı ve bir münadiye şöyle seslenmesini emretti: "Her kim şu sancağa katılırsa güvende olacaktır!" Bunun üzerine Hirrit'in yarenlerinden birçoğu o sancağa yöneldi. Böylece Hirrit hezimete uğradı ve öldürüldü.¹

2744-Tarih-i Yakubi: Hirrit b. Raşid Naci yarenlerinden bir grupla birlikte ayaklandı. Onlar Küfe'de kılıçlarını çekerek bir cemaati öldürdüler. Halk onların peşine düşünce Hirrit ve yarenleri Küfe'den çıktılar. Sonra da hangi şehre uğradıysalar oranın beytülmalını yağmıyorlardı. Sonunda Umman sahiline vardılar.

Ali (a.s), daha önce Halv b. Avf Ezdi'yi Umman'a vali olarak göndermişti. Beni Naciye kabilesi üzerine saldırarak onu öldürdüler ve sonra da İslam dininden çıktılar. Bunun üzerine Ali (a.s) Makil b. Kays Riyahi'yi bu şehre (Umman'a) gönderdi. Makil, Hirrit b. Raşid ve yarenlerini öldürdü. Benî Naciye kabilesini de esir aldı.²

1-*Usdu'l-Gabe*, c.2, s.165, no:1437; *el-İsabe*, c.2, s.235, no:2249.

2-*Tarih-i Yakubi*, c.2, s.194; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.418, bu kaynakta "Hirrit b. Raşid Naci" yerine "Haris b. Raşid Naci" diye geçmiştir.

2745 . الغارات : شهد الحزيت بن راشد التاجي وأصحابه مع علي (عليه السلام) صفين ، فجاء الحزيت إلى علي (عليه السلام) في ثلاثين راكباً من أصحابه ، يمشي بينهم حتى قام بين يدي علي (عليه السلام) فقال له : والله لا أطيع أمرك ، ولا أصلي خلفك ، وإني عداء لمفارق لك . قال : وذلك بعد وقعة صفين ، وبعد تحكيم الحكمين .

فقال له علي (عليه السلام) : ثكلتك أمك ! إذن تنقض عهدك ، وتعصي ربك ، ولا تضر إلا نفسك ! أخبرني لم تفعل ذلك ؟ قال : لأنك حكمت في الكتاب ، وضعت عن الحق إذ جد الجِد ، وركنت إلى القوم الذين ظلموا أنفسهم ، فأنا عليك راد ، وعليهم ناقد ، ولكم جميعاً مبين .

فقال له علي (عليه السلام) : ويحك ! هلم إلي أدارسك الكتاب ، وأناظرك في السنن ، وأفاحك أموراً من الحق أنا أعلم بها منك ، فلعلك تعرف ما أنت له الآن منك ، وتستبصر ما أنت به الآن عنه عم وبه جاهل .

فقال الحزيت : فإني عائد عليك عداء ، فقال له علي (عليه السلام) : أغد ولا يستهوينك الشيطان ، ولا يتخمن بك رأي السوء ، ولا يستخفك الجهلاء الذين لا يعلمون ، فوالله لئن استرشدتني واستنصحتني وقبلت مني لاهديتك سبيل الرشاد ، فخرج الحزيت من عنده منصرفاً إلى أهله .

قال عبد الله بن قعين : فعجلت في أثره مسرعاً ، وكان لي من بني عمه صديق ، فأردت أن ألقى ابن عمه في ذلك ، فأعلمه بما كان من قوله لأمير المؤمنين ، وما رد عليه ، وأمر ابن عمه ذلك أن يشتد بلسانه عليه ، وأن يأمره بطاعة أمير المؤمنين ومناصحته ، ويخبره أن ذلك خير له في عاجل الدنيا وآجل الآخرة .

2745-el-Gârât : Hirrit b. Raşid Naci ve yarenleri Sıffin’da Ali’yle (a.s) birlikteydiler. Daha sonra Hirrit yarenlerinden otuz atlı ile Ali’nin (a.s) yanına geldi; kendisi onların arasında yürümekteydi. Tam Ali’nin (a.s) karşısına varınca ona dedi ki: “Allah’a andolsun ki sana itaat etmeyeceğim, arkanda namaz kılmayacağım ve ben yarın senden ayrılacağım.” Bu, Sıffin savaşının ardından ve iki hakemin hakemliğinden sonra gerçekleşti.

Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: ‘Anan yasında otursun! Bu durumda ahdini bozar, Rabbine isyan eder ve sadece kendine zarar verirsin! Neden böyle yapıyorsun, bana söyler misin?’ O dedi ki: ‘Zira iş zora düştüğünde sen hak konusunda zafiyet gösterdin ve Allah’ın kitabını hakem kıldın; kendilerine zulüm etmiş bir topluluğa meyil ettin. Bu yüzden ben de seni reddediyorum; onlara öfkeliyim ve hepinizden ayrılıyorum.’

Ali (a.s) ona buyurdu ki: ‘Vay olsun sana! Yanıma gel de sana kitabı öğreteyim, sünnetler konusunda sana delil getireyim; senden daha bilgili olduğum işler hakkındaki gerçeği sana açayım. Şayet şu anda inkâr ettiğin şeyi tanırırsın ve hâlihazırda kör ve cahili olduğun şey hakkında aydınlanırsın.’

Hirrit dedi ki: “Ben yarın sana döneceğim.” Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: “Git, ama sakın şeytan seni aldatmasın, seni kötü bir görüşe sürüklemesin ve bilgisiz cahiller sakın seni zelil etmesin! Allah’a yemin olsun ki eğer benden irşat ve nasihat isteyip kabul edersen kesinlikle seni doğru yola sevk ederim.” Hirrit onun yanından çıktı ve ailesinin yanına gitti.

Abdullah b. Kuayn diyor ki: Süratle onun peşinden gittim. Onun amcası oğullarından olan bir arkadaşım vardı. Onunla amcası oğlu hakkında konuşmak; Emirülmüminin’le (a.s) arasında geçen sohbeti ona bildirmek; Hirrit’i sert bir dille uyarmasını ve Emirülmüminin’e (a.s) itaat etmesini, nasihatini dinlemesini emretmesini, bunun onun hazırdaki dünyası ve gelecekteki ahireti için daha hayırlı olduğunu haber vermesini istiyordum.

قال : فَخَرَجْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى مَنْزِلِهِ وَقَدْ سَبَقَنِي ، فَقُمْتُ عِنْدَ بَابِ دَارِهِ
وَفِي دَارِهِ رِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِهِ لَمْ يَكُونُوا شَهِدُوا مَعَهُ دُخُولَهُ عَلَى عَلِيٍّ (عليه
السلام) ، فَوَاللَّهِ مَارَجَعَ وَلَا نَدِمَ عَلَى مَا قَالَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَا رَدَّ عَلَيْهِ ، ثُمَّ
قَالَ لَهُمْ : يَا هَؤُلَاءِ ! إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أُفَارِقَ هَذَا الرَّجُلَ ، وَقَدْ فَارَقْتُهُ عَلَى أَنْ
أَرْجِعَ إِلَيْهِ مِنْ عَدٍ وَلَا أَرَانِي إِلَّا مُفَارِقَهُ ، فَقَالَ أَكْثَرُ أَصْحَابِهِ : لَا تَفْعَلْ حَتَّى
تَأْتِيَهُ ، فَإِنْ أَتَاكَ بِأَمْرٍ تَعْرِفُهُ قَبِلْتَ مِنْهُ ، وَإِنْ كَانَتْ الْأُخْرَى فَمَا أَقْدَرُكَ عَلَى
فِرَاقِهِ ! فَقَالَ لَهُمْ : نَعَمْ مَا رَأَيْتُمْ .

قال : ثُمَّ اسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِمْ فَأَذِنُوا لِي ، فَأَقْبَلْتُ عَلَى ابْنِ عَمِّهِ وَهُوَ مُدْرِكُ بَنِ
الرَّيَّانِ النَّاجِي ، وَكَانَ مِنْ كِبَرَاءِ الْعَرَبِ ، فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّ لَكَ عَلَيَّ حَقًّا لِأَخَائِكَ
وَوُدِّكَ ، وَلِحَقِّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ ؛ إِنَّ ابْنَ عَمِّكَ كَانَ مِنْهُ مَا قَدْ ذَكَرَ لَكَ ، فَاخْلُ
بِهِ وَارْدُدْ عَلَيْهِ رَأْيَهُ ، وَعَظِّمْ عَلَيْهِ مَا أَتَى ، وَاعْلَمْ أَنَّي خَائِفٌ إِنْ فَارَقَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ
أَنْ يَقْتُلَكَ وَنَفْسَهُ وَعَشِيرَتَهُ .

فَقَالَ : جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْ أَخٍ ؛ فَقَدْ نَصَحْتَ وَأَشْفَقْتَ ، إِنْ أَرَادَ صَاحِبِي
فِرَاقَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَارَقْتُهُ وَخَالَفْتُهُ وَكُنْتُ أَشَدَّ النَّاسِ عَلَيْهِ ، وَأَنَا بَعْدُ خَالٍ بِهِ ،
وَمُشِيرٌ عَلَيْهِ بِطَاعَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَمُنَاصِحَتِهِ وَالْإِقَامَةِ مَعَهُ ، وَفِي ذَلِكَ حُظُّهُ
وَرُشْدُهُ ، فَقُمْتُ مِنْ عِنْدِهِ وَأَزْدْتُ الرَّجُوعَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) لِإِعْلَمِهِ الَّذِي
كَانَ ، ثُمَّ اطمأننتُ إِلَى قَوْلِ صَاحِبِي ، فَرَجَعْتُ إِلَى مَنْزِلِي فَبِتُّ بِهِ ثُمَّ أَصْبَحْتُ ،
فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ أَتَيْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَجَلَسْتُ عِنْدَهُ سَاعَةً وَأَنَا أُرِيدُ
أَنْ أُحَدِّثَهُ بِالَّذِي كَانَ مِنْ قَوْلِهِ لِي عَلَى خُلُوةٍ

Hareket ettim ve onun peşinden evine vardım. Evinin kapısında durdum. Evinde yarenlerinden bir cemaat vardı ve onun Ali'nin (a.s) huzuruna vardığından habersizdiler. Allah'a yemin olsun ki Emirülmüminin'e (a.s) söylediği sözden ve ona baş kaldırmasından dönmemiş ve pişman olmamıştı. Sonra yarenlerine şöyle dedi: 'Ey cemaat! Ben bu adamdan ayrılmayı uygun görüyorum. Onun yanından yarın kendisine geri döneceğimi vaad ederek ayrıldım. Ancak ondan ayrılmaktan başka bir yol görmüyorum.' Yarenlerinin çoğu dedi ki: 'Onun yanına gitmeden bunu yapma! Eğer senin beğeneceğin bir şeyi önerirse bunu kabul edersin; aksi halde ondan ayrılmak senin için pek de kolaydır!' Onlara "Görüşünüz güzel" dedi.

[Abdullah b. Kuayn] Diyor ki: Onlardan (içeri girmek için) izin istedim; bana izin verdiler. Ben Hirrit'in amcazadesi olan Mudrik b. Reyyan Naci'ye doğru gittim. O, Arabın büyüklerindendi. Kendisine dedim ki: Kardeşliğin ve dostluğuna karşılık senin üzerimde hakkın vardır. Ayrıca Müslümanın Müslüman üzerinde hakkı vardır. Amcan oğlundan birtakım şeyler görülmüştür ki sana anlatıldı. Onunla yalnız konuş ve kendisini görüşünden vazgeçir; yaptığı işin ne kadar ağır olduğunu ona bildir. Şunu bil ki ben, onun Emirülmüminin'den (a.s) ayrıldığı takdirde seni, kendisini ve kabilesini helak etmesinden korkuyorum!

Dedi ki: "Allah sana kardeşliğin en güzel mükâfatını versin! Doğrusu nasihatte bulundun ve şefkat gösterdin. Eğer arkadaşım Emirülmüminin'den (a.s) ayrılırsa ben de ondan ayrılırım ve kendisine muhalefette en şiddetli kişi olurum. Ben onunla yalnız konuşacağım; Emirülmüminin'e (a.s) itaat etmesini, onun nasihatini dinlemesini ve yanında durmasını, nimet ve hidayetinin ancak bunda olduğunu kendisine önereceğim." Bunun üzerine onun yanından kalktım ve olanları kendisine bildirmek için Ali'nin (a.s) yanına gitmek istedim. Sonra arkadaşımın sözüne itimat ettim ve evime döndüm. Geceyi geçirdikten sonra sabah olup güneş yükseldiğinde Emirülmüminin'e (a.s) geldim ve yanında bir süre oturdum. Ben onun sözünü yalnız kaldığımızda Ali'ye (a.s) söylemek istiyordum.

فَاطَلْتُ الْجُلُوسَ فَلَمْ يَزِدْ النَّاسَ إِلَّا كَثْرَةً ، فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَجَلَسْتُ وَرَاءَهُ فَأَصْغَى إِلَيَّ بِرَأْسِهِ ، فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا سَمِعْتُ مِنَ الْحَرِيتِ ، وَمَا قُلْتُ لِابْنِ عَمِّهِ ، وَمَا رَدَّ عَلَيَّ .

فَقَالَ (عليه السلام) : دَعَهُ ؛ فَإِنْ قَبِلَ الْحَقَّ وَرَجَعَ عَرَفْنَا ذَلِكَ لَهُ وَقِيلَنَاهُ مِنْهُ ، وَإِنْ أَبِي طَلَبْنَاهُ ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَلِمَ لَا تَأْخُذُهُ الْآنَ فَتَسْتَوْتِقَ مِنْهُ ؟ فَقَالَ : إِنَّا لَوْ فَعَلْنَا هَذَا لِكُلِّ مَنْ تَتَّبِعُهُ مِنَ النَّاسِ مَلَأْنَا السُّجُونَ مِنْهُمْ ، وَلَا أَرَانِي يَسْعِي الْوُثُوبُ عَلَى النَّاسِ وَالْحَبْسُ لَهُمْ وَعُقُوبَتُهُمْ حَتَّى يُظْهِرُوا لَنَا الْخِلَافَ .

قَالَ : فَسَكَتُ عَنْهُ وَتَنَحَّيْتُ فَجَلَسْتُ مَعَ أَصْحَابِي ، ثُمَّ مَكَثْتُ مَا شَاءَ اللَّهُ مَعَهُمْ ، ثُمَّ قَالَ لِي عَلِيٌّ (عليه السلام) : أَدْنُ مِنِّي فَدَنَوْتُ مِنْهُ ، ثُمَّ قَالَ لِي مُسِرًّا : اذْهَبْ إِلَى مَنْزِلِ الرَّجُلِ فَأَعْلَمْ لِي مَا فَعَلَ ؛ فَإِنَّهُ قَلَّ يَوْمٌ لَمْ يَكُنْ يَأْتِينِي فِيهِ إِلَّا قَبْلَ هَذِهِ السَّاعَةِ ، قَالَ : فَاتَيْتُ مَنْزِلَهُ فَإِذَا لَيْسَ فِي مَنْزِلِهِ مِنْهُمْ دَيَّارٌ ، فَدُرْتُ عَلَى أَبْوَابِ دُورٍ أُخْرَى كَانَ فِيهَا طَائِفَةٌ أُخْرَى مِنْ أَصْحَابِهِ فَإِذَا لَيْسَ فِيهَا دَاعٍ وَلَا مُجِيبٌ ، فَأَقْبَلْتُ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ لِي حِينَ رَأَانِي : أَأَمِنُوا فَقَطَّنُوا أَمْ جَبُنُوا فَطَعَنُوا ؟ قُلْتُ : بَلْ طَعَنُوا ، قَالَ : أَبْعَدَهُمُ اللَّهُ كَمَا بَعَدَتْ ثَمُودُ ، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ قَدْ أُشْرِعَتْ لَهُمُ الْأَسِيتَةُ ، وَضُبَّتْ عَلَى هَامِهِمُ السُّيُوفُ ، لَقَدْ نَدِمُوا ، إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ اسْتَهْوَاهُمْ فَأَضَلَّهُمْ وَهُوَ عَدَاؤُ الْمُتَّبِرِيٍّ مِنْهُمْ ، وَمُخَلِّ عَنْهُمْ¹ .

2746 . الكامل في التاريخ - في ذكر أحداث سنة (38هـ) - : وفي هذه السنة أظهر الحريث بن راشد التاجي الخلاف على عليٍّ ، فجاء إلى أمير المؤمنين وكان معه ثلاثمائة من بني ناحيته ،

1 . الغارات : ج 1 ص 332 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 113 - 116 عن عبد الله بن فضال ، وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 177 .

Halkın kalabalığı hep devam ettiği için oturmam uzun sürdü. Bu yüzden ona yaklaştım ve arkasında oturdum. Başını beni dinlemek üzere yaklaştırdığında Hirrit'ten duyduğumu ve amcası oğlu ile aramda geçen konuşmayı ona haber verdim.

Ali (a.s) buyurdu ki: 'Onu kendi haline bırak. Eğer hakkı kabul eder ve dönerse onu öylece tanırız ve kendisinden kabul ederiz; eğer imtina edecek olursa da peşine düşeriz.'

Dedim ki: 'Ey Emirülmüminin! Niçin onu şimdi tutmuyorsun ki kendisinden güvende olasın?' Buyurdu ki: Eğer biz hakkında kötü düşündüğümüz herkese böyle yaparsak zindanları insanlarla doldururuz. Bize açık şekilde muhalefet etmedikleri sürece insanları tutuklamak ve onları cezalandırmak benim görüşüme sığmaz.'

Bunun üzerine sükût ettim; biraz kenara çekilerek arkadaşlarımın yanına oturdum ve Allah'ın dilediği kadar onların yanında durdum. Sonra Ali (a.s) "Yaklaş bana!" dedi. Ona yaklaştığımda gizlice bana şöyle buyurdu: "O adamın evine git ve ne yaptığını bana bildir. Onun şu saatten önce bana gelmediği gün çok az olmuştur!" Ben de onun evine gittim. Ancak evde hiç kimse yoktu. Bunun üzerine yarenlerine ait diğer evlere uğradım; onlarda da hiçbir ses-seda yoktu. Daha sonra Ali'nin (a.s) yanına geldim. Beni gördüğünde şöyle buyurdu: "Acaba güven bulup kalmışlar mı yoksa korkup kaçmışlar mı?" "Kaçmışlar" dedim. Buyurdu ki: "Allah onları (rahmetinden) uzaklaştırdı; nasıl ki Semud (kavmi) uzaklaşmıştı. İyi bilin ki Allah'a yemin olsun, eğer mızraklar onlara doğru aksaydı ve kılıçlar başlarına yağsaydı pişman olurlardı. Doğrusu şeytan onları aldattı ve kendilerini saptırdı. Hâlbuki yarın onlardan teberri edecek ve kendilerinden uzaklaşacaktır."¹

2746-el-Kamil fi't-Tarih [Hicri 38 yılı olaylarından söz ederken]: Bu yılda Hirrit b. Raşid Naci Ali'ye (a.s) karşı muhalefete kalkıştı. Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi. Onunla birlikte Benî Naciye kabilesinden üç yüz kişi vardı.

¹-el-Gârât , c.1, s.332; Tarih-i Taberi, c.5, s.113-116, Abdullah b. Fukaym'den. Ayrıca bkz. Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.177.

خَرَجُوا مَعَ عَلِيٍّ مِنَ الْبَصْرَةِ ، فَشَهِدُوا مَعَهُ الْجَمَلَ وَصَفَيْنَ ، وَأَقَامُوا مَعَهُ بِالْكُوفَةِ إِلَى هَذَا الْوَقْتِ ، فَحَضَرَ عِنْدَ عَلِيٍّ فِي ثَلَاثِينَ رَاكِبًا ، فَقَالَ لَهُ : يَا عَلِيُّ ، وَاللَّهِ لَا أُطِيعُ أَمْرَكَ ، وَلَا أَصْلِي خَلْفَكَ ، وَإِنِّي غَدًا مُفَارِقٌ لَكَ ، وَذَلِكَ بَعْدَ تَحْكِيمِ الْحَكَمَيْنِ .

فَقَالَ لَهُ : ثَكَلْتُكَ أُمُّكَ ، إِذْنِ تَعْصِي رَبِّكَ ، وَتَنْكُثُ عَهْدَكَ ، وَلَا تَضُرُّ إِلَّا نَفْسَكَ ! خَبَّرَنِي لِمَ تَفْعَلُ ذَلِكَ ؟ فَقَالَ : لِإِنَّكَ حَكَمْتَ وَضَعْتَ عَنِ الْحَقِّ ، وَرَكَنْتَ إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا ، فَأَنَا عَلَيْكَ زَارٌ ، وَعَلَيْهِمْ نَاقِمٌ ، وَلَكُمْ جَمِيعًا مُبَايِنٌ .

فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ : هَلُمُّ أَدَارِسْكَ الْكِتَابَ وَأَنَاظِرْكَ فِي السُّنَنِ وَأُفَاتِحْكَ أُمُورًا أَنَا أَعْلَمُ بِهَا مِنْكَ ، فَلَعَلَّكَ تَعْرِفُ مَا أَنْتَ لَهُ الْآنَ مُنْكَرٌ ، قَالَ : فَإِنِّي عَائِدٌ إِلَيْكَ .

قَالَ : لَا يَسْتَهْوِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ ، وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الْجُهَالُ ، وَاللَّهِ لَئِنْ اسْتَرَشَدْتَنِي وَقَبِلْتَ مِنِّي لَاهْدِيَنَّكَ سَبِيلَ الرَّشَادِ .

فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ مُنْصَرِفًا إِلَى أَهْلِهِ ، وَسَارَ مِنْ لَيْلَتِهِ هُوَ وَأَصْحَابُهُ ، فَلَمَّا سَمِعَ بِمَسِيرِهِمْ عَلِيُّ قَالَ : بُعْدًا لَهُمْ كَمَا بُعِدَتْ ثَمُودُ ! إِنَّ الشَّيْطَانَ الْيَوْمَ اسْتَهْوَاهُمْ وَأَضَلَّهُمْ ، وَهُوَ غَدًا مُتَبَرِّئٌ مِنْهُمْ .

فَقَالَ لَهُ زِيَادُ بْنُ خَصَفَةَ الْبَكْرِيُّ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِنَّهُ لَمْ يَعْظُمَ عَلَيْنَا فَقْدُهُمْ فَتَأْسَى عَلَيْهِمْ ، إِنَّهُمْ قَلَمَا يَزِيدُونَ فِي عَدَدِنَا لَوْ أَقَامُوا ، وَلَقَلَمَا يَنْقُصُونَ مِنْ عَدَدِنَا بِخُرُوجِهِمْ عَنَّا ، وَلَكِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْسِدُوا عَلَيْنَا جَمَاعَةً كَثِيرَةً مِمَّنْ يَقْدَمُونَ عَلَيْكَ مِنْ أَهْلِ طَاعَتِكَ ، فَأَذِنَ لِي فِي اتِّبَاعِهِمْ حَتَّى أُرْدَهُمْ عَلَيْكَ . فَقَالَ : أَتَدْرِي أَيْنَ تَوَجَّهُوا ؟ قَالَ : لَا ، وَلَكِنِّي أَسْأَلُ وَأَتَّبِعُ الْأَثَرَ . فَقَالَ لَهُ

Onlar daha önce Basra'dan Ali'yle (a.s) beraber yola çıkmışlar, Cemel ve Sıffin'da onun yanında yer almışlar,

o zamana kadar da onunla birlikte Küfe'de kalmışlardı. Hirrit otuz atlı ile Ali'nin (a.s) huzuruna vardı ve ona dedi ki: "Ey Ali! Allah'a andolsun ki sana itaat etmeyeceğim, arkanda namaz kılmayacağım ve ben, yarın senden ayrılacağım!" Bu, iki hakemin atanmasından sonraydı.

Bunun üzerine Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: "Anan yasında otursun! Bu durumda Rabbine isyan etmiş, ahdini bozmuş ve sadece kendine zarar vermiş olursun! Niçin böyle yaptığını bana söyler misin?" Dedi ki: 'Zira sen hak konusunda zafiyet gösterdin ve hakemliği kabul ettin; zalim bir topluluğa yaslandın. Bu yüzden ben de seni kınıyorum; onlara öfkeliyim ve hepinizden ayrılıyorum.'

Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: "Yanıma gel de sana kitabı öğreteyim, sünnetler konusunda sana delil getireyim; senden daha bilgili olduğum işler hakkındaki gerçeği sana açayım. Şayet şu anda inkâr ettiğin şeyi tanırırsın!" Dedi ki: "Ben sana döneceğim."

Ali (a.s) buyurdu: "Sakın şeytan seni aldatmasın ve sakın cahiller seni zelil etmesin! Allah'a yemin olsun ki eğer benden irşat isteyip kabul edersen kesinlikle seni doğru yola sevk ederim." Hirrit onun yanından çıktı ve ailesinin yanına gitti. O gece yarenleriyle birlikte yola çıktı. Ali (a.s) onların hareket ettiklerini duyunca buyurdu ki: "Semud'un uzaklaştığı gibi onlar da uzak olsunlar! Şeytan bugün onları aldatıp saptırdığı halde yarın kendilerinden kaçarak uzaklaşacaktır."

Ziyad b. Hafese Bekri ona dedi ki: "Ey Emirülmüminin! Onların kaybı üzülmeye degecek kadar bize ağır gelmez ki! Onlar bizimle kalsalardı da sayımızı çok az ölçüde artırırlardı; nitekim bizden ayrılmalarıyla da sayımızı çok az ölçüde azaltmışlardır. Ancak sana doğru gelmekte olan ve itaatinde bulunan birçok cemaati bize karşı bozmalarından korkuyoruz! Öyleyse bana izin ver de onları takip edeyim ve kendilerini sana geri çevireyim!" Ali (a.s) "Nereye gittiklerini biliyor musun?" diye sorunca dedi: "Hayır, fakat soracağım ve izlerini süreceğim!" Ali (a.s) buyurdu ki:

أُخْرِجَ ، رَجَمَكَ اللَّهُ ، وَانْزَلَ دَيْرَ أَبِي مُوسَى ، وَأَقِمَ حَتَّى يَأْتِيكَ أَمْرِي ، فَإِنْ كَانُوا ظَاهِرِينَ فَإِنَّ عُمَالِي سَيَكْتُبُونَ بِخَبَرِهِمْ .

فَخَرَجَ زِيَادٌ فَأَتَى دَارَهُ وَجَمَعَ أَصْحَابَهُ مِنْ بَكْرِ بْنِ وائِلٍ وَأَعْلَمَهُمُ الْخَبَرَ ، فَسَارَ مَعَهُ مِئَةً وَثَلَاثُونَ رَجُلًا ، فَقَالَ : حَسْبِي .

ثُمَّ سَارَ حَتَّى أَتَى دَيْرَ أَبِي مُوسَى فَتَزَلَّهُ يَوْمًا يَنْتَظِرُ أَمْرَ عَلِيٍّ ، وَأَتَى عَلِيًّا كِتَابٌ مِنْ قَرْظَةَ بْنِ كَعْبٍ الْأَنْصَارِيِّ يَخْبِرُهُ أَنَّهُمْ تَوَجَّهُوا نَحْوَ نَفَرٍ¹ ، وَأَنَّهُمْ قَتَلُوا رَجُلًا مِنَ الدَّهَاقِينِ² كَانَ أَسْلَمَ .

فَأَرْسَلَ عَلِيٌّ إِلَى زِيَادٍ يَأْمُرُهُ بِاتِّبَاعِهِمْ وَيُخْبِرُهُ خَبَرَهُمْ ، وَأَنَّهُمْ قَتَلُوا رَجُلًا مُسْلِمًا ، وَيَأْمُرُهُ بِرَدِّهِمْ إِلَيْهِ ؛ فَإِنْ أَبَوْا يُنَاجِزُهُمْ³ ، وَسَيَّرَ الْكِتَابَ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَالٍ ، فَاسْتَأْذَنَهُ عَبْدُ اللَّهِ فِي الْمَسِيرِ مَعَ زِيَادٍ ، فَأَذِنَ لَهُ ، وَقَالَ لَهُ : إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْ أَعْوَانِي عَلَى الْحَقِّ ، وَأَنْصَارِي عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ، قَالَ ابْنُ وَالٍ : فَوَاللَّهِ مَا أُحِبُّ أَنْ لِي بِمَقَالَتِهِ تِلْكَ حُمَرِ النَّعَمِ . . .

فَتَبِعُوا آثَارَهُمْ حَتَّى أَدْرَكُوهُمْ بِالْمَدَارِ⁴ . . . فَدَعَا زِيَادٌ وَقَالَ لَهُ : مَا الَّذِي نَقَمْتَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَعَلَيْنَا حَتَّى فَارَقْتَنَا ؟ فَقَالَ : لَمْ أَرْضَ صَاحِبَكُمْ إِمَامًا ، وَلَا سِيرَتَكُمْ سِيرَةً ، فَرَأَيْتُ أَنْ أَعْتَرَلَ وَأَكُونَ مَعَ مَنْ يَدْعُو إِلَى الشُّورَى ، فَقَالَ لَهُ زِيَادٌ : وَهَلْ يَجْتَمِعُ النَّاسُ عَلَى رَجُلٍ يُدَانِي صَاحِبَكَ الَّذِي فَارَقْتَهُ عِلْمًا بِاللَّهِ وَسُنَّتِهِ وَكِتَابِهِ مَعَ قَرَاتِيهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَسَابِقَتِهِ فِي الْإِسْلَامِ ؟

1 . نَفَرٌ : قَرْيَةٌ عَلَى نَهْرِ النَّرْسِ مِنْ بِلَادِ الْفَرَسِ (معجم البلدان : ج 5 ص 295).

2 . الدَّهْقَانُ : رُبُوسُ الْقَرْيَةِ وَمُقَدِّمُ النَّتَاءِ وَأَصْحَابُ الزَّرَاعَةِ . وَهُوَ مَعْرَبٌ (النهاية : ج 2 ص 145) .

3 . الْمُنَاجَزَةُ فِي الْحَرْبِ : الْمُبَارَاةُ . وَأُنَاجِزُكَ : أَقَاتَلُكَ وَأُخَاصِمُكَ (النهاية : ج 5 ص 21) .

4 . الْمَدَارُ : مَدِينَةٌ فِي مِيسَانَ بَيْنَ وَاسِطٍ وَالبَصْرَةِ ، وَهِيَ قَصْبَةُ مِيسَانَ (معجم البلدان : ج 5 ص 88).

“Allah sana rahmet etsin, yola çık ve Deyer-i Ebu Musa menzilinde konakla; emrim sana ulaşınca kadar da orada kal. Zira eğer ortaya çıkacak olurlarsa memurlarım onların haberlerini bana yazacaklardır.”

Bunun üzerine Ziyad yola çıktı. Evine gelince Bekr b. Vail kabilesinden olan yarenlerini topladı ve bu haberi onlara bildirdi. Onunla birlikte yüz otuz kişi hareket edince “Bu bana yeter” dedi.

Daha sonra hareket ederek Deyer-i Ebu Musa konağına vardı. Bir gün orada konakladı ve Ali’nin (a.s) emrini bekledi. Karaza b. Ka’b Ensari’den Ali’ye (a.s) ulaşan bir mektupta onların Niffer¹ tarafına doğru hareket ettikleri ve köy muhtarlarından Müslüman birini öldürükleri bildirilmekteydi.

Ali (a.s), Ziyad’a bir mektup göndererek onları takip etmesini emretti; kendisine onlarla ilgili haberi verdi, bir Müslümanı öldürüklerini bildirdi ve onları geri çevirmesini, imtina ettikleri takdirde ise onlarla savaşmalarını emretti. Bu mektubu Abdullah b. Vali ile gönderdi. Abdullah, İmam Ali’den (a.s) Ziyad’la birlikte hareket etmesi için izin istedi. Ali (a.s) ona izin verdi ve şöyle buyurdu: “Doğrusu ben, senin hak üzerinde yarenlerimden ve şu zalim topluluğa karşı yardımcılardan olmanı ümit ediyorum.” İbn-i Vali şöyle diyordu: “Allah’a yemin olsun ki onun bu sözünü kırmızı tüylü develerle değiştirmek istemem...”

Sonra onların izlerini sürdürdüler ve “Mezar”² bölgesinde onları buldular... Ziyad onu (Hirrit’i) çağırdı ve dedi ki: “Emirülmüminin’e (a.s) ve bize karşı kin gütmenin sebebi nedir, neden bizden ayrıldın?” Hirrit dedi ki: “Sizin efendinizi imam olarak beğenmedim, yönteminizi de yöntem olarak beğenmedim. Bu yüzden ayrılmayı ve şûraya çağıranlarla birlikte olmayı uygun gördüm.” Ziyad ona dedi ki: “Acaba insanlar kendisinden ayrıldığı efendinden [Resulullah’a (s.a.a) olan akrabalığı ve İslam’daki sabıkasının yanında] Allah’a, sünnetine ve kitabına daha bilgili biri üzerinde birleşecekler mi?”

1-Niffer, Fars şehirlerinden Nehru’n-Ners üzerinde bir köy. (*Mucemu’l-Buldan*, c.5, s.295).

2-Mezar, Vasıt ile Basra arasında bulunan Meysan’da bir şehirdir, Meysan’ın ilçesidir. (*Mucemu’l-Buldan*, c.5, s.88).

فَقَالَ لَهُ : ذَلِكَ لَا أَقُولُ لَكَ . فَقَالَ لَهُ زِيَادٌ : فَفِيمَ قَتَلْتَ ذَلِكَ الرَّجُلَ الْمُسْلِمَ ؟ فَقَالَ لَهُ : مَا أَنَا قَتَلْتُهُ ، وَإِنَّمَا قَتَلْتُهُ طَائِفَةً مِنْ أَصْحَابِي . قَالَ : فَادْفَعُهُمْ إِلَيْنَا . قَالَ : مَا لِي إِلَى ذَلِكَ سَبِيلٌ .

فَدَعَا زِيَادٌ أَصْحَابَهُ وَدَعَا الْحَزِيثُ أَصْحَابَهُ ، فَاقْتَتَلُوا قِتَالاً شَدِيداً تَطَاعَنُوا بِالرِّمَاحِ حَتَّى لَمْ يَبْقَ رُمُحٌ ، وَتَضَارَبُوا بِالسُّيُوفِ حَتَّى انْحَنَتْ ، وَغَفِرَتْ عَامَّةُ خِيُولِهِمْ ، وَكَثُرَتْ الْجِرَاحَةُ فِيهِمْ ، وَقُتِلَ مِنْ أَصْحَابِ زِيَادِ رَجُلَانِ ، وَمِنْ أَوْلِيكَ خَمْسَةٌ ، وَجَاءَ اللَّيْلُ فَحَجَرَ بَيْنَهُمَا ، وَقَدِ كَرِهَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً ، وَجُرِحَ زِيَادٌ ، فَسَارَ الْحَزِيثُ مِنَ اللَّيْلِ وَسَارَ زِيَادٌ إِلَى الْبَصْرَةِ ، وَأَتَاهُمْ خَبَرُ الْحَزِيثِ أَنَّهُ أَتَى الْأَهْوَاذَ فَتَزَلَّ بِجَانِبِ مِنْهَا وَتَلَا حَقَّ بِهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِمْ فَصَارُوا نَحْوَ مِائَتَيْنِ . . . فَقَدِمَ مَعْقِلُ الْأَهْوَاذِ . . . فَلَحِقُوهُمْ قَرِيبَ جَبَلٍ مِنْ جِبَالِ رَامُهرْمَزَ . . . فَقَتَلَ أَصْحَابُ مَعْقِلٍ مِنْهُمْ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ بَنِي نَاجِيَّةٍ وَمَنْ مَعَهُمْ مِنَ الْعَرَبِ ، وَقَتَلُوا نَحْوًا مِنْ ثَلَاثِمِائَةٍ مِنَ الْعُلُوجِ¹ وَالْأَكْرَادِ ، وَانْهَزَمَ الْحَزِيثُ بِنُ رَاشِدٍ فَلَحِقَ بِأَسْيَافِ الْبَحْرِ ، وَبِهَا جَمَاعَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْ قَوْمِهِ ، فَمَا زَالَ يَسِيرُ فِيهِمْ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى خِلَافِ عَلِيٍّ ، وَيُخْبِرُهُمْ أَنَّ الْهُدَى فِي حَرْبِهِ حَتَّى اتَّبَعَهُ مِنْهُمْ نَاسٌ كَثِيرٌ . . .

فَكَتَبَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] إِلَى مَعْقِلٍ يُثْنِي عَلَيْهِ وَعَلَى مَنْ مَعَهُ وَيَأْمُرُهُ بِاتِّبَاعِهِ وَقَتْلِهِ أَوْ نَفْيِهِ . . . فَلَمَّا انْتَهَى مَعْقِلٌ إِلَيْهِ نَصَبَ رَايَةً أَمَانَ وَقَالَ : مَنْ أَتَاهَا مِنَ النَّاسِ فَهُوَ آمِنٌ إِلَّا الْحَزِيثَ وَأَصْحَابَهُ الَّذِينَ حَارَبُونَا أَوَّلَ مَرَّةٍ . فَتَفَرَّقَ عَنِ الْحَزِيثِ جُلٌّ مَنِ كَانَ مَعَهُ مِنْ غَيْرِ قَوْمِهِ . . . ثُمَّ حَمَلَ مَعْقِلٌ وَجَمِيعُ مَنْ مَعَهُ فَقَاتَلُوا قِتَالاً شَدِيداً وَصَبَرُوا لَهُ ، ثُمَّ إِنَّ الثُّعْمَانَ بْنَ صُهَبَانَ الرَّاسِبِيَّ بَصَرَ بِالْحَزِيثِ ، فَحَمَلَ عَلَيْهِ فَطَعَنَهُ فَصُرِعَ عَنْ دَابَّتِهِ ، ثُمَّ اخْتَلَفَا ضَرْبَتَيْنِ فَقَتَلَهُ الثُّعْمَانُ وَقُتِلَ مَعَهُ فِي الْمَعْرَكَةِ سَبْعُونَ وَمِئَةً رَجُلًا ، وَذَهَبَ الْبَاقُونَ يَمِينًا وَشِمَالاً² .

1 . العُلُجُ : هو الرجل من كفار العجم وغيرهم (النهاية : ج 3 ص 286) .

2 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 417 .

Hirrit ona dedi ki: “Sana böyle bir şeyi iddia etmiyorum.” Bunun üzerine Ziyad ona şöyle dedi: “O halde neden bir Müslümanı öldürdün?” Dedi ki: “Onu ben öldürmedim. Yarenlerimden bir grup onu öldürdü.” Ziyad dedi ki: “O halde onları bize teslim et!” Dedi ki: “Benim buna yetkim yoktur.”

Bunun üzerine Ziyad yarenlerini çağırdı, Hirrit de yarenlerini çağırdı. Çok şiddetli bir savaşa giriştiler. Mızraklarla birbirlerini dövdüler, hatta hiç mızrak kalmadı. Kılıçlar eğilinceye kadar birbirleriyle dövüştiler. Atlarının tümü helak edildi ve içlerindeki yaralılar çoğaldı. Ziyad’ın yarenlerinden iki, onlardan ise beş kişi öldürüldü. Gece iki ordu arasında engel oldu. Onlar birbirlerinden nefret ediyorlardı. Ziyad yaralandı. Hirrit gece hareket etti. Ziyad da Basra’ya gitti. Hirrit’in Ahvaz’a geldiği, orada bir yere konakladığı, kendisine bazı insanların katıldığı ve böylece yaklaşık iki yüz kişiye ulaştıkları haberini aldılar... Makil Ahvaz’a geldi. Ramehormuz dağlarından birinin yakınında onlara ulaştılar... Makil’in yarenleri onlardan Benî Naciye kabilesine mensup olan ve beraberlerindeki Araplardan yetmiş kişiyi öldürdü. Acem kâfirlerinden ve Kürtlerden de yaklaşık üç yüz kişiyi öldürdüler. Hirrit hezimete uğradı ve denizin sahiline sığındı. Orada kendi kabilesinden birçok cemaat vardı. Sürekli onların arasında hareket ediyor ve onları Ali’ye (a.s) muhalefet etmeye çağırıyor, asıl hidayetini ona karşı savaşmakta olduğunu söylüyordu. Onlardan birçoğu da ona uydu...

Ali (a.s), Makil’e yazdığı bir mektupta onu ve yarenlerini övdü. Hirrit’i takip etmesini, onu öldürmesini veya sürgün etmesi emrini verdi... Makil, ona ulaştığında bir aman sancağı açtı ve dedi ki: “Hirrit ve baştan beri yanında savaşan yarenleri haricinde her kim şu sancağa gelecek olursa güvendedir.” Bunun üzerine Hirrit’in etrafından kendi kabilesinden olmayan birçok kişi dağıldı... Daha sonra Makil ve beraberindekilerin tümü hamle ettiler, şiddetli bir savaşa giriştiler ve onun yanında sebat gösterdiler. Numan b. Suhban Rasibi, Hirrit’i gördü ve hücum ederek ona bir darbe indirdi; Hirrit merkebinden yere düştü. Aralarında karşılıklı iki darbe savruldu ve Numan onu öldürdü. Onunla birlikte savaş meydanında yüz yetmiş kişi öldürüldü. Geri kalanlar ise sağdan ve soldan dağıldılar.¹

1-el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.417.

الفصل السّابع

YEDİNCİ BÖLÜM

Zor Günler

Birinci Fasil: Orduda İtaatsizlik

İkinci Fasil: İmam'ın Yarenlerini İtaatsizliğin Sonucu Konusunda Uyarması

Üçüncü Fasil: İmam'ın Yarenlerinin İtaatsizliğinden Şikâyeti

Dördüncü Fasil: İmam'ın Yarenlerinden Bazılarının Muaviye'ye Sığınması

Beşinci Fasil: İmam'ın Yarenlerinden Bazılarının Tarafsızlığı

Altıncı Fasil: Malik Eşter'in Şehadeti

Yedinci Fasil: Mısır'ın İşgali

Sekizinci Fasil: Muaviye Unsurlarının Baskınları

Dokuzuncu Fasil: Şehadet Arzusu

Onuncu Fasil: İmam'ın Okuduğu Son Hutbe

On birinci Fasil: Orduda İtaatsizlik

الفصل الأول عصيان الجيش

1 / 1

الغزى على قتال معاوية بعد الفراغ من الخوارج

2748 . تاريخ الطبري عن أبي الدرداء : كَانَ عَلِيٌّ لَمَّا فَرَّغَ مِنْ أَهْلِ النَّهْرَوَانِ حَمْدَ اللَّهِ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَحْسَنَ بِكُمْ ، وَأَعَزَّ نَصْرَكُمْ ، فَتَوَجَّهُوا مِنْ فَوْرِكُمْ هَذَا إِلَى عَدُوِّكُمْ .
قالوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، نَقَدْتَ نِبَالَنَا ، وَكَلَّتْ سُيُوفُنَا ، وَنَصَلَتْ أَسِنَّةُ رِمَاحِنَا ، وَعَادَ أَكْثَرُهَا قَصْداً ، فَارْجِعْ إِلَى مِصْرِنَا ، فَلَنَسْتَعِدَّ بِأَحْسَنِ عُدَّتِنَا ، وَلَعَلَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَزِيدُ فِي عِدَّتِنَا عِدَّةً مَنْ هَلَكَ مِنَّا ؛ فَإِنَّهُ أَوْفَى لَنَا عَلَى عَدُونَا .
وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى ذَلِكَ الْكَلَامَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ .
فَأَقْبَلَ حَتَّى نَزَلَ النُّخَيْلَةَ¹ ، فَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَلْزَمُوا عَسْكَرَهُمْ ، وَيُوطِّنُوا عَلَى الْجِهَادِ أَنْفُسَهُمْ ، وَأَنْ يَقْبَلُوا زِيَارَةَ نِسَائِهِمْ وَأَبْنَائِهِمْ حَتَّى يَسِيرُوا إِلَى عَدُوِّهِمْ .
فَأَقَامُوا فِيهِ أَيَّاماً ، ثُمَّ تَسَلَّلُوا مِنْ مُعَسْكَرِهِمْ ، فَدَخَلُوا إِلَّا رِجَالاً مِنْ وُجُوهِ النَّاسِ قَلِيلاً ، وَتَرَكَ الْعَسْكَرَ خَالِياً ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ دَخَلَ الْكُوفَةَ ، وَانْكَسَرَ عَلَيْهِ رَأْيُهُ فِي الْمَسِيرِ² .

2749 . الغارات عن طارق بن شهاب : إِنَّ عَلِيّاً (عليه السلام) انْصَرَفَ مِنْ حَرْبِ النَّهْرَوَانِ حَتَّى إِذَا كَانَ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ نَادَى فِي النَّاسِ فَاجْتَمَعُوا ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَرَعَّبَهُمْ فِي الْجِهَادِ ، وَدَعَاهُمْ إِلَى الْمَسِيرِ إِلَى الشَّامِ مِنْ وَجْهِهِ ذَلِكَ

1 . النُّخَيْلَةُ : موضع قرب الكوفة على سمت الشام، وهو الموضع الذي خرج إليه الإمام علي (عليه السلام) (معجم البلدان: ج 5 ص 278).

2 . تاريخ الطبري: ج 5 ص 89 ، الكامل في التاريخ: ج 2 ص 408 ، مروج الذهب: ج 2 ص 418 وفيه إلى «النُّخَيْلَةَ» ، الإمامة والسياسة: ج 1 ص 170 ، شرح نهج البلاغة: ج 2 ص 192 ، البداية والنهاية: ج 7 ص 307 عن عيسى بن دآب وكلها نحوه .

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

BİRİNCİ FASIL: ORDUDA İTAATSİZLİK

1/1

HARİCİLERİN İŞİNİN BİTİRİLMESİNDEN ARDINDAN MUAVİYE'YE SAVAŞ KARARI

2748-Tarih-i Taberi [Ebu Derda'dan]: Ali (a.s) Nehrevan ehlinden kurtulunca Allah'a hamd-ü senada bulundu ve şöyle buyurdu: "Allah size iyilik etti ve zaferinizde sizi destekledi. O halde derhal düşmanınıza doğru hareket edin."

Dediler ki: Ey Emirülmüminin! Oklarımız bitti, kılıçlarımız köreldi ve mızraklarımızın uçları çıktı, çoğu da kırıldı. Bizi şehrimize geri götür ki daha iyi şekilde hazırlanalım. Ümit edilir ki Emirülmüminin bizden helak olanların yerine yeni güçler bulup kuvvetimize ilave etsin. Zira düşmanımıza karşı bu bizim için daha iyi olacaktır.

Bu sözü ortaya atan Eş'as b. Kays idi.

Ali (a.s) hareket etti ve Nuheyle'de¹ konakladı. İnsanlara orduda ve karargâhlarında kalmalarını, kendilerini cihada hazırlamalarını; düşmanlarına doğru harekete geçinceye kadar da kadınlarını ve çocuklarını daha az ziyaret etmelerini emretti.

Birkaç gün orada kaldılar. Daha sonra karargâhlarından kaçtılar. Halkın ileri gelenlerinden az sayıda bazı kişilerin haricinde hepsi karargâhı boşaltarak şehre gittiler. Ali (a.s) bu durumu görünce Küfe'ye girdi ve (savaşa) hareket konusundaki görüşü kırıldı.²

2749-el-Gârât [Tarık b. Şahab'dan]: Ali (a.s) Nehrevan savaşından döndüğü sırada yolun bir bölümünde insanların toplanmalarını emretti. Toplandıklarında Allah'a hamd-ü senada bulundu ve onları cihada teşvik etti, oradan Şam'a doğru hareket etmeye çağırdı.

1-Nuheyle, Küfe yakınlarında Şam yönündeki bir bölgedir. İmam (a.s) orada karargâh edinmiştir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.5, s.278).

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.89; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.408; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.418, "...Nuheyle'de konakladı" bölümüne kadar; *el-İmamet ve's-Siyase*, c.1, s.170; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.192; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.307, İsa b. Deab'dan.

، فَأَبُوا وَشَكُّوا الْبَرْدَ وَالْجِرَاحَاتِ ، وَكَانَ أَهْلُ النَّهْرَوَانِ قَدْ أَكْثَرُوا الْجِرَاحَاتِ فِي النَّاسِ .
 فَقَالَ : إِنَّ عَدُوَّكُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ، وَيَجِدُونَ الْبَرْدَ كَمَا تَجِدُونَ .
 فَأَعْيَوْهُ وَأَبُوا ، فَلَمَّا رَأَى كَرَاهِيَّتَهُمْ رَجَعَ إِلَى الْكُوفَةِ وَأَقَامَ بِهَا أَيَّاماً ، وَتَفَرَّقَ عَنْهُ نَاسٌ كَثِيرٌ مِنْ
 أَصْحَابِهِ ؛ فَمِنْهُمْ مَنْ أَقَامَ يَرَى رَأْيَ الْخَوَارِجِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَقَامَ شَاكَاً فِي أَمْرِهِ ¹ .
2750 . تاريخ الطبري عن زيد بن وهب : إِنَّ عَلِيّاً قَالَ لِلنَّاسِ - وَهُوَ أَوَّلُ كَلَامٍ قَالَهُ لَهُمْ
 بَعْدَ النَّهْرِ - :

أَيُّهَا النَّاسُ ، اسْتَعِدُّوا إِلَى عَدُوِّ فِي جِهَادِهِ الْقُرْبَةَ إِلَى اللَّهِ ، وَدَرْكُ الْوَسِيلَةِ عِنْدَهُ . خِيَارِي فِي
 الْحَقِّ ، جُفَاءً عَنِ الْكِتَابِ ، نَكَبٌ ² عَنِ الدِّينِ ، يَعْمَهُونَ فِي الطُّغْيَانِ ، وَيُعَكِّسُونَ فِي غَمْرَةِ
 الضَّلَالِ ، فَ﴿اعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ﴾ ³ وَتَوَكَّلُوا عَلَى اللَّهِ ، وَكَفَى
 بِاللَّهِ وَكِيلاً ، وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيراً .

قَالَ : فَلَا هُمْ نَفَرُوا وَلَا تَنَسَّرُوا ، فَتَرَكْتُهُمْ أَيَّاماً حَتَّى إِذَا أَيْسَ مِنْ أَنْ يَفْعَلُوا ، دَعَا رُؤُسَاءَهُمْ
 وَوُجُوهُهُمْ فَسَأَلَهُمْ عَنْ رَأْيِهِمْ وَمَا الَّذِي يُنْظَرُ لَهُمْ ⁴ ؟ فَمِنْهُمْ الْمُعْتَلُّ ، وَمِنْهُمْ الْمَكْرَهُ ، وَأَقْلُهُمْ مَنْ
 نَشِطَ ، فَقَامَ فِيهِمْ خَطِيباً فَقَالَ :

عِبَادَ اللَّهِ ! مَا لَكُمْ إِذَا أَمَرْتُكُمْ أَنْ تَنْفَرُوا أَثَاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ ! أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ ،
 وَبِالذِّلِّ وَالْهَوَانِ مِنَ الْعِزِّ ! أَوْ كُلَّمَا نَدَبْتُكُمْ إِلَى الْجِهَادِ دَارَتْ أَعْيُنُكُمْ كَأَنَّكُمْ مِنَ الْمَوْتِ فِي سَكْرَةٍ ،
 وَكَأَنَّ قُلُوبَكُمْ مَأْلُوسَةٌ ⁵ فَأَنْتُمْ لَا تَعْقِلُونَ ! وَكَأَنَّ أَبْصَارَكُمْ كُمَةٌ فَأَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ .

1 . الغارات : ج 1 ص 28 .

2 . نَكَبٌ عَنِ الشَّيْءِ : عَدَل (لسان العرب : ج 1 ص 770) .

3 . الأنفال : 60 .

4 . من الإنظار : التأخير والإمهال (النهاية : ج 5 ص 78) .

5 . من الألس : وهو اختلاط العقل (النهاية : ج 1 ص 60) .

Ancak onlar soğuktan ve yaralardan şikâyetçi olarak bundan imtina ettiler. Nehrevanlılar, askerlere çok yaralar vurmuşlardı.

Ali (a.s) buyurdu ki: ‘Siz nasıl acı çekiyorsanız düşmanınız da acı çekmektedir, sizin hissettiğiniz soğuğu onlar da hissetmektedir.’

Onu usandırdılar ve imtina ettiler. İmam (a.s) onlardaki bu isteksizliği görünce Küfe’ye döndü ve birkaç gün orada kaldı. Yarenlerinden birçoğu dağıldılar. Kalanlardan bazıları Haricilerin görüşüne sahipti, bazıları da İmam’ın emrinde şüphe ve tereddüt içindeydi.¹

2750-Tarih-i Taberi [Zeyd b. Vahab’dan]: Ali (a.s) Nehrevan vakasından sonra halka yaptığı ilk konuşmada şöyle buyurdu:

Ey insanlar! Düşmana karşı cihada hazırlanın ki bunda Allah’a yaklaşmak ve O’nun katındaki vesileyi bulmak vardır. Hakta savsaklayanlar, Kitaptan (Kurân’dan) ayrılanlar ve dine yüz çevirenler azgınlık içinde bocalamakta, sapkınlığın bağrında dönüp durmaktadırlar. O halde **“onlara karşı kudretiniz dâhilinde olan her türlü güç ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın.”**² Allah’a tevekkül edin. Vekil olarak Allah yeter, yardımcı olarak Allah yeter.

Onlar ne çıkıp gittiler, ne de hazırlandılar. İmam (a.s) birkaç gün onları kendi hallerine bıraktı. Nitekim onların hareket etmelerinden ümidini kesince başkanları ve ileri gelenlerini çağırıp görüşlerini istedi; niçin beklediklerini sordu. Onlardan bazıları hastaydı, bazıları da isteksiz. İstekli ve hevesli olanları ise çok azdı. Bunun üzerine İmam (a.s) onların arasında konuşmak üzere ayağa kalkıp şöyle buyurdu:

‘Ey Allah’ın kulları! Size ne oldu da hareket etmenizi emrettiğimde yere yapıştınız! Ahiretin yerine dünya hayatını, izzetin yerine zillet ve alçaklığı mı beğendiniz? Sizi cihada çağırdığımda gözleriniz dönmeye başladı, sanki ölüm sarhoşluğuna kapıldınız; sanki kalpleriniz dağınıktı ve akletmiyordunuz! Sanki gözleriniz körleşmişti de görmüyordunuz!

1-el-Gârât , c.1, s.28.

2-Enfal, 60.

لِللّهِ أَنْتُمْ ! مَا أَنْتُمْ إِلَّا أَسْوَدُ الشَّرَى فِي الدَّعَةِ ، وَتَعَالَيْ رَوَاعَةُ حِينَ تُدْعَوْنَ إِلَى الْبَاسِ ، مَا أَنْتُمْ لِي بِثِقَةٍ سَجِيسَ اللَّيَالِي ¹ ، مَا أَنْتُمْ بِرَكْبٍ يُصَالُ بِكُمْ ، وَلَا ذِي عِزٍّ يُعْتَصَمُ إِلَيْهِ .

لَعَمْرُ اللَّهِ ، لَبِئْسَ خُشَّاشُ الْحَرْبِ أَنْتُمْ ! إِنَّكُمْ تُكَادُونَ وَلَا تُكِيدُونَ ، وَيَتَنَقَّصُ أَطْرَافُكُمْ وَلَا تَتَحَاشُونَ ، وَلَا يُنَامُ عَنْكُمْ وَأَنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ سَاهُونَ ، إِنَّ أَحَا الْحَرْبِ الْيَقْظَانَ ذُو عَقْلٍ ، وَبَاطِلٌ لِلْذِّلِّ مَنْ وَادَعَ ، وَغُلِبَ الْمُتَجَادِلُونَ ، وَالْمَغْلُوبُ مَقْهُورٌ وَمَسْلُوبٌ .

ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ لِي عَلَيْكُمْ حَقًّا ؛ وَإِنَّ لَكُمْ عَلَيَّ حَقًّا ، فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَيَّ فَالْتَّصِيحَةُ لَكُمْ مَا صَحِبْتُمْ ، وَتَوْفِيرُ فَيْئَتِكُمْ عَلَيْكُمْ ، وَتَعْلِيمُكُمْ كَيْمَا لَا تَجْهَلُوا ، وَتَأْدِيبُكُمْ كَيْ تَعْلَمُوا ، وَأَمَّا حَقِّي عَلَيْكُمْ فَالْوَفَاءُ بِالْبَيْعَةِ ، وَالتَّصْحُّحُ لِي فِي الْغَيْبِ وَالْمَشْهَدِ ، وَالْإِجَابَةُ حِينَ أَدْعُوكُمْ ، وَالطَّاعَةُ حِينَ أَمُرُكُمْ ، فَإِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِكُمْ خَيْرًا انْتَرَعْتُمْ عَمَّا أَكْرَهُ ، وَتَرَجَعُوا إِلَى مَا أَحْبَبْتُ ، تَنَالُوا مَا تَطْلُبُونَ ، وَتُدْرِكُوا مَا تَأْمَلُونَ ² .

راجع : ص 156 (غارة سفیان بن عوف) .

2 / 1

دَمُ الْإِمَامِ أَصْحَابَهُ لَمَّا كَرِهُوا الْمَسِيرَ إِلَى الشَّامِ

2751 . الْغَارَاتُ عَنْ قَيْسِ بْنِ السَّكَنِ : سَمِعْتُ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ وَخَرُّ

بِمَسْكِنٍ ³ :

- 1 . سَجِيسَ اللَّيَالِي : أَيُّ أَبْدَأُ (النهاية : ج 2 ص 343) .
- 2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 90 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 153 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 408 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 170 ؛ الغارات : ج 1 ص 33 كلها نحوه .
- 3 . مَسْكِنٌ : مَوْضِعٌ بِالْكُوفَةِ قَرِيبٌ مِنْ أَوَانَا عَلَى نَهْرِ دُجَيْلٍ عِنْدَ دِيرِ الْجَاثَلِيْقِ ، بِهِ كَانَتْ الْوَقْعَةُ بَيْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ وَمُصْعَبِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، فَقُتِلَ مُصْعَبٌ ، وَقَبْرُهُ هُنَاكَ مَعْرُوفٌ (معجم البلدان : ج 5 ص 127) .

Allah hayrınızı versin! Sizler alçaklıkta azgın aslanlar ve savaşa çağırıldığınızda hilekâr tilkiler gibisiniz; benim için asla güvenilir kimselersiniz; sizler, üzerinde düşmana saldırılacak bir binek olmadığınız gibi kendisine tutunulacak bir güç de değilsiniz.

Allah’a yemin olsun ki sizler çok kötü savaş çıkaranlarsınız! Size hile yapılıyor ve siz tedbir almıyorsunuz. Yörenizden kapılıp eksiltildiği halde rahatsızlık duymuyorsunuz. Size karşı uyumadıkları halde siz gaflet uykusundasınız! Ancak akıllı ve uyanık olan savaş eridir! Gevşek davranan zillete düşmüş, birbirinin canına düşenler ise mağlup edilmiştir; mağlup düşen ise mahvedilip yağmalanmıştır.

Daha sonra şöyle buyurdu: Doğrusu benim sizin üzerinizde hakkım vardır. Sizin de benim üzerimde hakkınız var. Sizin benim üzerimdeki hakkınız; sizinle arkadaşlık ettiğim sürece hayrınızı istemem, umumi gelirinizi artırmam, cehalete düşmemeniz için size öğretmem ve bilmeniz için sizleri tedip etmemdir. Benim sizin üzerinizdeki hakkım ise biate sadık kalmanız, açıkta ve gizlide hayrımı istemeniz, çağırdığımda icabet etmeniz ve emrettiğimde itaatte bulunmanızdır. Eğer Allah sizin için hayır dilerse benim istemediğim şeyden ayrılır, sevdiğim şeye dönersiniz; böylece istediğinize ulaşır ve arzunuzu kavuşursunuz.¹

Bkz. s.156 (Garet-i Süfyan b. Avf).

2/1

İMAM’IN ŞAM’A HAREKETİ İSTEMEDİKLERİNDE ASHABINI KINAMASI

2751-el-Gârât [Kays b. Seken’den]: Meskin’de² bulunduğumuz sırada Ali’nin (a.s) şöyle buyurduğunu duydum:

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.90; *Ensabu’l-Eşraf*, c.3, s.153; *el-Kamil fi’t-Tarih*, c.2, s.408; *el-İmame ve’s-Siyase*, c.1, s.170; *el-Gârât*, c.1, s.33.

2-Meskin, Mus’ab’ın öldürülmesiyle sonuçlanan Abdulmelik b. Mervan ile Mus’ab b. Zübeyr arasındaki savaşın vuku bulduğu Küfe’de Duceyl nehri kıyısında bulunan Evana yakınındaki yerin ismidir. Mus’ab’ın kabri de oradadır. (*Mucemu’l-Buldan*, c.5, s.127).

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ ! ﴿ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ﴾¹ . فَتَلَكَؤُوا ، وَقَالُوا : الْبَرْدُ شَدِيدٌ ، وَكَانَ غَزَاتُهُمْ فِي الْبَرْدِ .
فَقَالَ (عليه السلام) : إِنَّ الْقَوْمَ يَجِدُونَ الْبَرْدَ كَمَا تَجِدُونَ . قَالَ : فَلَمْ يَفْعَلُوا وَأَبُوا ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ مِنْهُمْ قَالَ : أَقِ لَكُمْ ! إِنَّهَا سُنَّةٌ جَزَتْ عَلَيْكُمْ² .

2752 . شرح نهج البلاغة عن أبي وذاك : لَمَّا كَرِهَ الْقَوْمُ الْمَسِيرَ إِلَى الشَّامِ عَقِيبَ وَاقِعَةِ النَّهْرَوَانِ أَقْبَلَ بِهِمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، فَأَنْزَلَهُمُ التُّخَيْلَةَ ، وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَلْزِمُوا مُعَسَكَرَهُمْ وَيُوطِنُوا عَلَى الْجِهَادِ أَنْفُسَهُمْ ، وَأَنْ يَقْبَلُوا زِيَارَةَ النِّسَاءِ وَأَبْنَائِهِمْ حَتَّى يَسِيرَ بِهِمْ إِلَى عَدُوِّهِمْ ، وَكَانَ ذَلِكَ هُوَ الرَّأْيُ لَوْ فَعَلُوهُ ، لَكِنَّهُمْ لَمْ يَفْعَلُوا ، وَأَقْبَلُوا يَتَسَلَّلُونَ وَيَدْخُلُونَ الْكُوفَةَ ، فَتَرَكَوهُ (عليه السلام) وَمَا مَعَهُ مِنَ النَّاسِ إِلَّا رَجُلَانِ مِنْ وُجُوهِهِمْ قَلِيلٌ ، وَبَقِيَ الْمُعَسَكَرُ خَالِيًا ، فَلَا مَنْ دَخَلَ الْكُوفَةَ خَرَجَ إِلَيْهِ ، وَلَا مَنْ أَقَامَ مَعَهُ صَبَرَ ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ دَخَلَ الْكُوفَةَ .

قَالَ نَصْرُ بْنُ مُزَاحِمٍ : فَخَطَبَ النَّاسَ بِالْكُوفَةِ ، وَهِيَ أَوَّلُ خُطْبَةٍ خَطَبَهَا بَعْدَ قُدُومِهِ مِنْ حَرْبِ الْخَوَارِجِ ، فَقَالَ :

أَيُّهَا النَّاسُ ! اسْتَعِدُّوا لِقِتَالِ عَدُوِّ فِي جِهَادِهِمُ الْقُرْبَةَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَدَرْكُ الْوَسِيلَةِ عِنْدَهُ ؛ قَوْمَ خِيَارٍ عَنِ الْحَقِّ لَا يُبْصِرُونَهُ مُوزَعِينَ³ بِالْجَوْرِ وَالظُّلْمِ لَا يَعْدِلُونَ بِهِ ، جُفَاءً عَنِ الْكِتَابِ ، تُكَبِّعُ عَنِ الدِّينِ ، يَعْمَهُونَ⁴ فِي الطُّغْيَانِ ، وَيَتَسَكَّعُونَ فِي غَمَرَةِ الضَّلَالِ ، فَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ وَتَوَكَّلُوا عَلَى اللَّهِ ، وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا .

1 . المائدة : 21 .

2 . الغارات : ج 1 ص 26 ; شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 193 نحوه .

3 . مُوزَعٌ بِهِ : أَيُّ مَوْلَعٌ بِهِ ، وَقَدْ أَوْزَعَ بِالشَّيْءِ : إِذَا اعْتَدَاهُ ، وَأَكْثَرَ مِنْهُ (النهاية : ج 5 ص 181) .

4 . مِنَ الْعَمَةِ : التَّحْيِيرُ وَالتَّرَدُّدُ . وَالْعَمَةُ فِي الرَّأْيِ ، وَالْعَمَى فِي الْبَصَرِ (لسان العرب : ج 13 ص 519) .

Ey muhacirler topluluğu! **“Allah’ın size belirlediği kutsal toprağa girin; ardınıza dönmeyin; yoksa ziyana uğrayanlardan olursunuz.”**¹

Ancak ayak directtiler ve dediler ki: “Soğuk şiddetlidir.”

Onların savaşı kışa tekabül etmişti.

Ali (a.s) buyurdu ki: “Sizler nasıl soğuğu hissediyorsanız şu topluluk da soğuğu hissetmektedir.” Ancak onlar hareket etmediler ve yüz çevirdiler. İmam (a.s) onların bu tutumunu görünce: “Yazıklar olsun size! Bu üzerinizde hâkim bir gelenektir.”² diye buyurdu

2752-Şerh-i Nehcü’l-Belaga [Ebu Veddak’tan]: Nehrevan savaşının ardından askerler Şam’a doğru hareket etmek istemeyince Emirülmüminin (a.s) onlara yöneldi ve kendilerini Nuheyle’de konuşlandırdı. Onlara karargâhlarında kalmalarını ve kendilerini cihada hazırlamalarını, eşleri ve çocuklarının yanına daha az gitmelerini ve uyguladıkları takdirde doğru görüşün bu olduğunu emretti. Ancak onlar bunu yapmadılar. Tedrici olarak kaçıp Küfe’ye evlerine kapandılar. İmamı (a.s) ve beraberindeki az sayıda ileri gelen şahsiyetleri orada bıraktılar, böylece karargâh boş kaldı. Ne Küfe’ye girenler tekrar İmam’ın (a.s) yanına döndü, ne de yanında kalanlar sabır gösterdi. O da bu durumu görünce Küfe’ye girdi.

Nasr b. Müzahim diyor ki: İmam Küfe’de halka hitap etti. Bu, Haricilere karşı savaşımdan döndükten sonra yaptığı ilk konuşmaydı. Şöyle buyurdu:

‘Ey insanlar! Düşmana karşı cihada hazırlanın ki bunda Allah’a yaklaşmak ve O’nun katındaki vesileyi bulmak vardır. Hakta savsaklayanlar, zulüm ve haksızlığı alışkanlık edindikleri için ondan dönmeyenler, kitaptan (Kurân’dan) ayrılanlar ve dine yüz çevirenler azgınlık içinde bocalamakta, sapkınlık girdabında dönüp durmaktadırlar. O halde “onlara karşı kudretiniz dâhilinde olan her türlü güç ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın.”³ Allah’a tevekkül edin. Vekil olarak Allah yeter.’

1-Maide, 21.

2-el-Gârât , c.1, s.26; Şerh-i Nehcü’l-Belaga, c.2, s.193.

3-Enfal, 60.

قال : فَلَمْ يَنْفِرُوا وَلَمْ يَنْشُرُوا¹ ، فَتَرَكَهُمْ أَيَّاماً ، ثُمَّ خَطَبَهُمْ فَقَالَ² :

أَقْبَ لَكُمْ ! لَقَدْ سَيِّئْتُ عِتَابَكُمْ ! أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ عَوْضاً ، وَبِالدَّلِيلِ مِنَ الْعِزِّ خَلْفاً ؟ إِذَا دَعَوْتُمْ إِلَى جِهَادٍ عَدُوَّكُمْ دَارَتْ أَعْيُنُكُمْ ، كَأَنَّكُمْ مِنَ الْمَوْتِ فِي غَمْرَةٍ ، وَمِنَ الذُّهُولِ فِي سَكْرَةٍ . يَرْتَجُّ عَلَيْكُمْ جَوَارِي فَتَعْمَهُونَ ، فَكَأَنَّ قُلُوبَكُمْ مَالُوسَةٌ ، فَأَنْتُمْ لَا تَعْقِلُونَ ، مَا أَنْتُمْ لِي بِثِقَةٍ سَجِيسَ اللَّيَالِي ، وَمَا أَنْتُمْ بِرُكْنٍ يُبَالُ بِكُمْ ، وَلَا زَوَافِرٍ³ عِزٌّ يُفْتَقَرُ إِلَيْكُمْ . مَا أَنْتُمْ إِلَّا كَابِلٌ ضَلَّ رُعَاتُهَا ، فَكُلُّهَا جُمِعَتْ مِنْ جَانِبٍ انْتَشَرَتْ مِنْ آخَرٍ .

لَيْسَ - لَعَمْرُ اللَّهِ - سَعَرُ نَارِ الْحَرْبِ أَنْتُمْ ! تَكَادُونَ وَلَا تَكِيدُونَ ، وَتُنْتَقِصُ أَطْرَافُكُمْ فَلَا تَمْتَعِضُونَ ، لَا يُنَامُ عَنْكُمْ وَأَنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ سَاهُونَ ، غُلِبَ وَاللَّهُ الْمُتَخَاذِلُونَ ! وَابِغِ اللَّهُ إِلَيَّ لَا تُظُنُّ بِكُمْ أَنْ لَوْ حَمَسَ الْوَعْثَى ، وَاسْتَحَرَّ الْمَوْتُ ، قَدْ انْفَرَجْتُ عَنْ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ انْفِرَاجَ الرَّأْسِ .

وَاللَّهِ إِنَّ أَمْرًا يُمَكِّنُ عَدُوَّهُ مِنْ نَفْسِهِ يَعْرِقُ لَحْمَهُ ، وَيَهْشِمُ عَظْمَهُ ، وَيَقْرِي جِلْدَهُ ، لِعَظِيمِ عَجْزِهِ ، ضَعِيفٌ مَا صَمَّتْ عَلَيْهِ جَوَانِحُ صَدْرِهِ .

أَنْتَ فَكُنْ ذَلِكَ إِنْ شِئْتَ ؛ فَأَمَّا أَنَا فَوَاللَّهِ دُونَ أَنْ أُعْطِيَ ذَلِكَ ضَرْبٌ بِالمُشْرِفِيَّةِ تَطِيرُ مِنْهُ فِرَاشُ الْهَامِ ، وَتَطِيحُ السَّوَاعِدُ وَالْأَقْدَامُ ، وَيَفْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ مَا يَشَاءُ .
أَيُّهَا النَّاسُ ، إِنَّ عَلَيْكُمْ حَقًّا ، وَلَكُمْ عَلَيَّ حَقٌّ ؛

1 . يُقَالُ : جَاءَ الْقَوْمُ نَشْرًا ؛ أَيِ مُنْتَشِرِينَ مُتَفَرِّقِينَ (النهاية : ج 5 ص 55) .

2 . مِنْ هُنَا إِلَى آخِرِ الْخُطْبَةِ نَقْلُنَاهُ مِنْ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : الْخُطْبَةُ 34 .

3 . زَوَافِرُ : جَمْعُ زَافِرَةٍ ، وَزَافِرَةُ الرَّجُلُ : أَنْصَارُهُ وَخَاصَّتُهُ (النهاية : ج 2 ص 304) .

Ancak hareket etmedikleri gibi dağılıp gitmediler de... İmam (a.s) onları birkaç gün kendi hallerine bıraktı. Sonra da onlara hitaben şu konuşmayı yaptı:

"Yuh olsun, yazıklar olsun size; ben artık sizi kınamaktan-azarlamaktan bıktım usandım. Ahirete karşılık dünya hayatına mı razı oldunuz? İzzet yerine zilleti mi tercih ettiniz? Sizleri düşmanınızla cihadı davet edince korkudan gözleriniz dönüyor, adeta ölümün çetinliği ve gaflet sarhoşluğu içinde çırpınıyorsunuz ve benimle konuşmıyorsunuz, sorularıma cevap veremiyorsunuz. Adeta aklınız gitmiş deli divane olmuşsunuz da akıl edemiyorsunuz. Karanlık gecelerde size güvenmiyorum. Meyledilecek dayanak değilsiniz ki sizlere meyledilsin. Güçlü dostlar değilsiniz ki sizlere ihtiyaç duyulsun. Siz sanki çobanları yitmiş develersiniz ki bir yandan toplanırsa, diğer yandan dağılıp giderler. Allah'a andolsun ki siz savaş ateşini çok kötü yakıp tutuşturmanız. Onlar size düzen kurmadalar, siz tedbir etmiyorsunuz. Onlar yörenizi kapıyor, şehirlerinizi alıyorlar; siz hiddetlenmiyor, karşı koymuyorsunuz. Düşman sizden gaflet edip yatmıyor; siz gaflet uykusuna dalıp onları unutuyorsunuz. Allah'a andolsun ki birbirine yardım etmeyenler mağlup olur gider. Allah'a andolsun zannediyorum ki savaş kızılsır ve ölüm/öldürme ateşi alevlenirse sizler başın bedenden kopması gibi Ebu Talib oğlunun etrafından kopup gideceksiniz.

Allah'a andolsun ki düşmanın saldırısını bekleyen kişiye düşman saldırır, etini kemiğinden sıyrır, kemiğini kırar, un-ufak eder, derisini yüzer gider. (Böyle kişinin) Aczi oldukça büyüktür. Gönlündeki azmi oldukça zayıftır.

(Ey insan) İstersen sen de böyle ol. Ama Allah'a andolsun ki ben, düşmanın saldırısını beklemeden Meşrefî kılıcıyla¹ düşmana öyle bir vururum ki kafataslarındaki küçük kemikler havaya savrulur, elleri ve ayakları kesilir. Ondan sonra da artık Allah dilediğini yapar.

Ey insanlar benim sizin üzerinizde hakkım var, sizin de benim üzerimde hakkınız var.

1-Yani Meşarîf köylerinde yapılan sağlam kılıçla (Çev).

فَأَمَّا حُكْمُ عَلِيٍّ فَالنَّصِيحَةُ لَكُمْ ، وَتَوْفِيرُ فَيْئِكُمْ عَلَيْكُمْ ، وَتَعْلِيمُكُمْ كَيْلًا تَجْهَلُوا ،
وَتَأْدِيبُكُمْ كَيْمًا تَعْلَمُوا . وَأَمَّا حَقِّي عَلَيْكُمْ فَالْوَفَاءُ بِالْبَيْعَةِ ، وَالنَّصِيحَةُ فِي الْمَشْهَدِ
وَالْمَغِيبِ ، وَالْإِجَابَةُ حِينَ أَدْعُوكُمْ ، وَالطَّاعَةُ حِينَ أَمُرُكُمْ .
أَنْتُمْ أَسْوَدُ الشَّرَى فِي الدَّعَةِ ، وَتَعَالِبُ رَوَاعَةِ حِينَ الْبَأْسِ . إِنَّ أَخَا الْحَرْبِ
يَلْتَقِظَانُ . أَلَا إِنَّ الْمَغْلُوبَ مَقْهُورٌ وَمَسْلُوبٌ¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 193 و ص 189 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 90 ، أنساب الأشراف :
ج 3 ص 153 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 408 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 170 ؛ الغارات : ج 1
ص 29 و ص 33 كلها نحوه ، نهج البلاغة : الخطبة 34 ، بحار الأنوار : ج 34 ص 48 .

Benim üzerimde olan hakkınız size öğüt vermek (hayrınızı istemek), beytûlmalınızı adaletle bölüştürmek, cahil kalmayasınız diye sizlere öğretmek ve bilmeniz için sizleri terbiye etmektir. Ama benim sizin üzerinizdeki hakkım; ettiğiniz biate vefa etmeniz, gizli-aşikâr bana nasihat etmeniz, çağırdığım zaman bana icabet etmeniz ve emrettiğim zaman itaat etmenizdir.

Sizler alçaklıkta azgın aslanlar ve savaşta hilekâr tilkiler gibisiniz. Ancak uyanık olan kişi savaş eridir! Mağlup düşen ise mahvedilip yağmalanmıştır.¹

1-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.193 ve s.189; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.90; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.153; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.408; *el-İmamet ve's-Siyase*, c.1, s.170; *el-Gârât*, c.1, s.29 ve s.33; *Nehcü'l-Belaga*, 34. Hutbe; *Biharu'l-Envar*, c.34, s.48.

الفصل الثاني

تحذير الإمام أصحابه من عاقبة العصيان

1 / 2

التَّحْذِيرُ مِنْ غَلْبَةِ أَهْلِ الشَّامِ

2753 . الإمام علي(عليه السلام) - مِنْ كَلَامِ لَهُ فِي أَصْحَابِهِ - : أَمَا وَالَّذِي
نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَيُظْهَرَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ عَلَيْكُمْ ؛ لَيْسَ لَانَّهُمْ أَوْلَى بِالْحَقِّ مِنْكُمْ ، وَلَكِنْ
لَا سِرَاعَ لَهُمْ إِلَى بَاطِلٍ صَاحِبِهِمْ ، وَابْطَاءٌ لَكُمْ عَنْ حَقِّي . وَلَقَدْ أَصْبَحَتِ الْأُمَمُ تَخَافُ
ظُلْمَ رُعَاتِهَا ، وَأَصْبَحَتْ أَخَافُ ظُلْمَ رَعِيَّتِي .
اسْتَنْفَرْتُكُمْ لِلْجِهَادِ فَلَمْ تَنْفِرُوا ، وَأَسْمَعْتُكُمْ فَلَمْ تَسْمَعُوا ، وَدَعَوْتُكُمْ سِرًّا وَجَهْرًا فَلَمْ
تَسْتَجِيبُوا ، وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَلَمْ تَقْبَلُوا ، أَشْهُدُ كَعْيَابَ ، وَعَبِيدُ كَأَرْبَابَ ! أَتَلَوْ
عَلَيْكُمْ الْحِكْمَ فَتَنْفِرُونَ مِنْهَا ، وَأَعْظُمُ بِالْمَوْعِظَةِ الْبَالِغَةِ فَتَتَفَرَّقُونَ عَنْهَا ،

İkinci Fasıl

İMAM'IN YARENLERİNİ İTAATSİZLİĞİN SONUCU KONUSUNDA UYARMASI

1/2

ŞAMLILARIN GALEBESİNDEN KORKUTMASI

2753-İmam Ali (a.s) [Kendi yarenleri arasındaki konuşmasından]: Canımı elinde bulundurana andolsun ki bu kavim sizi yenecektir. Bu, onların sizden daha haklı oldukları için değil; önderlerinin batıl emrine koşarak uymalarından, sizin de benim hakka yönelik emrimde ağır davranmanızdandır. Ümmetler, buyruk sahiplerinin zulmünden korkar; bense ümmetimin zulmünden korkar oldum.

Düşmanla cihada seferber ettim, gitmediniz. Duyurdum, ama duymadınız. Açık gizli çağırdım, icabet etmediniz. Nasihat ettim, dinlemediniz. Hazır olduğunuz halde yok gibisiniz; kullarsınız, ama efendiler gibisiniz! Size hikmeti okuduğumda kaçıyorsunuz; yeterli öğüt verdiğimde de tutmuyorsunuz.

وَأَحْتَكُمُ عَلَى جِهَادِ أَهْلِ الْبَغْيِ فَمَا آتَى عَلَى آخِرِ قَوْلِي حَتَّى أَرَأَكُمْ مُتَفَرِّقِينَ أَيَادِي سَبَأٍ¹ ،
تَرْجِعُونَ إِلَى مَجَالِسِكُمْ ، وَتَتَخَادَعُونَ عَنْ مَوَاعِظِكُمْ ، أَقْوَمُكُمْ عُذْوَةً ، وَتَرْجِعُونَ إِلَيَّ
عَشِيَّةً ، كَطَهْرِ الْحَنِيَّةِ² ، عَجَزَ الْمُقَوْمُ ، وَأَعْضَلَ الْمُقَوْمُ .

أَيُّهَا الْقَوْمُ الشَّاهِدَةُ أَبْدَانُهُمْ ، الْغَائِبَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ ، الْمُخْتَلِفَةُ أَهْوَاؤُهُمْ ، الْمُبْتَلَى بِهِمْ
أَمْرَاؤُهُمْ ، صَاحِبُكُمْ يُطِيعُ اللَّهَ وَأَنْتُمْ تَعْصُونَهُ ، وَصَاحِبُ أَهْلِ الشَّامِ يَعِصِي اللَّهَ وَهُمْ
يُطِيعُونَهُ ، لَوَدِدْتُ وَاللَّهِ أَنَّ مُعَاوِيَةَ صَارَفَنِي بِكُمْ صَرَفَ الدِّينَارِ بِالدِّرْهِمِ ؛ فَأَخَذَ مِنِّي عَشْرَةَ
مِنْكُمْ ، وَأَعْطَانِي رَجُلًا مِنْهُمْ !

يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! مُنِيتُ مِنْكُمْ بِثَلَاثِ وَاثْنَتَيْنِ : صُمُّ ذَوِّ أُسَاعٍ ، وَبُكْمُ ذَوِّ كَلَامٍ ، وَعُمِّي
ذَوُّ أَبْصَارٍ ، لَا أَحَرَّازُ صَدَقَ عِنْدَ اللَّقَاءِ ، وَلَا إِخْوَانُ ثَقَّةٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ ! تَرَبَّتْ أَيْدِيكُمْ ! يَا
أَشْبَاهَ الْإِبْلِ غَابَ عَنْهَا زُعَاتُهَا ! كُلَّمَا جُمِعَتْ مِنْ جَانِبٍ تَفَرَّقَتْ مِنْ آخَرٍ ، وَاللَّهِ لَكَأَنِّي بِكُمْ فِيمَا
إِخْلَاكُمْ³ أَنْ لَوْ حَمَسَ الْوُغَى ، وَحَمِيَ الصَّرَابُ ، قَدْ انْفَرَجْتُ عَنْ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ انْفِرَاجَ الْمَرَاةِ
عَنْ قُبْلِهَا⁴ ، وَإِنِّي لَعَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّي ، وَمِنْهَاجٍ مِنْ بَيْتِي ، وَإِنِّي لَعَلَى الطَّرِيقِ الْوَاضِحِ الْقُطْبُ
لَقُطًّا⁵ .

2754 . عنه (عليه السلام) - فِي اسْتِيفَارِ النَّاسِ إِلَى أَهْلِ الشَّامِ - : أَلَا تَرَوْنَ يَا

مُعَاشِرَ أَهْلِ الْكُوفَةِ ، وَاللَّهِ لَقَدْ صَرَبْتُكُمْ بِالدَّرَّةِ الَّتِي أَعْطُ بِهَا السُّفَهَاءُ ، فَمَا أَرَأَكُمْ تَنْتَهَوْنَ ،
وَلَقَدْ صَرَبْتُكُمْ بِالسَّيَاطِ الَّتِي أُقِيمُ بِهَا الْحُدُودُ ، فَمَا أَرَأَكُمْ تَرْعَوُونَ ،

1 . أَيَادِي سَبَأٍ : مَثَلٌ يَضْرِبُ لِلْمُتَفَرِّقِينَ ، وَأَصْلُهُ قَوْلُهُ تَعَالَى عَنْ أَهْلِ سَبَأٍ : (وَمَزَقْنَهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ)

سَبَأٍ : 19 (شرح نهج البلاغة : ج 7 ص 74) .

2 . الْحَنِيَّةُ : الْقَوْسُ (لسان العرب : ج 14 ص 203) .

3 . إِخْلَاكُمْ : أَظْلَكُمْ (لسان العرب : ج 11 ص 226) .

4 . انْفِرَاجَ الْمَرَاةِ عَنْ قُبْلِهَا يَكُونُ عِنْدَ الْوَلَادَةِ أَوْ عِنْدَمَا يُشْرَعُ عَلَيْهَا سِلَاحٌ . وَفِيهِ كِنَايَةٌ عَنِ الْعِزِّ
وَالدَّنَاءِ فِي الْعَمَلِ .

5 . نَهْجُ الْبَلَاغَةِ : الْخُطْبَةُ 97 .

Sizi isyan edenlerle savaşa çağırdığımda daha sözüm bitmeden Sebe kavmi¹ gibi dağıldığınızı gördüm! Meclislerinize dönüp birbirlerinizi öğütlerinizle kandırıyorsunuz. Sabahleyin sizleri doğrultuyorum, akşamleyin yay gibi eğrilmiş olarak dönüyorsunuz. Sizi doğrultmaya çalışan aciz kaldı, doğrultulmaya çalışılanın işi de sarpa sardı.

Ey akılları kendilerinden uzaklaşmış bedenleri hazır bulunan, arzuları farklı olan, emirlerini belaya uğratan kavim! Emiriniz Allah'a itaat ettiği halde siz ona isyan ediyorsunuz; Şamlıların emiri Allah'a isyan ettiği halde adamları ona itaat ediyor. Allah'a andolsun ki Muaviye'nin, sizin hakkınızda benimle dinar dirhem alış-verişine girişmesini o kadar çok isterdim ki... Sizden on kişiyi onun bir adamına değiştirdim!

Ey Küfeliler! Sizde bulunan üç ve (bulunmayan) iki şey yüzünden dertlere düştüm. Kulaklarınız olduğu halde sağırsınız, konuştuğunuz halde dilsizsiniz, gözleriniz olduğu halde körsünüz. Savaşta hakkıyla direnmiyor, bela anında güvenilir bir kardeşlik göstermiyorsunuz! Ellerinizi toprak olsun; bir taraftan toplandığında diğer taraftan dağılan çobanı kaybolmuş deve sürüsüne benziyorsunuz. Allah'a andolsun, öyle zannediyorum ki savaş kızışıp alevlenince, Ebu Talib oğlunun yanından, ana rahminden çıkıp ayrılan çocuk gibi ayrılır gidersiniz. Ben Rabbimden apaçık bir delil üzereyim ve peygamberimin yoluna uymaktayım. Ben, apaçık bir yol üzerinde bilinçlice ilerlemekteyim.²

2754-İmam Ali (a.s) [Halkı Şamlılara doğru seferber ettiğinde]: Ey Küfe ahalisi! Görmüyor musunuz? Allah'a andolsun ki ben size öyle bir kalkanla vurdum ki onunla sefihlere nasihat ederim; ancak döndüğünüzü görmüyorum. Size öyle bir kırbaça vurdum ki onunla ilahi hadleri uygulardım, ancak vazgeçtiğinizi görmüyorum.

1-Sebe kavmi, dağılıp gidenler için bir deyim olmuştur. Zira Sebe suresinin 19. ayetinde "... onları büsbütün parçaladık ve dağıttık" buyurmaktadır. (*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.7, s.74).

2-*Nehcü'l-Belaga*, 97. Hutbe.

فَمَا بَقِيَ إِلَّا سَيْفِي ، وَإِنِّي لَأَعْلَمُ الَّذِي يَقُومُكُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ ، وَلَكِنِّي لَا أَحِبُّ أَنْ أَلِيَّ تِلْكَ مِنْكُمْ .
وَالْعَجَبُ مِنْكُمْ وَمِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، أَنَّ أَمِيرَهُمْ يَعِصِي اللَّهَ وَهُمْ يُطِيعُونَهُ ، وَأَنَّ أَمِيرَكُمْ يُطِيعُ اللَّهَ وَأَنْتُمْ
تَعْصُونَهُ ! إِنْ قُلْتُ لَكُمْ : انْفِرُوا إِلَى عَدُوِّكُمْ ، قُلْتُمْ : الْقَرَّ يَمْنَعُنَا ! أَفَتَرَوْنَ عَدُوَّكُمْ لَا يَجِدُونَ الْقَرَّ كَمَا
تَجِدُونَهُ ؟ وَلَكِنَّكُمْ أَشْبَهْتُمْ قَوْمًا قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ،
فَقَالَ كِبَرَاؤُهُمْ : لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ ، فَقَالَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ : ﴿ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا
يَفْقَهُونَ ﴾¹ .

وَاللَّهُ لَوْ ضَرَبَتْ خَيْشُومَ الْمُؤْمِنِ بِسَيْفِي هَذَا عَلَى أَنْ يُبْغِضَنِي مَا أَبْغَضَنِي ، وَلَوْ صَبَبَتْ الدُّنْيَا
بِحَدَافِيرِهَا عَلَى الْكَافِرِ مَا أَحَبَّتَنِي ، وَذَلِكَ أَنَّهُ قُضِيَ مَا قُضِيَ عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ الْأَتْمِيِّ أَنَّهُ لَا يُبْغِضُكَ
مُؤْمِنٌ ، وَلَا يُحِبُّكَ كَافِرٌ ، وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا وَافْتَرَى .

يَا مَعَاشِرَ أَهْلِ الْكُوفَةِ ! وَاللَّهِ لَتَصْبِرَنَّ عَلَى قِتَالِ عَدُوِّكُمْ ، أَوْ لَيُسَلِّطَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ قَوْمًا أَنْتُمْ
أُولَى بِالْحَقِّ مِنْهُمْ ، فَلْيَعَذِّبْتَهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ أَوْ بِمَا شَاءَ مِنْ عِنْدِهِ ، أَفَمَنْ قَتَلَهُ بِالسَّيْفِ
تَحِيدُونَ إِلَى مَوْتِهِ عَلَى الْفَرَاشِ ؟ ! فَاشْهَدُوا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ :
مَوْتُهُ عَلَى الْفَرَاشِ أَشَدُّ مِنْ ضَرْبَةِ أَلْفِ سَيْفٍ² .

2755 . الإِرشَاد - مِنْ كَلَامِهِ (عليه السلام) فِي اسْتِيطَاءِ مَنْ قَعَدَ عَنْ نُصْرَتِهِ - : مَا أَطْلُ
هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ - يَعْنِي أَهْلَ الشَّامِ - إِلَّا ظَاهِرِينَ عَلَيْكُمْ ، فَقَالُوا لَهُ : بِإِذَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟
قَالَ : أَرَى أُمُورَهُمْ قَدْ عَلَتْ وَنِيرَانُكُمْ قَدْ خَبَتْ ، وَأَرَاهُمْ جَادِبِينَ وَأَرَاكُمْ وَانِينَ ، وَأَرَاهُمْ مُجْتَمِعِينَ
وَأَرَاكُمْ مُتَفَرِّقِينَ ، وَأَرَاهُمْ لِصَاحِبِهِمْ مُطِيعِينَ وَأَرَاكُمْ لِي عَاصِينَ .

1 . التوبة : 81 .

2 . الغارات : ج 1 ص 42 عن فرقد البجلي ؛ شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 195 عن رفيع بن فرقد البجلي نحوه .

Şimdi kılıcımdan başka bir şey kalmamıştır ve ben sizi Allah'ın izniyle neyin doğrultacağını çok iyi biliyorum. Fakat size bu yoldan yaklaşmak istemiyorum.

Size ve Şam halkına şaşarım! Onlar, Allah'a isyan eden emirlerine itaat ediyorlarken siz, Allah'a itaat eden emirinize isyan ediyorsunuz! Size “Düşmanınıza doğru yola çıkın” dediğimde “Soğuk bizi engelliyor” dediniz. Düşmanınızın da sizin gibi soğuğu hissetmekte olduklarını bilmiyor musunuz? Ancak siz, Resulullah'ın (s.a.a) kendilerine “Allah yolunda hareket edin” dediğinde büyükleri “Sıcakta yola çıkmayın” diyenlere, bunun karşılığında da Allah'ın, peygamberine **“De ki cehennem ateşi daha sıcaktır, eğer anlasalar”**¹ buyurduğu kimselelere benzediniz.

Allah'a andolsun ki bana buğzetsin diye şu kılıcımla müminin burnunu vursam da bana buğzetmez; tüm dünyayı kâfirin önüne döksem de beni sevmez. Bu, Ümmi Peygamberin (s.a.a) dilinden akan şu ilahi takdirdendir: “Hiçbir mümin sana buğzetmez ve hiçbir kâfir de seni sevmez.” Doğrusu zulüm ve iftirayı yüklenen ziyan etmiştir.

Ey Küfe cemaati! Allah'a andolsun ki ya düşmanınızla savaşta sabır göstereceksiniz ya da Allah bir toplumu üzerinize musallat edecek ki siz hakka onlardan daha yakınsınız. Sonra da onlar size acı çektirecekler. Allah da sizin ellerinizle veya kendi katından dilediği şekilde onlara azap edecektir. Acaba kılıçla öldürülmekten yatakta ölmeye mi kaçıyorsunuz?! Şahit olun ki ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Yatakta ölüm bin kılıç darbesinden daha çetindir.²

2755-el-İrşad [Kendisine yardım konusunda gevşek davrananları kınadığı konuşmasından]: ‘Ben şu kavmin [Şamlıların] size galip gelmesinden başka bir şey görmüyorum.’ diye buyurdu “Neye göre ey Emirülmüminin?” diye sorduklarında şöyle buyurdu:

Onların işlerinin yükseldiğini, sizin ateşinizin ise söndüğünü görüyorum; onların ciddi olduklarını, sizin ise gevşek olduğunuzu görüyorum.

1-Tevbe, 81.

2-el-Gârât , c.1, s.42, Ferkad Beceli'den; Şerh-i Nehcü 'l-Belaga, c.2, s.195, Rafi b. Fergad Beceli'den.

وَأَرَاهُمْ مُجْتَمِعِينَ وَأَرَاهُمْ مُتَفَرِّقِينَ ، وَأَرَاهُمْ لِصَاحِبِهِمْ مُطِيعِينَ وَأَرَاهُمْ لِي عَاصِينَ .
 أَمْ وَاللَّهِ لَئِنْ ظَهَرُوا عَلَيْكُمْ لَتَجِدَنَّاهُمْ أَرْبَابَ سُوءٍ مِنْ بَعْدِي لَكُمْ ، لَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَقَدْ
 شَارَكُكُمْ فِي بِلَادِكُمْ ، وَحَمَلُوا إِلَى بِلَادِهِمْ فَيَنُكِمُكُمْ ، وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْكُمْ تَكِشُونَ كُشَيْشَ الصَّبَابِ ؛
 لَا تَأْخُذُونَ حَقًّا وَلَا تَمْنَعُونَ لِلَّهِ حُرْمَةً ، وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَقْتُلُونَ صَالِحِيكُمْ ، وَيُخَيِّفُونَ
 قُرَّاءَكُمْ ، وَيَحْرِمُونَكُمْ وَيَجْبُونَكُمْ ، وَيُدْنُونَ النَّاسَ دُونَكُمْ ، فَلَوْ قَدْ رَأَيْتُمُ الْحِرْمَانَ وَالْأَثَرَةَ ، وَوَقَعَ
 السَّيْفُ ، وَنَزَلَ الْخَوْفُ ، لَقَدْ نَدِمْتُ وَخَسِرْتُ عَلَى تَفْرِيطِكُمْ فِي جِهَادِهِمْ ، وَتَذَاكُرْتُمْ مَا أَنْتُمْ
 فِيهِ الْيَوْمَ مِنَ الْخَفْضِ² وَالْعَافِيَةِ حِينَ لَا يَنْفَعُكُمْ التَّذْكَارُ³ .

2 / 2

الْحَذِيرُ مِنَ جَهَنَّمَ الدُّنْيَا

2756 . الإمام علي(عليه السلام) - في كلامه مَعَ أَهْلِ الْكُوفَةِ - : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي
 اسْتَنْفَرْتُكُمْ لِجِهَادِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ [أَيَّ أَهْلِ الشَّامِ] فَلَمْ تَنْفِرُوا ، وَأَسْمَعْتُكُمْ فَلَمْ تُجِيبُوا ، وَنَصَحْتُ
 لَكُمْ فَلَمْ تَقْبَلُوا ، شُهُودٌ كَالْغُيِّبِ ، أَتَلَوْا عَلَيْكُمْ الْحِكْمَةَ فَتَعْرِضُونَ عَنْهَا ، وَأَعْظَمْتُكُمْ بِالْمَوْعِظَةِ
 الْبَالِغَةِ فَتَتَفَرَّقُونَ عَنْهَا ، كَأَنَّكُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ فَزَرْتُمْ مِنْ قَسْوَرَةٍ⁴ ، وَأَحْثُكُمْ عَلَى جِهَادِ أَهْلِ
 الْجَوْرِ فَمَا آتَى عَلَى آخِرِ قَوْلِي حَتَّى أَرَاهُمْ مُتَفَرِّقِينَ أَيَادِي سَبَأٍ ، تَرْجِعُونَ إِلَى مَجَالِسِكُمْ
 تَتَرَبَّعُونَ جُلُوسًا ، تَضْرِبُونَ الْأَمْثَالَ وَتَنَاشِدُونَ الْأَشْعَارَ ، وَتَجَسَّسُونَ الْأَخْبَارَ

1 . الكُشَيْشُ : الصوت يشوبه خَوَرٌ مِثْلُ الْخَشْخِشَةِ وَكُشَيْشُ الْأَفْعَى : صوتها من جلدها لا من
 فمها . يَفْرَعُ (عليه السلام) أصحابه بالجبن والفشل ويقول لهم لَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْكُمْ وَأَصَوَاتُكُمْ غَمْغَمَةٌ بَيْنَكُمْ
 مِنَ الْهَلَعِ الَّذِي قَدْ اعْتَرَاكُمْ فَهِيَ أَشْبَهُ شَيْءٍ بِأَصَوَاتِ الضَّبَابِ الْمَجْتَمِعَةِ (شرح نهج البلاغة : ج7
 ص304) .

2 . الْخَفْضُ : الدُّعَاةُ وَالسُّكُونُ (النهاية : ج2 ص54) .

3 . الْإِرْشَادُ : ج1 ص274 ، الْغَارَاتُ : ج2 ص511 عَنْ عَمْرِو بْنِ مَحْصَنٍ ؛ الْإِمَامَةُ وَالسِّيَاسَةُ : ج1
 ص172 كلاهما نحوه .

4 . قَيْلٌ : هُوَ الرُّمَّةُ مِنَ الصِّيَادِينَ . وَقَيْلٌ : هُوَ الْأَسَدُ . وَقَيْلٌ : كُلُّ شَدِيدٍ (النهاية : ج4 ص63) .

Onların toplu olduklarını, sizin ise dağınık olduğunuzu görmekteyim. Onların emirleri karşısında itaatkâr olduklarını, sizin ise bana karşı âsi olduğunuzu görmekteyim.

Allah’a yemin olsun ki üzerinize galip gelecek olurlarsa onların benden sonra sizin için çok kötü efendiler olduklarını göreceksiniz. Sanki onların sizin şehirlerinize ortak olduklarını ve ganimetlerinizi kendi şehirlerine taşıdıklarını görür gibiyim. Sizlerin de kertenkele gibi hışırdadığınızı, hiçbir hakkı almadığınızı ve Allah için hiçbir haram işi engellemediğinizi görür gibiyim. Onların salihlerinizi öldürdüklerini, kârilerinizi korkuttuklarını, sizi mahrum bırakıp inzivaya ittiklerini ve sizden başka insanları kendilerine yaklaştırdıklarını görür gibiyim. Eğer mahrumiyet ve övünmeyi, kılıcın konusu ve korkunun inişini görseydiniz onlara karşı cihadda gösterdiğiniz gevşeklikten dolayı pişman olur ve hüsrana düştüğünüzü anlardınız; hatırlamanın size fayda vermeyeceği bir anda şu sükûnet ve afiyet içindeki günlerinizi hatırlardınız.¹

2/2

DÜNYA CEHENNEMİNDEN KORKUTMA

2756-İmam Ali (a.s) [Küfelilerle yaptığı konuşmasından]: Ey insanlar! Sizi şu topluluğa (Şamlılara) karşı cihad için hareket etmeye çağırdığımda hareket etmediniz; size işittirdim, ama bana cevap vermediniz. Size nasihat ettim, ama kabul etmediniz; hazırđınız, ama kayıptaymış gibiydiniz. Size hikmet okuduğumda ondan yüz çeviriyorsunuz; size apaçık öğütte bulunduğumda da ondan uzaklaşıyorsunuz. Aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibisiniz. Sizleri zulüm ehline karşı cihada teşvik ettiğimde daha sözüm bitmeden farklı yönlelere dağılıp gittiğinizi, oturduğunuz mekânlara geri döndüğünüzü, oturup halkalar oluşturduğunuzu görüyorum; misaller getiriyor, şiirler okuyorsunuz, haberler arıyorsunuz.

¹-el-İrşad, c.1, s.274; el-Gârât , c.2, s.511, Amr b. Muhsan’dan; el-İmamet ve’s-Siyase, c.1, s.172.

حَتَّى إِذَا تَفَرَّقْتُمْ تَسْأَلُونَ عَنِ الْأَسْعَارِ ، جَهْلَةً مِنْ غَيْرِ عِلْمٍ ، وَغَفْلَةً مِنْ غَيْرِ وَرَعٍ ، وَتَتَّبِعُوا فِي غَيْرِ خَوْفٍ ، نَسِيئُ الْحَرْبِ وَالْإِسْتِعْدَادَ لَهَا ، فَأَصْبَحَتْ قُلُوبُكُمْ فَارِعَةً مِنْ ذِكْرِهَا ، شَغَلَتْكُمْ بِالْأَعَالِيلِ وَالْأَبَاطِيلِ . فَالْعَجَبُ كُلُّ الْعَجَبِ ! وَمَا لِي لَا أَعْجِبُ مِنْ اجْتِنَاعِ قَوْمٍ عَلَى بَاطِلِهِمْ ، وَتَخَذُلُكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ !

يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! أَنْتُمْ كَأَمْ مُجَالِدٍ ، حَمَلْتُمْ فَأَمْلَصْتُمْ¹ ، فَاتَّ قَتِيلُهَا ، وَطَالَ تَأْيِيمُهَا ، وَوَرِثَهَا أَبْعَدُهَا .

وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، إِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ لِلْأَعْوَرِ الْأَدْبَرَ ، جَهَنَّمَ الدُّنْيَا ، لَا يُبْقِي وَلَا يَذَرُ ، وَمِنْ بَعْدِهِ النَّهَاسُ الْفَرَّاسُ الْجَمُوعُ الْمَنُوعُ ، ثُمَّ لَيْتَوَارَثَتْكُمْ مِنْ بَنِي أُمَيَّةٍ عِدَّةٌ ، مَا الْآخِرُ بِأَرَأْفَ بِكُمْ مِنَ الْأَوَّلِ ، مَا خَلَا رَجُلًا وَاحِدًا² ، بَلَاءٌ قَضَاهُ اللَّهُ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ لَا مَحَالَةَ كَائِنْ ، يَفْتَنُونَ خِيَارَكُمْ ، وَيَسْتَعِيدُونَ أَرَادِكُمْ ، وَيَسْتَخْرِجُونَ كُنُوزَكُمْ وَذَخَائِرَكُمْ مِنْ جُوفِ جِبَالِكُمْ³ ، نِقْمَةً بِمَا ضَيَعْتُمْ مِنْ أُمُورِكُمْ ، وَصَلَحَ أَنْفُسِكُمْ وَدِينَكُمْ .

يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! أَخْبِرْكُمْ بِمَا يَكُونُ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ ؛ لِيَكُونُوا مِنْهُ عَلَى حَذَرٍ ، وَلِيُنْذِرُوا بِهِ مَنْ اتَّعَطَّ وَاعْتَبَرَ : كَأَنِّي بِكُمْ تَقُولُونَ : إِنَّ عَلِيًّا يَكْذِبُ ، كَمَا قَالَتْ قُرَيْشٌ لِنَبِيِّهَا (صلى الله عليه وآله) وَسَيِّدِهَا نَبِيَّ الرَّحْمَةِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ حَبِيبِ اللَّهِ ، فَيَا وَيْلَكُمْ ! أَفَعَلَى مَنْ أَكْذَبَ ؟ ! أَعَلَى اللَّهِ ؟ فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ عَبَدَهُ وَوَحَّدَهُ ، أَمْ عَلَى رَسُولِهِ ؟

1 . إِمْلَاصُ الْمَرْأَةِ الْجَنِينِ : هُوَ أَنْ تُزَلِّقَ الْجَنِينَ قَبْلَ وَقْتِ الْوِلَادَةِ . وَكُلُّ مَا زَلِقَ مِنَ الْيَدِ فَقَدْ مَلِصَ (النهاية : ج4 ص356) .

2 . قَالَ الْمَجْلِسِيُّ (قدس سره) : الْمُرَادُ بِالنَّهَاسِ الْفَرَّاسِ إِمَّا هِشَامَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ ؛ لِاشْتِهَارِهِ بِالْبُخْلِ ، أَوْ سُلَيْمَانَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ ، وَالْأَوَّلُ أَنْسَبُ . وَالْمُرَادُ بِالرَّجُلِ الْوَاحِدِ هُوَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ (بحار الأنوار : ج34 ص140) .

3 . الْحِجَالُ : جَمْعُ الْحَجَلَةِ ؛ وَهِيَ بَيْتٌ كَالْقُبَّةِ يُسْتَرُّ بِالثِّيَابِ ، وَتَكُونُ لَهُ أَزْرَارُ كِبَارٍ (النهاية : ج1 ص346) .

Dağıldığınızda da fiyatları soruyorsunuz. Bilgisiz cahiller, takvasız gafiller ve korkusuz kusur arayanlarsınız! Savaşı ve ona hazırlanmayı unuttunuz; kalpleriniz savaşı zikretmekten boşaldı ve onları anlamsız boş şeylere meşgûl ettiniz. Gerçekten şaşıyorum! Nasıl şaşmam ki o kavim batılları üzerinde toplanıyor da siz kendi hakkınızı yalnız bırakıyorsunuz!

Ey Küfe halkı! Siz cenini düşürmüş, sonra da kayyumu (kocası) ölmüş ve dulluğu uzun sürmüş, bu yüzden kendisinden en uzak akrabası miras almış hamile kadın gibisiniz!

Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki sizin arkanızdan tek gözlü bir alçak gelecektir.¹ O, dünya cehennemidir, hiç kimseyi rahat ve kendi haline bırakmayacaktır. Onun ardından yırtıcı ve ısırtıcı, mal toplayan cimri biri gelecek.² Sonra Ümeyye oğullarından bir grup birbiri ardınca üzerinize hükümet edecek. Onların sonuncusu size karşı birincisinden daha şefkatli olmayacak. Sadece bir kişi müstesnadır. Bu, Yüce Allah'ın şu ümmete göstereceği kaçıışı olmayan kesin bir beladır. İyilerinizi öldürecekler, düşkünlerinizi köle edinecekler; hazineleriniz ve birikimlerinizi perdelerinizin ardından çıkaracaklar. Bu, işlerinizi zayi kılmanıza; kendinizi ve dininizi düzeltmeyi ihmal etmenize karşılık bir beladır.

Ey Küfe halkı! İhtiyatlı olmanız, öğüt ve ibret alanları da uyarmanız için size gelecekte olacak bir olayı olmadan önce haber vereceğim. Kureyş'in kendi peygamberleri ve efendileri olan rahmet peygamberi, Habibullah Muhammed b. Abdullah (s.a.a) hakkında söyledikleri gibi sizin de benim hakkımda "Ali yalan söylüyor!" dediğinizi sanki görür gibiyim! Yazıklar olsun size! Ben kime yalan isnad edecek mişim?! Allah'a mı?! Hâlbuki O'na ilk kulluk eden ve vahdaniyetini ilk itiraf eden benim! Resulüne mi?!

1-İmamın (a.s) maksadı Haccac b. Yusuf'tur (Çev).

2-Allame Meclisi "yırtıcı ve ısırtıcı" kişiden maksadın cimriliği meşhur Hişam b. Abdulmelik veya Süleyman b. Abdulmelik olabileceğini söylemiştir. Birincisinin olması daha münasıptır. Müstesna edilen kişi ise Ömer b. Abdulaziz'dir. (*Biharu'l-Envar*, c.34, s.140).

فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِهِ وَصَدَّقَهُ وَنَصَرَهُ ! كَلَّا ، وَلَكِنَّهَا لَهَجَةٌ خَدَعَتْكُمْ عَنْهَا أَغْيَاءٌ .
وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ﴿لَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ﴾¹ وَذَلِكَ إِذَا صِيرَكُمْ إِلَيْهَا
جَهْلُكُمْ ، وَلَا يَنْفَعُكُمْ عِنْدَهَا عِلْمُكُمْ .

فَقُبْحاً لَكُمْ يَا أَشْبَاهَ الرِّجَالِ وَلَا رِجَالَ ، حُلُومُ² الْأَطْفَالِ ، وَعُقُولُ رَبَّاتِ الْحِجَالِ ،
أَمْ وَاللَّهِ أَيُّهَا الشَّاهِدَةُ أَبْدَانُهُمْ ، الْغَائِبَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ ، الْمُخْتَلِفَةُ أَهْوَاؤُهُمْ ، مَا أَعَزَّ اللَّهُ
نَصْرَ مَنْ دَعَاكُمْ ، وَلَا اسْتَرَاخَ قَلْبُ مَنْ قَاسَاكُمْ ، وَلَا قَرَّتْ عَيْنُ مَنْ آوَاكُمْ ، كَلَامُكُمْ
يُوْهِي الصُّمَّ الصَّلَابَ ، وَفَعَلَكُمْ يُطْمَعُ فِيكُمْ عَدُوُّكُمْ الْمُرْتَابَ .

يَا وَيْحَكُمْ !! أَيُّ دَارٍ بَعْدَ دَارِكُمْ تَمْتَعُونَ ! وَمَعَ أَيِّ إِمَامٍ بَعْدِي تُثْقَاتِلُونَ ! الْمَغْرُورُ
- وَاللَّهِ - مَنْ غَرَّرْتُمُوهُ ، مَنْ فَازَ بِكُمْ فَازَ بِالسَّهْمِ الْأَخِيْبِ ، أَصْبَحْتُ لَا أَطْمَعُ فِي
نَصْرِكُمْ ، وَلَا أَصْدِيقُ قَوْلِكُمْ ، فَارَّقَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ، وَأَعَقَبَنِي بِكُمْ مَنْ هُوَ خَيْرٌ لِي
مِنْكُمْ ، وَأَعَقَبَكُمْ مَنْ هُوَ شَرٌّ لَكُمْ مِنِّي .

إِمَامُكُمْ يُطِيعُ اللَّهَ وَأَنْتُمْ تَعْصُونَهُ ، وَإِمَامُ أَهْلِ الشَّامِ يَعِصِي اللَّهَ وَهُمْ يُطِيعُونَهُ ، وَاللَّهِ
لَوُدِدْتُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ صَارَفَنِي بِكُمْ صَرَفَ الدِّينَارِ بِالدِّرْهَمِ ، فَأَخَذَ مِنِّي عَشْرَةَ مِنْكُمْ وَأَعْطَانِي
وَاحِداً مِنْهُمْ .

وَاللَّهِ لَوُدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَعْرِفْكُمْ وَلَمْ تَعْرِفُونِي ؛ فَإِنَّهَا مَعْرِفَةٌ جَرَّتْ نَدَمًا . لَقَدْ وَرَيْتُمْ صَدْرِي
غَيْظًا ، وَأَفْسَدْتُمْ عَلَيَّ أَمْرِي بِالْخِذْلَانِ وَالْعِصْيَانِ ، حَتَّى لَقَدْ قَالَتْ قُرَيْشٌ : إِنَّ عَلِيًّا
رَجُلٌ شَجَاعٌ لَكِنْ لَا عِلْمَ لَهُ بِالْحُرُوبِ

1 . ص : 88 .

2 . الخلوم : جمع الخلم ؛ وهو الأناة والعقل (لسان العرب : ج 12 ص 146) .

Oysa ona ilk iman edip tasdikte bulunan ve kendisine yardım eden benim! Hayır, aslında bu, hakkında habersiz olduğunuz aldatıcı bir söylemdir.

Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki **“şüphesiz, onun verdiği haberi (kısa) bir süre sonra bileceksiniz.”**¹ Bu da cehaletinizin sizi ona sürdüğü ve ilminizin size fayda vermeyeceği bir anda olacaktır.

Ne çirkindir haliniz! Ey erkek olmayan erkek benzerleri! Çocuk akıllısiniz ve perde ardındaki kadınların düşüncelerine sahiptiniz! Ey bedenleri hazır ve akılları kayıp, hevesleri farklı olan cemaat! Allah’a yemin olsun ki sizden yardım isteyen birini Allah zafere ulaştırmadı; sizin kaygınızı taşıyan birinin kalbi rahata kavuşmadı, sizi barındıran kimsenin de gözü aydınlanmadı. Sözüünüz sert kayaları yumuşatır, ameliniz ise şüpheci düşmanınızı size karşı heveslendirir.

Yazıklar olsun size! Kendi evinizden sonra hangi evi savunacaksınız?! Benden sonra hangi imamın yanında savaşacaksınız?! Allah’a andolsun ki asıl aldanan sizin aldattığınızdır; sizinle başarıya ulaşan kimse kırık okla zafer kazanmıştır. Artık yardımınızı ummuyor ve sözünüzü tasdik etmiyorum. Allah benimle sizin aranızı açsın; sizden daha iyisini bana, benden daha kötüsünü de size nasip etsin.

İmamınız Allah’a itaat ettiği halde siz ona isyan ediyorsunuz; oysa Şamlıların imamı Allah’a isyan ettiği halde onlar ona itaat ediyorlar. Allah’a andolsun ki Muaviye’nin, sizin hakkınızda benimle dinar dirhem alış-verişine girişmesini o kadar çok isterdim ki... Sizden on kişiyi benden alsaydı da onlardan birini bana verseydi!

Allah’a andolsun ki sizi tanımamayı, sizin de beni tanımamazını isterdim. Zira bu tanıma pişmanlık getirmiştir. Sinemi öfkeyle tutuşturdunuz; yalnız bırakarak ve baş kaldırarak hükümetimi bozdunuz. Öyle ki Kureyş “Ali cesur bir kişidir, ama savaş yöntemini bilmiyor!” dedi.

1-Sad, 88.

لِلّهِ دَرْهُمٌ ! هَلْ كَانَ فِيهِمْ أَحَدٌ أَطْوَلُ لَهَا مِرَاساً مِنِّي ! وَأَشَدُّ لَهَا مُقَاسَةً ! لَقَدْ نَهَضْتُ فِيهَا وَمَا بَلَغْتُ الْعِشْرِينَ ، ثُمَّ هَا أَنَا ذَا قَدْ دَرَفْتُ¹ عَلَى السِّتَيْنِ ، لَكِنْ لَا أَمْرَ لِمَنْ لَا يُطَاعُ .
 أَمَ وَاللّهِ ، لَوَدِدْتُ أَنْ رَبِّي قَدْ أَخْرَجَنِي مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِكُمْ إِلَى رِضْوَانِهِ ، وَأَنَّ الْمَنِيَّةَ لَتَرُصَّدُنِي ، فَمَا يَمْنَعُ أَشْقَاهَا أَنْ يَخْضِبَهَا - وَتَرَكَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ - عَهْدٌ عَهْدُهُ إِلَيَّ النَّبِيِّ الْأُتَيْي ، وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى ، وَنَجَا مَنْ اتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى .

يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! دَعَوْتُكُمْ إِلَى جِهَادٍ هَؤُلَاءِ لَيْلًا وَنَهَارًا وَسِرًّا وَإِعْلَانًا ، وَقُلْتُ لَكُمْ : أُغْزَوْهُمْ ; فَإِنَّهُ مَا غَزِيَ قَوْمٌ فِي عُقْرِ دَارِهِمْ إِلَّا ذَلُّوا ، فَتَوَاكَلْتُمْ وَتَخَاذَلْتُمْ ، وَثَقُلَ عَلَيْكُمْ قَوْلِي ، وَاسْتَصْعَبَ عَلَيْكُمْ أَمْرِي ، وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا ، حَتَّى شُنَّتْ عَلَيْكُمُ الْغَارَاتُ ، وَظَهَرَتْ فِيكُمْ الْفَوَاحِشُ وَالْمُنْكَرَاتُ تُمَسِّيْكُمْ وَتُصَبِّحُكُمْ ، كَمَا فَعَلَ بِأَهْلِ الْمَثَلَاتِ² مِنْ قَبْلِكُمْ ، حَيْثُ أَخْبَرَ اللَّهُ تَعَالَى عَنِ الْجَبَابِرَةِ وَالْعَتَاةِ الطُّغَاةِ ، وَالْمُسْتَضْعَفِينَ الْعَوَاةِ ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : ﴿يَذْجَبُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ﴾³ . أَمَ وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَقَدْ حَلَّ بِكُمْ الَّذِي تَوَعَدُونَ .

عَاتِبْتُكُمْ يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ بِمَوَاعِظِ الْقُرْآنِ فَلَمْ أَنْتَفِعْ بِكُمْ ، وَأَدَّبْتُكُمْ بِالذِّكْرِ فَلَمْ تَسْتَقِيمُوا ، وَعَاقَبْتُكُمْ بِالسُّوْطِ الَّذِي يَقَامُ بِهِ الْحُدُودُ فَلَمْ تَرْعَوْا ، وَلَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ الَّذِي يُصْلِحُكُمْ هُوَ السَّيْفُ ، وَمَا كُنْتُ مُتَحَرِّيًا صَلَاحَكُمْ بِفَسَادِ نَفْسِي ، وَلَكِنْ سَيُسلِّطُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي سُلْطَانٌ صَعْبٌ ، لَا يُوقِرُ كَبِيرَكُمْ ، وَلَا يَرْحَمُ صَغِيرَكُمْ ، وَلَا يُكْرِمُ عَالِمَكُمْ ، وَلَا يُقْسِمُ الْفِيءَ بِالسُّوِيَّةِ بَيْنَكُمْ ، وَلَيَضْرِبَنَّكُمْ ، وَيَذْلَلَنَّكُمْ ، وَيُجَمِّرَنَّكُمْ⁴ فِي الْمَغَازِي ، وَيَقْطَعَنَّ سَبِيلَكُمْ ، وَلَيَحْجُبَنَّكُمْ عَلَى بَابِهِ ،

1 . أَي زِدْتُ عَلَيْهَا (النهاية : ج 2 ص 159) .

2 . الْمَثَلَةُ : الْعُقُوبَةُ وَالْجَمْعُ الْمَثَلَاتُ (الصَّحاح : ج 5 ص 1816) .

3 . الْبَقَرَةُ : 49 .

4 . تَجْمِيرُ الْجَيْشِ : جَمْعُهُمْ فِي الثَّغُورِ ، وَحَبْسُهُمْ عَنِ الْعُودِ إِلَى أَهْلِهِمْ (النهاية : ج 1 ص 292) .

Allah hayırlarını versin! Acaba aralarında savaş konusunda benden daha uzun geçmişi ve daha sağlam direnci olan var mıdır?! Savaşa başladığımda yaşıım yirmiye varmamıştı; şimdi ise altmışı geçmişim. Fakat itaat edilmeyenin emri olmaz.

Allah’a andolsun ki Rabbimin beni sizin aranızdan çıkarmasını, kendi hoşnutluk yurduna almasını çok isterdim. Doğrusu ölüm benim için pusudadır. [Elini başına ve sakalına sürerken şöyle devam etti:] Ümmetin en bedbahtının bunu kızıla boyayacağı günü engelleyen şey nedir?! Bu Ümmi Peygamberin (s.a.a) bana söz verdiği bir ahittir. İftira eden ziyan etmiş, takvalı olan ve güzel olanı (ahiret mükâfatını) tasdik edense kurtuluşa ermiştir.

Ey Küfe halkı! Sizleri onlara karşı gece-gündüz, gizlide-aşıkârda cihad etmeye çağırdım ve size dedim ki: Onlarla savaşa çıkın. Zira hiçbir kavim kendi evinde savaşmamıştır ki zillete düşmemiş olsun. Fakat siz gevşeklik gösterdiniz ve bana yardım etmekten vazgeçtiniz, sözüm size ağır geldi; sizden önce cezaya müstehak olanlara yapıldığı gibi çirkinlikler ve kötülükler aranızda aşıkâr oldu, sabah-akşam size uğradı. Nitekim Yüce Allah zorbalar, haddi aşanlar, azgınlar ve aldanmış mustazaflar hakkındaki sözünde şöyle haber vermiştir: **“Erkek çocuklarınızı kesiyor ve kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda Rabbiniz tarafından size büyük bir imtihan vardı.”**¹ Evet. Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki vaad edildiğiniz şey gelip size çatmıştır.

Ey Küfe halkı! Sizi Kurân’ın öğütleri ile azarladım, ama sizden fayda görmedim; sizi kırbaçla terbiye ettiğim halde yola gelmediniz. İlâhi hududu uyguladığım kırbaçla sizi cezalandırdım, ama etkilenmediniz. Sizi sadece kılıcın düzeltereğini çok iyi biliyorum; fakat kendimi bozarak sizi düzelterek değilim. Ama benden sonra çok sert bir hâkim size musallat olacak; büyüğüne saygı göstermeyecek, küçüğüne merhamet etmeyecek, âliminize değer vermeyecek ve ganimeti aranızda eşit olarak bölüştürmeyecektir. Sizi vuracak, zelil edecektir; sizi sınırlara çekip oralara hapsedecek, yolunuzu kesecektir; kapısına sizi engelleyecek bekçiler dikecektir.

1-Bakara, 49.

ثُمَّ لَا يُبْعِدُ اللَّهُ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ مِنْكُمْ ، وَلَقَدْ أَدْبَرَ شَيْءٌ ثُمَّ أَقْبَلَ ، وَإِنِّي لَأُطِئُكُمْ فِي فِتْرَةٍ ،
وَمَا عَلَيَّ إِلَّا النُّصْحُ لَكُمْ .

يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! مُنِيتُ مِنْكُمْ بِثَلَاثٍ وَاثْنَتَيْنِ : صُمُّ ذَوِّوِ أَسَاعٍ ، وَبُكْمُ ذَوِّوِ أَلْسُنٍ ،
وَعُمِّي ذَوِّوِ أَبْصَارٍ ، لَا إِخْوَانُ صَدَقَ عِنْدَ اللَّقَاءِ ، وَلَا إِخْوَانُ ثِقَّةٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ .
اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ مَلَلْتُكُمْ وَمَلَّوْنِي ، وَسَيِّمْتُكُمْ وَسَيِّمُونِي .

اللَّهُمَّ لَا تُرِضْ عَنْهُمْ أَمِيرًا ، وَلَا تُرْضِهِمْ عَنْ أَمِيرٍ ، وَأَمِثْ قُلُوبَهُمْ كَمَا يُمِثُّ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ .
أَمَّا وَاللَّهِ ، لَوْ أَجِدُ بُدًّا مِنْ كَلَامِكُمْ وَمُرَاسَلَتِكُمْ مَا فَعَلْتُ ، وَلَقَدْ عَاتَبْتُكُمْ فِي رُشْدِكُمْ حَتَّى
لَقَدْ سَيِّمْتُ الْحَيَاةَ ، كُلُّ ذَلِكَ تُرَاجِعُونَ بِالْهُزْءِ مِنَ الْقَوْلِ فِرَارًا مِنَ الْحَقِّ ، وَالْحَادَا إِلَى
الْبَاطِلِ الَّذِي لَا يُعِزُّ اللَّهُ بِأَهْلِهِ الدِّينَ ، وَإِنِّي لَا أَعْلَمُ أَنَّكُمْ لَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ، كُلَّمَا أَمَرْتُكُمْ
بِجِهَادِ عَدُوِّكُمْ أَتَقَلَّمُ إِلَى الْأَرْضِ ، وَسَأَلْتُمُونِي التَّأْخِيرَ دِفَاعَ ذِي الدِّينِ الْمَطْلُوبِ .

إِنْ قُلْتُ لَكُمْ فِي الْقَيْظِ : سِيرُوا ، قُلْتُ : الْحَرُّ شَدِيدٌ ، وَإِنْ قُلْتُ لَكُمْ فِي الْبَرْدِ : سِيرُوا ،
قُلْتُ : الْقَرُّ شَدِيدٌ ، كُلُّ ذَلِكَ فِرَارًا عَنِ الْجَنَّةِ . إِذَا كُنْتُمْ عَنِ الْحَرِّ وَالْبَرْدِ تَعْجِزُونَ ، فَأَنْتُمْ عَنْ
حَرَارَةِ السَّيْفِ أَعْجَزُ وَأَعْجَزُ ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ .

يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! قَدْ أَتَانِي الصَّرِيحُ يُخْبِرُنِي أَنَّ أَخَا غَامِدٍ قَدْ نَزَلَ الْأَنْبَارَ¹ عَلَى أَهْلِهَا لَيْلًا فِي
أَرْبَعَةِ آلَافٍ

1 . الأنبار : مدينة صغيرة كانت عامرة أيام الساسانيين ، وآثارها غرب بغداد على بُعد ستين
كيلو متراً مشهودة . وسبب تسميتها بالأنبار هو أنها كانت مركزاً لخزن الحنطة والشعير والتبن
للجيوش ، وإلا فإن الإيرانيين كانوا يسمونها «فيروز شاپور» .
فتحت على يد خالد بن الوليد عام (12 هـ) وقد اتخذها السفاح - أول خلفاء بني العباس - مقراً له
مدة من الزمان .

Öyle ki güçlü olanınız zayıf olanınızı yiyecektir. Sonra Allah sizden ancak zulmedenleri (rahmetinden) uzaklaştıracak. Bir şeyin ardını dönüp gidişinden sonra geri dönmesi ne kadar da azdır! Bugün sizi bir durgunluk içinde görüyorum ve bana düşen sadece size nasihat etmektir.

Ey Küfe halkı! Sizde bulunan üç ve (bulunmayan) iki şey yüzünden dertlere düştüm. Kulakları olan sağırslarsınız, dili olan dilsizlersiniz, gözleri olan körlersiniz. Savaşta samimi kardeşler değilsiniz; bela anında da güvenilir bir kardeşlik göstermiyorsunuz!

Allahım! Bunları yordum, bunlar da beni yordu; bunları usandırdım, onlar da beni usandırdı.

Allahım! Hiçbir emiri bunlardan razı etme; bunları da hiçbir emirden razı etme. Tuzun suda eridiği gibi bunların da kalplerini erit!

Allah’a yemin olsun ki eğer sizinle konuşmak ve yazışmaktan kaçış yolu bulsaydım asla bunu yapmazdım (sizinle konuşmaz ve yazışmazdım). Doğru yolu bulmanız için sizi o kadar kınadım ki hayattan usandım. Tüm sözlerime alaycı bir edayla cevap vermektedirsiniz. Bunu haktan çıkararak batıla sığınmak için yapıyorsunuz; o batıl ki Allah onun taraftarları ile dine güç vermez. Sizin benim zararımı artırmaktan başka bir şey sağlamadığınızı çok iyi biliyorum. Size düşmanınıza karşı cihadı emrettiğimde yere yapıştınız, ağırdan aldınız; borçlu birinin kaçışı gibi hep benden mühlet istediniz.

Size yazın sıcağında “hareket edin” dediğimde “sıcaklık şiddetlidir” dediniz. Soğukta “hareket edin” dediğimde de “hava çok soğuk” dediniz! Tüm bunlar cennetten kaçış içindir. Eğer sıcak ve soğuğa karşı gücünüz yoksa kılıcın sıcaklığına karşı ziyadesiyle aciz olacaksınız. İnna lillah ve inna ileyhi raciun! (Şüphesiz biz, Allah’tanız ve şüphesiz biz O’na döneceğiz.)

Ey Küfe halkı! Bana çılgılık atarak yardım isteyen biri geldi ve şu haberi verdi: Gamidli kardeş (Süfyan b. Avf Gamidi) dört bin kişiyle gece vakti “Enbar”¹ şehrine girmiş;

1-Enbar, Sasaniler dönemine ait küçük bir şehirdir. Bağdat’ın batısına altmış km uzaklıkta bu şehrin kalıntıları görünmektedir. Oraya bu ismin verilmesinin sebebi orduya ait buğday, arpa ve hayvanların yeminin saklandığı bir merkez konumunda bulunmasından dolayı idi. İranlılar oraya “Firuzşapur” ismini vermekteydiler.

Orası Halid b. Velid’in eliyle [Hicri 12] fethedildi. İlk Abbasi halifesi olan Sef-fah bir süre orayı kendisi için karargâh edindi.

فَأَغَارَ عَلَيْهِمْ كَمَا يُغَارُ عَلَى الرُّومِ وَالْخَزَرِ ، فَقَتَلَ بِهَا عَامِلِي ابْنَ حَسَّانَ وَقَتَلَ مَعَهُ رَجُلًا صَالِحِينَ ذَوِي فَضْلٍ وَعِبَادَةَ وَنَجْدَةَ ، بَوَّأَ اللَّهُ لَهُمُ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ، وَأَنَّهُ أَبَاحَهَا ، وَلَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ الْعُصْبَةَ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ كَانُوا يَدْخُلُونَ عَلَى الْمَرْأَةِ الْمُسْلِمَةِ وَالْأُخْرَى الْمُعَاهِدَةَ فَيَهْتَكُونَ سِتْرَهَا ، وَيَأْخُذُونَ الْقِنَاعَ مِنْ رَأْسِهَا ، وَالْخُرْصَ¹ مِنْ أُذُنِهَا ، وَالْأَوْضَاحَ² مِنْ يَدَيْهَا وَرِجْلَيْهَا وَعَضْدَيْهَا ، وَالْخَلْخَالَ وَالْمِئْزَرَ مِنْ سَوْقِهَا ، فَمَا تَمْتَنِعُ إِلَّا بِالِاسْتِرْجَاعِ وَالْتِدَاءِ : يَا لِلْمُسْلِمِينَ ، فَلَا يُغْنِيهَا مُغِيثٌ ، وَلَا يَنْصُرُهَا نَاصِرٌ .

فَلَوْ أَنَّ مُؤْمِنًا مَاتَ مِنْ دُونِ هَذَا أَسْفًا مَا كَانَ عِنْدِي مَلُومًا ، بَلْ كَانَ عِنْدِي بَارًا مُحْسِنًا .
وَأَعْجَبًا كُلَّ الْعَجَبِ ، مِنْ تَضَافُرِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ عَلَى بَاطِلِهِمْ ، وَفَشَلِّكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ ! قَدْ صِرْتُمْ غَرَضًا يُرْمَى وَلَا تَرْمُونَ ، وَتَغْزُونَ وَلَا تَغْزُونَ ، وَيُعَصَى اللَّهُ وَتَرْضَوْنَ ، تَرَبَّتْ أَيْدِيكُمْ يَا أَشْبَاهَ الْإِيلِ غَابَ عَنْهَا رُعَاتُهَا ، كُلَّمَا اجْتَمَعَتْ مِنْ جَانِبٍ تَفَرَّقَتْ مِنْ جَانِبٍ³ .

3 / 2

التَّحْذِيرُ مِنَ الذَّلِيلِ الشَّامِلِ

2757 . الْغَارَاتُ عَنْ جَنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْوَائِلِيِّ : كَانَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَقُولُ : أَمَا إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي ثَلَاثًا : ذُلًّا شَامِلًا ، وَسَيْفًا قَاتِلًا ، وَأَثَرَةً⁴ يَتَّخِذُهَا الظَّالِمُونَ عَلَيْكُمْ سُنَّةً ، فَسَتَذْكُرُونِي عِنْدَ تِلْكَ الْحَالَاتِ

1 . الْخُرْصُ : الْخَلْفَةُ الصَّغِيرَةُ مِنَ الْخُلْيِ ، وَهُوَ مِنْ خُلِيَ الْأُذُنُ (النهاية : ج 2 ص 22) .

2 . الْأَوْضَاحُ : نَوْعٌ مِنَ الْخُلْيِ يُعْمَلُ مِنَ الْفِضَّةِ ، سُمِّيَتْ بِهَا لِبَيَاضِهَا ، وَاحِدُهَا وَضَحٌ (النهاية : ج 5 ص 196) .

3 . الْإِرْشَادُ : ج 1 ص 278 ، الْإِحْتِجَاجُ : ج 1 ص 409 ح 89 نحوه ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 34 ص 135 ح 956 .

4 . الْأَثَرَةُ : الْأَسْمُ مِنْ أَثَرٍ : إِذَا أُعْطِيَ ، أَرَادَ أَنَّهُ يُسْتَأْثَرُ عَلَيْكُمْ ، فَيُفَضَّلُ غَيْرُكُمْ فِي نَصِيْبِهِ مِنَ الْفِيءِ (النهاية : ج 1 ص 22) .

Rumluları ve Hazarları yağmaladığı gibi oranın ahalisini yağmalamış. Benim orada bulunan valim İbn-i Hassan'ı ve onun beraberindeki fazilet, ibadet ve erdem ehli kişileri [Allah onları naim cennetlerine yerleştirsın] öldürmüş. Şehri ordusuna mubah kılmış. Yine bana ulaşan bir habere göre Şam halkından bir grup, Müslüman bir kadına ve zımmi bir kadına saldırmışlar; onun perdesini yırtmışlar, başörtüsünü başından, küpesini kulağından, gümüş bileziği ve ziynet eşyalarını kolundan, bacağından ve pazusundan çekip almışlar; bacağındaki halhal ve iç çamaşırı söküp almışlar. O ise “inna lillah ve inna ileyhi raciun” demekten ve “ey Müslümanlar!” diye bağırıp yardım istemekten başka bir şey yapamamış. Fakat hiçkimse imdadına koşmamış, hiçbir yardımcı yardımına gitmemiş.

Eğer bir mümin sırf bu yüzden üzüntüye kapılarak ölürse benim yanımda kınanmaz, tam aksine benim katımda o, iyiliksever ve iyi biridir.

Şu kavmin kendi batıllarında ittifak etmeleri, sizin ise kendi hak yolunuzda gevşek davranmanız gerçekten son derece şaşılacak bir durumdur! Düşmanların oklarına hedefler haline gelmişsiniz ve ok atmıyorsunuz; sizinle savaştıkları halde siz savaşıyorsunuz. Allah'a isyan ettikleri halde siz (buna) razısınız. Ey bir taraftan toplandığında diğer taraftan dağılan sahipsiz develere benzeyen cemaat! Elinizin tozu-toprağı eksik olmasın!¹

3/2

KAPSAMLI ZİLLETEN SAKINDIRMA

2757-el-Gârât [Cundeb b. Abdullah Vaili'den]: Ali (a.s) şöyle buyuruyordu: ‘İyi bilin ki benden sonra üç şeyle karşılaşacaksınız: Kapsamlı bir zillet, öldürücü bir kılıç ve zalimlerin aleyhinizde bir gelenek haline getirecekleri [beytülmalın bölüştürülmesinde] ayrımcılık. Bu durumlarla karşılaştığınızda beni anacaksınız;

¹-el-İrşad, c.1, s.278; el-İhticac, c.1, s.409, h.89; Biharul-Envar, c.34, s.135, h.956.

فَتَتَمَوَّنَ لَوْ رَأَيْتُمُونِي وَنَصَرْتُمُونِي وَأَهْرَقْتُمْ دِمَاءَكُمْ دُونَ دَمِي ، فَلَا يُبْعِدُ اللَّهُ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ .
وَكَانَ جُنْدَبٌ بَعْدَ ذَلِكَ إِذَا رَأَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ ، قَالَ : لَا يُبْعِدُ اللَّهُ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ¹ .

4 / 2

التَّحْذِيرُ مِنْ سُلْطَةِ غُلَامِ ثَقِيفٍ

2758 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ كَلَامِ لَهُ يَنْصَحُ فِيهِ أَصْحَابُهُ - : لَوْ تَعْلَمُونَ مَا
أَعْلَمَ مِمَّا طَوَّيَ عَنْكُمْ غَيْبُهُ ، إِذَا لَخَرَجْتُمْ إِلَى الصُّعَدَاتِ ، تَبْكُونَ عَلَى أَعْمَالِكُمْ ، وَتَلْتَدِمُونَ
عَلَى أَنْفُسِكُمْ ، وَلَتَرْكُمُ أَمْوَالَكُمْ لَا حَارِسَ لَهَا وَلَا خَالِفَ عَلَيْهَا ، وَلَهَمَّتْ كُلُّ امْرَأَةٍ مِنْكُمْ
نَفْسَهُ ، لَا يَلْتَفِتُ إِلَى غَيْرِهَا ، وَلَكِنَّكُمْ نَسِيتُمْ مَا ذُكِّرْتُمْ ، وَأَمِنْتُمْ مَا حُذِرْتُمْ ، فَتَاهَ عَنْكُمْ
رَأْيَكُمْ ، وَتَشَتَّتَ عَلَيْكُمْ أَمْرُكُمْ . وَلَوْ دِدْتُ أَنَّ اللَّهَ فَرَّقَ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ، وَالْحَقُّنِي بِمَنْ هُوَ أَحَقُّ بِي
مِنْكُمْ .

قَوْمٌ وَاللَّهِ مَيَامِينُ الرَّأْيِ ، مَرَاجِيحُ الْحِلْمِ ، مَقَاوِيلُ الْحَقِّ ، مَتَارِيكُ اللَّبْغِيِّ ، مَضُوءَا قُدَمَاءَ
عَلَى الطَّرِيقَةِ ، وَأَوْجَفُوا عَلَى الْمَحَبَّةِ ، فَظَفَرُوا بِالْعُقْبَى الدَّائِمَةِ ، وَالْكَرَامَةِ الْبَارِدَةِ .
أَمَّا وَاللَّهِ ، لَيْسَ لَطَنٌ عَلَيْكُمْ غُلَامٌ ثَقِيفٍ الذِّيَالُ الْمَيْتَالُ ، يَأْكُلُ خَضِرَتَكُمْ ، وَيُذِيبُ
شَحْمَتَكُمْ ، إِيَّاهُ أَبَا وَدَّحَةَ² !³

1 . الغارات : ج 2 ص 492 ، تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 193 ، الأمالي للطوسي : ص 181 ح 302 ،
دعائم الإسلام : ج 1 ص 391 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 74 ح 441 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2
ص 272 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 155 كلاهما عن جندب بن عبد الله الأزدي ، الإمامة
والسياسة : ج 1 ص 171 كلها نحوه .

2 . إليك موجز ما ذكره ابن أبي الحديد في شرح الخطبة : الصُّعَدَاتُ : جمع الصعید ؛ وهو
التراب . الالتدام : ضربُ النساءِ صدورهنَّ في النباحة . أَوْجَفُوا : أسرعوا . غلام ثقيف : الحجاج
بن يوسف . الذِّيَالُ : التائه من ذال ؛ أي تبختر وجرّ ذيله على الأرض . المَيْتَالُ : الظالم . يأكل
خضرتكم : يستأصل أموالكم . إِيَّاهُ : كلمة يُستزاد بها من الفعل . الْوَدَّحَةُ : الخنفساء (شرح
نهج البلاغة : ج 7 ص 278) .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 116 ، شرح المائة كلمة : ص 240 .

beni görmeyi, bana yardım etmeyi ve benim yolumda kanlarınızı dökmüş olmayı arzu edeceksiniz. Allah zulmedenden başkasını (rahmetinden) uzaklaştırmaz.’

Cundeb o günden sonra hoşuna gitmeyen bir şey gördüğünde şöyle diyordu: “Allah zulmedenden başkasını rahmetinden uzaklaştırmaz.”¹

4/2

SAKIFLI KÖLENİN SULTASINDAN KORKUTMASI

2758-İmam Ali (a.s) [Yarenlerine nasihat ettiği konuşmasından]: Eğer benim bildiğim gibi size gizlenmiş olan şeyleri bilseydiniz (evlerinizi terk edip) yollara düşer, yaptıklarınıza ağlar, yaslı kadınlar gibi dövünür, mallarınızı bırakırdınız; ne başına bir bekçi diker, ne de birisine emanet ederdiniz. Sizin her biriniz başının derdine düşer, hiç kimseyle ilgilenmezdi. Fakat siz size verilen öğütleri unuttunuz, sakındırıldığınız şeylerden güvene erdiniz. Bunun için aklınız başınızdan gitti, işleriniz birbirine karıştı. Keşke Allah benimle sizin aranızı ayırsaydı da sizden daha layık olanlara katsaydı beni!

Allah'a yemin olsun sağlam görüşlere sahip, yumuşak huylu, hakkı söyleyen, azgınlığı ve zulmü terk etmiş, hedefe koşarcasına önde giden, dosdoğru yolda ilerleyen bu (layık) topluluk ebedi mükâfatı ve rahat bir yaşamı elde etmiştir.

Bilin ki Allah'a yemin olsun size, Sakif kabilesinden kibirli ve haktan yüz çeviren birisi musallat olacak, yeşilliklerinizi yiyip yağlarınızı eritecek. Yeter artık ey Eba Vazaha!”^{2/3}

1-*el-Gârât* , c.2, s.392; *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.193; *el-Emali*, Tusi, s.181, h.302; *Deaimu'l-İslam*, c.1, s.391; *Şerhu'l-Ahbar*, c.2, s.74, h.441, *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.272; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.155, Cundeb b. Abdullah Ezdi'den; *el-İmamet ve's-Siyase*, c.1, s.171.

2-Seyyid Razi şöyle diyor: "Vazaha osuruk böceğidir ve bu söz (H.41 yılında doğan) Haccac-i SaKâfi'ye işarettir. Haccac'ın osuruk böceği ile bir hikâyesi vardır ki burası zikre uygun değildir. Haccac bir osuruk böceğini kaç defa kendinden uzaklaştırdı, ama yine yanına gelince bu defa eliyle tuttu ve osuruk böceği elini ısırdı. Haccac H. 95 yılında bu ısırtıktan dolayı bedeni şişti ve öldü.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 116. Hutbe; *Şerh-i Mie Kelime*, s.240.

الفصل الثالث شكوى الإمام من عصيان أصحابه

1 / 3

مُنِيْتُ بِمَنْ لَا يُطِيعُ

2759 . الإمام علي(عليه السلام) - في خُطْبَةٍ خَطَبَهَا عِنْدَ عِلْمِهِ بِغُرُورَةِ الثَّعْانِ بْنِ بَشِيرٍ لِعَيْنِ الثَّمَرِ - : مُنِيْتُ بِمَنْ لَا يُطِيعُ إِذَا أَمَرْتُ ، وَلَا يُجِيبُ إِذَا دَعَوْتُ ، لَا أَبَا لَكُمْ ! مَا تَنْتَظِرُونَ بِنَصْرِكُمْ رَبِّكُمْ ؟ أَمَا دِينَ يَجْمَعُكُمْ ، وَلَا حِمِيَّةَ تُحْمِسُكُمْ ! أَقُومُ فِيكُمْ مُسْتَصْرِحًا ، وَأُنَادِيكُمْ مُتَعَوِّثًا ، فَلَا تَسْمَعُونَ لِي قَوْلًا ، وَلَا تُطِيعُونَ لِي أَمْرًا ، حَتَّى تَكْشِفَ الْأُمُورُ عَنْ عَوَاقِبِ الْمَسَاءَةِ ؛ فَمَا يُدْرِكُ بِكُمْ ثَارٌ ، وَلَا يُبْلَغُ بِكُمْ مَرَامٌ .

دَعَوْتُكُمْ إِلَى نَصْرِ إِخْوَانِكُمْ فَجَرَجَرْتُمْ جَرَجَرَةَ الْجَمَلِ الْأَسْرِ ، وَتَشَاقَلْتُمْ تَشَاقُلَ التَّضْوِ الْأَدْبَرِ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ مِنْكُمْ جُنَيْدٌ مُتْدَانِبٌ ضَعِيفٌ¹ ، ﴿كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ﴾^{2 3} .

2760 . عنه(عليه السلام) - فِي دَمِّ الْعَاصِينَ مِنْ أَصْحَابِهِ - : أَحْمَدُ اللَّهُ عَلَى مَا قَضَى مِنْ أَمْرٍ ، وَقَدَّرَ مِنْ فِعْلٍ ، وَعَلَى ابْتِلَائِي بِكُمْ أَيْتِبَا الْفِرْقَةَ الَّتِي إِذَا أَمَرْتُ لَمْ تُطِيعْ ، وَإِذَا دَعَوْتُ لَمْ تُجِبْ . إِنْ أُهْلِئْتُمْ خُضُّهُمْ ، وَإِنْ حُورِبْتُمْ خُرْتُمْ . وَإِنْ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَى إِمَامٍ طَعَنْتُمْ . وَإِنْ أُجِئْتُمْ إِلَى مُشَاقَّةٍ نَكَصْتُمْ . لَا أَبَا لِعَيْرِكُمْ ! مَا تَنْتَظِرُونَ بِنَصْرِكُمْ وَالْجِهَادِ عَلَى حَقِّكُمْ ؟ الْمَوْتُ أَوْ الدَّلُّ لَكُمْ ؟ فَوَاللَّهِ لَئِنْ جَاءَ يَوْمِي - وَلِيَأْتِيَنِي - لَيَفَرَّقَنَّ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأَنَا لِصَحْبَتِكُمْ

1 . قال ابن أبي الحديد ما موجهه : مُنِيْتُ : أَي بُلِيْتُ . تُحْمِسُكُمْ : تُغْضِبُكُمْ . الْمُتَعَوِّثُ : الْقَائِلُ : واغوثاه ! . الجرجرة : صوت يردده البعير في حنجرته والجمال الأسر الذي يكرركرته [هي إحدى الثففات الخمس] دبرة . والتضو : البعير المهزول . والأدبر : الذي به دبر ؛ وهو المعفور من القتب وغيره . متدانب : مضطرب (شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 300 و 301) .

2 . الأنفال : 6 .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 39 .

Üçüncü Fasıl

İmam'ın Yarenlerinin İtaatsizliğinden Şikâyeti

1/3

İTAATSİZLERE DÜŞTÜM

2759-İmam Ali (a.s) [Nu'man b. Beşir'in Aynu't-Temr bölgesine düzenlediği baskından haberdar olduğunda yaptığı konuşmasında]: "Bir topluma düştüm ki emrettin mi itaat etmezler, davet ettin mi kabulden sakınırlar. Babasızlar, Allah'ın yardımını için ne bekliyorsunuz? Sizi bir araya toplayan bir dininiz yok mu? Sizi sarsan bir gayretiniz-himmetiniz yok mu? Aranızda durmuş feryat ediyor, yardım diliyorum. Sizlerse sözlerimi dinlemiyorsunuz, emrime itaat etmiyorsunuz. Sonunda kötü olayların ortaya çıkacağını göreceksiniz. Sizinle kan istenmez, sizinle hiçbir hedefe varılmaz. Sizleri kardeşlerinize yardıma davet ettim göbek ağrısına tutulmuş deve gibi sızlandınız, (yük taşımaktan) sırtı yaralanmış deve gibi ağır davrandınız. Sonra sizden bana per perişan, zayıf mı zayıf bir bölük çıkageldi ki *“onlar da gözleriyle ölümü görürcesine ölüme sürükleniyor gibiydiler.”*^{1/2}

2760-İmam Ali (a.s) [İtaat etmeyen yarenlerini kınarken]: Hükmettiğini yapan, takdirini yerine getiren, beni sizinle imtihan eden Allah'a hamd ederim. Ey buyurduğumda itaat etmeyen, çağırdığımda icabet etmeyen topluluk! Size mühlet verip, serbest bıraksam, boş lafa dalarsınız; savaşa soksam gevşeklik edersiniz. İnsanlar bir imamın etrafında toplansa kınarsınız; zorluğa düşerseniz gerisin geriye dönersiniz. Düşmanlarınız babasız kalsın! Kendinize yardım etmek ve hakkınız için cihad etmek yerine neyi bekliyorsunuz! Ölümü mü? Yoksa zillete düşmenizi mi? Vallahi ölüm günüm gelip çatsa -ki elbette gelecektir- aramızı ayıracak, bu durumda sizinle konuşmayı istemeden ve sizinle hiç güç bulmamış gibi ayrılacağım.

1-Enfal, 6.

2-Nehcü'l-Belaga, 39. Hutbe.

قال ، وبكم غير كثير . لله أثم ! أما دين يجمعكم ؟ ولا حمية تشحذكم¹ ؟ أليس عجبا أن معاوية يدعو الجفاة الطغام² فيتبعونه على غير معونة ولا عطاء . وأنا أدعوكم - وأنتم تزيكته الإسلام وبقية الناس - إلى المعونة أو طائفة من العطاء فتفرقون عني ، وتختلفون علي ؟ ! إنه لا يخرج إليكم من أمري رضى فترضونه ، ولا سُخط فتجتمعون عليه ، وإن أحب ما أنا لاق إلي الموت .

قد دارسكم الكتاب ، وفاحتكم الحجاج ، وعزفتكم ما أنكرتم ، وسوعثكم ما مجبتم ، لو كان الأعمى يلحظ ، أو التائم يستيقظ . وأقرب يقوم من الجهل بالله قائدهم معاوية ، ومؤدبهم ابن التابغة !³

2 / 3

مُنِيث بِشَرَارِ خَلْقِ اللَّهِ

2761 . الإمام علي (عليه السلام) - لَمَّا تَنَاقَلَ النَّاسُ عَنِ الْمَسِيرِ إِلَى جَيْشِ مُعَاوِيَةَ

- : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! كَلِّمًا

سَمِعْتُمْ بِمَنْسِرٍ⁴ مِنْ مَنَاسِرِ أَهْلِ الشَّامِ أَظَلَّكُمْ وَأَغْلَقَ بَابَهُ أَنْجَحَرَ كُلِّ امْرِئٍ مِنْكُمْ فِي بَيْتِهِ
انْجَحَرَ الصَّبِّ فِي جُحْرِهِ ، وَالضُّبُعِ فِي وَجَارِهَا ! الْمَغْرُورُ مَنْ عَزَّرْتُمُوهُ ، وَلَمَنْ فَازَ بِكُمْ فَازَ
بِالسَّهْمِ الْأَخْيَبِ .

لا أحرار عند التداء ، ولا إخوان ثقة عند النجاء⁵ ، إنا لله وإنا إليه راجعون . ماذا مُنِيثُ
به منكم ! عُمِّي لا تبصرون ، وبكم لا تنطقون ، وصم لا تستمعون ، إنا لله وإنا إليه راجعون⁶ .

-
- 1 . السَّخْدُ : السَّوْقُ الشَّدِيدُ (تاج العروس : ج 5 ص 372) .
 - 2 . الطَّغَامُ : مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ وَلَا مَعْرِفَةَ ، وَقِيلَ : هُمْ أَوْغَادُ النَّاسِ وَأَرَادْلَهُمْ (النهاية : ج 3 ص 128) .
 - 3 . نهج البلاغة : الخطبة 180 ، الغارات : ج 1 ص 291 نحوه إلى «ولا عطاء» .
 - 4 . المنسبر : القطعة من الجيش تَمَرَّ قُدَّامَ الْجَيْشِ الْكَبِيرِ (النهاية : ج 5 ص 47) .
 - 5 . النَّجْوَى : السَّرُّ ، وَنَاجَى الرَّجُلُ مَنَاجَاةً وَنِجَاءً : سَارَهُ (لسان العرب : ج 15 ص 308) .
 - 6 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 134 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 425 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 320 كلاهما نحوه .

Allah hayrınızı versin! Sizi bir araya toplayacak dininiz, size gayret verecek hamiyetiniz yok mu? Ne kadar şaşılacak şey değil mi! Muaviye aşağılık zalimleri çağırıyor, hiç bir karşılık vermediği halde ona itaat ediyorlar. Ben ise İslam'ın mirasçıları ve Müslümanların geriye kalanları olan sizleri yardıma çağırıyorum ve bahşiş veriyorum; buna rağmen benden ayrılıyor, ayrılığa düşüyorsunuz.

Şüphesiz ne benim emrime razı oluyorsunuz, ne de aleyhine birleşeceğiniz şekilde sakındırmam sizleri gazaplandırıyor! Böylece ölüm bana görüşeceğim en sevimli şey oldu.

Size kitabı öğrettim, delil ve hüccet yollarını sizlere bellettim, tanımadığınız şeyleri tanıttım, ağzınızdan attığınız suyu size tatlı tatlı içirdim. Keşke kör görseydi de, uyuyan uyansaydı! Öncüleri Muaviye ve terbiye edicileri Nabiğa oğlu (Amr b. As) olan bir toplum Allah'ı tanımamaya ne kadar da yakındır!¹

2/3

İNSANLARIN EN KÖTÜSÜNE DÜŞTÜM

2761-İmam Ali (a.s) [Halk Muaviye ordusuna doğru hareket etmede ağır davrandığında]: Ey Küfe halkı! Şamlıların bölüklerinden bir bölüğün gölgesini üzerinize düşeceğini duyunca bir kertenkelenin yuvasına kaçması ve bir sırtlanın inine çekilmesi gibi kaçıp evlerinize saklandınız ve kapıları üzerinize kapadınız! Asıl aldanan sizin aldattığınızdır ve sizinle zafer elde eden, kırık okla zafer kazanmış gibidir.

Ne savaşa çağırıldığınızda özgür yiğitlersiniz, ne de sır söylendiğinde güvenilecek kardeşlersiniz! İnna lillah ve inna ileyhi raciun (Şüphesiz biz Allah'tanız ve şüphesiz O'na döneceğiz)! Sizden çektiğim nedir! Körsünüz, görmezsiniz; dilsizsiniz, konuşmazsınız ve sağırsınız, işitmezsiniz. İnna lillah ve inna ileyhi raciun.²

1-Nehcü'l-Belaga, 180; el-Gârât , c.1, s.291.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.134; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.425; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.320.

2762 . عنه(عليه السلام) : أَمَا بَعْدُ يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! أَكُلَّمَا أَقْبَلَ مَنْبَسِرٌ مِنْ مَنَاسِرِ أَهْلِ الشَّامِ أَغْلَقَ كُلُّ امْرِئٍ بَابَهُ ، وَانْجَحَرَ فِي بَيْتِهِ انْجِحَارَ الصَّبِّ ، وَالصَّبُّعُ الدَّلِيلُ فِي وَجَارِهِ ؟ أَقْبَ لَكُمْ ! لَقَدْ لَقِيتُ مِنْكُمْ ، يَوْمًا أَنَا جِيكُمُ ، وَيَوْمًا أَنَا دِيكُمُ ؛ فَلَا إِخْوَانٌ عِنْدَ النَّجَاءِ ، وَلَا أَحْرَارٌ عِنْدَ التَّدَاءِ¹ .

2763 . عنه(عليه السلام) - لَمَّا بَلَغَهُ إِغَارَةُ أَصْحَابِ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْأَنْبَارِ ، فَخَرَجَ بِنَفْسِهِ مَاشِيًا حَتَّى أَتَى الثُّخَيْلَةَ فَأَدْرَكَهُ النَّاسُ ، وَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، نَحْنُ نَكْفِيكُمْ فَقَالَ - : مَا تَكْفُونَنِي أَنْفُسَكُمْ ، فَكَيْفَ تَكْفُونَنِي غَيْرَكُمْ ؟ إِنْ كَانَتْ الرِّعَايَا قَبْلِي لَتَشْكُو حَيْفَ رِعَايَتِي ، وَإِنِّي الْيَوْمَ لَأَشْكُو حَيْفَ رِعَايَتِي ، كَأَنِّي الْمَقُودُ وَهُمْ الْقَادَةُ ، أَوْ الْمَوْزُوعُ وَهُمْ الْوَزَعَةُ^{2 3} .

3 / 3

لا عَنَاءَ فِي كَثْرَةِ عَدَدِكُمْ

2764 . نهج البلاغة : مِنْ كَلَامِ لَهُ (عليه السلام) وَقَدْ جَمَعَ النَّاسُ وَخَصَّصَهُمْ عَلَى الْجِهَادِ فَسَكَنُوا مَلِيًّا ، فَقَالَ : مَا بِالْكُمْ أُمُخْرَسُونَ أَتُمْ ؟
فَقَالَ قَوْمٌ مِنْهُمْ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنْ سِرْتَ سِرْنَا مَعَكَ .

فَقَالَ (عليه السلام) : مَا بِالْكُمْ ! لَا سُدِّدْتُمْ لِرُشْدٍ ، وَلَا هُدِيتُمْ لِقَصْدٍ ! أَفِي مِثْلِ هَذَا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَخْرُجَ ؟ ! وَإِنَّمَا يَخْرُجُ فِي مِثْلِ هَذَا رَجُلٌ مِمَّنْ أَرْضَاهُ مِنْ شُجْعَانِكُمْ وَدَوِي بَأْسِكُمْ ، وَلَا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَدْعَ الْجُنْدَ ، وَالْمِصْرَ ، وَبَيْتَ الْمَالِ ، وَجِبَايَةَ الْأَرْضِ ، وَالْقَضَاءَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَالتَّنَظَّرَ فِي حُقُوقِ الْمُطَالِبِينَ ، ثُمَّ أَخْرُجَ فِي كَنِيَّةٍ أَتْبَعُ أُخْرَى أَتَقَلَّقُلُ تَقَلُّقَ الْقِدْحِ فِي الْجَفِيرِ⁴ الْفَارِغِ ،

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 195 ، نهج البلاغة : الخطبة 69 وفيه إلى «وجاره» ; أنساب الأشراف :

ج 3 ص 207 ، النهاية في غريب الحديث : ج 5 ص 47 وفيه إلى «بابه» وكلاهما نحوه .

2 . الوزعة : جمع وازع ; وهو الذي يكف الناس ويحبس أولهم على آخرهم (النهاية : ج 5 ص 180) .

3 . نهج البلاغة : الحكمة 261 .

4 . الجفير : الكنانة والجعبة التي تُجعل فيها السهام (النهاية : ج 1 ص 278) .

2762-İmam Ali (a.s): Ey Küfe halkı! Şam ordusundan bir bölük geldi mi sizden her biriniz evinin kapısını kapatır, kertenkele gibi deliğine, yenik sırtlan gibi yuvasına gizlenir. Yazıklar olsun size! Sizden neler gördüm! Bir gün fısıldayarak, bir gün yüksek sesle sizi çağırdım; ama ne yüksek sesle çağırıldığınızda özgür yiğitler, ne de kulağınıza fısıldandığında (güvenilecek) kardeşler oldunuz!¹

2763-İmam Ali (a.s) [Ali (a.s), Muaviye'nin adamlarının Enbar'ı yağmaladıklarını duyunca Küfe'den dışarı çıkıp bizzat kendisi yürüyerek Nuhayle'ye geldi. Halk ona yetişip; "Ey Emirülmüminin! Biz onlara karşı sana yeteriz" deyince şöyle buyurdu:] "Kendiniz bana yetmiyorsunuz, başkalarına karşı bana nasıl yeteceksiniz! Halk, benden önce idarecilerin zulmünden şikâyet ederdi; ben ise bugün idarem altındakiilerin zulmünden şikâyetçiyim. Sanki idare edilen benim de idare eden onlar!"²

3/3

SAYINIZIN ÇOKLUĞUNDA FAYDA YOK

2764-Nehcü 'l-Belaga [Halkı cihada davet edince onlar suskun kaldılar. Bu durum karşısında şöyle buyurdu]: "Ne bu haliniz, dilsiz mi oldunuz!"

Bazıları "Ey Emirülmüminin! Sen hareket edersen biz de seninle hareket ederiz" deyince de şöyle buyurdu:

‘Size ne oluyor? Ne doğru yola girebildiniz, ne de dilediğinizi elde ettiniz. Bu şartlarda mı savaşa çıkayım? Ancak, cesur ve kuvvetlilerinizden oluşan, razı olduğum askerle savaşa çıkabilirim. Benim orduyu, şehri, beytülmalı, yeryüzünün toplanacak haracını, Müslümanlar arasında hüküm vermeyi isteyenlerin haklarını gözetmeyi bırakıp, az bir askerle önceden gönderdiğim öbür bölüğün arkasına düşmem,

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.195; *Nehcü 'l-Belaga*, 69. Hutbe; *Ensabu 'l-Eşraf*, c.3, s.207; *en-Nihaye fi Garibi 'l-Hadis*, c.5, s.47.

2-*Nehcü 'l-Belaga*, 261. Hikmetli söz.

وَأَنَا أَنَا قُطْبُ الرِّحَا ; تَدُورُ عَلَيَّ وَأَنَا بِمَكَانِي ، فَإِذَا فَارَقْتُهُ اسْتَحَارَ مَدَارُهَا ، وَاضْطَرَبَ ثِفَالُهَا¹ . هَذَا لَعَمْرُ اللَّهِ الرَّأْيُ السَّوُّ .

وَاللَّهِ لَوْ لَا رَجَائِي الشَّهَادَةَ عِنْدَ لِقَائِي الْعَدُوَّ - وَلَوْ قَدْ حُمَّ² لِي لِقَاؤُهُ - لَقَرَيْتُ رِكَابِي ثُمَّ شَخَّصْتُ عَنْكُمْ ، فَلَا أَطْلُبُكُمْ مَا اخْتَلَفَ جُنُوبٌ وَشِمَالٌ ، طَعَانِينَ عَيَاتِينَ حَيَاتِينَ رَوَّاعِينَ . إِنَّهُ لَا عَنَاءَ فِي كَثْرَةِ عَدَدِكُمْ مَعَ قَلَّةِ اجْتِمَاعِ قُلُوبِكُمْ ، لَقَدْ حَمَلْتُكُمْ عَلَى الطَّرِيقِ الْوَاضِحِ الَّتِي لَا يَهْلِكُ عَلَيْهَا إِلَّا هَالِكٌ ; مَنْ اسْتَقَامَ فَلِى الْجَنَّةِ ، وَمَنْ زَلَّ فَلِى النَّارِ!³

4 / 3

لَيْسَ حُشَّاشُ الْحَرْبِ أَنتُمْ

2765 . الإمام علي(عليه السلام) - بَعْدَ سَبَاعِهِ لِأَمْرِ الْحَكَمَيْنِ - : لَيْسَ حُشَّاشُ نَارِ الْحَرْبِ أَنْتُمْ ! أَقْبِ لَكُمْ ! لَقَدْ لَقِيتُ مِنْكُمْ بَرَحاً ، يَوْمَ أَنْادِيكُمْ ، وَيَوْمَ أَنْاجِيكُمْ ; فَلَا أَحْرَارَ صَدَقَ عِنْدَ الْبِدَاءِ ، وَلَا إِخْوَانٌ ثِقَّةٌ عِنْدَ النَّجَاءِ⁴ .

2766 . عنه(عليه السلام) : لَعَمْرُ اللَّهِ ، لَيْسَ حُشَّاشُ الْحَرْبِ أَنْتُمْ ! إِنَّكُمْ تُكَادُونَ وَلَا تُكِيدُونَ ، وَيَتَنَقَّصُ أَطْرَافُكُمْ وَلَا تَتَحَاشُونَ ، وَلَا يَنَامُ عَنْكُمْ وَأَنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ سَاهُونَ ، إِنَّ أَخَا الْحَرْبِ الْيَقْظَانَ ذُو عَقْلٍ ، وَبَاتَ لِنَلٍّ مَنْ وَاذَعَ ، وَغُلِبَ الْمُتَجَادِلُونَ ، وَالْمَغْلُوبُ مَقْهُورٌ وَمَسْلُوبٌ⁵ .

1 . الثَّفَالُ : جِلْدَةٌ تَبْسُطُ تَحْتَ رِيحٍ أَوْ يَدٍ لِيَقَعَ عَلَيْهَا الدَّقِيقُ (النهاية : ج 1 ص 215) .

2 . حُمَّ لَهُ ذَلِكَ : قُدِّرَ (لسان العرب : ج 12 ص 151) .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 119 .

4 . نهج البلاغة : الخطبة 125 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 371 ح 602 .

5 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 90 عن زيد بن وهب ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 154 وفيه من

«يَتَنَقَّصُ» إِلَى «سَاهُونَ» ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 408 وفيه إِلَى «سَاهُونَ» ، الإمامة

والسياسة : ج 1 ص 170 ; الغارات : ج 1 ص 36 كُلُّهَا نَحْوَهُ .

Ben değirmen taşının miliyim. Benim etrafımda döner ve ben yerimde sabitim. Ben ayrılınca da rayından çıkar, değirmen taşının altındaki sofralar (içindekiler etrafa saçılır.) Bu ise Allah'a andolsun kötü bir görüştür.

Allah'a andolsun düşmanla karşılaşınca şehit düşmeye ümidim olmasaydı [keşke böyle bir şahadet bana mukadder olsaydı] bineğimi yaklaştırır, biner, sonra da sizden ayrılırdım, kuzey ve güney yelleri estikçe sizi asla aramazdım. Zira siz kınayıp ayıplayanlarsınız, doğru yoldan, birlik ve dirlikten sapanlarsınız. (Tilki gibi) kurnazlıkla davranıyorsunuz; şüphesiz gönüllerinizin birliği olmadıktan sonra sayı çokluğunuzun bir faydası yoktur. Sizleri öyle bir açık yola koydum ki onda sadece helak ehli olanlar helak olur. Kim bunu takip ederse gideceği yer cennet, kim de saparsa gideceği yer ateştir."¹

4/3

NE KADAR DA KÖTÜ SAVAŞ ÇIKARANLARSINIZ SİZ

2765-İmam Ali (a.s) [Hakemiyet olayı ile ilgili konuşmaları duyduktan sonra]: "Savaş ateşini alevlendiren ne kadar kötü kişilersiniz! Yazıklar olsun size! Sizden ne kadar da kötülük gördüm! Sizi bir gün yüksek sesle çağırdım ve birgün de kulağınıza fısıldadım; ama ne yüksek sesle çağırdığımda sadık azadeler, ne de kulağınıza fısıldadığımda güvенеbileceğim kardeşler oldunuz."²

2766-İmam Ali (a.s): Allah'a yemin olsun ki sizler pek de kötü savaş çıkaranlarsınız! Size tuzak kurulmakta, ama siz tedbir almıyorsunuz. Yörelerinizden eksiltildiği, yağmalandığı halde sizler umursamıyorsunuz. Size karşı uyunmuyor, ama siz gaflet ve unutkanlık içinde bulunmaktasınız. Savaş eri uyanık ve akıllıdır; boşverip gevşek davranan ise zillete düşmüştür. Birbirinin canına düşenler mağlup olmuş, mağlup olan da yenik düşmüş ve talan edilmiştir.³

1-Nehcü'l-Belaga, 119. Hutbe.

2-Nehcü'l-Belaga, 125. Hutbe; Biharu'l-Envar, c.33, s.371, h.602.

3-Tarih-i Taberi, c.5, s.90, Zeyd b. Vahab'dan; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.154, bu kaynakta "Yörelerinizden eksiltildiği..." cümlesinden "gaflet ve unutkanlık içinde bulunmaktasınız"a kadar olan bölüm; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.408, bu kaynakta da "...gaflet ve unutkanlık içinde bulunmaktasınız" cümlesine kadar; el-İmamet ve's-Siyase, c.1, s.170; el-Gârât, c.1, s.36.

5 / 3

هَيَّاتُ أَنْ أَطْلَعَ بِكُمْ سَرَارَ الْعَدْلِ

2767 . الإمام علي(عليه السلام) : أَيَّتُهَا النُّفُوسُ الْمُخْتَلِفَةُ وَالْقُلُوبُ الْمُتَشَتِّتَةُ ، الشَّاهِدَةُ أَبْدَانِهِمْ ، وَالْغَائِبَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ ، أَطَّارُكُمْ¹ عَلَى الْحَقِّ وَأَنْتُمْ تَنْفِرُونَ عَنْهُ تُفَوِّرُ الْمِعْزَى مِنْ وَعْوَةِ الْأَسَدِ ، هَيَّاتُ أَنْ أَطْلَعَ بِكُمْ سَرَارَ² الْعَدْلِ ، أَوْ أَقِيمَ اعْوِجَاجَ الْحَقِّ .

اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّه لَمْ يَكُنِ الَّذِي كَانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِي سُلْطَانٍ ، وَلَا التَّيَاسُ شَيْءٌ مِنْ فَضُولِ الْخُطَامِ ، وَلَكِنْ لِيَزِدَّ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِكَ ، وَتُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ ؛ فَيَأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ ، وَتُقَامَ الْمُعْطَلَةُ مِنْ حُدُودِكَ .

اللَّهُمَّ إِنِّي أَوَّلُ مَنْ أَنْابَ ، وَسَمِعَ وَأَجَابَ ، لَمْ يَسْبِقْنِي إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ(صلى الله عليه وآله) بِالصَّلَاةِ ، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّه لَا يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ الْوَالِي عَلَى الْفُرُوجِ ، وَالْإِمَاءِ ، وَالْمَغَانِمِ ، وَالْأَحْكَامِ ، وَإِمَامَةِ الْمُسْلِمِينَ الْبَخِيلِ ؛ فَتَكُونَ فِي أَمْوَالِهِمْ نَهْمَتُهُ ، وَلَا الْجَاهِلُ ؛ فَيُضِلَّهُمْ بِجَهْلِهِ ،

وَلَا الْجَافِي ؛ فَيَقْطَعَهُمْ بِجَفَائِهِ ، وَلَا الْحَائِفُ لِلدُّوْلِ³ ؛ فَيَتَّخِذَ قَوْمًا دُونَ قَوْمٍ ، وَلَا الْمُرْتَشِي فِي الْحُكْمِ ؛ فَيَذْهَبَ بِالْحَقُوقِ وَيَقِفَ بِهَا دُونَ الْمَقَاطِعِ ، وَلَا الْمُعْطَلُ لِلْسُّنَةِ ؛ فَيُهْلِكُ الْأُمَّةَ⁴ .

1 . أي أعطفكم (النهاية : ج 3 ص 154) .

2 . سرار الشهر : آخر ليلة يستسر الهلال بنور الشمس (النهاية : ج 2 ص 359) .

3 . الحيف : الجور والظلم (لسان العرب : ج 9 ص 60) . والدُّوْل جمع الدولة : وهو ما يتداول من المال فيكون لقوم دون قوم (لسان العرب : ج 11 ص 252) .

4 . نهج البلاغة : الخطبة 131 ، بحار الأنوار : ج 25 ص 167 ح 36 .

5/3

**SİZİNLE ADALET ÜZERİNE ÇÖKMÜŞ KARANLIĞI
GİDEREMEM**

2767-İmam Ali (a.s): "Ey ruhları farklı, kalpleri dağınık, bedenleri burada, akılları kaybolmuş kimseler. Ben sizi hakka yöneltiyorum, siz ise aslanın kükremesinden kaçan keçi gibi kaçıyorsunuz. Hayır, sizinle adalet üzerine çökmüş karanlığı gidermeye, hakkın eğriliğini düzeltmeye imkân yok!

Allahım! Şüphesiz sen bilirsin, bizim burada bulunuşumuz, dünya iktidarına meylimizden, geçici dünya malını isteyişimizden değildir. Fakat biz dinin işaretlerini yeniden dikmek, beldelerini ıslah etmek istiyoruz. Böylece zulme uğrayan kulların güvene kavuşsun, terk edilen ve uygulanmayan hadlerin yeniden ikame olsun.

Allahım! İlk olarak mabuduna yönelen, işitip icabet edenlerdenim. Resulullah'tan (s.a.a) başka benden önce namaz kılan olmadı. Şüphesiz bilirsiniz, namuslar, kanlar, ganimetler ve hükümler hususunda velayet sahibi olanların ve Müslümanlara önderlik edenlerin cimri olması doğru değildir.

Çünkü lider cimri olursa halkın malına göz diker. Aynı zamanda cahil de olmamalıdır; aksi takdirde bilgisizliğiyle onları yoldan çıkarır. Zalim de olmamalıdır; zira zalim olursa, zulmüyle onları birbirinden ayırır.

Adaletsizlik eden de olmamalıdır; aksi halde halkın mal ve servetine yazık eder, bir grubu diğerinden öne geçirir. Hüküm makamında rüşvet almamalıdır; zira rüşvete kapılan olursa hakları yok eder, hadleri görmezlikten gelir. Sünneti terk eden de olmamalıdır; aksi takdirde ümmeti helakete sürükler."¹

1-Nehcü'l-Belaga, 131. Hutbe; Biharü'l-Envar, c.25, s.167, h.36.

6 / 3

ما لي أراكم عن الله ذاهبين ؟

2768 . الإمام علي (عليه السلام) : أَيُّهَا النَّاسُ ! غَيْرِ الْمَغْفُولِ عَنْهُمْ ، وَالتَّارِكُونَ ، الْمَأْخُودُ مِنْهُمْ . ما لي أراكم عن الله ذاهبين ، وإلى غيره راغبين ؟ كَأَنَّكُمْ نَعَمَ أَرَاخَ بِهَا سَاءَمٌ إِلَى مَرَعَى وَبِيٍّ وَمَشْرَبَ دَوِيٍّ . وَإِنَّمَا هِيَ كَالْمَعْلُوفَةِ لِلْمُدَى لَا تَعْرِفُ مَاذَا يُرَادُ بِهَا ! إِذَا أَحْسِنَ إِلَيْهَا تَحَسَّبُ يَوْمَهَا دَهْرَهَا ، وَشَبَعَهَا أَمْرَهَا .

وَاللَّهِ لَوْ شِئْتُ أَنْ أُخْبِرَ كُلَّ رَجُلٍ مِنْكُمْ بِمَخْرَجِهِ وَمَوْلَجِهِ وَجَمِيعِ شَأْنِهِ لَفَعَلْتُ ، وَلَكِنْ أَخَافُ أَنْ تَكْفُرُوا فِيَّ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .

أَلَا وَإِنِّي مُفْضِيهِ إِلَى الْخَاصَّةِ مِمَّنْ يُؤْمِنُ ذَلِكَ مِنْهُ . وَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ وَاصْطَفَاهُ عَلَى الْخَلْقِ مَا أَنْطَقَ إِلَّا صَادِقًا . وَقَدْ عَهَدَ إِلَيَّ بِذَلِكَ كُلِّهِ ، وَبِمَهْلِكٍ مَنْ يَهْلِكُ ، وَمَنْجَى مَنْ يَنْجُو ، وَمَالٍ هَذَا الْأَمْرِ . وَمَا أَبْقَى شَيْئًا يَمُرُّ عَلَى رَأْسِي إِلَّا أَفْرَعُهُ فِي أَذُنِي وَأَفْضِي بِهِ إِلَيَّ .

أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي وَاللَّهِ مَا أَحْتَكُمُ عَلَى طَاعَةِ إِلَّا وَأَسِيقُكُمْ إِلَيْهَا ، وَلَا أَنُهَاكُمُ عَنْ مَعْصِيَةِ إِلَّا وَأَتْنَاهِي قَبْلَكُمْ عَنْهَا^{1 2} .

7 / 3

ما بالكم ؟ ما دواؤكم ؟

2769 . أنساب الأشراف : لَمَّا اسْتَنْفَرَ عَلِيٌّ أَهْلَ الْكُوفَةِ فَتَنَّا قُلُوبًا وَتَبَا طُؤُوا ، عَاتَبَهُمْ وَوَجَّهَهُمْ

1 . قال ابن أبي الحديد : التاركون : أي يتركون الواجبات . المأخوذ منهم : معنى الأخذ منهم : انتقااص أعمارهم وانتقااض قواهم . المرعى الوبي : ذو الوباء والمرض . الدوي : ذوالداء . المدي : جمع مدية : وهي السكين . ومعنى تكفروا في برسول الله أي تفضلوني عليه (شرح نهج البلاغة : ج 10 ص 11 و 12) .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 175 .

6/3

NE OLUYOR SİZİN ALLAH'TAN KAÇTIĞINIZI
GÖRÜYORUM?

2768-İmam Ali (a.s): Ey kendilerinden gaflet edilmeyen insanlar! Ey (Allah'ın emrini) terk ettiklerinden hesaba çekilecek olanlar! Bana ne oldu da, sizin Allah'tan ayrılıp, başkasına rağbet edenlerden olduğunuzu görüyorum. Sanki siz çobanın vebalı bir otlağa, dertlerle dolu bir sulağa sürdüğü hayvanlar gibisiniz. Kesilmek için otlatılan, ama bundan neyin amaçlandığını bilmeyen hayvan gibisiniz. Kendilerine ihsan edildiğinde gününün her zaman böyle olacağını ve tek işinin sadece doymak olduğunu sanır.

Vallahi dilersem, her birinizin nereden geldiğini, nereye gittiğini ve tüm işlerinin nereye varacağını sizlere haber veririm. Ama benim yüzümden Resulullah'ı (s.a.a) inkâr etmenizden korkarım.

Bunu ancak güvenir özel kişilere açıklarım. Elçisini halkın içinden seçip hak ile gönderene andolsun ki, ben sadece doğruyu söylüyorum. Allah Resulü bütün bunları bana bildirdi. Helak olacakların nasıl helak olacaklarını, kurtulacakların nasıl kurtuluşa ereceğini ve bu işin (hila-fetin) sonucunu bana haber verdi. Başıma gelecek şeylerin her birini de eksiksiz olarak kulağıma söyledi ve bana açıkladı.

Ey İnsanlar! Allah'a andolsun, sizden önce uygulamadığım hiçbir (ilahi) itaate sizi teşvik etmem ve sizden önce sakınmadığım hiçbir günahı da sizi men etmem."¹

7/3

DERDİNİZ NE? DERMANINIZ NE?

2769-Ensabu'l-Eşraf: Ali (a.s) Küfelileri seferber etmek istedi; ancak gevşek davranıp işi ağırdan aldıklarını görünce onları azarladı ve kinadı.

1-Nehcü'l-Belaga, 175. Hutbe.

فَلَمَّا تَبَيَّنَ مِنْهُمْ الْعَجْزُ ، وَخَشِيَ مِنْهُمْ التَّيَامَ عَلَى الْخِذْلَانِ ، جَمَعَ أَشْرَافَ أَهْلِ الْكَوْفَةِ
وَدَعَا شَيْعَتَهُ الَّذِينَ يَتَّقُونَ بِمَنَاصِحِهِمْ وَطَاعَتِهِمْ فَقَالَ :

الْحَمْدُ لِلَّهِ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، أَمَّا بَعْدُ ؛ أَيُّهَا
النَّاسُ ! فَإِنَّكُمْ دَعَوْتُمُونِي إِلَى هَذِهِ الْبَيْعَةِ فَلَمْ أَرُدُّكُمْ عَنْهَا ، ثُمَّ بَايَعْتُمُونِي عَلَى الْإِمَارَةِ وَلَمْ
أَسْأَلْكُمْ إِيَّاهَا ، فَتَوَثَّبَ عَلَيَّ مُتَوَثِّبُونَ ، كَفَى اللَّهُ مَوَوتَتَهُمْ ، وَصَرَغَهُمْ لِخُدُودِهِمْ ،
وَأَتَعَسَ جُدُودَهُمْ ، وَجَعَلَ دَائِرَةَ السَّوَاءِ عَلَيْهِمْ .

وَبَقِيَتْ طَائِفَةٌ تُحَدِّثُ فِي الْإِسْلَامِ أَحْدَاثًا ؛ تَعْمَلُ بِالْهَوَى ، وَتَحْكُمُ بِغَيْرِ الْحَقِّ ،
لَيْسَتْ بِأَهْلٍ لِمَا ادَّعَتْ ، وَهُمْ إِذَا قِيلَ لَهُمْ : تَقَدَّمُوا قَدَمًا ، تَقَدَّمُوا ، وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ :
أَقْبِلُوا أَقْبِلُوا ، لَا يَعْرِفُونَ الْحَقَّ كَمَعْرِفَتِهِمُ الْبَاطِلَ ، وَلَا يُبْطِلُونَ كِبَاطِلَهُمُ الْحَقَّ .

أَمَّا إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ مِنْ عِتَابِكُمْ وَخِطَابِكُمْ ، فَبَيَّنْتُمْ لِي مَا أَنْتُمْ فَاعِلُونَ ؛ فَإِنْ كُنْتُمْ
شَاخِصِينَ مَعِيَ إِلَى عَدُوِّي فَهُوَ مَا أَطْلُبُ وَأُحِبُّ ، وَإِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ فَاعِلِينَ فَاكْشِفُوا لِي
عَنْ أَمْرِكُمْ أَرَى رَأْيِي . فَوَاللَّهِ لَئِنْ لَمْ تَخْرُجُوا مَعِيَ بِأَجْمَعِكُمْ إِلَى عَدُوِّكُمْ فَتَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى يَحْكُمَ
اللَّهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ لَادْعُونَ اللَّهَ عَلَيْكُمْ ، ثُمَّ لَا سِيرَنَّ إِلَى عَدُوِّكُمْ وَلَوْ لَمْ
يَكُنْ مَعِيَ إِلَّا عَشْرَةٌ .

أَأَجْلَافُ أَهْلِ الشَّامِ وَأَعْرَابُهَا أَصْبَرُ عَلَى نُصْرَةِ الضَّلَالِ ، وَأَشَدُّ اجْتِمَاعًا عَلَى
الْبَاطِلِ مِنْكُمْ عَلَى هُدَاكُمْ وَحَقِّكُمْ ؟ مَا بِالْكُمْ ؟ مَا دَوَاؤُكُمْ ؟ إِنَّ الْقَوْمَ أَمْثَالُكُمْ لَا يُنْشَرُونَ
إِنْ قُتِلُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ¹ .

Onların acziyeti ortaya çıkınca ve kendisini yalnız bırakacaklarından endişelenince Küfe'nin ileri gelenlerini ve onun hayrını dileyip itaatinde olacaklarına güvendiği takipçilerini toplayıp şöyle konuştu:

Hamd Allah'a mahsustur. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed (s.a.a) O'nun kulu ve elçisidir... Ey insanlar! Beni bu biate siz çağırdınız, ben de bunda sizi reddetmedim. Sizden istemediğim halde hükümet konusunda bana biat ettiniz. Sonra da bir grup bana karşı ayaklandı; Allah da onların zahmetine yetti, yüzlerini toprağa sürdü, muratlarına ulaştırmadı ve kötülük çemberini kendi üzerlerine attı.

Bir grup kalmış ki onlar da İslam'da bidatler çıkarıyorlar; hevahevesle hareket ediyorlar, haksız hüküm veriyorlar ve iddiasında bulundukları şeye layık değildirler. Onlara “ileri bir adım atın” denildiğinde ileri giderler ve “yönelin” denildiğinde yönelirler. Batılı tanıdıkları kadar hakkı tanımazlar ve hakkı batıl bildikleri kadar batılı batıl bilmezler.

İyi bilin ki ben sizi azarlayıp kınamaktan usandım. Şimdi ne yapacağınızı bana açıklayın! Eğer benimle birlikte düşmanıma karşı yola çıkacaksanız, bu tam da benim istediğim ve sevdiğim şeydir. Eğer bunu yapmayacaksanız görüşünüzü bana açıklayın ki ben de ne yapacağıma bakayım. Allah'a yemin olsun ki eğer hepiniz benimle birlikte düşmanınıza karşı yola çıkmaz ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'ın bizimle düşmanımız arasında hüküm vereceği ana kadar onlarla savaşmazsanız sizlere beddua edeceğim. Sonra da benimle birlikte sadece on kişi de olsa düşmanınıza doğru kendim harekete geçeceğim.

Acaba Şam'ın yontulmamış bedevileri sapkınlığa yardım etmede sizden daha sabırlı, batıl üzerindeki ittifakta sizin hidayet ve hakkı savunmanızdan daha mı güçlüdürler?! Sizin derdiniz nedir? Dermanınız nedir? Onlar da sizin gibidirler ve öldürüldükleri takdirde kıyamete kadar diriltilmeyecekler!¹

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.235.

لَوْ كَانَ لِي بِعَدَدِ أَهْلِ بَدْرٍ

2770 . الإمام علي(عليه السلام): اتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ وَتَحَاتُّوا عَلَى الْجِهَادِ مَعَ إِمَامِكُمْ ; فَلَوْ كَانَ لِي مِنْكُمْ عَصَابَةُ بِعَدَدِ أَهْلِ بَدْرٍ ; إِذَا أَمَرْتُهُمْ أَطَاعُونِي ، وَإِذَا اسْتَنْهَضْتُهُمْ نَهَضُوا مَعِيَ ، لَا اسْتَغْنَيْتُ بِهِمْ عَنْ كَثِيرٍ مِنْكُمْ ، وَأَسْرَعْتُ النَّهْوضَ إِلَى حَرْبٍ مُعَاوِيَّةَ وَأَصْحَابِهِ ; فَإِنَّهُ الْجِهَادُ الْمَفْرُوضُ ¹ .

9 / 3

وَدِدْتُ أَنَّ لِي بِكُلِّ عَشْرَةٍ مِنْكُمْ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ

2771 . الإمام علي(عليه السلام): وَدِدْتُ وَاللَّهِ أَنَّ لِي بِكُلِّ عَشْرَةٍ مِنْكُمْ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ وَأَنِّي صَرَفْتُكُمْ كَمَا يُصَرِّفُ الذَّهَبُ ، وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي لَقَيْتُهُمْ عَلَى بَصِيرَتِي فَأَرَاخِي اللَّهَ مِنْ مُقَاسَاتِكُمْ وَمُدَارَاتِكُمْ كَمَا يُدَارَى الْبِكَارُ الْعَمِدَةُ² وَالشِّيَابُ الْمُنْهَرَّةُ كُلَّمَا خِيْطَتْ مِنْ جَانِبٍ تَهْتَكَتْ مِنْ جَانِبٍ³ .

2772 . عنه(عليه السلام) - مِنْ كَلَامٍ لَهُ فِي أَصْحَابِهِ - : أَيُّهَا الْقَوْمُ الشَّاهِدَةُ أَبْدَانُهُمْ ، الْغَايَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ ، الْمُخْتَلِفَةُ أَهْوَاؤُهُمْ ، الْمُبْتَلَى بِهِمْ أَمْرَاؤُهُمْ . صَاحِبُكُمْ يُطِيعُ اللَّهَ وَأَتَمُّ تَعَصُوتِهِ ، وَصَاحِبُ أَهْلِ الشَّامِ يَعِصِي اللَّهَ وَهُمْ يُطِيعُونَهُ ، لَوْ دِدْتُ وَاللَّهِ أَنَّ مُعَاوِيَةَ صَارَفَنِي بِكُمْ صَرَفَ الدِّينَارِ بِالدِّرْهِمْ ; فَأَخَذَ مِنِّي عَشْرَةَ مِنْكُمْ ، وَأَعْطَانِي رَجُلًا مِنْهُمْ⁴ !

1 . الإرشاد : ج 1 ص 263 ، الاحتجاج : ج 1 ص 408 ح 88 ، بحار الأنوار : ج 32 ص 390 ح 360 .

2 . البكار : جمع بَكَرَ ; وهو الفتى من الإبل . العمدة : من العمد : الورد والدبر . وقيل : العمدة : التي كسر لها ثقل حملها (النهاية : ج 3 ص 297) .

3 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 198 وراجع تاريخ دمشق : ج 1 ص 321 وكنز العمال : ج 11 ص 356 ح 31727 .

4 . نهج البلاغة : الخطبة 97 ، الاحتجاج : ج 1 ص 411 و 412 ح 89 نحوه .

8/3

EĞER BEDİR EHLİ SAYISINDA ADAMIM OLSAYDI

2770-İmam Ali (a.s): Ey Allah'ın kulları! Allah'tan sakının ve birbirinizi imamınızla birlikte cihad etmeye teşvik edin. Eğer sizden Bedir ehli sayısında bir cemaatim olsaydı; emrettiğimde bana itaat etselerdi, kıyam etmelerini istediğimde benimle birlikte kalksalar, onların sayesinde bir çoğunuza ihtiyacım kalmazdı ve Muaviye ile yarenlerine karşı savaş için süratle harekete geçerdim. Zira bu, farz olan cihaddır.¹

9/3

SİZDEN HER ON KİŞİ YERİNE ŞAMLILARDAN BİR KİŞİYE SAHİP OLMAK İSTERDİM

2771-İmam Ali (a.s): Allah'a yemin olsun ki sizden her on kişi yerine Şam halkından bir kişiye sahip olmak isterdim; aynen altının değiştirilmesi gibi sizi (onlarla) değişseydim. Keşke basiretim üzere onlarla karşılaşıyaydım ve Allah beni sizin zahmetinizden, sırtı ağır yükler altında ezilmiş genç develerle veya bir yanı dikildiğinde öbür yanı sökülen ve sürekli yırtılan eski elbiselerle idare edildiği gibi sizi idare etmekten rahatlatırdı.²

2772-İmam Ali (a.s): [Kendi yarenleri hakkındaki konuşmasından]: Ey bedenleriyle karşımda duran, akıllarını kaybetmiş, hevalarıyla arzuları ihtilaf, emirlerini belaya uğratan kavim! Emiriniz Allah'a itaat ediyor, siz ona isyan ediyorsunuz; Şamlıların emiri Allah'a isyan ediyor, adamları emrine itaat ediyor. Allah'a andolsun ne kadar da sevinirdim, Muaviye, sizin için benimle dinar-dirhem alışverişine girişseydi, sizin onunuzu onun bir adamına değiştirirdim!³

1-*el-İrşad*, c.1, s.263; *el-İhticac*, c.1, s.408, h.88; *Biharu'l-Envar*, c.32, s.390, h.360.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.198. Ayrıca bkz. *Tarih-i Dimeşk*, c.1, s.321; *Kenzu'l-Ummal*, c.11, s.356, h.31727.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 97. Hutbe; *el-İhticac*, c.1, s.411 ve 412, h.89.

10 / 3

بَلِّغْنِي أَنْتُمْ تَقُولُونَ : «عَلَيَّ يَكْذِبُ»

2773 . الإمام علي (عليه السلام) : أَمَا بُعْدُ يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ ، فَإِنَّمَا أَنْتُمْ كَالْمَرْأَةِ الْحَامِلِ ؛ حَمَلَتْ ، فَلَمَّا أَتَمَّتْ أَمْلَصَتْ وَمَاتَ قَيْمُهَا ، وَطَالَ تَأَيُّمُهَا ، وَوَرِثَهَا أَبْعَدُهَا ، أَمَا وَاللَّهِ مَا أَتَيْتُكُمْ اخْتِيَارًا ، وَلَكِنْ جِئْتُ إِلَيْكُمْ سَوْفًا .

وَلَقَدْ بَلِّغْنِي أَنْتُمْ تَقُولُونَ : عَلَيَّ يَكْذِبُ ! قَاتِلُكُمْ اللَّهُ تَعَالَى ! فَعَلَى مَنْ أَكْذِبُ ؟ أَعَلَى اللَّهِ ؟ فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِهِ ، أَمْ عَلَى نَبِيِّهِ ؟ فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ صَدَّقَهُ ، كَلَّا وَاللَّهِ ، لَكَيْتَ لَهَا لَهْجَةٌ غِثْمٌ عَنْهَا ، وَلَمْ تَكُونُوا مِنْ أَهْلِهَا ، وَيُلَمُّهُ¹ كَيْلًا بَغِيرِ ثَمَنٍ ! لَوْ كَانَ لَهُ وَعَاءٌ ، ﴿وَلَتَعْلَمُنَّ^{2 3} بُبَاهُو بَعْدَ حِينٍ﴾ .

11 / 3

لَا أَرَى إِصْلَاحَكُمْ بِإِفسَادِ نَفْسِي

2774 . الإمام علي (عليه السلام) - في تَوْيِيخِ بَعْضِ أَصْحَابِهِ - : إِنَّكُمْ وَاللَّهِ لَكَثِيرٌ فِي الْبَاحَاتِ ، قَلِيلٌ تَحْتَ الزَّيَاةِ ، وَإِنِّي لَعَالِمٌ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَيَقِيمُ أَوْدَكُمْ⁴

1 . رَجُلٌ وَيُلَمُّهُ : أَيُّ دَاهٍ . وَيُقَالُ لِلْمُسْتَجَادِ : وَيُلَمُّهُ ؛ أَيُّ وَيْلٌ لَأَمَّةٍ كَقَوْلِهِمْ : لَابٌ لَكَ يَرِيدُونَ : لَا أَبَ لَكَ (تاج العروس : ج 15 ص 789) .

2 . ص : 88 .

3 . نَهْجُ الْبَلَاغَةِ : الْخُطْبَةُ 71 ، الْإِرْشَادُ : ج 1 ص 279 ، الْإِخْتِصَاصُ : ص 155 كِلَاهُمَا نَحْوُهُ وَفِيهِمَا مِنْ فـ «وَلَقَدْ بَلِّغْنِي . . .» ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 40 ص 111 ؛ النِّهَايَةُ فِي غَرِيبِ الْحَدِيثِ : ج 5 ص 236 ، الْفَائِقُ فِي غَرِيبِ الْحَدِيثِ : ج 3 ص 384 وَفِيهِمَا «أَنْ لَهُ دَعَاءٌ» بَدَلُ «كَانَ لَهُ وَعَاءٌ» ، جَوَاهِرُ الْمَطَالِبِ : ج 1 ص 320 ، يَنْابِيعُ الْمَوْدَةِ : ج 3 ص 435 ح 7 وَفِيهِ مِنْ «وَلَقَدْ بَلِّغْنِي . . .» وَكِلَاهُمَا نَحْوُهُ .

4 . الْأَوْدُ : الْعَوَاجِ (النِّهَايَةُ : ج 1 ص 79) .

10/3

DUYDUĞUMA GÖRE "ALİ YALAN SÖYLÜYOR" DİYORMUŞSUNUZ

2773-İmam Ali (a.s): "Ey Irak halkı siz uzun hamilelik dönemini geçirdikten sonra düşük yapmış, çocuğunu dünyaya ölü getirmiş, (sonra) kocası vefat etmiş, böylece uzun müddet dul kalmış (kocas ve oğlu olmadığı için de) malına en uzak-yabancı kimse mirasçı olmuş kadına benziyorsunuz. Ama bilin ki Allah'a yemin olsun ben size isteyerek gelmedim, beni size doğru çektiler. Duyduğuma göre diyormuşsunuz ki "Ali yalan söylüyor."

Allah sizi öldürsün. Kimin üzerine yalan atıyorum? Allah'ın mı? Ben ki Allah'a ilk iman edenim! Yoksa Peygamber'in üzerine mi yalan atıyorum? Ben ki onu ilk tasdik edenim! Hayır, Allah'a andolsun ki bu (yalan zannettiğiniz), sizin yabancı olduğunuz ve ehli de olmadığınız bir dildir. Anneniz yasınıza otursun, eğer kapasiteniz varsa ben (ilim ve hikmeti) bedava ölçüp, verdim size... **"Gelecekte bu dediklerimin hakikatini mutlaka bileceksiniz."**^{1/2}

11/3

KENDİMİ BOZARAK SİZİ DÜZELTMİYİ UYGUN GÖRMEM

2774-İmam Ali (a.s) [Yarenlerinden bazılarını kınarken]: Allah'a andolsun ki sizler dinlenme alanlarında çok, ama bayraklar altında (savaş meydanlarında) oldukça azsınız. Ben sizleri ıslah edecek ve eğriliğiniz düzelterek şeyi biliyorum, (siz zorla boyun eğdirebilirim.)

1-Sad, 88.

2-Nehcü'l-Belaga, 71. Hutbe; el-İrşad, c.1, s.279; el-İhtisas, s.155, bu iki kaynakta "Duyduğuma göre..." cümlesinden itibaren; Biharu'l-Envar, c.40, s.111; en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis, c.5, s.236; el-Faik fi Garibi'l-Hadis, c.3, s.384; Cevahiru'l-Metalib, c.1, s.320; Yenabiu'l-Mevedde, c.3, s.435, h.7, bu kaynakta "Duyduğuma göre..." cümlesinden itibaren.

ولكّني لا أرى إصلاحكم بإفساد نفسي¹.

2775 . الإمام الصادق (عليه السلام): كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقُولُ لِلتَّاسِ بِالكُوفَةِ : يَا أَهْلَ الكُوفَةِ ، أَتُرُونِي لَا أَعْلَمُ مَا يُصْلِحُكُمْ ؟ ! بلى ، ولكّني أكره أن أصلحكم بفساد نفسي².

2776 . الإمام علي (عليه السلام): - فِي خُطْبَةٍ لَهُ لَمَّا بَلَغَهُ خَبَرُ بُسْرِ بْنِ أَرْطَاةَ - : إِنِّي لَعَالِمٌ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَيُقِيمُ أَوْدَكُمْ ، وَلَكّني وَاللَّهِ لَا أَرَى إِصْلَاحَكُمْ بِفَسَادِ نَفْسِي ، إِنَّ مِنْ ذُلِّ الْمُسْلِمِينَ وَهَلَاكِ هَذَا الدِّينِ أَنَّ ابْنَ أَبِي سُفْيَانَ يَدْعُو الْأَشْرَارَ فَيُجَابُ ، وَأَدْعُوكُمْ وَأَنْتُمْ الْأَفْضَلُونَ الْأَخْيَارُ فَتُرَاوِعُونَ وَتُدَافِعُونَ³.

2777 . عنه (عليه السلام): وَلَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ الَّذِي يُصْلِحُكُمْ هُوَ السَّيْفُ ، وَمَا كُنْتُ مُتَحَرِّياً صَلَاحَكُمْ بِفَسَادِ نَفْسِي ، وَلَكِنْ سَيُسلِّطُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي سُلْطَانٌ صَعْبٌ⁴.

2778 . عنه (عليه السلام): قَدْ عَاتَبْتُكُمْ بِدِرَّتِي الَّتِي أَعَاتَبْتُ بِهَا أَهْلِي فَلَمْ تُبَالُوا ، وَضَرَبْتُكُمْ بِسَوْطِي الَّذِي أَقِيمَ بِهِ حُدُودَ رَبِّي فَلَمْ تَرْعَوْا⁵ ، أَتُرِيدُونَ أَنْ أَضْرِبَكُمْ بِسَيْفِي ؟ ! أَمَا إِنِّي أَعْلَمُ الَّذِي تُرِيدُونَ وَيُقِيمُ أَوْدَكُمْ ، وَلَكِنْ لَا أَشْتَرِي صَلَاحَكُمْ بِفَسَادِ نَفْسِي ، بَلْ يُسلِّطُ اللَّهُ عَلَيْكُمْ قَوْماً فَيَنْتَقِمَ لِي مِنْكُمْ ! فَلَا دُنْيَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ، وَلَا آخِرَةَ صِرْتُمْ إِلَيْهَا ، فَبَعْدًا وَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ⁶!

2779 . عيون الحكم والمواعظ: قِيلَ لَهُ [عَلِيٍّ] (عليه السلام): إِنَّ أَهْلَ الْعِرَاقِ لَا يُصْلِحُهُمْ إِلَّا السَّيْفُ! فَقَالَ: إِنْ لَمْ يُصْلِحْهُمْ إِلَّا فَسَادِي فَلَا أَصْلَحُهُمُ اللَّهُ!⁷

1 . نهج البلاغة : الخطبة 69 ، الإرشاد : ج 1 ص 272 ، الغارات : ج 2 ص 625 كلاهما نحوه .

2 . الأمالي للمفيد : ص 207 ح 40 عن هشام .

3 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 215.

4 . الإرشاد : ج 1 ص 281 ، الاحتجاج : ج 1 ص 414 ح 89 .

5 . الإرعواء : الكفّ والانزجار ، وقيل : هو الندم والانصراف عن الشيء (النهاية : ج 2 ص 236) .

6 . الكافي : ج 8 ص 361 ح 551 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 364 ح 33 .

7 . عيون الحكم والمواعظ : ص 164 ح 3488 ، غرر الحكم : ح 3758 .

Ama Allah'a andolsun ki nefsimi fesada-bozgunluğa düşürmek pahasına sizi ıslah etmeyi (uygun) görmüyorum.¹

2775-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (s.a) Küfe halkına şöyle diyordu: Ey Küfe halkı! Sizi neyin ıslah edeceğini bilmediğimi mi sanıyorsunuz?! Evet, biliyorum; ancak kendimi bozarak sizi ıslah etmeyi hoş görmüyorum.²

2776-İmam Ali (a.s)[Kendisine Busr b. Ertad'ın (yağmacılık) haberi ulaştığında]: Doğrusu ben sizi neyin ıslah edeceğini, eğriliklerinizi neyin düzelteceğini çok iyi biliyorum. Fakat Allah'a andolsun ki kendimi bozmak pahasına sizi ıslah etmeyi uygun görmüyorum. Ebu Süfyan'ın oğlu çağırıldığında ona icabet edilmesi; ben sizi çağırıldığında ise daha üstün ve hayırlı kimseler olduğunuz halde gevşeklik göstermeniz, sürekli mühlet istemeniz Müslümanların zilleti ve bu dinin helaki demektir.³

2777-İmam Ali (a.s): Sizi ıslah edecek şeyin sadece kılıç olduğunu çok iyi bilmekteyim ve asla sizi ıslah etmek için kendimi bozacak değilim. Fakat benden sonra üzerinize çok çetin bir hâkim musallat olacaktır.⁴

2778-İmam Ali (a.s): Ailemi serzeniş ettiğim sopa ile sizi serzeniş ettim, ancak umursamadınız; Rabbimin hududunu yerine getirdiğim kırbaça size vurdum, ancak yola gelmediniz. Sizi kılıcımla vurmamı mı istiyorsunuz?! Şunu iyi bilin ki ben sizin neyi istediğinizi ve eğrilğinizi neyin düzelteceğini biliyorum. Fakat kendimi bozmak karşılığında sizi düzeltmeyi satın alacak değilim. Şüphesiz Allah sizden benim için intikam alacak bir topluluğu üzerinize musallat edecektir! Ne faydalanacağınız bir dünyanız olacak ne de gideceğiniz bir ahiret! [Allah'ın rahmetinden] uzak olsun ve kahrolsun alevli cehennem ehli!⁵

2779-Uyunu'l-Hikem ve'l-Mevaiz: Ali'ye (a.s) "İrak halkını ancak kılıç ıslah eder!" denildiğinde buyurdu ki: "Eğer onları sadece benim bozulmam ıslah edecekse Allah onları ıslah etmesin!"⁶

1-Nehcü'l-Belaga, 69. Hutbe; el-İrşad, c.1, s.272; el-Gârât , c.2, s.625.

2-el-Emali, Müfid, s.207, h.40, Hişam'dan.

3-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.215.

4-el-İrşad, c.1, s.281; el-İhticac, c.1, s.414, h.89.

5-el-Kâfi, c.8, s.361, h.551; Biharul-Envar, c.77, s.364, h.33.

6-Uyunu'l Hikem ve'l-Mevaiz, s.164, h.3488; Gururu'l-Hikem, h.3758.

الفصل الرابع هرب عدة من أصحاب الإمام إلى معاوية

1 / 4

النَّجَاشِيُّ

مقيس بن عمرو بن مالك المشهور بالنجاشي : من شعراء صدر الإسلام ، وأحد أصحاب الإمام(عليه السلام) .

كان النجاشي من الدعاة لجيش الإمام علي(عليه السلام) بأشعاره ؛ فكان يُحَسِّس الناس للقتال من جهة ، ويفضح معاوية وأصحابه ، ويُبدي مخازيهم من جهة أخرى .
فلما كان منه ما كان من إفطاره في شهر رمضان وشربه للخمر حدّه الإمام(عليه السلام)كغيره من العصاة ، ولم يمنع الإمام(عليه السلام) عن إقامة حدّ الله تعالى ما قدّمه من خدمات .

فلما رأى النجاشي شدّة الإمام وجزمه في إقامة الحدود الإلهيّة ، وعدم منع شيء عن إقامتها - ولم يكن يتصوّر شدّة الإمام بهذا الحدّ - اعتزل عن الإمام والتجأ إلى معاوية .

2780 . الغارات عن عوانة : خَرَجَ النَّجَاشِيُّ فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ ، فَمَرَّ بِأَبِي سَمَالٍ الْأَسَدِيِّ وَهُوَ قَاعِدٌ بِفَنَاءِ دَارِهِ ، فَقَالَ لَهُ : أَيْنَ تُرِيدُ ؟ قَالَ : أُرِيدُ الْكُنَاسَةَ¹ ، قَالَ : هَلْ لَكَ فِي رُؤُوسِ وَأَلْيَاتٍ قَدْ وُضِعَتْ فِي التَّنَوُّرِ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ فَأَصْبَحَتْ قَدْ أَيْبَعَتْ وَتَهَرَّأَتْ ؟

1 . الْكُنَاسَةُ : مَحَلَّةٌ بِالْكُوفَةِ ، عِنْدَهَا وَاقِعَ يَوْسُفُ بْنُ عَمْرِو التَّنَفِّيِّ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (مَعْجَمُ

الْبُلْدَانِ : ف

ج 4 ص 481) .

Dördüncü Fasıl

İmam'ın Yarenlerinden Bazılarının Muaviye'ye Sığınması

1/4

NECAŞİ

Necaşi lakabı ile meşhur olan Makis b. Amr b. Malik, İslam'ın ilk yıllarındaki şairlerden ve İmam'ın (a.s) yarenlerindendi.

Necaşi okuduğu şiirleriyle halkı İmam Ali'nin (a.s) ordusuna katılmaya çağırınlardandı; bir taraftan insanları savaş için coşturuyordu, diğer taraftan ise Muaviye ve yarenlerini rezil-rüsva ediyor, onların çirkeflerini ortaya döküyordu.

Ramazan ayında orucunu bozup içki içince İmam (a.s) diğer suçlulara yaptığı gibi ona da ilahi haddi uyguladı. Necaşi'nin daha önce yapmış olduğu hizmetleri, İmam'ın (a.s) onun hakkında Yüce Allah'ın hududunu uygulamasına engel olmadı.

Necaşi İmam'ın (a.s) ilahi hudud konusundaki ciddiyetini ve hiçbir şeyin onu uygulamasını engellemediğini görünce [İmam'ın bu ölçüde şiddetli olabileceğini tahmin etmiyordu] İmam'dan (a.s) ayrıldı ve Muaviye'ye sığındı.

2780-el-Gârât [Avane'den]: Necaşi Ramazan ayının ilk günü dışarı çıktı. Ebu Semmal Esedi'nin yanından geçti; o evinin avlusunda oturmuştu ve Necaşi'ye şöyle dedi: Nereye gidiyorsun?

Necaşi: Kunase'ye¹ gitmek istiyorum

Ebu Semmal: Gecenin başından beri tandıra konulmuş ve şu anda iyice pişmiş kelle ve kuyruk yemek ister misin?

1-Kunase, Küfe'de bir mahalle ismidir. Yusuf b. Ömer SaKâfi orada Zeyd b. Ali b. Hüseyin'le çarpıştı. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.481).

قَالَ : وَيَحْك ! فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ ؟ ! قَالَ : دَعْنَا مِمَّا لَا نَعْرِفُ ، قَالَ : ثُمَّ مَه ؟
قَالَ : ثُمَّ أَسْقِيكَ مِنْ شَرَابِ كَالْوَرَسِ¹ ، يُطَيِّبُ النَّفْسَ ، وَيَجْرِي فِي الْعِرْقِ ، وَيَزِيدُ فِي
الطَّرْقِ ، يَهْضُمُ الطَّعَامَ ، وَيُسَهِّلُ لِلْفَدَمِ² الْكَلَامَ .

فَنَزَلَ فَتَعَدَّيَا ثُمَّ أَنَاهُ بِنَبِيذٍ فَشَرِبَاهُ ، فَلَمَّا كَانَ مِنْ آخِرِ النَّهَارِ عَلَتْ أَصَوَاتُهُمَا ، وَلَهُمَا جَارٌ
يَنْشَيْعُ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، فَأَتَى عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) فَأَخْبَرَهُ بِقِصَّتِهِمَا ، فَأَرْسَلَ
إِلَيْهِمَا قَوْمًا فَأَحَاطُوا بِالذَّارِ ، فَأَمَّا أَبُو سَمَالٍ فَوَثَبَ إِلَى دُورِ بَنِي أَسَدٍ فَأَقْلَتَ ، وَأَمَّا النَّجَاشِيُّ
فَأَتَى بِهِ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) ، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَقَامَهُ فِي سَرَاوِيلَ فَضَرَبَهُ ثَمَانِينَ ، ثُمَّ زَادَهُ عِشْرِينَ
سَوَاطٍ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَمَّا الْحَدُّ فَقَدْ عَرَفْتُهُ ، فَمَا هَذِهِ الْعِلَاوَةُ الَّتِي لَا تُعْرِفُ ؟
قَالَ : لِجُرْأَتِكَ عَلَى رَبِّكَ ، وَإِفْطَارِكَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ .

ثُمَّ أَقَامَهُ فِي سَرَاوِيلِهِ لِلتَّاسِ ، فَجَعَلَ الصَّبِيَّانَ يَصِيحُونَ بِهِ : خَرِيءَ النَّجَاشِيُّ ، فَجَعَلَ
يَقُولُ : كَلَّا وَاللَّهِ إِنَّهَا يَمَانِيَّةٌ وَكَأُوهَا شَعْرٌ . . . ثُمَّ لَحِقَ بِمُعَاوِيَةَ وَهَجَا عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام)³ .

2 / 4

طَارِقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ

2781 . الْغَارَاتُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ : لَمَّا حَدَّثَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام) النَّجَاشِيَّ غَضِبَ لِذَلِكَ مَنْ

كَانَ مَعَ عَلِيٍّ مِنَ الْيَمَانِيَّةِ

1 . الْوَرَسُ : نَبْتٌ أَصْفَرٌ يُصَبَّغُ بِهِ (النهاية : ج 5 ص 173) .

2 . الْفَدَمُ مِنَ النَّاسِ : الْعَبِيُّ عَنْ الْحِجَّةِ وَالْكَلامِ مَعَ ثَقُلٍ وَرَخَاوَةٍ وَقَلَّةِ فَهْمٍ (لسان العرب : ج 12 ص 450) .

3 . الْغَارَاتُ : ج 2 ص 533 ; شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 88 وراجع ج 10 ص 250 والإصابة : ج 6 ص 387 ح 8876 .

Necaşi: Yazıklar olsun sana! Ramazan ayının ilk gününde mi?!

Ebu Semmal: Tanımadığımız (yakın etmediğimiz) şeyde bizi kendi halimize bırak!

Necaşi: Sonra ne var?

Ebu Semmal: Sonra sana sarı şarap içireyim, nefsi hoş eder, damarlarda akar, şehveti artırır, yemeği hazmeder ve dildeki düğümü çözer.

Necaşi indi. Birlikte yemek yediler. Sonra Ebu Semmal şarap getirdi ve ikisi de onu içtiler. Günün sonuna doğru sesleri yükseldi. Onların bir komşusu vardı. O, Ali'nin (a.s) şialarından ve yarenlerindendi. Ali'nin (a.s) yanına gelerek bu ikisinin hikâyesini anlattı. Ali (a.s) bir grup gönderdi. Onlar evi kuşattılar. Ebu Semmal Benî Esed kabilesinin evlerine atlayarak kaçtı. Fakat Necaşi'yi Ali'nin (a.s) yanına getirdiler. Sabah olunca da üzerinde sadece bir pantolon olduğu halde ona seksen kırbaç vurdu. Sonra da buna yirmi kırbaç daha ekledi. Necaşi dedi ki: 'Ey Emirülmüminin! Şarap haddini anladım, peki bu fazla kırbaç niye?' Ali (a.s) buyurdu ki: 'Rabbine karşı cüret ettiğin ve Ramazan ayında orucunu yediğin için!'

Sonra onu üzerindeki pantolonuyla halkın önüne çıkardı. Çocuklar ona karşı şöyle bağırıyorlardı: "Necaşi pantolonuna sıçmış!" Bunun üzerine o şöyle söylemeye başladı: "Hayır! Vallahi bu, Yemen malıdır ve kemeri kıldandır..." Daha sonra Muaviye'ye katıldı ve Ali'yi (a.s) hiciv etti.¹

2/4

TARIK B. ABDULLAH

2781-el-Gârât [Ebu Zinad'dan]: Ali (a.s) Necaşi'ye ilahi haddi uygulayınca Ali'nin (a.s) yanında bulunan Yemenliler buna öfkelendiler.

¹-el-Gârât , c.2, s.533; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.88. Ayrıca bkz. c.10, s.250; el-İsabe, c.6, s.387, h.8876.

وكانَ أَخْصُهُمْ بِهِ طَارِقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ أُسَامَةَ النَّهْدِيِّ ، فَدَخَلَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! مَا كُنَّا نَرَى أَنَّ أَهْلَ الْمَعْصِيَةِ وَالطَّاعَةِ ، وَأَهْلَ الْفِرْقَةِ وَالْجَمَاعَةِ ، عِنْدَ وُلاَةِ الْعَدْلِ وَمَعَادِنِ الْفَضْلِ سَيِّئَاتٍ فِي الْجَزَاءِ ، حَتَّى رَأَيْتُ مَا كَانَ مِنْ صَنِيعِكَ بِأَخِي الْحَارِثِ ، فَأَوْغَرْتَ صُدُورَنَا ، وَشَتَّتْ أُمُورَنَا ، وَحَمَلْتَنَا عَلَى الْجَادَّةِ الَّتِي كُنَّا نَرَى أَنَّ سَبِيلَ مَنْ رَكِبَهَا النَّارُ .

فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : ﴿إِنَّهَا لَكَثِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَشِيِّينَ﴾¹ يَا أَخَا بَنِي نَهْدٍ ، وَهَلْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ انْتَهَكَ حُرْمَةَ مَنْ حَرَّمَ اللَّهُ ، فَأَقَمْنَا عَلَيْهِ حَدًّا كَانَ كَفَارَتَهُ ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ : ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَايُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾² .

قَالَ : فَخَرَجَ طَارِقٌ مِنْ عِنْدِ عَلِيٍّ وَهُوَ مُظْهِرٌ بَعْذَرِهِ قَائِلٌ لَهُ ، فَلَقِيَهُ الْأَشْتَرُ التَّخَعِّيُّ ؛ فَقَالَ لَهُ : يَا طَارِقُ أَنْتَ الْقَائِلُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ : إِنَّكَ أَوْغَرْتَ صُدُورَنَا وَشَتَّتْ أُمُورَنَا ؟ قَالَ طَارِقٌ : نَعَمْ أَنَا قَائِلُهَا . قَالَ لَهُ الْأَشْتَرُ : وَاللَّهِ مَا ذَاكَ كَمَا قُلْتَ ، وَإِنَّ صُدُورَنَا لَهُ لَسَامِعَةٌ ، وَإِنَّ أُمُورَنَا لَهُ لَجَامِعَةٌ .

قَالَ : فَغَضِبَ طَارِقٌ وَقَالَ : سَتَعْلَمُ يَا أَشْتَرُ أَنَّهُ غَيْرُ مَا قُلْتَ ! فَلَمَّا جَنَّهُ اللَّيْلُ هَمَسَ³ هُوَ وَالنَّجَاشِيُّ إِلَى مُعَاوِيَةَ⁴ .

1 . البقرة : 45 .

2 . المائدة : 8 .

3 . الهَمْسُ : السَّيْرُ بِاللَّيْلِ بِلَا فُتُورٍ (تاج العروس : ج 9 ص 45) .

4 . الغارات : ج 2 ص 539 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 147 نحوه إلى «فخرج طارق» ، بحار الأنوار : ج 33 ص 373 ح 537 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 89 .

Onun en özel dostu olan Tarık b. Abdullah b. Ka'b b. Usume Nehdi Emirülmüminin'in (a.s) huzuruna vardı ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! Biz, günah ehli ile itaat ehlinin, tefrika ehli ile cemaat ehlinin adil valiler ve fazilet madenleri yanında eşit olarak cezalandırılacaklarını düşünmezdik. Nitekim kardeşim Haris'e (Necaşi'ye) yaptığını gördüm; sinelerimizi nefretle doldurdun, işlerimizi darmadağın ettin ve bizi öyle bir yola sürdün ki ona düşeni cehennemlik bilirdik!

Ali (a.s) "**Hiç kuşkusuz o, huşu duyanlardan başkasına ağırdır**"¹ ayetini okudu ve şöyle buyurdu:

"Ey Benî Nehdli kardeş! Acaba o, Müslümanlardan bir kişi değil midir ki Allah'ın haram kıldığı bir yasağı çiğnedi, biz de günahına keffaret olarak kendisine ilahi haddi uyguladık?! Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **"Bir topluluğa olan düşmanlığınız, asla sizi adaletsizliğe sürüklemesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha yakındır."**²

Tarık, Ali'nin yanından çıktı. O, özür dilemiş ve haddi kabul etmiş haldeydi. Sonra Eşter Nahai ile karşılaştı. Eşter ona "ey Tarık! Emirülmüminin'e "sinelerimizi nefretle doldurdun, işlerimizi darmadağın ettin!" diyen sen misin?" diye sordu.

Tarık, "evet, bu sözü söyleyen benim" dedi. Malik Eşter ona dedi ki: Allah'a andolsun ki söylediğin gibi değil; zira bizim sinelerimiz onu dinleyip itaat etmekte, işlerimiz de onun için toplanmış bulunmaktadır.

Bunun üzerine Tarık öfkелendi ve şöyle dedi: Ey Eşter! Çok yakında söylediğin gibi olmadığımı anlayacaksın!

Gece olunca o, Necaşi ile birlikte Muaviye'ye doğru yola düştü.³

1-Bakara, 45.

2-Maide, 8.

3-el-Gârât , c.2, s.539; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.2, s.147, bu kaynakta "Tarık, Ali'nin yanından çıktı" cümlesine kadar; Biharu'l-Envar, c.33, s.373, h.537; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.89.

3 / 4

حَنْظَلَةُ الْكَاتِبِ

2782 . وقعة صفين عن النضر بن صالح : بعث علي (عليه السلام) إلى حَنْظَلَةَ بن الرِّبِيع المعروف بِحَنْظَلَةَ الْكَاتِبِ - وَهُوَ مِنَ الصَّحَابَةِ - فَقَالَ : يَا حَنْظَلَةُ ، أَعَلَيَّْ أُمُّ لِي ؟ قَالَ : لَا عَلَيْكَ وَلَا لَكَ ، قَالَ : فَمَا تُرِيدُ ؟ قَالَ : أَشْخَصُ إِلَى الرَّهْأ¹ فَإِنَّهُ فَرَّجَ مِنَ الْفُرُوجِ ، أَصْحَدُ لَهُ حَتَّى يَنْقُضِي هَذَا الْأَمْرَ . . .

فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ وَأَغْلَقَ بَابَهُ حَتَّى إِذَا أَمْسَى هَرَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ . . . وَهَرَبَ ابْنُ الْمُعْتَمِرِ أَيْضاً حَتَّى أَتَى مُعَاوِيَةَ . . .

وَلَكِنَّهُمَا لَمْ يُقَاتِلَا مَعَ مُعَاوِيَةَ ، وَاعْتَزَلَا الْفَرِيقَيْنِ جَمِيعاً . . . فَلَمَّا هَرَبَ حَنْظَلَةُ أَمَرَ عَلِيٌّ بِدَارِهِ فَهَدَّمَتْ² .

4 / 4

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

2783 . الغارات : كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَسْعُودٍ . . . شَهِدَ مَعَ عَلِيٍّ (عليه السلام) صَفِينَ ، وَكَانَ فِي أَوَّلِ أَمْرِهِ مَعَ مُعَاوِيَةَ ، ثُمَّ صَارَ إِلَى عَلِيٍّ ، ثُمَّ رَجَعَ بَعْدَ إِلَى مُعَاوِيَةَ ، ثُمَّ سَمَّاهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) الْهَجَنَ ، وَالْهَجَنُ : الطَّوِيلُ³ .

5 / 4

الْفَقَّاعُ بْنُ شُورٍ

لَيْسَ عِنْدَنَا مَعْلُومَاتٌ كَثِيرَةٌ عَنْ حَيَاتِهِ . وَلِي كَسْكَرٌ بَعْدَ قُدَامَةِ بْنِ عَجَلَانَ⁴

1 . الرَّهْأُ : إحدى مدن سورية ، وتقع بين الشام والموصل في الجانب الشمالي الشرقي عن الفرات أعلى الرقة وحران ، وتعرف اليوم بـ «أدسا» و«أورفا» .

2 . وقعة صفين : ص 97 ; شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 176 .

3 . الغارات : ج 2 ص 532 ; شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 87 .

4 . الغارات : ج 2 ص 533 ; شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 87 .

3/4

HANZALA KATİB

2782-Vakat-u Sıffin [Nazr b. Salih'ten]: Ali (a.s), sahabeden olan ve Hanzala Katib olarak tanınan Hanzala b. Rabi'ye mesaj göndererek şu soruyu sordu: "Ey Hanzala! Bana karşı mısın, yoksa benimle misin?" Dedi ki: "Ne sana karşıyım, ne de seninleyim!" Ali (a.s) buyurdu: "O halde ne yapmak istiyorsun?" Dedi ki: 'Ruha'ya¹ gideceğim; zira orası rahatlıklardan biridir. Bu iş (Sıffin savaşı) bitinceye kadar da orada bekleyeceğim...'

O evine gitti ve kapıyı üzerine kapadı. Akşam olduğunda ise Muaviye'nin yanına kaçtı... İbn-i Mutem de kaçtı ve Muaviye'nin yanına gitti.

Ancak o ikisi Muaviye'nin yanında da savaşımadılar; her iki taraftan uzaklaştılar... Hanzala kaçınca Ali'nin (a.s) emriyle evi yıktırıldı.²

4/4

ABDULLAH B. ABDURRAHMAN

2783-el-Gârât : Abdullah b. Abdurrahman b. Mesud... Sıffin'da Ali'nin (a.s) yanındaydı. O, ilk olarak Muaviye'nin yanındaydı. Sonra Ali'ye (a.s) katıldı. Daha sonra Muaviye'nin yanına geri döndü. Bunun üzerine Ali (a.s) ona "Hacenne" ismini verdi. "Hacenne" "uzun" anlamına gelir.³

5/4

KA'KA B. ŞEVR

Onun hayatı hakkında elimizde fazla bilgi bulunmamaktadır. Kudame b. Aclan'dan sonra Kesker'e vali oldu.⁴

1-Ruha, Suriye şehirlerinden biridir. Rıkka ve Harran üzerindeki Fırat'ın kuzey-doğusunda Şam ile Musul arasında bulunan bu şehir bugün "Udsa" ve "Urfa" olarak maruftur.

2-Vakat-u Sıffin, s.97; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.176.

3-el-Gârât , c.2, s.532; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.87.

4-el-Gârât , c.2, s.533; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.87.

وقال ابنُ أبي الحديد : إِنَّهُ وَلِيَ «مَيْسَانَ» أيضاً¹ .
 قَبَضَ عَلَى بَيْتِ الْمَالِ لِتَرْفُهِ وَمَلَذَاتِهِ . وَحِينَ عَلِمَ أَنَّ الْإِمَامَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَطْلَعَ عَلَى ذَلِكَ ، أَخَذَ الْأَمْوَالَ وَذَهَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ² . دَنَسَ قَلْبُهُ الْأَسْوَدُ حَيَاتُهُ ، وَبَلَغَ بِهِ الْحَالُ أَنَّهُ خَانَ مُسْلِمَ بْنَ عَقِيلٍ سَفِيرَ الْإِمَامِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) إِلَى الْكُوفَةِ ، وَسَعَى فِي تَفْرِيقِ أَصْحَابِهِ عَنْهُ ، مُتَوَاطِئاً مَعَ ابْنِ الْأَشْعَثِ وَأَصْرَابِهِ³ .
2784 . الإمام علي (عليه السلام) : تَسْأَلُونِي الْمَالَ ؟ ! وَقَدْ اسْتَعْمَلْتُ الْقَعَقَاعَ بْنَ شُورٍ عَلَى كَسْكَرٍ ، فَأَصْدَقَ امْرَأَةً بِمِئَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ ، وَابَيْمُ اللَّهُ لَوْ كَانَ كُفُوءاً مَا أَصْدَقْتُهَا ذَلِكَ⁴ .

6 / 4

مَصَلَّةُ بْنُ هُبَيْرَةَ

2785 . تاريخ دمشق : مَصَلَّةُ بْنُ هُبَيْرَةَ ... مِنْ وَجُوهِ أَهْلِ الْعِرَاقِ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَوُلِّيَ أَرْدَشِيرُخْرَهَ مِنْ قِبَلِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، وَعَتَبَ عَلِيُّ عَلَيْهِ فِي إِعْطَاءِ مَالِ الْخَرَجِ لِمَنْ يَقْضِيهِ مِنْ بَنِي عَمِّهِ ، وَقِيلَ : لِأَنَّهُ قَدَى نَصَارَى بَنِي نَاجِيَّةٍ بِخَمْسِمِئَةِ أَلْفٍ ، فَلَمْ يَزِدْهَا كَلَّهَا ، وَوَقَدَ عَلَى مُعَاوِيَةَ⁵ .
2786 . تهذيب الأحكام عن أبي الطفيل : إِنَّ بَنِي نَاجِيَّةٍ قَوْمٌ كَانُوا يَسْكُنُونَ الْأَسْيَافَ⁶ ، وَكَانُوا قَوْمًا يَدْعُونَ فِي قُرَيْشٍ نَسَبًا ، وَكَانُوا نَصَارَى فَأَسْلَمُوا ، ثُمَّ رَجَعُوا عَنِ الْإِسْلَامِ ، فَبَعَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَعْقِلَ بْنَ قَيْسِ التَّمِيمِيِّ ... فَقَتَلَ مُقَاتِلِيَهُمْ وَسَبَى ذُرَارِيَهُمْ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 13 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 87 .

3 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 369 و ص 381 ، الأخبار الطوال : ص 239 .

4 . الغارات : ج 2 ص 532 عن أبي إسحاق الشيباني وراجع شرح نهج البلاغة : ج 4 ص 87 .

5 . تاريخ دمشق : ج 58 ص 269 ح 7450 .

6 . سيف البحر : ساحل البحر ، والجمع أسياف (مجمع البحرين : ج 2 ص 918) .

İbn-i Ebu'l-Hadid diyor ki: O, "Meysan" bölgesine de vali oldu.¹

Beytülmalı kendi refahı ve keyfi lezzetlerinde kullandı. İmam Emirülmüminin'in (a.s) bundan haberdar olduğunu anlayınca da malları alarak Muaviye'nin yanına gitti.² Onun siyah kalbi hayatını kirletti ve öyle bir hale düştü ki İmam Hüseyin'in (a.s) Küfe'ye gönderdiği elçisi Müslim b. Akil'e hıyanet etti; yarenlerini onun etrafından dağıtmak için çalıştı, Eş'as b. Kays ve benzerleriyle birlikte hareket etti.³

2784-İmam Ali (a.s): Benden mal mı istiyorsunuz?! Ka'ka b. Şevr'i Kesker'e memur olarak atadım. Bir kadına yüz bin dirhem mehriye ödedi. Allah'a yemin olsun ki eğer [o kadın kendisine] denk olsaydı dahi bu miktarı ona mehriye olarak vermezdi.⁴

6/4

MASKALA B. HUBEYRE

2785-Tarih-i Dimeşk : Maskala b. Hubeyre... Irak'ın ileri gelenlerinden ve Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yarenlerindendi. İbn-i Abbas tarafından "Erdeşir Hurre"ye vali olarak atandı. Yanına gelen amcazadelerine beytülmalдан verince Ali (a.s) onu serzeniş etti. (Serzeniş edilmesi konusunda) şu da söylenmiştir: Benî Naciye Hıristiyanlarına fidye olarak beytülmalдан beş yüz bin verdi. Sonra da onun tümünü (beytülmala) geri döndermedi ve Muaviye'nin yanına gitti.⁵

2786-Tehzibu'l-Ahkâm [Ebu Tufeyl'den]: Benî Naciye kabilesi deniz kıyısında yaşayan bir topluluktur. Onlar nesep bakımından Kureyş'e dayandıklarını iddia ediyorlardı. Hıristiyanlardı, sonra Müslüman oldular; sonra İslam'dan döndüler. Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) Makil b. Kays Temimi'yi onlara gönderdi... Makil onların savaşçılarını öldürdü ve evlatlarını esir aldı.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.13.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.87.

3-Tarih-i Taberi, c.5, s.369 ve s.381; el-Ahbaru't-Tival, s.239.

4-el-Gârât , c.2, s.532, Ebu İshak Şeybani. Ayrıca bkz. Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.4, s.87.

5-Tarih-i Dimeşk, c.58, s.269, h.7450.

قَالَ : فَأَتَى بِهِمْ عَلِيًّا (عليه السلام) ، فَاشْتَرَاهُمْ مَصْقَلَةً بِنُ هُبَيْرَةَ بِمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَأَعْتَقَهُمْ ، وَحَمَلَ إِلَى عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَمْسِينَ أَلْفًا ، فَأَبَى أَنْ يَقْبِلَهَا .
قَالَ : فَخَرَجَ بِهَا فَدَفَنَهَا فِي دَارِهِ وَلَحِقَ بِمُعَاوِيَةَ - لَعَنَهُ اللَّهُ - قَالَ : فَأَخْرَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) دَارَهُ وَأَجَارَ عِتَقَهُمْ¹ .

راجع : ج 7 ص 493 (مصقلة بن هبيرة) .

7 / 4

مَوْلَى لِلْإِمَامِ

2787 . الإمام الصادق (عليه السلام) : إِنَّ مَوْلَى لَأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) سَأَلَهُ مَالًا ، فَقَالَ : يَخْرُجُ عَطَائِي فَأَقَاسِمُكَ هُوَ ، فَقَالَ : لَا أَكْتَفِي ، وَخَرَجَ إِلَى مُعَاوِيَةَ فَوَصَّلَهُ ، فَكَتَبَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يُخْبِرُهُ بِمَا أَصَابَ مِنَ الْمَالِ ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) :

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ مَا فِي يَدِكَ مِنَ الْمَالِ قَدْ كَانَ لَهُ أَهْلٌ قَبْلَكَ ، وَهُوَ صَائِرٌ إِلَى أَهْلِهِ بَعْدَكَ ، وَإِنَّمَا لَكَ مِنْهُ مَا مَهَّدْتَ لِنَفْسِكَ ، فَاتِّرْ نَفْسَكَ عَلَى صَلَاحِ وَلَدِكَ ؛ فَإِنَّمَا أَنْتَ جَامِعٌ لِأَحَدِ رَجُلَيْنِ : إِمَّا رَجُلٌ عَمِلَ فِيهِ بِطَاعَةِ اللَّهِ فَسَعَدَ بِمَا شَقِيتَ ، وَإِمَّا رَجُلٌ عَمِلَ فِيهِ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ فَشَقِيَ بِمَا جَمَعْتَ لَهُ ، وَلَيْسَ مِنْ هَذَيْنِ أَحَدٌ بِأَهْلٍ أَنْ تُؤَثِّرَهُ عَلَى نَفْسِكَ وَلَا تُبَرِّدَ لَهُ عَلَى ظَهْرِكَ ، فَارْحُ لِمَنْ مَضَى رَحْمَةً اللَّهُ ، وَثِقْ لِمَنْ بَقِيَ بِرِزْقِ اللَّهِ² .

1 . تهذيب الأحكام : ج 10 ص 139 ح 551 ; أنساب الأشراف : ج 3 ص 182 نحوه .

2 . الكافي : ج 8 ص 72 ح 28 عن يونس عن بعض أصحابه ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 111 وفيه «أحوج» بدل «صلاح» .

Makil, onları Ali'nin (a.s) yanına getirdi. Maskala b. Hubeyre yüz bin dirhem vererek onları satın alıp azad etti. Daha sonra da Emirülmüminin Ali'nin (a.s) yanına elli bin [dirhem] götürdü. Ancak İmam (a.s) bunu kabul etmedi.

Bunun üzerine Maskala bu malları alarak çıktı, onları evine gömdü ve Muaviye'ye [Allah ona lanet etsin] katıldı. Emirülmüminin (a.s) onun evini yıktı ve azad ettiklerini geçerli saydı.¹

Bkz. c.7, s.493 (Maskala b. Hubeyre).

7/4

İMAM'IN KÖLESİ

2787-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin'in kölelerinden biri ondan mal istedi. Buyurdu ki: 'Benim payım ayrıldığında onu seninle bölüşeceğim.' Köle dedi ki: 'Bana yetmez.' Sonra da çıkıp Muaviye'nin yanına gitti. Muaviye ona mal bağışladı. Bunun üzerine Emirülmüminin'e (a.s) bir mektup yazarak kendisine ulaşan maldan haber verdi. Emirülmüminin (a.s) ona şöyle yazdı:

Elinde bulunan malın senden önce sahipleri vardı ve o senden sonra da sahiplerine ulaşacak. Ondan ancak kendin için kullandığın senindir. Öyleyse kendi maslahatını evlatlarının maslahatından öne geçir. Zira sen iki kişiden biri için mal toplamaktasın: Ya onunla Allah'a itaat eden kişi için ki [bu durumda] senin bedbaht olduğunla o saadete ulaşmıştır. Ya da onunla Allah'a karşı günah işleyen kişi için ki [bu durumda da] senin topladığınla o bedbaht olmuştur. Bu ikisinden hiçbirini onu kendine tercih etmen ve onun yükünü sırtında taşıman için layık değildir. O halde geçmiştekiler için Allah'ın rahmetini ümit et, kalanlar içinse Allah'ın rızkına güven!²

1-Tehzibu'l-Ahkam , c.10, s.139, h.551; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.182.

2-el-Kâfi, c.8, s.72, h.28, Yunus bazı arkadaşlarından; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.2, s.111.

8 / 4

الثُّعْمَانُ بْنُ الْعَجْلَانِ

2788 . تاريخ اليعقوبي عن أبي خالد الوالي : بَلَّغَهُ [الإمامُ عَلِيّاً] عليه السلام) أَنَّ الثُّعْمَانَ بْنَ الْعَجْلَانَ قَدْ ذَهَبَ بِمَالِ الْبَحْرَيْنِ ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ :
 أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّهُ مَنِ اسْتَهَانَ بِالْأَمَانَةِ وَرَغِبَ فِي الْحَيَاةِ ، وَلَمْ يُزِرْهُ نَفْسَهُ وَدِينَهُ ،
 أَخْلَلَ بِنَفْسِهِ فِي الدُّنْيَا ، وَمَا يُشْفِي¹ عَلَيْهِ بَعْدُ أَمْرٌ وَأَبْقَى وَأَشَقَى وَأَطْوَلُ .
 فَخَفِيَ اللَّهُ ! إِنَّكَ مِنْ عَشِيرَةِ ذَاتِ صَلَاحٍ ، فَكُنْ عِنْدَ صَالِحِ الظَّنِّ بِكَ ،
 وَرَاجِعْ ، إِنْ كَانَ حَقًّا مَا بَلَغَنِي عَنْكَ ، وَلَا تُقَلِّبَنَّ رَأْيِي فِيكَ ، وَاسْتَنْظِفْ
 خَرَاجَكَ ، ثُمَّ أَكْتُبْ إِلَيَّ لِتَأْتِيَتِكَ رَأْيِي وَأَمْرِي ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ .
 فَلَمَّا جَاءَهُ كِتَابُ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، وَعَلِمَ أَنَّهُ قَدْ عَمِلَ حَمَلَ الْمَالِ ، لَحِقَ
 مُعَاوِيَةَ² .

9 / 4

يَزِيدُ بْنُ حُجَبَةَ

من أصحاب الإمام (عليه السلام)³ ، وشهد معه حروبه⁴

1 . يُشْفِي : يُشْرِف (لسان العرب : ج 14 ص 437) .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 201 . وفي خصوص كونه والياً على البحرين من قبل الإمام (عليه السلام)
 راجع نهج البلاغة : الكتاب 42 وتاريخ الطبري : ج 4 ص 452 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 323
 وتاريخ خليفة بن خياط : ص 151 .

3 . تاريخ دمشق : ج 65 ص 147 ح 8256 .

4 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 367 ، الأخبار الموقفات : ص 575 ح 374 .

8/4

NUMAN B. ACLAN

2788-Tarih-i Yakubi [Ebu Halid Valibi'den]: İmam Ali'ye (a.s) Numan b. Aclan'ın Bahreyn beytülmalını götürdüğü haberi ulaştı. Ali (a.s) ona şöyle yazdı:

Her kim emaneti küçümserse hıyanete rağbet eder, dinini ve nefsinin arındırmaz; dünyada kendisine zarar verir. İleride başına gelecek şey ise daha acı, daha kalıcı, daha zahmet verici ve daha uzun olacaktır.

Allah'tan kork! Sen iyi bir hanedandansın, o halde sana duyulan iyi zannın yanında ol! Eğer senin hakkında bana ulaşan şey doğru ise bundan dön ve senin hakkındaki görüşümü değiştirme; vergi hesabını temizle! Sonra da bana yaz ki inşallah benim de görüşüm ve emrim sana ulaşsın!

Ali'nin (a.s) mektubu Numan'a ulaştığında kendisinin götürdüğü maldan onun haberdar olduğunu anladı ve Muaviye'ye katıldı.¹

9/4

YEZİD B. HUCEYYE

İmam'ın (a.s) yarenlerindendir.² Onunla birlikte savaşlarında hazır bulundu.³ İmam hakemiyet olayında şahitlerden biri olarak onu seçti.⁴

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.201, İmam (a.s) tarafından Bahreyn'e vali olduğu hususunda bkz. *Nehcü'l-Belaga*, 42. Mektup; *Tarih-i Taberi*, c.4, s.452; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.323; *Tarih-i Halife b. Hayyat*, s.151.

2-Tarih-i Dimeşk, c.65, s.147, h.8256.

3-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.367; *el-Ahbaru'l-Muvaffakayat*, s.575, h.374.

4-Tarih-i Taberi, c.5, s.54; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.389; *Tarih-i Dimeşk*, c.65, s.147.

استعمله الإمام (عليه السلام) على الرّي ودستى^{1 2}. لكنه انتهج الخيانة ، إذ نقل ابن الأثير أنّه استحوذ على ثلاثين ألف درهم من بيت المال ؛ وطالبه الإمام بالتقصّ الحاصل في بيت المال ، فأنكر ذلك ، فجلده³ وسجنه ، ففرّ من السجن والتحق بمعاوية⁴. وشهد على حجر بن عديّ حين أراد معاوية قتله⁵.

2789 . الغارات : كَانَ يَزِيدُ بْنُ حُجَّيَّةٍ قَدْ اسْتَعْمَلَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) عَلَى الرّي وَدَسْتِي ، فَكَسَرَ الْحَرَجَ وَاحْتَجَّ⁶ الْمَالَ لِنَفْسِهِ ، فَحَبَسَهُ عَلِيٌّ وَجَعَلَ مَعَهُ مَوْلًى لَهُ يُقَالُ لَهُ : سَعْدٌ ، فَقَرَّبَ يَزِيدُ رُكَايَتَهُ وَسَعَدٌ نَائِمٌ ، فَلَحِقَ بِمُعَاوِيَةَ . . .

وقال أيضاً شعراً يذم فيه عليّاً ويخبره أنّه من أعدائه ، لعنه الله ، فبلغ ذلك عليّاً (عليه السلام) فدعا عليه ، وقال لأصحابه : إرفعوا أيديكم فادعوا عليه ، فدعا عليه عليّ (عليه السلام) وأمن أصحابه .

قال أبو الصلت التّيمي : فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : اللَّهُمَّ إِنَّ يَزِيدَ بْنَ حُجَّيَّةٍ هَرَبَ بِإِلِ الْمُسْلِمِينَ ، وَلَحِقَ بِالْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ، فَأَكْفِنَا مَكْرَهُ وَكَيْدَهُ ، وَاجْزِهِ جَزَاءَ الظَّالِمِينَ⁷.

- 1 . دَسْتِي : بلدة تقع إلى الغرب والجنوب الغربي من مدينة طهران ، وكانت واسعة بحيث تشمل ما بين قزوین و همدان الحاليتين (راجع معجم البلدان : ج 2 ص 454) .
- 2 . الغارات : ج 2 ص 525 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 215 ، الأخبار الموفّيات : ص 575 ح 374 ، تاريخ دمشق : ج 65 ص 147 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 367 وفيهما «استعمله على الرّي» .
- 3 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 367 .
- 4 . الغارات : ج 2 ص 525 - 528 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 216 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 367 ، تاريخ دمشق : ج 65 ص 147 ح 8256 ، الأخبار الموفّيات : ص 575 ح 374 وليس فيه «حَبَسَهُ» .
- 5 . الغارات : ج 2 ص 528 ؛ أنساب الأشراف : ج 5 ص 268 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 273 .
- 6 . تَحْتَجُّهُ : أي تملكه دون الناس ، والاحتجان : جمع الشيء وضمه إليك (النهاية : ج 1 ص 348) .
- 7 . الغارات : ج 2 ص 525 و 528 وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 215 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 367 والأخبار الموفّيات : ص 575 ح 374 وتاريخ دمشق : ج 65 ص 147 - 149 .

İmam (a.s) onu Rey ve Desteba¹ üzerine vali olarak atadı.² Fakat o hıyanet yolunu seçti. İbn-i Esir'in naklettiğine göre o, beytûlmaldan otuz bin dirhemi eline geçirdi. İmam (a.s) beytûlmalda oluşan eksikliği ondan istediğinde bunu inkâr etti. Bunun üzerine ona kırbaç vurdu³ ve kendisini hapse attı. Hapisten kaçtı ve Muaviye'ye katıldı.⁴ Muaviye Hucr b. Adiy'yi öldürmek istediğinde onun aleyhine şahitlikte bulundu.⁵

2789-el-Gârât : Ali (a.s), Yezid b. Huceyye'yi Rey ve Desteba bölgesine vali olarak atamıştı. Vergiyi kırdı ve beytûlmaldan kendisi için aldı. Ali (a.s) onu hapsetti ve yanına “Sâd” isminde bir kölesini [nöbetçi olarak] bıraktı. Sâd uyuduğu sırada Yezid atını yaklaştırdı. Sonra da ona binip kaçarak Muaviye'ye katıldı...

Okuduğu bir şiirde Ali'yi (a.s) yermiş ve kendisinin de onun düşmanlarından olduğunu bildirmiştir. Allah ona lanet etsin. Bu haber Ali'ye (a.s) ulaştığında ona beddua etti ve yarenlerine buyurdu ki: ‘Ellerinizi kaldırın ve ona beddua edin.’ Sonra da Ali (a.s) ona beddua etti, yarenleri de “amin” dediler.

Ebu Salt Teymi diyor ki: Ali (a.s) şöyle dedi: Allahım! Yezid b. Huceyye Müslümanların malını kaçırdı ve fasık bir topluluğa katıldı. Onun hilesi ve tuzağı karşısında bize yet! Onu zalimlerin cezasına ulaştır!⁶

1-Desteba, bugünkü Tahran şehrinin güneybatısında bulunan bir bölgedir. Bugünkü Kazvin ve Hemedan arasını kapsayacak kadar geniş bir bölgedir. (bkz. *Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.454).

2-*el-Gârât* , c.2, s.525; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.215; *el-Ahbaru'l-Muveffekayat*, s.575, h.374; *Tarih-i Dimeşk*, c.65, s.147; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.367, son iki kaynakta “Onu Rey'e vali olarak atadı” ifadesi yer almıştır.

3-*el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.367.

4-*el-Gârât* , c.2, s.525-528; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.216; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.367; *Tarih-i Dimeşk*, c.65, s.147, h.8256; *el-Ahbaru'l-Muvaffakayat*, s.575, h.374, bu kaynakta “...hapse attı” bölümü zikredilmemiş.

5-*el-Gârât* , c.2, s.528; *Ensabu'l-Eşraf*, c.5, s.268; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.273.

6-*el-Gârât* , c.2, s.525 ve s.528. Ayrıca bkz. *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.215; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.367; *el-Ahbaru'l-Muvaffakayat*, s.575, h.374; *Tarih-i Dimeşk*, c.65, s.147-149.

10 / 4

كِتَابُ الْإِمَامِ إِلَى سَهْلِ فِيمَنْ لِحَقِّ بِمُعَاوِيَةَ

2790 . الإمام علي (عليه السلام) - من كتاب له إلى سهل بن حنيف الأنصاري ، وهو عامله على المدينة ، في معنى قوم من أهلها لحقوا بمعاوية - : أما بعد ؛ فقد بلغني أن رجلاً ممن قبلك يتسألون إلى معاوية ؛ فلا تأسف على ما يفتونك من عديهم ، ويذهب عنك من مددهم ؛ فكفى لهم غيًّا ، ولك منهم شافياً ، فرارهم من الهدى والحق ، وإيضاعهم إلى العمى والجهل ، وإننا هم أهل دُنيا مُقبلون عليها ، ومُطعمون إليها ، وقد عَرَفُوا العدلَ ورأوه ، وسمِعوه ووعوه ، وعلموا أن الناس عندنا في الحق أسوة ، فهربوا إلى الأثرة ، فبعداً لهم وسُحقاً !!

إنهم - والله - لم ينفروا من جور ، ولم يلحقوا بعدل ، وإننا لنطمع في هذا الأمر أن يُدَلِّلَ الله لنا صعبه ، ويُسهِّلَ لنا حزنه¹ ، إن شاء الله ، والسَّلامُ² .

الفصل الخامس محايدة عدة من أصحاب الإمام

1 / 5

جرير بن عبد الله البجلي

2791 . وقعة صفين عن صالح بن صدقة - بعد بيان كتاب الإمام علي (عليه السلام) إلى معاوية وإرساله مع جرير بن عبد الله وكثرة مدّة مقامه مع معاوية - :

1 . الحزن : المكان الغليظ الخشن (النهاية : ج 1 ص 380) .

2 . نهج البلاغة : الكتاب 70 ؛ أنساب الأشراف : ج 2 ص 386 نحوه إلى «سُحقاً» وراجع تاريخ اليعقوبي: ج 2 ص 203 .

10/4

İMAM'IN MUAVİYE'YE KATILANLAR HAKKINDA SEHL'E YAZDIĞI MEKTUP

2790-İmam Ali (a.s): [Medine'deki valisi Sehl b. Huneyf Ensari'ye, Medine halkından bir grubun Muaviye'ye katılmasından dolayı yazdığı mektupta]: İdaren altındaki halktan kimi adamlarının, gizlice Muaviye'ye katıldığını öğrendim. Onların gitmeleriyle sana uyanların sayısının azalması sonucu onların yardımlarından mahrum kaldığını düşünerek üzülme. Hidayetten ve haktan kaçarak körlüğe ve cehalete sığınarak gitmeleri onlara ceza olarak yeter. Sen de onların derdinden kurtulmuş olursun. Onlar hak ve hidayetden kaçıp körlüğe ve cehalete düşmüş oldular. Çünkü onlar dünya ehlidir; ona meyledip, ona koşarlar. Adaleti tanıdılar, gördüler, işittiler ve iyice öğrendiler; insanların hak konusunda bizim katımızda eşit olduğunu bildiler ve bundan çekinerek bir fayda elde etmeye koştular. Allah onları rahmetinden uzak kılsın!

Vallahi onlar bu zulümden kaçmadılar, adalete de kavuşmadılar; biz, Allah'ın bu işin zorluklarını yenmede, sıkıntısını hafifletmede bize yardım etmesini umutla beklemekteyiz inşallah. Vesselam!¹

Beşinci Fasıl

İmam'ın Yarenlerinden Bazılarının Ayrılması

5/1

CERİR B. ABDULLAH BECELİ

2791-Vakat-u Sıffin [Salih b. Sadaka'dan]: İmam'ın (a.s) Muaviye'ye yazdığı mektubu Cerir b. Abdullah'la göndermesinden ve onun Muaviye'nin yanında uzun süre kalmasından söz ettikten sonra şöyle devam ediyor:

¹-*Nehcü'l-Belaga*, 70. Mektup; *Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.386, bu kaynakta “Allah onları rahmetinden uzak kılsın!” cümlesine kadar. Ayrıca bkz. *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.203.

لَمَّا رَجَعَ جَرِيرٌ إِلَى عَلِيٍّ كَثُرَ قَوْلُ النَّاسِ فِي التُّهْمَةِ لَجَرِيرٍ فِي أَمْرِ مُعَاوِيَةَ . . .
 فَلَمَّا سَمِعَ جَرِيرٌ ذَلِكَ لَحِقَ بِقَرْقِيسِيَا¹ ، وَلَحِقَ بِهِ أَنَاسٌ مِنْ قَسْرٍ مِنْ قَوْمِهِ² .
2792 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي وَصْفِ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَبْلَ مُفَارَقَتِهِ - :
 أَمَّا هَذَا الْأَكْثَفُ عِنْدَ الْجَاهِلِيَّةِ - يَعْنِي جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيَّ - فَهُوَ يَرَى كُلَّ أَحَدٍ دُونَهُ ،
 وَيَسْتَصْغِرُ كُلَّ أَحَدٍ وَيَحْتَقِرُهُ ، قَدْ مَلَأَ نَارًا ، وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَطْلُبُ رِئَاسَةً ، وَيُرُومُ إِمَارَةً ،
 وَهَذَا الْأَعْوَرُ [يَعْنِي الْأَشْعَثَ] يُغْوِيهِ وَيُطْغِيهِ ، إِنْ حَدَّثَهُ كَذِبُهُ ، وَإِنْ قَامَ دُونَهُ تَكْصُ
 عَنْهُ ، فَهِيَ كَالشَّيْطَانِ ؛ ﴿إِذْ قَالَ لِلْأَنْسِيِّ أَكْثَرُ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي
 أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾^{3 4} .

2793 . تاريخ الطبري : خَرَجَ جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى قَرْقِيسِيَاءَ وَكَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ ،
 فَكَتَبَ إِلَيْهِ يَأْمُرُهُ بِالْقُدُومِ عَلَيْهِ⁵ .

2794 . سير أعلام النبلاء عن محمد بن عمر : لَمْ يَزَلْ جَرِيرٌ مُعْتَرِلاً لِعَلِيٍّ وَمُعَاوِيَةَ
 بِالْجَزِيرَةِ وَنَوَاحِيهَا ، حَتَّى تُوَفِّيَ بِالشَّرَاةِ فِي وِلَايَةِ الصَّحَّاحِ بْنِ قَيْسٍ عَلَى الْكُوفَةِ⁶ .

1 . قَرْقِيسِيَا : بَلَدٌ عَلَى نَهْرِ الْخَابُورِ قَرِبَ صَفَيْنَ وَالرَّقَّةِ ، وَعِنْدَهَا مَصْبَبُ الْخَابُورِ فِي الْفَرَاتِ
 (رَاجِعْ مَعْجَمَ الْبُلْدَانِ : ج 4 ص 328) .

2 . وَقَعَةُ صَفَيْنَ : ص 59 - 61 .

3 . الْحَشْرُ : 16 .

4 . شَرْحُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : ج 20 ص 287 ح 277 ؛ نثر الدرّ : ج 1 ص 325 نحوه .

5 . تَارِيخُ الطَّبْرِيِّ : ج 4 ص 562 وَرَاجِعُ الْغَارَاتِ : ج 2 ص 553 وَشَرْحُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : ج 4 ص 93 .

6 . سِيرُ أَعْلَامِ النَّبَلَاءِ : ج 2 ص 536 الرَّقْمُ 108 ، تَهْذِيبُ الْكَمَالِ : ج 4 ص 535 الرَّقْمُ 917 وَفِيهِ
 «بِالسَّرَاةِ» بَدَلَ «بِالشَّرَاةِ» وَزَادَ فِي آخِرِهِ «وَكَانَتْ وِلَايَتُهُ سَنَتَيْنِ وَنِصْفًا بَعْدَ زِيَادِ بْنِ أَبِي سَفْيَانَ»
 وَرَاجِعُ الطَّبَقَاتِ الْكُبْرَى : ج 6 ص 22 .

Cerir Ali'nin (a.s) yanına geri döndüğünde halkın onun Muaviye'yle ilişkisi konusunda töhmet içeren sözleri çoğaldı...

Cerir bunları duyunca Kerkisiya'ya¹ gitti. Kasr halkından bir grup yakınları da kendisine katıldı.²

2792-İmam Ali (a.s) [Kendisinden ayrılmadan önce Cerir b. Abdullah'tan söz ederken]:

“Cahiliyette kaba olan bu adam [Cerir b. Abdullah] herkesi kendisinden aşağıda görür; herkesi küçük saymakta ve tahkir etmektedir. O, ateşle dolmuştur. Bununla birlikte o riyaset ve hükümet istemektedir. Şu tek gözlü [Eş'as] onu saptırmakta ve azdırmaktadır. Eğer onu konuşturursa yalan söyler. Onun yanında durduğunda da kendisini yalnız bırakır. O ikisi şeytan gibidirler. *“Hani insana, kâfir ol der de insan kâfir oldu muydu, şüphe yok ki der, ben senden tamamıyla uzağım, şüphe yok ki ben, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım.”*^{3/4}

2793-Tarih-i Taberi: Cerir b. Abdullah Kerkisiya'ya doğru yola çıktı ve Muaviye'ye mektup yazdı. Muaviye de bir mektup yazarak ona kendisine doğru gelmesini emretti.⁵

2794-Siyer-i A'lamu'n-Nubela [Muhammed b. Ömer'den]: Cerir hep Ali'den (a.s) ve Muaviye'den ayrılmış bir halde Cezire ve etrafında yaşıyordu. O, Zahhak b. Kays'ın Küfe hükümeti döneminde Şerat'da vefat etti.⁶

1-Kerkiyisa, Sıffin ve Rıkka yakınlarında Habur nehri üzerinde bir şehirdir. Habur nehri orada Fırat'a dökülür. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.328).

2-*Vakat-u Sıffin*, s.59-61.

3-Haşr, 16.

4-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.20, s.287, h.277; *Nesru'd-Dur*, c.1, s.325.

5-*Tarih-i Taberi*, c.4, s.562. Ayrıca bkz. *el-Gârât*, c.2, s.553; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.4, s.93.

6-*Siyer-i A'lamu'n-Nubela*, c.2, s.536, no.108; *Tehzibu'l-Kemal*, c.4, s.535, no.917, bu kaynakta “Şerat'ta” yerine “Serat'ta” gelmiş, son bölüme de şu ilavede bulunmuş: “Onun hükümeti Ziyad b. Ebu Süfyan'dan sonra iki buçuk yıl sürdü.” Ayrıca bkz. *et-Tabakatu'l-Kübra*, c.6, s.22.

2 / 5

أبو عبد الرحمن السلمي

2795 . الغارات عن عطاء بن السائب : قَالَ رَجُلٌ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ :
أُنْشِدْكَ بِاللَّهِ تُخْبِرُنِي ، فَلَمَّا أَكَّدَ عَلَيْهِ قَالَ : بِاللَّهِ هَلْ أَبْغَضْتَ عَلِيًّا إِلَّا يَوْمَ قَسَمَ الْمَالِ فِي
أَهْلِ الْكُوفَةِ فَلَمْ يُصِبْكَ وَلَا أَهْلَ بَيْتِكَ مِنْهُ شَيْءٌ ؟ قَالَ : أَمَا إِذَا أُنْشِدْتَنِي بِاللَّهِ فَلَقَدْ كَانَ
ذَلِكَ¹ .

3 / 5

وائِلُ بْنُ حُجْرٍ

2796 . الغارات عن فضيل بن خديج : كَانَ وائِلُ بْنُ حُجْرٍ عِنْدَ عَلِيٍّ (عليه السلام)
بِالْكُوفَةِ ، وَكَانَ يَرَى رَأْيَ عُثْمَانَ ، فَقَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) : إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَأْذَنَ لِي
بِالْخُرُوجِ إِلَى بِلَادِي وَأُصْلِحَ مَالِي هُنَاكَ ، ثُمَّ لَا أَلْبَثُ إِلَّا قَلِيلًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ حَتَّى أَرْجِعَ
إِلَيْكَ .

فَأَذِنَ لَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) وَظَنَّ أَنَّ ذَلِكَ مِثْلُ مَا ذَكَرَهُ . فَخَرَجَ إِلَى بِلَادِ قَوْمِهِ وَكَانَ
قِيلًا² مِنْ أَقْبَالِهِمْ ، عَظِيمَ الشَّانِ فِيهِمْ ، وَكَانَ النَّاسُ بِهَا أَحْزَابًا وَشِيعَةً ; فَشِيعَةُ تَرَى رَأْيَ
عُثْمَانَ ، وَأُخْرَى تَرَى رَأْيَ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، فَكَانَ وائِلُ بْنُ حُجْرٍ هُنَاكَ حَتَّى دَخَلَ
بُسْرُ صَنْعَاءَ .

فَكَتَبَ إِلَيْهِ : أَمَا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ شِيعَةَ عُثْمَانَ بِبِلَادِنَا شَطَرُ أَهْلِهَا ، فَأَقْدَمَ عَلَيْنَا ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ
بِحَضَرَمَوْتَ أَحَدٌ يَرُدُّكَ عَنْهَا وَلَا يَنْصِبُ لَكَ فِيهَا ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهَا بُسْرُ بْنُ مَعَةَ حَتَّى دَخَلَهَا .
فَزَعَمَ أَنَّ وائِلًا اسْتَقْبَلَ بُسْرَ بْنَ أَبِي أَرْطَاةَ بِشَنْوَةِ ، فَأَعْطَاهُ عَشْرَةَ آلَافٍ ، وَأَنَّهُ كَلَّمَهُ فِي
حَضَرَمَوْتَ ، فَقَالَ لَهُ : مَا تُرِيدُ ؟

1 . الغارات : ج 2 ص 567 ; المنتخب من ذيل المذيّل : ج 1 ص 147 نحوه .

2 . القَيْلُ : الْمَلِكُ النّافِذُ الْقَوْلَ وَالْأَمْرَ (لسان العرب : ج 11 ص 576) .

2/5

EBU ABDURRAHMAN SULEMİ

2795-el-Gârât [Ata b. Saib'den]: Biri Ebu Abdurrahman Sulemi'ye dedi ki: 'Seni Allah'a yemin veriyorum ki bana (doğruyu) söyle!' O bunu kabul edince dedi ki: 'Allah için (doğru söyle), Ali Küfe halkı arasında malı bölüştürürken sana ve ailene ondan bir şey ulaşmadığından başka bir şey için mi Ali'ye (a.s) öfkelenedin?' Dedi ki: 'Beni Allah'a yemin verdin, evet öyle oldu.'¹

3/5

VAİL B. HUCR

2796-el-Gârât [Fuzeyl b. Hudeyc'den]: Vail b. Hucr, Küfe'de Ali'nin (a.s) yanındaydı. Ancak Osman'ın görüşüne sahipti. Ali'ye (a.s) dedi ki: Uygun görürsen bana izin ver de kendi şehrim'e gidip oradaki işlerimi düzene koyayım. İnşallah azıcık kalacağım, sonra tekrar senin yanına döneğim.

Ali (a.s) onun söylediği gibi olduğunu zannederek kendisine izin verdi. O da kendi kavminin şehrine doğru yola çıktı. Orada sözü geçen nüfuz sahiplerinden ve büyüklerden sayılıyordu. Orada insanlar gruplar ve bölükler halindeydi. Bir grup Osman'ın görüşünü kabul etmekte, başka bir grup ise Ali'nin (a.s) görüşünde idi. Vail b. Hucr oradayken Busr (Muaviye'nin komutanlarından biri) Sana'ya girdi.

Ona şöyle yazdı: 'Osman'ın takipçileri şehrimizdeki halkın yarısını oluşturmaktadır. Bize doğru gel. Zira Hazremut'ta şehri savunacak ve sana karşı duracak kimse yoktur.' Bunun üzerine Busr, beraberindekiyle birlikte oraya yöneldi ve şehre girdi.

Ravinin zannına göre Vail Busr b. Ertad'ı Şenue bölgesinde karşıladı. Sonra da ona on bin kişi verdi ve kendisiyle Hazremut hakkında konuştu, "Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu.

1-el-Gârât , c.2, s.567; el-Muntahab min Ziyli'l-Muzeyyel, c.1, s.147.

قال : أريد أن أقتل ربعَ حَضْرَمَوْت ، قال : إن كنت تُريدُ أن تقتلَ ربعَ حَضْرَمَوْت فأقتل عبدَ اللهِ بنَ ثَوَابَةَ ؛ إِنَّهُ لَرَجُلٌ فِيهِمْ ، وَكَانَ مِنَ الْمَقَاوِلَةِ¹ الْعِظَامِ ، وَكَانَ لَهُ عَدُوٌّ فِي رَأْيِهِ مُخَالِفًا² .

1 . الْمَقَاوِلَةُ : جمع قَيْل (لسان العرب : ج 11 ص 575) وقد تقدّم توضيحه .

2 . الغارات : ج 2 ص 630 .

Busr dedi ki: ‘Hazremut halkından bir bölümünü öldürmek istiyorum.’ Vail dedi ki: ‘Eğer Hazremut halkının bir bölümünü öldürmek istiyorsan Abdullah b. Sevabe’yi öldür. Zira onların arasında [nüfuz sahibi] er kişi odur.’ O, sözü geçen büyük nüfuz sahiplerindendi ve Vail’in düşmanı, görüşünün de muhalif idi.¹

1-el-Gârât , c.2, s.630.

الفصل السادس:

استشهاد مالك الأشر

1 / 6

البشارة بالخير

2797 . الفتوح - في حرب صفين - : بكى الأشر ، فقال له علي (رضي الله عنه) : ما يُكيك - لا أبكي الله عيناك - ؟ فقال : أبكي يا أمير المؤمنين لاني أرى الناس يقتلون بين يديك ، وأنا لا أرزق الشهادة فأفوز بها . فقال له علي (رضي الله عنه) : أبشر بالخير يا مالك¹ .

2 / 6

إشخاض مالك إلى مصر

2798 . تاريخ الطبري - في ذكر أحداث سنة ثمان وثلاثين مجرية - : فلما انقضى أمر الحكومة ، كتب علي إلى مالك بن الحارث الأشر - وهو يومئذ بنصيبين - : أما بعد ، فإنك ممن استظهرته على إقامة الدين ، واقمعه به نخوة² الأئمة ، وأشد به الثغر³ المخوف . وكنت وليث محمد بن أبي بكر مصر ، فخرجت عليه بها خوارج ، وهو غلام حدث ليس يدي تجربة للحرب ، ولا بمجرب للأشياء ،

1 . الفتوح : ج 3 ص 179 .

2 . النخوة : العظمة والكبر والفخر (لسان العرب : ج 15 ص 313) .

3 . الثغر : موضع المخافة من فروع البلدان (لسان العرب : ج 4 ص 103) .

Altıncı Fasıl

Malik Eşter'in Şehadeti

1/6

HAYIR MÜJDESİ

2797-el-Fütuh [Sıffin savaşında]: Eşter ağladı. Ali (a.s) ona “Allah gözlerini ağlatmasın! Niçin ağlıyorsun?” diye sorduğunda dedi ki: ‘Ey Emirülmüminin! İnsanların senin önünde öldürüldüklerini gördüğüm halde bana kurtuluşuma vesile olacak şehadet nasip olmadığı için ağlıyorum.’ Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: “Ey Malik! Sana hayır müjdesi var!”¹

2/6

MALİK'İN MİSİR'A GÖNDERİLİŞİ

2798-Tarih-i Taberi [Hicri otuz sekiz yılı olaylarından söz ederken]: Hakemlik işi sona erdiğinde Ali (a.s) [o gün Nasibeyn'de bulunan] Malik b. Haris Eşter'e şöyle yazdı: Sen dini uygulamada, suçluların kibirini kırmada ve tehlikeli sınırları korumada kendisine sırtımı dayayabileceğim kimselerdensin. Muhammed b. Ebubekir'i Mısır'a vali olarak atamıştım. Bir grup kişi ona karşı ayaklandı. Ancak o, yaşı küçük ve savaş tecrübesi olmayan bir gençti; diğer konularda da tecrübeli değildi.

1-el-Fütuh, c.3, s.179.

فَاقْدِمْ عَلَيَّ ؛ لِنَنْظُرَ فِي ذَلِكَ فِيمَا يَنْبَغِي ، وَاسْتَخْلِفْ عَلَى عَمَلِكَ أَهْلَ الْبَقَّةِ وَالنَّصِيحَةِ مِنْ أَصْحَابِكَ . وَالسَّلَامُ .
فَأَقْبَلَ مَالِكٌ إِلَى عَلِيٍّ حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهِ ، فَحَدَّثَهُ حَدِيثَ أَهْلِ مِصْرَ ، وَخَبَرَهُ خَبَرَ أَهْلِهَا ، وَقَالَ : لَيْسَ لَهَا غَيْرُكَ ، اخْرُجْ رَحِمَكَ اللَّهُ ، فَإِنِّي إِن لَمْ أُوصِكَ أَكْتَفَيْتُ بِرَأْيِكَ ، وَاسْتَعْنِ بِاللَّهِ عَلَى مَا أَهَمَّكَ ، فَاحْطِطِ الشَّدَّةَ بِاللَّيْنِ ؛ وَارْفُقْ مَا كَانَ الرِّفْقُ أَوْلَى ، وَاعْتَرِمْ بِالشَّدَّةِ حِينَ لَا يُغْنِي عَنْكَ إِلَّا الشَّدَّةُ¹ .

3 / 6

كِتَابُ الْإِمَامِ إِلَى أَهْلِ مِصْرَ قَبْلَ إِشْخَاصِ مَالِكٍ

2799 . الإمام علي (عليه السلام) - من كتاب له إلى أهل مصر لما ولى عليهم الأشر - :
من عبد الله علي أمير المؤمنين إلى القوم الذين غضبوا لله حين غصي في أرضه وذُهب بحقه ، فَضَرَبَ الْجَوْرُ سُرَادِقَهُ عَلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ ، وَالْمُقِيمِ وَالظَّالِمِ² ، فَلَا مَعْرُوفَ يُسْتَرَاخُ إِلَيْهِ ، وَلَا مُنْكَرَ يَنْتَاهِي عَنْهُ .

أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكُمْ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ ؛ لَا يَتَأَمَّ أَيْامَ الْخَوْفِ ، وَلَا يَنْكُلُ³ عَنِ الْأَعْدَاءِ سَاعَاتِ الرُّوعِ⁴ ، أَشَدَّ عَلَى الْفُجَّارِ مِنْ حَرِيقِ النَّارِ ، وَهُوَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ أَخُو مَذْجِجَ ، فَاسْمَعُوا لَهُ ، وَأَطِيعُوا أَمْرَهُ فِيمَا طَابَقَ الْحَقُّ ، فَإِنَّهُ سَيُفِّ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ ، لَا كَلِيلُ الظُّبَّةِ⁵ ، وَلَا نَابِي⁶ الصَّرِيَّةِ ، فَإِنْ أَمَرَكُمْ أَنْ تَنْفِرُوا فَانْفِرُوا ، وَإِنْ أَمَرَكُمْ أَنْ تُقِيمُوا فَاقِيمُوا ؛ فَإِنَّهُ لَا يَقْدِمُ وَلَا يُحْجِمُ وَلَا يُؤَخِّرُ وَلَا يَقْدِمُ إِلَّا عَنْ أَمْرِي

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 95 ؛ الأُمالي للمفيد : ص 79 ح 4 نحوه عن هشام بن محمد ، وفيه إشارة إلى شهادة محمد بن أبي بكر ، الغارات : ج 1 ص 257 عن المدائني وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 167 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 410 .

2 . الظاعن : الشاخص لسفر في حج أو غزو أو مسير من مدينة إلى أخرى ، وهو ضد الخافض ؛ يقال : أظاعن أنت أم مقيم (تاج العروس : ج 18 ص 362) .

3 . نكل : نکص ؛ يقال : نكل عن العدو ؛ أي جبن (لسان العرب : ج 11 ص 677) .

4 . الرُّوع : الفرع (لسان العرب : ج 8 ص 135) .

5 . الظُّبَّةُ : حد السيف والسنان والنصل والخنجر وما أشبه ذلك (لسان العرب : ج 15 ص 22) .

6 . نَبَا السيف عن الصربية : كل ولم يحك فيها (لسان العرب : ج 15 ص 301) .

Yanıma gel de bu konuda ne yapabileceğimize bakalım! Kendi yerine de hayrına güvendiğin yarenlerinden birini bırak. Vesselam.

Bunun üzerine Malik gelip Ali'nin (a.s) huzuruna çıktı. İmam (a.s), Mısır halkının sözünü Malik'e söyledi, Mısırlıların durumunu ona bildirdi ve şöyle buyurdu: Senden başkası oraya uygun değildir. Allah sana rahmet etsin! Oraya git; eğer sana tavsiyede bulunmasam dahi senin görüşün benim için kâfidir. Sana gelen sıkıntıda Allah'tan yardım dile, sertliği yumuşaklıkla karıştır; yumuşaklık daha etkili olduğu sürece yumuşak ol, sadece sertliğin fayda vereceği yerde de sert davran.¹

3/6

İMAM'IN (A.S) MALİK'İ GÖNDERMEDEN ÖNCE MISIR HALKINA YAZDIĞI MEKTUP

2799-İmam Ali (a.s) [Malik Eşter'i Mısır'a vali tayin ettiği zaman Mısır halkına yazdığı mektupta]: "Allah'ın kulu, müminlerin emiri Ali'den Allah'a isyan edildiği, hakkın yok edildiği; zulüm ve işkence çadırının iyi-kötü, mukim-yolcu herkesin başına kurulduğu; marufla amel edip rahatlamamanın, münkerden uzaklaşmanın mümkün olmadığı bir çağda, Allah rızası için öfkelenen topluma.

...Size Allah'ın kullarından; korku günlerinde uyumayan, korkulu dönemlerde ihtiyatı elinden bırakmayan, kötülük işleyenlere ateşten de çetin olan bir kulu gönderiyorum. O Mezhic boyundan Malik b. Harris'dir. Onu dinleyin, hakka uygun olan emrine itaat edin. O, Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır; ağzı körelmez, vurduğunda da iz bırakır. Eğer toplu olarak hareket etmenizi emrederse harekete geçin, kalıp direnmenizi emrederse kalıp direnin. Çünkü o emrim olmadıkça ne geri kalır, ne ileri gider, ne acele eder ve ne de geciktirir.

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.95; el-Emali, Müfid, s.79, h.4, Hişam b. Muhammed'den, bu kaynakta Muhammed b. Ebubekir'in şehadetine de işaret edilmiş; el-Gârât , c.1, s.257, Medaini'den. Ayrıca bkz. Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.167; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.410.

وَقَدْ أَثَرْتُمْ بِهِ عَلَى نَفْسِي ; لِتَصِيحَتِهِ لَكُمْ ، وَشِدَّةِ شَكِيمَتِهِ¹ عَلَى عَدُوِّكُمْ² .

2800 . الأُمالي للمفيد عن هشام بن مُحَمَّد : قَدَّمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَمَامَهُ [أَي مَالِك] كِتَاباً إِلَى أَهْلِ مِصْرَ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكُمْ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ،
وَأَسْأَلُهُ الصَّلَاةَ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ ، وَإِنِّي قَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكُمْ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ ، لَا يَنَامُ أَيَّامَ
الْخَوْفِ ، وَلَا يَنُكِلُ عَنِ الْأَعْدَاءِ حِذَارَ الدَّوَائِرِ³ ، مِنْ أَشَدِّ عبيدِ اللَّهِ بَأْسًا ، وَأَكْرَمِهِمْ
حَسَبًا ، أَضَرَّ عَلَى الْفُجَّارِ مِنْ حَرِيقِ النَّارِ ، وَأَبْعَدَ النَّاسِ مِنْ دَنَسٍ أَوْ عَارٍ ، وَهُوَ مَالِكُ
بْنِ الْحَارِثِ الْأَشْتَرِ ، لَا نَابِي الصَّرِيسِ ، وَلَا كَلِيلُ الْحَدِّ ، حَلِيمٌ فِي الْحَدَرِ ، رَزِينٌ فِي
الْحَرْبِ ، ذُو رَأْيٍ أَصِيلٍ ، وَصَبْرٍ جَمِيلٍ ; فَاسْمَعُوا لَهُ ، وَأَطِيعُوا أَمْرَهُ ، فَإِنْ أَمَرَكُمْ بِالتَّغْيِيرِ
فَانْفِرُوا ، وَإِنْ أَمَرَكُمْ أَنْ تُقِيمُوا فَاقِيمُوا ; فَإِنَّهُ لَا يَقْدِمُ وَلَا يُجْهِمُ إِلَّا بِأَمْرِي ، فَقَدْ أَثَرْتُمْ بِهِ عَلَى
نَفْسِي ; نَصِيحَةً لَكُمْ ، وَشِدَّةَ شَكِيمَةٍ عَلَى عَدُوِّكُمْ ، عَصَمَكُمُ اللَّهُ بِالْهُدَى ، وَثَبَّتَكُمُ بِالتَّقْوَى ،
وَوَفَّقَنَا وَإِيَّاكُمْ لِمَا يُحِبُّ وَيَرْضَى . وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ⁴ .

1 . الشكيمة : قُوَّةُ الْقَلْبِ ، وَإِنَّهُ لَشَدِيدُ الشَّكِيمَةِ : إِذَا كَانَ شَدِيدَ النَّفْسِ أَنْفًا أَبْيَأَ (لسان العرب : ج 12 ص 324) .

2 . نهج البلاغة : الكتاب 38 ، الغارات : ج 1 ص 266 عن فضيل بن خديج عن مولى الأشتر ، الاختصاص : ص 80 عن عبد الله بن جعفر ، بحار الأنوار : ج 33 ص 595 ح 741 ; تاريخ الطبري : ج 5 ص 96 عن فضيل بن خديج عن مولى الأشتر ، تاريخ دمشق : ج 56 ص 390 ح 7165 كلها نحوه وراجع تاريخ البعقوبي : ج 2 ص 194 .

3 . الدوائر : الموت أو القتل (لسان العرب : ج 4 ص 297) .

4 . الأُمالي للمفيد : ص 81 ح 4 عن هشام بن مُحَمَّد ، الغارات : ج 1 ص 260 عن صعصعة نحوه وزاد فيه «لَا نَاكِلٌ عَنْ قَدَمٍ وَلَا وَاهٍ فِي عِزْمٍ» بعد «لَا يَنُكِلُ عَنِ الْأَعْدَاءِ» .

O sizin hayrınızı istediğinden ve düşmanınıza karşı da şiddetli olduğundan dolayı (kendisine ihtiyacım olduğu halde size göndermekle) sizi kendime tercih ettim."¹

2800-el-Emali, Müfid [Hişam b. Muhammed'den]: Emirülmüminin (a.s), Malik'i Mısır'a göndermeden önce Mısır halkına şöyle yazdı:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Selamun aleykum! Ben huzurunuzda kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a hamd ediyorum; O'ndan peygamberi Muhammed'e ve hanedanına salât-u selam göndermesini istiyorum. Ben size Allah'ın kullarından öyle bir kul gönderdim ki o, korkulu günlerde uyumaz, ölüm korkusu ile düşmanların karşısına çıkmaktan geri kalmaz; Allah'ın kullarından savaşta en çetini ve soy bakımından onların en yücesi, günahkârlara karşı ateşten daha yakıcı, kirlilik ve utanca insanların en uzağıdır.

O, Malik b. Haris Eşter'dir. Ne dişi körelir, ne kılıcı keskinliğini yitirir; ihtiyat anında hilimli, savaşta metanetlidir; görüşü sağlam, sabrı güzeldir. Onu dinleyin, emrine itaat edin. Eğer hareket etmenizi emrederse harekete geçin, kalmanızı emrederse kalın. Çünkü o emrim olmadıkça ne bir adım ileri gider, ne de geri çekilir.

Sizin hayrınızı istediğim ve düşmanınıza karşı da şiddetli olduğum için onun hakkında (kendisine ihtiyacım olduğu halde size göndermekle) sizi kendime tercih ettim. Allah sizi hidayetle korusun, takva ile size sebat versin; bizi de sizi de hoşuna giden ve razı olduğu şeye muvaffak kılsın! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.²

1-*Nehcü'l-Belaga*, 38. Mektup; *el-Gârât*, c.1, s.266, Fuzeyl b. Hudeyc Eşter'in kölesinden; *el-İhtisas*, s.80, Abdullah b. Cafer'den; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.595, h.741; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.96, Fuzeyl b. Hudeyc Eşter'in kölesinden; *Tarih-i Dimeşk*, c.56, s.390, h.7165. Ayrıca bkz. *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.194.

2-*el-Emali*, Müfid, s.81, h.4; Hişam b. Muhammed'den nakletmiştir; *el-Gârât*, c.1, s.260, Sa'saa'dan nakletmiştir.

4 / 6

واجبات مالك في حكومة مصر¹

2801 . الإمام علي (عليه السلام) - في عهده إلى مالك الأشر في ولاه مصر وأعمالها - : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . هذا ما أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِيُّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ الْأَشْرَفِ فِي عَهْدِهِ إِلَيْهِ حِينَ وَلَاهُ مِصْرَ : جَبَايَةَ خَرَاجِهَا ، وَمُجَاهَدَةَ عَدُوِّهَا ، وَاسْتِصْلَاحَ أَهْلِهَا ، وَعِمَارَةَ بِلَادِهَا . أَمَرَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ ، وَإِثَارِ طَاعَتِهِ ، وَاتِّبَاعِ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ فِي كِتَابِهِ مِنْ فَرَائِضِهِ وَسُنَنِهِ الَّتِي لَا يَسْعُدُ أَحَدٌ إِلَّا بِاتِّبَاعِهَا ، وَلَا يَشْقَى إِلَّا مَعَ جُحُودِهَا وَإِضَاعَتِهَا ، وَأَنْ يَنْصُرَ اللَّهُ بِيَدِهِ وَقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ ؛ فَإِنَّهُ قَدْ تَكَفَّلَ بِنَصْرِ مَنْ نَصَرَهُ ، إِنَّهُ قَوِيٌّ عَزِيزٌ .

وَأَمَرَهُ أَنْ يَكْسِرَ مِنْ نَفْسِهِ عِنْدَ الشَّهَوَاتِ ؛ فَإِنَّ النَّفْسَ أَمَارَةٌ بِالسَّوْءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي ، إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ . «وَأَنْ يَعْتَمِدَ كِتَابَ اللَّهِ عِنْدَ الشُّبُهَاتِ ؛ فَإِنَّ فِيهِ تَبْيَانَ كُلِّ شَيْءٍ ، وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ . وَأَنْ يَتَحَرَّى رِضَا اللَّهِ ، وَلَا يَتَعَرَّضَ لِسَخَطِهِ ، وَلَا يُصِرَّ عَلَى مَعْصِيَتِهِ ، فَإِنَّهُ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ» .

ثُمَّ أَعْلَمَ يَا مَالِكُ أَنِّي وَجَّهْتُكَ إِلَى بِلَادٍ قَدْ جَرَتْ عَلَيْهَا دُولٌ قَبْلَكَ مِنْ عَدَلٍ وَجورٍ ، وَأَنَّ النَّاسَ يَنْظُرُونَ مِنْ أُمُورِكَ فِي مِثْلِ مَا كُنْتَ تَنْظُرُ فِيهِ مِنْ أُمُورِ الْوَلَاةِ قَبْلَكَ ، وَيَقُولُونَ فِيكَ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِيهِمْ ، وَإِنَّمَا يُسْتَدَلُّ عَلَى الصَّالِحِينَ بِمَا يُجْرِي اللَّهُ لَهُمْ عَلَى السُّنَنِ عِبَادِهِ ،

1 . جاء عهد الإمام (عليه السلام) إلى مالك الأشر في نهج البلاغة وتحف العقول ودعائم الإسلام - تحت عنوان آخر - . وبما أن متن تحف العقول أتم وأكثر تناسقاً فلذا رجحناه على المصدرين الآخرين ، وقد ميزنا زيادته بوضع الأقواس « » .

4/6

MALİK'İN MİSİR HÜKÜMETİNDEKİ GÖREVLERİ

2801-İmam Ali (a.s) [Malik Eşter'i Mısır'a ve oranın işlerine vali olarak tayin ettiğinde yazdığı emirnamesi]: Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla... Bu, Allah'ın kulu müminlerin emiri Ali'nin, vergisini toplamak, düşmanı ile savaşmak, halkını ıslah etmek, şehirlerini imar etmek üzere Mısır'a vali tayin ettiği Malik b. Haris Eşter'e emirnamesidir. Ona, Allah'tan korkmasını, itaatini tercih etmesini; herkesin sadece uyduğunda mutlu olduğu, inkâr ve zayi ettiğinde ise mutsuz olduğu farzlarına ve sünnetlerine dair kitabında emrettiği şeyleri yerine getirmesini ve Allah'a kalbiyle, eliyle, diliyle yardım etmesini emreder. Zira Allah, kendisine yardım edene yardım etmeyi üstlenmiştir. O, güçlü ve azizdir.

Yine şehvetler karşısında nefisini kırmasını, onun serkeşliğini bastırmasını emreder. Zira “nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça hep kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbim bağışlayan ve merhamet edendir.”¹

Şüpheli yerlerde Allah'ın kitabına itimat etmesini emrediyor. Zira her şeyin açıklaması onda mevcuttur ve o, imanlı bir millet için rehber ve rahmettir. Yine Allah'ın rızası peşinde olmasını, gazabına sebep olan şeylerin etrafında dolaşmamasını; O'na karşı günah işlemekte ısrarlı davranmamasını emrediyor. Zira Allah'tan kaçıp sığınabileceğin başka biri yok.

Ey Malik! Seni, senden önce adaletle veya zulümle hükmü süren nice devletlerin gelip geçtiği bir ülkeye yolladığımı bilesin. Sen, kendinden önceki buyruk sahiplerinin yaptıklarını nasıl görüyor, seyrediyorsan, halk da senin işlerini öylece görür. Sen, onlar hakkında neler söylüyorsan; halk da senin hakkında öyle şeyler söyleyecek. Salih insanları, Allah'ın kullarının diliyle söylettiği şeylerden tanımak mümkündür.

1-Yusuf, 53.

فَلْيَكُنْ أَحَبَّ الذَّخَائِرِ إِلَيْكَ ذَخِيرَةُ الْعَمَلِ الصَّالِحِ «بِالْقَصْدِ فِيهَا تَجْمَعُ وَمَا تَرعى بِهِ رَعِيَّتَكَ» ، فَاْمَلِكْ هَوَاكَ ، وَشُحَّ بِنَفْسِكَ عَمَّا لَا يَحِلُّ لَكَ ؛ فَإِنَّ الشُّحَّ بِالنَّفْسِ الْإِنصَافُ مِنْهَا فِيهَا أَحَبَّتْ وَكَرِهَتْ .

وَأَشْعِرْ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ ، وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ ، وَاللُّطْفَ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِمْ ، وَلَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ضَارِيًا تَغْتَمُّ أَلْهُمَّ ؛ فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ ؛ إِمَّا أَحْ لَكَ فِي الدِّينِ ، وَإِمَّا نَظِيرُ لَكَ فِي الْخَلْقِ ، يَفْرُطُ¹ مِنْهُمْ الزَّلَلُ ، وَتَعْرِضُ لَهُمُ الْعِلَلُ ، وَيُوقِي عَلَى أَيْدِيهِمْ فِي الْعَمَدِ وَالْخَطَا ، فَأَعْطِهِمْ مِنْ عَفْوِكَ وَصَفْحِكَ مِثْلَ الَّذِي تُحِبُّ أَنْ يُعْطِيكَ اللَّهُ مِنْ عَفْوِهِ ؛ فَإِنَّكَ فَوْقَهُمْ ، وَوَالِي الْأَمْرِ عَلَيْكَ فَوْقَكَ ، وَاللَّهُ فَوْقَ مَنْ وَلَاكَ بِمَا عَزَّفَكَ مِنْ كِتَابِهِ ، وَبَصَّرَكَ مِنْ سُنَنِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) .

عَلَيْكَ بِمَا كَتَبْنَا لَكَ فِي عَهْدِنَا هَذَا ، لَا تَنْصِبَنَّ نَفْسَكَ لِحَرْبِ اللَّهِ ؛ فَإِنَّهُ لَا يَدَّ لَكَ بِنِقْمَتِهِ ، وَلَا غِنَى بِكَ عَنْ عَفْوِهِ وَرَحْمَتِهِ . فَلَا تَتَدَمَّنْ عَلَى عَفْوِ ، وَلَا تَبْجَحَنَّ بِعُقُوبَةٍ ، وَلَا تَسْرِعَنَّ إِلَى بَادِرَةٍ² وَجَدْتَ عَنْهَا مَدْنُوحةً³ ، وَلَا تَقُولَنَّ : إِنِّي مُؤَمَّرٌ ؛ أَمْرٌ فَأَطَاعُ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ إِدْغَالٌ فِي الْقَلْبِ ، وَمَهْكَةٌ لِلدِّينِ ، وَتَقَرُّبٌ مِنَ الْفِتَنِ ، فَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ ذَرِكِ الشَّقَاءِ .

وَإِذَا أَعْجَبَكَ مَا أَنْتَ فِيهِ مِنْ سُلْطَانِكَ فَحَدَّثْتَ لَكَ بِهِ أُمِّيَّةً أَوْ مَخِيلَةً فَانْظُرْ إِلَى عَظَمِ مُلِكِ اللَّهِ فَوْقَكَ ، وَقُدْرَتِهِ مِنْكَ عَلَى مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ مِنْ نَفْسِكَ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ يُطَامِنُ⁴ إِلَيْكَ مِنْ طِمَاحِكَ⁵ ، وَيَكْفُفُ عَنْكَ مِنْ غَرَبِكَ ، وَيَقْيِيءُ إِلَيْكَ مَا عَزَبَ⁶ مِنْ عَقْلِكَ .

وَإِيَّاكَ وَمُسَامَاتَهُ فِي عَظَمَتِهِ ، أَوْ التَّشَبُّهَ بِهِ فِي جَبَرَوْتِهِ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يُذِلُّ كُلَّ جَبَّارٍ ، وَيُهِينُ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ .

- 1 . كما في نهج البلاغة ، وفي المصدر : «تفرط» .
- 2 . البادرَة : الجِدَّةُ ، وهو ما يَبْدُرُ مِنْ جِدَّةِ الرَّجُلِ عِنْدَ غَضَبِهِ مِنْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ (لسان العرب : ج 4).
- 3 . لي عن هذا الأمر مَدْنُوحةٌ : أي مُنْتَسَعٌ (لسان العرب : ج 2 ص 613) .
- 4 . طَامِنٌ ظَهَرَهُ : إِذَا حَنِى ظَهْرَهُ (لسان العرب : ج 13 ص 268) والمراد يُخَفِّضُ وَيَسْكُنُ .
- 5 . الطِّمَاحُ : مِثْلُ الْجِمَاحِ ، وَالطِّمَاحُ : الْكِبَرُ وَالْفَخْرُ (لسان العرب : ج 2 ص 534) .
- 6 . أَعْزَبَ عَنْهُ حِلْمُهُ وَعَزَبَ : ذَهَبَ (لسان العرب : ج 1 ص 596) .

Gözünde azıkların en sevimlisi, “mal toplamada orta halli davranmak ve halkın durumunun düzeltilmesi” ile elde edilen salih amel olsun. Nefsine hâkim ol. Sana helal olmayan şeylerde nefsinе karşı cimri ol. Zira nefse karşı cimrilik, sevdiği veya sevmediği şeylerde ona insaflı olmaktır.

Halkına merhametli olmayı kalbine şiar, onları sevip lütfetmeyi kendine huy edin. Onlara karşı yenmelerini ganimet bilen yırtıcı bir canavar gibi olma. Çünkü onlar iki sınıftır: Bir kısmı dinde kardeşindir, bir kısmı ise yaratılıştan senin eşindir. Onlar yanılıp hata edebilirler, kusurları olabilir, kasten veya hata ile ellerinden bir şey çıkabilir. O halde Allah'ın seni bağışlamasına nasıl sevinip hoşnut olursan, sen de onlara karşı bağışlayıcı davranıp kusurlarını affet. Allah'ın ve Peygamberinin (s.a.a) sünneti hakkında sana verilen bilinçten dolayı sen, onlardan üstünsün; seni bu işe tayin eden senden üstün ve Allah da seni memur kılandan üstündür.

Bu emirnamede sana yazdığımız şeylere sarıl! Allah'a karşı savaş açmaya kalkışma; çünkü onun cezalandırmasından kurtulman mümkün olamadığı gibi; seni bağışlayıp rahmetiyle muamele etmesinden de müstağni değilsin. Halkın kusurlarını bağışladığında pişman olma, onları cezalandırdığında da sevinme, bir mazeret bulup da göz yumabileceğin bir cezayı vermekte acele etme. "Ben bir buyruk verenin tayin ettiği görevliyim, emrime uyulması gerek" demeye kalkışma; çünkü bu, kalbin fesadına yol açıp dini zayıflatır ve (insanı) fitnelere yaklaştırır. Bedbahtlığa düşmekten Allah'a sığın.

İçinde, iktidarından dolayı kibir ve gurur gibi bir duygu ortaya çıktığı zaman senin üzerinde olan Allah'ın mülkünün azametini düşün ve senin güç yetiremediğin şeylere nasıl güç yetirdiğini gör. Bu, kibir ve övünmenden dolayı başkaldırıp azan nefsinı yatıştırır, kibrini ve gururunu yok eder, dağılıp giden aklını da başına getirir.

Allah'ın azametiyle boy ölçüşmeye; gücünü, onun yüce kuvvetine benzetmeye kalkışma. Çünkü Allah, her zorbayı ezip zelil eder; her kibirlenip büyüklük taslayanı alçaltır, küçük düşürür.

أَنْصِفَ اللَّهَ ، وَأَنْصِفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِكَ وَمِنْ خَاصَّتِكَ وَمِنْ أَهْلِكَ وَمَنْ لَكَ فِيهِ هَوًى مِنْ رَعِيَّتِكَ ; فَإِنَّكَ إِلَّا تَفْعَلْ تَظْلِمُ ، وَمَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ كَانَ اللَّهُ حَصْمَهُ دُونَ عِبَادِهِ ، وَمَنْ خَاصَمَهُ اللَّهُ أَدْحَضَ حُجَّتَهُ ، وَكَانَ لِلَّهِ ِ حَرْباً حَتَّى يَنْزِعَ وَيَتُوبَ .

وَلَيْسَ شَيْءٌ أَدْعَى إِلَى تَغْيِيرِ نِعْمَةٍ مِنْ إِقَامَةٍ عَلَى ظُلْمٍ ; فَإِنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِينَ ، وَهُوَ لِلظَّالِمِينَ بِمِرْصَادٍ ، وَمَنْ يَكُنْ كَذَلِكَ فَهُوَ رَهِينُ هَلَاكِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

وَلْيَكُنْ أَحَبَّ الْأُمُورِ إِلَيْكَ أَوْسَطُهَا فِي الْحَقِّ ، وَأَعْمُهَا فِي الْعَدْلِ ، وَأَجْمَعُهَا لِلرَّعِيَّةِ ; فَإِنَّ سُخْطَ الْعَامَّةِ يُجْحِفُ بِرِضَى الْخَاصَّةِ ، وَإِنَّ سُخْطَ الْخَاصَّةِ يُغْتَفَرُ مَعَ رِضَى الْعَامَّةِ . وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الرَّعِيَّةِ أَثْقَلَ عَلَى الْوَالِي مَوْوَنَةً فِي الرِّخَاءِ ، وَأَقْلَلُ لَهُ مَعُونَةً فِي الْبَلَاءِ ، وَأَكْرَهُ لِلْإِنْصَافِ ، وَأَسْأَلُ بِالْإِلْحَافِ¹ ، وَأَقْلَلُ شُكْرًا عِنْدَ الْإِعْطَاءِ ، وَأَبْطَأُ عُذْرًا عِنْدَ الْمَنَعِ ، وَأَضَعَفُ صَبْرًا عِنْدَ مُلِمَّاتِ الْأُمُورِ ، مِنْ الْخَاصَّةِ ، وَإِنَّمَا عَمُودُ الدِّينِ وَجَمَاعُ الْمُسْلِمِينَ وَالْعُدَّةُ لِلْأَعْدَاءِ أَهْلُ الْعَامَّةِ مِنَ الْأُمَّةِ ، فَلْيَكُنْ لَهُمْ صِغُوكَ ، وَاعْمِدْ لِإِعْمِ الْأُمُورِ مَنْفَعَةً وَخَيْرَهَا عَاقِبَةً ، وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

وَلْيَكُنْ أَبْعَدَ رَعِيَّتِكَ مِنْكَ وَأَشْنَأَهُمْ عِنْدَكَ أَطْلَبَهُمْ لِعُيُوبِ النَّاسِ ; فَإِنَّ فِي النَّاسِ عُيُوباً الْوَالِي أَحَقُّ مَنْ سَتَرَهَا ، فَلَا تَكْشِفَنَّ مَا غَابَ عَنْكَ ، وَاسْتُرِ الْعَوْرَةَ مَا اسْتَطَعْتَ ; يَسْتُرِ اللَّهُ مِنْكَ مَا تُحِبُّ سَتْرَهُ مِنْ رَعِيَّتِكَ .

وَأَطْلِقْ عَنِ النَّاسِ عُقْدَ كُلِّ حِقْدٍ ، وَاقْطَعْ عَنْكَ سَبَبَ كُلِّ وَتَرٍ ، «وَأَقْبَلِ الْعُذْرَ . وَادِرًا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ» .

1 . الإلحاف : شدة الإلحاح في المسألة (لسان العرب : ج9 ص314) .

Allah'a karşı inşafı ol; halka, ailenin seçkinlerine, kendilerine özel ilgi duyduğun emrindeki kimselere karşı inşafı davran. Böyle yapmazsan, ancak zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmeden kimseye kulların yanı sıra Allah da düşman olur. Allah, düşmanlık ettiği kimsenin delilini batıl kılar, zulümden vazgeçerek tövbe edinceye kadar onunla savaşı.

Allah'ın nimetini değiştiren, azabının çabuk gelmesine sebep olan şeyler içinde zulümden daha etkili bir şey yoktur. Allah, mazlumların dualarını duymaktadır ve zalimlere karşı ise pusudadır. Böyle bir kimse, dünya ve ahirette helak olmanın rehinesidir.

Senin için işlerin en sevimlisi hakta orta yolda olan, adalette en genel bulunan ve halkın hoşnutluğunu en çok toplayan iş olmalıdır. Çünkü umurun öfkesi eşrafın rızası ve hoşnutluğunu yok eder ve hiçe çevirir; oysa umurun hoşnutluğuyla yakınların ve ileri gelenlerin öfkesi örtülüp giderilir. Zira bu yakınlar, hâkime bollukta en ağır gelen, darlıkta en az yardım eden, haklarında inşafı hükmedilmesini hoş görmeyen, isteklerinde inatla direnen, verildiğinde az şükreden, verilmemişinde özrü zor kabul eden, zamanın güçlüklerine karşı en az direnç gösteren kimselerdir. Hâlbuki dinin direği olan, İslam cemaatini oluşturan, düşmanlara karşı duran ve ümmetin çoğunluğu oluşturan halk kitlesini daha çok sevmeli, onlara daha fazla meyletmelisin. Yararı daha genel ve akıbeti daha hayırlı olan işlere koyulmalısın. Kuvvet yalnızca Allah'tandır.

Senden en uzak ve nezdinde en sevilmeyen kimse, halkın ayıplarını araştıranlar olsun. İnsanların ayıpları vardır. Valiler, bunları örtmeye en layık olan kimselerdir. Onların bilmediğin ayıplarını araştırmaya kalkışma! Halkın ayıplarını gücün yettiği ölçüde ört ki Allah da senin halktan gizli kalmasını istediğin ayıplarını örtsün.

Halka karşı her türlü kin düğümünü çöz; halkın kalbinde sana kin oluşturacak işlerden sakın; özür dileyenin özrünü kabul et; hadleri şüphayle uzaklaştır (kesin olarak ispatlanmayan bir suçta had uygulama)!

وَتَغَابَ عَنْ كُلِّ مَا لَا يَضِيحُ¹ لَكَ ، وَلَا تَعْجَلَنَّ إِلَى تَصْدِيقِ سَاعٍ ؛ فَإِنَّ السَّاعِي غَالِشٌ وَإِنْ تَشَبَّهَ بِالتَّاصِعِينَ .

لَا تُدْخِلَنَّ فِي مَشُورَتِكَ بَخِيلًا يَخْذُلُكَ عَنِ الْفَضْلِ ، وَيَعِدُّكَ الْفَقْرَ ، وَلَا جَبَانًا يَضْعِفُ عَلَيْكَ الْأُمُورَ ، وَلَا خَرِيصًا يَزَيِّقُ لَكَ الشَّرَّ بِالْجَوْرِ ؛ فَإِنَّ الْبَخْلَ وَالْجَوْرَ² وَالْخِرَاصَ غَرَائِزُ شَتَّى يَجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ بِاللَّهِ ، كُؤُوبُهَا فِي الْأَشْرَارِ .

أَيُّقِنَنَّ أَنَّ شَرَّ وُزَرَائِكَ مَنْ كَانَ لِلْأَشْرَارِ وَزِيرًا ، وَمَنْ شَرِكُهُمْ فِي الْآثَامِ وَقَامَ بِأُمُورِهِمْ فِي عِبَادِ اللَّهِ ؛ فَلَا يَكُونَنَّ لَكَ بَطَانَةٌ³ ، «نُشْرِكُهُمْ فِي أَمَانَتِكَ كَمَا شَرَكُوا فِي سُلْطَانِ غَيْرِكَ فَأَرَدُوهُمْ وَأَوْرَدُوهُمْ مَصَارِعَ السُّوءِ» .

وَلَا يُعْجِبَنَّكَ شَاهِدٌ مَا يَحْضُرُونَكَ بِهِ ؛ فَإِنَّهُمْ أَعْوَانُ الْأَثَمَةِ ، وَإِخْوَانُ الظَّلَمَةِ ، وَغُبَابٌ⁴ كُلُّ طَمَعٍ وَدَغْلٌ⁵ ، وَأَنْتَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ خَيْرَ الْخَلْفِ وَمَنْ لَهُ مِثْلُ أَدْبِهِمْ وَنَفَادِهِمْ وَمَنْ قَدْ تَصَفَّحَ الْأُمُورَ ، فَعَرَفَ مَسَاوِيَهَا بِمَا جَرَى عَلَيْهِ مِنْهَا ، فَأُولَئِكَ أَخْفُفْ عَلَيْكَ مَوْؤَنَتَهُ ، وَأَحْسِنْ لَكَ مَعُونَتَهُ ، وَأَحْنِ عَلَيْكَ عَطْفًا ، وَأَقْلُ لِقِيرِكَ الْفَأْ ، لَمْ يُعَاوَنَ ظَالِمًا عَلَى ظُلْمِهِ ، وَلَا آثَمًا عَلَى إِثْمِهِ ، «وَلَمْ يَكُنْ مَعَ غَيْرِكَ لَهُ سِيرَةٌ أَجَحَفَتْ بِالْمُسْلِمِينَ وَالْمُعَاهِدِينَ» ؛ فَاتَّخِذْ أُولَئِكَ خَاصَّةً لِخَلَوَاتِكَ وَمَلَائِكَ .

ثُمَّ لِيَكُنْ آثَرُهُمْ عِنْدَكَ أَقْوَلُهُمْ بِمَرِّ الْحَقِّ ، «وَأَحْوَطُهُمْ عَلَى الضُّعْفَاءِ بِالْإِنْصَافِ ، وَأَقْلَهُمْ لَكَ مُنَاطَرَةً فِيمَا يَكُونُ مِنْكَ مِمَّا كَرِهَ اللَّهُ لِأَوْلِيَائِهِ وَقَعًا ذَلِكَ مِنْ هَوَاكَ حَيْثُ وَقَعَ ؛ فَإِنَّهُمْ يَقِفُونَكَ عَلَى الْحَقِّ ، وَيُبَيِّرُونَكَ مَا يَعُودُ عَلَيْكَ نَفْعُهُ» . وَالصَّقُّ بِأَهْلِ الْوَرَعِ وَالصِّدْقِ وَذَوِي الْعُقُولِ وَالْأَحْسَابِ ، ثُمَّ رُضُّهُمْ عَلَى آلَا يَطْرُوكَ ، وَلَا يُبْجِحُوكَ بِبَاطِلٍ لَمْ تَفْعَلْهُ

- 1 . وَضَحَ الشَّيْءَ يَضِيحُ : بَانَ (لسان العرب : ج 2 ص 634) .
- 2 . كَذَا فِي الْمَصْدَرِ ، وَفِي نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : «فَإِنَّ الْبَخْلَ وَالْجَبْنَ» وَهُوَ الْأَنْسَبُ .
- 3 . بَطَانَةُ الرَّجُلِ : خَاصَّتُهُ ، وَصَاحِبُ سِرِّهِ وَدَاخِلَةُ أَمْرِهِ الَّذِي يَشَاوِرُهُ فِي أَحْوَالِهِ (لسان العرب : ج 13 ص 55) .
- 4 . غُبَابٌ كُلُّ شَيْءٍ : أَوَّلُهُ (لسان العرب : ج 1 ص 573) .
- 5 . الدَّغْلُ : الْفَسَادُ (لسان العرب : ج 11 ص 244) .

Sence doğru olmayan şeyleri bilmezlikten gel. Halkın ayıplarını söyleyen dedikoducuları tasdik etme; çünkü nasihatçilere benzese bile, dedikodu yapan sahtekârdır.

Cimri kişiyi meşveretine sokma ki seni cömertlikten alıkoyar ve bir şeyler yapmaya çalıştığında da seni fakirlikle korkutur. Korkaklara da danışma; çünkü işlerini zayıflatır. Haris olanlara da danışma; onlar da sana zulümle tamahkârlığı güzel gösterir. Cimrilik, korkaklık ve hırs farklı huylardır, ama bunların hepsini bir araya toplayan şey, kötülerin tabiatında var olan Allah'a karşı kötü zanda bulunmaktır.

Vezirlerinin en kötüsü, senden önceki kötülere vezirlik eden, suçlarına ortak olan ve Allah'ın kullarının arasında onların işlerini yürüten kimselerdir. Sakın böyle (sabıkası kötü olan) kimseleri kendine sırdaş edinip, geçmişlerin hükümetinde ortak oldukları gibi bunları sana verilen emanette (yetki ve makamda) ortak kılmayasın. Onlar geçmiş yöneticileri kötü uçurumlara sürüklemişlerdir.

Onların gösteriş ve riyakârlıkları seni aldatmasın; çünkü onlar günahkârların yardımcısı, zalimlerin kardeşleri, her çeşit tamah ve sahtekârlıkların başlangıcıdır. Sen, bunların yerine görüşleri en az onlarınki kadar isabetli, işlerde tecrübeli olan ve önceki tecrübeleri ile kötülük ve haksızlıkları tanıyan, seçkin kişiler bulabilirsin. Bunların yükü daha hafif, yardımları daha güzeldir. Besledikleri sevgi daha içten, başkalarıyla yakınlıkları daha azdır. Zalime zulmünde yardımcı olmadıkları gibi suçluya da suçunda ortak olmamışlar ve başkalarının hükümetinde Müslümanlara ve antlaşmalı kimselere de zulmetmemişlerdir. İşte bunları gizli ve açık işlerin için kendine has kıl.

Sonra da bu grup arasında, hakkı daha açıkça söyleyen (veya acı bile olsa sana gerçeği anlatan), zayıflar hakkında daha ihtiyatkâr ve insafli olan, ister hoşuna gitsin ister gitmesin, Allah'ın dostlarında bulunmasını hoş görmediği şeylerde seninle az işbirliğinde bulunan, (senin öfkenden endişelenmeyen ve halkın maslahatını senin hoşnutluğuna tercih eden) kimseler senin yanında daha seçkin olsun. Çünkü onlar seni haktan haberdar ederler, sana yararı olan şeye seni basiretli kılarlar. Takva ehli olan sadık kişilerle dost ol, seni övmemelerini iste; yapmadığın batıl bir işle seni sevindirmesinler.

فَإِنْ كَثُرَ الْإِطْرَاءُ تُحْدِثُ الرَّهْوُ ، وَتُدْنِي مِنَ الْعَرَّةِ ، «وَالْإِقْرَارُ بِذَلِكَ يُوجِبُ الْمَقْتَّ مِنَ اللَّهِ» .

لَا يَكُونَنَّ الْمُحْسِنُ وَالْمُسِيءُ عِنْدَكَ بِمَنْزِلَةِ سَوَاءٍ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ تَزْهِيدٌ لِأَهْلِ الْإِحْسَانِ ، فِي الْإِحْسَانِ ، وَتَدْرِيبٌ لِأَهْلِ الْإِسَاءَةِ عَلَى الْإِسَاءَةِ ، فَالْزِمْ كُلًّا مِنْهُمَا مَا أَلَزَمَ نَفْسَهُ ؛ أَدْبًا مِنْكَ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِ ، وَتَنْفَعُ بِهِ أَعْوَانَكَ .

ثُمَّ أَعْلَمَ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ بِأَدْعَى لِحُسْنِ ظَنِّ وَالِإِرْعِيَّتِهِ مِنْ إِحْسَانِهِ إِلَيْهِمْ ، وَتَخْفِيفِهِ الْمَوَاقِفَ عَلَيْهِمْ ، وَقَلَّةِ اسْتِكْرَاهِهِ إِيَّاهُمْ عَلَى مَا لَيْسَ لَهُ قَبْلَهُمْ ، فَلْيَكُنْ فِي ذَلِكَ أَمْرٌ يَجْتَمِعُ لَكَ بِهِ حُسْنُ ظَنِّكَ بِرِعِيَّتِكَ ؛ فَإِنَّ حُسْنَ الظَّنِّ يَقْطَعُ عَنْكَ نَصَبًا طَوِيلًا ، وَإِنَّ أَحَقَّ مَنْ حَسَنَ ظَنُّكَ بِهِ لَمَنْ حَسَنَ بِلَاؤُكَ عِنْدَهُ ، وَأَحَقُّ مَنْ سَاءَ ظَنُّكَ بِهِ لَمَنْ سَاءَ بِلَاؤُكَ عِنْدَهُ ، «فَاعْرِفْ هَذِهِ الْمَنْزِلَةَ لَكَ وَعَلَيْكَ لِتَرِدَكَ بَصِيرَةٌ فِي حُسْنِ الصُّنْعِ ، وَاسْتِكْثَارِ حُسْنِ الْبَلَاءِ عِنْدَ الْعَامَّةِ ، مَعَ مَا يُوجِبُ اللَّهُ بِهَا لَكَ فِي الْمَعَادِ» .

وَلَا تَنْقُضْ سُنَّةَ صَالِحَةٍ عَمِلَ بِهَا صُدُورُ هَذِهِ الْأُمَّةِ ، وَاجْتَمَعَتْ بِهَا الْأَلْفَةُ ، وَصَلَحَتْ عَلَيْهَا الرَّعِيَّةُ . وَلَا تُحْدِثْ سُنَّةَ تَضَرُّ بِشَيْءٍ مِمَّا مَضَى مِنْ تِلْكَ السُّنَنِ ؛ فَيَكُونَ الْأَجْرُ لِمَنْ سَبَّهَا ، وَالْوِزْرُ عَلَيْكَ بِمَا تَقْضَتْ مِنْهَا .

وَأَكْثَرُ مُدَارَسَةِ الْعُلَمَاءِ ، وَمُثَاقَفَةِ¹ الْحُكَمَاءِ ، فِي تَثْبِيتِ مَا صَلَحَ عَلَيْهِ أَهْلُ بِلَادِكَ ، وَإِقَامَةِ مَا اسْتَقَامَ بِهِ النَّاسُ مِنْ قَبْلِكَ ؛ «فَإِنَّ ذَلِكَ يُحِقُّ الْحَقَّ ، وَيُدْفَعُ الْبَاطِلَ ، وَيُكْتَفَى بِهِ دَلِيلًا وَمِثَالًا لِأَنَّ السُّنَنَ الصَّالِحَةَ هِيَ السَّبِيلُ إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ» .

ثُمَّ أَعْلَمَ أَنَّ الرَّعِيَّةَ طَبَقَاتٌ ، لَا يَصْلُحُ بَعْضُهَا إِلَّا بِبَعْضٍ ، وَلَا غِنَى بِبَعْضِهَا عَنْ بَعْضٍ ؛ فَمِنْهَا جُنُودُ اللَّهِ ، وَمِنْهَا كُتَّابُ الْعَامَّةِ وَالْخَاصَّةِ ، وَمِنْهَا قُضَاةُ الْعَدْلِ ، وَمِنْهَا عُمَّالُ الْإِنصَافِ وَالرِّفْقِ ،

1 . الْمُثَاقِنُ : الْمَوَاطِبُ ، وَيُقَالُ : ثَاقَفْتُ فَلَانًا إِذَا حَاطَبْتَهُ وَتَلَاوَمْتُهُ وَتَكَلَّمْتُهُ (لسان العرب : ج 13 ص 79) .

Çünkü fazla övünme, insanın kendini beğenmesine ve aldanmasına neden olur. Bunu kabullenmek de Allah'ın gazabına sebep olur.

Nezinde iyilik yapanla kötülük edenin yeri, aynı düzeyde olmasın. Çünkü bu, iyileri iyilik etmekten vazgeçirir; kötülük edenleri de kötülüğe teşvik eder. Bunların hepsine de kendilerine layık oldukları şekilde muamele et. Bu senin için bir yöntem olsun; Allah bununla sana yarar ulaştırır, sen de onunla kendi yardımcılara yarar ver.

Bil ki vali için, halka ihsanda bulunmaktan onların işlerini kolaylaştırmaktan ve yerine getirmek zorunda olmadıkları işleri yerine getirmeye zorlamamaktan daha çok halkın güvenini kazandıracak başka bir şey olamaz. Halka senin hakkında güzel zanna sahip olmalarını sağlayacak şekilde davran; gerçekten hüsn-ü zan, senden birçok zorlukları uzaklaştırır. Hakkında iyimser olabileceğin kimseler senin imtihanından hakkıyla çıkabilen, kötümser olacağın da imtihanından çıkamayan kimselerdir. Kıyamet gününde Allah'ın mükâfatına sebep olmasına ilaveten, halka iyi davranmakta da basiretinin çoğalması için lehine ve aleyhine olan bu durumu iyice kavra ki, halka karşı daha iyi davranabilesin.

Bu ümmetin öncülerinin ortaya koyduğu, halkın üzerinde uzlaştığı, işlerini düzenlediği salih sünneti kaldırma. Geçip gidenlerin güzel sünnetlerine zarar veren yeni sünnetler çıkarma. Aksi takdirde iyi mükâfat bu iyi sünnetleri getirenlere, günah ise bu sünneti kaldıran sana kalır.

İdaren altındaki ülke işlerini düzenlemek ve senden önceki insanların ortaya koyduğu şeyleri ayakta tutmak için daima ulema ile görüşmeyi, hikmet sahipleriyle münazaraları çoğalt. (Onların düşüncelerinden yardım al). Bu üslup hakkı sabit kıldığı ve batılı yok ettiği gibi yeterli bir kılavuz ve örnektir de. Çünkü iyi yöntem ve gelenekler Allah'a itaat etmeyi sağlayan yollardan biridir.

Şunu bilmelisin ki halk sınıflara ayrılmıştır. Bir kısmı, ancak diğer kısmın ıslahıyla düzene girer. Birbirlerinden ihtiyaçsız değildir. Bu sınıflar şunlardan ibarettir: Allah'ın askerleri ve ordusu, kamu ve özel işleri düzene sokan kâtipler, adaletle hükmeden yargıçlar, insaf ve yumuşaklıkla hizmet eden görevliler,

ومنها أهل الجزية والخراج من أهل الذمة ومسلمة الناس ، ومنها التجار وأهل الصناعات ، ومنها الطبقة¹ السفلى من ذوي الحاجة والمسكنة ، وكل قد سعى الله سهمه ، ووضع على حد فريضته في كتابه أو سئته نبيه (صلى الله عليه وآله) ، وعهداً عندنا محفوظاً .

فالجند - بإذن الله - حصون الرعية ، وزين الولاة ، وعز الدين ، وسبيل الأمن والحفظ ، وليس تقوم الرعية إلا بهم . ثم لا قوام للجند إلا بما يخرج الله لهم من الخراج الذي يصلون به إلى جهاد عدوهم ، ويعتمدون عليه ، ويكون من وراء حاجتهم . ثم لا بقاء لهذين الصنفين إلا بالصنف الثالث من القضاة والعامل والكتاب ؛ لما يحكمون من الأمور ، ويظهرون من الإنصاف ، ويجمعون من المنافع ، ويؤمنون عليه من خواص الأمور وعواقبها .

ولا قوام لهم جميعاً إلا بالتجار وذوي الصناعات فيما يجمعون من مرافقهم ، ويقيمون من أسواقهم ، ويكفونهم من الترفق بأيديهم مما لا يبلغه رفق غيرهم . ثم الطبقة السفلى من أهل الحاجة والمسكنة الذين يحق رفقهم² ، وفي فيء الله لكل سعة ، ولكل على الوالي حق بقدر يصلحه ، وليس يخرج الوالي من حقيقة ما ألزمه الله من ذلك إلا بالاهتمام والاستعانة بالله وتوطين نفسه على لزوم الحق والصبر فيما خفف عليه وثقل . قول من جنودك أنصحهم في نفسك لله ولرسوله ولا ممالك ، وأنقاهم جيباً ، وأفضلهم جلماً ، وأجمعهم علماً وسياسةً ، ممن يطئ عني الغضب ، ويسرع إلى الغدر ، ويرأف بالضعفاء ، وينبو³ على الأقوياء ، ممن لا يثيره العنف ، ولا يقعد به الضعف . ثم الصق بذوي الأحساب وأهل البيوتات الصالحة والسوابق الحسنة ، ثم أهل التجارة والشجاعة والسخاء والسباحة ؛

1 . في المصدر : «طبقة» ، والصحيح ما أثبتناه كما في نهج البلاغة .

2 . الرّفد : العطاء والصلة (لسان العرب : ج 3 ص 181) .

3 . النبو : العلو والارتفاع (لسان العرب : ج 15 ص 302) أي يشند ويعلو عليهم ليكف أيديهم عن الظلم .

Müslümanlar ve ehl-i kitaptan cizye ve haraç toplayan memurlar, tüccar ve zanaat sahipleri, toplumun en aşağı sınıflarından olan muhtaç ve yoksul kişiler. Allah-u Teâlâ bu sınıfların her birisinin payını kendi kitabında, Peygamberinin (s.a.a) sünnetinde ve bizim yanımda bir ahit olarak korunan ilimde ortaya koyarak ölçüsünü belirlemiştir.

Ordu, Allah'ın izniyle halkın kalesi, valilerin ziyneti, dinin izzeti ve güvenlik ile huzurun temel taşıdır. Halk ancak orduyla varlığını sürdürüp huzura kavuşabilir. Ordu da, düşmana karşı cihatta kendisine destek olmak, arkasında bir güvencesi bulunmak ve geçimini sağlamak için Allah'ın onlar için tayin ettiği vergilerle gücünü koruyup varlığını sürdürebilir.

Sonra bu iki sınıf (halk ve ordu), ancak kadılar, zekât ve vergi memurlarıyla kâtiplerden ibaret olan üçüncü sınıfla hayatlarını sürdürebilirler. Çünkü onlar işleri düzene sokarlar, insaf ve adaleti yayarlar, gelirleri (vergileri) toplarlar, onların sayesinde genel ve özel işlerde güvence sağlanır.

Bütün bu sınıfların ayakta durmaları ise, tüccar ve zanaatçılarla mümkündür. Onlar halkın muhtaç olduğu şeyleri toplayıp, çarşı ve pazarlara dökerek, başka sınıfların yapamayacağı işleri yaparlar.

Sonra muhtaç olan, yoksulluk çeken, gözetilmesi, yardım edilmesi gereken fakir tabaka gelir. Bunların hepsi için, Allah katında genişlik vardır. İhtiyaçlarının giderilmesi, durumlarının düzene sokulması hususunda hepsinin vali üzerindeki hakkıdır. Vali, Allah'ın emrettiklerini gereği gibi ihtimamla yerine getirirken, halkın ıslahına çabalarken, Allah'ın yardımını dilemesi, hakka riayet etmesi, işler ister hafif olsun ister ağır, sabır göstermesi gerekir. Ordunun başına Allah, Resulü ve İmam'ın için daha çok ihlâslı, emanet ve iffet bakımından en temiz, hilmde (olgunlukta) en üstün, ilim ve siyasette ise en seçkin kimseleri komutan olarak seç. Bu komutanları, öfkelenildiği zaman öfkesini yenebilen, özrü kabul eden, zayıfları esirgeyen, güçlülere karşı gevşemeyen, ne zora başvuran, ne de zaafa düşen kimselerden seçip tayin et.

Sonra toplumun soylu ve aile bakımından şereflilerine, geçmişlerinde iyilik bulunanlarına, yiğit, cesur, cömert ve bağışlayıcı olanlarına sarıl.

فَانْتَهَم جَمَاعٌ مِنَ الْكَرَمِ ، وَشُعَبٌ مِنَ الْعُرْفِ ، يَهْدُونَ إِلَى حُسْنِ الظَّنِّ بِاللَّهِ ، وَالْإِيمَانِ بِقَدَرِهِ .

ثُمَّ تَفَقَّدَ أُمُورَهُمْ بِمَا يَتَفَقَّدُ الْوَالِدُ مِنْ وَلَدِهِ ، وَلَا يَتَفَقَّصُ¹ فِي نَفْسِكَ شَيْءٌ قَوَّيْتَهُمْ بِهِ . وَلَا تَحْقِرَنَّ لُطْفًا تَعَاهَدْتَهُمْ بِهِ وَإِنْ قَلَّ ؛ فَإِنَّهُ دَاعِيَةٌ لَهُمْ إِلَى بَذْلِ النَّصِيحَةِ وَحُسْنِ الظَّنِّ بِكَ . فَلَا تَدَعِ تَفَقُّدَ لَطِيفِ أُمُورِهِمْ اتِّكَالًا عَلَى جَسَمِيهَا ؛ فَإِنَّ لِلْيَسِيرِ مِنْ لُطْفِكَ مَوْضِعًا يَنْتَفِعُونَ بِهِ ، وَلِلْجَسِيمِ مَوْقِعًا لَا يَسْتَغْنَوْنَ عَنْهُ .

وَلْيَكُنْ أَثَرُ رُؤُوسِ جُنُودِكَ مَنْ وَاسَاهُمْ فِي مَعُونَتِهِ ، وَأَفْضَلَ عَلَيْهِمْ فِي بَذْلِهِ مِمَّنْ يَسْعُهُمْ وَيَسْعُ مَنْ وَرَاءَهُمْ مِنَ الْخُلُوفِ² مِنْ أَهْلِهِمْ ، حَتَّى يَكُونَ هُمُومًا وَاحِدًا فِي جِهَادِ الْعَدُوِّ .

«ثُمَّ وَاتِرِ إِعْلَامَهُمْ ذَاتَ نَفْسِكَ فِي إِثَارِهِمْ وَالتَّكْرِمَةِ لَهُمْ ، وَالْإِرْصَادِ بِالتَّوَسُّعَةِ . وَحَقِّقْ ذَلِكَ بِحُسْنِ الْفِعَالِ وَالْأَثَرِ وَالْعَطْفِ» ؛ فَإِنَّ عَطْفَكَ عَلَيْهِمْ يَعْطِفُ قُلُوبَهُمْ عَلَيْكَ .

وَإِنَّ أَفْضَلَ قُوَّةِ الْعُيُونِ لِلْوَلَاةِ اسْتِيفَاضَةُ الْعَدْلِ فِي الْبِلَادِ ، وَظُهُورُ مَوَدَّةِ الرِّعَايَةِ ؛ لِأَنَّهَا لَا تَظْهَرُ مَوَدَّتُهُمْ إِلَّا بِسَلَامَةِ صُدُورِهِمْ ، وَلَا تَصِحُّ نَصِيحَتُهُمْ إِلَّا بِحَوْطَتِهِمْ عَلَى وِلَاةِ أُمُورِهِمْ ، وَقَلَّةِ اسْتِثْقَالِ دَوْلَتِهِمْ ، وَتَرْكِ اسْتِيطَاءِ انْقِطَاعِ مُدَّتِهِمْ .

«ثُمَّ لَا تَكَلَنَّ جُنُودَكَ إِلَى مَغَمٍّ وَزَعْتُهُ بَيْنَهُمْ ، بَلْ أَحْدِثْ لَهُمْ مَعَ كُلِّ مَغَمٍّ بَدَلًا مِمَّا سِوَاهُ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ، تَسْتَنْصِرُ بِهِمْ بِهِ ، وَيَكُونَ دَاعِيَةً لَهُمْ إِلَى الْعَوْدَةِ لِنَصْرِ اللَّهِ وَلِدِينِهِ . وَاخْصُصْ أَهْلَ النَّجْدَةِ فِي أَمَلِهِمْ إِلَى مُنْتَهَى غَايَةِ آمَالِكَ مِنَ النَّصِيحَةِ بِالْبَدْلِ» ، وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِمْ ، وَلَطِيفِ التَّعْهُدِ لَهُمْ رَجُلًا رَجُلًا وَمَا أَبْلَى فِي كُلِّ مَشْهَدٍ ؛

1 . أَي لَا نَعْدُ مَا قَوَّيْتُمْ بِهِ عَظِيمًا (بحار الأنوار : ج33 ص604) .

2 . الْخَوَالِفُ : الَّذِينَ لَا يَغْزُونَ (لسان العرب : ج9 ص86) .

Çünkü bunlarda yüce ve temiz huylar bir araya gelmiştir. Bunlar halkı Allah'a karşı iyimser kılıp, kaza ve kaderine iman etmelerini sağlarlar.

Daha sonra da şefkatli bir babanın evladını görüp gözetmesi, esir-gemesi gibi, onların işini görüp gözet. Onların eğitimi ve güçlü kılınması için harcadığın bütçeyi, ne kadar olursa olsun, gözünde büyütme. Onlar hakkında yapacağın muhabbet ve lütuf az bile olsa, önemsiz görünmesin sana. Zira bu, onların senin hayrını istemelerine ve senin hakkında iyi düşünmelerine sebep olur. Onların büyük işlerini göreceğim diye küçük işlerini de ihmal etme. Az bir lütfün bile bir yerde işe yarar, ondan faydalanırlar; çoğunun da yeri var, ondan da ihtiyaçsız kalamazlar.

Askerlerine kardeşçe davranan ve düşmanla savaşmaktan başka bir kaygıları kalmaması için askerlerini ve geride bıraktıkları ailelerini kapsayacak şekilde onlara bağışta bulunan komutanları diğer komutanlardan daha çok sevmelisin. Onlara daha fazla değer vermelisin.

Sürekli olarak onlara karşı beslediğin kalbi duyguları dile getir ki, senin yanında aziz, değerli olduklarını ve senin onların yaşamını daha da iyileştirmeyi düşündüğünü bilsinler. Güzel bir şekilde sevgi ve ikramda bulunarak, vaatlerinin doğruluğunu ispatla. Onlara şefkatli davranman, kalplerinin sana meyletmesine sebep olur.

Valilerin gözlerini aydınlatan işlerin en üstünü, memlekette adaleti yaymak, halkın dostluğunu ve sevgisini kazanmaktır. Halkın sevgisi ise ancak gönüllerinin sıhhatli olmasıyla mümkün olur. Onların hayır istemeleri de ancak valilerinin korunmasına ilgi duymaları, devletlerini kendilerine bir yük olarak görmemeleri ve onların hizmet süresinin bitmesini bir an önce istememeleriyle mümkün olur.

Sonra orduyu idare etmekte, yalnız onların arasında taksim ettiğin savaş ganimetleriyle yetinme; ganimetlerin yanı sıra Allah'ın nasip ettiği beytûlmaldan da, Allah'ın dinine yardıma koşmalarını sağlayabilmen için onların eksikliklerini gider. Askerlerin arasında cesur kişilerden beklediğin hayırseverliğin son derecesine ulaşabilmen için onlara daha fazla bağışta bulun, maddi imkân sağla, övgü ve teşekkürde bulun, tek tek her birinin halini sor ve gönlünü al, gösterdikleri yiğitlikleri methet, öv.

فَإِنَّ كَثْرَةَ الذِّكْرِ مِنْكَ لِحُسْنِ فِعَالِهِمْ تَهْزُ الشُّجَاعَ ، وَتُخَرِّصُ التَّكِلَّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ .
 «ثُمَّ لَا تَدْعُ أَنْ يَكُونَ لَكَ عَلَيْهِمْ عُيُونٌ¹ مِنْ أَهْلِ الْأَمَانَةِ وَالْقَوْلِ بِالْحَقِّ عِنْدَ النَّاسِ ،
 فَيُشَبِّتُونَ بِلَاءَ كُلِّ ذِي بِلَاءٍ مِنْهُمْ لِيَتَّقِيَ أَوْلِيَاكَ بِعِلْمِكَ بِبِلَائِهِمْ» .

ثُمَّ اعْرِفْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا أَبْلَى ، وَلَا تَضْمَنْ بِلَاءَ امْرِئٍ إِلَى غَيْرِهِ ، وَلَا تُقْصِرَنَّ بِهِ
 دُونَ غَايَةِ بِلَائِهِ ، «وَكَافٍ كُلًّا مِنْهُمْ بِمَا كَانَ مِنْهُ ، وَاخْصُصْهُ مِنْكَ بِهَرِّهِ» . وَلَا يَدْعُونَكَ
 شَرَفَ امْرِئٍ إِلَى أَنْ تُعْظِمَ مِنْ بِلَائِهِ مَا كَانَ صَغِيرًا ، وَلَا ضِعَّةَ امْرِئٍ عَلَى أَنْ تُصَغِّرَ مِنْ
 بِلَائِهِ مَا كَانَ عَظِيمًا . «وَلَا يُفْسِدَنَّ امْرَأً عِنْدَكَ عِلَّةً إِنْ عَرَضَتْ لَهُ ، وَلَا بُؤَةَ حَدِيثٍ لَهُ قَدْ
 كَانَ لَهُ فِيهَا حُسْنٌ بِلَاءٍ ، فَإِنَّ الْعُرَّةَ لِلَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ .

وَإِنْ اسْتَشْهَدَ أَحَدٌ مِنْ جُنُودِكَ وَأَهْلِي التَّكَايَةِ فِي عَدُوِّكَ فَاخْلُفْهُ² فِي عِيَالِهِ بِمَا يَخْلُفُ بِهِ
 الْوَصِيُّ الشَّفِيقُ الْمُؤْتِقُ بِهِ ؛ حَتَّى لَا يُرَى عَلَيْهِمْ أَثَرُ فَقْدِهِ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ يُعْطِفُ عَلَيْكَ قُلُوبَ
 شِيعَتِكَ ، وَيَسْتَشْعِرُونَ بِهِ طَاعَتَكَ ، وَيَسْلَسُونَ³ لِرُكُوبِ مَعَارِضِ الثَّلَافِ الشَّدِيدِ فِي
 وَلَايَتِكَ .

وَقَدْ كَانَتْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) سُنَنٌ فِي الْمَشْرِكِينَ وَمِمَّا بَعْدَهُ سُنَنٌ ، قَدْ
 جَرَتْ بِهَا سُنَنٌ وَأَمْثَالٌ فِي الظَّالِمِينَ ، وَمَنْ تَوَجَّهَ قِبَلَتَنَا ، وَتَسَمَّى بِدِينِنَا ؛ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ
 لِقَوْمٍ أَحَبَّ إِرْشَادَهُمْ : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ
 فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ «إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ
 خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا»⁴ ، وَقَالَ : ﴿وَلَوْ رُدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِيَ الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ
 يَسْتَمِطُونَهُ مِنْهُمْ

1 . الْعَيْنُ : الَّذِي يُبْعَثُ لِيَنْجِسَ الْخَبَرَ (لسان العرب : ج 13 ص 301) .

2 . يُقَالُ : خَلَفْتُ الرَّجُلَ فِي أَهْلِهِ : إِذَا أَقَمْتُ بَعْدَهُ فِيهِمْ وَقَمْتُ عَنْهُ بِمَا كَانَ يَفْعَلُهُ (النهاية : ج 2 ص 66) .

3 . سَلَسَ الْمُهْرُ : إِذَا انْقَادَ (لسان العرب : ج 6 ص 106) .

4 . النِّسَاءُ : 59 .

Çünkü onların hizmetlerini fazla dile getirmen, Allah'ın izniyle, yiğitleri teşvik eder ve geri kalanları da o yola yöneltir.

Fakat (onlara itimadın olmasıyla birlikte, onların durumlarını gözlemekten de gafil olma) halk arasında emaneti korumak ve hakkı söylemekte meşhur olan denetleyici kişileri, onların hizmetlerini sana bildirmeleri ve hizmet edenlerin, çektiği zahmetlerin sana gizli kalmadığını anlamaları için onlara gözlemci kıl.

Sonra herkesin yaptığı hizmetin hakkını iyice bil; birinin çektiği zahmeti başkasına mal etme; herkese noksansız olarak hakkını ver. Birisinin büyük oluşu, yaptığı küçük işi büyük görmene, yine birinin küçük oluşu, yaptığı büyük işi küçük görmene sebep olmasın. Sakın geçmişi iyi olan bir asker, küçük bir yanlışlık ve küçük bir olay için gözünden düşmesin; zira izzet Allah'a mahsustur; onu, dilediği kimseye verir; akıbet takva sahiplerinindir.

Ordudan düşmana darbe indirenlerden biri şehit olduğunda, şehit olanın ailesine şefkatli ve güvenilir bir vasi gibi vekil ve halef olmalısın; onun yok oluşu, ailesinin yaşantısını etkilememeli. Bu şekilde muamelede bulunman, senin dostlarının kalbinde sana karşı olan muhabbeti ve onlarda olan itaat duygusunu daha çok artırır ve senin emrinde her çetin ve şiddetli tehlikeye karşı koymak için hazır olurlar.

Resulullah'ın (s.a.a) müşriklerle muamelesinde sünnetleri vardır; bizim de ondan sonra sünnetlerimiz vardır. Bu sünnetler; zalimler, kiblemize yüz çevirenler ve Müslüman ismini kendilerine takanlar hakkında uygulanmıştır. Yüce Allah irşat etmeyi sevdiği topluma; **"Ey inananlar, Allah'a, Peygambere ve kendinizden olan emir sahiplerine itaat edin. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, bir şeyde ihtilafa düştünüz mü o hususta Allah'a ve Peygambere müracaat edin. Bu, (herkes için) hem hayırlı, hem de sonu pek güzeldir."**¹ diye hitap etmiştir. Diğer bir ayette de: **"Eğer onu Peygambere ve içlerinden yetki sahiplerine götürselerdi, elbette içlerinden işlerin gerçeğini anlayan kimseler muhakkak ki onu(n gerçeğini) bilirlerdi."**

1-Nisa, 59.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُو لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا¹» فَالْزُدْ إِلَى اللَّهِ الْأَخْذُ بِمُحْكَمِ كِتَابِهِ ، وَالزُّدْ إِلَى الرَّسُولِ الْأَخْذُ بِسُنَّتِهِ الْجَامِعَةِ غَيْرِ الْمُتَفَرِّقَةِ ، «وَنَحْنُ أَهْلُ رَسُولِ اللَّهِ الَّذِينَ نَسْتَنْبِطُ الْمُحْكَمَ مِنْ كِتَابِهِ ، وَنَمَيِّزُ الْمُتَشَابِهَ مِنْهُ ، وَنَعْرِفُ النَّاسِخَ مِمَّا نَسَخَ اللَّهُ وَوَضَعَ إِصْرَهُ .

فَسِرْ فِي عَدْوِكَ بِمِثْلِ مَا شَاهَدْتَ مِثْلًا فِي مِثْلِهِمْ مِنَ الْأَعْدَاءِ ، وَوَاتِرِ إِلَيْنَا الْكُتُبَ بِالْأَخْبَارِ بِكُلِّ حَدَثٍ يَأْتِيكَ مِثْلًا أَمْرٌ عَامٌّ ، وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ .

ثُمَّ انْظُرْ فِي أَمْرِ الْأَحْكَامِ بَيْنَ النَّاسِ بَيِّنَةً صَالِحَةً ؛ فَإِنَّ الْحُكْمَ فِي إِنْصَافِ الْمَطْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ وَالْأَخْذَ لِلضَّعِيفِ مِنَ الْقَوِيِّ وَإِقَامَةَ حُدُودِ اللَّهِ عَلَى سُنَّتِهَا وَمِنَاهِجَهَا مِمَّا يُصْلِحُ عِبَادَ اللَّهِ وَبِلَادَهُ . فَاخْتَرِ لِلْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ ، «وَأَنْفُسِهِمْ لِلْعِلْمِ وَالْحِلْمِ وَالْوَرَعِ وَالسَّخَاءِ» ، مِمَّنْ لَا تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ ، وَلَا تُمَجِّكُهُ² الْخُصُومُ ، وَلَا يَتَّيَدَى فِي إِثْبَاتِ الزَّلَّاتِ ، وَلَا يَحْصُرُ مِنَ الْفِيءِ إِلَى الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ ، وَلَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَى طَمَعٍ ، وَلَا يَكْتَفِي بِأَدْنَى فِهِمْ دُونَ أَقْصَاهُ ، وَأَوْفَقَهُمْ فِي الشُّبُهَاتِ ، وَآخَذَهُمْ بِالْحَجَجِ ، وَأَقْلَهُمْ تَبَرُّمًا بِمُرَاجَعَةِ الْخُصُومِ ، وَأَصْبَرَهُمْ عَلَى تَكْشُفِ الْأُمُورِ ، وَأَصْرَمَهُمْ عِنْدَ اتِّضَاحِ الْحُكْمِ ، مِمَّنْ لَا يَزْدَهِيهِ إِطْرَاءٌ ، وَلَا يَسْتَمِيلُهُ إِغْرَاقٌ ، وَلَا يَصْغِي³ لِلتَّبْلِغِ ؛ فَوَلِّ قَضَاءَكَ مَنْ كَانَ كَذَلِكَ ، وَهُمْ قَلِيلٌ .

ثُمَّ أَكْثَرِ تَعَهُّدَ قَضَائِهِ ، وَافْتَحْ لَهُ فِي الْبَدَلِ مَا يُزِيحُ عِلَّتَهُ ، وَيَسْتَعِينُ بِهِ ، وَتَقَلُّ مَعَهُ حَاجَتُهُ إِلَى النَّاسِ ، وَأَعْطِهِ مِنَ الْمَنْزِلَةِ لَدَيْكَ مَا لَا يَطْمَعُ فِيهِ غَيْرُهُ مِنْ خَاصَّتِكَ ؛ لِيَأْمَنَ بِذَلِكَ اغْتِيَالَ الرِّجَالِ إِثَاءَهُ عِنْدَكَ . «وَأَحْسِنِ تَوْقِيرَهُ فِي صُحْبَتِكَ ، وَقُرْبَهُ فِي مَجْلِسِكَ ، وَأَمِضْ قَضَاءَهُ ،

1 . النساء : 83 .

2 . الْمَخْكُ : اللَّجَاجُ (لسان العرب : ج 10 ص 486) .

3 . صَغَا إِلَيْهِ يَصْغِي : مَال (لسان العرب : ج 14 ص 461) .

Allah'ın size ihsanı ve acıması olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup gitmiştiniz"¹ diye buyurmuştur. Allah'a götürmek, O'nun kitabının apaçık emrine sarılmaktır. Resule götürmek de onun ihtilafa yol açmayacak apaçık sünnetine tabi olmaktır. Biz Resulullah'ın Ehlibeyt'i, Kurân'ın muhkem ayetlerinden gerçeği anlarız; müteşabih, nasih ve mensuh ayetlerini de biliriz.

(Ey Malik,) düşmanlara karşı, onlar gibileri hakkında bizim yaptığımız muamele gibi muamele et. Bizden gelen emirleri alabilmen için, vuku bulan her olayı ve haberi ardı ardına bize bildir; Allah yardımcısıdır.

Sonra halis bir niyetle halk arasındaki yargı meselesini göz önünde tut. Çünkü mazlumun hakkını zalimden, güçsüzün hakkını güçlüden almak ve ilahi haddi sünnet ve şeriat gereğince uygulamaktan ibaret olan yargı, Allah'ın kullarını ıslah eden ve ülkeyi bayındır hale getiren şeylerden biridir. Sence halkın gözünde ilim, sabır, züht, takva ve cömertlik açısından daha üstün olan, işin çokluğundan dolayı nefesi ke-silmeyen, dava taraflarının müracaatı kendisini inatçı ve bencil kılıp görüşü üzerinde ısrar etmesine sebep olmayan, bir yanlışlık yaptığında yanlışlığı üzerinde ısrar etmeyen, hakkı tanıdığında hakka dönmekten rahatsız olmayan, halkın malına göz dikmeyen, gerçekleri anlamakta ilkel ve yetersiz teşhislerle yetinmeyen, şüpheli konularda herkesten daha fazla ihtiyat eden, herkesten daha fazla delillere uyan, davacıların sürekli müracaatta bulunmasıyla dize gelmeyen, gerçeğin bilinmesinde diğerlerinden daha sabırlı olan, gerçek ortaya çıktığında ise diğerlerinden daha ciddi olan, övgü, takdir ve dalkavuklukla kendisini kaybetmeyen, mübalağa ve lafazanlıkla tahrik olmayan ve propagandaya kulak vermeyen kimseleri bu şerefli yargı makamına seç. Fakat bu özelliklere sahip yargıçlar çok azdır.

Sonra onların hükümlerinden de haberdar olmaya çalış, geçimlerini fazlasıyla temin et ki, bu yönden bir mazeretleri kalmasın; ondan aldığı destekle halka ihtiyaçları azalsın. Katında gafil avlanmaktan emin olmaları için onlara, senin yakınlarından hiçbirinin göz dikemeyeceği yüksek bir mevki sağla. Huzuruna geldiklerinde onlara tazim et; mecliste onlara kendi yanında yer ver.

1-Nisa, 83.

Türkiye Caferileri Sitesi

www.caferilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

وَأَفِذْ حُكْمَهُ ، وَاشْدُدْ عَضْدَهُ ، وَاجْعَلْ أَعْوَانَهُ خِيَارَ مَنْ تَرْضَى مِنْ نَظَرَائِهِ مِنْ
الْفُقَهَاءِ وَأَهْلِ الْوَرَعِ وَالنَّصِيحَةِ لِلَّهِ ۖ وَلِعِبَادِ اللَّهِ ؛ لِيُنَازِلَهُمْ فِيمَا شَبَّهَ عَلَيْهِ ،
وَيَلْطَفَ عَلَيْهِمْ لِعِلْمِ مَا غَابَ عَنْهُ ، وَيَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى قَضَائِهِ بَيْنَ النَّاسِ إِنْ شَاءَ
اللَّهُ .

ثُمَّ حَمَلَةُ الْأَخْبَارِ لِأَطْرَافِكَ قُضَاءٌ تَجْتَهِدُ فِيهِمْ نَفْسُهُ ، لَا يَخْتَلِفُونَ وَلَا يَتَدَابَرُونَ
فِي حُكْمِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ فَإِنَّ الْإِخْتِلَافَ فِي الْحُكْمِ
إِضَاعَةٌ لِلْعَدْلِ ، وَغَرَّةٌ فِي الدِّينِ ، وَسَبَبٌ مِنَ الْفُرْقَةِ . وَقَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ مَا يَأْتُونَ وَمَا
يُنْفِقُونَ ، وَأَمَرَ بِرَدِّ مَا لَا يَعْلَمُونَ إِلَى مَنْ اسْتَوْدَعَهُ اللَّهُ عِلْمَ كِتَابِهِ ، وَاسْتَحْفَظَهُ
الْحُكْمَ فِيهِ ، فَإِنَّمَا اخْتِلَافُ الْقُضَاءِ فِي دُخُولِ الْبَغْيِ بَيْنَهُمْ ، وَاكْتِفَاءُ كُلِّ امْرَأٍ مِنْهُمْ
بِرَأْيِهِ دُونَ مَنْ فَرَضَ اللَّهُ وَلَا يَتَّبِعُهُ لَيْسَ يُصْلِحَ الدِّينَ وَلَا أَهْلَ الدِّينِ عَلَى ذَلِكَ .

وَلَكِنْ عَلَى الْحَاكِمِ أَنْ يَحْكُمَ بِمَا عِنْدَهُ مِنَ الْأَثَرِ وَالسُّنَّةِ ، فَإِذَا أُعْيَاهُ ذَلِكَ رَدَّ الْحُكْمَ
إِلَى أَهْلِهِ ، فَإِنْ غَابَ أَهْلُهُ عَنْهُ نَظَرَ غَيْرَهُ مِنْ فُقَهَاءِ الْمُسْلِمِينَ ؛ لَيْسَ لَهُ تَرْكُ ذَلِكَ
إِلَى غَيْرِهِ ، وَلَيْسَ لِقَاضِيَيْنِ مِنْ أَهْلِ الْمِلَّةِ أَنْ يَقْيَا عَلَى اخْتِلَافٍ فِي الْحُكْمِ دُونَمَا رُفِعَ
ذَلِكَ إِلَى وَلِيِّ الْأَمْرِ فِيكُمْ ، فَيَكُونُ هُوَ الْحَاكِمُ بِمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ ، ثُمَّ يَجْتَمِعَانِ عَلَى حُكْمِهِ
فِيمَا وَاظَفَهُمَا أَوْ خَالَفَهُمَا . فَانْظُرْ فِي ذَلِكَ نَظْرًا بَلِيغًا ، فَإِنَّ هَذَا الدِّينَ قَدْ كَانَ أُسِيرًا
بِأَيْدِي الْأَشْرَارِ ، يُعْمَلُ فِيهِ بِالْهَوَى ، وَتُطْلَبُ بِهِ الدُّنْيَا .

«وَاكْتُبْ إِلَى قُضَاءِ بُلْدَانِكَ فَلْيَرْفَعُوا إِلَيْكَ كُلَّ حُكْمٍ اخْتَلَفُوا فِيهِ عَلَى حُقُوقِهِ ، ثُمَّ
تَصَفَّحْ تِلْكَ الْأَحْكَامَ ؛ فَمَا وَاظَفَ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ وَالْأَثَرِ مِنْ إِمَامِكَ فَأَمِّضْهُ
وَاحْمِلْهُمْ عَلَيْهِ

Verdikleri hükümleri imzala, icra et ve onlara destek ol. Yardımcılarını, onlar gibi beğendiğin fakihlerden, takva ehlinden, Allah ve kulları için hayır isteyen kimselerden seç ki, bir iş şüpheli olduğunda ve hak gizli kaldığında gerçeği bulmak için onlarla konuşsun ve onların bilgisinden kendisine gizli kalan şeyde yardım alabilsin; yine onlar, halkın arasında verdiği hükümlere şahit olsunlar, Allah'ın izniyle.

Daha sonra, etrafında bulunan hadis ravileri arasından Allah'ın hükmünde ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetinde birbirleriyle ihtilafa (çelişkiye) düşmeyen kimseleri kadı olarak seçmekte gayret göstermelidir. Zira hükümde ihtilafa düşmek adaleti yok eder, dinde gaflete dalmaya sebep olur ve halk arasında tefrikaya yol açar. Allah-u Teâlâ halkın birbiriyle geçinme ve mali işler konusundaki vazifelerini açıklamıştır. Bilmedikleri şeyleri, Kurân'ın ilmini emanet ettiği ve ahkâmı korumayı uhdelerine bıraktığı kimselere (Ehlibeyt'e) havale etmeyi emretmiştir. Yargıçların ihtilafa düşmesi, zulmün ve bencilliğin onların arasına girmesi, itaati farz kılınan kimselere müracaat etmeksizin kendi görüşleriyle yetinmelerinden dolayıdır. Bu tür hareketler ne dinin salahıdır, ne de Müslümanların yararına.

Yargıcın vazifesi sünnet ve elinde bulunan rivayetlere uygun yargıda bulunmasıdır; aciz kaldığında ise yargı işini ehline bırakmalıdır. Ehlini bulamadığı takdirde diğer fakihlerle istişare etmelidir; bundan başka bir çözüm yolu aramaya hakkı yoktur. İki Müslüman yargıcın "veliyy-i emre" müracaat etmeksizin ihtilafı bir mesele üzerinde durmaya hakları yoktur. Veliyy-i emir Allah'ın ona öğrettiği ilimle, onların arasında yargıda bulunduktan sonra her ikisinin de o hükmü kabul etmeleri lazımdır, ister onların görüşüne uygun olsun, ister olmasın. Bu vazifeye çok dikkat et. Çünkü bu din, kötü kişilerin ellerine tutsak düşmüştü; onun adına nefsî istek ve arzular uygulanıyordu; din, dünyaya (onun adi ve basit amaçlarına) ulaşmak için bir vesile kılınmıştı.

Şehirlerin yargıçlarına ihtilaf ettikleri her meseleyi sana bildirmelerini yaz. Sonra bu meselelere derince bir bak; Allah'ın kitabına, Peygamberin sünnetine ve imamının hadisine uygun gördüğünde imzalayıp onları bu işi yapmaya mecbur kıl.

وَمَا اشْتَبَهَ عَلَيْكَ فَاجْمَعْ لَهُ الْفُقَهَاءَ بِحَضْرَتِكَ فَنَظَرُهُمْ فِيهِ ، ثُمَّ أَمَضْ مَا يَجْتَمِعُ عَلَيْهِ أَقَاوِيلُ الْفُقَهَاءِ بِحَضْرَتِكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، فَإِنَّ كُلَّ أَمْرٍ اخْتَلَفَ فِيهِ الرَّعِيَّةُ مَرَدُودٌ إِلَى حُكْمِ الْإِمَامِ ، وَعَلَى الْإِمَامِ الْإِسْتِعَانَةُ بِاللَّهِ ، وَالْإِجْتِهَادُ فِي إِقَامَةِ الْحُدُودِ ، وَجَبَرِ الرَّعِيَّةَ عَلَى أَمْرِهِ ، وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» .

ثُمَّ انْظُرْ إِلَى أُمُورِ عُمَالِكَ ، وَاسْتَعْمِلْهُمْ اخْتِيَارًا ، وَلَا تُؤَلِّمُ أُمُورَكَ مُحَابَاةً¹ وَأَثَرَةً² ؛ فَإِنَّ الْمُحَابَاةَ وَالْأَثَرَةَ جَمَاعُ الْجَوْرِ وَالْخِيَانَةِ ، «وَادْخُلِ الصَّرُورَةَ عَلَى النَّاسِ ، وَلَيْسَتْ تَصْلُحُ الْأُمُورَ بِالْإِدْغَالِ ، فَاصْطَفِ لَوَلَايَةِ أَعْمَالِكَ أَهْلَ الْوَرَعِ وَالْعِلْمِ وَالسِّيَاسَةِ» ، وَتَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجَرِبَةِ وَالْحَيَاءِ مِنْ أَهْلِ الْبُيُوتَاتِ الصَّالِحَةِ وَالْقَدَمِ فِي الْإِسْلَامِ ؛ فَإِنَّهُمْ أَكْرَمُ أَخْلَاقًا ، وَأَصَحُّ أَعْرَاضًا وَأَقْلُّ فِي الْمَطَامِعِ إِشْرَافًا ، وَأَبْلَغُ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ نَظَرًا مِنْ غَيْرِهِمْ ، «فَلْيَكُونُوا أَعْوَانَكَ عَلَى مَا تَقَلَّدْتَ» .

ثُمَّ أَسْبِغْ عَلَيْهِمْ «فِي الْعِمَالَاتِ ، وَوَسِّعْ عَلَيْهِمْ فِي» الْأَرْزَاقِ ؛ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ قُوَّةً لَهُمْ عَلَى اسْتِصْلَاحِ أَنْفُسِهِمْ ، وَغِنًى عَنِ تَنَاوُلِ مَا تَحْتَ أَيْدِيهِمْ ، وَحُجَّةً عَلَيْهِمْ إِنْ خَالَفُوا أَمْرَكَ ، أَوْ ثَلَمُوا أَمَانَتَكَ . ثُمَّ تَقَقَّدْ أَعْمَالَهُمْ ، وَابْعَثِ الْعُيُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَالْوَفَاءِ ؛ فَإِنَّ تَعَهُدَكَ فِي السِّرِّ أُمُورَهُمْ حَدُودُهُمْ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْأَمَانَةِ وَالرِّفْقِ بِالرَّعِيَّةِ .

وَتَحَفَّظْ مِنَ الْأَعْوَانِ ؛ فَإِنْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَى خِيَانَةٍ اجْتَمَعَتْ بِهَا أَخْبَارُ عُيُونِكَ اكْتَفَيْتَ بِذَلِكَ شَاهِدًا ، فَبَسَطْتَ عَلَيْهِ الْعُقُوبَةَ فِي بَدَنِهِ ، وَأَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ ، ثُمَّ نَصَبْتَهُ بِمَقَامِ الْمَذَلَّةِ فَوَسَمْتَهُ بِالْخِيَانَةِ ، وَقَلَّدْتَهُ عَارَ التُّهْمَةِ .

وَتَقَقَّدْ مَا يُصْلِحُ أَهْلَ الْخَرَاجِ ؛ فَإِنَّ فِي صَلَاحِهِ وَصَلَاحِهِمْ صَلَاحًا لِمَنْ سِوَاهُمْ

1 . الجبَاء : مَا يَحِبُّو بِهِ الرَّجُلَ صَاحِبَهُ وَيَكْرَهُ بِهِ (لسان العرب : ج 14 ص 162) وحباه محاباة :

اختصه ومال إليه (تاج العروس : ج 19 ص 303) .

2 . استأنر فلان بالشئ : أي استنبد به ، والاسم الأثرة (الصحيح : ج 2 ص 575) .

Hakkı teşhis edemediğin ve mesele şüpheli kaldığı takdirde, hükümün altında bulunanların etrafındaki fakihleri bir araya topla, meseleyi onlarla görüş, sonra onların ittifak ettikleri görüşü geçerli kıl. Zira halkın ihtilaf ettiği her mesele, imama havale edilmelidir; imam da ilahi hadleri uygulamakta Allah'tan yardım dilemeli, onu icra etmekte gayret göstermeli ve halkı kendi emrine itaat etmeye mecbur kılmalıdır. Ve güç ancak Allah'tandır.

Sonra memurlarına dikkat et. Onları sınadıktan sonra tayin et; onların şahsi eğilimleriyle ve gelişigüzel tayin etme; çünkü bu iki iş (şahsi eğilim veya gelişigüzel davranmak) zulüm ve hıyanetin çoğalmasına, halkın ise çaresizliğine sebep olur. İşler, ifsatla düzene girmez. Takvalı, bilgili, siyaset bilen şahısları işlerin başına getir. Bunları temiz ailelerden, İslam'a eskiden girmiş olanlardan, tecrübe ve hayâ sahibi kişilerden seç; çünkü onlar, ahlakça en üstün, namusça en doğru, kötü arzulardan kurtulmuş, tamahları en az, işlerin sonuçlarını en fazla dikkate alan kişilerdir. Bunlar, üzerine aldığın mesuliyette, sana yardımcı olmalıdırlar.

Böyle yardımcıları bulduğunda onların ücretlerini bol bol ver ki, kendilerini doğrultsun, güçlerini kazansın ve elleri altında bulunan Müslümanların mallarını yemekten uzak dursunlar. Aynı zamanda, emrine uymayıp emanetine hıyanette bulunurlarsa bu, onların aleyhine bir delil olur sana. Sonra, işleri teftiş et, onlara doğru ve vefalı müfettişler gönder (hallerini ve işlerini görüp, anlayıp sana bildirsinler). Çünkü onların haberleri olmadan senin onlardan haberdar olman, onların emin bir surette iş görmelerine, halka yumuşaklıkla muamelede bulunmalarına sebep olur.

(Onların içinde) zalimlere yardım edenlerden korun. Onlardan biri, vazifesinde hıyanet eder de müfettişlerin verdikleri rapor onun aleyhinde toplanırsa, bu tanık olarak yeter sana. Artık ona bedenî cezayı verebilir, yaptığına karşılık onu suçlu tutar, aşağılayarak onu hıyanet damgasıyla dağlar ve töhmet zincirini boynuna vurabilirsin.

Vergi işini de araştı, memurlarının işlerini düzene sok, çünkü haraç durumu ve vergi memurlarının işinin düzene girmesi, diğerlerinin işinin de düzene girmesi demektir.

ولا صلاح لمن سواهم إلا بهم ; لأن الناس كلهم عيال على الخراج وأهله . فليكن
نظرك في عِمارة الأرض أبلغ من نظرك في استجلاب الخراج ; فإن الجلب لا يدرك إلا
بالعمارة ، ومن طلب الخراج بغير عِمارة أخرب البلاد ، وأهلك العباد ، ولم يستقم له
أمره إلا قليلاً .

«فاجمع إليك أهل الخراج من كل بلدانك ، ومُرهم فليعلموك حال بلادهم وما فيه
صلاحهم ورخاء جبايتهم ، ثم سل عما يرفع إليك أهل العلم به من غيرهم» ; فإن كانوا
شكوا ثقلاً أو علة من انقطاع شرب أو إحالة أرض اعتمرها عرق أو أجحف بهم
العطش أو آفة خفت عنهم ما ترجو أن يصلح الله به أمرهم ، «وإن سألوا معونة على
إصلاح ما يقدرون عليه بأموالهم فكفيهم مؤونته» ; فإن في عاقبة كفايتك إياهم صلاحاً ،
فلا يتثقلن عليك شيء خفت به عنهم المؤونات ; فإنه ذخّر يعودون به عليك لعمارة
بلادك ، وتزيين ولايتك ، «مع اقتنائك مودتهم وحسن نيّاتهم ، واستيفاضة الخير ،
وما يسهل الله به من جلهم ، فإن الخراج لا يستخرج بالكّد والاعتاب ، مع أنها عقد¹
تعتمد عليها إن حدثت حدث كنت عليهم معتمداً» ; لفضل قوتهم بما دخرت عنهم من
الجمام² ، والثقة منهم بما عودتهم من عدلك ورفقك ، ومعرفتهم بعُدرك فيما حدث من
الأمر الذي ائكلت به عليهم ، فاحتملوه بطيب أنفسهم ، فإن العمران مُحتمل ما
حَمَلته

1 . العُدة : كل شيء يستوثق الرجل به لنفسه ويعتمد عليه (لسان العرب : ج 3 ص 299) .

2 . الجّمام : الراحة (لسان العرب : ج 12 ص 105) .

Onlardan başkaları, ancak onların işlerinin düzene girmesiyle düzene girebilir. Çünkü insanların hepsi verginin ve vergi memurlarının bakmakla yükümlü ailesidir (onların topladığı vergiyle idare edilirler). Ancak, vergi toplamaktan ziyade memleketin kalkınmasına dikkat etmelisin; çünkü vergi memleket kalkınmadıkça toplanamaz. Memleketi kalkındırmadan, bayındır hale getirmeden vergi isteyen, şehirleri yıkıp mahveder ve Allah'ın kullarını helak eder; böyle bir buyruk sahibinin işi ve idaresi, pek az bir müddet sürer.

Sonra da bütün şehirlerin vergi memurlarını huzuruna çağırıp kendi şehirlerinin durumunu, ihtiyaçlarını ve vergi toplamak için kolay olan yollar hakkında açıklamada bulunmalarını onlardan iste. Daha sonra diğer uzmanlardan da meseleyi sor, öğren; vergi verenler verginin ağırlığından veya vergi verecekleri şeylere bir afet gelmesinden yahut içecekleri, sulayacakları suyun kesilmesinden veya bir bendin yıkılıp araziye su basmasından, toprağın kaymasından yahut da mahsulün mahvolmasından şikâyet ederlerse, hallerini düzene sokacak bir derecede vergilerini azaltman gerekir. Eğer mali güçleri noksanlıklarını gidermek için zayıf olur da senden yardım dilerlerse, esirgeme, geçimlerini sağla. Zira böyle bir işin sonucu (ülkenin ve halkın) yararınadır. Bu, sana güç gelmemeli. Çünkü bu bir yatırımdır; ülkenin mamur olması ve vilayetinin (memleketinin) bezenmesine sebep olacak, tekrar hazineye geri dönecektir. Ayrıca (servet toplamak yerine halka iyi muamelede bulunmakla) halkın, sevgisini, saygısını, iyimserliğini kazanmış olursun ve hayrın çoğalmasına, halkın kolaylıkla sana meyletmesine sebep olursun. Vergi zorla, baskıyla ve azarlamakla elde edilen bir şey değildir. Bu büyüklük ve fedakârlık (vergiyi bağışlamak), seninle halkın arasında olan bir ahittir. Bir olay vuku bulduğunda (ve yardımlarına ihtiyaç duyduğunda) kendilerine hizmet ettiğin, refah düzeyini yükselttiğin, iyi muamelede bulunduğun halka güvenebilirsin. Onları esirgeyişin, haklarında adaletle muamele edişin ve yumuşak davranışın da buna sebep olur. Bu olayda mazur olduğunu (onlara hıyanet etmediğini) bildikleri için dileğini seve seve kabul ederler; bunun meşakkatine katlanırlar, emrini yerine getirirler. Çünkü ülkede vücuda gelen bayındırlık ve servet, onlara yükleyeceğin yüke katlanmaları için onlara kuvvet verir.

وَأَنَّا يُؤْتِي خَرَابَ الْأَرْضِ لَاعْوَارَ أَهْلِهَا ، وَأَنَّا يُعَوِّزُ أَهْلُهَا لِاسْرَافِ الْوَلَاةِ وَسُوءِ ظَنِّهِمْ بِالْبَقَاءِ وَقَلَّةِ انْتِفَاعِهِمْ بِالْعِبَرِ .

«فَاعْمَلْ فِيهَا وَلَيْتَ عَمَلٌ مِّنْ يُحِبُّ أَنْ يَدَّخِرَ حُسْنَ الشَّأْنِ مِنَ الرَّعِيَّةِ ، وَالْمَثُوبَةِ مِنَ اللَّهِ ، وَالرِّضَا مِنَ الْإِمَامِ . وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» .

ثُمَّ انْظُرْ فِي حَالِ كِتَابِكَ «فَاعْرِفْ حَالَ كُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ فِيمَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنْهُمْ ، فَاجْعَلْ لَهُمْ مَنَازِلَ وَرُتَبًا» ، فَوَلِّ عَلَى أُمُورِكَ خَيْرَهُمْ ، وَاخْصُصْ رَسَائِلَكَ الَّتِي تُدْخِلُ فِيهَا مَكِيدَتَكَ وَأَسْرَارَكَ بِأَجْمَعِهِمْ لُجُوهَ صَالِحِ الْأَدَبِ ، «مَنْ يَصْلُحُ لِلْمُنَاطَرَةِ فِي جَلَائِلِ الْأُمُورِ ، مِنْ ذَوِي الرَّأْيِ وَالنَّصِيحَةِ وَالذَّهْنِ ، أَطْوَاهُمْ عَنْكَ لِمَكْنُونِ الْأَسْرَارِ كَشْحًا» ، «مَنْ لَا تُبْطِرُهُ الْكِرَامَةُ» ، «وَلَا تَمَحُ بِهِ الدَّالَّةُ¹» فَيَجْتَزِي بِهَا عَلَيْكَ فِي خَلَاءٍ ، أَوْ يَلْتَمِسَ إِظْهَارَهَا فِي مَلَأٍ ، وَلَا تَقْصُرْ بِهِ الْغَفْلَةُ عَنْ إِيرَادِ كُتُبِ الْأَطْرَافِ عَلَيْكَ ، وَإِصْدَارِ جَوَابَاتِكَ عَلَى الصَّوَابِ عَنْكَ ، وَفِيهَا يَأْخُذُ وَيُعْطِي مِنْكَ ، وَلَا يُضَعِّفُ عَقْدًا اعْتَقَدَهُ لَكَ ، وَلَا يَعْجِزُ عَنْ إِطْلَاقِ مَا عُقِدَ عَلَيْكَ ، وَلَا يَجْهَلُ مَبْلَغَ قَدْرِ نَفْسِهِ فِي الْأُمُورِ ؛ فَإِنَّ الْجَاهِلَ بِقَدْرِ نَفْسِهِ يَكُونُ بِقَدْرِ غَيْرِهِ أَجْهَلَ .

«وَوَلِّ مَا دُونَ ذَلِكَ مِنْ رَسَائِلِكَ وَجَمَاعَاتِ كُتُبِ خَرَجِكَ وَدَوَابِنِ جُنُودِكَ قَوْمًا تَجِدُهُمْ نَفْسَكَ فِي اخْتِيَارِهِمْ ؛ فَإِنَّهَا رُؤُوسُ أَمْرِكَ ، أَجْمَعُهَا لِنَفْعِكَ ، وَأَعْمُهَا لِنَفْعِ رَعِيَّتِكَ» .

ثُمَّ لَا يَكُنْ اخْتِيَارَكَ إِثَابُهُمْ عَلَى فِرَاسَتِكَ وَاسْتِنَامَتِكَ² وَحُسْنِ الظَّنِّ بِهِمْ ، فَإِنَّ الرِّجَالَ يَعْرِفُونَ فِرَاسَاتِ الْوَلَاةِ بِتَصَنُّعِهِمْ وَخِدْمَتِهِمْ وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ النَّصِيحَةِ وَالْأَمَانَةِ ، وَلَكِنْ اخْتَبِرْهُمْ بِمَا وُلُّوا لِلصَّالِحِينَ قَبْلَكَ ، فَاعْمِدْ لِاحْسَنِهِمْ كَانَ فِي الْعَامَّةِ أَثَرًا وَأَعْرِفْهُمْ فِيهَا بِالنَّبْلِ وَالْأَمَانَةِ ، فَإِنَّ ذَلِكَ دَلِيلٌ عَلَى نَصِيحَتِكَ لِلَّهِ ۖ وَلَمَنْ وَلَّيْتَ أَمْرَهُ . «ثُمَّ مُرَّهُمْ بِحُسْنِ الْوِلَايَةِ ، وَلِيْنِ الْكَلِمَةِ» . وَاجْعَلْ لِرَأْسِ كُلِّ أَمْرٍ مِنْ أُمُورِكَ رَأْسًا مِنْهُمْ ، لَا يَقْهَرُهُ كِبَرُهَا ، وَلَا يَنْشَتُّ عَلَيْهِ كَثِيرُهَا .

1 . أدل عليه : وثق بمحبته فأفرط عليه ، والاسم الدالة (لسان العرب : ج 11 ص 247) .

2 . استنām إلى الشيء : استأنس به ، واستنām فلان إلى فلان : إذا أنس به واطمأن إليه وسكن (لسان العرب : ج 12 ص 598) .

Bir yerin harap olması, oradaki halkın yoksul düşmesiyle başlar; oradaki halkın yoksulluğuysa valilerin israf etmelerinden, valilikte kalacaklarına emin olmamalarından, ibret alınacak şeylerden az ibret almalarından kaynaklanır.

Sen kendi hükümetinde, biriktirdiği şeyin halkın övgüsü, Allah'ın sevabı ve İmanın sevgisi olmasını seven bir kimse gibi hareket et. Güç ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

Sonra kâtiplerini de teftiş et; her birisinin ihtiyacını öğren, onlara derece ve makam tayin et; onların en iyi olanlarını iş başına getir. Düşmanlarına karşı kullanacağın planları ve gizli tuttuğun şeyleri, bükülen, kibirlenen, bu yüzden de cemaatin önünde sana karşı durmaya cüret eden kişilere değil, temiz ve iyi ahlak sahibi olanlara yazdır. Bu kâtiplerin, etraftan (memurlarından) gelen mektupları sana sunmakta gaflet etmemeleri, senden aldıkları emri aldıkları gibi bildirmeleri, senin lehine yapılan bir antlaşmada gevşek davranmamaları, aleyhine olan anlaşmayı bozmakta zaaf göstermemeleri ve işlerde sahip oldukları mevkielelerini ve hadlerini bilmeleri gerekir; çünkü kendi haddini bilmeyen kişi başkasının haddini asla bilmez.

Normal mektupları, gelir defterleri ve ordunun divanı gibi daha küçük işleri de dikkat göstererek seçtiğin kimselerin yetkisine bırak. Zira bunlar da önemli işlerdir; senin için faydalı olduğu gibi, yönettiğin halkın da yararınadır.

Sonra onları kendi anlayış ve ferasetine güvenerek ve kendilerine olan eğilimine ve hüsn-ü zannına dayanarak seçme; çünkü bazı insanlar, göstermelik hareketlerde bulunup, güzel hizmetler vererek kendilerini valiye iyi tanıtabilirler; oysaki bu göstermelik hareketlerin ötesinde ne öğüt vermek vardır, ne de emanete riayet etmek. Senden önceki temiz kişilerin seçtikleri kişilere bak; halka karşı en güzel muamelede bulunanları, emanete riayetle tanınmış onurlu kişileri iş başına getir. Bu, (önceki durumlarını nazara almak, onları seçmekte dikkat etmek) Allah'a ve işe atadığın kişilere karşı sorumluluk hissi taşıdığını gösterir. Daha sonra bu memurlarına, halkla iyi geçinmelerini ve onlarla güzel konuşmalarını emret. Her işinin başına, işin büyüğü kendisine güç gelmeyecek, işlerin çokluğu, kendisini şaşırtmayacak bir başkan seç.

«ثُمَّ تَفَقَّدَ مَا غَابَ عَنْكَ مِنْ حَالَتِهِمْ ، وَأُمُورٍ مِّنْ يَرِدُ عَلَيْكَ رُسُلُهُ ، وَذَوِي الْحَاجَةِ وَكَيْفَ وَلَا يَتِيهِمْ وَقُبُولُهُمْ وَلِيَّتُهُمْ وَحُجَّتُهُمْ ؛ فَإِنَّ الثَّرْمَ وَالْعِزَّ وَالنَّخْوَةَ مِنْ كَثِيرٍ مِنَ الْكُتَابِ إِلَّا مَنِ عَصَمَ اللَّهُ ، وَلَيْسَ لِلنَّاسِ بُدٌّ مِنْ طَلَبِ حَاجَتِهِمْ» . وَمَهْمَا كَانَ فِي كُتَابِكَ مِنْ عَيْبٍ فَتَعَانَيْتَ عَنْهُ الزِّمْتَهُ ، أَوْ فَضَلَ نُسِبَ إِلَيْكَ ، مَعَ مَا لَكَ عِنْدَ اللَّهِ فِي ذَلِكَ مِنْ حُسْنِ الثَّوَابِ .

ثُمَّ التُّجَّارُ وَذَوِي الصِّنَاعَاتِ فَاسْتَوَصُوا وَأَوْصَوْا بِهِمْ خَيْرًا ؛ الْمُقِيمِ مِنْهُمْ ، وَالْمُضْطَرِبِ¹ بِإِلَهِ ، وَالْمُتَرَقِّ بِبَيْدِهِ ؛ فَإِنَّهُمْ مَوَادٌّ لِلْمَنَافِعِ ، وَجَلَابِيهَا فِي الْبِلَادِ فِي بَرِّكَ وَبَحْرِكَ وَسَهْلِكَ وَجَبَلِكَ ، وَحَيْثُ لَا يَلْتَمِئُ النَّاسُ لِمَوَاضِعِهَا وَلَا يَجْتَزُونَ عَلَيْهَا «مِنْ بِلَادِ أَعْدَائِكَ مِنْ أَهْلِ الصِّنَاعَاتِ الَّتِي أَجْرَى اللَّهُ الرَّفَقَ مِنْهَا عَلَى أَيْدِيهِمْ فَاحْفَظْ حُرْمَتَهُمْ ، وَآمِنْ سُبُلَهُمْ ، وَخُذْ لَهُمْ بِحَقُوقِهِمْ» ؛ فَإِنَّهُمْ سِلْمٌ لَا تُخَافُ بِإِغْتِنَتِهِ ، وَصُلَحٌ لَا تُحْذَرُ غَائِلَتُهُ ، «أَحَبُّ الْأُمُورِ إِلَيْهِمْ أَجْمَعُهَا لِلْأَمَنِ وَأَجْمَعُهَا لِلسُّلْطَانِ» ، فَتَفَقَّدَ أُمُورَهُمْ بِحَضْرَتِكَ ، وَفِي حَوَاشِي بِلَادِكَ .

وَأَعْلَمَ مَعَ ذَلِكَ أَنَّ فِي كَثِيرٍ مِنْهُمْ ضِيقًا فَاحِشًا ، وَشُحًّا قَبِيحًا ، وَاحْتِكَارًا لِلْمَنَافِعِ ، وَتَحَكُّمًا فِي الْبِيَاعَاتِ ، وَذَلِكَ بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ ، وَعَيْبٌ عَلَى الْوَلَاةِ ؛ فَامْنَعِ الْإِحْتِكَارَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) نَهَى عَنْهُ .

وَلْيَكُنِ الْبَيْعُ وَالشِّرَاءُ بَيْعًا سَمِيحًا ، بِمَوَازِينِ عَدْلٍ ، وَأَسْعَارٍ لَا تُجْحِفُ بِالْفَرِيقَيْنِ مِنَ الْبَائِعِ وَالْمُبْتَاعِ ، فَمَنْ قَارَفَ حُكْرَةً بَعْدَ نَهْيِكَ فَتَكَلَّ وَعَاقِبَ فِي غَيْرِ إِسْرَافٍ ؛ «فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَعَلَ ذَلِكَ» .

1 . المضطرب بماله : المتردد به بين البلدان .

Daha sonra kendin, onların gizli durumlarını ve hallerini araştır; muhtaç olanların ve mesajları sana ulaşan kimselerin işlerini incele. Onların (kâtiplerin) vali ve kendi imamları karşısındaki durumlarının ve tutumlarının ne şekilde olduğuna dikkat et. Çünkü kâtiplerden çoğunun huyu, çabuk usanmak, tekebbür ve bencilliktir; ama Allah bir kimseyi korursa o başka. Halk, ihtiyacını sunmaya ve onu istemeye mecburdur. Kâtiplerinden birinde bir ayıp görür de aldırılmazsan, o ayıpla sen de ayıplanırsın; nitekim onlarda bir fazilet olursa, Allah katında sana olan sevaba ilave olarak, o fazilet, senin hesabına da kaydedilir.

Tacirlere, sanat ve zanaat sahiplerine gelince; onlara iyi davranmalısın. Onlarla ilgili tavsiyelerimi kabul et ve onlara karşı hayırlı ol. Kendin de elin altında bulunan memurlara, onlara karşı iyi davranmalarını tavsiye et. Onlardan bir kısmı, oturdukları yerlerde ticaretle uğraşır. Bir kısmıysa bir yerden bir yere gider, mal götürüp getirir. Bir başka grubu da halkın muhtaç olduğu şeyleri ellerinin emekleriyle hazırlarlar. (Bunlara iyi muamelede bulun;) çünkü bunlar, yarar kaynaklarıdır; uzun yollar aşarak, ülkedeki karalarda, denizlerde, düzlüklerde, dağlıkarda gezerek, başkalarının tabiatına uygun gelmeyen bölgelere ve halkın bir adım atmaya cesaret edemediği düşman ülkelere giderek yarar sağlarlar. Bu sınıfın ihtiramını gözet, yollarının emniyetini temin et; haklarını al. Bunlar (işlerinin tabiatı gereği) başkalarına zararı olmayan, salim kimselerdir. Kötülüklerinden korkulmaz, barışçıdırlar (bunlar tarafından bir isyan ve kargaşanın baş göstermesinden endişelenmemek gerek). Onların nazarında en sevimli iş, emniyeti daha çok temin eden ve hükümdara yararı daha çok olan işlerdir. Bulunduğun yerde onların işlerini gör-gözet. Uzak ve yakın şehirlerde de hallerini izle.

Ama şunu da bil ki, bütün bunlarla beraber, bunların çoğunda aşırı bir hırs, kötü bir cimrilik, faydalı şeyleri stok etme ve azalınca değerinden fazlaya satma çabası vardır; buysa halkın zararına sebep olduğu gibi valilere de (buna göz yummak) ayıptır, noksanlıktır. Stokçuluğu yasakla; çünkü Resulullah (s.a.a) onu yasaklamıştır.

Alış veriş, güzel surette, adalet terazileriyle, satanın da alanın da zarar etmeyeceği bir fiyatla olmalıdır. Sen, stokçuluğu yasakladıktan sonra onu yapmaya kalkışan olursa cezalandır; fakat cezada pek ileri gitme. Zira Resulullah da (s.a.a) böyle yaptı.

وَتَعَهَّدَ أَهْلَ الْيَتَمِ وَالزَّوْمَانَةِ وَالرَّقَّةَ فِي السِّنِّ مِمَّنْ لَا حِيلَةَ لَهُ ، وَلَا يَنْصَبُ لِلْمَسَاةَةِ نَفْسَهُ ؛ «فَأَجْرِ لَهُمْ أَرْزَاقًا ، فَإِنَّهُمْ عِبَادُ اللَّهِ ، فَتَقَرَّبْ إِلَى اللَّهِ بِتَخَلُّصِهِمْ وَوَضْعِهِمْ مَوَاضِعَهُمْ فِي أَقْوَاتِهِمْ وَحُقُوقِهِمْ ، فَإِنَّ الْأَعْمَالَ تَخْلُصُ بِصِدْقِ النَّيَّاتِ . ثُمَّ إِنَّهُ لَا تَسْكُنُ نَفُوسُ النَّاسِ أَوْ بَعْضُهُمْ إِلَى أَنَّكَ قَدْ قَضَيْتَ حُقُوقَهُمْ بِظَهْرِ الْغَيْبِ دُونَ مُشَافَهَتِكَ بِالْحَاجَاتِ» ، وَذَلِكَ عَلَى الْوُلَاةِ ثَقِيلٌ ، وَالْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِيلٌ ، وَقَدْ يُخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَى أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ فَصَبَرُوا نَفُوسَهُمْ ، وَوَثِقُوا بِصِدْقِ مَوْعِدِ اللَّهِ «لَمَنْ صَبَرَ وَاحْتَسَبَ ، فَكَانَ مِنْهُمْ وَاسْتَعَانَ بِاللَّهِ» .

1. الزَّمَنِي : جمع زَمِين . وَرَجُلٌ زَمَنٌ وَزَمِينٌ : أي مبتلىَّ بَيْنَ الزَّمانَةِ ، والزَّمانَةِ : العاهَةِ (أنظر لسان العرب : ج 13، ص 199) .

Sonra Allah için, Allah için aşağı tabakayı gör-gözet; onlar başvuru-
racakları bir düzen (çare) bulamayan, oldukça yoksul, muhtaç, darlıkta
bunalmış, dertlere tutulmuş, kazançtan aciz kalmış kişilerdir. Bu sını-
fın içinde dilenenler olduğu gibi bir şey umup bekleyenler, fakat kim-
seden bir şey istemeyenler de vardır. Öyleyse, Allah'ın senden koru-
manı istediği kimselerin hakkını koru. Onlara, memur olduğun bey-
tûlmaldan, her şehirde, Müslümanların ganimet olarak elde ettikleri ve
devlete ait olan arazinin gelirinden, ekininden pay ayır. Onların yakın
yerlerde olanlarıyla uzaklarda bulunanları aynı hakka sahiptir ve sen
onlardan her birisinin hakkına riayet etmekten sorumlusun. Hiç bir dü-
şünce seni, mahrumların durumuyla ilgilenmekten alıkoymasın.
Ehemmiyetli işleri sağlamlaştırman, küçük sayılan işlere bakmaman
için bir mazeret sayılmaz. Onlara karşı dikkatsiz ve himmetsiz olma;
yüzünü de kibirle onlardan çevirme. Allah rızası için alçak gönüllü ol
ki, Allah seni yüceltsin. Güçsüzlerin karşısında tevazu kanadını ger.
Onlara, kendini bu tavra muhtaçmışsın gibi göster. Onların, gözlere
hor görünenlerini, insanlar tarafından aşağı sayılanlarını, fakat sana
gelip hallerini anlatmayanlarını sen ara, bul. Onları bulmak, hallerini
sorup anlamak için Allah'tan korkan, onlara karşı böbürlenmeyen, gü-
vendiğin kişileri yolla ki, onların hallerini sana bildirsinler. Sonra hak-
larında öylesine harekette bulun ki, Allah'a ulaştığın gün, onlar hak-
kında mazeret göstermeye kalkışmayasın. Çünkü bunlar, halk içinde
başkalarından daha fazla insafa muhtaç kişilerdir. Bütün bu sınıfların
haklarını vermekte (olacak kusurdan dolayı) Allah'tan af dile.

Yetimlerden, kötürümlerden, ihtiyarlardan bilhassa çaresi olmayan
ve kimseden bir şey dilemeyen kimselerin durumlarıyla ilgilen; onlara
(beytûlmaldan) azık tayin et. Çünkü bunların hepsi Allah'ın kullarıdır.
Onları bu durumdan kurtarmak, azıklarını vermek, haklarını temin et-
mekle Allah'a yaklaş. Zira amellerin ihlâsı, niyetlerin doğruluğuna bağ-
lıdır. Ayrıca halktan bazıları, kendi ihtiyaçlarını hâkimin huzurunda
bizzat dile getirmediikleri takdirde, işlerinin kendilerinin gıyabında yü-
rütüleceğinden emin olmazlar. Bu ise, valilere ağırdır. Fakat hakkın
hepsi de ağırdır. Ancak Allah, hayırlı bir sonuca varabilmek için sabre-
dip de Allah'ın sabredenlere vaat ettiği sevabın gerçek olduğuna ina-
nanlara o yükü hafifletir. Sen de bu sınıftan ol, Allah'tan yardım dile.

وَاجْعَلْ لِدَوِي الْحَاجَاتِ مِنْكَ قِسْماً تُفَرِّغُ لَهُمْ فِيهِ شَخْصَكَ «وَذِهْنَكَ مِنْ كُلِّ شُغْلٍ ، ثُمَّ تَأْذِنُ لَهُمْ عَلَيْكَ» ، وَتَجْلِسُ لَهُمْ مَجْلِساً تَتَوَاضَعُ فِيهِ لِلَّهِ الَّذِي رَفَعَكَ ، وَتُقْعَدُ عَنْهُمْ جُنْدَكَ وَأَعْوَانَكَ مِنْ أَحْرَاسِكَ وَشُرَطِكَ ، «تَخْفِضُ لَهُمْ فِي مَجْلِسِكَ ذَلِكَ جَنَاحَكَ ، وَتُلِينُ لَهُمْ كَنْفَكَ فِي مُرَاجَعَتِكَ وَوَجْهِكَ» ؛ حَتَّى يُكَلِّمَكَ مُتَكَلِّمُهُمْ غَيْرَ مُتَعَتِّعٍ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ فِي غَيْرِ مَوْطِنٍ : لَنْ تُقَدَّسَ أُمَّةٌ لَا يُؤْخَذُ لِلضَّعِيفِ فِيهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوِيِّ غَيْرَ مُتَعَتِّعٍ .

ثُمَّ احْتَمَلَ الْحَرْقَ مِنْهُمْ وَالْعِيَّ ، وَنَحَّ عَنْكَ الصِّيقَ وَالْأَنْفَ يَبْسُطُ اللَّهُ عَلَيْكَ أَكْنَافَ رَحْمَتِهِ ، وَيُوجِبُ لَكَ ثَوَابَ أَهْلِ طَاعَتِهِ ، فَأَعْطِ مَا أُعْطِيتَ هَنِيئاً ، وَامْنَعْ فِي إِجْمَالٍ وَإِعْذَارٍ ، «وَتَوَاضَعُ هُنَاكَ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَاضِعِينَ . وَلَيْكُنْ أَكْرَمَ أَعْوَانِكَ عَلَيْكَ أَلْيَنُهُمْ جَانِباً ، وَأَحْسَنُهُمْ مُرَاجَعَةً ، وَأَلَطُهُمْ بِالضُّعْفَاءِ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ» .

ثُمَّ إِنَّ أُمُوراً مِنْ أُمُورِكَ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ مُبَاشَرَتِهَا ؛ مِنْهَا : إِجَابَةُ عُمَّالِكَ مَا يَعْجِي عَنْهُ كُتَابُكَ . وَمِنْهَا : إِصْدَارُ حَاجَاتِ النَّاسِ فِي قِصَصِهِمْ . «وَمِنْهَا : مَعْرِفَةُ مَا يَصِلُ إِلَى الْكُتَابِ وَالْحِزَانِ مِمَّا تَحْتَ أَيْدِيهِمْ ، فَلَا تَتَوَانَ فِيهَا هُنَالِكَ ، وَلَا تَغْتَنِمَ تَأْخِيرَهُ ، وَاجْعَلْ لِكُلِّ أَمْرٍ مِنْهَا مَنْ يُنَاطِرُ فِيهِ وَوَلَاتَهُ بِتَفْرِيعٍ لِقَلْبِكَ وَهَمِّكَ ، فَكُلَّمَا أَمْضَيْتَ أَمْراً فَأَمْضِهِ بَعْدَ التَّرْوِيَةِ وَمُرَاجَعَةِ نَفْسِكَ ، وَمُشَاوَرَةِ وَلِيِّ ذَلِكَ بِغَيْرِ احْتِشَامٍ ، وَلَا زَأْيٍ يَكْسِبُ بِهِ عَلَيْكَ نَقِيبُضُهُ» .

Zamanının bir kısmını ihtiyaç sahiplerine ayır; bu süre içerisinde kendini onlara vakfet; bunların işlerine bakmak için, zihnini her türlü meşguliyetten temizle; onları huzuruna çağır, yanında oturt ve onlarla görüşüp dertlerini dinle; seni yücelten ve sana makam veren Allah için tevazu et. Askerlerinden, yardımcılarından, koruyucularından, güvenlik ekibinden hiç kimse onları korkutmasın, onlara mani olmasın, o mecliste (halkın huzurunda) alçak gönüllü ol; onlarla yüz yüze geldiğinde, konuştuğunda yumuşak davran ki, onlar seninle konuşmak istediklerinde korkmadan, çekinmeden konuşsunlar. Resulullah'ın (s.a.a) birçok yerde: "Zayıfın korkup çekinmeden, dili dolaşmadan sözünü söyleyip kuvvetliden hakkını alamadığı toplum ne temizliğe ulaşır, ne kutluluğa kavuşur" buyurduğunu duymuşumdur.

Sonra onların sert konuşmalarına, söz söylerken ağır laflar edenlerine tahammül et; darılmayı, sinirlenmeyi, onlarla görüşmekten kibirlenerek kaçınmayı da bırak ki, Allah da bu yüzden sana her taraftan rahmetlerini açıp yaysın; O'na itaat edenlerin sevaplarını sana versin. İhsanda bulunduğun zaman, minnet yükleme ki, verdiğin ona sinsin; vermediğin zaman da güzellikle, özür dileyerek, tevazu ederek verme ki, hiç olmazsa isteyen kişi rahatsız olmasın. Şüphesiz, Allah-u Teâlâ tevazu eden kimseleri sever. Yardımcılarından en aziz ve değerlisi, herkesten daha yumuşak davranan, müracaat edildiğinde daha güzel karşılayan, zayıf ve güçsüzlere daha çok lütufta bulunan kimseler olmalıdır, inşaallah.

Bazı işler de vardır ki, bizzat senin yapman gerekir. Bunlardan biri, kâtiplerinin cevap veremeyecekleri mektuplara cevap vermendir. Biri de halkın ihtiyacı sana arz edildiğinde, o ihtiyaçları gidermendir. Biri de kâtip ve hazinedarların yetkilerine bırakılan bütçeleri inceleyip öğrenmektir. Bu vazifede gevşeklik gösterme ve işi geciktirmeyi de ganimet bilme. Kalben ve fikren rahatlamam için bu işlerden her birisine ilgili amirlerle konuşup tartışacak bir memur tayin et. Herhangi bir işi, o işle ilgilenen yetkiliyle istişare ettikten ve üzerinde düşünüp taşındıktan sonra imzala. Her işin şefi, nezaretçisi, (doğru bildiği) hükmü vermede senden çekinmemeli, icra edilemeyecek görüşleri de dile getirmemelidir.

ثُمَّ أَمِضْ لِكُلِّ يَوْمٍ عَمَلَهُ ; فَإِنَّ لِكُلِّ يَوْمٍ مَا فِيهِ . وَاجْعَلْ لِنَفْسِكَ فِيهَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ أَفْضَلَ تِلْكَ الْمَوَاقِيتِ ، وَأَجْزَلَ تِلْكَ الْأَقْسَامِ ، وَإِنْ كَانَتْ كُلُّهَا لِلَّهِ إِذَا صَحَّتْ فِيهَا النِّيَّةُ وَسَلِمَتْ مِنْهَا الرَّعِيَّةُ .

وَلْيَكُنْ فِي خَاصِّ مَا تُخْلِصُ لِلَّهِ بِهِ دِينَكَ إِقَامَةُ فَرَائِضِهِ الَّتِي هِيَ لَهُ خَاصَّةٌ ، فَأَعْطِ اللَّهَ مِنْ بَدَنِكَ فِي لَيْلِكَ وَنَهَارِكَ مَا يَجِبُ ; «فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَ النَّافِلَةَ لِنَبِيِّهِ خَاصَّةً دُونَ خَلْقِهِ فَقَالَ : ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾¹ ، فَذَلِكَ أَمْرٌ اخْتَصَّ اللَّهُ بِهِ نَبِيِّهِ وَأَكْرَمَهُ بِهِ ، لَيْسَ لِأَحَدٍ سِوَاهُ ، وَهُوَ لِمَنْ سِوَاهُ تَطَوُّعٌ ; فَإِنَّهُ يَقُولُ : ﴿وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾² » ، فَوَفِّرْ مَا تَقَرَّبْتَ بِهِ إِلَى اللَّهِ وَكَرَّمَهُ وَأَدِّ فَرَائِضَهُ إِلَى اللَّهِ كَامِلًا غَيْرَ مَثْلُوبٍ وَلَا مَنْقُوصٍ ، بِالْغَا ذَلِكِ مِنْ بَدَنِكَ مَا بَلَغَ .

فَإِذَا قُمْتَ فِي صَلَاتِكَ بِالنَّاسِ فَلَا تُطَوِّلَنَّ وَلَا تَكُونَنَّ مُنْقَرًا وَلَا مُضْطَيًّا ; فَإِنَّ فِي النَّاسِ مَنْ بِهِ الْعِلَّةُ وَلَهُ الْحَاجَةُ ، وَقَدْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حِينَ وَجَّهَنِي إِلَى الْيَمَنِ : كَيْفَ نُصَلِّي بِهِمْ ؟ فَقَالَ : صَلِّ بِهِمْ كَصَلَاةِ أَوْعَفِهِمْ وَكُنْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا .

وَبَعْدَ هَذَا فَلَا تُطَوِّلَنَّ احْتِجَابَكَ عَنْ رَعِيَّتِكَ ; فَإِنَّ احْتِجَابَ الْوَلَاةِ عَنِ الرَّعِيَّةِ شُعْبَةٌ مِنَ الضَّيْقِ ، وَقَلَّةُ عِلْمٍ بِالْأُمُورِ ، وَالِاحْتِجَابُ يَقْطَعُ عَنْهُمْ عِلْمَ مَا احْتَجَبُوا دُونَهُ ، فَيَصْغُرُ عَنْدهُمْ الْكَبِيرُ ، وَيَعْظُمُ الصَّغِيرُ ، وَيَقْشَعُ الْحَسَنُ ، وَيَحْسُنُ الْقَبِيحُ ، وَيُشَابُّ الْحَقُّ بِالْبَاطِلِ ، وَإِنَّمَا الْوَالِي بَشَرٌ لَا يَعْرِفُ مَا تَوَارَى عَنْهُ النَّاسُ بِهِ مِنَ الْأُمُورِ ، وَلَيْسَتْ عَلَى الْقَوْلِ سِمَاتٌ يَعْرِفُ بِهَا الصَّدْقُ مِنَ الْكَذِبِ ، فَتَحْصَنْ مِنَ الْإِدْخَالِ فِي الْحَقِّوَقِ بِلَيْنِ الْحِجَابِ ;

1 . الإسراء : 79 .

2 . البقرة : 158 .

Her günün işini, o gün gör. Çünkü her gün yapılacak bir iş vardır. Temiz niyetle ve halkın esenliğe erişmesi için yapılan bütün işler ve sarf edilen bütün vakitler Allah için olsa da, sen vakitlerin en üstününü ve en büyük bölümünü kendinle Allah arasındaki kulluğa ayır.

Dinini Allah için halis kılan ve yalnız Allah için olan farzlara bil-hassa dikkat et. Gecende, gündüzünde bedenî ibadetlerini, gerektiği gibi eda et. Ama nafile namazlar yalnız Peygamber'e farz kılınmıştır. Zira Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Gecenin bir kısmında uyanıp namaz kıl, senin için nafile olarak; (bu namaz, sana mahsustur ve farz namazlardan fazla bir namazdır;) umulur ki Rabbin seni beğenilmiş ve övülmüş bir makama ulaştırır."**¹ Allah, bu vazifeyi yalnız Peygamber'e mahsus kılmış, bu vesileyle de ona ikramda bulunmuştur; başkaları için bu, ihtiyarî ve müstehap bir ameldir. Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: **"Kim farz olmayan bir hayır işlerse, şüphe yok ki Allah, ona mükâfatta bulunur ve her şeyi bilendir"**² Öyleyse Allah'a ve O'nun keremine yaklaşılmaya sebep olan her işi çok yap. Farizaları, kusursuz ve noksansız bir şekilde, meşakkatli olsa bile yerine getir. Halka namaz kıldırmanın zaman, namazı uzatıp onları usandırmadan, çabuk, fakat erkânını yitirmeden kıldır; çünkü halk içinde hasta ve işi olan vardır. Resulullah (s.a.a) beni Yemen'e gönderdiği zaman Resulullah'a: "Onlara nasıl namaz kıldırayım?" diye sordum; "En zayıfının kıldığı namaz gibi kıldır, insanlara karşı merhametli davran" buyurdular.

Bütün bunlardan sonra derim ki: Buyruğunun altında bulunanlardan uzun müddet gizli kalma; çünkü valilerin halka görünmemeleri sıkıcıdır (halkı sıkar); valilerin işler hakkında bilgisiz kalmasına yol açar. Onlardan gizlenmek, valilerin birçok şeyi bilmelerine engel olur. Dolayısıyla büyük şeyler onlara küçük görünür; küçük şeylerse gözlerinde büyür; güzel ve iyi, çirkin görünür; çirkinse güzelliğe bürünür; hakla batıl birbirine karışır gider. Vali de bir insandır ancak; bir işi ondan gizlerlerse bilemez, gizli kalanları göremez. Sözün üzerinde doğruyu yalandan ayıracak bir alamet bulunmamaktadır. Öyleyse hakların karışmasını önlemek için perdeyi incelt.

1-İsra, 79.

2-Bakara, 158.

فَإِنَّمَا أَنْتَ أَحَدُ رَجُلَيْنِ : إِمَّا امْرُؤٌ سَخَتْ نَفْسُكَ بِالْبَدَلِ فِي الْحَقِّ فَفِيمَ احْتِجَابُكَ مِنْ وَاجِبِ حَقِّ تَعْطِيهِ ، أَوْ خُلِقَ كَرِيمٌ تُسَدِّيه ؟ وَإِمَّا مُبْتَلًى بِالْمَنْعِ فَمَا أَسْرَعَ كَفَّ النَّاسِ عَنْ مَسْأَلَتِكَ إِذَا أَيْسُوا مِنْ بَذَلِكَ ، مَعَ أَنَّ أَكْثَرَ حَاجَاتِ النَّاسِ إِلَيْكَ مَا لَا مَوْوَنَةَ عَلَيْكَ فِيهِ؛ مِنْ شِكَايَةِ مَظْلَمَةٍ ، أَوْ طَلَبِ إِنْصَافٍ . «فَالْتَفِعْ بِمَا وَصَفْتُ لَكَ ، وَاقْتَصِرْ فِيهِ عَلَى حَقِّكَ وَرُشْدِكَ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ» .

ثُمَّ إِنَّ لِلْمُلُوكِ خَاصَّةً وَبِطَانَةً فِيهِمْ اسْتِثْنَاءٌ وَتَطَاوُلٌ ، وَقَلَّةٌ إِنْصَافٍ ، فَاحْسِمِ مَادَّةَ أَوْلِيَّكَ بِقَطْعِ أَسْبَابِ تِلْكَ الْأَشْيَاءِ ، وَلَا تُقْطِعَنَّ لِأَحَدٍ مِنْ حَشَمِكَ وَلَا حَامَتِكَ¹ قِطِيعَةً ، وَلَا تَعْتَمِدَنَّ فِي اعْتِقَادِ عُقْدَةٍ تَضُرُّ بِمَنْ يَلِيهَا مِنَ النَّاسِ ؛ فِي شَرْبٍ ، أَوْ عَمَلٍ مُشْتَرَكٍ يَحْمِلُونَ مَوْوَنَتَهُمْ عَلَى غَيْرِهِمْ ، فَيَكُونُ مَهْنَةً ذَلِكَ لَهُمْ دُونَكَ ، وَعَيْبُهُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

«عَلَيْكَ بِالْعَدْلِ فِي حُكْمِكَ إِذَا انْتَهَتْ الْأُمُورُ إِلَيْكَ» ، وَالزَّمِ الْحَقَّ مَنْ لَزِمَهُ مِنَ الْقَرِيبِ وَالْبَعِيدِ ، وَكُنْ فِي ذَلِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ، وَافْعَلْ ذَلِكَ بِقَرَابَتِكَ حَيْثُ وَقَعَ ، وَابْتَغِ عَاقِبَتَهُ بِمَا يَنْتُقِلُ عَلَيْهِ مِنْهُ ؛ فَإِنَّ مَعَبَّةَ ذَلِكَ مَحْمُودَةٌ . وَإِنْ ظَلَمْتَ الرَّعِيَّةَ بِكَ حَيْفًا فَأَصْحِرْ² لَهُمْ بِعُذْرِكَ ، وَاعْدِلْ عَنْكَ ظُنُونَهُمْ بِإِصْحَارِكَ ؛ فَإِنَّ فِي تِلْكَ رِيَاضَةً مِنْكَ لِنَفْسِكَ ، وَرِفْقًا مِنْكَ بِرَعِيَّتِكَ ، وَإِعْذَارًا تَبْلُغُ فِيهِ حَاجَتَكَ مِنْ تَقْوِيمِهِمْ عَلَى الْحَقِّ فِي خَفْضِ وَاجِبِ الْجَمَالِ .

لَا تَدْفَعَنَّ صُلْحًا دَعَاكَ إِلَيْهِ عُدُوكَ فِيهِ رِضًى ؛ فَإِنَّ فِي الصُّلْحِ دَعَةً³ لِعُجُونِكَ ، وَرَاحَةً مِنْ هُمُومِكَ ، وَأَمْنًا لِبِلَادِكَ . وَلَكِنَّ الْحَذَرَ كُلَّ الْحَذَرِ مِنْ مُقَارَبَةِ عُدُوكَ فِي طَلَبِ الصُّلْحِ ؛ فَإِنَّ الْعُدُوَّ زُبًّا قَارِبَ لِيَتَغَفَّلَ ، فَخُذْ بِالْحَزَمِ ، «وَتَحْصَنْ كُلَّ مَخَوفٍ تُؤْتِي مِنْهُ ، وَبِاللَّهِ الْيَقِينَةَ فِي جَمِيعِ الْأُمُورِ» .

1 . حَامَةُ الْإِنْسَانِ : خَاصَّتُهُ وَمَنْ يَقْرُبُ مِنْهُ (النهاية : ج 1 ص 446) .

2 . أَصْحَرَ بِالْأَمْرِ وَأَصْحَرَهُ : أَظْهَرَهُ (تاج العروس : ج 7 ص 79) .

3 . وَدَّعَ الشَّيْءَ : سَكَنَ وَاسْتَقَرَّ وَصَارَ إِلَى الدَّعَةِ (تاج العروس : ج 11 ص 498) .

Sen iki kişiden birisin ancak: Ya hak yolunda eli açık, cömert birisin; o halde gereken hakkı verdikten sonra ve iyi iş gördükten sonra neden gizlenesin? Ya da cimri birisin; başışından ümidini kestikten sonra artık halk senden bir şey istemez ki; o halde ne diye onlara görünmeyesin? Kaldı ki halkın sana müracaatlarının çoğunun sana bir ağırlığı yoktur; ya zulme uğradıklarından şikâyetçi olurlar ya da adalet isterler. Anlattığım şeylerden yararlan; hidayetini, saadetini garantileyen şeyle yetin, inşallah.

Sonra yöneticilerin kendi reyleriyle hareket eden, tekebbürde bulunan, muamelede insafları az olan bazı adamları olabilir; bunların sebeplerini gidererek onları kökten yok et. Yakınlarına, yanında bulunanlara özel bir arazi verme veya yüklerini başkalarına yükleyerek diğer insanlara zararı dokunacak şekilde su kullanmada ve ortak bir işe girişmede anlaşma yapmaları için destek olma; bunun yararı sana değil, onlara olur, ayıbı ise dünya ve ahirette sana kalır.

İşler sana ulaştığında, adaletle hükmet. Yakın olsun, uzak olsun, kime gerekiyorsa hakkını ver; bu hususta sabırlı ol, mükâfatını Allah'tan iste, akrabaları ve yakınların hakkında bile haktan ayrılma; işin sonunu düşün; isterse ona ağır gelsin bu iş; hayır olduğu sence malumsa yapmaktan çekinme; hakkını yerine getir. Ne zaman (yanlış anlaşılma sonucu) halk zalim olduğun düşüncesine kapılırsa (işin gerçeğini dile getirip yaptığını yorumlayarak) mazeretini onlara açıkla ve sana olan kötümserliği gider. Bu (halkla yüz yüze gelip meseleyi onlarla ortaya koymak) nefsin için bir riyazet ve buyruğun altındakilere de yumuşaklıkla muamelede bulunmaktır. Bu vesileyle halkı güzel ve yumuşak ahlak vesilesiyle hak yola hidayet etmekten ibaret olan muradına da erersin.

Düşmanın, seninle barışmak isterse reddetme. Barışta Allah'ın rızası, ordunun huzuru vardır; böylece sen de sıkıntılarından kurtulmuş olursun; şehirlerinse güvenliğe kavuşmuş olur. Ama barıştıktan sonra da düşmanından sakın; çünkü çok kere düşman yaklaşır, gafil olmanı bekler. Şu halde ihtiyatla hareket et, ihtimali olan her tehlikenin önüne set çek, bütün işlerde de Allah'a güven.

وإن لَجَّتْ بَيْنَكَ وَبَيْنَ عَدُوِّكَ قَضِيَّةٌ عَقَدْتَ لَهَا بِهَا صَلَاحاً أَوْ أَلْبَسْتَهُ مِنْكَ ذِمَّةً فَحُطَّ عَهْدُكَ بِالْوَفَاءِ ، وَارَعَ ذِمَّتَكَ بِالْأَمَانَةِ ، وَاجْعَلْ نَفْسَكَ جُنَّةً دُونَهُ ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ جَلٌّ وَعَزٌّ النَّاسِ أَشَدُّ عَلَيْهِ اجْتِنَاءً فِي تَفْرِيقِ أَهْوَائِهِمْ وَتَشْتِيتِ أَدْيَانِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ ، وَقَدْ لَزِمَ ذَلِكَ الْمُشْرِكُونَ فِيمَا بَيْنَهُمْ دُونَ الْمُسْلِمِينَ لَمَّا اسْتَوْبَلُوا¹ مِنَ الْغَدْرِ وَالْحَتَرِ ، فَلَا تَغْدِرَنَّ بِذِمَّتِكَ ، وَلَا تُخْفِرْ² بِعَهْدِكَ ، وَلَا تَخْتَلِنَ³ عَدُوَّكَ ، فَإِنَّهُ لَا يَجْتَرِئُ عَلَى اللَّهِ إِلَّا جَاهِلٌ ، وَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَهْدَهُ وَذِمَّتَهُ أَمْنًا أَفْضَاهُ بَيْنَ الْعِبَادِ بِرَحْمَتِهِ ، وَحَرِيماً يَسْكُنُونَ إِلَى مَنَعَتِهِ ، وَيَسْتَفِيضُونَ بِهِ إِلَى جِوَارِهِ ، فَلَا خِدَاعَ وَلَا مُدَالَسَةَ وَلَا إِدْغَالَ فِيهِ⁴ . فَلَا يَدْعُوَنَّكَ ضَيْقُ أَمْرِ لَزِمَكَ فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ عَلَى طَلَبِ انْفِسَاخِهِ ، فَإِنَّ صَبْرَكَ عَلَى ضَيْقِ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَفَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيْرٌ مِنْ غَدْرِ تَخَافُ تَبِعَتَهُ ، وَأَنْ تُحِيطَ بِكَ مِنَ اللَّهِ طَلِبَةً ، وَلَا تَسْتَقِيلُ فِيهَا دُنْيَاكَ وَلَا آخِرَتَكَ .

وَإِيَّاكَ وَالِدِمَاءَ وَسَفْكَهَا بِغَيْرِ جِلْهَا ؛ فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ أَدْعَى لِنِقْمَةٍ وَلَا أَعْظَمَ لِنَبِغَةٍ وَلَا أُحَرَى لِرِزْوَالِ نِعْمَةٍ وَانْقِطَاعِ مُدَّةٍ مِنْ سَفْكِ الدِّمَاءِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ، وَاللَّهُ مُبْتَدِئُ بِالْحُكْمِ بَيْنَ الْعِبَادِ فِيمَا يَتَسَافَكُونَ مِنَ الدِّمَاءِ ، فَلَا تَصُونَنَّ سُلْطَانَكَ بِسَفْكِ دَمٍ حَرَامٍ ، فَإِنَّ ذَلِكَ يُخْلِفُهُ⁵ وَيُزِيلُهُ ، «فَإِيَّاكَ وَالتَّعَرُّضَ لِسَخَطِ اللَّهِ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ جَعَلَ لَوْلِيٍّ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً سُلْطَاناً ، قَالَ اللَّهُ : ﴿وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيًّا سُلْطَاناً فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنصُوراً﴾⁶ .

- 1 . الوبال : الوحامة وسوء العاقبة (مجمع البحرين : ج 3 ص 1901) .
- 2 . أخْفَرَهُ : نقض عهده وخاس به وغدره (لسان العرب : ج 4 ص 253) .
- 3 . خَتَلَهُ : خدعه وراوغه (النهاية : ج 2 ص 9) .
- 4 . زاد في نهج البلاغة : «ولا تعقد عقداً تجوز فيه العلل ، ولا تعولن على لحن قول بعد التأكيد والتوثيق» .
- 5 . خَلَقَ الشَّيْءُ وَأَخْلَقَ : بَلَى ، يُقَالُ : ثُوبٌ خَلَقَ ، وَدَارٌ خَلَقَ (لسان العرب : ج 10 ص 88) .
- 6 . الإسراء : 33 .

Bir sorun çıkıp da düşmanla barışmak veya düşmana güvence vermek zorunda kalırsan, verdiğin söz ve yaptığın antlaşmaya riayet ederek nefsini ona verdiğin söze (ahde) kalkan yap. Çünkü Allah'ın farzlarından hiç biri ahde (antlaşmaya) bağlı kalmak gibi değildir. Dilekleri birbirine aykırı, reyleri, akideleri, dinleri çeşit çeşit olduğu halde tüm milletler (verdikleri söz ve imzaladıkları) antlaşmalarına bağlıdır. Çünkü antlaşmayı bozmanın ve gaddarlığın vahim sonuçlarını, müşrikler dahi idrak etmiş ve bağlılığı gerekli saymışlardır. Durum böyle iken sen (ey Müslümanların emri) antlaşmanı bozma, antlaşmaya bağlılığı bir kenara itme, buna riayet et, hıyanette bulunarak düşmanını aldatma; çünkü bu hususta Allah'a karşı cürette bulunan, çok cahil bir kimsedir. Allah ahdini, güvencesini kulları arasında bir rahmet olarak yaymıştır, o herkesin rahat edeceği bir emniyet kalesidir ve herkesin sığınacağı bir haremdir. Herkes ona doğru koşar. Onu bozmak, ona hıyanet etmek, ona hile katmak olmaz. Sakın karşılaştığın darlıktan dolayı Allah adına verdiğin ahdi bozmaya kalkışma. Zira senin, kurtuluş ümidi olan ve sonunda üstünlük umulan bir darlığa sabretmen, yarın kötü akıbetinden korkacağın bir hıyanetten, Allah'ın seni sorguya çekmesinden, dünya ve ahirette (ömrünün) kabul olmamasından daha hayırlıdır.

Haksız olarak kan dökmekten sakın. Çünkü azaba sebep olmak, ağır belaya yol açmak ve nimetin ortadan kalkıp ömrün çürümesine sebep olmak bakımından hiç bir şey haksız olarak dökülen kan gibi etkili değildir. Kullar arasında döktükleri kanlar hakkında (kıyamet günü) bizzat Allah hükmedecektir. Öyleyse, haram olarak kan dökmekle makam ve kudretini korumaya kalkışma. Çünkü bu, makam ve kudretin yok olmasına, onların zevale uğramasına sebep olur. Kendini Allah'ın gazabına uğratmaktan sakın. Allah-u Teâlâ zulümle öldürülenin mirasçısına (intikam almakta) bir kudret vermiş ve şöyle buyurmuştur: **"Kim zulümle öldürülürse mirasçısına, öldürene karşı bir kudret ve yetki verdik, ancak öldürmede aşırı gitmemeli; şüphe yok ki yardıma da mazhar edilmiştir o."**¹

1-İsra, 33.

ولا عُذِرَ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ وَلَا عِنْدِي فِي قَتْلِ الْعَمِيدِ ، لِأَنَّ فِيهِ قَوْدَ الْبَدَنِ ، فَإِنْ ابْتَلَيْتَ بِخَطَاٍ وَأَفْرَطَ عَلَيْهِ سَوْطُكَ أَوْ يَدُكَ لِعُقُوبَةٍ فَإِنَّ فِي الْوَكْزَةِ فَمَا فَوْقَهَا مَقْتَلَةً¹ ، فَلَا تَطْمَحَنَّ² بِكَ نَخْوَةً³ سُلْطَانِكَ عَنْ أَنْ تُؤَدِّيَ إِلَى أَهْلِ الْمَقْتُولِ حَقَّهُمْ ؛ «دِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ يُتَقَرَّبُ بِهَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى» .

إِيَّاكَ وَالْإِعْجَابَ بِنَفْسِكَ ، وَالثِّقَةَ بِمَا يُعْجِبُكَ مِنْهَا ، وَحُبَّ الْإِطْرَاءِ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ أَوْثَقِ فُرُصِ الشَّيْطَانِ فِي نَفْسِهِ لِيَمْحَقَ مَا يَكُونُ مِنْ إِحْسَانِ الْمُحْسِنِ .

إِيَّاكَ وَالْمَنَ عَلَى رَعِيَّتِكَ بِإِحْسَانٍ ، أَوْ التَّزَيُّدَ فِيهَا كَانَ مِنْ فِعْلِكَ ، أَوْ تَعِدَهُمْ فَتَتَّبِعَ مَوْعِدَكَ بِخُلْفِكَ ، «أَوْ التَّسْرُعَ إِلَى الرَّعِيَّةِ بِلِسَانِكَ» ؛ فَإِنَّ الْمَنَ يُبْطِلُ الْإِحْسَانَ ، وَالْخُلْفَ يُوجِبُ الْمَقْتَ ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ : (كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ)⁴ .

إِيَّاكَ وَالْعَجَلَةَ بِالْأُمُورِ قَبْلَ أَوَانِهَا ، وَالتَّسَافُطَ فِيهَا عِنْدَ زَمَانِهَا ، وَاللَّجَاجَةَ فِيهَا إِذَا تَنَكَّرَتْ ، وَالْوَهْنَ فِيهَا إِذَا أَوْصَحَتْ ، فَضَعْ كُلَّ أَمْرٍ مَوْضِعَهُ ، وَأَوْقِعْ كُلَّ عَمَلٍ مَوْقِعَهُ .

وَإِيَّاكَ وَالِاسْتِثْنَاءَ بِمَا لِلنَّاسِ فِيهِ الْأُسُوءَةُ⁵ ، «وَالِإِعْتِرَاضَ فِيمَا يَعْنِيكَ» ، وَالتَّغَايَ عَمَّا يَعْنِي بِهِ مِمَّا قَدْ وَضَحَ لِعِيُونِ التَّائِطِرِينَ ؛ فَإِنَّهُ مَأْخُودٌ مِنْكَ لِغَيْرِكَ . وَعَمَّا قَلِيلٍ تُكْشَفُ عَنْكَ أَعْطِيَةُ الْأُمُورِ ، وَيُبْرَزُ الْجَبَّارُ بِعَظَمَتِهِ ، فَيَنْتَصِفُ الْمَظْلُومُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ .

ثُمَّ امْلِكْ حِمِيَّةَ أَنْفِكَ ، وَسُورَةَ⁶ حَدِّتِكَ⁷ ، وَسَطَوَةَ يَدِكَ ، وَغَرَبَ لِسَانِكَ . وَاحْتَرِسْ كُلَّ ذَلِكَ بِكَفِّ الْبَادِرَةِ ، وَتَأْخِيرِ السَّطَوَةِ . وَارْفَعْ بَصْرَكَ إِلَى السَّمَاءِ عِنْدَمَا يَحْضُرُكَ مِنْهُ ، حَتَّى يَسْكُنَ عَضْبُكَ ، فَتَمْلِكَ الْإِخْتِيَارَ ، وَلَنْ تَحْكُمَ ذَلِكَ مِنْ نَفْسِكَ حَتَّى تُكْثِرَ هُمُومَكَ بِذِكْرِ الْمَعَادِ .

«ثُمَّ أَعْلَمْ أَنَّه قَدْ جُمِعَ مَا فِي هَذَا الْعَهْدِ مِنْ صُنُوفٍ مَا لَمْ أَلِكْ فِيهِ زُشْدًا

1 . طَمَحَ بِهِ : ذَهَبَ بِهِ (لسان العرب : ج2 ص535) .

2 . النُّخْوَةُ : الْعِظْمَةُ وَالْكِبِيرُ وَالْفَخْرُ (لسان العرب : ج15 ص313) .

3 . الصَّفَ : 3 .

4 . الْقَوْمُ أُسُوءَةٌ فِي هَذَا الْأَمْرِ : أَيِ حَالِهِمْ فِيهِ وَاحِدَةٌ (لسان العرب : ج14 ص35) .

5 . سُورَةُ السُّلْطَانِ : سَطَوْتُهُ وَاعْتِدَاؤُهُ . وَالسُّورَةُ : الْوَثْبَةُ (لسان العرب : ج4 ص385) .

6 . الْحِدَّةُ : مَا يَعْتَرِي الْإِنْسَانَ مِنَ النَّزَقِ وَالْغَضَبِ (لسان العرب : ج3 ص141) .

Bilerek kan dökme hususunda ne Allah katında bir özrün kabul edilir, ne benim yanımda; çünkü cezası kısastır bunun. Suçluya ceza verdiğinde yanlışlıkla kamçın yahut elin onun ölümüne sebep olursa, kudretine güvenip ululanarak, öldürülen kişinin velilerine, onun diyetini Allah'ın rızası için vermekten kaçınma.

Kendini beğenmekten, seni kendini beğenmeğe sevk eden şeylere güvenmekten ve övülmeyi istemekten çekin; çünkü bunlar, ihsan sahiplerinin ihsanlarını yok etmek, mükâfatlarını mahvetmek için, şeytanın gözettiği en güvenilir fırsatlardandır.

İdarende bulunanlara ihsanda bulunduğunda, onları minnet altında bırakmaya (ihsanını başlarına kakmaya) kalkışmayasın. Yaptığını çok görmekten de çekin. Söz verdiğinde, sözünden dönme; onlarla acele olarak da (gelişi güzel) konuşma. Başa kakmak, ihsanı yok eder; sözden dönüş, Allah'ın gazabına ve halkın nefretine yol açar; Yüce Allah, "Allah katında en beğenilmeyen şey yapmayacağınız şeyi söylemenizdir."¹ buyuruyor.

İşleri, zamanı gelmeden önce alelacele yapmayasın; yapma zamanı geldiğinde de bir işi ihmal etmeyesin; doğruluğu sence belli olmayan işi yapmakta da ısrar etmeyesin, ama doğruluğu açıkça olan işi de baştan savma. Her işi zamanında ve yerinde yap.

Herkesle bir ve eşit olduğun şeylerde kendi payını çoğaltmaya kalkışma; herkesin gözettiği şeylerde gaflete düşme; çünkü sen, başkalarına da örneksin. Az bir zaman sonra işleri örten perdeler açılır, Allah'ın azameti zuhur eder ve mazlumların hakkı zalimlerden alınır.

Öfkeni yen, kendine sahip ol. Elini, dilini gözet. Bütün bu hâllerde hemencecik cezâ vermekten çekin; cezâyı geriye at. Öfkeli olduğunda, kızgınlığının yatışması ve iradeni kullanabilmen için göğze taraf bak. Bunları, Rabbine ulaşacağına inanarak derdini ve üzüntünü çoğaltmadıkça uygulayamazsın.

Bil ki, bu ahitnâmede senin hidayet olman için gerekli her şey hazırlanmış ve yazılmıştır.

1-Saf, 3.

إِنْ أَحَبَّ اللَّهُ إِرْشَادَكَ وَتَوْفِيقَكَ أَنْ تَتَذَكَّرَ مَا كَانَ مِنْ كُلِّ مَا شَاهَدْتَ مِمَّا ، فَتَكُونَ وَلَا يَثْنُكَ هَذِهِ» مِنْ حُكُومَةِ عَادِلَةٍ ، أَوْ سُنَّةٍ فَاضِلَةٍ ، أَوْ أَثَرٍ عَنْ نَبِيِّكَ (صلى الله عليه وآله) ، أَوْ فَرِيضَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، فَتَقْتَدِيَ بِمَا شَاهَدْتَ مِمَّا عَمِلْنَا بِهِ مِنْهَا ، وَتَجْتَهِدَ نَفْسَكَ فِي اتِّبَاعِ مَا عَاهَدْتُ إِلَيْكَ فِي عَهْدِي ، وَاسْتَوْتَمْتُ مِنَ الْحُجَّةِ لِنَفْسِي لِكَيْلَا تَكُونَ لَكَ عِلَّةٌ عِنْدَ تَسْرُعِ نَفْسِكَ إِلَى هَوَاهَا . «فَلَيْسَ يَعِصُمُ مِنَ السَّوِّءِ وَلَا يُوقِئُ لِلْخَيْرِ إِلَّا اللَّهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ .

وَقَدْ كَانَ مِمَّا عَاهَدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي وَصَايَتِهِ تَخْضِيعًا عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ، فَبِذَلِكَ أَخْتِمُ لَكَ مَا عَاهَدْتُ ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ» .

وَأَنَا أَسْأَلُ اللَّهَ سَعَةً رَحْمَتِهِ ، وَعَظِيمَ مَوَاهِبِهِ وَقُدْرَتِهِ عَلَى إِعْطَاءِ كُلِّ رَغْبَةٍ أَنْ يُوقِفَنِي وَإِيَّاكَ لِمَا فِيهِ رِضَاؤُهُ ; مِنْ الْإِقَامَةِ عَلَى الْعُذْرِ الْوَاضِحِ إِلَيْهِ وَإِلَى خَلْقِهِ ، مَعَ حُسْنِ الشَّأْنِ فِي الْعِبَادِ ، وَحُسْنِ الْأَثَرِ فِي الْبِلَادِ ، وَتِمَامِ النِّعَمَةِ ، وَتَضْعِيفِ الْكِرَامَةِ ، وَأَنْ يَخْتِمَ لِي وَلَكَ بِالسَّعَادَةِ وَالشَّهَادَةِ ، وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ . وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ ، وَسَلَامٌ كَثِيرًا¹ .

5 / 6

مَكْرُ مُعَاوِيَةَ فِي قَتْلِ الْأَشْتَرِ

2802 . تاريخ اليعقوبي : لَمَّا بَلَغَ مُعَاوِيَةُ أَنَّ عَلِيًّا قَدْ وَجَّهَ الْأَشْتَرَ عَظُمَ عَلَيْهِ ، وَعَلِمَ أَنَّ أَهْلَ الْيَمَنِ أَسْرَعُوا إِلَى الْأَشْتَرِ مِنْهُمْ إِلَى كُلِّ أَحَدٍ ، فَدَسَّ لَهُ سَمًّا ، فَلَمَّا صَارَ إِلَى الْقُلُومِ - مِنَ الْفُسْطَاطِ عَلَى مَرَحِلَتَيْنِ - نَزَلَ مَنْزِلَ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ يُقَالُ لَهُ . . .² فَخَدَمَهُ ،

1 . تحف العقول : ص126 ، نهج البلاغة : الكتاب 53 ، دعائم الإسلام : ج1 ص350 وذكر أن هذا

العهد هو مما عهد به النبي (صلى الله عليه وآله) لعلي (عليه السلام) وكلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج77

ص240 ح1 .

2 . بياض في الأصل .

Allah dilerse, seni hidayet eder ve bizden gördüğün bütün şeylerden öğüt alma tevfikini sana verir. Sonuçta yönetimin adalet, üstün kanunlar, Peygamberinin sünneti ve Allah'ın kitabındaki farzlar üzere kurulu olur ve bizim nasıl hareket ettiğimizi, gördüğün miktarda örnek edinir ve ahitnâmede sana verdiğim buyruklara uymaya kendini zorlarsın. Nefsine uymak hususunda bir gevşeklik göstermemen için bu kadar delil getirdim sana. Ancak Allah insanı kötü şeylerden korur ve hayırlı işlere muvaffak eder. Resulullah'ın (s.a.a) bana olan vasiyetlerinden bir kısmı da namaz, zekât ve kölelerin hakkına riayet etmeye teşvik konusuydu. Ben de bu ahitnâmeyi aynı tavsiyede bulunmakla sona erdiriyorum. Güç ve kuvvet ancak büyük ve yüce Allah'tandır.

Rahmetinin genişliğine, yüce kudretine ve her isteneni vermesine dayanarak, Allah'ın bizi hoşnut olduğu işleri başarmaya, kendisine ve halkına yaptıklarımız için açık özürler getirmeye, kullarının güzel övgülerine mazhar olmaya, ülkelerinde güzel eserler bırakmaya muvaffak kılmasını, nimetinin kemaline ve kereminin bolluğuna erdirmesini, senin ve benim ömrümü saadet ve şahadetle tamamlamasını diliyorum. Biz onun dergâhındaki şeylere müştakız. Selam Allah'ın Resulü ve temizlenip arınmış Ehlibeyt'ine olsun."¹

5/6

MUAVİYE'NİN MALİK EŞTER'İ ÖLDÜRMEDEKİ HİLESİ

2802-Tarih-i Yakubi: Ali'nin (a.s) Eşter'i yola çıkardığı haberi Muaviye'ye ulaşınca bu ona pahalıya mal oldu. Yemen halkının herkesten daha çok Malik Eşter'e yöneleceklerini anladı. Bu yüzden onu zehirlemeyi planladı. Malik, [Fustat'a iki menzil uzaklıkta bulunan] Kulzum'a vardığında şehir halkından...² denilen bir kişinin evine konuk oldu. Adam Eşter'e hizmet ediyor, onun isteklerini yerine getiriyordu.

1-Tuhefu'l-Ukul, s.126; Nehcü'l-Belaga, 53. Mektup; Deaimu'l-İslam, c.1, s.350, bu emirnamenin Peygamber (s.a.a) tarafından Ali'ye (a.s) öğretildiğini söylemiştir; Biharu'l-Envar, c.77, s.240, h.1.

2-Asıl kaynakta boş bırakılmış.

وقامَ بِجَوَائِجِهِ ، ثُمَّ أَتَاهُ بِقَعْبٍ¹ فِيهِ عَسَلٌ قَدْ صَبَّرَ فِيهِ السَّمَّ ، فَسَقَاهُ إِيَّاهُ ، فَمَاتَ الْأَشْتَرُ بِالْقُلْزُمِ ، وَبِهَا قَبْرُهُ ، وَكَانَ قَتْلُهُ وَقَتْلُ مُحَمَّدَ بْنِ أَبِي بَكْرٍ فِي سَنَةِ (38)² .

2803 . مروج الذهب : وَلَّى عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام) الْأَشْتَرَ مِصْرَ ، وَأَنْفَذَهُ إِلَيْهَا فِي جَيْشٍ ، فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ مُعَاوِيَةَ دَسَّ إِلَى دِهْقَانٍ كَانَ بِالْعَرِيشِ ، فَأَرْعَبَهُ ، وَقَالَ : أَتُرْكَ خَرَجَكَ عِشْرِينَ سَنَةً وَاحْتِلَ لِلْأَشْتَرِ بِالسَّمِّ فِي طَعَامِهِ .

فَلَمَّا نَزَلَ الْأَشْتَرُ الْعَرِيشَ ، سَأَلَ الدِّهْقَانُ : أَيُّ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ أَحَبُّ إِلَيْهِ ؟ قِيلَ لَهُ : الْعَسَلُ ، فَأَهْدَى لَهُ عَسَلًا ، وَقَالَ : إِنَّ مِنْ أَمْرِهِ وَشَأْنِهِ كَذَا وَكَذَا ، وَوَصَفَهُ لِلْأَشْتَرِ ، وَكَانَ الْأَشْتَرُ صَائِلًا ، فَتَنَاولَ مِنْهُ شَرْبَةً ، فَمَا اسْتَقَرَّتْ فِي جَوْفِهِ حَتَّى تَلَفَ ، وَأَتَى مَنْ كَانَ مَعَهُ عَلَى الدِّهْقَانِ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ . وَقِيلَ : كَانَ ذَلِكَ بِالْقُلْزُمِ ، وَالْأَوَّلُ أَثْبَتُ .

فَبَلَغَ ذَلِكَ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) ، فَقَالَ : لِلْيَدَيْنِ وَالْقَمِ . وَبَلَغَ ذَلِكَ مُعَاوِيَةَ ، فَقَالَ : إِنَّ لِلَّهِ جُنْدًا مِنَ الْعَسَلِ³ .

2804 . تاريخ الطبري عن يزيد بن زبيان الهمداني : بَعَثَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْجَائِسْتَارِ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْخَرَجِ - فَقَالَ لَهُ : إِنَّ الْأَشْتَرَ قَدْ وُتِيَ مِصْرَ ، فَإِنْ أَنْتَ كَفَيْتَنِيهِ لَمْ آخُذْ مِنْكَ خَرَجًا مَا بَقِيَتْ ، فَاحْتِلْ لَهُ بِمَا قَدَرْتَ عَلَيْهِ .

فَخَرَجَ الْجَائِسْتَارُ حَتَّى أَتَى الْقُلْزُمَ وَأَقَامَ بِهِ ، وَخَرَجَ الْأَشْتَرُ مِنَ الْعِرَاقِ إِلَى مِصْرَ ، فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى الْقُلْزُمِ اسْتَقْبَلَهُ الْجَائِسْتَارُ ، فَقَالَ : هَذَا مَنْزِلٌ وَهَذَا طَعَامٌ وَعَلَفٌ ، وَأَنَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْخَرَجِ ، فَتَزَلَّ بِهِ الْأَشْتَرُ ، فَأَتَاهُ الدِّهْقَانُ بِعَلَفٍ وَطَعَامٍ ، حَتَّى إِذَا طَعِمَ أَتَاهُ بِشَرْبَةٍ مِنْ عَسَلٍ قَدْ جَعَلَ فِيهَا سَمًّا فَسَقَاهُ إِيَّاهُ ، فَلَمَّا شَرِبَهَا مَاتَ .

1 . الْقَعْبُ : الْقَدَحُ الضَّخْمُ الْغَلِيظُ الْجَافِي (لسان العرب : ج 1 ص 683) .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 194 .

3 . مروج الذهب : ج 2 ص 420 ، عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 1 ص 201 عن عوانة بن الحكم نحوه .

Daha sonra ona içinde zehirle karıştırılmış bal bulunan bir kap getirdi. O baldan Malik için bir şerbet yaptı ve ona içirdi. Böylece Malik Kulzum'da vefat etti. Kabri de oradadır. Onun ve Muhammed b. Ebubekir'in öldürülmesi Hicri 38 yılında gerçekleşti.¹

2803-Murucu'z-Zeheb: Ali (a.s), Eşter'i Mısır'a vali olarak tayin etti ve bir orduyla birlikte onu Mısır'a gönderdi. Bu haber Muaviye'ye ulaştığında Ariş'te bulunan bir muhtara tuzak kurdurdu ve ona yirmi yıllık vergisini bağışlayacağını vaad ederek teşvik etti, Eşter'in yemeğine zehir katmasını istedi.

Eşter Ariş'te konaklayınca muhtar onun hangi yiyecek ve içeceği sevdiğini sordu. Balı sevdiğini söylediler. Bunun üzerine ona bal hediye etti ve: 'Böyledir, şöyledir...' diyerek getirdiği balı Eşter'e övdü. Eşter oruçlu idi. Ondan bir yudum içti. Henüz midesine inmeden can verdi. Malik'in arkadaşları muhtarla arkadaşlarının yanına gittiler. [Onları öldürdüler]. Bu olayın Kulzum'da vuku bulduğu söylenmiştir. Ancak birinci söz (Ariş'te vuku bulmuş olması) daha sağlamdır.

Bu haber Ali'ye (a.s) ulaştığında şöyle buyurdu: "Kahrolsun Muaviye!" Bu söz Muaviye'ye ulaşınca dedi ki: Allah'ın baldan ordusu vardır!²

2804-Tarih-i Taberi [Yezid b. Zabeyan Hemdani'den]: Muaviye vergi yükümlülerinden biri olan Cayistar'a şu mesajı gönderdi: "Eşter, Mısır'a vali tayin edilmiş; eğer beni ondan kurtaracak olursan yaşadığın sürece senden vergi almayacağım. O halde onun çaresine bak!"

Bunun üzerine Cayistar yola çıktı ve Kulzum'a gidip oraya konakladı. Eşter de Irak'tan Mısır'a doğru yola çıkmıştı; Kulzum'a vardığında Cayistar onu karşıladı ve dedi ki: 'Bu ev, bu yemek, bu da yem; ben de vergi yükümlülerinden biriyim.' Eşter orada konakladı. Sonra muhtar ona ve merkebine yemek ve yem getirdi; yemekten sonra ona içine zehir kattığı bal şerbetini getirip ona içirdi. Eşter o şerbeti içince öldü.

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.194.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.420; Uyunu'l-Ahbar, İbn-i Kuteybe, c.1, s.201, Avane b. Hakem'den.

وأقبل معاوية يقول لاهل الشام: إن علينا وجه الأشتر إلى مصر، فأدعوا الله أن يكفيكموه. قال: فكانوا كل يوم يدعون الله على الأشتر، وأقبل الذي سقاه إلى معاوية فأخبره بمهلك الأشتر، فقام معاوية في التاس خطيباً، فحمد الله وأثنى عليه، وقال: أما بعد، فإنه كانت لعلي بن أبي طالب يدان يمينان فطعت إحداها يوم صقين - يعني عمار بن ياسر - وقطعت الأخرى اليوم - يعني الأشتر -¹.

2805 . الغارات عن مغيرة الضبي: إن معاوية دس للأشتر مولى لآل عمر، فلم يزل المولى يذكر للأشتر فضل علي وبي هاشم حتى اطمأن إليه الأشتر، واستأنس به، فقدم الأشتر يوماً ثقله أو تقدم ثقله فاستسقى ماءً، فقال له مولى عمر: هل لك - أصلحك الله - في شربة سويق؟ فسقاه شربة سويق فيها سم، فمات.

قال: وقد كان معاوية قال لاهل الشام لما دس إليه مولى عمر: ادعوا على الأشتر، فدعوا عليه، فلما بلغه موته، قال: ألا ترون كيف استجيب لكم!²

2806 . الاختصاص عن عبد الله بن جعفر: كان لمعاوية بمصر عين يقال له: مسعود بن جرجة، فكتب إلى معاوية بهلاك الأشتر، فقام معاوية خطيباً في أصحابه فقال: إن علينا كانت له يمينان، فطعت إحداها بصقين - يعني عماراً - وأخرى اليوم: إن الأشتر مر بأيلة متوجهاً إلى مصر، فصعبه نافع مولى عثمان، فخدمه وأطلقه حتى أعجبه، واطمأن إليه، فلما نزل القلزم أحضر³ له شربة من غسل بسم فسقاه⁴ فمات، ألا وإن لله جنوداً من غسل⁵.

1 . تاريخ الطبري: ج 5 ص 95، الكامل في التاريخ: ج 2 ص 410 نحوه وفيه «الحابسات» بدل «الجايسنار» وراجع الأمالي للمفيد: ص 82 ح 4 والغارات: ج 1 ص 259 - 264.

2 . الغارات: ج 1 ص 263، بحار الأنوار: ج 33 ص 555 ح 722؛ شرح نهج البلاغة: ج 6 ص 76.

3 . في المصدر: «حاضر»، والصحيح ما أثبتناه كما في معجم رجال الحديث نقلاً عن المصدر.

4 . في المصدر: «فسقاها»، والصحيح ما أثبتناه.

5 . الاختصاص: ص 81، معجم رجال الحديث: ج 14 ص 163 الرقم 9796، بحار الأنوار: ج 33 ص 591 ح 734.

Muaviye Şam halkına şöyle diyordu: “Ali, Eşter’i Mısır’a göndermiş; Allah’a dua edin de sizi onun şerrinden kurtarsın.” Bunun üzerine insanlar her gün Eşter’e beddua ediyordu. Zehirli şerbeti içiren kişi Muaviye’nin yanına gelerek Eşter’in öldüğünü haber verdi. Bunun üzerine Muaviye halkın arasında konuşma yapmak üzere ayağa kalktı. Allah’a hamd-ü senada bulunduktan sonra dedi ki: “Ali b. Ebutalib’in (a.s) iki kolu vardı; onlardan biri (Ammar b. Yasir) Sıffin’da kesildi, diğeri de (Malik Eşter) bugün kesildi.”¹

2805-el-Gârât [Muğayre b. Zabbi’den]: Muaviye, Ömer hanedanından bir köleyi Eşter’i öldürmek planı için görevlendirdi. Bu köle, Eşter’in yanında sürekli Ali’nin (a.s) ve Haşim oğullarının faziletini zikre diyordu; böylece Eşter’in güvenini kazandı ve onunla ünsiyet kurdu. Bir gün Eşter yükünden öne geçti ya da yükü ondan öne geçti, susadı ve su istedi. Köle ona dedi ki: ‘Allah sana hayır versin, ezme şerbeti içer misin?’ Sonra da ona zehirli ezme şerbetini içirdi ve o öldü.

Muaviye, Ömer hanedanından olan köleye bu planı kurdurduktan sonra Şam halkına “Eşter’e beddua edin!” dedi. Onlar da beddua ettiler. Eşter’in ölüm haberi ulaştığında da dedi ki: “Gördünüz mü duanız nasıl da kabul oldu!”²

2806-el-İhtisas [Abdullah b. Cafer’den]: Muaviye’nin Mısır’da bulunan Mesud b. Cerahe isimindeki casusu, ona Eşter’in öldüğünü yazdı. Bunun üzerine Muaviye yarenleri arasında konuşma yapmak üzere ayağa kalktı ve dedi ki: ‘Ali’nin iki eli vardı; onlardan biri (Ammar) Sıffin’da kesildi, diğeri de (Malik) bugün kesildi.’

Mısır’a doğru gitmekte olan Eşter Eyle’den geçtiğinde Osman’ın kölesi Nafî ona arkadaşlık etmiş, gösterdiği hizmet ve muhabbetiyle Eşter’in hoşuna gitmiş ve güvenini kazanmıştı. Kulzum’da inip konakladıklarında ona zehirli bal şerbeti getirip içirmiş, böylece Eşter ölmüştü. Muaviye dedi ki: “İyi bilin ki Allah’ın baldan askerleri vardır!”³

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.95; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.410, “Cayistar” yerine “Habibat.” Ayrıca bkz. el-Emali, Müfid, s.82, h.4; el-Gârât , c.1, s.259-264.

2-el-Gârât , c.1, s.263; Biharu’l-Envar, c.33, s.555, h.722; Şerh-i Nehcü’l-Belaga, c.6, s.76.

3-el-İhtisas, s.81; Mucem-u Ricali’l-Hadis, c.14, s.163, no:9796; Biharu’l-Envar, c.33, s.591, h.734.

6 / 6

حُزْنُ الْإِمَامِ

2807 . شرح نهج البلاغة - في ذكر الأَشْتَرِ وبعض فضائله - : كَانَ فَارِسًا ، شُجَاعًا ، رَئِيسًا ، مِنْ أَكْبَرِ الشَّيْعَةِ وَعُظَمَائِهَا ، شَدِيدَ التَّحْقُّقِ بِوَلَاءِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَنَصْرِهِ ، وَقَالَ فِيهِ بَعْدَ مَوْتِهِ : رَجِمَ اللَّهُ مَالِكًا ، فَلَقَدْ كَانَ لِي كَمَا كُنْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ¹ .

2808 . الإمام علي (عليه السلام) - لَمَّا جَاءَهُ نَعْيُ الْأَشْتَرِ - : مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ ! وَاللَّهِ ، لَوْ كَانَ جَبَلًا لَكَانَ فِدْنًا ² ، وَلَوْ كَانَ حَجَرًا لَكَانَ صَلْدًا ³ ، لَا يَرْتَقِيهِ الْحَافِرُ ، وَلَا يُوفِي ⁴ عَلَيْهِ الطَّائِرُ ⁵ .

2809 . رجال الكشي : لَمَّا نُعِيَ الْأَشْتَرُ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ التَّخَمِي إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) تَأَوَّاهُ حُزْنًا وَقَالَ : رَجِمَ اللَّهُ مَالِكًا ، وَمَا مَالِكٌ ! عَزَّ عَلَيَّ بِهِ هَالِكًا ، لَوْ كَانَ صَخْرًا لَكَانَ صَلْدًا ، وَلَوْ كَانَ جَبَلًا لَكَانَ فِدْنًا ⁶ ، وَكَأَنَّهُ قَدْ مَنِي قَدًّا ⁷ .

2810 . الغارات عن فضيل بن خديج عن أشياخ النخع : دَخَلْنَا عَلَى عَلِيِّ (عليه السلام) حِينَ بَلَغَهُ مَوْتُ الْأَشْتَرِ ، فَجَعَلَ يَتَلَهَّفُ وَيَتَأَسَّفُ عَلَيْهِ ، وَيَقُولُ : لِلَّهِ دُرُّ مَالِكٍ ! وَمَا مَالِكٌ ! لَوْ كَانَ جَبَلًا لَكَانَ فِدْنًا ، وَلَوْ كَانَ حَجَرًا لَكَانَ صَلْدًا ،

1 . شرح نهج البلاغة : ج 15 ص 98 ; رجال ابن داود : ص 157 ح 1254 وفيه ذيله .

2 . الفند : هو المنفرد من الجبال (النهاية : ج 3 ص 475) .

3 . حجر صلد : صلب أملس (لسان العرب : ج 3 ص 256) .

4 . أوفى : أشرف وأتى (لسان العرب : ج 15 ص 399) .

5 . نهج البلاغة : الحكمة 443 ; ربيع الأبرار : ج 1 ص 216 وليس فيه «ولو كان حجرًا لكان صلدًا» وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 410 وتاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 594 وسير أعلام النبلاء : ج 4 ص 34 ح 6 .

6 . في المصدر : «قيدًا» ، والصحيح ما أثبتناه كما في جامع الرواة نقلاً عن المصدر .

7 . رجال الكشي : ج 1 ص 283 ح 118 ، رجال ابن داود : ص 157 ح 1254 ، جامع الرواة : ج 2 ص 37 .

6/6

İMAM'IN ÜZÜNTÜSÜ

2807-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Malik Eşter'den ve bazı faziletlerinden söz ederken]: Cesur bir biniciydi; Şianın büyüklerinden ve azametli şahsiyetlerinden, başkanlarındandı; Emirülmüminin'in velayeti ve ona yardım konusunda çok sağlam ve ciddi idi.

Ali (a.s) ölümünden sonra onun hakkında şöyle buyurdu: Allah Malik'e rahmet etsin; ben Resulullah (s.a.a) için nasıl idiysem o da benim için öyleydi.¹

2808-İmam Ali (a.s) [Kendisine Malik Eşter'in şahadet haberi geldiğinde]: Malik, ne Malikti! Andolsun Allah'a ki, eğer bir dağ olsaydı, apayrı yüce bir dağ olurdu; bir taş olsaydı, sert bir kaya olurdu; hiçbir hayvan onun tepesine ayak basamazdı ve hiçbir kuş onun üzerine konamazdı."²

2809-Ricalu'l-Keşşi: Malik Eşter b. Haris Nehai'nin şehadet haberi Emirülmüminin'e (a.s) ulaştığında üzüntü ile derin bir ah çekti ve şöyle buyurdu: "Allah Malik'e rahmet etsin; ne Malik'ti o! Onun ölüm haberi bana pek ağır geldi. Eğer kaya olsaydı sert bir kaya olurdu, eğer dağ olsaydı eşsiz bir dağ olurdu; sanki benden bir parça kopmuştur!"³

2810-el-Gârât [Fuzeyl b. Hudeyc, Neha kabilesinin yaşlılarından]: Eşter'in ölüm haberi kendisine ulaştığı sırada Ali'nin (a.s) huzuruna vardık. Sürekli onun için hayıflanıyor, yazıklanıyor ve şöyle diyordu: "Allah Malik'e hayrını versin! O ne Malik'ti! Eğer dağ olsaydı, eşsiz olurdu ve eğer taş olsaydı sert olurdu.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.15, s.98; Rical-i İbn-i Davud, s.157, h.1254.

2-Nehcü'l-Belaga, 443. Hikmetli söz; Rebiu'l-Ebrar, c.1, s.216. Ayrıca bkz. el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.410; Tarih-i İslam, Zehebi, c.3, s.594; Siyer-u A'lamu'n-Nubela, c.4, s.34, h.6.

3-Rical-i Keşşi, c.1, s.283, h.11; Rical-i İbn-i Davud, s.157, h.1254; Camiu'r-Ruvat, c.2, s.37.

أما والله لَيَهْدَنَّ مَوْتُكَ عَالِماً ، وَلَيَفْرَحَنَّ عَالِماً ، عَلَى مِثْلِ مَالِكٍ فَلَتَبِكَ الْبَوَاكِي ، وَهَلْ مَوْجُودٌ كَمَالِكٍ ! !¹

2811 . الاختصاص عن عوانة : لَمَّا جَاءَ هَلَاكُ الْأَشْتَرِ إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ النَّاسَ ، ثُمَّ قَالَ : أَلَا إِنَّ مَالِكَ بْنَ الْحَارِثِ قَدْ مَضَى نَحْبَهُ ، وَأَوْفَى بِعَهْدِهِ ، وَلَقِيَ رَبَّهُ ، فَرَحِمَ اللَّهُ مَالِكاً ، لَوْ كَانَ جَبَلًا لَكَانَ قَدْأً ، وَلَوْ كَانَ حَجَرًا لَكَانَ صُلْدًا ، اللَّهُ مَالِكٌ ، وَمَا مَالِكٌ ! وَهَلْ قَامَتِ النِّسَاءُ عَنْ مِثْلِ مَالِكٍ ! وَهَلْ مَوْجُودٌ كَمَالِكٍ !

قَالَ : فَلَمَّا نَزَلَ وَدَخَلَ الْقَصْرَ أَقْبَلَ عَلَيْهِ رِجَالٌ مِنْ قُرَيْشٍ ، فَقَالُوا : لَشَدَّ مَا جَزَعْتَ عَلَيْهِ ، وَلَقَدْ هَلَكَ . قَالَ : أَمَا - وَاللَّهِ - هَلَاكُهُ فَقَدْ أَعَزَّ أَهْلَ الْمَغْرِبِ ، وَأَذَلَّ أَهْلَ الْمَشْرِقِ . قَالَ : وَيَكِي عَلَيْهِ أَيَّاماً ، وَخَزَنَ عَلَيْهِ حُزْناً شَدِيداً ، وَقَالَ : لَا أَرَى مِثْلَهُ بَعْدَهُ أَبَدًا² .

2812 . الغارات عن صعصعة بن صوحان : لَمَّا بَلَغَ عَلِيّاً (عليه السلام) مَوْتُ الْأَشْتَرِ قَالَ : إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْتَسِبُهُ عِنْدَكَ ، فَإِنَّ مَوْتَهُ مِنْ مَصَائِبِ الدَّهْرِ ، فَرَحِمَ اللَّهُ مَالِكاً ، فَقَدْ وَفَى بِعَهْدِهِ ، وَفَضَى نَحْبَهُ ، وَلَقِيَ رَبَّهُ ، مَعَ أَنَا قَدْ وَطَّئْنَا أَنْفُسَنَا عَلَى أَنْ نَصِيرَ عَلَى كُلِّ مُصِيبَةٍ بَعْدَ مُصَابِنَا بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَإِنَّهَا أَعْظَمُ الْمَصَائِبِ³ .

2813 . تاريخ يعقوبي : لَمَّا بَلَغَ عَلِيّاً قَتْلُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَالْأَشْتَرِ جَزَعَ عَلَيْهِمَا جَزَعاً شَدِيداً ، وَتَفَجَّعَ ،

1 . الغارات : ج 1 ص 265 ، الأملالي للمفيد : ص 83 ح 4 ، الاختصاص : ص 83 كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ف

ج 82 ص 130 ح 9 .

2 . الاختصاص : ص 81 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 591 ح 735 .

3 . الغارات : ج 1 ص 264 ، الأملالي للمفيد : ص 83 ح 4 نحوه .

Allah’a yemin olsun ki (ey Malik) senin ölümün bir âlemi yıktı ve bir âlemi sevindirdi. Ağlayanlar Malik gibisine ağlamalıdır; Malik gibi biri var mıdır?!¹

2811-el-İhtisas [Avane’dan]: Eşter’in ölüm haberi Ali b. Ebutilib’e (a.s) ulaştığında minbere çıkıp halka hitap etti ve şöyle buyurdu: ‘İyi bilin ki Malik b. Haris adağını yerine getirdi, ahbine vefa etti ve Rabbiyle buluştu. Allah Malik’e rahmet etsin; eğer dağ olsaydı tek olurdu ve eğer taş olsaydı sert olurdu. Onun sevabı Allah iledir. Ne Malik’ti o! Acaba kadınlar onun gibisini doğurabilirler mi? Malik gibi biri var mıdır?!’

Minberden indiğinde hükümet konağına gitti; etrafında Kureyşlilerden bir cemaat vardı. Onlar dediler ki: ‘Doğrusu onun için çok üzüldünüz, (ölümüne) katlanamadınız; artık o ölmüştür.’ Ali (a.s) dedi ki: “Şunu iyi bilin; Allah’a yemin olsun ki onun ölümü mağrib halkına (Şam halkına) izzet, meşrik halkına (Irak halkına) ise zillet getirdi.” Günlerce ona ağladı ve ölümünden dolayı şiddetli bir üzüntüye kapıldı. Şöyle diyordu: Ondan sonra onun gibisini asla görmeyeceğim.²

2812-el-Gârât [Sa’saa b. Suhan’dan]: Ali’ye (a.s) Eşter’in ölüm haberi ulaştığında şöyle dedi: İnnâ lillâh ve innâ ileyhi raciun (Kuşkusuz biz Allah’tanız ve kuşkusuz biz ona döneceğiz.) Hamd âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur. Allahım! Ben bu musibetle senin katındaki mükâfatı elde etmeyi umuyorum. Doğrusu onun ölümü devranın musibetlerindendir. Allah Malik’e rahmet etsin. Doğrusu o, ahbine vefa etti; adağını yerine getirdi ve Rabbine kavuştu. Hâlbuki biz kendimizi musibetlerin en büyüğü olan Resulullah’ın (s.a.a) musibetine sabrettikten sonra bütün musibetlere sabretmeye hazırlamıştık.³

2813-Tarih-i Yakubi: Ali’ye (a.s) Muhammed b. Ebubekir’le Eşter’in öldürülmesi haberi ulaştığında o ikisi için şiddetli ölçüde üzüldü ve yas tuttu.

1-el-Gârât , c.1, s.265; el-Emali, Müfid, s.83, h.4; el-İhtisas, s.83; Biharul-Envar, c.82, s.130, h.9.

2-el-İhtisas, s.81; Biharul-Envar, c.33, s.591, h.735.

3-el-Gârât , c.1, s.264; el-Emali, Müfid, s.83, h.4.

وقَالَ عَلِيٌّ : عَلَى مِثْلِكَ فَلْتَبِكِ الْبَوَاكِي يَا مَالِكُ ، وَأَتَى مِثْلُ مَالِكِ !¹
2814 . الغارات عن علقمة بن قيس النخعي - بَعَدَ شَهَادَةِ مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : فَمَا زَالَ عَلِيٌّ يَتَلَهَّفُ وَيَتَأَسَّفُ حَتَّى طَلَّتْنَا أَنَّهُ الْمَصَابُ بِهْ دُونَنَا ، وَقَدْ عُرِفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ أَيَّامًا² .

7 / 6

فَرَحُ مُعَاوِيَةَ

2815 . الغارات عن معاوية - بَعَدَ شَهَادَةِ مَالِكِ الْأَشْتَرِ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّهُ كَانَ لِعَلِيٍّ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ يَدَانِ يَمِينَانِ ، فَقُطِعَتْ إِحْدَاهُمَا يَوْمَ صَفِّينَ - يَعْنِي عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ - وَقُطِعَتِ الْأُخْرَى الْيَوْمَ وَهُوَ مَالِكُ الْأَشْتَرِ³ .

8 / 6

هَزِيمَةُ أَهْلِ الْعِرَاقِ بِمَوْتِ الْأَشْتَرِ

2816 . الغارات عن مغيرة الضبي : لَمْ يَزَلْ أَمْرُ عَلِيٍّ شَدِيدًا حَتَّى مَاتَ الْأَشْتَرُ ، وَكَانَ الْأَشْتَرُ بِالْكُوفَةِ أَسْوَدًا⁴ مِنَ الْأَحْنَفِ بِالْبَصْرَةِ⁵ .
2817 . الأمالي للطوسي عن ربيعة بن ناجذ - بَعَدَ ذِكْرِ اسْتِنْفَارِ الْإِمَامِ (عَلَيْهِ السَّلَام) النَّاسَ ، وَتَقَاعُدِهِمْ عَنْهُ ، وَاجْتِنَاعِهِمْ عَلَى خِذْلَانِهِ ، وَخُطْبَةِ الْإِمَامِ فِي ذَلِكَ - : ثُمَّ تَكَلَّمَ النَّاسُ مِنْ كُلِّ نَاحِيَةٍ وَلَفَطُوا ،

1 . تاريخ البغوي : ج 2 ص 194 .

2 . الغارات : ج 1 ص 265 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 556 ح 72 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 95 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 77 .

3 . الغارات : ج 1 ص 264 عن المدائني عن بعض أصحابه ، الاختصاص : ص 81 عن عبد الله بن جعفر ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 96 عن يزيد بن زبيان الهمداني ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 410 .

4 . هو أسود من فلان : أي أجَل منه (لسان العرب : ج 3 ص 230) .

5 . الغارات : ج 1 ص 264 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 556 ح 722 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 77 .

Ali (a.s) şöyle diyordu: Ey Malik! Ağlayanlar senin gibisine ağlamalıdır; Malik gibisi nerede ki?!¹

2814-el-Gârât [Malik Eşter'in şehadetinin ardından Alkeme b. Kays Nehai'den]: Ali (a.s) sürekli hayıflanıyor ve üzüntü duyuyordu. Öyle ki asıl musibet görenin biz değil de o olduğunu sandık. Bu üzüntü günlerce yüzünde belirgindi.²

7/6

MUAVİYE'NİN SEVİNCİ

2815-el-Gârât [Malik Eşter'in şehadetinden sonra Muaviye dedi ki]: Ali b. Ebutilib'in iki eli vardı; onlardan biri Sıffin'da kesildi [Ammar b. Yasir'i kastediyordu]; diğeri de bugün kesildi. O, Malik Eşter'dir.³

8/6

EŞTER'İN ÖLÜMÜ İLE IRAK HALKININ HEZİMETİ

2816-el-Gârât [Muğayra b. Zabbi'den]: Ali'nin (a.s) işi Malik Eşter ölünceye kadar sağlamdı. Eşter'in Küfe'deki efendiliği ve saygınlığı Ahnef'in Basra'daki efendiliğinden daha çoktu.⁴

2817-el-Emali, Tusi [Rabia b. Naciz'den]: İmam (a.s) insanları savaş için hareket etmeye çağırdı; ancak onlar geri çekildiler, onu yalnız bırakmak üzerinde ittifak ettiler. Bunun üzerine İmam (a.s) bir konuşma yaptı. Sonra insanlar her köşeden konuşmaya başladılar, bağırıp çağırdılar.

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.194.

2-el-Gârât , c.1, s.265; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.556, h.72; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.95; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.77.

3-el-Gârât , c.1, s.264, Medaini arkadaşlarının birinden nakletmiş; *el-İhtisas*, s.81, Abdullah b. Cafer'den; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.96, Yezid b. Zabeyan Hemdani'den; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.410.

4-el-Gârât , c.1, s.264; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.556, h.722; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.77.

رَجُلٌ فَقَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ : إِسْتَبَانَ فَقَدْ الْأَشْتَرِ عَلَى أَهْلِ الْعِرَاقِ ، لَوْ كَانَ حَيًّا لَقُلَّ اللَّعْطُ ، وَلَعَلَّمْ كُلُّ امْرِئٍ مَا يَقُولُ¹ .

2818 . أنساب الأشراف عن المدائني : ذَكَرَ الْأَشْتَرُ التَّخَعُّيَّ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ ، فَقَالَ رَجُلٌ مِّنَ النَّخَعِ لِلَّذِي ذَكَرَهُ : أُسْكُتْ ، فَإِنَّ مَوْتَهُ أَذَلَّ أَهْلَ الْعِرَاقِ ، وَإِنَّ حَيَاتَهُ أَذَلَّتْ أَهْلَ الشَّامِ ! فَسَكَتَ مُعَاوِيَةُ وَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا² .

2819 . شرح نهج البلاغة - بَعْدَمَا أَشَارَ إِلَى قِتَالِ الْأَشْتَرِ يَوْمَ الْهَرِيرِ - : قُلْتُ : اللَّهُ أُمَّ قَامَتْ عَنِ الْأَشْتَرِ ! لَوْ أَنَّ إِنْسَانًا يُقْسِمُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى مَا خَلَقَ فِي الْعَرَبِ وَلَا فِي الْعَجَمِ أَشْجَعَ مِنْهُ إِلَّا أَسْتَاذَةَ (عَلَيْهِ السَّلَام) لَمَا خَشِيتُ عَلَيْهِ الْإِثْمَ ! وَلِلَّهِ ذُرُّ الْقَائِلِ وَقَدْ سُئِلَ عَنِ الْأَشْتَرِ : مَا أَقُولُ فِي رَجُلٍ هَزَمَتْ حَيَاتُهُ أَهْلَ الشَّامِ ، وَهَزَمَ مَوْتُهُ أَهْلَ الْعِرَاقِ ! وَبِحَقِّ مَا قَالَ فِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) : كَانَ الْأَشْتَرُ لِي كَمَا كُنْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)³ .

9 / 6

كتاب الإمام إلى مُحَمَّد بن أبي بكر

2820 . الغارات عن ابن أبي سيف عن أصحابه : إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ لَمَّا بَلَغَهُ أَنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) قَدْ وَجَّهَ الْأَشْتَرِ إِلَى مِصْرَ شَقَّ عَلَيْهِ ، فَكَتَبَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَام) عِنْدَ مَهْلِكِ الْأَشْتَرِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ - وَذَلِكَ حِينَ بَلَغَهُ مَوْجِدَةٌ⁴ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ لِقُدُومِ الْأَشْتَرِ عَلَيْهِ - :

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 174 ح 293 ، الغارات : ج 2 ص 481 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 90 .

2 . أنساب الأشراف : ج 5 ص 41 ، عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 1 ص 186 ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 214 كلاهما نحوه .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 213 .

4 . وَجَدَ عَلَيْهِ يَجِدُ مَوْجِدَةٌ : غَضَبَ (لسان العرب : ج 3 ص 446) .

Bunun üzerine bir kişi ayağa kalktı ve yüksek sesle şöyle dedi: “İraklılar üzerinde Eşter’in boşluğu aşikâr olmuştur. Eğer o olsaydı bağırtı-gürültü çok az olurdu ve herkes ne söylediğini bilirdi.”¹

2818-Ensabu’l-Eşraf [Medaini’den]: Muaviye’nin huzurunda Eşter Nahai’den söz edildi. Bunun üzerine Naha kabilesinden bir kişi ondan söz eden kişiye “Kes sesini! Onun ölümü Iraklıları zelil etti; hayatı ise Şamlıları zelil etmişti!” Muaviye de sükût etti ve hiçbir şey demedi.²

2819-Şerh-i Nehcü’l-Belaga [Eşter’in Leyletu’l-Herir’deki savaşı-na işaret ettikten sonra]: Allah Eşter’i doğuran anneye hayır mükâfatı versin! Eğer biri, “Yüce Allah Arap ve Acem arasında üstadı (a.s) hariç Eşter’den daha cesur birini yaratmamıştır” diye yemin ederse onun günah işlemiş sayılacağından korkmam! Eşter hakkında kendisine sorulduğunda şu cevabı veren konuşmacıya Allah hayrını versin: “Hayatı, Şamlıları hezimete uğratan, ölümü ise Irak halkının hezimetine yol açan bir kişi hakkında ne diyebilirim ki!” Ali (a.s), hakkıyla onun hususunda “Ben Resulullah (s.a.a) için nasıl idiysem Eşter de benim için öyleydi” buyurmuştur.³

9/6

İMAM’IN (A.S) MUHAMMED B. EBUBEKİR’E MEKTUBU

2820-el-Gârât [İbn-i Ebu Seyf yarenlerinden]: Ali’nin (a.s) kendisini Mısır valiliğinden azledip yerine Malik Eşter’i tayin etmesi Muhammed b. Ebubekir’e ağır gelmişti. Bunun üzerine Ali (a.s) Eşter’in ölüm haberini alınca Muhammed b. Ebubekir’e bu mektubu yazdı. Ali (a.s) Eşter’in tayin edilmesine Muhammed b. Ebubekir’in canının sıkıldığını duymuştu.

1-el-Emali, Tusi, s.174, h.293; el-Gârât , c.2, s.481; Şerh-i Nehcü’l-Belaga, c.2, s.90.

2-Ensabu’l-Eşraf, c.5, s.41; Uyunu’l-Ahbar, İbn-i Kuteybe, c.1, s.186; Şerh-i Nehcü’l-Belaga, c.2, s.214.

3-Şerh-i Nehcü’l-Belaga, c.2, s.213.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، سَلَامٌ عَلَيْكَ . أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ بَلَغَنِي مَوْجِدَتُكَ مِنْ تَسْرِيجِي الْأَشْتَرِ إِلَى عَمَلِكَ ، وَلَمْ أَفْعَلْ ذَلِكَ اسْتِيطَاءً لَكَ فِي الْجِهَادِ ، وَلَا اسْتِزَادَةً لَكَ مِنِّي فِي الْجِدِّ ، وَلَوْ نَزَعْتُ مَا حَوَتْ يَدَاكَ مِنْ سُلْطَانِكَ لَوَلَّيْتُكَ مَا هُوَ أَيْسَرُ مَوْوَنَةٍ عَلَيْكَ ، وَأَعْجَبُ وَلَايَةٍ إِلَيْكَ ، إِلَّا أَنَّ الرَّجُلَ الَّذِي كُنْتُ وَلِيَّتُهُ مِصْرَ كَانَ رَجُلًا لَنَا مُنَاصِحًا ، وَعَلَى عَدُونَا شَدِيدًا ، فَرَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ ، وَقَدْ اسْتَكْمَلَ أَيَّامَهُ ، وَلَاقَى حِلَامَهُ ، وَنَحْنُ عَنْهُ رَاضُونَ ، فَضَيَّيْنَا اللَّهُ عَنْهُ ، وَضَاعَفَ لَهُ الثَّوَابَ ، وَأَحْسَنَ لَهُ الْمَالَبَ ، فَأَصْغِرْ لِعَدُوِّكَ ، وَشَتِّرْ لِلْحَرْبِ ، وَادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ، وَأَكْثِرْ ذِكْرَ اللَّهِ وَالِاسْتِعَانَةَ بِهِ وَالْخَوْفَ مِنْهُ يَكْفِكَ مَا أَهَمَّكَ ، وَيُعِينِكَ عَلَى مَا وَلَّاكَ ، أَعَانَا اللَّهُ وَإِيَّاكَ عَلَى مَا لَا يُنَالُ إِلَّا بِرَحْمَتِهِ . وَالسَّلَامُ ¹ .

10 / 6

جواب مُحَمَّد بن أبي بكر

2821 . الغارات عن ابن أبي سيف عن أصحابه : فَكَتَبَ إِلَيْهِ (عليه السلام) مُحَمَّد بنُ أَبِي بَكْرٍ جَوَابُهُ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . لِعَبْدِ اللَّهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، سَلَامٌ عَلَيْكَ . فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ، أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ انْتَهَى إِلَيَّ كِتَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَفَهِمْتُهُ ، وَعَرَفْتُ مَا فِيهِ ، وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ أَشَدَّ عَلَى عَدُوِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَلَا أَرَأْفَ وَأَرْقَ لَوْلِيَّتِهِ مِنِّي ، وَقَدْ خَرَجْتُ فَعَسَكْرْتُ وَأَمَنْتُ النَّاسَ ، إِلَّا مَنْ نَصَبَ لَنَا خَرَبًا ، وَأَظْهَرَ لَنَا خِلَافًا . وَأَنَا مُتَّبِعُ أَمْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَحَافِظُهُ ، وَلَا جِئْتُ إِلَيْهِ ، وَفَائِئْتُ بِهِ ، وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى كُلِّ حَالٍ . وَالسَّلَامُ ² .

1 . الغارات : ج 1 ص 267 ، نهج البلاغة : الكتاب 34 نحوه ، بحار الأنوار : ج 33 ص 556 ح 722 و ص 593 ح 739 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 96 عن أبي مخنف ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 410 كلاهما نحوه ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 78 و ج 16 ص 142 .

2 . الغارات : ج 1 ص 269 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 557 ح 722 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 97 عن أبي مخنف ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 411 كلاهما نحوه .

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ali'den Muhammed b. Ebubekir'e; Selam olsun sana! Senin yerine Eşter'i vali olarak tayin etmeme canının sıkıldığını bana haber verdiler. Bunu işe ciddi olarak sarılmadığın, az çaba gösterdiğin için yapmadım. Seni hükmettiğin yerden aldım, ama daha kolay idare edebileceğin ve fazla seveceğin bir yere tayin edeceğim. Mısır'ın işlerini yönetmek üzere vali tayin ettiğim kişi bize nasihatçi, düşmanına karşı da sert ve acımasız davranan bir kişiydi. Allah rahmet etsin, günlerini tamamlayıp ölümle buluştu. Kendisinden hoşnut olduğumuz halde vefat etti. Allah onu hoşnutluğuyla mükâfatlandırıp, ecrini kat kat versin. Dönüş yerini güzel kılsın.

O halde düşmanına doğru koş, savaş için kolunu sıva! Hikmet ve güzel öğütlerle Rabbinin yoluna çağır; Allah'ın zikrini, Ondan yardım dilemeyi ve Ondan korkmayı çoğaltırsan sana sıkıntıda yetecek, başına gelen şeylere karşı yardımcın olacaktır. Allah bize ve sana ancak rahmetiyle ulaşılacak şeylerde yardım etsin. Vesselam.¹

10/6

MUHAMMED B. EBUBEKİR'İN CEVABI

2821-el-Gârât [İbn-i Ebu Seyf yarenlerinden]: Muhammed b. Ebubekir ona (a.s) cevabında şöyle yazdı:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ali'ye (a.s) Muhammed b. Ebubekir'den; selam olsun size! Ben huzurunuzda kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a hamd ederim. Emirülmüminin'in mektubu bana ulaştı; onu anladım ve içeriğinde bulunanları iyice tanıdım. İnsanlar arasında Emirülmüminin'in düşmanına benden daha şiddetlisi ve dostuna da benden daha şefkatli ve yumuşağı yoktur. Ben yola çıktım, karargâh kurdum ve bize karşı savaşmaya, bize muhalefet etmeye karar verenler dışındaki insanlara da aman verdim. Ben Emirülmüminin'in buyruğuna uymakta, onu korumakta, ona sığınmakta ve onu yerine getirmekteyim. Her durumda (asıl) yardımcı Allah'tır. Vesselam.²

1 -el-Gârât , c.1, s.267; *Nehcü'l-Belaga*, 34. Mektup; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.556, h.722 ve s.593, h.739; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.96, Ebu Mihnef'ten; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.410; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.78 ve c.16, s.142.

2-el-Gârât , c.1, s.269; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.557, h.722; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.97, Ebu Mihnef'ten; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.411.

الفصل السابع احتلال مصر

1 / 7

إشخاص عمرو بن العاص لِقَتَالِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ

2822 . الغارات : إِنَّ مُعَاوِيَةَ لَمَّا بَلَغَهُ تَفَرُّقُ النَّاسِ عَنْ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَتَحَاذُلُهُمْ ، أَرْسَلَ عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ إِلَى مِصْرَ فِي جَيْشٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، فَسَارَ حَتَّى دَنَا مِنْ مِصْرَ ، فَتَلَقَّى مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ وَكَانَ عَامِلَ عَلِيٍّ عَلَى مِصْرَ ، فَلَمَّا نَزَلَ أَدَانِي مِصْرَ اجْتَمَعَتْ إِلَيْهِ الْعُمَايِيَّةُ فَأَقَامَ بِهَا¹ .

2823 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن حوالة الأزدي - في ذِكْرِ إِشْخَاصِ مُعَاوِيَةَ عَمْرُو ابْنِ الْعَاصِ إِلَى مِصْرَ - : بَعَثَهُ فِي سِتَّةِ آلَافِ رَجُلٍ . . . فَخَرَجَ عَمْرُو يَسِيرُ حَتَّى نَزَلَ أَدَانِي أَرْضِ مِصْرَ ، فَاجْتَمَعَتِ الْعُمَايِيَّةُ إِلَيْهِ فَأَقَامَ بِهِمْ ، وَكَتَبَ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ :
أَمَّا بَعْدُ ، فَتَنَحَّ عَنِّي بِدَمِكَ يَا بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَإِنِّي لَا أَحِبُّ أَنْ يُصِيبَكَ مِنِّي طُفْرٌ ، إِنَّ النَّاسَ بِهَذِهِ الْبِلَادِ قَدْ اجْتَمَعُوا عَلَى خِلَافِكَ وَرَفَضُوا أَمْرَكَ وَنَدِمُوا عَلَى اتِّبَاعِكَ ، فَهُمْ مُسْلِمُونَ لَوْ قَدْ التَّقَّتْ حَلَقَتَا الْبُطَانِ² ، فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ، وَالسَّلَامُ .
وَبَعَثَ إِلَيْهِ عَمْرُو أَيْضاً بِكِتَابٍ مُعَاوِيَةَ إِلَيْهِ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ غِبَّ الْبَغْيِ وَالظُّلْمِ عَظِيمُ الْوَبَالِ ، وَإِنَّ سَفْكَ الدِّمِ الْحَرَامِ لَا يَسْلُمُ صَاحِبُهُ مِنَ النَّقْمَةِ فِي الدُّنْيَا وَمِنَ التَّبَعَةِ الْمَوْبِقَةِ فِي الْآخِرَةِ ،

1 . الغارات : ج 1 ص 276 ; البداية والنهاية : ج 7 ص 314 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 83 كلاهما نحوه .

2 . البطان : جزام القتب الذي يجعل تحت بطن البعير . يقال : التقت حلقتا البطان للأمر إذا اشتد (تاج العروس : ف ج 18 ص 62) .

Yedinci Fasıl

MISIR'IN İŞGALİ

1/7

AMR B. AS'IN MUHAMMED B. EBUBEKİR'LE SAVAŞA GÖNDERİLMESİ

2822-el-Gârât : Halkın Ali'nin (a.s) etrafından dağıldıkları ve onu yalnız bıraktıkları haberi Muaviye'ye ulaşınca Amr b. As'ı Şam halkından oluşan bir orduyla Mısır'a gönderdi. Amr yola çıktı ve Mısır'a yaklaşınca Ali'nin (a.s) Mısır valisi olan Muhammed b. Ebubekir'le çarpıştı. Mısır'ın aşağı bölgelerine indiğinde Osman taraftarları onun etrafında toplandılar ve Amr oraya yerleşti.¹

2823-Tarih-i Taberi [Abdullah b. Havale Ezdi'den, Muaviye'nin Amr b. As'ı Mısır'a göndermesinden söz ederken]: Onu altı bin kişiyle gönderdi... Amr hareket etti ve Mısır topraklarının yakınlarında konakladı. Osman taraftarları onun etrafında toplanınca oraya yerleşti ve Muhammed b. Ebubekir'e şöyle yazdı:

'Ey Ebubekir'in oğlu! Kanının dökülmesini benden uzaklaştır; zira benden sana bir tırnak ölçüsünde zarar ulaşmasını istemem. Bu ülkedeki halk sana muhalefet üzerinde toplanmış, emrini terk etmiş ve sana uymalarından dolayı pişman olmuşlardır; iş şiddete varacak olursa seni teslim edeceklerdir. O halde oradan çık! Doğrusu ben senin hayrını isteyenlerdenim! Vesselam.'

Amr, kendi mektubuyla birlikte Muaviye'nin Muhammed'e yazmış olduğu şu mektubu da gönderdi:

'Doğrusu haksızlık ve zulmün akıbetinde büyük bir vebal vardır. Dökülmesi haram olan kanı döken kişi dünyada intikamdan, ahrette de ebedi azaptan kurtulamayacaktır.

¹-el-Gârât , c.1, s.276; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.314; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.83.

وَإِنَّا لَا نَعْلَمُ أَحَدًا كَانَ أَعْظَمَ عَلَى عُثْمَانَ بَغِيًّا وَلَا أَسْوَأَ لَهُ عِيْبًا وَلَا أَشَدَّ عَلَيْهِ خِلَافًا مِنْكَ ، سَعَيْتَ عَلَيْهِ فِي السَّاعَيْنِ وَسَفَكْتَ دَمَهُ فِي السَّافِكَيْنِ ، ثُمَّ أَنْتَ تَنْظُرُ أَنِّي عَنْكَ نَائِمٌ أَوْ نَاسٌ لَكَ حَتَّى تَأْتِيَ فَتَأْتِمُرَ عَلَى بِلَادِ أَنْتَ فِيهَا جَارِي ، وَجُلُّ أَهْلِهَا أَنْصَارِي يَرَوْنَ رَأْيِي وَيَرْقُبُونَ قَوْلِي وَيَسْتَصْرِخُونِي عَلَيْكَ ، وَقَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكَ قَوْمًا حِنَاقًا عَلَيْكَ يَسْتَسْقُونَ دَمَكَ وَيَتَقَرَّبُونَ إِلَى اللَّهِ بِجِهَادِكَ ، وَقَدْ أَعْطَا اللَّهُ عَهْدًا لِيَمِثِلَنَّ بِكَ ، وَلَوْ لَمْ يَكُنْ مِنْهُمْ إِلَيْكَ مَا عَدَا قَتْلِكَ مَا حَدَرْتُكَ وَلَا أَنْدَرْتُكَ ، وَلا حَبِيبُ أَنْ يَقْتُلُوكَ بِظُلْمِكَ وَقَطِيعَتِكَ وَعُدُوكَ عَلَى عُثْمَانَ يَوْمَ يُطْعَمُ بِمَشَاقِصِكَ¹ بَيْنَ خُشْشَائِهِ² وَأَوْدَاجِهِ ، وَلَكِنْ أَكْرَهُ أَنْ أُمِثَلَ بِقُرَشِيٍّ ، وَلَنْ يُسَلِّمَكَ اللَّهُ مِنَ الْقِصَاصِ أَبَدًا أَبْنَا كُنْتُ . وَالسَّلَامُ³ .

2 / 7

استنصارُ مُحَمَّدٍ بنِ أَبِي بَكْرٍ

2824 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن حوالة الأزدي : فَطَوَى مُحَمَّدٌ كِتَابَيْهَا وَبَعَثَ بِهَا إِلَى عِثِّيٍّ ، وَكَتَبَ مَعَهَا : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ ابْنَ الْعَاصِ قَدْ نَزَلَ أَدَانِي أَرْضَ مِصْرَ ، وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ أَهْلُ الْبَلَدِ جُلُومٌ مِمَّنْ كَانَ يَرَى رَأْيَهُمْ ، وَقَدْ جَاءَ فِي جَيْشٍ لَجِبَ خَرَابَ ، وَقَدْ رَأَيْتُ مِمَّنْ قَتَلِي بَعْضَ الْفَسْلِ ، فَإِنْ كَانَ لَكَ فِي أَرْضِ مِصْرَ حَاجَةٌ فَأَمِدَّنِي بِالرِّجَالِ وَالْأَمْوَالِ . وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ⁴ .

1 . المشقص : نصلُّ السَّهْمَ إِذَا كَانَ طَوِيلًا غَيْرَ عَرِيضٍ (النهاية : ج 2 ص 490) .

2 . خششائه : هو العَظْمُ النَّاتِي خَلْفَ الْأُذُنِ (النهاية : ج 2 ص 34) .

3 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 100 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 314 نحوه ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 83 ؛ الغارات : ج 1 ص 277 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 557 ح 722 .

4 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 101 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 315 نحوه ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 84 ؛ الغارات : ج 1 ص 278 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 558 ح 722 وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 169 و 170 .

Biz Osman'a senden daha büyük zulmeden, daha kötü eleştiren ve daha şiddetli muhalefet eden birini tanımıyoruz. Onun aleyhine hareket edenlerle birlikte üzerine saldırdın ve onlarla birlikte onun kanını döktün. Sonra da senden gafil olduğumu ya da unuttuğumu sanmışsın ki benim komşusu olduğum ve halkının çoğunun benim görüşümü kabul eden, sözümü dinleyen ve senin aleyhinde bana yardım edecek yarenlerimin bulunduğu bir bölgeye hâkim olmak üzere gelmişsin. Üzerine öyle bir topluluğu gönderdim ki sana karşı öfkeli dirler, kanına susamışlardır ve sana karşı cihatla Allah'a yaklaşmayı ümit etmektedirler. Seni müslle etmek (uzuvlarını kesmek) için Allah'a söz vermişlerdir. Eğer sadece seni öldürmeye yetinselerdi asla seni ikaz etmez ve uymazdım; düşmanın Osman'ın boğazına ve gırtlığındaki damarlara mızrağının saplandığı günde gösterdiği zulmüne ve akrabalık bağını koparmaya karşılık seni öldürmelerini isterdim. Ancak bir Kureyşlinin müslle edilmesini istemiyorum. Allah nerede olursan ol, seni asla kıssastan kurtarmasın. Vesselam.¹

2/7

MUHAMMED B. EBUBEKİR'İN YARDIM İSTEMESİ

2824-Tarih-i Taberi [Abdullah b. Havale Ezdi'den]: Muhammed o ikisinin mektubunu dürdü ve onlara kendisinin şu mektubunu da ekleyerek Ali'ye (a.s) gönderdi: İbn-i As Mısır toprakları yakınlarında konuşlanmış bulunmaktadır. Kendisiyle aynı görüşte olan bölge halkının çoğu da onun etrafına toplanmıştır. O çok kalabalık ve tahrip edici bir orduyla gelmiştir. Ben kendi taraftarlarımda gevşeklik görmekteyim. Eğer Mısır'a ihtiyacın varsa insan ve mal gücüyle bana yardım et. Selam olsun sana.²

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.100; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.314; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.83; *el-Gârât*, c.1, s.277; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.557, h.722.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.101; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.315; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.84; *el-Gârât*, c.1, s.278; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.558, h.722. Ayrıca bkz. *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.169 ve 170.

3 / 7

كِتَابُ الْإِمَامِ فِي جَوَابِهِ

2825 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن حوالة الأزدي : فَكُتِبَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ جَاءَنِي كِتَابُكَ تَذَكُّرُ أَنَّ ابْنَ الْعَاصِ قَدْ نَزَلَ بِأَدَانِي أَرْضَ مِصْرَ فِي لَجَبٍ مِنْ جَيْشِهِ خَرَابَ ، وَأَنَّ مَنْ كَانَ بِهَا عَلَى مِثْلِ رَأْيِهِ قَدْ خَرَجَ إِلَيْهِ ، وَخُرُوجُ مَنْ يَرَى رَأْيَهُ إِلَيْهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ إِقَامَتِهِمْ عِنْدَكَ ، وَذَكَرْتَ أَنَّكَ قَدْ رَأَيْتَ فِي بَعْضِ مَنْ قَبْلِكَ فَشَلًّا ، فَلَا تَفْشَلْ وَإِنْ فَشَلُوا فَحَصِّنْ قَرِيَّتَكَ ، وَاضْمُمْ إِلَيْكَ شِيعَتَكَ وَانْدُبْ إِلَى الْقَوْمِ كِنَانَةَ بَنِ بَشْرِ الْمَعْرُوفِ بِالنَّصِيحَةِ وَالنَّجْدَةِ وَالْبَأْسِ ، فَإِنِّي نَادِبٌ إِلَيْكَ النَّاسَ عَلَى الصَّعْبِ وَالذَّلُولِ ، فَاصْبِرْ لِعَدُوِّكَ وَامْضِ عَلَى بَصِيرَتِكَ وَقَاتِلْهُمْ عَلَى نِيَّتِكَ وَجَاهِدْهُمْ صَابِرًا مُحْتَسِبًا ، وَإِنْ كَانَتْ فِتْنَتُكَ أَقَلَّ الْفِتْنَتَيْنِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ يُعِزُّ الْقَلِيلَ وَيُخْذِلُ الْكَثِيرَ .

وَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابَ الْفَاجِرِ بْنِ الْفَاجِرِ مُعَاوِيَةَ وَالْفَاجِرِ بْنِ الْكَافِرِ عَمْرٍو ، الْمُتَحَايِينَ فِي عَمَلِ الْمَعْصِيَةِ وَالْمُتَوَافِقِينَ الْمُتَشَبِّهِينَ فِي الْحُكُومَةِ ، الْمُنْكَرِينَ فِي الدُّنْيَا ، قَدْ اسْتَمْتَعُوا بِخُلَاقِهِمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ بِخُلَاقِهِمْ ، فَلَا يُهْلِكُ إِرْعَادُهُمَا وَإِبْرَاقَهُمَا ، وَأَجِبُهُمَا إِنْ كُنْتَ لَمْ تُجِبْهُمَا بِمَا هُمَا أَهْلُهُ ، فَإِنَّكَ تَجِدُ مَقَالًا مَا شِئْتَ . وَالسَّلَامُ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 102 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 84 ؛ الغارات : ج 1 ص 278 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 558 ح 722 وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 315 .

3/7

İMAM'IN CEVAP MEKTUBU

2825-Tarih-i Taberi [Abdullah b. Havale Ezdi'den]: İbn-i As'tan söz ettiğin; onun Mısır toprakları yakınlarında yerleştiği, kalabalık ve tahrip edici bir orduyla geldiğini, kendisiyle aynı görüşte olan şehir halkının da ona doğru gittiğini bildirdiğin mektubun bana ulaştı. Onunla aynı görüşte olanların onun yanına gitmeleri senin yanında kalmalarından daha hayırlıdır. Taraftarlarında gevşeklik gördüğünden söz etmişsin. Onlar gevşek olsalar bile sen gevşek davranma; köyünün etrafını (bekçilerle çevirerek) ulaşılmaz hale getir. Takipçilerini yanına topla; nasihatçilik, mertlik ve yiğitlikle tanınmış olan Benî Kenane kabilesini de onlara karşı savaşa gönder. Ben de insanları serkeş ve ram (deve ve at) merkezler üzerinde sana doğru hareket etmeye çağıracağım. Düşmanına karşı sabırlı ol ve basiretinle hareket et; niyetin ve azminle onlara karşı savaş; sevap ümidiyle ve sabırla onlarla cihat et. Her ne kadar senin grubun onlarda az olsa da hiç şüphesiz Allah bazen azı destekler, çoğu ise yalnız ve hakir bırakır.

Ben günahkâr oğlu günahkâr Muaviye'nin ve kâfir oğlu günahkâr Amr'ın mektubunu okudum. Günah üzerinde kenetlenmiş, hükümet rüşvetinden faydalanmakta anlaşılmış ve dünyada çirkin olan o iki ahab onlardan öncekilerin kendi paylarından yararlandıkları gibi onlar da kendi paylarından yararlandılar. Sakın onların gürleyip kıvılcım saçmaları seni korkutmasın. Şu ana kadar mektuplarına cevap vermediysen hak ettikleri şekilde onlara cevap ver. Zira senin söylemek isteyeceğin sözün vardır. Ves-salam.¹

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.102; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.84; el-Gârât , c.1, s.278; Biharul-Envar, c.33, s.558, h.722. Ayrıca bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.315.

4 / 7

استنهاض الإمام للدِّفاع عن مصر ، وعصيان أصحابه

2826 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن فقيم - بعد ذكر استيصار محمد بن أبي بكر إلى علي (عليه السلام) - : قام علي في الناس وقد أمر فنودي : الصلاة جامعة ! فاجتمع الناس ، فحمد الله وأثنى عليه ، وصلى على محمد (صلى الله عليه وآله) ، ثم قال :

أما بعد ، فإن هذا صريح محمد بن أبي بكر وإخوانكم من أهل مصر ، قد سار إليهم ابن التَّابِعة عدو الله ، ووُلِّي من عادى الله ، فلا يكونن أهل الصَّلاة إلى باطلهم ، والركون إلى سبيل الطَّاغوت أشدَّ اجتماعاً منكم على حقكم هذا ، فإنهم قد بدؤوكم وإخوانكم بالغزو ، فاعجلوا إليهم بالمُؤاساة والنَّصر .

عباد الله ! إنَّ مصر أعظم من الشام ، أكثر خيراً ، وخير أهلاً ، فلا تغلبوا على مصر ، فإنَّ بقاء مصر في أيديكم عزٌّ لكم ، وكبتٌ لعدوكم ، أخرجوا إلى الجرعة¹ بين الحيرة² والكوفة ، فوافوني بها هناك عداء إن شاء الله .

قال : فلما كان من العِدِ خرج يمشي ، فنزلها بكرةً ، فأقام بها حتى انتصف النهار يومه ذلك ، فلم يوافه منهم رجلٌ واحدٌ ، فرجع .

فلما كان من العشيَّ بعث إلى أشراف الناس ، فدخلوا عليه القصر وهو حزينٌ كئيبٌ ، فقال :

1 . الجرعة : موضع قرب الكوفة (معجم البلدان : ج 2 ص 127) .

2 . الحيرة : مدينة جاهلية ، كثيرة الأنهار ، وهي عن الكوفة على نحو فرسخ ، وكانت منازل آل النعمان بن المنذر (تقويم البلدان : ص 299) .

4/7

İMAM'IN MISIR'I SAVUNMA ÇAĞRISI VE
YARENLERİNİN İSYANI

2826-Tarih-i Taberi [Abdullah b. Fukaym'den, Muhammed b. Ebubekir'in Ali'den (a.s) yardım istemesinden söz ettikten sonra]: Ali (a.s) halkın arasında ayağa kalktı ve cemaat namazı için çağrı yapılmasını emretti. İnsanlar toplanınca Allah'a hamd-ü senada bulundu, Hz. Muhammed'e (s.a.a) salât-ü selam gönderdi. Sonra şöyle buyurdu:

‘Bu, Muhammed b. Ebubekir ve Mısır halkından olan kardeşlerinizin imdat çağrısıdır. Allah'ın düşmanı ve Allah düşmanının dostu Nabiğa'nın oğlu (Amr b. As) onlara doğru harekete geçmiştir. Sakın sapkınlık ehlinin kendi batıllarındaki ve tağuti yollarına yönelişlerindeki ittifakı, sizin kendi haklı davanızdaki birliğinizden kuvvetli olmasın! Onlar size ve kardeşlerinize karşı savaş başlatmışlardır. Öyleyse kardeşlerinize yardım ve destek için onlara doğru çabuk davranın.

Ey Allah'ın kulları! Mısır Şam'dan büyüktür; hayrı daha fazla, halkı daha hayırlıdır. Sakın Mısır'ı elinizden çıkarmasınlar; zira Mısır'ın elinizde kalması size izzet, düşmanlarınıza da hezimettir. Hiye¹ ile Küfe arasındaki Cer'e²ye² doğru yola çıkın. Yarın Allah'ın izniyle orada buluşalım.’

Yarın olunca Ali (a.s) piyade olarak yola çıktı, erkenden oraya vardı ve orada bekledi. Günün yarısı geçtiği halde onlardan tek bir kişi bile gelmedi. Bunun üzerine geri döndü.

Akşam olunca halkın ileri gelenlerinin peşinden haber gönderip onları çağırdı. Hükümet konağında huzuruna vardılar; Ali (a.s) üzüntülü ve keyifsizdi. Şöyle konuştu:

1-Hiye, nehirleri çok olan cahiliye dönemindeki bir şehirdir. Küfe'ye yaklaşık bir fersah uzaklıktadır. Al-i Numan b. Munzir konakları oradaydı. (*Takvimu'l-Buldan*, s.299).

2-Cer'e, Küfe yakınlarında bir yerdir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.127).

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا قَضَى مِنْ أَمْرِي وَقَدَّرَ مِنْ فِعْلِي وَابْتَلَانِي بِكُمْ أَيُّهَا الْفِرْقَةُ ;
مَنْ لَا يُطِيعُ إِذَا أَمَرْتُ وَلَا يُجِيبُ إِذَا دَعَوْتُ ، لَا أَبَا لِعَيْرِكُمْ ! مَا تَنْتَظِرُونَ بِصَبْرِكُمْ
وَالْجِهَادِ عَلَى حَقِّكُمْ ! الْمَوْتُ وَالذُّلُّ لَكُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا عَلَى غَيْرِ الْحَقِّ ، فَوَاللَّهِ ، لَئِنْ جَاءَ
الْمَوْتُ - وَلَيَأْتِيَنَّ - لَيَفَرِّقَنَّ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ، وَأَنَا لَصُحْبَتُكُمْ قَالَ وَبِكُمْ غَيْرُ ضَنِينٍ ، لِلَّهِ أَنْتُمْ لَا
دِينَ يَجْمَعُكُمْ وَلَا حِمِيَّةَ تُحْمِيكُمْ ، إِذَا أَنْتُمْ سَمِعْتُمْ بِعَدُوِّكُمْ يَرُدُّ بِلَادَكُمْ وَيَشْنُ الْغَارَةَ عَلَيْكُمْ ، أَوْ
لَيْسَ عَجَبًا أَنْ مُعَاوِيَةَ يَدْعُو الْجَفَاءَ الطَّغَامَ فَيَتَّبِعُونَهُ عَلَى غَيْرِ عَطَاءٍ وَلَا مَعُونَةٍ ، وَيُجِيبُونَهُ فِي
السَّنَةِ الْمَرَّتَيْنِ وَالثَّلَاثِ إِلَى أَيِّ وَجْهٍ شَاءَ ، وَأَنَا أَدْعُوكُمْ - وَأَنْتُمْ أُولُو النَّهْيِ وَبَقِيَّةُ النَّاسِ - عَلَى
الْمَعُونَةِ وَطَائِفَةٍ مِنْكُمْ عَلَى الْعَطَاءِ ، فَتَقُومُونَ عَنِّي وَتَعَصُونَ عَنِّي وَتَخْتَلِفُونَ عَلَيَّ ؟

فَقَامَ إِلَيْهِ مَالِكُ بْنُ كَعْبٍ الْهَمْدَانِيُّ ثُمَّ الْأَرْحَبِيُّ فَقَالَ :

يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ انْدُبِ النَّاسَ فَإِنَّهُ لَا عِطَرَ بَعْدَ عَرُوسٍ¹ ، لِمِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ كُنْتُ أَذْخِرُ
نَفْسِي ، وَالْأَجْرُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِالْكَرَّةِ . انْتَفُوا اللَّهَ وَأَجِيبُوا إِمَامَكُمْ وَانْصُرُوا دَعْوَتَهُ وَقَاتِلُوا عَدُوَّهُ ،
أَنَا أُسِيرُ إِلَيْهَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ .

قَالَ : فَأَمَرَ عَلِيٌّ مُنَادِيَهُ سَعْدًا فَنَادَى فِي النَّاسِ : أَلَا انْتَدَبُوا إِلَى مِصْرَ مَعَ مَالِكِ بْنِ
كَعْبٍ .

ثُمَّ إِنَّهُ خَرَجَ وَخَرَجَ مَعَهُ عَلِيٌّ فَنَظَرَ فَإِذَا جَمِيعٌ مَنِ خَرَجَ نَحْوَ أَلْفِي رَجُلٍ .

فَقَالَ : سِرْ فَوَاللَّهِ ، مَا إِخَالُكَ تُدْرِكُ الْقَوْمَ حَتَّى يَنْقُضِي أَمْرُهُمْ . قَالَ : فَخَرَجَ بِهِمْ فَسَارَ
حَسًّا . وَ[لَمَّا أَخْبَرَ الْإِمَامُ بِفَتْحِ مِصْرَ وَقَتْلِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ] سَرَّحَ عَلِيٌّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ
شُرَيْحٍ الشَّيْبَانِيَّ إِلَى مَالِكِ بْنِ كَعْبٍ فَرَدَّهُ مِنَ الطَّرِيقِ² .

1 . لَا مَخْبَأَ لِعِطَرَ بَعْدَ عَرُوسٍ ، وَيُرْوَى : لَا عِطَرَ بَعْدَ عَرُوسٍ : أَوَّلُ مَنْ قَالَ ذَلِكَ امْرَأَةٌ مِنْ عُدْرَةِ
يُقَالُ لَهَا : أَسْمَاءُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ ، وَكَانَ لَهَا زَوْجٌ مِنْ بَنِي عَمَّهَا يُقَالُ لَهُ : عَرُوسٌ ، فَمَاتَ عَنْهَا . . . ،
فَقَالَتْ : لَا عِطَرَ بَعْدَ عَرُوسٍ ، فَذَهَبَتْ مِثْلًا يُضْرَبُ لِمَنْ لَا يُدْخِرُ عَنْهُ نَفْسِي (مجمع الأمثال : ج3
ص151 الرقم 3491) .

2 . تاريخ الطبري : ج5 ص108 ; الغارات : ج1 ص289 عن جندب بن عبد الله وراجع الكامل في
التاريخ : ج2 ص413 .

‘Kaza ve kaderi ile işime hâkim olan; beni sizin gibi buyurduğumda itaat etmeyen ve çağırdığımda icabet etmeyen bir gruba duçar eden Allah’a hamdolsun. Düşmanınız babasız kalsın! Kendi hak yolunuzda sabır göstermek ve cihat etmek için neyi bekliyorsunuz?! Sizin için bu dünyada ölüm ve zillet hak olmayan yoldadır. Allah’a yemin olsun eğer ölüm gelirse [ki kesinlikle gelecektir] benimle sizi ayıracağı sırada ben sizin birlikteliğinizden rahatsız ve sizden uzak olacağım.

Allah hayrınızı versin! Ne sizi toplayacak dininiz ne de sizi tahrik edecek hamiyetiniz var! Ne tuhaftır ki düşmanlarınızın sizin şehirlerinize girdiklerini, oraları yağmaladıklarını duymaktasınız ve Muaviye değersiz yontulmamış zalimleri çağırıyor; kendilerine hiçbir şey vermiyor, yardım da göndermiyor; bununla birlikte her yıl onları dilediği yere iki veya üç kez göndermek istediğinde kendisine icabet ediyorlar. Ben sizleri çağırdığımda [akıl sahipleri ve halkın geri kalanları olduğunuz halde] yardım ve bağışta da bulunduğum halde etrafımdan dağılıyorsunuz, bana başkaldırıyorsunuz ve aleyhimde ihtilafa düşüyorsunuz!’

Malik b. Ka’b Hemdanî, sonra da Erhabi onun karşısında ayağa kalktı ve dedi ki: ‘Ey Emirülmüminin! İnsanları çağır; Arus’tan sonra esans kullanılmaz.¹ İşte böyle bir gün için kendimi saklıyordum; hamle olmadan da mükâfat gelecek değildir. [Ey insanlar!] Allah’tan sakının, İmamınıza icabet edin, çağrısını destekleyin ve düşmanına karşı savaşın. Ey Emirülmüminin! Ben savaşa gidiyorum!’

Ali’nin (a.s) emriyle münadisi Sâd insanlara şu çağrıda bulundu: ‘Haydi! Malik b. Ka’b’la birlikte Mısır’a doğru yola çıkın!’

Malik yola çıktı. Ali de (a.s) onunla birlikte yola çıktığında yaklaşık iki bin kişinin çıktığını gördü. Buyurdu ki: ‘Hareket et, ama Allah’a yemin olsun ki onların işi tamamlanmadan kendilerine ulaşabileceğini sanmıyorum.’ Malik onlarla birlikte beş (gece) yol gitti.

[İmam (a.s) Mısır’ın fethedildiği ve Muhammed b. Ebubekir’in öldürüldüğü haberini alınca] Abdurrahman b. Şureyh Şebami’yi Malik b. Ka’b’ın peşinden gönderdi ve onu yoldan geri çevirdi.²

1-Bu sözü ilk söyleyenin Uzrete kabilesinden Esmâ binti Abdullah isminde bir kadın olduğu rivayet edilir. Onun amcazadelerinden olan Arus isminde bir eşi vardı. Arus ölünce o kadın şöyle dedi: ‘Arus’tan sonra esans kullanılmaz!’ Daha sonra bu cümle, değerli bir şeyi saklamayan kimse için darbul mesel oldu. (*Mecmau’l-Emsal*, c.3, s.151, no:3491).

2-*Tarih-i Taberi*, c.5, s.108; *el-Gârât*, c.1, s.289, Cundeb b. Abdullah’tan. Ayrıca bkz. *el-Kamil fi’t-Tarih*, c.2, s.413.

5 / 7

إِسْتِشْهَادُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ

وَلَّى الْإِمَامُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ عَلَى مِصْرَ سَنَةَ 36 هـ بِاقْتِرَاحِ مَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ ، وَذَلِكَ بَعْدَ عِزْلِ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ عَنْهَا¹ . مِنْ هُنَا لَمْ يَشْهَدْ مُحَمَّدٌ مَعْرَكَةَ صَقِّينَ² .

تَشَدَّدَ مُحَمَّدٌ عَلَى أَشْخَاصٍ كَانُوا هَوَاهُمْ فِي عِثْمَانَ³ ، فَتَمَرَّدُوا عَلَيْهِ بَعْدَ مَا جَرَى فِي صَقِّينَ وَمَا آتَى إِلَيْهِ مِنَ التَّحْكِيمِ⁴ ، وَضَيَّقُوا عَلَيْهِ الْخُنَاقَ⁵ ، وَانْتَهَزَ مَعَاوِيَةُ وَعَمْرُو بْنُ الْعَاصِ الْفُرْصَةَ فَهَيَّئُوا إِلَى مُوَازَرَةِ الْمُتَمَرِّدِينَ⁶ . فَكَادَتْ الْأُمُورُ تَفْلُتُ فِي مِصْرَ ، وَيُخْرِجُ هَذَا الْإِقْلِيمَ مِنْ سِيَادَةِ الدَّوْلَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ ، لَئِنْ عَيَّنَ الْإِمَامُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مَالِكًا مَكَانَهُ لِيُخْذَمَ الْفِتْنَةُ الْمُسْتَعْرَّةَ فِيهَا⁷ ، لَكِنَّ هَذَا النَّصِيرَ الْفَذَّ الْفَرِيدَ اسْتَشْهَدَ فِي الطَّرِيقِ بِأَسْلُوبٍ غَادِرٍ خَبِيثٍ انْتَهَجَهُ مَعَاوِيَةُ ، فَأَعَادَ الْإِمَامُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) مُحَمَّدًا إِلَيْهَا⁸ .

بَعَثَ مَعَاوِيَةُ عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ مَعَ لُئْمَةٍ لِإِعَانَةِ الْمُتَمَرِّدِينَ⁹ . وَكَانَ لِابْنِ الْعَاصِ نَفُوذٌ فِيهَا إِذْ كَانَ قَدْ فَتَحَهَا فِي زَمَانِ خِلَافَةِ عَمْرِ¹⁰ . فَحَدَّثَتْ اِشْتِبَاكَاتٌ اسْتَشْهَدَ فِيهَا كِنَانَةَ

- 1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 554 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 356 ؛ الغارات : ج 1 ص 219 .
- 2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 557 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 357 ؛ الغارات : ج 1 ص 254 .
- 3 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 94 و 95 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 357 ؛ الغارات : ج 1 ص 254 .
- 4 . الغارات : ج 1 ص 254 .
- 5 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 95 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 410 ؛ الغارات : ج 1 ص 254 .
- 6 . الغارات : ج 1 ص 276 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 94 .
- 7 . الأُمَالِي لِلْمَغِيد : ص 79 ج 4 ، الغارات : ج 1 ص 257 - 259 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 167 و 168 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 95 .
- 8 . نهج البلاغة : الكتاب 34 ، الغارات : ج 1 ص 268 و 269 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 168 و 169 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 96 و 97 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 410 .
- 9 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 170 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 100 ، مروج الذهب : ج 2 ص 420 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 412 ؛ تاريخ البعقوبي : ج 2 ص 193 ، الغارات : ج 1 ص 276 .
- 10 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 104 - 111 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 174 - 177 .

5/7

MUHAMMED B. EBUBEKİR'İN ŞEHADETİ

İmam (a.s), Hicri 36 yılında Abdullah b. Cafer'in önerisi ile Muhammed b. Ebubekir'i Mısır'a vali olarak atadı. Bu atama, Kays b. Sâd'ın oradan azledilmesinin ardından gerçekleşti.¹ Bu yüzden Muhammed Sıffin savaşında hazır bulunmamıştı.²

Muhammed, gönlü Osman'dan yana olanlara çok katı davrandı.³ Onlar da Sıffin'dan sonra işin hakemliğe⁴ varmasının ardından Muhammed'in aleyhine ayaklandılar ve onu iyice sıkıştırdılar.⁵ Muaviye ve Amr b. As bu durumu ganimet bilip oradaki isyancıları desteklemeye başladılar.⁶ Mısır'da işler dağılmak üzereydi ve bu bölgenin İslam hükümeti yönetiminden çıkması an meselesiydi. Bu yüzden İmam (a.s), orada çıkan fitne ateşini söndürmesi için Malik'i onun yerine tayin etti.⁷ Ancak bu eşsiz ve örnek yaver, yolda iken Muaviye'nin hain ve kirli planı ile şehit edildi. Bunun üzerine İmam tekrar Muhammed'i Mısır'a atadı.⁸

Muaviye, isyancılara yardım etmesi için Amr b. As'ı bir grupla birlikte gönderdi.⁹ Amr b. As, Ömer'in hilafeti döneminde Mısır'ı fethettiği için orada nüfuzu vardı.¹⁰ Orada çıkan çatışmalarda Kinane şehit oldu.

1 -Tarih-i Taberi, c.4, s.554; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.356; el-Gârât , c.1, s.219.

2-Tarih-i Taberi, c.4, s.557; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.357; el-Gârât , c.1, s.254.

3-Tarih-i Taberi, c.5, s.94 ve 95; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.357; el-Gârât , c.1, s.254.

4-el-Gârât , c.1, s.254.

5-Tarih-i Taberi, c.5, s.95; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.410; el-Gârât , c.1, s.254.

6-el-Gârât , c.1, s.276; Tarih-i Taberi, c.5, s.94.

7-el-Emali, Müfid, s.79, h.4; el-Gârât , c.1, s.257-259; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.167 ve 168; Tarih-i Taberi, c.5, s.95.

8-Nehcü'l-Belaga, 34. Mektup; el-Gârât , c.1, s.268 ve 269; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.168 ve 169; Tarih-i Taberi, c.5, s.96 ve 97; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.410.

9-Ensabu'l-Eşraf, c. 3, s.170; Tarih-i Taberi, c.5, s.100; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.420; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.412; Tarih-i Yakubi, c.2, s.193; el-Gârât , c.1, s.276.

10-Tarihi Taberi, c.4, s.104-111; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.174-177.

الذي كان قد بعثه محمد على رأس ألفين لمواجهة ابن العاص¹ ، فجز ذلك إلى أن ترك أصحاب محمد أميرهم وحيداً ، فوقع في قبضة العدو² .

ومن جانب آخر لم تجد استغاثة الإمام(عليه السلام) واستنصاره أهل الكوفة لمؤازرة محمد³ . وآل الأمر إلى أن يضع معاوية بن خديج محمداً في جلد حمار ميت ويحرقه ، وهو ظمآن⁴ ، وجاء في بعض الأخبار أنه أحرق حياً⁵ .

أحزن استشهاد محمد بن أبي بكر الإمام(عليه السلام) كثيراً⁶ ، وتوجع على ما جرى على عزيزه الراحل ، وجزع عليه أشد الجزع ، وحين سُئل(عليه السلام) عن علّة جزعه الشديد ، قال :

«رَجِمَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ؛ كَانَ عَلَامًا حَدَّثًا ، أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أُرَدُّ أَنْ أُولِيَ الْمِرْقَالَ هَاشِمَ بْنَ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ مِصْرَ ... بَلَا ذِمٍّ لِمُحَمَّدَ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، لَقَدْ أَجْمَدَ نَفْسَهُ وَقَضَى مَا عَلَيْهِ»⁷ .
وكان(عليه السلام) يثني عليه ويذكره بخير في مناسبات مختلفة ويقول :

- 1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 103 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 412 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 171 ؛ الغارات : ج 1 ص 282 .
- 2 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 170 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 103 و 104 ، مروج الذهب : ج 2 ص 420 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 413 ؛ تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 194 ، الغارات : ج 1 ص 282 و 283 .
- 3 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 107 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 413 و 414 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 170 ؛ الغارات : ج 1 ص 290 .
- 4 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 171 و 172 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 104 و 105 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 413 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 601 ، الاستيعاب : ج 3 ص 423 الرقم 2348 ، مروج الذهب : ج 2 ص 420 ، أسد الغابة : ج 5 ص 98 الرقم 4751 ؛ تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 194 وليس في الخمسة الأخيرة ذكر لعطشه ، الغارات : ج 1 ص 283 و 284 .
- 5 . الاستيعاب : ج 3 ص 423 الرقم 2348 ، مروج الذهب : ج 2 ص 420 .
- 6 . نهج البلاغة : الحكمة 325 ، الغارات : ج 1 ص 295 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 108 ، مروج الذهب : ج 2 ص 420 .
- 7 . الغارات : ج 1 ص 301 ، نهج البلاغة : الخطبة 68 نحوه .

Muhammed, onu İbn-i As'a karşı savaşması için iki bin kişilik bir grubun başında göndermişti.¹ Bu, Muhammed'in yarenlerinin komutanlarını yalnız bırakmalarına ve onun düşmanın eline düşmesine sebep oldu.²

Öte yandan İmam'ın (a.s) Küfe halkından Muhammed'e destek için yaptığı yardım çağrısı fayda vermedi.³ İş öyle bir yere vardı ki Muaviye b. Hudeyc, Muhammed'i ölmüş bir merkebin derisine koyup yaktı; o, susuzdu.⁴ Bazı rivayetlerde "onu diri diri yaktı" şeklinde gelmiştir.⁵

Muhammed b. Ebubekir'in şehadeti İmamı (a.s) çok üzdü.⁶ Dünyadan göçmüş azizinin başına gelenler karşısında inledi ve şiddetli dercede yas tuttu, figan etti. Kendisine bu şiddetli üzüntüsünün sebebi sorulduğunda şöyle buyurdu:

"Allah Muhammed'e rahmet etsin; yeni yetişmiş bir gençti. Allah'a yemin olsun ki ben Mirkal Haşim b. Utbe b. Ebu Vakkas'ı Mısır'a vali tayin etmek istemiştim... Bunu, Muhammed b. Ebubekir'i kınamak için söylemiyorum. Zira o kendi çabasını gösterdi ve üzerine düşeni yaptı."⁷

Sürekli ona övgüde bulunur, çeşitli münasebetlerde kendisini hayırla yâd eder ve şöyle buyururdu:

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.103; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.412; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.171; *el-Gârât*, c.1, s.282.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.170; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.103 ve 104; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.420; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.413; *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.194; *el-Gârât*, c.1, s.282 ve 283.

3-*Tarih-i Taberi*, c.5, s.107; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.413 ve 414; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.170; *el-Gârât*, c.1, s.290.

4-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.171 ve 172; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.104 ve 105; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.413; *Tarih-i İslam Zehebi*, c.3, s.601; *el-İstiâb*, c.3, s.423, no.2348; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.420; *Usdu'l-Gabe*, c.5, s.98, no.4751; *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.194, son beş kaynakta onun susuzluğundan söz edilmemiştir; *el-Gârât*, c.1, s.283 ve 284.

5-*el-İstiâb*, c.3, s.423, no.2348; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.420.

6-*Nehcü'l-Belaga*, 325. Hikmetli söz; *el-Gârât*, c.1, s.295; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.108; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.420.

7-*el-Gârât*, c.1, s.301; *Nehcü'l-Belaga*, 68. Hutbe.

«لَقَدْ كَانَ إِلَيَّ حَبِيبًا ، وَكَانَ لِي رَبِيبًا¹ ، فَعِنْدَ اللَّهِ نَحْتَسِبُهُ وَلَدًا نَاصِحًا ، وَعَامِلًا كَادِحًا ، وَسَيْفًا قَاطِعًا ، وَرُكْنًا دَافِعًا»² .

2827 . تاريخ الطبري عن محمد بن يوسف بن ثابت الأنصاري عن شيخ من أهل المدينة : خَرَجَ مُحَمَّدٌ فِي أَلْفِي رَجُلٍ ، وَاسْتَقْبَلَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ كِنَانَةَ وَهُوَ عَلَى مُقَدَّمَةٍ مُحَمَّدٍ ، فَأَقْبَلَ عَمْرُو نَحْوَ كِنَانَةَ ، فَلَمَّا دَنَا مِنْ كِنَانَةَ سَرَّحَ الْكَتَائِبَ كَتِيبَةً بَعْدَ كَتِيبَةٍ ، فَجَعَلَ كِنَانَةُ لَا تَأْتِيهِ كَتِيبَةٌ مِنْ كَتَائِبِ أَهْلِ الشَّامِ إِلَّا شَدَّ عَلَيْهَا بِمَنْ مَعَهُ ، فَيَضْرِبُهَا حَتَّى يُقْرِبَهَا لِعَمْرُو بْنِ الْعَاصِ ، فَفَعَلَ ذَلِكَ مِرَارًا ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَمْرُو بَعَثَ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ حُدَيْجٍ السَّكُونِي ، فَأَتَاهُ فِي مِثْلِ الدَّهْمِ³ ، فَأَحَاطَ بِكِنَانَةَ وَأَصْحَابِهِ ، وَاجْتَمَعَ أَهْلُ الشَّامِ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ كِنَانَةُ بْنُ بَشَرَ نَزَلَ عَنْ فَرَسِهِ ، وَنَزَلَ أَصْحَابُهُ وَكِنَانَةُ يَقُولُ : (وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَعَجُزِي الشَّكْرِينَ)⁴ ، فَضَارَبَهُمْ بِسَيْفِهِ حَتَّى اسْتَشْهَدَ .

وَأَقْبَلَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ نَحْوَ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، وَقَدْ تَفَرَّقَ عَنْهُ أَصْحَابُهُ لَمَّا بَلَغَهُمْ قَتْلُ كِنَانَةَ ، حَتَّى بَقِيَ وَمَا مَعَهُ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ مُحَمَّدٌ خَرَجَ يَمْشِي فِي الطَّرِيقِ حَتَّى انْتَهَى إِلَى خَرِيبَةٍ فِي نَاحِيَةِ الطَّرِيقِ ، فَأَوَى إِلَيْهَا ، وَجَاءَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ حَتَّى دَخَلَ الْفُسْطَاطَ ، وَخَرَجَ مُعَاوِيَةُ بْنُ حُدَيْجٍ فِي طَلَبِ مُحَمَّدٍ . . . حَتَّى دَخَلُوا عَلَيْهِ ، فَاسْتَخْرَجُوهُ ، وَقَدْ كَادَ يَمُوتُ عَطَشًا ، فَأَقْبَلُوا بِهِ نَحْوَ فُسْطَاطِ مِصْرَ . . .

قَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ : أَتَدْرِي مَا أَصْنَعُ بِكَ ؟ أَدْخِلُكَ فِي جَوْفِ جَارٍ ، ثُمَّ أُحْرِقُهُ عَلَيْكَ بِالنَّارِ .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 68 ، الغارات : ج 1 ص 301 وليس فيه صدره .

2 . نهج البلاغة : الكتاب 35 .

3 . الدُّهْمَةُ : السَّوَادُ ، وَالدَّهْمُ : الْجَمَاعَةُ الْكَثِيرَةُ (لسان العرب : ج 12 ص 209 و 210) .

4 . آل عمران : 145 .

“Benim için sevgi dolu bir dosttu ve benim terbiye ettiğim biriydi o!¹ Onu Allah katında öğüt veren bir evlat, zahmete katlanan bir vali, keskin bir kılıç, kötülükleri defeden bir direk bilirim.”²

2827-Tarih-i Taberi [Muhammed b. Yusuf b. Sabit Ensari, Medineli bir ihtiyardan]: Muhammed iki bin kişiyle yola çıktı. Amr b. As, Muhammed’in öncü birliğinin komutanı Kinane’yi karşıladı. Amr, Kinane’ye doğru yöneldi ve ona yaklaşıncı birbiri ardınca birlikler gönderdi. Ancak Kinane, Şamlılardan hangi birlik kendisine doğru geldiyse beraberindekilerle birlikte onların üzerine saldırıyor, onları geri püskürtüyor ve Amr b. As’ın yanına doğru itiyordu; bunu defalarca yaptı. Bu durumu gören Amr, Muaviye b. Hudeyc Sekuni’nin peşinden birini gönderip onu çağırttı. O da çok kalabalık bir güçle gelerek Kinane ve yarenlerini muhasara etti. Şamlılar her taraftan onları kuşatıvermişlerdi. Kinane b. Bişr bu durumu görünce atından indi, yarenleri de aynı şekilde indiler. Kinane şöyle diyordu: “Allah’ın izni olmadıkça hiçbir kimseye ölmek yoktur. (Ölüm) belirli bir süreye göre yazılmıştır. Kim dünya menfaatini dilerse, kendisine ondan veririz. Kim de ahiret sevabını isterse ona da ondan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.”³ Sonra da kılıcıyla onlarla dövüştü ve şehit edildi.

Amr b. As, Muhammed b. Ebubekir’e doğru yöneldi; yarenlerine Kinane’nin ölüm haberi ulaşınca onun etrafından dağıldılar ve böylece o yalnız kaldı, yarenlerinden hiç kimse yanında kalmamıştı. Muhammed bu durumu görünce (meydandan) çıkıp yola düştü; yolun köşesinde bir harabeye vardı ve oraya sığındı. Amr b. As geldi ve Fustat şehrine girdi. Muaviye b. Hudeyc, Muhammed’in peşindeydi. Nitekim onu buldular ve harabeden dışarı çıkardılar; susuzluktan ölmek üzereydi. Onu Mısır’ın Fustat şehrine doğru götürdüler... Muaviye ona dedi ki: Sana ne yapacağımı biliyor musun? Seni bir merkebin karnına sokacağım; sonra da senin üzerinde iken onu yakacağım.

1-Nehcü’l-Belaga, 68. Hutbe; el-Gârât , c.1, s.301.

2-Nehcü’l-Belaga, 35. Mektup.

3-Âl-i İmran, 145.

فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدٌ : إِنْ فَعَلْتُمْ بِي ذَلِكَ ، فَطَالَمَا فُعِلَ ذَلِكَ بِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ ! وَإِنِّي لَأَرْجُو هَذِهِ النَّارَ الَّتِي تُحْرِقُنِي بِهَا أَنْ يَجْعَلَهَا اللَّهُ عَلَيَّ بَرْدًا وَسَلَامًا كَمَا جَعَلَهَا عَلَى خَلِيلِهِ إِبْرَاهِيمَ ، وَأَنْ يَجْعَلَهَا عَلَيْكَ وَعَلَى أَوْلِيَائِكَ كَمَا جَعَلَهَا عَلَى ثَمُودَ وَأَوْلِيَائِهِ ، إِنَّ اللَّهَ يَحْرِقُكَ وَمَنْ ذَكَرْتَهُ قَبْلُ وَإِمَامَكَ - يَعْنِي مُعَاوِيَةَ - وَهَذَا - وَأَشَارَ إِلَى عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ بْنِ ثَلْثَى عَلَيْكُمْ ، كُلُّمَا خَبَّتْ زَادَهَا اللَّهُ سَعِيرًا ، قَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ : إِنِّي إِنَّمَا أَفْتَلُكَ بِعُثْمَانَ .

قَالَ لَهُ مُحَمَّدٌ : وَمَا أَنْتَ وَعُثْمَانُ ؟ إِنَّ عُثْمَانَ عَمِلَ بِالْجَوْرِ ، وَتَبَذَ حُكْمَ الْقُرْآنِ ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : (وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) ¹ ، فَتَقَمْنَا ذَلِكَ عَلَيْهِ فَقَتَلْنَاهُ ، وَحَسَنْتَ أَنْتَ لَهُ ذَلِكَ وَنُظْرَاؤُكَ ، فَقَدْ بَرَّأْنَا اللَّهَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنْ ذَنْبِهِ ، وَأَنْتَ شَرِيكُهُ فِي إِثْمِهِ وَعِظَمِ ذَنْبِهِ ، وَجَاعِلُكَ عَلَى مِثَالِهِ .

قَالَ : فَغَضِبَ مُعَاوِيَةُ فَقَدَّمَهُ فَقَتَلَهُ ، ثُمَّ أَلْقَاهُ فِي جِيْفَةٍ حِمَارٍ ، ثُمَّ أَحْرَقَهُ بِالنَّارِ ، فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ عَائِشَةُ جَزَعَتْ عَلَيْهِ جَزَعًا شَدِيدًا ، وَقَتَّتْ عَلَيْهِ فِي دَبْرِ الصَّلَاةِ تَدْعُو عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعَمْرٍو ، ثُمَّ قَبَضَتْ عِيَالَ مُحَمَّدٍ إِلَيْهَا ، فَكَانَ الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بَنِي أَبِي بَكْرٍ فِي عِيَالِهَا ² .

6 / 7

حُزْنُ الْإِمَامِ

2828 . الغارات عن مالك بن الجون الحضري : إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) قَالَ : رَجِمَ اللَّهُ مُحَمَّدًا ، كَانَ غُلَامًا حَدَثًا ، أَمَا وَاللَّهِ ، لَقَدْ كُنْتُ أَرَدْتُ أَنْ أُؤَلِّيَ الْمِرْقَالَ هَاشِمَ بْنَ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ مِصْرَ

1 . المائدة : 47 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 103 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 412 و 413 ؛ الغارات : ج 1 ص 282 - 285 كلاهما نحوه وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 171 و 172 .

Muhammed ona şöyle dedi: “Bana bunu yapacak olursan nice dir Allah dostlarına böyle yapılmıştır! Ben beni yakmak istediğin şu ateşi Allah’ın, Halili İbrahim’e yaptığı gibi bana serinlik ve esenlik kılmasını; Nemrut ve yarenlerinin aleyhine kıldığı gibi senin ve dostlarının da aleyhine çevirmesini ümit ediyorum. Allah seni, daha önce zikrettiklerimi, senin imamını [Muaviye’yi kastediyordu] ve şunu [Amr b. As’a işaret ediyordu] alevli kızgın ateşle yakacak; öyle bir ateş ki uyumaya yüz tuttuğunda Allah onun alevini artırır.” Muaviye dedi ki: “Ben, Osman’a karşılık seni öldüreceğim.”

Muhammed ona dedi ki: Osman’dan sana ne? Osman zulümle amel etti ve Kurân’ın hükmünü attı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Kim, Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir”¹ Biz bu yüzden ona kin besledik ve kendisini öldürdük. Sen ve benzerlerin ise bunu onun için güzel saydı. Allah dilerse bizi onun günahından uzak tutmuştur; sense günahında ve büyük suçunda ona ortsın; Allah seni de onun gibi kılsın.

Muaviye öfkeleni, onu öne çıkardı ve öldürdü; sonra da ölmüş bir merkebin içine attı ve ateşle onu yaktı. Bu haber [Muhammed’in kardeşi] Ayşe’ye ulaştığında şiddetli bir şekilde figan etti, yas tuttu; namazının ardından Muaviye ve Amr b. As’a beddua etti. Sonra Muhammed’in ailesini kendi yanına aldı. Kasım b. Muhammed b. Ebubekir de onun ailesi içindeydi.²

6/7

İMAM’IN ÜZÜNTÜSÜ

2828-el-Gârât [Malik b. Cevn Hazremi’den]: Ali (a.s) buyurdu ki: Allah Muhammed’e rahmet etsin! O, yeni yetişmiş bir gençti. Allah’a yemin olsun ki Mısır hükümetini Mirkal Haşim b. Utbe b. Ebu Vakkas’a vermek istiyordum.

1-Maide, 47.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.103; el-Kamil fi’-Tarih, c.2, s.412 ve 413; el-Gârât , c.1, s.282-285. Ayrıca bkz. Ensabu’l-Eşraf, c.3, s.171 ve 172.

والله ، لو أَنَّهُ وَلَّيَهَا لَمَا خَلَّى لِعَمْرٍو بِنِ الْعَاصِ وَأَعَوَانِهِ الْعَرَصَةَ ، وَلَمَا قُتِلَ إِلَّا وَسِيفُهُ فِي يَدِهِ ، بِمَا دَمَّ لِمُحَمَّدٍ بِنِ أَبِي بَكْرٍ فَلَقَدْ أَجْهَدَ نَفْسَهُ وَقَضَى مَا عَلَيْهِ .
 قَالَ : فَقِيلَ لِعَلِيِّ (عليه السلام) : لَقَدْ جَزَعْتَ عَلَى مُحَمَّدٍ بِنِ أَبِي بَكْرٍ جَزَعًا شَدِيدًا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! قَالَ : وَمَا يَمْنَعُنِي ؟ إِنَّهُ كَانَ لِي رَبِيبًا وَكَانَ لِيَنِّي أَخًا ، وَكُنْتُ لَهُ وَالِدًا أَعُدُّهُ وَلَدًا¹ .
2829 . الإمام علي (عليه السلام) - في ذِكْرِ مُحَمَّدٍ بِنِ أَبِي بَكْرٍ - : لَقَدْ كَانَ إِلَيَّ حَبِيبًا ، وَكَانَ لِي رَبِيبًا² .

2830 . عنه (عليه السلام) - في ذِكْرِ مُحَمَّدٍ بِنِ أَبِي بَكْرٍ - : إِنَّهُ كَانَ لِي وَلَدًا ، وَلَوْلَدِي وَوُلْدُ أَخِي أَخًا³ .

2831 . عنه (عليه السلام) - لَمَّا بَلَغَهُ قَتْلُ مُحَمَّدٍ بِنِ أَبِي بَكْرٍ - : إِنَّ حُزْنَنا عَلَيْهِ عَلَى قَدْرِ سُورِهِمْ بِهِ ، إِلَّا أَنَّهُمْ نَقَصُوا بَغِيضًا ، وَنَقَصْنَا حَبِيبًا⁴ .

7 / 7

فَرَحُ مُعَاوِيَةَ

2832 . الغارات عن جندب بن عبد الله - في خَبَرِ قَتْلِ مُحَمَّدٍ بِنِ أَبِي بَكْرٍ - : قَدِمَ عَلَيْهِ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] عَبْدُ الرَّحْمَنِ بِنِ الْمُسْتَبِ الْفَزَارِيُّ . . . عَيْنُهُ بِالشَّامِ . . . وَحَدَّثَهُ أَنَّهُ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الشَّامِ حَتَّى قَدِمَتِ الْبُشْرَى مِنْ قِبَلِ عَمْرٍو بِنِ الْعَاصِ تَتْرِي يَتَّبِعُ بَعْضُهَا عَلَى أَثَرِ بَعْضٍ بِفَتْحِ مِصْرَ وَقَتْلِ مُحَمَّدٍ بِنِ أَبِي بَكْرٍ ، وَحَتَّى أَذِنَ مُعَاوِيَةُ بِقَتْلِهِ عَلَى الْمِنْبَرِ

1 . الغارات : ج 1 ص 300 ، نهج البلاغة : الخطبة 68 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 110 وفيه إلى «وقضى ما عليه» ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 173 كلها نحوه وراجع مروج الذهب : ج 2 ص 420 .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 68 ، الغارات : ج 1 ص 301 وليس فيه صدره .

3 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 194 .

4 . نهج البلاغة : الحكمة 325 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 592 ح 736 .

Vallahi eğer Mısır hükümetine o atanmış olsaydı asla meydanı Amr b. As ve yarenlerine boş bırakmaz, onlara fırsat vermezdi ve ancak kılıcının kabzası elinde olduğu halde öldürülebilirdi. Ben Haşim'i övmekle Muhammed'i kınamak istemiyorum. Zira o kendi çabasını gösterdi ve üzerine düşeni yaptı.

Ali'ye (a.s) "Neden Muhammed b. Ebubekir hakkında böylesine şiddetli bir üzüntüye kapılmışsınız?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: "Beni bundan engelleyen nedir ki? Zira o, benim terbiye ettiğim biriydi, oğullarımın kardeşiydi; ben de onun babasıydım, onu evlat sayardım."¹

2829-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebubekir'den söz ederken]: O, benim için sevgili bir dosttu ve benim terbiye ettiğim biriydi.²

2830-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebubekir'den söz ederken]: O, benim için bir evlattı, çocuklarım ve kardeşimin çocukları için de bir kardeşti.³

2831-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebu Bekir'in öldürüldüğü haberi kendisine ulaştığında]: "Ölümü için duyduğumuz hüznün, buna sevinenlerin sevinçleri kadardır. Onlar, bir düşmanı eksilttiler, biz ise bir dostu kaybettik."⁴

7/7

MUAVİYE'NİN SEVİNCİ

2832-el-Gârât [Cundeb b. Abdullah'tan]: –Muhammed b. Ebubekir'in öldürülme haberinde–Abdurrahman b. Museyyib Fezari, Ali'nin (a.s) huzuruna geldi... O, Ali'nin (a.s) Şam'daki gizli ajanı idi... İmama (a.s), Şam'dan çıktığı sırada Amr b. As tarafından Mısır'ın fethedildiği ve Muhammed b. Ebubekir'in öldürüldüğüne ilişkin art arda müjdeler getirildiğinden, hatta Muaviye'nin bu haberi minberden duyurduğundan söz etti.

1-*el-Gârât* , c.1, s.300; *Nehcü'l-Belaga*, 68. Hutbe; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.110, "...üzerine düşeni yaptı" cümlesine kadar; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.173. Ayrıca bkz. *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.420.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 68. Hutbe; *el-Gârât* , c.1, s.301.

3-*Tarih-i Yakubi*, c.2, s.194.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 325. Hikmetli söz; *Biharu'l-Envar*, c.33, s.592, h.736.

فَقَالَ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا رَأَيْتُ يَوْمًا قَطُّ سُرُورًا يَمِثِلُ سُرُورَ رَأْيْتُهُ بِالشَّامِ ، حَتَّى أَتَاهُمْ هَلَاكُ ابْنِ أَبِي بَكْرٍ .
فَقَالَ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) : أَمَا إِنَّ حُزْنَنا عَلَى قَتْلِهِ عَلَى قَدْرِ سُرُورِهِمْ بِهِ ، لَا بَلَّ يَزِيدُ أضعافاً¹ .

8 / 7

كِتَابُ الْإِمَامِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ بَعْدَ اسْتِشْهَادِ مُحَمَّدٍ

2833 . الْإِمَامُ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) - مِنْ كِتَابِ لَهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ ، بَعْدَ مَقْتَلِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ - : أَمَا بَعْدُ ، فَإِنَّ مِصْرَ قَدْ افْتِتِحَتْ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ قَدْ اسْتُشْهِدَ ، فَعِنْدَ اللَّهِ نَحْتَسِبُهُ وَلَدًا نَاصِحًا ، وَعَامِلًا كَادِحًا ، وَسَيْفًا قَاطِعًا ، وَرُكْنًا دَافِعًا ، وَقَدْ كُنْتُ حَشْتُ النَّاسَ عَلَى لِحَاقِهِ ، وَأَمَرْتُهُمْ بِغِيَاثِهِ قَبْلَ الْوَقْعَةِ ، وَدَعَوْتُهُمْ سِرًّا وَجَهْرًا ، وَغَدَاً وَبَدَأَ فَعِنُّهُمْ الْآتِي كَارِهَاً ، وَمِنْهُمْ الْمُعْتَلُّ كَاذِبًا ، وَمِنْهُمْ الْقَاعِدُ خَاذِلًا .
أَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ فَرَجًا عَاجِلًا ، فَوَاللَّهِ ، لَوْلَا طَمَعِي عِنْدَ لِقَائِي عَدُوِّي فِي الشَّهَادَةِ ، وَتَوَطُّي نَفْسِي عَلَى الْمَنِيَّةِ ، لَأَحْبَبْتُ أَلَّا أَلْقَى مَعَ هَؤُلَاءِ يَوْمًا وَاحِدًا ، وَلَا أَلْتَقِيَ بِهِمْ أَبَدًا² .

9 / 7

خُطْبَةُ الْإِمَامِ بَعْدَ قَتْلِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ

2834 . الْإِمَامُ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) - فِي خُطْبَتِهِ بَعْدَ قَتْلِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ - : أَلَا إِنَّ مِصْرَ قَدْ افْتَتَحَهَا الْفَجْرَةُ أَوَّلُ الْجَوْرِ وَالظُّلَمِ الَّذِينَ صَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ، وَبَغَوْا الْإِسْلَامَ عَوَجًا .

1 . الغارات : ج 1 ص 295 ; تاريخ الطبري : ج 5 ص 108 عن عبد الله بن قُفَيْمٍ ، الأخبار الموقَّعات : ص 347 ح 202 عن الضَّحَّاكٍ وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 414 ومروج الذهب : ج 2 ص 420 .

2 . نهج البلاغة : الكتاب 35 ، الغارات : ج 1 ص 299 ; تاريخ الطبري : ج 5 ص 109 كلاهما نحوه .

Cundeb dedi ki: Ey Emirülmüminin! Ben, Muhammed b. Ebubekir'in ölüm haberi geldiğinde Şam'da duyulan sevinç ve coşkunun benzerini daha önce görmemiştim.

Ali (a.s) şöyle buyurdu: "Onun ölümü için duyduğumuz hüznün, buna sevinenlerin sevinçleri kadardır; hatta kat kat daha fazladır."¹

8/7

İMAM'IN (A.S) MUHAMMED'İN ŞEHADETİNDEN SONRA İBN-İ ABBAS'A MEKTUBU

2833-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebubekir'in öldürülmesinden sonra Abdullah b. Abbas'a yazdığı mektuptan]: Mısır alındı, Muhammed b. Ebubekir şehid edildi. Onu Allah katında öğüt veren bir evlat, zahmete katlanan bir vali, keskin bir kılıç, kötülükleri defeden bir direk bilirim, bu olaydan önce halkı ona katılmaya teşvik edip, ona yardım etmelerini emrettim. Onları gizli, aşikâr, defalarca çağırdığım halde, bir kısmı istemeyerek geldiler, bir kısmı yalan uydurarak, bir kısmı da evlerinde oturarak yardıma gelmediler.

Onlardan bir an önce kurtulmam için Allah'ın bana bir çıkış yolu ihsan etmesini diliyorum. Vallahi düşmanımınla karşılaştığımda şahadet arzusu olmasaydı ve ölüme hazırlık yapmasaydım, bunlarla birgün dahi olsa beraber olmayı ve karşılaşmayı ebediyen istemezdim.²

9/7

İMAM'IN (A.S) MUHAMMED B. EBUBEKİR'İN ÖLDÜRÜLMESİNİN ARDINDAN YAPTIĞI KONUŞMA

2834-İmam Ali (a.s) [Muhammed b. Ebubekir'in öldürülmesinden sonra yaptığı konuşmasında]: Şunu iyi bilin ki Mısır'ı Allah yolundan engelleyen ve İslam'da sapkınlık arayan zalim günahkârlar fethettiler.

1-el-Gârât , c.1, s.295; Tarih-i Taberi, c.5, s.108, Abdullah b. Fukaym'den; el-Ahbaru'l-Muvaffakayat, s.347, h.202, Zehhak'tan. Ayrıca bkz. el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.414; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.420.

2-Nehcü'l-Belaga, 35. Mektup; el-Gârât , c.1, s.299; Tarih-i Taberi, c.5, s.109.

أَلَا وَإِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ قَدْ اسْتَشْهَدَ ، فَعِنْدَ اللَّهِ خَتْسِبُهُ .
 أَمَا وَاللَّهِ إِنْ كَانَ مَا عَلِمْتُ لِمَنْ يَنْتَظِرُ الْقَضَاءَ ، وَيَعْمَلُ لِلْجَزَاءِ ، وَيُغْنِ شَكْلَ الْفَاجِرِ ،
 وَيُجِبُّ هُدَى الْمُؤْمِنِ ، إِنِّي وَاللَّهِ مَا أَلُومُ نَفْسِي عَلَى التَّقْصِيرِ ، وَإِنِّي لِمُقَاسَاةِ الْحَرْبِ لَجِدُّ
 خَبِيرٌ ، وَإِنِّي لَأَقْدَمُ عَلَى الْأَمْرِ وَأَعْرِفُ وَجَهَ الْحَزْمِ ، وَأَقُومُ فِيكُمْ بِالرَّأْيِ الْمُصِيبِ ،
 فَأَسْتَصْرِحُكُمْ مُعَلِّناً ، وَأُنَادِيكُمْ نِدَاءَ الْمُسْتَعِيثِ مُعَرِّباً ، فَلَا تَسْمَعُونَ لِي قَوْلًا ، وَلَا تُطِيعُونَ
 لِي أَمْرًا ، حَتَّى تَصِيرَ بِيَ الْأُمُورُ إِلَى عَوَاقِبِ الْمَسَاءَةِ ، فَأَنْتُمْ الْقَوْمُ لَا يُدْرِكُ بِكُمْ الثَّأْرُ ، وَلَا
 تُنْقَضُ بِكُمْ الْأَوْتَارُ ، دَعَوْتُكُمْ إِلَى غِيَاثِ إِخْوَانِكُمْ مِنْدُ بَضْعٍ وَخَمْسِينَ لَيْلَةً فَتَجَرَّجَرْتُمْ جَرَجَرَةَ
 الْجَمَلِ الْأَشَدِّ ، وَتَثَاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ تَثَاقُلَ مَنْ لَيْسَ لَهُ نِيَّةٌ فِي جِهَادِ الْعَدُوِّ ، وَلَا أَكْتِسَابِ
 الْأَجْرِ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ مِنْكُمْ جُنَيْدٌ مُتَذَانِبٌ ﴿كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ﴾¹
 فَأَقْبَلْتُكُمْ² !

10 / 7

رسالة الإمام المفتوحة إلى أمة الإسلام بعد احتلال مصر

2835 . الغارات عن عبد الرحمن بن جندب عن أبيه : دَخَلَ عَمْرُو بْنُ الْحَيِّقِ وَخُجْرُ
 بْنُ عَدِيٍّ وَحَبَّةُ الْعُرَيْثِيِّ وَالْحَارِثُ الْأَعْوَرُ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَبَأٍ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)
 بَعْدَمَا افْتَتَحَتْ مِصْرُ وَهُوَ مَغْمُومٌ خَزِينٌ فَقَالُوا لَهُ : يَبْنَ لَنَا مَا قَوْلُكَ فِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ ؟
 فَقَالَ لَهُمْ عَلِيُّ (عليه السلام) : وَهَلْ فَرَعْتُمْ لِهَذَا ؟ ! وَهَذِهِ مِصْرُ قَدْ افْتَتَحَتْ وَشِيعَتِي
 بِهَا قَدْ قُتِلَتْ

1 . الأنفال : 6 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 108 ، الأخبار الموفقيات : ص 348 ح 202 ، الكامل في التاريخ : ج 2
 ص 414 ؛ الغارات : ج 1 ص 295 - 298 وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 172 .

Muhammed b. Ebubekir de şehit edildi. Onu Allah katındaki mükâfata sayıyoruz!

Allah’a yemin olsun ki benim bildiğim kadarıyla o, hep ilahi kazayı (ölümü) bekleyenlerden ve (ahiretteki) mükâfat için amel edenlerden-di; günahkârların tutumuna düşman olan ve müminlerin hidayetini seven biriydi. Allah’a andolsun ki ben, kendimi kusurlu sayarak kınamıyorum; savaşın zorluklarında ciddiym ve uzmanım; bu işte öncü ve tedbir yolunu da en iyi bilenim; aranızda da doğru görüşü uygulayım. Açıkça sizi yardıma çağırıyorum, apaçık olarak imdat isteyen biri gibi sesleniyorum! İşler kötü bir sonuca ulaşınca kadar da ne sesimi duyuyorsunuz ne de emrime itaat ediyorsunuz! Öyle bir topluluksunuz ki ne sizinle bir kan talep edilir, ne de sayenizde gönüllerdeki acı giderilir. Elli küsur geceden beridir sizi kardeşlerinizin yardımına koşasınız diye çağırdım, ancak sizler geniş ağızlı erkek deve gibi gargara yaptınız; düşmana karşı cihad etme niyeti taşımayan ve mükâfat peşinde olmayan kimseler gibi ağırlaşp yere yapıştınız. Sonra da aranızdan küçük bir ordu bana doğru yola çıktı, (onların da) rengi kaçmıştı “san-ki gözleri baka baka ölüme sürükleniyorlardı.”¹ Yazıklar olsun size!²

10/7

MISIR’IN İŞGALİNDEN SONRA İMAM’IN (A.S) ÜMMETE AÇIK MEKTUBU

2835-el-Gârât [Abdurrahman b. Cundeb, babasından]: Mısır fethedildikten sonra Amr b. Hamik, Hucr b. Adiy, Habbe Urani, Haris Aver ve Abdullah b. Sebe Emirülmüminin’in huzuruna vardılar. O keyifsiz ve üzüntülü idi. Ona, “Ebubekir ve Ömer hakkındaki görüşün nedir, bize bunu açıkla?” dediler.

Onlara şöyle buyurdu: “[Bütün sıkıntılarınız halloldu da] Sadece buna mı yoğunlaştınız?!! Şu Mısır fethedilmiş ve orada bulunan Şialarım öldürülmüş.

1-Enfal, 6.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.108; el-Ahbaru’l-Muveffakayat, s.348, h.202; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.414; el-Gârât , c.1, s.295-298. Ayrıca bkz. Ensabu’l-Eşraf, c.3, s.172.

أَنَا مُخْرِجُ إِلَيْكُمْ كِتَابًا أَخْبِرُكُمْ فِيهِ عَمَّا سَأَلْتُمْ وَأَسْأَلُكُمْ أَنْ تَحْفَظُوا مِنْ حَقِّي مَا صَيَّعْتُمْ ، فَاقْرَؤُوهُ عَلَى شِيعَتِي وَكُونُوا عَلَى الْحَقِّ أَعْوَانًا .

وهذه نُسخةُ الكتابِ :

من عبدِ اللهِ عليّ أميرِ المؤمنينِ إلى مَنْ قَرَأَ كِتَابِي هذا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكُمْ اللهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ .

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ اللهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) نَذِيرًا لِلْعَالَمِينَ ، وَأَمِينًا عَلَى التَّنْزِيلِ ، وَشَهِيدًا عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ ، وَأَنْتُمْ مَعَاشِرُ الْعَرَبِ يَوْمِنَدَ عَلَى شَرِّ دِينٍ وَفِي شَرِّ دَارٍ ، مُنِخُونَ عَلَى حِجَارَةِ خَشْنٍ ، وَحَيَاتٍ صُمٍّ¹ ، وَشَوْكٍ مَبْثُوثٍ فِي الْبِلَادِ ، تَشْرَبُونَ الْمَاءَ الْحَبِيثَ ، وَتَأْكُلُونَ الطَّعَامَ الْجَشِيبَ² ، وَتَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ ، وَتَقْتُلُونَ أَوْلَادَكُمْ ، وَتَقْطَعُونَ أَرْحَامَكُمْ ، وَتَأْكُلُونَ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ، سُبُلَكُمْ خَائِفَةً ، وَالْأَصْنَامُ فِيكُمْ مَنصُوبَةٌ ، وَالْآثَامُ بِكُمْ مَعْصُوبَةٌ ، وَلَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ، فَمَنْ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكُمْ بِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) فَبَعَثَهُ إِلَيْكُمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ ، وَقَالَ فِيمَا أَنْزَلَ مِنْ كِتَابِهِ : ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾³ وَقَالَ : ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾⁴ وَقَالَ : ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾⁵ وَقَالَ : ﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾⁶ .

1 . مَا لَا يَقْبَلُ الرُّقِيَّةَ ؛ كَأَنَّهُ قَدْ صَمَّ عَنْ سَمَاعِهَا (لسان العرب : ج12 ص344) .

2 . هُوَ الْغَلِيظُ الْخَشْنُ مِنَ الطَّعَامِ . وَقِيلَ : غَيْرُ الْمَادُومِ ، وَكُلَّ بِشَعِ الطَّعْمِ جَشِبٌ (النهاية : ج1 ص272) .

3 . الجمعة : 2 .

4 . التوبة : 128 .

5 . آل عمران : 164 .

6 . الجمعة : 4 .

Şimdi size sorunuzun cevabını bildirdiğim bir mektup çıkaracağım; sizden benimle ilgili zayi ettiğiniz hakkımı riayet etmenizi istiyorum. Bu mektubu Şialarıma okuyun ve hakkın yarenleri olun.

Mektubun nüshası şöyledir:

Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ali'den bu mektubumu okuyacak olan müminlere ve Müslümanlara! Selam olsun size! Ben huzurunuzda kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a hamd ederim.

Allah, Muhammed'i (s.a.a) âlemlere uyarıcı, vahyin inişine emin ve bu ümmet üzerine şahit olarak gönderdi. Siz Arap cemaati ise o gün en kötü din ve en kötü yurtta idiniz. Beldelerde sarp kayalar, zehirli yılanlar ve dikenler üzerine yatardınız; kirli sulardan içer, sert ve tatsız yiyeceklerden yerdiniz; kanlarınızı döker, evlatlarınızı öldürür, akrabalık bağlarını koparır ve mallarınızı aranızda haksız olarak yerdiniz. Yollarınız güvensizdi ve putlar aranızda dikilmiş, günahlar üzerinize yapışmıştı. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederlerdi.¹ Hal böyle iken Yüce Allah Muhammed'le (s.a.a) size lütufta bulundu; kendi içinizden onu sizlere elçi olarak gönderdi; indirdiği kitabında ise şöyle buyurdu: **“O, ümmîlere, içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir. Hâlbuki onlar, bundan önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.”**² Yine buyurdu ki: **“Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.”**³ Ve şöyle buyurdu: **“Andolsun, Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.”**⁴ Ayrıca şöyle buyurdu: **“İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.”**⁵

1-Yusuf suresinin 106. Ayetine işaretir.

2-Cuma, 2.

3-Tevbe, 128.

4-Âli İmran, 164.

5-Cuma, 4.

فَكَانَ الرَّسُولُ إِلَيْكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بِلسَانِكُمْ ، وَكُنْتُمْ أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ تَعْرِفُونَ وَجْهَهُ وَشِيعَتَهُ
وَعِمَارَتَهُ ، فَعَلَّمَكُمْ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالْفَرَائِضَ وَالسُّنَّةَ ، وَأَمَرَكُمْ بِصَلَاةٍ أَرْحَامَكُمْ وَحَقِّنْ دِمَائَكُمْ
وَصَلَاحِ ذَاتِ الْبَيْنِ ، وَأَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَأَنْ تُؤْفُوا بِالْعَهْدِ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ
تَوْكِيدِهَا ، وَأَمَرَكُمْ أَنْ تَعَاطَفُوا وَتَبَارَزُوا وَتَبَادَلُوا وَتَرَاحَمُوا ، وَنَهَاكُمْ عَنِ التَّنَاهُبِ وَالتَّظَالُمِ
وَالْتَحَاسُدِ وَالتَّقَاذُفِ وَالتَّبَاغِي ، وَعَنْ شَرْبِ الْخَمْرِ وَبَحْسِ الْمِكْيَالِ وَتَقْصِ الْمِيزَانِ ، وَتَقَدَّمَ
إِلَيْكُمْ فِيمَا أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ : أَلَّا تَزِنُوا وَلَا تَرْبُوا وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا ، وَأَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ
إِلَى أَهْلِهَا وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ، وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ . وَكُلُّ خَيْرٍ
يُؤَدِّي إِلَى الْجَنَّةِ وَيُبَاعِدُ مِنَ النَّارِ أَمَرَكُمْ بِهِ ، وَكُلُّ شَرٍّ يُبَاعِدُ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُؤَدِّي مِنَ النَّارِ نَهَاكُمْ
عَنْهُ .

فَلَمَّا اسْتَمْلَكَ مُدَّتَهُ مِنَ الدُّنْيَا تَوَقَّاهُ اللَّهُ إِلَيْهِ سَعِيداً حَمِيداً ، فَيَا لَهَا مُصِيبَةً خَصَّتِ
الْأَقْرَبِينَ وَعَمَّتْ جَمِيعَ الْمُسْلِمِينَ ، مَا أَصِيبُوا بِمِثْلِهَا قَبْلَهَا وَلَنْ يُعَايِنُوا بَعْدَ اخْتِهَا .

فَلَمَّا مَضَى لِسَبِيلِهِ (صلى الله عليه وآله) تَنَازَعَ الْمُسْلِمُونَ الْأَمْرَ بَعْدَهُ ، فَوَاللَّهِ مَا كَانَ
يُلْقَى فِي رَوْعِي وَلَا يَخْطُرُ عَلَى بَالِي أَنَّ الْعَرَبَ تَعْدِلُ هَذَا الْأَمْرَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه
وآله) عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ، وَلَا أَنَّهُمْ مُنَحَّوهُ عَنِّي مِنْ بَعْدِهِ .

فَمَا رَاعَنِي إِلَّا انْتِيَالُ النَّاسِ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَاجْفَالُهُمْ إِلَيْهِ لِيُبَايِعُوهُ ، فَأَمْسَكْتُ يَدِي وَرَأَيْتُ
أَنِّي أَخَقُّ بِمَقَامِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي النَّاسِ مِمَّنْ تَوَلَّى الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ .
فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ حَتَّى رَأَيْتُ رَاجِعَةً مِنَ النَّاسِ رَجَعَتْ عَنِ الْإِسْلَامِ يَدْعُونَ إِلَى
مَحَقِّ دِينِ اللَّهِ وَمَلَّةِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَإِبْرَاهِيمَ (عليه السلام) فَخَشِيتُ إِنْ لَمْ
أَنْصُرِ الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ

Size gönderilmiş olan o elçi, kendi içinizden ve sizinle aynı dildendi. Onun simasını, Şialarını (takipçilerini) ve hanedanını ilk tanıyan müminler sizdiniz. Size kitabı, hikmeti ve farizaları öğretti; akrabalık bağlarını ve kanlarınızı korumayı, aranızı düzelterip uzlaştırmayı, emanetleri sahiplerine teslim etmenizi, ahde vefa göstermenizi ve yeminleri güçlü kıldıktan sonra bozmamayı emretti. Birbirinize karşı şefkatli olmanızı, iyilikte ve bağışta bulunmanızı, birbirinize merhametli davranmanızı emretti. Birbirinizi yağmalamaktan, birbirinize zulmetmekten, çekememezlikten, sövmekten ve birbirinize haksızlık etmekten, içki içmekten, tartı ve teraziyi eksiltmekten sizi men etti. İndirdiği hükümlerde size, zina etmemenizi, faizden uzak durmanızı ve yetimlerin mallarını haksız yere yememenizi, emanetleri sahiplerine vermenizi ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmamanızı önermiştir. Haddi aşmayın, Allah haddi aşanları sevmez. Cennete yaklaştıran ve ateşten uzaklaştıran her hayırlı işi emretmiş, cennetten uzaklaştıran ve ateşe yaklaştıran her kötülüğü de yasaklamıştır.

Süresini tamamladığında ise Allah, onu mutlu ve övülmüş olduğu halde katına aldı; (onun dünyadan ayrılışı) özelde akrabaları, genelde ise bütün Müslümanlar için pek büyük bir musibetti. Ne daha önce böyle bir musibete uğramışlardı ne de daha sonra onun emsalini göreceklardı.

Resulullah (s.a.a) vefat edince Müslümanlar ondan sonraki hükümeti konusunda çekişip ihtilafa düştüler. Allah'a yemin olsun ki Muhammed'den (s.a.a) sonra Arab'ın, hükümeti onun Ehlibeytinden, sonra da benden uzaklaştıracaklarını asla düşünmemiştim, aklımdan böyle bir şey geçmemişti.

Beni sadece halkın Ebubekir'in etrafına dökülmeleri, ona biat etmek için birbirleriyle yarışa girmeleri endişelendirdi. Elimi sakladım ve kendimin, Resulullah'ın (s.a.a) insanlar arasındaki yerine ondan sonra hilafeti ele geçirenlerden daha layık olduğunu gördüm. Allah'ın istediği kadar bir süre böylece bekledim. Sonra bir grubun İslam'dan dönerek Allah'ın dinini, Muhammed (s.a.a) ve İbrahim'in şariatını yok etmeye çağırdıklarını görünce İslam'a ve Müslümanlara yardım etmediğim takdirde bu dinde gedik açılacağından ve tahribat oluşacağından korktum.

أَنْ أَرَى فِيهِ ثَلَمًا وَهَدْمًا يَكُونُ مُصِيبَتُهُ أَعْظَمَ عَلَيَّ مِنْ فَوَاتِ وَلَايَةِ أُمُورِكُمْ ، أَلَّتِي إِنَّمَا هِيَ مَتَاعُ أَيَّامٍ قَلِيلٍ ثُمَّ يَزُولُ مَا كَانَ مِنْهَا كَمَا يَزُولُ السَّرَابُ وَكَمَا يَنْقَشِعُ السَّحَابُ ، فَمَشَيْتُ عِنْدَ ذَلِكَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَبَايَعْتُهُ ، وَنَهَضْتُ فِي تِلْكَ الْأَحْدَاثِ حَتَّى زَاغَ الْبَاطِلُ وَزَهَقَ ، وَكَانَتْ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْغَلِيَا وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ .

فَتَوَلَّى أَبُو بَكْرٍ تِلْكَ الْأُمُورَ فَيَسَّرَ وَشَدَّدَ وَقَارَبَ وَاقْتَصَدَ ، فَصَحِبْتُهُ مُنَاصِحًا وَأَطَعْتُهُ فِيمَا أَطَاعَ اللَّهُ فِيهِ جَاهِدًا ، وَمَا طَمِعْتُ أَنْ لَوْحَدَّثَ بِهِ حَدَّثٌ وَأَنَا حَيٌّ أَنْ يَرِدَ إِلَيَّ الْأَمْرُ الَّذِي نَارَعْتُهُ فِيهِ طَمَعُ مُسْتَيْقِنٍ وَلَا يَيْسَسْتُ مِنْهُ يَأْسُ مَنْ لَا يَرْجُوهُ ، وَلَوْ لَا خَاصَّةٌ مَا كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ عُمَرَ لَطَنَتْ أَنَّهُ لَا يَدْفَعُهَا عَنِّي .

فَلَمَّا احْتَضَرَ بَعَثَ إِلَى عُمَرَ قَوْلَهُ فَسَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَنَاصَحْنَا ، وَتَوَلَّى عُمَرُ الْأَمْرَ فَكَانَ مَرَضِيَّ السَّيْرَةِ مَيَمُونَ النَّقِيَّةِ ، حَتَّى إِذَا احْتَضَرَ قُلْتُ فِي نَفْسِي : لَنْ يَعْدِلَهَا عَنِّي فَجَعَلَنِي سَادِسَ سِتَّةٍ ، فَمَا كَانُوا لِوَلَايَةِ أَحَدٍ أَشَدَّ كَرَاهِيَةً مِنْهُمْ لِوَلَايَتِي عَلَيْهِمْ ، فَكَانُوا يَسْمَعُونِي عِنْدَ وَفَاةِ الرَّسُولِ (صلى الله عليه وآله) أَحَاجُّ أَبَا بَكْرٍ وَأَقُولُ : يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ إِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْكُمْ ، مَا كَانَ فِينَا مَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْرِفُ السُّنَّةَ وَيَدِينُ دِينَ الْحَقِّ . فَخَشِيَ الْقَوْمُ إِنْ أَنَا وَلَيْتُ عَلَيْهِمْ أَنْ لَا يَكُونَ لَهُمْ فِي الْأَمْرِ نَصِيبٌ مَا بَقُوا ، فَاجْتَمَعُوا إِجْمَاعًا وَاحِدًا ، فَصَرَفُوا الْوَلَايَةَ إِلَى عُثْمَانَ وَأَخْرَجُونِي مِنْهَا رَجَاءً أَنْ يَنَالُوهَا وَيَتَدَاوُلُوهَا إِذْ يَبْسُوْنَ أَنْ يَنَالُوا مِنْ قِبَلِي ، ثُمَّ قَالُوا : هَلُمَّ قَبَايِعَ وَالْأَجَاهِدْنَاكَ . فَبَايَعْتُ مُسْتَكْرَهًا وَصَبَرْتُ مُحْتَسِبًا ، فَقَالَ قَائِلُهُمْ : يَا بَنَ أَيْ طَالِبِ إِنَّكَ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ لَحَرِيصٌ ، فَقُلْتُ : أَنْتُمْ أَحْرَضَ مِنِّي وَأَبْعَدُ ، أَنَا أَحْرَضُ إِذَا طَلَبْتُ ثُرَاتِي وَحَقِّي الَّذِي جَعَلَنِي اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَوَّلَى بِهِ ، أَمْ أَنْتُمْ إِذْ تُضْرِبُونَ وَجْهِي دُونَهُ وَتَحُولُونَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ ؟ ! فَبُهِتُوا ، وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ .

Öyle ki bu durumda oluşacak musibet, sadece bir serap ve bulut gibi gelip geçecek şu birkaç günlük meta sayılan size hükümeti kaybetmiş olmamın musibetinden daha büyük olacaktı. Bu yüzden gidip Ebubekir’e biat ettim. O hadiselerde ayağa kalktım; ta ki batıl ortadan kalktı ve kâfirler istemediği halde Allah’ın kelimesi yüceldi.

Böylece Ebubekir işlerin yönetimini üstlendi; kolaylaştırdı, zorlaştırdı; yakınlaştırdı, orta yol izledi. Ben de samimiyetle ona yoldaşlık ettim; Allah’a itaat ettiği konularda ciddiyetle ona itaat ettim. Başına bir olay gelmesini ve ondan sonra da benim sağ kalıp kendisiyle ihtilafa düştüğüm hükümetin bana ulaşmasına da asla tamah etmedim; tamamen ümidini yitirmiş biri gibi ondan ümidimi de kesmedim. Eğer onunla Ömer arasındaki özel irtibat olmasaydı hilafeti benden esirgeyeceğini sanmazdım.

Ölüm anı gelip çatığında Ömer’i çağırttı ve hilafeti ona bıraktı. Biz de dinledik, itaat ettik ve nasihatte bulunduk. Ömer hilafeti üstlendi. Yöntemi beğenilmiş ve hoş mizaçlı biriydi. Onun ölüm anı gelip çatığında kendi kendime “asla hilafeti benden (başka birine) geçirmeyecektir” dedim. Fakat o, beni altı kişinin altıncısı kıldı. Hiçbirinin hükümetinden üzerlerine benim hâkim olmam kadar rahatsız değildiler. Çünkü Resulullah’ın (s.a.a) vefatının ardından Ebubekir’le tartıştığımı ve ona dediğim şu sözümü duymuşlardı: “Ey Kureyş cemaati! Biz Ehlibeyt, aramızda Kurân’ı okuyan, sünneti tanıyan ve hak dine uyan biri olduğu sürece hükümet işine sizden daha layıgız!” Onlar, üzerlerine hâkim olduğum takdirde hayatta oldukları sürece artık hükümetten nasipsiz kalmalarından korktular. Bu yüzden tek parça halinde ittifak ederek hilafeti Osman’a verdiler. Hilafete ulaşabilmeleri ve onu kendi aralarında çevirmeleri ümidiyle beni hilafetin dışında bıraktılar. Zira benden taraf bir şeye ulaşmaktan ümitlerini kesmişlerdi. Sonra da dediler ki: ‘Gel de biat et, yoksa sana karşı cihad ederiz.’ Ben de istemediğim halde biat ettim ve ilahi mükâfatı umarak sabrettim. İçlerinden biri şöyle dedi: “Ey Ebu Talib’in oğlu! Doğrusu sen hükümete çok düşkünsün!” Ben de dedim ki: “Siz benden daha düşkünsünüz ve (ona) daha uzaksınız! Allah ve Resulünün (s.a.a) bana layık gördüğü hakkımı ve mirasımı istediğim halde ben mi düşkünüm yoksa karşımda durarak hilafet ile benim aramda engel olmak isteyen siz mi daha düşkünsünüz?!” Bunun üzerine tutulup kaldılar. Allah zalim bir topluluğu hidayete erdirmez.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي ، وَأَصْعَوُا¹ إِنَائِي ، وَصَغَّرُوا عَظِيمَ مَنَزَلَتِي ، وَأَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْهُمْ فَسَلَبُونِيهِ ، ثُمَّ قَالُوا : أَلَا إِنَّ فِي الْحَقِّ أَنْ تَأْخُذَهُ وَفِي الْحَقِّ أَنْ تَمْنَعَهُ فَاصْبِرْ كَيْدًا مُتَوَحِّجًا أَوْ مُتَأَسِّفًا حَقًّا . فَتَنَظَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ مَعِيَ رَافِدٌ وَلَا ذَابٌ وَلَا مُسَاعِدٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي ، فَصَنَنْتُ بِهِمْ عَنِ الْهَلَاكِ ، فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَدَى ، وَتَجَرَّعْتُ رَيْقِي عَلَى الشَّحَى ، وَصَبَرْتُ مِنْ كَظَمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنَ الْعَلَقَمِ وَالْمِ لِّلْقَلْبِ مِنْ حَزَنِ الشِّفَارِ .

حَتَّى إِذَا نَقَمْتُ عَلَى عُثْمَانَ أَتَيْتُمُوهُ فَقَتَلْتُمُوهُ ثُمَّ جِئْتُمُونِي لِشُبَايَعُونِي ، فَأَيَّيْتُ عَلَيْكُمْ وَأَمْسَكْتُ يَدِي فَنَازَعْتُمُونِي وَدَافَعْتُمُونِي ، وَبَسَطْتُمْ يَدِي فَكَفَفْتُمَا ، وَمَدَدْتُمْ يَدِي فَقَبَضْتُمَا ، وَازْدَحَمْتُمْ عَلَيَّ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّ بَعْضَكُمْ قَاتِلُ بَعْضٍ أَوْ أَنتُمْ قَاتِلِي ، فَقُلْتُ : بَايَعْنَا لَا نَجِدُ غَيْرَكَ وَلَا نَرْضَى إِلَّا بِكَ ، فَبَايَعْنَا لَا تَفْتَرِقْ وَلَا تَخْتَلِفْ كَلِمَتُنَا . فَبَايَعْتُمْ وَدَعَوْتُ النَّاسَ إِلَى بَيْعِي ، فَمَنْ بَايَعَ طَائِعًا قَبِلْتُهُ مِنْهُ ، وَمَنْ أَبَى لَمْ أَكْرِهْهُ وَتَرَكْتُهُ .

فَبَايَعَنِي فِيمَنْ بَايَعَنِي طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَلَوْ أَبَيَا مَا أَكْرَهْتُمَا كَمَا لَمْ أَكْرِهْ غَيْرَهُمَا ، فَمَا لَبِثْنَا إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى بَلَغَنِي أَنْ خَرَجَا مِنْ مَكَّةَ مُتَوَحِّجَيْنِ إِلَى الْبَصْرَةِ فِي جَيْشٍ مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ إِلَّا بَايَعَنِي وَأَعْطَانِي الطَّاعَةَ ، فَقَدِمَا عَلَى عَامِلِي وَخُزَّانِ بَيْتِ مَالِي وَعَلَى أَهْلِ مِصْرَ كُلِّهُمْ عَلَى بَيْعِي وَفِي طَاعَتِي فَشَتَّتُوا كَلِمَتَهُمْ وَأَفْسَدُوا جَمَاعَتَهُمْ ، ثُمَّ وَثَبُوا عَلَى شِيعَتِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَتَلُوا طَائِفَةً مِنْهُمْ غَدْرًا ، وَطَائِفَةً صَبْرًا ، وَطَائِفَةً عَصَبُوا بِأَسْيَافِهِمْ فَضَارَبُوا بِهَا حَتَّى لَفَّوْا اللَّهَ صَادِقِينَ ، فَوَاللَّهِ ، لَوْ لَمْ يُصِيبُوا مِنْهُمْ إِلَّا رَجُلًا وَاحِدًا مُتَعَمِّدِينَ لِقَتْلِهِ بِلَا جُرْمٍ جَزَاءُ لِحَلِّ لِي بِهِ قَتْلُ ذَلِكَ الْجَيْشِ كُلِّهِ ، فَدَعَا مَا إِنَّهُمْ قَدْ قَتَلُوا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَكْثَرَ مِنَ الْعِدَّةِ الَّتِي دَخَلُوا بِهَا عَلَيْهِمْ ، وَقَدْ أَدَالَ² اللَّهُ مِنْهُمْ فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ .

1 . أَصْغَى فُلَانٌ إِذَا فُلَانٌ : إِذَا أَمَالَهُ وَنَقَصَهُ مِنْ حَظِّهِ (لسان العرب : ج 14 ص 461) .

2 . الْإِدَالَةُ : النُّصْرَةُ وَالْغَلْبَةُ (مجمع البحرين : ج 1 ص 620) .

Allahım! Kureyş'ten huzurunda şikâyetçiyim. Zira onlar akrabalık bağımı kopardılar, nasibimi eksiltiler ve üstün konumumu küçümse-diler; kendilerinden daha layık olduğum hakkım üzerinde benimle di-diştirler ve onu benden kaptılar, sonra da dediler ki: 'Hakta almakta var ondan mahrum bırakılmak da; ya üzüntünü içine atarak sabret ya da hasret çekip delirerek can ver!' Ailemden başka yanımda bir savunucu ve yardımcı görmeyince onların da yok olmasını istemedim. Gözümü diken üzerine kapadım, ağzımdaki suyu gırtlığıma tıkanmış kemiğin üzerine yutkundum; öfkemi yutmam ebu cehil karpuzundan daha acı ve kalbe bıçkıdan daha elem vericiydi.

Osman'a kızdığınızda gidip onu öldürdünüz, sonra da bana biat etmek için yanıma geldiniz. Kabul etmeyip elimi çektiğimde ise benimle çekiştiniz; elimi açtınız, ben kapadım; elimi çekip uzattınız, ben de geri çekip topladım; kalabalık bir halde üzerime üşüşünüz. Hatta birbirinizi veya beni öldürmenizden endişelendim. Diyordunuz ki: "Bizimle biat et! Zira senden başkasını bulamıyoruz ve ancak sana razı oluruz! O halde bizimle biat et ki bölünmeyelim ve sözümüzde aykırılık oluşmasın!" Ben de sizinle biat ettim ve halkı bana biate çağır-dım. Her kim isteyerek biat ettiyse bunu ondan kabul ettim, her kim (biatten) imtina ettiyse de onu zorlamadım ve kendi haline bıraktım.

Bana biat edenlerin arasında Talha ve Zübeyr de vardı; eğer o ikisi imtina etselerdi başkalarını zorlamadığım gibi onları da zorlamaya-caktım. Çok geçmeden o ikisinin aralarında bana biat etmemiş ve itaat sözü vermemiş hiçbir kişinin bulunmadığı bir orduyla birlikte Mekte'den çıkarak Basra'ya yöneldiklerini duydum. Benim valimin, bey-tülmalının sorumlusunun ve hepsi de bana biat ve itaat üzere olan şehir halkının üzerine gittiler. Onların sözbirliğini parçaladılar ve birliklerini bozdular. Sonra da Müslümanlar arasından benim Şialarımın üzerine saldırdılar; onlardan bazılarını haince, bazılarını da işkence ederek öldürdüler; bir grup da ellerini kılıçlarına götürerek onlara karşı yiğitçe dövüştüler ve sonunda da sadakatle Allah'a kavuştular. Allah'a yemin olsun ki eğer onlar benim yarenlerimden sadece birini kasten ve suçsuz yere öldürmüş olsalardı ona karşılık hepsini öldürmem caiz olurdu. Oysa onlar Müslümanlardan kendi sayılarından daha fazla olan bir cemaati katlettiler. Allah da onlara galebe etti. [Allah'ın rahmetinden] Uzak olsun zalim topluluk!

ثُمَّ إِنِّي نَظَرْتُ فِي أَهْلِ الشَّامِ فَإِذَا أَعْرَابُ أَحْزَابٍ ، وَأَهْلُ طَمَعِ خُفَاءِ طَعَامٍ¹ يَجْتَمِعُونَ مِنْ كُلِّ أَوْبٍ ، وَمَنْ كَانَ يَنْبَغِي أَنْ يُؤَدَّبَ وَيُدْرَبَ أَوْ يُؤَلَّى عَلَيْهِ وَيُؤْخَذَ عَلَى يَدَيْهِ ، لَيْسُوا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَلَا الْأَنْصَارِ ، وَلَا التَّابِعِينَ بِإِحْسَانٍ ، فَسِرْتُ إِلَيْهِمْ فَدَعَوْتُهُمْ إِلَى الطَّاعَةِ وَالْجَمَاعَةِ ، فَأَبَوْا إِلَّا شِقَاقًا وَنِفَاقًا وَنُحُوضًا فِي وُجُوهِ الْمُسْلِمِينَ ، يَنْضِحُونَهُمْ² بِالْبَلْبَلِ وَيَشْجُرُونَهُمْ³ بِالزَّمَاكِ .

فَهُنَاكَ نَهَدْتُ⁴ إِلَيْهِمُ بِالْمُسْلِمِينَ فَقَاتَلْتُهُمْ ، فَلَمَّا عَصَهُمُ السِّلَاحُ وَوَجَدُوا أَلَمَ الْجِرَاحِ رَفَعُوا الْمَصَاحِفَ يَدْعُونَكَ إِلَى مَا فِيهَا ، فَأَتَبَأْتُكُمْ أَنَّهُمْ لَيْسُوا بِأَصْحَابِ دِينٍ وَلَا قُرْآنٍ ، وَأَنَّهُمْ رَفَعُوهَا غَدْرًا وَمَكِيدَةً وَخَدِيعَةً وَوَهْنًا وَضَعْفًا ؛ فَاْمَضُوا عَلَى حَقِّكُمْ وَقِتَالِكُمْ ، فَأَيَّيْتُمْ عَلَيَّ وَقُلْتُمْ : اقْبَلْ مِنْهُمْ ، فَإِنْ أَجَابُوا إِلَى مَا فِي الْكِتَابِ جَامِعُونَ عَلَى مَا نَحْنُ عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِّ ، وَإِنْ أَبَوْا كَانَ أَعْظَمَ لِحُجَّتِنَا عَلَيْهِمْ ، فَقَبِلْتُ مِنْكُمْ ، وَكَفَفْتُ عَنْهُمْ إِذْ أَتَيْتُمْ وَوَيْتُمْ ، وَكَانَ الصُّلْحُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ عَلَى رَجُلَيْنِ يُحْيِيَانِ مَا أَحْيَا الْقُرْآنُ ، وَيُمِيتَانِ مَا أَمَاتَ الْقُرْآنُ ، فَاخْتَلَفَ رَأْيُهُمَا وَتَفَرَّقَ حُكْمُهُمَا ، وَتَبَدَّا مَا فِي الْقُرْآنِ وَخَالَفَا مَا فِي الْكِتَابِ ، فَجَنَّبَهُمَا اللَّهُ السَّدَادَ وَدَلَّاهُمَا فِي الضَّلَالِ ، فَتَبَدَّا⁵ حُكْمُهُمَا وَكَانَا أَهْلَهُ .

فَانْخَزَلَتْ⁶ فِرْقَةٌ مِمَّا فَتَرَكَنَاهُمْ مَا تَرَكُونَا حَتَّى إِذَا عَثَوْا فِي الْأَرْضِ يَقْتُلُونَ وَيُفْسِدُونَ أَتَيْنَاهُمْ فَقُلْنَا : اِدْفَعُوا إِلَيْنَا قِتْلَةَ إِخْوَانِنَا ، ثُمَّ كِتَابُ اللَّهِ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ، قَالُوا : كُلُّنَا قَتَلَهُمْ ، وَكُلُّنَا اسْتَحَلَّ دِمَاءَهُمْ وَدِمَاءَكُمْ ، وَشَدَّتْ عَلَيْنَا خِيْلُهُمْ وَرِجَالُهُمْ ، فَصَرَعَهُمُ اللَّهُ مَصْرَعَ الظَّالِمِينَ .

1 . الطَّغَامُ : مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ وَلَا مَعْرِفَةَ ، وَقِيلَ : هُمُ أَوْغَادُ النَّاسِ وَأَرَادْلُهُمْ (النهاية: ج 3 ص 128) .

2 . نَضَحُواهُمْ : رَمَوْهُمْ (النهاية: ج 5 ص 70) .

3 . شَجَرْنَاهُمْ : طَعَنَاهُمْ (النهاية: ج 2 ص 446) .

4 . نَهَدْتُ : نَهَضْتُ ، نَهَدْتُ الْقَوْمَ لِعَدُوِّهِمْ : إِذَا صَمَدُوا لَهُ وَشَرَعُوا فِي قِتَالِهِ (النهاية: ج 5 ص 134) .

5 . كَذَا فِي الْمَصْدَرِ ، وَالظَّاهِرُ أَنَّهَا تَصْحِيفٌ ، وَالصَّحِيحُ : «فَتَبَدَّا» .

6 . خَزَلَ : أَيِ انْفَرَدَ (النهاية: ج 2 ص 29) .

Sonra Şam halkına baktım; onların her taraftan gelip toplanmış dağınık bedeviler, tamahkâr zalimler ve yontulmamış rezil kimseler olduklarını gördüm. Eğitilip terbiye edilmesi, üzerine sorumlu atanması ve elinden tutulması gereken kimselerdi onlar! Ne muhacirdiler ne de Ensardandılar; iyiliğe tabi olanlardan da değildiler! Onlara doğru gittim, kendilerini itaat ve cemaate davet ettim, ancak onlar tefrikadan, nifaktan ve Müslümanların karşısında durmaktan, onlara mızrakları ve oklarını savurmaktan başka bir şeye yanaşmadılar.

İş buraya varınca Müslümanları onlara karşı savaşa kaldırdım ve onlarla savaştım. Silahın ısırması ve yaranın acısıyla karşılaştıklarında ise Mushafları havaya kaldırarak sizi onların içine davet ettiler. Ben size, onların din ve Kurân ehli olmadıklarını, Mushafları kaldırmakla da hile ve tuzak kurduklarını, iradenizi gevşetip zayıflatmayı planladıklarını haber verdim ve “kendi hak yolunuzda onlara karşı savaş sürdürün” dedim. Ancak siz sözümü kabul etmeyip dediniz ki: “Onların teklifini kabul et; zira eğer Kurân’dakilere boyun eğecek olurlarsa hak üzerinde bizimle birleşmiş olurlar; yok, eğer bundan imtina edecek olurlarsa da üzerlerindeki hüccetimiz daha büyük olur.” Ben de sizin dediğinizi kabul ettim; siz savaştan kaçınıp gevşeyince onlardan el çektim. Sizinle onlar arasında sulh sonucu iki kişi Kurân’ın dirilttiğini diriltmek ve Kurân’ın öldürdüğünü öldürmek üzere hakem oldular. Sonra da görüşlerinde ihtilaf çıktı ve hükümleri farklı oldu. Kurân’daki hükmü attılar ve Allah’ın kitabına muhalefet ettiler. Allah’ta o ikisini doğru yoldan uzaklaştırdı ve onları sapkınlık vadisine attı. Bu durumda onların hükümleri de atılmış oldu ve onlar buna layıktılar!

Sonra bir grup bizden ayrıldı; onlar bizi bıraktıkları sürece biz de onları kendi hallerini bıraktık. Ancak yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya, öldürmeye ve fesatçılığa başladıklarında onlara gidip dedik ki: “Kardeşlerimizin katillerini bize teslim edin, sonra da Kurân bizimle sizin aranızda hakem olsun!” Dediler ki: “Hepimiz onları öldürdük ve hepimiz onların da sizin de kanlarınızı mubah saydık!” Sonra da atlıları ve piyadeleri ile üzerimize saldırdılar. Yüce Allah da onları zalimlerle yıktığı helaket zeminine yıktı.

فَلَمَّا كَانَ ذَلِكَ مِنْ شَأْنِهِمْ أَمَرْتُهُمْ أَنْ تَمْضُوا مِنْ قُورُكُمْ ذَلِكَ إِلَى عَدُوِّكُمْ فَقُلْتُمْ: كَلَّتْ سِيُوفُنَا ، وَتَقَدَّتْ نِبَالُنَا ، وَنَصَلَتْ¹ أَسِنَّهُ رِمَاحُنَا ، وَعَادَ أَكْثَرُهَا قَصْداً² فَارْجِعْ بِنَا إِلَى مِصْرٍ نَا لِنَسْتَعِذَّ بِأَحْسَنِ عَدَّتِنَا ، وَإِذَا رَجَعْتَ زِدْتَ فِي مُقَاتَلَتِنَا عِدَّةً مِّنْ هَلَكَ مِنَّا وَفَارَقْنَا ، فَإِنَّ ذَلِكَ أَقْوَى لَنَا عَلَى عَدُونَا .

فَأَقْبَلْتُ بِكُمْ حَتَّى إِذَا أَطْلَلْتُمْ عَلَى الْكُوفَةِ أَمَرْتُهُمْ أَنْ تَنْزِلُوا بِالنُّخَيْلَةِ³ ، وَأَنْ تَلْزَمُوا مُعَسْكَرَكُمْ ، وَأَنْ تَضُمُّوا قَوَاضِيَكُمْ⁴ ، وَأَنْ تُوْطِنُوا عَلَى الْجِهَادِ أَنْفُسَكُمْ ، وَلَا تُكْثِرُوا زِيَارَةَ أَبْنَائِكُمْ وَنِسَائِكُمْ . فَإِنَّ أَصْحَابَ الْحَرْبِ الْمُصَابِرِهَا ، وَأَهْلَ التَّشْمِيرِ فِيهَا الَّذِينَ لَا يَتَوَحَّوْنَ مِنْ سَهَرٍ لَّيْلِهِمْ وَلَا ظَلَمٍ نَّهَارِهِمْ وَلَا حَمَصٍ بَطُونِهِمْ وَلَا نَصَبٍ أَبْدَانِهِمْ ، فَتَزَلَّتْ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ مَعِيَ مُعَذَّرَةً ، وَدَخَلَتْ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ الْمِصْرَ عَاصِيَةً ، فَلَا مَنَ بَقِيَ مِنْكُمْ ثَبَتَ وَصَبَرَ ، وَلَا مَنَ دَخَلَ الْمِصْرَ عَادَ إِلَيَّ وَرَجَعَ ، فَتَنَظَّرْتُ إِلَى مُعَسْكَرِي وَلَيْسَ فِيهِ خَمْسُونَ رَجُلًا ، فَلَمَّا رَأَيْتُ مَا أَتَيْتُمْ دَخَلْتُ إِلَيْكُمْ فَمَا قَدَرْتُ عَلَى أَنْ تُخْرِجُوا مَعِيَ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا .

فَمَا تَنْتَظِرُونَ ؟ أَمَا تَرَوْنَ إِلَى أَطْرَافِكُمْ قَدْ انْتَقَصَتْ ، وَإِلَى أَمْصَارِكُمْ قَدْ افْتُشِحَتْ ، وَإِلَى شِيعَتِي بِهَا بَعْدُ قَدْ قُتِلَتْ ، وَإِلَى مَسَالِحِكُمْ⁵ تُعْرَى ، وَإِلَى بِلَادِكُمْ تُغْزَى ، وَأَنْتُمْ ذَوُو عَدَدٍ كَثِيرٍ ، وَشَوْكَةٍ وَبَأْسٍ شَدِيدٍ ، فَمَا بِالْأَلَمِ ؟ لِلَّهِ أَنتُمْ ! مِنْ أَيْنَ تُؤْتُونَ ؟ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُؤْفَكُونَ ؟ ! وَأَلَّا تُسَحَّرُونَ ؟ ! وَلَوْ أَنَّكُمْ عَزَمْتُمْ وَأَجْمَعْتُمْ لَمْ تُرَامُوا ، أَلَا إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ اجْتَمَعُوا وَتَنَاشَبُوا وَتَنَاصَحُوا وَأَنْتُمْ قَدْ وَبَيْتُمْ وَتَعَاشَشْتُمْ وَافْتَرَقْتُمْ ، مَا أَنْتُمْ إِنْ أَمْتُمْ عِنْدِي عَلَى ذِي سَعْدَاءَ ، فَأَنْبَهُوا نَائِتَكُمْ وَاجْتَمِعُوا عَلَى حَقِّكُمْ ، وَتَجَرَّدُوا لِحَرْبِ عَدُوِّكُمْ ، قَدْ بَدَتْ الرُّغْوَةُ عَنِ الصَّرِيحِ⁶ وَقَدْ بَيَّنَّ الصُّبْحُ لَذِي عَيْنَيْنِ .

1 . الإنصاف بمعنى النزاع والإخراج (لسان العرب : ج 11 ص 663) .

2 . أي قطعاً (النهاية : ج 4 ص 68) .

3 . النُّخَيْلَةُ : موضع قرب الكوفة على سمت الشام، وهو الموضع الذي خرج إليه الإمام علي(عليه السلام) (معجم البلدان : ج 5 ص 278) .

4 . القضيب : السيف اللطيف الدقيق ، والجمع قواضب (لسان العرب : ج 1 ص 679) .

5 . الْمَسْلُحَةُ : كالنَّعْرِ والمرقب يكون فيه أقوام يرقبون العدو لئلا يطرقهم على غفلة ، فإذا رآوه

أعلموا أصحابهم لينتأهبوا له ، والجمع مسالح (النهاية : ج 2 ص 388) .

6 . الصريح : الخالص من كل شيء (النهاية : ج 3 ص 20) .

Onların işi böyle olunca hemen düşmanınıza doğru hareket etmenizi buyurdum. Ancak dediniz ki: “Kılıçlarımız körelmiş, oklarımız bitmiş ve mızraklarımızın ucu çıkmış, çoğu da eğilmiş. Bizi şehrimize geri götür de daha iyi hazırlık görelim. Geri dönecek olursan bizden ölenler ve ayrılanların yerine yeni güçler bularak gücümüzü artırabilirsin, bu da bizim düşmana karşı elimizi daha güçlü kılar.”

Ben de sizi getirdim. Küfe’ye vardığımızda Nuheyle’de konaklamanızı, karargâhınızda kalmanızı, ellerinizin kılıçlarınızda olmasını, kendinizi savaşa hazır halde tutmanızı, çocuklarınız ve eşlerinize fazla gitmemenizi emrettim. Zira gerçek savaşçılar savaşa sabredenler, savaş için kolunu sıvayanlar, geceleri uyanık, gündüzleri aç ve susuz kalmaktan yorulmayan kimselerdir. Fakat içinizden bir grup özürler getirerek benimle birlikte kaldı, bir grup da bana başkaldırarak şehre gitti. Ne kalanlar sabır ve sebat gösterdiler ne de şehre gidenler bir daha yanıma geri döndüler. Karargâhıma baktığımda elli kişi dahi olmadığını gördüm. Bu durumu görünce de Küfe’ye sizin yanınıza geldim. Bugüne kadar da sizi yanıma alarak oradan çıkarabilmiş değilim!

O halde neyi bekliyorsunuz? Yörelerinizin eksiltildiğini ve şehirlerinizin fethedildiğini, oradaki Şialarımın öldürüldüğünü, mevzilerinizin boşaltıldığını ve şehirlerinize saldırıldığını görmüyor musunuz? Hâlbuki sayınız oldukça fazla, gücünüz ve savaşçılığınız da kuvvetlidir. O halde ne düşünüyorsunuz? Allah hayrınızı versin! Nereden size saldırıyorlar? Size ne oluyor, nasıl haktan döndürülüyorsunuz?! Nasıl büyüleniyorsunuz?! Eğer kararlı ve ittifak halinde olsaydınız size saldırılamazdı!

Şunu iyi bilin ki o kavim ittifak edip kenetleştiler ve birbirlerine karşı samimi oldular. Siz ise gevşediniz, birbirinize hıyanet ettiniz ve parçalanıp dağıldınız! Eğer bunu sürdüreceksanız benim nezdimde saadet ehli değilsiniz. O halde uykuda olanlarınızı uyandırın ve kendi hak yolunuzda birleşin, düşmanınızla savaşa soyunun. Köpük, cevherden ayrılmış ve gözü olan herkes için sabah aşıkâr olmuştur.

إِنَّمَا تُقَاتِلُونَ الظُّلُمَاءَ وَأَبْنَاءَ الظُّلُمَاءِ ، وَأُولِي الْحِفَاءِ وَمَنْ أَسْلَمَ كَرِهًا ، وَكَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنْفُ الْإِسْلَامِ كُلِّهِ خَرَبًا ، أَعْدَاءُ اللَّهِ وَالسُّنَّةِ وَالْقُرْآنِ وَأَهْلُ الْبِدْعِ وَالْأَحْدَاثِ ، وَمَنْ كَانَتْ بَوَائِقُهُ تُنْتَقَى ، وَكَانَ عَلَى الْإِسْلَامِ وَأَهْلِهِ مَخُوفًا ، وَأَكَلَهُ الرُّشَا وَعَبَدَهُ الدُّنْيَا .

لَقَدْ أُمِّيَ إِلَيَّ أَنَّ ابْنَ التَّائِبَةِ¹ لَمْ يُبَايِعْ حَتَّى أَعْطَاهُ ثَمَنًا وَشَرَطَ أَنْ يُؤْتِيَهُ أُتَيْتُهُ هِيَ أَعْظَمُ مِمَّا فِي يَدِهِ مِنْ سُلْطَانِهِ ، أَلَا صَفَرْتُ يَدَ هَذَا الْبَائِعِ دِينَهُ بِالدُّنْيَا ! وَخَرِيتُ أَمَانَتَهُ هَذَا الْمُشْتَرِي نُصْرَةَ فَاسِقٍ غَادِرٍ بِأَمْوَالِ الْمُسْلِمِينَ ! وَإِنَّ فِيهِمْ لَمَنْ قَدْ شَرِبَ فِيكُمْ الْحَمْرَ وَجَلَدَ الْحَدَّ فِي الْإِسْلَامِ ، يُعْرِفُ بِالْفَسَادِ فِي الدِّينِ وَالْفِعْلِ السَّيِّئِ ، وَإِنَّ فِيهِمْ لَمَنْ لَمْ يُسْلَمْ حَتَّى رُضِيَ لَهُ عَلَى الْإِسْلَامِ رَضِيخَةً² .

فَهَؤُلَاءِ قَادَةُ الْقَوْمِ ، وَمَنْ تَرَكَتْ ذِكْرَ مَسَاوِيهِ مِنْ قَادَتِهِمْ مِثْلُ مَنْ ذُكِرَتْ مِنْهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ مِنْهُمْ ، وَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ ذُكِرَتْ لَوْ وَلَّوْا عَلَيْكُمْ لَأَظْهَرُوا فِيكُمْ الْفَسَادَ وَالْكَبَرَ وَالْفُجُورَ وَالتَّسَلُّطَ بِالْجَبَرِيَّةِ وَالْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ، وَاتَّبَعُوا الْهَوَى وَحَكَمُوا بِغَيْرِ الْحَقِّ ، وَلَا تُمْ عَلَى مَا كَانَ فِيكُمْ مِنْ تَوَاكُلٍ وَتَخَاذُلٍ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَأَهْدَى سَبِيلًا ؛ فِيكُمْ الْعُلَمَاءُ وَالْفُقَهَاءُ وَالتَّجَبَاءُ وَالْحُكَمَاءُ ، وَحَمَلَةُ الْكِتَابِ ، وَالْمُتَهَجِّدُونَ بِالْأَسْحَارِ ، وَعَمَّارُ الْمَسَاجِدِ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ ، أَفَلَا تَسْخَطُونَ وَتَهْتَمُونَ أَنْ يُبَارِعَكُمْ الْوَلَايَةَ عَلَيْكُمْ سَفَهَاؤُكُمْ ، وَالْأَشْرَارُ الْأَرَاذِلُ مِنْكُمْ ؟ !

فَاسْمَعُوا قَوْلِي - هَذَاكَمُ اللَّهُ - إِذَا قُلْتُ ، وَأَطِيعُوا أَمْرِي إِذَا أَمَرْتُ !

1 . أي عمرو بن العاص ، ينسب إلى أمه النابغة بنت حرملة (أسد الغابة : ج 4 ص 232 الرقم 3971) .

2 . الرَضِيخَةُ : العطية (النهاية : ج 2 ص 228) .

Siz “Tüleka” ve Tüleka’nın oğullarıyla”¹ savaşıyorsunuz. Onlar cefakârdılar ve istemeyerek İslam’ı kabul etmişlerdi; sürekli İslam’ın öncüsü olan Resulullah’a (s.a.a) karşı savaş halindeydiler. Onlar Allah’a, sünnete ve Kurân’a düşman olan, fitne ve kötülüklerinden de sakınılan bidat ehli kimselerdi; İslam ve Müslümanlar için tehlike sayılan, rüşvet yiyen ve dünyaya köle olmuş kimselerdi onlar!

Bana ulaşan habere göre Nabiğa’nın oğlu² ancak (Muaviye’nin) kendisine ödeyeceği ücrete karşılık biat etmiş ve ona elinde bulunan hükümetten daha büyük bir hediye vermesi şartını koşmuştur. İşte, dinini dünyaya satan böyle bir satıcının eli boş kalsın! Müslümanların mallarıyla şu düzenbaz günahkâra yardımcı olan müşterinin emaneti rezil olsun! Onların içinde sizin aranızda iken şarap içmiş ve İslam yasası gereği kırbaçlanmış, dinde fesat sayılacak kötü amellerle tanınmış kimseler vardır. Onlardan bazıları hediye almadan Müslümanlığı kabul etmemiş olan kimselerdir!

Bunlar o kavmin başkanlarıdır; kötülüklerini zikretmediğim bazı başkanları da onlar gibidirler, hatta onlardan daha kötüdürler. Bu sözünü ettiklerim eğer üzerinize sulta kuracak olurlarsa aranızda fesat, tekebbür, günah, diktatörlük ve yeryüzünde bozgunculuğu yayacaklar; nefsi arzularına uyacaklar ve haksız hüküm vereceklerdir. Sizler tüm gevşekliğiniz ve yardımdan kaçışınıza rağmen onlardan daha hayırlı ve daha doğru yoldasınız. Zira aranızda âlimler, fakihler, necip ve hekim kişiler, Kurân’ın taşıyıcıları, seher vakitlerinde ibadet edenler ve mescitleri Kurân tilaveti ile mamur kılanlar vardır. Acaba sefihler, kötüler ve rezil kişilerin hükümet üzerinde sizinle çekişmesine öfkelenmiyor ve bunu mühim saymıyor musunuz?!

Allah hidayetinizi versin! Söylediğimde sözümü dinleyin, buyduğumda emrime itaat edin!

1-Tüleka, Mekke’nin fethinde kılıç korkusundan İslam’a girenlere Resulullah (s.a.a) tarafından verilmiş unvandır (Mütercim).

2-Amr b. As’ı kastetmiştir. Annesi Nabiğa b. Hermele’ye mensup saymıştır. (Usdu’l-Gabe, c.4, s.232, no.3971).

فَوَاللَّهِ لَئِنْ أَطَعْتُمُونِي لَا تَغْوُونَ ، وَإِنْ عَصَيْتُمُونِي لَا تَرْشُدُونَ ، خُذُوا لِلْحَرْبِ أَهْبَتَهَا ، وَأَعِدُّوا لَهَا غُدَّتَهَا ، وَاجْمَعُوا إِلَيْهَا فَقَدْ شُبَّتْ وَاقِدَتِ نَارُهَا وَغَلَا شَنَاؤُهَا¹ وَتَجَرَّدَ لَكُمْ فِيهَا الْفَاسِقُونَ كِي يُعَذِّبُوا عِبَادَ اللَّهِ ، وَيُطْفِئُوا نَوْرَ اللَّهِ .

أَلَا إِنَّهُ لَيْسَ أَوْلِيَاءُ الشَّيْطَانِ مِنْ أَهْلِ الطَّمَعِ وَالْجَفَاءِ وَالْكِبْرِ بِأُولَى بِالْجِدِّ فِي عَيْبِهِمْ وَضَلَالِهِمْ وَبَاطِلِهِمْ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ ، مِنْ أَهْلِ الْبِرِّ وَالزَّهَادَةِ وَالْإِخْبَاتِ فِي حَقِّهِمْ وَطَاعَةِ رَبِّهِمْ وَمُنَاصَحَةِ إِمَامِهِمْ .
إِنِّي وَاللَّهِ ، لَوْ لَقِيتُهُمْ فَرَدًّا وَهُمْ مِلءُ الْأَرْضِ مَا بَالَيْتُ وَلَا اسْتَوْحَشْتُ ، وَإِنِّي مِنْ صَلَاتِهِمْ الَّتِي هُمْ فِيهَا وَالْهُدَى الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ لَعَلَى نَفَقَةٍ وَبَيِّنَةٍ وَيَقِينٍ وَصَبْرٍ ، وَإِنِّي إِلَى لِقَاءِ رَبِّي لَمُشْتَاتِقٌ ، وَلِحُسْنِ ثَوَابِ رَبِّي لَمُنْتَظِرٌ ، وَلَكِنَّ أَسْفَا يَعْتَرِينِي ، وَحُزْناً يُخَامِرُنِي مِنْ أَنْ يَلِيَّ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ سُفَهَاؤُهَا وَفُجَارُهَا فَيَتَّخِذُوا مَالَ اللَّهِ دُولًا ، وَعِبَادَ اللَّهِ حَوْلًا² وَالصَّالِحِينَ حَرْبًا وَالْفَاسِقِينَ جَزَاءً ، وَابْتَغِ اللَّهُ ، لَوْلَا ذَلِكَ مَا أَكْثَرْتُ تَأْنِيهِكُمْ وَتَأْلِيَكُمْ وَتَحْرِيطَكُمْ ، وَلَتَرْكُكُمْ إِذْ وَبَيْتُمْ وَأَيْتُمْ حَتَّى الْقَاهِمِ بِنَفْسِي مَتَى حَمَّ³ لِي لِقَاؤُهُمْ !

فَوَاللَّهِ ، إِنِّي لَعَلَى الْحَقِّ ، وَإِنِّي لِلشَّهَادَةِ لَمُجِبٌّ ، ف ﴿ اقْرَأُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾⁴ وَلَا تُثَاقِلُوا إِلَى الْأَرْضِ فَتَقْتَرُوا بِالْحَسَفِ وَتَبُوءُوا بِالذَّلِّ ، وَيَكُنْ نَصِيْبُكُمْ الْأَخْسَرُ ، إِنَّ أَخَا الْحَرْبِ يَقْطُظُ الْأَرِقُّ ، وَمَنْ نَامَ لَمْ يَأْمَعْ عَنْهُ ، وَمَنْ ضَعُفَ أَوْدَى ، وَمَنْ تَرَكَ الْجِهَادَ فِي اللَّهِ كَانَ كَالْمَغْبُونِ الْمُهِينِ .
اللَّهُمَّ اجْمَعْنَا وَإِيَّاهُمْ عَلَى الْهُدَى ، وَزَهِّدْنَا وَإِيَّاهُمْ فِي الدُّنْيَا ، وَاجْعَلِ الْآخِرَةَ خَيْرًا لَنَا وَلَهُمْ مِنَ الْأُولَى ، وَالسَّلَامُ⁵ .

1 . الشَّنَار : العيب والعار (النهاية : ج 2 ص 504) .

2 . حَوْلًا : أي خدماً وعبداً ، يعني أَنَّهُمْ يَسْتَعْمِدُونَهُمْ وَيَسْتَعْبِدُونَهُمْ (النهاية : ج 2 ص 88) .

3 . حَمَّ لِقَاؤُهُ : أي قُدِّرَ (مجمع البحرين : ج 1 ص 461) .

4 . التوبة : 41 .

5 . الغارات : ج 1 ص 302 ، المسترشد : ص 408 - 427 ح 141 عن شريح بن هاني نحوه وفيه إلى

«فصرعهم الله مصرع الظالمين» ، بحار الأنوار : ج 33 ص 567 ح 722 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 94

عن جندب وراجع نهج البلاغة : الكتاب 62 و الإمامة والسياسة : ج 1 ص 174 .

أقول : روى السيّد ابن طاووس عن «كتاب الرسائل» للشيخ الكليني هذا الكتاب بالتفصيل (راجع كشف

المحجة : ص 235 - 269) .

Allah’a yemin olsun ki bana itaat ederseniz sapkınlığa düşmezsiniz ve bana isyan edecek olursanız doğru yolu bulamazsınız. Savaşa teçhizatını hazırlayarak ona müheyya olun; topluca savaşa çıkın! Doğrusu savaş ateşi yayılmış ve onun utancı yükselmiştir. Fâsıklar, Allah’ın kullarına işkence etmek ve Allah’ın nurunu söndürmek için size karşı savaşa soyunmuşlar!

Şunu iyi bilin ki şeytanın tamah, cefa ve kibir ehli olan dostları, kendi eğrilikleri, sapkınlıkları ve batıllarında ciddi olmaya, iyilik, zühd ve hak ehlin-den olan Allah dostlarının kendi hak yollarında, Rabblerine itaat ve imamlarına samimiyetteki ciddiyetinden daha layık değillerdir.

Allah’a yemin olsun ki eğer ben tek başıma onların karşısına çıksam ve onlar yeryüzünü doldurmuş olsalar bile umursamam, korkuya kapılmam! Zira ben onların içinde bulundukları sapkınlığa ve bizim üzerinde olduğumuz hidayete inancım, açık delilim, yakın ve sabrım vardır. Ben Allah’a kavuşmayı özlüyor, onun güzel mükâfatını bekliyorum. Bana esef ve üzüntü veren şey bu ümmetin başına sefih ve günahkâr kimselerin musallat olmaları, Allah’ın malını aralarında dolaştırmaları, kullarını köle yapmaları, salihleriyle savaşmaları, fasıkların dost ve yardımcı edinmeleridir. Eğer bu endişem olmasaydı sizleri bu kadar yönlendirmez, kınamaz, çağırma, teşvik etmezdim. Yüz çevirdiğinizde veya gevşediğinizde sizleri terk eder, bıraktım. Ta ki mukadder olduğunda bizzat kendim onların karşısına çıkardım!

Allah’a yemin olsun ki ben hak üzereyim ve şehadeti severim. “Gerek yaya olarak, gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın. Mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.”¹ Zaaf göstererek yerinizde çakılıp kalmayın, sonra zillate düşerseniz, nasibiniz daha da aşağı olur da perişan olursunuz. Savaşan kişi uyanık olmalıdır, çünkü kendisi uyusa da rakibi asla uyumaz. Her kim gevşek davranırsa yok olur, Allah yolunda cihadı bırakan kimse de hüsrana ve alçaklığa uğrar!

Allahım! Bizi de onları da hidayet üzerinde birleştir, bizi de onları da dünyaya râğbetsiz kıl! Ahireti bizim için de, onlar için de dünyadan daha üstün kıl! Vesselam!²

1-Tevbe, 40.

2-*el-Gârât* , c.1, s.302; *el-Musterşed*, s.408-427, h.141, Şureyh b. Hani’dan, “Yüce Allah da onları zalimleri yıktığı helaket zeminine yıktı” cümlesine kadar olan bölüm; *Biharu’l-Envar*, c.33, s.567, h.722; *Şerh-i Nehcü’l-Belaga*, c.6, s.94, Cunde’den. Ayrıca bkz. *Nehcü’l-Belaga*, 62. Mektup; *el-İmamet ve’s-Siyase*, c.1, s.174.

Seyyid b. Tavus, Şeyh Kuleyni’nin “er-Resail” kitabından bu mektubu geniş şekilde nakletmiştir. (Bkz. *Keşfu’l Muhacce*, s.235-269).

الفصل الثامن هجمات أذنان معاوية

1 / 8

السياسة العلوية والسياسة الأموية

بعد أن تحمّل معاوية مرارة الانكسار في صفين توّصل إلى هذه النتيجة وهي عدم قدرته على مواجهة الإمام وجهاً لوجه ، فانتهج أسلوباً آخر من أجل الوصول إلى أهدافه وأطاعه المشؤومة ، فاتخذ سياسة غير إسلامية و غير إنسانية في مواجهة الإمام ؛ وهي سياسة الإيذاء المبالغت ، من قبيل : الاغتيال ، وإحراق المنازل والبيوت ، ونهب الأموال ، وإثارة الرعب والخوف بين الناس ، وسلب الأمن عن البلاد الإسلامية .

وفي هذا المجال كتب المسعودي - المؤرخ المعروف - : «وكان معاوية في بقية أيام عليّ يبعث سرايا تُغير ، وكذلك عليّ كان يبعث من يمنع سرايا معاوية من أذية الناس»¹ .

وقد رام معاوية بانتهاجه هذه السياسة اللئيمة الخطرة الأهداف التالية :

- 1 - زرع اليأس في قلوب الناس من حكومة الإمام (عليه السلام) ، وفَتّ مقاومتهم ومنعهم عن الاستمرار في معاضدة الإمام .
- 2 - السيطرة على المحالّ التي لها موقع سياسي هامّ كالبصرة ومصر .
- 3 - إلقاء الإمام إلى المقابلة بالمثل ، وإزالة قدسيّة الإمام من أذهان الناس .

1 . مروج الذهب : ج2 ص421 .

SEKİZİNCİ FASIL

Muaviye Unsurlarının Baskınları

1/8

ALEVİ SİYASET, EMEVİ SİYASET

Muaviye, Sıffin cephesinde yenilginin acısını tadınca direkt olarak İmam'ın (a.s) karşısına çıkmaya gücü olmadığı sonucuna vardı. Dolayısıyla hedeflerine ve kötü emellerine ulaşmak için başka bir yöntem seçti. İslami ve insani olmayan bir siyasetle İmam'ın (a.s) karşısına çıktı. Bu siyaset suikast, evleri yakmak, malları yağmalamak, korku ve endişe yaymak, İslam şehirlerindeki emniyeti kaldırmak türünden olan gafil avlama usulü ile eziyet etme siyaseti idi.

Tanınmış tarihçi Mesudi bu konuda şöyle yazmıştır: “Muaviye, Ali'nin (a.s) geri kalan döneminde yağmalayıcı gruplar gönderiyordu. Ali de (a.s) Muaviye'nin göndermiş olduğu bu unsurların halka eziyet etmesini engelleyecek gruplar gönderiyordu.”¹

Muaviye bu alçak ve tehlikeli siyaseti takip etmekle şu hedeflere ulaşmak istiyordu:

1-İmam'ın (a.s) hükümeti konusunda insanların kalplerine ümitsizlik tohumu atmak, onların direnişlerini kırmak ve İmam'a (a.s) olan desteklerini sürdürmelerini engellemek.

2-Basra ve Mısır gibi önemli siyasi konuma haiz bölgeler üzerine hâkimiyet kurmak.

3-İmamı (a.s) misliyle mukabele etmek zorunda bırakmak ve böylece onun insanların zihinlerindeki kutsiyet ve saygınlığını yok etmek.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.421.

4 - استغلال غطاء «عهد الصلح» المشروط - الذي أمضاه الإمام في التحكيم - لخدمة مصالحه وأهدافه ، وبالتالي دفع الإمام لنقض العهد المذكور .
والذي ساعد على إيجاد أرضية مناسبة لهذه السياسة الخطرة هو استشهاد جملة من أركان جيش الإمام من جانب ، ومن جانب آخر تعب جيش الإمام وعدم طاعتهم لقائدهم . لكن الإمام (عليه السلام) - في ذلك الظرف الحساس - لم يتخطَ حدود العدالة قيد أئمة ، وأبقى درساً عملياً للحكومات التي تريد الاستنارة بنهجه في الوفاء والثبات على هذه السياسة المباركة ، بل لم يكن حاضراً لنقض ذلك العهد المشروط الذي ألحى إلى قبوله .
واليك كلام الإمام (عليه السلام) في هذا المجال :

2836 . الإرشاد : وَمِنْ كَلَامِهِ (عليه السلام) لَمَّا نَقَضَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ شَرْطَ الْمَوَادَعَةِ وَأَقْبَلَ يَنْشُرُ الْغَارَاتِ عَلَى أَهْلِ الْعِرَاقِ ، فَقَالَ بَعْدَ حَمْدِ اللَّهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ :
مَا لِمُعَاوِيَةَ قَاتَلَهُ اللَّهُ ؟ ! لَقَدْ أَرَادَنِي عَلَى أَمْرٍ عَظِيمٍ ، أَرَادَ أَنْ أَفْعَلَ كَمَا يَفْعَلُ ، فَأَكُونُ قَدْ هَتَكْتُ ذِمَّتِي وَنَقَضْتُ عَهْدِي ، فَيَتَّخِذَهَا عَلَيَّ حُجَّةً ، فَتَكُونُ عَلَيَّ شَيْنًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا ذُكِرْتُ .

فَإِنْ قِيلَ لَهُ : أَنْتَ بَدَأْتَ ، قَالَ : مَا عَلِمْتُ وَلَا أَمَرْتُ ، فَمِنْ قَائِلٍ يَقُولُ : قَدْ صَدَقَ ، وَمِنْ قَائِلٍ يَقُولُ : كَذَبَ .

أَمَ وَاللَّهِ ، إِنَّ اللَّهَ لَذُو أَنَاةٍ وَحِلْمٍ عَظِيمٍ ، لَقَدْ حَلَمَ عَنْ كَثِيرٍ مِنْ فِرَاعِنَةِ الْأَوَّلِينَ وَعَاقَبَ فِرَاعِنَتَهُ ، فَإِنْ يُمَهِّلُهُ اللَّهُ فَلَنْ يَفُوتَهُ ، وَهُوَ لَهُ بِالْمِرْصَادِ عَلَى مَجَازِ طَرِيقِهِ .
فَلْيَصْنَعْ مَا بَدَأَ لَهُ فَإِنَّا غَيْرُ غَادِرِينَ بِذِمَّتِنَا ، وَلَا نَاقِضِينَ لِعَهْدِنَا ، وَلَا مُرَوِّعِينَ لِمُسْلِمٍ وَلَا مُعَاهِدٍ ، حَتَّى يَنْقُضِيَ شَرْطُ الْمَوَادَعَةِ بَيْنَنَا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ¹ .

4-[İmam'ın (a.s) hakemlik meselesinde imzaladığı] Şartlı barış anlaşması kılıfını kendi çıkarları ve hedefleri doğrultusunda kullanmak, sonra da İmam'ı (a.s) söz konusu anlaşmayı bozmak zorunda bırakmak.

Bir taraftan İmam'ın (a.s) ordusunun direkleri sayılan bir grubun şehadeti, diğer taraftan da İmam'ın ordusundaki bitkinlik ve onların komutanlarına itaatsizliği bu tehlikeli siyaset için uygun zemini oluşturmuştur.

Ancak İmam (a.s) bu kritik dönemde dahi adaletten iğne ucu kadar dahi sapmamış, geride kendisinin bu mübarek siyasetine bağlılık ve sebat göstermek isteyen hükümetleri aydınlatacak uygulamalı bir ders bırakmıştır. İmam (a.s), hatta kendisine zorla dayatılmış olan bu şartlı anlaşmayı bile bozmaya yanaşmadı. Şimdi İmam'ın (a.s) bu konudaki sözüne bakın:

2836-el-İrşad: [Muaviye b. Ebu Süfyan ateşkes şartını bozarak Irak halkına çirkin saldırılarda bulunmaya başlayınca yaptığı konuşmasından]: Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle konuştu:

Muaviye'ye ne oluyor?! Allah onu öldürsün! O, benden büyük bir işi istedi, onun yaptığı gibi yapmamı istedi; ahdimi çiğneyip sözümü bozacakmışım da o da bunu benim aleyhime delil olarak kullanacak, böylece bu, kıyamet gününe kadar hep anıldığımda üzerimde bir utanç olacak!

Ona, “sen mi başlattın?” denildiğinde, “ne haberim oldu, ne de emrettim” diyecek. Onun bu sözüne karşılık bazıları “doğru söyledi”, bazıları da “yalan söyledi” diyecek.

Allah'a yemin olsun ki Allah'ın sabrı ve hilmi pek büyüktür; öncekilerden birçok firavuna sabretti ve bazı firavunları da cezalandırdı. Eğer Allah ona mühlet vermişse asla ondan kaçamayacaktır ve Allah, yolunun üzerinde pusudadır.

O, dilediğini yapsın! Biz, aramızdaki ateşkes anlaşmasının süresi sona erinceye kadar asla ahdimize hıyanet edecek değiliz, anlaşmamızı bozmayacağız; hiçbir Müslümanı ve anlaşması olan kişiyi korkutacak değiliz. İnşallah!¹

1-el-İrşad, c.1, s.275.

2 / 8

هُجُومُ ابْنِ الْحَضَرَمِيِّ عَلَى الْبَصْرَةِ

2837 . تاريخ الطبري عن أبي نعامه : لَمَّا قُتِلَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بِبَصْرَ ، خَرَجَ ابْنُ عَبَّاسٍ مِنَ الْبَصْرَةِ إِلَى عَلِيٍّ بِالْكُوفَةِ وَاسْتَخْلَفَ زِيَادًا ، وَقَدِمَ ابْنُ الْحَضَرَمِيِّ مِنْ قِبَلِ مُعَاوِيَةَ فَتَزَلَّ فِي بَيْتِي تَمِيمَ ، فَأَرْسَلَ زِيَادٌ إِلَى حَضِينَ بْنِ الْمُنْذِرِ وَمَالِكِ بْنِ مِسْمَعٍ فَقَالَ : أَتُمْ يَا مَعْشَرَ بَكْرِ بْنِ وائِلٍ مِنْ أَنْصَارِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَثِقَاتِهِ ، وَقَدْ تَزَلَّ ابْنُ الْحَضَرَمِيِّ حَيْثُ تَرَوْنَ وَأَتَاهُ مِنْ أَتَاهُ ، فَاثْبُتُونِي حَتَّى يَأْتِيَنِي رَأْيُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ .

فَقَالَ حَضِينَ : نَعَمْ . وَقَالَ مَالِكٌ : - وَكَانَ رَأْيُهُ مَائِلًا إِلَى بَنِي أُمَيَّةَ وَكَانَ مَرُوانُ لَجًّا إِلَيْهِ يَوْمَ الْحَمَلِ - هَذَا أَمْرٌ لِي فِيهِ شُرَكَاءُ أَسْتَشِيرُ وَأَنْظُرُ .
فَلَمَّا رَأَى زِيَادٌ تَثَاقُلَ مَالِكٍ خَافَ أَنْ تَخْتَلِفَ رِبْعُهُ ، فَأَرْسَلَ إِلَى نَافِعٍ أَنْ أَشِرَ عَلَيَّ فَأَشَارَ عَلَيْهِ نَافِعٌ بِصَبْرَةِ بْنِ شَيْمَانَ الْحُدَّانِيِّ ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ زِيَادٌ فَقَالَ : أَلَا تُجِيرُنِي وَبَيْتَ مَالِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّهُ فَيُؤْكَمُ وَأَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ؟
قَالَ : بَلَى إِنْ حَمَلْتَهُ إِلَيَّ وَتَزَلَّتْ دَارِي .

قال : فَإِنِّي حَامِلُهُ ، فَحَمَلَهُ وَخَرَجَ زِيَادٌ حَتَّى أَتَى الْحُدَّانَ وَتَزَلَّ فِي دَارِ صَبْرَةَ بْنِ شَيْمَانَ ، وَحَوَّلَ بَيْتَ الْمَالِ وَالْمَنْبَرِ فَوَضَعَهُ فِي مَسْجِدِ الْحُدَّانِ ، وَتَحَوَّلَ مَعَ زِيَادٍ خَمْسُونَ رَجُلًا مِنْهُمْ أَبُو أَبِي حَاضِرٍ .

وكانَ زِيَادٌ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ فِي مَسْجِدِ الْحُدَّانِ وَيُطْعِمُ الطَّعَامَ .

فَقَالَ زِيَادٌ لِحَاجِرِ بْنِ وَهَبِ الرَّاسِبِيِّ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنِّي لَا أَرَى ابْنَ الْحَضَرَمِيِّ يَكُفُّ

2/8

İBN-İ HAZREMÎ'NİN BASRA'YA SALDIRISI

2837-Tarih-i Taberi [Ebu Nuame'den]: Muhammed b. Ebubekir Mısır'da öldürölünce İbn-i Abbas, yerine Ziyad'ı bırakarak Basra'dan çıktı ve Küfe'de bulunan Ali'nin (a.s) yanına geldi. İbn-i Hazremî de Muaviye tarafından gelip Benî Temim konağında indi. Bunun üzerine Ziyad, Hazin b. Munzir ve Malik b. Misme'yi çağırarak dedi ki: Ey Bekr b. Vail cemaati! Sizler Emirülmüminin'in yarenlerinden ve güvendiği kimselerdensiniz. İbn-i Hazremî gördüğünüz yere, malum kişi tarafından gelmiş bulunmaktadır. O halde Emirülmüminin'in emri bana ulaşıncaya kadar beni savunun.

Hazin dedi ki: 'Evet!' Görüşü Ümeyye Oğullarına meyilli olan ve Cemel savaşında Mervan'ın kendisine sığındığı Malik ise şöyle konuştu: 'Bu konuda benim ortaklarım var; ancak onlara danıştıktan sonra görüşümü söyleyeceğim.'

Ziyad, Malik'in ağır davrandığını görünce Rabia kabilesinin ihtilafa düşmesinden korktu. Bu yüzden Nafi'yi çağırıp ondan görüşünü istedi. Nafi ona Sabra b. Şeyman Huddani'ye danışmasını önerdi. Ziyad da onu çağırıp dedi ki: Beni ve Müslümanların beytülmalını korumayacak mısın; o, sizin hazineniz, ben de Emirülmüminin'in emanetçisiyim?!

-Elbette evet! Ancak onu bana getirirsen, kendin de benim evime yerleşirsen bu mümkün olur!

Ziyad "öyle yapacağım" dedi ve beytülmalı alarak dışarı çıktı, Huddan'a vardığında Sabra b. Şeyman'ın evinde yerleşti. Beytülmalı ve minberi getirip Huddan mescidine bıraktı. Ziyad'la birlikte aralarında Ebu Ubey Hazır'ın da bulunduğu elli kişi de hareket etti.

Ziyad Cuma namazını Huddan mescidinde kılıyor ve halka yemek veriyordu.

Ziyad, Cabir b. Vahab Rasibi'ye dedi ki: 'Ey Ebu Muhammed! Doğrusu ben, İbn-i Hazremi'nin vazgeçeceğini düşünmüyorum.'

، ولا أراه إلا سيقاتلكم ، ولا أدري ما عند أصحابك فأمرهم وانظر ما عندهم ، فلما صلى زيادٌ جلس في المسجد ، واجتمع الناس إليه فقال جابر : يا معشر الأزد ، تميم تزعم أنهم هم الناس وأنهم أصبر منكم عند البأس ، وقد بلغني أنهم يريدون أن يسيروا إليكم حتى يأخذوا جاركم ويخرجوه من المصر قسراً ، فكيف أنتم إذا فعلوا ذلك وقد أجزئموه وبيت مال المسلمين ؟ !

فقال صبرة بن شيان ، وكان مفتحاً : إن جاء الأحنف جئت ، وإن جاء الحثاث جئت ، وإن جاء شبان ففينا شبان .

فكان زيادٌ يقول : إني استضحكت ونهضت ، وما كدت مكيدة قط كنت إلى الفضيحة بها أقرب مني للفضيحة يومئذ لما علبنى من الضحك .

قال : ثم كتب زيادٌ إلى علي : إن ابن الحضرمي أقبل من الشام فنزل في دار بني تميم ، ونعى عثمان ودعا إلى الحرب وبايعته تميم وجل أهل البصرة ، ولم يبق معي من أمتنع به ، فاستجرت لنفسي وليت المال صبرة بن شيان ، وتحولت فنزلت معهم ، فشيعة عثمان يختلفون إلى ابن الحضرمي .

فوجه علي أعين بن ضبيعة المجاشعي ليُفرق قومه عن ابن الحضرمي ، فانظر ما يكون منه ، فإن فرق جمع ابن الحضرمي فذلك ما تريد ، وإن ترفت بهم الأمور إلى التماذي في العصيان فانهض إليهم فجاهدوهم ، فإن رأيت ممن قبلك تنافلاً وخفت أن لا تبلغ ما تريد ، فدارهم وطاولهم ثم تسمع وأبصر ، فكأن جنود الله قد أظلتك تقتل الظالمين .

فقدم أعين فأتى زياداً فنزل عنده ، ثم أتى قومه وجمع رجالاً ونهض إلى ابن الحضرمي

Bence o kesinlikle sizinle savaşacaktır. Senin yarenlerinin ne düşündüklerini bilmiyorum ki onlara emredeyim de neye sahip olduklarını göreyim!’ Ziyad, namazı kılınca mescitte oturdu, halk etrafına toplandığında Cabir şöyle konuştu: Ey Ezd cemaati! Temim kabilesi kendisini bir şey sanıyor; savaş anında sizden daha sabırlı olduklarını zannediyorlar. Bana gelen bilgiye göre onlar size doğru hareket etmek, sonra da size sığınmış olanı alıp zorla şehirden çıkarmak istiyorlar! Onlar bunu yaparken siz ne yapacaksınız?! Hâlbuki siz ona ve Müslümanların malına sığınma vermişsiniz!

Saygın biri olan Sabra b. Şeyman dedi ki: Eğer Ahnef gelirse ben de gelirim, eğer Hutat gelirse ben de gelirim ve eğer gençler gelirse bizim de gençlerimiz var!

Ziyad hep şöyle derdi: Gülesim geldi ve kalktım; kahkahanın bana galip geldiği o günkü kadar daha önce hiç rezil olmaya beni bu kadar yaklaştıran bir plan yapmamıştım!

Daha sonra Ziyad, Ali’ye (a.s) şöyle yazdı: İbn-i Hazremi Şam’dan gelmiş ve Benî Temim yurduna yerleşmiş; Osman’ın ölüm haberini vererek savaşa çağırmış, Temim kabilesinin tümü ve Basra halkının çoğu ona biat etmiştir. Yanımda kendisinden destek alıp savunmaya geçeceğim kimse kalmayınca beytülmallarla birlikte Sabra b. Şeyman’a sığındım, gidip onların yanına yerleştim. Şimdi Osman’ın Şiaları İbn-i Hazremi’nin yanına gidip gelmekte.

Ali (a.s), İbn-i Hazremî’nin adamlarını etrafından dağıtması için Ayen b. Zubeyya Muşacii’yi gönderdi [ve ona şöyle buyurdu:] ‘Onun ne yapacağına bak; eğer İbn-i Hazremî’nin etrafından dağılırlarsa (çok iyi olur) ki bu, senin istediğin şeydir. Eğer işler incelererek itaatsizlik ve çatışma noktasına gelirse onların üzerine yürü ve kendilerine karşı cihat et. Eğer kendi adamlarında ağırlık ve gevşeklik görür de istediğine ulaşamamaktan korkarsan onlarla geçinmeye ve zaman kazanmaya çalış; kulağın ve gözün de açık olsun, neredeyse Allah’ın orduları seni gölgesi altına almıştır ve zalimleri öldüreceklerdir.’

Ayen yola çıktı, Ziyad’ın yanına geldi ve onun yanında konakladı. Sonra da kendi kabilesinin yanına giderek adamlar topladı ve İbn-i Hazremî’ye doğru harekete geçti;

، فدعاهم فشتموه وناوشوه فانصرف عنهم ، ودخل عليه قوم فقتلوه .

فلما قُتِلَ أُعِينُ بْنُ صُبَيْعَةَ أَرَادَ زِيَادٌ قِتَالَهُمْ ، فَأَرْسَلَتْ بَنُو تَمِيمٍ إِلَى الْأَزْدِ : إِنَّا لَمْ نُعْرِضْ لِحَارِكُمْ وَلَا لِأَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ، فَمَاذَا تُرِيدُونَ إِلَى جَارِنَا وَحَرِينَا ؟ فَكَرِهَتْ الْأَزْدُ الْقِتَالَ وَقَالُوا : إِنْ عَرَّضُوا لِحَارِنَا مَنَعْنَاهُمْ ، وَإِنْ يَكْفُوا عَنْ جَارِنَا كَفَّضْنَا عَنْ جَارِهِمْ فَأَمْسَكُوا .

وَكَتَبَ زِيَادٌ إِلَى عَلِيٍّ : أَنَّ أُعِينَ بْنَ صُبَيْعَةَ قَدِمَ فَجَمَعَ مِنْ أَطَاعِهِ مِنْ عَشِيرَتِهِ ، ثُمَّ نَهَضَ بِهِمْ بِحَدِّ وَصَدَقَ نِيَّةً إِلَى ابْنِ الْحَضْرَمِيِّ ، فَحَثَّهُمْ عَلَى الطَّاعَةِ وَدَعَاهُمْ إِلَى الْكَفِّ وَالرُّجُوعِ عَنْ شِقَاقِهِمْ ، وَوَاظَمَتْهُمْ عَامَّةُ قَوْمِ فَهَالَهُمْ ذَلِكَ ، وَتَصَدَّعَ عَنْهُمْ كَثِيرٌ مِمَّنْ كَانَ مَعَهُمْ يُمَنِّيهِمْ نُصْرَتُهُ ، وَكَانَتْ بَيْنَهُمْ مُنَاوَشَةٌ ، ثُمَّ انصرفت إلى أهلِهِ فدخلوا عَلَيْهِ فَأَغْتَالُوهُ فَأَصِيبَ ، رَحِمَ اللَّهُ أُعِينَ ، فَأَرَدْتُ قِتَالَهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ فَلَمْ يَخَفْ مَعِيَ مَنْ أَقْوَى بِهِ عَلَيْهِمْ ، وَتَرَأَسَلَ الْحَيَّانَ فَأَمْسَكَ بَعْضَهُمْ عَنْ بَعْضٍ .

فَلَمَّا قَرَأَ عَلِيٌّ كِتَابَهُ دَعَا جَارِيَةَ بْنَ قُدَامَةَ السَّعْدِيَّ فَوَجَّهَهُ فِي خَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ ، وَبَعَثَ مَعَهُ شَرِيكَ بْنَ الْأَعْوَرِ وَيُقَالُ : بَعَثَ جَارِيَةَ فِي خَمْسِمِئَةِ رَجُلٍ ، وَكَتَبَ إِلَى زِيَادٍ كِتَابًا يُصَوِّبُ رَأْيَهُ فِيمَا صَنَعَ وَأَمَرَهُ بِمَعُونَةِ جَارِيَةَ بْنِ قُدَامَةَ وَالْإِشَارَةِ عَلَيْهِ ، فَقَدِمَ جَارِيَةُ الْبَصْرَةَ ، فَأَتَى زِيَادًا فَقَالَ لَهُ : احْتَفِزْ وَاحْذَرْ أَنْ يُصِيبَكَ مَا أَصَابَ صَاحِبَكَ ، وَلَا تَتَّقَنَّ بِأَحَدٍ مِنَ الْقَوْمِ .

فَسَارَ جَارِيَةُ إِلَى قَوْمِهِ فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ كِتَابَ عَلِيٍّ وَوَعَدَهُمْ

onları çağırdığında kendisine sövdüler ve onun kuvvetini yokladılar. Bunun üzerine Ayen onların yanından (evine) döndü. Bir grup kişi, evine girerek onu öldürdü.

Ayen b. Zubeya öldürülünce Ziyad onlarla savaşmaya karar verdi. Bunun üzerine Benî Temim kabilesi Ezd kabilesine şu mesajı gönderdi: ‘Biz sizin himayenizde olana ve onun yarenlerinden hiçbirine saldırmadık. O halde bizim himayemizdekine saldırmak ve bizimle savaşmakla neyin peşindesiniz?’ Bu mesajı alan Ezd kabilesi savaşmak istemedi ve ‘Eğer himayemizdeki kişiye saldırırlarsa onları engelleriz; eğer bize sığınan kişiden vazgeçerlerse biz de onların himayesindeki kişiden vazgeçeriz.’ dediler ve savaşmaktan vazgeçtiler.

Ziyad, Ali’ye (a.s) şöyle yazdı: Ayen b. Zubeya geldi, kabilesinden kendisine itaat edenleri topladı. Sonra onlarla birlikte ciddiyet ve sadakatle İbn-i Hazremî’nin karşısına çıktı; onları itaate teşvik etti, ihtilaftan dönmeye ve savaştan vazgeçmeye çağırdı. Tüm kabilesi ona muvafakat ettiğinde bu, onları korkuttu; yanında bulunan ve kendisine destek vereceklerini ümit ettiklerinin çoğu dağıldı ve aralarında ihtilaf çıktı. Sonra Ayen ailesinin yanına geri döndüğünde üzerine saldırıp ona suikastta bulundular ve sonunda öldürüldü. Allah Ayen’e rahmet etsin. Buna karşılık onlarla savaşmak istedim. Ancak onlara karşı kendilerinden destek alacağım yeterli gücü bulamadım. İki taife de (Benî Temim ve Ezd) mektuplaştılar ve birbirlerine karşı savaşmaktan vazgeçtiler.

Ali (a.s), Ziyad’ın mektubunu okuyunca Cariye b. Kudame Sâdi’yi çağırdı ve onu Benî Temim kabilesinden elli kişiyle birlikte gönderdi; Şerik b. Aver’i de onunla gönderdi. Şöyle de söylenmektedir: Cariye’yi beş yüz kişiyle birlikte gönderdi ve Ziyad’a yazdığı bir mektupta onun görüşünü ve işini onayladığını bildirdi; Ziyad’a, Cariye b. Kudame’ye yardımcı olmasını ve ona danışmasını emretti. Cariye Basra’ya geldi, Ziyad’ın yanına varınca Ziyad ona dedi ki: İşe koyul, ancak dikkatli ol ki arkadaşının başına gelen, senin de başına gelmesin; şu kavimden de hiç kimseye güvenme!

Cariye, kendi kabilesinin arasına gitti ve onlara Ali’nin (a.s) mektubunu okudu. Onlara (zafere ulaşacakları yönünde) vaadde bulundu.

فَأَجَابَهُ أَكْثَرُهُمْ ، فَسَارَ إِلَى ابْنِ الْحَضَرَمِيِّ فَحَصَرَهُ فِي دَارٍ سَنَبِيلٍ ثُمَّ أَحْرَقَ عَلَيْهِ الدَّارَ وَعَلَى مَنْ مَعَهُ ، وَكَانَ مَعَهُ سَبْعُونَ رَجُلًا - وَيُقَالُ أَرْبَعُونَ - وَتَفَرَّقَ النَّاسُ وَرَجَعَ زِيَادٌ إِلَى دَارِ الْإِمَارَةِ ، وَكَتَبَ إِلَى عَلِيٍّ مَعَ طَبِيئَانِ بَنِ عُمَارَةَ وَكَانَ مِمَّنْ قَدِمَ مَعَ جَارِيَةٍ . . . وَأَنَّ جَارِيَةَ قَدِمَ عَلَيْنَا فَسَارَ إِلَى ابْنِ الْحَضَرَمِيِّ فَقَتَلَهُ حَتَّى اضْطَرَّهَ إِلَى دَارٍ مِنْ دُورِ بَنِي تَمِيمٍ فِي عِدَّةِ رِجَالٍ مِنْ أَصْحَابِهِ بَعْدَ الْإِعْذَارِ وَالْإِنْذَارِ وَالِدُّعَاءِ إِلَى الطَّاعَةِ ، فَلَمْ يُبَيِّبُوا وَلَمْ يَرْجِعُوا ، فَأَضْرَمَ عَلَيْهِمُ الدَّارَ فَأَحْرَقَهُمْ فِيهَا وَهَدَمَتْ عَلَيْهِمْ ، فَبَعْدًا لِمَنْ طَغَى وَعَصَى ¹ .

3 / 8

غَارَةُ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ

2838 . تاريخ اليعقوبي : وَجَّهَ مُعَاوِيَةُ الثُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ ، فَأَغَارَ عَلَى مَالِكِ بْنِ كَعْبٍ الْأَرْحَبِيِّ ، وَكَانَ عَامِلًا عَلَى مَسْلَحَةِ عَيْنِ الثَّمَرِ .
فَنَدَبَ عَلِيٌّ فَقَالَ : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! ائْتَدِبُوا إِلَى أَخِيكُمْ مَالِكِ بْنِ كَعْبٍ ، فَإِنَّ الثُّعْمَانَ ابْنَ بَشِيرٍ قَدْ نَزَلَ بِهِ فِي جَمْعٍ لَيْسَ بِكَثِيرٍ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَقْطَعَ مِنَ الظَّالِمِينَ طَرَفًا . فَأَبْطَأُوا ، وَلَمْ يُخْرُجُوا ² .

2839 . الكامل في التاريخ : فِي هَذِهِ السَّنَةِ [39 هـ] فَتَرَكَ مُعَاوِيَةُ جُيُوشَهُ فِي الْعِرَاقِ فِي أَطْرَافِ عَلِيٍّ ، فَوَجَّهَ الثُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ فِي أَلْفِ رَجُلٍ إِلَى عَيْنِ الثَّمَرِ ، وَفِيهَا : مَالِكُ بْنُ كَعْبٍ مَسْلُوحًا لِعَلِيٍّ فِي أَلْفِ رَجُلٍ ، وَكَانَ مَالِكٌ قَدْ أَذِنَ لِأَصْحَابِهِ فَأَتَوْا الْكُوفَةَ وَلَمْ يَبْقَ مَعَهُ إِلَّا مِئَتُهُ رَجُلٍ ، فَلَمَّا سَمِعَ بِالثُّعْمَانِ كَتَبَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ يُخْبِرُهُ وَيَسْتَمِدُّهُ .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 110 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 415 نحوه وراجع الغارات : ج 2 ص 373 - 412 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 195 ، الغارات : ج 2 ص 449 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 303 كلاهما نحوه .

Onların çoğu çağrısına icabet edince Cariye, İbn-i Hazremî'ye doğru hareket etti. Sinbil'in evinde onu muhasara etti; sonra da evi onun ve yanındakilerin üzerine yaktı. İbn-i Hazremî'nin yanında yetmiş kişi vardı. Kırk kişi olduğu da söylenmektedir. Halk dağıldı. Ziyad da hükümet konağına geri döndü ve Ali'ye (a.s) bir mektup yazıp [Cariye ile birlikte gelmiş olan Zabyan b. Umare ile] gönderdi... (Mektubunda şöyle dedi:) Cariye yanımıza geldi, sonra da Hazremî'ye doğru gitti, onunla savaştı ve onu yanındaki bir grup adamını Benî Temim'in evlerinden birine doğru sürükledi. Onlara mazeret ve uyarıda bulunup kendilerini itaate çağırmasına karşılık kabul etmediler ve dönmediler. O da üzerlerindeki (içinde bulundukları) evi yaktı; evle birlikte onları da yaktı, ev üzerlerine çöktü. Azgınlık edip başkaldıranlar kahrolsun!¹

3/8

NUMAN B. BEŞİR'İN BASKINI

2838-Tarih-i Yakubi: Muaviye, Numan b. Beşir'i gönderdi ve o, Ali'nin (a.s) Aynu't-Temr sınırlarındaki memuru olan Malik b. Kab Erhabi'ye baskın düzenledi.

Ali (a.s) halkı çağırıp şöyle buyurdu: "Ey Küfe halkı! Kardeşiniz Malik b. Kâb'ın yardımına koşun! Zira Numan b. Beşir, sayıları çok olmayan bir grupla ona saldırmıştır. Umulur ki böylece Allah, zalimlerin bir tarafını kessin." Ancak yavaş davrandılar ve yola çıkmadılar.²

2839-el-Kamil fi't-Tarih: Muaviye, bu yılda (Hicri 39) kendi ordularını Irak'ta Ali'nin (a.s) (hükümetinin sınırları) etrafına dağıttı. Numan b. Beşir'i bin kişilik bir grupla Aynu't-Temr'e gönderdi. Malik b. Kâb, bin kişilik bir güçle Ali (a.s) tarafından orayı korumakla görevlendirilmişti. Malik, yarenlerinin Küfe'ye gitmelerine izin verdiği için yanında sadece yüz kişi kalmıştı. Numan'ın geldiğini duyunca mektup yazarak durumu Emirülmüminin'e (a.s) bildirdi ve ondan destek istedi.

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.110; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.415. Ayrıca bkz. el-Gârât , c.2, s.373-412.

2-Tarih-i Yakubi, c.2, s.195; el-Gârât , c.2, s.449; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.303.

فَخَطَبَ عَلِيُّ النَّاسَ ، وَأَمَرَهُمْ بِالْخُرُوجِ إِلَيْهِ ، فَتَنَاقَلُوا .

وَوَاقَعَ مَالِكُ التُّعْمَانِ وَجَعَلَ جِدَارَ الْقَرْيَةِ فِي ظُهُورِ أَصْحَابِهِ ، وَكَتَبَ مَالِكٌ إِلَى مِخْنَفِ بْنِ سُلَيْمٍ يَسْتَعِينُهُ ، وَهُوَ قَرِيبٌ مِنْهُ ، وَاقْتَتَلَ مَالِكٌ وَالتُّعْمَانُ أَشَدَّ قِتَالًا ، فَوَجَّهَ مِخْنَفُ ابْنَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ فِي خَمْسِينَ رَجُلًا ، فَاتَّهَوْا إِلَى مَالِكٍ وَقَدْ كَسَرُوا جُفُونَ سُيُوفِهِمْ وَاسْتَفْتَلُوا ، فَلَمَّا رَأَوْهُمْ أَهْلُ الشَّامِ انْهَزَمُوا عِنْدَ الْمَسَاءِ ، وَظَنُّوا أَنَّ لَهُمْ مَدَدًا ، وَتَبِعَهُمْ مَالِكٌ فَقَتَلَ مِنْهُمْ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ .

وَلَمَّا تَنَاقَلَ أَهْلُ الْكُوفَةِ عَنِ الْخُرُوجِ إِلَى مَالِكٍ ، صَعَدَ عَلِيٌّ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَهُمْ ، ثُمَّ قَالَ :

يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! كَلِّمُوا سَمْعَكُمْ بِجَمْعٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ أَظَلَّكُمْ انْجَحَرَ كُلُّ امْرِئٍ مِنْكُمْ فِي بَيْتِهِ ، وَأَغْلَقَ عَلَيْهِ بَابَهُ انْجَحَرَ الصَّبُّ فِي جُحْرِهِ ، وَالصَّبْعُ فِي وَجَارِهَا ، الْمَغْرُورُ مَنْ غَرَّرْتُمُوهُ ، وَمَنْ فَازَ بِكُمْ فَازَ بِالسَّهْمِ الْأَخْيَبِ ، لَا أَحْرَارٌ عِنْدَ الْبِدَاءِ ، وَلَا إِخْوَانٌ عِنْدَ النَّجَاءِ ! إِنَّا لِلَّهِ ! وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ! ماذا مُنِيتُ بِهِ مِنْكُمْ ؟ عُمِّي لَا يُبْصِرُونَ ، وَبُكْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ، وَضُمٌّ لَا يَسْمَعُونَ ! إِنَّا لِلَّهِ ! وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ¹ .

2840 . الإمام علي (عليه السلام) - في استنفار أهل الكوفة بعد غارة التُّعْمَانِ بنِ بَشِيرٍ - : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! الْمُنِيرُ² مِنْ مَنَاسِرِ أَهْلِ الشَّامِ ، إِذَا أَظَلَّ عَلَيْكُمْ أَغْلَقْتُمْ أَبْوَابَكُمْ ، وَانْجَحَرْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ انْجَحَرَ الصَّبَّةُ فِي جُحْرِهَا ، وَالصَّبْعُ فِي وَجَارِهَا ، الدَّلِيلُ وَاللَّهُ مَنْ نَصَرْتُمُوهُ ، وَمَنْ رَمَى بِكُمْ رَمَى بِأَفْوَقٍ نَاصِلٍ ، أَفِّ لَكُمْ ! لَقَدْ لَقِيتُ مِنْكُمْ تَرَحُّاً ، وَيَحْكُمُ ! يَوْمًا أَنَا جِيكُم وَيَوْمًا أَنَا دِيكُم ، فَلَا أَجَابَ عِنْدَ الْبِدَاءِ ، وَلَا إِخْوَانٌ صَدَقَ عِنْدَ اللَّقَاءِ

1 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 425 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 133 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 320 ؛ الغارات : ج 2 ص 447 - 457 كلُّها نحوه وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 205 - 207 ونهج البلاغة : الخطبة 69 .

2 . المنير : القطعة من الجيش ، ثَمَرُ قَدَامِ الْجَيْشِ الْكَبِيرِ (النهاية : ج 5 ص 47) .

Ali de (a.s) halka bir konuşma yaptı ve onlara yola çıkmalarını emretti. Fakat ağır davrandılar, gitmediler.

Malik, Numan'la çatışmaya girdi; köyün duvarlarını kendisiyle yarenlerinin arkasına aldı. Malik, Mihnef b. Suleym'e bir mektup yazarak yardımını istedi; o, kendisinin yakınlarındaydı. Numan'la Malik çok şiddetli bir savaşa girdiler. Mihnef, oğlu Abdurrahman'ı elli kişilik bir grupla gönderdi. Onlar Malik'e ulaştıklarında kılıçlarının kınını kırmış olarak kendilerini ölesiye bir savaşa attılar. Şamlılar onları görünce ikinci sularında geri çekilerek kaçtılar ve kendilerine destek geleceğini sandılar. Malik, peşlerine düştü ve onlardan üç kişi öldürdü.

Küfeliler, Malik'e doğru yola çıkmakta ağır davranınca Ali (a.s) minbere çıktı ve onlara bir konuşma yaptı. Sonra şöyle buyurdu:

Ey Küfe halkı! Şam ordusundan bir bölüğün üzerinize saldırdığını duyduğunuzda her biriniz evinin kapısını kapatır, kertenkele ve sırtlan gibi deliğine gizlenir. Size kanan aldanmıştır. Sizinle zafer kazanan kırık okla zafer kazanmıştır. Ne yüksek sesle çağırınca özgür yiğitlersiniz ne de sır söylenilecek anda samimi kardeşlersiniz! Doğrusu biz Allah'tanız ve ona döneceğiz! Sizden çektiğim nedir? Görmeyen körlersiniz, konuşmayan dilsizlersiniz ve işitmeyen sağırlarsınız! Doğrusu biz Allah'tanız ve ona döneceğiz!¹

2840-İmam Ali (a.s) [Numan b. Beşir'in baskınından sonra Küfelileri harekete geçirirken]: 'Ey Küfe halkı! Şam askerlerinden bir bölük size hücum ettiğinde kapılarınızı kapadınız, kertenkele deliğine ve sırtlan inine gizlendiği gibi gizleniverdiniz. Andolsun Allah'a ki yardım ettiğiniz kimse zelil olmuştur; sizinle (düşmana) ok atan kimse, ucu kırık ok atmıştır. Yazıklar olsun size! Sizden ne işkence gördüm! Yazıklar olsun size! Bir gün fısıldayarak, bir gün de yüksek sesle çağırdım sizi; ancak ne çağırma cevap duymaktayım ne de savaş anında samimi kardeşler görmekteyim!

¹-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.425; Tarih-i Taberi, c.5, s.133; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.320; el-Gârât , c.2, s.447-457. Ayrıca bkz. Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.205-207; Nehcü'l-Belaga, 69. hutbe.

أَنَا وَاللَّهِ مُنِيتُ بِكُمْ ، صُمُّ لَا تَسْمَعُونَ ، بَكْمُ لَا تَنْطِقُونَ ، عُمِّي لَا تُبْصِرُونَ ، فَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ! وَبِحَكْمِكُمْ ! أَخْرَجُوا إِلَى أَخِيكُمْ مَالِكِ بْنِ كَعْبٍ ، فَإِنَّ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ قَدْ نَزَلَ بِهِ فِي جَمْعٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ لَيْسَ بِالكَثِيرِ ، فَانْهَضُوا إِلَى إِخْوَانِكُمْ لَعَلَّ اللَّهَ يَقْطَعُ بِكُمْ مِنَ الظَّالِمِينَ طَرَفًا ! ثُمَّ نَزَلَ .

فَلَمْ يَخْرُجُوا ، فَأَرْسَلَ إِلَى وُجُوهِهِمْ وَكِبَرَائِهِمْ ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَنْهَضُوا وَيَحْثُوا النَّاسَ عَلَى الْمَسِيرِ ، فَلَمْ يَصْنَعُوا شَيْئًا¹ .

4 / 8

غَارَةُ سُفْيَانَ بْنِ عَوْفٍ

2841 . الغارات عن سفیان بن عوف الغامدي : دَعَانِي مُعَاوِيَةُ فَقَالَ :

إِنِّي بَاعِثُكَ فِي جَيْشٍ كَثِيفٍ ذِي أَدَاةٍ وَجَلَادَةٍ فَلَزِمَ لِي جَانِبَ الْفُرَاتِ حَتَّى تَمُرَّ بِهَيْئَتِ² فَتَقْطَعَهَا ، فَإِنْ وَجَدْتَ بِهَا جُنْدًا فَأَغْرِ عَلَيْهِمْ وَإِلَّا فَاْمُضْ حَتَّى تُغِيرَ عَلَى الْأَنْبَارِ ، فَإِنْ لَمْ تَجِدْ بِهَا جُنْدًا فَاْمُضْ حَتَّى تُغِيرَ عَلَى الْمَدَائِنِ ثُمَّ أَقْبِلْ إِلَيَّ ، وَاتَّقِ أَنْ تَقْرُبَ الْكُوفَةَ ، وَاعْلَمْ أَنَّكَ إِنْ أَغَرْتَ عَلَى أَهْلِ الْأَنْبَارِ وَأَهْلِ الْمَدَائِنِ فَكَأَنَّكَ أَغَرْتَ عَلَى الْكُوفَةِ ، إِنَّ هَذِهِ الْغَارَاتِ يَا سُفْيَانُ عَلَى أَهْلِ الْعِرَاقِ تَرْهَبُ قُلُوبَهُمْ وَتُجْزِي كُلَّ مَنْ كَانَ لَهُ فِينَا هَوًى مِنْهُمْ وَيَرَى فِرَاقَهُمْ ، وَتَدْعُو إِلَيْنَا كُلَّ مَنْ كَانَ يَخَافُ الدَّوَائِرَ ، وَخَرَبَ كُلَّ مَا مَرَرْتَ بِهِ مِنَ الْقُرَى ، وَاقْتُلْ كُلَّ مَنْ لَقِيتَ مِمَّنْ لَيْسَ هُوَ عَلَى رَأْيِكَ ، وَاحْرَبِ³ الْأَمْوَالَ ، فَإِنَّهُ شَبِيهُ بِالْقَتْلِ وَهُوَ أَوْجَعُ لِلْقُلُوبِ⁴ .

1 . الغارات : ج 2 ص 451 وراجع نهج البلاغة : الخطبة 69 .

2 . هَيْئَتٌ : بلدة في العراق على الفرات من نواحي بغداد ، فوق الأنبار (معجم البلدان : ج 5 ص 421) .

3 . الْحَرَبُ : نهبُ مَالِ الْإِنْسَانِ وَتَرْكُهُ لَا شَيْءَ لَهُ (النهاية : ج 1 ص 358) .

4 . الغارات : ج 2 ص 464 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 85 .

Allah’a andolsun ki, sizinle derde düştüm; işitmeyen sağırlarsınız, konuşmayan dilsizlersiniz ve görmeyen körlersiniz! Hamd âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur! Yazıklar olsun size! Kardeşiniz Malik b. Kâb’a doğru yola çıkın. Zira Numan b. Beşir Şamlılardan çok olmayan bir grupla onun üzerine saldırmıştır. O halde kardeşlerinize doğru hareket edin; umulur ki Allah, sizin sayenizde zalimlerin bir tarafını kessin!’ Sonra (minberden) indi.

Ancak Küfeliler yola çıkmayınca onların ileri gelenlerine ve büyüklüklerine mesaj göndererek kendilerine harekete geçmelerini ve halkı harekete teşvik etmelerini emretti. Fakat onlar da bir şey yapmadılar.¹

4/8

SÜFYAN B. AVF’IN BASKINI

2841-el-Gârât [Sufyan b. Avf Gamidi’den]: Muaviye beni çağırıp dedi ki:

Seni kalabalık ve teçhizatlı bir orduyla göndereceğim. Benim için Hit’e² varıp oradan geçinceye kadar Fırat yolunu tut. Eğer orada askerlerle karşılaşsan üzerlerine saldır; yoksa yoluna devam et ve Enbar’a varınca oraya baskın düzenle! Orada da askerlerle karşılaşmazsan yoluna devam et ve Medain’e saldır; sonra da yanıma gel. Küfe’ye yaklaşmaktan kaçın! Şunu iyi bil ki sen Enbar’a saldırdığında ve Medain halkına baskın düzenlediğinde Küfe’ye baskın yapmış gibi olursun. Zira (ey Sufyan) Irak üzerine yapılan bu baskınlar onların kalplerini korkutacak; içlerinde bize meyilli olanları da cesaretlendirecek ve onlardan ayrılmayı düşünecekler, felaketlerden korkan herkesi bize yönlendirecek. Geçtiğin bütün köyleri tahrip et ve karşına senin görüşünde olmayan kim çıkarsa onu öldür, malları yağmala. Zira bu, öldürmeye benzer ve kalpleri daha çok acıtır.³

1-el-Gârât , c.2, s.451. Ayrıca bkz. *Nehcü’l-Belaga*, 69. hutbe.

2-Hit, Enbar’ın yukarısında Bağdat’ın etrafında bulunan Irak şehirlerinden biridir. (*Mucemu’l-Buldan*, c.5, s.421).

3-el-Gârât , c.2, s.464; *Şerh-i Nehcü’l-Belaga*, c.2, s.85.

- 2842 . الكامل في التاريخ : وَجَّه مُعَاوِيَةُ فِي هَذِهِ السَّنَةِ [39 هـ] أَيْضاً سُفْيَانَ بْنَ عَوْفٍ فِي سِتَّةِ آلَافِ رَجُلٍ ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ هَيْتَ فَيَقْطَعَهَا ، ثُمَّ يَأْتِيَ الْأَنْبَارَ وَالْمَدَائِنَ فَيُوقِعَ بِأَهْلِهَا .
- فَأَتَى هَيْتَ فَلَمْ يَجِدْ بِهَا أَحَدًا ، ثُمَّ أَتَى الْأَنْبَارَ وَفِيهَا مَسْلَحَةٌ لِعَلِيٍّ تَكُونُ خَمْسِمِئَةَ رَجُلٍ وَقَدْ تَفَرَّقُوا وَلَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلَّا مِائَتَا رَجُلٍ ، وَكَانَ سَبَبُ تَفَرُّقِهِمْ أَنَّهُ كَانَ عَلَيْهِمْ كُمَيْلُ بْنُ زِيَادٍ ، فَبَلَغَهُ أَنَّ قَوْمًا بِقَرْقِيسِيَا يُرِيدُونَ الْغَارَةَ عَلَى هَيْتَ فَسَارَ إِلَيْهِمْ بِغَيْرِ أَمْرِ عَلِيٍّ .
- فَأَتَى أَصْحَابُ سُفْيَانَ وَكُمَيْلٌ غَائِبٌ عَنْهَا ، فَأَغْضَبَ ذَلِكَ عَلِيًّا عَلَى كُمَيْلٍ ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ يُنَكِّرُ ذَلِكَ عَلَيْهِ . وَطَمَعَ سُفْيَانُ فِي أَصْحَابِ عَلِيٍّ لِقَاتِلَتِهِمْ فَقَاتَلَهُمْ ، فَضَبَّرَ أَصْحَابُ عَلِيٍّ ثُمَّ قُتِلَ صَاحِبُهُمْ ، وَهُوَ أَشْرَسُ بْنُ حَسَّانَ الْبَكْرِيِّ ، وَثَلَاثُونَ رَجُلًا ، وَاحْتَمَلُوا مَا فِي الْأَنْبَارِ مِنْ أَمْوَالِ أَهْلِهَا وَرَجَعُوا إِلَى مُعَاوِيَةَ . وَبَلَغَ الْخَبْرَ عَلِيًّا فَأَرْسَلَ فِي طَلَبِهِمْ فَلَمْ يُدْرِكُوا¹ .
- 2843 . تاريخ اليعقوبي : أَغَارَ سُفْيَانُ بْنُ عَوْفٍ عَلَى الْأَنْبَارِ ، فَقَتَلَ أَشْرَسَ بْنَ حَسَّانَ الْبَكْرِيَّ ، فَاتَّبَعَهُ عَلِيٌّ سَعِيدَ بْنَ قَيْسٍ ، فَلَمَّا أَحَسَّ بِهِ انْصَرَفَ مُؤَلِيًّا ، وَتَبِعَهُ سَعِيدٌ إِلَى عَانَاتٍ فَلَمْ يَلْحَقْهُ² .
- 2844 . الغارات عن محمد بن مخنف : إِنَّ سُفْيَانَ بْنَ عَوْفٍ لَمَّا أَغَارَ عَلَى الْأَنْبَارِ قَدِمَ عَلِيجُ³ مِنْ أَهْلِهَا عَلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فَأَخْبَرَهُ الْخَبْرَ .

1 . الكامل في التاريخ : ج2 ص425 ، تاريخ الطبري : ج5 ص134 ، البداية والنهاية : ج7 ص320 وزاد في آخرهما «بلغ الخبر علياً (عليه السلام) فخرج حتى أتى النخيلة ، فقال له الناس : نحن نكفيك ، قال : ما تكفونني ولا أنفسكم ، وسرح سعيد بن قيس في أثر القوم ، فخرج في طلبهم حتى جاز هيت ، فلم يلحقهم فرجع» ، الفتوح : ج4 ص225 كلها نحوه وراجع أنساب الأشراف : ج3 ص231 ودعائم الإسلام : ج1 ص390 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج2 ص196 .

3 . العلج : الرَّجُلُ الْقَوِيُّ الضَّخْمُ (النهاية : ج3 ص286) .

2842-el-Kamil fi't-Tarih: Muaviye, yine bu yılda (Hicri 39) Sufyan b. Avf'ı altı bin kişilik bir grupla gönderdi; ona Hit'e gitmesini, sonra da oradan geçerek Enbar ve Medain'e gitmesini ve oraların halkına baskında bulunmasını emretti.

Sufyan, Hit'e gelince orada hiç kimseyi bulmadı. Sonra Enbar'a geldi; orada Ali'ye (a.s) ait beş yüz kişilik bir grubun bulunduğu bir karakol vardı. Bu grup dağıldı ve onlardan sadece iki yüz kişi kaldı. Onların dağılma sebebi başlarında bulunan Kumeyl b. Ziyad'ın Kerki-siya'daki bir grubun Hit'e baskın yapmak istediğini duymasıyla birlikte Ali'nin (a.s) emri olmadan oraya gitmesiydi.

Sufyan'ın yarenleri (Enbar'a) geldiklerinde Kumeyl ortada yoktu. Bu yüzden Ali (a.s) Kumeyl'e öfkeleni ve ona yazdığı bir mektupta bu davranışını kınadı. Ali'nin (a.s) yarenlerinin az oluşu Sufyan'ı heveslendirdi ve onlarla savaştı. Ali'nin (a.s) yarenleri sabırla direndiler; sonra komutanları Eşres b. Hassan Bekri ve otuz kişi öldürüldü. Yağmacılar Enbar'daki tüm malları kaldırarak Muaviye'nin yanına geri döndüler. Bu haber Ali'ye (a.s) ulaşınca peşlerinden bir grup gönderdi, ancak onlara ulaşamadılar.¹

2843-Tarih-i Yakubi: Sufyan b. Avf, Enbar'a baskın yaptı ve Eşres b. Hassan Bekri'yi öldürdü. Ali'de (a.s) Said b. Kays'ı onun peşinden gönderdi. Sufyan bunu hissedince arkasını dönüp kaçtı. Said, Anat'a kadar peşinden gitti, fakat ona ulaşamadı.²

2844-el-Gârât [Muhammed b. Mihnef'ten]: Sufyan b. Avf, Enbar'a baskın yapınca oranın halkından iri yapılı bir adam Ali'nin (a.s) yanına gelerek bu haberi ona bildirdi.

1-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.425; Tarih-i Taberi, c.5, s.134; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.320, son bölüme şu ilavede bulunmuş: "Bu haber Ali'ye (a.s) ulaştığında çıkıp Nuheyle'ye geldi. Halk ona "Biz sana yeteriz" dediklerinde buyurdu ki: "Siz bana da, kendinize de yetmezsiniz!" Sonra Said b. Kays'ı onların peşinden gönderdi. Said yola çıktı ve Hit'i geçtiği halde onlara ulaşamadı ve geri döndü."; el-Fütuh, c.4, s.225; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.231; Deaimu'l-İslam, c.1, s.390.

2-Tarih-i Yakubi, c.2, s.196.

فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ أَخَاكُمْ الْبَكْرِيَّ قَدْ أُصِيبَ بِالْأَنْبَارِ وَهُوَ مُعْتَزٌّ لَا يَخَافُ مَا كَانَ ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ عَلَى الدُّنْيَا فَانْتَدَبُوا إِلَيْهِمْ حَتَّى ثَلَاثُوهُمْ ، فَإِنْ أَصَبْتُمْ مِنْهُمْ طَرَفًا أَنْكَلْتُمُوهُمْ عَنِ الْعِرَاقِ أَبَدًا مَا بَقُوا .

ثُمَّ سَكَتَ عَنْهُمْ رَجَاءً أَنْ يُجِيبُوهُ أَوْ يَتَكَلَّمُوا ، أَوْ يَتَكَلَّمُوا مُتَكَلِّمًا مِنْهُمْ بِخَيْرٍ فَلَمْ يَنْبَسِ أَحَدٌ مِنْهُمْ بِكَلِمَةٍ ، فَلَمَّا رَأَى صَمَتَهُمْ عَلَى مَا فِي أَنْفُسِهِمْ نَزَلَ فَخَرَجَ يَمْشِي رَاجِلًا حَتَّى أَتَى النُّخَيْلَةَ وَالنَّاسُ يَمْشُونَ خَلْفَهُ حَتَّى أَحَاطَ بِهِ قَوْمٌ مِنْ أَشْرَافِهِمْ ، فَقَالُوا : ارْجِعْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ نَحْنُ نَكْفِيكَ .

فَقَالَ : مَا تَكْفُونَنِي وَلَا تَكْفُونَ أَنْفُسَكُمْ ، فَلَمْ يَزَالُوا بِهِ حَتَّى صَرَفُوهُ إِلَى مَنْزِلِهِ ، فَارْجَعَ وَهُوَ وَاجِعٌ كَثِيبٌ .

وَدَعَا سَعِيدَ بْنِ قَيْسٍ الْهَمْدَانِيَّ فَبَعَثَهُ مِنَ النُّخَيْلَةِ بِثَمَانِيَةِ آلَافٍ ، وَذَلِكَ أَنَّهُ أَخْبَرَ : أَنَّ الْقَوْمَ جَاؤُوا فِي جَمْعٍ كَثِيفٍ .

فَقَالَ لَهُ : إِنِّي قَدْ بَعَثْتُكَ فِي ثَمَانِيَةِ آلَافٍ ، فَاتَّبِعْ هَذَا الْجَيْشَ حَتَّى تُخْرِجَهُ مِنْ أَرْضِ الْعِرَاقِ .

فَخَرَجَ عَلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ فِي طَلَبِهِ حَتَّى إِذَا بَلَغَ عَانَاتِ سَرَّحَ أَمَامَهُ هَانِيَّ بْنَ الْخَطَّابِ الْهَمْدَانِيَّ ، فَاتَّبَعَ آثَارَهُمْ حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَدَانِيَّ أَرْضِ قَسَّسِينَ¹ وَقَدْ فَاتُوهُ ، ثُمَّ انْصَرَفَ .

قَالَ : فَلَبِثْتُ عَلِيٍّ (عليه السلام) ثُرَى فِيهِ الْكَأَبَةُ وَالْحُزْنُ حَتَّى قَدِمَ عَلَيْهِ سَعِيدُ بْنُ قَيْسٍ فَكَتَبَ كِتَابًا ، وَكَانَ فِي تِلْكَ الْأَيَّامِ عَلِيًّا فَلَمْ يُطِيقْ عَلَى الْقِيَامِ فِي النَّاسِ بِكُلِّ مَا أَرَادَ مِنَ الْقَوْلِ

1 . قَسَّسَرِينَ : مَدِينَةٌ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَلَبٍ مَرَحِلَةٌ مِنْ جِهَةِ حِمصَ ، وَفِي جِبَلِهَا مَشْهَدٌ يُقَالُ إِنَّهُ قَبْرُ صَالِحِ النَّبِيِّ (عليه السلام) (معجم البلدان : ج 4 ص 403) .

Bunun üzerine Ali (a.s) minbere çıktı ve şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! Kardeşiniz Bekri Enbar’da öldürülmüş; o, onurlu biriydi ve olacaklardan korkmazdı; Allah katındaki mükâfatı dünyaya tercih etti. Şimdi onlara doğru koşup karşılarına çıkın. Onlara bir darbe indirebilerseniz ebedi olarak onları Irak’tan kovmuş olacaksınız.’

Sonra kendisine cevap verirler veya konuşurlar ya da içlerinden biri hayırlı bir söz söyler ümidiyle bir süre sükût etti. Fakat onlardan hiçbiri tek bir kelime dahi etmedi. Onların sessizliğinin içlerinden geçenleri yansıttığını görünce minberden indi ve piyade olarak Nuheyle’ye doğru yürüdü. Halk da onun arkasında yürüyordu. Ta ki Küfe’nin ileri gelenlerinden bir grup onun etrafına toplandılar ve dediler: ‘Ey Emirül-müminin! Geri dön, biz sana yeteriz!’

Ali (a.s) buyurdu ki: “Siz, bana da kendinize de yetmezsiniz!” Onlar hep bu şekilde konuşmaya devam ettiler ve sonunda Ali’yi (a.s) evine doğru geri çevirdiler. İmam suskun ve kederli bir halde geri döndü.

İmam (a.s), Said b. Kays Hemdani’yi çağırıp onu sekiz bin kişilik bir güçle Nuheyle’den yola çıkardı. Zira yağmacıların kalabalık bir güçle gelmiş olduklarını haber almıştı.

Sonra Said’e şöyle buyurdu: ‘Seni sekiz bin kişiyle gönderiyorum. Öyleyse bu orduyu takip et ve onları Irak topraklarından çıkar!’

Said Fırat kıyısı üzerinden onun peşine düştü. Anat’a vardığında Hani b. Hattab Hemdani’yi öncü olarak gönderdi. O da yağmacıların izini sürdü ve sonunda Kinnesrin’e¹ vardı. Onlar kaçıp gitmişlerdi. Bu yüzden geri döndü.

Ali (a.s) sürekli hüzünlü ve kederli görünüyordu. Ta ki Said b. Kays yanına geldi ve o anda bir mektup yazdı. O günlerde hasta idi ve halkın arasında ayakta durup istediği sözü söylemeye takati yoktu.

1-Kinnesrin, Hims tarafından Halep’e bir menzil uzaklıkta bir şehirdir. Onun dağlarında Salih peygamberin (a.s) kabri olduğu söylenen bir mezar vardır. (*Muce-mu’l-Buldan*, c.4, s.403).

فَجَلَسَ بِبَابِ السُّدَّةِ الَّتِي تَصِلُ إِلَى الْمَسْجِدِ ، وَمَعَهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ (عليهما السلام) وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، فَدَعَا سَعْدًا مَوْلَاهُ فَدَفَعَ الْكِتَابَ إِلَيْهِ فَأَمَرَهُ أَنْ يَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ ، فَقَامَ سَعْدٌ حَيْثُ يَسْمَعُ عَلِيٌّ قِرَاءَتَهُ وَمَا يَزِدُّ عَلَيْهِ النَّاسُ ، ثُمَّ قَرَأَ الْكِتَابَ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

من عبد الله عليّ إلى من قرئ عليه كتابي من المسلمين ، سلامٌ عليكم .
أما بعد ، فالحمد لله ربّ العالمين ، وسلامٌ على المرسلين ، ولا شريك لله الأحد
القيوم ، وصلوات الله على مُحَمَّدٍ وَآلِهِ في العالمين .
أما بعد ، فَإِنِّي قَدْ عَاتَبْتُكُمْ فِي رُشْدِكُمْ حَتَّى سَيِّئْتُ ، أَرْجِعُموني بِالْهَرِءِ مِنْ قَوْلِكُمْ حَتَّى بَرِمْتُ ،
هَرِءٌ مِنَ الْقَوْلِ لَا يُعَادِيهِ ، وَخَطَلٌ مَنْ يُعِزُّ أَهْلَهُ ، وَلَوْ وَجَدْتُ بُدًّا مِنْ خَطَايَاكُمْ وَالْعِتَابِ إِلَيْكُمْ مَا
فَعَلْتُ ، وَهَذَا كِتَابِي يَقْرَأُ عَلَيْكُمْ فَزِدُوا خَيْرًا وَافْعَلُوهُ ، وَمَا أَظُنُّ أَنْ تَفْعَلُوا ، فَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ ¹ .
2845 . الإمام علي (عليه السلام) - لَمَّا بَلَغَهُ إِغَارَةُ أَصْحَابِ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْأَنْبَارِ ² ، فَخَرَجَ
بِنَفْسِهِ مَا شِئَا حَتَّى أَتَى النُّحَيْلَةَ فَأَدْرَكَهُ النَّاسُ ، وَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ نَحْنُ نَكْفِيكُمْ .
مَا تَكْفُوتِي أَنْفُسُكُمْ ، فَكَيْفَ تَكْفُوتِي غَيْرُكُمْ ؟ إِنْ كَانَتْ الرِّعَايَا قَبْلِي لَتَشْكُو حَيْفَ رِعَايَا ،
وَإِنِّي الْيَوْمَ لَأَشْكُو حَيْفَ رِعَايَتِي ، كَأَنِّي الْمَقُودُ وَهُمْ الْقَادَةُ ، أَوْ الْمَوْزُوعُ وَهُمْ الْوَزَعَةُ ³ .

1 . الغارات : ج 2 ص 470 .

2 . الأنبار : مدينة صغيرة كانت عامرة أيام الساسانيين ، وأثارها غرب بغداد على بُعد ستين
كيلو متراً مشهودة . وسبب تسميتها بالأنبار هو أنها كانت مركزاً لخزن الحنطة والشعير والتبن
للجيوش ، وإلا فإن الإيرانيين كانوا يسمونها «فيروز شاپور» .
فتحت على يد خالد بن الوليد عام (12 هـ) وقد اتخذها السفاح - أول خلفاء بني العباس
- مقراً له مدة من الزمان .

3 . نهج البلاغة : الحكمة 261 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 164 ح 3490 وفيه من «إن كانت
الرعايا» .

Bu yüzden mescide uzanan duvarın kapısında oturdu; yanında Hasan (a.s), Hüseyin (a.s) ve Abdulah b. Cafer b. Ebutalib de vardı. Kölesi Sâd'ı çağırıp mektubu verdi ve onu halka okumasını emretti. Sâd ayağa kalktı, Ali (a.s) onun okumasını işitebilecek ve halkın ona vereceği cevabı duyabilecek pozisyondaydı. Sâd şu mektubu okudu:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Allah'ın kulu Ali'den bu mektubumun kendisine okunacağı Müslümanlara; selam olsun size!

Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Peygamberlere selam olsun. Tek ve kayyum olan Allah'ın hiçbir ortağı yoktur. Allah'ın salât-u selamları her iki âlemde de Muhammed'e olsun!

Doğrusu ben doğru yolu bulmanız için sizi azarlayıp kınamaktan yoruldum. Siz bana alay edici cevap verdiniz de usandım; hiçbir keli­menin etki etmediği alaylı sözle ve ailesiyle inat eden birinin saçmalarıyla... Eğer size seslenip kınamaktan başka çare bulsaydım asla bunu yapmazdım. Bu, benim mektubum, size okunmaktadır. Ona hayırlı bir cevap verin ve hayırlı iş görün. Gerçi böyle yapacağınızı sanmıyorum. Allah yardım edicidir.¹

2845-İmam Ali (a.s): [İmam Ali (a.s), Muaviye'nin adamlarının **Enbar**'i² yağmaladıklarını duyduğunda, kendisi yaya olarak Küfe'den dışarı çıkıp Nuhayle'ye geldi. Halk ona yetişip; "Ey Emirülmüminin! Biz onlara karşı sana yeteriz" deyince]: "Kendiniz bana yetmiyorsunuz, başkalarına karşı bana nasıl yeteceksiniz! Halk, benden önce idarecilerin zulmünden şikâyet ederdi; ben ise bugün idarem altındakilerin zulmünden şikâyetçiyim. Sanki idare edilen benim de idare eden onlar; emredilen benim de emreden onlar!"³

1-*el-Gârât* , c.2, s.470.

2-Enbar, Sasaniler dönemine ait küçük bir şehirdir. Bağdat'ın batısına altmış km uzaklıkta bu şehrin kalıntıları görünmektedir. Oraya bu ismin verilmesinin sebebi orduya ait buğday, arpa ve hayvanların yeminin saklandığı bir merkez konumunda bulunmasından dolayı idi. İranlılar oraya "Fıruzşapur" ismini vermekteydiler. Orası Halid b. Velid'in eliyle [Hicri 12] fethedildi. İlk Abbasi halifesi olan Seffah bir süre orayı kendisi için karargâh edindi.

3-*Nehcü'l-Belaga*, 261. Hikmetli söz; *Uyunu'l Hikem ve'l-Mevaiz*, s.164, h.3490.

2846 . عنه(عليه السلام) - مِنْ خُطْبَتِهِ لِأَهْلِ الْكُوفَةِ بَعْدَ تَحْرِيزِهِمْ عَلَى قِتَالِ
 بُيَّانَ بْنِ عَوْفٍ الَّذِي غَارَ عَلَى الْأَنْبَارِ ، بَعْدَ إِبَاءِ أَصْحَابِهِ (عليه السلام) عَنِ الْقِتَالِ - : أُمِّيَا
 النَّاسِ الْمُجْتَمِعَةُ أَبْدَانُهُمْ ، الْمُتَفَرِّقَةُ أَهْوَاؤُهُمْ ، مَا عَزَّزَ مِنْ دَعَاكُمْ ، وَلَا اسْتَرَاخَ مَنْ قَاسَاكُمْ ،
 كَلَامُكُمْ يُوْهِنُ الصُّمَّ الصَّلَابَ ، وَفِعْلُكُمْ يُطْمِعُ فِيكُمْ عَدُوَّكُمْ ، إِنْ قُلْتُمْ لَكُمْ : سَيَرُوا إِلَيْهِمْ فِي
 الْحَرِّ ، قُلْتُمْ : أَمْهَلْنَا يَنْسَلِخُ عَنَّا الْحَرُّ ، وَإِنْ قُلْتُمْ لَكُمْ : سَيَرُوا إِلَيْهِمْ فِي الشِّتَاءِ ، قُلْتُمْ : أَمْهَلْنَا
 حَتَّى يَنْسَلِخَ عَنَّا الْبَرْدُ ، فَعَلَ ذِي الدَّيْنِ الْمَطُولُ . مَنْ فَازَ بِكُمْ فَازَ بِالسَّهْمِ الْأَخْيَبِ .
 أَصَبَحْتُ لَا أَصْدِيقُ قَوْلَكُمْ ، وَلَا أَطْمَعُ فِي نَصْرِكُمْ ، فَفَرَّقَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ .
 أَيُّ دَارٍ بَعْدَ دَارِكُمْ تَمْنَعُونَ ؟ ! وَمَعَ أَيِّ إِمَامٍ بَعْدِي تُقَاتِلُونَ ؟ ! أَمَا إِنَّكُمْ سَتُثْلَقُونَ بَعْدِي
 أَثَرَةً يَتَّخِذُهَا عَلَيْكُمْ الصُّلَالُ سُنَّةً ، وَفَقْرًا يَدْخُلُ بُيُوتَكُمْ ، وَسَيْفًا قَاطِعًا ، وَتَتَمَتَّنُونَ عِنْدَ ذَلِكَ
 أَنْتُمْ رَأَيْتُمُونِي وَقَاتَلْتُمْ مَعِي وَفُتِلْتُمْ دُونِي ¹ .

2847 . عنه(عليه السلام) - مِنْ كَلَامِ لَهُ (عليه السلام) فِي اسْتِنَاضِ النَّاسِ - : أَلَا
 وَإِنِّي قَدْ دَعَوْتُكُمْ إِلَى قِتَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَيْلًا وَنَهَارًا ، وَسِرًّا وَإِعْلَانًا ، وَقُلْتُ لَكُمْ : أُغْزَوْهُمْ
 قَبْلَ أَنْ يَغْزَوْكُمْ ، فَوَاللَّهِ مَا غَزِيَّ قَوْمٌ قَطُّ فِي عُقْرِ دَارِهِمْ إِلَّا ذَلُّوا . فَتَوَاكَلْتُمْ وَتَخَاذَلْتُمْ حَتَّى
 شَنَّتْ عَلَيْكُمْ الْغَارَاتُ ، وَمُيَلِّكَتْ عَلَيْكُمْ الْأَوْطَانُ .

هَذَا أَخُو غَامِدٍ وَقَدْ وَرَدَتْ خَيْلُهُ الْأَنْبَارَ ، وَقَتَلَ حَسَنَ بْنَ حَسَنِ الْبَكْرِيِّ ، وَأَزَالَ خَيْلَكُمْ
 عَنْ مَسَالِحِهَا ، وَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ كَانَ يَدْخُلُ عَلَى الْمَرْأَةِ الْمُسْلِمَةِ ، وَالْأُخْرَى الْمُعَاهِدَةَ ،
 فَيَنْتَزِعُ حِجْلَهَا ، وَقُلُوبَهَا² وَقَلَائِدَهَا وَرِعَائَهَا³ ، مَا تَمْنَعُ مِنْهُ إِلَّا بِالِاسْتِرْجَاعِ وَالِاسْتِرْحَامِ .

1 . الغارات : ج 2 ص 483 عن إسماعيل بن رجاء الزبيدي .

2 . القُلْب : السَّوَارِ (النهاية : ج 4 ص 98) .

3 . الرِّعَاث : الْفِرْطَةُ ؛ وَهِيَ مِنْ خُلْيِ الْأُتُنِ وَاحِدَتُهَا : رَغْنَةٌ وَرَعْنَةٌ (النهاية : ج 2 ص 234) .

2846-İmam Ali (a.s): [Enbar’a baskın yapan Sufyan b. Avf’a karşı savaş için Küfe halkını tahrik ettikten sonra ve yarenleri savaştan kaçındığında okuduğu hutbesinde]: Ey bedenleri birlikte ve gönülleri dağınık olan insanlar! Sizi çağıran izzete ulaşmadı ve size katlanan da huzur bulmadı; sözünüz sarp kayaları yumuşatmakta ve işiniz düşmanınızı size heveslendirmektedir. Size sıcakta “onlara doğru yola çıkın” dediğimde “bize mühlet tanı, sıcaktan çıkalım” dediniz; kışta “onlara doğru hareket edin” dediğimde de “bize soğuktan çıkıncaya kadar süre ver” dediniz. Sürekli borcunu ödemeyi erteleyen biri gibi davrandınız! Sizinle zafer kazanan, kırık okla zafer kazanmıştır. Artık sözünüze inanmıyor ve yardımınızı ummuyorum! Allah benimle sizin aranızda ayrılık düşürsün!

Kendi yurdunuzdan (yok olduktan) sonra hangi yurdu savunacaksınız?! Benden sonra hangi imamın yanında savaşacaksınız?! Benden sonra sapkınların, başkalarını size tercih etmeyi sünnet haline getirdiklerini göreceksiniz, fakirlik ve keskin kılıcın evlerinize girdiğini göreceksiniz; işte o zaman beni görmeyi, benimle birlikte savaşmayı ve yanımda öldürülmeyi temenni edeceksiniz!¹

2847-İmam Ali (a.s) [Halkı cihada teşvik ederken]: Bildiğiniz gibi ben sizi, bu toplulukla gece-gündüz, gizli-aşikâr savaşa çağırdım ve size şöyle dedim: "Onlar, sizle savaşmaya gelmeden, siz onlarla savaşmaya gidin. Allah'a andolsun ki kendi yurtlarında savaşılan bir toplum zillate düşer. Ama sizler (bu önemli işi) birbirinize havale ettiniz, birbirinize yardım etmediniz. Sonunda her yandan üzerinize saldırılıp yağmalandınız, yurdunuzda yenik düştünüz, alt edildiniz.

İşte Gamid kavminden biri, ordusuyla Enbar’a girmiş, Hassan b. Hassan Bekri'yi öldürmüş, atlılarını o şehrin sınırlarından sürmüş, uzaklaştırmış. Ayrıca bana haber geldi ki onların bir adamı, bir Müslüman kadınla zimmî (Müslümanların güveninde olan kâfir) bir kadının evine girmiş, halhallerini, bileziklerini, kolyelerini ve küpelerini almış, onlarsa ağlayıp sızlanmaktan başka bir şey yapamamışlardır.

1-el-Gârât , c.2, s.483, İsmail b. Reca Zübeydi'den.

تُمْ انْصَرَفُوا وَاِفِرِينَ مَا نَالَ رَجُلًا مِنْهُمْ كَلِمٌ¹ ، وَلَا أُرِيقُ لَهُمْ دَمٌ ، فَلَوْ أَنَّ امْرَأً مُسْلِمًا مَاتَ مِنْ بَعْدِ هَذَا أَسْفًا مَا كَانَ بِهِ مَلُومًا ، بَلْ كَانَ عِنْدِي بِهِ جَدِيرًا ، فَيَا عَجَبًا عَجَبًا وَاللَّهِ يُمِيتُ الْقَلْبَ وَيَجْلِبُ اللَّهُمَّ مِنْ اجْتِنَاعِ هَؤُلَاءِ عَلَى بَاطِلِهِمْ ، وَتَفَرُّقِكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ ! فَقُبْحًا لَكُمْ وَتَرَحًّا ، حِينَ صِرْتُمْ غَرَضًا يُرْمَى ، يُغَارُ عَلَيْكُمْ وَلَا تُغَيِّرُونَ ، وَتُغْزَوْنَ وَلَا تَغْزُونَ ، وَيُعْصَى اللَّهُ وَتَرْضَوْنَ ! فَإِذَا أَمَرْتُمْ بِالسَّيْرِ إِلَيْهِمْ فِي أَيَّامِ الْحَرِّ قُلْتُمْ : هَذِهِ حَمَازَةُ الْقَيْظِ ، أَهْمَلْنَا يُسَبِّحُ² عَنَّا الْحَرُّ ، وَإِذَا أَمَرْتُمْ بِالسَّيْرِ إِلَيْهِمْ فِي الشِّتَاءِ قُلْتُمْ : هَذِهِ صَبَازَةُ الْقَرِّ ، أَهْمَلْنَا يَنْسَلِخُ عَنَّا الْبَرْدُ ، كُلُّ هَذَا فِرَارًا مِنَ الْحَرِّ وَالْقَرِّ ، فَإِذَا كُنْتُمْ مِنَ الْحَرِّ وَالْقَرِّ تَقْرُونَ ، فَأَنْتُمْ وَاللَّهُ مِنَ السَّيْفِ أَقَرُّ !

يَا أَشْبَاهَ الرِّجَالِ وَلَا رِجَالَ ! حُلُومُ الْأَطْفَالِ ، وَعُقُولُ رِبَاتِ الْحِجَالِ ، لَوَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَرُكُمْ وَلَمْ أَعْرِفْكُمْ مَعْرِفَةً وَاللَّهِ جَرَّتْ نَدْمًا ، وَأَعْقَبَتْ ذَمًّا .

قَاتَلَكُمْ اللَّهُ ! لَقَدْ مَلَأْتُمْ قَلْبِي قَيْحًا ، وَشَحَنْتُمْ صَدْرِي غَيْظًا ، وَجَرَّعْتُمُونِي نُعْبَ³ التَّهَامِ⁴ أَنْفَاسًا ، وَأَفْسَدْتُمْ عَلَيَّ رَأْيِي بِالْعَصِيَانِ وَالْخِذْلَانِ حَتَّى لَقَدْ قَالَتْ قُرَيْشٌ : إِنَّ ابْنَ أَبِي طَالِبٍ رَجُلٌ شُبَّاعٌ ، وَلَكِنْ لَا عِلْمَ لَهُ بِالْحَرْبِ .

لِلَّهِ أَبُوهُمْ ! وَهَلْ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَشَدُّ لَهَا مِرَاسًا ، وَأَقْدَمُ فِيهَا مَقَامًا مِنِّي ! لَقَدْ نَهَضْتُ فِيهَا وَمَا بَلَغْتُ الْعِشْرِينَ ، وَهَا أَنَا قَدْ ذَرَفْتُ عَلَى التَّسْتِينَ ! وَلَكِنْ لَا رَأْيَ لِمَنْ لَا يُطَاعُ !⁵ .

1 . الكَلَمُ : الْجَرْحُ (النهاية : ج 4 ص 199) .

2 . أَيِ يَخْفُ ، وَتَسْبِيحُ الْحَرِّ : سَكَنَ وَقَرَّ (لسان العرب : ج 3 ص 23) .

3 . نُعْبَ : جَمْعُ نُعْبَةٍ ؛ أَيِ جُرْعَةٍ (لسان العرب : ج 1 ص 765) .

4 . التَّهَامُ - بَفَتْحِ التَّاءِ - : الْهَمُّ (شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 80) .

5 . الْكَافِي : ج 5 ص 4 ح 6 عن أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ ، نَهْجُ الْبَلَاغَةِ : الْخُطْبَةُ 27 ، الْغَارَاتُ : ج 2

ص 475 عن مُحَمَّدِ بْنِ مَخْفَفٍ ؛ الْبَيَانُ وَالتَّبْيِينُ : ج 2 ص 53 ، أَنْسَابُ الْأَشْرَافِ : ج 3 ص 201

وَالثَّلَاثَةُ الْأَخِيرَةُ نَحْوَهُ وَرَاجِعُ الْإِرْشَادِ : ج 1 ص 279 .

Düşman (bu savaşta) birçok ganimetle geri dönmüş, onlardan hiç biri yaralanmamış ve hiç birinin kanı dökülmemiştir. Eğer Müslüman bir insan bu olayı duyar da üzüntü ve kederinden ölürse asla kınanmaz. Hatta bana göre ölmesi daha iyidir, uygundur. Hayret ki hayret!

Vallahi bu (düşman) toplum batıda birleşirken, sizin hak yolunda ayrılığa düşmeniz kalpleri öldürür ve üzüntü-keder verir insana. Düşman oklarına hedef olurken yüzleriniz çirkin olsun, kalpleriniz gamla-hüzünle dolsun. Üzerinize baskın düzenleniyor, yağmalanıyorsunuz, ama siz saldırmıyor, savaşıyorsunuz. Allah'a isyan ediyorlar, siz razı oluyorsunuz! Sıcak yaz günlerinde onların üstüne yürümenizi emrettiğim zaman "Şu anda hava sıcak, bize biraz mühlet ver de şu sıcak günler geçsin" dediniz. Kışın üzerlerine yürümenizi emrettiğimde ise, "Bugünler hava çok soğuk, bize biraz mühlet ver de şu soğuklar geçsin" dediniz. Sizler ki sıcak ve soğuktan (bu kadar özür ve bahanelerle) kaçırıyorsunuz; Allah'a yemin olsun ki (savaş meydanlarında) kılıçtan daha çok kaçarsınız!

Ey mertlere benzeyen namertler, çocuk akıllı, yeni zifafa giren kadın akıllılar! Keşke sizi görmeseydim, keşke sizi tanımasaydım. Vallahi sizi tanımam pişmanlık getirdi, kınamayla sonuçlandı.

Allah sizi öldürsün, kalbimi kanla, gönlümü öfkeyle doldurdunuz, her solukta bana yudum yudum dert içirdiniz. Bana baş kaldırıp beni yardımsız bırakarak tedbirimi bozdunuz. Sonunda Kureyş Ali b. Ebi Talib hususunda "O cesur bir adamdır, ama savaş hususunda bilgisi yok" dedi.

Allah babalarını affetsin. Onlardan bir tek kişi var mı ki savaşta benden daha tecrübeli ve benden daha dirençli olsun. Daha yirmi yaşına gelmemiştim ki savaşa hazırlandım. Şu anda altmış yaşımı aştım. Ama itaat edilmeyenin tedbiri bir şey ifade etmez!¹

1-*el-Kâfi*, c.5, s.4, h.6, Ebu Abdurrahman Selma'dan; *Nehcü'l-Belaga*, 27. Hutbe; *el-Gârât*, c.2, s.475, Muhammed b. Mihnef'ten; *el-Beyan ve't-Tebyin*, c.2, s.53; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.201. Ayrıca bkz. *el-İrşad*, c.1, s.279.

2848 . الأماي للطوسي عن ربيعة بن ناجذ : لَمَّا وَجَّهَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ ، سُفْيَانَ بْنَ عَوْفٍ الْغَامِدِيَّ إِلَى الْأَنْبَارِ لِلْغَارَةِ ، بَعَثَهُ فِي سِتَّةِ آلَافِ فَارِسٍ ، فَأَغَارَ عَلَى هَيْتِ وَالْأَنْبَارِ ، وَقَتَلَ الْمُسْلِمِينَ ، وَسَبَى الْحَرِيمَ ، وَعَرَضَ النَّاسَ عَلَى الْبَرَاءَةِ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، اسْتَنْفَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) النَّاسَ ، وَقَدْ كَانُوا تَقَاعَدُوا عَنْهُ ، وَاجْتَمَعُوا عَلَى خِذْلَانِهِ ، وَأَمَرَ مُنَادِيهِ فِي النَّاسِ فَاجْتَمَعُوا ، فَقَامَ خَطِيباً ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ : أَيُّهَا النَّاسُ ، فَوَ اللَّهُ لَا أَهْلُ مِصْرِكُمْ فِي الْأَمْصَارِ أَكْثَرُ فِي الْعَرَبِ مِنَ الْأَنْصَارِ ، وَمَا كَانُوا يَوْمَ عَاهَدُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَنْ يَمْنَعُوهُ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ حَتَّى يُبْلَغَ رِسَالَتِ اللَّهِ إِلَّا قَبِيلَتَيْنِ صَغِيرَتَيْنِ مَوْلُدُهُمَا ، مَا هُمَا بِأَقْدَمِ الْعَرَبِ مِيلَاداً ، وَلَا بِأَكْثَرِهِ عَدَداً ، فَلَمَّا آوَا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَصْحَابُهُ ، وَنَصَرُوا اللَّهَ وَدِينَهُ ، رَمَتْهُمْ الْعَرَبُ عَنْ قَوْسٍ وَاحِدَةٍ ، وَتَحَالَفَتْ عَلَيْهِمُ الْيَهُودُ ، وَعَزَّتْهُمْ الْقَبَائِلُ قَبِيلَةً بَعْدَ قَبِيلَةٍ ، فَتَجَرَّدُوا لِلدِّينِ ، وَقَطَعُوا مَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْعَرَبِ مِنَ الْحَبَائِلِ ، وَمَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْيَهُودِ مِنَ الْعُهُودِ ، وَنَصَبُوا لِأَهْلِ نَجْدٍ وَتِهَامَةٍ ، وَأَهْلِ مَكَّةَ وَالْيَمَامَةِ ، وَأَهْلِ الْحَزْنِ وَأَهْلِ الشَّهْلِ ؛ فَنَاقَةَ الدِّينِ وَالصَّبْرِ تَحْتَ حِمَاسِ الْجِلَادِ ، حَتَّى دَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْعَرَبُ ، فَرَأَى فِيهِمْ قُرَّةَ الْعَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ، فَأَثَمَ فِي النَّاسِ أَكْثَرُ مِنْ أَوْلِيكَ فِي أَهْلِ ذَلِكَ الزَّمَانِ مِنَ الْعَرَبِ .

فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ آدَمُ طَوَالٍ ، فَقَالَ : مَا أَنْتَ كَمُحَمَّدٍ ! وَلَا نَحْنُ كَأَوْلِيكَ الَّذِينَ ذَكَرْتَ ؛ فَلَا تُكَلِّفْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ! فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : أَحْسِنِ مِسْمَعاً تُحْسِنُ إِجَابَةً ، شَكَلْتُكُمْ التَّوَاكُلُ ! مَا تَزِيدُونَنِي إِلَّا غَمًّا ، هَلْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنِّي مِثْلُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) ، وَأَنْتُمْ مِثْلُ أَنْصَارِهِ ، وَإِنَّمَا ضَرَبْتُ لَكُمْ مَثَلًا ، وَأَنَا أَرْجُو أَنْ تَأْسُوا بِهِمْ .

2848-el-Emali, Tusi [Rabia b. Naciz'den]: Muaviye, Enbar'ı yağmalaması için Sufyan b. Avf Gamidi'yi gönderdiğinde yanına altı bin süvari verdi; o da Hit ve Enbar'ı yağmaladı, Müslümanları öldürdü, kadınları esir aldı ve halkı Emirülmümininden (a.s) teberri etmeye zorladı. Emirülmüminin'de (a.s) halkı hareket etmeye çağırdı; daha önce ona yardım etmekten geri kalmışlar ve kendisini yalnız bırakmada ittifak etmişlerdi. İmam'ın (a.s) emriyle çağırıcısı halka seslenince toplandılar. İmam (a.s) konuşma yapmak için ayağa kalktı. Allah'a hamd-ü senada bulunup Resulullah'a (s.a.a) salât-u selam gönderdi. Sonra şöyle buyurdu:

'Ey insanlar! Allah'a yemin olsun ki Arap şehirleri içinde sizin şehrinizin halkı Ensar'dan daha fazladır. Onlar, ilahi mesajları duyurması için Resulullah (s.a.a) ve beraberindeki muhacirleri korumak üzere söz verdikleri gün yeni doğmuş küçücük iki kabileden fazla bir şey değildiler. O iki kabile Arab'ın doğuşta en eskisi ve sayıca en çoğu değillerdi. Ancak Resulullah (s.a.a) ve yarenlerini barındırdıklarında, Allah ve dinine yardım ettiklerinde Arap tek bir yaydan onları hedef aldı; Yahudiler onların aleyhine kendi aralarında antlaşma yaptı ve kabileler birbiri ardınca onlara karşı savaş açtılar. Onlar ise Allah'ın dinine yardıma soyundular, Araplarla olan bağlarını kopardılar, Yahudilerle olan sözleşmelerini bozdular; Necd ve Tuhame halkına, Mekke ve Yemame ahalisine, dağ ve sahra insanlarına karşı savaştılar; din mızrağını sağlam tuttular ve savaş zırhı altında direndiler. Sonunda Arap, Resulullah'a (s.a.a) boyun eğdi ve o, Allah ruhunu almadan önce onları gözünün ışığı olarak gördü. Şimdi sizin halk arasındaki sayınız onların o zamanki Arap içindeki sayısından daha çoktur!'

Buğday renkli ve uzun boylu biri ayağa kalkıp dedi ki: 'Sen Muhammed gibi değilsin! Biz de sözünü ettiğin kişiler gibi değiliz. Öyleyse bize gücümüzü aşan işi yükleme!' Emirülmüminin (a.s) buyurdu: 'İyi dinle ki iyi cevap veresin! Ağıtçılar yasınıza otursun! Sadece sıkıntıyı artırmaktasınız, ben size Muhammed (s.a.a) gibi olduğumu, sizin de onun yarenleri gibi olduğunuzu mu söyledim?! Ben sadece size bir misal getirdim ve onları örnek almanızı ümit etmekteyim.'

ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ : مَا أَحْوَجَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَمَنْ مَعَهُ إِلَى أَصْحَابِ
النَّهْرَوَانِ ، ثُمَّ تَكَلَّمَ النَّاسُ مِنْ كُلِّ نَاحِيَةٍ وَلَعَطُوا ، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ : إِسْتَبَانَ
فَقَدْ الْأَشْتَرِ عَلَى أَهْلِ الْعِرَاقِ ؛ لَوْ كَانَ حَيًّا لَقُلَّ اللَّغَطُ ، وَلَعَلِمَ كُلُّ امْرِئٍ مَا يَقُولُ .

فَقَالَ لَهُمُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ - صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ - : هَبْلَتُكُمُ الْهَوَابِلُ ! لَنَا أَوْجِبُ عَلَيْكُمْ حَقًّا
مِنَ الْأَشْتَرِ ، وَهَلْ لِلْأَشْتَرِ عَلَيْكُمْ مِنَ الْحَقِّ إِلَّا حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ ؟ وَغَضِبَ فَتَزَلَّ .

فَقَامَ حُجْرُ بْنُ عُذِيٍّ وَسَعْدُ بْنُ قَيْسٍ ، فَقَالَا : لَا يَسُوؤُكَ اللَّهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مُرْنَا
بِأَمْرِكَ نَتَّبِعُهُ ، فَوَ اللَّهُ الْعَظِيمِ مَا يَعْظُمُ جَزَعُنَا عَلَى أَمْوَالِنَا أَنْ تُفَرَّقَ ، وَلَا عَلَى عَشَائِرِنَا أَنْ
تُقْتَلَ فِي طَاعَتِكَ ، فَقَالَ لَهُمُ : تَجَهَّزُوا لِلسَّيْرِ إِلَى عَدُونَا .

ثُمَّ دَخَلَ مَنْزِلَهُ (عليه السلام) وَدَخَلَ عَلَيْهِ وَجُوهُ أَصْحَابِهِ ، فَقَالَ لَهُمُ : أَشِيرُوا عَلَيَّ بِرَجُلٍ
صَلِيبٍ نَاصِحٍ يَحْشُرُ النَّاسَ مِنَ السَّوَادِ ، فَقَالَ سَعْدُ بْنُ قَيْسٍ : عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ
بِالنَّاصِحِ الْأَرِيبِ الشُّجَاعِ الصَّلِيبِ مَعْقِلِ بْنِ قَيْسِ التَّمِيمِيِّ ، قَالَ : نَعَمْ ، ثُمَّ دَعَاهُ فَوَجَّهَهُ
وَسَارَ ، وَلَمْ يَعُدْ حَتَّى أُصِيبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)¹ .

5 / 8

غَارَةُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعَدَةَ

2849 . تاريخ الطبري عن عوانة : وَجَّهَ مُعَاوِيَةُ [فِي سَنَةِ 39 هـ] أَيْضاً عَبْدَ اللَّهِ بْنَ
مَسْعَدَةَ الْفَزَارِيَّ فِي أَلْفٍ وَسَبْعِينَ رَجُلًا إِلَى تَيْمَاءَ²

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِيِّ : ص 173 ح 293 ، الْغَارَاتُ : ج 2 ص 479 ؛ شَرْحُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : ج 2 ص 89
كِلَاهُمَا نَحْوَهُ .

2 . تَيْمَاءُ : بَلَدٌ فِي أَطْرَافِ الشَّامِ ، بَيْنَ الشَّامِ وَوَادِي الْقُرَى عَلَى طَرِيقِ حَاجِّ الشَّامِ . وَلَمَّا سَيَّطَرَ
رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلَى وَادِي الْقُرَى صَالَحَهُ أَهْلُ تَيْمَاءَ عَلَى الْبَقَاءِ فِي بِلَادِهِمْ وَدَفَعَ الْجَزِيَّةَ
(أَنْظَرُ مَعْجَمُ الْبُلْدَانِ : ج 2 ص 67) .

Sonra başka biri kalkıp dedi ki: ‘Emirülmüminin (a.s) ve arkadaşları Nehrevanlılara ne kadar da muhtaçtır!’ Sonra halk her köşeden konuşmaya başladı ve gürültü çıkardılar. Bunun üzerine bir kişi ayağa kalktı ve yüksek sesle şöyle dedi: “İraklılar üzerinde Eşter’in boşluğu aşikâr olmuştur. Eğer o olsaydı bağırıtı-gürültü çok az olurdu ve herkes ne söylediğini bilirdi.’

Emirülmüminin (a.s) onlara şöyle buyurdu: “Anneleriniz size ağlasın! Benim üzerindeki hakkım Eşter’den (onun sizin üzerinizdeki hakkından) daha vaciptir! Acaba Eşter’in sizin üzerinizde Müslümanın Müslümana karşı olan hakkından başka bir hakkı var mıydı?” İmam (a.s) öfkeleni ve aşağı indi.

Hucr b. Udiy ve Sâd b. Kays ayağa kalktılar ve dediler ki: ‘Ey Emirülmüminin! Allah sana kötülük göstermesin! Bize emrini buyur, ona uyalım! Yüce Allah’a yemin olsun ki sana itaat yolunda mallarımızın dağılması ve akrabalarımızın öldürülmesine üzülmemiz çok değildir!’ Bunun üzerine İmam (a.s) buyurdu ki: ‘Düşmanımıza doğru hareket için hazırlanın!’

Daha sonra evine girdi; yarenlerinin ileri gelenleri huzuruna vardığında onlara şöyle buyurdu: Bana, halkı buradan düşmana doğru hareketlendirecek sağlam ve nasihatçi bir kişi önerin! Sâd b. Kays dedi ki: ‘Ey Emirülmüminin! Nasihatçi, tecrübeli, cesur ve sağlam bir kişi olarak Makil b. Kays Temimi’yi seçin.’ İmam, “Evet” dedi ve onu çağırıp gönderdi. O da yola çıktı. Emirülmüminin (a.s) şehit oluncaya kadar da geri dönmedi.¹

5/8

ABDULLAH B. MESEDE’NİN BASKINI

2849-Tarih-i Taberi [Avane’den]: Muaviye, ayrıca [Hicri 39 yılında] Abdullah b. Mesede Fezari’yi bin yedi yüz kişilik bir güçle Teyma’ya² gönderdi.

1-el-Emali, Tusi, s.173, h.293; el-Gârât , c.2, s.479; Şerh-i Nehcü’l-Belaga, c.2, s.89.

2-Teyma, Şam’ın etrafında bulunan küçük bir şehirdir. Şam’la Kura vadisi arasında Şam hacılarının yolu üzerindedir. Resulullah (s.a.a) Kura vadisini ele geçirdiğinde Teyma halkının cizye ödemeleri koşuluyla şehirlerinde kalmalarını kabul etti. (bkz. Mucemu’l-Buldan, c.2, s.67).

، وأَمَرَهُ أَنْ يُصَدِّقَ مَنْ مَرَّ بِهِ مِنْ أَهْلِ الْبَوَادِي ، وَأَنْ يَقْتُلَ مَنْ امْتَنَعَ مِنْ عَطَائِهِ صَدَقَةً مَالِهِ ، ثُمَّ يَأْتِي مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ وَالْحِجَازَ ، يَفْعَلُ ذَلِكَ ، وَاجْتَمَعَ إِلَيْهِ بَشَرٌ كَثِيرٌ مِنْ قَوْمِهِ .

فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ عَلِيًّا وَجَّهَ الْمُسَيَّبُ بْنُ نَجْبَةَ الْفَزَارِيَّ ، فَسَارَ حَتَّى لَحِقَ ابْنَ مَسْعَدَةَ بِتِبْيَاءَ فَاقْتَتَلُوا ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى زَالَتِ الشَّمْسُ قِتَالًا شَدِيدًا ، وَحَمَلَ الْمُسَيَّبُ عَلَى ابْنِ مَسْعَدَةَ فَضَرَبَهُ ثَلَاثَ ضَرَبَاتٍ ، كُلِّ ذَلِكَ لَا يَلْتَمِسُ قَتْلَهُ وَيَقُولُ لَهُ : النَّجَاءُ النَّجَاءُ ¹ !

فَدَخَلَ ابْنُ مَسْعَدَةَ وَعَامَّةٌ مِنْ مَعَهُ الْحِصْنَ ، وَهَرَبَ الْبَاقُونَ نَحْوَ الشَّامِ ، وَانْتَهَبَ الْأَعْرَابُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ الَّتِي كَانَتْ مَعَ ابْنِ مَسْعَدَةَ ، وَحَصَرَهُ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ الْمُسَيَّبُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، ثُمَّ أَلْقَى الْحَطَبَ عَلَى الْبَابِ ، وَأَلْقَى النَّيْرَانَ فِيهِ ، حَتَّى احْتَرَقَ .

فَلَمَّا أَحْسَسُوا بِالْهَلَاكِ أَشْرَفُوا عَلَى الْمُسَيَّبِ فَقَالُوا : يَا مُسَيَّبُ ! قَوْمَكَ ! فَارِّقْ لَهُمْ ، وَكِرِهَ هَلَاكِهِمْ ، فَأَمَرَ بِالنَّارِ فَأُطْفِئَتْ ، وَقَالَ لِأَصْحَابِهِ : قَدْ جَاءَنِي عُيُونٌ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ جُنْدًا قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْكُمْ مِنَ الشَّامِ ، فَانْصَمُوا فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ .

فَخَرَجَ ابْنُ مَسْعَدَةَ فِي أَصْحَابِهِ لَيْلًا حَتَّى لَحِقُوا بِالشَّامِ ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ شَيْبٍ : سِرْ بِنَا فِي طَلَبِهِمْ ، فَأَبَى ذَلِكَ عَلَيْهِ ، فَقَالَ لَهُ : عَشَشْتَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَدَاهَنْتَ فِي أَمْرِهِمْ ² .

2850 . تاريخ البعقوبي : بَعَثَ مُعَاوِيَةُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعَدَةَ بْنِ حُذَيْفَةَ بْنِ بَدْرِ الْفَزَارِيَّ فِي جَرِيدَةِ خَيْلٍ ³ ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَقْصِدَ الْمَدِينَةَ وَمَكَّةَ فَسَارَ فِي أَلْفٍ وَسَبْعِمِئَةٍ .

فَلَمَّا أَتَى عَلِيًّا الْخَبْرَ وَجَّهَ الْمُسَيَّبُ بْنُ نَجْبَةَ الْفَزَارِيَّ ، فَقَالَ لَهُ : يَا مُسَيَّبُ ! إِنَّكَ مِمَّنْ أَثِقُ بِضَلَاحِهِ وَبَأْسِهِ وَنَصِيحَتِهِ ، فَتَوَجَّهْ إِلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ وَأَثِّرْ فِيهِمْ

1 . أي انجو بنفسك (أنظر النهاية : ج 5 ص 25) .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 134 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 426 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 320 .

3 . جريدة من الخيل : هي التي جُرِّدَتْ مِنْ مَعْظَمِ الْخَيْلِ لَوَجْهِه ، وَقِيلَ : الْخَالِيَّةُ مِنَ الرِّجَالِ وَالسَّقَاطِ (أساس البلاغة للزمخشري : ص 56) .

Ona karşısına çıkan bütün bedevilerden zekât almasını, malının zekâtını vermekten kaçınanları da öldürmesini emretti. Sonra da Mekke, Medine ve Hicaz'a gidecek, (oralarda da) aynısını yapacaktı. Kabillesinden birçok kişi onun etrafına toplandı.

Bu haber Ali'ye (a.s) ulaşınca Museyyib b. Necebe Fezari'yi gönderdi. O, yola çıktı ve Teyma'da İbn-i Mesede'ye vardı. Ogün gün batımına kadar şiddetli bir savaşa giriştiler. Museyyib, İbn-i Mesede'ye hücum etti ve ona üç darbe indirdi. Bu darbelerin hiçbirisiyle onu öldürmek istememişti ve ona, "Kendini kurtar, kendini kurtar!" diyordu.

İbn-i Mesede ve yanındakilerin hepsi kaleye girdiler; geri kalanlar da Şam'a doğru kaçtılar. Bedeviler, İbn-i Mesede'nin yanında bulunan zekât develerini yağmaladılar. Museyyib, onu ve yanındakileri üç gün muhasara altında tuttu. Sonra da kapıya odun atıp kaleyi ateşe verdi, yaktı.

Onlar helak olacaklarını hissedince Museyyib'e dediler ki: 'Ey Museyyib! Biz senin akrabalarınız!' Museyyib onlara acıdı ve helak olmalarını istemedi; ateşin söndürülmesini emretti ve yarenlerine dedi ki: Casusların bana verdiği habere göre Şam'dan bir ordu size doğru gelmektedir. O halde hepiniz bir yere toplanın.

İbn-i Mesede yarenleriyle birlikte geceleyin yola çıktı ve kendilerini Şam'a ulaştırdılar. Abdurrahman b. Şebib, Museyyib'e dedi ki: 'Bizi onun peşinden gönder!' Fakat o bunu kabul etmedi. Abdurrahman ona dedi ki: 'Sen Emirülmüminin'e hıyanet ettin ve onlarla uzlaştın!'¹

2850-Tarih-i Yakubi: Muaviye, Abdullah b. Mesede b. Huzeyfe b. Bedr Fezari'yi özel bir süvari birliğiyle gönderdi; ona, Medine ve Mekke'ye gitmesini emretti. O da bin yedi yüz kişiyle yola çıktı.

Bu haber Ali'ye (a.s) ulaşınca Museyyib b. Necebe Fezari'yi gönderdi ve ona şöyle buyurdu: 'Ey Museyyib! Sen, benim salâhiyetine, cesaretine ve samimiyetine güvendiğim kimselerdensin. Şimdi o kavme doğru hareket et ve onların peşinde ol!

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.134; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.426; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.320.

وإن كانوا قومك . فقال له المسيب : يا أمير المؤمنين ! إن من سعادتي أن كنت من ثقاتك .

فخرج في ألفي رجل من همدان وطيء وغيرهم ، وأعد السير ، وقدم مقدمته ، فلقوا عبد الله بن مسعدة ، فقاتلوه ، فلاحقهم المسيب ، فقاتلهم حتى أمكنه أخذ ابن مسعدة ، فجعل يتحاماها¹ .

وانهزم ابن مسعدة ، فتحصن بتياء وأحاط المسيب بالحصن ، فحصر ابن مسعدة وأصحابه ثلاثاً ، فناداه : يا مسيب ! إنما نحن قومك ، فليمسك الرِّحْمُ ، فحلى لابن مسعدة وأصحابه الطريق ، ونجا من الحصن .

فلما جئهم الليل خرجوا من تحت ليلتهم حتى لحقوا بالشام ، وصبح المسيب الحصن ، فلم يجد أحداً .

فقال عبد الرحمن بن شبيب : داهنت والله يا مسيب في أمرهم ، وعششت أمير المؤمنين . وقدم على عليّ فقال له عليّ : يا مسيب ! كنت من نصاحي ، ثم فعلت ما فعلت ! ، فحبسه أياماً ، ثم أطلقه وولاه قبض الصدقة بالكوفة² .

6 / 8

غارة الضحاك بن قيس

2851 . الغارات عن عبد الرحمن بن مسعدة الفزاري : دعا معاوية الضحاك بن قيس الفهري ، وقال له : سر حتى تمر بناحية الكوفة ، وترتفع عنها ما استطعت ، فمن وجدته من الأعراب في طاعة عليّ فأغر عليه

1 . أي : يتوقاه ويجتنبه (أنظر لسان العرب : ج 14 ص 200) .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 196 ; أنساب الأشراف : ج 3 ص 209 نحوه .

Gerçi onlar senin akrabaların olsa bile...' Museyyib dedi ki: 'Ey Emirülmüminin! Senin güvendiğin kişilerden olmam benim için saadettir!'

O, Hemdan, Tay ve diğer kabilelerden insanların bulunduğu iki bin kişilik bir güçle yola çıktı, aceleyle hareket ediyordu. Öncü birliğini önden gönderdi ve onlar Abdullah b. Mesede'nin karşısına çıkıp onunla savaştılar. Sonra Museyyib de onlara katıldı ve savaşmaya başladı. Nitekim İbn-i Mesede'yi tutuklama imkânını elde etti, fakat bundan kaçınmaya başladı.

İbn-i Mesede kaçtı ve Teyma'da kaleye sığındı. Museyyib kaleyi kuşatmaya aldı; İbn-i Mesede ve yarenlerini üç gün muhasara altında tuttu. İbn-i Mesede şöyle seslendi: "Ey Museyyib! Bizler senin akrabalarınız, o halde akrabalık bağını gözet!" Bunun üzerine İbn-i Mesede ve yarenlerine yolu açık bıraktı, kaleden kurtuldular.

Gece olduğunda ise karanlıktan istifade ederek kendilerini Şam'a ulaştırdılar. Sabah olduğunda Museyyib kaleye girdi ve kimseyi bulamadı.

Abdurrahman b. Şebib dedi ki: Ey Museyyib! Allah'a yemin olsun ki onlara yumuşak davrandın ve Emirülmüminin'e hıyanet ettin!

Ali'nin (a.s) yanına geldiğinde Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: "Ey Museyyib! Sen benim samimi dostlarımdandın; sonra yaptın yapacağın!" Daha sonra onu birkaç gün hapse attı. Sonra serbest bıraktı ve Küfe'de zekât toplama görevini ona verdi.¹

6/8

ZAHhak B. KAYS'IN BASKINI

2851-el-Gârât (Abdurrahman b. Mesede Fezari'den): Muaviye, Zahhak b. Kays Fihri'yi çağırıp ona dedi ki: "Yola çık ve Küfe'yi geç, elinden geldiği ölçüde oradan uzaklaş. Sonra bedevilerden Ali'nin itaatinde olan kimi bulursan talan et;

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.196; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.209.

وإن وجدت له مسلحة¹ أو خيلاً فأغز عليها ، وإذا أصبحت في بلدة فأمس في أخرى ، ولا تقيم ليخيل بلغك أنها قد سرحت إليك لتلقاها فتقاتلها ، فسرعه فيما بين ثلاثة آلاف إلى أربعة آلاف جريدة خيل .

فأقبل الضحاك يأخذ الأموال ، ويقتل من لقي من الأعراب حتى مر بالشعلية فأغار خيله على الحاج ، فأخذ أمتعتهم ، ثم أقبل فلقي عمرو بن عُميس بن مسعود الدهلي - وهو ابن أخي عبد الله بن مسعود صاحب رسول الله (صلى الله عليه وآله) - فقتله في طريق الحاج عند القططانة² وقتل معه ناساً من أصحابه .

قال أبو روق : فحدثني أبي أنه سمع علياً (عليه السلام) وقد خرج إلى الناس وهو يقول على المنبر : يا أهل الكوفة ! أخرجوا إلى العبد الصالح عمرو بن عُميس ، وإلى جيوشكم قد أصيب منها طرف ؛ أخرجوا فقاتلوا عدوكم وامنعوا حريمكم ، إن كنتم فاعلين . قال : فردوا عليه رداً ضعيفاً ، ورأى منهم عجزاً وفشلاً فقال :

والله ، لوددت أن لي بكل مئة منكم رجلاً منهم ، ويحكم أخرجوا معي ، ثم فروا عني إن بدا لكم ، فوالله ما أكره لقاء ربي على نيتي وبصيرتي ، وفي ذلك روح لي عظيم ، وفرج من مناجاتكم ومفاساتكم ومماراتكم مثل ما تدارى البكار العمدة ، والشباب المتهرة ، كلما خيبت من جانب تهتكت على صاحبها من جانب آخر ، ثم نزل . فخرج يمشي حتى بلغ الغريين³ ، ثم دعا حجر بن عدي الكندي من خيله فعقد له ثم راية على أربعة آلاف ، ثم سرعه⁴ .

1 . المسلحة : كالنغر والمرقب يكون فيه أقوام يرقبون العدو لنلا يطرقهم على غفلة ، فإذا رأوه

أعلموا أصحابهم ليتأهبوا له . والجمع : مسالح (النهاية : ج 2 ص 388) .

2 . القططانة : موضع قرب الكوفة من جهة البرية بالطف ، كان بها سجن النعمان بن المنذر (معجم البلدان : ف ج 4 ص 374) .

3 . الغريان : طربالان ، وهما بناءان كالصومعتين بظاهر الكوفة ، قرب قبر علي بن أبي طالب (معجم البلدان : ج 4 ص 196) .

4 . سرحت فلاناً إلى موضع كذا : إذا أرسلته (لسان العرب : ج 2 ص 479) .

Ali'ye ait sınır bekçileri veya süvariler bulduğunda onlara da baskın yap! Eğer sabah bir şehirde olursan akşam başka bir şehirde ol ve sakın senin karşına çıkmak için gönderilmiş bir ordunun karşısında durup onlarla savaşmayasın!" Onu üç veya dört bin kişilik özel bir süvari birliği ile gönderdi.

Zahhak, önüne çıkan malları talan ederek ve karşılaştığı bedevileri öldürerek ilerledi. Salebiye'den geçtiğinde ordusu hacılara baskın yaptı ve onların mallarını talan etti. Daha sonra ilerlemeye devam etti ve [Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi Abdullah b. Mesud'un kardeşi oğlu] Amr b. Umeys b. Mesud'la karşılaştı; Kutkutane'de ¹ hac yolunda olduğu halde onu ve yanındaki yarenlerinden bir cemaati öldürdü.

Ebu Ravk diyor ki: Babam bana, Ali'den (a.s) halkın içine çıkıp minberden şöyle konuştuğunu duyduğunu rivayet etti: 'Ey Küfe halkı! Şu Salih kul olan Amr b. Umeys'e ve bir bölümü öldürülmüş ordunuza doğru yola çıkın! Çıkın da düşmanınıza karşı savaşın ve namusunuzu koruyun, eğer yapacaksanız!'

Ona çok zayıf bir cevap verdiler. İmam onlarda zaaf ve gevşeklik görünce şöyle buyurdu:

"Vallahi sizden yüz kişi yerine onlardan birine sahip olmak istedim, yazıklar olsun size! Benimle birlikte çıkın, sonra dilerseniz kaçın! Allah'a yemin olsun ki üzerinde bulunduğum niyet ve basiretle Rabbime kavuşmaktan rahatsız olmam; bunda benim için ferahlık, sizinle konuşmaktan, size katlanmaktan ve sizi idare etmekten [ki su çeken genç develeri ya da bir tarafı dikildiğinde diğer tarafı sahibi üzerinde parçalanan çürük elbiseleri idare etmek gibidir] kurtuluş vardır." Sonra aşağı indi.

Dışarı çıktı ve yaya halde Gariyyan'a ² geldi. Sonra ordusundan Hucr b. Adiy Kindi'yi çağırıp sancağı teslim etti ve dört bin kişilik bir güçle onu yola çıkardı.

1-Kutkutane, Küfe yakınlarında ve Kerbela'da kara yolu yönündeki bir şehirdir. Numan b. Munzir'in zindanı oradaydı. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.374).

2-Gariyyan, iki yüksek bina anlamına gelir; Küfe sırtlarında ve Ali b. Ebu Talib'in kabrine yakın bir yerde rahip hücrelerine benzer iki ambardır. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.196).

فَخَرَجَ حَتَّى مَرَّ بِالسَّمَاءِ¹ - وَهِيَ أَرْضُ كَلْبٍ - فَلَقِيَ بِهَا امْرَأَ الْقَيْسِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ أَوْسٍ بْنِ جَابِرٍ بْنِ كَعْبٍ بْنِ عَلِيمِ الْكَلْبِيِّ أَصْهَارَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهم السلام) ، فَكَانُوا أَدْلَاءَهُ عَلَى طَرِيقِهِ وَعَلَى الْمِيَاهِ ، فَلَمْ يَزَلْ مُغْدًا فِي أَثَرِ الصَّحَّاحِ حَتَّى لَقِيَهُ بِنَاجِيَةٍ تَدْمُرُ فَوَاقِفَهُ فَاقْتَتَلُوا سَاعَةً ، فَقُتِلَ مِنْ أَصْحَابِ الصَّحَّاحِ تِسْعَةٌ عَشَرَ رَجُلًا ، وَقُتِلَ مِنْ أَصْحَابِ حُجْرٍ رَجُلَانِ : عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَعَبْدُ اللَّهِ الْغَامِذِيُّ ، وَحَجَرَ اللَّيْلُ بَيْنَهُمْ ، فَمَضَى الصَّحَّاحُ ، فَلَمَّا أَصْبَحُوا لَمْ يَجِدُوا لَهُ وَلَا أَصْحَابَهُ أَثَرًا² .

2852 . تاريخ الطبري عن عوانة : وَجَّهَ مُعَاوِيَةُ الصَّحَّاحَ بْنَ قَيْسٍ ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَمُرَّ بِأَسْفَلِ وَاقِصَةٍ³ ، وَأَنْ يُغَيِّرَ عَلَى كُلِّ مَنْ مَرَّ بِهِ مَمْنٌ هُوَ فِي طَاعَةِ عَلِيٍّ مِنَ الْأَعْرَابِ ، وَوَجَّهَ مَعَهُ ثَلَاثَةَ آلَافٍ رَجُلٍ . فَسَارَ فَأَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ ، وَقَتَلَ مَنْ لَقِيَ مِنَ الْأَعْرَابِ ، وَمَرَّ بِالشَّعْلِيَّةِ فَأَغَارَ عَلَى مَسَالِحِ عَلِيٍّ ، وَأَخَذَ أَمْنِيَّتَهُمْ ، وَمَضَى حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْفُطَيْطَانَةِ .

فَأَتَى عَمْرُو بْنُ عُمَيْسٍ بْنِ مَسْعُودٍ ، وَكَانَ فِي خَيْلِ لِعَلِيٍّ وَأَمَامَهُ أَهْلُهُ ، وَهُوَ يُرِيدُ الْحَجَّ ، فَأَغَارَ عَلَى مَنْ كَانَ مَعَهُ ، وَحَبَسَهُ عَنِ الْمَسِيرِ . فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ عَلِيًّا سَرَّحَ حُجْرَ بْنَ عَدِيٍّ الْكِنْدِيِّ فِي أَرْبَعَةِ آلَافٍ ، وَأَعْطَاهُمْ خَمْسِينَ خَمْسِينَ ، فَلَحِقَ الصَّحَّاحَ بِتَدْمُرٍ فَقَتَلَ مِنْهُمْ تِسْعَةً عَشَرَ رَجُلًا ، وَقُتِلَ مِنْ أَصْحَابِهِ رَجُلَانِ ، وَحَالَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ ، فَهَرَبَ الصَّحَّاحُ وَأَصْحَابُهُ ، وَرَجَعَ حُجْرٌ وَمَنْ مَعَهُ⁴ .

- 1 . السَّمَاءُ : ماء بالبادية ، وبادية السماوة التي هي بين الكوفة والشام قفري أظنها مسماة بهذا الماء ، وقال السكري : السماوة ماء لكلب (معجم البلدان : ج 3 ص 245) .
- 2 . الغارات : ج 2 ص 421 ، الإرشاد : ج 1 ص 271 نحوه إلى «من جانب آخر» ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 197 نحوه .
- 3 . واقصة : منزل بطريق مكة بين القرعاء وعقبة الشيطان (راجع معجم البلدان : ج 5 ص 354) .
- 4 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 135 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 426 نحوه .

Hucr yola çıktı ve yolu Semave'den ¹ geçince orada [Hüseyin b. Ali'nin (a.s) damatlarından olan] İmruu'l Kays b. Adiy b. Avs b. Cabir b. Kab b. Uleyym Kelbi ile karşılaştı. Onlar, yollar ve sular konusunda onun kılavuzlarıydı. Hucri, süratle Zahhak'ın peşine düştü ve nitekim Tedmur bölgesinde onunla karşılaştı. Karşısına çıktı ve bir süre savaştılar; Zahhak'ın yarenlerinden on dokuz kişi öldürüldü. Hucri'nin yarenlerinden ise iki kişi öldürüldü: Abdurrahman ve Abdullah Gamidi. Gece iki ordu arasına set çektiğinde Zahhak (karanlıktan yararlanarak) kaçtı. Sabah olduğunda ondan ve yarenlerinden hiçbir iz bulamadılar.²

2852-Tarih-i Taberi [Avane'den]: Muaviye, Zahhak b. Kays'ı gönderdi ve ona Vakısa'nın ³ aşağısından geçmesini, karşısına çıkan bedevilerden Ali'nin itaatinde olanları da yağmalamasını emretti. Onunla birlikte üç bin kişi gönderdi.

O hareket etti; halkın mallarını alıyor, karşısına çıkan bedevileri öldürüyordu. Salebiye'den geçtiğinde Ali'nin (a.s) sınır bekçilerine baskın yaptı ve onların mallarını talan edip yoluna devam etti, nihayet Kutkutane'ye vardı.

Sonra Amr b. Umeys b. Mesud'a doğru gitti. O, Ali'nin (a.s) süvarilerinden ve önünde bulunan ailesiyle hacca gitmek istiyordu. Zahhak onu ve beraberindekileri talan etti, hareket etmesini engelledi.

Bu haber Ali'ye (a.s) ulaşınca Hucri b. Adiy Kindi'yi dört bin kişiyle yola çıkardı ve onlara elli elli verdi. Hucri, Tedmur'da Zahhak'a yetişti ve onlardan on dokuz kişi öldürdü, kendi yarenlerinden ise iki kişi öldürüldü. Sonra gece taraflar arasında engel oldu. Zahhak ve yarenleri (gecenin karanlığından faydalanarak) kaçtılar. Hucri ve beraberindekiler de geri döndüler.⁴

1-Semave, çölde bulunan sudur. Küfe ile Şam arasında bulunan "Semave" sahrasındaki alana bu suyun isminin verildiğini sanıyorum. Sukri, Semave'nin Kelb kabilesine ait bir su olduğunu söyler. (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.245).

2-*el-Gârât*, c.2, s.421; *el-İrşad*, c.1, s.271; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.197.

3-Vakısa, Mekke yolunda Kar'a ile Şeytan boğazı arasındaki bölgedir. (Bkz. *Mucemu'l-Buldan*, c.5, s.354).

4-Tarih-i Taberi, c.5, s.135; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.426.

2853 . تاريخ يعقوبي : جَلَسَ عَلِيٌّ فِي الْمَسْجِدِ ، فَتَدَبَّ النَّاسُ ، وَانْتَدَبَ أَرْبَعَةُ آلَافٍ ، فَسَارَ بِهِمْ فِي طَلَبِ الْقَوْمِ ، وَأَعَدَّ الْمَسِيرَ حَتَّى لَقِيَهُمْ بِتَدْمُرَ مِنْ عَمَلِ حِمَصَ ، فَقَاتَلَهُمْ فَهَزَمَهُمْ ، حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى الصَّخَاكِ ، وَحَجَرَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ ، فَأَدْلَجَ¹ الصَّخَاكُ عَلَى وَجْهِهِ مُنْصَرِفًا ، وَشَنَّ حُجْرُ بْنُ عَدِيٍّ وَمَنْ مَعَهُ الْغَارَةَ فِي تِلْكَ الْبِلَادِ يَوْمَيْنِ وَلَيْلَتَيْنِ² .

2854 . الإمام علي (عليه السلام) : بَعْدَمَا أَعَارَ الصَّخَاكُ بْنُ قَيْسٍ عَلَى الْقُطُطَانَةِ ، فَبَلَغَ عَلِيًّا إِقْبَالَهُ وَأَنَّهُ قَدْ قَتَلَ ابْنَ عُمَيْسٍ - : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! أَخْرِجُوا إِلَى جَيْشِ لَكُمْ قَدْ أُصِيبَ مِنْهُ طَرْفٌ ، وَإِلَى الرَّجُلِ الصَّالِحِ ابْنِ عُمَيْسٍ³ فَاْمْنَعُوا حَرِيمَكُمْ وَقَاتِلُوا عَدُوَّكُمْ ، فَزِدُوا رَدًّا ضَعِيفًا . فَقَالَ :

يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ ! وَدِدْتُ أَنَّ لِي بِكُمْ بِكُلِّ ثَلَاثِيَةِ مِنْكُمْ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، وَوَيْلٌ لَهُمْ ! قَاتَلُوا مَعَ تَصَبُّرِهِمْ عَلَى جَوْرِ . وَيَحْكُمُ ! أَخْرِجُوا مَعِيَ ، ثُمَّ فَرَّوْا عَنِّي إِنْ بَدَا لَكُمْ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرْجُو شَهَادَةً ، وَإِنَّمَا لَتَدُورُ عَلَى رَأْسِي مَعَ مَا لِي مِنَ الرُّوحِ الْعَظِيمِ فِي تَرْكِ مُدَارَاتِكُمْ كَمَا تُدَارِي الْبِكَارَ الْعُمَرَةَ⁴ ، أَوْ الثِّيَابَ الْمُتَهَيَّكَةَ ، كُلَّمَا حِيَصَتْ⁵ مِنْ جَانِبٍ تَهَيَّكَتْ مِنْ جَانِبٍ⁶ .

2855 . الإرشاد - لَمَّا بَلَغَ عَلِيًّا (عليه السلام) غَارَةُ الصَّخَاكِ بْنِ قَيْسٍ وَقَتْلَهُ ابْنَ عُمَيْسٍ - : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! أَخْرِجُوا إِلَى الْعَبْدِ الصَّالِحِ وَإِلَى جَيْشِ لَكُمْ قَدْ أُصِيبَ مِنْهُ طَرْفٌ ، أَخْرِجُوا فَقَاتِلُوا عَدُوَّكُمْ ، وَامْنَعُوا حَرِيمَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ .
قَالَ : فَزِدُوا عَلَيْهِ رَدًّا ضَعِيفًا ، وَرَأَى مِنْهُمْ عَجْزًا وَفَشْلًا .

1 . يُقَالُ أَدْلَجَ : إِذَا سَارَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ (النهاية : ج 2 ص 129) .

2 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 196 .

3 . في المصدر : «ابن عميش» ، والصحيح ما أثبتناه .

4 . العُمر : الجاهل الغرّ الذي لم يجرب الأمور (النهاية : ج 3 ص 385) .

5 . حَاصَ الثَّوبُ : خَاطَهُ (النهاية : ج 1 ص 461) .

6 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 195 .

2853-Tarih-i Yakubi: Ali (a.s) mescitte oturdu ve halkı çağırdı. Bu çağrısıyla dört bin kişi toplanınca onları o kavmin (Zahhak ve adamları) peşinden gönderdi. Onlar süratle hareket ettiler ve nitekim Hıms bölgesine bağlı Tedmur’da onlarla karşılaştılar; savaştılar ve onları bozguna uğrattılar. Tam Zahhak’a ulaşmıştı ki gece aralarına engel ördü. Zahhak da gecenin başlamasıyla birlikte gerisin geri dönüp kaçtı. Hucr ve adamları iki gün-iki gece her yönden o şehirlerdeki yağmacılara saldırdılar.¹

2854-İmam Ali (a.s): [Zahhak b. Kays, Kutkutane’ye baskın yapmasının ve onun ilerleyerek İbn-i Umeys’i öldürdüğü haberinin Ali’ye (a.s) ulaşmasının ardından]: “Ey Küfe halkı! Kendinizden olan ve bir bölümü öldürülmüş orduya yardım etmek için yola çıkın; o salih kişiye, İbn-i Umeys’e yardıma çıkın! Namusunuzu savunun ve düşmanınızla savaşın!” Ancak ona zayıf bir cevap verdiklerinde şöyle buyurdu:

Ey Irak ahalisi! Sizden her sekiz kişinin yerine Şam halkından bir kişiye sahip olmak isterdim! Yazıklar olsun onlara! Onlar zulümlerinde direnerek savaştılar. Yazıklar olsun size! Hele benimle yola çıkın, sonra isterseniz etrafımdan kaçıp gidersiniz! Allah’a yemin olsun ki ben şehadeti ümid ediyorum ve o başımda dönüp durmaktadır. Bununla birlikte aynen su çeken deneyimsiz develeri idare etmek ya da bir tarafı dikildiğinde diğer tarafı parçalanan bir elbiseyi idare etmek gibi sizinle idare etmekten kurtulacağım için bana (şehadette) büyük bir rahatlık vardır.²

2855-el-İrşad [Zahhak b. Kays’ın baskını ve İbn-i Umeys’i öldürmesi haberi Ali’ye (a.s) ulaşınca]: Ey Küfe halkı! Şu salih kişiye ve bir kısmı öldürülmüş size ait orduya yardım etmek için yola çıkın! Eğer gerçekten iş ehliyseniz çıkıp düşmanınızla savaşın ve namusunuzu koruyun!

Ona zayıf bir cevap verdiler. Onlardaki bu acizlik ve gevşekliği görünce şöyle buyurdu:

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.196.

2-Tarih-i Yakubi, c.2, s.195.

فَقَالَ : وَاللَّهِ لَوِدِدْتُ أَنَّ لِي بِكُلِّ ثَلَاثَةِ مِنْكُمْ رَجُلًا مِنْهُمْ ، وَيَحْكُمُ ! أَخْرَجُوا مَعِيَ ثُمَّ فَرَّوْا عَلَيَّ إِنْ بَدَأَ لَكُمْ ، فَوَاللَّهِ مَا أَكْرَهُ لِقَاءَ رَبِّي عَلَى نَيْتِي وَبَصِيرَتِي ، وَفِي ذَلِكَ رَوْحٌ لِي عَظِيمٌ ، وَفَرَجٌ مِنْ مُنَاجَاتِكُمْ وَمُقَاسَاتِكُمْ وَمُدَارَاتِكُمْ مِثْلَ مَا تُدَارَى الْبَكَارُ الْعَمِدَةُ أَوْ الشَّيْبُ الْمُنْتَبِرَةُ ، كُلَّمَا خِيطَتْ مِنْ جَانِبٍ تَهْتَكَتْ مِنْ جَانِبٍ عَلَى صَاحِبِهَا ¹ .

2856 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ كَلَامِ لَهُ بَعْدَ غَارَةِ الصَّخَاكِ بْنِ قَيْسٍ صَاحِبِ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْحَاجِّ بَعْدَ قِصَّةِ الْحَكَمَيْنِ وَفِيهَا يَسْتَنْهَضُ أَصْحَابَهُ لِمَا حَدَّثَ فِي الْأَطْرَافِ - : أَيْهَا النَّاسُ الْمُجْتَمِعَةُ أَبْدَانُهُمْ ، الْمُخْتَلِفَةُ أَهْوَاؤُهُمْ ، كَلَامُكُمْ يُوهِي الضَّمَّ الصَّلَابِ ، وَفَعْلُكُمْ يُطْمِعُ فَيْكُمُ الْأَعْدَاءُ ؛ تَقُولُونَ فِي الْمَجَالِسِ كَيْتٌ وَكَيْتٌ ، فَإِذَا جَاءَ الْقِتَالُ قُلْتُمْ : حَيْدِي حَيَادٍ ² .

مَا عَزَّتْ دَعْوَةٌ مِنْ دَعَائِمٍ ، وَلَا اسْتَرَاخَ قَلْبٌ مِنْ قَاسِمٍ ، أَعَالِيلُ بِأَضَالِيلٍ ، وَسَأَلْتُمُونِي التَّطْوِيلَ ، دِفَاعَ ذِي الدَّيْنِ الْمَطُولِ ، لَا يَمْنَعُ الضَّيْمَ الدَّلِيلُ ، وَلَا يُدْرِكُ الْحَقُّ إِلَّا بِالْجِدِّ .
أَيُّ دَارٍ بَعْدَ دَارِكُمْ تَمْنَعُونَ ، وَمَعَ أَيِّ إِمَامٍ بَعْدِي تُقَاتِلُونَ ؟ الْمَغْرُورُ وَاللَّهُ مَنْ عَزَّرْتُمُوهُ .

وَمَنْ فَازَ بِكُمْ فَقَدْ فَازَ - وَاللَّهِ - بِالسَّهْمِ الْأَخْيَبِ ، وَمَنْ رَمَى بِكُمْ فَقَدْ رَمَى بِأَفْوَاقٍ نَاصِلٍ ، أَصَبَحْتُ وَاللَّهِ لَا أَصْدِيقَ قَوْلُكُمْ ، وَلَا أَطْمَعُ فِي نَصْرِكُمْ ، وَلَا أَوْعِدُ الْعَدُوَّ بِكُمْ ، مَا بِالْكُمْ ؟ مَا دَوَاؤُكُمْ ؟ مَا طِبُّكُمْ ؟ الْقَوْمُ رِجَالٌ أَمْثَالُكُمْ ، أَقُولُ لَا يَغْيِرُ عِلْمٌ ، وَغَفْلَةٌ مِنْ غَيْرِ وَرَعٍ ، وَطَمَعٌ فِي غَيْرِ حَقٍّ ؟ ⁴

1 . الإرشاد : ج 1 ص 271 ، الغارات : ج 2 ص 423 عن أبي روق عن أبيه ؛ أنساب الأشراف : ج 3

ص 198 كلاهما نحوه وراجع تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 195 .

2 . جبيدي : أي مبلي . وحياد بوزن قَطَام (النهاية : ج 1 ص 466) .

3 . أي رَمَى بِسَهْمٍ مُنْكَسَرٍ الْفَوْقَ لَا تَصِلُ فِيهِ . وَالْفَوْقُ : مَوْضِعُ الْوَثْرِ مِنْهُ (النهاية : ج 3 ص 480) .

4 . نهج البلاغة : الخطبة 29 ، الإرشاد : ج 1 ص 273 ، الأمالي للطوسي : ص 180 ح 302 ؛ أنساب

الأشراف : ج 3 ص 154 كلاهما عن جندب بن عبد الله الأزدي ، البيان والتبيين : ج 2 ص 56 ،

الإمامة والسياسة : ج 1 ص 171 كلها نحوه إلى «لا أطمع في نصركم» .

Sizden her sekiz kişinin yerine onlardan bir kişiye sahip olmak istedim! Yazıklar olsun size! Hele benimle yola çıkın, sonra isterseniz etrafımdan kaçıp gidersiniz! Allah'a yemin olsun ki ben bu niyetim ve basiretimle Rabbime kavuşmaktan rahatsız olmam. Bunda (şehadette) bana büyük bir rahatlık vardır; sizinle konuşmaktan, size katlanmaktan, su çeken deneyimsiz develeri veya bir tarafı dikildiğinde diğer tarafı sahibinin üzerinde parçalanmış elbiseleri idare etmek gibi sizi idare etmekten kurtuluş vardır.¹

2856-İmam Ali (a.s) [Hakemeyn olayından sonra Muaviye'nin adamı Zahhak b. Kays hacıları talan etti. İmam bu hutbesinde yarenlerini etrafta ortaya çıkan olaylara karşı savaşmaya teşvik etmiştir]: "Ey bedenleri bir araya gelip toplanmış, heva-hevesleri farklı insanlar, sözleriniz sert kayaları bile parçalar, ameliniz, düşmanlarınızı hakkınızda ümitlendirir. Meclislerde şöyle böyle diyorsunuz (erkeklik taşıyorsunuz), ama savaş zamanı gelince düşmandan kaçış çılgınlıkları atıyorsunuz.

Sizleri (yardıma) davet edenin daveti, güç bulmaz, sizler için zahmet çeken kimsenin kalbi rahat yüzü görmez. Bahanelerinizi; borcunu saptırıcı bahanelerle erteleyen borçlunun bahanelerine benzer. Korkak ve zelil kişi, zulme engel olamaz. Hak, çabadan başka bir şeyle elde edilemez.

Evinizden başka hangi eve düşmanın girmesine engel olacaksınız? Benden sonra hangi imamla (birlikte düşmana karşı) savaşacaksınız? Allah'a andolsun ki aldanmış kişi, sizin aldattığınız kimsedir.

Sizinle kurtuluşa eren, kurada boş çekmiştir, (asla kurtuluşa ermemiştir.) Sizinle düşmana ok atan, gerçekte ucu kırık bir ok atmıştır, (hedefe vursa da işe yaramaz). Andolsun Allah'a ki sözünüze asla inanmadım, yardımınıza ümit bağlamadım, düşmanı sizinle korkutmadım. Nedir bu haliniz, nedir derdinizin ilacı, nedir çareniz? Düşmanlarınız da sizin gibi adam. Tüm söylediklerinizi ilminiz olmadan mı söylüyorsunuz? Çekinmeden (günahlardan) gaflet mi ediyorsunuz? Haktan başkasına mı ümit bağlıyorsunuz?²

1-*el-İrşad*, c.1, s.271; *el-Gârât*, c.2, s.423, Ebu Ravk babasından; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.198. Ayrıca bkz. *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.195.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 29. Hutbe; *el-İrşad*, c.1, s.273; *el-Emali*, Tusi, s.180, h.302; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.154, her ikisi de Cundeb b. Abdullah Ezdi'den; *el-Beyan ve't-Tebyin*, c.2, s.56; *el-İmamet ve's-Siyase*, c.1, s.171.

7 / 8

غارة عبد الرحمن بن قباث

2857 . الكامل في التاريخ - في أحداث سنة تسع وثلاثين هجرية - : وفيها سير معاوية عبد الرحمن بن قباث بن أشيم إلى بلاد الجزيرة وفيها شبيب بن عامر - جد الكرماني الذي كان خراسان - وكان شبيب بنصيبين¹ ، فكتب إلى كميل بن زياد ، وهو بهيت ، يعلمه خبرهم .

فسار كميل إليه نجدة له في ستمئة فارس ، فأدركوا عبد الرحمن ومعه معن بن يزيد السلمي ، فقاتلها كميل وهزمها ، فغلب على عسكرها ، وأكثر القتل في أهل الشام ، وأمر أن لا يتبع مدبر ولا يجهز على جريح ، وقتل من أصحاب كميل رجلان .

وكتب إلى علي بالفتح فجزاه خيراً ، وأجابه جواباً حسناً ورضي عنه ، وكان ساخطاً عليه ... وأقبل شبيب بن عامر من نصيبين فرأى كميلاً قد أوقع بالقوم فهتأه بالطفر ، وأتبع الشاميين فلم يلحقهم ، فعبر الفرات ، وبث خيلة ، فأغارت على أهل الشام حتى بلغ بعلبك² .

فوجه معاوية إليه حبيب بن مسلمة فلم يدركه ، ورجع شبيب فأغار على نواحي الرقة³ ؛ فلم يدع للعثمانية بها ماشية إلا استاقها ، ولا خيلاً ولا سلاحاً إلا أخذه ، وعاد إلى نصيبين وكتب إلى علي .

1 . نصيبين : مدينة عامرة على جادة القوافل من الموصل إلى الشام على تسعة فراسخ من سنجار . وقد

بنيت هذه المدينة على أيدي الروم ، واقتتحها أنوشيروان (راجع معجم البلدان : ج 5 ص 288) .

2 . بعلبك : مدينة قديمة من مدن لبنان ، بينها وبين دمشق ثلاثة أيام (معجم البلدان : ج 1 ص 453) .

3 . الرقة : من مدن سوريا الحالية ، وهي مدينة مشهورة على الفرات ، بينها وبين حران ثلاثة أيام (راجع معجم البلدان : ج 3 ص 59) .

7/8

ABDURRAHMAN B. KABAS'IN BASKINI

2857-el-Kamil fi't-Tarih [Hicri otuz dokuz yılı olaylarından söz ederken]: Muaviye, bu yılda Abdurrahman b. Kabas b. Eşyem'i Cezire şehirlerine gönderdi. Horasan'da bulunan Kirmani'nin dedesi Şebib b. Amir oradaydı. Şebib, Nasibeyn¹ bölgesindeydi. Hit'te bulunan Kumeyl b. Ziyad'a bir mektup yazarak ona kendi durumlarını bildirdi.

Kumeyl, ona yardım etmek için altı yüz süvari ile yola çıktı. Nitekim Abdurrahman'a ulaştılar, Maen b. Yezid Sulemi de onun yanındaydı. Kumeyl, o ikisiyle savaştı ve onları hezimete uğrattı, ordularına galip geldi. Şamlılardan birçoğunu öldürdü, kaçanların takip edilmesini ve yaralıların öldürülmemesini emretti. Kumeyl'in yarenlerinden iki kişi öldürüldü.

Kumeyl, Ali'ye (a.s) yazdığı mektupla kazandığı zaferi bildirdi. Ali (a.s) da onu hayırla mükâfatlandırdı, güzel bir cevap verip kendisinden razı oldu. Daha önce ona kızgındı...

Şebib b. Amir Nasibeyn'den geldiğinde Kumeyl'in onlarla savaşmış olduğunu gördü, ona kazandığı zaferi tebrik etti. Sonra Şamlıların peşinden gitti, ancak onlara ulaşamadı. Fırat'tan geçince askerlerini dağıttı; onlar da (farklı yönlerden) Şamlılara baskınlar yaparak Balebek'e vardılar.²

Muaviye, Habib b. Mesleme'yi ona doğru yola çıkardı, fakat Habib ona ulaşamadı ve Şebib geri döndü. Rikka³ etrafına baskın yaptı. Osman taraftarlarından esir almadığı hiçbir piyade, ele geçirmediği hiçbir at ve silah bırakmadı. Sonra da Nasibeyn'e döndü ve durumu Ali'ye (a.s) yazdı.

1-Nasibeyn, Musul'dan Şam'a giden Kâfilelerin yolu üzerinde bulunan, Sincar'a dokuz fersah uzaklıkta bir yerleşim birimidir. Rumlar tarafından inşa edilmiş olan bu şehri Enuşirvan fethetmiştir. (Bkz. *Mucemu'l-Buldan*, c.5, s.288).

2-Balebek, Lübnan şehirlerinden Dımeşk'e üç günlük mesafede bulunan eski bir şehirdir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.453).

3-Rikka, bugünkü Suriye şehirlerinden biridir. Fırat üzerinde Harran'a üç günlük uzaklıkta bir şehirdir. (Bkz. *Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.59).

فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَلَىٰ يَمِينِهِ عَنِ اخْتِصَارِ الْأَمْوَالِ الَّتِي لَهَا، وَالْحَيْلِ الَّتِي يُقَاتِلُونَ بِهَا، وَقَالَ :
رَحِمَ اللَّهُ شَيْبَانًا، لَقَدْ أَبْعَدَ الْغَارَةَ وَجَعَلَ الْإِخْتِصَارَ¹

8 / 8

غَارَةُ بُسْرِ بْنِ أَرْطَاةَ

2858 . تاريخ الطبري عن عوانة : أَرْسَلَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ بَعْدَ تَحْكِيمِ الْحَكَمَيْنِ بُسْرَ بْنَ أَبِي أَرْطَاةَ - وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَامِرٍ بْنِ لُؤَيٍّ - فِي حَيْشٍ ، فَسَارُوا مِنَ الشَّامِ حَتَّى قَدُمُوا الْمَدِينَةَ ، وَعَامِلٌ عَلَيَّ عَلَى الْمَدِينَةِ يَوْمَئِذٍ أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ ، فَقَرَّ مِنْهُمْ أَبُو أَيُّوبَ ، فَأَتَى عَلِيًّا بِالْكُوفَةِ .

وَدَخَلَ بُسْرُ الْمَدِينَةِ ، قَالَ : فَصَعِدَ مِنْبَرَهَا وَلَمْ يُقَاتِلْهُ بِهَا أَحَدٌ ، فَنادى عَلَى الْمِنْبَرِ : يَا دِينَارُ ،
وَيَا نَجَّارُ ، وَيَا زُرَيْقُ ، شَيْخِي شَيْخِي ! عَهْدِي بِهِ بِالْأَمْسِ ، فَأَيْنَ هُوَ ! يَعْنِي عُثْمَانُ .
ثُمَّ قَالَ : يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ ! وَاللَّهِ ، لَوْلَا مَا عَهَدَ إِلَيَّ مُعَاوِيَةُ مَا تَرَكْتُ بِهَا مُحْتَلِمًا إِلَّا قَتَلْتُهُ ، ثُمَّ
بَايَعَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ .

وَأَرْسَلَ إِلَى بَنِي سُلَيْمَةَ ، فَقَالَ : وَاللَّهِ ، مَا لَكُمْ عِنْدِي مِنْ أَمَانٍ ، وَلَا مُبَايَعَةٍ حَتَّى تَأْتُونِي بِجَاوِزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ .

فَانْطَلَقَ جَابِرٌ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فَقَالَ لَهَا : مَاذَا تَرَيْنَ ؟ إِنِّي قَدْ خَشِيتُ أَنْ أُقْتَلَ ، وَهَذِهِ بَعَّةُ صَلَاةٍ .

قَالَتْ : أَرَى أَنْ تُبَايِعَ ; فَإِنِّي قَدْ أَمَرْتُ ابْنِي عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ أَنْ يُبَايِعَ ، وَأَمَرْتُ حَتِّي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَمْعَةَ - وَكَانَتْ ابْنَتُهَا زَيْنَبُ ابْنَةُ أُمِّي سَلَمَةَ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ فَأَتَاهُ جَابِرٌ فَبَايَعَهُ .

1. الكامل في التاريخ : ج 2 ص 428 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 231 ، الفتوح : ج 4 ص 227 و 228 كلاهما نحوه .

Ali (a.s) ona yazdığı bir mektupta savaşta kullanılan at ve silah dışında onlardan hiçbir şey almamasını emretti ve şöyle buyurdu: Allah Şebib'e rahmet etsin! Yağmacıları uzaklaştırdı ve zaferi yaklaştırdı.¹

8/8

BUSR B. ERTAT'IN BASKINI

2858-Tarih-i Taberi [Avane'den]: Hakemiyet olayının ardından Muaviye b. Ebu Sufyan, Benî Amir b. Luey kabilesinden olan Busr b. Ebu Ertat'ı bir orduyla yola çıkardı. Onlar Şam'dan hareket ettiler ve Medine'ye geldiler. O gün Ali'nin (a.s) Medine valisi Ebu Eyyüb Ensari idi. Ebu Eyyüb onlardan kaçıp Küfe'de bulunan Ali'nin (a.s) yanına geldi.

Busr Medine'ye girince minbere çıktı ve hiç kimse onunla savaşmadı. Minber üzerinden şöyle seslendi: “Ey Dinar (kabilesi)! Ey Neccar(lılar)! Ey Zureyk (kabilesi)! Ey şeyhim, ey şeyhim! Dün onunlaydım. Şimdi nerede?!” Osman'ı kastediyordu.

Sonra dedi ki: “Ey Medine halkı! Vallahi Muaviye'nin emri olmasaydı bu şehirde hiçbir erkek bırakmaz, hepsini öldürürdüm.” Medine halkı ona biat etti.

Benî Seleme kabilesine şu mesajı gönderdi: Vallahi Cabir b. Abdullah'ı bana getirmediğiniz sürece ne benden yana güvendesiniz ne de biatiniz vardır!

Cabir, Peygamberin (s.a.a) eşi Ümmü Seleme'nin yanına gidip ona dedi ki: “Senin görüşün nedir? Öldürülmemden korkuyorum. Bu ise sapkın bir biattır.”

Ümmü Seleme dedi ki: “Bence biat etmelisin. Ben, oğlum Ömer b. Ebu Seleme'ye biat etmesini emrettim. Damadım Abdullah b. Zame'ye de biat etmesini söyledim. [Ümmü Seleme'nin Ebu Seleme'den olan kızı Zeyneb, Abdullah b. Zame'nin eşiydi.] Bunun üzerine Cabir gidip ona biat etti.

1-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.428; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.231; el-Fütuh, c.4, s.227 ve 228.

وَهَدَمَ بُسْرٌ دُوراً بِالْمَدِينَةِ ، ثُمَّ مَضَى حَتَّى أَتَى مَكَّةَ ، فَخَافَهُ أَبُو مُوسَى أَنْ يَقْتُلَهُ ، فَقَالَ لَهُ بُسْرٌ : مَا كُنْتُ لِإِفْعَالِ بِصَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ذَلِكَ ، فَحَلَّى عَنْهُ . وَكَتَبَ أَبُو مُوسَى قَبْلَ ذَلِكَ إِلَى الْيَمَنِ : إِنَّ خَيْلاً مَبْعُوثَةً مِنْ عِنْدِ مُعَاوِيَةَ تَقْتُلُ النَّاسَ ، تَقْتُلُ مَنْ أَبِي أَنْ يُعَيَّرَ بِالْحُكُومَةِ .

ثُمَّ مَضَى بُسْرٌ إِلَى الْيَمَنِ ، وَكَانَ عَلَيْهَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ عَامِلاً لِعَلِيِّ ، فَلَمَّا بَلَغَهُ مَسِيرُهُ فَزَّرَ إِلَى الْكُوفَةِ حَتَّى أَتَى عَلِيّاً ، وَاسْتَخْلَفَ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَدَانِ الْحَارِثِيَّ عَلَى الْيَمَنِ ، فَأَنَاهُ بُسْرٌ فَقَتَلَهُ وَقَتَلَ ابْنَهُ ، وَلَقِيَ بُسْرٌ ثَقْلَ¹ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، وَفِيهِ ابْنَانِ لَهُ صَغِيرَانِ فَذَبَحَهُمَا . وَقَدْ قَالَ بَعْضُ النَّاسِ : إِنَّهُ وَجَدَ ابْنَيْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ عِنْدَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ ، فَلَمَّا أَرَادَ قَتْلَهُمَا ، قَالَ الْكِنَانِيُّ : عَلَامَ تَقْتُلُ هَذَيْنِ وَلَا ذَنْبَ لُهُمَا ! فَإِنْ كُنْتَ قَاتِلَهُمَا فَاقْتُلْنِي .

قَالَ : أَفْعَلُ ، فَبَدَأَ بِالْكِنَانِيِّ فَقَتَلَهُ ، ثُمَّ قَتَلَهُمَا ، ثُمَّ رَجَعَ بُسْرٌ إِلَى الشَّامِ . وَقَدْ قِيلَ : إِنَّ الْكِنَانِيَّ قَاتَلَ عَنِ الطِّفْلَيْنِ حَتَّى قُتِلَ ، وَكَانَ اسْمُ أَحَدِ الطِّفْلَيْنِ اللَّذَيْنِ قَتَلَهُمَا بُسْرٌ : عَبْدَ الرَّحْمَنِ ، وَالْآخَرُ قُتِمَ ، وَقَتَلَ بُسْرٌ فِي مَسِيرِهِ ذَلِكَ جَمَاعَةً كَثِيرَةً مِنْ شِيعَةِ عَلِيِّ بِالْيَمَنِ .

وَبَلَغَ عَلِيّاً خَبْرُ بُسْرٍ ، فَوَجَّهَ جَارِيَةً بِنَ قُدَامَةَ فِي الْفَيْنِ ، وَوَهَبَ بِنَ مَسْعُودَ فِي الْفَيْنِ ، فَسَارَ جَارِيَتُهُ حَتَّى أَتَى نَجْرَانَ فَحَرَّقَ بِهَا ، وَأَخَذَ نَاساً مِنْ شِيعَةِ عُثْمَانَ فَقَتَلَهُمْ ، وَهَرَبَ بُسْرٌ وَأَصْحَابُهُ مِنْهُ ، وَاتَّبَعَهُمْ حَتَّى بَلَغَ مَكَّةَ . فَقَالَ لَهُمْ جَارِيَتُهُ : بَايَعُونَا .

1 . الثَّقَلُ : المتاع والحشم ، وأصل الثَّقَلِ أَنْ الْعَرَبَ تَقُولُ لِكُلِّ شَيْءٍ نَفِيسٍ خَطِيرٍ مَصُونٍ ثَقْلَ (لسان العرب : ج 11 ص 87 و 88) .

Busr Medine'deki bazı evleri yıktı, sonra da oradan Mekke'ye geçti. Ebu Musa, Busr'un onu öldürmesinden korktu. Busr, "Ben Resulullah'ın (s.a.a) sahabesine bunu yapacak değilim" dedi ve onun serbest bıraktı.

Bundan önce Ebu Musa Yemen'e şöyle yazmıştı: "Muaviye tarafından bir ordu gönderilmiş, onlar halkı öldürüyor ve hükümete boyun eğmeyenleri öldürüyorlar."

Busr, daha sonra Yemen'e gitti. Ali'nin (a.s) oradaki valisi Ubeydullah b. Abbas'tı. O, Busr'un geldiğini duyunca Küfe'ye doğru kaçtı ve Ali'nin (a.s) yanına geldi. Yemen'de kendi yerine de Abdullah b. Abdulmedan Harisi'yi bıraktı. Busr, Yemen'e varınca onu ve oğlunu öldürdü. Busr, Ubeydullah b. Abbas'ın kıymetli eşyalarının bulunduğu ambara girince orada Ubeydullah'ın iki küçük oğlunu gördü. Onların başlarını kesti.

Bazıları şöyle demiştir: Busr, Ubeydullah b. Abbas'ın iki oğlunu Benî Kinane kabilesinden bir bedevinin yanında buldu. Onları öldürmek isteyince bedevi dedi ki: "Hiçbir suçları olmadığı halde niçin bunları öldüreceksin?! Eğer bunları öldürecekse beni de öldür!"

Busr dedi ki: 'Öyle yapacağım!' Sonra Kinane kabilesinden olan bedeviden başlayarak onu öldürdü, ardından da o iki çocuğu öldürdü. Busr, daha sonra Şam'a döndü.

Şöyle de söylenmiştir: Kinane kabilesinden olan bu bedevi o iki çocuğu savunmak için savaştı ve öldürüldü. Busr'un öldürdüğü bu iki çocuktan birinin ismi Abdurrahman, diğerinin ise Kusam'dı. Busr, bu yolculuğunda Ali'nin (a.s) Yemen'deki Şialarından birçoğunu öldürdü.

Busr'un haberi Ali'ye (a.s) ulaşınca iki bin kişilik bir güçle Cariye b. Kudame'yi ve iki bin kişilik bir güçle de Vahab b. Mesud'u yola çıkardı. Cariye hareket edip Neciran'a vardığında orayı yakıtı ve Osman taraftarlarından bir grup kişiyi tutuklayıp öldürdü. Busr ve yarenlere kaçtılar. Cariye onların peşine düştü ve Mekke'ye vardı.

Cariye onlara, "bize biat edin" dedi.

فَقَالُوا : قَدْ هَلَكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، فَلِمَنْ نُبَايِعُ ؟ قَالَ : لِمَنْ بَايَعَ لَهُ أَصْحَابُ عَلِيٍّ ، فَتَشَاقَلُوا ، ثُمَّ بَايَعُوا .

ثُمَّ سَارَ حَتَّى أَتَى الْمَدِينَةَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ يُصَلِّي بِهِمْ ، فَهَرَبَ مِنْهُ ، فَقَالَ جَارِيَتُهُ : وَاللَّهِ ، لَوْ أَخَذْتُ أَبَا سَيِّئٍ لَضَرَبْتُ عُنُقَهُ ، ثُمَّ قَالَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ : بَايَعُوا الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ ، فَبَايَعُوهُ .

وَأَقَامَ يَوْمَهُ ، ثُمَّ خَرَجَ مُنْصَرِفًا إِلَى الْكُوفَةِ ، وَعَادَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَصَلَّى بِهِمْ ¹ .

2859 . تاريخ اليعقوبي : وَجَّهَ مُعَاوِيَةُ بُسْرَ بْنَ أَبِي أَرْطَاةَ ، وَقِيلَ : ابْنُ أَرْطَاةَ الْعَامِرِيُّ مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ - فِي ثَلَاثَةِ آلَافِ رَجُلٍ ، فَقَالَ لَهُ : سِرْ حَتَّى تَمُرَّ بِالْمَدِينَةِ ، فَاطْرُدْ أَهْلَهَا ، وَأَخِفْ مَنْ مَرَرْتَ بِهِ ، وَانْهَبْ مَالَ كُلِّ مَنْ أَصَبْتَ لَهُ مَالًا مِمَّنْ لَمْ يَكُنْ دَخَلَ فِي طَاعَتِنَا .

وَأَوْهَمَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَنَّكَ تُرِيدُ أَنْفُسَهُمْ ، وَأَنَّهُ لَا بَرَاءَةَ لَهُمْ عِنْدَكَ ، وَلَا عُذْرَ .
وَسِرَ حَتَّى تَدْخُلَ مَكَّةَ ، وَلَا تَعْرِضَ فِيهَا لِأَحَدٍ . وَأَرْهَبَ النَّاسَ فِيهَا بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ ، وَاجْعَلُهُمْ شَرَادَاتٍ ، ثُمَّ امْضِ حَتَّى تَأْتِيَ صَنْعَاءَ ؛ فَإِنَّ لَنَا بِهَا شِيعَةً ، وَقَدْ جَاءَنِي كِتَابُهُمْ .

فَخَرَجَ بُسْرٌ ، فَجَعَلَ لَا يَمُرُّ بِحَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ إِلَّا فَعَلَ مَا أَمَرَهُ مُعَاوِيَةُ ، حَتَّى قَدِمَ الْمَدِينَةَ وَعَلَيْهَا أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ ، فَتَنَحَّى عَنِ الْمَدِينَةِ .

وَدَخَلَ بُسْرٌ ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ ثُمَّ قَالَ : يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ ! مَثَلُ السَّوءِ لَكُمْ ، ﴿ قَرْيَةٌ كَانَتْ ءَامِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَّكَّهَا اللَّهُ لِإِثْسَانِ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴾ ²

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 139 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 430 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 322
وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 211 - 215 .

2 . النحل : 112 .

Dediler ki: “Emirülmüminin öldürülmüş! Şimdi kime biat edelim?!” Dedi ki: “ Ali’nin yarenlerinin biat ettiği kişiye!” Önce ağır davrandılar, sonra biat ettiler.

Cariye Medine’ye gittiğinde Ebu Hureyre halka namaz kıldırıyordu. Ebu Hureyre ondan kaçtı. Cariye dedi ki: “Vallahi kedinin babasını (Ebu Hureyre’yi) yakalasaydım boynunu vuracaktım!” Daha sonra Medine halkına şöyle dedi: “Hasan b. Ali’ye biat edin!” Onlar da biat ettiler.

O gün Medine’de kaldı, sonra da çıkıp Küfe’ye geri döndü. Bunun üzerine Ebu Hureyre geri dönüp tekrar halka namaz kıldırıma başladı.¹

2859-Tarih-i Yakubi: Muaviye, Busr b. Ertat’ı [“Benî Amir b. Luey kabilesinden İbn-i Ertat Amiri” de denilmiştir] üç bin kişilik bir güçle gönderdi ve ona dedi ki: Yola çık ve Medine’den geçtiğinde oranın halkını sürgün et! Yanından geçtiğin insanları korkut ve bizim itaatimize girmeyenlerden her kim karşına çıkarsa onun malını talan et!

Medine halkına onların canlarına kastettiğini, senin yanında da hiçbir berat ve özürleri olmadığı zannını ver! Yoluna devam et ve Mekke’ye git. Orada kimseye saldıрма. Mekke ile Medine arasındaki insanları korkut, onları dağıt! Sonra hareket et ve Sana’ya git; orada bizim takipçilerimiz var ve bana mektupları gelmiştir.

Busr yola çıktı. O, yanından geçtiği tüm Arap kabilelerine Muaviye’nin kendisine emrettiği gibi yapıyordu. Nitekim Medine’ye vardı. Ebu Eyyüb Ensari oranın valisiydi. Onun gelmesiyle Medine’den uzaklaştı.

Busr şehre girince minbere çıktı ve şöyle dedi: Ey Medine halkı! Sizin için kötü bir misal vardır. **“O şehir güven ve huzur içinde idi. Oraya her taraftan bolca rızık gelirdi. Fakat Allah’ın nimetlerine nankörlük ettiler; bu yüzden yaptıklarına karşılık, Allah onlara şiddetli açlık ve korku ızdırabını tattırdı.”**²

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.139; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.430; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.322. Ayrıca bkz. Ensabu’l-Eşraf, c.3, s.211-215.

2-Nahl, 112.

، أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْقَعَ بِكُمْ هَذَا الْمَثَلَ وَجَعَلَكُمْ أَهْلَهُ ، شَاهَتِ الْوُجُوهُ ، ثُمَّ مَا زَالَ يَشْتِمُهُمْ حَتَّى نَزَلَ .

قَالَ : فَانْطَلَقَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ - زَوْجِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، فَقَالَ : إِنِّي قَدْ حَشِيتُ أَنْ أُقْتَلَ ، وَهَذِهِ بَيْعَةُ ضَلَالٍ .

قَالَتْ : إِذَا فَبَايَعِ ; فَإِنَّ التَّقِيَّةَ حَمَلَتْ أَصْحَابَ الْكَهْفِ عَلَى أَنْ كَانُوا يَلْبَسُونَ الصُّلْبَ ، وَيَحْضُرُونَ الْأَعْيَادَ مَعَ قَوْمِهِمْ .

وَهَدَمَ بُسْرٌ دَوْرًا بِالْمَدِينَةِ ، ثُمَّ مَضَى حَتَّى أَتَى مَكَّةَ ، ثُمَّ مَضَى حَتَّى أَتَى الْيَمَنَ ، وَكَانَ عَلَى الْيَمَنِ غُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ عَامِلٌ عَلَيْهِ .

وَبَلَغَ عَلِيًّا الْخَبْرَ ، فَقَامَ خَطِيبًا فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ أَوَّلَ نَقْصِكُمْ ذَهَابُ أُولِي النَّهْيِ وَالرَّأْيِ مِنْكُمْ ; الَّذِينَ يُحَدِّثُونَ فَيَصْدُقُونَ ، وَيَقُولُونَ فَيَفْعَلُونَ ، وَإِنِّي قَدْ دَعَوْتُكُمْ عَوْدًا وَبَدَاءً ، وَسِرًّا وَجَهْرًا ، وَلَيْلًا وَنَهَارًا ; فَمَا يَزِيدُكُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ، مَا يَنْفَعُكُمْ الْمَوْعِظَةُ وَلَا الدُّعَاءُ إِلَى الْهُدَى وَالْحِكْمَةِ .

أَمَّا وَاللَّهِ ، إِنِّي لَعَالِمٌ بِمَا يُصْلِحُكُمْ ، وَلَكِنْ فِي ذَلِكَ فَسَادِي ، أَهْمِلُونِي قَلِيلًا ، فَوَاللَّهِ ، لَقَدْ جَاءَكُمْ مَنْ يُحْزِنُكُمْ وَيُعَذِّبُكُمْ وَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ بِكُمْ .

إِنَّ مِنْ ذُلِّ الْإِسْلَامِ وَهَلَاكِ الدِّينِ أَنَّ ابْنَ أَبِي سُفْيَانَ يَدْعُو الْأَرَاذِلَ وَالْأَشْرَارَ فَيُجِيبُونَ ، وَأَدْعُوَكُمْ ، وَأَنْتُمْ لَا تُصْلِحُونَ ، فَتُرَاعَوْنَ ، هَذَا بُسْرٌ قَدْ صَارَ إِلَى الْيَمَنِ وَقَبْلَهَا إِلَى مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ .

فَقَامَ جَارِيَةُ بْنُ قُدَامَةَ السَّعْدِيُّ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! لَا عَدَمَنَا اللَّهُ قُرْبَكَ ، وَلَا أَرَانَا فِرَاقَكَ ، فَنِعَمَ الْأَدَبُ أَدَبُكَ ، وَنِعَمَ الْإِمَامُ وَاللَّهُ أَنْتَ ، أَنَا لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ فَسَرَّحَنِي إِلَيْهِمْ !

İyi bilmelisiniz ki Allah bu misali size vurmuş, sizi ona layık kılmıştır. Yüzünüz kararsın!” Sonra aşağı ininceye kadar sürekli onlara sövüp durdu.

Cabir b. Abdullah Ensari, Peygamberin (s.a.a) eşi Ümmü Seleme’nin yanına geldi ve dedi ki: Ben öldürülmemden korkuyorum, bu ise sapkın bir biattır.

Ümmü Seleme dedi ki: O halde biat et. Zira takiyye, ashab-ı kehfî (mağara halkını) haç takmaları ve kavimleriyle birlikte kutlamalarda hazır bulunmaları zorunda bırakmıştı.

Busr, Medine’de bazı evleri yıktıktan sonra Mekke’ye geçti. Sonra da Yemen’e gitti. Ali’nin (a.s) Yemen’deki valisi Ubeydullah b. Abbas’tı.

Bu haber Ali’ye (a.s) ulaşınca konuşma yapmak üzere ayağa kalktı ve şöyle buyurdu: ‘Ey insanlar! İlk eksikliğinizi konuştuklarında doğru söyleyen, söylediklerine amel eden akıl ve görüş sahiplerinin aranızdan gitmiş olmasıdır. Doğrusu ben sizi dönüşte-başlangıçta, gizlide-aşikârda, gece-gündüz çağırdım; sizi çağırmam ancak kaçışınızı artırdı. Nasihat etmek, hidayet ve hikmete çağırmak size fayda vermedi.

Allah’a yemin olsun ki ben sizi ıslah edecek şeyi çok iyi biliyorum. Ancak bu, beni bozar! Bana azıcık mühlet verin! Vallahi size, sizi üzüntüye ve azaba sokacak biri gelecek; Allah sizinle ona da azab edecek.

Doğrusu bu, İslam’ın zilleti ve dinin felaketinden sayılır: Ebu Sufyan’ın oğlu alçakları ve kötülerini çağırdığında icabet ediyorlar; ben sizi çağırdığımda ise ıslah olmuyor, kaçırıyorsunuz. Şu Busr, Yemen’e gelmiş. Daha öncesinde de Mekke ve Medine’ye gitmiş.’

Cariye b. Kudame Sâdi ayağa kalktı ve dedi ki: ‘Ey Emirülmüminin! Allah bizi sana yakınlıktan mahrum bırakmasın ve bize senin ayrılığını göstermesin! Senin terbiyen ne güzel edeptir! Allah’a yemin olsun ki ne güzel imamsın sen! Ben bu kavmin karşısına çıkmaya hazırım, beni onlara doğru gönder!’

قال : تَجَهَّزْ ؛ فَإِنَّكَ مَا عَلِمْتُكَ رَجُلٌ فِي الشَّدَّةِ وَالرَّخَاءِ ، الْمُبَارَكُ الْمَيَمُونُ النَّقِيُّ .
 ثُمَّ قَامَ وَهَبُ بْنُ مَسْعُودٍ الْحَنْتَعِيُّ فَقَالَ : أَنَا أَتَدَبُّ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ .
 قال : ائْتَدِبْ ، بَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ .

فَخَرَجَ جَارِيَةٌ فِي الْفَيْنِ ، وَوَهَبُ بْنُ مَسْعُودٍ فِي الْفَيْنِ ، وَأَمَرَهَا عَلِيٌّ أَنْ يَطْلُبَا بُسْرًا
 حَيْثُ كَانَ حَتَّى يَلْحَقَاهُ ، فَإِذَا اجْتَمَعَا فَرَأَسَ النَّاسَ جَارِيَةً .

فَخَرَجَ جَارِيَةٌ مِنَ الْبَصْرَةِ ، وَوَهَبُ مِنَ الْكُوفَةِ ، حَتَّى التَقَا بِأَرْضِ الْحِجَازِ .
 وَنَفَذَ بُسْرٌ مِنَ الطَّائِفِ ، حَتَّى قَدِمَ الْيَمَنَ ، وَقَدْ تَنَحَّى عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ عَنِ
 الْيَمَنِ ، وَاسْتَخَلَفَ بِهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَدَانِ الْحَارِثِيُّ ، فَأَتَاهُ بُسْرٌ فَقَتَلَهُ ، وَقَتَلَ ابْنَهُ
 مَالِكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ، وَقَدْ كَانَ عُبَيْدُ اللَّهِ خَلَفَ ابْنَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ وَقُتِمَ عِنْدَ جُؤَيْرِيَّةَ ابْنَةِ
 قَارِظٍ الْكِنَانِيَّةِ - وَهِيَ أُمُّهَا - وَخَلَفَ مَعَهَا رَجُلًا مِنْ كِنَانَةَ .

فَلَمَّا انْتَهَى بُسْرٌ إِلَيْهَا دَعَا ابْنِي عُبَيْدِ اللَّهِ لِيَقْتُلَهَا ، فَقَامَ الْكِنَانِيُّ فَاتَّضَى سَيْفَهُ وَقَالَ :
 وَاللَّهِ لَا أُقْتَلَنَّ دُونَهَا فَأَلَاقِي غَدْرًا لِي عِنْدَ اللَّهِ وَالتَّاسِ ، فَضَارَبَ بِسَيْفِهِ حَتَّى قُتِلَ ،
 وَخَرَجَتْ نِسْوَةٌ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ فَقُلْنَ : يَا بُسْرُ ! هَذَا¹ الرِّجَالُ يُقْتَلُونَ ، فَمَا بِالِ الْوِلْدَانِ ؟ !
 وَاللَّهِ مَا كَانَتْ الْجَاهِلِيَّةُ تَقْتُلُهُمْ ، وَاللَّهِ إِنَّ سُلْطَانًا لَا يَشْتَدُّ إِلَّا يَقْتُلِ الصَّبِيَّانِ وَرَفَعَ الرَّحْمَةَ
 لِسُلْطَانٍ سَوَاءٍ .

فَقَالَ بُسْرٌ : وَاللَّهِ ، لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَضَعَ فَيْكُنَّ السَّيْفِ ، وَقَدَّمَ الطِّفْلَيْنِ فَذَجَّهْمَا
 ثُمَّ جَمَعَ بُسْرٌ أَهْلَ نَجْرَانَ فَقَالَ : يَا إِخْوَانُ النَّصَارَى ! أَمَا وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَئِنْ بَلَغَنِي عَنْكُمْ
 أَمْرٌ أَكْرَهُهُ لَا أُكْتِرَنَّ قَتْلَكُمْ .

1 . هكذا في المصدر ، والصحيح : «هؤلاء» .

İmam (a.s) buyurdu ki: ‘Hazırlan! Bildiğim kadarıyla sen şiddette de asayişte de kısmetli ve uğurlu bir yiğitsin.’

Daha sonra Vahab b. Mesud Hasemi ayağa kalktı ve şöyle dedi: Ey Emirülmüminin! Ben (halkı) çağıracağım.

İmam buyurdu: ‘Çağır, Allah sana bereket versin!’

İki bin kişilik bir güçle Cariye ve yine iki bin kişiyle Vahab b. Mesud yola çıktılar. Ali (a.s), o ikisine Busr’a ulaşmıncaya kadar onu aramalarını emretti. Bir araya geldiklerinde ise Cariye hepsinin komutanı olacaktı.

Cariye Basra’dan, Vahab da Küfe’den yola çıktı. İkiisi Hicaz bölgesinde karşılaştılar.

Busr Taif’ten geçip Yemen’e geldi. Ubeydullah b. Abbas, yerine Abdullah b. Abdulmedan Harisi’yi bırakıp Yemen’den uzaklaştı. Busr Yemen’e girince onu ve oğlu Malik b. Abdullah’ı öldürdü. Ubeydullah, Abdurrahman ve Kusem isimindeki iki oğlunu Kinane kabilesinden Kariz kızı Cuveyriye’nin (bu iki çocuğun annesi) yanında bırakmıştı. O kadının yanına da Kinane kabilesinden bir kişi bırakmıştı.

Busr, kadının yanına varınca Ubeydullah’ın iki oğlunu öldürmek için istedi. Kinane kabilesinden olan kişi kılıcını çekti ve dedi ki: “Vallahi onları korumak için öldürüleceğim ki Allah katında da halk nezdinde de mazur sayılayım!” Sonra kılıcıyla vuruşmaya başladı ve neticede öldürüldü. Benî Kinane kabilesinin kadınları dışarı çıkıp şöyle seslendiler: Ey Busr! Bu erkekler öldürülüyorlar, peki çocukların günahı nedir?! Vallahi cahiliye geleneği bile onları öldürmüyordu. Allah’a yemin olsun ki çocukları öldürerek ve merhametten uzaklaşarak güçlenen bir sultan çok kötü bir sultandır.

Busr dedi ki: Vallahi siz kadınları da kılıçtan geçirmeye karar vermiştim! Sonra o iki çocuğu ileri çıkarıp başlarını kesti...

Busr daha sonra Neciran halkını toplayıp şöyle konuştu: “Ey Hıristiyan kardeşler! Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah’a yemin olsun ki eğer sizden hoşuma gitmeyen bir haber duyacak olursam ölülerinizi artıracam!”

ثُمَّ سَارَ نَحْوَ جَيْشَانَ - وَهُمْ شِيعَةُ عَلِيٍّ - فَقَاتَلَهُمْ ، فَهَزَمَهُمْ ، وَقَتَلَ فِيهِمْ قَتْلًا ذَرِيعًا ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى صَنْعَاءَ .

وسار جاريته بن قدامة السعدي حتى أتى نجران وطلب بسرًا ، فهرب منه في الأرض ، ولم يبق له ، وقتل من أصحابه خلقًا ، وأتبعهم بقتل وأسر حتى بلغ مكة ، وتمر بسر حتى دخل الحجاز لا يلوي على شيء .

فأخذ جاريته بن قدامة أهل مكة بالبيعة ، فقالوا : قد هلك علي فلن نبيع ؟

قال : لمن بايع له أصحاب علي بعده ، فتثاقفوا .

فقال : والله ، لثبايعن ولو بأستاهكم ، فبايعوا ودخل المدينة ، وقد اصطالحوا على أبي هريرة فصرى بهم ، ففر منه أبو هريرة .

فقال جاريته : يا أهل المدينة ! بايعوا للحسن بن علي ، فبايعوا .

ثم خرج يريد الكوفة ، فرد أهل المدينة أبا هريرة . . . وحدث أبو الكنود أن جارية مر في طلب بسر فما كان يلتفت إلى مدينة ، ولا يعرج على شيء حتى انتهى إلى اليمن ونجران ، فقتل من قتل ، وهرب منه بسر ، وحرق تحريقًا ، فسبي مُحرقًا¹ .

2860 . الاستيعاب : أرسل معاوية بسر بن أوطاة إلى اليمن ، فسبي نساء

مسلمات ، فأقمن في السوق² .

2861 . تاريخ يعقوبي عن أبي خالد الوالي : قرأت عهد علي لجارية بن قدامة :

أوصيك يا جاريته بتقوى الله

1 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 197 وراجع الغارات : ج 2 ص 607 - 628 والفتوح : ج 4 ص 231 - 240 .

2 . الاستيعاب : ج 1 ص 243 الرقم 175 .

Sonra Ali'nin (a.s) Şialarından olan Ceyşan kabilesine doğru hareket edip onları dağıttı; onların arasında katliam yaptıktan sonra Sana'ya döndü.

Cariye b. Kudame Sadi hareket edip Neciran'a geldi ve Busr'u aradı. Bunun üzerine Busr ondan kaçıp farklı yerlere gitti, onunla karşılaşmak için durmadı. Onun yarenlerinden bir grubu öldürdü. Onlardan bazılarını öldürerek bazılarını da esir ederek peşlerine düştü ve Mekke'ye vardı. Busr (oradan) geçip Hicaz'a girdi ve hiçbir şeyi umursamıyordu.

Cariye b. Kudame Mekke halkından biat aldı. Onlar dediler ki: "Ali öldürülmüş, kime biat edelim?" Dedi ki: "Ali'den (a.s) sonra onun yarenlerinin biat ettiği kişiye (biat edin)." Fakat onlar ağır davranıyorlardı.

Cariye şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki hatta kıcınızla bile olsa biat etmelisiniz!" Onlar da biat ettiler ve Cariye Medine'ye girdi. Medine halkı kendilerine namaz kıldırması için Ebu Hureyre ile anlaşılmışlardı. Ebu Hureyre ondan kaçtı.

Cariye dedi ki: 'Ey Medine halkı! Hasan b. Ali'ye biat edin!' Onlar da biat ettiler.

Daha sonra Küfe'ye gitmek üzere yola çıktı. Bunun üzerine Medine halkı Ebu Hureyre'yi geri getirdi... Ebu Kenud'un rivayetine göre Cariye Busr'un peşinden gittiği için Yemen ve Neciran'a varıncaya kadar hiçbir şehre ve hiçbir şeye yönelmiyordu. Birçok kişiyi öldürdü ve Busr ondan kaçtı. Birçok yeri de yaktığı için ona "muharrik/yakıcı" ismini verdiler.¹

2860-el İstiab: Muaviye, Busr b. Ertat'ı Yemen'e gönderdi. O da Müslüman kadınları esir aldı. Sonra da onlar pazarda satışa çıkarıldı.²

2861-Tarih-i Yakubi [Ebu Halid Valibi'den]: Ali'nin (a.s) Cariye b. Kudame'ye yazdığı emirnameyi okudum (şöyleydi): Ey Cariye! Sana ilahi takvayı tavsiye ediyorum.

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.197. Ayrıca bkz. *el-Gârât* , c.2, s.607-628; *el-Fütuh*, c.4, s.231-240.

2-el-İstiâb, c.1, s.243, no:175.

فَإِنَّهَا جَمْعُ الْخَيْرِ ، وَسِرٌّ عَلَى عَوْنِ اللَّهِ ، فَالِقَ عَدُوِّكَ الَّذِي وَجَّهْتُكَ لَهُ ، وَلَا تُقَاتِلْ إِلَّا مَنْ قَاتَلَكَ ، وَلَا تُجْهِزْ عَلَى جَرِيحٍ ، وَلَا تُسَجِّرَنَّ دَابَّةً ، وَإِنْ مَشَيْتَ وَمَشَى أَصْحَابُكَ .
وَلَا تَسْتَأْثِرْ عَلَى أَهْلِ الْمِيَاهِ بِمِيَاهِهِمْ ، وَلَا تَشْرَبَنَّ إِلَّا فَضْلَهُمْ عَنْ طَيِّبِ نَفْسِهِمْ ، وَلَا تَشْتَمَنَّ مُسْلِمًا وَلَا مُسْلِمَةً ؛ فَتُوجِبْ عَلَى نَفْسِكَ مَا لَعَلَّكَ تُؤَدِّبُ غَيْرَكَ عَلَيْهِ .
وَلَا تَظْلِمَنَّ مُعَاهِدًا ، وَلَا مُعَاهِدَةً ، وَادْكُرِ اللَّهَ ، وَلَا تَقْتُرْ لَيْلًا وَلَا نَهَارًا ، وَاحْمِلُوا رِجَالَتَكُمْ ، وَتَوَاسَوْا فِي ذَاتِ أَيْدِيكُمْ ، وَأَجِدِ السَّيْرَ ، وَأَجْلِ الْعَدُوَّ مِنْ حَيْثُ كَانَ ، وَاقْتُلْهُ مُقْبِلًا ، وَارْدُدْهُ بِغَيْظِهِ صَاحِرًا . وَاسْفِكِ الدَّمَ فِي الْحَقِّ ، وَاحْقِنِ فِي الْحَقِّ ، وَمَنْ تَابَ فَأَقْبَلْ تَوْبَتَهُ ، وَابْخَارَكَ فِي كُلِّ حِينٍ بِكُلِّ حَالٍ ، وَالصَّدَقُ الصَّدَقُ ! فَلَا زَائِيَ لِكَذُوبٍ¹ .

2862 . الغارات عن عبد الرحمن السلمي : رَجَعَ بُسْرٌ فَأَخَذَ عَلَى طَرِيقِ السَّوَادِ ، حَتَّى أَتَى الشَّامَ فَقَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِحْمَدِ اللَّهَ ؛ فَإِنِّي سِرْتُ فِي هَذَا الْجَيْشِ أَقْتُلُ عَدُوَّكَ - ذَاهِبًا وَرَاجِعًا - لَمْ يَنْكَبْ رَجُلٌ مِنْهُمْ نَكْبَةً .
فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : اللَّهُ فَعَلَ ذَلِكَ لَا أَنْتَ ! !

وَكَانَ الَّذِي قَتَلَ بُسْرَ فِي وَجْهِهِ - ذَاهِبًا وَرَاجِعًا - ثَلَاثِينَ أَلْفًا ، وَحَرَّقَ قَوْمًا بِالنَّارِ² .
2863 . الغارات عن الكلبي ولوط بن يحيى الأزدي : إِنَّ ابْنَ قَيْسٍ بْنِ زُرَّارَةَ الشَّاذِي فَخَذَ مِنْ هَمْدَانَ قَدِيمَ عَلَى عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَأَخْبَرَهُ بِخُرُوجِ بُسْرٍ ، فَتَدَبَّ عَلِيٌّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) التَّاسَ فَنَتَاقَلَوْا عَنْهُ ، فَقَالَ : أَتُرِيدُونَ أَنْ أَخْرُجَ بِنَفْسِي فِي كَنِيْبَةٍ تَتَّبِعُ كَنِيْبَةً فِي الْفِيَا فِي³ وَالْجِبَالِ ؟ ! ذَهَبَ وَاللَّهِ مِنْكُمْ أَوْلُو النَّهْيِ وَالْفَضْلِ الَّذِينَ كَانُوا يُدْعَوْنَ فَيُجِيبُونَ ، وَيُؤْمَرُونَ فَيُطِيعُونَ

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 200 .

2 . الغارات : ج 2 ص 639 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 17 وفيه من «أحمد الله . . .» .

3 . هي البراري الواسعة ، جمع فَيْفَاء (النهاية : ج 3 ص 485) .

Zira o, bütün hayırları kapsar. Allah'ın yardımıyla hareket et, sonra da seni yönlendirdiğim düşmanın karşısına çık! Ancak seninle savaşanla savaş ve hiçbir yaralıya saldıрма! Kendin ve yarenlerin piyade kalmış olsanız bile hiçbir hayvanı tasarruf etme!

Su sahiplerinin suyunu sadece kendine ayırma ve sularından ancak fazla kalan miktarı, onların rızasıyla iç! Hiçbir Müslüman erkeğe ve kadına sövme ki sebebine başkasını cezalandırdığın duruma sonra kendin düşmüş olursun! Müslümanlarla anlaşması bulunan hiçbir erkek ve kadına haksızlık etme; Allah'ı zikret, ne gece ne de gündüz ihmalkârlık gösterme! Piyadelerinizi taşıyın ve elinizdekileri onlarla paylaşın! Dağda ve düzlükte süratle koş; düşman neredeyse onu oradan göçür, onu öldür ve öfkesiyle hor-hakiyr bir halde geri çevir.

Hak yere kan dök ve hak yere onu koru! Her kim tövbe ederse tövbesini kabul et. Her zaman ve her durumda haberini ulaştır; doğru ol doğru! Zira yalancının görüşü olmaz!¹

2862-el-Gârât [Abdurrahman Selmi'den]: Busr geri döndü ve Şam'a varıncaya kadar Semave yolunu tuttu. Sonra Muaviye'nin yanına geldi ve dedi ki: Ey Emirülmüminin! Allah'a hamd et! Zira ben, bu orduyla [giderken ve dönerken] senin düşmanını öldürdüm ve onlardan tek bir kişiye zarar gelmedi.

Muaviye dedi ki: Bunu Allah yaptı, sen değil!!

Busr gidiş ve dönüşünde otuz bin kişiyi öldürdü ve bir grup kimseyi de ateşle yaktı.²

2863-el-Gârât [Kelbi'den ve Lut b. Yahya Ezdi'den]: Hemdanlı bir taifeden olan İbn-i Kays b. Zurare Şazi, Ali'nin (a.s) yanına geldi ve ona Busr'un ayaklanmasını haber verdi. Bunun üzerine Ali (a.s) halkı çağırdı; ancak onlar ağır davrandıklarında şöyle buyurdu: "Aca-ba benim bir bölükle çıkmamı ve geniş sahralarda ve dağlarda bir bölüğün peşine düşmemi mi istiyorsunuz?! Allah'a yemin olsun ki sizden akıl ve fazilet sahipleri çekip gitmiştir; onlar ki çağırıldıklarında icabet eder, emredildiklerinde boyun eğerlerdi.

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.200.

2-el-Gârât , c.2, s.639; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.17.

، لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَخْرَجَ عَنْكُمْ فَلَا أَطْلُبُ بِبَصَرِكُمْ مَا اخْتَلَفَ الْجَدِيدَانِ .
فَقَامَ جَارِيَّتُهُ بْنُ قُدَامَةَ ، فَقَالَ : أَنَا أَكْفِيكُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَقَالَ : أَنْتَ
لَعَمْرِي لَمَيُّونُ النَّفْيَةِ ، حَسَنُ النَّيَّةِ ، صَالِحُ الْعَشِيرَةِ . وَنَدَبَ مَعَهُ الْفَلِينَ ، وَقَالَ
بَعْضُهُمْ : أَلْفَا .

وَأَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ الْبَصْرَةَ فَيُضَمَّ إِلَيْهِ مِثْلُهُمْ ، فَشَخَصَ جَارِيَّتَهُ وَخَرَجَ مَعَهُ يُشَبِّعُهُ ،
فَلَمَّا وَدَّعَهُ قَالَ : اتَّقِ اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تَصِيرُ ، وَلَا تَحْتَقِرْ مُسْلِمًا وَلَا مُعَاهِدًا ، وَلَا
تَغْصِبَنَّ مَالًا وَلَا وَلَدًا وَلَا دَابَّةً وَإِنْ حَفِيتَ وَتَرَجَّلْتَ ، وَصَلِّ الصَّلَاةَ لَوْ قَتَلَهَا .

فَقَدِمَ جَارِيَّتُهُ الْبَصْرَةَ فَضَمَّ إِلَيْهِ مِثْلُ الَّذِي مَعَهُ ثُمَّ أَخَذَ طَرِيقَ الْحِجَازِ حَتَّى قَدِمَ
الْيَمَنَ ، لَمْ يَغْصِبْ أَحَدًا ، وَلَمْ يَقْتُلْ أَحَدًا إِلَّا قَوْمًا ارْتَدَّوْا بِالْيَمَنِ ، فَفَتَلَهُمْ
وَحَرَقَهُمْ ، وَسَأَلَ عَنْ طَرِيقِ بُسْرَ ، فَقَالُوا : أَخَذَ عَلَى بِلَادِ بَنِي تَمِيمَ ، فَقَالَ : أَخَذَ
فِي دِيَارِ قَوْمٍ يَمْنَعُونَ أَنْفُسَهُمْ ، فَانْصَرَفَ جَارِيَّتُهُ فَأَقَامَ بِجُرَشَ^{1 2} .

2864 . الغارات عن أبي وذاك الشاذي : قَدِمَ زُرَّارَةُ بْنُ قَيْسِ الشَّاذِي
فَخَبَرَ عَلِيًّا (عليه السلام) بِالْعِدَّةِ الَّتِي خَرَجَ فِيهَا بُسْرُ ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ
وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ أَيُّهَا النَّاسُ ! فَإِنَّ أَوَّلَ فُرْقَتِكُمْ وَبَدِئَ تَقْصِيمِكُمْ ذَهَابُ أُولِي النُّهَى وَأَهْلِ الرَّأْيِ
مِنْكُمْ ، الَّذِينَ كَانُوا يُلْقَوْنَ فَيُصَدِّقُونَ ، وَيَقُولُونَ فَيَعْدِلُونَ ، وَيُدْعَوْنَ فَيُجِيبُونَ

1 . جُرَشَ : من مخاليف اليمن من جهة مكة (معجم البلدان : ج 2 ص 126) . فتحها رسول الله (صلى الله عليه وآله)

عليه وآله) صلحاً سنة 10 هـ ، وهي اليوم من مدن الحجاز .

2 . الغارات : ج 2 ص 622 .

Artık aranızdan çıkıp gitmeye ve gece ile gündüz birbirini kovaladığı sürece sizden yardım istememeye karar verdim.

Cariye b. Kudame ayağa kalktı ve dedi ki: “Onlara karşı ben sana yeterim, ey Emirülmüminin!” Buyurdu: “Ömrüme yemin olsun ki sen yüce mizaçlı, iyi niyetli ve güzel akraba sahibi birisin.” Onunla birlikte iki bin kişiyi çağırırdı. Bazıları bin kişi olduğunu söylemiştir.

Ali (a.s) ona Basra’ya gitmesini emretti ki oradan da aynı sayıda kuvvet kendisine katılsın. Cariye hareket edince Ali (a.s) da onu uğurlamak üzere yanında çıktı. Onunla vedalaştığında şöyle buyurdu: Kendisine döneceğin Allah’tan sakın. Hiçbir Müslümanı ve (Müslümanla) anlaşması bulunanı küçümseme! Hiçbir malı, çocuğu ve yalın ayak kalsan bile hayvanı gasp etme! Namazı vaktinde kıl!

Cariye Basra’ya geldi ve yanındakilerin sayısı kadar bir kuvvet kendisine katıldı. Sonra Hicaz yolunu tuttu ve Yemen’e vardı. Hiç kimseyi talan etmedi. Yemen’de mürted olmuş bir topluluk dışında hiç kimseyi öldürmedi. Dinden dönmüş o topluluğu öldürdü ve yaktı. Busr’un gittiği yolu sorduğunda Benî Temim şehirlerine doğru yola düştüğünü söylediler. Cariye dedi ki: ‘Kendilerini savunacak bir topluluğa doğru gitmiştir.’ Daha sonra Cariye geri döndü ve Cüreş’te kaldı.^{1/2}

2864-el-Gârât [Ebu Veddak Şazi’den]: Zurare b. Kays Şazi geldi ve Busr ile birlikte ayaklanmış olan grubun haberini Ali’ye (a.s) bildirdi. Bunun üzerine Ali (a.s) minbere çıktı. Allah’a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

‘Ey insanlar! İlk ayrılığınız ve eksilmeye başlamanız, akıl ve görüş sahiplerinin aranızdan ayrılmış olmasıdır. Onlar ki kendilerine söz söylendiğinde tasdik ederlerdi, söylediklerinde adil davranırlardı ve çağırıldıklarında icabet ederlerdi.

1-Cüreş, Yemen’in Mekke istikametinde bulunan illerinden biridir. (*Mucemu’l-Buldan*, c.2, s.126). Resulullah (s.a.a) Hicri 10 yılında anlaşma yaparak orayı almıştır. Orası bugün Hicaz şehirlerindendir.

2-el-Gârât , c.2, s.622.

وَأَنَا وَاللَّهِ قَدْ دَعَوْتُكُمْ عَوْدًا وَبَدَأَ وَسِرًّا وَجَهَارًا ، وَفِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْعُدُورِ وَالْأَصَالِ ، فَمَا يَزِيدُكُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا وَإِدْبَارًا ، أَمَا تَنْفَعُكُمْ الْعِظَةُ وَالْدُّعَاءُ إِلَى الْهُدَى وَالْحِكْمَةِ ، وَإِنِّي لَعَالِمٌ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَيَقِيمُ أَوْدَكُمْ ، وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَا أُصْلِحُكُمْ بِإِسَادِ نَفْسِي ، وَلَكِنْ أَهْمِلُونِي قَلِيلًا ، فَكَأَنَّكُمْ وَاللَّهِ بِأَمْرِي قَدْ جَاءَكُمْ يَحْرِمُكُمْ وَيُعَذِّبُكُمْ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ كَمَا يُعَذِّبُكُمْ .

إِنَّ مِنْ ذُلِّ الْمُسْلِمِينَ وَهَلَاكِ الدِّينِ أَنَّ ابْنَ أَبِي سُفْيَانَ يَدْعُو الْأَرَاذِلَ وَالْأَشْرَارَ فَيُجَابُ ، وَأَدْعُوكُمْ وَأَنْتُمْ الْأَفْضَلُونَ الْأَخْيَارُ فَتُرَاوِعُونَ وَتُدَافِعُونَ ، مَا هَذَا بِفِعْلِ الْمُتَّقِينَ ، إِنَّ بُسَرَ بْنَ أَبِي أَرْطَاةَ وَجَّهَ إِلَى الْحِجَازِ ، وَمَا بُسَرٌ ؟ ! لَعَنَهُ اللَّهُ ، لِيَتَنَدَّبَ إِلَيْهِ مِنْكُمْ عِصَابَةٌ حَتَّى تَرُدُّوهُ عَنْ شَنَّتِهِ ، فَإِنَّمَا خَرَجَ فِي سَيْمَةٍ أَوْ يَزِيدُونَ .

قَالَ : فَسَكَتَ النَّاسُ مَلِيًّا لَا يَنْطِقُونَ ، فَقَالَ : مَا لَكُمْ أَمْ خَرَسُونَ أَنْتُمْ لَا تَتَكَلَّمُونَ ؟

فَذَكَرَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ عَنْ مُسَافِرٍ بْنِ عَفِيفٍ قَالَ : قَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَوْفٍ الْأَزْدِيُّ فَقَالَ : إِنْ سِرْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ سِرْنَا مَعَكَ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ مَا لَكُمْ ؟ لَا سَدَدْتُمْ لِمَقَالِ الرُّشْدِ ، أَوْ فِي مِثْلِ هَذَا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَخْرُجَ ؟ ! إِنَّمَا يَخْرُجُ فِي مِثْلِ هَذَا رَجُلٌ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنْ فُرْسَانِكُمْ وَشُجْعَانِكُمْ ، وَلَا يَنْبَغِي لِي أَنْ أَدَعَ الْجُنْدَ وَالْمِصْرَ ، وَبَيْتَ الْمَالِ ، وَجِبَايَةَ الْأَرْضِ ، وَالْقَضَاءَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَالنَّظَرَ فِي حُقُوقِ النَّاسِ ، ثُمَّ أَخْرَجَ فِي كَتِيبَةٍ أَتْبَعَ أُخْرَى فِي الْقَلَوَاتِ وَشَعَفِ الْجِبَالِ ، هَذَا وَاللَّهِ الرَّأْيُ السَّوِيُّ ، وَاللَّهِ لَوْلَا رَجَائِي عِنْدَ لِقَائِهِمْ ، لَوْ قَدْ حُمَّ لِي لِقَاؤُهُمْ ، لَقَرَّبْتُ رِكَابِي ثُمَّ لَشَخَصْتُ عَنْكُمْ فَلَا أَطْلُبُكُمْ مَا اخْتَلَفَ جَنُوبٌ وَشَمَالٌ ، فَوَاللَّهِ إِنَّ فِي فِرَاقِكُمْ لَرَّاحَةً لِلنَّفْسِ وَالْبَدَنِ .

Allah’a yemin olsun ki döne döne en baştan, gizlide ve aşıkârda, gece ve gündüz, sabah ve ikindi sularında hep sizi çağırdım. Fakat çağırmanın sizin sadece sırt çevirip kaçışınızı artırdı. Size öğüt vermek, hidayet ve hikmete çağırmak fayda vermez mi? Doğrusu ben sizi neyin ıslah edeceğini ve eğriliğinizi neyin düzelteceğini iyi bilirim. Fakat Allah’a yemin olsun ki kendi nefsimi bozarak sizi ıslah edecek değilim. Lakin bana azıcık mühlet verin. Allah’a yemin olsun ki sanki görür gibiyim; size bir kişi gelmiş ve sizi mahrum bırakıyor; size azap ediyor, onun size azap ettiği gibi Allah da ona azap ediyor.

Doğrusu bu, İslam’ın zilleti ve dinin felaketinden sayılır: Ebu Sufyan’ın oğlu alçakları ve kötülerini çağırdığında icabet ediliyor. Sizler faziletli ve iyi kimseler olduğunuz halde ben sizi çağırdığımda aldatmaya kalkışıyor, kaçınıyorsunuz! Oysa bu, takva sahiplerinin işi değildir! Busr b. Ertat Hicaz’a yönelmiş. Busr kim ki?! Allah ona lanet etsin! Sizden bir grup ona doğru harekete geçmeli ve saldırısını engellemelidir. O, altı yüz veya biraz fazla kişiden oluşan bir grupla ayaklanmıştı.’

Halk bir süre hiçbir şey söylemeden sessiz olarak başları aşağıda beklediler. Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle buyurdu: ‘Size ne oluyor, lalmı oldunuz ki konuşmuyorsunuz?!’

Haris b. Hasire, Musafir b. Afif’ten şöyle nakleder: Ebu Burde b. Avf Ezdi ayağa kalktı ve dedi ki: ‘Ey Emirülmüminin! Eğer sen hareket edersen biz de seninle yola çıkarız!’ İmam (a.s) şöyle buyurdu: ‘Fesüphanallah! Size ne oluyor?! Doğru sözden engellenmişsiniz (sanki)! Böyle bir şey için benim çıkmam uygun mudur?! Böyle bir durumda razı olduğunuz süvarileriniz ve kahramanlarınızdan bir kişi öne çıkmalıdır. Benim orduyu, şehri, beytülmalı, arazi vergisini toplamayı, Müslümanlar arasında hüküm vermeyi ve insanların hukukuna nezaret etmeyi bırakıp da bir bölükle sahralarda ve dağlarda başka bir bölüğün peşine düşmem uygun olmaz. Allah’a yemin olsun ki bu, kötü bir görüştür! Allah’a andolsun ki onlarla savaşta şehadet ümidi taşımasaydım [ki böyle bir ümidim var] üzengime ayağımı yaklaştırdım, sonra da sizden ayrılırdım ve yerküresi döndüğü sürece sizi aramazdım. Allah’a yemin olsun ki sizden ayrılıp ruh ve beden için rahatlık vardır.’

فَقَامَ إِلَيْهِ جَارِيَتُهُ بِنْتُ قُدَامَةَ السَّعْدِيِّ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَا أَعْدَمْنَا اللَّهُ نَفْسَكَ ، وَلَا أَرَانَا اللَّهَ فِرَاقَكَ ، أَنَا لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ ، فَسَرَّحَنِي إِلَيْهِمْ ، قَالَ : فَتَجَهَّزْ ؛ فَإِنَّكَ مَا عَلِمْتُ مَيَمُونُ النَّقِيبَةِ . وَقَامَ إِلَيْهِ وَهَبُ بْنُ مَسْعُودِ الْحَثْعَمِيِّ ، فَقَالَ : أَنَا أَتَدِبُ إِلَيْهِمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! قَالَ : فَاتَدِبْ بَارَكَ اللَّهُ فِيكَ ، وَتَزَلْ¹ .

2865 . الفتح - بَعْدَ غَارَةِ بُسْرِ بْنِ أَرْطَاةَ عَلَى حَضَرَمَوْتَ وَاسْتِنْفَارِ الْإِمَامِ (عَلَيْهِ السَّلَام) أَهْلَ الْكُوفَةِ - : قَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ : مَا لَكُمْ لَا تَرْتَدُّونَ جَوَاباً وَلَا تُرْجِعُونَ قَوْلًا ؟ أَدْعُوكُمْ إِلَى جِهَادٍ عَدُوَّكُمْ سِرًّا وَجَهْرًا فَلَمْ يَزِدْكُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ، أَتَتَنَاشِدُونَ الْأَشْعَارَ وَتَتَسَلَّلُونَ عَنِ الْأَسْفَارِ ، تَرَبَّتْ يَدَاكُمْ ! لَقَدْ نَسِيتُمُ الْحَرْبَ وَالْإِسْتِعَادَ لَهَا ، فَأَصْبَحَتْ قُلُوبُكُمْ فَارِعَةً عَنْ ذِكْرِهَا .

قَالَ : فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ مِنْهُمْ بِشَيْءٍ .

فَقَالَ : أَوَلَيْسَ مِنَ الْعَجَبِ أَنَّ مُعَاوِيَةَ يَأْمُرُ فَيُطَاعُ وَيَدْعُو فَيُجَابُ ، وَأَمْرُكُمْ فَتُخَالِفُونَ وَأَدْعَاؤُكُمْ فَلَا تُجِيبُونَ ؟ ذَهَبَ وَاللَّهِ أَوْلُو النَّهْيِ وَالْفَضْلِ وَالْتَّقَى ، الَّذِينَ كَانُوا يَقُولُونَ فَيَصْدُقُونَ ، وَيَدْعُونَ فَيُجِيبُونَ ، وَيَلْفُونَ عَدُوَّهُمْ فَيَصْبِرُونَ ، وَبَقِيَتْ فِي خِثَالَةِ قَوْمٍ لَا يَنْتَفِعُونَ بِمَوْعِظَةٍ وَلَا يُفَكِّرُونَ فِي عَاقِبَةٍ .

لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَشْخَصَ عَنْكُمْ فَلَا أَطْلُبَ نَصْرَكُمْ مَا اخْتَلَفَ الْجَدِيدَانِ² ، وَإِنِّي لَعَالِمٌ بِمَا يُصْلِحُكُمْ وَيُقِيمُ أَوْدَكُمْ ، وَكَأَنِّي بِكُمْ وَقَدْ وَلَّيْتُكُمْ مِنْ بَعْدِي مَنْ يَحْرِمُكُمْ عَطَاءُكُمْ وَيَسُوْمُكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ، وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْهِ التَّكْلَانُ .

1 . الغارات : ج 2 ص 624 ، الإرشاد : ج 1 ص 272 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 215 كلاهما نحوه

وليس فيهما من «إِنَّ بَسْرَ بْنَ أَبِي أَرْطَاةَ . . .» .

2 . الجديدان : الليل والنهار (لسان العرب : ج 3 ص 111) .

Bunun üzerine Cariye b. Kudame Sâdi ayağa kalktı ve dedi ki: ‘Ey Emirülmüminin! Allah bizi sensiz bırakmasın, Allah bize senin ayrılığını göstermesin! Ben o kavimle savaşımaya hazırım, beni onlara doğru gönder!’ İmam (a.s) şöyle buyurdu: ‘O halde hazırlan. Bildiğim kadarıyla sen yüce mizaçlı birisin.’ Vahab b. Mesud Hasemi de ayağa kalktı ve şöyle dedi: ‘Ey Emirülmüminin! Ben halkı onlara doğru çağıracağım!’ Ali (a.s) “öyleyse çağır! Allah sana bereket versin” diye buyurdu ve aşağı indi.¹

2865-el-Fütuh [Busr b. Ertat Hazremut’a baskın yaptıktan ve İmam (a.s) Küfe halkını cihada çağırdıktan sonra]: Ali (a.s) onlara şöyle buyurdu: Size ne oluyor da cevap vermiyorsunuz ve hiçbir şey söylemiyorsunuz?! Gizlide ve aşikârda sizi düşmanınıza karşı cihada çağırdığım halde bu çağrım sizin sadece kaçışınızı artırıyor. Acaba şiirler okursunuz da yola çıkmaktan kaçır mısınız?! Ellerinizi kesilsin! Savaşı ve ona hazırlanmayı unuttunuz. Bu yüzden kalpleriniz savaşı anmaktan bile boşalıverdi.

Onlardan hiçbiri hiçbir cevap vermedi.

‘Bunun üzerine şöyle buyurdu: Acaba tuhaf değil midir ki Muaviye emredince kendisine itaat ediliyor, çağırdığında icabet ediliyor; ancak ben emrettiğimde muhalefet ediyorsunuz, sizi çağırdığımda da icabet etmiyorsunuz?! Allah’a yemin olsun ki akıl, fazilet ve takva sahipleri göçüp gitmiştir; onlar ki konuştuklarında doğru söylerlerdi, çağrıldıklarında icabet ederlerdi ve düşmanlarıyla karşılaştıklarında sabrederlerdi. Oysa şimdi öğütten yararlanmayan ve âkibeti düşünmeyen bir kavmin çerçöpü arasında kalmışım.

Sizden ayrılmaya ve gece ile gündüz birbirini kovaladığı sürece yardımınızı istememeye karar verdim. Doğrusu ben, sizi ıslah edecek ve eğriliğinizi doğrultacak şeyi iyi bilirim. Sanki görür gibiyim; ben-den sonra sizi hakkınızdan mahrum edecek ve azabın en kötüsüyle size işkence edecek biri üzerinize hâkim olacak. Yardım edici, Allah’tır ve dayanak O’nadır!’

¹-el-Gârât , c.2, s.624; el-İrşad, c.1, s.272; Ensabu’l-Eşraf, c.3, s.215, bu iki kaynakta “Busr b. Ertat Hicaz’a yönelmiş...” cümlesinden sonraki bölüm bulunmaktadır.

فَلَمَّا فَرَّغَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) وَنَظَرَ أَنَّهُ لَيْسَ يُجِيبُهُ أَحَدٌ ، انصَرَفَ إِلَى مَنْزِلِهِ¹ .

2866 . الغارات عن عبد الرحمن بن نعيم : اجتمع ذات يوم هو [أي بسر] وعبيد الله بن العباس عند معاوية - بعد صلح الحسن (عليه السلام) - فقال ابن عباس لمعاوية : أنت أمرت هذا القاطع البعيد الرحم القليل الرحم بقتل ابني . فقال معاوية : ما أمرته بذلك ولا هويث .

فَغَضِبَ بُسْرٌ وَرَمَى بِسَيْفِهِ وَقَالَ : قَلَّدْتَنِي هَذَا السَّيْفَ وَقُلْتَ : إْحِيطْ بِهِ النَّاسَ حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ مَا بَلَغَتْ ، قُلْتَ : مَا هَوَيْثٌ وَلَا أَمْرٌ .

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : خُذْ سَيْفَكَ ! فَلَعَمْرِي إِنَّكَ لَعَاجِزٌ حِينَ تُثَلِّقِي سَيْفَكَ بَيْنَ يَدَيِ رَجُلٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ ، وَقَدْ قَتَلْتَ ابْنَيْهِ أَمْسَ .

فَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ : أَرَأَيْتَ كُنْتُ قَاتِلَهُ بِهَا ؟

فَقَالَ ابْنُ لُعْبِيدِ اللَّهِ : مَا كُنَّا نَقْتُلُ بِهَا إِلَّا يَزِيدَ وَعَبْدَ اللَّهِ ابْنِي مُعَاوِيَةَ .

فَصَحَّحَ مُعَاوِيَةُ ، وَقَالَ : وَمَا ذَنْبُ يَزِيدَ وَعَبْدِ اللَّهِ ؟ !²

1 . الفتوح : ج 4 ص 237 .

2 . الغارات : ج 2 ص 661 ; أنساب الأشراف : ج 3 ص 216 عن هشام ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 17 عن أبي الحسن المدائني وكلاهما نحوه .

Ali (a.s) konuşmasını bitirince ve kimsenin kendisine cevap vermediğini görünce evine geri döndü.¹

2866-el-Gârât [Abdurrahman b. Naim'den]: [İmam Hasan'ın (a.s) sulh anlaşmasından sonra] O gün o [Busr] ve Ubeydullah b. Abbas Muaviye'nin yanında bir araya geldi. İbn-i Abbas, Muaviye'ye dedi ki: Şu merhametten uzak ve akrabalık bağını koparan adama sen mi benim iki oğlumu öldürmesini emrettin?

Muaviye dedi ki: Ona böyle bir şeyi ne emrettim ne de istedim.

Busr öfkeleni ve kılıcını fırlatıp dedi ki: Bu kılıcı bana sen verdin ve onu halkın üzerine çal, öldürebildiğin kadar öldür dedin! Şimdi ise “ne istedim ne de emrettim” diyorsun.

Muaviye: Kılıcını al! Canıma yemin olsun ki sen, dün iki oğlunu öldürmüş olduğun Abdu Menaf kabilesine mensup bir kişinin önünde kılıcını attığın anda en aciz kişisin!

Ubeydullah b. Abbas: O ikisine karşılık bunu öldürmemi uygun görür müsün?

Ubeydullah'ın oğullarından biri, “o ikisine karşılık ancak Muaviye'nin iki oğlu Yezid ve Abdullah'ı öldürmeliyiz” dedi.

Bunun üzerine Muaviye güldü ve “Yezid ve Abdullah'ın günahı ne?!” dedi.²

1-el-Fütuh, c.4, s.237.

2-el-Gârât , c.2, s.661; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.216, Hişam'dan; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.17, Ebu'l-Hasan Medaini'den.

الفصل التاسع تمّي الاستشهاد

1 / 9

إِنَّ أَحَبَّ مَا أَنَا لَاقٍ إِلَيَّ الْمَوْتُ

2867 . الإمام علي (عليه السلام) - من حُطْبَةِ لَهُ (عليه السلام) في ذَمِّ العاصِينَ من أصحابِهِ - : أَحْمَدُ اللَّهِ عَلَى مَا قَضَى مِنْ أَمْرٍ ، وَقَدَّرَ مِنْ فِعْلٍ ، وَعَلَى ابْتِلَائِي بِكُمْ أَيْبَهَا الْفِرْقَةُ الَّتِي إِذَا أَمَرْتُ لَمْ تُطْعَمْ ، وَإِذَا دَعَوْتُ لَمْ تُجِبْ . إِنْ أُمِلْتُمْ خُضْتُمْ ، وَإِنْ حُورِبْتُمْ خُرْتُمْ ، وَإِنْ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَى إِمَامٍ طَعَنْتُمْ ، وَإِنْ أُجِئْتُمْ إِلَى مُشَاقَّةٍ نَكَصْتُمْ .

لَا أَبَا لِعَيْرِكُمْ ! مَا تَنْتَظِرُونَ بِنَصْرِكُمْ وَالْجِهَادِ عَلَى حَقِّكُمْ ؟ الْمَوْتُ أَوْ الذُّلُّ لَكُمْ ؟ فَوَاللَّهِ لَئِنْ جَاءَ يَوْمِي - وَلَيَأْتِيَنِي - لَيُفَرِّقَنَّ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأَنَا لَصُحْبَتِكُمْ قَالَ ، وَبِكُمْ غَيْرُ كَثِيرٍ .

لِلَّهِ أَنتُمْ ! أَمَا دِينٌ يَجْمَعُكُمْ ! وَلَا حَمِيَّةٌ تَشْحَذُكُمْ ! أَوْ لَيْسَ عَجَبًا أَنَّ مُعَاوِيَةَ يَدْعُو الْجُفَاءَ الطَّغَامَ فَيَتَّبِعُونَهُ عَلَى غَيْرِ مَعُونَةٍ وَلَا عَطَاءٍ ، وَأَنَا أَدْعُوكُمْ - وَأَنْتُمْ تَرِكُوهُ الْإِسْلَامَ ، وَبَقِيَّةُ النَّاسِ - إِلَى الْمَعُونَةِ أَوْ طَائِفَةٍ مِنَ الْعَطَاءِ ، فَتَفَرَّقُونَ عَنِّي وَتَخْتَلِفُونَ عَلَيَّ ؟ !

إِنَّهُ لَا يَخْرُجُ إِلَيْكُمْ مِنْ أَمْرِي رِضًى فَتَرْضَوْنَهُ ، وَلَا سُخْطًا فَتَجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ ، وَإِنَّ أَحَبَّ مَا أَنَا لَاقٍ إِلَيَّ الْمَوْتُ ! قَدْ دَارَسْتُكُمْ الْكِتَابَ ، وَفَاتَحْتُكُمْ الْحِجَابَ ، وَعَرَفْتُكُمْ مَا أَنْكَرْتُمْ ، وَسَوَّغْتُكُمْ مَا مَجَبَّكُمْ ، لَوْ كَانَ الْأَعْمَى يَلْحَظُ ، أَوْ النَّائِمُ يَسْتَيْقِظُ ! وَأَقْرَبُ بِقَوْمٍ - مِنَ الْجَهْلِ بِاللَّهِ - قَائِدُهُمْ مُعَاوِيَةُ ! وَمُؤَدِّبُهُمْ ابْنُ النَّائِبَةِ !¹

1 . نهج البلاغة : الخطبة 180 ; تاريخ الطبري : ج 5 ص 107 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 413 . كلاهما نحوه إلى «تختلفون علي» .

DOKUZUNCU FASIL

Şehadet Arzusu

1/9

ÖLÜM GÖRÜŞECEĞİM EN SEVİMLİ ŞEYDİR

2867-İmam Ali (a.s) [Yarenlerinden isyan edenleri kınadığı hutbesinde]: Hükmettiğini yapan, takdirini yerine getiren, beni sizinle imtihan eden Allah'a hamd ederim. Ey buyurduğumda itaat etmeyen, çağırdığımda icabet etmeyen topluluk! Size mühlet verip, serbest bıraksam, boş lafa dalarsınız; savaşa soksam gevşeklik edersiniz. İnsanlar bir İmam'ın etrafında toplansa kınarsınız; zorluğa düşerseniz gerisin geriye dönersiniz.

Düşmanlarınız babasız kalsın! Kendinize yardım etmek ve hakkınız için cihad etmek yerine neyi bekliyorsunuz! Ölümü mü? Yoksa zillete düşmenizi mi? Vallahi ölüm günüm gelip çatsa -ki elbette gelecektir- aramızı ayıracak, bu durumda sizinle konuşmayı istemeden ve sizinle hiç güç bulmamış gibi ayrılacağım.

Allah için! Sizi bir araya toplayacak dininiz, size gayret verecek hamiyetiniz yok mu? Ne kadar şaşılacak şey değil mi! Muaviye aşağılık zalimleri çağırıyor, hiç bir karşılık vermediği halde ona itaat ediyorlar. Ben ise İslam'ın mirasçıları ve Müslümanların geriye kalanları olan sizleri yardıma çağırıyorum ve bahşiş veriyorum; buna rağmen benden ayrılıyor, ayrılığa düşüyorsunuz.

Şüphesiz ne benim emrime razı oluyorsunuz, ne de aleyhine birleşeceğiniz şekilde sakındırmam sizleri gazaplandırıyor! Böylece ölüm bana görüşeceğim en sevimli şey oldu. Size kitabı öğrettim, delil ve hüccet yollarını sizlere bellettim, tanımadığınız şeyleri tanıttım, ağzınızdan attığınız suyu size tatlı şekilde içirdim. Keşke kör görseydi de, uyuyan uyansaydı! Öncüleri Muaviye olan ve Nabîğa oğlu (Amr b. As) tarafından terbiye edilen toplum Allah'ı tanımamaya ne kadar yakındır!¹

1-*Nehcü'l-Belaga*, 180. Hutbe; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.107; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.413, bu iki kaynakta az farkla "...benden ayrılıyor, ayrılığa düşüyorsunuz" bölümüne kadar.

2 / 9

اللَّهُمَّ مِلِّتُهُمْ وَمَلُونِي

2868 . الغارات عن أبي صالح الحنفي : رَأَيْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) يَخْطُبُ وَقَدْ وَضَعَ الْمَصْحَفَ عَلَى رَأْسِهِ حَتَّى رَأَيْتُ الْوَرَقَ يَنْتَفِعِعُ عَلَى رَأْسِهِ .

قَالَ : فَقَالَ : اللَّهُمَّ قَدْ مَنَعُونِي مَا فِيهِ فَأَعْطِنِي مَا فِيهِ ، اللَّهُمَّ قَدْ أَبْغَضْتُهُمْ وَأَبْغَضُونِي ، وَمِلِّتُهُمْ وَمَلُونِي ، وَحَمَلُونِي عَلَى غَيْرِ خُلُقِي وَطَبِيعَتِي وَأَخْلَاقٍ لَمْ تَكُنْ تُعْرِفُ لِي ، اللَّهُمَّ فَأَبْدِلْنِي بِهِمْ خَيْرًا مِنْهُمْ ، وَأَبْدِلْهُمْ بِي شَرًّا مِنِّي ، اللَّهُمَّ مِثْ¹ قُلُوبِهِمْ كَمَا يُبَايِئُ الْمَلِخُ فِي الْمَاءِ² .

2869 . الغارات عن ابن أبي رافع : رَأَيْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) قَدْ اِزْدَحَمُوا عَلَيْهِ حَتَّى أَدْمَوْا رِجْلَهُ . فَقَالَ : اللَّهُمَّ قَدْ كَرِهْتُهُمْ وَكَرِهُونِي ، فَأَرْحِنِي مِنْهُمْ وَأَرْحِمْهُمْ مِنِّي³ .

2870 . تاريخ الإسلام عن محمد ابن الحنفية : كَانَ أَبِي يُرِيدُ الشَّامَ ، فَجَعَلَ يَعْقُدُ لَوَاءَهُ ثُمَّ يَحْلِفُ لَا يَحِلُّهُ حَتَّى يَسِيرَ ، فَيَأْبَى عَلَيْهِ النَّاسُ ، وَيَتَنَشَّرُ عَلَيْهِ رَأْيُهُمْ وَيَجْبُنُونَ ، فَيَحِلُّهُ وَيُكْفِّرُ عَنْ يَمِينِهِ ، فَعَلَ ذَلِكَ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ ، وَكُنْتُ أَرَى حَالَهُمْ فَأَرَى مَا لَا يَسْرُني . فَكَلَّمْتُ

الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَةَ يَوْمَئِذٍ ، وَقُلْتُ : أَلَا تُكَلِّمُهُ أَيْنَ يَسِيرُ يَقُومُ لَا وَاللَّهِ مَا أَرَى عِنْدَهُمْ طَائِلًا ؟ قَالَ : يَا أَبَا الْقَاسِمِ ، يَسِيرُ لِأَمْرِ⁴ قَدْ حُمَّ⁵ ، قَدْ كَلَّمْتُهُ فَرَأَيْتُهُ يَأْبَى إِلَّا الْمَسِيرَ .

- 1 . ماث : ذاب (مجمع البحرين : ج 3 ص 1734) .
- 2 . الغارات : ج 2 ص 458 ; أنساب الأشراف : ج 3 ص 156 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 534 كلاهما نحوه وراجع الفتوح : ج 4 ص 237 .
- 3 . الغارات : ج 2 ص 459 ; أنساب الأشراف : ج 3 ص 250 وزاد في آخره «فما بات إلا تلك الليلة» .
- 4 . في المصدر : «الأمر» ، والصحيح ما أثبتناه كما في الطبقات الكبرى .
- 5 . حُمَّ هذا الأمر : قُضِيَ (لسان العرب : ج 12 ص 151) .

2/9

ALLAHIM, BEN ONLARI YORDUM ONLAR DA BENİ!

2868-el-Gârât [Ebu Salih Hanefi'den]: Ali'nin (a.s) hutbe okuduğunu gördüm; Kurân'ı başının üzerine bırakmıştı. Hatta başı üzerindeki mushafın yapraklarının çarparak çıkardığı hışırtıyı gördüm.

Şöyle diyordu: Allahım, onlar beni Kurân'daki hakkımdan mahrum ettiler; o halde ondaki hakkımı sen bana inayet et. Allahım, ben onları gazaplandırıdım, onlar da beni gazaplandırıd; onları yordum, onlar da beni yordu; [benim için daha önce hiç görülmemiş] yaratılışıma, mizacıma ve ahlakıma aykırı bir işe mecbur ettiler beni. Allahım, bunları alıp daha hayırlısını bana ver ve beni alıp benden daha kötüsünü bunlara ver! Allahım, tuzun suda eridiği gibi bunların kalplerini de eritiver!¹

2869-el-Gârât [İbn-i Ebu Rafi'den]: Ali'yi (a.s) çok kalabalık bir cemaatin arasında gördüm, hatta izdihamdan ayağını kanatmışlardı. Şöyle buyuruyordu: "Allahım, ben onları rahatsız ettim, onlar da beni rahatsız etti; beni onlardan, onları da benden rahata kavuştur!"²

2870-Tarih-i İslam [Muhammed b. Hanefiyye'den]: Babam Şam'a gitmek istiyordu, sancağını bağlamış ve hareket edinceye kadar onu açmamaya yemin etmişti. Ancak halk onu reddediyor, etrafından dağılıyor ve korkuyordu. Bunun üzerine babam bağladığı sancağı açıyor ve ettiği yeminden dolayı keffare veriyordu. Bunu dört defa yaptı. Ben durumlarına baktığımda hiç de hoşuma gitmeyen bir görüntüyle karşılaşıyordum. O gün Misver b. Mehrame ile konuştum ve dedim ki: "Onunla konuşmayacak mısın, kendilerinde hiçbir fayda görmediğim şu kavimle yola çıkarak nereye gidecek?" Dedi ki: "Ey Ebu'l Kasım! Kesinleşmiş bir iş için hareket edecektir. Onunla konuştum ve gitmekten başka bir şeyi kabul etmediğini gördüm."

1-el-Gârât , c.2, s.458; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.156; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.534; *el-Fütuh*, c.4, s.237.

2-el-Gârât , c.2, s.459; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.250, son bölümüne şu cümleyi de eklemiş: "Nitekim sadece o gece hayatta kaldı."

قَالَ ابْنُ الْحَنَفِيَّةِ : فَلَمَّا رَأَى مِنْهُمْ مَا رَأَى قَالَ : اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ مَلَلْتُكُمْ وَقَدْ مَلَوْنِي ، وَأَبْغَضْتُكُمْ وَأَبْغَضُونِي ، فَأَبْدِلْنِي خَيْرًا مِنْهُمْ ، وَأَبْدِلْهُمْ شَرًّا مِنِّي ¹ .

2871 . الإمام علي(عليه السلام) - في خطبته(عليه السلام) عِنْدَ وُصُولِ خَبَرِ الْأَنْبَارِ إِلَيْهِ - : أَمَ وَاللَّهِ لَوِدِدْتُ أَنَّ رَيِّي قَدْ أَخْرَجَنِي مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِكُمْ إِلَى رِضْوَانِهِ ، وَإِنَّ الْمَنِيَّةَ لَتَرِصْدُنِي ، فَمَا يَمْنَعُ أَشْقَاهَا أَنْ يَخْضِبَهَا ؟ - وَتَرَكَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ - عَهْدَ عَهْدَهُ إِلَيَّ النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ ، وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى ، وَنَجَا مَنْ اتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ² .

2872 . الإرشاد عن الإمام علي(عليه السلام) : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ! خُذُوا أَهْبَتَكُمْ لِجِهَادِ عَدُوِّكُمْ مُعَاوِيَةَ وَأَشْيَاعِهِ . قَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَهْمَلْنَا يَذْهَبُ عَنَّا الْقُرْ .

فَقَالَ : أَمَ وَاللَّهِ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَيُظْهِرَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ عَلَيْكُمْ ، لَيْسَ بَيْنَهُمْ أَوْلَى بِالْحَقِّ مِنْكُمْ ، وَلَكِنْ لِيُطَاعَتِهِمْ مُعَاوِيَةَ وَمَعْصِيَتُكُمْ لِي . وَاللَّهِ لَقَدْ أَصْبَحَتِ الْأُمَمُ كُلُّهَا تَخَافُ ظُلْمَ رُعَاتِهَا ، وَأَصْبَحْتُ أَنَا أَخَافُ ظُلْمَ رِعْيَتِي ، لَقَدْ اسْتَعْمَلْتُ مِنْكُمْ رِجَالًا فَخَانُوا وَعَدَرُوا ، وَلَقَدْ جَمَعَ بَعْضُهُمْ مَا اسْتَمَنَّهُ عَلَيْهِ مِنْ فِيءِ الْمُسْلِمِينَ فَحَمَلَهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ ، وَآخَرُ حَمَلَهُ إِلَى مَنْزِلِهِ تَهَاوُنًا بِالْقُرْآنِ ، وَجُرْأَةً عَلَى الرَّحْمَنِ ، حَتَّى لَوْ أَنَّي اسْتَمَنْتُ أَحَدَكُمْ عَلَى عِلَاقَةٍ سَوَّطَ لَخَانَتِي ، وَلَقَدْ أَعْيَيْتُمُونِي !

ثُمَّ رَفَعَ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ سَمِمْتُ الْحَيَاةَ بَيْنَ ظَهْرَانِي هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ ، وَتَبَرَّمْتُ الْأَمَلَ . فَأَتِيحَ لِي صَاحِبِي حَتَّى أَسْتَرِيحَ مِنْهُمْ وَيَسْتَرِيحُوا مِنِّي ، وَلَنْ يُفْلِحُوا بَعْدِي ³ .

1 . تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 606 ، الطبقات الكبرى : ج 5 ص 93 .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 280 ، الاحتجاج : ج 1 ص 413 ح 89 .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 277 .

İbn-i Hanefiyye dedi ki: İmam (a.s) onların durumunu görünce şöyle dedi: “Allahım, ben onları yordum, onlar da beni yordu; ben onları gazaplandırdım, onlar da beni gazaplandırdı. Onların yerine daha hayırlısını bana ver ve benim yerime daha kötüsünü onlara ver!”¹

2871-İmam Ali (a.s) [Enbar’a saldırı haberi kendisine ulaştığında yaptığı konuşmasında]: Allah’a yemin olsun ki Rabbimin beni sizin aranızdan alıp kendi hoşnutluk civarına götürmesini çok isterdim. Ölüm benim için pusudadır. [Elini götürüp başına ve sakalına sürerek] İnsanların en bedbahtını bunları kana boyamaktan alıkoyacak şey nedir? Bu, ümmi peygamberin bana ahdedtiği bir sözdür. Yalancı ziyan etmiş, takvalı olan ve güzel mükâfatı tasdik eden ise kurtuluşa ermiştir.²

2872-el-İrşad [İmam Ali’den (a.s)]: ‘Ey Küfe halkı! Düşmanınız olan Muaviye ve adamlarına karşı cihada hazırlanın.’ Dediler ki: ‘Ey Emirülmüminin! Soğuk bizden uzaklaşınca kadar bize mühlet ver!’

İmam buyurdu ki: Tohumu yaran ve canlıları yaratan Allah’a yemin olsun ki şu kavim size galip gelecektir; fakat hakka sizden daha yakın oldukları için değil, Muaviye’ye itaat ettikleri, sizlerin de bana baş kaldırdığınız için (size galip gelecekler). Vallahi bütün ümmetler, yöneticilerinin zulüm etmesinden korkuyordu, fakat ben kendi halkımın zulmetmesinden korkar hale düştüm. Sizden bazı kişilere görev verdim, ancak hıyanet etiler, vefasızlıkta bulundular. Bazıları yanlarında emanet olarak bıraktığım Müslümanların ganimetlerini alıp Muaviye’ye göturdüler; bazıları da onları kendi evlerine taşıdılar. Tüm bunlar, Kurân’ı küçümseyip Rahman’a küstahlık etmelerinden kaynaklanmıştı. Hatta iş öyle bir yere vardı ki sizden birine bir kırbacın bağını emanet etsem hıyanet eder oldu; doğrusu beni usandırdınız!

Sonra elini göğse kaldırarak şöyle dedi: Allahım, ben bunların arasında yaşamaktan yoruldum, (ıslah olmalarını) arzu etmekten bıktım. Artık yoldaşımı (ölümü) bana ihsan et ki ben onlardan, onlar da benden rahata kavuşsun. Onlar benden sonra asla kurtuluşa eremeyeceklerdir.³

1-Tarih-i İslam Zehebi, c.3, s.606; et-Tabakatu’l-Kubra, c.5, s.93.

2-el-İrşad, c.1, s.280; el-İhticac, c.1, s.413, h.89.

3-el-İrşad, c.1, s.277.

2873 . نهج البلاغة : مِنْ حُطْبَةٍ لَهُ (عليه السلام) وَقَدْ تَوَاتَرَتْ عَلَيْهِ الْأَخْبَارُ بِاسْتِيلَاءِ أَصْحَابِ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْبِلَادِ ، وَقَدِمَ عَلَيْهِ عَامِلَاهُ عَلَى الْيَمَنِ ، وَهُمَا عُثَيْدُ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَسَعِيدُ بْنُ نَمْرَانَ لَمَّا غَلَبَ عَلَيْهَا بُسْرُ بْنُ أَبِي أَرْطَاةَ ، فَقَامَ (عليه السلام) عَلَى الْمِنْبَرِ صَجَرًا بِثَقْلٍ أَصْحَابِهِ عَنِ الْجِهَادِ ، وَمُخَالَفَتِهِمْ لَهُ فِي الرَّأْيِ فَقَالَ : مَا هِيَ إِلَّا الْكُوفَةُ ، أَقْبَضُهَا وَأَبْسُطُهَا ، إِنْ لَمْ تَكُونِي إِلَّا أَنْتِ تَهْبُ أَعَاصِيرُكَ فَقَبَّحَكَ اللَّهُ ! وَتَمَثَّلَ بِقَوْلِ الشَّاعِرِ :

لَعَمْرُ أَيْبِكَ الْخَيْرِ يَا عَمْرُو إِنِّي *** عَلَى وَصَرٍ¹ مِنْ ذَا الْإِنَاءِ قَلِيلِ

ثُمَّ قَالَ (عليه السلام) : أُنَبِّئُكُمْ بُسْرًا قَدْ أَطْلَعَ الْيَمَنَ ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أُطِئُ أَنْ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ سَيُدَالُونَ² مِنْكُمْ بِاجْتِمَاعِهِمْ عَلَى بَاطِلِهِمْ ، وَتَفَرُّقُكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ ، وَبِمَعْصِيَتِكُمْ إِمَامَكُمْ فِي الْحَقِّ ، وَطَاعَتِهِمْ إِمَامَهُمْ فِي الْبَاطِلِ ، وَبَادَائِهِمْ الْأَمَانَةَ إِلَى صَاحِبِهِمْ وَخِيَانَتِكُمْ ، وَبِصَلَاحِهِمْ فِي بِلَادِهِمْ وَفَسَادِكُمْ .

فَلَوْ ائْتَمَنْتُمْ أَحَدَكُمْ عَلَى قَعْبٍ³ لَخَشِيتُ أَنْ يَذْهَبَ بِعِلَاقَتِهِ .

اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ مَلَلْتُهُمْ وَمَلَوْنِي ، وَسَمَّمْتُهُمْ وَسَمَّوْنِي ، فَأَبْدِلْنِي بِهِمْ خَيْرًا مِنْهُمْ ، وَأَبْدِلْهُمْ بِي شَرًّا مِنِّي ، اللَّهُمَّ مِثْ قُلُوبِهِمْ كَمَا يُنَاطُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ ، أَمَا وَاللَّهِ لَوُدِدْتُ أَنَّ لِي بِكُمْ أَلْفَ فَارِسٍ مِنْ بَنِي فَرَّاسٍ بِنِ عَنَمٍ . هُنَالِكَ لَوْ دَعَوْتُ أَتَاكَ مِنْهُمْ *** فَوَارِسٌ مِثْلُ أَرْمِيَةِ الْحَمِيمِ ثُمَّ نَزَلَ (عليه السلام) مِنَ الْمِنْبَرِ⁴ .

1 . الْوَصَرُ : وَسَخِ الدَّسَمِ وَاللِّينِ أَوْ غَسَالَةِ السَّقَاءِ وَالْقَصْعَةِ وَنَحْوَهُمَا (القاموس المحيط : ج 2 ص 154) .

2 . مِنْ الْإِدَالَةِ : الْغَلْبَةِ (النهاية : ج 2 ص 141) .

3 . الْقَعْبُ : الْقَدَحُ الضَّخْمُ ، الْغَلِيظُ ، الْجَافِي (لسان العرب : ج 1 ص 683) .

4 . نهج البلاغة : الخطبة 25 ، الغارات : ج 2 ص 635 نحوه إلى «في الماء» .

2873-Nehcü'l Belağa [Muaviye adamlarının şehirleri işgal etmeleri konusunda İmam'a (a.s) art arda haberler geldi; Yemen'de bulunan iki valisi Ubeydullah b. Abbas ve Said b. Nemran, Busr b. Ebu Ertat tarafından mağlup edilmiş bir halde yanına geldiler. Bunun üzerine minbere çıktı ve yarenlerinin cihad konusunu ağırdan almaları ve kendisine muhalefet etmelerinden yakınarak şöyle buyurdu]: Elimde sadece sıkıp gevşettiğim (tasarruf edebildiğim) Küfe kaldı. Ey Küfe, eğer elimde senden başka bir yer kalmayacak ve sende de fırtınalar esip kasırgalar kopacaksa Allah seni çirkinleştirsin!

Daha sonra örnek olarak şairin şu beytini okudu:

Ey Amr, hayırlı babanın ömrüne yemin olsun ki
Bana sadece şu yağlı atık kaldı, kabın dibindeki

Sonra şöyle buyurdu: Bana Busr'un Yemen'i ele geçirdiği haberi geldi. Vallahi onlar, batıl yolda birlik içindeyken, sizin hak yolunuzda ayrılığa düşmeniz; onlar batıl yolda imamlarına itaat ederken, sizlerin hak yolunda imamınıza isyan etmeniz; onlar emaneti sahibine verirken, sizin emanete hıyanetin etmeniz; onlar şehirlerinde ıslah edici hareket ederken sizin bozgunculuk etmeniz sebebiyle çok geçmeden sizlere galip geleceklerini sanıyorum.

Sizlere ağaçtan bir kabı emanet etsem onun bağının kapılmasından korkuyorum.

Allahım ben onlardan bezdim, usandım. Onlar da benden usanıp bezdiler. O halde bana onlardan hayırlısını ver ve onlara da benden kötüsünü musallat kıl. Allahım onların kalplerini tuzun suda eridiği gibi erit. Allah'a andolsun ki sizin yerinize (gayret, cesaret ve dostlukla ün yapmış) Firas b. Ganem oğullarından bin atlım olmasını daha çok isterdim. Daha sonra şu beyti okudu:

Destek için onlardan yardım isteseydin
Yaz bulutları gibi atlıları gelirlerdi sana
Daha sonra minberden aşağı indi.¹

1-Nehcü'l-Belaga, 25. Hutbe; el-Gârât , c.2, s.635.

2874 . البداية والنهاية عن زهير بن الأرقم : حَظَبْنَا عَلِيَّ يَوْمَ جُمُعَةٍ ، فَقَالَ : تُبْدُثُ أَنْ بُسْرًا قَدْ طَلَعَ الْيَمَنُ ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَحْسِبُ أَنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ سَيُظْهِرُونَ عَلَيْكُمْ ، وَمَا يَظْهِرُونَ عَلَيْكُمْ إِلَّا بِعَصِيَانِكُمْ إِمَامَكُمْ وَطَاعَتِهِمْ إِمَامَهُمْ ، وَخِيَانَتِكُمْ وَأَمَانَتِهِمْ ، وَافْسَادِكُمْ فِي أَرْضِكُمْ وَإِصْلَاحِهِمْ ، قَدْ بَعَثْتُ فُلَانًا فَخَانَ وَعَدَرَ ، وَبَعَثْتُ فُلَانًا فَخَانَ وَعَدَرَ ، وَبَعَثْتُ الْمَالَ إِلَى مُعَاوِيَةَ ، لَوْ ائْتَمَنْتُ أَحَدَكُمْ عَلَى قَدَحٍ لَأَخَذَ عِلَاقَتَهُ ، اللَّهُمَّ سَمِّمْهُمْ وَسَمِّمُونِي ، وَكْرِهْهُمْ وَكْرِهُونِي ، اللَّهُمَّ فَأَرْجُحْهُمْ مِنِّي وَأَرْحِنِي مِنْهُمْ .

قال : فَمَا صَلَّى الْجُمُعَةَ الْآخَرَى حَتَّى قُتِلَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَأَرْضَاهُ¹ .

راجع : ص 237 (ما ينتظر أشقاها ؟ !).

1 . البداية والنهاية : ج 7 ص 326 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 535 نحوه .

2874-el-Bidaye ve'n-Nihaye [Zuheyir b. Erkam'dan]: Ali (a.s), Cuma günü bize hutbe okudu ve şöyle buyurdu: Busr'un Yemen'e girdiğini haber aldım. Allah'a yemin olsun ki o kavmin size galip geleceğini sanıyorum; sizler imamınıza isyan ettiğiniz, onlar ise kendi imamlarına boyun eğdikleri için, siz hıyanette olduğunuz, onlar ise emanetdar oldukları için, siz yeryüzünde bozgunculuk çıkardığınız, onlar ise ıslah ettikleri için size galip geleceklerdir. Falanı görevlendirip gönderdim, ancak hıyanet etti ve vefasızlık gösterdi. Filanı gönderdim, o da hıyanet etti ve vefasız çıktı; beytülmalı Muaviye'ye gönderdi. Sizden birine bir su kabı emanet etsem onun bağını kapıverir. Allahım, ben bunları usandırdım, bunlar da beni bezdirip usandırdı; bunlardan rahatsız oldum, bunlar da benden rahatsız oldu. Allahım, bunları benden, beni de bunlardan rahatlat!

İmam (a.s) sonraki Cuma namazını kıldıramadan şehit oldu. Böylece Allah ondan razı oldu, onu razı etti.¹

Bkz. s.237 (Ma Yentezir Eşkaha?!).

¹-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.326; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.535.

الفصل العاشر آخر خطبة خطبها الإمام

2875 . نهج البلاغة : رُوي عن نَوفِ البَكالي قال : خَطَبَنَا بِهَذِهِ الْخُطْبَةِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ (عليه السلام) بِالْكُوفَةِ وَهُوَ قَائِمٌ عَلَى حِجَارَةٍ نَصَبَهَا لَهُ جَعَدَةُ بْنُ هُبَيْرَةَ الْمَخْزُومِيُّ ، وَعَلَيْهِ مُدْرَعَةٌ مِنْ صُوفٍ وَحَمَائِلُ سَيْفِهِ لَيْفٌ ، وَفِي رِجْلَيْهِ نَعْلَانِ مِنْ لَيْفٍ ، وَكَأَنَّ جَبِينَهُ نَفْثَةٌ بَعِيرٌ . فَقَالَ (عليه السلام) :

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي إِلَيْهِ مَصَائِرُ الْخَلْقِ ، وَعَوَاقِبُ الْأَمْرِ . نَحْمَدُهُ عَلَى عَظِيمِ إِحْسَانِهِ وَنِيرِ بُرْهَانِهِ ، وَنَوَامِي فَضْلِهِ وَامْتِنَانِهِ ، حَمْدًا يَكُونُ لِحَقِّهِ قَضَاءً ، وَلِشُكْرِهِ أَدَاءً ، وَإِلَى ثَوَابِهِ مُقَرَّبًا ، وَلِحُسْنِ مَزِيدِهِ مُوجِبًا . وَنَسْتَعِينُ بِهِ اسْتِعَانَةً رَاجٍ لِفَضْلِهِ ، مُؤَمِّلٌ لِنَفْعِهِ ، وَاثِقٌ بِدَفْعِهِ ، مُعْتَرِفٌ لَهُ بِالطَّلُوعِ ، مُذْعِنٌ لَهُ بِالْعَمَلِ وَالْقَوْلِ . وَنُؤْمِنُ بِهِ إِيمَانًا مِنْ رَجَاءٍ مُوقِنًا ، وَأُنَابَ إِلَيْهِ مُؤْمِنًا ، وَخَنَعَ لَهُ مُذْعِنًا ، وَأَخْلَصَ لَهُ مُوَحِّدًا ، وَعَظَّمَهُ مُمَجِّدًا ، وَلَاذًا بِهِ رَاغِبًا مُجْتَهِدًا .
لَمْ يُولَدْ سُبْحَانَهُ فَيَكُونَ فِي الْعِزِّ مُشَارِكًا ، وَلَمْ يَلِدْ فَيَكُونَ مَرُورًا هَالِكًا . وَلَمْ يَتَقَدَّمْهُ وَقْتُ وَلَا زَمَانٌ . وَلَمْ يَتَعَاوَرَهُ زِيَادَةٌ وَلَا نُقْصَانٌ ، بَلْ ظَهَرَ لِلْعُقُولِ بِمَا أَرَانَا مِنْ عِلَامَاتِ التَّدْبِيرِ الْمُتَقِنِ وَالْقَضَاءِ الْمُبْرَمِ .

فَمِنْ شَوَاهِدِ خَلْقِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ مُوْطَدَاتٍ بِلَا عَمَدٍ ، قَائِمَاتٍ بِلَا سَنَدٍ . دَعَاهُنَّ فَأَجَبْنَ طَائِعَاتٍ مُذْعِنَاتٍ ، غَيْرَ مُتَلَكِّئَاتٍ وَلَا مُبْطِئَاتٍ . وَلَوْلَا إِقْرَارُهُنَّ لَهُ بِالرَّبُّوبِيَّةِ وَإِذْعَانُهُنَّ بِالطَّوَاعِيَّةِ لَمَا جَعَلَهُنَّ مَوْضِعًا لِعَرْشِهِ ، وَلَا مَسْكَنًا لِمَلَائِكَتِهِ ، وَلَا مَصْعَدًا لِلْكَلِمِ الطَّيِّبِ وَالْعَمَلِ الصَّالِحِ مِنْ خَلْقِهِ . جَعَلَ نُجُومَهَا أَعْلَامًا يَسْتَدِلُّ بِهَا الْحَيْرَانُ فِي مُخْتَلِفِ فِجَاجٍ¹ الْأَقْطَارِ . لَمْ يَمْنَعْ ضَوْءُ نُورِهَا ادِلْهَامًا تُجِيفُ اللَّيْلَ الْمُظْلِمَ . وَلَا اسْتَطَاعَتْ جَلَايِبُ سَوَادِ الْحَنَادِيسِ أَنْ تَرُدَّ مَا شَاعَ فِي السَّمَوَاتِ مِنْ تَلَالُؤِ نُورِ الْقَمَرِ .

1 . الفِجَاجُ : جمع فَجَجَ ; وهو الطريق الواسع (النهاية : ج3 ص412) .

Onuncu Fasıl

İMAM'IN OKUDUĞU SON HUTBESİ

2875-Nehcü'l-Belaga: Nevf el-Bikali'den gelen rivayete göre der ki: Emirülmüminin Ali (a.s), bu hutbeyi Küfe'de bir taşın üzerinde durarak okudu. Taşı Cu'de Bin Hubeyre el-Mahzumi yerleştirmişti. Üzerinde yünden örülü bir elbise, ayaklarında hurma ağacı kabuğundan ayakkabı vardı. Kılıcını hurma lifinden örülü bir iple yanına asmıştı. Alnı secdede fazla durduğundan nasırlaşmıştı. Ali (a.s) işte bu halde şöyle konuştu:

Hamd, işlerin sonu ve mahlûkatın gidişi kendisine doğru olan Allah'a mahsustur. Büyük ihsanının, aydınlatıcı delillerinin, artan fazlının ve nimetinin şükrünü ve hakkını eda eden, sevabını elde etmeye yaklaştıran ve güzel ihsanının artmasına sebep olan bir hamd ile O'nu överiz. Sözde ve amelde kendisine inanan ve kudretini itiraf ederek kötülüğü gidermesini, iyiliğinin fayda vermesini ve isteyene fazlasıyla yardım edeceğini uman kimsenin yardım dilemesi gibi O'ndan yardım dileriz. İmanında yakınle ümit bağlayan, mümin olarak O'na yönelen, inanarak O'na boyun eğen, tevhidinde ihlâslı olan, överek yücelten, O'nun rızasını dileyerek çalışan kimsenin imanı ile O'na iman ederiz.

Münezzeh olan Allah hiç bir şeyden doğmamıştır ki kendisine yenilmezliğinde ortaklık edilsin. O da doğurmamıştır ki, miras bırakıp yok olsun. Hiç bir an ve zaman, O'nu geçmemiş, noksanlık ve ziyade-lik O'na arız olamamıştır. Bize gösterdiği sağlam tedbirinin alametleri ve kesinleşmiş kazası akıllar için zahir olmuştur.

Göklerin direksiz olarak yaratılması ve onların dayanaksız durması, yaratışının şahitlerindendir. Onları bu şekilde durmaya çağırmış, onlar da durup duraksamadan ve gevşemeden, itaat etmişlerdir. Onun rububiyetini ikrar etmeseler, ona itaatle boyun eğmeselerdi, onlara ne arşında bir yer verir, ne de meleklerine mesken kılar; halkın temiz sözlerinin ve salih amellerinin yükseldiği bir yer de kılmazdı onları. O, göğün yıldızlarını, yeryüzünde yolculuk edenlere şaşırdıklarında yol bulmaları için kılavuz kıldı. Gecenin karanlık perdeleri, onların nurunu gideremez ve ayın göklerdeki aydınlığının parıltısına da engel olamaz.

فَسُبْحَانَ مَنْ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ سَوَادُ عَسَقِ دَاجٍ وَلَا لَيْلُ سَاجٍ¹ فِي بَقَاعِ الْأَرْضَيْنِ الْمُتَطَائِفَاتِ ، وَلَا فِي بَقَاعِ السُّفْعِ² الْمُتَجَاوِرَاتِ . وَمَا يَتَجَلَّجَلُ بِهِ الرُّعْدُ فِي أَفْقِ السَّمَاءِ ، وَمَا تَلَاشَتْ عَنْهُ بُرُوقُ الْغَمَامِ ، وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ تُزِيلُهَا عَنْ مَسْقَطِهَا عَوَاصِفُ الْأَنْوَاءِ وَانْهْطَالُ السَّمَاءِ ، وَيَعْلَمُ مَسْقَطُ الْقَطَرَةِ وَمَقَرُّهَا ، وَمَسْحَبُ الدَّرَّةِ وَمَجَرُّهَا ، وَمَا يَكْفِي الْبَعُوضَةَ مِنْ قُوَّتِهَا ، وَمَا تَحْمِلُ الْأَنْثَى فِي بَطْنِهَا .

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْكَائِنِ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ كُرْسِيُّ أَوْ عَرْشٌ ، أَوْ سَمَاءٌ أَوْ أَرْضٌ أَوْ جَانٌّ أَوْ إِنْسٌ ، لَا يُدْرِكُ بَوْهَمَ ، وَلَا يَقْدَرُ بِفَهْمٍ . وَلَا يَشْغَلُهُ سَائِلٌ ، وَلَا يَنْقُضُهُ نَائِلٌ ، وَلَا يَنْظُرُ بِعَيْنٍ ، وَلَا يُحْدِثُ بِأَيْنٍ . وَلَا يُوصَفُ بِالْأَزْوَاجِ ، وَلَا يُخْلَقُ بِعِلَاجٍ . وَلَا يُدْرِكُ بِالْحَوَاسِّ . وَلَا يُقَاسُ بِالتَّائِسِ . الَّذِي كَلَّمَ مُوسَى تَكْلِيماً ، وَأَرَاهُ مِنْ آيَاتِهِ عَظِيماً . بِلَا جَوَارِحٍ وَلَا أَدَوَاتٍ ، وَلَا نُطْقٍ وَلَا لَهَوَاتٍ .

بَلْ إِنْ كُنْتَ صَادِقاً أَيُّهَا الْمُتَكَلِّفُ لَوْصِفَ رَبُّكَ فَصِفَ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَجُنُودَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ فِي حُجْرَاتِ الثُّدُسِ مُرَجَّحَتِينَ⁴ ، مُتَوَلِّهَةً عُقُولَهُمْ أَنْ يَحْدُوا أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ . فَإِنَّمَا يُدْرِكُ بِالصِّفَاتِ ذَوُو الْهَيْئَاتِ وَالْأَدَوَاتِ ، وَمَنْ يَنْقُضِي إِذَا بَلَغَ أَمَدَ حَدِّهِ بِالْقَنَاءِ ؛ فَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ، أَضَاءَ بِنُورِهِ كُلَّ ظَلَامٍ ، وَأَظْلَمَ بِظُلْمَتِهِ كُلَّ نُورٍ .

أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّذِي أَلْبَسَكُمْ الرِّيشَ⁵ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ الْمَعَاشَ . وَلَوْ أَنَّ أَحَدًا يَحْدُ إِلَى الْبَقَاءِ سُلْماً ، أَوْ إِلَى دَفْعِ الْمَوْتِ سَبِيلاً ، لَكَانَ ذَلِكَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ (عليه السلام) الَّذِي سُحِّرَ لَهُ مُلْكُ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ مَعَ الثُّبُوتِ وَعَظِيمِ الرُّلْفَةِ ، فَلَمَّا اسْتَوْفَى طُعْمَتَهُ ، وَاسْتَكْمَلَ مُدَّتَهُ ، رَمَتْهُ قَيْسِي الْفَنَاءِ بِبِنَالِ الْمَوْتِ ، وَأَصْبَحَتِ الدِّيَارُ مِنْهُ خَالِيَةً ، وَالْمَسَاكِينُ مُعْطَلَةً ، وَوَرَثَهَا قَوْمٌ آخَرُونَ ، وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْقُرُونِ السَّالِفَةِ لَعِبْرَةً ! أَيْنَ الْعَمَالِقَةُ وَأَبْنَاءُ الْعَمَالِقَةِ ! أَيْنَ الْفَرَاعِنَةُ وَأَبْنَاءُ الْفَرَاعِنَةِ ! أَيْنَ أَصْحَابُ مَدَائِنِ الرِّيسِ الَّذِينَ قَتَلُوا النَّبِيِّينَ ، وَأَطْفَوْا سُنَنَ الْمُرْسَلِينَ ، وَأَحْيَوْا سُنَنَ الْجَبَّارِينَ !

1 . لَيْلُ سَاجٍ : أَيُّ يَغْطِي بِظِلَامِهِ وَسُكُونِهِ (النهاية : ج 2 ص 344).

2 . الْبَقَاعُ : الْمَشْرِفُ مِنَ الْأَرْضِ وَالْجِبَلِ ، وَكُلُّ شَيْءٍ مُرْتَفِعٍ فَهُوَ يَفَاعُ (لسان العرب : ج 8 ص 414).

3 . السُّفْعُ : جَمْعُ سَفْعَةٍ ؛ نَوْعٌ مِنَ السَّوَادِ لَيْسَ بِالكَثِيرِ ، وَقِيلَ : هُوَ سَوَادٌ مَعَ لَوْنٍ آخَرَ (النهاية : ج 2 ص 374) والمراد بها الجبال كما تظهر للناظر إليها من بعيد .

4 . ارْجَحَنَّ الشَّيْءُ : إِذَا مَالَ مِنْ ثِقَلِهِ وَتَحَرَّكَ (النهاية : ج 2 ص 198) .

5 . الرِّيشُ : مَا ظَهَرَ مِنَ اللَّبَاسِ (النهاية : ج 2 ص 288) .

Münezzeh olan Allah'a yerin çukurlarında ve birbirine yakın irili ufaklı dağlarda siyah ve dingin gecelerin zifiri karanlığı, göğün ufuklarında gürleyen gök gürültüsü, bulutlardan parlayıp çıkan şimşekler, şiddetli yelden ve yağmurdan yere düşüp uçuşan her yaprak O'na gizli değildir. O, yağın yağmur damlalarının nereye düşeceklerini, nerede karar kılacaklarını; karıncanın taneyi nereden nereye götüreceğini; sivrisineğe yetecek gıdayı ve dişinin karnında taşıdığını bilir.

Kürsü, arş, gök, yer, cin ve insan yokken de var olan Allah'a hamd olsun. O vehimle derk edilmez, anlayış gücüyle ölçülmez, istemekle meşgul edilmez, ihsanda bulunmakla varlığı eksilmez, gözle bakmaz, nerededir denilerek sınırlandırılmaz, eş sahibi olmakla nitelendirilemez. Tecrübe ve alıştırmayla yaratmaz, duyularla idrak edilmez, insanlarla kıyaslanmaz. O, Musa'ya söyleyeceğini söylemiş, azametli ayetlerini ona göstermiş, ama bir uzuvla, aletle, kelamla ve dille değil.

Ey Rabbini anlatma zahmetini üstlenen kimse! Eğer doğru isen; Cebail'i, Mikail'i ve O'na yakın kılınmış mukaddes mekânlarda güzel yaratıcılarının vasfıyla, O'nun heybetinden kendinden geçmiş olarak hayretler içinde duran melekler ordusunu anlat. Ancak şekilleri ve uzuvları olanlar, zamanı bittiğinde yokluğa erişenler sıfatlarla derk edilebilir. (O ise bütün bunlardan münezzehtir.) Dolayısıyla O'ndan başka hiç bir ilah yoktur. Bütün karanlıklar O'nun nuruyla aydınlanır, bütün ışıklar onun karartmasıyla kararır.

Ey Allah'ın kulları! Sizi güzel elbiselere bürüyen ve genişçe bir yaşıntı ihsan eden Allah'tan sakınmanızı tavsiye ederim. Eğer bir kimse bekaya tırmanmak için bir merdiven, ölümü kendinden savmak için bir yol bulabilseydi; cinlerin ve insanların hükümeti uhdesine verilen ve nübüvvetle birlikte büyük yakınlığa mazhar olan Davud oğlu Süleyman (a.s) bulurdu. Allah, dünya üzerindeki rızkını tamamladığı ve müddetini doldurduğu zaman, Süleyman'ı yokluk yaylarından atılan ölüm oklarıyla okladı. Böylece dünya onsuz kaldı ve evleri yurtları sahipsiz kaldı da onları başka toplumlar miras aldı. Şüphesiz ki geçmiş devirlerde sizin için ibretler vardır! Nerede Amalike ve Amalike'nin oğulları? Nerede Firavunlar ve Firavunların oğulları? Nerede nebilerini öldüren, nebevi sünnetleri söndüren ve zorbaların sünnetini ihya eden Ress şehirlerinin halkı?

وَعَسَكُرُوا الْعَسَاكِرَ وَمَدَّنُوا الْمَدَائِنَ .

ومنها : قَدْ لَبَسَ لِلْحِكْمَةِ جُتَّتَهَا ، وَأَخَذَهَا بِجَمِيعِ أَذْيِهَا مِنَ الْإِقْبَالِ عَلَيْهَا ، وَالْمَعْرِقَةِ بِهَا ، وَالتَّقَرُّغِ لَهَا ؛ فَهِيَ عِنْدَ نَفْسِهِ ضَالَّتُهُ الَّتِي يَطْلُبُهَا ، وَحَاجَتُهُ الَّتِي يَسْأَلُ عَنْهَا ؛ فَهُوَ مُغْتَرِبٌ إِذَا اغْتَرَبَ الْإِسْلَامُ ، وَضَرَبَ بِعَسِيبٍ¹ ذَنْبِهِ ، وَالصَّقَ الْأَرْضَ بِجِرَانِهِ² . بَقِيَّةٌ مِنْ بَقَايَا حُجَّتِهِ ، خَلِيفَةٌ مِنْ خَلَائِفِ أَنْبِيَائِهِ .

ثُمَّ قَالَ (عليه السلام) : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي قَدْ بَنَنْتُ لَكُمْ الْمَوَاعِظَ الَّتِي وَعَظَ الْأَنْبِيَاءُ بِهَا أُمَمَهُمْ ، وَأَدَّبْتُ إِلَيْكُمْ مَا أَدَّتِ الْأَوْصِيَاءُ إِلَى مَنْ بَعْدَهُمْ ، وَأَدَّبْتُكُمْ بِسَوَاطِي فَلَمْ تَسْتَقِيمُوا . وَحَدَوْتُكُمْ بِالزَّوَاجِرِ فَلَمْ تَسْتَوْسِقُوا³ . لِلَّهِ أَثَمٌ ! أَتَتَوَقَّعُونَ إِمَامًا غَيْرِي يَطْلُكُمْ الطَّرِيقَ ، وَيُرْشِدُكُمْ السَّبِيلَ ؟ أَلَا إِنَّهُ قَدْ أَدْبَرَ مِنَ الدُّنْيَا مَا كَانَ مُقْبِلًا ، وَأَقْبَلَ مِنْهَا مَا كَانَ مُدْبِرًا ، وَأَزْمَعَ⁴ التَّرْحَالَ عِبَادُ اللَّهِ الْأَخْيَارُ ، وَبَاعُوا قَلِيلًا مِمَّنِ الدُّنْيَا لَا يَبْقَى بِكَثِيرٍ مِنَ الْآخِرَةِ لَا يَبْقَى .

مَا ضَرَّ إِخْوَانَنَا الَّذِينَ سَفِكَتْ دِمَاؤُهُمْ وَهُمْ بِصَفَيْنِ أَلَّا يَكُونُوا الْيَوْمَ أَحْيَاءَ ؟ يُسَيِّغُونَ الْغَضَصَ وَيَشْرَبُونَ الرَّنْقَ⁵ . قَدْ - وَاللَّهِ - لَقُوا اللَّهَ فَوْقَهُمْ أَجُورَهُمْ ، وَأَحْلَهُمْ دَارَ الْأَمْنِ بَعْدَ خَوْفِهِمْ .

أَيْنَ إِخْوَانِي الَّذِينَ رَكِبُوا الطَّرِيقَ وَمَضَوْا عَلَى الْحَقِّ ؟ أَيْنَ عَمَّاؤُ ؟ وَأَيْنَ ابْنُ التَّيَّانِ ؟ وَأَيْنَ ذُو الشَّهَادَتَيْنِ ؟ وَأَيْنَ نُظَرَاؤُهُمْ مِنْ إِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ تَعَاقدُوا عَلَى الْمَنِيَّةِ ، وَأَبْرَدَ بِرُؤُوسِهِمْ إِلَى الْفَجَرَةِ .

قَالَ : ثُمَّ ضَرَبَ يَدَيْهِ عَلَى لِحْيَتِهِ الشَّرِيفَةِ الْكَرِيمَةِ فَأَطَالَ الْبُكَاءَ ، ثُمَّ قَالَ (عليه السلام) : أَوْهَ عَلَى إِخْوَانِي الَّذِينَ تَلَّوْا الْقُرْآنَ فَأَحْكَمُوهُ ، وَتَدَبَّرُوا الْقُرْصَ فَأَقَامُوهُ ، أَحْيُوا السُّنَّةَ وَأَمَاتُوا الْبِدْعَةَ . دُعُوا لِلْجِهَادِ فَأَجَابُوا ، وَوَقَّعُوا بِالْقَائِدِ فَاتَّبَعُوهُ . ثُمَّ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ : الْجِهَادَ الْجِهَادَ عِبَادَ اللَّهِ ! أَلَا وَإِنِّي مُعَسِّكِرٌ فِي يَوْمِي هَذَا ؛ فَمَنْ أَرَادَ التَّوَّاحَّ إِلَى اللَّهِ فَلْيَخْرُجْ !

1 . عسيب الذنب : منبئته من الجلد والعظم (لسان العرب : ج 1 ص 599) .

2 . الجران ، مقدّم عنق البعير من المذبح إلى المنحر ، والبعير أقل ما يكون نفعه عند بروكه .
والصاق جرانه بالأرض كناية عن الضعف .

3 . أي فلم تجتمعوا على الطاعة (انظر النهاية : ج 5 ص 185) .

4 . أزمع : عدا وخفّ (لسان العرب : ج 8 ص 143) .

5 . ماء رنق : كدر (لسان العرب : ج 10 ص 127) .

Nerede büyük orduyla yürüdüklerinde binlercesini hezimete uğratan, askerler yetiştiren ve şehirler yapan insanlar?

... Hikmet zırhını büründü, onu bütün adabıyla; teveccüh, marifet ve feragatle kuşandı. Hikmet onun nezdinde yitiği, hep istediği ihtiyacıdır. İslam, boynunu yere dayayıp, kuyruğunu sallayan yorgun deve gibi garip kaldığı zaman, o da garip kalır, (gaybete çekilir.) O, dinin hüccetlerinin bakiyesi, ilahi peygamberlerin halifelerinden bir halifedir.

Ey insanlar! Size, peygamberlerin, ümmetlerine verdikleri öğütleri verdim. Vasilerin kendinden sonrakiler için yaptığı şeyleri yaptım. Kamçı zoruyla terbiye etmeye çalıştım, doğrulmadınız; sakındıran şeylerle sizi öne sürdüm, bir araya gelmediniz. Allah için, sizinle birlikte yol kat edecek ve size yol gösterecek benden başka bir imam mı bekliyorsunuz? Dikkat edin, dünyadan size yönelenler yüz çevirdi, yüz çevirenler ise yöneldi. Hayırlı kişiler, dünyadan göçmeye hazırlandılar. Dünyanın baki olmayan az nimetlerini, ahiretin yok olmayan bol nimetleri için sattılar. Sıffin'da kanları dökülen kardeşlerimiz bugün hayatta olmadıkları için zarar etmediler. Zira ne boğazlarında kalan bir lokma yiyorlar, ne de bulanık su içiyorlar. Vallahi Allah, onların ecirlerini tam olarak verdi de korkudan sonra onları emniyet diyarına yerleştirdi.

Nerede doğru yolda yürüyüp hak üzere giden kardeşlerim? Ammar nerede? İbn-i Teyyihan nerede? Nerede iki şahadet sahibi (Huzeyme b. Sabit Ensari)? Nerede onlar gibi ölüm için ahitleşen ve (şahadetlerinden sonra) başları zalimlere gönderilen kardeşlerim?

Ravi diyor ki: Sonra eliyle mübarek sakalını tuttu, uzun bir müddet ağladı ve şöyle devam etti:

Ah olsun Kurân'ı okuyup hükümlerini uygulayan, farzlarını düşünüp ifa eden, sünnete hayat verip bidatı öldüren, cihada çağrıldığında icabet eden, kumandanlarına bağlanıp itaat eden kardeşlerime!

Sonra sesini yükselterek şöyle seslendi: Cihad, cihad, ey Allah'ın kulları! Bugün ordu hazırlamadayım, Allah'a gitmek isteyenler çıkıp gelsin!

قال نَوْفٌ : وَعَقَدَ لِلْحُسَيْنِ (عليه السلام) في عَشْرَةِ آلاف ، وَلَقَيْسَ بْنِ سَعْدٍ في عَشْرَةِ آلاف ، وَلِابِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ في عَشْرَةِ آلاف ، وَلِغَيْرِهِمْ عَلَى أَعْدَادٍ أُخَرَ وَهُوَ يُرِيدُ الرَّجْعَةَ إِلَى صِفِّينَ ، فَمَا دَارَتْ الْجُمُعَةُ حَتَّى ضَرَبَهُ الْمَلْعُونُ ابْنُ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ ، فَتَرَاجَعَتِ الْعَسَاكِرُ ، فَكُنَّا كَأَغْنَامٍ فَقَدَتْ رَاعِيَهَا تَخْطِفُهَا الذَّنَابُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ¹ .

بحث في جذور التخاذل

عرفنا في القسم الخامس أنَّ الإمام أمير المؤمنين (عليه السلام) حظي بتأييد شعبي واسع ، ووصل إلى الخلافة عبر انتخابات حرة ، حتى بلغ من إقبال الناس على بيعته وفرحهم بها أنه قال في وصفها : «أَقْبَلْتُمْ إِلَيَّ إِقْبَالَ الْعَوْدِ الْمَطَافِيلِ عَلَى أَوْلَادِهَا»² .

كما قرأنا في هذا الفصل أنَّ الجماهير راحت تباعد عن الإمام تدريجياً ولما تمض مدة قصيرة على حكمه ، حيث فقد حماية وتأييد أغلبهم ؛ ففي الأيام الأولى - من عهد الإمام السياسي - نقض بعض الناس البيعة فخرجوا مع ثلثة من السبّاقين إلى بيعة الإمام ليشيروا حرب الجمل . على خطٍ آخر بادر جمع من الشخصيات المعروفة ذات التأثير الشعبي البارز للالتحاق بمعاوية ، كما انفصل آخرون عن صفِّ الإمام وقرروا اتّخاذ موقف الحياد .

هكذا راح يتضاءل التأييد الشعبي لحكم الإمام يوماً بعد آخر ، بحيث لم يفقد الحكم العلوي ذلك التأييد الجماهيري العارم الذي برز في الأيام الأولى للبيعة فحسب ، بل انقلب التأييد إلى معارضة! حتى آل الأمر في نهاية المطاف إلى أن يعيش الإمام الأشهر الأخيرة من حياته وحيداً وهو يشكو مرارة غربته ، وعصيان أصحابه ، وعدم طاعتهم .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 182 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 309 ح 13 .

2 . راجع : ج 2 ص 341 (إقبال الناس على البيعة) .

Nevf diyor ki: "İmam Hüseyin'e (a.s) on bin, Kays b. Sâd b. Ubad'e'ye on bin, Ebu Eyyüb Ensari'ye on bin ve başkalarına da bir miktar asker verdi. Ali (a.s) yeniden Sıffin'a gitmek istiyordu. Cuma gelmeden melun İbn-i Mülcem tarafından yaralandı. Böylece asker dağıldı, biz de çobanları yitmiş ve her yandan kurtların saldırısına uğramış sürülere döndük."¹

İMAM'IN YALNIZ KALMA NEDENLERİ

Beşinci bölümde İmam Emirülmüminin'in (a.s) geniş çapta halk desteğini kazanmış olduğunu ve özgürce yapılmış seçimlerle hilafete ulaştığını gördük. Hatta halkın kendisine yoğun yönelişi ve hilafetinden duydukları memnuniyeti şu cümleyle ifade etmiştir: "Doğum anı gelmiş kadınların çocuklarını beklemeleri gibi başıma üşüşünüz!"

Bu fasılda da okuduğumuz gibi halk kitleleri tedrici olarak İmamdan (a.s) uzaklaşmaya başladılar; hükümetinden kısa bir süre geçmiş olduğu halde halkın çoğunluğunun destek ve yardımını kaybetti. [İmam'ın (a.s) siyasi otoriteyi ele geçirdiği] Daha ilk günlerde bazıları biatlerini bozdu. Böylece İmam'a (a.s) ilk biat edenlerden bir grup kimse Cemel savaşını çıkarmak için ayaklandılar. Öte yandan toplumda etkili olan seçkin şahsiyetlerden bir bölümü Muaviye'ye katılmakta adeta yarıştılar. Ayrıca bir kısım kimse de İmamdan (a.s) ayrılarak tarafsızlık stratejisini seçtiler.

Böylece günden güne İmam'ın (a.s) hükümeti halk desteği açısından zayıflamaya başladı. Öyle ki Ali hükümeti ilk günlerde elde ettiği halk kitlelerinin yoğun desteğini kaybetmekle kalmadı, bu yoğun destek muhalefete dönüşüverdi! Hatta iş öyle bir noktaya vardı ki İmam (a.s) hayatının son aylarını içeren dönemde tek başına yaşıyordu; yalnızlığın acısından, yarenlerinin isyanından ve kendisine itaatsizliklerinden şikâyet ediyordu.

1-Nehcü'l-Belaga, 182. Hutbe; Biharü'l-Envar, c.77, s.309, h.13.

إشكالية الموضوع

تتمن إشكالية الموضوع في الأسئلة الأساسية التالية :

- * ما هي الأسباب وراء ابتعاد أكثرية الناس عن الإمام علي (عليه السلام) ؟
- * لماذا لم يستطع الإمام أن يحافظ على تأييد أغلبية الجمهور لحكمه ؟
- * لماذا حلت الفرقة بين الجماهير خلال حكم الإمام ، ولم يستطع إيجاد وحدة الكلمة بين صفوف الجماهير التي بايعته ؟
- * لماذا صار الإمام أواخر حياته يبتش شكواه على الدوام من عدم حماية الناس لحركته الإصلاحية ، وهو يقول : «هيهات أن أطلعكم سرار العدل»¹ ، ويقول : «أريد أن أداويكم وأنتم دائي»²
- ويقول : «مُنِيْتُ بِمَنْ لَا يُطِيعُ»³ ،
- ويقول : «لَا غَنَاءَ فِي كَثَرَةِ عَدَدِكُمْ مَعَ قَلَّةِ اجْتِنَاعِ قُلُوبِكُمْ!»⁴ ،
- ويقول : «لَوْ كَانَ لِي بِعَدَدِ أَهْلِ بَدْر»⁵ ،
- ويقول : «وَدِدْتُ أَنِّي أَبِيعُ عَشْرَةَ مِنْكُمْ بِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ!»⁶ .
- وبكلمة مختصرة : ما هو سبب إدبار عامة الناس عن الحكم العلوي بعد ذلك الإقبال منقطع النظر الذي حظي به الإمام يوم البيعة ؟
- * أليس في انقضاء الناس عن الإمام وبقائه وحيداً ما يدلّ على عدم إمكانية ممارسة الحكم عملياً وفق أصول المنهج السياسي العلوي ، وأنه لا مكان للمدينة العلوية الفاضلة إلا في دينا الخيال ؟
- قبل أن نلجأ للإجابة على هذه الأسئلة وبيان أسباب بقاء الإمام وحيداً ، من الضروري الإشارة إلى نقطتين :

1 . راجع : ص 73 ح 2767 .

2 . راجع : ج 3 ص 543 ح 2606 .

3 . راجع : ص 69 ح 2759 .

4 . راجع : ص 72 ح 2764 .

5 . راجع : ج 4 ص 76 ح 2770 .

6 . راجع : ص 76 (وددت أن لي بكل عشرة منكم رجلاً من أهل الشام) .

SORUNUN TESBİTİ

Sorunun tesbiti için aşağıdaki temel sorulara cevap verilmelidir:

*Halkın büyük çoğunluğunun İmam Ali'den (a.s) uzaklaşmasının ardındaki sebepler nelerdir?

*Neden İmam (a.s) halkın genelinden almış olduğu bu desteği koruyamadı?

*İmam'ın (a.s) hükümetinde neden halk kitleleri arasında ayrılık çıktı ve neden kendisine biat eden halk safları arasında birlik sağlayamadı?

*Neden İmam (a.s) hayatının son anlarında, ıslah hareketini gerçekleştirmek noktasında kaybettiği halk desteğinden dolayı sürekli şikâyet ediyordu ve şöyle buyuruyordu: “Sizinle adalet üzerindeki perdeyi kaldırmam ne kadar da uzaktır!” Yine şöyle buyuruyordu: “Sizinle tedavi etmek istiyorum, oysa siz benim derdimsiniz.”

Diyordu ki: “İtaat etmeyenlere müptela oldum.”

Diyordu ki: “Kalplerinizdeki birliğin azlığı yüzünden sayınızın çokluğunda kifayet yoktur.”

Diyordu ki: “Keşke Bedir ehli kadar adamım olsaydı.”

Diyordu ki: “Sizden on kişiyi Şamlılardan bir kişiye karşılık satmak isterdim.”

Kısacası; İmam'ın (a.s) biat gününde elde ettiği eşsiz halk yönelişinden sonra halkın genelinin Ali (a.s) hükümetine sırt çevirmesinin sebebi neydi?

*Halkın İmam'ın (a.s) etrafından dağılarak onu tek başına bırakması, Ali anlayışına dayalı bir siyasi yöntemin pratikte uygulanmasının imkânsız olduğunu; dolayısıyla Ali anlayışıyla yoğrulmuş üstün bir şehrin ancak hayal dünyasında yerinin olabileceğini göstermiyor mu?

Bu sorulara cevap vermeden ve İmam'ın (a.s) yalnız kalmasının sebeplerini beyan etmeden önce şu iki noktaya işaret etmek gerekmektedir:

أ : دور الخواص في التحولات السياسية والاجتماعية

لقد كان للخواص على مرّ التاريخ - ولا يزال - الدور الأكبر في التحولات السياسية والاجتماعية التي يشهدها أيّ مجتمع¹ ، فالنخب هي التي تأخذ موقع الجمهور في العادة وتقرّر بدلاً منه ، على حين ليس للجمهور - في الأغلب - إلاّ اتباع تلك النخب والانتقاد لها . وقد تُرتّب النخبُ المشهد - أحياناً - بصيغة بحيث تنوّه الجماهير أنّها صاحبة القرار!

ففي عصر كصدر الإسلام كان لرؤساء القبائل الدور المحوري في التحولات السياسية والاجتماعية . وفي عصر آخر صار ذلك التأثير إلى النخب الفكرية وقادة الأحزاب . أما في العصر الحاضر فإنّ الذي يتحكّم بالجمهور ويوجّهه ويصوغ قراراته هم كبار المشرفين على الشبكات الحبرية ، وأجهزة الاتصال المختلفة ، والقنوات والنظم الإعلامية ، وأصحاب الجرائد ، والصحفيّون .

ب : دور أهل الكوفة في حكم الإمام

يحتلّ العراق في الجغرافية السياسية لعصر صدر الإسلام موقع الجسر الذي يربط شرق العالم الإسلامي بغيره ، كما يعدّ مصدراً لتزويد السلطة المركزية بما تحتاج إليه من جند وقوّات عسكرية . وفي العراق تحظى الكوفة بموقع خاص ، وحساسية كبرى .

لقد مُصّرت الكوفة عام 17 هـ ؛ لتكون مقراً للجند ، حيث تقارنَ تمصير هذه المدينة مع إيجاد معسكرات كبرى للجند .

بهذا يتّضح أنّ الكوفة هي قاعدة عسكرية ، ومن ثمّ فإنّ من يسكنها لم يكن يفكر بأكثر من القتال والبعوث وفتح البلدان والحصول على الغنائم وغير ذلك ممّا له صلة بهذه الدائرة . لقد كان من سكن الكوفة بعيداً عن المدينة المنورة التي تحتضن أكثرية الصحابة ، كما أنّ تردّد الصحابة على هذا المصر كان قليلاً أيضاً

1 . راجع كتاب «ميزان الحكمة» : الفساد / باب 3153 (دور فساد الخاصة في فساد العامة) .

a) İleri Gelenlerin Siyasi ve Sosyal Değişimlerdeki Rolü

Tarih boyunca tüm toplumların tanık olduğu siyasi ve sosyal değişimlerde toplumun ileri gelenlerinin (havas takımının) büyük rolü olmuştur.¹ Bu kişiler genellikle toplum kitleleri yerine karar alırlar; halk da genellikle onlara uymak ve bu kararlara boyun eğmek düşer. Hatta bu kesimin aldığı kararın gerçekleşme tarzı bazen öyle bir hal alır ki halk bizzat kendisinin bu kararı verdiğini sanır!

İslam'ın ilk yıllarında kabile reisleri, siyasi ve sosyal değişimlerdeki temel rolün sahipleriydiler. Bu nüfuz daha sonra düşünce önderlerine ve parti başkanlarına geçti. Günümüzde ise haber kanalları ve çeşitli iletişim araçları üzerine hâkim olan medya patronları, dergi sahipleri ve gazeteciler, halk kitlelerine hükmedip yönlendirmekte ve onların kararlarını şekillendirmektedirler.

b) Küfe Halkının İmam'ın Hükümetindeki Rolü

İslamın ilk yıllarında Irak, İslam coğrafyasının siyasi anlamda doğusu ile batısını birleştiren bir köprü konumundaydı. Ayrıca sahip olduğu ordu ve askeri gücüyle merkezi otoriteyi güçlendirecek bir destek kaynağı sayılmaktaydı. Irak içinde ise Küfe'nin özel ve çok büyük bir hassasiyete sahip konumu vardı.

Küfe, Hicri 17 yılında orduya karargâh olması için kurulan bir şehirdir. Bu bölgenin şehre dönüşmesi ordu için büyük karargâhlar oluşturmak amacını taşıyordu.

Açıkça anlaşılıyor ki Küfe askeri bir üstü. Bu yüzden oranın sakinleri savaş, göreve gitmek, şehirleri fethetmek, ganimetlere ulaşmak vb. konulardan başka bir şey düşünmezlerdi.

Küfe'ye yerleşenler, sahabenin çoğunluğunun bulunduğu Medine'den uzak kalmıştı. Nitekim sahabenin bu şehre yolculukları da pek azdı.

1-Bkz. *Mizanu'l-Hikmet, el-Fesad*, Bab: 3153 (Devru'l-Fesadu'l-Hasse fi Fesadi'l-Amme).

، إذ سار عمر بسياسة تقضي أن لا يتوزع الصحابة في الأمصار بل يبقون في المدينة من حوله¹. على هذا الأساس لم يحظ الكوفيون بالمعرفة الدينية اللازمة ، وظلّ حظهم ضئيلاً من تعاليم الشريعة والعلوم الدينية .

لقد تحدّث عمر صراحةً إلى من رغب من الصحابة قصد الكوفة ، ونهاهم عن تعليم الحديث ؛ لئلاّ يضروا أنس هؤلاء بالقرآن².

هذا وقد برزت في الكوفة طبقة عُرفت بـ «القراء» ، ألّفت فيما بعد البذور التأسيسية لتيار الخوارج .

ثم نقطة أساسية أخرى تتمثل بالنسيج القبائلي الموجود في الكوفة وهيمنة الطباع القبلية ، وثقافة القبيلة وموازينها على مجتمع الكوفة ، ففي إطار نسيج ثقافي كهذا تكون الكلمة الفصل لرئيس القبيلة ، أما البقية فهم تبع له ، من دون أن تكون لهم حرية الاختيار .

بضمّ هاتين المقدّمتين لبعضهما نخلص إلى هذه النتيجة : عندما نقول : «إنّ الناس انفضّوا عن الإمام علي(عليه السلام) وتركوه وحيداً» فما نقصده بذلك هو تخلي الخواص والنخب ورؤساء قبائل الأمة الإسلامية عنه ، بالخصوص أهل العراق ، وبخاصّة أهل الكوفة .

وفيما يلي نعرض دراسة أسباب هذه الظاهرة ، وكيف بقي الإمام وحيداً ، من خلال ما ورد على لسان الإمام أمير المؤمنين(عليه السلام) .

غربة الإمام على لسانه

ذكرنا قبل ذلك أنّ الإمام عليّاً(عليه السلام) استطاع أن يعكس في أيّام حكمه القصير أبعث صورة للحكم القائم على أساس القيم الإنسانية . فالنهج العلوي في الحكم لم يكن يستقطب إليه المؤمنين بالقيم الإسلامية فحسب ، بل كان - ولا يزال - يجذب إلى دائرة نفوذه حتى أولئك الذين لا يدينون بهذه القيم من بني الإنسان .

لذلك كلّ لا يمكن أن يكون سبب انفضاض الناس عن الإمام كامناً بخطأ منهجه في الحكم ، بل ثمّ لذلك أدلة أخرى .

1 . المستدرك على الصحيحين : ج 1 ص 193 ح 374 .

2 . كنز العمال : ج 1 ص 292 ح 29479 .

Zira Ömer'in izlediği politika sahabenin farklı şehirlere dağılma-
malarına, sadece Medine ve etrafında kalmalarına yol açmıştı.¹ Bu
yüzden Küfeliler gerekli dini bilinçten nasipsiz kalmışlardı, şeriatın
öğretileri ve dini bilgiler konusunda çok sathi düzeyde kalmışlardı.

Ömer sahabeden Küfe'ye gitmek isteyenlerle de konuştu ve açık
şekilde onları, Küfelilerin Kurân'a olan ünsiyetlerine zarar verebile-
cekleri gerekçeyle hadis öğretmekten men etti.²

Bu yüzden Küfe'de "Kârilere" ismi ile tanınmış bir sınıf ortaya çıktı
ki bunlar daha sonraları Hariciler güruhunun çekirdeğini oluşturdular.

Küfe'de mevcut olan kabilecilik dokusu ve Küfe toplumuna ege-
men olan kabilecilik huyu ile şekillenmiş tüm ilişkileri etkileyen kabi-
le kültüründe bir diğer temel nokta ise kabile reisinin son sözün sahibi
olmasıdır. Öyle ki herkes ona tabidir ve hiç kimsenin ona karşı özgür
iradesi yoktur.

Bu iki mukaddimeyi birbirine eklediğimizde kısaca şu sonuca var-
maktayız: "Halk İmam Ali'nin (a.s) etrafından dağıldı ve onu tek ba-
şına bıraktı" dediğimizde "halk" ifadesiyle ileri gelen seçkin kimseler
ve İslam ümmetindeki kabile reislerini kastetmekteyiz. Bu manada
hususen Irak halkı ve özellikle de Küfe halkı onu yalnız bırakmıştır.

Şimdi bu olgunun sebeplerini incelerken İmam'ın (a.s) nasıl tek ba-
şına kaldığını Onun (a.s) kendi sözlerinden anlayalım.

İmam'ın Kendi Diliyle Yalnızlığı

Daha önce zikrettiğimiz gibi İmam Ali (a.s) kısacık hükümeti dö-
neminde insani değerler temeline dayalı bir hükümetin en güzel örne-
ğini sergiledi. Onun yönetim tarzı sadece İslami değerlere inanan
müminler açısından değil, hatta bu değerlere inanmayan diğer insanlar
için de son derece çekici olmuştur.

Dolayısıyla halkın İmam'ın etrafından dağılmasından, onun yöne-
tim tarzında hata olduğu sonucunu almak doğru değildir. Aksine bu-
nun başka sebepleri vardır.

1-el-Mustedrek ala's-Sahihyn, c.1, s.193, h.374.

2-Kenzu'l-Ummal, c.1, s.292, h.29479.

لقد بين الإمام نفسه أسباب إدبار الجمهور عن حكمه بعد أن كانوا أقبلوا عليه ، وكشف بالتفصيل دوافع إجماع المجتمع عن برنامجه الإصلاحية ، كما وضع يده على الجذر الذي تنتهي إليه الاختلافات التي عصفت بالمجتمع ، والاضطرابات التي برزت أيام حكمه . وفيما يلي نقدم أجوبة الإمام على هذه النقاط :

تضاد الإرادات

(1)

يبرز السبب الأول في ابتعاد الناس عن الإمام بذلك الاختلاف الأساسي الذي ظهر بين الرؤى ، والتضاد المبدئي الذي حصل بين دوافع القوم وأهدافهم ؛ فلم يكن دافع أغلب الذين ثاروا على عثمان - لاسيما بعض قادة الحركة مثل طلحة والزبير - هو إعادة المجتمع إلى سيرة النبي وسنته ، واستئناف القيم الإسلامية الأصيلة ، بل كان الباعث على ذلك هو ضجر هؤلاء من الاستئثار القبلي والحزبي الذي مارسه بنو أمية وفي طليعتهم عثمان . وبذلك لم يكن هدف هؤلاء من قتل عثمان ومبايعة الإمام علي (عليه السلام) يتخطى هذه النقطة ، حيث لبثوا بانتظار حل الإمام لهذه المشكلة .

أما الإمام ، فقد كان له في قبول الحكم هدف وباعث آخر ، فقد كان يهدف من وراء الاستجابة أن يعيد المجتمع إلى سيرة النبي (صلى الله عليه وآله) وسنته ، ويبادر إلى إحياء القيم الإسلامية ، ويطلق حركة إصلاحية عميقة وواسعة في المجتمع والدولة تطل جميع المرافق الإدارية والثقافية والاقتصادية والاجتماعية والقضائية .

وخلاصة الكلام أن مطامح الجمهور كانت شخصية ، وما يريد الإمام كان إلهياً . فبينما كانت الناس تدور حول منافعها الشخصية ، كان الإمام يسعى إلى استئناف القيم الإسلامية وتطبيقها . وهذا ما أشار إليه بقوله (عليه السلام) : «وليس أمري وأمركم واحداً ؛ إني أريدكم لله ، وأنتم تريدونني لأنفسكم»¹ .

1 . الإرشاد : ج 1 ص 243 ; المعيار والموازنة : ص 105 .

İmam (a.s) halkın kendisine yönelişinden sonra onun hükümetinden yüz çevirmelerinin nedenlerini beyan etmiş, toplum üzerine esen ihtilaf tufanları ve hükümeti döneminde ortaya çıkan çalkantılar üzerine parmak basarak halkın onun ıslahat programına başlangıçta yönelme ve daha sonra sırt çevirme sebeplerini detaylı şekilde açıklamıştır.

Şimdi İmam'ın (a.s) bu hususlardaki sorulara verdiği cevapları takdim ediyoruz:

(1) İsteklerdeki Çelişki

Halkın İmamdan (a.s) uzaklaşmasının birinci sebebi halk arasında çıkan temel görüş ayrılığıdır. Aslında bu temel çelişki halkın düşünceleri ve hedefleri arasında da kendisini göstermekteydi. Osman aleyhindeki büyük ayaklanmaya katılan aktörlerin [özellikle Talha ve Zübeyr'in] amaçları da toplumu Peygamberin (s.a.a) yöntemi ve onun sünnetine, İslamın asli değerlerine geri çevirmek değildi. Aksine Osman'ın başını çektiği Emevilerin kendi kabile ve adamlarını kayıran bir politika sürdürmeleri böyle bir hareketin başlıca sebebi olmuştur. Dolayısıyla onların Osman'ı öldürüp İmam Ali'ye (a.s) biat etmeleri bu noktayı atlamamıştır. Nitekim bu sorunun çözümü için İmam'ı (a.s) beklemişlerdir.

Ancak İmam'ın (a.s) hükümeti kabul etmede başka bir hedef ve gayesi vardı. O, bu sorumluluğu kabul ederken toplumu Peygamberin (s.a.a) siret ve sünnetine çevirmeyi; bir an önce İslami değerleri ihya etmeyi, toplumun idari, ekonomik, sosyal ve adli yapısında derin ve geniş çapta bir ıslah hareketi gerçekleştirmeyi hedeflemekteydi.

Kısacası halkın talepleri kişiseldi, oysa İmam'ın (a.s) istediği şey ilahi idi. Halk, şahsi çıkarları etrafında dönüp dururken İmam (a.s) İslami değerleri hayata geçirmek için çaba sarf etmekteydi. İmam bu gerçeğe şu sözleriyle işaret etmiştir: “Benim durumumla sizin durumunuz bir değildir. Zira ben sizi Allah için istemekteyim, ancak siz beni kendiniz için istemektesiniz.”¹

1-el-İrşad, c.1, s.243; el-Miyar ve'l-Muvazene, s.105.

في أجواء كهذه ، عندما لمس الناس أنَّ الإمام لا يتواءم وإياهم في الهدف ، راحوا يتخلّون عن مساندته . ثمّ بمرور الزمان ، وكلّما اتّضحت دوافع الإمام في العمل أكثر راح تأييد الناس يتضاءل ، وتتسع الفجوة بينهم وبين الإمام .

خيانة الخواصّ وتبعية العوام

(2)

لقد كان لرؤساء القبائل في العهد العلوي الدور الأبرز في اتّخاذ القرار ، والتأثير على أغلبية الجمهور . ولم توثّ جهود الإمام ثمارها المرجوة على صعيد الارتقاء بهؤلاء فكرياً ، من خلال تصحيح نظرهم إلى الحقّ ، بحيث يعرفون الحقّ بمعيار الحقّ ، لا بمعيار الرجال الذين يكتنون لهم الاحترام¹ . لقد صارت هذه الأجواء - التي تقف حائلاً صلباً دون تحقّق الإصلاحات الأساسية - تلقي في نفس الإمام الألم والمضاضة .

ومّا جاء عن الإمام في تحليل هذا الفضاء الاجتماعي الذي يبعث على الملاله ، قوله (عليه السلام) : «التّاس ثلاثة : فعالم ربّانيّ ، ومتعلّم على سبيل نّجاة ، وهمج رعا ع ؛ أتباع كلّ ناعق ، يميلون مع كلّ ريح ، لم يستضيئوا بنور العلم ، ولم يلجؤوا إلى زكن وثيق»² .

يقسم هذا النص العلوي الناس في انتخاب طريق الحياة إلى ثلاثة أقسام ، هي : القسم الأوّل : العلماء الذين عرفوا طريق الحياة الصحيح ، حيث يطلق الإمام على هؤلاء وصف «العالم الربّاني» .

القسم الثاني : هم ذلك الفريق من الناس الذي يسعى لمعرفة الطريق الصحيح ، ويتحرّك باتجاه معرفة الحقّ ، وهؤلاء في الوصف العلوي «متعلّمون على سبيل نّجاة» .

أمّا القسم الثالث فلا هو بالذي يعرف الطريق الصحيح للحياة ، ولا هو ببذل سعيه في سبيل معرفته ، بل يتمثّل معياره في اتّخاذ القرار واختيار النهج الذي يسلكه بالتقليد الأعمى للخواصّ ، وأتباع الشخصيات دون بصيرة ، وهؤلاء هم «الهمج الرعا ع» .

1 . راجع : ج 2 ص 425 (الالتزام بالحقّ في معرفة الرجال) .

2 . نهج البلاغة : الحكمة 147 .

Böyle bir atmosferde halk İmam'ın (a.s) kendileriyle aynı hedefe sahip olmadığını görünce ona destek vermeyi bırakmaya başladılar. Zaman geçtikçe İmam'ın (a.s) ameliyle bu değerleri yaşatmak için ortaya koyduğu çaba halkın ona olan desteğindeki azalmayı artırdı; onlarla arasındaki uçurum gitgide genişledi.

(2) Önde Gelenlerin Hıyaneti, Halkın da Onlara Uyması

Ali'nin (a.s) yönetimi döneminde kabile reislerinin karar mekanizmasında ve halkın geneli üzerinde önemli bir nüfuz gücü vardı. İmam (a.s) halkın düşünce ufkunu geliştirmek ve onları hakkı ölçü alan bir konuma ulaştırmak için çok çaba gösterdi; onları, "hakkı" saygı duydukları kişilerle değil de "hak" ölçüsüyle tanıyabilecekleri bir duruma ulaştırmak istiyordu.¹

Ne yazık ki İmam'ın (a.s) bu konudaki çabaları istenilen sonuca ulaşmadı. Sözü edilen bu durum temel ıslahatın gerçekleşmesine engel oldu. Ortaya çıkan tablo, İmam (a.s) açısından son derece acı ve işkence vericiydi.

İmam (a.s) topluma hâkim olan bu sıkıntı verici fezayı değerlendirenken şöyle buyurmuştur: "İnsanlar üç kısımdır: Biri, rabbani âlim; diğeri kurtuluş yolu için ilim öğrenen öğrenci; geriye kalanlar ise her seslenene uyan, her esintiye kapılıp giden değersiz sineklerdir; ne ilim nuruyla aydınlanmışlar ve ne de sağlam bir desteğe sığınmışlardır."²

Ali'nin (a.s) bu beyanı, yaşam yolunu seçme konusunda halkı üç kısma ayırmıştır. Birinci kısım, İmam'ın (a.s) "rabbani âlim" olarak ifade ettiği doğru yolu tanıyan âlimlerdir.

İkinci kısım, doğru yolu bulmak için çaba sarf eden, hakkı tanıma yolunda hareket eden kimselerdir. İmam (a.s) onları "kurtuluş yolundaki öğrenciler" olarak vasfetmiştir.

Üçüncü kısımda ise hayatın doğru yolunu tanıyamayan ve çabasını da onu tanıma yolunda kullanmayan, aksine karar almada ve takip edeceği yöntemi seçmede havas takımına körü körüne bağlanan, basiretsiz bir şekilde şahsiyetlere uyan kimse vardır. Onlar "her esintiye kapılan değersiz sineklerdir."

1-Bkz. c.2, s.425 (el-İltizam bi'l-Hak fi Marifeti'r-Rical).

2-Nehcü'l-Belaga, 147. Hikmetli söz.

إنّ معنى «الهمج» هو الذباب الصغير الذي يخطّ على وجه الغنم أو الحمير ، و«الرعاع» بمعنى الأحمق والتافه الذي لا قيمة له . فشبهه التحليل العلوي أولئك الذين لا يعرفون طريق الحياة الصحيح ، ولا يسمحون لأنفسهم بالتفكير به ، بل غاية حظهم اتباع الآخرين اتباعاً أعمى ، شبههم بالذباب ؛ إذ هم يحيطون بجاهل أكبر منهم يستمدون منه ، وهو يغذوهم!

إنّ أمثال هؤلاء لا يتمتعون بقاعدة فكرية وعقيدية متينة ، وهم يتبعون الغير من دون تفحص لكونه حقاً أو باطلاً ، بل يتبعونه لمحض كونه رئيس قبيلة ، أو قائد حزب ، أو شخصية تحظى بالاحترام بالنسبة إليهم ، فهم كالذباب تماماً ؛ كلما تحركت الريح من جانب تحرك معها .

والذي يبعث على ألم الإمام وتوجّعه أنّ أغلب من يعاصره من الناس كان من القسم الثالث . فقد كان عليّ يعيش وسط جمهور ليس من أهل المعرفة والتشخيص ، ولا هو ممن يتحرّى المعرفة ويتحرّك في مسار البحث والتحقيق . بيد أن الأمّص على الإمام في ذلك كلّ أنّه (عليه السلام) قلّما كان يعثر على من يباثه همومه ، ويتحدّث إليه بمثل هذه المصائب الاجتماعية .

أجل ، لم يكن مع عليّ من يستطيع أن يفصح له بحقيقة من يعيش معهم ، وعلام يمارس حكمه . وعندما أراد مرّة أن يفصح بخيئة نفسه لكميل بن زياد - وهو من خواصّه وممن يطبق سماع تحليله المتوجّع للوضع القائم - تراه أخذ بيده ، وصار به إلى الصحراء ، وبالحنن الممزوج بالألم أشار إليه أنّه لا يستطيع أن يتحدّث بهذا الكلام لكلّ أحد ؛ لعدم قدرة الجميع على تحمّله ، وأنّه كلما حظي الإنسان بقاعدة فكرية أكبر وأفق معنوي أوسع ، كان ذا قيمة أكثر ، ثمّ بعد ذلك حدّثه بسرّ انفضاض الناس عن نهجه ، وانكفائهم عنه ، وتنكّبهم عن برنامجه الإصلاحية ، حيث ذكر له أنّ المشكلة الأساسية في ذلك تعود إلى جهل الناس ، واتباعهم الأعمى للخواصّ من هو خائن أو جاهل .

“Değersiz sinekler” koyunlar veya eşeklerin üzerine konan hiçbir kıymeti bulunmayan varlıklardır. Ali (a.s) hayatın doğru yolunu tanımayan, kendilerine düşünme izni vermeyen ve nihai çabaları başkalarına körü körüne uymak olan bu kişileri sineğe benzetmiştir. Zira onlar, kendilerinden daha bilgisiz birinin etrafına toplanırlar ve ondan faydalanırlar!

Sağlam bir fikrîsel ve itikadi dayanaktan nasipsiz olan bu tür kişiler başkalarına [batıl veya hak olmalarını araştırmaksızın] uymaktadırlar. Onlara uymalarındaki tek sebep ise onların sırf kabile reisi veya parti lideri veyahut kendilerine saygı duyulan şahsiyet olmalarıdır. Dolayısıyla bu tür kişiler sinekler gibi rüzgâr hangi yöne esecek olursa o tarafa doğru hareket ederler.

İmama (a.s) en çok acı verip yaralayan şey ise onun döneminde yaşayan insanların çoğunun üçüncü kısımdan oluşudur. Ali (a.s), bilinç ve teşhis gücünden yoksun, aynı zamanda bilinçlenmek için hareket etmeyen, araştırma meydanına girmeyen bir kitlenin arasında yaşıyordu. İmam (a.s) için bundan daha acı olan ise sıkıntılarını paylaşacağı ve bu toplumsal musibetleri kendisine anlatacağı çok nadir kişiler bulabilmiş olmasıydı.

Evet, Ali (a.s) kimlerle birlikte yaşadığını ve kimleri yönettiğini kimseye anlatamıyordu. Bir ara bunu sırdaşı olan Kumeyl b. Ziyad’a anlatmak istedi. [Kumeyl, onun özel dostlarından ve İmam’ın (a.s) mevcut durum konusunda yapacağı acı tahlili dinleyebilme takatine sahipti]. Onu, elinden tutup sahraya götürdü. Acıyla karışık bir hüznle kendisine işaret etti ve herkese bu konuşmayı yapamayacağını söyledi. Zira herkes bunu taşıyamazdı. İnsanın fikir yapısı ne kadar büyür ve manevî ufku ne kadar genişlerse o ölçüde değeri de artar. Daha sonra Kumeyl’e insanların onun yönteminden uzaklaşmaları, kendisinden kopuşları ve ıslahçı programlarına karşı gelişlerinin sırrını söyledi. Bu konuda asıl sorunun insanların cehaletinden; onların, körü körüne hiyanetkâr veya cahil olan havas takımına uymalarından kaynaklandığını belirtti.

صرحة أكثر في بيان الانحراف

تناول الإمام في حديث خاص مشكلاته مع الناس بصراحة أكثر ، ففي هذا الحديث - الذي أدلى به الإمام إلى عائلته وعدد من خواصه - أوضح أين تكمن جذور الفتنة ، ولماذا ابتلي المجتمع الإسلامي بالفرقة والاختلاف على عهده ، ولماذا لم يستطع تنفيذ برنامجه لإصلاح المجتمع وإعادته إلى سيرة النبي (صلى الله عليه وآله) وسنته ، وأخيراً لماذا لم ينهض الجمهور لتأييد سياسته والدفاع عنها .

لقد بدأ أمير المؤمنين (عليه السلام) كلامه - في المجلس المذكور - بالحديث النبوي التالي : «أَلَا إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ خُلَّتَانِ : اتِّبَاعُ الْهَوَى ، وَطُولُ الْأَمَلِ»¹.

ثم أوضح أنّ الفتن السياسية التي دفعت المجتمع الإسلامي إلى الفرقة والاختلاف ، وأدت به إلى الانقسام والتوزع إلى ولاءات وخطوط مختلفة ، إنّما تكمن جذورها في المفسد الأخلاقيّة ، والأثرة ، وضروب البدع والأهواء . وفي هذا يفيد النصّ العلوي : «إِنَّمَا بَدْءُ وَقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءُ تُتَّبَعُ ، وَأَحْكَامُ تُبْتَدَعُ يُخَالَفُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ، يَتَوَلَّى فِيهَا رِجَالٌ رِجَالاً»².

وهكذا تتبدّل الأهواء والأنانيات إلى بدع ضدّ الدين ، لكنّها متلبسة بدثار الدين . ثم تنشأ في هذا الاتجاه البُور المتعصبة ، والتجمّعات العمياء ، وتتبدّل الفتنة الأخلاقيّة إلى فتنة ثقافيّة ، ثم إلى فتنة سياسيّة واجتماعيّة ، حيث يسعى أصحاب الفتنة إلى تسويق مقاصدهم من خلال استغلال نصاعة الحق .

يقول (عليه السلام) : «أَلَا إِنَّ الْحَقَّ لَوْ خَلَصَ لَمْ يَكُنْ اخْتِلَافٌ ، وَلَوْ أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ لَمْ يَخَفْ عَلَى ذِي حِجِّي ، لَكِنَّهُ يُؤَخَذُ مِنْ هَذَا ضِعْثٌ وَمِنْ هَذَا ضِعْثٌ»³.

Sapkınlığın Daha Açık İfadesi

İmam (a.s), özel bir konuşmasında kendisiyle halk arasındaki sorunları daha açık şekilde beyan etmiştir. Ailesine ve özel dostlarına hitaben yaptığı bu konuşmasında fitnenin köklerinin nerede yattığını, kendi hükümeti döneminde İslam toplumuna hâkim olan tefrika ve ihtilafın sebebini, toplumu Peygamberin (s.a.a) yöntemine geri çevirmek için uygulamaya koyduğu ıslah programının neden etkisiz kaldığını ve kısacası halkın çoğunluğunun kendisinin siyasetlerini niçin desteklemediğini açıkça belirtmiştir.

İmam (a.s), sözkonusu mecliste sözüne şu nebevi hadisle başlamıştır: “Şunu iyi bilin ki sizin için en çok iki hasletten korkarım: Nefsin isteğine uymak ve uzun arzuya kapılmak.”¹

Daha sonra İmam (a.s), İslami toplumu tefrika ve ihtilafa düşürerek çeşitli hatlar ve kanatları meydana getiren siyasi fitnelerin köklerini ahlaki bozulmalarda, bidatlerde ve nefsi isteklerde aramak gerektiğini açıkça beyan etmiştir. Bu Alevi açıklamada şöyle geçmektedir: “Hiç şüphesiz fitnelerin başlangıcı boyun eğilen hevesler ve çıkartılan bidate dayalı hükümlerdir; bunlar Allah’ın hükmüne aykırıdır ve bazı kişiler bunlara dayanarak bazı kişileri hükümete getirir.”²

İşte bu şekilde hevesler ve bencillikler din elbisesine bürünmüş bir görünümle dine aykırı bidatlere dönüşüverir. Sonra da bu yönde dipsiz kuyular ve körü-körüne yığılmalar oluşuverir; ahlaki fitne, kültürel fitneye, sonuç olarak da siyasi ve sosyal fitneye dönüşüverir. Nitekim fitne erbabı, kendi amaçlarını temin etmek adına hakkı pazarlama girişimine yeltenirler.

İmam (a.s) şöyle buyuruyor: “Eğer hak halis olsaydı ihtilaf çıkmazdı ve eğer batıl halis olsaydı hiçbir akıl sahibine gizli kalmazdı. Ancak bir miktar ondan ve bir miktar bundan alınmaktadır (birbirine karıştırılmaktadır).”³

1-Bkz. *Usul-u Kâfi*, c.8, s.58, h.21.

2 -Bkz. *Usul-u Kâfi*, c.8, s.58, h.21.

3-Bkz. *Usul-u Kâfi*, c.8, s.58, h.21; *el-İhticac*, c.1, s.626, h.146.

ثم يواصل أمير المؤمنين استعراضه الموقف . فبعد مرور جيل تستحكم البدعة ، وترسخ مواقعها بدلاً من السنة بحيث صار يستعصي عملياً معرفة السنة مجدداً . وفي هذا المضمار يستعين الإمام بحديث من السنة النبوية - حيث كان رسول الله (صلى الله عليه وآله) قد تنبأ بشيوع مثل هذه الأجواء وسط المجتمع الإسلامي - وهو يقول : «إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ : كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا لَبَسْتُمْ فِتْنَةً يَرَبُّو فِيهَا الصَّغِيرُ ، وَيَهْرُمُ فِيهَا الْكَبِيرُ ، يَجْرِي النَّاسُ عَلَيْهَا ، وَيَتَّخِذُونَهَا سُنَّةً ، فَإِذَا غُيِّرَ مِنْهَا شَيْءٌ قِيلَ : قَدْ غُيِّرَتِ السُّنَّةُ» .¹

في فضاء ثقافي مثل هذا تتعدّر الإصلاحات الجذرية ، وتستعصي عملياً عملية العودة إلى السنة النبوية .

بعد بيان هذه المقدمة انعطف الإمام صوب جوهر القضية ، وراح يعدّد صراحة عدداً من البدع التي شاعت في المجتمع الإسلامي ممّا ورثه من السابقين عليه ، ثم أكّد بأن ليس في وسعه أن يفعل شيئاً في هذا المجال ؛ لأنّ مواجهة هذه الانحرافات الثقافية تنتهي بتفريق الجند عنه وبقائه وحيداً ، فقال (عليه السلام) : «وَلَوْ حَمَلْتُ النَّاسَ عَلَى تَرْكِهَا وَحَوَّلْتُهَا إِلَى مَوَاضِعِهَا وَإِلَى مَا كَانَتْ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَتَفَرَّقَ عَنِّي جُنْدِي ، حَتَّى أَبْقَى وَحْدِي ، أَوْ قَلِيلٌ مِنْ شِيعَتِي» .²

إتمام الحجّة على الخواص والعوام

إنّ ما ذكره الإمام مجملاً إلى كميل بن زياد - في الصحراء - من خطر خيانة الخواص وتبعية العوام

1 و 1 . راجع الكافي : ج 8 ص 58 ح 21 ، الاحتجاج : ج 1 ص 626 ح 146 .

2 . راجع : ج 2 ص 385 (تعدّر بعض الإصلاحات) .

Emirülmüminin (a.s) burada bir duruş sergiliyor. Geçmişte batıl ile hakkın birbirine karıştırılmış, batıl hak gibi sunulmuş ve pazarlanmış ve aradan geçen süre içerisinde bu, kök salmış bir bidate dönüşmüş, kronikleşmiştir. Bu yüzden kendisinin yeniden pratikte hakkı ortaya koyması, batılın yüzündeki perdeyi indirmesi bir hayli zorlaşmıştır. İmam (a.s) bu durum karşısında nebevi sünnetinden yardım alıyor [nitekim Resulullah (s.a.a), İslami toplumda bu tür vakaların ortaya çıkarak yayılacağını haber vermişti] ve şöyle diyor: “Ben Resulullah’ın şöyle buyurduğunu duydum: Fitne sizi kuşatacağı zaman nasıl olacaksınız?! Öyle ki çocuklar onda büyüyecek ve büyükler onun içinde yaşlanacak; halk onunla akıp gidecek, onu sünnet edinecek. Sonra ondan bir şey değiştirildiğinde “sünnet değiştirildi” denilecek.”¹

Böyle bir kültürel atmosferde köklü düzenlemeler yapmak ve toplumu pratikte nebevi sünnete geri çevirmek imkânsız denecek kadar zordur.

Bu mukaddime ile İmam (a.s) sözün özüne geliyor ve kendisinden öncekilerin İslami topluma yaydıkları bidatlerden bazılarını açıkça saymaya başlıyor. Sonra da bu alanda bir şey yapabilme gücüne sahip olmamasından duyduğu acıyı vurguluyor. Zira bu kültürel sapkınlıkların karşısına çıkması ordusunun dağılması ve kendisinin yalnız bırakılmasıyla sonuçlanacaktır. Dolayısıyla şöyle buyurmuştur: “Eğer halkı onları bırakmaya zorlarsam ve onları Resulullah (s.a.a) dönemindeki yerlerine geri çevirirsem ordum etrafımdan dağılacak ve yalnız kalacağım ya da çok az Şialarımla (baş başa) kalacağım.”²

Havas ve Avam olmak Üzere Herkese Hücceti Tamamlaması

İmam (a.s) daha önce “havas (ileri gelen) kesimin hıyaneti ve avam (halkın sıradan olan) kesiminin de onlara tabi olması” konusunu sah-rada Kumeyl b. Ziyad’a özetle bildirmişti.

1-Bkz. *Usul-u Kâfi*, c.8, s.58, h.21; *el-İhticac*, c.1, s.626, h.146.

2-Bkz. c.2, s.375 (*Ta’azzur-u Bazı’l-İslahat*).

، وما كان قد أشار إليه بهذا الشأن في مجلس خاص جمع فيه عدّة من المقرّبين والأتباع المخلصين ، عاد لاستعراضه تفصيلاً أمام جمهور الناس في خطبة طويلة ألّاها في الأشهر الأخيرة من حكمه ، حيث أتمّ بذلك الحجّة على الخواص والعوام معاً .

لقد استعرض الإمام في كلامه هذا - الذي حمل عنوان «الخطبة القاصعة»¹ والتي أدلى بها بعد معركة النهروان كما يتّضح من متنها - نقاطاً أساسية على غاية قصوى من الأهمية ترتبط بمعرفة المجتمع المعاصر له ، وعلى انكسار النهضة الدينية قبل الإسلام ، ثم ما يتصل بالنبؤ بمستقبل المسلمين ومآل الإسلام .

تحذير للخواص

في هذا الخطاب وبعد أن عرّج الإمام على المصير الذي آل إليه إبليس بعد ستّة آلاف سنة من العبادة ، انعطف إلى النخب التي لها في خدمة الإسلام سابقة مشرقة ، وراح يحذّرها من أن تؤوّل إلى المصير نفسه ، وهو يقول : «فاحذّروا - عباد الله - عدوّ الله أن يُعديكم بدائه ، وأن يستفزكم ببدائه!» .

ولكي لا تُبتلى الأمة بهذا المصير يتحمّ عليها أن تكفّ عن العصبية ، وأحقاد الجاهلية ، وعن التكبر ، فقال (عليه السلام) : «فأطفيئوا ما كمن في قلوبكم من نيران العصبية ، وأحقاد الجاهلية ، فإنّنا تلك الحميّة تكون في المسلم من خطرات الشيطان ، ونحواته ، ونزعاته ، ونفثاته . واعتمدوا وضع التذلل على رؤوسكم ، والقاء التعزّز تحت أقدامكم ، وخلع التكبر من أعناقكم» .

1 . قال ابن أبي الحديد: يجوز أن تسمّى هذه الخطبة «القاصعة» من قولهم: قصعت الناقة بجرّتها، وهو أن تردّها إلى جوفها، أو تخرجها من جوفها فتملاً فاهها، فلمّا كانت الزواجر والمواظ في هذه الخطبة مرّدة من أولّها إلى آخرها، شَبَّهَها بالناقة التي تقصع الجرّة. ويجوز أن تسمّى «القاصعة» لأنّها كالقاتلة لإبليس وأتباعه من أهل العصبية، من قولهم: قصعت القملة، إذا هشمّتها وقتلتها. ويجوز أن تسمّى «القاصعة» لأنّ المستمع لها المعترّ بها يذهب كبره ونخوته ، فيكون من قولهم: قصع الماء عطشه، أي أذهبه وسكّنه (شرح نهج البلاغة : ج 13 ص 128).

Bu konuya samimi takipçileri ve kendisine yakın dostlarının yer aldığı özel bir mecliste işaret ettikten sonra onu hükümetinin son aylarında yaptığı uzun bir konuşma ile halkın geneline duyurarak böylece havas ve avam olmak üzere herkese hücceti tamamlamış oldu.

İmam (a.s), “Kasia hutbesi”¹ ismi ile tanınan ve metninden anlaşıldığına göre Nehrevan savaşından sonra yaptığı bu konuşmasında kendi dönemindeki toplumun tanıtımıyla ilgili son derece önemli temel siyasi noktaları beyan etmiş, İslamdan önceki dini hareketlerin çöküş sebeplerini açıklamış, sonra da Müslümanların ve İslamın geleceği hakkında öngöründe bulunarak haber vermiştir.

Havası (İleri Gelen Kesimi) Uyarması

İmam (a.s) bu konuşmasında İblis’in altı bin yıl ibadet ettikten sonra saptığına dikkat çekerek İslamda parlak geçmişi olan havas kesimini uyarıyor ve onları da İblis’in düştüğü yola düşmemeleri için sakındırarak şöyle buyuruyordu: “Ey Allah’ın kulları! Allah’ın düşmanının size kendi hastalığını bulaştırmasından ve kendi çağrısı ile sizi tahrik etmesinden sakının!”

Ümmetin bu akibete düşmekten kurtulmasının yolu ise ancak yersiz taassuptan, cahiliyet kinlerinden ve tekebbürden uzaklaşmasıyla mümkündür. Dolayısıyla İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: “Gönlünüzde gizlediğiniz şu asabiyet ateşini, cahiliye kinini söndürün. Çünkü Müslümandaki bu yersiz kıskançlık, şeytanın tehlike, tekebbür, bozgunculuk ve üflemesindendir. Tevazuyu başlarınıza, büyüklenme duygusunu ayaklarınız altına alın, boyunlarınızdaki kibri atın.”

1-İbn-i Ebu’l-Hadid diyor: “Kasia” devenin ağzındaki köpüğü yutması veya karnından çıkararak ağzını onunla doldurması anlamına gelir. Bu konuşmadaki nehiyler ve nasihatler başından sonuna kadar tekrarlanmış olduğundan ağzındaki köpüğü yutan veya karnındaki köpüğü çıkaran deveye benzetilmiştir. “Kasia”, İblis ve ona tabi olan taassup ehlini öldüren anlamına da gelebilir. Nitekim “Kas’atu’l -Kumle” “bitleri öldürdüm” anlamına gelir. “Kasia”, dinleyicinin kibir ve grurunu gideren anlamına da gelebilir. Nitekim “Kasa’al-mau ataşeh”, “su, onun yangınına giderdi ve onu sakinleştirdi” anlamına gelir. (*Şerh-i Nehcü’l-Belaga*, c.13, s.128).

تحذير للعوام

وفي إدامة خطابه راح الإمام يركّز بكثافة على جباهير الناس ، وهو يحذّرها من السادة والكبراء ، فلو أنّ أولئك لم ينثنوا عن علوّهم وتكبّرهم فلا ينبغي للجمهور أن يتّبعهم ، ويكون أداة يستغلّها الكبراء في تحقيق أهدافهم اللامشروعة .

ثم ألّفَ نظر الجماهير إلى أن جميع الفتن وضروب الفساد تنبع من تلّم الرؤوس فقال : «ألا فالحدّز الحدّز من طاعة سادائكم وكبرائكم الذين تكبّروا عن حسيهم ، وترفّعوا فوق نسيهم . . . ; فإنهم قواعِدُ العصيّة ، ودعائمُ أركانِ الفتنه . . . وهم أساسُ الفسوق ، وأحلاسُ العقوق ، اتّخذهم إبليس مطايا ضلال ، وجنداً بهم يصولُ على الناس » .

وبعد أن انتهى الإمام من بيان عدد من المقدمات الضرورية في هذا المجال ، انعطف إلى بحث أخلاقي سياسي مهمّ ، وهو يتحدث عن الامتحانات الإلهية الصعبة ودورها في تربية الإنسانية ، فقد أكّد أنّ فلسفة ما يلاقيه الإنسان من ضروب المحن والمصائب وما يعاينه من مشاق الحياة ، هي عين حكمة الصلاة والصوم والزكاة ، حيث أنّها تهدف أيضاً إلى بناء الإنسان معنوياً ، وتركيبته من الرذائل الخلقية ، بالأخص الأثرة والكبر والغرور .

ثم دعا الناس أن يعتبروا بمصير النهضات الدينية التي سبقت الإسلام ، وما آلت إليه من انكسار إثر الفرقة والاختلاف ، فحذّروهم أن لا يجزّ كبر الخواص وعلوّهم واتباع العوامّ الحكومة الإسلامية إلى مصير مماثل لما انتهت إليه النهضات السابقة .

وعند هذه النقطة راح الإمام يدقّ أجراس الخطر بصراحة ، وهو يتمّ الحجة على الخواص والعوامّ معاً ، بقوله لهم : «ألا وإنا قد نفّضتم أيديكم من حبل الطاعة ، وثلّمتم حصن الله المضروب عليكم ، بأحكام الجاهليّة . . . وأعلموا أنّكم صرتم بعد الهجرة أعراباً ، وبعد الموالاة أحزاباً ; ما تتعلّقون من الإسلام إلا بإسمه

Avamı (Halkın Genelini) Uyarması

İmam (a.s) konuşmasının devamında halkın genelini, efendileri ve büyükleri konusunda uyarıyor; eğer büyükler büyüklük taslama ve tekebbürden vazgeçmezse halkın onlara uyarak gayri meşru hedeflerini gerçekleştirmelerinde kendilerinden yararlanma fırsatı sunmalarının doğru olmayacağını bildiriyor.

Sonra halkın dikkatini tüm fitnelerin ve fesat çeşitlerinin aslında bu başlardan kaynaklandığına çekerek şöyle buyuruyor: “Dikkat edin, dikkat edin! Makamıyla övünen, nesebiyle başkalarına karşı büyükle-nen... efendilerinize ve büyüklerinize itaat etmekten sakının. Çünkü onlar, asabiyetin esas sütunları, fitne binasının temelidirler... Günahın temelidir onlar, isyanın ayrılmaz parçalarıdır onlar. İblis onları sapıklık binekleri ve insanların üzerine saldığı ordu edinmiştir.”

İmam (a.s), daha sonra bu alanda zaruri olan mukaddimelerden bir kısmını saymış ve konuyu çok önemli ahlaki-siyasi bir düzleme çekmiştir. O, birtakım zor ilahi sınavlardan ve bunların insanın terbiye edilmesindeki rolünden söz etmiştir. İnsanın başına gelen sıkıntı ve musibetlerle hayatın zorluklarında çektiğı zahmetlerdeki hikmeti namaz, oruç ve zekâtın hikmeti ile bir tutmuş, bunların hepsinin aslında insanı manevi açıdan inşa ettiğini, onu ahlaki alçaklıklardan, özellikle de bencillik, kibir ve gururdan arındırdığını vurgulamıştır.

Sonra da halkı İslamdan önceki dini hareketlerin seyri ve ihtilafla tefrikanın onları nasıl da bozguna uğrattığı hakkında ibret almaya davet etmiş; havas kesiminin büyüklük taslamaları ve kendilerini üstte görmelerine karşılık avam kesiminin onlara uymalarının İslam hükümetini önceki hareketlerle aynı âkıbete düşür edeceği konusunda uyarmıştır.

İmam burada açıkça tehlike çanlarını çalmış, şu sözleriyle hem havas hem de avam kesimine hücceti tamamlamıştır: “Dikkat edin, siz ellerinizi itaat bağından çektiniz, sizin için inşa edilmiş olan Allah'ın kalesini cahiliye hükümleriyle deldiniz... Bilin ki hicretten sonra çöl Arapları haline geldiniz, birbirinizi sevip dost olduktan sonra hiziplere dağılıp darmadağın oldunuz.

ولا تَعْرِفُونَ مِنَ الْإِيمَانِ إِلَّا رَسْمَهُ . . . أَلَا وَإِنَّكُمْ قَدْ قَطَعْتُمْ قَيْدَ الْإِسْلَامِ ، وَعَظَلْتُمْ حُدُودَهُ ، وَأَمُتُّمْ أَحْكَامَهُ»¹ .

العدالة في التوزيع

(3)

تُكْمِنُ إِحْدَى أَهَمِّ أَسْبَابِ ابْتِعَادِ الْخَوَاصِّ عَنِ الْإِمَامِ وَالتَّغَافُ الْعَوَامِ حَوْلَهُ بِسِيَاسَةِ الْعَدَالَةِ الْاِقْتِسَادِيَّةِ .

لَطَالَمَا حَضَّ الْمُقَرَّبُونَ إِلَى الْإِمَامِ أَنْ يَغْضُ الطَّرْفَ عَنْ هَذَا النِّهَجِ ، لِيَسْتَحُوزَ عَلَى وِلَاءِ رُؤَسَاءِ الْقِبَائِلِ ، وَيَسْتَقْطِبَ إِلَيْهِ نَفُوزَ الشَّخْصِيَّاتِ الْبَارِزَةِ مِنْ خِلَالِ مَنْحِهِمْ مَزَايَا مَادِيَّةٍ خَاصَّةً . بَيِّدَ أَنَّ الْإِمَامَ كَانَ يَرَى أَنَّ هَذَا الْعَرْضَ يَتَنَافَى مَعَ أَصُولِ الْحُكْمِ الْعُلُويِّ ، وَيَتَعَارَضُ مَعَ مَرْتَكَزَاتِهِ ، وَمِنْ ثَمَّ فَإِنَّ الْعَمَلَ بِهِ مَعْنَاهُ أَنْ يَنْفُضَ الْإِمَامُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) يَدِيَهُ عَنِ أَهْدَافِ الْحُكْمِ الْإِسْلَامِيِّ ، وَيَتَخَلَّى عَنْ غَايَاتِهِ . لَنْذَلِكَ لَمْ يُبَدِّ اسْتِعْدَاداً لِقَبُولِهِ .

فِيمَا يَلِي أَمْثَلَةٌ لِهَذِهِ الْعُرُوضِ مَقْرُونَةٌ بِجَوَابِ الْإِمَامِ عَلَيْهَا :

1 - جَاءَ فِي كِتَابِ الْغَارَاتِ : شَكََا عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَى الْأَشْتَرِ فِرَارَ النَّاسِ إِلَى مُعَاوِيَةَ ، فَقَالَ الْأَشْتَرُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّا قَاتَلْنَا أَهْلَ الْبَصْرَةِ بِأَهْلِ الْبَصْرَةِ وَأَهْلَ الْكُوفَةِ ، وَالرَّأْيُ وَاحِدٌ ، وَقَدْ اخْتَلَفُوا بَعْدُ ، وَتَعَادَوْا ، وَضَعَفَتِ النِّيَّةُ ، وَقَلَّ الْعَدْلُ ، وَأَنْتَ تَأْخُذُهُمْ بِالْعَدْلِ ، وَتَعْمَلُ فِيهِمْ بِالْحَقِّ ، وَتُنْصِفُ الْوَضِيعَ مِنَ الشَّرِيفِ ، وَلَيْسَ لِلشَّرِيفِ عِنْدَكَ فَضْلٌ مَنَزِلَةٌ عَلَى الْوَضِيعِ ، فَضَجَّتْ طَائِفَةٌ مِمَّنْ مَعَكَ عَلَى الْحَقِّ إِذْ حُمُوا بِهِ ، وَاعْتَمُوا مِنَ الْعَدْلِ إِذْ صَارُوا فِيهِ

1 . نهج البلاغة : الخطبة 192 .

Siz İslam'dan, isimden başka hiç bir şeye sahip değilsiniz, imandan onun şeklinden başka bir şey tanımıyorsunuz... Uyanık olun ki gerçekten İslam bağına kestiniz, hadlerini işlevsiz kıldınız, hükümlerini öldürdünüz.”¹

(3)

PAYLAŞIMDA ADALET

Havas kesiminin avam kesimini de kendi yanına çekerek İmam'dan (a.s) uzaklaşmasının en önemli sebeplerinden biri İmam'ın ekonomi alanındaki adalete dayalı siyasi tutumu olmuştur.

İmam'ın (a.s) yakın dostları, sürekli olarak ondan bu yöntemine göz yumup kabile reisleriyle toplumda nüfuzu olan belli şahsiyetlere maddi anlamda bazı özel imtiyazlar sunmasını istiyorlardı. Oysa İmam (a.s) bunu Alevi hükümetin ilkelerine aykırı görüyordu. Ona göre böyle bir tutum hükümetinin temel değerleri ile çelişmekteydi. Böyle bir şeyi yapmak, Emirülmüminin'in (a.s) İslami hükümetin hedeflerinden vazgeçmesi, onun nihai amaçlarını bırakması anlamına gelirdi. Bu yüzden asla bunu kabul etmiyordu.

Şimdi getireceğimiz bölümde İmam'ın (a.s) bu konudaki cevaplarından bazı örnekler yer almıştır:

1-el-Gârât kitabında şöyle gelmiştir: Ali (a.s), Eşter'e halkın Muaviye'ye doğru kaçışından yakındı. Eşter dedi ki: Ey Emirülmüminin! Biz Basra halkına karşı Basra ve Küfe halkının desteği ile savaştığımızda görüşler birdi. Sonra ihtilafa düştüler ve birbirlerine düşman oldular, niyetler zayıfladı ve adalet azaldı. Sen onları adaletle tutmakta, aralarında hakla amel etmektesin; aşağı durumda olanıyla saygın konumdakine insafı davranmaktasın. Senin yanında saygın konumdakinin aşağı durumdakine karşı üstünlüğü yoktur. Onlardan senin yanında bulunan bir grup hakkın onları da kuşattığını görünce figan ettiler, bu adaletten endişelendiler.

1-Nehcü'l-Belaga, 192. Hutbe.

وَصَارَتْ صَنَائِعُ مُعَاوِيَةَ عِنْدَ أَهْلِ الْغِنَى وَالشَّرَفِ ، فَتَاقَتْ أَنْفُسُ النَّاسِ إِلَى الدُّنْيَا ، وَقَلَّ مِنَ النَّاسِ مَنْ لَيْسَ لِلدُّنْيَا بِصَاحِبٍ ، وَأَكْثَرُهُمْ مَنْ يَجْتَوِي الْحَقَّ ، وَيَسْتَمِرُّ الْبَاطِلَ ، وَيُؤَثِّرُ الدُّنْيَا . فَإِنْ تَبَدَّلَ الْمَالُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ تَعْمَلُ إِلَيْكَ أَعْنَاقُ النَّاسِ ، وَتَصُفُّ نَصِيحَتُهُمْ ، وَتَسْتَخْلَصُ وَدُّهُمْ . صَنَعَ اللَّهُ لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَكَبَتْ عُدُوكَ ، وَفَضَّ جَمْعُهُمْ ، وَأَوْهَنَ كَيْدُهُمْ ، وَشَدَّتْ أُمُورُهُمْ ، إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ .

فَأَجَابَهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَقَالَ : أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ عَمَلِنَا وَسِيرَتِنَا بِالْعَدْلِ ، فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ : ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ﴾¹ وَأَنَا مِنْ أَنْ أَكُونَ مُقْصِرًا فِيهَا ذَكَرْتَ أَخُوفٌ .

وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَنَّ الْحَقَّ ثَقُلَ عَلَيْهِمْ فَفَارَقُونَا لِذَلِكَ ، فَقَدْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّهُمْ لَمْ يُفَارِقُونَا مِنْ جَوْرٍ ، وَلَمْ يُدْعُوا إِذْ فَارَقُونَا إِلَى عَدْلِ ، وَلَمْ يَلْتَمِسُوا إِلَّا دُنْيَا زَائِلَةً عَنْهُمْ كَأَنْ قَدْ فَارَقُوها ، وَلَيْسَالَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : أَلِلدُّنْيَا أَرَادُوا أَمْ لِلَّهِ عَمِلُوا ؟

وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ بَدَلِ الْأَمْوَالِ وَاصْطِنَاعِ الرِّجَالِ ، فَإِنَّا لَا يَسْعُنَا أَنْ نُؤْتِيَ أَمْرًا مِنَ الْفِيءِ أَكْثَرَ مِنْ حَقِّهِ ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ وَقَوْلُهُ الْحَقُّ : ﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً م بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾² .

وَبَعَثَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) وَحَدَّه فَكَثَّرَهُ بَعْدَ الْفَلَّةِ ، وَأَعَزَّ فِئَتَهُ بَعْدَ الدَّلَّةِ ، وَإِنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُؤَلِّينَا هَذَا الْأَمْرَ يُدَلِّلْ لَنَا صَعْبَهُ ، وَيُسَهِّلْ لَنَا حَزَنَهُ³

1 . فَصَّلَتْ : 46 .

2 . الْبَقَرَةُ : 249 .

3 . الْحَزْنُ : الْمَكَانُ الْغَلِيظُ الْخَشَنُ (النهاية : ج 1 ص 380) .

Muaviye'nin hediye ve bahşişleri ise zengin ve itibar sahibi kişilere doğru aktı. İnsanların nefisleri dünyaya doğru kanat açtı. İnsanlardan dünyaya rağbet etmeyen pek az kişi vardır. Onların çoğu hakkı uzağa atıp batıla yoldaş olmakta, dünyayı tercih etmektedir. Ey Emirülmüminin! Eğer mal bağışlarsan insanların boyunları sana doğru eğilir, nasihatlerini kazanırsın ve sevgilerini kendine has kılarırsın. Allah işini düzeltsin [ey Emirülmüminin] ve düşmanını kahretsin, onların cemaatini dağıtsın; düzenlerini boşa çıkarsın ve işlerini dağıtsın! Doğrusu Allah, onların yaptıklarından haberdardır.

Ali (a.s), ona (Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra) şu cevabı verdi: Bizim adaletle amel edip davrandığımızdan söz etmen konusuna gelince, şüphesiz Allah şöyle buyuruyor: ***“Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir.”***¹ Ben, sözünü ettiğin konuda kusurlu olmaksızın daha çok korkarım.

Hak onlara ağır geldiği için bizden ayrıldıklarını söylüyorsun. Doğrusu Allah da biliyor ki onlar (bizden gördükleri) bir haksızlıktan dolayı bizden ayrılmadılar; bizden ayrıldıklarında ise adalete çağırılmamışlardı. Onlar sadece kendilerinden ayrılacak olan dünyayı istemişlerdi, sanki ondan da ayrılmışlardı. Kıyamet günü kendilerine sorulacak: Acaba dünyayı mı istediler yoksa Allah için mi amel ettiler?

Mal bağışlayarak kişileri kayırmaktan söz etmene gelince; doğrusu biz hiç kimseye umuma ait maldan hakkından fazlasını veremeyiz. Sözü hak olan Allah şöyle buyurmuştur: ***“Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir.”***²

Muhammed'i (s.a.a) yalnız olarak gönderdi, sonra da onun azlığını çoğalttı; onun taifesini değersizliğin ardından izzete kavuşturdu. Eğer Allah bu işe bizi getirmeği dilerse onun zorluğunu bizim için ram edecek, sarpa saran engebelerini bize kolaylaştıracak.

1-Fussilet, 46.

2-Bakara, 249.

وَأَنَا قَابِلٌ مِنْ رَأْيِكَ مَا كَانَ لِلَّهِ رِضَى ، وَأَنْتَ مِنْ آمِنِ أَصْحَابِي ، وَأَوْثَقُهُمْ فِي نَفْسِي ، وَأَنْصَحُهُمْ وَأَرَاهُمْ عِنْدِي ¹ .

2 - وفي الكتاب نفسه روى عن ربيعة وعمارة ما نصه : إِنَّ طَائِفَةً مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ (عليه السلام) مَشَوْا إِلَيْهِ فَقَالُوا : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَعْطِ هَذِهِ الْأَمْوَالَ ، وَفَضِّلْ هَؤُلَاءِ الْأَشْرَافَ مِنَ الْعَرَبِ وَفَرِيشَ عَلَى الْمَوَالِي وَالْعَجَمِ ، وَمَنْ تَخَافُ خِلَافَهُ مِنَ النَّاسِ وَفِرَارَهُ . قَالَ : وَإِنَّا قَالُوا لَهُ ذَلِكَ لِلَّذِي كَانَ مُعَاوِيَةُ يَصْنَعُ مِنْ أَتَاهُ .

فَقَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ (عليه السلام) : أَتَأْمُرُونِي أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالْجَوْرِ ؟ ! وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ ، وَمَا لَاحَ فِي السَّمَاءِ نَجْمٌ . وَاللَّهِ ، لَوْ كَانَ مَا لَهُمْ لِي لَوَاسِيَتْ بَيْنَهُمْ ، فَكَيْفَ وَإِنَّا هِيَ أَمْوَالُهُمْ ؟ ² .

3 - بعث سهل بن حنيف - والي الإمام على المدينة - رسالة إليه ، يخبره فيها أنَّ جمعاً من أهل المدينة التحق بمعاوية . فكتب الإمام في جوابه :

«أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ رِجَالاً مِمَّنْ قَبْلَكَ يَتَسَلَّلُونَ إِلَى مُعَاوِيَةَ ، فَلَا تَأْسَفْ عَلَى مَا يَفُوتُكَ مِنْ عَدَدِهِمْ ، وَيَذْهَبُ عَنْكَ مِنْ مَدَدِهِمْ ، فَكُفَى لَهُمْ غَيًّا وَلَكَ مِنْهُمْ شَافِئاً فِرَارُهُمْ مِنَ الْهُدَى وَالْحَقِّ ، وَإِضَاعُهُمْ إِلَى الْعَمَى وَالْجَهْلِ ، وَإِنَّا هُمْ أَهْلُ دُنْيَا مُقْبِلُونَ عَلَيْهَا ، وَمُهْطِعُونَ إِلَيْهَا ، وَقَدْ عَرَفُوا الْعَدْلَ وَرَأَوْهُ ، وَسَمِعُوهُ وَوَعَوْهُ ، وَعَلِمُوا أَنَّ النَّاسَ عِنْدَنَا فِي الْحَقِّ أَسْوَدَ ، فَهَرَبُوا إِلَى الْأَثَرَةِ ، فَبُعِدْ لَهُمْ وَسُحْقاً!!

إِنَّهُمْ - وَاللَّهِ - لَمْ يَنْفِرُوا مِنْ جَوْرِ ، وَلَمْ يَلْحَقُوا بِعَدْلٍ ، وَإِنَّا لَنُطْمَعُ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَنْ يُذِلَّ اللَّهُ لَنَا صَعْبَهُ ، وَيُسَهِّلَ لَنَا حَزَنَهُ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ . وَالسَّلَامُ» ³ .

1 . الغارات : ج 1 ص 71 ; شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 197 عن فضيل بن الجعد .

2 . الغارات : ج 1 ص 74 - 75 ; الأمالي للطوسي : ص 194 ح 331 .

3 . نهج البلاغة : الكتاب 70 ; أنساب الأشراف : ج 2 ص 386 وراجع تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 203 .

Ben senin görüşünden Allah'ın rızasının bulunduğu şeyi kabul edeceğim. Sen benim en güvenilir ve kendisine en fazla itimat ettiğim, yanımda en fazla hayır tavsiyesi ve isabetli görüşü olan yarenlerimdensin.¹

2-Aynı kitapta Rabia ve Ammare'den şu metni nakletmiştir: Ali'nin (a.s) yarenlerinden bir grup onun yanına giderek dediler ki: 'Ey Emirülmüminin! Bu mallardan bağışta bulun, Arabın eşraf kesimini ve Kureyş'i Arap olmayan şu azadelerden üstün tut. Muhalefetinden ve kaçıp gitmesinden korktuğun kimseleri de (üstün tut).' (Rabia) Diyor ki: Onlar ona bunu söylediler, çünkü Muaviye, yanına gidenlere böyle davranıyordu.

Ali (a.s) onlara şöyle buyurdu: Benden zulmederek zafere ulaşmamı mı istiyorsunuz?! Vallahi güneş doğduğu ve gökte tek bir yıldız parladığı sürece bunu yapacak değilim. Allah'a yemin olsun ki eğer bu mallar bana ait olsaydı (yine) aralarında eşit paylaşırdım. Bu mallar onların olduğu halde nasıl (bunu yapmayayım ki)?!²

3-İmam'ın (a.s) Medine valisi Sehl b. Huneyf, ona bir mektup yazarak Medine halkından bir cemaatin Muaviye'ye katıldığını haber verdi. İmam (a.s) ona şu cevabı yazdı:

"İdaren altındaki halktan kimi adamlarının, gizlice Muaviye'ye katıldığını öğrendim. Onların gitmeleriyle sana uyanların sayısının azalması sonucu onların yardımlarından mahrum kaldığını düşünerek üzülme. Hidayetten ve haktan kaçarak körlüğe ve cehalete sığınarak gitmeleri onlara ceza olarak yeter. Sen de onların derdinden kurtulmuş olursun. Onlar hak ve hidayetden kaçıp körlüğe ve cehalete düşmüş oldular. Çünkü onlar dünya ehlidir; ona meyledip, ona koşarlar. Adaleti tanıdılar, gördüler, işittiler ve iyice öğrendiler; insanların hak konusunda bizim katımızda eşit olduğunu bildiler ve bundan çekinerek bir fayda elde etmeye koştular. Allah onları rahmetinden uzak kılsın!!

Vallahi onlar zulümden kaçmadılar, adalete de kavuşmadılar; biz, Allah'ın bu işin zorluklarını yenmede, sıkıntısını hafifletmede bize yardım etmesini umutla beklemekteyiz inşallah. Vesselam."³

1-el-Gârât , c.1, s.71; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.197, Fuzayl b. Cad'den.

2-el-Gârât , c.1, s.74-75; el-Emali, Tusi, s.194, h.331.

3-Nehcü'l-Belaga, 70. Mektup; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.386. Ayrıca bkz. Tarih-i Yakubi, c.2, s.203.

(4)

تجنّب القوة في إجراء الأحكام

المدرسة الأموية ترى أنّ الهدف يوجّه الوسيلة ، بحيث يستطيع السياسي أن يستفيد من الأدوات اللامشروعة في سياساته وبرامجه وأوامره . ومن ثم فإنّ القائد ليس له أن يضلّ الجمهور بلغة التطميع فحسب ، بل له أيضاً أن يفرض نفسه عليه عبر استخدام لغة التهديد والتوسّل بالقوة .

ولقد استطاع معاوية من خلال توظيف هذه السياسة أن يحافظ على التفاف الناس حوله . وربما كان يستطيع أن يحافظ على المصالح الوطنية للشام من خلال هذا النهج . بيد أن الأمر يختلف في المدرسة العلوية التي لا تُجيز توظيف الأدوات غير المشروعة في تنفيذ السياسات المطلوبة ؛ وعندئذ لا يستطيع القائد أن يتوسّل بلغة التطميع لتنفيذ الحكم ، كما لا يستطيع أن يستخدم لغة التهديد مع الناس .

وعلى هذا الأساس لم يكن الإمام(عليه السلام) على استعداد أن يجبر الناس على طاعته بالقوة ؛ فعندما أجبره الجند في حرب صفين على إيقاف القتال والإذعان إلى التحكيم ، قال : «ألا إني كُنْتُ أمير المؤمنين ، فأصَبْتُ اليومَ مأموراً ، وكُنْتُ ناهياً ، فأصَبْتُ منيئاً ، وقد أَحَبَبْتُ البقاءَ وليس لي أن أُحْمِلَكُم على ما تَكْرَهُونَ»¹ .

على هذا الضوء لا يستطيع الحكم العلوي تحقيق مراميه الإصلاحية إلا على أساس الاختيار الشعبي الحرّ لبرامج الإمام بهذا الشأن ، وإلا فالإمام لا يرى نفسه مخوّلاً باستخدام منطق القوة والتوسّل بالسيف لإجبار الناس على طاعته ، فالجمهور سوف ينتخب الطريق الذي يريده هو .

وبعبارة أخرى : إنّ إحدى أجوبة الإمام على هذا التساؤل : لماذا ترك الناس الإمام وحيداً؟ هو : إني لستُ على استعداد أن أجبر هؤلاء على الطاعة بمنطق السيف

1 . راجع : ج 3 ص 508 (الإمام في حصار أصحاب الجباه السود) .

(4)

**EMİRLERİN UYGULATILMASINDA GÜÇ
KULLANMAKTAN KAÇINMA**

Emevi ekolünde hedef vesileyi meşru kılar. Bu yüzden siyasetçi, politikalarını ve emirlerini içeren programını gerçekleştirmek için meşru olmayan vesilelerden de yararlanabilir. Dolayısıyla yönetici halk üzerinde sadece rüşvet edebiyatıyla değil, tehdit ve zorbacılık dilini kullanarak da kendi hükümranlığını yürütebilir.

Muaviye böyle bir siyaset kullanarak insanları etrafında tutmayı başarıyordu. Belki de Şam'ın milli (!) çıkarları onun böyle bir yöntem takip etmesini gerektiriyordu.

Fakat Alevi ekolünde siyasi amaçlara meşru olmayan yollarla ulaşmak caiz değildir. Böyle bir durumda yönetici emrini uygulamak için rüşvet edebiyatına tevessül edemeyeceği gibi halka karşı tehdit dilini kullanarak da hüküm yürütemez.

Dolayısıyla İmam (a.s), halkı güç kullanarak kendisine itaate zorlayamazdı. Nitekim Sıffin savaşında ordu onu savaşı durdurmak ve hakemlik teklifini kabul etmek zorunda bıraktığında şöyle buyurmuştu: “İyi bilin ki ben müminlerin emiri idim, ancak bugün memur (emir alan) oldum; nehy edendim, ancak nehy edilen oldum; (hayatta) kalmayı sevdiniz ve ben sizi istemediğiniz bir şeye zorlayacak değilim.”¹

Bundan da anlaşılıyor ki Ali hükümetinde ancak halkın özgür iradesiyle İmam (a.s) bu alandaki ıslah çalışmalarına yönelik programını uygulayabilir. Aksi durumda İmam (a.s) kendisini güç kullanarak ve kılıç yoluyla halkı kendisine itaate zorlamaya yetkili görmez. Zira sonuçta halk istediği yolu kendisi seçecektir.

Başka bir ifadeyle: İmam'ın (a.s) “Neden halk seni yalnız bıraktı?” sorusuna vereceği cevaplardan biri şudur: Ben onları kılıç mantığıyla itaate zorlayamazdım.

1-Bkz. c.3, s.508 (el-İmam fi Hisari Ashab'il-Cibahu's-Sud).

فهذا الأسلوب وإن كان يحلّ مشكلة الحكم مؤقتاً ، إلا أنّ هذا الحكم لن يغدو بعدئذ حكماً علوياً!

لقد تكرر هذا المعنى في كلام الإمام ، ففي خطاب لأهل الكوفة ، قال بعد أن بثّ شكواه منهم : «يا أهل الكوفة ! أتروني لا أعلم ما يصلحكم؟! بلى ، ولكنّي أكره أن أصلحكم بفساد نفسي»¹ .

وكما قال مرّة أخرى : «ولقد علمت أنّ الذي يصلحكم هو السيف ، وما كنت متحرّياً صلاحكم بفساد نفسي ، ولكن سيّسأط عليكم بعدي سلطان صعب»² .

يوجّه الإمام في هذا الكلام خطابه إلى أولئك الذين أساءوا استخدام أجواء الحرّية في ظلال حكمه ، وصاروا يتمردون على طاعته ؛ بأنّي أستطيع بكفّة السياسيين المحترفين أن أضطرّكم إلى إطاعتي ، ومقدوري أن أقوم أودكم ببساطة من خلال القوة وعبر منطق السيف ؛ بيد أنّي أرى بنفسني أن أقدم على ذلك ؛ لأنّ إصلاح أمركم بالسيف ومنطق القوة لا يكون إلّا بالتضحية بقيم الأخلاقية ، وهذا الثمن يتنافى مع فلسفة حكمي . لكن اعلّموا بأنّ المستقبل يُخَيّ لكم في أحشائه آتياً عظيماً! فبسلوكم هذا إنّما توطّئون لأنفسكم نازلة قوم لا يحكمونكم إلّا بالسيف ، ولا يتحدثون إليكم إلّا بمنطق القوة ، ولا يعرفون بكم الشفقة! لقد خاطب الإمام أولئك بقوله (عليه السلام) : «لا يصلح لكم يا أهل العراق إلّا من أخزأكم وأخزأه الله!»³ .

تحقق نبوءة الإمام

هكذا مضى عليّ (عليه السلام) مظلوماً من بين الناس ؛ وبعبيره : «إن كانت الرعايا قبلي لتشكو حيف رعاياها ، وإنّي اليوم لأشكو حيف رعيّتي»⁴ .

1 . الأمل للمفيد : ص 207 ح 40 عن هشام ، بحار الأنوار : ج 41 ص 110 ح 18 .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 278 ، بحار الأنوار : ج 34 ص 135 ح 956 .

3 . ربيع الأبرار : ج 4 ص 250 .

4 . نهج البلاغة : الحكمة 261 . راجع : ج 5 ص 476 (المظلومية بعد النبي) .

Zira bu yöntem geçici bir süre için sorunu halletse dahi ancak bu, Ali'nin (a.s) anlayışına uygun bir hükümet olmazdı!

Nitekim bu mana İmam'ın (a.s) Küfe halkına hitaben onlar hakkındaki sitemini yansıtan konuşmasında da tekrarlanmıştır: “Ey Küfe halkı! Sizi ıslah edecek şeyi bilmediğimi mi düşünüyorsunuz?! Evet, (sizi ıslah edecek şeyi biliyorum), ancak kendimi bozmak pahasına sizi ıslah etmek istemiyorum.”¹

Başka bir yerde de şöyle buyurmuştur: “Sizi sadece kılıcın ıslah edeceğini çok iyi biliyorum ve ben, kendimi bozarak sizin ıslahınızı arayacak değilim. Ancak yakında çok katı bir sultan üzerinize musallat olacak.”²

İmam (a.s), hükümetindeki özgür atmosferi kötü yönde kullanarak kendisine başkaldıranlara hitaben yaptığı bu konuşmasında şunu söylüyor: “Ben de diğer sapkın siyasetçiler gibi sizi kendime itaate zorlayabilirim, kuvvet kullanarak ve kılıç mantığıyla eğriliğinizi düzeltmek gücüne sahibim. Fakat sizi kılıçla ve zor kullanarak ıslah etmek ancak ahlaki değerleri kurban etmekle mümkün olur; bu da benim hükümet felsefemle çelişir. Lakin şunu iyi bilin ki gelecekte sizi çok zor imtihanlar beklemektedir! Ama bu tutumunuzla size sadece kılıçla hükmedecek, zorbacılık mantığını kullanacak ve asla size acımayacak kimseler için ortam hazırlamaktasınız!”

İmam (a.s), onlara şu sözüyle hitap etmiştir: “Ey Irak halkı! Size, ancak sizi zelil eden ve Allah'ın zelil ettiği kimse yakışır!”³

İMAM'IN GELECEKLE İLGİLİ VERDİĞİ HABERLERİN GERÇEKLEŞMESİ

İşte bu şekilde Ali (a.s) mazlumca halkın arasından geçip gitti. Bunu şu sözüyle ifade etmiştir: “Halk, benden önce idarecilerin zulmünden şikâyet ederdi; ben ise bugün idarem altındakilerin zulmünden şikâyetçiyim.”⁴

1-*el-Emali*, Müfid , s.207, h.40, Hişam'dan; *Biharu'l-Envar*, c.41, s.110, h.18.

2-*el-İrşad*, c.1, s.278; *Biharu'l-Envar*, c.34, s.135, h.956.

3-*Rebiu'l-Ebrar*, c.4, s.250.

4-*Nehcü'l-Belaga*, 261. Hikmetli söz. Ayrıca bkz. c.5, s.476 (*el-Mazlumiyyetu Ba'de'n-Nebi*).

لقد أوضح للأمة أنّ هضم الرعية لحقوق الوالي العادل لا يقلّ في تبعاته الخطرة على المجتمع عن عمل الوالي الظالم ، وهو يقول : «وَإِذَا غَلَبَتِ الرَّعِيَّةُ وَالْيَا ، أَوْ أَجَحَفَ الْوَالِي بِرَعِيَّتِهِ ، اخْتَلَفَتْ هُنَالِكَ الْكَلِمَةُ ، وَظَهَرَتْ مَعَالِمُ الْجَوْرِ ، وَكَثُرَ الْإِدْغَالُ فِي الدِّينِ ، وَثَرَكَتْ مَحَاجُّ السُّنَنِ ، فَعُمِلَ بِالْهَوَى ، وَعُطِّلَتِ الْأَحْكَامُ ، وَكَثُرَتْ عِلَلُ الثُّفُوسِ ، فَلَا يُسْتَوْحَشُ لِعَظِيمِ حَقِّ عَطَلٍ ، وَلَا لِعَظِيمِ بَاطِلِ فِعْلٍ ، فَهُنَالِكَ تَذِلُّ الْأَبْرَارُ ، وَتَعَزُّ الْأَشْرَارُ ، وَتَعْظُمُ تَبَعَاتُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عِنْدَ الْعِبَادِ»¹ .

لم تلبث الأمة بعد استشهاد الإمام إلا أربعة وثلاثين عاماً حتى تحققت نبوءته فيها . ففي عهد خلافة عبد الملك بن مروان خرجت على الحكومة المركزية من جهة الأهواز جماعة من الخوارج يطلق عليها الأزارقة ، ولم تكن ثمّ منطقة يمكن أن يُبعث منها جند لمواجهة هؤلاء غير الكوفة ، لكن أهل الكوفة لم يدعنوا لذلك ، ولم يستجيبوا لرغبة الحكم ، ولم يعبؤوا به .

بادر عبد الملك إلى عقد مجلس ضمّ الخواص والمفترين لمعالجة المشكلة وتدبر الحلّ ، فاستنهضهم ضمن خطاب حماسي ، قائلاً : «فمن ينتدب لهم منكم بسيف قاطع ، وسنان لامع!» ، فخيّم الصمت على الجميع ، ولم ينس أحدهم ، إلا الحجاج بن يوسف - الذي كان قد انتهى لتوّه من مهمّة في مكّة قضى فيها على حركة عبد الله بن الزبير - فنهض من مكانه وأبدى استعداداه للمهمّة . بيد أنّ عبد الملك لم يرصّ ، وطلب منه الجلوس .

وفي إطار حديثه عن كيفية إرسال الجند إلى الأهواز توجّه عبد الملك مجدّداً إلى القوم طالباً من الحضور أن يذكروا له أكفأ الرجال أميراً على العراق ، ومن يكون قائداً للجيش الذي سيقود المعركة مع الأزارقة ، وهو يقول : ويلكم! من للعراق؟ فصمتوا ، وقام الحجاج ثانية ، وقال : أنا لها .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 216 .

O, halkın adil bir yöneticiye yapacağı haksızlığın da en az zalim bir yöneticinin halkına zulmetmesi kadar tehlikeli sonuçlar doğuracağını ümmete izah etmiş ve şöyle buyurmuştur: “Halk emirine karşı koyduğunda da, emir halkına zulmettiğinde de halk ihtilafa düşer, zulüm alametleri ortaya çıkar. Dinde bozgunculuk artıp, sünnetler terk edilir, heva ve hevesle amel edilir, hükümler yürürlükten kaldırılır. İnsanların ahlaki hastalıkları çoğalır. Yürürlükten kaldırdıkları en büyük haktan ve uygulamaya koydukları en büyük batıldan korkmazlar. O zaman da işte orada iyiler zillete düşer, kötüler izzet sahibi olur. Allah'ın kullarına yönelttiği azaplar çoğalır ve büyür.”¹

Şehadetinden otuz dört yıl geçtikten sonra İmam'ın (a.s) daha önceden bildirdiği haberler gerçekleşiverdi. Abdülmelik b. Mervan'ın hükümeti döneminde Haricilerden kendilerine “Azarika” denilen bir cemaat Ahvaz bölgesinden merkezi yönetime karşı ayaklandı. Onlara karşı savaşıacak bir ordu ancak Küfe'den gönderilebilirdi. Fakat Küfe halkı bunu kabul etmedi ve hükümetin isteğini reddetti.

Abdülmelik derhal bu sorunu halletmek ve düğümü çözmek için kendisine yakın özel dostlarının yer aldığı bir toplantı düzenledi. Hamaşet dolu bir konuşma yaptıktan sonra “İçinizden kim keskin bir kılıç ve parlak bir mızrakla onların karşısına çıkacak?!” diye haykırdı. Hepsî sükût etti, hiçbirinden ses çıkmadı. Mekke'de Abdullah b. Zübeyr hareketini bastırmış olan Haccac b. Yusuf yerinden kalktı ve bu işi de yerine getirmeye hazır olduğunu bildirdi. Ancak Abdülmelik buna razı olmadı ve ondan oturmasını istedi.

Ahvaz'a nasıl ordu göndereceğine dair konuşması sırasında Abdülmelik tekrar toplantıdakilere yönelerek kendisine Irak'a emir olarak yeterliliği olan bir kişi zikretmelerini, Azarika cemaatine karşı savaşıacak orduya kimin komutan olması gerektiğini söylemelerini istedi. O, şöyle diyordu: “Kahrolasıcalar, kim Irak'a gidecek?!” Yine sustular. Haccac ikinci kez ayağa kalktı ve dedi ki: “Ben oraya yeterim!”

1-Nehcü'l-Belaga, 216. Hutbe.

الطريف في الأمر أنّ عبد الملك التفت هذه المرة إلى الحجاج مستوضحاً عن الوسيلة التي يلجأ إليها في دفع الناس لطاعته ، حيث سأله نصّاً : إنّ لكلّ أمير آلة وقلائد ، فما آلتك وقلائدك ؟

أوضح الحجاج لعبد الملك أنّه سيلجأ إلى القوّة واستعمال السيف لإجبار الناس على الطاعة ، وأنّه لن يوقّر حمداً في استغلال سياسة التهديد والترغيب وتوظيفها بأقصى مداها حتى يقضي على جميع المناوئين ، معبراً عن هذا النهج بقوله : «فمن نازعني قصمته ، ومن دنا منّي أكرمته ، ومن نأى عني طلبته ، ومن ثبت لي طاعنته ، ومن ولى عني لحقته ، ومن أدركته قتلته ... إنّ آلي : ازرع بدرهمك من يواليك ، واحصد بسيفك من يعاديك» .

وافق عبد الملك على هذا النهج ، وكتب للحجاج عهده على العراقيين أعني الكوفة والبصرة سنة (74) للهجرة .

أمّا الحجاج فكان أوّل ما نطق به في أوّل لقاء جمعه مع أهل الكوفة ، قوله لهم : «إنّي لأرى رؤوساً قد أينعت وحان قطافها ، وإنّي لصاحبها ، وكأنّي أنظر إلى الدماء ، وإنّها لترقرق بين العمام واللحى ... واعلموا أنّي لا أعد إلاّ وفيت ، ولا أقول إلاّ أمضيت ، ولا أدنو إلاّ فهمت ، ولا أبعد إلاّ سمعت ، فإنّكم وهذه الهنات والجماعات والبطالات ، وقال وقيل وماذا يقول ، وأمر فلان إلى ماذا يؤول . وما أتم يا أهل العراق ويا أهل الشقاق والنفاق ومساوئ الأخلاق! وإنّا أتم أهل قرية ﴿كَانَتْ ءَامِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَّهَا اللَّهُ لِبَاسِ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾¹ ...

İlginçtir ki bu defa Abdulmelik Haccac’a döndü ve ondan halkı kendisine itaate sürüklemeye konusunda nasıl bir yola başvuracağını açıklamasını istedi. Ona şu soruyu sordu: “Her emirin bir aleti ve çekici halatı vardır. Peki senin aletin ve halatın nedir?!”

Haccac, Abdulmelik’e verdiği cevapta güç ve kılıç kullanarak halkı itaate zorlayacağını, tehdit ve tatmin politikasından en üst seviyede faydalanacağını, kendisine karşı olanların tümünü de ortadan kaldıracığını söyledi. Sonra şöyle devam etti: “Benimle çatışanı kıracağım, bana yaklaşıp ikramda bulunacağım, benden uzaklaşanın peşinde olacağım, karşımda direnene darbe indireceğim, benden yüz çevirenin peşine düşeceğim ve bulduğumu öldüreceğim... Benim aletim şudur: Dirhemini sana dostluk edenlerin arasına ekeceğim ve kılıcınla sana düşmanlık edenleri hasat edeceğim.”

Abdulmelik bu yönetime muvafakat etti ve Hicri 74 yılında Irak’ın, yani Küfe ve Basra’nın yönetimini Haccac’ın ismine yazdı.

Haccac, Küfe halkıyla karşılaştığında onlara yaptığı ilk konuşmada şu sözleri söylemiştir: “Ben yetişmiş ve toplanma zamanı gelmiş başları görmekteyim. Bu işin sahibi benim. Sanki kanlar görüyorum, imamlar ve sakallar arasında dalgalanıp durmakta... Şunu iyi bilin ki ben, yapmadığım hiçbir şeyi vaad etmedim ve yerine getirmediğim hiçbir söz söylemedim. Sadece anlamak için yaklaşıyorum ve ancak işitince uzaklaşıyorum. O halde şu gürültülerden, toplanmalardan ve kahramanlık oyunlarından, ne dedi, ne denildi, falanın işi ne olacak gibi söylemlerden sakının! Size ne oluyor ey Irak halkı? Ey ayrılık ahalisi! Ey nifak ve kötü ahlak ahalisi! Sizler **“güven ve huzur içindeki şehrin halkıydınız. Oraya her taraftan bolca rızık gelirdi. Fakat Allah’ın nimetlerine nankörlük ettiler; bu yüzden yaptıklarına karşılık, Allah onlara şiddetli açlık ve korku ızdırabını tattırdı.”**¹

1-Nahl, 112.

؛ ألا إن سيوفي سىروى من دمائكم ، ويفرى من جلودكم ، فمن شاء فليحقن دمه»¹ .

لقد أدرك الناس من خلال القسوة التي أبداهها الحجاج منذ اليوم الأول لعهدده أنه جاد في تنفيذ سياسته ، حازم في العمل بما يقول . وحيث كان ذاك فقد أمر في اليوم الثاني مناديه أن يطوف في سكك الكوفة وطرقها ، وهو يقرأ على الناس : «ألا إنا قد أجلبنا من كان من أصحاب المهلب ثلاثاً ، فمن أصبناه بعد ذلك فعقوبته ضرب عنقه» .

لكي يضمن الحجاج تنفيذ أمره دعا حاجبه زياد بن عروة وصاحب شرطته ؛ وأمرها أن يطوفا في سكك المدينة وطرقها مع عدد من الجند ؛ يشرفان على خروج الناس إلى القتال ، ومن أبى أو تأخر عن النفير ضربت عنقه .

هكذا التحق بالمهلب بن أبي صفرة قائد الجيش الذي خرج لحرب الأزارقة جميع من كان معه بادئ الأمر ، وعادوا إليه بعد أن كانوا تركوه وحيداً ، دون أن يتخلف أحد² .

لقد استطاع عبد الملك بن مروان إسكات جميع المعارضين والقضاء على الخارجين عليه من خلال الاتكاء إلى سياسة البطش والإرهاب هذه ، وإجرائها في جميع أمصار العالم الإسلامي

1 . الفتوح : ج7 ص8 - 10 . كما قال المسعودي : «مات الحجاج في سنة خمس وتسعين ، وهو ابن أربع وخمسين سنة بواسطة العراق ، وكان تأمره على الناس عشرين سنة ، وأحصي من قتله صبراً سوى من قتل في عساكره وحروبه فوجد مائة وعشرين ألفاً ، ومات وفي حبسه خمسون ألف رجل ، وثلاثون ألف امرأة ، منهن ستمائة ألفاً مجردة . وكان يحبس النساء والرجال في موضع واحد ، ولم يكن للحبس ستر يستر الناس من الشمس في الصيف ولا من المطر والبرد في الشتاء ، وكان له غير ذلك من العذاب ما أتينا على وصفه في الكتاب الأوسط . وذكر أنه ركب يوماً يريد الجمعة ، فسمع ضجة ، فقال : ما هذا؟ فقيل له : المحبوسون يضجون ويشكون ما هم فيه من البلاء ، فالتفت إلى ناحيتهم وقال : (اُخْسُواْ فِيهَا وَلا تَكْلُمُونَ) فيقال : إنه مات في تلك الجمعة ، ولم يركب بعد تلك الركبة» (مروج الذهب : ج3 ص175) .

2 . الفتوح : ج7 ص13 .

Şunu iyi bilin ki yakında kılıcım kanlarınızla sulanacak ve derilerinizi yüzecek. O halde dileyen kendi kanını korusun.”¹

Halk, Haccac’ın daha ilk gün yaptığı konuşmasıyla ortaya koyduğu sertlikten onun bu politikasını uygulamada ciddi olduğunu ve söylediği şeyleri gerçekleştirmeye kararlı olduğunu anladılar. Onun emriyle tellalı, ikinci gün sokaklarda ve yollarda şöyle bağırmaya başladı: “İyi bilin ki biz Muhalleb’in arkadaşlarına üç gün süre tanıdık. Bu süre dolduktan sonra onlardan yakaladığımızın boynunu vuracağız!”

Haccac, bu bildirisinin kesinlikle uygulanacağını göstermek için muhafızını ve emniyet amiri Ziyad b. Urve’yi çağırarak onlara yanlarına alacakları askerlerle Medine sokakları ve yollarında dolaşmalarını, halkı savaşa çıkmaya hazırlamalarını, savaşa çıkmaktan imtina eden veya geciken kimsenin de boynunu vurmalarını emretti.

Bunun üzerine Azarike cemaatine karşı savaş için çıkmış olan ordunun komutanı Muhalleb b. Ebu Safre’den ayrılarak onu yalnız bırakmış olan insanlar bir anda onun yanına geri döndüler; hatta tek bir kişi dahi geride kalmamıştı.²

Abdumelik b. Mervan, böylesine bir baskı ve terör estirme politikasıyla bütün muhaliflerini susturmuş ve kendi aleyhine ayaklananların da işini bitirmişti. Bu politikayı İslam âleminin tüm şehirlerinde uygulamaya koyarak istikrarı sağlamıştı.

1-*el-Fütuh*, c.7, s.8-10. Mesudi diyor ki: “Haccac Hicri 95 yılında 54 yaşında iken Irak’ın Vasıt bölgesinde öldü. O, yirmi yıl halka emirlik yaptı. Yaptığı savaşlarının ve askerlerinin haricinde sadece onun işkencesi ile öldürülen yüz yirmi bin kişi sayılmıştır. Onun zindanında elli bin erkek ve on altı bini bekar olan otuz bin kadın ölmüştür. Kadınlarla erkekleri aynı yerde hapsediyordu. Hapsinin üzerinde yazın güneşten, kışın yağış ve soğuktan koruyacak bir örtü bulunmuyordu. Bundan başka işkence yöntemleri de vardı ve biz onları “el-Evsat” kitabında zikrettik.

Nakledildiğine göre bir gün merkebine binmişti, Cuma namazına gitmek istiyordu ki bir feryat işitti ve “Bu ne?” diye sordu. “Zindanda bulunanlar çektikleri işkenceden dolayı bağırıyorlar ve şikâyet ediyorlar!” denildi. Bunun üzerine onlara doğru döndü ve “Orada susup kalın ve benimle konuşmayın!” dedi. Nitekim söylendiğine göre aynı Cuma günü öldü ve ondan sonra bir daha ona, merkebe binmek nasip olmadı. (*Murucu’z-Zeheb*, c.3, s.175).

2-*el-Fütuh*, c.7, s.13.

حتى بلغ من أمره أنه خرج إلى مكة حاجاً سنة (75) وهو مطمئن البال . قال اليعقوبي بهذا الشأن : «ولما استقامت الأمور لعبد الملك ، وصلحت البلدان ، ولم تبق ناحية تحتاج إلى صلاحها والاهتمام بها ، خرج حاجاً سنة 75»¹ .

أجل ، هذه هي الإصلاحات التي يكون ثمنها فساد المصلح . والإمام أمير المؤمنين(عليه السلام) لم يكن على استعداد أن يصلح المجتمع بهذه الطريقة ، فعلي لا يستطيع أن يميل إلى نهج يحل مشكلة الحكم من خلال التضحية بالقيم الإنسانية . ولو حصل ذلك لن تكون عندئذ ثم حاجة إلى بعث الأنبياء وإلى القادة الإلهيين ، ومن ثم ليس هناك حاجة إلى قيادة علي(عليه السلام) بالأساس ، بل لن يكون للحكم العلوي من معنى ، إنما يغدو شعاراً بلا مفهوم ؛ لأن في وسع الجميع ممارسة الحكم بهذه الطريقة ، كما تم ذلك فعلاً ، حيث مارسوا الحكم قروناً باسم الإسلام .

وأما الحكم العلوي فإن الأصالة فيه للقيم ، وعلى هذا لم يكن الإمام علي(عليه السلام) على استعداد للتضحية بالقيم الإنسانية والإسلامية مهما كان الثمن . وإن الحكم الذي يجعل القيم فدائاً لمصالح الحكم والحاكمين هو حكم أموي ، وليس علويّاً ولا إسلامياً وإن توارى خلف اسم علي والإسلام!

بديهي لم يعد لسياسة القوة ولغة السيف وقع ولا تأثير يذكر في العالم المعاصر . فقد راحت الأدوات العسكرية تفقد فاعليتها بالتدرج ، واكتشف الحكام والساسة وسائل جديدة لممارسة السلطة على أساس النهج الأموي ؛ فالوسائل صارت أكثر تعقيداً مما كانت عليه في الماضي ، وأفدح خطراً في هتك القيم الإنسانية ووأدها ، ومن بين ذلك برز برنامج «الإصلاح الاقتصادي» الذي يضحي بالعدالة الاجتماعية ، ويأتي تطبيقه على أساس تدمير الطبقات الضعيفة في الهرم الاجتماعي والقضاء عليها .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 273 .

Öyle ki Hicri 75 yılında gönül rahatlığı ile hac yapmak üzere Mekte'ye doğru yola çıkmıştı. Yakubi bu konuda şöyle diyor: “Abdulmelik için işler rayına oturduğunda ve şehirlerde barış sağlandığında, artık düzeltilmesi ve özel ihtimam gösterilmeye ihtiyacı olan tek bir şehir dahi kalmayınca o, Hicri 75 yılında hac için yola çıktı.”¹

Evet, bedeli ıslah edicinin bozulması olan ıslahat işte bunlardır. Emirülmüminin Ali (a.s) toplumu böyle bir yola başvurarak ıslah etmeye yanaşmamıştır. Ali (a.s), hükümet sorununu insani değerlerin kurban edilmesiyle giderecek bir çözüm yöntemine eğilim gösteremezdi. Bu durumda artık peygamberlerin ve ilahi önderlerin gönderilmesinin bir anlamı da kalmaz. Esasen bu durumda artık Ali'nin önderliğine ihtiyaç kalmaz, hatta Ali hükümetinin anlamı olmazdı; sadece anlamsız bir slogana dönüşüverirdi. Zira böyle bir hükümet yönetimi herkesin yapabileceği iştir. Nitekim yapıldı da... Asırlarca İslam adına bu şekilde yönettiler.

Ali hükümetinde asıl olan değerlerdir. Bu yüzden İmam Ali (a.s) insani ve İslami değerleri hiçbir bedel karşılığında kurban etmeye yanaşmaz. Değerlerin, hükümet ve hâkimlerin maslahatlarına feda edildiği bir yönetim, Ali ve İslam isminin arkasına saklansa bile Emevi hükümetidir, Ali ve İslam hükümeti değil!

Günümüz dünyasında artık güç ve kılıç politikasının hiçbir etkisi kalmadığı malumdur. Askeri aletler günden güne tedrici olarak etkinliklerini yitirmektedir. Bu yüzden yöneticiler ve siyasetçiler aslı Emevi yöntemi olan inananlar üzerine sulta kurmak anlayışına dayalı politikalarını yeni vesilelerden faydalanarak gerçekleştirmektedirler. Günümüzdeki vesileler geçmiştekinden daha karmaşık bir hal almıştır ve insani değerler farklı yöntemlerle feda edilmektedir. Toplumun zayıf tabakası ezilip ortadan kaldırılarak sözde “ekonomik reform” programı uygulanmakta ve “toplumsal adalet” feda edilmektedir.

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.273.

(5)

العوامل الجانبيّة

يمثّل ما ذكرناه حتى الآن العوامل الأساسيّة لتخاذل الناس وبقاء الإمام وحده آخر أيّام حكمه . وهناك مجموعة أخرى من العوامل هي وإن لم تكن بمستوى هذه تأثيراً ، إلاّ أنّه لا يمكن الإغضاء عن الدور الذي ساهمت به في إبعاد الجماهير عن الإمام .

سنطلق على المجموعة الثانية وصف العوامل الجانبيّة التي اصطقت إلى جوار العوامل الأساسيّة ، وراحت تخلق المشكلات لحكم الإمام ؛ وهي :

أ : شبهة قتال أهل القبلة

انطلقت المواجهة في جميع الحروب التي سبقت العهد العلوي مع الكفار ، بحيث لم يكن بمقدور أحد أن يثير شبهة في هذا المجال .

أمّا الحروب التي اندلعت في ظلّ حكم الإمام ، وتحركت في مسار إصلاح المجتمع الإسلامي ومن أجل إعادته إلى ضلال سيرة النبي (صلى الله عليه وآله) وسنته ، فقد وقعت مع أهل القبلة . لقد انطلقت هذه الحروب في مواجهة أناس يدعون الانتماء إلى الإسلام أيضاً ، بل لبعضهم سوابق مشرقة في خدمة هذا الدين . من هنا كان النبي (صلى الله عليه وآله) قد أطلق في تنبؤاته على هذه الحروب صفة القتال على أساس تأويل القرآن¹ .

أجل ، لقد هيأت حروب أهل القبلة التي اشتعلت في أيّام حكم الإمام الأرضيّة المناسبة لإيجاد الشبهة ، وانفصال الناس عن الإمام ، ومنايذتهم له .

وعلى هذا الأساس اختارت شخصيّات بارزة موقفها منذ البدء في أن لا تكون إلى جوار علي (عليه السلام) في هذه الحروب . ولما استوضح الإمام من هؤلاء بواعث موقفهم هذا ، أجاب سعد بن أبي وقاص :

1 . راجع : ج 3 ص 45 (أهداف الإمام في قتال البغاة) .

(5)

YAN FAKTÖRLER

Buraya kadar halkın sahneden uzaklaşması ile hükümetinin son günlerinde İmam Ali'nin (a.s) yalnız kalışının asıl faktörlerini zikrettik. Burada sözü geçen faktörler kadar etkili olmasa da birtakım başka faktörler de olmuştur. Fakat bunların da halkı İmam'dan (a.s) uzaklaştırmada ifa ettiği rolü göz ardı etmek mümkün değildir.

Asıl faktörlerin yanında İmam'ın (a.s) hükümetinde sorunlar yaratan “yan faktörler” ismini verdiğimiz bu etkenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Kible Ehlini Öldürme Şüphesi

Ali (a.s) hükümetinden önceki savaşların hepsi de kâfirlere karşı gerçekleşmişti ve hiç kimse bu konuda şüphe doğuramazdı.

Fakat halkı peygamberin (s.a.a) sünnetine döndürmek ve İslami toplumu ıslaha yönelik harekâtlar olan İmam'ın (a.s) hükümeti gölgesinde gerçekleşen savaşlar kible ehline karşı yapılmıştır. Bu savaşlar İslam'a mensup olduklarını iddia eden cemaatlere karşı yapılmıştır. Hatta onlardan bazılarının bu dine hizmet konusunda çok parlak geçmişleri vardı. İşte bu yüzden Peygamber (s.a.a) geleceğe dair verdiği bazı haberlerinde bu savaşları “Kurân'ın tevili” temeline dayalı savaşlar olarak nitelemiştir.¹

Evet, İmam'ın (a.s) hükümeti döneminde kible ehline karşı yapılan savaşlar şüphe doğurdu; halkın İmam'dan ayrılması ve ona karşı savaşmaları için uygun alt yapıyı meydana getirdi.

Bu sebebe bağlı olarak tanınmış şahsiyetlerden bir kısmı en baştan itibaren bu savaşlarda İmam'ın (a.s) yanında yer almamaktan yana bir tavır sergilediler. İmam (a.s) onlara bu tavırlarının sebebini sorduğunda Sâd b. Ebu Vakkas şöyle demişti:

1-Bkz. c.3, s.45 (Ehdafu'l-İmam fi Kitali'l-Buğat).

«إني أكره الخروج في هذه الحرب لئلا أصيب مؤمناً ، فإن أعطيتني سيفاً يعرف المؤمن من الكافر قاتلتُ معك» .

وقال له أسامة : «أنت أعزّ الخلق عليّ ، ولكّني عاهدت الله أن لا أقاتل أهل لا إله إلا الله»¹ .

وقال عبد الله بن عمر : «لست أعرف في هذه الحرب شيئاً ، أسألك ألاّ تحملني على ما لا أعرف»² .

لقد التقى استعداد الناس ذهنيّاً بشبهة عدم استساعة قتال أهل القبلة ، مع تلك الشبهات التي أثارها المناوئون لمنهج الإصلاح العلوي ، بالأخص معاوية في حربه الدعائية الشعواء ضدّ الإمام³ ؛ التقى هذا بذاك ، وصارا سبباً في عرقلة حركة التعبئة العامة وتهديدها بأخطار جدّية ، بحيث لم يجد الإمام مناصاً من أن يلج الميدان بنفسه أغلب الأحيان ، وينهض شخصياً بإرشاد الناس وتوجيههم .

خاطبهم (عليه السلام) في البدء : «وَقَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ ، وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمُ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمُ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ ، فَأَمْضُوا لِمَا تُؤْمَرُونَ بِهِ ، وَاقْفُوا عِنْدَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ ، وَلَا تَعْجَلُوا فِي أَمْرِ حَتَّى تَتَبَيَّنُوا ؛ فَإِنَّ لَنَا مَعَ كُلِّ أَمْرٍ تَنْكِيرَهُ غَيْرًا»⁴ .

مع أنّ الإمام لم يأل جهداً في أن يستفيد من أيّ فرصة تسنح لتوجيه الناس وإرشادهم ،

1 . وكان أسامة قد أهوى برمحه في عهد رسول الله (صلى الله عليه وآله) إلى رجل في الحرب من المشركين ، فخافه الرجل فقال : لا إله إلا الله ، فشجّره بالرمح فقتله ، فبلغ النبي (صلى الله عليه وآله) خبره ، فقال : يا أسامة ، أقتلت رجلاً يشهد ألاّ إله إلا الله؟ فقال : يارسول الله ، إنّما قالها تعوداً ، فقال (صلى الله عليه وآله) له : ألا شققت عن قلبه؟ فزعم أسامة أنّ النبي (صلى الله عليه وآله) أمره أن يقاتل بالسيف من قاتل من المشركين ، فإذا قُوتل به المسلمون ضرب بسيفه الحجر فكسره .

2 . الجمل : ص 95 وراجع : ج 2 ص 346 (من تخلف عن بيعته) .

3 . راجع : ج 3 ص 335 (حرب الدعاية) .

4 . نهج البلاغة : الخطبة 173 .

“Ben bu savaşa çıkmak istemiyorum, zira olur ki herhangi bir mümini öldürürüm. Eğer bana mümini kâfirden ayırt edecek bir kılıç verirsen seninle birlikte savaşırım!”

Üsame de ona şöyle dedi: “Sen benim için insanların en azizisin. Fakat ben “İla ilahe illallah” ehline karşı savaşmayacağıma dair Allah’a söz verdim.”¹

Abdullah b. Ömer de şöyle dedi: “Bu savaş hakkında hiçbir şey anlamış değilim. Senden, beni anlamadığım bir işe zorlamamanı istiyorum.”²

Bir taraftan halkta, kible ehline karşı savaşın doğru olmadığı yönünde zaten mevcut olan bilinçaltı, diğer taraftan ise Ali’nin (a.s) ıslah yöntemine muhalif güçlerin ortaya attığı şüpheler ve özellikle de Muaviye’nin İmam (a.s) aleyhindeki propaganda savaşı³ halkın organize hareket etmesini ciddi tehlikelerle karşı karşıya getirmişti. Bu yüzden çoğu zaman İmam (a.s) şahsen kendisi meydana çıkıp halkı irşad edip yönlendirmek zorunda kalıyordu.

İmam (a.s) daha başlangıçta onlara şu konuşmayı yaptı: “Kible ehliyle aranızda savaş kapısı açıldı. Bu bayrağı ancak sabır ve basiret ehli, hak konularında bilgi sahibi olan kişiler taşıyabilir. Size buyrulunu yapın, nehyedilenden sakının. İyice bilinmeden hiç bir işte acele etmeyiniz. Zira sevmediğiniz işlerde değiştirme hakkımız vardır.”⁴

Bununla birlikte İmam (a.s) halkı yönlendirme ve onları irşad etmede hiçbir fırsatı kaçırmıyordu.

1-Üsame, Resulullah (s.a.a) dönemindeki savaşlardan birinde mızrağını müşriklerden birinin üzerine doğru eğince adam korktu ve “İla ilahe illallah” dedi. Üsame mızrağını ona indirerek adamı öldürdü. Onun bu haberi Peygambere (s.a.a) ulaşınca buyurdu ki: “Ey Üsame! “İla ilahe illallah” diyen bir kişiyi mi öldürdün?” Dedi ki: “Ey Resulullah! O, sığınıp korunmak için bunu söylemişti.” Bunun üzerine peygamber (s.a.a) ona şöyle buyurdu: “Onun kalbini mi yardım?” Üsame bu durumdan şunu zannetti: Resulullah (s.a.a) ancak müşriklere karşı kılıçla savaşmayı emretmiştir. Kılıçla Müslümanlara karşı savaşıldığını görünce de kılıcını taşa vurarak onu kırdı.

2-*el-Cemel*, s.95. Ayrıca bkz. c.2, s.346 (Men Tehallefe an Bey’atih).

3-Bkz. c.3, s.335 (Harbu’d-Diaye).

4-*Nehcü’l-Belaga*, 173. Hutbe.

، إلا أنه كان عسيراً على كثيرين أن يهضموا أن علياً (عليه السلام) ينطق بالحق ، وأن طلحة والزبير وعائشة - في الوقت ذاته - سادرون في الغي¹ .

ب : القتال بلا غنية

من العوامل السلبية التي أثرت في الجماهير غياب الغنية ; فمع تدني مستوى الوعي الثقافي للقاعدة الشعبية العريضة صار لغياب الغنائم الحربية الكبرى أثر في تخريب الحالة النفسية للقوات المقاتلة ، ودفعها إلى الملالة والإحباط والتعب من الحرب ، ومن ثم عدم طاعة الإمام والانقياد له ، يفوق ما كان لشبهة قتال أهل القبلة .

لقد اعتاد المقاتلون الحصول على غنائم وافرة في العهود التي سبقت عهد الإمام ، من خلال حروب الكفار ، وبالأخص حروب فارس والروم . أما الآن فقد راح الإمام (عليه السلام) يدعوهم منذ أوائل أيام حكمه - ولأول مرة - إلى حرب لا غنية من وراءها ، أو أن يكون نصيبهم منها ضئيلاً لا قيمة له . وهذا ما لم يألفه الناس قبل ذلك ، ومن ثم لم يكونوا على استعداد لقبوله كما يبدو .

لقد كان اقتران الحرب بالغنية أمراً ذا مغزى للجمهور الذي يعيش في ذلك العصر . وعندما ننظر إلى القاعدة الشعبية التي رافقت الإمام (عليه السلام) في حروبه وشهرت السيف معه ضد أصحاب الفتنة ، نجدها في الغالب غير متحلية بالبصيرة ، ولا ملتزمة منار الحق ، بحيث يكون الحق هو هدفها في إشهار السيف ، ورضا الله هو الغاية القصوى التي تتمناها من القتال ، بل كان الجرم الغفير من هؤلاء يفكر بمنافعه الشخصية قبل أن يفكر بالحق ومصلحة الدين .

فمن بين الاعتراضات التي طالما كررها جند الإمام في حربي الجمل والنهروان ، هو : لماذا لا يسلبون نساء القوم ويتخذونهن سبايا وأسارى ؟ ولماذا لا توزع عليهم أموالهم ؟ قال ابن أبي الحديد بهذا الصدد : «اتفقت الرواة كلها على أنه

1 . راجع : ج 3 ص 132 (التباس الأمر على من لا بصيرة له) .

Ancak birçoğu için Ali'nin (a.s) hakkı söylediğini ve aynı zamanda Talha, Zübeyr ve Ayşe'nin ise batıl yolda gittiklerini kabullenmek oldukça güçlü.¹

b) Ganimetsiz Savaş

Halk üzerinde olumsuz etki bırakan faktörlerden bir de ganimetin olmayışıydı. Halkın kültür düzeyindeki düşüşle birlikte büyük savaş ganimetlerinin olmayışı geniş halk tabanında ve savaşçı güçlerin morallerinin bozulmasında etkili olmuştu; onlarda savaşa karşı bıkkınlık ve yorgunluk icad etmişti. Bu yüzden İmam'a (a.s) itaat ve teslimiyetin bırakılması kible ehline karşı savaş şüphesinden daha önde gelmiştir.

Savaşçılar İmam'ın (a.s) hükümetinden önceki dönemde kâfirlere, özellikle de Fars ve Rum'a karşı yapılan savaşlarda birçok ganimetler kazanmaya alışmışlardı. Şimdi ise İmam (a.s) hükümetinin başlangıcı ile birlikte [ilk defa] onları ardında ganimet bulunmayan veya çok cüzi ölçüde nasiplenecekleri bir savaşa davet etmektedir. Bu, halkın daha önce alışmadığı bir durumdu. Bu yüzden de onu kabul etmeye yanaşmıyorlardı.

O dönemde yaşayan insanlar için savaşla ganimet denklemi son derece önemli bir konuydu. Savaşlarında İmam'la (a.s) birlikte olup onunla birlikte fitnecilere karşı kılıç savuran halk tabanına baktığımızda onların çoğunun basiretten yoksun ve hak nuru ile yeterince aydınlanmamış kimseler olduklarını görüyoruz. Yani onlardan birçoğunun kılıcını savurmadaki hedefi hak ve Allah rızası değildir. Oysa savaşta nihai amaç Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak olmalıdır. Onların çoğu hak ve dinin maslahatından önce şahsi çıkarlarını düşünüp gözetmektedir.

Cemel ve Nehrevan savaşlarında İmam'ın (a.s) yarenlerinin sürekli tekrarladıkları itirazları şuydu: “Niçin düşman kadınları esir olarak alınmıyor ve neden onların malları (ganimet olarak) paylaştırılmıyor?”

İbn-i Ebi'l-Hadid bu konuda şöyle diyor: “Tüm raviler şu hususta ittifak etmişlerdir:

1-Bkz. c.3, s.132 (İltibasü'l-Emr ala Men la Basirete Leh).

(عليه السلام) قبض ما وجد في عسكر الجمل ; من سلاح ودابة ومملوك ومتاع وعروض ، فقسّمه بين أصحابه ، وأنهم قالوا له : اقسم بيننا أهل البصرة فاجعلهم رقيقاً ، فقال : لا . فقالوا : فكيف تحلّ لنا دماءهم وتحرم علينا سبيهم؟!¹ .

لقد تلاقت عوامل الملالة والتعب والإحباط التي عاشها الجند بعد سنتين من ممارسة القتال بدون غنائم وعوائد مادية ، مع التبعات السلبية لشبهة عدم شرعية قتال أهل القبلة ; حتى إذا ضُمت هذه إلى تلك ، ثم التقت الحصيلة مع العناصر الأساسية للتخاذل ، صار من الطبيعي أن تجرّ الحالة إلى عدم اقياد هؤلاء وعصيانهم ، بحيث راح الإمام يواجه مشكلة حقيقية جادة في استنفار القوّات وتعبئتها أواخر عهد حكمه .

ج : فقد الأخلة وخلص الأعوان

تمثّل إحدى العوامل الأخر التي ساهمت في غربة الإمام وبقائه وحيداً أواخر عهده في الحكم بغياب أبرز الخلّان ، وفقدان الشخصيات الكبيرة التي كان لكلّ منها أثره المباشر في توجيه جيشه . لقد كان هؤلاء لساناً ناطقاً ، ثلّهب كلماتهم النفوس ، وثبّت القلوب في الأزمات ، وتثير خطبهم الحماس في سوح القتال ، ولهم تأثير بليغ على الناس .

هذه هي سوح القتال ومضامير الحياة وقد خلت من عمّار بن ياسر ، ومالك الأشتر ، وهاشم بن عتبة ، كما لم يعد فيها أثر يذكر لمحمّد بن أبي بكر ، وعبد الله بن بديل ، وزيد بن صوحان ، حتى يلهبوا بكلماتهم المضيفة حماس الناس ، ويثيروا فيهم العزائم .

وها هو الإمام يومئ إلى تلك الأطوار الشاخنة بالبصرة ، المتوهّجة بالنور ، وسط ساحة عنود يمتنع فيها الأصحاب ، وينأون عن نصرته بهذه الذريعة وتلك ، ويتحدّث عن رهبان الليل ، وليوث الوغى إذا حمى الوطيس ، والسابقين في مضمار الإيمان والعمل ، فيقول :

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 250 . راجع : ج 3 ص 253 (غنائم الحرب) .

Ali (a.s) Cemel ordusunun karargâhında silah, hayvan, mal ve diğer eşyalardan ne bulduysa alıp yarenleri arasında taksim etti. Onlar Ali'ye (a.s) dediler ki: 'Basralıları da aramızda bölüştür ve onları köle kıl!' Ali (a.s) "Hayır" deyince dediler ki: Neden kanları bize helal oluyor da kendilerini esir almamız bize haram oluyor?!¹

İki yıl geçmişti, ardında ganimetler ve maddi gelirler bulunmayan savaşlar geçiren ordu tam bir yorgunluk, bıkkınlık ve gevşekliğe kapılmıştı. Bir de kible ehline karşı savaşın meşru olmadığı şüphesinin doğurduğu olumsuz etkiler buna eklenince diğer asıl faktörlerle birlikte halkın İmam'ı (a.s) terk etmesi sonucunu getirdi. Doğal olarak bu durum onların İmam'a teslimiyeti bırakıp ona karşı gelmelerine yol açtı. Öyle ki İmam (a.s), hükümetinin son günlerinde bu güçleri organize edip harekete geçirme konusunda hakikaten ciddi bir sorunla karşı karşıya kalmıştı.

c) Halis ve Samimi Dostlarının Kaybı

İmam'ın (a.s), hükümetinin son zamanlarında yalnız kalmasında payı olan faktörlerden birisi de ordusunu yönlendirmede direkt etkisi olan büyük şahsiyetleri ve seçkin dostlarını kaybetmiş olmasıydı. Onların her biri sözleriyle insanları etkileyen ve kritik anlarda kalplere sebat veren, hamaset dolu konuşmalarıyla savaş meydanlarını altüst eden ve insanlar üzerinde nüfuzları olan kimselerdi.

Artık savaş meydanları ve hayatın sahneleri Ammar b. Yasir, Malik Eşter, Haşim b. Utbe, Muhammed b. Ebubekir, Abdullah b. Bedil ve Zeyd b. Suhan gibi aydınlatıcı ve hamaset dolu sözleriyle insanları ateşleyen, onların iradelerini harekete geçiren şahsiyetlerden boşalmıştı.

İmam (a.s) türlü bahanelerle kendisine desteğini kesen ve ona yardımdan imtina eden yarenlerin arasında bu nur saçan basiret abidelerine işaret ediyor; gecenin rahipleri ve gündüzün aslanları olan o iman ve amel meydanının öncülerinden şu şekilde söz ediyordu:

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.250. Ayrıca bkz. c.3, s.253 (Savaş Ganimetleri).

«أَيُّ الْقَوْمِ الَّذِينَ دُعُوا إِلَى الْإِسْلَامِ فَقَبِلُوهُ ، وَفَرَّوْا الْقُرْآنَ فَأَحْكَمُوهُ ، وَهَيَّجُوا إِلَى الْجِهَادِ فَوَلَّوْهُو وَلَهُ الْبَقَاحُ إِلَى أَوْلَادِهَا ، وَسَلَبُوا السُّيُوفَ أَغْمَادَهَا ، وَأَخَذُوا بِأَطْرَافِ الْأَرْضِ زَحْفًا زَحْفًا ، وَصَقًّا صَقًّا . بَعْضُ هَلَكٍ ، وَبَعْضُ نَجَا . لَا يُبَشِّرُونَ بِالْأَحْيَاءِ ، وَلَا يُعَزِّوْنَ عَنِ الْمَوْتِ . مُرَّةٌ الْعُيُونِ مِنَ الْبُكَاءِ ، خُمُصُ الْبُطُونِ مِنَ الصِّيَامِ ، ذُبُلُ الشِّفَاهِ مِنَ الدُّعَاءِ ، صُفْرُ الْأَلْوَانِ مِنَ السَّهَرِ ، عَلَى وُجُوهِهِمْ غَبْرَةٌ الْخَاشِعِينَ ، أَوْلَيْكَ إِخْوَانِي الدَّاهِبُونَ ، فَحَقٌّ لَنَا أَنْ نَظْمًا إِلَيْهِمْ ، وَنَعَصَّ الْأَيْدِي عَلَى فِرَاقِهِمْ»² .

وقد عاد الإمام إلى ذكر أولئك الأخلاء في آخر خطبة ألقاها ، قبل عدة أيام من اغتياله ، فقال : «أَيُّ إِخْوَانِي الَّذِينَ رَكِبُوا الطَّرِيقَ ، وَمَضَوْا عَلَى الْحَقِّ ! أَيُّ عَمَّارٍ ! وَأَيُّ ابْنِ التَّيَّهَانِ ! وَأَيُّ ذُو الشَّهَادَتَيْنِ ! وَأَيُّ نَظَرَاؤُهُمْ مِنْ إِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ تَعَاقَدُوا عَلَى الْمَنِيَّةِ ، وَأَبْرَدَ بِرُؤُوسِهِمْ إِلَى الْفَجَرَةِ!»³ .

على خط آخر كان الخوارج جزءاً من جند الإمام ومقاتلي جيشه ، ثم ما لبثوا أن تحوّلوا بعد صقيين إلى موقع مناهض للإمام ، فكان مآلهم أن قتلوا في النهروان ، أو صاروا أحلاس بيوتهم . وبذلك غابت عن صفوف العسكر أيضاً هذه القوة القتالية الوثابة ، فصار الإمام علي(عليه السلام) وحيداً فريداً غريباً .

الكفاءة القيادية للإمام في وحدته

آخر وأهم نقطة تجدر بعنايتنا في بحث عوامل وحدة الإمام وتنقضي جذور هذه الحالة ، هي القدرة القيادية والكفاءة الإدارية الفذة التي حظي بها أمير المؤمنين(عليه السلام) في هذه البرهة الحالكة ، مما لم نر من تنبّه إليها .

1 . هو جمع الأمره ، وقد مرهت عينه تمره مرهاً ، والمره : مرض في العين لترك الكحل

(النهاية : ج 4 ص 321 و 322) .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 121 .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 182 .

“İslam'a davet edildiğinde kabul eden, Kurân'ı okuyup onu güzel anlayan, cihada çağrıldıklarında yavrusuna koşan dişi deve gibi süt emen çocuklarını bile bırakıp koşan, kılıçlarını kınlarından sıyırıp yalın kılıçla saldıran, bölük bölük ve saflar halinde arzın her tarafına yayılan topluluk nerede? Bir kısmı yok oldu, bir kısmı kurtuldu. Hayatta kalanlardan dolayı sevinmiyor, ölenler için başsağlığı dilemiyorlardı. (Allah korkusundan) Ağlamaktan gözleri dünyayı göremez olmuş, oruçtan karınları çekilmiş, dua etmekten dudakları kurumuş, uykusuzluktan benizleri solmuş, simalarına Allah'a boyun eğenlerin tozu konmuştu. İşte onlar, benim giden kardeşlerimdir. Onları görmeye müştak olup hasretiyle, ayrılıklarının acısıyla ellerimizi ısırmayı hak ettik.”¹

İmam (a.s), suikasta uğramadan birkaç gün önce okuduğu son hutbesinde de bu dostlarından söz ederek şöyle buyurdu: “Nerede doğru yolda yürüyüp hak üzere giden kardeşlerim? Ammar nerede? İbn-i Teyhan nerede? Nerede iki şahadet sahibi (Huzeyme b. Sabit Ensari)? Nerede onlar gibi ölüm için ahitleşen ve başları zalimlere gönderilenler kardeşlerim?”²

Son olarak şunu söylemek gerekir: Hariciler İmam'ın ordusunun bir parçası ve ordusunun savaşçılarıydı. Fakat Sıffin savaşından sonra İmam'a (a.s) karşı savaşan kimselere dönüşüverdiler. Akıbetleri ise ya Nehrevan'da öldürülmek veya evlerine çekilivermeleri oldu. Böylece ordunun saflarından böylesine savaşan bir güç ayrılıvermişti.

YALNIZLIĞIN ZİRVESİNDE OLDUĞU HALDE İDARE KONUSUNDAKİ KİFAYETİ

İmam'ın (a.s) yalnız kalışı ve bu durumun uzantılarına dair faktörleri irdelediğimizde dikkatimizi birçoğunun dikkat etmediği veya dikkatinden kaçan bir nokta çekmektedir. O da şudur: Emirülmüminin (a.s) böylesi bir dönemde ortaya koyduğu rehberlik gücü ve idarecilikteki kifayettir.

1-Nehcü'l-Belaga, 121. Hutbe.

2-Nehcü'l-Belaga, 182. Hutbe.

تكشف الوثائق التاريخية أنَّ الإمام علياً (عليه السلام) أبدى في عهد غربته أسمى حالات الكفاءة القيادية ، وأظهر من نفسه أجلاً معاني القدرة الإدارية وأرفعها ؛ فحين نسجل أنَّ علياً بقي وحيداً فليس معنى ذلك أنَّ عناد الجند وعدم انقياده لطاعته اضطرَّه إلى أن يكون جالس بيته ، أو أنَّه افتقد في الأشهر الأخيرة من خلافته قدرته القيادية ، وغابت عنه جدارته في إدارة المجتمع ، بحيث راح يمضي وقته ببثِّ شكواه ، ولم يكن له شاغل حتى لحظة استشهاد غير تقريع الناس ولومهم على عدم دفاعهم عن نهجه الإصلاحية . كلاً ، بل هذه هي صفحات التاريخ تجهر عن واقع مغاير بالكامل ، وهي تبدي الإمام وقد بذل جهوده القصوى في هذه المدة ، وتظهره وقد بذل جهد طاقته في هذه الأيام إذا ما قيسست ببقية أشواط حكمه .

لقد كان على الإمام أن ينهض في هذه البرهة بالعبء وحده ، وأن يبادر ملء الفراغات جميعاً ، وأن يمضي حتى آخر لحظة من حياته على السبيل ذاتها التي اختطها لحكمه ، وأعلنها منذ اليوم الأول . ولقد حدث هذا تماماً .

تعالوا معنا نرقب المشهد عن كثب ؛ في مجتمع لم تكن النخبة على استعداد لمسايرته ، ولم يكن الخواص راضين بمباشاته ، وكان العوام تبعاً لأولئك ؛ وفي فضاء ينضح بشبهة قتال أهل القبلة ، ومحاربة شخصيات لها في هذا الدين سابقة ، وهي إلى ذلك تتسربل وشاح القدسية وتتظاهر به ؛ وفي ظلّ أوضاع قائمة انقلب فيها المقاتلون إلى حالة مطبقة من التآكل والضجر بعد ثلاثة حروب دموية أمضوها في سنتين من دون غنائم ومكاسب مادية تذكر . وفي مشهد غاب عنه كبار أصحاب الإمام وخلص حواريه ، وفي الوقت الذي راح جيش معاوية يواصل غاراته على الناس من دون انقطاع ، في أجواء مكفّهة كهذه ، كم هي الكفاءة التي يحتاج إليها القائد لكي يحثّ الجمهور على العودة إلى القتال ، ويعبئه لحرب معاوية مجدداً من دون أن يتوسل بمنطق القوة ؟

İmam'ın (a.s) yalnız kaldığı dönemde yöneticilik kifayetini en üstün seviyede ortaya koyduğu ve idarecilik konusunda kelimenin tam anlamıyla en üstün performansı gösterdiği tarihi belgelerde açıkça görülmektedir.

Ali'nin (a.s) yalnız kaldığından söz ettiğimizde bundan şu anlamı çıkarmak doğru olmaz: Ordusunun inadı ve itaatsizliği onu evine mahkûm etti. Ya da hilafetinin son aylarında yönetim gücünü kaybetti ve artık toplumu idare etmekten geri çekildi; vaktini sadece şikâyet etmekle geçirdi. Şehit edilinceye kadar zamanını halkı kınamak ve ıslah programını savunmadıkları için onları serzeniş etmekle geçirdi. Asla! Bilakis tarih sayfaları bu bölümde bunun tamamen aksini ortaya koymaktadır. İmam (a.s) bu süre zarfında tüm çabasını en üst düzeyde göstermiştir. Hükümetinin geri kalan bölümlerine mukayese edildiğinde son günlerde gerçekten tüm takatini ortaya koyduğu görülmektedir.

İmam'ın bu dönemde tek başına halkı organize etmek ve tüm boşlukları doldurmak üzere, hatta hayatının son anına kadar bu çabasını sürdürmek üzere hareket ettiğini görüyoruz. O, hükümetinin başlangıcında duyurduğu şeyleri sonuna kadar bir an bile dinlenmeksizin sürdürdü.

Toplumun seçkin ve saygın insanları onunla birlikte hareket etmiyor; avam kesimi de bunların peşinden gidiyor... Kible ehline ve bu dinde belli bir geçmişi olan şahsiyetlere, bazen de mukaddes görünümlü kimselere karşı savaş şüphesi ortalıkta yayılıyor... İki senede ortaya çıkan üç kanlı savaş var ve hiçbirinde ganimet ve kayda değer bir maddi kazanç yok... Savaşçılar gevşeyip bitkin düşmüş bir halde... İmam (a.s) yarenlerinin büyüklerini ve en samimi yaverlerini kaybetmiş... Böyle bir zamanda Muaviye'nin orduları da kesintisiz olarak halka baskınlar düzenliyor, onların canları ve mallarını talan ediyorlar... Böylesine karmaşık ve zor bir durumda insanları yeniden savaşa döndürmek için nasıl bir yetenek ve kifayete ihtiyaç vardır?! İşte İmam (a.s) bu kifayeti göstermiş, böylesine kritik bir zamanda halkı tekrar Muaviye'ye karşı savaş için hazırlamıştır. Hem de baskı ve şiddet mantığına başvurmaksızın!

لقد كان الإمام أمير المؤمنين (عليه السلام) يحظى بهذه الكفاءة كلها ، وخير ما يشهد لهذه الكفاءة ويفصح عن هذا الادعاء بجلاء هو الخطبة الحماسية التي كان قد ألقاها الإمام قبل بعث الجند إلى صفين مجدداً ، فعن نوف البكالي ، قال : «خطبنا أمير المؤمنين (عليه السلام) بالكوفة وهو قائم على حجارة نصبها له جعدة بن هبيرة المخزومي ، وعليه مدرعة من صوف ، وحمائل سيفه ليف ، وفي رجليه نعلان من ليف ، وكان جبينه ثقنه بغير» .

وفي نهاية الخطبة نادى الإمام بأعلى صوته : «الْجِهَادُ الْجِهَادَ عِبَادَ اللَّهِ! أَلَا وَإِنِّي مُعَسِّكِرٌ فِي يَوْمِي هَذَا ، فَمَنْ أَرَادَ الرُّوْحَ إِلَى اللَّهِ فَلْيَخْرُجْ!»

قال نوف : وعقد للحسين (عليه السلام) في عشرة آلاف ، ولقيس بن سعد في عشرة آلاف ، ولأبي أيوب الأنصاري في عشرة آلاف ، ولغيرهم على أعداد أخر ، وهو يريد الرجعة إلى صفين ، فما دارت الجمعة حتى ضربه الملعون ابن ملجم - لعنه الله - فتراجعت العساكر ، فكتا كأغنام فقدت راعيها ، تختطفها الذئاب من كل مكان!¹

هكذا يظهر أن ما كان يندد عن الإمام من صيحات متوجعة ، وما كان يثبت به أصحابه من شكاوى مكررة ، لم يكن عن ضعف قيادي ، كما لم يكن إظهاراً لعجز عن إدارة المجتمع في مثل ذلك الفضاء الذي كان يعمه ، وتلك الخصائص التي كانت تفسو فيه . إنما رام الإمام أن يستفيد من هذه اللغة في حث الناس وتعبئتها للحركة والجهاد بدلاً من استخدام منطق القوة والسيف .

إن تعبئة الإمام لتلك القوات الكثيفة في ظل الأوضاع التي مرت الإشارة إليها ولما يبق على استشهاده إلا أقل من اسبوع ، ينبئ من جهة عن الكفاءة الاستثنائية الممتازة التي يحظى بها في تعبئة جماهير الناس ، ويكشف من جهة أخرى عن نجاح النهج العلوي في إدارة الاجتماع السياسي .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 182 .

İmam Emirülmüminin (a.s), böyle bir kifayete sahipti. Onun bu kifayetine en iyi şahit ve bu iddiayı aydınlatacak en güzel delil kendisinin Sıffin'a tekrar ordu göndermeden önce okuduğu hamaset dolu hutbesidir. Nevf el-Bikkali'den gelen rivayete göre der ki: "Emirülmüminin Küfe'de bir taşın üzerinde durarak bize hutbe okudu. O taş Cu'de b. Hubeyre Mahzumi yerleştirmişti. İmam'ın üzerinde yünden örülü bir elbise, ayaklarında hurma ağacı kabuğundan ayakkabı vardı. Kılıcını hurma lifinden örülü bir iple yanına asmıştı. Alnı secdede fazla durduğundan nasırlaşmıştı."

İmam (a.s) hutbesinin son bölümünde yüksek sesle şöyle seslendi: "Cihad, cihad, ey Allah'ın kulları! Bugün ordu hazırlamadayım, Allah'a gitmek isteyenler çıkıp gelsin!"

Nevf diyor ki: "İmam Hüseyin'e (a.s) on bin, Kays b. Sâd b. Ubade'ye on bin, Ebu Eyyüb Ensari'ye onbin ve başkalarına da bir miktar asker verildi. O, yeniden Sıffin'a gitmek istiyordu. Cuma gelmeden melun İbn-i Mülcem tarafından yaralandı. Böylece asker dağıldı, biz de çobanları yitmiş ve her yandan kurtların saldırısına uğramış sürülere döndük."¹

İmamdan (a.s) işitilen bu acı feryatlar ve sürekli yarenlerine yönelik şikâyetleri onun önderliğindeki zafiyetten kaynaklanmadığı gibi böylesine zor koşullarda toplumu idare etmekten aciz kaldığını izhar etmesi anlamına da gelmez. İmam (a.s) baskı ve kılıç mantığı yerine bu edebiyatı kullanarak halkı tahrik etmek, onları harekete geçirmek ve cihada motive etmek istemiştir.

İmam'ın (a.s) işaret edilen bu şartlar altında şehadetine bir haftadan az bir süre kala bu güçleri hazırlamış olması onun insanları motive etmedeki seçkin ve istisnai kifayetini göstermekle birlikte Ali (a.s) yönetiminin toplumu siyasi açıdan idare etmedeki başarısını da ortaya koymaktadır.

1-Nehcü'l-Belaga, 182. Hutbe.

القسم الثامن : استشهاد الإمام علي

SEKİZİNCİ BÖLÜM

İMAM ALİ’NİN ŞEHADETİ

Bu bölümde birkaç fasıl var:

Birinci Fasil: Peygamberin (s.a.a) Onun Şehadetini Bildirmesi

İkinci Fasil: İmam’ın (a.s) Kendi Şehadetini Bildirmesi

Üçüncü Fasil: İmam’a (a.s) Suikast Planı

Dördüncü Fasil: İmam’a (a.s) Suikast

Beşinci Fasil: Suikasttan Şehadete Kadar

Altıncı Fasil: Şehadetinden Sonra

Yedinci Fasil: İmam’ın (a.s) Ziyareti

الفصل الأول إخبار النبي باستشهاد

1 / 1

الشهادة من ورائك

2876 . الإمام علي (عليه السلام) : إِنَّهُ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ قَوْلَهُ : (الم * أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ)¹ عَلِمْتُ أَنَّ الْفِتْنَةَ لَا تَنْزِلُ بِنَا وَرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بَيْنَ أَظْهُرِنَا ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا هَذِهِ الْفِتْنَةُ الَّتِي أَخْبَرَكَ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا ؟

فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، إِنَّ أُمَّتِي سَيُفْتَنُونَ مِنْ بَعْدِي .
فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَوَلَيْسَ قَدْ قُلْتُ لِي يَوْمَ أُحُدٍ حَيْثُ اسْتُشْهِدَ مَنْ اسْتُشْهِدَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَحِزَّتْ عَنِّي الشَّهَادَةُ ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيَّ ، فَقُلْتُ لِي : أَبْشِرْ ، فَإِنَّ الشَّهَادَةَ مِنْ وَرَائِكَ ؟
فَقَالَ لِي : إِنَّ ذَلِكَ لَكَذَلِكَ ، فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَنْ ؟
فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَيْسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ ، وَلَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى وَالشُّكْرِ² .

2877 . أسد الغابة عن ابن عباس : قَالَ عَلِيٌّ - يَعْنِي لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) - : إِنَّكَ قُلْتَ لِي يَوْمَ أُحُدٍ ، حِينَ أُخِزْتُ عَنِّي الشَّهَادَةُ ، وَاسْتُشْهِدَ مَنْ اسْتُشْهِدَ : إِنَّ الشَّهَادَةَ مِنْ وَرَائِكَ ، فَكَيْفَ صَبْرُكَ إِذَا خُصِبْتَ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ بِدَمٍ ، وَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى لِحْيَتِهِ وَرَأْسِهِ ؟

فَقَالَ عَلِيٌّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَمَّا أَنْ تُثَبِّتَ لِي مَا أَثْبَتَ ، فَلَيْسَ ذَلِكَ مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ ، وَلَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى وَالْكَرَامَةِ³ .

1 . العنكبوت : 1 و 2 .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 156 ، نهج السعادة : ج 1 ص 381 نحوه ، بحار الأنوار : ج 41 ص 7 ح 8 ؛ كنز العمال : ف ج 16 ص 193 ح 44216 نقلاً عن وكيع وزاد في آخره «فقال لي : أجل» .

3 . أسد الغابة : ج 4 ص 110 الرقم 3789 ، المعجم الكبير : ج 11 ص 295 ح 12043 وفيه «فقال علي : أما بيئت ما بيئت» بدل «يا رسول الله ، إما أن تثبت لي ما أثبتت» .

Birinci Fasıl

PEYGAMBERİN (S.A.A) ONUN ŞEHADETİNİ BİLDİRMESİ

1/1

ŞEHADET ARKANDADIR

2876-İmam Ali (a.s): "Noksan sıfatlarından münezzehe olan Allah katından "Elif, Lam Mim. İnsanlar inandık demekle sınanmadan bırakılıvereceklerini mi sanıyorlar!"¹ ayeti indiğinde anladım ki, Resulullah (s.a.a) aramızdayken bize fitne inmez. "Ey Allah'ın Resulü, Allah'ın bu ayetle sana haber verdiği fitne nedir?" dedim. "Ey Ali ümmetim benden sonra fitneye düşecektir" dedi. "Ya Resulullah, Uhud günü Müslümanlardan bir grup şehit olmuş, bense şahadete erişememiştim ve bu bana pek ağır gelmişti de "Müjdelerim seni, şahadet arkandadır" dememiş miydin" diye sordum. "Evet dediğin gibidir! O zaman nasıl sabredeceksin?" deyince de, ben "Ey Allah'ın Resulü bu sabır yeri değil; müjde ve şükür yeridir" dedim.²

2877-Usdu'l-Gabe [İbn-i Abbas'tan]: Ali (a.s) Peygambere (s.a.a) dedi ki: Uhud günü şehitler şehit düşünce ve şahadet benden ötelenince bana demiştin ki: "Şahadet senin arkandadır; (eliyle sakalına ve başına işaret ederek) burası buranın kanıyla boyandığında sabrın nasıl olacak?"

Daha sonra Ali (a.s) şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü! Benim için buyurduğun iş gerçekleştiğinde, bu sabır yeri değil; şükür ve keramet yeridir.³

1-Ankebut, 1-2.

2-Nehcü'l-Belaga, 156. hutbe; Nehcü's-Saade, c.1, s.381; Biharul-Envar, c.41, s.7, h.8; Kenzu'l-Ummal, c.16, s.193, h.44216.

3-Usdu'l-Gabe, c.4, s.110, no.3789; el-Mucemu'l-Kebir, c.11, s.295, h.12043.

2878 . الإمام علي (عليه السلام): إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) خَطَبَنَا ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَقْبَلَ إِلَيْكُمْ شَهْرُ اللَّهِ ... ثُمَّ بَكَى ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا يُبْكِيكَ ؟ فَقَالَ: يَا عَلِيُّ ، أَبْكِي لِمَا يُسْتَحَلُّ مِنْكَ فِي هَذَا الشَّهْرِ ، كَأَنِّي بِكَ وَأَنْتَ تُصَلِّي لِرَبِّكَ ، وَقَدْ انْبَعَثَ أَشَقَى الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ، شَقِيقُ عَاقِرٍ نَاقَةٍ ثَمُودَ ، فَضَرَبَكَ ضَرْبَةً عَلَى قَرْنِكَ فَخَضَّبَ مِنْهَا لِحْيَتَكَ .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَذَلِكَ فِي سَلَامَةٍ مِنْ دِينِي ؟ فَقَالَ: فِي سَلَامَةٍ مِنْ دِينِكَ .

ثُمَّ قَالَ (صلى الله عليه وآله): يَا عَلِيُّ ، مَنْ قَتَلَكَ فَقَدْ قَتَلَنِي ، وَمَنْ أَبْغَضَكَ فَقَدْ أَبْغَضَنِي ، وَمَنْ سَبَّكَ فَقَدْ سَبَّنِي ، لِأَنَّكَ مَتَّى كُنْتُفِي ، رَوْحُكَ مِنْ رَوْحِي ، وَطِينَتُكَ مِنْ طِينَتِي ، إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَنِي وَإِيَّاكَ ، وَاصْطَفَانِي وَإِيَّاكَ ، فَاخْتَارَنِي لِلنُّبُوَّةِ ، وَاخْتَارَكَ لِلْإِمَامَةِ ، فَمَنْ أَنْكَرَ إِمَامَتَكَ فَقَدْ أَنْكَرَ نُبُوتِي .

يَا عَلِيُّ ، أَنْتَ وَصِيَّتِي ، وَأَبُو وَلَدِي ، وَزَوْجُ ابْنَتِي ، وَخَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي فِي حَيَاتِي وَبَعْدَ مَمَاتِي ، أَمْرُكَ أَمْرِي ، وَنَهْيُكَ نَهْيِي ، أَقْسِمُ بِالَّذِي بَعَثَنِي بِالنُّبُوَّةِ وَجَعَلَنِي خَيْرَ الْبَرِيَّةِ ، إِنَّكَ لَحُجَّةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ ، وَأَمِينُهُ عَلَى سِرِّهِ ، وَخَلِيفَتُهُ عَلَى عِبَادِهِ»¹ .

2 / 1

إِنَّكَ مَقْتُولٌ

2879 . المعجم الكبير عن جابر: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِعَلِيِّ (رضي الله عنه): إِنَّكَ أَمْرٌ مُسْتَخْلَفٌ ، وَإِنَّكَ مَقْتُولٌ ، وَهَذِهِ مَخْضُوبَةٌ مِنْ هَذِهِ - [يعني] لِحْيَتُهُ مِنْ رَأْسِهِ -² .

1 . الأُمَالِي لِلصَّدُوقِ: ص 154 ح 149 ، فضائل الأشهر الثلاثة : ص 77 ح 61 كلاهما عن الحسن

بن عَلِيٍّ بن فَضَّالٍ عن الإمام الرضا عن آبائه (عليهم السلام) ، روضة الواعظين : ص 378 ، بحار

الأنوار : ج 96 ص 356 ح 25 .

2 . المعجم الكبير : ج 2 ص 247 ح 2038 ، المعجم الأوسط : ج 7 ص 218 ح 7318 ، دلائل النبوة

لأبي نعيم : ص 553 ح 491 وفيهما «مؤمر» بدل «أمرؤ» ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 536 كلها عن جابر بن سمرة .

2878-İmam Ali (a.s): Bir gün Resulullah (s.a.a) bize hutbe okuyarak şöyle buyurdu: “Ey İnsanlar! Allah'ın ayı size doğru gelmiş bulunmaktadır... Sonra ağladı. “Ya Resulullah niçin ağlıyorsunuz?” diye sordum.

Şöyle buyurdu: "Ya Ali, bu ayda sana karşı yapmayı helal bildikleri şey için ağlıyorum. Rabbine namaz kılarken geçmiş ve geleceklerin en kötüsü; Semud kavminin devesini yaralayanın kardeşinin sana doğru gelip kılıçla seni vurarak sakalını kana boyadığını görür gibiyim!"

Ben, "Ya Resulallah, bu, dinimin selamette kalmasıyla birlikte mi olacak?" diye sorunca Resulullah (s.a.a): "Evet bu, dininin selametiyle birlikte olacak" cevabını verdi.

Sonra şöyle buyurdu: "Ya Ali! Kim seni öldürürse, beni öldürmüş olur, kim sana buğz ederse, bana buğzetmiş olur, kim sana küfrederse bana küfretmiştir. Çünkü sen gerçekten de kendi nefsim gibi benden-sin, ruhun benim ruhumdur, ahlâkın benim ahlâkımdır. Doğrusu şanı yüce Allah beni ve seni bir (anda) yarattı, beni ve seni seçti, beni nübüvvetle, seni de imamete seçti. Kim senin imametini inkâr ederse, beni inkâr etmiş olur. Ya Ali! Sen benim vâsim, çocuklarımdır babası, kızımın eşisin; hayatımda ve ölümümünden sonra ümmetime halifemsin. Buyruğın benim buyruğum, yasağın benim yasağımdır; beni nübüvvetle gönderene ve yaratılmışların en hayırlısı kılana and olsun ki hiç şüphesiz sen, Allah'ın yaratıkları üzerine hücceti, sırrının emini ve kulları üzerine halifesisin."¹

2/1

SEN ÖLDÜRÜLECEKSİN

2879-el-Mucemu'l-Kebir [Cabir'den]: Resulullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) hitaben şöyle buyurdu: “Sen halife olacak bir kişisin ve sen öldürüleceksin. Burası o kandan boyanmış olacak.” Yani sakalın başının kanıyla renklenecek.²

1-el-Emali, Saduk, s.154, h.149; Fazailu'l-Eşhuru's-Selase, s.77, 61, her ikisi de Hasan b. Ali b. Fezzal vasıtası ile İmam Rıza'dan ve babalarından (hepsine selam olsun); Ravzatu'l-Vaizin, s.378; Biharu'l-Envar, c.96, s.356, h.25.

2-el-Mucemu'l-Kebir , c.2, s.247, h.2038; el-Mucemu'l-Evsat, c.7, s.218, h.7318; Delailu'n-Nübüvve, Ebu Naim, s.553, h.491; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.536, hepsi de Cabir b. Semure'den rivayet etmişlerdir.

2880 . المستدرك على الصحيحين عن أنس بن مالك : دَخَلْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) عَلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) يَعُودُهُ وَهُوَ مَرِيضٌ وَعِنْدَهُ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، فَتَحَوَّلَا حَتَّى جَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَقَالَ أَخَذُهَا لِصَاحِبِهِ : مَا أَرَاهُ إِلَّا هَالِكًا .

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : إِنَّهُ لَنْ يَمُوتَ إِلَّا مَقْتُولًا ، وَلَنْ يَمُوتَ حَتَّى يَمْلَأَ غَيْظًا¹ .

2881 . مسند ابن حنبل عن فضالة بن أبي فضالة الأنصاري : خَرَجْتُ مَعَ أَبِي عَائِدًا لِعَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ مِنْ مَرَضٍ أَصَابَهُ ثَقُلَ مِنْهُ ، قَالَ : فَقَالَ لَهُ أَبِي : مَا يُقِيمُكَ فِي مَنْزِلِكَ هَذَا ؟ لَوْ أَصَابَكَ أَجْلُكَ لَمْ يَلِكْ إِلَّا أَعْرَابُ جُهَيْنَةَ ، تُحْمَلُ إِلَى الْمَدِينَةِ ، فَإِنْ أَصَابَكَ أَجْلُكَ وَلَيْتَكَ أَصْحَابُكَ وَصَلُّوا عَلَيْكَ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَهْدَ إِلَيَّ أَنْ لَا أَمُوتَ حَتَّى أُؤَمَّرَ ثُمَّ تُخَضَّبُ هَذِهِ - يَعْنِي لِحْيَتَهُ - مِنْ دَمِ هَذِهِ - يَعْنِي هَامَتَهُ - فُقْتُلَ ، وَفُقْتُلَ أَبُو فَضَالَةَ مَعَ عَلِيٍّ يَوْمَ صَقَيْنَ² .

3 / 1

بِأَبِي الْوَحِيدِ الشَّهِيدِ

2882 . مسند أبي يعلى عن عائشة : رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) التَّرَمَّ عَلَيَّأَ وَقَتْلَهُ وَيَقُولُ : بِأَبِي الْوَحِيدِ الشَّهِيدِ ، بِأَبِي الْوَحِيدِ الشَّهِيدِ³ .

1 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 150 ح 4673 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 536 ح 9050 و ح 9051 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 433 ، الفصول المهمة : ص 129 كلها نحوه .

2 . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 219 ح 802 ، فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 694 ح 1187 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 547 ح 9060 و ص 548 ، الاستيعاب : ج 4 ص 293 الرقم 3156 ، أسد الغاية : ج 6 ص 241 الرقم 6166 ، الإصابة : ج 7 ص 267 الرقم 10394 ، الفصول المهمة : ص 129 والأربعة الأخيرة نحوه ، البداية والنهاية : ج 6 ص 218 .

3 . مسند أبي يعلى : ج 4 ص 318 ح 4558 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 549 ح 9061 ، المناقب للخوارزمي : ص 65 ح 34 ، ينابيع المودة : ج 2 ص 397 ح 32 وفيه «يا أبا الوحيد الشهيد» ; المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 220 .

2880-*el-Mustedrek ala's Sahiheyne* [Enes b. Malik'ten]: Peygamberle (s.a.a) birlikte Ali b. Ebu Talib'in yanına vardık. O hastaydı ve Peygamber (s.a.a) ziyaretine gelmişti. Ebubekir'le Ömer de onun yanındaydılar. Resulullah'ın oturması için kenara çekildiler. Onların biri diğerine dedi ki: 'Bence o ölecek.'

Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: O, öldürülmedikçe asla ölmeyecek ve o, öfkeyle dolmadıkça ölmeyecek.¹

2881-*Müsned-i İbn-i Hanbel* [Fezzale b. Ebu Fezzale Ensari'den]: Babamla birlikte uğradığı bir hastalıktan dolayı ağırlaşmış olan Ali b. Ebu Talib'in ziyaretine gittim. Babam ona dedi ki: Seni bu menzilde tutan şey nedir? Eğer ecelin gelirse Cüheyne bedevilerinden başka kimse yanına gelmeyecek. Medine'ye götürülürsen (iyi olur); eğer ecelin de gelse yarenlerin gelip sana namaz kılacaklar.

Ali (a.s) buyurdu ki: "Resulullah (s.a.a) bana, hükümete ulaşmadığım ve bunun (sakalina işaret ediyordu) şunun (başına işaret ediyordu) kanıyla boyanmadığı sürece ölmeyeceğime söz vermiştir." Nitekim o, öldürüldü. Ebu Fezzale de Sıffin savaşında Ali'nin (a.s) yanında iken öldürüldü.²

3/1

BABAM FEDA OLSUN YALNIZ ŞEHİDE!

2882-*Müsned-i Ebu Yelâ* [Ayşe'den]: Peygamberin (s.a.a) Ali'yi kucaklayarak öptüğünü ve şöyle dediğini gördüm: "Babam feda olsun yalnız şehide, babam feda olsun yalnız şehide!"³

1-*el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.150, h.4673; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.536, h.9050 ve h.9051; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.433; *el-Füsulu'l-Muhimme*, s.129.

2-*Müsned-i İbn-i Hanbel*, c.1, s.219, h.802; *Fazailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel, c.2, s.694, h.1187; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.547, h.9060 ve s.48; *el-İstiâb*, c.4, s.293, no.3156; *Usdu'l-Gabe*, c.6, s.241, no.6166; *el-İsabe*, c.7, s.267, no.10394; *el-Füsulu'l-Muhimme*, s.129; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.6, s.218.

3-*Müsned-i Ebu Yelâ*, c.4, s.318, h.4558; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.549, h.9061; *el-Menakıb*, Harezmi, s.65, h.34; *Yenabiu'l-Mevedde*, c.2, s.397, h.32, bu kaynakta "ey yalnız şehidin babası!" şeklinde geçmiş; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.220.

2883 . الأمالي للمفيد عن عائشة : جاء علي بن أبي طالب (عليه السلام) يستأذن على النبي (صلى الله عليه وآله) فلم يأذن له ، فاستأذن دفعه أخرى ، فقال النبي (صلى الله عليه وآله) : أدخل يا علي . فلما دخل قام إليه رسول الله (صلى الله عليه وآله) فاعتنقه وقبل بين عينيه وقال : يا بني الشهيد ، يا بني الوحيد الشهيد¹ .

4 / 1

قائله أشقى الآخرين

2884 . الطبقات الكبرى عن عبيد الله : إن النبي (صلى الله عليه وآله) قال لعلي (عليه السلام) : يا علي ، من أشقى الأولين والآخرين ؟ قال : الله ورسوله أعلم .

قال : أشقى الأولين عاقر الناقة ، وأشقى الآخرين الذي يطعنك يا علي . وأشار إلى حيث يطعن² .

2885 . المعجم الكبير عن صهيب : إن النبي (صلى الله عليه وآله) قال يوماً لعلي (رضي الله عنه) : من أشقى الأولين ؟ قال : الذي عقر الناقة يا رسول الله . قال : صدقت ، فمن أشقى الآخرين ؟ قال : لا أعلم لي يا رسول الله . قال : الذي يضربك على هذه ، وأشار النبي (صلى الله عليه وآله) بيده إلى يافوخه . فكان علي (رضي الله عنه) يقول لأهل العراق : أما والله لو ددت أنه قد ابتعث أشقاكم فحصب هذه

1 . الأمالي للمفيد : ص 72 ح 6 ، بحار الأنوار : ج 38 ص 306 ح 7 .

2 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 35 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 182 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 259 عن أبي بكر بن عبد الله بن أنس أو أيوب بن خالد وفيه من «أشقى الأولين عاقر الناقة . . .» ، شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 117 نحوه .

2883-el-Emali, Müfid [Ayşe'den]: Ali b. Ebu Talib (a.s) gelip Peygamberin (s.a.a) huzuruna girmek için izin istedi. Peygamber (s.a.a) ona izin vermedi. Bir daha izin isteyince Peygamber (s.a.a) dedi ki: "Gir içeri ey Ali!" İçeri girdiğinde Resulullah (s.a.a) ona doğru kalktı, boynuna sarıldı ve iki gözünün arasından öperek şöyle dedi: "Babam şehide feda olsun! Babam yalnız şehide feda olsun!"¹

4/1

ONUN KATİLİ SONRAKİLERİN EN BEDBAHTI

2884-et-Tabakatu'l-Kubra [Ubeydullah'tan]: Peygamber (s.a.a) Ali'ye (a.s) "Ya Ali, öncekiler ve sonrakilerin en bedbahtı kimdir?" diye sorunca dedi ki: 'Allah ve Resulü daha iyi bilir.'

Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: "Öncekilerin en bedbahtı (Salih kavmine ait) deveyi öldürenidir. Sonrakilerin en bedbahtı ise sana darbe vurandır." Nereye darbe vurulacağına da işaret etti.²

2885-el-Mucemu'l-Kebir [Suheyb'den]: Bir gün Peygamber (s.a.a) Ali'ye (a.s), "Öncekilerin en bedbahtı kimdir?" diye sorunca o, "(Salih kavmine ait) deveyi öldürenidir ey Allah'ın Resulü!" diye cevap verdi.

Peygamber (s.a.a) buyurdu ki: "Doğru söyledin! Peki, sonrakilerin en bedbahtı kimdir?"

Dedi ki: "Bilmiyorum ey Allah'ın Resulü!"

Peygamber (s.a.a), Ali'nin kafatasının üst kısmına işaret ederek şöyle buyurdu: "Senin burana darbe vuran kişidir." Bu yüzden Ali (a.s), sürekli elini başının ön kısmına bırakarak Irak halkına şöyle diyordu: "Allah'a yemin olsun ki en bedbahtınızın gönderilmesini ve

1-el-Emali, Müfid, s.72, h.6; Biharu'l-Envar, c.38, s.306, h.7.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c3, s.35; el-İmamet ve's-Siyase, c.1, s.182; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.259, Ebubekir b. Abdullah b. Enes'ten veya Eyyüb b. Halid'den, bu kaynakta "Öncekilerin en bedbahtı deveyi öldürenidir..." bölümünden itibaren; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.117.

- يَعْنِي لِحَيْتَتِهِ - مِنْ هَذِهِ ، وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى مُقَدَّمِ رَأْسِهِ¹ .
2886 . الإمام علي (عليه السلام) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ ،
 تَدْرِي مَنْ أَشَقَى الْأَوَّلِينَ ؟
 قُلْتُ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ .
 قَالَ : عَاقِرُ النَّاقَةِ . قَالَ : تَدْرِي مَنْ شَرُّ ، وَقَالَ مَرَّةً : مَنْ أَشَقَى الْآخِرِينَ ؟
 قُلْتُ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ .
 قَالَ : قَاتِلُكَ² .

5 / 1

قَاتِلُهُ أَشَقَى هَذِهِ الْأُمَّةِ

2887 . المعجم الكبير عن جابر : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِعَلِيِّ (رضي الله عنه) : مَنْ أَشَقَى ثَمُودَ ؟ قَالَ : مَنْ عَقَرَ النَّاقَةَ . قَالَ : فَمَنْ أَشَقَى هَذِهِ الْأُمَّةَ ؟ قَالَ :
 اللَّهُ أَعْلَمُ . قَالَ : قَاتِلُكَ³ .
2888 . مسند أبي يعلى عن أبي سنان : مَرَضَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مَرَضاً شَدِيداً حَتَّى
 أَدْنَفَ⁴ ، وَخَفْنَا عَلَيْهِ ، ثُمَّ إِنَّهُ بَرَأَ وَنَقِيَ ، فَقُلْنَا :

1 . المعجم الكبير : ج 8 ص 38 ح 7311 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 546 ح 9056 - 9059 ، مسند أبي يعلى : ج 1 ص 257 ح 481 ، أسد الغابة : ج 4 ص 110 ح 3789 كلاهما عنه عن الإمام علي (عليه السلام) نحوه ، وفيها «انبعث» بدل «ابتعث» ، الاستيعاب : ج 3 ص 219 ح 1875 ؛ مجمع البيان : ج 10 ص 756 كلاهما نحوه إلى «يا فوخه» .

2 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 566 ح 953 عن الضحّك بن مزاحم ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 135 ح 1 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 551 ح 9064 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 326 ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 444 ح 796 والأربعة الأخيرة عن جابر بن سمرة و ص 429 ح 777 عن أيوب بن خالد والأربعة الأخيرة نحوه .

3 . المعجم الكبير : ج 2 ص 247 ح 2037 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 550 ح 9063 ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 451 ح 809 عن عبد الله بن محمد بن عقيل عن الإمام علي (عليه السلام) وكلاهما نحوه .

4 . دَنَفَ المريض : أي ثَقُلَ ، وأَدْنَفَ مثله (لسان العرب : ج 9 ص 107) .

buranın kanıyla burasını (sakalına işaret ederek) boyamasını o kadar çok istiyorum ki!”¹

2886-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: Ya Ali! Öncekilerin en bedbahtının kim olduğunu biliyor musun?

“Allah ve Resulü daha iyi bilir” dedim.

Buyurdu ki: ‘Deveyi öldürenidir.’ Sonra buyurdu: ‘Daha kötüsünün kim olduğunu bilir misin?’ Bir daha şöyle buyurdu: ‘Sonrakilerin en bedbahtı kimdir?’

“Allah ve Resulü daha iyi bilir” dedim.

Buyurdu: Senin katilindir.²

5/1

ONUN KATİLİ BU ÜMMETİN EN BEDBAHTI

2887-el-Mucemu’l-Kebir [Cabir’dan]: Resulullah (s.a.a), Ali’ye “Semud kavminin en bedbahtı kimdir?” diye sorunca “Deveyi kesen kişidir” dedi. Resulullah (s.a.a), “Peki bu ümmetin en bedbahtı kimdir?” diye sorunca da “Allah daha iyi bilir” dedi. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Senin katilindir.³

2888-Müsned-i Ebu Yelâ [Ebu Sinan’dan]: Ali b. Ebu Talib (a.s) şiddetli bir hastalığa yakalandı ve ağırlaştı. Onu kaybetmekten korktuk. Sonra iyileşip sağlığına kavuştuğunda dedik ki:

1-el-Mucemu’l-Kebir, c.8, s.38, h.8311; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.546, h.9056-9059; Müsned-i Ebu Yelâ, c.1, s.257, h.481; Usdu’l-Gabe, c.4, s.110, h.3789, her ikisi de İmam Ali’den (a.s) rivayet etmiştir; el-İstiâb, c.3, s.219, h.1875; Mecmau’l-Beyan, c.10, s.756, bu iki kaynakta “Senin burana darbe vuran kişidir” cümlesine kadar olan bölüm gelmiştir.

2-Fazailu’s-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.566, h.953, Zahhak b. Müzahim’dan; Tarih-i Bağdat, c.1, s.135, h.1; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.551, h.9064; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.326; Şerhu’l-Ahbar, c.2, s.444, h.796, son dördü Cabir b. Semure’dan ve s.429, h.777, Eyyüb b. Halid’dan.

3-el-Mucemu’l-Kebir, c.2, s.247, h.2037; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.550, h.9063; Şerhu’l-Ahbar, c.2, s.451, h.809, Abdullah b. Muhammed b. Akil vasıtası ile İmam Ali’den (a.s).

هَنِيئاً لَكَ أبا الحَسَنِ ، الحمدُ لله الَّذِي عافَكَ ، قَدْ كُنَّا نَخَافُ عَلَيْكَ . قَالَ : لَكَيْتِي لَمْ أَخَفَ عَلَى نَفْسِي ، أَخْبَرَنِي الصَّادِقُ المَصْدُوقُ أَنِّي لَا أَمُوتُ حَتَّى أُضْرَبَ عَلَى هَذِهِ - وَأَشَارَ إِلَى مُقَدِّمِ رَأْسِهِ الأَيْسَرِ - فَتُخَصَّصَ هَذِهِ مِنْهَا بِدَمٍ - وَأَخَذَ بِلَحْيَتِهِ - وَقَالَ لِي : يَقْتُلُكَ أَشَقَى هَذِهِ الأُمَّةُ ، كَمَا عَفَّرَ نَاقَةَ اللهِ أَشَقَى بَنِي فُلَانٍ مِنْ ثَمُودٍ¹ .

2889 . الإصَابَة : عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلْجَمٍ المُرَادِيُّ أَدْرَكَ الجَاهِلِيَّةَ وَهَاجَرَ فِي خِلَافَةِ عُمَرَ وَقَرَأَ عَلَى مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، ذَكَرَ ذَلِكَ أَبُو سَعِيدٍ بْنُ يُونُسَ ، ثُمَّ صَارَ مِنْ كِبَارِ الحَوَارِجِ ، وَهُوَ أَشَقَى هَذِهِ الأُمَّةِ بِالنَّصِ الثَّابِتِ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) بِقَتْلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ² .

6 / 1

قَاتِلُهُ أَشَقَى التَّاسِ

2890 . مسند ابن حنبل عن عمار بن ياسر : كُنْتُ أَنَا وَعَلِيٌّ رَفِيقَيْنِ فِي غَزْوَةِ ذَاتِ العَشِيرَةِ ، فَلَمَّا نَزَلَهَا رَسُولُ اللهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَقَامَ بِهَا رَأَيْنَا نَاساً مِنْ بَنِي مُدَلِجٍ يَعمَلُونَ فِي عَيْنِ لَهْمٍ فِي نَخْلٍ فَقَالَ لِي عَلِيٌّ : يَا أَبَا اليَقْظَانِ ، هَلْ لَكَ أَنْ نَأْتِيَ هَؤُلَاءِ فَتَنْظُرَ كَيْفَ يَعمَلُونَ ؟ . فَجِئْنَاهُمْ فَتَنْظَرْنَا إِلَى عَمَلِهِمْ سَاعَةً ثُمَّ غَشِينَا التُّومَ فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَعَلِيٌّ فَاضْطَجَعْنَا فِي صُورٍ³ مِنَ النَّخْلِ فِي دَفْعَاءٍ⁴ مِنَ التُّرَابِ فَنُمنَا ، فَوَاللهِ مَا أَهْبَنَا إِلَّا رَسُولُ اللهِ (صلى الله عليه وآله) يُحَرِّكُنَا بِرِجْلِهِ وَقَدْ تَتَرَّبْنَا مِنْ تِلْكَ الدَّفْعَاءِ ، فَيَوْمَئِذٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ (صلى الله عليه وآله) عَلِيٍّ : « يَا أَبَا ثُرَابٍ » لِمَا يَرَى عَلَيْهِ مِنَ التُّرَابِ . قَالَ : أَلَا أَحَدَثْتُكُمْ بِأَشَقَى التَّاسِ رَجُلَيْنِ ؟ قُلْنَا : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ

1 . مسند أبي يعلى : ج 1 ص 286 ح 565 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 542 .

2 . الإصَابَة : ج 5 ص 85 الرقم 6396 .

3 . الصُّورُ : الجماعةُ مِنَ النَّخْلِ ، وَلَا وَاحِدَ لَهُ مِنْ لَفْظِهِ (النهاية : ج 3 ص 59) .

4 . الدَّفْعَاءُ : عامَّةُ التُّرَابِ ، وَقِيلَ : التُّرَابُ الدَّقِيقُ عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ (لسان العرب : ج 8 ص 89) .

“Sağlık olsun size ya Ebu’l Hasan! Size sağlığını veren Allah’a hamd olsun! Doğrusu biz seni kaybetmekten korktuk.” Dedi ki: Ancak ben kendim için hiç korkmadım. Doğru olan ve tasdik edilmiş (Peygamber) bana haber verdi ki burası [başının sol ön tarafına işaret ediyordu] darbe almadıkça ve şurası [sakalına işaret ediyordu] kana boyanmadıkça ölmeyeceğim. Bana şöyle buyurmuştu: Allahın devesini Semud’dan Benî Falan kabilesinin en bedbahtı nasıl öldürdüyse seni de bu ümmetin en bedbahtı öldürecektir.¹

2889-el-İsabe: Abdurrahman b. Mülcem Muradi cahiliye dönemini idrak etti. Ömer’in hilafeti döneminde hicret etti ve Meaz b. Cebel’in yanında Kurân okudu. Ebu Said b. Yunus bunu zikretmiştir. O, daha sonra Haricilerin büyüklerinden oldu. O, Peygamberden (s.a.a) geldiği sabit olan hadise göre Ali b. Ebu Talib’i (a.s) öldürmekle bu ümmetin en bedbahtıdır.²

6/1

ONUN KATİLİ İNSANLARIN EN BEDBAHTIDIR

2890-Müsned-i İbn-i Hanbel [Ammar b. Yasir’den]: Zatu’l-Aşire gazvesinde Ali’yle (a.s) birlikteydin. Resulullah (s.a.a) orada inip konaklayınca Benî Mudlic kavminden hurmalık içinde çeşmeleri olan bir cemaati gördük. Ali (a.s) bana dedi ki: ‘Ey Ebu Yakzan! Onların yanına gidelim mi, nasıl çalıştıklarını görmüş oluruz?’ Sonra onlara doğru gittik ve bir süre çalışmalarını izledik. Sonra uykumuz geldi. Ben ve Ali gidip hurma ağaçlarının arasında toprak üzerinde uyuduk. Allah’a yemin olsun ki uyandığımızda Resulullah (s.a.a) ayağı ile bizi kımıldatıyordu. Oranın toprağı üzerimize bulaşmıştı. O gün Resulullah (s.a.a), üzerinde gördüğü topraktan dolayı Ali’ye “Ey Ebu Turab!” diye hitap etmişti. Sonra şöyle buyurdu: Siz ikinize insanlardan en bedbaht iki kişiyi haber vereyim mi? Biz, “Evet ya Resulullah!” diye cevap verince şöyle buyurdu:

1-Müsned-i Ebu Yelâ, c.1, s.286, h.565; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.542.

2-el-İsabe, c.5, s.85, no.6396.

: أَحْيِرُ ثَمُودَ الَّذِي عَقَرَ النَّاقَةَ ، وَالَّذِي يَضْرِبُكَ يَا عَلِيُّ عَلَى هَذِهِ - يَعْنِي قَرْنَهُ - حَتَّى تُبَلَّ مِنْهُ هَذِهِ - يَعْنِي لِحْيَتَهُ¹ .

2891 . المستدرك على الصحيحين عن سعيد بن أبي هلال عن زيد بن أسلم : إِنَّ أَبَا سِنَانِ الدُّوَلِيِّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ عَادَ عَلِيًّا (رضي الله عنه) فِي شَكْوَى لَهُ أَشْكَاهَا ، قَالَ : فَقُلْتُ لَهُ : لَقَدْ تَخَوَّفْنَا عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِي شَكْوَاكَ هَذِهِ . فَقَالَ : لِكَيْتِي وَاللَّهِ مَا تَخَوَّفْتُ عَلَى نَفْسِي مِنْهُ ؛ لِأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الصَّادِقَ الْمَصْدُوقَ يَقُولُ : إِنَّكَ سَتُضْرَبُ ضَرْبَةً هَاهُنَا وَضَرْبَةً هَاهُنَا - وَأَشَارَ إِلَى صُدْغَيْهِ - فَيَسِيلُ دَمُهَا حَتَّى تَخْتَضِبَ لِحْيَتُكَ ، وَيَكُونُ صَاحِبُهَا أَشْقَاهَا ، كَمَا كَانَ عَاقِرُ النَّاقَةِ أَشَقَى ثَمُودَ² .

1 . مسند ابن حنبل : ج 6 ص 365 ح 18349 ، فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 687 ح 1172 ، المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 151 ح 4679 ، خصائص أمير المؤمنين للنسائي : ص 280 ح 152 ، السيرة النبوية لابن هشام : ج 2 ص 249 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 549 ح 9062 و ص 550 ، دلائل النبوة لأبي نعيم : ص 552 ح 490 ، الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1166 ؛ مجمع البيان : ج 10 ص 756 والأربعة الأخيرة نحوه .

2 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 122 ح 4590 ، السنن الكبرى : ج 8 ص 104 ح 16069 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 106 ح 173 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 543 ح 9053 ، المناقب للخوارزمي : ص 380 ح 400 ، التاريخ الكبير : ج 8 ص 320 ح 3167 ، أسد الغابة : ج 4 ص 109 ح 3789 وفيهما من «لأنّي سمعت . . .» ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 445 ح 799 والثلاثة الأخيرة نحوه .

“Semud kavminin devesini öldüren kırmızı yüzlü adam ve sana darbe vurarak [ya Ali] sakalını başının kanıyla ıslatan kişi.”¹

2891-el-Mustedrek ala's-Sahihyn [Said b. Ebu Hilal Zeyd b. Eslem'den]: Ebu Sinan Dueli bana Ali'yi (a.s) hastalıktan ağırlaştığı bir sırada ziyaret ettiğini haber verdi. Diyor ki: Ona “Ey Emirülmüminin! Bu hastalığında seni kaybetmekten korktuk!” dediğimde buyurdu ki: Fakat Allah'a yemin olsun ki ben bu hastalıktan yana kendim için korkmadım. Zira ben doğru sözlü ve tasdik edilmiş olan Allah Resulünün (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Sana çok yakında buradan ve şuradan darbe vurulacak. [Başının iki tarafına işaret etti.] Onun kanı akacak ve sakalını boyayacak. Deveyi öldüren kişinin Semud kavminin en bedbahtı olduğu gibi bu darbenin sahibi de bu ümmetin insanlarının en bedbahtı olacak.²

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.6, s.365, h.18349; Fazailu's-Sahabe , İbn-i Hanbel, c.2, s.687, h.1172; el-Mustedrek ala's-Sahihyn, c.3, s.151, h.4679; Hasais-i Emirülmüminin, Nesai, s.280, h.152; es-Siretu'n-Nebeviyye, İbn-i Hişam, c.2, s.249; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.549, h.9062 ve s.550; Delailü'n-Nübüvve, Ebu Naim, s.552, h.490; el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1166; Mecmau'l-Beyan, c.10, s.756.

2-el-Mustedrek ala's-Sahihyn, c.3, s.122, h.4590; es-Sünenü'l-Kübra, c.8, s.104, h.16069; el-Mucemu'l-Kebir, c.1, s.106, h.173; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.543, h.9053; el-Menakıb, Harezmi, s.380, h.400; Tarihu'l-Kebir, c.8, s.320, h.3167; Usdu'l-Gabe, c.4, s.109, h.3789; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.445, h.799.

الفصل الثاني إخبار الإمام باستشهاده

1 / 2

إِنِّي مَقْتُولٌ

2892 . مسند ابن حنبل عن زيد بن وهب : قَدِمَ عَلَيَّ (رضي الله عنه) عَلَى قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ مِنَ الْخَوَارِجِ ، فِيهِمْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ : الْجَعْدُ بْنُ بَعْجَةَ ، فَقَالَ لَهُ : إِنَّا نَرَى اللَّهَ يَا عَلِيُّ فَإِنَّكَ مَيِّتٌ . فَقَالَ عَلِيُّ (رضي الله عنه) : بَلْ مَقْتُولٌ ، ضَرْبَةٌ عَلَى هَذَا تَخْضِبُ هَذِهِ - يَعْنِي لِحْيَتَهُ مِنْ رَأْسِهِ - عَهْدٌ مَعَهُودٌ ، وَقَضَاءٌ مَقْضِيٌّ ، وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى¹ .

2893 . مسند أبي يعلى عن أبي الأسود الدَّيْلِيِّ عَنِ الْإِمَامِ عَلِيِّ (عليه السلام) : أَنَا نِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ ، وَقَدْ وَضَعْتُ قَدَمِي فِي الْعَرَزِ² فَقَالَ لِي : لَا تَقْدَمِ الْعِرَاقَ ، فَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يُصِيبَكَ بِهَا ذُبَابُ السَّيْفِ³ . قَالَ عَلِيُّ : وَابِئِ اللَّهُ ، لَقَدْ أَخْبَرَنِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . قَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ : فَمَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ قَطُّ مُحَارِبًا يُخْبِرُ بِذَا عَنْ نَفْسِهِ⁴ .

2894 . الإرشاد عن الإمام علي (عليه السلام) : أَنَا كُمْ شَهْرُ رَمَضَانَ ، وَهُوَ سَيِّدُ الشُّهُورِ ، وَأَوَّلُ السَّنَةِ ، وَفِيهِ تَدْوُرُ رَحَى السُّلْطَانِ ، أَلَا وَإِنَّكُمْ حَاجُّو الْعَامِ صَقًّا وَاحِدًا ، وَآيَةُ ذَلِكَ أَنِّي لَسْتُ فِيكُمْ .

- 1 . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 197 ح 703 ، فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 543 ح 909 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 544 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 154 ح 4687 وفيه «نعجة» بدل «بعجة» ، الزهد لابن حنبل : ص 165 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 324 ؛ الإرشاد : ج 1 ص 320 ، الغارات : ج 1 ص 108 وفيه «نعجة» بدل «بعجة» والخمسة الأخيرة نحوه .
- 2 . العَرَزُ : رِكَابُ كُورِ الْجَمَلِ ، مِثْلُ الرِّكَابِ لِلسَّرَجِ (النهاية : ج 3 ص 359) .
- 3 . ذِبَابُ السَّيْفِ : حَدٌّ طَرَفُهُ الَّذِي بَيْنَ شَفَرَتَيْهِ (لسان العرب : ج 1 ص 383) .
- 4 . مسند أبي يعلى : ج 1 ص 259 ح 487 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 151 ح 4678 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 545 ، أسد الغابة : ج 4 ص 109 ح 3789 ، الصواعق المحرقة : ص 124 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 325 كلاهما نحوه .

İkinci Fasıl

İMAM'IN KENDİ ŞEHADETİNİ BİLDİRMESİ

1/2

BEN ÖLDÜRÜLECEĞİM

2892-Müsned-i İbn-i Hanbel [Zeyd b. Vahab'dan]: Ali (a.s) Basra halkından olan Haricilerden bir grubun yanına gitti. Onların arasında Cad b. Bace isminde biri vardı. O, İmama şöyle dedi: 'Allah'tan kork ya Ali! Zira sen de öleceksin.' Bunun üzerine Ali (a.s) buyurdu ki: 'Hayır, öldürüleceğim. Şuraya inecek bir darbe burayı boyayacak [yani sakalı başının kanıyla boyanacak]. Bu, verilmiş bir ahit ve gerçekleşmiş bir kazadır. Yalan söyleyen ziyan etmiştir.'¹

2893-Müsned-i Ebu Yelâ [Ebu'l Esved Dueli İmam Ali'den (a.s)]: Ayağımı üzüngiye koymuş olduğum bir anda Abdullah b. Selam yanıma geldi ve bana dedi ki: 'İrak'a gitme. Zira orada kılıcın keskinliğinin sana yönelmesinden korkuyorum.' (Abdullah diyor:) Ali (a.s) buyurdu ki: 'Allah'a yemin olsun ki Resulullah (s.a.a) bana bunu haber vermiştir.' Ebu'l Esved diyor ki: 'Ben bir savaşçının kendi öldürülmesini bu şekilde haber verdiği böyle bir günü daha önce hiç görmemiştim.'²

2894-el-İrşad [İmam Ali'den (a.s)]: Ramazan ayı size gelmiş bulunmaktadır. O ayların efendisi ve yılın başlangıcıdır. Hükümet değiştirmeni bu ayda dönüp durur. İyi bilin ki bu yıl sizler tek saf halinde hacca gideceksiniz. Bunun delili ise şudur; ben aranızda yokum.

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.197, h.703; *Fazailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel, c.1, s.543, h.909; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.544; *el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.154, h.4687, "Bace" yerine "Nace" şeklinde gelmiştir; *ez-Zühed*, İbn-i Hanbel, s.165; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.324; *el-İrşad*, c.1, s.320; *el-Gârât*, c.1, s.108, bu kaynaka da "Bace" yerine "Nace" ifadesi yer almıştır.

2-Müsned-i Ebu Yelâ, c.1, s.259, h.487; *el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.151, h.4678; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.545; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.109, h.3789; *Savaiku'l-Muhrika*, s.124; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.325.

فَكَانَ أَصْحَابُهُ يَقُولُونَ : إِنَّهُ يَنْعَى إِلَيْنَا نَفْسَهُ ، فَضُرِبَ (عليه السلام) فِي لَيْلَةٍ تِسْعَ عَشْرَةَ ، وَمَضَى فِي لَيْلَةٍ إِحْدَى وَعِشْرِينَ مِنْ ذَلِكَ الشَّهْرِ¹ .

2895 . الإمام الصادق (عليه السلام) - فِي ذِكْرِ مَجِيءِ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَسُؤَالِهِ عَنْ أَشْيَاءَ - : قَالَ : كَمْ يَعِيشُ وَصِيٌّ نَبِيِّكُمْ بَعْدَهُ ؟ قَالَ : ثَلَاثِينَ سَنَةً .

قَالَ : ثُمَّ مَاذَا ، يَمُوتُ أَوْ يُقْتَلُ ؟ قَالَ : يُقْتَلُ وَيُضْرَبُ عَلَى قَرْنِهِ فَتُخَصَّبُ لِحْيَتُهُ .

قَالَ : صَدَقَ وَاللَّهِ ، إِنَّهُ لَيَحْطِ هَارُونَ وَإِمْلَاءُ مُوسَى (عليه السلام)² .

2896 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي خُطْبَتِهِ (عليه السلام) عِنْدَ وُصُولِ خَبَرِ الْأَنْبَارِ إِلَيْهِ - : أَمَّ وَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّ رَبِّي قَدْ أَخْرَجَنِي مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِكُمْ إِلَى رِضْوَانِهِ ، وَإِنَّ الْمَنِيَّةَ لَتُرْصِدُنِي ، فَمَا يَمْنَعُ أَشْقَاهَا أَنْ يَخْضِبَهَا ؟ - وَتَرَكَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ - عَهْدٌ عَهْدُهُ إِلَيَّ النَّبِيُّ الْأُمِّيُّ ، وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى ، وَنَجَا مَنْ اتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى³ .

راجع : ج 5 ص 476 (إِنَّ الْأُمَّةَ سَتَغْدِرُ بكَ) .

2 / 2

ما يَنْتَظِرُ أَشْقَاهَا ؟

2897 . الغارات عن ابن أبي ليلى عن الإمام علي (عليه السلام) : إِنِّي مَيِّتٌ أَوْ مَقْتُولٌ بَلْ قَتْلًا ، مَا يَنْتَظِرُ أَشْقَاهَا أَنْ يَخْضِبَهَا مِنْ فَوْقِهَا بِدَمٍ ؟ ! - وَضَرَبَ يَدَهُ إِلَى لِحْيَتِهِ -⁴ .

1 . الإرشاد : ج 1 ص 320 ، روضة الواعظين : ص 150 وفيه إلى «نفسه» ، المناقب لابن

شهر آشوب : ج 2 ص 271 وفيه إلى «لست فيكم» وكلاهما عن الأصمعي بن نباتة .

2 . عيون أخبار الرضا : ج 1 ص 52 ح 19 عن صالح بن عقبة ، بحار الأنوار : ج 42 ص 191 ح 2 .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 280 ، الاحتجاج : ج 1 ص 413 ح 89 .

4 . الغارات : ج 1 ص 7 و ص 30 عن نمير العبيسي نحوه .

Yarenleri şöyle söylüyorlardı: O, bize ölüm haberini veriyor.

Nitekim Ramazan ayının on dokuzuncu gecesı İmam'a (a.s) darbe vuruldu ve yirmi birinci gecesı şehit oldu.¹

2895-İmam Sadık (a.s) [Yahudilerden bir kişinin Emirülmüminin'e (a.s) gelip ondan birtakım şeyleri sormasından söz ederken]: Dedi ki: Peygamberinizin kendisinden sonraki vasisi kaç yıl yaşar?

Buyurdu: Otuz yıl.

Dedi ki: Sonra ne olur, ölür mü yoksa öldürölür mü?

Buyurdu: Öldürölür. Başına darbe vurulur ve sakalı kana boyanır.

Dedi ki: Allah'a yemin olsun ki doğru söyledin. Bu haber Harun'un hattı ve Musa'nın imlasında da aynı şekilde gelmiştir.²

2896-İmam Ali (a.s) [el-Enbar şehrinin haberi kendisine ulaştığında okuduğu hutbesinden]: İyi bilin ki Allah'a yemin olsun Rabbimin beni sizin aranızdan çıkarıp hoşnutluk civarına götürmesini o kadar çok isterim ki... Ölüm benim için pusudadır. Ümmetin en bedbahtını bunu kana boyamaktan engelleyen şey nedir? [Elini başı ve sakalı üzerine bıraktı]. Bu, Ümmi Peygamberin bana verdiği bir sözdür. Yalan söyleyen ziyan etmiş, takvaya sarılıp iyiliği tasdik edense kurtuluşa ermiştir.³ (Bkz. c.5, s.476 (*İnne'l Ümmete se-Teğdiru Bike*)).

2/2

O BEDBAHT NEYİ BEKLİYOR

2897-el-Gârât [İbn-i Ebu Leyla İmam Ali'den (a.s)]: Ben öleceğim veya öldürölceğim, evet öldürölceğim. Ümmetin en bedbahtı şunu üstünden kana boyamak için daha ne bekliyor?! [Elini sakalına vurdu].⁴

1-el-İrşad, c.1, s.320; Ravzatu'l-Vaizin, s.150, bu kaynakta "O, bize ölüm haberini veriyor" cümlesine kadar olan bölüm gelmiştir; el-Menakıb, İbn-i Şehrâsub, c.2, s.271, bu kaynakta da "... ben aranızda yokum" cümlesine kadar olan bölüm, her ikisi de Esbağ b. Nebate'den rivayet edilmiştir.

2-Uyun-u Ahbaru'r-Rıza, c.1, s.52, h.19, Salih b. Akabe'den; Biharul-Envar, c.42, s.191, h.2.

3-el-İrşad, c.1, s.280; el-İhticac, c.1, s.413, h.89.

4-el-Gârât, c.1, s.7 ve s.30, Nemir Ubeysi'den.

2898 . تاريخ بغداد عن عبد الله بن سبع : سَمِعْتُ عَلِيًّا عَلَى الْمِنْبَرِ وَهُوَ يَقُولُ : مَا يَنْتَظِرُ أَشْقَاهَا ؟ عَهْدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَتُخْصَبَنَّ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ - وَأَشَارَ ابْنُ دَاوُدَ¹ إِلَى لِحْيَتِهِ وَرَأْسِهِ - فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَخْبِرْنَا مَنْ هُوَ حَتَّى نَبْتَدِرَهُ ؟ فَقَالَ : أَنْشُدُ اللَّهَ رَجُلًا قَتَلَ بِي غَيْرَ قَاتِلِي² .

2899 . البداية والنهاية عن ثعلبة بن يزيد : قَالَ عَلِيٌّ : وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَتُخْصَبَنَّ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ لِلْحَيَّةِ مِنْ رَأْسِهِ فَمَا يَحْسُ أَشْقَاهَا ؟ !
فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَبْعٍ : وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! لَوْ أَنَّ رَجُلًا فَعَلَ ذَلِكَ لَابَدْنَا عِزَّتَهُ .
فَقَالَ : أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ أَنْ يُقْتَلَ غَيْرُ قَاتِلِي³ .

2900 . تاريخ دمشق عن سعيد بن المسيَّب : رَأَيْتُ عَلِيًّا عَلَى الْمِنْبَرِ وَهُوَ يَقُولُ : لَتُخْصَبَنَّ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ - وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى لِحْيَتِهِ وَجَبِينِهِ - فَمَا يَحْسُ أَشْقَاهَا ؟ قَالَ : فَقُلْتُ : لَقَدْ ادَّعَى عَلِيٌّ عِلْمَ الْغَيْبِ ، فَلَمَّا قُتِلَ عَلِمْتُ أَنَّهُ قَدْ كَانَ عَهْدَ إِلَيْهِ⁴ .

2901 . الإمام علي (عليه السلام) : مَا يَحْسُ أَشْقَاهَا أَنْ يَجِيءَ فَيَقْتُلَنِي ؟ ! اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ سَيِّمْتُهُمْ وَسَيِّمُونِي فَأَرْحَنِي مِنْهُمْ وَأَرْحُمْ مَتِّي⁵ !

1 . هو عبد الله بن داود ، وهو مَقْرَنٌ وَقَعَ فِي سِلْسَلَةِ سَنَدِ هَذَا الْحَدِيثِ ، وَالسَّنَدُ هَكَذَا : «عبد الله بن

داود عن الأعمش عن سلمة بن كهيل عن سالم بن أبي الجعد عن عبد الله بن سبع» .

2 . تاريخ بغداد : ج 12 ص 58 ح 6441 ، مسند ابن حنبل : ج 1 ص 275 ح 1078 ، المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 587 ح 6 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 34 كلّها نحوه .

3 . البداية والنهاية : ج 7 ص 324 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 542 وفيه «يخبتن» بدل «يحبس» .

4 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 549 .

5 . المصنّف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 587 ح 8 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 34 كلاهما عن عبيدة ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 260 عن محمد بن عبيدة .

2898-Tarih-i Bağdat [Abdullah b. Sebu'den]: Minberin üzerinde konuşma yapan Ali'nin (a.s) şöyle söylediğini duydum: O bedbaht neyi bekliyor? Resulullah (s.a.a) bana söz verdi ki şurası burasının kanıyla boyanacak. [Hadisin senedinde bulunan İbn-i Davud sakalına ve başına işaret etti].

Dedi ki: Ey Emirülmüminin! Bize onun kim olduğunu bildir de ondan önce davranalım! Buyurdu ki: Sizi Allah'a yemin veriyorum, sakın benim yüzümden katilimden başka bir kişi öldürülmesin.¹

2899-el-Bidaye ve'n-Nihaye [Salebe b. Yezid'den]: Ali (a.s) dedi ki: Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki şu sakal başın kanıyla boyanacak. O bedbahtı bu işi yapmaktan alıkoyan şey nedir?!

Abdullah b. Sebu dedi ki: Ey Emirülmüminin! Allah'a yemin olsun kim bunu yapacak olursa onun soyunu yok ederiz.

Ali (a.s) buyurdu: Sizi Allah'a yemin veriyorum ki sakın katilimden başkası öldürülmesin.²

2900-Tarih-i Dimeşk [Said b. Museyyib'den]: Ali'yi (a.s) minber üzerinde gördüm, şöyle diyordu: 'Bu, şunun kanıyla boyanacak [Eliyle sakalına ve alnına işaret ediyordu]. O bedbahtı engelleyen şey nedir?' Kendi kendime dedim ki: 'Ali, gaybı bildiğini iddia ediyor.' Fakat öldürüldüğünde daha önce ona bunun bildirilmiş olduğunu anladım.³

2901-İmam Ali (a.s): O bedbahtın gelip beni öldürmesine engel olan şey nedir?! Allahım! Ben bunları yordum, bunlar da beni usandırdı; artık beni bunlardan, bunları da benden kurtar!⁴

1-Tarih-i Bağdat, c.12, s.58, h.6441; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1,s.275, h.1078; el-Musannef, İbn-i Ebu Şeybe, c.8, s.587, h.6; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.34.

2-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.324; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.542.

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.549.

4-el-Musannef, İbn-i Ebu Şeybe, c.8, s.587, h.8; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.34, her ikisi de Ubeyde'den; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.260, Muhammed b. Ebu Ubeyde'den.

2902 . عنه (عليه السلام) : أَلَمْ يَأْنِ لِأَشْقَاهَا ؟ لَتُخْضَبَنَّ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ ، يَعْنِي لِحَيْتَتِهِ مِنْ رَأْسِهِ¹ .

2903 . الإرشاد عن الأجلح عن أشياخ كنده : سَمِعْتُهُمْ أَكْثَرَ مِنْ عِشْرِينَ مَرَّةً يَقُولُونَ : سَمِعْنَا عَلِيًّا (عليه السلام) عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ : مَا يَمْنَعُ أَشْقَاهَا أَنْ يَخْضِبَهَا مِنْ فَوْقِهَا بَدَمٌ ؟ وَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى لِحْيَتِهِ (عليه السلام)² .

2904 . البداية والنهاية : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (رضي الله عنه) قَدْ تَنَعَّصَتْ عَلَيْهِ الْأُمُورُ ، وَاضْطَرَبَ عَلَيْهِ جَيْشُهُ ، وَخَالَفَهُ أَهْلُ الْعِرَاقِ ، وَكَلَّوْا عَنِ الْقِيَامِ مَعَهُ ، وَاسْتَفْحَلَ أَمْرُ أَهْلِ الشَّامِ ، وَصَالُوا وَجَالُوا يَمِينًا وَشِمَالًا ، زَاعِمِينَ أَنَّ الْإِمْرَةَ لِمُعَاوِيَةَ بِمُقْتَضَى حُكْمِ الْحَكَمِيِّينَ فِي خَلْعِهَا عَلَيَّاءُ وَتَوَلِيَةِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ مُعَاوِيَةَ عِنْدَ خُلُوفِ الْإِمْرَةِ عَنْ أَحَدٍ ، وَقَدْ كَانَ أَهْلُ الشَّامِ بَعْدَ التَّحْكِيمِ يُسَمُّونَ مُعَاوِيَةَ الْأَمِيرَ ، وَكَلَّمَا أَزْدَادَ أَهْلِ الشَّامِ قُوَّةَ ضَعْفِ جَأَشٍ³ أَهْلِ الْعِرَاقِ ، هَذَا وَأَمِيرُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ ، أَعْبَدُهُمْ وَأَزْهَدُهُمْ ، وَأَعْلَمُهُمْ وَأَخْشَاهُمْ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَمَعَ هَذَا كُلِّهِ خَذَلُوهُ وَتَخَلَّوْا عَنْهُ ، حَتَّى كَرِهَ الْحَيَاةَ وَتَمَتَّى الْمَوْتُ ، وَذَلِكَ لِكَثْرَةِ الْفِتَنِ وَظُهُورِ الْمِحَنِ ، فَكَانَ يَكْثُرُ أَنْ يَقُولَ : مَا يَجِسُّ أَشْقَاهَا ؟ أَيُّ مَا يَنْتَظِرُ ؟ مَا لَهُ لَا يَقْتُلُ ؟ ثُمَّ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَتُخْضَبَنَّ هَذِهِ - وَيُشِيرُ إِلَى لِحْيَتِهِ - مِنْ هَذِهِ - وَيُشِيرُ إِلَى هَامَتِهِ -⁴ .

1 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 537 عن سالم بن أبي الجعد .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 13 ، الأمل للطوسي : ص 267 ح 493 عن هبيرة بن يريم ، إعلام الوری : ج 1 ص 310 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 119 كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج 42 ص 193 ح 8 ؛ الكامل في التاريخ : ج 2 ص 434 ، الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1167 كلاهما نحوه .

3 . الجأش : نفس الإنسان . قيل : ومنه : رابط الجأش ؛ أي يربط نفسه عن الفرار ؛ لشجاعته (تاج العروس : ج 9 ص 67) .

4 . البداية والنهاية : ج 7 ص 324 .

2902-İmam Ali (a.s): O bedbaht için fırsat gelip çatmadı mı? Muhakkak bu, şununla boyanacak. [Sakalının başının kanıyla boyanacağını kastediyordu].¹

2903-el-İrşad [Ecleh, Kinde kabilesinin yaşlılarından]: Onların yirmi defadan fazla şöyle dediklerini duydum: Ali'nin (a.s) minber üzerinde şöyle söylediğini duyduk: 'O bedbahtı bunu üstünden kana boyamasına engelleyen şey nedir?' Elini sakalının üzerine bırakıyordu.²

2904-el-Bidaye ve'n-Nihaye: İşler Emirülmüminin (a.s) aleyhinde kötüleşmiş, ordusu ona isyan etmişti. Irak halkı muhalefet etmekte, onunla birlikte hareket etmekten kaçınılmaktaydı. Şam halkının işi ise yükselmişti; onlar sağa- sola koşturuyorlardı. İki hakemin vermiş olduğu hüküm gereği [her ikisinin Ali'yi (a.s) azletmeleri ve Amr b. As'ın da boşalan emirlik makamına Muaviye'yi seçmesiyle] Muaviye'nin "emir" olduğunu zannediyorlardı.

Şam halkı hakemlik olayından sonra Muaviye'ye "emir" ismini vermişlerdi. Şam halkının gücü ne kadar arttıysa Irak halkının morali de o ölçüde zayıflamıştı. Hâlbuki onların emiri, o zamanda yeryüzünün en üstünü, en abidi ve en zahidi, insanların en bilgini ve Allah'tan en çok korkanı Ali b. Ebu Talib'ti. Tüm bunlara rağmen onu yalnız bıraktılar, ondan uzaklaştılar. Fitnelerin artması ve belaların zahir olmasında iş öyle bir noktaya varmıştı ki Ali (a.s) artık yaşamak istemiyor, ölümü arzu ediyordu. Çoğu zaman şöyle diyordu: 'O bedbahtı engelleyen şey nedir?' Yani neyi bekliyor? Ona ne oluyor da öldürmüyor? Sonra da şöyle diyordu: 'Allah'a andolsun ki bu [sakalina işaret ediyordu] bundan [başına işaret ediyordu] rengini alacak.'³

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.537, Salim b. Cad'den.

2-el-İrşad, c.1, s.13; el-Emali, Tusi, s.267, h.493, Hubeyre b. Yerim'den; İlamu'l-Vera, c.1, s.310; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.2, s.119; Biharul-Envar, c.42, s.193, h.8; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.434; el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1167.

3-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.324.

3 / 2

لُخْصَبَنٌ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ

2905 . الطبقات الكبرى عن أم جعفر سرّية علي (عليه السلام) : إني لاصبٌ على يديه الماء إذ رَفَعَ رَأْسَهُ ، فَأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ فَرَفَعَهَا إِلَى أَنْفِهِ ، فَقَالَ : وَاهاً لَكَ ، لُخْصَبَنٌ بِدَمٍ !
قَالَتْ : فَأَصِيبَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ¹ .

2906 . مسند ابن حنبل عن عبد الله بن سبع : خَطَبَنَا عَلِيٌّ (رضي الله عنه) فَقَالَ :

وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لُخْصَبَنٌ هَذِهِ مِنْ هَذِهِ . قَالَ : قَالَ النَّاسُ : فَأَعْلِمْنَا مَنْ هُوَ ؟ وَاللَّهِ لِنُبَيِّرَنَّ² عِزَّتَهُ ! قَالَ : أَنْشِدُكُمْ بِاللَّهِ أَنْ يُقْتَلَ عَيْرٌ قَاتِلِي³ .

2907 . الإمام علي (عليه السلام) : بِاللَّهِ ، لُخْصَبَنٌ هَذِهِ مِنْ دَمِ هَذَا - يَعْنِي لِحْيَتَهُ مِنْ رَأْسِهِ -⁴ .

2908 . الغارات عن مازن : رَأَيْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) أَحَذَّ بِلِحْيَتِهِ وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ لِيُخْصَبَنَّهَا مِنْ فَوْقِهَا بِدَمٍ ، فَمَا يَحْبِسُ أَشْقَاكُمْ⁵ .

2909 . الغارات عن ثعلبة بن يزيد الحماني : شَهِدْتُ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) حُطْبَةً ، فَجِئْتُ إِلَى أَبِي فَقُلْتُ :

1 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 35 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 260 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 60 ح 43 نحوه .

2 . لتُبَيِّرَنَّ ; البوار : الهلاك (لسان العرب : ج 4 ص 86).

3 . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 328 ح 1339 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 539 و 540 ، مسند أبي يعلى : ج 1 ص 294 ح 586 كلاهما نحوه .

4 . الغارات : ج 2 ص 444 عن أبي حمزة عن أبيه ، الإرشاد : ج 1 ص 319 ، إرشاد القلوب : ص 225 كلاهما نحوه ; المصنّف لابن أبي شيبّة : ج 8 ص 587 ح 7 عن أبي حمزة عن أبيه ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 34 عن نبل بنت بدر عن زوجها ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 260 عن هشام عن أبيه ، مسند أبي يعلى : ج 1 ص 293 ح 584 عن ثعلبة الحماني ، الاستيعاب : ج 3 ص 220 ح 1875 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 537 عن سالم بن أبي الجعد .

5 . الغارات : ج 2 ص 444 .

3/2

SAKALIN BAŞIN KANIYLA BOYANMASI

2905-et-Tabakatu'l-Kubra [Ümmü Cafer Seriiye Ali'den(a.s)]: Ben İmam'ın ellerine su döküyordum. Aniden başını kaldırdı, sonra sakalını tutarak burnuna kadar kaldırıp şöyle dedi: Vah sana! Kana boyanacaksın!

Ümmü Cafer diyor ki: İmam Cuma günü öldürüldü.¹

2906-Müsned-i İbn-i Hanbel [Abdullah b. Sebu'dan]: Ali (a.s) bize okuduğu hutbede şöyle dedi: 'Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki kesinlikle bu, şununla boyanacak.' Halk: 'Bize onun kim olduğunu söyle! Allah'a yemin olsun ki onun soyunu yok edeceğiz!' dediğinde buyurdu: 'Sizi Allah'a yemin veriyorum, katilimden başkası öldürülmesin.'²

2907-İmam Ali (a.s): Allah'a andolsun ki bu, şunun kanına boyanacak. [Yani sakalı, başının kanına boyanacak].³

2908-el-Gârât [Mazin'den]: Ali'yi (a.s) gördüm; sakalını tutmuştu ve şöyle diyordu: Vallahi bu, yukarısının kanıyla boyanacak. Öyleyse en bedbahtınızı engelleyen şey nedir?⁴

2909-el-Gârât [Salebe b. Yezid Hemmani'den]: Ali'nin (a.s) bir hutbesine şahit oldum. Sonra babamın yanına gelip ona dedim ki:

1- *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.35; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.260; *Maktel-i Emirül-müminin*, s.60, h.43.

2- *Müsned-i İbn-i Hanbel*, c.1, s.328, h.1339; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.539 ve 540. *Müsned-i Ebu Yelâ*, c.1, s.294, h.586.

3- *el-Gârât*, c.2, s.444, Ebu Hamza babasından; *el-İrşad*, c.1, s.319; *İrşadu'l-Kulub*, s.225; *el-Musannef*, İbn-i Ebu Şeybe, c.8, s.587, h.7, Ebu Hamza babasından; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.34, Nebl Binti Bedr kocasından; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.260, Hişam babasından; *Müsned-i Ebu Yelâ*, c.1, s.293, h.584, Salebe Hemmani'den; *el-İstiâb*, c.3, s.220, h.1875; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.537, Salim b. Ebu Cad'den.

4- *el-Gârât*, c.2, s.444.

: أَسَمِعْتُ مِنْ هَذَا خُطْبَةً آتِئاً لَيْسَتْ تَقْتَلَنُ ؟ قَالَ : وَمَا ذَاكَ ؟ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ :
وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ لَخُضْبَتَيْنِ هَذِهِ مِنْ هَذَا - يَعْنِي لِحَيَّتِهِ مِنْ رَأْسِهِ - .
قال : سَمِعْتُ ذَلِكَ¹ .

2910 . علل الشرائع عن الأصبع بن نباتة : قُلْتُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : مَا
مَنَعَكَ مِنَ الْخِضَابِ وَقَدْ اخْتَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟ قَالَ : أَتَنْظُرُ أَشَقَاهَا
أَنْ يَخْضِبَ لِحَيَّتِي مِنْ دَمِ رَأْسِي بَعْدَ عَهْدِ مَعْهُودٍ أَخْبَرَنِي بِهِ حَبِيبِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله)² .

2911 . الفتوح : قَدِمَ عَلَيَّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ مِنْ سَفَرِهِ ، وَاسْتَقْبَلَهُ التَّائِسُ مِيْتُونُهُ بِطَفَرِهِ
بِالْحَوَارِجِ ، وَدَخَلَ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ ، فَصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ خُطْبَةً
حَسَنَاءَ ثُمَّ التَفَّتْ إِلَى ابْنِهِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ! كَمْ بَقِيَ مِنْ شَهْرِنَا هَذَا - يَعْنِي
شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي هُمْ فِيهِ - ؟
فَقَالَ الْحُسَيْنُ : سَبْعَ عَشْرَةَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ .

قال : فَضَرَبَ بِيَدِهِ إِلَى لِحَيَّتِهِ وَهِيَ يَوْمئِذٍ بَيَاضٌ وَقَالَ : وَاللَّهِ لَيَخْضِبَنَّهَا بِالدَّمِ إِذَا ابْتَعَثَ
أَشَقَاهَا ، قَالَ ثُمَّ جَعَلَ يَقُولُ :
أُرِيدُ حَيَاتَهُ وَيُرِيدُ قَتْلِي *** خَلِيلِي مَنْ عَذِيرِي مِنْ مُرَادٍ^{3 4}

1 . الغارات : ج2 ص444 ; الاستيعاب : ج3 ص219 ح1875 نحوه .

2 . علل الشرائع : ص173 ح1 وراجع الصواعق المحرقة : ص134 ونبايح الموتة : ج2 ص421 ح162 .

3 . البيت من شعر عمرو بن معدى كرب ، قاله في قيس بن مكشوح المرادي ، وروايته في الكامل
للمبرد : ج3 ص1118 :

أُرِيدُ حَبَاءَهُ وَيُرِيدُ قَتْلِي *** عَذِيرِكَ مِنْ خَلِيلِكَ مِنْ مُرَادٍ

4 . الفتوح : ج4 ص276 ، مطالب السؤل : ص47 ; كشف الغمة : ج1 ص276 كلاهما نحوه .

‘Ondan biraz önceki gibi öldürüleceğini haber verdiği bir hutbe duydun mu?’ Dedi ki: ‘Nasıl yani?’ Dedim ki: ‘Onun şöyle söylediğini duydum: Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki bu, şununla boyanacak.’ [Yani sakalı başının kanıyla boyanacak].

O dedi ki: Bunu duymuştum.¹

2910-İlelu’ş-Şerayi [Esbağ b. Nebate’den]: Emirülmüminin’e (a.s) dedim ki: ‘Seni kına yakmaktan engelleyen şey nedir? Hâlbuki Resulullah (s.a.a) da kına yakardı.’ O şöyle buyurdu: ‘Habibim Resulullah’ın (s.a.a) bana haber vermiş olduğu bir sözden sonra ümmetin en bedbahtının sakalımı başımın kanıyla boyamasını bekliyorum!’²

2911-el-Fütuh: Ali (*kerremellâh vecheh*) yolculuğundan geldiğinde halk onu karşılamaya çıkmıştı ve Haricilere karşı elde ettiği zafereinden dolayı onu kutluyorlardı. O, (Küfe’deki) büyük camiye girdi. Orada iki rekât namaz kıldıktan sonra minbere çıktı; güzel bir hutbe okudu. Sonra oğlu Hüseyin’e döndü ve buyurdu ki: Ey Eba Abdullah! Bu ayımızdan [yani içinde bulundukları Ramazan ayından] kaç gün kaldı?

Hüseyin (a.s) dedi ki: On yedi gün, ya Emirelmüminin!

Bunun üzerine elini beyazlamış olan sakalına vurdu ve şöyle dedi: Vallahi ümmetin en bedbahtı ileri atıldığında bunu kana boyayacak. Sonra şu beyti okumaya başladı:

Ben onun yaşamasını isterken o beni öldürmeyi kastetmiş

Dostum, bana Murat kabilesinden kim özür getirecek^{3/4}

1-el-Gârât , c.2, s.444; el-İstiâb, c.3, s.219, h.1875.

2-İlelu’ş-Şerayi , s.173, h.1. Ayrıca bkz. *Sevaiku’l-Muhrika*, s.134; *Yenabiu’l-Mevedde*, c.2, s.421, h.162.

3-Bu söz gerçekte Amr b. Ma’dikerb’in şiirinden bir kaç mısraydı. Onu Kays b. Mekşuh Muradi hakkında söylemişti. Onun “Müberred’in el-Kamil kitabındaki (c.3, s.1118) nakli de şöyledir:

Ben ona bahşış isterken o beni öldürmeyi kastetmiş

Dostuna nispeten özrünü Murat kabilesinden getir

4-el-Fütuh, c.4, s.276; *Metlibu’s-Su’ul*, s.47; *Keşfu’l-Gumme*, c.1, s.276.

4 / 2

يَقْتُلُنِي رَجُلٌ خَامِلُ الذِّكْرِ

2912 . الإمام علي (عليه السلام) : إِنَّمَا يَقْتُلُنِي رَجُلٌ خَامِلُ الذِّكْرِ ، ضَيْلُ النَّسَبِ ، غِيلَةٌ فِي غَيْرِ مَأْقَطٍ¹ حَرْبٍ ، وَلَا مَعْرَكَةٍ رِجَالٍ ، وَيَلْمُهُ أَشَقَى الْبَشَرِ ، لَيُودِّنَ أَنَّ أُمَّهُ هَبَلَتْ بِهِ ! أَمَا إِنَّهُ وَأَحْمَرُ ثُمُودَ لَمَقْرُونَانِ فِي قَرْنٍ² .

5 / 2

مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ بِقَاتِلِهِ

2913 . الإرشاد عن أبي الطفيل عامر بن واثلة : جَمَعَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) النَّاسَ لِلْبَيْعَةِ ، فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلْجَمٍ الْمُرَادِيُّ - لَعَنَهُ اللَّهُ - فَرَدَّهُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ بَايَعَهُ ، وَقَالَ عِنْدَ بَيْعَتِهِ لَهُ : مَا يَحْسُبُ أَشَقَّاهَا ؟ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُخْصَبَنَّ هَذِهِ مِنْ هَذَا . وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى لِحْيَتِهِ وَرَأْسِهِ (عليه السلام) ، فَلَمَّا أَدْبَرَ ابْنُ مُلْجَمٍ عَنْهُ مُنْصَرِفًا قَالَ (عليه السلام) مُتَمَثِّلًا :

أَشَدُّ حَيَاظِيكَ لِلْمَوْتِ *** فَإِنَّ الْمَوْتَ لَأَقِيكَ

وَلَا تَجْزِعَ مِنَ الْمَوْتِ *** إِذَا حَلَّ بِوَادِيكَ

كَمَا أَضْحَكَكَ الدَّهْرُ *** كَذَاكَ الدَّهْرُ يُكِيكَ³

1 . مأقط : الموضع الذي يقتتلون فيه (لسان العرب : ج 7 ص 258) .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 235 .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 11 ، روضة الواعظين : ص 147 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 291 ح 607 ، الخرائج والجرائح : ج 1 ص 182 ح 14 نحوه ؛ الطبقات الكبرى : ج 3 ص 33 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 105 ح 169 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 545 ، مقاتل الطالبين : ص 45 ، أسد الغابة : ج 4 ص 110 ح 3789 وليس فيها البيت الأخير .

4/2

BENİ NE İDÜĞÜ BELİRSİZ BİR KİŞİ ÖLDÜRECEK

2912-İmam Ali (a.s): Beni ne idüğü belirsiz ve soyu değersiz bir kişi suikastla öldürecek; ne savaş meydanında ne de yiğitlerin dövüş yerinde! Vay olsun o en bedbaht beşerin anasına! O, keşke anası kendisine hamile olmasaydı arzusunda olacak! İyi bilin ki onunla Semud kavminin kırmızı yüzlüsü (devenin katili) bir zincire bağlanmışlardır.¹

5/2

İMAM KENDİ KATİLİNİ TANIYORDU

2913-el-İrşad [Ebu Tufeyl Amir b. Vasile'den]: Emirülmüminin (a.s), halkı biat için topladığında Abdurrahman b. Mulcem Muradi [*Allah ona lanet etsin*] çıkageldi. İmam (a.s) iki veya üç defa onu geri çevirdi. Sonra onunla biat etti. O, kendisine biat ettiği sırada İmam (a.s) şöyle buyurdu: 'O bedbahtı alıkoyan şey nedir? Canımı elinde bulundurana yemin olsun ki bu, şununla boyanacak.' İmam, elini sakalına ve başına bıraktı. İbn-i Mülcem arkasını dönüp ondan ayrıldığında İmam (a.s) şu mısraları okudu:

Kemerini ölüm için sağlamca bağla
Zira ölüm seninle görüşecektir elbet
Senin vadine indiği zaman ölüm
Sakin sabırsızlık gösterip de korkma
Zamane nasıl güldürdüyse seni
Aynı şekilde ağlatacaktır elbet²

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.235.

2-el-İrşad, c.1, s.11; Ravzatu'l-Vaizin, s.147; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.291, h.607; el-Haraic ve'l-Cerai, c.1, s.182, h.14; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.33; el-Mucemu'l-Kebir, c.1, s.105, h.169; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.545; Mekatilu't-Talibin, s.45; Usdu'l-Gabe, c.4, s.110, h.3789, bu kaynakta son beyit zikredilmemiştir.

2914 . الإرشاد عن المعلّى بن زياد : جاء عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلْجَمٍ - لَعَنَهُ اللَّهُ - إلى أمير المؤمنين (عليه السلام) يَسْتَحِيلُهُ ، فَقَالَ لَهُ : يا أمير المؤمنين ، إحمِلني . فَتَطَرَّ إِلَيْهِ أمير المؤمنين (عليه السلام) ثُمَّ قَالَ لَهُ : أَنْتَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلْجَمٍ الْمُرَادِيُّ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : أَنْتَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلْجَمٍ الْمُرَادِيُّ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : يا عَزْوَانُ ، إحمِلهُ عَلَى الْأَشَقَرِّ . فَجَاءَ بِقَرَسٍ أَشَقَرٍّ فَرَكِبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ الْمُرَادِيُّ وَأَخَذَ بِعِغَالِهِ ، فَلَمَّا وَلَّى قَالَ أمير المؤمنين (عليه السلام) :

أُرِيدُ حِبَاءَهُ وَيُرِيدُ قَتْلِي *** عَذِيرُكَ¹ مِنْ خَلِيلِكَ مِنْ مُرَادٍ

قَالَ : فَلَمَّا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ ، وَضَرَبَ أمير المؤمنين (عليه السلام) قُبُضَ عَلَيْهِ وَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ ، فَجِيءَ بِهِ إِلَى أمير المؤمنين ، فَقَالَ (عليه السلام) : وَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ أَصْنَعُ بِكَ مَا أَصْنَعُ ، وَأَنَا أَعْلَمُ أَنَّكَ قَاتِلِي ، وَلَكِنْ كُنْتُ أَفْعَلُ ذَلِكَ بِكَ لِأَسْتَظْهِرَ بِاللَّهِ عَلَيْكَ² .

2915 . الطبقات الكبرى عن محمد بن سيرين : قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لِلْمُرَادِيِّ :

أُرِيدُ حِبَاءَهُ وَيُرِيدُ قَتْلِي *** عَذِيرُكَ مِنْ خَلِيلِكَ مِنْ مُرَادٍ³

2916 . الإرشاد عن الأصمغ بن نباتة : أُنِيَ ابْنُ مُلْجَمٍ أمير المؤمنين (عليه السلام) فَبَايَعَهُ فَبِمَنْ بَايَعَ

1 . عَذِيرُكَ : أَي هَاتِي مِنْ يَعِزُّكَ فِيهِ (النهاية : ج 3 ص 197) .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 12 ، الخرائج والجرائح : ج 1 ص 182 ح 14 عن رجاء بن زياد نحوه إلى آخر الشعر ، بحار الأنوار : ج 42 ص 308 ح 8 .

3 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 34 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 261 ، الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1118 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 434 ، الاستيعاب : ج 3 ص 220 ح 1875 عن عبد العزيز العبدوي وعبيدة ، مقاتل الطالبين : ص 45 ، الفتوح : ج 4 ص 276 ، الفصول المهمة : ص 136 عن جابر بن عبد الله الأنصاري ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 445 ح 798 ، روضة الواعظين : ص 148 وفي السبعة الأخيرة «حياته» بدل «حباؤه» ، الخرائج والجرائح : ج 1 ص 182 ح 14 عن رجاء بن زياد .

2914-el-İrşad [Mualla b. Ziyad'dan]: Abdurrahman b. Mülcem Muradi [*Allah ona lanet etsin*] merkeb istemek üzere Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi ve ona dedi ki: 'Ya Emirülmüminin! Bana binek sağla!' Emirülmüminin (a.s) ona baktı ve sonra şöyle dedi: 'Sen Abdurrahman b. Mülcem Muradi misin?' Dedi ki: 'Evet.' İmam yine sordu: 'Sen Abdurrahman b. Mülcem Muradi misin?' Dedi ki: 'Evet.' İmam (a.s), "Ya Gazvan! Bunu kumral bir ata bindir!" dedi. O da kumral bir at getirdi. İbn-i Mülcem Muradi ona bindi ve yularını eline aldı. Sonra da gitmek için arkasını döndüğünde Emirülmüminin (a.s) şöyle buyurdu:

Ben ona bahşiş isterken o beni öldürmeyi kastetmiş

Dostuna nispeten özrünü Murat kabilesinden getir

İşi varacağı yere vardı; Emirülmüminin'e (a.s) darbe vurduğunda tutuklandı ve camiden çıkarıldı. Daha sonra Emirülmüminin'in (a.s) yanına getirilince İmam şöyle buyurdu: "Vallahi beni öldüreceğini bildiğim halde sana iyilik yapıyordum. Allah katında senin aleyhinde hüccetim olsun diye sana böyle davranıyordum."¹

2915-et-Tabakatu'l-Kubra [Muhammed b. Sirin'den]: Emirülmüminin (a.s) İbn-i Mülcem Muradi'ye şöyle buyurdu:

Ben ona bahşiş isterken o beni öldürmeye kastetmiş

Dostuna nispeten özrünü Murat kabilesinden getir²

2916-el-İrşad [Esbağ b. Nebate'den]: İbn-i Mülcem, Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi ve biat edenlerin arasında ona biat etti.

1-el-İrşad, c.1, s.12; el-Haraic ve'l-Ceraih, c.1, s.182, h.14, Reca b. Ziyad'dan, şiirin sonuna kadar; Biharul-Envar, c.42, s.308, h.8.

2- et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.34; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.261; el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1118; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.434; el-İstiâb, c.3, s.220, h.1875, Abdülaziz el-Abdi ve Ubeyde'den; el-Fütuh, c.4, s.267; el-Füsulu'l-Muhimme, s.136, Cabir b. Abdullah Ensari'den; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.445, h. 798; Ravzatu'l-Vaizin, s.148; son yedi kaynakta 'Ben ona bahşiş isterken' yerine 'Ben ona hayat isterken.' ifadesi yer almıştır. Mekatilu't-Talibin, s.45; el-Haraic ve'l-Ceraih, c.1, s.182, h.14, Reca b. Ziyad'dan.

ثُمَّ أَدْبَرَ عَنْهُ فَدَعَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَتَوَثَّقَ مِنْهُ وَتَوَكَّدَ عَلَيْهِ إِلَّا يَغْدِرَ وَلَا يَنْكُثَ ، فَفَعَلَ ، ثُمَّ أَدْبَرَ عَنْهُ ، فَدَعَاهُ الثَّانِيَةَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَتَوَثَّقَ مِنْهُ وَتَوَكَّدَ عَلَيْهِ إِلَّا يَغْدِرَ وَلَا يَنْكُثَ فَفَعَلَ ، ثُمَّ أَدْبَرَ عَنْهُ ، فَدَعَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الثَّالِثَةَ فَتَوَثَّقَ مِنْهُ وَتَوَكَّدَ عَلَيْهِ إِلَّا يَغْدِرَ وَلَا يَنْكُثَ . فَقَالَ ابْنُ مُلْجَمٍ : وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا رَأَيْتُكَ فَعَلْتَ هَذَا بِأَحَدٍ غَيْرِي . فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) :

أُرِيدُ حِبَاءَهُ وَيُرِيدُ قَتْلِي *** عَذِيرُكَ مَنْ خَلِيلُكَ مِنْ مُرَادٍ
امْضِ يَا بَنَ مُلْجَمٍ فَوَاللَّهِ مَا أَرَى أَنْ تَفْنِيَ بِمَا قُلْتَ¹ .

2917 . تاريخ اليعقوبي : قَدِمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلْجَمٍ الْمُرَادِيُّ الْكُوفَةَ لِعَشْرِ بَقِيْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَةِ (40هـ) ، فَلَمَّا بَلَغَ عَلِيًّا قُدُومَهُ قَالَ : وَقَدْ وَافَى ؟ أَمَا إِنَّهُ مَا بَقِيَ عَلَيَّ غَيْرُهُ ، هَذَا أَوَانُهُ . فَتَزَلَّ عَلَى الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسِ الْكِنْدِيِّ ، فَأَقَامَ عِنْدَهُ شَهْرًا يَسْتَحِدُّ سَيْفَهُ² .

1 . الإرشاد : ج 1 ص 12 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 310 نحوه ، بحار الأنوار : ج 42 ص 192 ح 7 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 212 .

Sonra da arkasını dönüp gittiği sırada Emirülmüminin (a.s) onu çağırdı. Hıyanet etmeyeceği ve ahdini bozmayacağına dair ondan sağlam söz istedi. O da kabul etti. Sonra arkasını dönüp gittiğinde Emirülmüminin (a.s) ikinci kez onu çağırdı. Hıyanet etmeyeceği ve ahdini bozmayacağına dair ondan sağlam söz istedi. O da kabul etti. Daha sonra arkasını dönüp çıkmak istediğinde Emirülmüminin (a.s) üçüncü kez onu çağırdı. Hıyanet etmeyeceği ve ahdini bozmayacağına dair ondan sağlam söz istedi. Bunun üzerine İbn-i Mülcem dedi ki: ‘Ya Emirelmüminin! Allah’a yemin olsun ki benden başka birine böyle yaptığını görmedim.’ Emirülmüminin (a.s) buyurdu ki:

Ben ona bahşiş isterken o beni öldürmeye kastetmiş

Dostuna nispeten özrünü Murat kabilesinden getir

Git ey İbn-i Mülcem! Vallahi söylediğin söze vefa edeceğine inanmıyorum.¹

2917-Tarih-i Yakubi: Abdurrahman b. Mülcem Muradi Hicri 40 yılının Şaban ayının yirmisinde Küfe’ye geldi. Geliş haberi Ali’ye (a.s) ulaştığında buyurdu ki: “Nitekim geldi. İyi bilin ki benim aleyhime ondan başka biri kalmamıştır. Şimdi onun vakti gelmiştir.” İbn-i Mülcem, Eş’as b. Kays Kindi’ye konuk oldu. Bir ay onun yanında kaldığı sürede kılıcını biliyordu.²

1-*el-İrşad*, c.1, s.12; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.310; *Biharu’l-Envar*, c.42, s.192, h.7.

2-*Tarih-i Yakubi*, c.2, s.212.

الفصل الثالث التآمر في اغتيال الإمام

2918 . الإرشاد عن أبي مخنف لوط بن يحيى وإسماعيل بن راشد وأبي هشام الرفاعي وأبي عمرو الثقفي وغيرهم : إِنَّ نَفَرًا مِنَ الْخَوَارِجِ اجْتَمَعُوا بِمَكَّةَ ، فَتَذَاكُرُوا الْأُمَرَاءَ ، فَعَابَوْهُمْ وَعَابُوا أَعْمَالَهُمْ عَلَيْهِمْ ، وَذَكَرُوا أَهْلَ النَّهْرَوَانِ وَتَرَحَّمُوا عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ فَقَالَتْ لَهُ : أَنَا مُحْتَكِمَةٌ عَلَيْكَ ثَلَاثَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ ، وَوَصِيْفًا وَخَادِمًا ، وَقَتْلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ¹ . فَقَالَ لَهَا : لَكَ جَمِيعُ مَا سَأَلْتِ ، وَأَمَّا قَتْلُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَأَتَى لِي بِذَلِكَ ؟ فَقَالَتْ : تَلْتَمِسُ غِرَّتَهُ ، فَإِنْ أَنْتِ قَتَلْتَهُ شَفَيْتِ نَفْسِي وَهَتَّأَكَ الْعَيْشُ مَعِي ، وَإِنْ قُتِلْتَ فَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الدُّنْيَا . فَقَالَ : أَمَا وَاللَّهِ مَا أَقْدَمَنِي هَذَا الْمَصْرَ - وَقَدْ كُنْتُ هَارِبًا مِنْهُ لَا أَمْنُ مَعَ أَهْلِهِ - إِلَّا مَا سَأَلْتَنِي مِنْ قَتْلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، فَلَاكَ مَا سَأَلْتِ . قَالَتْ : فَأَنَا طَالِبَةٌ لَكَ بَعْضَ مَنْ يُسَاعِدُكَ عَلَى ذَلِكَ وَيَقْوِيكَ .

ثُمَّ بَعَثَتْ إِلَى وَرْدَانَ بْنِ مُجَالِدٍ - مِنْ تَيْمِ الزُّبَابِ - فَخَبَّرَتْهُ الْخَبَرَ وَسَأَلَتْهُ مَعُونَةَ ابْنِ مُلْجَمٍ ، فَتَحَمَّلَ ذَلِكَ لَهَا ، وَخَرَجَ ابْنُ مُلْجَمٍ فَأَتَى رَجُلًا مِنْ أَشْجَعٍ يُقَالُ لَهُ شَيْبُ بْنُ بَجْرَةَ ، فَقَالَ : يَا شَيْبُ ، هَلْ لَكَ فِي شَرَفِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ؟ قَالَ : وَمَا ذَاكَ ؟ قَالَ : تُسَاعِدُنِي عَلَى قَتْلِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - وَكَانَ شَيْبُ عَلَى رَأْيِ الْخَوَارِجِ - . فَقَالَ لَهُ : يَا ابْنَ مُلْجَمٍ ، هَبْلَتَكَ الْهَبُولُ ، لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِذَا ، وَكَيْفَ تَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ ؟ فَقَالَ لَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ : نَكْمُرُ لَهُ فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ ، فَإِذَا خَرَجَ لِصَلَاةِ الْفَجْرِ فَتَكْنُنَا بِهِ ، وَإِنْ نَحْنُ قَتَلْنَاهُ شَفَيْنَا أَنْفُسَنَا وَأَدْرَكْنَا ثَأْرَنَا .

1 . وفي هذا قال ابن أبي مَيَّاس المرادي :

ولم أرَ مهراً ساقه ذو سماحة *** كمهر قطام بين عرب ومُعْجَم

ثلاثة آلاف وعيد وقينة *** وضرب علي بالحسام المصمَّم

فلا مهر أغلى من علي وإن غلا *** ولا فتك إلا دون فتك ابن ملجم

(الكامل في التاريخ : ج 2 ص 438 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 150 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 103

ح 168 وفيهما «قتل» بدل «فتك» في كلا الموضعين ; الإرشاد : ج 1 ص 22) .

ÜÇÜNCÜ FASIL

İMAM'A (A.S) SUİKAST PLANI

2918-el-İrşad [Ebu Mihnef Lut b. Yahya, İsmail b. Raşid, Ebu Hişam Rufai, Ebu Amr Sakafî ve diğerlerinden]: Haricilerden bir grup Mekke'de toplanarak zamanın emirleri hakkında müzakere ettiler. Onları ve onların kendileri aleyhindeki işlerini eleştirdiler; Nehrevan ahalisinden de söz edip onları rahmetle andılar. Birbirlerine dediler ki:

Keşke bizler canlarımızı Allah'a satsak da sapkınlık önderlerinin yanına gidip onları gafil avlasak; böylece kulları ve şehirleri onlardan rahatlatır, Nehrevan'daki şehit kardeşlerimizin de intikamını almış oluruz!

Hac merasimi sona erdiğinde bunu yapmak üzere aralarında sözleştiler. Abdurrahman b. Mülcem dedi ki: Ali'yi öldürmeyi ben üstleniyorum. Berek b. Abdullah Temimi, "Ben Muaviye'ye (öldürmeye) yeterim" dedi. Amr b. Bekr Temimi ise "Amr b. As'ı öldürmeyi de ben üstleniyorum" dedi. Onlar bu konuda ahitleştiler ve bu ahitlerini Ramazan ayının on dokuzuncu gecesini gerçekleştireceklerine dair birbirlerine söz verdikten sonra dağıldılar.¹

1-Muaviye ve Amr b. As'ı öldürecekleri konusunda İbn-i Mülcem'le sözleşmede yer alan o iki kişiye (Allah hepsine lanet etsin) gelince; onlardan biri, Muaviye'ye rükûda iken bir darbe vurdu ve Muaviye kalçasından aldığı bir darbe ile kurtuldu. Adam ise tutuklandı ve derhal öldürüldü.

Diğeri ise aynı gece Amr'ın peşinden gitti. Ancak Amr o gece rahatsız olduğu için kendi yerine Harice b. Ebu Habibe Amiri isminde birini halka namaz kıldırması için görevlendirmişti. Adam, onu Amr zannederek kılıcıyla vurdu. Bunun üzerine tutuklanarak Amr'ın yanına getirildi. Amr onu öldürdü. Harice ise ikinci gün öldü. (*el-İrşad*, c.1, s.22; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.391; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.313).

Tarih-i Taberi kitabında İsmail b. Raşid'den şu rivayet gelmiştir: Ali'nin (a.s) darbe aldığı o gece Berek b. Abdullah, Muaviye'ye pusu kurdu; Muaviye sabah namazı için çıktığında Berek kılıcıyla ona saldırdı ve kalçasına bir darbe indirdi. Sonra da tutuklandı.

Dedi ki: 'Seni sevindirecek iyi bir haberim var. Eğer onu sana söylersem bana faydası olur mu?' Muaviye dedi ki: 'Evet.' Dedi ki: 'Benim bir kardeşim var. O, bu gece Ali'yi öldürdü.' Muaviye: 'Belki de bunu başaramamıştır!' Berek: 'Elbette öl-

Kinde kabilesinde kendisine destekçi bulan İbn-i Mülcem Küfe'ye geldi ve orada arkadaşlarıyla görüştü. Kendisinden bir şey açığa çıkar endişesiyle amacını onlardan gizledi. Küfe'de iken Teymu'r-Rubab kabilesinden olan dostlarından birini ziyarete gitti. Onun yanında Eh-zar Teymiye kızı Kutam'la karşılaştı.

dürmüştür. Zira Ali korumasız olarak dışarı çıkıyor.' Muaviye'nin emri ile Berek öldürüldü. Daha sonra Muaviye doktor olan Saidi'yi çağırttı. Saidi onu muayene ettikten sonra dedi ki: Şu ikisinden birini seç: 'Ya kılıç darbesinin yerine kızgın bir demir bırakacağım, ya da içireceğim bir şerbetle kısırlaşacaksın ve bu darbenin etkisinden kurtulacaksın. Zira aldığın darbe zehirlidir.' Muaviye dedi ki: 'Ben ateşe tahammül edemem. Ama kısırlaşma konusuna gelince, Yezid ve Abdullah bana göz aydınlığı olarak yeter.' Bunun üzerine doktor, Muaviye'ye şerbetten içirdi ve o iyileşti. Ancak daha sonra çocuğu olmadı. Muaviye bu olay üzerine tedbir olarak mihrap yanında küçük otağ yapılmasını, gece bekçileri ve secde ettiğinde başının üzerinde muhafız bulunmasını emretti.

Amr b. Bekr ise o gece oturup Amr b. As'ı bekledi. Fakat o karnı ağrıdığı için dışarı çıkmadı. Emniyet kuvvetlerinin reisi ve Beni Amir b. Lui kabilesinden olan Harice b. Hezafe'ye namaz kıldırması için çıkmasını emretti. Pusuda bekleyen kişi onu Amr sanıp üzerine saldırdı ve bir darbe indirerek onu öldürdü. Halk onu tutukladı ve kendisini "Ya Emir!" diye selamladıkları Amr'ın yanına getirdiler. "Bu da kim?" diye sorduğunda "O, Amr'dır" dediler. "Peki ben kimi öldürdüm?!" dedi. "Senin öldürdüğün Harice b. Hezafe idi" dediler. Dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki ey fasık, onun senden başkası olmadığını sanmıştım!" Amr dedi ki: "Sen beni istemiştin, fakat Allah Harice'yi istedi!" Daha sonra Amr onu öne çıkardı ve öldürdü. (*Tarih-i Taberi*, c.5, s.149; *el-Mucemu'l-Kebir*, c.1, s.100 ve s.103, h.16, bu kaynakta "Harice b. Ebu Habib" diye geçmiştir; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.437, bu kaynakta ise "Harice b. Ebu Habibe"; *Füsulu'l-Muhimme*, s.135. Ayrıca bkz. *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.428 ve *Mekatilu't-Talibin*, s.44).

Ensabu'l-Eşraf kitabında ise şöyle gelmiştir: Berek kararlaştıkları gece Muaviye'yi beklemek üzere pusuda oturdu. Muaviye sabah namazı için dışarı çıktığı sırada kılıcıyla üzerine saldırdı. Muaviye arkasını döndü. Berek onun kalçasına bir darbe indirdi ve kılıç derince etine nüfuz etti. O, tutuklanınca "Bende sevindirici bir haber var! Bu gece Ali b. Ebu Talib öldürüldü" dedi ve kendi planlarını anlattı. Muaviye'yi tedavi ettiler; iyileştiğinde onun emri ile Berek öldürüldü. Söylendiğine göre Muaviye secdede iken Berek onu vurmuştu. Bu yüzden o günden sonra namaz sırasında halifelerin başına bekçiler dikildi. Muaviye (mihrap yanında) otağ yaptırdı. Bazılarının rivayetine göre o darbeden sonra Muaviye çocuk sahibi olmadı ve Muaviye Berek'in eli ile ayağının kesilip o şekilde bırakılmasını emretti. (Berek yaşadı) ve daha sonra Basra'ya gitti. Ziyad zamanında onun bir çocuğu olunca Ziyad çocuğu öldürdü ve astı. Sonra da ona dedi ki: Emirülmüminin'i kısır bıraktığın halde senin çocuğun olacak, öyle mi?! (*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.25; *el-İmamet ve's-Siyase*, c.1, s.181).

Emirülmüminin (a.s) Nehrevan'da onun babası ve kardeşini öldürmüştü. O, zamanının en güzel kadınlarından. İbn-i Mülcem, görür görmez Kutam'a vuruldu ve onu sevdi. Onunla evlenmek istedi. Onu istediğinde Kutam dedi ki: 'Bana nasıl bir mihir belirleyeceksin?'

İbn-i Mülcem: 'Sen ne istersen onu belirle!'

Kutam: 'Ben üç bin dirhem, bir genç köle, bir hizmetçi ve Ali b. Ebu Talib'in öldürülmesini senden istiyorum.'¹

İbn-i Mülcem: "İstediklerinin tümü kabulüm, lakin Ali b. Ebu Talib'i öldürmem nasıl mümkün olur ki?"

Kutam: "Onun gafıl anını bekleyeceksin. Eğer onu öldürürsen içimi serinletmiş olursun ve benimle birlikte yaşamak sana hoş gelir. Eğer öldürülecek olursan da Allah katındaki mükâfat senin için dünyadan daha hayırlıdır."

İbn-i Mülcem: "Allah'a yemin olsun ki benim bu şehre geliş amacım, senin de istediğin şey olan Ali b. Ebu Talib'i öldürmekten başka bir şey değildi. Ancak bu şehrin halkından güvende olmadığım için hep ondan kaçırıyordum. Şimdi isteğini kabul ediyorum."

Kutam: Ben bu konuda sana yardım ve destekte bulunacak kimseler bulacağım.

Sonra birini gönderip Teymu'r-Rubab kabilesinden Verdan b. Mücalid'i çağırttı. Durumu ona haber verdi ve ondan İbn-i Mülcem'e yardım etmesini istedi. O da Kutam için bunu kabul etti. İbn-i Mülcem çıkıp Eşca kabilesinden Şebib b. Becere isminde birinin yanına gitti ve dedi ki: 'Ey Şebib! Dünya ve ahiret şerefine ulaşmak ister misin?' Şebib, "Nasıl?" diye sorunca İbn-i Mülcem dedi ki: 'Ali b. Ebu Talib'i öldürmek konusunda bana yardım edeceksin!' Haricilerle aynı görüşte olan Şebib ona dedi ki: 'Ey İbn-i Mülcem! Ağıt yakanlar sana ağlasınlar! Doğrusu çok büyük bir facia peşindesin. Bunu nasıl yapabileceksin?!' İbn-i Mülcem ona dedi ki: 'Büyük camide ona pusu kuracağız. Sabah namazına çıktığında ise ona saldıracağız. Eğer onu öldürürsek kendimizi rahatlatmış ve intikamımızı da almış oluruz.'

1-Bu hususta İbn-i Ebu Meyyas Muradi şöyle der:

Acem ve Arap arasında Kutam'ın mihri gibi

Hiçbir âlicenaptan görmemiştım böyle bir mihri

Üç bin dirhem, köle ve cariye

Bir de kararlı bir darbe Ali'ye

Ne kadar yüksek de olsa Ali'den daha pahalı bir mihir bulunmaz

Bu öldürmeye İbn-i Mülcem'in öldürülmesinden başka karşılık olmaz

فَلَمْ يَزَلْ بِهِ حَتَّى أَجَابَهُ ، فَأَقْبَلَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ عَلَى قُطَامٍ - وَهِيَ مُعْتَكِفَةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ ، قَدْ صَرَّيْتَ عَلَيْهَا قَبَّةً - فَقَالَ لَهَا : قَدْ اجْتَمَعَ رَأَيْنَا عَلَى قَتْلِ هَذَا الرَّجُلِ . قَالَتْ لَهَا : فَإِذَا أَرَدْتُمَا ذَلِكَ فَالْقِيَانِي فِي هَذَا الْمَوْضِعِ .

فَانصَرَفَا مِنْ عِنْدِهَا فَلَبِثَا أَيَّاماً ، ثُمَّ أَتِيَاهَا وَمَعَهُمَا الْآخِرُ لَيْلَةَ الْأَرْبَعَاءِ لِتِسْعِ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ خَلَّتْ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ سَنَةِ أَرْبَعِينَ مِنَ الْهَجْرَةِ ، فَذَعَتْ لَهُمْ بِحَرِيرٍ فَعَصَبَتْ بِهِ صُدُورَهُمْ ، وَتَقَلَّدُوا أَسْيَافَهُمْ وَمَضَوْا وَجَلَسُوا مُقَابِلَ السُّدَّةِ الَّتِي كَانَ يُخْرُجُ مِنْهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) إِلَى الصَّلَاةِ ، وَقَدْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ أَلْقَوْا إِلَى الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ مَا فِي نُفُوسِهِمْ مِنَ الْعَزِيمَةِ عَلَى قَتْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَوَاظَمَهُمْ عَلَيْهِ وَخَضَرَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ لِمَعُونَتِهِمْ عَلَى مَا اجْتَمَعُوا عَلَيْهِ¹ .

2919 . العدد القويّة عن أبي مجلز : جاء رجلٌ من مُراد إلى أمير المؤمنين (عليه السلام) وهو يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ ، فَقَالَ لَهُ : احْتَرِسْ فَإِنَّ أَنَسًا مِنْ مُرَادٍ يُرِيدُونَ قَتْلَكَ ، فَقَالَ : إِنَّ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مَلَكَينَ يَحْفَظَانِهِ مِمَّا لَمْ يُقَدَّرْ ، فَإِذَا جَاءَ الْقَدَرُ خَلِيَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ ، وَإِنَّ الْأَجَلَ جُنَّةٌ حَصِينَةٌ .

وقال الشَّعْبِيُّ : أُنْشِدَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَبْلَ أَنْ يُسْتَشْهَدَ بِأَيَّامٍ :
تِلْكَمُ فُرَيْشٌ تَمْتَانِي لِتَقْتُلَنِي *** فَلَ وَرَبِّكَ مَا فَازُوا وَلَا ظَفِرُوا / فَإِنَّ بَقِيثَ فَرَهُنُ ذِمَّتِي لَهُمْ
وإنْ غَدِمْتُ فَلَا يَبْقَى لَهَا أَثَرُ ***

وسوف يورثهم فقدي على وجل *** ذلّ الحياة بما خانوا وما غدروا²

1 . الإرشاد : ج 1 ص 17 ، روضة الواعظين : ص 148 وفيه «المبارك» بدل «البرك» ; المعجم الكبير : ج 1 ص 97 الرقم 168 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 143 كلاهما عن إسماعيل بن راشد ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 35 ، مروج الذهب : ج 2 ص 423 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 434 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 251 و 253 عن لوط بن يحيى وعوانة بن الحكم وغيرهما ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 558 وفيه «عمرو بن بكير» ، أسد الغابة : ج 4 ص 112 الرقم 3789 كلاهما عن محمد بن سعد ، الاستيعاب : ج 3 ص 218 الرقم 1785 ، مقاتل الطالبين : ص 43 و 46 والعشرة الأخيرة نحوه وراجع المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 311 .

2 . العدد القويّة : ص 238 ح 15 و 16 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 114 وليس فيه الشعر ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 312 وفيه الشعر فقط ، بحار الأنوار : ج 42 ص 222 ح 31 ; تاريخ دمشق : ج 42 ص 554 وليس فيه الشعر وراجع نهج البلاغة : الحكمة 201 وشرح الأخبار : ج 2 ص 384 .

Bu konuşmaları sürerken sonunda Şebib onun önerisini kabul etti ve birlikte yola çıkıp camiye geldiler; büyük camii içinde bir çadır kurmuş ve sözde itikâf yapmakta olan Kutam'ın yanına girdiler. Şebib ona dedi ki: Bu adamı öldürmek konusunda görüş birliğine vardık. Kutam onlara dedi ki: 'Ne zaman bunu yapmak isterseniz buraya yanıma gelin.'

O ikisi Kutam'ın yanından ayrıldılar ve birkaç gün beklediler. Sonra yanlarına bir başka adamı da alarak Hicri kırk yılının Ramazan ayının on dokuzuncu gecesi Kutam'ın yanına geldiler. Kutam onlar için ipek parça istedi. Sonra da bunu onların göğüslerine bağladı. Kılıçlarını boyunlarına astılar ve geçip Emirülmüminin'in (a.s) namaz için çıktığı kapının önünde oturdular. Onlar Emirülmüminin'i (a.s) öldürme konusundaki niyet ve kararlarını daha önce Eş'as b. Kays'a bildirmişlerdi. O da kendilerine bu konuda destek sağlamıştı ve Eş'as b. Kays o gece onlara yardım etmek için hazır bulunmuştu.¹

2919-el-Adedu'l-Kaviyye [Ebu Mucliz'den]: Murad kabilesinden bir kişi, camide namaz kılmakta olan Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi ve ona dedi ki: 'Kendine dikkat et; zira Murad kabilesinden seni öldürmek isteyen kimseler var!' İmam buyurdu ki: 'Her insanın kaderi gelmediği sürece kendisini koruyan iki meleği vardır; kaderi gelince onu kendi başına bırakırlar. Şüphesiz ecel sağlam bir siperdir.'

Şabi diyor ki: Emirülmüminin (a.s) şehit edilmeden birkaç gün önce şu şiiri okudu:

Şu Kureyş beni öldürmeyi hep arzu etmişti de

Yemin olsun Rabbine başaramadılar, yapamadılar

¹-el-İrşad, c.1, s.17; Ravzatu'l-Vaizin, s.148, bu kaynakta "Berek" yerine "Mübarek" gelmiştir; el-Mucemu'l-Kebir, c.1, s.97, no.168; Tarih-i Taberi, c.5, s.143, her ikisi de İsmail b. Raşid'den rivayet etmiştir; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.35; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.423; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.434; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.251 ve s.253, Lut b. Yahya, Avane b. Hakem ve diğerlerinden; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.558, bu kaynakta "Amr b. Bekir" diye gelmiştir; Usdu'l-Gabe, c.4, s.112, no.3789, her ikisi de Muhammed b. Sâd'dan; el-İstiâb, c.3, s.218, no.1785; Mekatilu't-Talibin, s.43 ve s.46. Ayrıca bkz. el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.311.

فَإِنْ بَقِيَتْ فَرَهْنُ ذِمَّتِي لَهُمْ *** وَإِنْ عُذِمْتُ فَلَا يَبْقَى لَهَا أَثَرٌ
وَسَوْفَ يُوْرِثُهُمْ فَقْدِي عَلَى وَجَلٍ *** ذُلُّ الْحَيَاةِ بِمَا خَانُوا وَمَا عَدَرُوا¹

بحث حول المتآمرين لاعتقال الإمام علي

يفهم من النصوص التاريخية أنَّ الأخبار التي رواها مؤرخو الشيعة والستة تشير إلى أنَّ الإمام علياً(عليه السلام) اغتيل بمؤامرة نقّذها عدد من بقايا الخوارج . وتتخلص أخبار المؤرخين الأوائل في هذا المجال : أنَّ جماعة من الخوارج اجتمعوا بعد معركة النهروان في مكّة وأقسموا على الانتقام لقتلهم ، واستقرّ رأيهم بعد المداورات حول كيفية إيجاد حلٍّ لمشكلات العالم الإسلامي على أنَّ منشأ الفتنة ثلاثة أشخاص هم : علي(عليه السلام) ، ومعاوية ، وعمرو بن العاص . ومادام هؤلاء الثلاثة أحياءً فستبقى الأمة الإسلامية تعيش حالة من الاضطراب . وهكذا أخذ ثلاثة من أولئك القوم على عاتقهم مهمّة اغتيال هؤلاء الثلاثة .

تبنّى عبد الرحمن بن ملجم المرادي مهمّة اغتيال الإمام علي(عليه السلام) ، وتبنّى برك بن عبد الله التميمي مهمّة اغتيال معاوية ، وأنيطت مهمّة قتل عمرو بن العاص بعمرو بن بكر التميمي . وعزم هؤلاء الثلاثة على تنفيذ خطّة القتل في إحدى ليالي شهر رمضان حيث يضطرّ هؤلاء الثلاثة إلى القدوم إلى المسجد - وبناءً على المشهور لدينا في ليلة التاسع عشر من رمضان .

1 . العدد القويّة : ص 238 ح 15 و 16 ، خصائص الأئمّة(عليهم السلام) : ص 114 وليس فيه الشعر ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 312 وفيه الشعر فقط ، بحار الأنوار : ج 42 ص 222 ح 31 ؛ تاريخ دمشق : ج 42 ص 554 وليس فيه الشعر وراجع نهج البلاغة : الحكمة 201 وشرح الأخبار : ج 2 ص 384 .

Eğer hayatta kaldıysam uhdem onlara rehindir
 Eğer ölecek olursam da bundan eser kalmamıştır
 Benim kaybım çok yakında korkuyu miras bırakır onlara
 Bir de hıyanet ve vefasızlıklarına karşı zillet dolu bir hayatı¹

İMAM ALİ'YE (A.S) SUİKAST PLANLAYANLAR HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA

Gerek Şia ve gerekse Sünni tarihçilerinin naklettikleri rivayetlere dayanan tarihi belgeler, İmam Ali'nin (a.s) suikast edilmesinde Haricilerin uzantısı olan bir grubun uygulamaya koydukları planın bulunduğunu göstermektedir.

Önceki tarihçilerin bu konudaki rivayetleri özetle şundan ibarettir: Nehrevan savaşının ardından Haricilerden bir cemaat Mekke'de toplanarak öldürülen arkadaşları için intikam yemini ediyorlar. İslam âlemindeki sıkıntıların nasıl halledileceği konusunda aralarında yaptıkları görüşmeler sonucunda ise tüm fitnelerin sebebinin şu üç kişi olduğu kanaatine varıyorlar: Ali, Muaviye ve Amr b. As. Bu üçü sağ olduğu sürece İslam ümmetinin huzur bulamayacağı görüşü üzerinde birleşiyorlar. Böylece bu cemaat içinden üç kişi bu üçüne suikast yapma görevini uhdesine alıyor.

Abdurrahman b. Mülcem Muradi İmam Ali'yi (a.s), Berek b. Abdullah Temimi Muaviye'yi ve Amr b. Bekr Temimi ise Amr b. As'ı öldürecekti.

Bu üçü öldürme planlarını Ramazan ayının gecelerinden birinde gerçekleştireceklerdi. Bu gece öyle bir gece olmalıydı ki onların camiye gitmeleri zorunlu olsun. [Bize göre meşhur olan Ramazan ayının on dokuzuncu gecesidir].

1-*el-Adedu'l-Kaviyye*, s.238, h.15 ve 16; *Hasaisu'l-Eimme*, s.114, bu kaynakta şiir zikredilmemiş; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.312, bu kaynakta ise sadece şiire yer verilmiş; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.222, h.31; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.554, bu kaynakta şiir yer almamış. Ayrıca bkz. *Nehcü'l-Belaga*, 201. Hikmetli söz; *Şerhu'l-Ahbar*, c.2, s.5, h.384.

فقتل عمرو بن بكر الذي كان مكلفاً بقتل عمرو بن العاص شخصاً آخر كان قد ذهب إلى الصلاة بدلاً عن ابن العاص في تلك الليلة ، وجرح برك بن عبد الله معاوية . أما ابن ملجم فقد استطاع تنفيذ مهمته بتحريض من قطام - وكانت امرأة جميلة - وبمساعدة من وردان بن مجالة وشبيب بن بجرة ، وأنهى مهمة قتل الإمام عليّ (عليه السلام) .

وهذه الرواية متفق عليها من قبل جميع المؤرخين المسلمين تقريباً . وهل كانت القصة على هذا المنوال حقاً ، أم أنّ الحقيقة شيء آخر ؟ وهل كان الخوارج - كما جاء في النصوص التاريخية - هم المخططون الأصليون لاعتقال الإمام ولم يكن لمعاوية أي دور فيه ؟ وهل الحكايات التي حكيت حول دور قطام في اعتقال الإمام كانت صحيحة ، أم أنّ المخطط الأصلي لاعتقال الإمام كان معاوية ، وكلّ ما جاء في التاريخ عن الفاعلين ليس إلا تلفيقاً يراد منه تبرئة ساحة معاوية من جريمة اعتقال أمير المؤمنين ؟

يميل بعض المؤرخين المعاصرين إلى تأييد الفرضية ، وينكرون أساساً دور الخوارج في عملية الاعتقال هذه .

أشار الدكتور شهيد إلى هذا الافتراض قائلاً : «لا أريد القول كما قال المؤرخ الأباضي المعاصر الشيخ سليمان يوسف بن داود بأنّ الخوارج كانوا أنصار الإمام عليّ (عليه السلام) ولم يشتركوا في قتله ، وأنّ قبيلة بني مراد التي ينتمي إليها ابن ملجم لم تكن من الخوارج ، وأنّ قصة ابن ملجم ورفيقه من تلفيق جلاوزة معاوية لإخفاء الحقيقة عن الناس . وقد عرضت بعض الانتقادات على كتابه هذا في لقاء جمع بيننا في الجزيرة ، وكتبته له في رسالة أيضاً . ولكن لو أنّ أحداً قال بأنّ مؤامرة شهادة الإمام عليّ (عليه السلام) ليست بالشكل الذي شاع على الألسن ، فإنني لا أستبعد صحة قوله»¹ .

وبعد نقده لبعض النصوص المتعلقة بدور قطام في مؤامرة الاعتقال هذه كتب ما يلي :
«مجموع هذه التناقضات يؤيد كون هذه القصة ملفقة

1 . على از زبان علی (بالفارسية) : ص 160 .

Amr b. As'ı öldürmekle görevlendirilmiş olan Amr b. Bekr, o gece İbn-i As'ın yerine namaza giden başka birini öldürdü. Berek b. Abdullah Muaviye'yi yaraladı. Fakat İbn-i Mülcem, güzel bir kadın olan Kutam'ın teşviki, Verdan b. Mücalid ve Şebib b. Becere'nin de yardımıyla kirli planını gerçekleştirdi ve İmam Ali'yi (a.s) öldürdü.

Bu, takriben tüm Müslüman tarihçilerin üzerinde ittifak ettiği bir rivayettir. Ancak olay gerçekten bu şekilde mi olmuştur yoksa hakikat başka bir şey midir? Acaba tarihi belgelerde yer aldığı gibi İmam'ı (a.s) öldürme planının asıl aktörleri Hariciler midir ve bu işte Muaviye'nin hiç mi rolü olmamıştır? Acaba İmam'a (a.s) suikast yapılmasında Kutam'ın rolü hakkında anlatılan hikâyeler doğru mudur yoksa İmamı öldürme planının asıl sahibi Muaviye midir ve tarihte Emirül-müminin'e suikast girişimi konusunda sözü geçen şahıslarla aslında Muaviye bu büyük suçtan aklanmak mı istenmektedir?

Muasır tarihçilerden bazıları bu faraziyeğe eğilim göstermiş ve söz konusu suikastta Haricilerin rolünü temelden inkâr etmiştir.

Dr. Şehidi bu faraziyeğe işaret ederek şöyle yazıyor: Ebazlı muasır tarihçi Şeyh Süleyman Yusuf b. Davud'un dediği sözü söylemek istemiyorum. Nitekim o demiştir ki: "Hariciler İmam Ali'nin (a.s) yarenlerindendi ve onun öldürülmesine iştirak etmemişlerdir. İbn-i Mülcem'in isnad edildiği Benî Murad kabilesi Haricilerden değildi. İbn-i Mülcem ve iki arkadaşının hikâyesi ise Muaviye adamlarının gerçeği halktan gizlemek için uydurduğu bir şeydir." Ben onun kitabının bazı bölümlerine el-Cezire'de kendi huzurunda eleştiride bulundum. Bunları bir mektupta da yazdım. Fakat eğer biri çıkar da "İmam Ali'nin (a.s) şehadeti konusundaki plan dillerde dolaştığı şekliyle olmamıştır" derse o zaman onun sözünü de sıhhatten uzak görmem.¹

Kutam'ın İmam'a suikast planındaki rolü ile ilgili bazı metinleri de eleştirdikten sonra şöyle yazıyor: "Bu çelişkilerin toplamı hikâyenin aslının uydurma olduğunu desteklemektedir.

1-Ali ez-Zebani Ali, s.160.

. ويبدو أنّ قصة قطام قد ابتدعت ورُبطت بقصة أولئك الثلاثة لكي تتقبلها الأذهان أكثر¹
يبدو أنّ على الباحث الذي يريد الاقتراب من الحقيقة عند تتبع واقعة قتل الإمام
ومعرفة مسببها أن يبحث في دور الخوارج ومعاوية وقطام في قتل الإمام كلاً على حدة :

1 - دور الخوارج

دور الخوارج في مؤامرة قتل الإمام عليّ (عليه السلام) من مسلمات التاريخ الإسلامي
ولا يمكن إنكارها . وقد أذعن الخوارج أنفسهم لهذه الحقيقة . فقد نظم عمران بن حطان
قصيدة في الشاء على عمل ابن ملجم جاء فيها :

يا صَريّةً من تقيّ ما أراد بها *** إلّا ليبلغ من ذي العرش رُضواناً
إني لأذكره حيناً فأحسبه *** أوفى البريّة عند الله مِيزاناً²

وقال ابن ميثاس المرادي:

وَنَحْنُ صَريّةٌ يا لك الحَيّرُ حَيّداً *** أبا حَسَنَ مَأْمُومَةً فَتَقَطَّرا
وَنَحْنُ خَلَعْنَا مُلْكَهُ مِنْ نِظامِهِ *** بِصَريّةٍ سَيفٍ إِذْ عَلَا وَتَجَبَّرا
وَنَحْنُ كِرَامٌ فِي الصَّبَاحِ أَعَزَّةٌ *** إِذَا المَوْتُ بِالمَوْتِ ارْتَدَى وَتَأَزَّرا³

لا شك في أنّ مثل هذه المسألة لو كانت من اختلاق قُصاص معاوية لما بقي هذا
الموضوع التاريخي المهم خافياً عن أذهان المؤرخين والمحدثين . ويمكن فهم مدى دور الخوارج
في هذه المؤامرة من خلال معرفة هل هم تصرفوا فيها على نحو مستقل أم كانوا في عملهم
القدر هذا أداة بيد معاوية أو جلاوزته ؟ وكذلك من خلال النظر إلى كَيْفِيّة تنفيذ المؤامرة .
وهذه المسائل تتطلب التأمل والتمعن .

2 - دور معاوية

لا يوجد من الناحية التاريخية سند يمكن أن يعزو بوضوح مؤامرة قتل الإمام إلى معاوية .
ولكن توجد ثمة قرائن لا يمكن للباحث أن ينكر في ضوءها دور معاوية في هذه الواقعة .

1 . على از زبان علی (بالفارسية) : ص 164 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 5 ص 93 .

3 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 150 .

Sanki Kutam hikâyesini kurgulayarak ve o üçünün işiyle ilintilendirerek konunun zihinlerde daha iyi yerleşmesi planlanmıştır.”¹

İmam'ın (a.s) öldürülmesi olayı ve sebepleri konusunda gerçeğe daha yakın bilgi edinmek isteyen bir araştırmacının Hariciler, Muaviye ve Kutam'ın rollerini tek tek incelemesi gerekmektedir.

1- Haricilerin Rolü

İmam'ın (a.s) öldürülmesinde Haricilerin rolünün bulunduğu konusu İslam tarihinin inkâr edilmesi mümkün olmayan gerçeklerindendir. Haricilerin kendileri bizzat bu gerçeğe izan etmişler, bazen de bundan övgüyle söz etmişlerdir. İmran b. Hattan, İbn-i Mülcem'in eylemini öven şu kasideyi okumuştur:

O takvalıdan ne de büyük bir darbeydi ki onunla
Sadece Arşın sahibinin hoşnutluğunu satın almayı istemişti
Ondan söz ettiğimde muhakkak sayarım kendisini
Allah katında insanların amel terazisi en üstünü onu
İbn-i Ebu Meyyas Muradi ise şöyle der:

Biz idik Ebu'l Hasan Haydar'a darbe vurup kafasını yaran

Biz idik yükselen sonra da sağlamca inen kılıç darbesiyle onun hükümet nizamını bozan

Biz sabahın büyükleri ve azizleriyiz, ölüm, ölüm cübbesini giyip bezendiğinde.²

2- Muaviye'nin Rolü

Tarihi açıdan İmam'ın (a.s) öldürülmesinde Muaviye'nin planının olduğunu açık şekilde ispat edecek bir belge yoktur. Ancak araştırmacı birinin ortada olan birtakım karineler ışığında Muaviye'nin de bu olayda rolü olabileceğini inkâr etmesi mümkün değildir.

1-Ali ez-Zebani Ali, s.164.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.150.

لا شك في أنّ معاوية كان بصدد قتل الإمام ; وذلك لأنه كان يعلم جيداً بأنّه لن يصل إلى الخلافة طالما بقي عليّ (عليه السلام) حيّاً ، هذا من جهة ، ومن جهة أخرى فإنّ قتل الإمام في ساحة المعركة لم يكن أمراً ميسوراً ، بل إنّ تجربة وقعة صفين أثبتت لو أنّ هذه الحرب تكررت مرّة أخرى لانتهدت قطعاً بهزيمة معاوية والقضاء عليه . وعلى هذا فإنّ أفضل السبل لإزاحة الإمام عن الطريق هو اغتياله ، وهو عمل سبق له أن جرّبه مع مالك الأشتر الذي يعتبر من أفضل العناصر التي وقفت إلى جانب الإمام .

وكان أنجح أسلوب لتنفيذ الخطة هو تنفيذها على يد أنصار سابقين للإمام ; أي على يد بقايا الخوارج الذين دخلوا مؤخراً في صراع مع الإمام ، وكانوا يفكرون بالانتقام لقتلهم . وتوفرت لديهم الدواعي الكافية للإقدام على هذا العمل الخطير والخبث ، هذا فضلاً عن عدم إمكانية تتبع المؤامرة والوصول إلى الفاعل الأصلي ، ولعلّ هذا هو السبب الذي أدّى إلى عدم وجود أي سند تاريخي يثبت ارتباط هذه القضية بمعاوية . ومن الطبيعي أنّ أمثال هذه القرارات السريّة من قبل الحكومات ليست مما يمكن للمؤرخين الاطلاع عليه وتثنيته في كتبهم .

إحدى القرائن الأخرى الجديرة بالتأمل في هذا السياق هو دور الأشعث في هذه الواقعة ; فهو لم يكن مؤيداً للإمام من كلّ قلبه ، بل إنّّه هدّد الإمام بالقتل ، ووصفه الإمام علانية بالنفاق ، ولكن بما أنّه كان رئيساً لقبيلة كندة ، فإنّ الإمام كان ينتهج معه أسلوب المداراة ; لأنّ إبعاده عن الإمام كان يخلق له مشكلة مع تلك القبيلة الكبيرة وبمنعها من الوقوف إلى جانبه .

إنّ دور الأشعث في فرض التحكيم على الإمام ، واختيار أبي موسى للتحكيم وما تبع ذلك من وقائع ، ينمّ عن علاقاته الخفية بمعاوية . وعلى هذا الأساس فإنّ علمه المسبق بعملية الاغتيال قبل وقوعها ، وعلاقة ابن ملجم به قبل تنفيذ العملية يعدّ مؤشراً على وجود يد لدمشق في تلك الحادثة .

Muaviye'nin İmam'ı (a.s) öldürme peşinde olduğunda hiç şüphe yoktur. Zira o, İmam'ın hayatta olduğu sürece kendisinin hilafete ulaşamayacağını çok iyi biliyordu. Bununla birlikte İmam'ı savaş meydanında öldürmek mümkün görünmüyordu. Hatta Sıffin tecrübesi, bu savaşın tekrarlanması halinde kesinlikle Muaviye'nin hezimet ve ortadan kalkmasıyla sonuçlanacağını ispat etmişti. Dolayısıyla İmam'ı ortadan kaldırmanın en güzel yolu ona suikast düzenlemektir. Nitekim bunu daha önce İmam'ın en üstün adamlarından biri olan Malik Eşter konusunda da tecrübe etmişti.

Bu planını uygulamaya koymada en başarılı yöntem ise İmam'ın eski yarenlerinden, yani son zamanda İmam'la çatışmaya giren ve öldürülen arkadaşlarının intikamını düşünen Haricilerin kalıntılarından faydalanmaktır. Onlar açısından böylesine tehlikeli ve çirkin bir eylemi gerçekleştirmek için yeterli ölçüde neden vardı. Bununla birlikte böyle bir durumda planın asıl sahibine ulaşmak da imkânsız olacaktı. Belki de bu olayla Muaviye'nin ilgisi olduğunu ispat edecek hiçbir tarihi senedin bulunmayışına yol açan sebep de budur. Hükümetler tarafından alınan bu tür gizli kararlara tarihçilerin vakıf olmamaları ve bunları kitaplarında zikretmemeleri de doğaldır.

Bu hususta üzerinde düşünülmesi gereken karinelere biri de Eş'as b. Kays'ın bu olaydaki rolüdür. O, kalben İmam'la birlikte değildi. Hatta İmam'ı ölümle tehdit etmişti. İmam açıkça ona münafık demişti. Fakat o Kinde kabilesinin reisi olduğu için İmam kendisiyle geçinme yöntemini seçmişti. Zira onun İmam'dan uzaklaşması başka bir sorun yaratacak ve böylesine büyük bir kabilenin İmam'ın yanında durmasını engelleyecekti.

Eş'as'ın hakemiyeti ve Ebu Musa'nın hakem olarak seçilmesini İmam'a dayatmadaki rolü ve ardından ortaya çıkan olaylar onun Muaviye ile gizli ilişkiler içinde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte suikast olayını gerçekleştirmeden önce biliyor olması ve eylem öncesi İbn-i Mülcem'in onunla irtibata geçmesi de bu olayda Dimeşk elinin bulunduğu bir izi sayılmaktadır.

نقل ابن الدنيا عن أستاذه عبد الغفار أنه قال : «سَمِعْتُ غَيْرَ وَاحِدٍ يَذْكُرُ أَنَّ ابْنَ مُلْجَمٍ بَاتَ عِنْدَ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ ، فَلَمَّا أَسْحَرَ جَعَلَ يَقُولُ لَهُ : أَصَبَحْتَ»¹ .

ونقل الكثير من المؤرخين أَنَّ ابن ملجم عندما مَرَّ بالأشعث عند المسجد قبل الإقدام على عملية الاغتيال ، قال له : «التَّجَاءُ التَّجَاءُ لِحَاجَتِكَ فَقَدْ فَضَحَكَ الصُّبْحُ» . ولما سمع حُجْر بن عدي مقالته عرف مقصوده ، فقال له : «قَتَلْتَهُ يَا أَعْوَرُ»² ، وخرج من المسجد من ساعته ليبلغ الإمام بالقضية ، ولكنَّ الإمام كان قد دخل من باب آخر ، وعندما وصل حجر ، كان الرَّجُل قد ضرب الإمام !

يمكن لهذه القرائن أن تؤيد تدخل دمشق في اغتيال الإمام ، ولكن لا بمعنى نفي أي دور للخوارج في ذلك الاغتيال ، ولكن يعني أَنَّهُم أقدموا على هذا العمل تحت تأثير مكائد معاوية ولو عن طريق وسطاء ، مثلما يسري هذا الاحتمال على قضية فرض التحكيم على الإمام .

الشبهة الوحيدة التي يمكنها الطعن بهذا الرأي هي أَنَّهُ لو كانت لمعاوية يد في اغتيال الإمام لما انعكست هذه الحطة عليه وعلى رفيقه المقرب عمرو بن العاص . ويمكن الإجابة عن هذه الشبهة بالقول :

أولاً : يحتمل أَنَّ الضربة التي أصابت ألية معاوية ، كانت - مثل قتل شخص آخر بدلاً من عمرو بن العاص - لعبة سياسية لكي يواجه الحاكم الجديد مشاكل أقل مع الناس .
ثانياً : في المؤامرات غير المباشرة التي تحوكمها وتنفذها العناصر المعارضة ، كثيراً ما تطال نيران تلك المؤامرات المخططين الأصليين وخاصة في ذلك العصر الذي كانت تنعدم فيه وسائل الاتصال السريع .

1 . مقتل أمير المؤمنين (عليه السلام) لابن أبي الدنيا : ص 36 ح 23 .

2 . راجع : ص 265 ح 2935 و 2936 .

İbn-i Ebu'd-Dünya, kendi üstadı olan Abdulgaffar'dan şöyle nakletmiştir: “Birçoğundan duyduğuma göre İbn-i Mülcem gece Eş’as’ın yanında idi. Seher vakti olduğunda ona şöyle diyordu: Sabah oldu.”¹

Birçok tarihçinin nakline göre İbn-i Mülcem İmam’a (a.s) yönelik suikast eylemini gerçekleştirmeden önce camide Eş’as’ın önünden geçtiğinde Eş’as ona dedi ki: “İşini yapmak için elini çabuk tut, acele et ki sabah seni ortaya çıkardı!”

Hucr b. Adiy onun sözünü işitince maksadını anladı ve dedi ki: “Ey tek gözlü! Onu öldürdün mü?”² Hemen olayı İmam’a (a.s) haber vermek için camiden dışarı çıktı. Fakat İmam (a.s) başka bir kapıdan girmişti. Hucl b. Adiy’in dediği gibi adam İmam’a (a.s) darbeyi vurmuştu!

Bu karineler İmam’a (a.s) suikast olayında Dimeşk elinin olduğunu desteklemektedir. Fakat bu, Haricilerin bu suikastta hiçbir rolü olmadığı anlamına gelmez. Onlar birtakım aracılar vasıtasıyla da olsa bu eylemi Muaviye’nin hilelerinin etkisi altında gerçekleştirmişlerdir. Nitekim aynı ihtimal hakemiyet olayının İmam’a (a.s) dayatılması konusunda da geçerlidir.

Bu görüşü kusurlu kılabilen tek şüphe şudur: Eğer İmam’a suikast eyleminde Muaviye’nin parmağı olsaydı bu plan kendisi ve en yakın arkadaşı olan Amr b. As’ı kapsamına almazdı.

Bu şüpheyi şu cevap verilebilir:

Birincisi şu ki; Muaviye’nin kalçasına isabet eden darbe, [aynen başka birinin Amr b. As’ın yerine öldürülmesi gibi] yeni hâkimin halkla daha az sıkıntı yaşaması için oynanmış siyasi bir oyun olabilir.

İkincisi de şudur; muhalif unsurların dolaylı yollardan planlayıp uygulamaya koydukları tuzaklarda çoğu zaman asıl planlayıcılar söz konusu tuzakların kurbanı olabilmektedirler. Bu, özellikle de hızlı iletişim araçlarının bulunmadığı o günkü şartlarda iyi anlaşılır.

1-Makel-i Emirülmüminin (a.s), İbn-i Ebu'd-Dünya, s.36, h.23.

2-Bkz. s.265, h.2935 ve 2936.

3 - دور قطام

ذهب المؤرخون إلى الإفراط والتفريط فيما يخص دور قطام في مقتل أمير المؤمنين . فالبعض جعل لها في هذه الحادثة دوراً أساسياً ، ولعلّ أول مؤرخ بالغ في تضخيم دور قطام في مؤامرة القتل ، هو ابن أعم . ونقل كتاب بحار الأنوار عن كتاب مجهول هذه القصة على صورة رواية غرامية . وعندما وقعت هذه القصة بيد القاص المسيحي جرجي زيدان ، جعل لها أغصاناً وفروعاً كثيرة . وفي مقابل ذلك شكك مؤرخون معاصرون من خلال عرضهم لبعض الإشكالات والتناقضات الموجودة في هذه القصة ، في أصل وجود مثل هذه القضية في قتل الإمام(عليه السلام) .

ويبدو أنّ أصل وجود قطام ودورها في مؤامرة اغتيال الإمام شيء لا يمكن إنكاره . بيد أنّ الحكايات التي جاءت بهذا الخصوص في فتوح ابن أعم وفي بحار الأنوار ، وفي كتاب جرجي زيدان لا واقع لها .

تتفق مصادر قديمة كالطبقات الكبرى (م230) ، الإمامة والسياسة (م276) ، أنساب الإشراف (م279) ، الأخبار الطوال (م282) والكمال للمبرد (م285) ، مقاتل الطالبين (م356) على دور امرأة اسمها قطام قُتل أبوها وأخوها - وفي بعض النصوص عمها - في معركة النهروان ، مما جعلها تحقد على الإمام وتشارك في مؤامرة اغتياله ، وكانت على صلة بـ ابن ملجم . وعلى هذا لا يمكن إنكار أصل القصة بهذه البساطة . ولكن يمكن التشكيك في كفيّتها . وأما ما جاء منها على شكل رواية ابن أعم أو كتاب مجهول نقل عنه بحار الأنوار ، فهو باطل قطعاً . وربما يمكن القول بأنّ أقرب النصوص إلى الواقع هو النص الذي جاء في كتابي أنساب الأشراف والإمامة والسياسة الذي جاء فيه :

«قَدِمَ ابْنُ مُلْجَمِ الْكُوفَةَ وَكَتَمَ أَمْرَهُ، وَتَزَوَّجَ امْرَأَةً يُقَالُ لَهَا: قُطَامُ بِنْتُ عُلْقَمَةَ، وَكَانَتْ خَارِجِيَّةً، وَكَانَ عَلِيٌّ قَدْ قَتَلَ أَخَاهَا فِي حَرْبِ الْخَوَارِجِ، وَتَزَوَّجَهَا عَلَى أَنْ يَقْتُلَ عَلِيًّا فَأَقَامَ عِنْدَهَا مُدَّةً، فَقَالَتْ لَهُ فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ وَهُوَ مُخْتَفٍ: لَطَالَمَا أَحْبَبْتُ الْمَكَّةَ عِنْدَ أَهْلِكَ وَأَضْرَيْتُ عَنْ الْأَمْرِ الَّذِي جِئْتُ بِسَبَبِهِ، فَقَالَ: إِنَّ لِي وَقْتًا وَأَعِدْتُ فِيهِ أَصْحَابِي وَلَنْ أَجَاوِزَهُ»¹.

1 . الإمامة والسياسة: ج1 ص180 ، أنساب الأشراف: ج3 ص253 نحوه .

3- Kutam'ın Rolü

Tarihçiler Emirülmüminin'in (a.s) öldürülmesi konusunda Kutam'a ait rol hususunda ifrat ve tefrite düşmüşlerdir. Bazıları bu olayda ona başrolü biçmişlerdir. Bu cinayet eyleminde Kutam'ın rolünü çok büyüten ilk tarihçi belki de İbn-i Asem'dir. Biharu'l-Envar kitabı da bu olayı bir aşk romanı şeklinde sunan bir rivayeti meçhul bir kitaptan nakletmiştir. Bu hikâye bir roman yazarı olan Hristiyan Corci Zeydan'ın eline düştüğünde ise ona birçok yeni dallar ve budaklar eklemiştir. Bazı muasır tarihçiler ise bu hikâyede bulunan soru işaretleri ve çelişkiler yüzünden İmam'ın öldürülmesinde bu olayın aslını sorgulamışlardır.

İmam'a (a.s) suikast olayında Kutam'ın bulunduğu ve rolü olduğunun aslı inkâr edilemeyecek bir konudur. Bununla birlikte İbn-i Asem'in "el-Fütuh" kitabında, Biharu'l-Envar'da ve Corci Zeydan'ın kitabında anlatılanlar gerçek dışı şeylerdir.

et-Tabakatu'l-Kubra (ö.230), el-İmamet ve's-Siyase (ö.276), Ensabu'l-Eşraf (ö.279), el-Ahbaru't-Tival (ö.282), el-Kamil (Muberrred) (ö.285) ve Makatilu't-Talibiyyin (ö.356) gibi eski kaynaklar, babası ve kardeşi [bazı kaynaklarda ise amcası] Nehrevan'da öldürülmüş Kutam isminde bir kadının bu yüzden İmam'a (a.s) kin beslediği, ona suikast planına iştirak ettiği ve İbn-i Mülcem'le de ilişkisi olduğu hususunda ittifak etmektedirler. Dolayısıyla hikâyenin aslını inkâr etmek o kadar da basit değildir. Ancak onun ne şekilde olduğu konusu sorgulanabilir. Elbette bu konuda İbn-i Asem'in rivayeti şeklinde zikredilenler veya Biharu'l-Envar'ın meçhul bir kitaptan naklettikleri kesinlikle asılsızdır. Belki de bu konudaki metinler arasında Ensabu'l-Eşraf kitabında ve el-İmamet ve's-Siyase kitabında zikredilen şu metin gerçeğe en yakın sözdür:

İbn-i Mülcem Küfe'ye geldiğinde işini gizli tutmaktaydı. Alkeme'nin kızı olan Kutam isminde bir kadınla evlendi. [O Haricilerdendi]. Ali (a.s), Haricilerle yaptığı savaşta onun kardeşini öldürmüştü. İbn-i Mülcem Ali'yi (a.s) öldürme karşılığında onunla evlenmişti. Bir süre onun yanında kaldı. Kutam, hep saklanmakta olan İbn-i Mülcem'e bir gün dedi ki: 'Uzun süredir ailenin yanında kalmaktan hoşlanmış olmalısın ki yapmak için gelmiş olduğun işe arkanı dönmüşsün!' İbn-i Mülcem dedi ki: "Arkadaşlarımla kendim için belirlediğim bir vakit var, onu geçecek değilim."¹

1-el-İmamet ve's-Siyase, c.1, s.180; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.253.

الفصل الرابع اغتيال الإمام

1 / 4

ليلة التاسع عشر

2920 . الإرشاد عن عثمان بن المغيرة: لَمَّا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَتَعَشَّى لَيْلَةً عِنْدَ الْحَسَنِ وَلَيْلَةً عِنْدَ الْحُسَيْنِ وَلَيْلَةً عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ ، وَكَانَ لَا يَزِيدُ عَلَى ثَلَاثِ لُحُمٍ ، فَقِيلَ لَهُ فِي لَيْلَةٍ مِنْ تِلْكَ اللَّيَالِي فِي ذَلِكَ ، فَقَالَ : يَأْتِينِي أَمْرُ اللَّهِ وَأَنَا خَمِيصٌ¹ ، إِنَّمَا هِيَ لَيْلَةٌ أَوْ لَيْتَانِ . فَأُصِيبَ (عليه السلام) فِي آخِرِ اللَّيْلِ² .

2921 . الإرشاد عن أم موسى - خادمة علي (عليه السلام) وهي حاضنة فاطمة ابنته - : سَمِعْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) يَقُولُ لِابْنَتِهِ أُمِّ كُلْثُومٍ : يَا بَنِيَّةُ ، إِنِّي أَرَانِي قَلَّ مَا أَحْبَبَكُم .

قَالَتْ : وَكَيْفَ ذَلِكَ ، يَا أَبَتَاهُ ؟

قَالَ : إِنِّي رَأَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَنَامِي وَهُوَ يَمَسْحُ الْعُبَارَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ : يَا عَلِيُّ ، لَا عَلَيْكَ ، قَدْ قُضِيَ مَا عَلَيْكَ .
قَالَتْ : فَمَا مَكُنَّا إِلَّا ثَلَاثًا حَتَّى ضُرِبَ تِلْكَ الضَّرْبَةُ ، فَصَاحَتْ أُمُّ كُلْثُومٍ فَقَالَ : يَا بَنِيَّةُ لَا تَفْعَلِي ، فَإِنِّي أَرَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يُشِيرُ إِلَيَّ بِكَفِّهِ :

1 . رجل خَمِيص : إذا كان ضامِر البطن (النهاية : ج 2 ص 80) .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 14 و ص 320 ، كشف الغمة : ج 2 ص 60 وفيهما «ابن عباس» بدل «عبد الله بن جعفر» ، الخرائج والجرائح : ج 1 ص 201 ح 41 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 271 ، إعلام الوری : ج 1 ص 309 ؛ الكامل في التاريخ : ج 2 ص 434 وفيه «أبي جعفر» بدل «عبد الله بن جعفر» ، أسد الغابة : ج 4 ص 111 ح 3789 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 555 وفيه «ابن عباس» بدل «عبد الله بن جعفر» . والأصح «عبد الله بن جعفر» لأنه زوج زينب بنت الإمام علي (عليه السلام) كما أشار إليه في المناقب لابن شهر آشوب وإعلام الوری .

Dördüncü Fasıl

İMAM'A (A.S) SUİKAST

1/4

ON DOKUZUNCU GECE

2920-el-İrşad [Osman b. Muğayre'den]: Ramazan ayı girince Emirülmüminin (a.s) bir gece İmam Hasan'ın (a.s) yanında, bir gece İmam Hüseyin'in (a.s) yanında ve bir gece Abdullah b. Cafer'in yanında iftar ediyordu; üç lokmadan da fazla yemiyordu. Bu gecelerden birinde ona bunun sebebini sorduklarında şöyle buyurdu: 'Allah'ın emri bana geldiğinde karnım boş olsun. Sadece bir veya iki gece kalmıştır!' Nitekim o gecenin sonunda terör edildi.¹

2921-el-İrşad [Ali'nin (a.s) hizmetçisi ve kızı Fatıma'nın bakıcısı olan Ummu Musa'dan]: Ali'nin (a.s) kızı Ummu Kulsum'a şöyle söylediğini duydum: Ey kızım! Doğrusu ben sizinle çok az bir zaman birlikte olacağımı görüyorum.

Ummu Kulsum: Nasıl yani babacığım!

Ali (a.s): Ben rüyamda Allah'ın Peygamberini (s.a.a) gördüm; yüzündeki tozu temizliyor ve şöyle buyuruyordu: Ya Ali üzülme! Üzerindeki işi yerine getirdin.

Ummu Musa diyor ki: Sadece üç gece geçmişti ki İmam'a o darbe vuruldu. Ummu Kulsum feryad-u figan edince İmam buyurdu ki: Kızım, böyle yapma! Ben Resulullah'ı (s.a.a) görüyorum, eliyle bana işaret ediyor:

1-el-İrşad, c.1, s.14 ve s.320; Keşfu'l-Gumme, c.2, s.60, bu iki kaynakta "Abdullah b. Cafer" yerine "İbn-i Abbas"; el-Haraic ve'l-Cerai, c.1, s.201, h.41; el-Menakib, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.271; İlamu'l-Vera, c.1, s.309; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.434, bu kaynakta "Abdullah b. Cafer" yerine "Ebu Cafer" diye gelmiştir; Usdu'l-Gabe, c.4, s.111, h.3789; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.555, bu kaynakta "Abdullah b. Cafer" yerine "Abdullah b. Abbas" gelmiştir, ancak doğrusu Abdullah b. Cafer'dir. Zira o, İmam Ali'nin (a.s) kızı Zeyneb'in kocasıdır. Nitekim el-Menakib (İbn-i Şehrâşub) ve İlamu'l-Vera kitapları buna işaret etmiştir.

يا عَلِيَّ ، هَلُمَّ إِلَيْنَا ، فَإِنَّ مَا عِنْدَنَا هُوَ خَيْرٌ لَكَ¹ .

2922 . الإمام الحسن (عليه السلام) : أَتَيْتُهُ [عَلِيّاً (عليه السلام)] سَجَرًا فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ : إِنِّي بْتُ اللَّيْلَةَ أُوقِظُ أَهْلِي ، فَمَلَكْنِي عَيْنَايَ وَأَنَا جَالِسٌ فَسَنَحَ لِي رَسُولُ اللَّهِ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا لَقِيتُ مِنْ أُمَّتِكَ مِنَ الْأَوْدِ وَاللَّدِدِ ؟

فَقَالَ لِي : أَدْعُ اللَّهَ عَلَيْهِمْ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ أَبْدِلْنِي بِهِمْ خَيْرًا لِي مِنْهُمْ وَأَبْدِلْهُمْ شَرًّا لَهُمْ مِنِّي² .

2923 . الإمام الحسين (عليه السلام) : قَالَ لِي عَلِيٌّ : سَنَحَ لِي اللَّيْلَةَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَنَامِي ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَا لَقِيتُ مِنْ أُمَّتِكَ مِنَ الْأَوْدِ وَاللَّدِدِ ؟

قَالَ : أَدْعُ عَلَيْهِمْ . قُلْتُ : اللَّهُمَّ أَبْدِلْنِي بِهِمْ مَنْ هُوَ خَيْرٌ لِي مِنْهُمْ ، وَأَبْدِلْهُمْ بِي مَنْ هُوَ شَرٌّ مِنِّي . فَخَرَجَ ، فَضَرَبَهُ الرَّجُلُ³ .

2924 . مسند أبي يعلى عن أبي صالح عن الإمام علي (عليه السلام) : رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) فِي مَنَامِي فَشَكَوْتُ إِلَيْهِ مَا لَقِيتُ مِنْ أُمَّتِهِ ، مِنَ الْأَوْدِ وَاللَّدِدِ ، فَبَكَيْتُ فَقَالَ لِي : لَا تَبْكِي يَا عَلِيٌّ ، وَالتَّقَتْ ، فَالتَقْتُ فَإِذَا رَجُلَانِ يَتَصَعَّدَانِ ، وَإِذَا جَلَامِيدُ يُرْضَخُ بِهَا رُؤُوسُهُمَا حَتَّى تُفْصَخَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ - أَوْ قَالَ : يَعُودُ - .

1 . الإرشاد : ج 1 ص 15 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 311 ، روضة الواعظين : ص 151 ؛ المناقب للخوارزمي : ص 387 ح 402 وفيه إلى «قضيت ما عليك» .

2 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 36 ، أسد الغابة : ج 4 ص 113 ح 3789 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 559 كلاهما عن محمد بن سعد ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 255 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 434 ، مقاتل الطالبين : ص 53 عن أبي عبد الرحمن السلمي ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 180 والأربعة الأخيرة نحوه ؛ نهج البلاغة : الخطبة 70 .

3 . أسد الغابة : ج 4 ص 112 ح 3789 عن أبي عبد الرحمن السلمي وفي آخره «كذا في هذه الرواية : الحسين بن علي ، وإنما هو الحسن» .

“Ya Ali, yanımıza gel. Bizim yanımızda olan senin için daha hayırlıdır.”¹

2922-İmam Hasan (a.s): Seher vakti [Ali’nin (a.s)] yanına geldim ve onunla oturdum. Buyurdu ki: Ben ailemi uyandırabilmek için gece uyanık kalmıştım. Sonra oturduğum halde uyku bastırdı, gözlerim kapandı. Aniden Resulullah’ı (s.a.a) gördüm. Dedim ki: Ya Resulallah! Ümmetinden ne sıkıntılar ve düşmanlıklar gördüm!

Resulullah (s.a.a) “Onlara beddua et!” diye buyurdu. Dedim ki: Allahım, onlardan daha hayırlısını ver bana ve benden daha kötüsünü musallat kıl onlara!²

2923-İmam Hüseyin (a.s): Ali (a.s) bana dedi ki: Bu gece uykumda Resulullah’ı (s.a.a) gördüm. Dedim ki: Ya Resulallah! Ümmetinden ne sıkıntılar ve düşmanlıklar gördüm!

Resulullah (s.a.a) “Onlara beddua et!” diye buyurdu. Dedim ki: “Allahım, onlardan daha iyisini bana ver ve benden daha kötüsünü onlara musallat et.” Sonra Ali (a.s) dışarı çıktı ve adam ona darbeyi vurdu.³

2924-Müsned-i Ebu Yelâ [Ebu Salih İmam Ali’den (a.s)]: Uykumda Peygamberi (s.a.a) gördüm ve ümmetinden çektiğim eğrilikler ve düşmanlıkları kendisine şikâyet edip ağladım. Bana “Ya Ali, ağlama!” diye buyurdu ve baktı. Ben de baktığımda derin ah ve nefes çeken iki kişi gördüm; sert kayalarla başlarına vuruyorlardı onların. Başları yarılıyor, yaralanıyordu. Sonra (önceki haline) geri dönüyordu.”

1-el-İrşad, c.1, s.15; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.311; Ravzatu’l-Vaizin, s.151; el-Menakıb, Harezmi, s.387, h.402, bu kaynakta “üzerindeki işi yerine getirdin” cümlesine kadar.

2-et-Tabakatu’l-Kubra, c.3, s.36; Usdu’l-Gabe, c.4, s.113, h.3789; Tarih-i Dımeşk, c.42, s.559, her ikisi de Muhammed b. Sâd’dan; Ensabu’l-Eşraf, c.3, s.255; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.434; Mekatilu’t-Talibin, s.53, Abdurrahman b. Selma’dan rivayet etmiştir; el-İmamet ve’s-Siyase, c.1, s.180; Nehcü’l-Belaga, 70. Hutbe.

3-Usdu’l-Gabe, c.4, s.112, h.3789, Ebu Abdurrahman Silmi’den rivayet etmiştir; bu kaynağın sonunda ise şu ilavede bulunmuş: “Bu rivayette Hüseyin b. Ali (a.s) olduğu gibi Hasan’da (a.s) vardır.”

قال : فَعَدَوْتُ إِلَى عَلِيٍّ كَمَا كُنْتُ أَغْدُو عَلَيْهِ كُلَّ يَوْمٍ ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْحَرَاظِينَ لَقِيتُ النَّاسَ فَقَالُوا : قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ¹ .

2925 . الإرشاد عن الحسن البصري : سَهَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ بِنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فِي اللَّيْلَةِ الَّتِي قُتِلَ فِي صَبِيحَتِهَا ، وَلَمْ يَخْرُجْ إِلَى الْمَسْجِدِ لِصَلَاةِ اللَّيْلِ عَلَى عَادَتِهِ ، فَقَالَتْ لَهُ ابْنَتُهُ أُمُّ كَلْثُومٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهَا - : مَا هَذَا الَّذِي قَدْ أَسْهَرَكَ ؟ فَقَالَ : إِنِّي مَقْتُولٌ لَوْ قَدْ أَصَبَحْتُ .

وَأَتَاهُ ابْنُ التَّبَّاحِ فَأَذَنَهُ بِالصَّلَاةِ ، فَمَشَى غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ رَجَعَ ، فَقَالَتْ لَهُ ابْنَتُهُ أُمُّ كَلْثُومٍ : مُرْ جَعْدَةَ فَلْيُضِلِّ بِالنَّاسِ . قَالَ : نَعَمْ ، مُرُوا جَعْدَةَ فَلْيُضِلِّ . ثُمَّ قَالَ : لَا مَقَرَّ مِنَ الْأَجْلِ ، فَخَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ² .

2926 . الإرشاد : رُوِيَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) سَهَرَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ ، فَأَكْثَرَ الْخُرُوجَ وَالتَّنَظَّرَ فِي السَّمَاءِ وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ مَا كَذَبْتُ وَلَا كُذِّبْتُ ، وَإِنِّي اللَّيْلَةَ الَّتِي وُعدْتُ بِهَا ، ثُمَّ يُعَاوِدُ مَضْجَعَهُ ، فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ شَدَّ إِزَارَهُ وَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ :

أَشَدُّ حَيَاظِيكَ لِلْمَوْتِ *** فَإِنَّ الْمَوْتَ لَا قِيَّكَ

وَلَا تَجَرَّعَ مِنَ الْمَوْتِ *** إِذَا حَلَّ بِوَادِيكَ

فَلَمَّا خَرَجَ إِلَى صَحْنِ الدَّارِ اسْتَقْبَلَتْهُ الْإِوْرُ فَصَحَنَ فِي وَجْهِهِ ، فَجَعَلُوا يَطْرُدُونَهُ فَقَالَ : «دَعُوهُنَّ فَإِنَّهُنَّ نَوَائِحُ» ، ثُمَّ خَرَجَ فَأَصِيبَ (عليه السلام)³ .

1 . مسند أبي يعلى : ج 1 ص 269 ح 516 ; الإرشاد : ج 1 ص 15 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 311 ، الخزائج والجرائح : ج 1 ص 233 ح 78 وفيهما إلى «رؤوسهما» ، إعلام الوری : ج 1 ص 310 نحوه وفيها «مصفدان» بدل «يتصفدان» .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 16 ، خصائص الأنظمة (عليهم السلام) : ص 63 نحوه ، روضة الواعظين : ص 151 ، إعلام الوری : ج 1 ص 310 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 430 ح 782 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 310 كلاهما نحوه .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 16 ، خصائص الأنظمة (عليهم السلام) : ص 63 نحوه ، روضة الواعظين : ص 151 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 310 ، إعلام الوری : ج 1 ص 311 وفيها «دعوهنَّ فَإِنَّهُنَّ صَوَانِحُ تَتَّبِعُهَا نَوَائِحُ» ; مروج الذهب : ج 2 ص 425 نحوه .

Ebu Salih diyor ki: Her sabah olduğu gibi o sabah da Ali'nin (a.s) evine doğru yola çıktım. Harrazin pazarına vardığımda birbirlerine "Emirülmüminin öldürüldü!" diyen insanlarla karşılaştım.¹

2925-el-İrşad [Hasan Basri'den]: Emirülmüminin (a.s), sabahında şehit edildiği geceyi uyumaksızın geçirdi. Her zamanki âdetinin aksine gece namazı için camiye gitmedi. Kızı Ummu Kulsum (Allah ona rahmet etsin) ona "Seni bu gece uyutmayan şey nedir?" diye sorduğunda buyurdu: "Sabah olduğunda öldürüleceğim."

İbn-i Nebbah Emirülmüminin'in (a.s) yanına geldi ve ona namaz vaktinin girdiğini bildirdi. İmam (a.s) azıcık yürüdü, sonra geri döndü. Ummu Kulsum "Cemaate namaz kıldırması için Cade'yi gönder" dedi. İmam (a.s) "Evet, Cade'ye söyleyin namazı kılsın" buyurdu. Ancak daha sonra, "Ecelden kaçış olmaz" dedi ve camiye doğru hareket etti.²

2926-el-İrşad: Rivayete göre o gece Emirülmüminin (a.s) uyumamıştı. Çokça dışarı çıkıyor ve gökyüzüne bakarak şöyle diyordu: "Valahi yalan söylemedim ve bana yalan söylenmemiştir; bu, bana vaad edilen gecenin ta kendisidir." Sonra da yatağına geri dönüyordu. Şafak sökünce kemerini bağladı ve dışarı çıktığında şöyle diyordu:

Kemerini ölüm için sağlam bağla
Ölüm seninle görüşecektir
Ölümden ötürü yas tutma
Ölüm senin vadine yerleştiğinde

Evin avlusuna çıktığında kazlar önüne çıkıp yüzüne karşı feryad ettiler. Onları Emirülmüminin'in (a.s) etrafından kovduklarında şöyle buyurdu: "Bırakın onları, zira onlar ağlayanlardır!" Daha sonra dışarı çıktı ve şehit edildi.³

1-Müsned-i Ebu Yelâ, c.1, s.269, h.516; el-İrşad, c.1, s.15; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.311; el-Haraic ve'l-Ceraih, c.1, s.233, h.78, bu kaynakta "sert kalyalarla başlarına vuruyorlardı onların." cümlesine kadar olan bölüm gelmiştir; İlamu'l-Vera, c.1, s.310.

2-el-İrşad, c.1, s.16; Hasaisu'l-Eimme (a.s), s.63; Ravzatu'l-Vaizin, s.151; İlamu'l-Vera, c.1, s.310; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.430, h.782; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.310.

3-el-İrşad, c.1, s.16; Hasaisu'l-Eimme (a.s), s.63; Ravzatu'l-Vaizin, s.151; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.310; İlamu'l-Vera, c.1, s.311; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.425.

- 2927 . فضائل الصحابة عن الحسن بن كثير عن أبيه : خَرَجَ عَلَيَّ إِلَى الْفَجْرِ فَأَقْبَلَ الْوَرُ يُصِحِّنَ فِي وَجْهِهِ فَطَرَدُوهُنَّ عَنْهُ . فَقَالَ : ذَرُوهُنَّ فَإِنَّهُنَّ نَوَائِحُ . فَضَرَبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ ¹ .
- 2928 . أنساب الأشراف عن الحسن بن بزيع : إِنَّ عَلِيًّا خَرَجَ اللَّيْلَةَ الَّتِي ضُرِبَ فِي صَبِيحَتِهَا فِي السَّحَرِ وَهُوَ يَقُولُ :
أَشْدُّ حَيَازِمَكَ لِلْمَوْتِ *** فَإِنَّ الْمَوْتَ لَأَقِيكَ
وَلَا تَجْزِعَنَّ مِنَ الْمَوْتِ *** إِذَا حَلَّ بِوَادِيكَ ²
- 2929 . مروج الذهب : كَانَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] يُكْثِرُ مِنْ ذِكْرِ هَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ :
أَشْدُّ حَيَازِمَكَ لِلْمَوْتِ *** فَإِنَّ الْمَوْتَ لَأَقِيكَ
وَلَا تَجْزِعَنَّ مِنَ الْمَوْتِ *** إِذَا حَلَّ بِوَادِيكَ
وَسُمِعَا مِنْهُ فِي الْوَقْتِ الَّذِي قُتِلَ فِيهِ ، فَإِنَّهُ قَدْ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، وَقَدْ عَسَرَ عَلَيْهِ فَتَحَ بَابِ دَارِهِ ، وَكَانَ مِنْ جُدُوعِ النَّخْلِ ، فَاقْتَلَعَهُ وَجَعَلَهُ نَاجِيَةً ، وَانْخَلَّ إِزَارُهُ ، فَشَدَّهُ وَجَعَلَ يُنْشِدُ هَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ الْمُتَقَدِّمَيْنِ ³ .
- 2930 . الفتوح : جَاءَ عَلِيٌّ (رحمه الله) إِلَى بَابِ دَارِ مُفْتَحَةَ لِيُخْرِجَ ، فَتَعَلَّقَ الْبَابُ بِمِزْرَرِهِ فَحَلَّ مِزْرَرُهُ وَهُوَ يَقُولُ :

1 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 560 ح 944 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 555 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 434 ، أسد الغابة : ج 4 ص 112 الرقم 3789 ، الفتوح : ج 4 ص 277 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 13 نحوه ؛ الإرشاد : ج 1 ص 17 ، روضة الواعظين : ص 151 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 310 نحوه ، إعلام الوری : ج 1 ص 311 وفي الثلاثة الأخيرة «فإنهن صوائح تتبعها نوائح» ، الخرائج والجرائح : ج 1 ص 201 ح 41 نحوه وراجع تاريخ البعقوبي : ج 2 ص 212 .

2 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 259 ، المصنف لابن أبي شيبة : ج 6 ص 175 ح 28 عن هانئ ، الكامل للميرد : ج 3 ص 1121 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 183 ؛ خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 63 ، إعلام الوری : ج 1 ص 311 .

3 . مروج الذهب : ج 2 ص 429 .

2927-Fazailu's-Sahabe [Hasan b. Kesir babasından]: Ali (a.s) sabah namazı için dışarı çıktığında kazlar önüne çıkıp yüzüne karşı fer-yat etmeye başladılar. Onları kovduklarında Hz. Ali (a.s) şöyle buyurdu: “Bırakın onları! Zira onlar ağlayanlardır!” Daha sonra İbn-i Mül-cem ona (kılıçla) bir darbe vurdu.¹

2928-Ensabu'l-Eşraf [Hasan b. Bezi'den]: Ali (a.s), sabahında vu-rulduğu gecenin seher vakti dışarı çıktığında şöyle diyordu:

Kemerini ölüm için sağlam bağla

Ölüm seninle görüşecektir

Ölümünden ötürü yas tutma

Ölüm senin vadine yerleştiğinde²

2929-Murucu'z-Zeheb: Ali (a.s) şu iki beyti çok zikrederdi:

Kemerini ölüm için sağlam bağla ki ölüm seninle görüşecektir

Ölümünden ötürü yas tutma ki ölüm senin de vadine yerleşecektir

Hz. Ali (a.s) şehit edildiği zaman da kendisinden bu iki beyit işitil-di. Camiye doğru yola çıktığında hurma dallarından yapılmış olan evinin kapısı açılmadı. Onu kökünden söküp bir köşeye bıraktı. Ke-meri açıldı. Onu sağlamca bağladı ve yukarıdaki iki beyti okumaya başladı.³

2930-el-Fütuh: Ali (a.s), dışarı çıkmak için evin açılmış kapısına doğru hareket etti. Kemerini kapıya takılıverdi. Onu çözerken şöyle di-yordu:

1-Fazailu's-Sahabe , İbn-i Hanbel, c.2, s.560, h.944; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.555; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.434; Usdu'l-Gabe, c.4, s.112, no.3789; el-Fütuh, c.4, s.277; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.13; el-İrşad, c.1, s.17; Ravzatu'l-Vaizin, s.151; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.310; İlamu'l-Vera, c.1, s.311; el-Haraic ve'l-Ceraih, c.1, s.201, h.41. Ayrıca bkz. Tarih-i Yakubi, c.2, s.212.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.259; el-Musannef, İbn-i Ebu Şeybe, c.6, s.175, h.28, Ha-ni'den; el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1121; el-İmamet ve's-Siyase, c.1, s.183; Hasai-su'l-Eimme (a.s), s.63; İlamu'l-Vera, c.1, s.311.

3-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.429.

أشدُّ حَيَاظِيكَ لِلْمَوْتِ *** فَإِنَّ الْمَوْتَ لَا قِيَا
وَلَا تَجْزَعُ مِنَ الْمَوْتِ *** فَقَدْ حَلَّ بِوَادِيكَ
فَقَدْ أَعْرِفْ أَقْوَاماً *** وَإِنْ كَانُوا صَعَالِيكَ
مَسَارِيْعٌ¹ إِلَى النَّجْدَةِ *** وَلِلْعَنِي مُتَارِيكَ²

2931 . بحار الأنوار عن أم كلثوم بنت علي (عليه السلام) : لَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ تِسْعِ عَشْرَةِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ قَدِمْتُ إِلَيْهِ عِنْدَ إِفْطَارِهِ طَبَقاً فِيهِ قُرْصَانِ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ وَقِصْعَةٍ فِيهَا لَبَنٌ وَمِلْحٌ جَرِيشٌ ، فَلَمَّا فَرَّغَ مِنْ صَلَاتِهِ أَقْبَلَ عَلَيَّ فُطُورِهِ ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ وَتَأَمَّلَهُ حَزَّكَ رَأْسُهُ وَبَكَى بِكَاءٍ شَدِيداً عَالِياً ، وَقَالَ : يَا بُنَيَّةُ مَا ظَنَنْتُ أَنْ يَنْتَأَ تَسُوءُ أَبَاهَا كَمَا قَدْ أَسَاتِ أَنْتِ إِلَيَّ . قَالَتْ : وَمَا ذَا يَا أَبَاهُ ؟

قَالَ : يَا بُنَيَّةُ أَتُقَدِّمِينَ إِلَيَّ أَبِيكَ إِدَامِينَ فِي فَرْدٍ طَبَقَ وَاحِدٍ ؟ أَمْ تُرِيدِينَ أَنْ يَطُولَ وَقُوفِي عِنداً بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ ! أَنَا أُرِيدُ أَنْ أَتَّبِعَ أَخِي وَابْنَ عَمِّي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، مَا قُدِّمَ إِلَيْهِ إِدَامَانِ فِي طَبَقٍ وَاحِدٍ إِلَى أَنْ قَبَضَهُ اللَّهُ ، يَا بُنَيَّةُ مَا مِنْ رَجُلٍ طَابَ مَطْعَمُهُ وَمَشْرَبُهُ وَمَلْبَسُهُ إِلَّا طَالَ وَقُوفُهُ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يَا بُنَيَّةُ إِنَّ الدُّنْيَا فِي حَلَالِهَا حِسَابٌ وَفِي حَرَامِهَا عِقَابٌ يَا بُنَيَّةُ وَاللَّهِ لَا أَكُلُ شَيْئاً حَتَّى تَرْفَعِينَ أَحَدَ الْإِدَامِينَ ، فَلَمَّا رَفَعْتُهُ تَقَدَّمْتُ إِلَى الطَّلَامِ فَأَكَلْتُ قُرْصاً وَاحِداً بِالْمِلْحِ الْجَرِيشِ ، ثُمَّ حَمَدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَامَ إِلَى صَلَاتِهِ فَصَلَّى وَلَمْ يَزَلْ رَاكِعاً وَسَاجِداً وَمُبْتَهِلاً وَمُنْتَصِراً إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ ، وَيُكَثِّرُ الدُّخُولَ وَالْخُرُوجَ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَى السَّمَاءِ وَهُوَ قَلْبُ يَتَمَلَّمُ

قَالَتْ : وَلَمْ يَزَلْ تِلْكَ اللَّيْلَةَ قَائِماً وَقَاعِداً وَرَاكِعاً وَسَاجِداً ، ثُمَّ يُخْرِجُ سَاعَةً بَعْدَ سَاعَةٍ يَقْلِبُ طَرَفَهُ فِي السَّمَاءِ وَيَنْظُرُ فِي الْكَوَاكِبِ وَهُوَ يَقُولُ :

1 . في المصدر : «مصاريع» وهو تصحيف ، والصحيح ما أثبتناه كما في الديوان والمناقب .

2 . الفتوح : ج 4 ص 277 ؛ الديوان المنسوب إلى الإمام علي (عليه السلام) : ص 400 الرقم 317 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 310 كلاهما نحوه .

Kemerini ölüm için sağlam bağla ki ölüm seninle görüşecektir
 Ölümünden ötürü yas tutma ki ölüm senin de vadine yerleşecektir
 Birtakım kavimleri tanırım ki gerçi sıradan insanlardı
 Ama hayra süratle koşar, sapkınlıktan uzaklaşırdı onlar¹

2931-Biharu'l-Envar [Ali (a.s) kızı Ummu Kulsum'den]: Ramazan ayının on dokuzuncu gecesi olduğunda iftar vakti önüne içerisinde iki parça arpa ekmek bulunan bir tepsi ile içinde süt ve iri taşlı tuzun bulunduğu bir tabak bıraktım. Namazını tamamlayınca iftara yöneldi; ona bakınca düşünceye daldı; başını salladı, yüksek sesle ve şiddetlice ağladı. Şöyle buyurdu: “Kızım! Sanmazdım ki bir kız babasına, senin babana yaptığın gibi bir kötülük yapısın!” Dedim ki: ‘Nasıl bir kötülük baba?!’

Buyurdu: ‘Kızım! Babana bir tepside iki çeşit katık mı sunuyorsun? Yarın kıyametin gününde izzet ve celal sahibi Allah’ın huzurunda uzun süre bekletilmemi mi istiyorsun?! Ben kardeşim ve amcazadem Resulullah’a (s.a.a) tabi olmak istiyorum. Allah ruhunu alıncaya kadar asla önüne bir tepside iki çeşit katık bırakılmadı. Kızım! Yiyeceği, içeceği ve giyeceği güzel olan hiçbir kişi yoktur ki kıyamet günü izzet ve celal sahibi Allah’ın huzurunda uzun süre bekletilmemiş olsun. Kızım! Dünyanın helalinde hesap, haramında ise azap vardır... Kızım! Vallahi şu iki katıktan birisini kaldırmadığın sürece hiçbir şey yemeyeceğim!’

Sütü kaldırdığımda yemeğe yöneldi; bir parça ekmeği iri taşlı tuzla yedi. Sonra da Allah’a hamd-ü senada bulundu. Daha sonra kalkıp namaza durdu. Hep rükû, secde, münacat ve Yüce Allah’a yakarış halinde idi. Çokça içeri giriyor dışarı çıkıyordu, gökyüzüne bakıyordu; endişeliydi ve o tarafa bu tarafa dönüp duruyordu...

O gece hep ayakta, oturmuş halde, rükûda ve secde halindeydi. Zaman zaman dışarı çıkıyor ve bakışını gökyüzüne çeviriyor, yıldızlara bakıyordu ve şöyle diyordu:

¹-el-Fütuh, c.4, s.277; İmam Ali’ye (a.s) isnad edilen divan, s.400, no.317; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.310.

وَاللَّهِ مَا كَذَبْتُ وَلَا كُذِّبْتُ ، وَإِنَّمَا اللَّيْلَةُ الَّتِي وَعِدْتُ بِهَا ، ثُمَّ يَعُودُ إِلَى مُصَلَّاهُ وَيَقُولُ :
اللَّهُمَّ بَارِكْ لِي فِي الْمَوْتِ ، وَيُكْثِرُ مِنْ قَوْلٍ : إِيَّاكَ اللَّهُ وَإِيَّاكَ إِلِيهِ رَاجِعُونَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا
بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَيُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ وَآلِهِ ، وَيَسْتَغْفِرُ اللَّهَ كَثِيرًا .

قَالَتْ : فَلَمَّا رَأَيْتُهُ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ فَلَقًا مُتَمَلِّمًا كَثِيرَ الذِّكْرِ وَالِاسْتِغْفَارِ أَرِقْتُ مَعَهُ لَيْلَتِي
وَقُلْتُ : يَا أَبَتَاهُ مَا لِي أَرَاكَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ لَا تَذُوقُ طَعْمَ الرِّقَادِ ؟ قَالَ : يَا بُنَيَّةُ إِنَّ أَبَاكَ قَتَلَ
الْأَبْطَالَ وَخَاصَّ الْأَهْوَالَ وَمَا دَخَلَ الْخَوْفُ لَهُ جَوْفٌ¹ ، وَمَا دَخَلَ فِي قَلْبِي رُعبٌ أَكْثَرَ مِمَّا
دَخَلَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ ، ثُمَّ قَالَ : إِيَّاكَ اللَّهُ وَإِيَّاكَ إِلِيهِ رَاجِعُونَ . فَقُلْتُ : يَا أَبَاهُ مَا لَكَ تَنْعَى نَفْسَكَ
مُنْذُ اللَّيْلَةِ ؟ قَالَ : يَا بُنَيَّةُ قَدْ قَرَّبَ الْأَجَلَ وَانْقَطَعَ الْأَمَلُ . قَالَتْ أُمُّ كُلْثُومَ : فَبَكَيْتُ فَقَالَ
لِي : يَا بُنَيَّةُ لَا تَبْكِينَ فَإِنِّي لَمْ أَقُلْ ذَلِكَ إِلَّا بِأَعْهَدٍ إِلَيَّ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) .

ثُمَّ إِنَّهُ نَعَسَ وَطَوَى سَاعَةً ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ مِنْ نَوْمِهِ وَقَالَ : يَا بُنَيَّةُ إِذَا قَرَّبَ وَقْتُ الْأَذَانِ
فَاعْلَمِينِي . ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَا كَانَ عَلَيْهِ أَوَّلَ اللَّيْلِ مِنَ الصَّلَاةِ وَالِدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ إِلَى اللَّهِ سُبحَانَهُ
وَتَعَالَى .

قَالَتْ أُمُّ كُلْثُومَ : فَجَعَلْتُ أَرْقُبُ وَقْتُ الْأَذَانِ ، فَلَمَّا لَاحَ الْوَقْتُ أَتَيْتُهُ وَمَعِيَ إِنَاءٌ فِيهِ
مَاءٌ ، ثُمَّ أَيْقَظْتُهُ ، فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ وَقَامَ وَلَبَسَ ثِيَابَهُ وَفَتَحَ بَابَهُ ، ثُمَّ نَزَلَ إِلَى الدَّارِ وَكَانَ فِي
الدَّارِ إِرَازٌ قَدْ أُهْدِيَ إِلَى أَخِي الْحُسَيْنِ (عليه السلام) ، فَلَمَّا نَزَلَ خَرَجَ وَرَاءَهُ وَرَفَرَفَ
وَصَحَنَ فِي وَجْهِهِ ، وَكَانَ قَبْلَ تِلْكَ اللَّيْلَةِ لَمْ يَصْحَنَ . فَقَالَ (عليه السلام) : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
صَوَارِخُ تَلَبُّهُمُا نَوَائِحُ ، وَفِي عِدَاةٍ غَدَ يَظْهَرُ الْقَضَاءُ . فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَبَاهُ هَكَذَا تَتَطَيَّرُ ؟

1 . كذا في المصدر ، والصحيح : «وما دخل الخوف له جوفاً» ، أو «وما دخل الجوف له خوفٌ» .

“Vallahi yalan söylemedim ve bana yalan söylenmedi. Bu, bana vaad edilen gecedir.” Sonra namaz kıldığı yere geri dönüyor, “Allahım, ölümü benim için mübarek kıl!” diyordu. Şu sözü çok tekrarlıyordu: “İnna lillah ve inna ileyhi raciun/Biz Allah’tanız ve kuşkusuz ona döneceğiz. La havle vela kuvvete illa billahi’l Aliyyi’l Aziym/Üstün ve Yüce Allah’tan başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur.” Peygambere (s.a.a) salât-ü selam gönderiyor ve sık sık Allah’tan mağfiret diliyordu.

O gece onu endişeli, huzursuz, çokça zikir ve istiğfar söyler bir halde görünce ben de onunla birlikte geceyi uykusuz geçirdim. Dedim ki: ‘Babacığım! Ne olmuş ki bu gece uyku lezzetini tatmadığını görüyorum?!’ Buyurdu: ‘Kızım! Baban kahramanları öldürdü ve tehlikeli sahneler daldığında içine asla korku düşmedi. Bu gece olduğu kadar hiçbir zaman kalbime ürperti girmemiştir.’ Sonra “İnna lillah ve inna ileyhi raciun/Biz Allah’tanız ve kuşkusuz ona döneceğiz” dedi. Dedim ki: ‘Baba! Sana ne oluyor da gecenin başından beri kendi ölümünden haber veriyorsun?!’ Buyurdu ki: ‘Kızım! Ecel yaklaşmış, arzu kesilmiştir.’ Ummu Kulsum diyor ki: Bunun üzerine ağladım. Bana şöyle buyurdu: ‘Ağlama kızım! Zira ben bu sözü sadece Peygamberin (s.a.a) bana verdiği bir söze dayanarak söyledim.’

Sonra bir süre kıvrılıp hafif bir uykuya daldı. Daha sonra uykusundan uyandı ve şöyle buyurdu: ‘Kızım! Ezan vakti yaklaştığında bana haber ver.’ Sonra gecenin başından beri namaz, dua ve Yüce Allah ile münacat ettiği yere geri döndü.

Ummu Kulsum şöyle diyor: Ezan vaktini gözetliyordum. Vakit girdiğinde içinde su bulunan bir kapla yanına gittim. Sonra onu uyandırdım. Abdest aldı. Kalkıp elbisesini giydi ve kapıyı açtı. Evin bahçesine indi. Bahçede kardeşim Hüseyin’e (a.s) hediye edilmiş kazlar vardı. Babam indiğinde kazlar kanat çırparak arkasından dışarı çıktılar ve yüzüne karşı feryat ettiler. O geceden önce hiç feryat etmemişlerdi. Babam: “La ilahe illellah. Feryat edicilerdir ki ardından ağlayanlar olacaklar. Yarının sabahında ilahi kaza aşikâr olacak.” diye buyurdu. Dedim ki: ‘Baba! Böyle uğursuz mu konuşursun?’

فَقَالَ : يَا بُنَيَّةُ مَا مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ مَنْ يَتَطَيَّرُ وَلَا يُتَطَيَّرُ بِهِ ، وَلَكِنْ قَوْلُ جَرَى عَلَى لِسَانِي ، ثُمَّ قَالَ : يَا بُنَيَّةُ جِئْتِي عَلَيْكَ إِلَّا مَا أَطْلَقْتِيهِ ، فَقَدْ حَبَسْتَ مَا لَيْسَ لَهُ لِسَانٌ وَلَا يَقْدِرُ عَلَى الْكَلَامِ إِذَا جَاعَ أَوْ عَطَشَ ، فَأَطْعِمِيهِ وَأَسْقِيهِ وَإِلَّا خَلَى سَبِيلَهُ يَأْكُلُ مِنْ حَشَائِشِ الْأَرْضِ¹ .

2932 . تنبيه الخواطر عن إسماعيل بن عبد الله الصليحي : لَمَّا كَثُرَ الْإِخْتِلَافُ بَيْنَ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَفُتِلَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ تَخَوَّفْتُ عَلَى نَفْسِي الْفِتْنَةَ ، فَأَعْتَرَمْتُ عَلَى اعْتِرَالِ النَّاسِ ، فَتَنَحَّيْتُ إِلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ فَأَقَمْتُ فِيهِ حِينًا لَا أَدْرِي مَا فِيهِ النَّاسُ مُعْتَرِلًا لِأَهْلِ الْهَجْرِ وَالْإِرْجَافِ ، فَخَرَجْتُ مِنْ بَيْتِي لِبَعْضِ حَوَائِجِي وَقَدْ هَذَا اللَّيْلُ وَنَامَ النَّاسُ ، فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ يُنَاجِي رَبَّهُ وَيَتَضَرَّعُ إِلَيْهِ بِصَوْتِ شَيْءٍ وَقَلْبُ حَزِينٍ ، فَتَنُصْتُ² إِلَيْهِ وَأَصْغَيْتُ إِلَيْهِ مِنْ حَيْثُ لَا يَرَانِي ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ :

يَا حَسَنَ الصُّحْبَةِ ، يَا خَلِيفَةَ النَّبِيِّينَ ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ، الْبَدِئُ الْبَدِيعُ لَيْسَ مِثْلَكَ شَيْءٌ ، وَالْدَائِمُ غَيْرُ الْغَافِلِ ، وَالْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ ، أَنْتَ كُلَّ يَوْمٍ فِي شَأْنٍ ، أَنْتَ خَلِيفَةُ مُحَمَّدٍ وَنَاصِرُ مُحَمَّدٍ وَمُقْضِلُ مُحَمَّدٍ ، أَنْتَ الَّذِي أَسْأَلُكَ أَنْ تَنْصُرَ وَصِيَّ مُحَمَّدٍ وَخَلِيفَةَ مُحَمَّدٍ وَالْقَائِمَ بِالْقِسْطِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ ، اعْطِفْ عَلَيْهِ بِنَصْرٍ أَوْ تَوَقَّاهُ بِرَحْمَةٍ .

قَالَ : ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَقَعَدَ مِقْدَارَ التَّشَهُّدِ ، ثُمَّ إِنَّهُ سَلَّمَ فِيمَا أَحْسَبُ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ ، ثُمَّ مَضَى فَمَشَى عَلَى الْمَاءِ ، فَنَادَيْتُهُ مِنْ خَلْفِهِ : كَلِّمْنِي بِرَحْمَتِكَ اللَّهُ ، فَلَمْ يَلْتَفِتْ وَقَالَ : الْهَادِي خَلَقَكَ فَاسْأَلْهُ عَنْ أَمْرِ دِينِكَ . فَقُلْتُ : مَنْ هُوَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ ؟

1 . بحار الأنوار : ج 42 ص 276 ، قال العلامة المجلسي (قدس سره) في أوّل هذا النقل : « رأينا في بعض الكتب القديمة رواية في كيفية شهادته (عليه السلام) ؛ أوردنا منه شيئاً مما يناسب كتابنا هذا على وجه الاختصار » وهو نقل طويل ، أخذنا منه قياسات متفرقة في بيان شهادة مولانا أمير المؤمنين (عليه السلام) .

2 . كذا في المصدر ، ولعله تصحيف : « أنصت » .

Buyurdu ki: ‘Biz ehlibeytten uğursuz konuşan ve uğursuzluğa uğrayan hiç kimse yoktur. Ancak bu, benim dilime dökülen bir sözdür.’ Sonra şöyle devam etti: ‘Kızım! Üzerindeki hakkım için, şunları serbest bırak. Dili olmayan, acıktığında veya susadığında anlatma gücü olmayan şu hayvanları hapsetmişsin. O halde onlara yiyecek ver, su ver ya da serbest bırak da yeryüzündeki çerçöpten beslensinler.’¹

2932-Tenbihu'l-Havatir [İsmail b. Abdullah Sal'i'den]: Resulullah'ın (s.a.a) ashabı arasında ihtilaf çoğalınca ve Osman b. Affan öldürülünce fitneye düşmekten korktum. Halktan uzaklaşıp bir köşeye çekilmeye karar verdim. Deniz sahilinde bulunan bir bölgeye gidip bir süre orada kaldım. Böylece halkın arasında geçen sözlerden, eleştirilerden ve dedikoduculardan habersizdim. Bir gece bazı ihtiyaçlarımı temin etmek için evimden dışarı çıktım. Gece sakindi ve insanlar uykuya dalmışlardı. Deniz kıyısında Rabbiyle münacat edip yakarıшта bulunan, yanık sedası ve hüznü yüreği ile dua eden bir kişi gördüm. Yaklaştım ve beni görmeyeceği bir yerde durarak ona kulak kabarttım. Şöyle diyordu:

‘Ey hoş sohbet! Ey peygamberlerin halifesi! Ey merhametlilerin en merhametlisi! Ey başlatan ve örneksiz yaratan! Senin gibisi yoktur. Ebedisin, gaflet etmezsin; dirisin, asla ölmezsin. Sen her gün yeni bir iştesin. Sen Muhammed'in halifesisin, sen Muhammed'in yardımcısısın ve sen Muhammed'i üstün kılansın. Sen, kendisinden Muhammed'in vasisine, Muhammed'in halifesine ve Muhammed'den sonra adaleti ayakta tutana yardım etmesini istediğim zatsın. Ya yardımınla ona lütufta bulun veya rahmetinle canın al!’

Sonra başını kaldırdı ve teşehhüd zikri kadar oturdu. Sonra da zannımca önüne doğru selam verdi. Daha sonra gitti ve suyun üzerinde yürüdü. Ardından ona şöyle seslendim: “Benimle konuş! Allah sana rahmet etsin!” Fakat o bakmadı ve şöyle dedi: ‘Hidayetçi arkadadır. Dininle ilgili işini ona sor!’ Ben “O kimdir, Allah sana rahmet etsin?” diye sordum.

1-Biharul-Envar, c.42, s.276, Allame Meclisi bu rivayetin başlangıcında diyor ki: “Bazı eski kitaplarda İmam'ın şehadeti hakkında gördüğümüz bir rivayetin kitabımızla uygun olacak miktarını kısaca getirdik.” Bu, uzun bir rivayettir ve biz onun sadece Emirülmüminin'in (a.s) şehadeti ile ilgili olan bölümlerinden alıntı yaptık.

فَقَالَ : وَصِيٌّ مُحَمَّدٌ مِنْ بَعْدِهِ ، فَخَرَجْتُ مُتَوَجِّهًا إِلَى الْكُوفَةِ فَأَمْسَيْتُ دُونَهَا ، فَبِثُّ قَرِيبًا مِنَ الْحِيرَةِ ، فَلَمَّا أَجَنَيْتِ اللَّيْلُ إِذَا أَنَا بِرَجُلٍ قَدْ أَقْبَلَ حَتَّى اسْتَتَرَ بِرَايَتِهِ ، ثُمَّ صَفَّ قَدَمَيْهِ فَأَطَالَ الْمُنَاجَاةَ ، وَكَانَ فِيهَا قَالَ :

اللَّهُمَّ إِنِّي سِرْتُ فِيهِمْ مَا أَمَرَنِي رَسُولُكَ وَصَفَيْكَ فَظَلَمُونِي ، فَتَقَلَّتْ الْمُنَافِقِينَ كَمَا أَمَرْتَنِي فَجَهِلُونِي . وَقَدْ مَلَأْتُهُمْ وَمَلُونِي وَأَبْغَضْتُهُمْ وَأَبْغَضُونِي ، وَلَمْ تَبَقْ خَلَّةً أَنْتَظَرُهَا إِلَّا الْمُرَادِيَّ ، اللَّهُمَّ فَعَجِّلْ لَهُ الشَّقَاوَةَ وَتَعَمَّدَنِي بِالسَّعَادَةِ ، اللَّهُمَّ قَدْ وَعَدَنِي نَبِيِّكَ أَنْ تَتَوَفَّانِي إِلَيْكَ إِذَا سَأَلْتُكَ ، اللَّهُمَّ وَقَدْ رَغِبْتُ إِلَيْكَ فِي ذَلِكَ ، ثُمَّ مَضَى ، فَقَفَوْتُهُ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ ، فَإِذَا هُوَ عَلَيَّ بِنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) .

قَالَ : فَلَمْ أَلْبَثْ إِذْ نَادَى الْمُنَادِي بِالصَّلَاةِ ، فَخَرَجَ وَاتَّبَعْتُهُ حَتَّى دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَعَمَّمَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ - لَعَنَهُ اللَّهُ - بِالسَّيْفِ¹ .

2 / 4

فَجْرُ التَّاسِعِ عَشَرَ

2933 . الإمام الحسن (عليه السلام) : دَخَلَ ابْنُ التَّبَّاحِ [المُؤَدِّبُ] عَلَيْهِ [عَلَيْهِ] (عليه السلام) فَقَالَ : الصَّلَاةُ . فَأَخَذْتُ يَدَيْهِ ، فَقَامَ وَمَشَى ابْنُ التَّبَّاحِ بَيْنَ يَدَيْهِ وَمَشَيْتُ خَلْفَهُ ، فَلَمَّا خَرَجَ مِنَ الْبَابِ نَادَى : أَيُّهَا النَّاسُ الصَّلَاةُ ، الصَّلَاةُ - وَكَذَلِكَ كَانَ يَصْنَعُ فِي كُلِّ يَوْمٍ ، وَيَخْرُجُ وَمَعَهُ دِرْتُهُ يَوْقُظُ النَّاسَ - فَأَعْرَضَهُ الرَّجُلَانِ ، فَرَأَيْتُ بَرِيقَ السَّيْفِ وَسَمِعْتُ قَائِلًا يَقُولُ : الْحُكْمُ يَا عَلِيُّ لِلَّهِ لَا لَكَ . ثُمَّ رَأَيْتُ سَيْفًا ثَانِيًا ; فَأَمَّا سَيْفُ ابْنِ مُلْجَمٍ فَأَصَابَ جَبْهَتَهُ إِلَى قَرْنِهِ وَوَصَلَ إِلَى دِمَاعِهِ ، وَأَمَّا سَيْفُ ابْنِ بَجْرَةَ فَوَقَعَ فِي الطَّاقِ . وَقَالَ عَلِيُّ : لَا يَقْتُلَنَّكُمْ الرَّجُلُ² .

1 . تنبيه الخواطر : ج 2 ص 2 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 252 ح 54 .

2 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 255 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 36 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 559 ، أسد الغابة : ج 4 ص 113 ح 3789 وفيه «ابن التَّيَّاح» .

Dedi ki: ‘Muhammed’in kendisinden sonraki vasisidir.’ Bunun üzerine Küfe’ye doğru yola çıktım. Oraya varmadan önce akşam oldu. Geceyi “Hiyre” yakınlarında geçirdim. Gecenin karanlığı beni örttüğünde ileri doğru gelen bir adam gördüm. O bir tepenin arkasına saklandı. Sonra ayaklarını düz şekilde yere uzatıp uzun bir münacata başladı. Sözleri arasında şunlar vardı:

‘Allahım! Ben onlara senin elçin ve seçkin kulunun emrettiği şekilde davrandım. Fakat bana zulmettiler. Senin emrettiğin gibi münafıkları öldürdüm. Ancak kadrimi bilmediler. Ben onları yordum, onlar da beni usandırdı; kızdırdım onları, onlar da beni gazaplandırdı. Muradi’den başka bekleyeceğim hiçbir dostluk kalmamıştır. Allahım! Onun bedbahtlığını, benim de saadetimi çabuklaştı. Allahım! Peygamberin bana, senden istediğimde beni katına alacağını vaad etmişti. Allahım, şimdi bunu istiyorum, sana müştakım.’ Daha sonra gitti. Peşinden onu takip ettim. Evine girdiğinde onun Ali b. Ebu Talib (a.s) olduğunu gördüm.

Çok geçmemişti ki münadi namaz için çağırdığında o dışarı çıktı ve camiye girdi. Sonra da melun İbn-i Mülcem kılıcıyla onun kafasını yarıdı.¹

2/4

ON DOKUZUNCU GECENİN ŞAFAK VAKTİ

2933-İmam Hasan (a.s): İbn-i Nebbah (müezzin) Ali’nin (a.s) yanına geldi ve “Namaz!” diye seslendi. Elinden tuttum ve kalktı. İbn-i Nebbah önde ben de arkasında yola düştük. Kapıdan çıktığında her gün yaptığı gibi o gün de “Ey insanlar! Namaz, namaz!” diye seslendi. Her gün olduğu gibi kırbacı elinde idi ve insanları uyandırıyor. O iki adam karşısına çıktılar. Kılıcın parlaklığını gördüm ve birinin şöyle dediğini duydum: “Hüküm Allah’ındır ya Ali, senin değil!” Sonra ikinci kılıcı gördüm. İbn-i Mülcem’in kılıcı alnından saç bölüğünün üzerine isabet etti ve beynine kadar ulaştı. İbn-i Becere’nin kılıcı ise tavana değdi. Ali (a.s) “Bu adam elinizden kaçmasın” diye seslendi.²

1-*Tenbihu’l-Havatir*, c.2, s.2; *Biharu’l-Envar*, c.42, s.252, h.54.

2-*Ensabu’l-Eşraf*, c.3, s.255; *et-Tabakatu’l-Kubra*, c.3, s.36; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.559; *Usdu’l-Gabe*, c.4, s.113 ve h.3789, bu kaynakta “İbn-i Teyyah” diye gelmiştir.

2934 . الإرشاد : كَانَ حُجْرُ بْنُ عَدِيٍّ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ بَائِتًا فِي الْمَسْجِدِ ، فَسَمِعَ الْأَشْعَثَ يَقُولُ لِبْنِ مُلْجَمٍ : النَّجَاءُ النَّجَاءُ لِحَاجَتِكَ فَقَدْ فَضَحَكَ الصُّبْحُ ، فَأَحَسَّ حُجْرٌ بِمَا أَرَادَ الْأَشْعَثُ ، فَقَالَ لَهُ : قَتَلْتَهُ يَا أَعْوَرُ . وَخَرَجَ مُبَادِرًا لِيَمْضِيَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَيُخْبِرُهُ الْخَبَرَ وَيُحَذِّرُهُ مِنَ الْقَوْمِ ، وَخَالَفَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَسَبَقَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ فَضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ ، وَأَقْبَلَ حُجْرٌ وَالنَّاسُ يَقُولُونَ : قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ .¹

2935 . مروج الذهب : كَانَ عَلِيٌّ يَخْرُجُ كُلَّ عَدَاةٍ أَوَّلَ الْأَذَانِ يُوَفِّظُ النَّاسَ لِلصَّلَاةِ ، وَقَدْ كَانَ ابْنُ مُلْجَمٍ مَرَّ بِالْأَشْعَثِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ ، فَقَالَ لَهُ : فَضَحَكَ الصُّبْحُ ، فَسَمِعَهَا حُجْرُ بْنُ عَدِيٍّ ، فَقَالَ : قَتَلْتَهُ يَا أَعْوَرُ قَتَلَكَ اللَّهُ . وَخَرَجَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) يُنَادِي : أَيُّهَا النَّاسُ ، الصَّلَاةُ .

فَشَدَّ عَلَيْهِ ابْنُ مُلْجَمٍ وَأَصْحَابُهُ وَهُمْ يَقُولُونَ : الْحُكْمُ لِلَّهِ ، لَا لَكَ ، وَضَرَبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ عَلَى رَأْسِهِ بِالسَّيْفِ فِي قَرْنِهِ ، وَأَمَّا شَيْبٌ فَوَقَعَتْ ضَرْبَتُهُ بَعْضَادَةَ الْبَابِ ، وَأَمَّا مُجَاشِعٌ بْنُ وَرْدَانَ فَهَرَبَ ، وَقَالَ عَلِيٌّ : لَا يَفُوتَنَّكَ الرَّجُلُ .

وَشَدَّ النَّاسُ عَلَى ابْنِ مُلْجَمٍ يَرْمُونَهُ بِالْحَصْبَاءِ ، وَيَتَنَاوَلُونَهُ وَيَصِيحُونَ ، فَضَرَبَ سَاقَهُ رَجُلٌ مِنْ هَمْدَانَ بِرِجْلِهِ ، وَضَرَبَ الْمُغِيرَةَ بْنُ نَوْفَلٍ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَجْهَهُ فَصَرَعَهُ ، وَأَقْبَلَ بِهِ إِلَى الْحَسَنِ² .

2936 . تاريخ يعقوبي : وَضَرَبَهُ [ابْنُ مُلْجَمٍ] عَلَى رَأْسِهِ ، فَسَقَطَ وَصَاحَ : خُذُوهُ ، فَابْتَدَرَهُ النَّاسُ ، فَجَعَلَ لَا يَقْرُبُ مِنْهُ أَحَدٌ إِلَّا نَفَحَهُ بِسَيْفِهِ ، فَبَادَرَ إِلَيْهِ قُتْمُ بْنُ الْعَبَّاسِ ،

1 . الإرشاد : ج 1 ص 19 ، روضة الواعظين : ص 149 ، إعلام الوری : ج 1 ص 390 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 312 نحوه .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 424 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 36 و 37 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 253 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 435 ، أسد الغابة : ج 4 ص 113 ح 3789 عن محمد بن سعد ، المناقب للخوارزمي : ص 383 ح 401 عن إسماعيل بن راشد وكلها نحوه .

2934-el-İrşad: O geceyi camide geçirmiş olan Hucr b. Adiy, Eş'as'ın İbn-i Mülcem'e şöyle dediğini işitti: "İşini bitirmek için elini çabuk tut, çabuk ol ki sabah seni rezil edecek!" Hucr, Eş'as'ın neyi kastettiğini hissetti. Ona dedi ki: 'Ey tek göz! Onu öldürdün mü?' Sonra Emirülmüminin'e (a.s) bunu haber vermek ve onların planından sakındırmak için hızla dışarı çıktı. Ancak Emirülmüminin (a.s) başka bir yoldan gelip camiye girdi. İbn-i Mülcem çabuk davrandı ve kılıçla ona bir darbe vurdu. Hucr geri döndüğünde insanlar "Emirülmüminin öldürüldü, Emirülmüminin öldürüldü!" diyorlardı.¹

2935-Murucu'z-Zeheb: Ali (a.s) her gün sabah ezanının başında dışarı çıkar ve insanları namaza uyandırır. İbn-i Mülcem, camide bulunan Eş'as'ın önünden geçtiğinde Eş'as ona dedi ki: "Sabah seni rezil etti!" Hucr b. Adiy bunu duyunca "Onu öldürdün mü, ey tek gözlü! Allah seni öldürsün!" dedi. Ali (a.s) dışarı çıkmıştı ve "Ey insanlar, namaza!" diye sesleniyordu.

İbn-i Mülcem ve arkadaşları onun üzerine saldırdılar. Onlar, "Hüküm Allah'ındır, senin değil!" diyorlardı. İbn-i Mülcem Ali'nin (a.s) başının üzerine bir kılıç darbesi indirdi. Fakat Şebib'in darbesi kapının çerçevesine isabet etti. Müşaci b. Verdân ise kaçtı. Ali (a.s) "Bu adam elinizden kaçmasın!" diye seslendi. Halk İbn-i Mülcem'in üzerine saldırdı ve çakıl taneleri ile onu vurmaya başladılar, ona sövüyor ve bağırıyorlardı. Hemdan kabilesinden bir kişi onun bacağına bir tekme vurdu. Muğayre b. Nevfel b. Haris b. Abdülmüttalib yüzüne vurarak onu yere yıktı ve Hasan'ın (a.s) yanına getirdi.²

2936-Tarih-i Yakubi: İbn-i Mülcem başına bir darbe vurunca Ali (a.s) yere düştü ve "Yakalayın onu!" diye bağırdı. İnsanlar hızla onun peşine düştüler. Kim ona yaklaşırsa kılıcıyla hafif bir darbe vuruyordu. Kusem b. Abbas ileri atıldı.

1-el-İrşad, c.1, s.19; Ravzatu'l-Vaizin, s.149; İlamu'l-Vera, c.1, s.390; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.312.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.424; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.36 ve 37; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.253; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.435; Usdu'l-Gabe, c.4, s.113, h.3789, Muhammed b. Sâd'dan rivayet etmiştir; el-Menakıb, Harezmi, s.383, h.401, İsmail b. Raşid'den.

فَاحْتَمَلَهُ وَضَرَبَ بِهِ الْأَرْضَ ، فَصَاحَ : يَا عَلِيُّ ، نَحَّ عَنِّي كَلْبَكَ ، وَأَتَى بِهِ إِلَى عَلِيٍّ ، فَقَالَ : ابْنُ مُلْجَمٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَقَالَ : يَا حَسَنُ شَأْنُكَ بِخَصِمِكَ ، فَأَشْبَحَ بَطْنُهُ ، وَاشْدُدْ وَثَاقَهُ ، فَإِنْ مِتُّ فَأَلْحِقْهُ بِي أَخَاصِمُهُ عِنْدَ رَبِّي ، وَإِنْ عِشْتُ فَعَفِّوْهُ أَوْ قِصَاصٌ¹ .

2937 . بحار الأنوار عن لوط بن يحيى عن أشياخه : فَلَمَّا أَحَسَّ الْإِمَامُ بِالضَّرْبِ لَمْ يَتَأَوَّهْ وَصَبَرَ وَاحْتَسَبَ ، وَوَقَعَ عَلَى وَجْهِهِ وَلَيْسَ عِنْدَهُ أَحَدٌ قَائِلًا : بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ، ثُمَّ صَاحَ وَقَالَ : قَتَلَنِي ابْنُ مُلْجَمٍ قَتَلَنِي اللَّعِينُ ابْنُ الْيَهُودِيَّةِ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ، أَيُّهَا النَّاسُ لَا يَفُوتَنَّكُمْ ابْنُ مُلْجَمٍ

فَلَمَّا سَمِعَ النَّاسُ الضَّجَّةَ ثَارَ إِلَيْهِ كُلُّ مَنْ كَانَ فِي الْمَسْجِدِ ، وَصَارُوا يَدُورُونَ وَلَا يَدْرُونَ أَيْنَ يَذْهَبُونَ مِنْ شِدَّةِ الصَّدْمَةِ وَالْدَّهْشَةِ ، ثُمَّ أَحَاطُوا بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَهُوَ يَشُدُّ رَأْسَهُ بِمِزْرَةٍ ، وَالْدَّمُ يَجْرِي عَلَى وَجْهِهِ وَلِحْيَتَيْهِ ، وَقَدْ خُضِبَتْ بِدِمَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ : هَذَا مَا وَعَدَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَّقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ

فَدَخَلَ النَّاسُ الْجَامِعَ فَوَجَدُوا الْحَسَنَ وَرَأْسَ أَبِيهِ فِي حِجْرِهِ ، وَقَدْ غَسَلَ الدَّمَ عَنْهُ وَشَدَّ الصَّرِيَّةَ وَهِيَ بَعْدَهَا تَشَخُّبُ دَمًا ، وَوَجْهُهُ قَدْ زَادَ بَيَاضًا بِضَفْرَةٍ ، وَهُوَ يَرْمُقُ السَّمَاءَ بِطَرْفِهِ وَلِسَانِهِ يُسَبِّحُ اللَّهَ وَيُؤَجِّدُهُ ، وَهُوَ يَقُولُ : أَسْأَلُكَ يَا رَبِّ الرَّفِيعِ الْأَعْلَى فَأَخَذَ الْحَسَنُ (عليه السلام) رَأْسَهُ فِي حِجْرِهِ فَوَجَدَهُ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ ، فَعِنْدَهَا بَكَى بُكَاءً شَدِيدًا وَجَعَلَ يَقْتُلُ وَجْهَ أَبِيهِ وَمَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَمَوْضِعَ سُجُودِهِ ، فَسَقَطَ مِنْ دُمُوعِهِ قَطْرَاتٌ عَلَى وَجْهِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَفَتَحَ عَيْنَيْهِ فَرَأَاهُ بَاكِيًا ،

Onu kaldırıp yere vurdu. [İbn-i Mülcem] “Ya Ali! Köpeğini benden uzaklaştır!” diye feryat etti. Onu Ali’nin yanına getirdiler. “İbn-i Mülcem misin?” diye sordu. O da “Evet!” dedi. Ali (a.s) buyurdu ki: ‘Ya Hasan! Düşmanınla ilgilen, karnını doyur ve (kaçamaması için) onu sağlam şekilde bağla. Eğer ben ölürsem onu yanıma gönder ki Rabbimin huzurunda kendisiyle davamı göreyim. Eğer yaşayacak olsam da affeder ya da kısasta bulunurum.’¹

2937-Biharu’l-Envar [Lut b. Yahya kendi üstatlarından]: İmam (a.s) darbenin acısını hissettiğinde ah çekmedi, sabretti ve bunu Allah katında ulaşacağı mükâfata saydı. Yüzüstü yere düştüğünde yanında kimse yoktu. O anda şöyle diyordu: “Allah’ın ismiyle, Allah ile ve Resulullah’ın dini üzere!” Sonra feryat etti ve “Kâbenin Rabbine andolsun ki beni Yahudi kadının oğlu melun İbn-i Mülcem öldürdü! Ey insanlar! İbn-i Mülcem elinizden kaçmasın...” diye bağırды.

İnsanlar bu feryadı duyduğunda camide bulunan herkes İmam’a doğru koştu. Dönüp durmaya başladılar, darbe ve facianın şiddetinden ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Sonra Emirülmüminin’in (a.s) etrafını sardılar. O, eteğinden aldığı bir parça ile başını bağlıyordu; kan yüzüne ve sakalına doğru akıyordu. Yüzü ve sakalı kana boyandığı o anda şöyle diyordu: ‘Bu, Allah ve Resulünün vaadidir. Allah ve Resulü doğru söyledi...’

İnsanlar camiye girdiklerinde İmam Hasan’ı (a.s) gördüler ki babasının başını kucağına almıştı. Kanını yıkamış ve darbe yerini bağlamış olmasına rağmen oradan kan çıkmaya devam ediyordu. Yüzündeki beyazlığın sarıya çalması artmıştı. Gözünün ucuyla gökyüzüne bakıyordu; dili tesbih ve tevhid zikriyle meşguldü. Şöyle diyordu: “Rabbim! Senden en yüce makamı istiyorum!”

İmam Hasan (a.s), onun başını kucağına aldı; kendisinden geçmiş baygın halde olduğunu görünce şiddetli şekilde ağladı ve babasının yüzünü, iki gözünün arasını ve secde yerini öpmeye başladı. Onun gözyaşından birkaç damla Emirülmüminin’in (a.s) yüzüne düştüğünde Emirülmüminin gözlerini açtı ve Hasan’ın (a.s) ağladığını gördü.

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.212.

فَقَالَ لَهُ : يَا بُنَيَّ يَا حَسَنُ مَا هَذَا الْبُكَاءُ ؟ يَا بُنَيَّ لَا رَوْعَ عَلَى أَيْمِكَ بَعْدَ الْيَوْمِ ، هَذَا جَدُّكَ مُحَمَّدٌ الْمُصْطَفَى وَخَدِيجَةُ وَفَاطِمَةُ وَالْحَوْرُ الْعَيْنُ مُحَدِّقُونَ مُنْتَظِرُونَ قُدُومَ أَيْمِكَ ، فَطَبْ نَفْسًا وَقَرَّ عَيْنًا ، وَاكْفُفْ عَنِ الْبُكَاءِ فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ قَدْ ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمْ إِلَى السَّمَاءِ ، يَا بُنَيَّ أَتَجَرَّعُ عَلَى أَيْمِكَ وَعَدًّا تُقْتَلُ بَعْدِي مَسْمُومًا مَظْلُومًا ؟ وَيَقْتُلُ أَخُوكَ بِالسَّيْفِ هَكَذَا ، وَتَلْحَقَانِ بِجَدِّكُمَا وَأَيْمِكُمَا¹ .

2938 . تاريخ الطبري عن محمد ابن الحنفية : كُنْتُ وَاللَّهِ إِنِّي لِأَصْلِي تِلْكَ اللَّيْلَةَ الَّتِي ضُرِبَ فِيهَا عَلِيٌّ فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ ، فِي رِجَالٍ كَثِيرٍ مِنْ أَهْلِ الْمِصْرِ ، يُصَلُّونَ قَرِيبًا مِنَ السُّدَّةِ ، مَا هُمْ إِلَّا قِيَامٌ وَرُكُوعٌ وَسُجُودٌ ، وَمَا يَسْأَمُونَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ إِلَى آخِرِهِ ، إِذْ خَرَجَ عَلَيَّ لِصَلَاةِ الْغَدَاةِ ، فَجَعَلَ يُنَادِي : أَيُّهَا النَّاسُ ، الصَّلَاةُ ، الصَّلَاةُ ، فَمَا أَدْرِي أَخْرَجَ مِنَ السُّدَّةِ فَتَكَلَّمْتُ بِهَذِهِ الْكَلِمَاتِ أَمْ لَا ! فَتَنَظَّرْتُ إِلَى بَرِيقٍ ، وَسَمِعْتُ : الْحُكْمُ لِلَّهِ يَا عَلِيُّ لَا لَكَ وَلَا لِأَصْحَابِكَ ، فَرَأَيْتُ سَيْفًا ، ثُمَّ رَأَيْتُ ثَانِيًا ، ثُمَّ سَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ : لَا يَفُوتُكُمْ الرَّجُلُ . وَشَدَّ النَّاسُ عَلَيْهِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ .

قَالَ : فَلَمْ أَبْرَحْ حَتَّى أُخِذَ ابْنُ مُلْجَمٍ وَأُدْخِلَ عَلَى عَلِيٍّ ، فَدَخَلْتُ فِيمَنْ دَخَلَ مِنَ النَّاسِ ، فَسَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ : النَّفْسُ بِالنَّفْسِ ، إِنْ أَنَا مُتُّ فَأَقْتُلُوهُ كَمَا قَتَلَنِي ، وَإِنْ بَقِيتُ رَأَيْتُ فِيهِ رَأْيِي² .

2939 . فضائل الصحابة عن الليث بن سعد : إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ مُلْجَمٍ ضَرَبَ عَلِيًّا فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ عَلَى دَهَسٍ³ بِسَيْفٍ كَانَ سَمَّهُ بِالسَّمِّ⁴ .

1 . بحار الأنوار : ج 42 ص 281 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 146 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 99 ح 168 ، تهذيب الآثار (مسند علي بن أبي طالب) : ص 75 ح 137 كلاهما عن محمد بن حنيفة ، المناقب للخوارزمي : ص 383 ح 401 ، مقاتل الطالبين : ص 48 عن عبد الله بن محمد الأزدي ؛ الإرشاد : ج 1 ص 20 عن محمد بن عبد الله بن محمد الأزدي وكلاهما نحوه ، كشف الغمة : ج 2 ص 56 .

3 . الدهسُ : ما سهل ولان من الأرض (النهاية : ج 2 ص 145) .

4 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 558 ح 940 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 557 ، الرياض النضرة : ج 3 ص 236 وفيهما «دهش» بدل «دهس» .

Ona buyurdu ki: Ey oğlum! Ya Hasan! Bu ağlamak da ne? Oğlum, bugünden sonra baban için endişelenme. İşte ceddin Muhammed Mustafa, Hatice, Fatıma ve iri gözlü huriler, hepsi de gözlerini dikmiş, babanın gelişini bekliyorlar. Rahat ve mutlu ol, gözün aydın! Ağlamayı da bırak ki meleklerin sesleri göğe yükselmiştir. Ey oğlum! Babana mı yas tutarsın, hâlbuki yarın mazlum olarak zehirleneceksin? Kardeşin de mazlum olduğu halde kılıçla öldürülecek. İkiniz de ceddinize ve babanıza katılacaksınız.¹

2938-Tarih-i Taberi [Muhammed b. Hanefiyye'den]: Allah'a yemin olsun ki büyük camide Ali'ye (a.s) darbe vurulan gece ben de oradaydım. Gecenin başından sonuna kadar kapı çatısına yakın yerde kimi kıyam, kimi rükû ve kimi secde halinde namazla meşgul olan şehir ahalisinden birçok kişinin arasında namaz kılıyordum. Derken Ali (a.s) sabah namazı için dışarı çıktı ve "Ey insanlar! Namaza, namaza!" diye seslenmeye başladı. Tam olarak bilmiyorum, çatı altından mı dışarı çıkarak bu sözleri söyledi yoksa başka yerden mi?! Gözüm bir kıvılcıma takıldı ve şu sözü duydum: "Hüküm Allah'ındır ya Ali, senin ve yarenlerinin değil!" Sonra bir kılıç gördüm, ardından ikinci kılıcı... Sonra da Ali'nin "Adam elinizden kaçmasın!" dediğini duydum. İnsanlar her taraftan onun üzerine saldırdılar.

Nitekim çok geçmeden İbn-i Mülcem tutuklandı ve Ali'nin (a.s) yanına getirildi. Diğer insanlarla birlikte ben de onun yanına girdim. Ali'nin (a.s) şöyle dediğini duydum: "Cana can, eğer ölürsem beni öldürdüğü gibi onu da öldürün. Fakat hayatta kalırsam onun hakkında kendim karar vereceğim."²

2939-Fazailu's-Sahabe [Leys b. Sâd'dan]: Abdurrahman b. Mülcem, yumuşak bir toprak üzerinde zehirli bir kılıçla sabah namazı sırasında Ali'yi (a.s) vurdu.³

1-Biharul-Envar, c.42, s.481.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.146; el-Mucemu'l-Kebir, c.1, s.99, h.168; Tehzibu'l-Asar (Müsned-i Ali b. Ebu Talib), s.75, h.137, her ikisi de Muhammed b. Hanif'ten; el-Menakıb, Harezmi, s.383, h.401; Mekatilu't-Talibin, s.48, Abdullah b. Muhammed Ezdi'den; el-İrşad, c.1, s.20, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Ezdi'den; Keşfu'l-Gumme, c.2, s.56.

3-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.558, h.940; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.557; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.236.

2940 . عمدة الطالب : خَرَجَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] فَلَمَّا دَخَلَ الْمَسْجِدَ أَقْبَلَ يُنَادِي : الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ ، فَشَدَّ عَلَيْهِ ابْنُ مُلْجَمٍ - لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ - فَضْرَبَهُ عَلَى رَأْسِهِ بِالسَّيْفِ ، فَوَقَعَتْ ضَرْبَتُهُ فِي مَوْضِعِ الضَّرْبَةِ الَّتِي ضَرْبُهُ إِثَّاها عَمُرُو بْنُ عَبْدِ وَدٍّ يَوْمَ الْحَنْدَقِ¹

2941 . الإمام زين العابدين (عليه السلام) : لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مُلْجَمٍ - لَعْنَةُ اللَّهِ - أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَكَانَ مَعَهُ آخَرُ فَوَقَعَتْ ضَرْبَتُهُ عَلَى الْحَائِطِ ، وَأَمَّا ابْنُ مُلْجَمٍ فَضَرْبُهُ فَوَقَعَتْ الضَّرْبَةُ وَهُوَ سَاجِدٌ عَلَى رَأْسِهِ عَلَى الضَّرْبَةِ الَّتِي كَانَتْ ، فَخَرَجَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ (عليهما السلام) وَأَخَذَا ابْنَ مُلْجَمٍ وَأَوْثَقَاهُ ، وَاحْتَبَلَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَادْخَلَ دَارَهُ ، فَقَعَدَتْ لُبَابُهُ عِنْدَ رَأْسِهِ وَجَلَسَتْ أُمُّ كُلْثُومٍ عِنْدَ رِجْلَيْهِ ، فَفَتَحَ عَيْنَيْهِ فَتَنَظَّرَ إِلَيْهَا فَقَالَ : الرَّفِيقُ الْأَعْلَى خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مُقْبِلًا ، ضَرْبَةُ بَصْرَةٍ أَوْ الْعَفْوُ إِنْ كَانَ ذَلِكَ ، ثُمَّ عَرِقَ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَأْمُرُنِي بِالرَّوْحِ إِلَيْهِ عَشَاءَ ثَلَاثِ مَرَّاتٍ² .

2942 . مقتل أمير المؤمنين عن عمران بن ميثم عن أبيه : إِنَّ عَلِيًّا خَرَجَ إِلَى صَلَاةِ الصُّبْحِ فَكَبَّرَ فِي الصَّلَاةِ ثُمَّ قَرَأَ مِنْ سُورَةِ الْأَنْبِيَاءِ إِحْدَى عَشْرَةَ آيَةً ، ثُمَّ ضَرْبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ مِنْ الصَّفِّ عَلَى قَرْنِهِ³ .

2943 . مقتل أمير المؤمنين عن عمر بن عبد الرحمن بن نفيع بن جعدة بن هبيرة : إِنَّهُ لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مُلْجَمٍ عَلِيًّا (عليه السلام) وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ تَأَخَّرَ فَدَقَّعَ فِي ظَهْرِ جَعْدَةَ بْنِ هُبَيْرَةَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ⁴ .

2944 . بحار الأنوار عن لوط بن يحيى عن أشياخه عن محمد ابن الحنفية : إِنَّ أَبِي (عليه السلام) قَالَ : إِحْمِلُونِي إِلَى مَوْضِعِ مُصْلَايَ فِي مَنْزِلِي . قَالَ : فَحَمَلْنَاهُ إِلَيْهِ

1 . عمدة الطالب : ص 61 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 281 .

2 . الأمالي للطوسي : ص 365 ح 768 عن علي بن علي بن رزين بن عثمان عن الإمام الرضا عن أبياته (عليهم السلام) ، بحار الأنوار : ج 42 ص 205 ح 9 .

3 . مقتل أمير المؤمنين : ص 30 ح 5 .

4 . مقتل أمير المؤمنين : ص 30 ح 6 .

2940-Umdetu't-Talib: Ali (a.s) dışarı çıktı. Camiye girdiğinde “Namaza, namaza!” diye seslenerek ilerledi. Sonra melun İbn-i Mülcem üzerine saldırdı ve kılıçla kafasına bir darbe vurdu. Onun vurduğu darbe, Hendek savaşında Amr b. Abdivedd'in vurduğu darbe yerine isabet etmişti.¹

2941-İmam Zeynelabidin (a.s): Melun İbn-i Mülcem Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'i (a.s) vurduğunda yanında başka biri de vardı ki onun darbesi duvara isabet etti. İbn-i Mülcem ona bir darbe vurdu. Bu darbe, Emirülmüminin secdede iken başına daha önce almış olduğu darbenin üzerine geldi. Hasan (a.s) ve Hüseyin (a.s) dışarı çıktılar. İbn-i Mülcem'i tutuklayıp bağladılar. Emirülmüminin'i (a.s) alıp evine götürdüler. Lubabe başucunda, Ummu Kulsum ise ayakucunda oturmuştu. Emirülmüminin (a.s) gözlerini açıp onlara baktı ve dedi ki: “Refik-i A'la en iyi yurt ve en güzel dinlenme yeridir. Eğer ölüm gerçekleşirse darbesine karşı bir darbe vurun ya da affedin.” Sonra bitkin bir halde düştü. Daha sonra uyandı ve dedi ki: “Resulullah'ı gördüm; bana üç defa gece yanına gitmemi emretti.”²

2942-Maktel-i Emirülmüminin [İmran b. Meysem babasından]: Ali (a.s) sabah namazı için dışarı çıktı. Sonra namaz için tekbir getirdi. Enbiya suresinden on bir ayet okumuştı ki İbn-i Mülcem saftan çıkarak İmam'ın başına bir darbe indirdi.³

2943-Maktel-i Emirülmüminin [Amr b. Abdurrahman b. Nefi b. Cade b. Hubeyre'den]: İbn-i Mülcem, Ali'yi (a.s) namazda olduğu halde vurunca Ali (a.s) geri çekildi ve işaretle arkadaki Cade b. Hubeyre'yi öne itti. Böylece o, cemaate namaz kıldırdı.⁴

2944-Biharu'l-Envar [Lut b. Yahya üstatlarından, Muhammed b. Hanefiyye'den]: Babam dedi ki: Beni evimde namaz kıldığım yere götürün. Biz de onu oraya taşıdık.

1-Umdetu't-Talib, s.61; Biharu'l-Envar, c.42, s.281.

2-el-Emali, Tusi, s.365, h.768, Ali b. Ali b. Razin b. Osman İmam Rıza'dan (a.s), o da babalarından (a.s) rivayet emiştir; Biharu'l-Envar, c.42, s.205, h.9.

3-Maktel-i Emirülmüminin, s.30, h.5.

4-Maktel-i Emirülmüminin, s.30, h.6.

وَهُوَ مُدْنِفٌ وَالتَّاسُ حَوْلُهُ ، وَهُمْ فِي أَمْرٍ عَظِيمٍ بَاكِينَ مَحْزُونِينَ ، قَدْ أَشْرَفُوا عَلَى الْهَلَاكِ مِنْ شِدَّةِ الْبُكَاءِ وَالتَّحْيِبِ¹ .

3 / 4

فُرْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ

2945 . الإمام علي (عليه السلام) - لَمَّا ضَرَبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ - : فُرْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ² .

2946 . المناقب لابن شهر آشوب عن محمد بن عبد الله الأزدي : أَقْبَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ يُنَادِي : الصَّلَاةُ ، الصَّلَاةُ ، فَإِذَا هُوَ مَضْرُوبٌ ، وَسَمِعْتُ قَائِلًا يَقُولُ : الْحُكْمُ لِلَّهِ يَا عَلِيُّ لَا لَكَ وَلَا لِأَصْحَابِكَ ، وَسَمِعْتُ عَلِيًّا يَقُولُ : فُرْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ، ثُمَّ يَقُولُ : لَا يَفُوتَنَّكَمُ الرَّجُلُ³ .

2947 . الإمامة والسياسة عن المدائني : لَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي تَوَاعَدُوا فِيهِ خَرَجَ عَدُوُّ اللَّهِ ، فَقَعَدَ لِغَلِيِّ حِينَ خَرَجَ عَلِيٌّ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ ، صَبِيحَةَ نَهَارِ الْجُمُعَةِ ، لَيْلَةَ عَشْرِ بَقِيَّتِ مِنْ رَمَضَانَ سَنَةِ أَرْبَعِينَ ، فَلَمَّا خَرَجَ لِلصَّلَاةِ وَثَبَ عَلَيْهِ وَقَالَ : الْحُكْمُ لِلَّهِ لَا لَكَ يَا عَلِيُّ ، وَضَرَبَهُ عَلَى قَرْنِهِ بِالسَّيْفِ . فَقَالَ عَلِيٌّ : فُرْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ . ثُمَّ قَالَ : لَا يَفُوتَنَّكَمُ الرَّجُلُ . فَشَدَّ النَّاسُ عَلَيْهِ ، فَأَخَذُوهُ⁴ .

1 . بحار الأنوار : ج 42 ص 288 .

2 . خصائص الأنمة (عليهم السلام) : ص 63 ; أنساب الأشراف : ج 3 ص 259 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 561 ، أسد الغابة : ج 4 ص 114 ح 3789 كلاهما عن شيخ من قریش ، الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1118 .

3 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 312 عن محمد بن حنيفة ; الاستيعاب : ج 3 ص 219 ح 1875 نحوه .

4 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 180 .

Hastalığı iyice ağırlaşmıştı ve insanlar onun etrafında büyük bir musibet ve üzüntü içinde ağlıyorlardı; öyle ki neredeyse ağlama ve fi-ganın şiddetinden öleceklerdi.¹

3/4

KÂBE’NİN RABBİNE YEMİN OLSUN Kİ KURTULDUM

2945-İmam Ali (a.s) [İbn-i Mülcem darbe vurduğunda]: Kâbe’nin Rabbine yemin olsun ki kurtuldum.²

2946-el-Menakib, İbn-i Şehraşub [Muhammed b. Abdullah Ez-di’den]: Emirülmüminin (a.s) “Namaza, namaza!” diye seslenerek geldiği sırada aniden kendisine darbe vuruldu. Ben, birinin şöyle dediğini duydum: “Hüküm Allah’ındır ya Ali, ne senindir ne de ya-renlerinin!” Ali’nin (a.s) şöyle dediğini duydum: “Kâbe’nin Rabbi-ne yemin olsun ki kurtuldum.” Sonra şöyle diyordu: “Adam eliniz-den kaçmasın!”³

2947-el-İmamet ve’s-Siyase [Medaini’den]: Kararlaştıkları gün gelip çattığında Allah’ın düşmanı dışarı çıktı. Ali (a.s) için pusuda oturup bekledi. Ali (a.s) Hicri kırk yılı Ramazan ayının sonuna on gece kala Cuma sabahı sabah namazı için dışarı çıkmıştı ki [İbn-i Mülcem] üzerine saldırdı ve şöyle diyordu: “Ya Ali, hüküm Al-lah’ındır, senin değil!” Kılıçla onun (a.s) başına bir darbe vurdu. Ali (a.s) dedi ki: “Kâbe’nin Rabbine yemin olsun ki kurtuldum.” Sonra “Adam elinizden kaçmasın!” diye seslendi. Cemaat de üzerine hamle edip onu yakaladı.⁴

1-Biharul’l-Envar, c.42, s.288.

2-Hasaisu’l-Eimme (a.s), s.63; Ensabu’l-Eşraf, c.3, s.259; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.561; Usdu’l-Gabe, c.4, s.114, h.3789, her ikisi de Kureyşli yaşlı bir adamdan riva-yet etmiştir; el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1118.

3-el-Menakib, İbn-i Şehraşub , c.3, s.312, Muhammed b. Huneyf’ten; el-İstiâb, c.3, s.219, h.1875.

4-el-İmamet ve’s-Siyase, c.1, s.180.

بحث حول تعريض الإمام نفسه للقتل

يُستفاد من النصوص التاريخية والحديثية التي مرّ قسم منها بأن الإمام علياً (عليه السلام) كان من غير شك على علم بشهادته ، وكان يعلم بوقتها وأنه كان يعرف قاتله أيضاً ، وحتى إن بعض خواصه كانوا على اطلاع بهذا الأمر¹ .

ومن هنا فلا بدّ من التساؤل عن السبب الذي جعل الإمام يعرض نفسه للقتل . ألم يكن مكلفاً بوقاية نفسه من القتل لكي تنتفع الأمة الإسلامية من بركات وجوده أكثر فأكثر؟ ألا يُعتبر ذهابه إلى المسجد في الليلة التي يعلم بأنه سيقتل فيها ، إلقاءً للنفس في التهلكة؟ وهذا التساؤل يثار أيضاً حول سائر الأئمة من أهل البيت (عليهم السلام) ، وهو أنهم إذا كانوا على علم بشهادتهم ، لماذا لم يتوقّوها؟

مبادئ علم الإمام :

قبل الإجابة عن التساؤلات أعلاه ، ينبغي الإجابة عن سؤال آخر ، وهو من أين يعلم الأئمة الكيفية التي سيقتلون فيها؟

قدّمنا إجابة تفصيلية عن هذا السؤال في كتاب «أهل البيت في الكتاب والسنة» تحت عنوان «مبادئ علومهم» .

أمّا الجواب الإجمالي عن هذا السؤال فهو أنّ مبادئ العلوم المتنوعة الواسعة عند أهل البيت هي عبارة عن : تعاليم الرسول (صلى الله عليه وآله) التي انتقلت عن طريق الإمام علي (عليه السلام) إلى سائر الأئمة (عليهم السلام) ، وكتب الأنبياء السابقين ، وكتاب الإمام علي (عليه السلام) ، ومصحف فاطمة (عليها السلام) ، وكتاب الجفر ، وكتاب الجامعة ، والإلهام² .

واستناداً إلى النصوص التي أوردناها في الفصل الرابع من ذلك القسم ، فإنّ أئمة أهل البيت كانوا يكسبون معرفة ما يريدون معرفته بواسطة الطرق التي سبقت الإشارة إليها .

1 . راجع الإرشاد : ج 1 ص 322 وشرح نهج البلاغة : ج 2 ص 291 .

2 . راجع : كتاب «أهل البيت في الكتاب والسنة» : ص 211 (الفصل الثالث: مبادئ علومهم) .

NEDEN İMAM KENDİSİNİ ÖLDÜRÜLME HEDEFİNE BIRAKMIŞTIR?

Bir kısmı daha önce geçen tarih ve hadis metinlerinden anlaşıldığına göre İmam Ali (a.s) hiç şüphesiz kendi şehadetini ve şehit olacağı zamanı bilmekteydi, katilini bile tanımaktaydı. Hatta özel dostlarından bazıları da bunu biliyorlardı.¹

Burada şu soru kaçınılmazdır: Neden İmam kendisini öldürülmek için hedef etti? Acaba o, kendisini korumakla mükellef değil miydi? Böylece İslam ümmeti de onun varlığının bereketlerinden daha fazla istifade etmiş olmaz mıydı? Öldürüleceğini bildiği gece camiye gitmesi kendisini tehlikeye atmak sayılmıyor mu?

Bu soru diğer imamlar (a.s) hakkında da geçerlidir. Onlar nasıl şehit olacaklarını bildikleri halde neden kendilerini korumadılar?

İmam'ın İlminin Kaynakları

Yukarıdaki soruya cevap vermeden önce başka bir soruyu yanıtlamak gerekir. O da şudur: İmamlar (a.s) ne şekilde öldürüleceklerini nereden biliyorlardı?

Bu soruya daha önce “Ehlu'l-Beyt fi'l-Kitabi ve's-Sünne” kitabında “İmamların İlimlerinin Kaynakları” başlığı altında ayrıntılı olarak cevap verdik.

Ama kısaca cevap vermek gerekirse şunu söylemeliyiz: Ehlibeyt (a.s) katındaki geniş kapsamlı çeşitli ilimlerin kaynakları şunlardır: İmam Ali (a.s) vasıtasıyla diğer imamlara (a.s) intikal eden Resulullah'ın (s.a.a) öğrettikleri, önceki peygamberlerin kitapları, İmam Ali'nin (a.s) kitabı, Fatıma'nın (s.a) mushafı, cifr kitabı, camia kitabı ve ilham.²

Bu bölümün dördüncü faslında getirdiğimiz metinlere dayalı olarak Ehlibeyt (a.s), bilmek istedikleri şeyleri işaret ettiğimiz yollar vasıtasıyla bilebilmektedirler.

1-Bkz. *el-İrşad*, c.1, s.322 ve *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.291.

2-Bkz. “*Ehlu'l-Beyt fi'l-Kitabi ve's-Sünne*” kitabı, s.211 (Üçüncü Fasıl: İmamların İlimlerinin Kaynakları).

إجابات عن سبب تعريض الإمام نفسه للقتل :

عرضت إجابات مختلفة حول عدم توقي الأئمة لشهادتهم مع علمهم بوقوعها ، ويتلخص أهم تلك الأسباب فيما يلي :

1 - عدم العلم التفصيلي

مع أنّ الأئمة كانوا على معرفة إجمالية بالكيفية التي سيقتلون بها ، إلا أنّهم لم يكن لديهم علم تفصيلي بالموضوع ، حتى وإن كان سبب عدم العلم يعود إلى عدم إرادتهم لمعرفته . بيد أنّ هذا الجواب يتنافى مع ظاهر الروايات الدالة على أنّ الأئمة كان لديهم علم تفصيلي بوقائع شهادتهم ، أو يمكن القول على الأقلّ بأنّ هذا التوجيه غير مقبول فيما يخص شهادة الإمام عليّ (عليه السلام) ولا سيما في ضوء وجود كلّ هذه النصوص التاريخية والحديثية التي اطلعنا على بعض منها . ومن المثير للعجب أن يقول الشيخ المفيد : «فأما علمه بوقت قتله فلم يأت عليه أثر على التحصيل» .

2 - عدم العلم أثناء وقوع التقدير الإلهي

ويفيد هذا المعنى أنّ الأئمة (عليهم السلام) كانوا على علم تفصيلي بخبر شهادتهم ، ولكن هذا العلم يُسلَب منهم وقت استشهادهم وفقاً للتقدير الإلهي القطعي . جاءت رواية عن الإمام الرضا (عليه السلام) يمكن أن تؤيد في أحد احتمالاتها صحّة هذا الجواب ، قال الحسن بن الجهم :

قُلْتُ للإمام الرضا (عليه السلام) : إنّ أمير المؤمنين (عليه السلام) قد عرف قاتله والليلة التي يُقتل فيها والموضع الذي يُقتل فيه ، وقوله لما سمع صياح الإوز في الدار : صواخ تتبعها نواخ ، وقول أمّ كلثوم : لو صلّيت الليلة داخل الدار وأمرت غيرك يصليّ بالناس ! فأبى عليه

“Neden İmam (a.s) Kendisini Öldürölmek İçin Hedef Etti?” Sorusunun Cevapları

İmamların (a.s) nasıl şehit edileceklerini bildikleri halde korunmalarının sebebine ilişkin çeşitli cevaplar verilmiştir. Bunlardan en önemlileri şunlardır:

1-Ayrıntılı İlmin Olmayışı

İmamlar (a.s) nasıl öldüröleceklerini genel olarak bilmekle birlikte ancak bu konuda ayrıntılı bilgileri yoktu. Gerçi bilmemeleri bilmek istemeyişlerinden kaynaklanmış olsa da böyledir.

Bu cevap, İmamların (a.s) nasıl şehit edilecekleri konusunda ayrıntılı bilgileri olduğunu gösteren rivayetlerin zahiri ile çelişmektedir veya en azından İmam Ali’nin (a.s) şehadeti hususunda özellikle de bir kısmına vakıf olduğumuz onca tarih ve hadis metinlerinin ışığında kabul edilebilecek bir cevap değildir. Şeyh Müfid’in şu sözü söylemiş olması da şaşırtıcıdır: “İmam’ın öldüröleceğı vakti bildiğini gösteren bir hadis gelmemiştir .”

2-İlahi Takdirin Gerçekleşmesi Esnasında İlmin Olmayışı

İmamlar kendi şehadetlerini ayrıntılı olarak biliyorlardı. Ancak onlar hakkındaki ilahi takdirin kesinleştiğı şehadet anlarında bu ilim kendilerinden alınmıştır.

İmam Rıza’dan (a.s) gelen şu rivayetin ihtimallerinden biri bu cevabın sahih olduğunu teyit etmektedir. Hasan b. Cehm diyor ki:

İmam Rıza’ya (a.s) dedim ki: ‘Emirölmüminin (a.s) katilini tanıyordu, öldüröleceğı geceyi ve öldüröleceğı yeri biliyordu. Onun (a.s) evdeki kazların feryatların işittiğinde buyurduğu “Feryat ediyorlar, ardından ağlayacaklar” sözü ve Ummu Kulsum’ün “Keşke bu gece namazı evde kılsan ve başka birinin cemaate namaz kıldırmasını emretsen!” sözü karşısında bundan imtina etmesi,

وكثر دخوله وخروجه تلك الليلة بلا سلاح ، وقد عرف (عليه السلام) أنّ ابن ملجم لعنه الله قاتله بالسيف ، كان هذا مما لم يجز تعرّضه! فقال : «ذلِكَ كَانَ ، وَلَكِنَّهُ خَيْرٌ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ لِمَضِيِّ مَقَادِيرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ»¹ .

لقد جاء في بعض نسخ المصدر كلمة «خير» بدل «خير» ، وعلى هذا فإنّ قول الإمام يدلّ بكل وضوح بأنّه طرأت عليه في تلك اللحظة حالة لم يبق معها عليه تكليف بدفع القتل عن نفسه ، لكي يجري التقدير الإلهي .

3 - الإمام مكلف باختيار الشهادة

لاشكّ في أنّ تقدير الشهادة للإمام يأتي على أساس الحكمة الإلهية البالغة ، ولها مصالح ملزمة يجب أن تتحقّق . ولهذا السبب يتعيّن على الإمام أن لا يتوقّى منها ، وليس هذا فحسب ، بل ويجب عليه اختيار الشهادة رغم علمه الدقيق بكيفية استشهاده . وذلك لأنّ اختيار الشهادة مع العلم بوقتها وكيفيةها يعدّ فضيلة لا يحتملها إلاّ القادة الربانيون الكبار وخواص أصحابهم .

ومع أنّي لم ألاحظ أحداً تعرض لهذا الجواب ، ولكن يبدو أنّه أفضل ما يمكن أن يُعلّل به عدم وقاية أئمة أهل البيت أنفسهم من الشهادة ، مع علمهم بكيفيةها ، وهو ممّا تؤيّدّه الأدلّة العقلية والنقلية² . ولغرض تقديم مزيد من المعلومات للباحثين ، نورد فيما يلي نصّ جواب الشيخ المفيد ، والعلامة الطباطبائي :

جواب الشيخ المفيد

نقل العلامة المجلسي أنّ الشيخ المفيد سئل في المسائل العكبريّة

1 . الكافي : ج 1 ص 259 ح 4 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 246 ح 47 .

2 . كما جاء في الرواية السابقة قوله : «لكنّه خير» ، وهذا المعنى يؤيّد صحّة هذا الجواب .

o gece silahsız şekilde sık sık içeri girip dışarı çıkması ve melun İbn-i Mülcem'in kendisini kılıçla vuracağını bilmesi, tüm bunlar hedefe çıkmaması gerektiğinin delillerindendi!' İmam Rıza (a.s) buyurdu ki: "Bunlar vardı. Ancak o, o gece Yüce Allah'ın takdirini gerçekleştirmek için muhayyer kılınmıştı."¹

Bu hadisin bazı kaynaklarında "muhayyer bırakıldı" anlamına gelen "huyyire/noktalı" kelimesi, "hayrete düşürüldü" anlamına gelen "huyyire/noktasız" şeklinde gelmiştir. Bu durumda İmam Rıza'nın (a.s) sözü çok açık şekilde şu gerçeği ispatlar ki o anda ilahi takdirin gerçekleşmesi için İmam Ali'ye (a.s) öldürülmeyi kendisinden savma sorumluluğunun kalmadığı bir halet-i ruhiye arız oldu.

3-İmam Şehadeti Seçmekle Mükellefti

Şehadetin İmam için takdir edilmesinin geniş eksenli ilahi hikmet esasına dayandığında hiç şüphe yoktur ve onunla birlikte gerçekleşmesi lazım olan maslahatlar vardır. Bu yüzden İmam (a.s) sadece ondan korunmamakla da yetinmemeli, nasıl şehit edileceğini net olarak bildiği halde şehadeti seçmelidir. Zira vaktini ve şeklini bildiği halde şehadeti seçmek ancak büyük ilahi önderler ve onların özel dostlarının taşıyabileceği bir fazilettir.

Bununla birlikte bu cevabı veren birini görmedim. Hâlbuki akli ve nakli delillerin de ispatladığı² gibi nasıl şehit edileceklerini bilen Ehlibeyt'in kendilerini korumamaları konusunda belki de verilebilecek en güzel cevap budur. Bu konuda araştırma yapanlara daha fazla bilgi sağlaması için şimdi Şeyh Müfid ve Allame Tabatabai'nin cevabını getiriyoruz:

Şeyh Müfid'in Cevabı

Allame Meclisi'nin nakline göre "el-Mesailu'l-Abkeriyye" kitabında Şeyh Müfid'e şu soru yöneltiliyor:

1-el-Kâfi, c.1, s.259, h.4; Biharul-Envar, c.42, s.246, h.47.

2-Nitekim önceki rivayette "muhayyer bırakıldı" manasına gelen "huyyire" kelimesi de bu cevabın sıhhatini desteklemektedir.

: الإمام عندنا مجمع على أنه يعلم ما يكون ، فما بال أمير المؤمنين(عليه السلام) خرج إلى المسجد وهو يعلم أنه مقتول وقد عرف قاتله والوقت والزمان ؟ وما بال الحسين بن علي(عليهما السلام) سار إلى الكوفة وقد علم أنهم يخذلونه ولا ينصرونه وأنه مقتول في سفرته تلك ؟ ولم لما حُصروا وعرف أن الماء قد مُنع منه وأنه إن حفر أذرعاً قريبة نبع الماء ، ولم يحفر وأعان على نفسه حتى تلف عطشاً؟ والحسن(عليه السلام) وادع معاوية وهادنه وهو يعلم أنه ينكث ولا يفي ويقتل شيعة أبيه(عليه السلام) .

فأجاب الشيخ رحمه الله عنها بقوله :

وأما الجواب عن قوله : «إنّ الإمام يعلم ما يكون» فإجماعنا أنّ الأمر على خلاف ما قال ، وما أجمعت الشيعة على هذا القول . وإثنا إجماعهم ثابت على أنّ الإمام يعلم الحكم في كلّ ما يكون دون أن يكون عالماً بأعيان ما يحدث ويكون على التفصيل والتمييز . وهذا يسقط الأصل الذي بنى عليه الأسئلة بأجمعها . ولسنا نمنع أن يعلم الإمام أعيان ما يحدث ويكون بإعلام الله تعالى له ذلك . فأما القول بأنه يعلم كلّ ما يكون فلسنا نطلقه ولا نصوّب قائله لدعواه فيه من غير حجة ولا بيان .

والقول بأنّ أمير المؤمنين(عليه السلام) كان يعلم قاتله والوقت الذي يُقتل فيه فقد جاء الخبر متظاهراً أنّه كان يعلم في الجملة أنّه مقتول ، وجاء أيضاً أنّه يعلم قاتله على التفصيل . فأما علمه بوقت قتله فلم يأت عليه أثر على التحصيل . ولو جاء به أثر لم يلزم فيه ما يظنه المعارضون ، إذ كان لا يمتنع أن يتعبده الله تعالى بالصبر على الشهادة والاستسلام للقتل ، ليلبغه بذلك علو الدرجات ما لا يبلغه إلا به . ولعلمه أنّه يطيعه في ذلك طاعة لو كلّفها سواه لم يردّها .

Bizim yanımızda (Şia'ya göre) İmam'ın "ne olacağını bildiği" icma ile sabit bir konudur. Öyleyse Emirülmüminin (a.s) neden camiye gitti? Hâlbuki o, öldürüleceğini biliyordu; katilini tanımıştı ve öldürüleceği vakit ve zamanı bilmekteydi. Neden Hüseyin b. Ali (a.s) Küfe'ye gitti? Hâlbuki kendisini yalnız bırakacaklarını, ona yardım etmeyeceklerini ve bu yolculuğunda öldürüleceğini biliyordu. Kendisini muhasara ettiklerinde suyu engelleyeceklerini biliyordu. Birazcık toprağı kazsa su çıkacağını da bildiği halde neden kazmadı ve susuz şekilde ölmesi için kendi aleyhine yardımcı oldu? Neden Hasan (a.s), Muaviye ile mütareke edip sulh anlaşması yaptı? Hâlbuki anlaşmayı bozacağını, ona bağlı kalmayacağını ve babası Ali'nin (a.s) Şialarını öldüreceğini biliyordu.

Şeyh Müfid (r.a) şu cevabı verdi:

"İmam'ın ne olacağını bildiği" sözüne gelince; bizim icmamız onun aksinedir. Şia böyle bir görüş üzerinde icma etmemiştir. Şia'nın icması, İmam'ın "ortaya çıkacak olayları ayrıntı ve detayları ile birlikte bildiği" hususunda olmayıp İmam'ın "meydana gelecek olayın hükmünü bildiği" konusunda sabittir. Bu görüş, tüm soruların dayandığı temeli ortadan kaldırmaktadır. Elbette Yüce Allah'ın bildirmesi vasıtasıyla İmam'ın bazı olayları bilmesinde de bir sakınca görmüyoruz. Fakat İmam'ın ortaya çıkacak her şeyi mutlak olarak bildiğini kabul etmiyoruz, böyle bir sözü söyleyen de tasvip etmiyoruz. Zira bu delil ve izahı olmayan bir iddiadır.

Emirülmüminin'in (a.s) katilini tanıdığı ve öldürüleceği vakti bildiği sözüne gelince; bu konuda gelen haberin zahiri onun genel olarak öldürüleceğini bildiği hususundadır. Katilini somut olarak tanıdığı hususunda da hadis gelmiştir. Ancak öldürüleceği vakti bildiğini gösteren bir hadis gelmemiştir. Hatta olsa bile bu, itiraz edenlerin zannettiği zorunluluğu getirmez. Çünkü Yüce Allah'ın onu, şehadete sabretmeye ve öldürülmeye hazır olma teslimiyetiyle görevlendirmesinde hiçbir sakınca yoktur. Bu vesileyle de onu ancak şehadetle ulaşılabilir üstün derecelere ulaştırır. Ayrıca bununla Allah'a itaat ettiğini de bilmektedir; hatta mükellef kılındığı tek şey bu olsaydı da reddetmezdi.

ولا يكون بذلك أمير المؤمنين (عليه السلام) ملقياً بيده إلى التهلكة ، ولا معيناً على نفسه معونة تستقبح في العقول .

وأما علم الحسين (عليه السلام) بأن أهل الكوفة خاذلوه ، فلسنا نقطع على ذلك ، إذ لا حجة عليه من عقل ولا سمع ، ولو كان عالماً بذلك لكان الجواب عنه ما قدمناه في الجواب عن علم أمير المؤمنين (عليه السلام) بوقت قتله ومعرفة قاتله كما ذكرناه .

وأما دعواه علينا أننا نقول : إن الحسين (عليه السلام) كان عالماً بموضع الماء قادراً عليه ، فلسنا نقول ذلك ، ولا جاء به خبر ، على أن طلب الماء والاجتهاد فيه يقضي بخلاف ذلك ، ولو ثبت أنه كان عالماً بموضع الماء لم يمتنع في العقول أن يكون متعبداً بترك السعي في طلب الماء من حيث كان ممنوعاً منه حسب ما ذكرناه في أمير المؤمنين (عليه السلام) ، غير أن ظاهر الحال بخلاف ذلك على ما قدمناه .

والكلام في علم الحسن (عليه السلام) بعاقبة موادعته معاوية بخلاف ماتقدم ، وقد جاء الخبر بعلمه بذلك ، وكان شاهد الحال له يقضي به ، غير أنه دفع به عن تعجيل قتله وتسليم أصحابه له إلى معاوية ، وكان في ذلك لطف في بقاءه إلى حال مضيه ولطف لبقاء كثير من شيعته وأهله وولده ، ودفع فساد في الدين هو أعظم من الفساد الذي حصل عند هدمته ، وكان (عليه السلام) أعلم بما صنع لما ذكرناه وبيننا الوجه فيه . انتهى كلامه .

أقول : وسأل السيد مهنا بن سنان العلامة الحلي عن مثل ذلك في أمير المؤمنين (عليه السلام) فأجاب بأنه يحتمل أن يكون (عليه السلام) أخبر بوقوع القتل في تلك الليلة ، ولم يعلم في أي وقت من تلك الليلة أو أي مكان يقتل ، وأن تكليفه (عليه السلام) مغاير لتكليفنا ، فجاز أن يكون بذل محجته الشريفة في ذات الله تعالى ، كما يجب على المجاهد الثبات ، وإن كان ثباته يفضي إلى القتل¹ .

Emirülmüminin (a.s) bu davranışıyla kendisini tehlikeye atmış sayılmaz ve akıl insanlar nezdinde beğenilmeyen şekilde kendi aleyhine yardım etmiş olmaz.

İmam Hüseyin'in (a.s), Küfe halkının onu yalnız bırakacağını bildiği konusuna gelince; bizim buna yakinimiz yoktur. Çünkü buna dair ne akli ne de nakli bir delil yoktur. Hatta bunu bilmiş olsaydı bile verilecek cevap, Emirülmüminin'in (a.s) öldürülme vakti ve katilini bildiği konusunda daha önce söylediklerimizin aynısı olacaktır.

İmam Hüseyin'in (a.s) suyun yerini bildiği ve onu elde etmeye gücü olduğu iddiasına gelince; biz bunu söylemiyoruz ve hiçbir rivayette de böyle bir şey gelmemiştir. Ayrıca İmam'ın su arayışı ve bu husustaki çabası da bu sözün aksini ispatlamaktadır. Eğer suyun yerini bildiği sabit olsa bile sudan engellendiği için Allah'a teslimiyet yolunda su aramayı bırakması aklen sakıncasızdır. Emirülmüminin (a.s) hakkında söylediğimiz gibi. Ancak zahir daha önce zikrettiğimiz gibi bunun aksinedir.

İmam Hasan'ın (a.s) hükümeti Muaviye'ye bırakmasının sonucunu bildiğine dair söze gelince; bu daha önce söylediklerimizin aksinedir. Onun bu işin sonucunu bildiği hususunda haber gelmiştir ve karineler de bunu ispatlamaktadır. Fakat İmam Hasan (a.s) bu davranışı ile acele öldürülmesini ve ashabı tarafından kendisinin Muaviye'ye teslim edilmesini engellemiştir. Bunda hem vefatına kadar hayatta kalması hem de birçok Şiânın, ailesi ve evlatlarının hayatta kalması gibi bir hikmet vardı. Ayrıca mütareke yapması ile ortaya çıkan bozukluktan daha büyük bir bozukluğun dinde çıkmasına engel olmuştur. Zikrettiğimiz ve açıklamada bulunduğumuz delillere de dayalı olarak o, yaptığı işi daha iyi bilmekteydi. (Şeyh Müfid'in cevabı sona erdi.)

Diyorum ki: Seyyid Muhenna b. Sinan bu soruyu Emirülmüminin (a.s) hakkında Allame Hilli'ye sorunca şu cevabı verdi: Emirülmüminin'e o gece şehit edileceğinin bildirilmiş olması muhtemeldir. Fakat o gecenin hangi vaktinde veya hangi mekânda öldürüleceğini bilmiyordu. Ayrıca onun sorumluluğu bizim sorumluluğumuzdan farklıdır. Yüce Allah'ın yolunda temiz kanını hediye etmesi caizdir. Nitekim direnişi ölümüyle sonuçlansa bile mücahidin direnmesi vaciptir.¹

1-Biharü'l-Envar, c.42, s.257.

جواب العلامة الطباطبائي :

قال العلامة الطباطبائي في هذا المجال :

الإمام(عليه السلام) واقف بإذن الله على حقائق عالم الوجود كيفما كانت ; سواء كانت محسوسة أم خارج دائرة الحس كالموجودات السبائية والحوادث الماضية ووقائع المستقبل . والدليل على هذا القول هو :

جاء في الروايات المتواترة المنقولة في الجوامع الحديثية الشيعية ككتاب الكافي ، والبصائر ، وكتب الصدوق ، وكتاب بحار الأنوار وغيرها مما لا يحصى ولا يعدّ من الروايات بأنّ الإمام(عليه السلام) واقف بكلّ شيء لا عن طريق العلم الاكتسابي وإتّما بطريق الموهبة الإلهية ، وإمكانه أن يعلم كلّ شيء بإذن الله من خلال أدنى توجّه .

النكتة التي ينبغي الالتفات إليها في هذا المجال هي أنّ هذا العلم اللدني الذي تثبته الأدلة العقلية والنقلية ، لا تخلف فيه ولا تغيير ، ولا خطأ ، ويُستقى بعلم ما هو مكتوب في اللوح المحفوظ ، والعلم بما له صلة بالقضايا الإلهية الحتمية .

وهذا المطلب يستلزم عدم وجود أيّ تكليف بمتعلّق هذا العلم من حيث كونه حتمي الوقوع ولا يرتبط به قصد وطلب من الإنسان ; وذلك أنّ التكليف يأتي عادةً عن طريق الإمكان بالفعل ، وعن طريق كون الفعل والترك كلاهما بيد المكلف يختار منها ما يشاء . وأما ما كان ضروري الوقوع ومتعلّقاً بالقضاء الحتمي ، فمن المحال أن يكون موضع تكليف . فمن الممكن مثلاً أن يأمر الله العبد بفعل أو ترك ما بيده فعله أو تركه . ولكن من المحال أن يأمره بفعل أو ترك ما قضت به الإرادة الإلهية ولا مجال فيه للأخذ والردّ ; لأنّ مثل هذا الأمر والنهي عبث ولغو .

وكذلك يتسنى للإنسان أن يعقد العزم على تحقيق عمل يحتمل فيه الإمكان وعدم الإمكان ويجعله نصب عينيه ويسعى من أجل تحقيقه ، ولكنه لا يستطيع إطلاقاً أن يقصد تحقيق أمر يقيني لا يخضع للتغيير والتخلف

Allame Tabatabai'nin Cevabı

Allame Tabatabai bu hususta şöyle diyor:

İmam Allah'ın izniyle varlık âlemindeki tüm hakikatlere vakıftır. Bunlar ister duyularla idrak edilen gerçekler olsun ister semavi varlıklar, geçmişteki olaylar ve gelecekteki vakalar gibi hissiyat dairesi dışındaki gerçekler olsun, fark etmez.

Kâfî, Besair, Şeyh Saduk'un kitapları, Biharu'l-Envar ve Şia'nın diğer hadis kaynaklarında nakledilen mütevatir rivayetler bu sözün delilidir. Sayılamayacak kadar çok olan bu rivayetlere göre İmam (a.s) her şeye vakıftır. Onun bu ilmi, iktisabi (sonradan tahsil edilen) değil, ilahi bağış yoluyla. Bu yüzden İmam (a.s) Allah'ın izniyle azıcık teveccühle her şeyi bilme imkânına sahiptir.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir nükte vardır. O da şu ki; akli ve nakli delillerin ispatladığı "ilm-i ledün" diye nitelenen bu ilimde hiçbir aksaklık, değişim veya hata olmaz. Buna "Levh-i Mahfuz'da yazılı ilim" ve kesin kazaya bağlanmış ilim de denilir.

Böyle bir ilmin taalluk ettiği işin gerçekleşmesi kesin olduğundan hiçbir sorumluluk getirmez ve insan tarafından ona yönelik hiçbir kasıt ve talebin etkisi de olmaz. Esasen teklif ve sorumluluk insanın yapabilme imkânı bulunduğu alanlarda söz konusu olur. Ancak bir işin yapılması ya da terk edilmesi insan için mümkünse; onlardan dilediğini seçebiliyorsa orada tekliften söz edilebilir. Fakat vuku bulması zaruri ve kesin kazaya bağlanmış bir fiilin teklif konusu olması imkânsızdır.

Allah, kuluna gücü dâhilindeki bir şeyi yapması veya yapmamasını emredebilir. Ancak ilahi iradenin hükmettiği, hakkında tutmak veya reddetmenin mümkün olmadığı bir konuda ona yapma veya yapmamayı emretmesi imkânsızdır. Zira böyle bir emir veya nehiy abes ve boştur.

İnsan, olma ya da olmama imkânı taşıyan bir fiili gerçekleştirmek için iradesini ortaya koyabilir, o fiili kendisine hedef edinebilir ve yapmak için elinden gelen çabayı gösterir. Fakat değişimi mümkün olmayan kesinleşmiş bir fiil konusunda aynı iradeyi gösteremez.

لأنَّ إرادة أو عدم إرادة الإنسان ، وقصده وعدم قصده لا تأثير له في أمر واقع لا محالة ، من جهة كونه واقعاً . فتأمل .

يتَّضح من خلال هذا البيان :

1 - إنَّ هذا العلم اللدني لدى الإمام(عليه السلام) لا تأثير له في أعماله ولا صلة له بتكاليفه الخاصة . وكلَّ أمر مفروض من جهة تعلُّقه بقضاء الله الحتمي الوقوع ، لا يكون موضوعاً لأمر الإنسان أو نبيه أو قصده أو إرادته .

أجل إنَّ متعلق القضاء الحتمي والمشيتة الإلهية القاطعة للحق تعالى هو الرضا بالقضاء كما قال سيّد الشهداء(عليه السلام) في اللحظات الأخيرة من حياته حينما كان يتمرّغ في الدم والتراب : «رِضاً بِقَضَائِكَ وَتَسْلِيّاً لِأَمْرِكَ لِمَعْبُودٍ سِوَاكَ» . وكذلك فيما جاء في خطبته عند خروجه من مكّة : «رِضَا اللَّهِ رِضَانَا أَهْلَ الْبَيْتِ» .

2 - حتمية فعل الإنسان من حيث تعلُّقه بالقضاء الإلهي لا تتنافى مع صفته الاختيارية من حيث النشاط الاختياري للإنسان ؛ لأنَّ القضاء الإلهي يتعلّق بكيفياته لا بمطلقه ؛ كأن يشاء الله أن يؤدي الإنسان كذا عمل اختياري بإرادته ، ففي مثل هذه الحالة يكون التحقق الخارجي لهذا الفعل حتمياً لا مفرّ منه من حيث تعلُّقه بالإرادة الإلهية ، وهو في الوقت ذاته اختياري ويتصف بصفة الإمكان بالنسبة للإنسان ، فتأمل .

3 - لا ينبغي أخذ ظواهر أعمال الإمام(عليه السلام) الخاضعة للتطابق مع العلل والأسباب الظاهرية كدليل على عدم امتلاكه لهذا العلم اللدني ، وشاهداً على الجهل بالواقع ، كأن يقال : إذا كان لدى الإمام الحسين(عليه السلام) علم بالواقع لماذا أرسل مسلم بن عقيل نيابة عنه إلى الكوفة؟

ولماذا بعث كتاباً إلى أهل الكوفة بيد الصيداوي؟ ولماذا خرج من مكّة إلى الكوفة؟ ولماذا ألقي بنفسه إلى التهلكة والباري تعالى يقول: ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾^{1 2}

1 . البقرة : 195 .

2 . بررسيهای اسلامی (بالفارسیّة) : ص 167 - 170 .

Zira kesinleşen bir fiilde, insanın irade etmesi ya da etmemesi, onu hedef edinmesi veya edinmemesinin hiçbir etkisi yoktur.

Bu beyanın ardından şu noktalar açıklık kazanmaktadır:

1-İmam'ın (a.s) sahip olduğu bu “ilm-i ledün” bilgisinin onun amellerinde hiçbir etkisi olmadığı gibi kendisine özgü sorumluluklarıyla da hiçbir ilgisi yoktur. Gerçekleşmesi ilahi kaza ile kesinleşmiş olması yönüyle farz edilen hiçbir iş insana emir veya nehiy konusu olamaz, onun kasıt veya iradesine muhatap sayılamaz.

Elbette kesinleşmiş kaza ve Yüce Hakk'ın kati olan iradesinin karşılığı ona rıza göstermektir. Nasıl ki şehitlerin efendisi (a.s), kan ve toprak üzerinde çırpındığı hayatının son anlarında şöyle demişti: “Senin kazana razıyım, emrine teslimim ve senden başka ilah yoktur.” Aynı şekilde Mekke'den çıktığında okuduğu hutbesinde de “Allah'ın rızası biz Ehlibeytin rızasıdır” demişti.

2-İnsan fiilinin ilahi kazaya bağlanmış olması hasebiyle kesinleşmiş olması, onun sahip olduğu irade aktivitesi açısından aynı fiilin ihtiyari sıfatına sahip olmasıyla çelişmez. Çünkü ilahi kaza bir fiile tüm nitelikleriyle birlikte taalluk eder, mutlak fiile değil. Mesela Allah insandan, kendi iradesiyle seçmenin söz konusu olduğu falan işi yapmasını ister. Aynı zamanda kendi iradesi de o işin gerçekleşmesine taalluk etmiştir. Bu durumda o işe ilahi irade taalluk ettiği için somut olarak gerçekleşmesi kaçınılmaz olur. Bu iş, imkân sıfatıyla da insana nisbet edilmesi hasebiyle ihtiyari olarak nitelendirilir.

3-İmam'ın (a.s) zahiri sebeplere mutabık kalarak gerçekleştirdiği amellerinin zahirine bakarak onun bu “ilm-i ledün” bilgisine sahip olmadığı ve işin gerçek yüzünü bilmediği neticesini almak doğru değildir. Mesela deniliyor ki: Eğer İmam Hüseyin'in (a.s) geleceğe dair ilmi var idiyse neden Müslim b. Akil'i kendi tarafından temsilci olarak Küfe'ye gönderdi? Neden Seydavi ile Küfelilere mektup gönderdi? Neden Mekke'den Küfe'ye doğru yola çıktı? Neden kendi canını tehlikeye attı? Hâlbuki Yüce Yaratan şöyle buyuruyor: **“Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.”**^{1/2}

1-Bakara, 195.

2-Berresihaye İslami, s.167-170.

الفصل الخامس من الاغتيال إلى الاستشهاد

1 / 5

أمر الإمام بالإحسان إلى قاتله

1 - 1 / 5

أطيبوا طعامه وألينوا فراشه

2948 . أنساب الأشراف - في ذكر ما جرى بعد اغتيال الإمام (عليه السلام) - : أمّا ابن ملجم فأخذ وأدخل على عليّ ، فقال : أطيبوا طعامه وألينوا فراشه ، فإن أعش فأنا وليّ دمي ؛ فإما عفوّ وإما اقتصاص ، وإن أمت فألحقوه بي ﴿وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾^{1 2} .

2949 . الإمام الباقر (عليه السلام) : إنّ عليّ بن أبي طالب (عليه السلام) خرج يوقظ الناس لصلاة الصبح ، فصرّبه عبد الرحمن بن ملجم بالسيف على أمّ رأسه ، فوقع على ركبتيه وأخذه فالتزمه حتّى أخذه الناس وحمل عليّ حتّى أفاق ، ثمّ قال للحسين والحسين (عليهما السلام) : إحبسوا هذا الأسير وأطعموه واسقوه وأحسنوا إساره ، فإن عشت فأنا أولى بما صنع بي ؛ إن شئت استقدت وإن شئت عفوّ وإن شئت صالحت

1 . البقرة : 190 .

2 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 256 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 181 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 559 ، أسد الغابة : ج 4 ص 113 الرقم 3789 كلاهما عن محمد بن سعد وفيهما «أخاصمه عند رب العالمين» بدل الآية .

Beşinci Fasıl

SUİKASTTAN ŞEHADETE KADAR

1/5

İMAM'IN KATİLİNE İYİLİK YAPILMASINI EMRETMESİ

1-1/5

YEMEĞİNİ HOŞ, YATAĞINI YUMUŞAK EDİN

2948-Ensabu'l-Eşraf [İmama (a.s) suikastın ardından ortaya çıkan olaylardan söz ederken]: İbn-i Mülcem tutuklanıp Ali'nin (a.s) yanına getirildiğinde şöyle buyurdu: Yemeğini hoş, yatağını yumuşak edin. Eğer yaşarsam kendi kanımın yetkilisi benim; affeder ya da kısasta bulunurum. Eğer ölürsem onu da peşimden gönderin. *“Sakın haddi aşmayın, çünkü Allah haddi aşanları sevmez.”*^{1/2}

2949-İmam Bakır (a.s): Ali (a.s) dışarı çıktı ve insanları sabah namazı için uyandırıyordu ki İbn-i Mülcem kılıçla başına bir darbe vurdu. Ali (a.s) iki dizi üzerine düştüğünde İbn-i Mülcem'i tutup ona yapıştı. Böylece cemaat onu tutukladı. Ali'yi (a.s) götürdüler. Uyandı-
ğında Hasan ve Hüseyin'e şöyle buyurdu: Bu esiri hapsedin. Ona ye-
mek ve su verin, ona iyi davranın. Eğer yaşarsam bana yaptığının kar-
şılığını vermeye ben daha yetkiliyim; istersem kısas ederim, istersem
bağışlarım ve istersem onunla anlaşırım.

1-Bakara, 190.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.256; el-İmamet ve's-Siyase, c.1, s.181; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.559; Usdu'l-Gabe, c.4, s.113, no.3789, her ikisi de Muhammed b. Sâd'dan ve son iki kaynakta ayetin yerine “Alemlerin Rabbi huzurunda ona dava açayım!” şek-
linde gelmiştir.

- وإن مُتْ فَذَلِكَ إِلَيْكُمْ ، فَإِنْ بَدَأَ لَكُمْ أَنْ تَقْتُلُوهُ فَلَا تُمَثِّلُوا بِهِ ¹ .
- 2950 . الإمام علي (عليه السلام) - لَمَّا أُتِيَ بِابْنِ مُلْجَمٍ أَسِيرًا عِنْدَهُ - : إِنَّهُ أَسِيرٌ ; فَأَحْسِنُوا نَزْلَهُ ، وَكْرِمُوا مَثْوَاهُ ; فَإِنْ بَقِيَتْ قَتْلَتُ أَوْ عَقُوْتُ ، وَإِنْ مُتْ فَأَقْتُلُوهُ فَتَلَّتِي ﴿وَلَا تَقْتُلُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ ² . ³
- 2951 . مقتل أمير المؤمنين عن عامر الشعبي : لَمَّا ضُرِبَ عَلِيٌّ تِلْكَ الضَّرْبَةَ قَالَ : مَا فَعَلَ ضَارِبِي ؟ قَالُوا : قَدْ أَخَذْنَاهُ . قَالَ : أَطْعِمُوهُ مِنْ طَعَامِي ، وَاسْقُوهُ مِنْ شَرَابِي ; فَإِنْ أَنَا عِشْتُ رَأَيْتُ فِيهِ رَأْيِي ، وَإِنْ أَنَا مُتُّ فَأَضْرِبُوهُ ضَرْبَةً لَا تَزِيدُوهُ عَلَيْهَا ⁴ .
- 2952 . المستدرک علی الصحیحین عن الشعبي : لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مُلْجَمٍ عَلِيًّا تِلْكَ الضَّرْبَةَ أَوْصَى بِهِ عَلِيٌّ فَقَالَ : قَدْ ضَرَبْتَنِي فَأَحْسِنُوا إِلَيَّ وَأَلِينُوا لَهُ فِرَاشَهُ ; فَإِنْ أَعِشَ فَهَضَمْ ⁵ أَوْ قِصَاصٌ ، وَأَنْ أَمُتَ فَعَالِجُوهُ ; فَإِنِّي مُخَاصِمُهُ عِنْدَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ ⁶ .
- 2953 . الفتوح : كَانَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) يَفْتَقِدُهُ وَيَقُولُ لِمَنْ فِي مَنْزِلِهِ : أَرْسَلْتُمْ إِلَى أَسِيرِكُمْ طَعَامًا ؟ ⁷ .

1 . قرب الإسناد : ص 143 ح 515 عن أبي البخترى عن الإمام الصادق (عليه السلام) ، الجعفریات : ص 53 نحوه ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 312 ، روضة الواعظين : ص 153 ؛ السنن الكبرى : ج 8 ص 317 ح 16759 عن إبراهيم بن محمد وفي الثلاثة الأخيرة من «أطعموه . . .» ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 557 عن أنس بن عياض نحوه وكلاهما عن الإمام الصادق عنه (عليهما السلام) .

2 . البقرة : 190 .

3 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 35 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 261 ، أسد الغابة : ج 4 ص 111 ح 3789 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 558 ، المناقب للخوارزمي : ص 391 ح 407 كلها عن محمد ابن الحنفية .

4 . مقتل أمير المؤمنين : ص 40 ح 23 ، المناقب للخوارزمي : ص 388 ح 403 ، الفصول المهمة : ص 134 كلاهما نحوه ؛ كشف الغمة : ج 2 ص 59 .

5 . يُقَالُ : هَضَمَ لَهُ مِنْ حَقِّهِ : تَرَكَ لَهُ مِنْهُ شَيْئًا عَنْ طِيبِ نَفْسٍ (تاج العروس : ج 17 ص 760) .

6 . المستدرک علی الصحیحین: ج 3 ص 155 ح 4691 ، الطبقات الكبرى: ج 3 ص 37 ، أسد الغابة: ج 4 ص 113 ح 3789 كلاهما نحوه .

7 . الفتوح : ج 4 ص 279 .

Eğer ölürsem bu yetki sizdedir. Eğer onu öldürmek isterseniz sakın müslu etmeyin (uzuvlarını kesmeyin-işkence etmeyin).¹

2950- İmam Ali (a.s) [İbn-i Mülcem esir olarak yanına getirildiğinde]: O esirdir; iyi ağırlayın onu. Yerini güzel tutun. Eğer hayatta kalırsam öldürür veya affederim. Eğer ölürsem de benim öldürdüğüm gibi öldürün onu. *“Sakın haddi aşmayın, çünkü Allah haddi aşanları sevmez.”*^{2/3}

2951-Maktel-i Emirülmüminin [Amir Şabi'den]: Ali'ye (a.s) o darbe vurulduğunda buyurdu ki: ‘Bana vurana ne oldu?’ Dediler ki: “Onu yakaladık.” Buyurdu: “Benim yemeğimden ona da yedirin ve benim içtiğimden ona da içirin. Eğer yaşarsam onun hakkında ne yapacağıma kendim bakacağım. Eğer ölürsem ona sadece bir darbe vurun, fazla değil!”⁴

2952-el-Mustedrek ala's-Sahihyn [Şabi'den]: İbn-i Mülcem Ali'ye (a.s) o darbeyi vurduğunda Ali (a.s) onun hakkında vasiyette bulundu ve şöyle buyurdu: “O beni vurmuştur. Ona iyilik edin, yatağını yumuşak kılın. Eğer yaşarsam (can-u gönülden) bağış(larım) veya kıyas (ederim). Eğer ölürsem ilacını verin (öldürün). Zira ben Rabbinin huzurunda onu muhakeme edeceğim.”⁵

2953-el-Fütuh: Ali (a.s) onun (katilinin) durumunu soruyordu ve evinde bulunanlara şöyle diyordu: “Esirinize yemek gönderdiniz mi?”⁶

1-Kurbu'l-Esnad, s.143, h.515, Ebu Buhteri İmam Sadık'tan (a.s); el-Caferiyat, s.53; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub , c.3, s.312; Ravzatu'l-Vaizin, s.153; Sünenü'l-Kubra, c.8, s.317, h.16759, İbrahim b. Muhammed'den, son üç kaynakta “Ona yemek..” cümlesinden itibaren; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.557, Enes b. Ayaz'dan, her ikisi de İmam Sadık'tan (a.s).

2-Bakara, 190.

3-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.35; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.261; Usdu'l-Gabe, c.4, s.111, h.3789; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.558; el-Menakıb, Harezmi, s.391, h.407, hepsi de Muhammed b. Hanefiyye'den.

4-Maktel-i Emirülmüminin, s.40, h.23; el-Menakıb, Harezmi, s.388, h.403; Füsulu'l-Muhimme, s.134; Keşfu'l-Gumme, c.2, s.59.

5-el-Mustedrek ala's-Sahihyn, c.3, s.155, h.4991; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.37; Usdu'l-Gabe, c.4, s.113, h.3789.

6-el-Fütuh, c.4, s.279.

2954 . بحار الأنوار عن لوط بن يحيى عن أشياخه : أُنْغِي عَلَيْهِ سَاعَةً طَوِيلَةً وَأَفَاقٌ - وَكَذَلِكَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يُغْمِي عَلَيْهِ سَاعَةً طَوِيلَةً وَيُفِيْقُ أُخْرَى ; لِإِنَّهُ (صلى الله عليه وآله) كَانَ مَسْمُومًا - فَلَمَّا أَفَاقَ نَاوَلَهُ الْحَسَنُ (عليه السلام) قَعْبًا¹ مِنْ لَبَنٍ ، فَشَرِبَ مِنْهُ قَلِيلًا ثُمَّ نَحَّاهُ عَنْ فِيهِ وَقَالَ : إِحْمِلُوهُ إِلَى أَسِيرِكُمْ ، ثُمَّ قَالَ لِلْحَسَنِ (عليه السلام) : يَحْقِيقُ عَلَيْكَ يَا بَنِيَّ إِلَّا مَا طَيَّبْتُمْ مَطْعَمَهُ وَمَشَرَبَهُ ، وَارْفُقُوا بِهِ إِلَى حِينَ مَوْتِي ، وَتُطْعِمُهُ مِمَّا تَأْكُلُ وَتَسْقِيهِ مِمَّا تَشْرَبُ حَتَّى تَكُونَ أَكْرَمَ مِنْهُ ، فَعِنْدَ ذَلِكَ حَمَلُوا إِلَيْهِ اللَّبَنَ وَأَخْبَرُوهُ بِمَا قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي حَقِّهِ² .

2 - 1 / 5

إِيَّائِكمُ وَالْمَثَلَةُ

2955 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ وَصِيَّتِهِ لِلْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عليهما السلام) لَمَّا ضَرَبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ - : يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، لَا أَلْفَيْتُكُمْ تَخَوْضُونَ دِمَاءَ الْمُسْلِمِينَ خَوْضًا ، تَقُولُونَ : قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ . أَلَا لَا تَقْتُلُنَّ بِي إِلَّا قَاتِلِي .
أَنْظُرُوا إِذَا أَنَا مُتُّ مِنْ ضَرْبَتِهِ هَذِهِ فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ ، وَلَا تُثَمِّلُوا بِالرَّجُلِ ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : إِيَّائِكمُ وَالْمَثَلَةُ وَلَوْ بِالْكَلْبِ الْعَقُورِ !³
2956 . الرياض النضرة : لَمَّا أَخَذَ [ابْنُ مُلْجَمٍ] قَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) : إَحْبِسُوهُ ؛ فَإِنْ مُتُّ فَاقْتُلُوهُ ، وَلَا تُثَمِّلُوا بِهِ ، وَإِنْ لَمْ أَمُتْ فَلَا أَمْرَ إِلَيَّ فِي الْعَفْوِ أَوْ الْقِصَاصِ⁴ .

1 . الْقَعْبُ : الْقَدَحُ الضَّخْمُ ، الْغَلِيظُ ، الْجَافِي (لسان العرب : ج 1 ص 683) .

2 . بحار الأنوار : ج 42 ص 289 .

3 . نهج البلاغة : الكتاب 47 ، روضة الواعظين : ص 152 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 148 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 435 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 100 ح 168 ، تهذيب الآثار (مسند علي بن أبي طالب) : ص 75 ح 137 وفيه إلى «بالرجل» ، المناقب للخوارزمي : ص 386 ح 401 والثلاثة الأخيرة عن إسماعيل بن راشد ، الرياض النضرة : ج 3 ص 238 .

4 . الرياض النضرة : ج 3 ص 236 ، الاستيعاب : ج 3 ص 219 ح 1875 وفيه «اجلسوه» بدل «احبسوه» .

2954-Biharü'l-Envar [Lut b. Yahya üstatlarından]: Ali (a.s) uzun süre baygın kaldı, sonra uyandı. [Resulullah da (s.a.a) böyleydi. Yani uzun süre baygın kalıyor, sonra uyanıyordu. Zira o da zehirlenmişti]. Uyandığında İmam Hasan (a.s) ona bir kapta süt verdi. Ondan azıcık içtikten sonra ağzından uzaklaştırdı ve buyurdu ki: ‘Bunu esirinize götürün.’ Sonra Hasan’a (a.s) şöyle buyurdu: “Oğlum, senin üzerindeki hakkım için, ona güzel yemek ve içecek verin. Ben ölünceye kadar ona yumuşak davranın; kendi yediğinden ona da yedir ve kendi içeceğinden ona da içir ki ondan üstün olasın.” Bunun üzerine ona sütü götürdüler ve Emirülmüminin’in (a.s), onun hakkında söylediklerini kendisine haber verdiler.¹

2-1/5

SAKIN ORGANLARINI KESMEYİN

2955-İmam Ali (a.s) [Melun İbn-i Mülcem tarafından yaralandıktan sonra Hasan ve Hüseyin’e yönelik vasiyetinden]: Ey Abdümüttalip oğulları! “Emirülmüminin katledildi” diyerek Müslümanların kanını akıtmayın, öç almaya kalkışmaktan sakının. Sakın, benim için katilimden başkasını öldürmeyin.

Biraz bekleyin bakın; şayet onun darbesinden ölürsem, darbesine karşı kendisine bir darbe vurun, organlarını kesmeyin. Ben Resulullah’ın şöyle dediğini işittim: “Öldüreceğiniz kuduz köpek bile olsa, onu müslu etmekten (organlarını kesmekten) sakının!”²

2956-er-Riyazu’n-Nazra: [İbn-i Mülcem] tutuklandığında Ali (a.s) buyurdu ki: Onu hapsedin. Eğer ölürsem öldürün onu. Fakat organlarını kesmeyin. Eğer ölmezsem affetmek veya kısasta bulunmak konusunda kendim karar veririm.³

1-Biharü'l-Envar, c.42, s.289.

2-Nehcü'l-Belaga, 47. Mektup; Ravzatu'l-Vaizin, s.152; Tarih-i Taberi, c.5, s.148; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.435; el-Mucemu'l-Kebir, c.1, s.100, h.168; Tehzibu'l-Asar (Müsned-i Ali b. Ebu Talib), s.75, h.137; el-Menakıb, Harezmî, s.386, h.401, son üçü İsmail b. Raşid'den; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.238.

3-er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.236; el-İstiâb, c.3, s.219, h.1875, bu kaynakta “hapsedin” yerine “oturtun” ifadesi yer almıştır.

3 - 1 / 5

أَلَمْ أَحْسِنَ إِلَيْكَ ؟ !

2957 . تاريخ الطبري عن إسماعيل بن راشد : قَالَ عَلِيٌّ : عَلِيٌّ بِالرَّجُلِ [ابنِ مُلْجَم] ، فَأَدْخَلَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَيُّ عَدُوِّ اللَّهِ ، أَلَمْ أَحْسِنَ إِلَيْكَ ؟ ! قَالَ : بلى ، قَالَ : فَمَا حَمَلَكَ عَلَى هَذَا ؟ قَالَ : شَعَذْتُهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً ، وَسَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَقْتُلَ بِهِ شَرَّ خَلْقِهِ ، فَقَالَ (عليه السلام) : لَا أَرَاكَ إِلَّا مَقْتُولاً بِهِ ، وَلَا أَرَاكَ إِلَّا مِنْ شَرِّ خَلْقِهِ¹ .

2 / 5

خِطَابُ أُمِّ كَلْثُومَ لِبَنِي مُلْجَمٍ

2958 . تاريخ الطبري عن إسماعيل بن راشد : إِنَّ النَّاسَ دَخَلُوا عَلَى الْحَسَنِ فَزَعِينَ لِمَا حَدَّثَ مِنْ أَمْرِ عَلِيٍّ ، فَبَيَّنَّا لَهُمْ عِنْدَهُ وَابْنُ مُلْجَمٍ مَكْتُوفٌ بَيْنَ يَدَيْهِ إِذْ نَادَتْهُ أُمُّ كَلْثُومَ بِنْتُ عَلِيٍّ وَهِيَ تَبْكِي : أَيُّ عَدُوِّ اللَّهِ ! لَا بَأْسَ عَلَى أَبِي ، وَاللَّهُ مُخْزِيكَ ، قَالَ : فَعَلَى مَنْ تَبْكِينَ ؟ وَاللَّهِ لَقَدْ اشْتَرَيْتُهُ بِأَلْفٍ ، وَسَمَّمْتُهُ بِأَلْفٍ ، وَلَوْ كَانَتْ هَذِهِ الصَّرِيَّةُ عَلَى جَمِيعِ أَهْلِ الْمِصْرِ مَا بَقِيَ مِنْهُمْ أَحَدٌ² .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 145 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 99 ح 168 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 435 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 30 ح 6 عن عمر بن عبد الرحمن بن نفع بن جعدة بن هبيرة ، المناقب للخوارزمي : ص 383 ح 401 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 328 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 146 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 99 ح 168 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 436 ، مقاتل الطالبين : ص 49 عن عبد الله بن محمد الأزدي ؛ الإرشاد : ج 1 ص 21 كلاهما نحوه وراجع الطبقات الكبرى : ج 3 ص 37 وأسد الغابة : ج 4 ص 113 ح 3789 والكامل للمبرّد : ج 3 ص 1119 وتاريخ دمشق : ج 42 ص 559 .

اختلفوا هل ضربه في الصلاة أو قبل الدخول فيها ؟ وهل استخلف من أتم بهم الصلاة أو هو أتمها ؟ والأكثر أنه استخلف جعدة بن هبيرة فصلّى بهم تلك الصلاة (راجع الاستيعاب : ج 3 ص 219 الرقم 1875 والرياض النضرة : ج 3 ص 236) .

3-1/5

SANA İYİLİK ETMEDİM Mİ?!

2957-Tarih-i Taberi [İsmail b. Raşid'den]: Ali (a.s) “Bana o adamı [İbn-i Mülcem'i] getirin!” diye buyurunca onu yanına getirdiler. Sonra buyurdu ki: ‘Ey Allah’ın düşmanı! Sana iyilik etmedim mi?!’ ‘Evet’ dedi. Buyurdu: ‘O halde seni bu işe sürükleyen şey nedir?’ Dedi ki: ‘Kırk sabah kılıcımı biledim ve Allah’tan onunla mahlûkatının en kötüsünü öldürmesini istedim.’ Ali (a.s) buyurdu: ‘Seni ancak bu kılıçla öldürülmüş ve mahlûkatın en kötüsü olarak görüyorum.’¹

2/5

UMMU KULSUM’ÜN İBN-İ MÜLCEM’E HİTABI

2958-Tarih-i Taberi [İsmail b. Raşid'den]: İnsanlar Ali (a.s) başına gelen musibet sebebiyle üzüntülü bir halde Hasan’ın (a.s) yanına geldiler. O sırada İbn-i Mülcem’i de Hasan’ın (a.s) önünde elleri bağlı bir halde gören Ali (a.s) kızı Ummu Kulsum ağlayarak ona şöyle seslendi: ‘Ey Allah’ın düşmanı! Babamın bir şeyi yok (iyileşecek) ve Allah seni rezil edecek.’ İbn-i Mülcem dedi ki: ‘Öyleyse kime ağlıyorsun? Vallahi o kılıcı bin dirheme satın alıp bin dirheme zehirlettim. Eğer bu darbe tüm şehir halkına değseydi onlardan tek bir kişi bile hayatta kalmazdı.’²

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.145; Mucemu’l-Kebir, c.1, s.99, h.168; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.435; Maktel-i Emirülmüminin, s.30, h.6, Ömer b. Abdurrahman b.Nefi b. Cade b. Hubeyre’dan; el-Menakıb, Harezmi, s.383, h.401; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.328.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.146; Mucemu’l-Kebir, c.1, s.99, h.168; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.436; Mekatilu’t-Talibin, s.49, Abdullah b. Muhammed Ezdi’dan; el-İrşad, c.1, s.21. Ayrıca bkz. et-Tabakatu’l-Kubra, c.3, s.37; Usdu’l-Gabe, c.4, s.113, h.3789; el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1119; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.559. “Onu namazda mı yoksa namaza başlamadan önce mi vurdular?” konusunda ihtilaf etmişlerdir. Acaba namazı bitirmeleri için yerine birini geçirdi mi yoksa kendisi mi namazı tamamladı? Çoğuna göre cemaatle o namazı kılması için Cade b. Hubeyre’yi kendi yerine geçirdi. (bkz. el-İstiâb, c.3, s.219, no.1875; er-Riyazu’n-Nazra, c.3, s.236).

3 / 5

زِيَارَةُ الطَّبِيبِ

2959 . مقاتل الطالبين عن عمر بن تميم وعمر بن أبي بكر : إِنَّ عَلِيًّا لَمَّا ضُرِبَ جُمِعَ لَهُ أَطِبَّاءُ الْكَوْفَةِ ؛ فَلَمْ يَكُنْ مِنْهُمْ أَحَدٌ أَعْلَمُ بِجَرْحِهِ مِنْ أَثِيرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ هَانِئِ السَّكُونِيِّ ، وَكَانَ مُتَطَبِّبًا صَاحِبَ كُرْسِيِّ يُعَالِجُ الْجِرَاحَاتِ ، وَكَانَ مِنَ الْأَرْبَعِينَ غُلَامًا الَّذِينَ كَانَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ أَصَابَهُمْ فِي عَيْنِ الثَّمَرِ فَسَبَّاهُمْ ، وَإِنَّ أَثِيرًا لَمَّا نَظَرَ إِلَى جَرْحِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) دَعَا بِرِثَةِ شَاةٍ حَارَّةٍ وَاسْتَخْرَجَ عِرْقًا مِنْهَا ، فَأَدْخَلَهُ فِي الْجَرْحِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهُ فَإِذَا عَلَيْهِ بَيَاضُ اللَّيْمَاغِ ، فَقَالَ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِعْهَدْ عَهْدَكَ ؛ فَإِنَّ عَدُوَّ اللَّهِ قَدْ وَصَلَتْ ضَرْبَتُهُ إِلَى أُمِّ رَأْسِكَ¹ .

4 / 5

وَصَايَا الْإِمَامِ

2960 . تاريخ دمشق عن عقبة بن أبي الصهباء : لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مُلْجَمٍ عَلِيًّا دَخَلَ عَلَيْهِ الْحَسَنُ وَهُوَ بَاكٌ ، فَقَالَ لَهُ : مَا يُبْكِيكَ يَا بَنِيَّ ؟ قَالَ : وَمَا لِي لَا أَبْكِي وَأَنْتَ فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنَ الْآخِرَةِ ، وَآخِرِ يَوْمٍ مِنَ الدُّنْيَا ؟ فَقَالَ : يَا بَنِيَّ احْفَظْ أَرْبَعًا وَأَرْبَعًا لَا يَضُرُّكَ مَا عَمِلْتَ مَعَهُنَّ ، قَالَ : وَمَا هُنَّ يَا أَبَتِي ؟ قَالَ : إِنَّ أَغْنَى الْغِنَى الْعَقْلُ ، وَأَكْبَرَ الْفَقْرِ الْحُمُقُ ، وَأَوْحَشَ الْوَحْشَةِ الْعُجْبُ ، وَأَكْرَمَ الْحَسَبِ الْكَرَمُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ . قَالَ : قُلْتُ : يَا أَبَتِي هَذِهِ الْأَرْبَعُ ، فَأَعْطِنِي الْأَرْبَعَ الْآخَرَ ، قَالَ : إِتَاكَ وَمُصَادَقَةُ الْأَحْمَقِ ؛ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرَّكَ ، وَإِتَاكَ وَمُصَادَقَةُ الْكَذَّابِ ؛ فَإِنَّهُ يَقْرِبُ إِلَيْكَ الْبَعِيدَ وَيُبْعِدُ عَنْكَ الْقَرِيبَ

1 . مقاتل الطالبين : ص 51 ، الاستيعاب : ج 3 ص 221 الرقم 1875 عن عبد الله بن مالك نحوه .

3/5

DOKTOR MUAYENESİ

2959-Makatilu't-Talibiyyin [Ömer b. Temim ve Amr b. Ebu Bekkar'dan]: Ali'ye (a.s) darbe vurulduğunda Küfe'nin bütün doktorlarını topladılar. Onlardan hiçbiri Esir b. Amr b. Hani Sekuni'den daha iyi onun yarasını bilmiyordu. O yaraları tedavi etme konusunda uzman biriydi ve kürsü sahibiydi. O, Halid b. Velid'in Aynu't-Temr'de esir aldığı kırk gençten biriydi. Esir, Emirülmüminin'in (a.s) yarasına bakınca sıcak koyun ciğeri istedi. Ondan bir damar çıkarıp yaranın içine soktu. Sonra da dışarı çıkardığında üzerinde beyinin beyazlığını gördü. Dedi ki: Ya Emirülmüminin! Vasiyetini et. Zira Allah düşmanının darbesi beynine kadar ulaşmıştır.¹

4/5

İMAM'IN VASIYETLERİ

2960-Tarih-i Dimeşk [Akabe b. Ebu Sahba'dan]: İbn-i Mülcem Ali'ye (a.s) darbe vurduğunda Hasan (a.s) ağlayarak onun yanına girdi. Ali (a.s), “Oğlum, neden ağlıyorsun?” diye sordu. Hasan (a.s), “Nasıl ağlamayayım, sen şu anda ahiretin ilk ve dünyanın son günündesin?!” dedi. Ali (a.s) buyurdu ki: ‘Yavrum! Benden dört şeyi ve amel ettiğinde zarara uğramayacağın dört hususu öğren!’ Hasan (a.s) “Onlar nedir, babacığım?” diye sorunca buyurdu ki: En büyük zenginlik akıldır, en büyük yoksulluk ahmaklıktır, en korkunç şey kendini beğenmektir ve en değerli büyüklük, güzel ahlaktır.

İmam Hasan (a.s) diyor ki: ‘Dedim ki: Babacığım, bu dördüdür; bana diğer dördünü de buyur.’ Ali (a.s) şöyle buyurdu: ‘Ahmakla arkadaşlıktan sakın; çünkü o, sana fayda vermek isterken zarar verir. Yalancıyla da arkadaşlıktan kaçın; çünkü o, sana uzağı yakın ve yakını uzak gösterir.

1-Mekatilu't-Talibin, s.51; el-İstiâb, c.3, s.221, no.1875, Abdullah b. Malik'ten.

وَإِيَّاكَ وَمُصَادَقَةَ الْبَخِيلِ ; فَإِنَّهُ يَقْعُدُ عَنْكَ أَحْوَجُ مَا يَكُونُ إِلَيْهِ ، وَإِيَّاكَ وَمُصَادَقَةَ الْفَاجِرِ ; فَإِنَّهُ يَبِيعُكَ بِالتَّافِهِ¹ .

2961 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ وَصِيَّةٍ لَهُ لِلْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عليهما السلام)
لَمَّا ضَرَبَهُ ابْنُ مُلْجَمَ لَعَنَهُ اللَّهُ - : أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ ، وَأَلَّا تَبْغِيَا الدُّنْيَا وَإِنْ بَغْتَكُمَا ، وَلَا تَأْسَفَا عَلَى شَيْءٍ مِنْهَا زُوِيَ عَنْكُمَا ، وَقُولَا بِالْحَقِّ ، وَاعْمَلَا لِلْأَجْرِ ، وَكُونَا لِلظَّالِمِ خَصْماً ، وَلِلْمَظْلُومِ عَوْناً .

أَوْصِيكُمْ وَجَمِيعَ وُلَدِي وَأَهْلِي وَمَنْ بَلَغَهُ كِتَابِي بِتَقْوَى اللَّهِ وَنَظْمِ أَمْرِكُمْ وَصَلَاحِ ذَاتِ بَيْنِكُمْ ; فَإِنِّي سَمِعْتُ جَدَّكُمْ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : صَلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ أَفْضَلُ مِنْ عَامَّةِ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ .

وَاللَّهُ اللَّهُ فِي الْآيَاتِ ; فَلَا تُغْتَبَا² أَفْوَاهَهُمْ ، وَلَا يَضِيعُوا بِحَضْرَتِكُمْ .

وَاللَّهُ اللَّهُ فِي جِرَائِكُمْ ; فَإِنَّهُمْ وَصِيَّتُهُ نَبِيَّكُمْ . مَا زَالَ يُوصِي بِهِمْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُورَثُهُمْ .

وَاللَّهُ اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ ، لَا يَسْبِقُكُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيْرُكُمْ .

وَاللَّهُ اللَّهُ فِي الصَّلَاةِ ; فَإِنَّهَا عَمُودُ دِينِكُمْ .

وَاللَّهُ اللَّهُ فِي نَيْتِ رَيْتِكُمْ ، لَا تُخْلَوْهُ مَا بَقِيَتْكُمْ ; فَإِنَّهُ إِنْ تَرَكْتُمْ لَمْ تُنَظَرُوا .

وَاللَّهُ اللَّهُ فِي الْجِهَادِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَالسِّنَّتِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .

وَعَلَيْكُمْ بِالتَّوَّاصِلِ وَالتَّبَادُلِ

1 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 561 ، دستور معالم الحكم : ص 75 ، كنز العمال : ج 16 ص 266
ح 44388 ، ينابيع المودة : ج 2 ص 417 ح 157 ; نهج البلاغة : الحكمة 38 وفي الثلاثة الأخيرة من
«يا بُنَيَّ ، احفظ أربعاً وأربعاً . . .» ، كشف الغمة : ج 2 ص 198 عن الإمام الحسن (عليه السلام) وكلها
نحوه ، بحار الأنوار : ج 78 ص 111 ح 6 .

2 . أي لا تُجيعوهم بأن تُطعموهم يوماً وتتركوهم يوماً (بحار الأنوار : ج 42 ص 257) .

Cimriyle arkadaşlıktan sakın; çünkü en çok ihtiyaç duyduğun şeyi senden esirger. Kötü adamla arkadaşlık etme; çünkü o seni değersiz bir şey karşılığında satar."¹

2961- İmam Ali (a.s) [İbn-i Mülcem tarafından yaralandıktan sonra Hasan ve Hüseyin'e yönelik vasiyetinden]: Allah'tan korkmanızı, dünya sizi istese bile onu istememenizi vasiyet ederim. Ona ait bir şeye ulaşmadığınız veya kaybettiğiniz için üzülmeysin. Hakkı söyleyin; ahiret ecri için çalışın. Zalime düşman, mazluma yardımcı olun.

Siz ikinize, bütün evlatlarıma, aileme ve bu vasiyetin ulaştığı kimselere Allah'tan korkmayı, işlerinizde intizamlı olmayı, birbirinize iyilikle davranmayı, aranızı uzlaştırmayı vasiyet ederim. Ben dedeniz Resulullah'tan (s.a.a) şöyle duydum: "İnsanların arasını düzeltmek bütün namaz ve oruçtan daha faziletlidir."

Allah için, Allah için yetimlerin hakkını gözetin, bir aç bir tok bırakarak yanınızda zayi etmeyin onları.

Allah için, Allah için komşularınızın hakkına riayet edin. Onlar, size Peygamberinizin (s.a.a) vasiyetidir. O, komşular hakkında öylesine tavsiyelerde bulunurdu ki biz mirasa da dâhil olacaklar sandık.

Allah için, Allah için Kurân'a uyun; onunla amel etmede başkası sizden önde olmasın.

Allah için, Allah için namaza dikkat edin; çünkü namaz, dininizin direğidir.

Allah için, Allah için, Rabbinizin evine [Kâbe'ye] dikkat edin, var olduğunuz müddetçe orayı ıssız bırakmayın, eğer orayı terk edecek olursanız [azap hususunda] sizlere mühlet verilmez.

Allah için, Allah için mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle Allah yolunda cihat edin. Size düşen görev, karşılıklı iyi ilişkilerde bulunmak, karşılıklı olarak hediyeler vermektir.

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.561; Destur-u Mealimu'l-Hikem, s.75; Kenzu'l-Ummal, c.16, s.266, h.44388; Yenabiu'l-Mevedde, c.2, s.417, h.157; Nehcü'l-Belaga, 38. hikmetli söz, son üç kaynaktan "Ey yavrucuğum! Benden dört şeyi..." cümlesinden itibaren; Keşfu'l-Gumme, c.2, s.198, İmam Hasan'dan (a.s); Biharu'l-Envar, c.78, s.111, h.6.

وَإِيَّاكُمْ وَالتَّدَابِيرَ وَالتَّقَاطُعَ .

لَا تَتْرَكُوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ ، فَيُؤَلَّى عَلَيْكُمْ شِرَارُكُمْ ، ثُمَّ تَدْعُونَ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ .

ثُمَّ قَالَ : يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، لَا أَلْفَبِتُكُمْ تَخُوضُونَ دِمَاءَ الْمُسْلِمِينَ خَوْضًا ، تَقُولُونَ : قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ . أَلَا لَا تَقْتُلُنَّ بِي إِلَّا قَاتِلِي .

أَنْظُرُوا إِذَا أَنَا مُتُّ مِنْ ضَرَبَتِهِ هَذِهِ ، فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ ، وَلَا تُثْمِّلُوا بِالرَّجُلِ ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : إِيَّاكُمْ وَالْمَثَلَةَ وَلَوْ بِالْكَلْبِ الْعَقُورِ¹ .

2962 . الكافي عن عبد الرحمن بن الحجاج : بَعَثَ إِلَيَّ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى (عليه السلام) بِوَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَهِيَ : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، أَوْصَى أَنَّهُ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ . ثُمَّ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ .

ثُمَّ إِنِّي أَوْصِيكَ يَا حَسَنُ وَجَمِيعَ أَهْلِ بَيْتِي وَوُلْدِي وَمَنْ بَلَغَهُ كِتَابِي بِتَقْوَى اللَّهِ رَتِّكُمْ وَلَا تَمُوتُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ، وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «صَلَاخُ ذَاتِ الْبَيْنِ أَفْضَلُ مِنْ عَامَّةِ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ» وَأَنَّ الْمُبِيرَةَ الْحَالِقَةَ لِلدِّينِ فَسَادُ ذَاتِ الْبَيْنِ ، وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ ، أَنْظُرُوا ذَوِي أَرْحَامِكُمْ فَصَلُّوهُمْ يَهْوِيَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ الْحِسَابَ .

1 . نهج البلاغة : الكتاب 47 ، روضة الواعظين : ص 152 ؛ المعجم الكبير : ج 1 ص 101 ح 168 ، المناقب للخوارزمي : ص 385 ح 401 كلاهما عن إسماعيل بن راشد ، جواهر المطالب : ج 2 ص 101 كلها نحوه .

Sırt çevirip gitmekten ve birbirinize dargın durmaktan sakının, iyiliği emredip kötülükten men etmeyi bırakmayın. Aksini yaptığınız takdirde başınıza kötüleriniz geçer ve sonra ne kadar çağırırsanız da artık sizlere icabet edilmez.

Sonra şöyle buyurdu: Ey Abdulmuttalip oğulları! "Emirülmüminin katledildi" diyerek Müslümanların kanını akıtmaktan, öç almaya kalkışmaktan sakının. Sakın, benim için katilimden başkasını öldürmeyin.

Biraz bekleyin bakın; şayet onun darbesinden ölürsem, darbesine karşı kendisine bir darbe vurun, organlarını kesmeyin. Ben Resulullah'ın şöyle dediğini işittim: "Öldüreceğiniz kuduz köpek bile olsa, müsleden (organlarını kesmekten) sakının."¹

2962-el-Kâfi [Abdurrahman b. Haccac'dan]: Ebu'l Hasan Musa b. Cafer (a.s) Emirülmüminin'in (a.s) vasiyetini bana gönderdi. O şöyledir: Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Ali b. Ebu Talib'in vasiyetidir. Vasiyet eder ki; Allah'tan başka ilah olmadığına ve onun tek olduğuna, hiçbir ortağı bulunmadığına; Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmektedir. Allah, müşrikler istemese bile bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderdi. Allah'ın selamı ona ve hanedanına olsun. Şüphesiz benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. Onun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben Müslümanlardanım.

Ya Hasan! Sana, tüm ehlibeytime, evlatlarıma ve bu yazımın ulaşacağı herkese Rabbiniz olan Allah'tan sakınmanızı ve ancak Müslümanlar olarak ölmenizi vasiyet ediyorum. Hep birlikte Allah'ın ipine sarılın ve ayrılığa düşmeyin. Ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: "İnsanların arasını düzeltmek bütün namaz ve oruçtan daha faziletlidir." Dini yıkıp yakan şey insanların arasının bozuk olmasıdır. Yüce ve üstün olan Allah'tan başka hiçbir kuvvet ve güç yoktur. Akrabalarınıza bakın ve onlara iyilik edin ki Allah size hesabı kolaylaştırsın.

¹-*Nehcü'l-Belaga*, 47. mektup; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.152; *Mucemu'l-Kebir*, c.1, s.101, h.168; *el-Menakıb*, Harezmi, s.385, h.401, her ikisi de İsmail b. Raşid'den; *Cevahiru'l-Metalib*, c.2, s.101.

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي الْاَيْتَامِ ; فَلَا تُعْبَوْا اَفْوَاهَهُمْ ، وَلَا يَضْيَعُوا بِحَضْرَتِكُمْ ; فَقَدْ سَمِعْتُ
رَسُولَ اللّٰهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : مَنْ عَالَ يَتِيماً حَتَّى يَسْتَغْنِيَ اَوْجَبَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ
لَهُ بِذَلِكَ الْجَنَّةَ ، كَمَا اَوْجَبَ لِاِكْلِ مَالِ الْيَتِيمِ النَّارَ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي الْقُرْآنِ ; فَلَا يَسْبِقُكُمْ اِلَى الْعَمَلِ بِهِ اَحَدٌ غَيْرُكُمْ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي جِرَانِكُمْ ; فَإِنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) اَوْصَى بِهِمْ ، وَمَا زَالَ
رَسُولُ اللّٰهِ (صلى الله عليه وآله) يَوْصِي بِهِمْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُورَثُهُمْ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي بَيْتِ رَيْتِكُمْ ; فَلَا يَخْلُو مِنْكُمْ مَا بَقِيَتْكُمْ ; فَإِنَّهُ إِنْ تَرَكَ لَمْ تُنَاطَرُوا ، وَأَدْنَى مَا
يَرْجِعُ بِهِ مَنْ أَمَّهُ أَنْ يُعْفَرَ لَهُ مَا سَلَفَ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي الصَّلَاةِ ; فَإِنَّهَا خَيْرُ الْعَمَلِ ، إِنَّهَا عَمُودُ دِينِكُمْ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي الزَّكَاةِ ; فَإِنَّهَا تُطْفِئُ غَضَبَ رَيْتِكُمْ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ ; فَإِنَّ صِيَامَهُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ ; فَشَارِكُوهُمْ فِي مَعَايِشِكُمْ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي الْجِهَادِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَالسِّنَّتِكُمْ ; فَإِنَّهَا يُجَاهِدُ رَجُلَانِ : إِمَامٌ هُدَى ، أَوْ
مُطِيعٌ لَهُ مُقْتَدٍ يَهْدَاهُ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي ذُرِّيَّةِ نَبِيِّكُمْ ; فَلَا يُظْلَمَنَّ بِحَضْرَتِكُمْ وَبَيْنَ ظَهْرَانِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقْدِرُونَ عَلَى الدَّفْعِ
عَنْهُمْ .

اللّٰهُ اللّٰهُ فِي أَصْحَابِ نَبِيِّكُمْ الَّذِينَ لَمْ يُحْدِثُوا حَدَثًا وَلَمْ يُؤْوُوا مُحَدِّثًا ; فَإِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (صلى
الله عليه وآله) اَوْصَى بِهِمْ ، وَلَعَنَ الْمُحَدِّثَ مِنْهُمْ وَمِنْ غَيْرِهِمْ ، وَالْمُؤْوِي لِلْمُحَدِّثِ .

Allah için, Allah için yetimlerin hakkını gözetin, bir aç bir tok bırakarak yanınızda zayi etmeyin onları. Resulullah'tan (s.a.a) işittim, şöyle buyuruyordu: “Yüce Allah yetimin malını yiyene ateşi vacip kıldığı gibi bir yetimin sorumluluğunu üstlenerek onu müstağni kılan kimseye de bu ameline karşılık cenneti vacip kılar.”

Allah için, Allah için Kurân'a uyun; onunla amel etmede başkası sizden önde olmasın.

Allah için, Allah için komşularınızın hakkına riayet edin. Peygamber (s.a.a) onlar hakkında vasiyet etti. Resulullah (s.a.a), onlar hakkında öylesine tavsiyelerde bulunurdu ki biz mirasa da dâhil olacaklar sandık.

Allah için, Allah için, Rabbinizin evine [Kâbe'ye] dikkat edin, var olduğunuz müddetçe orayı ıssız bırakmayın, eğer orası terk edilirse [azap hususunda] sizlere mühlet verilmez. Oraya gidip dönen kimseye verilecek en küçük mükâfat geçmiş günahlarının bağışlanmasıdır.

Allah için, Allah için namaza dikkat edin; o, amellerin en hayırlısı ve dininizin direğidir.

Allah için, Allah için zekâta dikkat edin; doğrusu o, Rabbinizin gazabını söndürür.

Allah için, Allah için Ramazan ayına riayet edin. Ramazanın orucu ateşe karşı bir kalkandır.

Allah için, Allah için fakirlerin ve miskinlerin haklarını gözetin; onları kendi maişetinize ortak edin.

Allah için, Allah için mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle Allah yolunda cihat edin. Doğrusu iki kişi cihad eder: Hidayet önderi veya bu önderin hidayetine uyup ona itaat eden kimse.

Allah için, Allah için Peygamberinizin soyuna dikkat edin; sakın engellemeye gücünüz olduğu halde sizin huzurunuzda ve önünüzde onlara zulmedilmesin.

Allah için, Allah için Peygamberinizin (s.a.a) hiçbir bidat çıkarmayan ve hiçbir bidatçıyı barındırmayan ashabının hakkını gözetin! Resulullah (s.a.a) onlar hakkında vasiyette bulundu. İster onlardan olsun ister başkalarından, bidat çıkararı ve bidatçıyı barındıranı da lanetledi.

اللَّهُ اللَّهُ فِي النَّسَاءِ وَفِي مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ; فَإِنَّ آخِرَ مَا تَكَلَّمُ بِهِ نَبِيُّكُمْ (عليه السلام) أَنْ قَالَ : أَوْصِيكُمْ بِالضَّعِيفِينَ : النَّسَاءِ ، وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ .

الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ ، لَا تَخَافُوا فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَائِمَةً ، يَكْفِيكُمْ اللَّهُ مَنْ آذَاكُمْ وَبَغَى عَلَيْكُمْ ، قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا كَمَا أَمَرَكُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ، وَلَا تَتْرَكُوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَيُؤَيِّلَ اللَّهُ أَمْرَكُمْ شِرَارَكُمْ ثُمَّ تَدْعُونَ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ ، وَعَلَيْكُمْ يَا بَنِيَّ بِالتَّوَّاضُعِ وَالتَّبَادُلِ وَالتَّبَايَ ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّقَاطُعِ وَالتَّدَابُرِ وَالتَّفَرُّقِ ، ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾¹ ، حَفِظَكُمْ اللَّهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ ، وَحَفِظَ فِيكُمْ بَنِيَّكُمْ ، أَسْتَوْدَعُكُمْ اللَّهُ وَأَقْرَأُ عَلَيْكُمْ السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ² .

2963 . الإمام علي (عليه السلام) : الْحَمْدُ لِلَّهِ َحَقَّ قَدْرُهُ مُتَّبِعِينَ أَمْرُهُ ، وَأَحْمَدُهُ كَمَا أَحَبَّ ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ كَمَا انْتَسَبَ .

أَيُّهَا النَّاسُ ! كُلُّ امْرِئٍ لَاقٍ فِي فِرَارِهِ مَا مِنْهُ يَنْفِرُ ، وَالْأَجَلُ مَسَاقُ النَّفْسِ إِلَيْهِ ، وَالْهَرَبُ مِنْهُ مُوَافَاتُهُ ، كَمْ أَطْرَدَتْ الْأَيَّامُ أَبْحَثُهَا عَنْ مَكُونٍ هَذَا الْأَمْرِ ، فَأَلْبَى اللَّهُ عَزَّ ذِكْرَهُ إِلَّا إِخْفَاءَهُ ، هِيَئَاتِ عِلْمٌ مَكُونٌ .

1 . المائدة : 2 .

2 . الكافي : ج 7 ص 49 ح 7 ، تهذيب الأحكام : ج 9 ص 176 ح 714 عن جابر عن الإمام الباقر (عليه السلام) وعن سليم بن قيس ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 189 ح 5433 عن سليم بن قيس ، تحف العقول : ص 197 ، نهج البلاغة : الكتاب 45 ؛ المعجم الكبير : ج 1 ص 101 ح 168 عن إسماعيل بن راشد ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 147 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 45 ح 30 عن جابر بن يزيد عن الإمام الباقر (عليه السلام) ، مقاتل الطالبين : ص 51 عن عمر بن تميم وعمر بن أبي بكار ، المناقب للخوارزمي : ص 385 ح 401 عن إسماعيل بن راشد ، البداية والنهاية : ج 7 ص 328 كلها نحوه .

Allah için, Allah için kadınları ve eliniz altındaki cariyeleri (hizmetçileri) gözetin! Peygamberiniz (s.a.a) son konuşmasında şöyle buyurdu: Size iki zayıf hakkında vasiyet ediyorum: Kadınlar ve cariyeleriniz (hizmetçileriniz).

Namaz, namaz, namaz! Allah yolunda hiçbir kınayanın kınamasından korkmayın; size eziyet ve zulmedenlere karşı Allah size yetecektir. İzzet ve celal sahibi Allah'ın size emrettiği gibi insanlara iyi söz söyleyin. İyiliği emretmeyi ve kötülükten men etmeyi bırakmayın. Aksi halde Allah başınıza kötülerini musallat kılar. Sonra onların aleyhinde dua etseniz de duanız icabet görmez. Ey oğullarım! Size düşen görev, karşılıklı iyi ilişkilerde bulunmak, karşılıklı olarak hediyeler vermek, birbirinize iyilikte bulunmaktır. Sırt çevirip gitmekten ve birbirinize dargın durmaktan sakının. **“İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir.”**¹ Allah, siz ehlibeyti korusun; sizin hakkınızda peygamberinizi de korusun. Sizi Allah'a emanet ediyorum. Size selam, Allah'ın rahmet ve bereketini diliyorum.²

2963-İmam Ali (a.s): Allah'a layık olduğu şekilde hamd olsun; sevdiği şekilde ona hamd ederim. Kendisi tanıttığı gibi bir, tek ve Samet olan Allah'tan başka ilah yoktur.

Ey insanlar, her kişi kaçışında, kaçtığı şeyle karşı karşıya gelir. Ecel herkesin (ölüme) sevk edildiği meydandır. Ondan kaçmak, ona erişmek demektir. Allah'ın gizli olmasını murat ettiği bu işin gizli yönünü araştırmak için günlerce araştırdım. Ama Yüce Allah bu ilmin ancak gizli kalmasını irade etti. Hayır, bu gizli bir ilimdir!

1-Maide, 2.

2-*el-Kâfi*, c.7, s.49, h.7; *Tehzibu'l-Ahkam*, c.9, s.176, h.714, Cabir İmam Bakır'dan (a.s) ve Selim b. Kays'tan; *Men La Yahzuruhu'l-Fakih*, c.4, s.189, h.5433, Selim b. Kays'tan; *Tuhefu'l-Ukul*, s.197; *Nehcü'l-Belaga*, 47. mektup; *Mucemu'l-Kebir*, c.1, s.101, h.168, İsmail b. Raşid'den; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.147; *Maktel-i Emirülmüminin*, s.45, h.30, Cabir b. Yezid İmam Bakır'dan (a.s); *Mekatilü't-Talibin*, s.51, Ömer b. Temim ve Amr b. Ebu Bekkar'dan; *el-Menakıb*, Harezmi, s.385, h.401; İsmail b. Raşid'den; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.328.

أَمَّا وَصِيَّتِي فَأَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ شَيْئًا ، وَمُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) فَلَا تُضَيِّعُوا سُنَّتَهُ ، أَقِيمُوا هَذَيْنِ الْعَمُودَيْنِ ، وَأَوْقِدُوا هَذَيْنِ الْمِصْبَاحَيْنِ ، وَخَلِّكُمُ دَمًّا¹ مَا لَمْ تَشْرُدُوا ، حُمِّلْ كُلُّ امْرِئٍ مَجْهُودَهُ ، وَخَفِّفْ عَنِ الْجَهْلَةِ ، رَبُّ رَحِيمٌ ، وَإِمَامٌ عَلِيمٌ ، وَدِينٌ قَوِيمٌ .

أَنَا بِالْأَمْسِ صَاحِبُكُمْ وَأَنَا الْيَوْمَ عِبْرَةٌ لَكُمْ ، وَعَدَا مُفَارِقُكُمْ ، إِنْ تَثَبَّتِ الْوَطْأَةُ فِي هَذِهِ الْمَرْلَةِ فَذَاكَ الْمُرَادُ ، وَإِنْ تَدَخَّضَ الْقَدَمُ ، فَإِنَّا كُنَّا فِي أَفْيَاءِ أَغْصَانٍ وَذَرَى رِيَّاحٍ ، وَتَحْتَ ظِلِّ غَمَامَةٍ اِضْمَحَلَّ فِي الْحَوِّ مُتَلَفِّقُهَا ، وَعَفَا فِي الْأَرْضِ مَحْطُّهَا ، وَإِنَّا كُنْتُ جَارًا جَاوَزَكُمْ بَدَنِي أَيَّامًا وَسَتُعَقَّبُونَ مِنِّي جُنَّةً خَلَاءً ، سَاكِنَةً بَعْدَ حَرَكَةٍ ، وَكَاطِمَةً بَعْدَ نُطْقٍ ، لِيُعِظْكُمْ هُدُوءِي وَخُفُوتُ إِطْرَاقِي وَسُكُونُ أَطْرَاقِي ؛ فَإِنَّهُ أَوْعَظُ لَكُمْ مِنَ النَّاطِقِ الْبَلِغِ ، وَدَعْتُكُمْ وَدَاعَ مُرْصِدِ اللَّتْلَاقِي ، غَدًا تَرَوْنَ أَيَّامِي ، وَيُكْشِفُ اللَّهُ عَرَّ وَجَلٍّ عَنْ سَرَائِرِي ، وَتَعْرِفُونِي بَعْدَ خُلُوفِ مَكَانِي ، وَقِيَامِ غَيْرِي مَقَامِي ، إِنْ أَبَقَ فَأَنَا وَلِيُّ دَمِي ، وَإِنْ أَفَنَ فَالْفَنَاءُ مِيعَادِي ، وَإِنْ أَعْفَى فَالْعَفْوُ لِي قُرْبَةٌ ، وَلَكُمْ حَسَنَةٌ ، فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا ، ﴿لَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ﴾² .

فِيهَا حَسْرَةٌ عَلَى كُلِّ ذِي غَفْلَةٍ أَنْ يَكُونَ عُمْرُهُ عَلَيْهِ حُجَّةً أَوْ تُؤَدِّيهِ أَيَّامُهُ إِلَى شِقْوَةٍ ، جَعَلَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ مِمَّنْ لَا يُقَصِّرُ بِهِ عَنْ طَاعَةِ اللَّهِ رَغْبَةً ، أَوْ تَحُلُّ بِهِ بَعْدَ الْمَوْتِ نِقْمَةً ؛ فَإِنَّا نَحْنُ لَهُ وَبِهِ .

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْحَسَنِ (عليه السلام) فَقَالَ : يَا بُنَيَّ ضَرْبَةُ مَكَانٍ ضَرْبَةٌ وَلَا تَأْتَمُّ³ .

1 . يقال : افعل ذلك واخلأك دَمًّا ؛ أي أعذرت وسقط عنك الدَمُّ (النهاية : ج 2 ص 76) .

2 . النور : 22 .

3 . الكافي : ج 1 ص 299 ح 6 عن إبراهيم بن إسحاق الأحمر رفعه ، نهج البلاغة : الخطبة 149 وفيه من «أَيُّهَا النَّاسُ» إِلَى «غَيْرِي مَقَامِي» ، إثبات الوصية : ص 165 ؛ المعجم الكبير : ج 1 ص 96 ح 167 عن عوانة بن الحكم ، مروج الذهب : ج 2 ص 436 كلها نحوه .

Vasiyetime gelince... Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayın, Muhammed'in (s.a.a) sünnetini yitirmeyin. Bu iki direği ayakta tutun ve bu iki ışığı yakın. Bunları terk edip kaçmazsanız, yerilmezsiniz. Herkese gücünün yeteceği kadar yüklenmiştir. Cahillerin yükü de hafifletilmiştir. Rahmet eden bir Rab, bilen bir imam ve doğru bir din var. Dün sizin bir arkadaşınızdim, bugün size ibretim, yarın da sizden ayrılacağım. Ayağım bu kaygan yerde kaymadan sabit kalırsa (ölmezsem) sözüm budur. Eğer ayağım kayarsa (ölürsem, o zaman da diğerleri gibi), dalların gölgesinde, rüzgârların estiği yerlerde, havada dağılıp giden bulutların altında ve yeryüzünde izleri silinen kimselerden oluruz. Bedenimin birkaç gün sizinle arkadaşlık ettiği komşunuzdum. Pek yakında benden size ancak hareketten sonra sakinleşmiş, konuştuktan sonra susmuş cansız bir beden kalacak. Cansız bedenim, yumulmuş gözlerim, hareket edemeyen azalarım, size öğüt verecek. Bu öğüt, ibret alanlar içindir. Bu; tesirli konuşmadan, dinlenen sözden daha çok etkileyicidir. Sizinle dostlarla buluşmaya giden kimse gibi veda ediyorum. Yarın bu günlerimi görüp düşüneceksiniz, Yüce Allah sırlarımı açacak; yerim boşaldıktan sonra, benim yerime bir başkası geçtikten sonra tanıyacaksınız beni. Eğer hayatta kalırsam kanımın yetkilisi benim; eğer ölürsem fani olmak bana vaat edilmiştir. Eğer affedersem affetmek benim için (Allah'a) yakınlık, sizin içinse güzelliştir. Affedin ve bağışlayın. **“Allah'ın sizi affetmesini istemez misiniz?”**¹

Gafiller için ne büyük bir pişmanlıktır ki ömürleri kendi aleyhlerine hüccet olmuş veya günleri bedbahtlığa çekmiştir onları! Allah bizi ve sizi, kendilerini hiçbir isteğin Allah'a itaatte kusura düşüremediği veya ölümden sonra intikamın uğramadığı kimselerden kılsın. Doğrusu biz onunla ve onun içiniz.

Sonra Hasan'a yöneldi ve şöyle buyurdu: Yavrum, bir darbeye karşı bir darbe (vur) ve sakın günah işleme.²

1-Nur, 22.

2-*el-Kâfi*, c.1, s.299, h.6, İbrahim b. İshak Ahmeri'den merfu olarak; *Nehcü'l-Belaga*, 149. hutbe, “Ey insanlar...” cümlesinden “benim yerime bir başkası geçtikten sonra tanıyacaksınız beni” kadar olan bölüm; *İsbatu'l-Vasiyet*, s.165; *Mucemu'l-Kebir*, c.1, s.96, h.167, Avane b. Hakem'den; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.436.

2964 . عنه(عليه السلام) : وَصَّيْتِي لَكُمْ : أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا ، وَمُحَمَّدٌ(صلى الله عليه وآله) فَلَا تُضَيِّعُوا سُنَّتَهُ ، أَقِيمُوا هَذَيْنِ الْعَمُودَيْنِ ، وَأَوْقِدُوا هَذَيْنِ الْمِصْبَاحَيْنِ ، وَخَلَاكُمْ دَمٌ !

أَنَا بِالْأَمْسِ صَاحِبُكُمْ ، وَالْيَوْمَ عِبْرَةٌ لَكُمْ ، وَعَدَا مُفَارِقُكُمْ ، إِنْ أَبَقَ فَأَنَا وَلِيُّ دَمِي ، وَإِنْ أَفَنَ فَالْفَنَاءُ مُبْعَادِي ، وَإِنْ أَعْفُ فَالْعَفْوُ لِي قُرْبَةٌ ، وَهُوَ لَكُمْ حَسَنَةٌ ، فَاعْفُوا (أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ) .

وَاللَّهُ مَا فَجَأَنِي مِنَ الْمَوْتِ وَارِدُ كَرِهَتُهُ ، وَلَا طَالِعُ أَنْكَرَتُهُ ، وَمَا كُنْتُ إِلَّا كَقَارِبٍ وَرَدَ ، وَطَالِبٍ وَجَدَ ﴿وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ﴾^{1 2} .

2965 . الإمام الحسن(عليه السلام) : لَمَّا حَضَرَتْ أَيْيَ الْوَفَاءِ أَقْبَلَ يَوْصِي فَقَالَ : هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَخُو مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ وَابْنُ عَمِّهِ وَوَصِيِّهِ وَصَاحِبُهُ . وَأَوَّلُ وَصِيَّتِي أَنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُهُ وَخَيْرُهُ ، اخْتَارَهُ بَعْلِيهِ ، وَارْتَضَاهُ لِيخَيْرَتِهِ ، وَأَنَّ اللَّهَ بَاعَثَ مَنْ فِي الْقُبُورِ ، وَسَائِلُ النَّاسِ عَنْ أَعْمَالِهِمْ ، وَعَالِمٌ بِمَا فِي الصُّدُورِ .

ثُمَّ إِنِّي أُوصِيكَ يَا حَسَنُ - وَكَفَى بِكَ وَصِيًّا - بِمَا أَوْصَانِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ(صلى الله عليه وآله) ، فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ يَا بُنَيَّ فَالْزَمْ نَيْتَكَ ، وَابْكِ عَلَى خَطِيئَتِكَ ، وَلَا تَكُنِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّكَ .

وَأُوصِيكَ يَا بُنَيَّ بِالصَّلَاةِ عِنْدَ وَقْتِهَا ، وَالزَّكَاةِ فِي أَهْلِهَا عِنْدَ مَحَلِّهَا ، وَالصُّمْتِ عِنْدَ الشُّبْهِةِ ، وَالْإِقْتِصَادِ فِي الْعَمَلِ ، وَالْعَدْلِ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ ، وَحُسْنِ الْجَوَارِ ، وَإِكْرَامِ الضَّيْفِ ، وَرَحْمَةِ الْمَجْهُودِ وَأَصْحَابِ الْبَلَاءِ ، وَصَلَاةِ الرَّجَمِ ، وَحُبِّ الْمَسَاكِينِ وَمُجَالَسَتِهِمْ

1 . آل عمران : 198 .

2 . نهج البلاغة : الكتاب 23 ، خصائص الأنمة (عليهم السلام) : ص108 وفيه إلى «يغفر الله لكم» .

2964-İmam Ali (a.s): Sizlere vasiyetim: Allah'a hiçbir şeyle şirk koşmayın ve Muhammed'in (s.a.a) sünnetini kaybetmeyin. Bu iki direği ayakta tutun ve bu iki lambayı yakıp aydınlatın. Böylece kınanmaktan uzak olursunuz!

Dün ben sizlerle birlikteydim; bugün sizlere bir ibretim ve yarın da sizlerden ayrılacağım. Eğer yaşayacak olursam kanımın velisi benim; şayet ölürsem bu, üzerime hak olan vadedir. Affedecek olursam, af benim için Allah'a yakınlık, sizler için de iyilik ve sevaptır. O halde affedin! *"Allah'ın sizleri affetmesini istemez misiniz?"*¹

Vallahi ölüm konusunda ne nefret ettiğim bir sürprizle karşılaştım ve ne de hoşlanmadığım bir şeyi gördüm. Şimdi ben, geceleyin su arayan kimsenin suya kavuştuğu, isteyeninin muradına erdiği gibiyim. *"Allah katında olan, iyiler için daha hayırlıdır."*^{2/3}

2965-İmam Hasan (a.s): Babamın vefat anı gelip çatığında vasiyet etmeye başladı ve dedi ki: Bu, Allah Resulü Muhammed'in (a.s) kardeşi, amcası oğlu, vasisi ve yoldaşı Ali b. Ebu Talib'in vasiyetidir. Vasiyetimin başlangıcı şudur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (s.a.a) onun seçtiği elçisi olduğuna şahitlik ederim. Onu ilmiyle seçti ve seçilmesinden razı oldu. [Yine şahitlik ederim ki] Allah kabirdekileri kaldıracak ve insanlara yaptıklarını soracaktır. O, bütün sinelerin özünü bilendir.

Sonra ey Hasan, sana, Resulullah'ın (s.a.a) bana vasiyet ettiği şeyi vasiyet ediyorum ve vasiyet olarak bu sana yeter. Eğer böyle ise evinde kal. Hatana ağla ve dünya, senin en büyük endişen olmasın.

Yavrum! Sana namazı vaktinde kılmayı, zekâtı yerinde ve hak edene vermeyi, şüphe anında susmayı, davranışta orta yolu takip etmeyi, rıza ve gazap anında adaleti, komşulukta iyiliği, misafire ikramı, aciz ve sıkıntıda olanlara merhamet etmeyi, akrabalık bağını gözetmeyi, yoksulları sevip onlarla oturmayı,

1-Nur, 22.

2-Ali İmran, 198.

3-Nehcü'l-Belaga, 23. mektup; *Hasaisu'l-Eimme*, s.108, bu kaynakta "Allah'ın sizi affetmesini istemez misiniz" ayetine kadar olan bölüm.

وَالْتَوَاضِعُ ; فَإِنَّهُ مِنْ أَفْضَلِ الْعِبَادَةِ ، وَقَصْرِ الْأَمَلِ ، وَذِكْرِ الْمَوْتِ ، وَالزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا ; فَإِنَّكَ زَهْنُ مَوْتٍ ، وَعَرَضُ بَلَاءٍ ، وَطَرِيحُ سُقْمٍ .

وَأَوْصِيكَ بِخَشْيَةِ اللَّهِ فِي سِرِّ أَمْرِكَ وَعَلَانِيَتِهِ ، وَأَنْهَكَ عَنِ التَّسَرُّعِ بِالْقَوْلِ وَالْفِعْلِ ، وَإِذَا عَرَضَ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِ الْآخِرَةِ فَأَبْدَأْ بِهِ ، وَإِذَا عَرَضَ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا فَتَأَنَّنْ حَتَّى تُصِيبَ رُشْدَكَ فِيهِ . وَإِيَّاكَ وَمَوَاطِنَ التُّهْمَةِ وَالْمَجْلِسِ الْمَظْنُونِ بِهِ السَّوَاءُ ; فَإِنَّ قَرِينَ السَّوَاءِ يُغَيِّرُ جَلِيسَهُ .

وَكُنْ لِلَّهِ يَا بُنَيَّ عَامِلًا ، وَعَنِ الْخَنَا زَجُورًا ، وَبِالْمَعْرُوفِ آمِرًا ، وَعَنِ الْمُنْكَرِ نَاهِيًا ، وَوَاحٍ الْإِخْوَانَ فِي اللَّهِ ، وَأَحِبَّ الصَّالِحَ لِصَلَاحِهِ ، وَدَارِ الْفَاسِقَ عَنِ دِينِكَ ، وَأَبْغِضْهُ بِقَلْبِكَ ، وَزَايِلْهُ بِأَعْمَالِكَ لِئَلَّا تَكُونَ مِثْلَهُ .

وَإِيَّاكَ وَالْجُلُوسَ فِي الطَّرِيقَاتِ ، وَدَعَ الْمَارَةَ وَمُجَارَاةَ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ وَلَا عِلْمَ . وَاقْتَصِدْ يَا بُنَيَّ فِي مَعِيشَتِكَ ، وَاقْتَصِدْ فِي عِبَادَتِكَ ، وَعَلَيْكَ فِيهَا بِالْأَمْرِ الدَّائِمِ الَّذِي تُطِيقُهُ . وَالزَّمِ الصُّمْتَ تَسْلَمَ ، وَقَدِّمْ لِنَفْسِكَ تَغَمَّ ، وَتَعَلَّمِ الْخَيْرَ تَعَلَّمَ ، وَكُنْ لِلَّهِ ذَاكِرًا عَلَى كُلِّ حَالٍ ، وَارْحَمْ مِنْ أَهْلِكَ الصَّغِيرَ ، وَوَقِّرْ مِنْهُمْ الْكَبِيرَ ، وَلَا تَأْكُلَنَّ طَعَامًا حَتَّى تَصَدِّقَ مِنْهُ قَبْلَ أَكْلِهِ .

وَعَلَيْكَ بِالصَّوْمِ ; فَإِنَّهُ زَكَاةُ الْبَدَنِ وَجَنَّةُ لِأَهْلِهِ ، وَجَاهِدْ نَفْسَكَ ، وَاحْذَرْ جَلِيسَكَ ، وَاجْتَنِبْ عَدُوَّكَ ، وَعَلَيْكَ بِمَجَالِسِ الذِّكْرِ ، وَأَكْثِرْ مِنَ الدُّعَاءِ ; فَإِنِّي لَمْ أَلِكْ يَا بُنَيَّ نُصْحًا ، وَهَذَا فِرَاقٌ بَيْنِي وَبَيْنَكَ .

وَأَوْصِيكَ بِأَخِيكَ مُحَمَّدٍ خَيْرًا ; فَإِنَّهُ شَقِيقُكَ وَابْنُ أَيْبِكَ ، وَقَدْ تَعَلَّمَ حُبِّي لَهُ .
وَأَمَّا أَخُوكَ الْحُسَيْنُ فَهُوَ ابْنُ أُمِّكَ ، وَلَا أَزِيدُ الْوَصَاةَ بِذَلِكَ ، وَاللَّهُ الْخَلِيفَةُ عَلَيْكُمْ ، وَإِيَّاهُ أَسْأَلُ أَنْ يُصَلِّحَكُمْ ، وَأَنْ يَكْفِيَ الطُّغَاةَ الْبُغَاةَ عَنْكُمْ

alçak gönüllü olmayı [ki bu kulluğun en üstünüdür], arzuyu kısa tutmayı, ölümü hatırlamayı ve dünyaya rağbetsiz olmayı vasiyet ediyorum. Sen ölümün rehini, belanın hedefi ve hastalığın düşkün bırakacağı kimsesin.

Sana, işinin gizlisinde de aşikârında da Allah'tan korkmayı vasiyet ediyor, söz ve fiilde acelecilikten de sakındırıyorum. Ahiretle ilgili bir iş önüne geldiğinde ona başla, dünya ile ilgili bir iş geldiğinde ise yavaş davran ki onun hususunda doğru yolu bulasın. Töhmetyerlerinden ve suizan altında kalman meclislerden kaçın. Zira kötü bir yoldaş birlikte oturduğu kişiyi bozar.

Yavrum! Allah için amel eden, kötü sözden sakınan, iyiliği emreden ve kötülükten men eden kişi ol. Kardeşlerinle Allah için kardeşlik et, iyiyi iyi olduğu için sev; dinini korumak için fasıkla idare et ve kalbinle ona öfke duyup amellerinle ondan uzaklaş ki onun gibi olmayasın.

Yollarda oturmaktan sakın; akıllı ve bilgisi olmayan kimselerle tartışma ve çekişmeye girme. Yavrum, geçimin konusunda orta yolu takip et, ibadetinde de mutedil ol. İbadetin konusunda sana düşen, sürekli yapabileceğin işi yapmandır. Sükût et ki salim kalasın, kendin için önden gönder ki kâr edesin, hayrı öğren ki bilesin. Her durumda sadece Allah'ı hatırla. Ailenden küçük olana merhamet et ve büyüğüne saygı göster. Sadakasını vermeden önce hiçbir yemeği yeme.

Sana düşen oruç tutmaktır, zira o, bedeninin zekâtı ve oruçlunun zırhıdır. Nefsinle cihad et, yoldaşlık edip birlikte oturduğun kimseden sakın ve düşmanından kaçın. Zikir meclislerinde bulun ve çokça dua et. Yavrum, nasihat olarak senden bir şeyi esirgemedim. Şimdi benimle senin aranda ayrılma anıdır.

Sana kardeşin Muhammed hakkında hayrı vasiyet ediyorum. O, senin kardeşin ve babanın oğludur, onu sevdiğimi de biliyorsun.

Kardeşin Hüseyin'e gelince; o, annenin oğludur ve bundan fazlasını vasiyet etmiyorum. Allah (benden sonra) üzerinize vekildir. O'ndan sizi düzende kılmasını, azgın zalimlerin şerrini de sizden uzaklaştırmasını istiyorum.

وَالصَّبْرَ الصَّابِرَ حَتَّى يَتَوَلَّى اللَّهُ الْأَمْرَ ، وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ¹ .

2966 . تاريخ الطبري : نَظَرَ [عَلِيٍّ (عليه السلام)] إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيَّةِ ، فَقَالَ : هَلْ حَفِظْتَ مَا أُوصِيْتُ بِهِ أَخَوَيْكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : فَإِنِّي أُوصِيكَ بِمِثْلِهِ ، وَأُوصِيكَ بِتَوْقِيرِ أَخَوَيْكَ ؛ لِعَظِيمِ حَقِّهَا عَلَيْكَ ، فَاتَّبِعْ أَمْرَهُمَا ، وَلَا تَقْطَعْ أَمْرًا دُونَهُمَا . ثُمَّ قَالَ : أُوصِيكُمْ بِهِ ؛ فَإِنَّهُ شَقِيقُكُمْ ، وَابْنُ أَيْبِكُمْ ، وَقَدْ عَلِمْتُمَا أَنَّ أَبَاكُمْ كَانَ يُحِبُّهُ .

وَقَالَ لِلْحَسَنِ : أُوصِيكَ أَيُّ بَنِي بَنِي بَنِي اللَّهِ ، وَأَقَامِ الصَّلَاةَ لَوْ قَهَرَا ، وَإِتَاءِ الزَّكَاةَ عِنْدَ مَحَلِّهَا ، وَحُسْنِ الْوُضْوءِ ؛ فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ إِلَّا بِطَهْوَرٍ ، وَلَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ مِنْ مَانِعِ زَكَاةٍ ، وَأُوصِيكَ بِغَيْرِ الذَّنْبِ ، وَكَظْمِ الْغَيْظِ ، وَصَلَاةِ الرَّحِمِ ، وَالْجَلْمِ عِنْدَ الْجَهْلِ ، وَالتَّقَهُ فِي الدِّينِ ، وَالتَّثَبُّتِ فِي الْأَمْرِ ، وَالتَّعَاهُدِ لِلْقُرْآنِ ، وَحُسْنِ الْجَوَارِ ، وَالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ ، وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَاجْتِنَابِ الْفَوَاحِشِ² .

2967 . الإمام الباقر (عليه السلام) : لَمَّا احْتَضَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) جَمَعَ بَنِيهِ : حَسَنًا وَحُسَيْنًا وَابْنَ الْحَنْفِيَّةِ وَالْأَصَاغِرَ مِنْ وَلَدِهِ ، فَوَصَّاهُمْ وَكَانَ فِي آخِرِ وَصِيَّتِهِ : يَا بَنِيَّ ، عَاشِرُوا النَّاسَ عِشْرَةً إِنْ غِبْتُمْ حَتَّى إِلَيْكُمْ ، وَإِنْ فُقِدْتُمْ بَكَوْا عَلَيْكُمْ . يَا بَنِيَّ ، إِنَّ الْقُلُوبَ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، تَتَلَاخِظُ بِالْمُودَّةِ ، وَتَتَنَاجَى بِهَا ، وَكَذَلِكَ هِيَ فِي الْبُغْضِ

1 . الأُمَالِي لِلْمَفِيدِ : ص 220 ح 1 ، الأُمَالِي لِلطُّوسِيِّ : ص 7 ح 8 كلاهما عن الفَجِيعِ الْعَقِيلِيِّ ؛ الْفُصُولُ الْمَهْمَةُ : ص 133 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 147 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 436 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 101 ح 168 ، ف

المناقب للخوارزمي : ص 384 ح 401 كلاهما عن إسماعيل بن راشد نحوه ، مقتل أمير المؤمنين : ص 48 ح 32 عن أبي عبد الرحمن السلمي نحوه وفيه من «أوصيك أي بني بتقوى الله . . .» وراجع الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1168 والفتوح : ج 3 ص 280 .

Allah'ın işi uhdesine alacağı zamana kadar sabredin, sabredin! Yüce ve üstün olan Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur.¹

2966-Tarih-i Taberi: [Ali (a.s)] Muhammed b. Hanefiyye'ye baktı ve “iki kardeşine vasiyet ettiğim şeyleri hafızana aldın mı?” diye sordu. Muhammed: ‘Evet.’ dedi. Ali (a.s) şöyle buyurdu: ‘Aynısını sana da vasiyet ediyorum. Sana şu iki kardeşine saygı göstermeni vasiyet ediyorum. Zira onların senin üzerindeki hakkı büyüktür; emirlerine uy ve onlar olmaksızın bir işe karar verme.’ Sonra şöyle buyurdu: ‘Siz ikinize de onu vasiyet ediyorum. O, babanızın oğludur; ikiniz de biliyorsunuz ki babanız onu severdi.’

Hasan'a (a.s) dedi ki: Yavrum, sana Allah'tan sakınmayı, vaktinde namazı kılmayı, yerinde zekâtı vermeyi ve güzel abdest almayı vasiyet ediyorum. Zira abdestsiz namaz olmaz ve zekâtı engelleyen de namazı kabul edilmez. Sana günahı affetmeyi, öfkeyi yutmayı, akrabalık bağını gözetmeyi, cahillik karşısında tahammül göstermeyi, dinde derinleşmeyi, işte kararlılığı, Kurân'la sözleşmeyi, iyi komşulukta bulunmayı, iyiliği emredip kötülükten sakındırmayı ve çirkinliklerden kaçınmayı vasiyet ediyorum.²

2967-İmam Bakır (a.s): Emirülmüminin'in (a.s) ölüm anı geldiğinde oğullarını başına topladı. Hasan, Hüseyin, İbn-i Hanefiyye ve küçük çocuklarını toplayıp onlara vasiyette bulundu. Vasiyetinin sonu şöyle idi: Ey oğullarım! İnsanlarla; aralarından ayrıldığınızda sizi özecekleri ve öldüğünüzde ise size ağlayacakları bir şekilde geçinin.

Oğullarım! Kalpler süslenmiş ordulardır; muhabbet ve sevgiyle birbirlerine bakıp fısıldanırlar. Onlar düşmanlıkta da aynı şekildedirler.

1-el-Emali, Müfid , s.220, h.1; el-Emali, Tusi, s.7, her ikisi de Feci Akili'den; Füsulu'l-Muhimme, s.133.

2-Tarih-i Taberi, c.5, s.147; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.436; Mucemu'l-Kebir, c.1, s.101, h.168; el-Menakıb, Harezmi, s.384, h.401, her ikisi de İsmail b. Raşid'den; Maktel-i Emirülmüminin, s.48, h.32, Abdurrahman Silmi'den, bu kaynakta “Yavrum, sana Allah'tan sakınmayı...” cümlesinden itibaren. Ayrıca bkz. el-Kamil, Muherred, c.3, s.1168; el-Fütuh, c.3, s.280.

فَإِذَا أَحْبَبْتُمُ الرَّجُلَ مِنْ غَيْرِ خَيْرِ سَبَقٍ مِنْهُ إِلَيْكُمْ فَارْجُوهُ ، وَإِذَا أَبْغَضْتُمُ الرَّجُلَ مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ سَبَقٍ مِنْهُ إِلَيْكُمْ فَاحْذَرُوهُ¹ .

2968 . الإمام الكاظم (عليه السلام) - فِي بَيَانِ وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) - :
هَذَا مَا قَضَى بِهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فِي أَمْوَالِهِ هَذِهِ الْغَدَّ مِنْ يَوْمٍ قَدِيمٍ مَسْكِينٌ² ابْتِغَاءً وَجْهَ اللَّهِ
وَالدَّارِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى كُلِّ حَالٍ ، وَلَا يَجِلُّ لِأَمْرِي مُسْلِمٌ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
أَنْ يَقُولَ فِي شَيْءٍ قَضَيْتُهُ مِنْ مَالِي وَلَا يُخَالِفَ فِيهِ أَمْرِي مِنْ قَرِيبٍ أَوْ بَعِيدٍ .

2969 . الإمام علي (عليه السلام) : قَاتِلُوا أَهْلَ الشَّامِ مَعَ كُلِّ إِمَامٍ بَعْدِي³ .

5 / 5

عِيَادَةُ الْإِمَامِ

2970 . أسد الغابة عن عمرو ذي مر : لَمَّا أُصِيبَ عَلِيُّ بْنُ الصَّرِيَّةِ دَخَلَتْ عَلَيْهِ وَقَدْ
عَصَبَ رَأْسُهُ . قَالَ : قُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَرْنِي صَرَبَتَكَ ، قَالَ : فَحَلَّهَا ، فَقُلْتُ :
خَدَشَ وَلَيْسَ بِشَيْءٍ ، قَالَ : إِنِّي مُفَارِقُكُمْ ، فَبَكَتْ أُمُّ كَلْثُومٍ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ ، فَقَالَ لَهَا :
أُسْكُتِي ! فَلَوْ تَرَيْنِ مَا أَرَى لَمَا بَكَيتِ ، قَالَ : فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَاذَا تَرَى ؟ قَالَ :
هَذِهِ الْمَلَائِكَةُ وَفُودُ وَالتَّيْتُونَ ، وَهَذَا مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : يَا عَلِيُّ ،
أُبَشِّرْ ، فَمَا تَصِيرُ إِلَيْهِ خَيْرٌ مِمَّا أَنْتَ فِيهِ⁴ .

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 595 ح 1232 عن جابر بن يزيد ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 75 ،

بحار الأنوار : ج 42 ص 247 ح 50 وص 253 ح 55 وراجع نهج البلاغة : الحكمة 10 وعيون الحكم
والمواعظ : ص 242 ح 4606 .

2 . مسكين : موضع بالكوفة قريب من أوانا على نهر دجيل عند دير الجاثليق ، به كانت الوقعة بين
عبد الملك بن مروان ومصعب بن الزبير ، فقتل مصعب ، وقبره هناك معروف (معجم البلدان :
ج 5 ص 127) .

3 . الغارات : ج 2 ص 580 عن ميسرة ، بحار الأنوار : ج 100 ص 42 ح 52 .

4 . أسد الغابة : ج 4 ص 114 الرقم 3789 ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 434 ح 789 عن عمر بن زمر
وراجع الخرائج والجرائح : ج 1 ص 178 ح 11 وعيون المعجزات : ص 49 وبحار الأنوار : ج 42
ص 223 ح 32 .

O halde eğer birini, daha önce size bir iyilik yapmadığı halde severseniz ona dair ümitli olun; eğer birisi de daha önce size kötülük yapmadığı halde hoşunuza gitmezse ona karşı da ihtiyatlı olun.¹

2968-İmam Kazım (a.s): [Emirülmüminin'in (a.s) vasiyetinin beyanında]: Bu, Ali b. Ebu Talib'in Meskin'e² adım attığı günün sabahı Allah rızası ve ahiret yurdu için kendi malları konusunda belirlediği şeydir. Her durumda gerçek yardımcı Allah'tır. Allah'a ve ahiret gününe inanan hiçbir Müslüman için, benim kendi malımla ilgili belirlediğim şey hakkında bir şey söylemesi ve bu hususta emrime muhalefet etmesi caiz değildir. İster yakın olsun ister uzak, fark etmez.

2969-İmam Ali (a.s): Benden sonra her önderin yanında Şamlılara karşı savaşın.³

5/5

İMAM'A HASTA ZİYARETİ

2970-Usdu'l-Gabe [Amr Zimur'dan]: Ali'ye (a.s) darbe vurulduğunda yanına gittim. Başını bağlamıştı. “Ya Emirülmüminin! Yaranı bana gösterir misin?” dedim. Başını açtı. “Bir çizik, önemli bir şey yok” dedim. Buyurdu ki: ‘Ben sizden ayrılacağım.’ Bunun üzerine perde gerisindeki Ummu Kulsum ağladı. Ali (a.s) ona dedi ki: ‘Sakin ol! Eğer benim gördüğümü sen de görseydin asla ağlamazdın.’ O, “Ya Emirülmüminin! Ne görüyorsun?” diye sorduğumda buyurdu: Şu gruplar halindeki melekleri ve peygamberleri, bu da Muhammed'dir (s.a.a) ve diyor ki: Ya Ali, müjde sana! Kendisine varacağın şey, şu an içinde bulunduğun durumdan daha iyidir.”⁴

1-el-Emali, Tusi, s.595, h.1232, Cabir b. Yezid'den; *Tenbihu'l-Havatir*, c.2, s.75; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.247, h.50 ve s.253, h.55. Ayrıca bkz. *Nehcü'l-Belaga*, 10. Hikmetli söz; *Uyunu'l Hikem ve'l-Mevaiz*, s.242, h.4606.

2-Irak'ta Düceyl ırmağı yanında bir yer. Caslik manastırına da yakındır. Abdül-melik b. Mervan'la Mus'ab b. Zübeyr arasındaki savaş burada vuku bulmuştur. Bu savaşta Mus'ab öldürüldü ve kabri de oradadır. (*Mucemu'l-Buldan*, c.5, s.127).

3-el-Gârât , c.2, s.580, Meysere'den; *Biharu'l-Envar*, c.100, s.42, h.52.

4-*Usdu'l-Gabe*, c.4, s.114, no.3789; *Şerhu'l-Ahbar*, c.2, s.434, h.789, Ömer b. Zümer'den. Ayrıca bkz. *el-Haraic ve'l-Ceraih*, c.1, s.178, h.11; *Uyunu'l-Mucizat*, s.49; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.223, h.32.

2971 . الأُمالي للمفيد عن الأصبع بن نباتة : لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مُلْجَمِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) غَدَوْنَا عَلَيْهِ نَقَرٌ مِنْ أَصْحَابِنَا ، أَنَا وَالْحَارِثُ وَسُوَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ وَجَمَاعَةٌ مَعَنَا ، فَتَقَعَدْنَا عَلَى الْبَابِ فَسَمِعْنَا الْبُكَاءَ فَبَكَيْنَا ، فَخَرَجَ إِلَيْنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) فَقَالَ : يَقُولُ لَكُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ : انصَرِفُوا إِلَى مَنَازِلِكُمْ .

فَانصَرَفَ الْقَوْمُ غَيْرِي ، وَاشْتَدَّ الْبُكَاءُ مِنْ مَنَزِلِهِ فَبَكَيْتُ فَخَرَجَ الْحَسَنُ (عليه السلام) فَقَالَ : أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ انصَرِفُوا . فَقُلْتُ : لَا وَاللَّهِ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ ، مَا تُشَابِعُنِي نَفْسِي ، وَلَا تَحْمِلُنِي رَجُلِي أَنْ أَنْصَرِفَ حَتَّى أَرَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ . قَالَ : فَتَلَبَّثْتُ ، فَدَخَلْتُ ، وَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ خَرَجَ فَقَالَ لِي : ادْخُلْ ، فَدَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَإِذَا هُوَ مُسْتَنِدٌّ ، مَعْصُوبُ الرَّأْسِ بِعِمَامَةٍ صَفْرَاءَ ، قَدْ نَزَفَ وَاصْفَرَّ وَجْهُهُ ، مَا أَدْرِي وَجْهُهُ أَصْفَرُّ أَمْ الْعِمَامَةُ ، فَأَكْبَبْتُ عَلَيْهِ فَقَبَّلْتُهُ وَبَكَيْتُ ، فَقَالَ لِي : لَا تَبْكُ يَا أَصْبَغُ ؛ فَإِنَّهَا وَاللَّهِ الْجَنَّةُ ، فَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ ، إِنِّي أَعْلَمُ وَاللَّهِ أَنَّكَ تَصِيرُ إِلَى الْجَنَّةِ ، وَإِنَّا أَبْكِي لِفَقْدَانِي إِيَّاكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ¹ .

2972 . بحار الأنوار عن محمد ابن الحنفية : بَتْنَا لَيْلَةً عِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ مَعَ أَبِي وَقَدْ نَزَلَ السَّمُّ إِلَى قَدَمَيْهِ ، وَكَانَ يُصَلِّي تِلْكَ اللَّيْلَةَ مِنْ جُلُوسٍ ، وَلَمْ يَزَلْ يُوَصِّينَا بِوَصَايَاهُ وَيُعْزِّنَا عَنْ نَفْسِهِ وَيُخْبِرُنَا بِأَمْرِهِ وَتَبْيَاهِهِ إِلَى حِينَ طُلُوعِ الْفَجْرِ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ اسْتَأْذَنَ النَّاسُ عَلَيْهِ ، فَأَذِنَ لَهُمْ بِالدُّخُولِ ، فَدَخَلُوا عَلَيْهِ وَأَقْبَلُوا يُسَلِّمُونَ عَلَيْهِ ، وَهُوَ يُرَدُّ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ ، ثُمَّ قَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ إِسْأَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي ، وَخَفِّفُوا سُؤَالَكُمْ لِمُصِيبَةِ إِمَامِكُمْ ، قَالَ : فَبَكَى النَّاسُ عِنْدَ ذَلِكَ بُكَاءً شَدِيداً ، وَأَشْفَقُوا أَنْ يَسْأَلُوهُ تَخْفِيفاً عَنْهُ ، فَقَامَ إِلَيْهِ حُجْرُ بْنُ عَدِيٍّ الطَّائِيُّ وَقَالَ :

1 . الأُمالي للمفيد : ص 351 ح 3 ، الأُمالي للطوسي : ص 123 ح 191 .

2971-el-Emali, Müfid [Esbağ b. Nebate'den]: İbn-i Mülcem, Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'e (a.s) darbe vurunca o günün ertesinde arkadaşlarımızdan bir grupla Onu ziyarete gittik. Ben, Suveyd b. Gafele ve yanımızdaki cemaatle kapının önünde oturduk. İçeriden ağlama sesi duyduk ve ağladık. Sonra Hasan b. Ali (a.s) dışarı çıktı ve dedi ki: Emirülmüminin size "evlerinize gidin" diyor.

Bunun üzerine ben hariç herkes gitti. Ali'nin (a.s) evindeki ağlama sesleri şiddetlendi. Ben de ağladım. Sonra Hasan (a.s) dışarı çıktı ve dedi ki: 'Size gidin demedim mi?' Dedim ki: 'Ey Resulullah'ın oğlu! Hayır, Emirülmüminin'i (Allah'ın selamı ona olsun) görmedikçe nefsim bana uymuyor ve ayağım beni taşıyor ki gideyim.' Buyurdu ki: 'O zaman bekle!' Sonra içeri girdi ve çok geçmeden dışarı çıkıp bana "içeri gir" dedi. Ben de Emirülmüminin'in (a.s) yanına girdim. Emirülmüminin yaslanmıştı ve başına sarı bir imame sarmıştı. Kanı çekilmiş, yüzü öyle bir sararmıştı ki bilmiyorum yüzü mü yoksa başındaki sarık mı daha sarıydı. Kendimi onun üzerine attım, onu öptüm ve ağladım. Bana şöyle buyurdu: 'Ya Esbağ, ağlama! Vallahi bu cennettir.' Ona dedim ki: "Vallahi senin cennete gideceğini biliyorum. Ben seni kaybetmeme ağlıyorum ya Emirülmüminin!"¹

2972-Biharu'l-Envar [Muhammed b. Hanefiyye'den]: Ramazan ayının yirminci gecesini babamla birlikte geçirdik. Zehir ayaklarına kadar inmişti. O gece, namazı oturarak kılıyordu. Sürekli bize vasiyetlerini bildiriyor, kendisi hakkında bizi teselli ediyordu; kendi durumuna dair haber veriyor, açıklama yapıyordu. Ta ki şafak söktü. Sabah olunca halk onunla görüşmek için izin istedi. Giriş izni verince yanına girerek kendisini selamlamaya başladılar. O da selamlara cevap veriyordu.

Sonra şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Beni kaybetmeden önce sorun bana! İmamınızın uğradığı musibeti de göz önünde tutarak sorunuzu hafif ve kısa tutun." Bunun üzerine cemaat şiddetli şekilde ağlamaya başladı. Onun haline acıdıkları için bir şey sormadılar. Hucr b. Adiy Tai ayağa kalktı ve dedi ki:

1-el-Emali, Müfid , s.351, h.3; el-Emali, Tusi, s.123, h.191.

فَيَا أَسْفَى عَلَى الْمَوْلَى التَّقِي *** أَبُو الْأَطْهَارِ حَيْدَرُهُ الزَّكِيِّ

قَتَلَهُ كَافِرٌ حَيْثُ زَنِمَ *** لَعِينٌ فَاسِقٌ نَغْلُ شَقِيٍّ

فَيَلْعَنُ رَبُّنَا مَنْ حَادَ عَنْكُمْ *** وَيَبْرَأُ مِنْكُمْ لَعْنًا وَبِيٍّ

لَا تَكُنُّمُ يَوْمَ الْحَشْرِ دُخْرِي *** وَأَنْتُمْ عِتْرَةُ الْهَادِي النَّبِيِّ

فَلَمَّا بَصَرَ بِهِ وَسَمِعَ شِعْرَهُ قَالَ لَهُ : كَيْفَ لِي بِكَ إِذَا دُعِيتَ إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنِّي ، فَمَا عَسَاكَ أَنْ تَقُولَ ؟ فَقَالَ : وَاللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَوْ قُطِعْتُ بِالسَّيْفِ إِرْبًا إِرْبًا ، وَأُضْرِمَ لِي النَّارُ وَالْقَيْثُ فِيهَا لَأَثَرْتُ ذَلِكَ عَلَى الْبَرَاءَةِ مِنْكَ ، فَقَالَ : وَقَفْتُ لِكُلِّ خَيْرٍ يَا حُجْرُ ، جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا عَنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكَ² .

6 / 5

كَلِمَاتُ الْإِمَامِ قُبَيْلَ مَوْتِهِ

2973 . الإمام علي(عليه السلام) - مِنْ كَلَامِهِ قُبَيْلَ مَوْتِهِ - : وَاللَّهِ ، مَا فَجَّأَنِي مِنَ

الْمَوْتِ وَارِدُ كَرِهَتُهُ ، وَلَا طَالِعُ أَنْكَرَتُهُ ، وَمَا كُنْتُ إِلَّا كَقَارِبٍ وَرَدَ ، وَطَالِبٍ وَجَدَ ﴿وَمَا

عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ﴾^{3 4} .

2974 . العدد القويّة عن الواقدي : آخِرُ كَلِمَةٍ قَالَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ(عليه السلام) : يَا بَنِيَّ

إِذَا مِتُّ فَأَلْحِقُوا بِي ابْنَ مُلْجَمٍ - لَعَنَهُ اللَّهُ - أَخَا صُمِّهِ عِنْدَ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، ثُمَّ قَرَأَ

1 . كَذَا ، وَالصَّحِيحُ : «أَبِي» ، وَأَيْضًا الْبَيْتُ الثَّانِي سَقِيمُ الْوِزْنِ .

2 . بحار الأنوار : ج 42 ص 290 .

3 . آل عمران : 198 .

4 . نهج البلاغة : الكتاب 23 ، غرر الحكم : ح 10131 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 505 ح 9278

وليس فيهما الآية ، بحار الأنوار : ج 42 ص 254 ح 57 .

Ah takvalı mevlam
 Temizlerin babası, özü tertemiz Haydar
 Öldürdü onu kötü ve ahdini bozan kâfir
 Melun, fasık, haramzade ve bedbaht şaki
 Senden uzaklaşana olsun Rabbimizin şiddetli laneti
 Sizler mahşer günü benim sermayemsiniz
 Sizler hidayet peygamberinin hanedanısınız

Emirülmüminin gözü Hucr'e düşünce ve okuduğu şiiri duyunca şöyle buyurdu: "Seni benden tebberrî etmeye çağırdıklarında nasıl edeceksin? O zaman ne diyeceksin?" Hucr dedi ki: "Ya Emirülmüminin! Vallahi kılıçla parçalara bölünsem ve alevlenmiş ateşe atılsam dahi bunu senden tebberrî etmeye yeğlerim." İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Ey Hucr, her hayra muvaffak olasın. Allah, Peygamberinin (s.a.a) Ehlibeytinden yana seni hayırla mükâfatlandırsın."¹

6/5

İMAM'IN VEFATINDAN AZ ÖNCEKİ SÖZLERİ

2973-İmam Ali (a.s) [Vefatından az önceki konuşmasında]: Vallahi ölüm konusunda ne nefret ettiğim bir sürprizle karşılaştım ve ne de hoşlanmadığım bir şeyi gördüm. Şimdi ben, geceleyin su arayan kimşenin suya kavuştuğu, isteyeninin muradına erdiği gibiyim. "**Allah katında olan, iyiler için daha hayırlıdır.**"^{2/3}

2974-Adedu'l-Kaviyye [Vakidi'den]: Emirülmüminin'in (a.s) söylediği son söz şu oldu: Ey oğullarım, ben öldüğümde İbn-i Mülcem'i [Allah ona lanet etsin] peşimden gönderin ki âlemlerin Rabbinin huzurunda kendisini muhakemeye çekeyim. Sonra şu ayeti okudu:

1-Biharu'l-Envar, c.42, s.290.

2-Ali İmran, 198.

3-Nehcü'l-Belaga, 23. Mektup; Gururu'l-Hikem, 10131; Uyunu'l Hikem ve'l-Mevaiz, s.505, h.9278, bu iki kaynakta ayet yer almamış; Biharu'l-Envar, c.42, s.254, h.57.

﴿مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾¹ الآية².

2975 . الإمام الكاظم (عليه السلام) - في ذكر شهادة الإمام علي (عليه السلام) - :
ثُمَّ لَمْ يَزَلْ يَقُولُ : «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» حَتَّى قُبِضَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَرَحْمَتُهُ³.

7 / 5

لقاء المحبوب

2976 . الأماي للصدوق عن حبيب بن عمرو: دَخَلَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فِي مَرَضِهِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ فَحَلَّ عَنْ جِرَاحَتِهِ ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا جُرْحُكَ هَذَا بِشَيْءٍ وَمَا بِكَ مِنْ بَأْسٍ ، فَقَالَ لِي : يَا حَبِيبُ ، أَنَا وَاللَّهِ مُفَارِقُكُمْ السَّاعَةَ . قَالَ : فَبَكَيْتُ عِنْدَ ذَلِكَ وَبَكَتْ أُمُّ كُلثُومٍ وَكَانَتْ قَاعِدَةً عِنْدَهُ ، فَقَالَ لَهَا : مَا يُبْكِيكِ يَا بَنِيَّةُ ؟ فَقَالَتْ : ذَكَرْتُ يَا أَبَتِي إِنَّكَ تُفَارِقُنَا السَّاعَةَ فَبَكَيْتُ ، فَقَالَ لَهَا : يَا بَنِيَّةُ لَا تَبْكِينَ ، فَوَاللَّهِ لَوْ تَرَيْتَ مَا يَرَى أَبُوكَ مَا بَكَيتِ . قَالَ حَبِيبٌ : فَقُلْتُ لَهُ : وَمَا الَّذِي تَرَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ فَقَالَ : يَا حَبِيبُ ، أَرَى مَلَائِكَةَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بَعْضُهُمْ فِي أَثَرِ بَعْضٍ وَقُوفًا إِلَى أَنْ يَتَلَقَّوْنِي ، وَهَذَا أَخِي مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) جَالِسٌ عِنْدِي يَقُولُ : إِقْدَمْ ؛ فَإِنَّ أَمَامَكَ خَيْرٌ لَكَ مِمَّا أَنْتَ فِيهِ . قَالَ : فَمَا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ حَتَّى تُؤْفِقَ (عليه السلام)⁴.

1 . الزلزلة : 7 و 8 .

2 . العدد القويّة : ص 242 ح 20 ؛ أنساب الأشراف : ج 3 ص 259 وفيه «كان آخر ما تكلم به (فمن يَعْمَلُ) الآية» ، بحار الأنوار : ج 42 ص 254 ح 56 .

3 . الكافي : ج 7 ص 52 ح 7 عن عبد الرحمن بن الحجاج ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 191 ح 5433 عن سليم بن قيس ، تهذيب الأحكام : ج 9 ص 178 ح 714 ، الغيبة للطوسي : ص 195 ح 157 كلاهما عن جابر عن الإمام الباقر (عليه السلام) وعن سليم بن قيس .

4 . الأماي للصدوق : ص 396 ح 510 ، روضة الواعظين : ص 154 وراجع إثبات الوصية : ص 164 .

“Her kim zerre kadar iyilik yaparsa onu görür ve her kim zerre kadar kötülük yaparsa onu görür.”^{1/2}

2975-İmam Kazım (a.s) [İmam Ali’nin (a.s) şehadetinden söz ederken]: Emirülmüminin canını teslim edinceye kadar sürekli “La ilahe illellah, la ilahe illellah” diyordu. Allah’ın salat-ü selamı ve rahmeti onun üzerine olsun.³

7/5

MAŞUKLA BULUŞMA

2976-el-Emali, Saduk [Habib b. Amr’dan]: Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib’i (a.s) şehadetiyle sonuçlanan hastalığı sırasında ziyaret ettim. Yarasını açtığına dedim ki: “Ya Emirülmüminin, şu yaran önemli bir şey değil ve sana tehlikesi de yoktur.” Bana şöyle buyurdu: “Ey Habib! Vallahi şu anda sizden ayrılacağım.” Bunun üzerine ben ağladım. Emirülmüminin yanında oturan Ummu Kulsum de ağladı. “Kızım, niye ağlıyorsun?” diye sorunca Ummu Kulsum dedi ki: “Babacığım, şu anda bizden ayrılacağını söyledin, ben de ağladım.” Emirülmüminin şöyle buyurdu: “Ağlama kızım! Allah’a yemin olsun ki eğer babanın gördüğünü sen de görseydin asla ağlamazdın.” Habib diyor ki: “Ne görüyorsun ya Emirülmüminin?” diye sorduğumda buyurdu ki: “Ey Habib, göklerdeki melekleri görüyorum ve peygamberleri görüyorum ki birbirlerinin arkasında sıraya geçmiş, benimle görüşmeyi bekliyorlar. Bu da kardeşim Allah’ın Resulü Muhammed’dır (s.a.a), yanımda oturmuş diyor ki: Gel. Zira senin önünde olan şu an içinde bulunduğun durumdan daha iyidir.” Habib diyor ki: Ben yanından dışarı çıkmadan o vefat etti.⁴

1-Zilzal, 7-8.

2-*Adedu'l-Kaviyye*, s.242, h.20; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.259, bu kaynakta “Söylediği son söz “her kim zerre kadar...””; *Biharul-Envar*, c.42, s.254, h.56.

3-*el-Kâfi*, c.7, s.52, h.7, Abdurrahman b. Haccac’dan; *Men La Yahzuruhu'l-Fakih*, c.4, s.191, h.5433, Selim b. Kays’tan; *Tehzibu'l-Ahkam*, c.9, s.178, h.714; *el-Gaybet*, Tusi, s.195, h.157, her ikisi de Cabir vasıtasıyla İmam Bakır’dan (a.s) ve Selim b. Kays’tan.

4-*el-Emali*, Saduk, s.396, h.510; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.154. Ayrıca bkz. *İsbatu'l-Vasiyyet*, s.164.

2977 . ربيع الأبرار عن أسماء بنت عميس : أَنَا لَعِنَدَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بَعْدَ مَا ضَرَبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ ، إِذْ شَهِقَ شَهْقَةً ، ثُمَّ أُنْغِيَّ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ : مَرْحَبًا ، مَرْحَبًا ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَّقَنَا وَعَدَهُ ، وَأَوْزَنَّا الْحِجَّةَ ، فَقِيلَ لَهُ : مَا تَرَى ؟ قَالَ : هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ، وَأَخِي جَعْفَرٌ ، وَعَمِّي حَمْرَةَ ، وَأَبْوَابُ السَّمَاءِ مُفْتَحَةٌ ، وَالْمَلَائِكَةُ يَنْزِلُونَ يُسَلِّمُونَ عَلَيَّ وَيُبَشِّرُونَ ، وَهَذِهِ فَاطِمَةُ قَدْ طَافَ بِهَا وَصَائِفُهَا مِنَ الْحَوَرِ ، وَهَذِهِ مَنَازِلِي فِي الْجَنَّةِ ، ﴿ لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴾^{1 2} .

2978 . بحار الأنوار عن محمد ابن الحنفية : لَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ وَأَظْلَمَ اللَّيْلُ - وَهِيَ اللَّيْلَةُ الثَّانِيَةُ مِنَ الْكَائِنَةِ - جَمَعَ أَبِي أَوْلَادَهُ وَأَهْلَ بَيْتِهِ وَوَدَّعَهُمْ ... ثُمَّ عَرَضْنَا عَلَيْهِ الْمَأْكُولَ وَالْمَشْرُوبَ فَأَبَى أَنْ يَشْرَبَ فَتَطَرْنَا إِلَى شَفَتَيْهِ وَهَمَّا يَخْتَلِجَانِ بِذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى ، وَجَعَلَ جَبِينُهُ يَرِشُحُ عَرَقًا وَهُوَ يَمْسَحُهُ بِيَدِهِ ، قُلْتُ : يَا أَبَتِ أَرَأَيْكَ تَمَسُحُ جَبِينَكَ فَقَالَ : يَا بُنَيَّ ، إِنِّي سَمِعْتُ جَدَّكَ³ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا نَزَلَ بِهِ الْمَوْتُ وَدَنَتْ وَفَاتُهُ عَرِقَ جَبِينُهُ وَصَارَ كَاللُّؤْلُؤِ الرَّطْبِ وَسَكَنَ أُنْبُتُهُ ، ثُمَّ قَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ وَيَا عَوْنُ ، ثُمَّ نَادَى أَوْلَادَهُ كُلَّهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ صَغِيرًا وَكَبِيرًا وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ ، وَجَعَلَ يُودِّعُهُمْ وَيَقُولُ : اللَّهُ خَلِيفَتِي عَلَيْكُمْ ، أَسْتَوْدِعُكُمْ اللَّهَ وَهُمْ يَكُونُ ، فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ (عليه السلام) : يَا أَبَتِ ، مَا دَعَاكَ إِلَى هَذَا ؟ فَقَالَ لَهُ : يَا بُنَيَّ إِنِّي رَأَيْتُ جَدَّكَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي مَنَامِي قَبْلَ هَذِهِ الْكَائِنَةِ بَلِيلَةً ، فَشَكَوْتُ إِلَيْهِ مَا أَنَا فِيهِ مِنَ التَّدَلُّلِ وَالْأَذَى مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ ، فَقَالَ لِي : أَدْعُ عَلَيْهِمْ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ أَبْدِلْهُمْ بِي شَرًّا مَتَّى وَأَبْدِلْنِي بِهِمْ خَيْرًا مِنْهُمْ ، فَقَالَ لِي : قَدْ اسْتَجَابَ اللَّهُ دُعَاكَ ، سَيَنْفُلُكَ إِلَيْنَا بَعْدَ ثَلَاثٍ ، وَقَدْ مَضَتْ الثَّلَاثُ ، يَا أَبَا مُحَمَّدٍ أَوْصِيكَ - وَيَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ - خَيْرًا ، فَأَنْشَأَ مَتَّى وَأَنَا مِنْكُمْما ...

1 . الصافات : 61 .

2 . ربيع الأبرار : ج 4 ص 208 .

3 . كذا في المصدر .

2977-Rebiu'l-Ebrar [Esmâ binti Ümeys'ten]: İbn-i Mülcem'in Ali b. Ebu Talib'e (a.s) darbe vurmasının ardından onun yanında idim. O hıçkırdı ve bayıldı. Sonra uyandığında şöyle dedi: "Merhaba, merhaba. Bize verdiği vaadini yerine getiren ve bizi cennete varis kılan Allah'a hamd olsun." Ona "ne görüyorsun?" diye sorulduğunda dedi ki: "Bu Resulullah (s.a.a), kardeşim Cafer ve amcam Hamza'dır. Göğün kapıları açılmış. Melekler inerek beni selamlıyorlar, bana müjde veriyorlar. Bu da Fatıma'dır, güzel yüzlü huriler etrafında dönmektedirler. Bunlar benim cennetteki menzillerimdir. *"Çalışanlar böylesi için çalışsınlar!"*^{1/2}

2978-Biharu'l-Envar [Muhammed b. Hanefiyye'den]: [Ramazan ayının] yirmi birinci gecesi olup da karanlık bastırıldığında [olayın ikinci gecesi] babam çocuklarını ve Ehlibeytini toplayıp onlarla vedalaşmaya başladı... Sonra biz ona yiyecek ve içecek getirdik. Fakat içmedi. Dudaklarına baktık, Yüce Allah'ın zikri ile meşguldü. Alnı terliyordu ve o eliyle terini siliyordu. Dedim ki: 'Baba, görüyorum ki alnını siliyorsun.' Buyurdu ki: 'Oğlum, ben ceddin Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: Mümine ölüm indiğinde ve vefat anı gelip çatığında alnı terler ve inci gibi ter-ü taze olur, iniltisi diner.' Sonra "Ya Eba Abdullah, ya Avn!" dedi ve küçük- büyük bütün çocuklarını isimleriyle sesleyip onlarla vedalaşmaya başladı. Şöyle diyordu: 'Kendimden sonra sizin üzerinizdeki vekilim Allah'tır, sizi Allah'a emanet ediyorum.' Onlar ağlıyorlardı. Hasan (a.s) ona: 'Baba, seni bu sözleri söylemeye iten şey nedir?' dediğinde şöyle buyurdu: 'Yavrum, bu hadiseden bir gece önce uykumda ceddin Resulullah'ı (s.a.a) gördüm ve bu ümmetten çektiğim zillet ve eziyeti ona şikâyet ettim. Bana, "onların aleyhinde dua et" diye buyurdu. "Benim yerime benden daha kötüsünü onlara ver ve onların yerine daha iyisini bana ver" diye dua ettim. Resulullah buyurdu ki: 'Allah duanı kabul etti. Üç gün sonra seni bizim yanımıza nakledecektir.' Şu anda üç gün geçmiştir. Ey Ebu Muhammed ve ey Ebu Abdullah size iyiliği vasiyet ediyorum. Siz ikiniz bendensiniz ben de sizdenim...'

1-Saffat, 61.

2-Rebiu'l-Ebrar, c.4, s.208.

ثُمَّ قَالَ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ وَيَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ كَأَنِّي بِكُمْ وَقَدْ خَرَجْتَ عَلَيْكُمَا مِنْ بَعْدِي الْفِتْنُ مِنْ هَهُنَا ، فَاصْبِرَا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ .

ثُمَّ قَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَنْتَ شَهِيدُ هَذِهِ الْأُمَّةِ ; فَعَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالصَّبْرِ عَلَى بَلَائِهِ ، ثُمَّ أَغْمِي عَلَيْهِ سَاعَةً ، وَأَفَاقْ وَقَالَ : هَذَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعَمِّي حَمْرَةٌ وَأَخِي جَعْفَرٌ وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَكُلُّهُمْ يَقُولُونَ : عَجَلْ قُدُومَكَ عَلَيْنَا فَإِنَّا إِلَيْكَ مُشْتَاقُونَ ، ثُمَّ أَدَارَ عَيْنَيْهِ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ كُلِّهِمْ وَقَالَ : أَسْتَوِدُّكُمْ اللَّهُ جَمِيعاً سَدَّدَكُمْ اللَّهُ جَمِيعاً حَفِظَكُمْ اللَّهُ جَمِيعاً ، خَلِيقَتِي عَلَيْكُمْ اللَّهُ وَكَفَى بِاللَّهِ خَلِيفَةً .

ثُمَّ قَالَ : وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ يَا رُسُلَ رَبِّي .

ثُمَّ قَالَ : ﴿لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ﴾¹ ﴿لَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾² وَعَرِقَ جَبِينُهُ وَهُوَ يَذْكُرُ اللَّهَ كَثِيراً ، وَمَا زَالَ يَذْكُرُ اللَّهَ كَثِيراً وَيَتَشَهَّدُ الشَّهَادَتَيْنِ .

ثُمَّ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَغَمَّضَ عَيْنَيْهِ وَمَدَّ رِجْلَيْهِ وَيَدَيْهِ وَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، ثُمَّ قَضَى نَحْبَهُ (عليه السلام) .

و كَانَتْ وَفَاتُهُ فِي لَيْلَةِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ، وَكَانَتْ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ سَنَةِ أَرْبَعِينَ مِنَ الْهَجْرَةِ³ .

1 . الصافات : 61 .

2 . النحل : 128 .

3 . بحار الأنوار : ج 42 ص 290-293 .

Sonra şöyle buyurdu: Ey Ebu Muhammed ve ey Ebu Abdullah! Sanki görür gibiyim benden sonra buradan siz ikinize doğru fitneler başkaldırıyor. Allah'ın hükmü gelip çatana kadar sabredin. Doğrusu o, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

Daha sonra şöyle buyurdu: 'Ey Ebu Abdullah! Sen, bu ümmetin şehidisin. O halde Allah'tan sakın ve onun imtihanına sabret.' Bir an bayıldıktan sonra uyandı ve dedi ki: 'Bu, Resulullah (s.a.a), amcam Hamza, kardeşim Cafer ve Resulullah'ın (s.a.a) ashabıdır. Hepsi de diyorlar ki: Çabuk bize gel, doğrusu sana özlem duymaktayız.' Sonra gözünü tüm Ehlibeyti arasında gezdirdi ve dedi ki: 'Hepinizi Allah'a emanet ediyorum. Allah hepinizi sağlam kılsın ve Allah hepinizi korusun. Sizin üzerinizdeki tek vekilim Allah'tır ve vekil olarak Allah yeter.'

Sonra "ve aleyküm selam ey Rabbimin elçileri!" dedi.

Sonra şu ayetleri okudu: **"Çalışanlar böylesi için çalışsınlar!"**¹ **"Kuşkusuz Allah, takvalılarla ve iyilerle beraberdir."**² Alnı terledi; o, Allah'ı çok zikrediyordu, çokça ve sürekli olarak Allah'ı yâd ediyor, şehadeteyn söylüyordu.

Sonra kibleyi karşısına aldı, gözlerini kapadı; ayaklarını ve ellerini uzattı. Şöyle dedi: "Eşhedü en la ilahe illellah vehdehu la şerike lehu ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve rasulüh / Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve onun hiçbir ortağı bulunmadığına şahitlik ederim. Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim." Sonra canını teslim etti.

Onun vefatı Ramazan ayının yirmi birinci gecesi vuku buldu. Hicretin kırkinci yılı ve Cuma gecesi idi.³

1-Saffat, 61.

2-Nahl, 128.

3-Biharul-Envar, c.42, s.290-293.

8 / 5

بُكَاءُ الْأَرْضِ

2979 . المستدرك على الصحيحين عن أسماء الأنصارية : ما رُفِعَ حَجَرٌ بِإِيلِيَاءَ¹ لَيْلَةً قَتَلَ عَلِيٌّ إِلَّا وَوُجِدَ تَحْتَهُ دَمٌ عَبِيطٌ² .

2980 . المستدرك على الصحيحين عن ابن شهاب : قَدِمْتُ دِمَشْقَ وَأَنَا أُرِيدُ الْعَزْوَ ، فَأَتَيْتُ عَبْدَ الْمَلِكِ لِإِسْلَمٍ عَلَيْهِ ، فَوَجَدْتُهُ فِي قُبَّةٍ عَلَى فَرَشٍ بِقُرْبِ الْقَائِمِ وَتَحْتَهُ سِیَاطَانٍ ، فَسَلَّمْتُ ثُمَّ جَلَسْتُ ، فَقَالَ لِي : يَا ابْنَ شَهَابٍ ، أَتَعْلَمُ مَا كَانَ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ صَبَاحَ قَتْلِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَقَالَ : هَلُمَّ ، فَقُمْتُ مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ حَتَّى أَتَيْتُ خَلْفَ الْقُبَّةِ ، فَحَوَّلَ إِلَيَّ وَجْهَهُ فَأَحْنَا عَلَيَّ فَقَالَ مَا كَانَ ؟ فَقُلْتُ لَمْ يُرْفَعْ حَجَرٌ مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ إِلَّا وَوُجِدَ تَحْتَهُ دَمٌ ، فَقَالَ : لَمْ يَبْقَ أَحَدٌ يَعْلَمُ هَذَا غَيْرِي وَغَيْرِكَ ، لَا يَسْمَعَنَّ مِنْكَ أَحَدٌ ، فَمَا حَدَّثْتُ بِهِ حَتَّى تُؤْفَى³ .

9 / 5

تَارِيخُ شَهَادَتِهِ

كان اغتيال الإمام (عليه السلام) على يد ابن ملجم على المشهور في فجر اليوم التاسع عشر⁴ من شهر رمضان .

- 1 . إِيلِيَاءَ : اسم مدينة بيت المقدس ، ومعناه بيت الله (معجم البلدان : ج 1 ص 293) .
- 2 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 155 ح 4694 ، فرائد السمطين : ج 1 ص 389 ح 326 ؛ المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 346 عن أبي حمزة عن الإمام الصادق (عليه السلام) وعن سعيد بن المسيّب نحوه .
- 3 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 122 ح 4591 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 567 ، فرائد السمطين : ج 1 ص 389 ح 325 ، الرياض النضرة : ج 3 ص 237 وراجع مقتل أمير المؤمنين : ص 113 ح 107 والمناقب للخوارزمي : ص 388 ح 404 والفصول المهمة : ص 138 .
- 4 . الإرشاد : ج 1 ص 9 و ص 19 ، الغيبة للطوسي : ص 195 ح 158 ، إعلام الوری : ج 1 ص 309 ، روضة الواعظين : ص 147 ؛ مقتل أمير المؤمنين : ص 59 ح 40 ، المناقب للخوارزمي : ص 396 ح 416 وفيه «ضربه قبل دخول العشر الأواخر بليلتين» .

8/5

YERYÜZÜNÜN AĞLAMASI

2979-el-Mustedrek ala's-Sahihayn [Esmâ Ensariye'den]: Ali'nin (a.s) öldürüldüğü gece İlya'da¹ hiçbir taş kaldırılmadı ki altında taze kan bulunmamış olsun.²

2980-el-Mustedrek ala's-Sahihayn [İbn-i Şahab'dan]: Savaş maksadıyla Dimeşk 'e gittim. Sonra Abdülmelik'in yanına varıp ona selam verdim. Onu kubbeimsi küçük bir çadırda bir sergi üzerinde buldum, direğin yakınındaydı ve altında iki dizi sergi vardı. Selam verdikten sonra oturdum. Bana dedi ki: 'Ey İbn-i Şahab! Ali b. Ebu Talib'in öldürüldüğü sabah Beytü'l- Mukaddes'te ne olduğunu biliyor musun?' Dedim ki: 'Evet.' Dedi ki: "O halde gel." Kalkıp insanların arkasından gittim ve kubbenin arkasına geldim. Yüzünü bana çevirdi, eğildi ve: 'Ne oldu?' diye sordu. Dedim ki: 'Beytü' - Mukaddes'te hangi taş kaldırıldıysa altında kan görüldü.' Abdülmelik dedi ki: "Bunu benden ve senden başka bilen kalmamıştır. Kimse bunu senden duymasın." Ben de o ölünceye kadar bunu söylemedim.³

9/5

İMAM'IN ŞEHADET TARİHİ

Meşhur rivayete göre İmam (a.s), Ramazan ayının on dokuzuncu günü şafak vakti İbn-i Mülcem'in eliyle suikasta uğradı.⁴

1-İlya, Kudüs'te bir şehrin ismidir ve Beytullah/Allah'ın evi anlamına gelir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.293).

2-*el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.155, h.4694; *Feraidu's-Simtayn*, c.1, s.289, h.326; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.346, Ebu Hamza İmam Sadık'tan (a.s) ve Said b. Musey-yib'den.

3-*el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.122, h.4591; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.567; *Feraidu's-Simtayn*, c.1, s.389, h.325; *er-Riyazu'n-Nazra*, c.3, s.237. Ayrıca bkz. *Maktel-i Emirülmüminin*, s.113, h.107; *Menakıb-i Harezmi*, s.388, h.404; *Füsulu'l-Muhimme*, s.138.

4-*el-İrşad*, c.1, s.9 ve s.19; *el-Gaybet*, Tusi, s.195, h.158; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.309; *Ravzatul-Vaizin*, s.147; *Maktel-i Emirülmüminin*, s.59, h.40; *el-Menakıb*, Harezmi, s.396, h.416, bu kaynakta "Son on gecenin girmesine iki gece kala ona darbe vurdu." İfadesi de yer almıştır.

وكانت شهادته (عليه السلام) في ليلة الجمعة¹ الحادي والعشرين² من شهر رمضان سنة (40 هـ)³، والذي يصادف ليلة نزول القرآن⁴.
وهناك أقوال آخر حول تاريخ اغتياله وهي: اليوم السابع عشر⁵، والحادي والعشرون⁶ من شهر رمضان.
كما ذكرت أقوال آخر حول تاريخ شهادته وهي: اليوم الثالث والعشرون⁷، والتاسع عشر⁸، والسابع عشر⁹، والسابع والعشرون¹⁰ من شهر رمضان سنة (40 هـ).

- 1 . الكافي : ج 7 ص 52 ح 7 ، تهذيب الأحكام : ج 9 ص 178 ح 714 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 191 ح 5433 ، الإرشاد : ج 1 ص 9 ، الغيبة للطوسي : ص 195 ح 157 ، تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 212 ، إثبات الوصية : ص 165 ، إعلام الوري : ج 1 ص 309 ، روضة الواعظين : ص 147 ؛ تاريخ الطبري : ج 5 ص 151 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 10 و 584 ، فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 559 ح 942 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 95 ح 164 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 136 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 60 ح 41 وفي الخمسة الأخيرة «يوم الجمعة» ، البداية والنهاية : ج 7 ص 331 وفيه «يوم الجمعة سحراً» .
- وفي زمان شهادته (عليه السلام) أقوال آخر : منها ليلة الأحد كما في الكافي : ج 1 ص 452 ؛ الطبقات الكبرى : ج 3 ص 37 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 256 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 152 ، مروج الذهب : ج 2 ص 426 ، مقاتل الطالبين : ص 54 ، أسد الغابة : ج 4 ص 113 الرقم 3789 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 181 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 331 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 61 ح 44 ، المناقب للخوارزمي : ص 392 ح 411 وفيهما «يوم الأحد» .
- 2 . الكافي : ج 1 ص 452 ، تهذيب الأحكام : ج 9 ص 178 ح 714 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 191 ح 5433 ، الإرشاد : ج 1 ص 9 ، إثبات الوصية : ص 165 ، تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 212 ، إعلام الوري : ج 1 ص 309 ، روضة الواعظين : ص 147 ؛ المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 154 ح 4688 ، فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 557 ح 939 ، مروج الذهب : ج 2 ص 426 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 59 ح 40 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 587 ، مقاتل الطالبين : ص 54 ، المناقب للخوارزمي : ص 396 ح 416 .
- 3 . هذه المسألة متفق عليها ، وقد وردت في جميع المصادر الموجودة .
- 4 . الكافي : ج 1 ص 457 ح 8 ، الأمالي للصدوق : ص 397 ح 510 ، تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 213 ، روضة الواعظين : ص 154 ؛ المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 154 ح 4688 ، التاريخ الكبير : ج 2 ص 363 الرقم 2760 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 157 ، الأخبار الطوال : ص 216 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 95 ح 88 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 586 .
- 5 . أنساب الأشراف : ج 3 ص 253 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 584 و 585 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 151 و 152 ، مروج الذهب : ج 2 ص 426 ، أسد الغابة : ج 4 ص 112 الرقم 3789 ، شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 15 .
- 6 . الكافي : ج 7 ص 52 ح 7 ، الغيبة للطوسي : ص 195 ح 157 ، إثبات الوصية : ص 164 ؛ تاريخ دمشق : ج 42 ص 586 و 587 ، الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1118 ، المناقب للخوارزمي : ص 392 ح 411 .
- 7 . الكافي : ج 7 ص 52 ح 7 ، الغيبة للطوسي : ص 195 ح 157 ؛ الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1118 - 1120 ، المناقب للخوارزمي : ص 392 ح 411 .
- 8 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 559 ح 942 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 37 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 257 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 152 ، أسد الغابة : ج 4 ص 113 ح 3789 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 331 .
- 9 . المعجم الكبير : ج 1 ص 95 ح 164 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 136 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 584 ، المناقب للخوارزمي : ص 396 ح 416 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 331 .
- 10 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 39 ، الفتوح : ج 3 ص 281 .

Hicri 40. yılın¹ Ramazan ayının yirmi birinci² Cuma gecesinde³ şehit oldu. Bu, Kurân'ın nazil olduğu geceye tevafuk etmişti.⁴

İmam'a suikast girişiminin tarihi konusunda Ramazan ayının on yedinci günü⁵ ve yirmi birinci⁶ günü olduğu şeklinde farklı sözler de söylenmiştir.

Nitekim şehadet tarihi konusunda da Hicri 40. yılın Ramazan ayının yirmi üçüncü,⁷ on dokuzuncu,⁸ on yedinci⁹ ve yirmi yedinci¹⁰ günü şeklinde farklı sözler söylenmiştir.

1-Bu konuda ittifak edilmiştir ve mevcut tüm kaynaklarda bu tarih belirtilmiştir.

2-*el-Kâfi*, c.1, s.452; *Tehzibu'l-Ahkam*, c.9, s.178, h.714; *Men La Yahzuruhu'l-Fakih*, c.4, s.191, h.5433; *el-İrşad*, c.1, s.9; *İsbatu'l-Vasiyyet*, s.165; *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.212; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.309; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.147; *el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.154, h.4688; *Fazailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel, c.2, s.557, h.939; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.426; *Maktel-i Emirülmüminin*, s.59, h.40; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.587; *Mekatilü't-Talibin*, s.54; *el-Menakıb*, Harezmi, s.396, h.416.

3-*el-Kâfi*, c.7, s.52, h.7; *Tehzibu'l-Ahkam*, c.9, s.178, h.714; *Men La Yahzuruhu'l-Fakih*, c.4, s.191, h.5433; *el-İrşad*, c.1, s.9; *el-Gaybet*, Tusi, s.195, h.157; *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.212; *İsbatu'l-Vasiyyet*, s.165; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.309; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.147; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.151; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.10 ve s.584; *Fazailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel, c.2, s.559, h.942; *Mucemu'l-Kebir*, c.1, s.95, h.164; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.136; *Maktel-i Emirülmüminin*, s.60, h.41, son beş kaynakta “Cuma günü” ifadesi yer almıştır; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.331, bu kaynakta ise “Cuma günü seher vakti” ifadesi yer almıştır.

İmam'ın şehadet zamanı hakkında farklı sözler de vardır; şu kaynaklarda Pazar gecesi şehit olduğu söylenmiştir: *el-Kâfi*, c.1, s.452; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.37; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.256; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.152; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.426; *Mekatilü't-Talibin*, s.54; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.113, no.3789; *el-İmamet ve's-Siyase*, c.1, s.181; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.331; *Maktel-i Emirülmüminin*, s.61, h.44; *Menakıb-i Harezmi*, s.392, h.411, son iki kaynakta “Pazar günü” ifadesi yet almıştır.

4-*el-Kâfi*, c.1, s.457, h.8; *el-Emali*, Saduk, s.397, h.510; *Tarih-i Yakubi*, c.2, s.213; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.154; *el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.154, h.4688; *Tarihu'l-Kebir*, c.2, s.363, no.2760; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.157; *el-Ahbaru't-Tival*, s.216; *Maktel-i Emirülmüminin*, s.95, h.88; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.586.

5-*Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.253; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.584 ve 585; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.151 ve 152; *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.426; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.112, no.3789; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.15.

6-*el-Kâfi*, c.7, s.52, h.7; *el-Gaybet*, Tusi, s.195, h.157; *İsbatu'l-Vasiyyet*, s.164; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.586 ve 587; *el-Kamil*, Muberrred, c.3, s.1118; *el-Menakıb*, Harezmi, s.392, h.411.

7-*el-Kâfi*, c.7, s.52, h.7; *el-Gaybet*, Tusi, s.195, h.157; *el-Kamil*, Muberrred, c.3, s.1118-1120; *el-Menakıb*, Harezmi, s.392, h.411.

8-*Fazailu's-Sahabe*, İbn-i Hanbel, c.2, s.559, h.942; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.37; *Ensabu'l-Eşraf*, c.3, s.257; *Tarih-i Taberi*, c.5, s.152; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.113, h.3789; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.331.

9-*Mucemu'l-Kebir*, c.1, s.95, h.164; *Tarih-i Bağdat*, c.1, s.136; *Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.584; *el-Menakıb*, Harezmi, s.396, h.416; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.331.

10-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.39; *el-Fütuh*, c.3, s.281.

وهناك اختلاف أيضاً بين المؤرخين حول سنّ الإمام(عليه السلام) حين شهادته ; فقد ذكر أكثر المؤرخين والمحدثين من الفريقين أنّ عمره الشريف كان (63 سنة)¹ بيد أنّ هناك أقوال آخر في هذا المضمار ، وهي : (58 سنة)² و (65 سنة)³ و (64 سنة)⁴

2981 . الكافي : قُتِلَ(عليه السلام) في شهرِ رَمَضانٍ لِتَسْعِ بَقِيَّةٍ مِنْهُ لَيْلَةَ الْأَحَدِ سَنَةِ أَرْبَعِينَ مِنَ الْهِجْرَةِ ، وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً⁵ .

2982 . الإرشاد : كَانَتْ وَفَاةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ(عليه السلام) قُبِيلَ الْفَجْرِ مِنْ لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ لَيْلَةَ إِحْدَى وَعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ سَنَةِ أَرْبَعِينَ مِنَ الْهِجْرَةِ قَتِيلًا بِالسَّيْفِ ، قَتَلَهُ ابْنُ مُلْجَمِ الْمُرَادِيِّ - لَعَنَهُ اللَّهُ - فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ ، وَقَدْ خَرَجَ(عليه السلام) يَوْقُظُ النَّاسَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ لَيْلَةَ تِسْعِ عَشْرَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ ، وَقَدْ كَانَ ارْتَضَدَّهُ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ لِذَلِكَ ، فَلَمَّا مَرَّ بِهِ فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ مُسْتَخَفٌ بِأَمْرِهِ مُبَاكَرٌ بِإِظْهَارِ النَّوْمِ فِي جُمْلَةِ النَّيَامِ ثَارَ إِلَيْهِ فَضْرَتُهُ عَلَى أُمِّ رَأْسِهِ بِالسَّيْفِ وَكَانَ مَسْمُومًا ، فَمَكَثَ يَوْمَ تِسْعَةِ عَشَرَ وَلَيْلَةَ عِشْرِينَ وَيَوْمَهَا وَلَيْلَةَ إِحْدَى وَعِشْرِينَ إِلَى نَحْوِ الثَّلَاثِ الْأَوَّلِ مِنَ اللَّيْلِ ، ثُمَّ قَضَى نَحْبَهُ(عليه السلام) شَهِيدًا ، وَلَقِيَ رَبَّهُ تَعَالَى مَظْلُومًا⁶ .

2983 . تاريخ يعقوبي - بَعْدَ ذِكْرِ إصَابَةِ الْإِمَامِ(عليه السلام) بِالسَّيْفِ - فِي خَبَرٍ : أَقَامَ يَوْمِينَ وَمَاتَ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ أَوَّلَ لَيْلَةٍ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ شَهْرِ رَمَضانَ سَنَةِ (40) ، وَمِنْ شُهُورِ الْعَجَمِ فِي كَانُونِ الْآخِرِ

- 1 . الكافي : ج 1 ص 452 ، تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 212 ؛ المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 156 ح 4696 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 96 ح 165 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 136 ، التاريخ الصغير : ج 1 ص 107 ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 258 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 151 ، مروج الذهب : ج 2 ص 358 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 10 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 64 ح 50 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 181 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 331 .
- 2 . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 156 ح 4695 ، تاريخ بغداد : ج 1 ص 136 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 96 ح 166 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 11 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 63 ح 47 و 48 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 151 .
- 3 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 151 ؛ إثبات الوصية : ص 165 .
- 4 . مقاتل الطالبين : ص 54 ، التاريخ الصغير : ج 1 ص 107 .
- 5 . الكافي : ج 1 ص 452 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 19 ، خصائص الأنظمة(عليهم السلام) : ص 39 وفيهما «ليلة الجمعة» .
- 6 . الإرشاد : ج 1 ص 9 .

İmam'ın (a.s) şehit olduğu andaki yaşı hakkında da tarihçiler ve muhaddisler arasında ihtilaf vardır. Şia ve Sünni ekolün tarihçileri ve hadis ravilerinin çoğuna göre İmam şehit olduğunda 63 yaşında idi.¹ Elbette bu konuda 58,² 65³ ve 64⁴ yaşında olduğu yönünde farklı sözler de vardır.

2981-el-Kâfi: İmam (a.s) Hicri kırk yılı Ramazan ayının bitimine dokuz gün kala Pazar gecesi öldürüldü. O anda altmış üç yaşındaydı.⁵

2982-el-İrşad: Emirülmüminin'in (a.s) vefatı, Hicri kırk yılı Ramazan ayının yirmi birinci Cuma gecesi şafak vaktinden az önce kılıçla öldürülmesi suretiyle gerçekleşti. Onu, melun İbn-i Mülcem Muradi Küfe camiinde öldürdü. Emirülmüminin, Ramazan ayının on dokuzuncu gecesi dışarı çıkmıştı ve insanları namaz için uyandırıyordu. İbn-i Mülcem gecenin başından pusu kurmuştu. İmam (a.s) camide onun yanından geçtiği sırada kendisini uyuyanların arasında uyuyormuş gibi gösteren ve gerçek gayesini gizli tutan o melun İmam'ın üzerine saldırıp başının saç bölüğüne kılıçla bir darbe vurdu. Kılıcı zehirliydi. İmam (a.s) on dokuzuncu gün, yirminin gece ile günü ve yirmi birin gecesinin üçte birlik birinci bölümünü hayatta kaldı. Sonra şehit olarak vefat etti ve mazlum olarak Yüce Rabbinin mülakatına gitti.⁶

2983-Tarih-i Yakubi [İmam'ın (a.s) kılıç darbesi almasından söz ettikten sonra getirdiği bir rivayette]: İki gün hayatta kaldı ve Hicri 40 yılı Ramazan ayının son on gecesinin ilk Cuma gecesinde vefat etti. Acem aylarından Kanuni'l-Ahirdi (Ocak ayı idi).

1-el-Kâfi, c.1, s.452; Tarih-i Yakubi, c.2, s.212; el-Mustedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.156, h.4696; Mucemu'l-Kebir, c.1, s.96, h.165; Tarih-i Bağdat, c.1, s.136; Tarihu's-Sağir, c.1, s.107; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.258; Tarih-i Taberi, c.5, s.151; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.358; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.10; Maktel-i Emirülmüminin, s.64, h.50; el-İmamet ve's-Siyase, c.1, s.181; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.331.

2-el-Mustedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.156, h.4695; Tarih-i Bağdat, c.1, s.136; Mucemu'l-Kebir, c.1, s.96, h.166; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.11; Maktel-i Emirülmüminin, s.63, h.47 ve 48; Tarih-i Taberi, c.5, s.151.

3-Tarih-i Taberi, c.5, s.151; İsbatu'l-Vasiyyet, s.165.

4-Mekatilu't-Talibin, s.54; Tarihu's-Sağir, c.1, s.107.

5-el-Kâfi, c.1, s.452; Tehzibu'l-Ahkam, c.6, s.19; Hasaisu'l-Eimme, s.39, bu iki kaynakta "Cuma gecesi" ifadesi yer almıştır.

6-el-İrşad, c.1, s.9.

وهو ابن ثلاث وستين سنة ، وغسله الحسن ابنه بيده ، وصلى عليه وكبر عليه سبعا ، وقال : أما إنه لا يكبر على أحد بعده ، ودفن بالكوفة في موضع يقال له الغري¹ .

2984 . المستدرك على الصحيحين عن الحريث بن مخشى : إن علياً قُتلَ صبيحة إحدى وعشرين من رمضان ، قال : فسمعتُ الحسن بن عليٍّ يقول وهو يخطب وذكر مناقب عليٍّ فقال : قُتلَ ليلة أنزل القرآن ، وليلة أسري عيسى ، وليلة قبض موسى . قال : وصلى عليه الحسن بن عليٍّ (عليهما السلام)² .

2985 . الإمام الباقر (عليه السلام) : لما قبض أمير المؤمنين (عليه السلام) قام الحسن بن عليٍّ (عليه السلام) في مسجد الكوفة ، فحمد الله وأثنى عليه وصلى على النبي (صلى الله عليه وآله) ثم قال :

أيها الناس إنه قد قبض في هذه الليلة رجل ما سبقه الأولون ، ولا يدرى الآخرون ، إنه كان لصاحب راية رسول الله (صلى الله عليه وآله) ؛ عن يمينه جبرئيل وعن يساره ميكائيل ، لا ينثنى حتى يفتح الله له .

والله ما ترك بيضاء ولا حمراء إلا سبعمئة درهم فصلت عن عطائه ، أراد أن يشتري بها خادماً لاهله . والله لقد قبض في الليلة التي فيها قبض وصي موسى يوشع بن نون ، واللييلة التي عرج فيها عيسى ابن مريم ، واللييلة التي نزل فيها القرآن³ .

2986 . الإمام الحسن (عليه السلام) : قُتلَ عليٌّ ليلة نزل القرآن⁴ .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 212 .

2 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 154 ح 4688 ، الدر المنثور : ج 2 ص 226 عن الحريث بن مخشبي ؛ المناقب للكوفي : ج 2 ص 587 ح 1098 عن حريث بن المخش وفيهما إلى «موسى» .

3 . الكافي : ج 1 ص 457 ح 8 عن أبي حمزة ، الإرشاد : ج 2 ص 7 عن أبي إسحاق السبيعي وغيره ، بشارة المصطفى : ص 240 عن أبي الطفيل ، تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 213 ؛ المعجم الكبير : ج 3 ص 80 ح 2725 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 38 كلاهما عن هبيرة بن يريم ، البداية والنهاية : ج 7 ص 333 عن أبي خالد بن جابر ، مجمع الزوائد : ج 9 ص 202 ح 14798 عن أبي الطفيل وكلها نحوه .

4 . التاريخ الكبير : ج 2 ص 363 ح 2760 ، تعجيل المنفعة : ص 117 ح 215 كلاهما عن خالد بن جابر عن أبيه .

İmam vefat anında altmış üç yaşındaydı. Oğlu Hasan (a.s) kendi eliyle ona gusül verdi, namaz kıldı, ona yedi tekbir getirdi ve şöyle buyurdu: ‘İyi bilin ki ondan sonra kimseye böyle tekbir getirilmez.’ İmam Küfe’de Gariy denilen bir yere defnedildi.¹

2984-el-Mustedrek ala’s-Sahihyn [Hirris b. Muhşi’den]: Ali (a.s) Ramazan ayının yirmi birinci günü sabaha karşı öldürüldü. Hutbe okumakta olan ve Ali’nin (a.s) menkıbelerinden söz eden Hasan b. Ali’nin (a.s) şöyle söylediğini duydum: “O, Kurân’ın indirildiği gecede öldürüldü; o gece İsa miraca çıkarılmıştı ve o gece Musa vefat etmişti.” Hasan b. Ali (a.s) ona namaz kıldı.²

2985-İmam Bakır (a.s): Emirülmüminin (a.s) vefat edince Hasan b. Ali (a.s) Küfe camiinde ayağa kalktı. Allah’a hamd-ü senada bulundu ve Peygambere salât getirdikten sonra şöyle buyurdu:

Ey insanlar! Bu gece öncekilerin geçemediği ve sonrakilerin de kendisine ulaşamayacağı bir kişi ölmüştür. O Resulullah’ın (s.a.a) sancağının sahibiydi; sağında Cebrail ve solunda Mikail hareket ediyordu. Allah ona zafer verinceye kadar asla geri dönmezdi.

Allah’a yemin olsun ki beyazdan (gümüş olarak) ve kırmızıdan (altın olarak) geride hiçbir şey bırakmamış. Sadece beytülmalın kendi hakkına düşen paydan artan yedi yüz dirhem hariç ki onunla ailesi için bir hizmetçi almak istiyordu. Vallahi o, Musa’nın vasisi Yuşa b. Nun’un vefat ettiği, Meryem oğlu İsa’nın göğe yükseltildiği ve Kurân’ın indirildiği bir gecede ölmüştür.³

2986-İmam Hasan (a.s): Ali, Kurân’ın indiği gece öldürüldü.⁴

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.212.

2-el-Mustedrek ala’s-Sahihyn, c.3, s.154, h.4688; Dürri’l-Mensur, c.2, s.226, Hirris b. Muhşi’den; Menkıb-i Kufi, c.2, s.587, h.1098, Hirris b. El-Mahş’den, bu iki kaynakta “... Musa vefat etmişti” cümlesine kadar.

3-el-Kâfi, c.1, s.457, h.8, Ebu Hamza’dan; el-İrşad, c.2, s.7, Ebu İshak Sebi ve diğerlerinden; Bişaret’ul Mustafa, s.240, Ebu Tufeyl’den; Tarih-i Yakubi, c.2, s.213; Mucemu’l-Kebir, c.3, s.80, h.2725; et-Tabakatu’l-Kubra, c.3, s.38, her ikisi de Hubeyre b. Yerim’den; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.333, Ebu Halid b. Cabir’den; Mecme’uz Zevaid, c.9, s.202, h.14798, Ebu Tufeyl’den.

4-Tarihu’l-Kebir, c.2, s.363, h.2760; Te’cilu’l-Menfaat, s.117, h.215, her ikisi de Halid b. Cabir tarafından babasından.

2987 . المناقب لابن شهر آشوب : فُضِّصَ [عَلِيٌّ(عليه السلام)] قَتِيلًا فِي مَسْجِدِ
 الْكَوْفَةِ وَقْتَ التَّنْوِيرِ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ ، لِتِسْعَةِ عَشَرَ مَضِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ، عَلَى يَدَيْ
 عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُلْجَمٍ الْمُرَادِيِّ ، وَقَدْ عَاوَنَهُ وَرْدَانُ بْنُ مُجَالِدٍ مِنْ تَيْمِ الزُّبَابِ ، وَشَبِيبُ بْنُ
 بَجْرَةَ ، وَالْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ ، وَفُطَامُ بْنُثُ الْأَخْضَرِ ، فَضَرَبَهُ سَيْفًا عَلَى رَأْسِهِ مَسْمُومًا¹ .

1 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 307 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 199 الرقم 1 .

2987-Menakib-i İbn-i Şehraşub: Ali (a.s), Ramazan ayının on dokuzuncu Cuma gecesinde Küfe camiinde ışığı yakarken Abdurrahman b. Mülcem Muradi'nin eliyle öldürüldü. Şebib b. Becere, Eş'as b. Kays, Kutam binti Ahzer ve Teymu'r-Rubab kabilesinden olan Verdân b. Mücalid, İbn-i Mülcem'e yardım ettiler. Onun başına zehirli kılıçla bir darbe vurdu.¹

1-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.307; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.199, no.1.

الفصل السادس بعد الاستشهاد

1 / 6

التَّجْهِيزُ وَالذَّنُّ

2988 . فرحة الغري عن أم كلثوم بنت علي (عليه السلام) : آخِرَ عَهْدِ أَبِي إِلَى أَخَوَيْ (عليهما السلام) أَنْ قَالَ : يَا بَنَيَّ إِنْ أَنَا مُتُّ فَغَسِّلَانِي ، ثُمَّ نَشِّفَانِي بِالْبُرْدَةِ الَّتِي نَشَفْتُمْ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَفَاطِمَةَ (عليها السلام) ، ثُمَّ حِطَّانِي وَسَجَّيَانِي عَلَى سَرِيرِي ، ثُمَّ انتَظِرَا حَتَّى إِذَا ارْتَفَعَ لَكُمَا مُقَدَّمُ السَّرِيرِ فَاحْمِلَا مُؤَخَّرَهُ ، قَالَتْ : فَخَرَجْتُ أَشِيعُ جِنَازَةَ أَبِي ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِظَهْرِ الْغَرِيِّ رَكَزَ¹ الْمُقَدَّمُ فَوَضَعَنَا الْمُؤَخَّرُ ، ثُمَّ بَرَزَ الْحَسَنُ بِالْبُرْدَةِ الَّتِي نُشِفَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ وَفَاطِمَةُ فَتَشَفَّ بِهَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ثُمَّ أَخَذَ الْمِعْوَلَ فَضَرَبَ ضَرْبَةً فَانْشَقَّ الْقَبْرُ عَنْ ضَرْحٍ ، فَإِذَا هُوَ بِسَاجَةِ مَكْتُوبٍ عَلَيْهَا : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا قَبْرُ ادَّخَرَهُ نُوْحُ النَّبِيِّ لِعَلِيٍّ وَصِيِّ مُحَمَّدٍ قَبْلَ الطَّوْفَانِ بِسَبْعِمِائَةٍ عَامٍ .

قَالَتْ أُمُّ كُلْثُومَ : فَانْشَقَّ الْقَبْرُ ، فَلَا أُدْرِي أَغَارَ سَيِّدِي فِي الْأَرْضِ أَمْ أُسْرِى بِهِ إِلَى السَّمَاءِ

1 . رَكَزَ : ثَبَتَ بِالْأَرْضِ (أَنْظَرَ مَجْمَعُ الْبَحْرَيْنِ : ج 2 ص 728) .

Altıncı Fasıl

ŞEHADETİNDEN SONRA

1/6

DEFİN İŞLEMLERİ

2988- *Ferhatu'l-Gariy* [Ali (a.s) kızı Ummu Kulsum'den]: Babamın kardeşlerime buyurduğu son vasiyeti şuydu: 'Oğullarım! Öldüğümde bana gusül verin, sonra da Resulullah'ı (s.a.a) ve Fatıma'yı (s.a) kuruladığınız kumaşla beni de kurulaşın. Hanut işlemini yaptıktan (secde yerlerine kâfur sürdükten) sonra cenazemi tabutuma bırakıp üzerini örtün. Sonra bekleyin; ne zaman ki tabutun önü kaldırıldı arkasını da siz tutup kaldırın.' Ummu Kulsum diyor ki: Ben de babamın cenazesine katılmak için dışarı çıktım. Gariy sırtına vardığımızda tabutun ön kısmı yere geldi, biz de arkasını yere bıraktık. Sonra Hasan (a.s), Resulullah (s.a.a) ve Fatıma'yı kuruladıkları kumaşı çıkarıp onunla Emirülmüminin'i (a.s) kuruladı. Sonra kazmayı alıp bir defa vurunca yer yarıldı ve bir kabir ortaya çıktı. Bir teneke vardı ve üzerine şöyle yazılmıştı: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Nuh peygamberin Muhammed'in vasisi Ali için tufandan yedi yüz yıl önce hazırladığı bir kabirdir."

Ummu Kulsum diyor ki: Kabir yarıldı ve bilmiyorum efendim yerin bağına mı indi yoksa göğe mi yükseltildi?

إِذْ سَمِعْتُ نَاطِقًا لَنَا بِالتَّعْزِيَةِ : أَحْسَنَ اللَّهُ لَكُمْ الْعَزَاءَ فِي سَيِّدِكُمْ وَحُجَّةِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ¹ .
2989 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا أُصِيبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ
 لِلْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا : غَسِّلَانِي وَكَفِّنَانِي وَحِطَّانِي وَاحْمِلَانِي عَلَى سَرِيرِي ،
 وَاحْمِلَا مُؤَخَّرَهُ تُكْفِيَانِ مُقَدَّمَهُ ، فَإِنَّكُمَا تَنْتَهِيَانِ إِلَى قَبْرِ مَحْفُورٍ ، وَلَحْدٍ مَلْحُودٍ ، وَلَيْنٍ
 مَوْضُوعٍ ، فَالْحَدَانِي وَأَشْرِجَا اللَّيْنَ عَلَيَّ ، وَارْفَعَا لَبَنَةً مِمَّا يَلِي رَأْسِي فَأَنْظُرَا مَا تَسْمَعَانِ .
 فَأَخَذَا اللَّبَنَةَ مِنْ عِنْدِ الرَّأْسِ بَعْدَمَا أَشْرَجَا عَلَيْهِ اللَّيْنَ ، فَإِذَا لَيْسَ فِي الْقَبْرِ شَيْءٌ وَإِذَا هَاتِفٌ
 يَهْتِفُ : أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَانَ عَبْدًا صَالِحًا فَأَلْحَقَهُ اللَّهُ بِنَبِيِّهِ ، وَكَذَلِكَ يَفْعَلُ
 بِالْأَوْصِيَاءِ بَعْدَ الْأَنْبِيَاءِ ، حَتَّى لَوْ أَنَّ نَبِيًّا مَاتَ فِي الْمَشْرِقِ وَمَاتَ وَصِيُّهُ فِي الْمَغْرِبِ لَاحَقَّ
 اللَّهُ الْوَصِيَّ بِالنَّبِيِّ² .

2990 . فضائل الصحابة عن هارون بن سعد : كَانَ عِنْدَ عَلِيِّ مِسْكٌ فَوَصَّى أَنْ
 يُحَنَّطَ بِهِ ، وَقَالَ : فَضْلٌ مِنْ حَنُوطِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)³ .

2991 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا غُسِّلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) نَادُوا
 مِنْ جَانِبِ الْبَيْتِ : إِنْ أَخَذْتُمْ مُقَدَّمَ السَّرِيرِ كُفَيْتُمْ مُؤَخَّرَهُ ، وَإِنْ أَخَذْتُمْ مُؤَخَّرَهُ كُفَيْتُمْ
 مُقَدَّمَهُ⁴ .

1 . فرحة الغري : ص34 ، بحار الأنوار : ج42 ص216 ح17 وراجع المناقب لابن شهر آشوب :
 ج2 ص348 .

2 . تهذيب الأحكام : ج6 ص106 ح187 ، فرحة الغري : ص30 كلاهما عن سعد الإسكاف .

3 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج2 ص559 ح943 ، المستدرک علی الصحیحین : ج1 ص515
 ح1337 عن أبي وائل ، تاريخ دمشق : ج42 ص563 ، أسد الغابة : ج4 ص115 ح3789 نحوه ،
 الرياض النضرة : ج3 ص237 عن هارون بن سعيد .

4 . الكافي : ج1 ص457 ح9 ، فرحة الغري : ص31 كلاهما عن علي بن محمد رفعه ، خصائص
 الأئمة (عليهم السلام) : ص64 .

O anda birinin bize şu şekilde taziye de bulunduğunu duydum: “Allah, efendiniz ve Allah’ın kullarına hücceti hakkındaki matemi sizin için güzel kılsın.”¹

2989-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s) yaralandığında Hasan (a.s) ile Hüseyin’e (a.s) şöyle buyurdu: ‘Beni yıkayın, kefenleyin ve hanutlayın. Beni tabutumun üzerinde götürün; onun arka kısmından tutun, ön tarafı götürenler olacaktır. Sonra siz ikiniz kazılmış bir kabir, yarılmış bir lâhit ve yere bırakılmış kerpiçle karşılaşacaksınız. Beni kabre bırakın, üzerimi kerpiçlerle kapatın; sonra baş tarafından bir kerpiç kaldırın ve bakın ne duyacaksınız.’ Üzerini kerpiçlerle kapadıktan sonra baş tarafından bir kerpiç kaldırdıklarında kabirde hiçbir şey bulunmadığını gördüler. O anda bir seslenen şöyle seslendi: “Emirülmüminin (a.s) salih bir kuldu ve Allah onu Peygamberine ulaştırdı. O, peygamberlerden sonra vasilere hep böyle yapar. Hatta eğer bir peygamber doğuda ölür de onun vasisi batıda ölürse muhakkak Allah o vasiyi peygambere ulaştırır.”²

2990-Fazailu’s-Sahabe [Harun b. Sâd’dan]: Ali’nin (a.s) yanında bir miktar misk vardı; onunla kendisine hanut yapılmasını vasiyet etti ve şöyle buyurdu: “Bu, Resulullah’a (s.a.a) yapılan hanuttan fazla kalandır.”³

2991-İmam Sadık’tan (a.s): Emirülmüminin’e (a.s) gusül verilince evden şöyle bir ses yükseldi: Tabutun önünden tutacak olursanız arkasını tutanlar olacaktır ve eğer arkasından tutarsanız önünden tutanlar olacaktır.⁴

1-Ferhatu’l-Gariy, s.34; Biharul-Envar, c.42, s.216, h.17. Ayrıca bkz. el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.348.

2-Tehzibu’l-Ahkam, c.6, s.106, h.187; Ferhatu’l-Gariy, s.30, her ikisi de Sâd İs-kaf’tan.

3-Fazailu’s-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.559, h.943; Mustedrek ala’s Sahiheyin, c.1, s.515, h.1337, Ebu Vail’dan; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.563; Usdu’l-Gabe, c.4, s.115, h.3789; er-Riyazu’n-Nazra, c.3, s.237, Harun b. Said’dan.

4-el-Kâfi, c.1, s.457, h.9; Ferhatu’l-Gariy, s.31, her ikisi de Ali b. Muhammed’dan merfu olarak; Hasaisu’l-Eimme, s.64.

2992 . العدد القويّة : وَلَمَّا تُؤَيِّ (عليه السلام) غَسَلَهُ ابْنَاهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ ، وَقِيلَ : مُحَمَّدُ بْنُ الْحَنَفِيَّةِ ، وَقِيلَ : إِنَّهُ لَمْ يُغَسَّلْ لِأَنَّهُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ .

قِيلَ : كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بَيْضَ لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ ، وَكَانَ عِنْدَهُ مِنْ بَقَايَا خِنُوطِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَحَتَّطُوهُ بِهَا ، وَصَلَّى عَلَيْهِ وَلَدَهُ الْحَسَنُ (عليه السلام) ، وَكَبَّرَ عَلَيْهِ خَمْسًا ، وَقِيلَ : سِتًّا ، وَقِيلَ : سَبْعًا¹ .

2993 . الإرشاد عن حَبَّانِ بْنِ عَلِيٍّ الْعِزِّيِّ عَنْ مَوْلَى لَعْلِيٍّ (عليه السلام) : لَمَّا خَضَرَتْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) الْوَفَاةُ قَالَ لِلْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عليهما السلام) : إِذَا أَنَا مُتُّ فَاحْمِلَانِي عَلَى سَرِيرِي ، ثُمَّ أَخْرِجَانِي وَاحْمِلَا مُؤَخَّرَ السَّرِيرِ ؛ فَإِنَّكُمَا تُكْفِيَانِي مُقَدَّمَهُ ، ثُمَّ ائْتِيَا بِي الْغَرِيَيْنِ² ؛ فَإِنَّكُمَا سَتْرَانِ صَخْرَةً بَيْضَاءَ تَلْمَعُ نُورًا ، فَاحْتَفِرَا فِيهَا ؛ فَإِنَّكُمَا تُجِدَانِ فِيهَا سَاجَةً ، فَادْفِنَانِي فِيهَا .

قَالَ : فَلَمَّا مَاتَ أَخْرَجْنَاهُ وَجَعَلْنَا نَحْمِلُ مُؤَخَّرَ السَّرِيرِ وَنُكْفِي مُقَدَّمَهُ ، وَجَعَلْنَا نَسْمَعُ دَوِيًّا وَخَفِيفًا حَتَّى أَتَيْنَا الْغَرِيَيْنِ ، فَإِذَا صَخْرَةٌ بَيْضَاءَ تَلْمَعُ نُورًا ، فَاحْتَفَرْنَا فَإِذَا سَاجَةٌ مَكْتُوبٌ عَلَيْهَا : «مِمَّا ادَّخَرَ نُوْحٌ لِعَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ» . فَدَفَنَاهُ فِيهَا ، وَانْصَرَفْنَا وَنَحْنُ مَسْرُورُونَ بِإِكْرَامِ اللَّهِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَلَحِقْنَا قَوْمٌ مِنَ الشَّيْعَةِ لَمْ يَشْهَدُوا الصَّلَاةَ عَلَيْهِ ، فَأَخْبَرْنَاهُمْ بِمَا جَرَى وَإِكْرَامِ اللَّهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالُوا : نُحِبُّ أَنْ نُعَايِنَ مِنْ أَمْرِهِ مَا عَايَنَ . فَقُلْنَا لَهُمْ : إِنَّ الْمَوْضِعَ قَدْ عَقِيَ أَثَرُهُ بِوَصِيَّةٍ مِنْهُ (عليه السلام) ، فَصَوَّوْا وَعَادُوا إِلَيْنَا فَقَالُوا : إِنَّهُمْ احْتَفَرُوا فَلَمْ يَجِدُوا شَيْئًا³ .

- 1 . العدد القويّة : ص 242 ح 21 ، بحر الأنوار : ج 42 ص 254 ح 56 وراجع جواهر المطالب : ج 2 ص 109
- 2 . الغريّان : طربالان وهما بناءان كالصومعتين بظاهر الكوفة ، قرب قبر عليّ بن أبي طالب (معجم البلدان : ج 4 ص 196) .
- 3 . الإرشاد : ج 1 ص 23 ، إعلام الوري : ج 1 ص 393 ، فرحة الغري : ج 36 ص 36 عن حسان بن عليّ القسري عن مولى لعلّي (عليه السلام) ، روضة الواعظين : ص 152 وراجع الخرائج والجرائح : ج 1 ص 234 ح 78 .

2992-Adedu'l-Kaviyye: İmam vefat edince oğulları Hasan ve Hüseyin ile (damadı) Abdullah b. Cafer onu yıkadı. Muhammed b. Hane-fiyye'nin de bu işe katıldığı söylenmiştir. İmam'ın şehitlerin efendisi olduğu için kendisine gusül verilmediği de söylenmiştir.

İçinde gömlek ve imamenin bulunmadığı üç beyaz parça ile kefenlendiği söylenmiştir. İmam'ın yanında Resulullah'ın (s.a.a) hanutundan artmış bir miktar hanut vardı; onunla kendisini hanutladılar. Oğlu Hasan ona namaz kıldı ve beş tekbir getirdi. Altı tekbir getirdiği söylendiği gibi yedi tekbir getirdiği de söylenmiştir.¹

2993-el-İrşad [Hebban b. Ali el-Anzi, Ali'nin (a.s) azat ettiği köleden]: Emirülmüminin'in (a.s) ölüm anı geldiğinde Hasan'a (a.s) ve Hüseyin'e (a.s) şöyle buyurdu: Öldüğümde beni tabutuma bırakın, sonra tabutumu dışarı çıkarın ve tabutun arkasından tutun; onun önünden tutmanıza gerek kalmayacak. Sonra beni Gariyyeyn'e² götürün. Işık saçan beyaz bir kaya göreceksiniz. Orayı kazan. Sonra orada bir tahta görürsünüz. Beni oraya defnedin.

Emirülmüminin vefat edince onu dışarı çıkardık ve tabutun arkasını kaldırdığımızda ön tarafının kalktığını gördük. Bir vızıltı ve hışırtı duymaya başladık. Ta ki Gariyyeyn'e vardık. Orada ışık saçan beyaz bir kaya ile karşılaştık. Kazdığımızda üzerine "Bu, Nuh'un Ali b. Ebu Talib için hazırladıklarındandır" şeklinde bir yazı bulunan bir tahta gördük. Emirülmüminin'i oraya defnettik ve Allah'ın Emirülmüminin'e (a.s) bu ikramından dolayı sevinçli bir halde geri döndük. Sonra onun namazında hazır bulunmayan bir grup Şia bize katıldığında onlara olanları ve Allah'ın Emirülmüminin'e (a.s) olan ikramını anlattık. "Onun hususunda sizin gördüklerinizi bizler de görmek istiyoruz" dediler. Dedik ki: 'Emirülmüminin'in vasiyeti gereği defnedildiği yerin izlerini yok ettik.' Onlar gittiler; sonra yanımıza geri döndüler ve orayı kazdıkları halde hiçbir şey bulamadıklarını söylediler.³

1-Adedu'l-Kaviyye, s.242, h.21; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.254, h.56. Ayrıca bkz. *Cevahiru'l-Metalib*, c.2, s.109.

2-Küfe sırtlarında manastıra benzeyen iki binadır; Ali b. Ebu Talib'in kabrine yakın bir yerdir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.196).

3-el-İrşad, c.1, s.23; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.393; *Ferhatu'l-Gariy*, s.36, Hassan b. Ali Kasri, Ali'nin (a.s) azad ettiği köleden; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.152. Ayrıca bkz. *el-Haraic ve'l-Ceraih*, c.1, s.234, h.78.

2 / 6

خُطْبَةُ الْإِمَامِ الْحَسَنِ بَعْدَ أُيَّهِ

2994 . تاريخ الطبري عن خالد بن جابر : سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ - لَمَّا قُتِلَ

عَلِيٍّ (عليه السلام) وَقَدْ قَامَ

خَطِيباً ، فَقَالَ - : لَقَدْ قَتَلْتُمُ اللَّيْلَةَ رَجُلًا فِي لَيْلَةٍ فِيهَا تَزَلُ الْقُرْآنُ ، وَفِيهَا زَفَعَ عَيْسَى بْنُ مَرْيَمَ (عليه السلام) ، وَفِيهَا قُتِلَ يَوْشَعَ بْنُ نُونٍ فَتَى مُوسَى (عليهما السلام) .

وَاللَّهِ مَا سَبَقَهُ أَحَدٌ كَانَ قَبْلَهُ ، وَلَا يُدْرِكُهُ أَحَدٌ يَكُونُ بَعْدَهُ ، وَاللَّهِ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَيَبْعَثُهُ فِي السَّرِيَّةِ وَجَبْرِيلُ عَنْ يَمِينِهِ وَمِيكَائِيلُ عَنْ يَسَارِهِ ، وَاللَّهِ مَا تَرَكَ صَفْرَاءَ وَلَا بَيْضَاءَ إِلَّا ثَائِمَةً - أَوْ سَبْعُمِئَةً - أَرْصَدَهَا لِخَادِمِهِ¹ .

2995 . خصائص أمير المؤمنين عن هبيرة بن يريم : خَرَجَ إِلَيْنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَعَلَيْهِ

عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ ، فَقَالَ : لَقَدْ كَانَ فِيكُمْ بِالْأَمْسِ رَجُلٌ مَا سَبَقَهُ الْأَوَّلُونَ وَلَا يُدْرِكُهُ الْآخِرُونَ .

وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ فِيهِ : لِأَعْطَيْنَ الزَّايَةَ عَدَا رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ، وَيُقَاتِلُ جَبْرِيلَ عَنْ يَمِينِهِ وَمِيكَائِيلَ عَنْ يَسَارِهِ ، ثُمَّ لَا تُرَدُّ رَأْيُهُ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ . مَا تَرَكَ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِلَّا سَبْعُمِئَةً دِرْهَمًا أَخَذَهَا مِنْ عَطَائِهِ ، أَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَ بِهَا خَادِمًا لِأَهْلِهِ . (راجع :² ص 298 (تاريخ شهادته)

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 157 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 95 ح 88 عن جابر وفيه إلى «فتى

موسى» ; روضة الواعظين : ص 154 عن حبيب بن عمرو نحوه

2 . خصائص أمير المؤمنين للنسائي : ص 68 ح 22 ، مسند ابن حنبل : ج 1 ص 426 ح 1720 ،

فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 1 ص 548 ح 922 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 578 كلها عن عمرو

بن حبشي وص 579 ، صحيح ابن حبان : ج 15 ص 383 ح 6936 ، المستدرک على الصحيحين : ج 3

ص 188 ح 4802 عن عمر بن علي عن الإمام زين العابدين (عليه السلام) ، المعجم الكبير : ج 3 ص 79

ح 2719 - 2724 ، المصنّف لابن أبي شيبة : ج 7 ص 502 ح 42 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 38 ،

مروج الذهب : ج 2 ص 426 كلها نحوه وراجع الفتوح : ج 4 ص 282 .

2/6

İMAM HASAN'IN BABASININ ARDINDAN OKUDUĞU
HUTBE

2994-Tarih-i Taberi [Halid b. Cabir'den]: [Ali (a.s) öldürülünce] Hasan'ın (a.s) hutbe okumak üzere ayağa kalkarak şöyle söylediğini duydum: Dün gece bir kişiyi öldürdünüz, o gece Kurân nazil olmuş, o gece Meryem oğlu İsa (göklere) yükseltilmiş ve o gece Musa'nın yiğidi (vasisi) Yuşa b. Nun öldürülmüştür.

Andolsun Allah'a ondan önce hiç kimse bu şerefe nail olmamıştır ve ondan sonra kimse de bu makama ulaşamayacaktır. Allah'a andolsun ki Resulullah (s.a.a) onu savaşa gönderdiğinde Cebrail sağında ve Mikail solunda yer alırdı. Andolsun Allah'a geriye ne altın ne de gümüş bıraktı; sadece kendisine hizmetçi satın almak için sekiz yüz [veya yediyüz] dirhem tedarik etmişti.¹

2995-Hasais-i Emirülmüminin [Hubeyre b. Yerin'den]: Hasan b. Ali (a.s) yanımıza geldi ve başında siyah bir imame vardı. Şöyle buyurdu: Dün aranızda öyle bir kişi vardı ki öncekiler onu geçememişti ve sonrakiler de ona ulaşamayacaklardır. Resulullah (s.a.a) onun hakkında şöyle buyurmuştu: “Yarın sancağı öyle bir kişiye vereceğim ki Allah ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu sever. Cebrail onun sağında, Mikail de solunda savaşır. Allah onunla fethi gerçekleştirmedikçe sancağı geri dönmeyecektir.” Geriye kendi payından ayırdığı yedi yüz dirhem haricinde tek bir dinar veya dirhem dahi bırakmadı; onunla ailesine bir hizmetçi satın almak istiyordu.²

Bkz. s.298-(Tarih-i Şehadet)

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.157; Maktel-i Emirülmüminin, s.95, h.88, Cabir'den; Ravzatu'l-Vaizin, s.154, Habib b. Amr'dan.

2-Hasais-i Emirülmüminin, Nesai, s.68, h.22; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.426, h.1720; Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.1, s.548, h.922; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.578, hepsi de Amr b. Habeşi'den ve s.579; Sahih-i İbn-i Hebban, c.15, s.383, h.6936; Mustedrek ala's Sahiheyne, c.3, s.188, h.4802, Ömer b. Ali, İmam Zeynula-bidin'den (a.s); Mucemu'l-Kebir, c.3, s.79, h.2719-2724; el-Musannef, İbn-i Ebu Şeybe, c.7, s.502, h.42; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.38; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.426. Ayrıca bkz. el-Fütuh, c.4, s.282.

في رثاء الإمام

2996 . المناقب لابن شهر آشوب : رثى الإمام الحسن (عليه السلام) علي بن أبي

طالب :

أَيْنَ مَنْ كَانَ لِعِلْمٍ *** مُصْطَفَى فِي النَّاسِ بَابَا

أَيْنَ مَنْ كَانَ إِذَا مَا *** فَحَطَّ النَّاسُ سَحَابَا

أَيْنَ مَنْ كَانَ إِذَا نُو *** دِي فِي الْحَرْبِ اسْتَجَابَا

أَيْنَ مَنْ كَانَ دُعَاهُ *** مُسْتَجَابَا وَمُجَابَا

ولَهُ (عليه السلام) :

خَلَّ الْعُيُونَ وَمَا أُرْد *** نَ مِنَ الْبُكَاءِ عَلَى عَلِيٍّ

لَا تَقْبَلَنَّ مِنَ الْخَلِئِ *** فَلَيْسَ قَلْبُكَ بِالْخَلِئِ

لِلَّهِ أَنْتَ إِذَا الرِّجَا *** لُ تَضَعَصَعْتَ وَسَطَ النَّدِي

فَرَجَتْ غُمَّتُهُ وَلَمْ *** تَرْكُنْ إِلَى فَشَلٍ وَعِي

ولَهُ (عليه السلام) :

خَدَلَ اللَّهُ خَاذِلِيهِ وَلَا أَعْد *** مَدَّ عَنْ قَاتِلِيهِ سَيْفَ الْفَنَاءِ¹

2997 . تاريخ الطبري عن أبي الأسود الدؤلي - في رثاء الإمام علي (عليه

السلام) :-

أَلَا أبلغُ مُعَاوِيَةَ بْنَ حَرْب *** فَلَا قَرَّتْ عُيُونُ الشَّامِتِينَا

أَفِي شَهْرِ الصِّيَامِ فَجَعَلْتُمُونَا *** بِخَيْرِ النَّاسِ طُرّاً أَجْمَعِينَا !

1 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 313 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 241 .

3/6

İMAM'A AĞIT

2996-Menakib-i İbn-i Şehraşub: İmam Hasan (a.s), Ali b. Ebu Talib'e şöyle ağıt okudu:

Halk içinde Mustafa ilmine açılan kapı nerede
Halk kıtlığa düştüğünde beliren bulut nerede
Savaşta çağrıldığı anda icabet eden zat nerede
Duası müstecab ve kabul olan o zat nerede
Şu sözler de ona aittir:
Bırakın gözleri de diledikleri kadar ağlasınlar Ali'ye
Boş olanları kabul etme ki kalbin boş değildir senin
Allah sana bereket versin!
Meclisine inip yanına varan misafirinin
Kederini giderdin
Hem de yorulmadan, usanmadan
Şu beyit de ona aittir:
Onu yalnız bırakanları Allah hor-hakir kılsın
Katillerinin başından fena kılıcını kınına koymasın¹

2997-Tarih-i Taberi [İmam Ali'nin (a.s) mersiyesinde Ebu'l-Esved Dueli'den]:

Muaviye b. Harb'a şunu duyur ki
Curcuna çıkaranların gözü aydın olmasın!
Oruç ayında insanların en hayırlısını şehit ederek
Bizleri faciaya düşürdünüz öyle mi?!

1-el-Menakib, İbn-i Şehraşub, c.3, s.313; Biharul-Envar, c.42, s.241.

فَقَتَلْتُمْ خَيْرَ مَنْ رَكِبَ الْمَطَايَا *** وَرَحَّلَهَا وَمَنْ رَكِبَ السَّفِينَا
وَمَنْ لَبَسَ التَّعَالَ وَمَنْ حَذَاها *** وَمَنْ قَرَأَ الْمَثَانِي وَالْمُبِينَا
إِذَا اسْتَقْبَلَتْ وَجْهَ أَبِي حُسَيْنٍ *** رَأَيْتَ الْبَدْرَ رَاعَ التَّاطِيرِنَا
لَقَدْ عَلِمْتَ فُرَيْشٌ حَيْثُ كَانَتْ *** بِأَنَّكَ خَيْرُهَا حَسَبًا وَدِينًا¹

2998 . الكامل للمبرّد عن أبي زيد الطائي - يَرِثِي عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه

السلام) - :

إِنَّ الْكِرَامَ عَلَى مَا كَانَ مِنْ خُلُقٍ *** رَهْطُ أَمْرِئٍ خَارَهُ لِلدِّينِ مُخْتَارُ
طَلَبٍ بَصِيرٍ بِأَضْغَانِ الرِّجَالِ وَلَمْ *** يُعْدِلْ بِحَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ أَحْبَارُ
وَقَطْرَةٌ فَطَرَتْ إِذْ حَانَ مَوْعِدُهَا *** وَكُلُّ شَيْءٍ لَهُ وَقْتُ وَمِقْدَارُ
حَتَّى تَنْصَلَّهَا فِي مَسْجِدِ طُحْرٍ *** عَلَى إِمَامٍ هُدًى إِنَّ مَعَشَرَ جَارُوا
حُمْتُ لِيَدْخُلَ جَنَاتِ أَبُو حَسَنِ *** وَأَوْجِبَتْ بَعْدَهُ لِلْقَاتِلِ النَّارُ²

2999 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ

صَبْعَةً بَنُ صُوحَانَ :

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 150 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 438 ، مروج الذهب : ج 2 ص 428 وفيه «النور فوق» بدل «البدر راع» ، المعجم الكبير : ج 1 ص 103 وليس فيه البيت الخامس وفيه «خيسها» بدل «رحلها» ، أنساب الأشراف : ج 3 ص 265 وليس فيه البيت الثاني والخامس ، الفصول المهمة : ص 138 ; روضة الواعظين : ص 153 وفيه «أكرمهم» بدل «رحلها» وراجع أسد الغابة : ج 4 ص 116 ح 3789 ووفيات الأئمة : ص 75 .

2 . الكامل للمبرّد : ج 3 ص 1123 .

Doğrusu bineklere binmiş en üstün kişiyi öldürdünüz
 Binekleri harekete geçiren ve gemiye binmiş en üstün kişiyi...
 Ayağına ayakkabı geçirip yol yürümüş en üstün kişiyi...
 Mesani (Hamd suresi) ve (Kurân'ı) Mubini okumuş en üstün kişiyi...
 Ne zaman Hüseyin'in babasıyla yüz yüze gelsen
 Görenlerin gözlerini kamaştıran dolunayı görürdün
 Kureyş nerede olursa olsun, çok iyi bilirdi ki
 Sen soy ve din bakımından onların en üstünüsün¹

2998-el-Kamil, Muberrred [Ali b. Ebu Talib'e (.s) mersiye okuyan Ebu Zubeyd Tai'den]:

Yüce insanlar sahip oldukları her üstün ahlakı
 Allah'ın din için seçtiği o kişiye borçludurlar
 Basiretli bir tabipti, kişilerin kinlerini iyi görürdü
 Resulullah'ın ilminin taşıyıcısıydı ve bunda eşsiz biriydi
 Bir damlaydı da vakti gelince aşağı damlayıverdi
 Her şeyin bir miktar ve belirli bir vakti vardır
 Derken o pak mescitte kılıç hidayet önderinin üzerine indi
 Her ne kadar bir grup onu korumaya almıştıysa da olan oldu
 Zira Ebu'l Hasan'ın cennete gitmesi mukadder kılınmıştı
 Ardından da katili için ateş vacip kılındı²

2999-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s) öldürülünce Sa'saa b. Suhan dedi ki:

1-Tarih-i Taberi, c.5, s.150; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.438; Murucu'z-Zeheb, c.2, s.428; Mucemu'l-Kebir, c.1, s.103; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.265; Füsulu'l-Muhimme, s.138; Ravzatu'l-Vaizin, s.153. Ayrıca bkz. Usdu'l-Gabe, c.4, s.116, h.3789; Vefeyatu'l-Eimme, s.75.

2-el-Kamil, Muberrred, c.3, s.1123.

أَلَا مَنْ لِي بِشَرِّكَ يَا أُخْتَا *** وَمَنْ لِي أَنْ أُبَيِّنَكَ مَا أَرَيْتَا
طَوْتُكَ خُطُوبُ دَهْرٍ قَدْ تَوَلَّى *** كَذَلِكَ خُطُوبُهُ نَشْرًا وَطَيًّا
وَكُنْتَ فِي حَيَاتِكَ لِي عِظَاتٌ *** وَأَنْتَ الْيَوْمَ أَوْعِظُ مِنْكَ حَيًّا¹

3000 . المناقب لابن شهر آشوب عن أبي صالح : لَمَّا قُتِلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ قَالَ
ابْنُ عَبَّاسٍ : هَذَا [الْيَوْمَ]² نَقَصَ الْفَقْهُ وَالْعِلْمُ مِنْ أَرْضِ الْمَدِينَةِ .

ثُمَّ قَالَ : إِنَّ نَقْصَانَ الْأَرْضِ نَقْصَانُ عُلَمَائِهَا وَخِيَارِ أَهْلِهَا ، إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ هَذَا الْعِلْمَ
إِنْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنْ صُدُورِ الرِّجَالِ ، وَلَكِنَّهُ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمٌ
اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤَسَاءَ جُمُهَاً ، فَيَسْأَلُوا فَيُفْتِنُوا بِغَيْرِ عِلْمٍ ، فَيَضِلُّوا وَأَضَلُّوا³ .

3001 . بحار الأنوار عن لوط بن يحيى عن أشياخه : لَمَّا أُلْحِدَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَقَفَ صَعَصَعَةً بْنُ صُوحَانَ الْعُبَيْدِيِّ عَلَى الْقَبْرِ ، وَوَضَعَ
إِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى قُودِهِ وَالْأُخْرَى قَدْ أَخَذَهَا التُّرَابَ وَيُضْرِبُ بِهِ رَأْسَهُ ، ثُمَّ قَالَ : يَا بِي
أَنْتَ وَأُمِّي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، ثُمَّ قَالَ :

هَنِيئًا لَكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ ! فَلَقَدْ طَابَ مَوْلَدُكَ ، وَقَوِيَ صَبْرُكَ ، وَعَظُمَ جَهَادُكَ ، وَظَفِرَتْ
بِرَائِكَ ، وَرَبِحَتْ تِجَارَتُكَ ، وَقَدِمَتْ عَلَى خَالِقِكَ ، فَتَلَقَّاكَ اللَّهُ بِبِشَارَتِهِ ، وَحَفَّتَكَ
مَلَائِكَتُهُ ، وَاسْتَقَرَّتْ فِي جِوَارِ الْمُصْطَفَى ، فَأَكْرَمَكَ اللَّهُ بِجِوَارِهِ ، وَلَحِقَتْ بِدَرَجَةِ أَخِيكَ
الْمُصْطَفَى ، وَشَرِبْتَ بِكَاسِهِ الْأَوْفَى ، فَاسْأَلِ اللَّهَ أَنْ يَمُنَّ عَلَيْنَا بِاقْتِفَائِنَا أَثَرَكَ وَالْعَمَلِ
بِسِيرَتِكَ ، وَالْمُؤَالَاةِ لِأَوْلِيَائِكَ ، وَالْمُعَادَاةِ لِأَعْدَائِكَ ، وَأَنْ يَحْشُرَنَا فِي زُمْرَةِ أَوْلِيَائِكَ ،

1 . روضة الواعظين : ص 153 .

2 . ما بين المعقوفين أثبتناه من بحار الأنوار .

3 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 308 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 236 ح 45 .

Ey kardeşim senin kokunu bana kim getirebilir ki
 Kime hakkında gördüğüm musibeti şikâyet edeyim
 Geçici dünyanın olayları seni girdabında kapıverdi
 Evet, dünyanın olayları böyle yayılıp dürüverir
 Hayatında benim için birçok nasihatler vardı
 Ancak bugün hayatta olduğundan daha çok öğüt vermektedirsin¹

3000-Menakib-i İbn-i Şehraşub [Ebu Salih'ten]: Ali b. Ebu Talib (a.s) öldürülünce İbn-i Abbas dedi ki: Bugün Medine toprağından fıkıh ve ilim eksildi.

Sonra şöyle dedi: Yerin eksilmesi, âlimlerinin ve halkının en iyilerinin eksilmesiyledir. Allah bu ilmi kişilerin sinelerinden çekip almaz, ancak âlimleri almak suretiyle ilmi de alıverir. Öyle ki hiç bir âlim kalmayınca halk cahilleri reis edinirler. Cahillere sorulduğunda ise ilme dayanmaksızın fetva verirler; böylece hem kendileri sapar, hem de (diğerlerini) saptırırlar.²

3001-Biharu'l-Envar [Lut b. Yahya, üstatlarından]: Emirülmüminin (a.s) toprağı verilince Sa'saa b. Suhan Ubedi kabrin başında durdu. Bir elini kalbinin üzerine bıraktı ve diğer eliyle kabirden aldığı toprağı başına serpti; "Babam- anam sana feda olsun ey Emirülmüminin!" dedi. Sonra şöyle dedi:

Ey Ebu'l Hasan, kutlu olsun sana! Doğrusu tertemiz olarak doğdun, sabrın güçlüydü, cihadın büyüktü ve görüşünde zafere ulaştın; ticaretin kârlıydı ve sen yaratıcının huzuruna gittin. Allah müjdesiyle seni karşıladı, melekler etrafına pervane oldular, Mustafa'nın (s.a.a) yanına yerleştin ve Allah onun komşuluğıyla sana ikramda bulundu. Kardeşin Mustafa'nın derecesine katıldın ve onun dopdolu camından içtin. Allah'tan iste ki biz de senin izinde gidelim, senin yöntemine amel edelim, dostlarına dost, düşmanlarına düşman olalım ve bizleri senin dostlarının zümresinde haşreylesin.

1-Ravzatu'l-Vaizin, s.153.

2-el-Menakib, İbn-i Şehraşub, c.3, s.308; Biharu'l-Envar, c.42, s.236, h.45.

فَقَدْ نِلْتَ مَا لَمْ يَتْلُهُ أَحَدٌ ، وَأَدْرَكْتَ مَا لَمْ يُدْرِكْهُ أَحَدٌ ، وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ رَبِّكَ بَيْنَ يَدَيِ أَخِيكَ الْمُصْطَفَى حَقَّ جِهَادِهِ ، وَفُتِّ بِدِينِ اللَّهِ حَقَّ الْقِيَامِ ، حَتَّى أَقَمْتَ السُّنَنَ ، وَأَبْرَتَ الْفِتْنَ وَاسْتَقَامَ الْإِسْلَامُ ، وَانْتَضَمَ الْإِيمَانُ ، فَعَلَيْكَ مِنِّي أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ .

بِكَ اشْتَدَّ ظَهْرُ الْمُؤْمِنِينَ ، وَانْصَحَتْ أَعْلَامُ السُّبُلِ ، وَأَقِيَمَتِ السُّنَنُ ، وَمَا جُمِعَ لِأَحَدٍ مَنَاقِبُكَ وَخِصَالُكَ ، سَبَقَتْ إِلَى إِجَابَةِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) مُقَدِّمًا مُؤَثِّرًا ، وَسَارَعَتْ إِلَى نُصْرَتِهِ ، وَوَقَّيْنَتْهُ بِنَفْسِكَ ، وَرَمَيْتْ سَيْفَكَ ذَا الْفَقَارِ فِي مَوَاطِنِ الْخَوْفِ وَالْحَذَرِ ، قَصَمَ اللَّهُ بِكَ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ، وَذَلَّ¹ بِكَ كُلَّ ذِي بَأْسٍ شَدِيدٍ ، وَهَدَمَ بِكَ حُصُونَ أَهْلِ الشِّرْكِ وَالْكَفْرِ وَالْعُدْوَانِ وَالزُّرْدِيِّ ، وَقَتَلَ بِكَ أَهْلَ الضَّلَالِ مِنَ الْعَدَى ، فَهَنِيئًا لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، كُنْتَ أَقْرَبَ النَّاسِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قُرْبًا ، وَأَوَّلَهُمْ سِلْمًا ، وَأكْثَرَهُمْ عِلْمًا وَفَهْمًا ، فَهَنِيئًا لَكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ ، لَقَدْ شَرَّفَ اللَّهُ مَقَامَكَ ، وَكُنْتَ أَقْرَبَ النَّاسِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) نَسَبًا ، وَأَوَّلَهُمْ إِسْلَامًا ، وَأَوْفَاهُمْ يَقِينًا ، وَأَشَدَّهُمْ قَلْبًا ، وَأَبْدَلَهُمْ لِنَفْسِهِ مُجَاهِدًا ، وَأَعْظَمَهُمْ فِي الْخَيْرِ نَصِيبًا ؛ فَلَا حَزَمَنَا اللَّهُ أَجْرَكَ ، وَلَا أَذَلَّنَا بَعْدَكَ ، فَوَاللَّهِ لَقَدْ كَانَتْ حَيَاتُكَ مَفَاتِيحَ لِلْخَيْرِ وَمَغَالِقَ لِلشَّرِّ ، وَإِنَّ يَوْمَكَ هَذَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ وَمَغْلَقُ كُلِّ خَيْرٍ ، وَلَوْ أَنَّ النَّاسَ قَبِلُوا مِنْكَ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ ، وَلَكِنَّهُمْ آثَرُوا الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ .

ثُمَّ بَكَى بِكَاءٍ شَدِيدًا وَأَبَكَى كُلَّ مَنْ كَانَ مَعَهُ ، وَغَدَلُوا إِلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَمُحَمَّدٍ وَجَعْفَرٍ وَالْعَبَّاسِ وَيَحْيَى وَعَوْنٍ وَعَبْدِ اللَّهِ (عليهم السلام) ، فَعَزَّوْهُمْ فِي أَيْمِهِمْ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ ، وَانْصَرَفَ النَّاسُ ، وَرَجَعَ أَوْلَادُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَشِيعَتُهُمْ إِلَى الْكُوفَةِ² .

1 . كَذَا فِي الْمَصْدَرِ ، وَالظَّاهِرُ أَنَّهَا بِالْمَعْجَمَةِ .

2 . بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 42 ص 295 .

Doğrusu sen hiç kimsenin nail olamadığı bir makama nail oldun ve hiç kimsenin ulaşmadığına ulaştın; Rabbinin yolunda ve kardeşin Mustafa'nın önünde hakkıyla cihad ettin, Allah'ın dini için hakkıyla kıyam ettin. Ta ki sünnetleri doğrulttun, fitneleri ortadan kaldırdın; böylece İslam sağlamlaştı ve iman rayına oturdu. Benden taraf sana en üstün salât-ü selam olsun.

Seninle müminlerin sırtı güçlendi, yolların alametleri ortaya çıktı ve sünnetler ayağa kaldırıldı. Sendeki menkıbeler ve hasletler hiç kimsede toplanmamıştır. Peygambere (s.a.a) herkesten önce icabet ettin ve yardımında hızlı davrandın, kendi canınla onu korudun. Korku ve kaygı yerlerinde kılıcın Zülfikarı çektin; Allah senin elinle bütün inatçı zorbaları kırıp geçirdi, bütün güçlü kahramanları senin elinle zillete düşürdü. Şirk, küfür, düşmanlık ve zillet ehlinin kalelerini senin elinle yıktı; sapkın düşmanları senin elinle öldürdü. Ey Emirülmüminin, kutlu olsun sana! Sen insanların Resulullah'a en yakını ve Müslümanlıkta ilki, ilim ve kavrayışta en üstünü idin. Ey Ebu'l Hasan, kutlu olsun sana! Doğrusu Allah senin makamını yüceltmıştır. Soy bakımından halkın Resulullah'a en yakını sen idin; İslam'ı kabulde onların hepsinden önde, yakın hususunda en dolu ve kalp gücü konusunda en sağlamı, cihatta canını bağışlamaya en rağbetlisi ve hayırdaki nasibi büyük olanı idin. Allah senin mükâfatından bizi mahrum etmesin ve senden sonra bizi zillete düşürmesin. Allah'a andolsun ki senin hayatın, iyiliğin anahtarları ve kötülüğün kilitleri idi. Senin bugünün ise (ki şehit oldun) kötülüklerin anahtarı ve iyiliklerin kilidi oldu. Eğer insanlar senin sözünü kabul etselerdi başlarının üzerinden ve ayaklarının altından yerlerdi. (Yer üstü ve yer altı nimetlerine gark olurlardı) Fakat onlar dünyayı ahirete tercih ettiler.

Sonra şiddetli şekilde ağladı ve yanında bulunan herkesi ağlattı. Hasan, Hüseyin, Muhammed, Cafer, Abbas, Yahya, Avn ve Abdullah'ın yanına döndüler ve babalarının musibetinden dolayı onlara taziyede bulundular. Halk geri döndü. Emirülmüminin'in (a.s) evlatları ve Şiaları da Küfe'ye döndü.¹

1-Biharü'l-Envar, c.42, s.295.

3002 . الكافي عن أسيد بن صفوان : لَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ارْتُجِحَ الْمَوْضِعُ بِالْبُكَاءِ وَدَهَشَ النَّاسُ كَيَوْمِ قُبِضِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، وَجَاءَ رَجُلٌ بَاكِياً وَهُوَ مُسْرِعٌ مُسْتَرْجِعٌ وَهُوَ يَقُولُ : الْيَوْمَ انْقَطَعَتْ خِلَافَةُ النَّبُوَّةِ ، حَتَّى وَقَفَ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ الَّذِي فِيهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ :

رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ ! كُنْتَ أَوَّلَ الْقَوْمِ إِسْلَاماً ، وَأَخْلَصَهُمْ إِيمَاناً ، وَأَشَدَّهُمْ يَقِيناً ، وَأَخَوْفَهُمْ لِلَّهِ ، وَأَعْظَمَهُمْ عَنَاءً ، وَأَحْوَطَهُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَآمَنَهُمْ عَلَى أَصْحَابِهِ ، وَأَفْضَلَهُمْ مَنَاقِبَ ، وَأَكْرَمَهُمْ سَوَابِقَ ، وَأَرْفَعَهُمْ دَرَجَةً ، وَأَقْرَبَهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَأَشْبَهَهُمْ بِهِ هَدِيّاً وَخُلُقاً وَسِمَةً وَفِعْلاً ، وَأَشْرَفَهُمْ مَنَزَلَةً ، وَأَكْرَمَهُمْ عَلَيْهِ ، فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنِ الْإِسْلَامِ وَعَنْ رَسُولِهِ وَعَنِ الْمُسْلِمِينَ خَيْراً . قَوِيَتْ حِينَ ضَعُفَ أَصْحَابُهُ ، وَبَرَزَتْ حِينَ اسْتَكَانُوا ، وَنَهَضَتْ حِينَ وَهَنُوا ، وَلَزِمَتْ مِنْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِذْ هُمْ أَصْحَابُهُ ، وَكُنْتَ خَلِيفَتَهُ حَقّاً ، لَمْ تُنَازِعْ وَلَمْ تَضْرَعْ بِرَغْمِ الْمُنَافِقِينَ ، وَغَيْظِ الْكَافِرِينَ ، وَكَرِهِ الْحَاسِدِينَ ، وَضَغْرِ الْفَاسِقِينَ .

فَقُمْتَ بِالْأَمْرِ حِينَ فَشَلُوا ، وَنَطَقْتَ حِينَ تَتَعَتَعُوا ، وَمَضَيْتَ بِنُورِ اللَّهِ إِذْ وَقَفُوا ، فَاتَّبَعُوكَ فَهَدُوا ، وَكُنْتَ أَخْفَضَهُمْ صَوْتاً ، وَأَعْلَاهُمْ قُنُوتاً ، وَأَقْلَهُمْ كَلَاماً ، وَأَصْوَبَهُمْ

نُطْقاً ، وَأَكْبَرَهُمْ رَأْيَا ، وَأَشَجَعَهُمْ قَلْباً ، وَأَشَدَّهُمْ يَقِيناً ، وَأَحْسَنَهُمْ عَمَلًا ، وَأَعَزَّهُمْ بِالْأُمُورِ . كُنْتَ وَاللَّهِ يَعْصُو بَاً لِلدِّينِ ، أَوَّلًا وَآخِرًا : الْأَوَّلُ حِينَ تَفَرَّقَ النَّاسُ ، وَالْآخِرُ حِينَ فَشَلُوا ، كُنْتَ لِلْمُؤْمِنِينَ أَبَا رَحِمًا ، إِذْ صَارُوا عَلَيْكَ عِيَالاً

3002-el-Kâfi [Useyd b. Safvan’dan]: Emirülmüminin (a.s) vefat ettiği gün, şehir ağlama sesleriyle inledi, insanlar dehşete düşmüşlerdi, tıpkı Peygamberin (s.a.a) vefat ettiği gün gibi. Bir adam ağlayarak geldi. Hızla yürüyordu. **“Biz Allah’tan geldik ve ona döneceğiz”**¹ deyip şunları söylüyordu: “Bugün peygamberliğin hilafeti kesildi.” Emirülmüminin’in (a.s) bulunduğu evin kapısına gelip şöyle dedi:

‘Allah sana rahmet etsin ey Ebu’l-Hasan! Hiç şüphesiz sen, bu kavmin ilk Müslümanıydın, onların imanı en samimi ve yakini en sağlam olanı, Allah’tan en çok korkanıydın. Herkesten çok zahmet çektin. Herkesten önce Resulullah’ı (s.a.a) korudun. Onun ashabının en güvenilir kişisiydin. En fazla faziletleri dilden dile dolaşan sendin. Her iyilikte en önde sen vardın. En yüksek derecelerde sendin. Herkesten çok Resulullah’a yakındın. Gidiş, ahlak, karakter ve davranış bakımından en fazla sen Peygambere benziyordun, en şerefli konuma sen sahiptin. Resulullah (s.a.a), onların içinde en fazla sana değer verirdi. İslam’dan, Resulullah’tan ve Müslümanlardan dolayı Allah seni hayırla ödüllendirsin. Resulullah’ın ashabı, zayıf oldukları sırada sen, güçlü oldun. Ezildikleri bir sırada, sen yiğitçe meydana çıktın. Küçümsenip horlandıklarında, sen kıyam ettin. Ashabının gevşeyip sarsıldığı sırada sen, Resulullah’ın metodunu izledin. Resulullah’ın gerçek halifesiydin. Bundan hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Münafıklara, kâfirlerin kinine, kıskançların hoşnutsuzluğuna ve fasıkların komplolarına rağmen alçalmadın, küçülmedin.

Herkesin gevşediği sırada sen hilafet işini ele aldın. Kimsenin konuşmadığı bir sırada konuştun. Herkes durdu, sen Allah’ın nuruyla yürüdün. Sana tabi oldular, doğru yolu buldular. Onların sesi en kısık olanıydın ama gönülden kulluğu en yüksek olandın. En az konuşanı sendin, fakat en doğru söz söyleyeni de sendin. Görüşü en büyük ve yüreği en cesur sendin. Kesin inancı en şiddetli olandın. En güzel işleri sen yapardın, işleri herkesten daha iyi bilirdin. Allah’a yemin ederim ki, sen başta da sonda da dinin lideri idin. Başta insanların dağıldıkları ve sonda insanların çözüldükleri sırada sen öncüydün. Müminler için şefkatli bir baba gibiydin sana koşup sığındıklarında.

1-Bakara, 156.

فَحَمَلَتْ أَثْقَالَ مَا عَنْهُ ضَعُفُوا ، وَحَفِظَتْ مَا أَضَاعُوا ، وَرَعَيْتَ مَا أَهْمَلُوا ، وَشَمَرْتَ إِذٍ¹ اجْتَمَعُوا ، وَعَلَوْتَ إِذْ هَلَعُوا ، وَصَبَرْتَ إِذْ أَسْرَعُوا ، وَأَدْرَكَتْ أَوْتَارَ مَا طَلَبُوا ، وَنَالُوا بِكَ مَا لَمْ يَحْتَسِبُوا .

كُنْتُ عَلَى الْكَافِرِينَ عَذَاباً صَبّاً وَنَهَباً ، وَلِلْمُؤْمِنِينَ عَمَداً وَحِصْناً ، فَطَرْتُ وَاللَّهِ بِنِعْمَائِهَا وَفُزْتُ بِجِبَائِهَا ، وَأَحْرَزْتُ سَوَابِقَهَا ، وَذَهَبَتْ بِفَضَائِلِهَا ، لَمْ تَقُلْ حُجَّتُكَ ، وَلَمْ يَزُغْ قَلْبُكَ ، وَلَمْ تَضْعَفْ بِصِيرُوكَ ، وَلَمْ تَجُنْ نَفْسُكَ وَلَمْ تَخْر .
 كُنْتُ كَالْجَبَلِ لَا تُحَرِّكُهُ الْعَوَاصِفُ ، وَكُنْتُ كَمَا قَالَ : آمَنَ النَّاسُ فِي صُحْبَتِكَ وَذَاتِ يَدِكَ ، وَكُنْتُ كَمَا قَالَ : ضَعِيفاً فِي بَدَنِكَ ، قَوِيّاً فِي أَمْرِ اللَّهِ ، مُتَوَاضِعاً فِي نَفْسِكَ ، عَظِماً عِنْدَ اللَّهِ ، كَبِيراً فِي الْأَرْضِ ، جَلِيلاً عِنْدَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَمْ يَكُنْ لِأَحَدٍ فِيكَ مِهْمَزٌ ، وَلَا لِقَائِلٍ فِيكَ مَغْمَزٌ ، وَلَا لِأَحَدٍ فِيكَ مَطْمَعٌ ، وَلَا لِأَحَدٍ عِنْدَكَ هَوَادَةٌ ، الضَّعِيفُ الدَّلِيلُ عِنْدَكَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ حَتَّى تَأْخُذَ لَهُ بِحَقِّهِ ، وَالْقَوِيُّ الْعَزِيزُ عِنْدَكَ ضَعِيفٌ ذَلِيلٌ حَتَّى تَأْخُذَ مِنْهُ الْحَقُّ ، وَالْقَرِيبُ وَالْبَعِيدُ عِنْدَكَ فِي ذَلِكَ سَوَاءٌ ، شَأْنُكَ الْحَقُّ وَالصِّدْقُ وَالرِّفْقُ ، وَقَوْلُكَ حُكْمٌ وَحَتْمٌ وَأَمْرٌ حِلٌّ وَحَزْمٌ ، وَرَأْيُكَ عِلْمٌ وَعَزْمٌ فِيمَا فَعَلْتَ ، وَقَدْ نُهَجَ السَّبِيلُ ، وَسَهَّلَ الْعَسِيرُ وَأُطْفِئَتِ النَّيرانُ ، وَاعْتَدَلَ بِكَ الدِّينُ ، وَقَوِيَ بِكَ الْإِسْلَامُ ، فَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ، وَثَبَّتَ بِكَ الْإِسْلَامُ وَالْمُؤْمِنُونَ ، وَسَبَقَتْ سَبْقاً بَعِيداً ، وَأَتَعَبْتَ مَنْ بَعْدَكَ تَعَباً شَدِيداً ، فَجَلَلْتَ عَنِ الْبُكَاءِ ، وَعَظُمْتَ رَزِيئَتُكَ فِي السَّمَاءِ ، وَهَدَّتْ مُصِيبَتُكَ الْأَنَامَ ، فَإِنَّا لِلَّهِ ِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ، رَضِينَا عَنِ اللَّهِ قَضَاءَهُ ، وَسَلَّمْنَا لِلَّهِ ِ أَمْرَهُ ، فَوَاللَّهِ لَنْ يُصَابَ الْمُسْلِمُونَ بِمِثْلِكَ أَبَداً

1 . في المصدر : «إِذَا» ، والصحيح ما أثبتناه كما في بقية المصادر .

Taşıyamadıkları yüklerini sen sırtladın. Yitirdiklerini sen korudun. İhmal ettiklerini sen gözettin. Toplandıklarında sen işe koyulmak için kolları sıvadın. Korktukları sırada sen öne çıktın. Kaçtıklarında sen sabrettin. Müslümanların dökülen kanlarının hesabını sen sordun. Senin sayende akıllarına gelmeyen şeylere sahip oldular.

Kâfirlere karşı önüne geleni süpürüp götüren bir azaptın. Müminler için, sağlam bir dayanak ve kale gibi bir sığınaktın. Allah’a yemin ederim ki, hilafet nimetleriyle yaratıldın, onun başışıyla başarıya ulaştın. Bütün iyiliklerde önceliği kaptın. Faziletlerle sahip oldun. Kanıt kılcın körelmedi, kalbin asla kaymadı. Basiretin zayıflamadı, nefsin korku nedir bilmedi. Asla yıkılmadın.

Sen, tufanların sarsamadığı dağ gibiydin. Sen, tıpkı Resulullah’ın söylediği gibiydin: “O, arkadaşlığı ve sahip olduğu şeyler hususunda insanların en güveniliridir.” Ve sen Resulullah’ın şöyle dediği gibiydin: “Bedenen zayıfsın ama Allah’ın emri hususunda güçlüsün. Nefsinde mütevazisin, Allah katında büyüksün. Yeryüzünde büyüksün.” Müminlerin yanında şerefliydin. Hiç kimse sende kusur bulamazdı. Hiçbir kimse sana dokunduracak laf bulamazdı. Kimseye yaltaklanmazdın, zayıf ve zelil olan, sen hakkını alıncaya kadar senin katında güçlüydü, üstündü. Güçlü ve üstün olan ise sen ondan başkasının hakkını alıncaya kadar zayıftı, zelildi. Yakın uzak senin katında birdi. Senin karakterin hak, doğruluk ve yumuşaklıktı. Sözün, hükümdü ve kesindi. Emrin, yumuşak ama etkiliydi. Görüşün bilgiydi, yaptıklarında kararlıydın. Doğru yol açığa çıktı, zor kolay oldu, ateşler söndü, din senin sayende yerleşti. İslam, seninle güçlendi, kâfirler istemese de Allah’ın dini üstün geldi. İslam ve müminler, seninle sebat buldu. Sen, fersah fersah öne geçtin. Senden sonrakileri şiddetli bir zorluğa düşürdün. (Ne kadar çabalasalar da sana yetişemezler). Sen ardından ağlanmayacak kadar ulusun. Senin ölümün göklerde büyük bir yankı buldu. Sana gelen ölüm musibeti, halkı perişan etti. “*İnna lillah ve inna ileyhi raciun/ Allah’tan geldik ve ona döneceğiz*”¹ Allah’ın kazasına razı, emrine teslim olduk. Allah’a yemin ederim ki, artık senin ölümün gibi bir musibet Müslümanların başına gelmeyecektir.

1-Bakara, 156.

كُنْتُ لِلْمُؤْمِنِينَ كَهْفًا وَحَصْنًا ، وَقُتَّةٌ¹ رَاسِيًا ، وَعَلَى الْكَافِرِينَ غِلْظَةً وَغِيْظًا ، فَأَلْحَقَكَ اللَّهُ بِنَبِيِّهِ ، وَلَا أَحْرَمْنَا أَجْرَكَ ، وَلَا أَضَلَّنَا بَعْدَكَ . وَسَكَتَ الْقَوْمُ حَتَّى انْقَضَى كَلَامُهُ وَيَكِي وَيَكِي أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، ثُمَّ طَلَبُوهُ فَلَمْ يُصَادِفُوهُ² .

4 / 6

مَوْقِفُ عَائِشَةَ مِنْ قَتْلِ الْإِمَامِ

3003 . مقاتل الطالبين عن أبي البخري : لَمَّا أَنْ جَاءَ عَائِشَةَ قَتْلُ عَلِيٍّ (عليه السلام) سَجَدَتْ³ .

3004 . الاستيعاب عن عائشة - لَمَّا بَلَغَهَا قَتْلُ عَلِيٍّ (عليه السلام) - : لَتَصْنَعِ الْعَرَبُ مَا شَاءَتْ ؛ فَلَيْسَ أَحَدٌ يَنْهَاهَا⁴ .

3005 . تاريخ الطبري : لَمَّا انْتَهَى إِلَى عَائِشَةَ قَتْلُ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) قَالَتْ : فَأَلَقْتُ عَصَاهَا وَاسْتَقَرَّتْ بِهَا النَّوَى *** كَمَا قَرَّ عَيْنًا بِالْإِيَابِ الْمُسَافِرِ فَمَنْ قَتَلَهُ ؟ فَقِيلَ : رَجُلٌ مِنْ مُرَادٍ ، فَقَالَتْ : فَإِنْ يَكُنْ نَائِيًا فَلَقَدْ نَعَاهُ *** غُلَامٌ لَيْسَ فِيهِ التُّرَابُ فَقَالَتْ زَيْنَبُ ابْنَةُ أَبِي سَلَمَةَ : أَلِعَلِّيْ تَقُولِينَ هَذَا ؟ فَقَالَتْ : إِنِّي أُنْسِي ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي⁵ .

1 . الْقُتَّةُ : أَعْلَى الْجَبَلِ ، وَهُوَ عَلَى الْإِسْتِعَارَةِ (مجمع البحرين : ج3 ص1518) .

2 . الكافي : ج1 ص454 ح4 ، كمال الدين : ص388 ح3 ، الأُمَالِي لِلصَّدُوقِ : ص312 ح363 كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج42 ص303 ح4 وج100 ص354 ح1 .

3 . مقاتل الطالبين : ص55 ; الجمل : ص159 وفيه «خَرَّتْ سَاجِدَةً شُكْرًا عَلَى مَا بَلَغَهَا مِنْ قَتْلِهِ» .

4 . الاستيعاب : ج3 ص218 الرقم 1875 ، ذخائر العقبى : ص201 ، الرياض النضرة : ج3 ص237 .

5 . تاريخ الطبري : ج5 ص150 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص438 ، مقاتل الطالبين : ص55 ، الطبقات الكبرى :

ج3 ص40 ، أنساب الأشراف : ج3 ص263 وفيهما إلى «المسافر» ، جواهر المطالب : ج2

ص104 ; الجمل : ص159 نحوه ، الشافي : ج4 ص355 ، بحار الأنوار : ج32 ص340

ح318 - 326 وراجع الأخبار الموقَّعات : ص131 ح59 .

Sen, müminler için bir sığınak, bir kale ve sarsılmaz bir dağ gibiydin. Kâfirlere karşı öfke ve gazaptın. Allah seni Peygamberine kavuştursun ve bizi senin ecrinden mahrum etmesin. Senden sonra bizi saptırmasın.”

Onun bu konuşması bitinceye kadar herkes sustu. Sonra ağladı, Resulullah'ın ashabı da ağlamaya başladı. Sonra onu aradılarsa da bir daha bulamadılar.¹

4/6

İMAM'IN ÖLDÜRÜLMESİ KARŞISINDA AYŞE'NİN TUTUMU

3003-Makatilu't-Talibiyyin [Ebu Buhteri'den]: Ali'nin (a.s) öldürüldüğü haberi Ayşe'ye ulaşınca secde etti.²

3004-el-İstiab [Ayşe'den]: Ali'nin öldürüldüğü haberi ona ulaştığında dedi ki: Şimdi Arap dilediğini yapsın, artık onu engelleyecek biri yoktur.³

3005-Tarih-i Taberi: Ali'nin (a.s) öldürülme haberi Ayşe'ye ulaştığında şu şiiri okudu:

Asasını attı da arzular böylece sükûnete erişti

Sanki misafir seferden döndü de göze ışık geldi

“Onu kim öldürdü?” diye sorduğunda “Murad kabilesinden biri” dediler. Dedi ki:

Her ne kadar uzak olsa da onun ölüm haberini getirdi ya

Bu haberi getiren oğlanın ağzı değmesin toprağa

Ebu Seleme'nin kızı Zeynep dedi ki: Ali hakkında böyle mi söylüyorsun? Dedi ki: Ben unutuyorum. Unuttuğumda bana hatırlatın.⁴

1-el-Kâfi, c.1, s.454, h.4; Kemalu'd-Din , s.388, h.3; el-Emali, Saduk, s.312, h.363; Biharu'l-Envar, c.42, s.303, h.4 ve c.100, s.354, h.1.

2-Makatilu't-Talibiyyin , s.55; el-Cemel, s.159, bu kaynakta şöyle gelmiştir: “Onun öldürüldüğünü duyunca şükür secdesine kapandı.”

3-el-İstiab, c.3, s.218, no.1875; Zehairu'l-Ukba, s.201; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.237.

4-Tarih-i Taberi, c.5, s.150; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.438; Makatil'ut Talibin, s.55; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.40; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.263, bu kaynakta “Sanki misafir seferden döndü de göze ışık geldi” cümlesine kadar olan bölüm; Cevahiru'l-Metalib, c.2, s.104; el-Cemel, s.159; eş-Şafi, c.4, s.355; Biharu'l-Envar, c.32, s.340, h.318-326. Ayrıca bkz. el-Ahbaru'l-Muvaffakayat, s.131, h.59.

5 / 6

كَلَامُ مُعَاوِيَةَ لَمَّا جِيءَ بِنَعِيِّ الْإِمَامِ

3006 . تاريخ دمشق عن المغيرة : لَمَّا جِيءَ مُعَاوِيَةُ بِنَعِيِّ عَلِيٍّ وَهُوَ قَائِلٌ مَعَ امْرَأَتِهِ بِنْتِ قَرْظَةَ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ قَالَ : إِنَّا لِلَّهِ ۖ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ، مَاذَا فَقَدُوا مِنَ الْعِلْمِ وَالْحِلْمِ وَالْفَضْلِ وَالْفِقْهِ ! فَقَالَتِ امْرَأَتُهُ : أَنْتِ بِالْأَمْسِ تَطْعُنُ فِي عَيْبِهِ وَتَسْتَرْجِعُ الْيَوْمَ عَلَيْهِ ؟ ! قَالَ : وَيْلَكَ ! لَا تَدْرِينَ مَاذَا فَقَدُوا مِنْ عِلْمِهِ وَفَضْلِهِ وَسَوَابِقِهِ ¹ .

6 / 6

قِصَاصُ ابْنِ مُلْجَمٍ

3007 . تهذيب الأحكام عن أبي مطر : لَمَّا ضَرَبَ ابْنُ مُلْجَمٍ الْفَاسِقُ - لَعْنَهُ اللَّهُ - أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ لَهُ الْحَسَنُ (عليه السلام) : أَقْتُلْهُ ؟ قَالَ : لَا ، وَلَكِنْ أَحْبِسْهُ ؛ فَإِذَا مِتُّ فَاقْتُلُوهُ ، وَإِذَا مِتُّ فَادْفِنُونِي فِي هَذَا الظَّهْرِ فِي قَبْرِ أَخَوَيْ هُودٍ وَصَالِحٍ (عليهما السلام) ² .

3008 . فضائل الصحابة عن الحسن بن كثير عن أبيه : قُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، خَلِّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مُرَادٍ ؛ فَلَا تَقُومُ لَهُمْ زَاعِبَةٌ ³ أَوْ رَاعِيَةٌ أَبَدًا ، قَالَ : لَا ، وَلَكِنْ أَحْبِسُوا الرَّجُلَ ، فَإِنِ أَنَا مِتُّ فَاقْتُلُوهُ ، وَإِنِ أَعِشَ فَالْجُرُوحُ قِصَاصٌ ⁴ .

1 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 583 ، مقتل أمير المؤمنين : ص 105 ح 94 وفيه «الخير» بدل

«الحلم» ، المناقب للخوارزمي : ص 391 ح 408 نحوه .

2 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 33 ح 66 ، فرحة الغري : ص 38 .

3 . رَعَبَ الْبَعِيرِ بِحَمْلِهِ : مَرَّ بِهِ مُثْقَلًا (لسان العرب : ج 1 ص 449) وفي تاريخ دمشق : «راعية أو راغية» ، والراغية : الناقة (أنظر لسان العرب : ج 14 ص 330) .

4 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 560 ح 944 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 555 وراجع البداية والنهاية : ج 8 ص 13 .

www5/6

İMAM'IN ÖLÜM HABERİNİ ALDIĞINDA MUAVİYE'NİN SÖYLEDİĞİ SÖZ

3006-Tarih-i Dimeşk [Muğayre'den]: Ali'nin (a.s) ölüm haberi Muaviye'ye ulaştığında [sıcak bir yaz gününde eşi Kareze'nin kızıyla birlikte öğle istirahatine çekilmişti] dedi ki: 'İnna lillah ve inna ileyhi raciun/Allah'tan geldik ve ona döneceğiz. Ne kadar ilim, hilim, fazilet ve fikhı kaybettiler!' Eşi ona dedi ki: 'Sen dün onun gözlerine mızrak vurmaktaydın ve bugün "inna lillah ve inna ileyhi raciun" mu diyorsun?!' Muaviye dedi ki: 'Yazıklar olsun sana! Onun ilmi, fazileti ve sabıklarından neleri kaybettiklerini sen bilemezsin ki!'¹

6/6

İBN-İ MÜLCEM'İN KISAS EDİLMESİ

3007-Tehzibu'l-Ahkâm [Ebu Matar'dan]: Fasık İbn-i Mülcem (*Allah ona lanet etsin*) Emirülmüminin'i (a.s) vurup yaralayınca Hasan (a.s), "Onu öldüreyim mi?" diye sordu. Emirülmüminin: 'Hayır.' diye buyurdu, Ancak onu hapsed; eğer ben ölürsem onu öldürün. Öldüğümde de beni şu sırta, kardeşlerim Hud (a.s) ve Salih'in (a.s) kabrine defnedin.

3008-Fazailu's-Sahabe [Hasan b. Kesir, babasından]: Dedim ki: 'Ey Emirülmüminin! Murad kabilesini bize bırakırsan onlar için ne bir deve yükü ne de bir koyun sürüsü kalır. (Hepsini yok ederiz). Emirülmüminin buyurdu ki: Hayır. Fakat o adamı hapsedin; eğer ölürsem o zaman öldürün onu. Yok, eğer yaşarsam (açtığı) yaralar için kisas vardır.'²

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.583; Maktel-i Emirülmüminin, s.105, h.94, bu kaynakta "hilim" kelimesi yerine "iyilik" kelimesi geçmiş; el-Menakıb, Harezmi, s.391, h.408.

2-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.560, h.944; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.555. Ayrıca bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.13.

- 3009 . مقاتل الطالبين عن عبد الله بن محمد الأزدي : أدخل ابن ملجم لعنه الله على عليٍّ ، ودخلت عليه فبمن دخل ، فسمعت علياً يقول : ﴿التَّائِبُ بِالنَّفْسِ﴾¹ إن أنا مت فاقتلوه كما قتلني ، وإن سلمت رأيته فيه رأيي² .
- 3010 . الإرشاد : جاء الناس إلى أمير المؤمنين (عليه السلام) فقالوا له : يا أمير المؤمنين مرنا بأمرك في عدو الله ؛ فلقد أهلك الأمة وأفسد الملة ! فقال لهم أمير المؤمنين (عليه السلام) : إن عشت رأيته فيه رأيي ، وإن هلك فاصنعوا به ما يصنع بقاتل النبي ، أقتلوه ثم حرّقوه بعد ذلك بالنار³ .
- 3011 . مسند ابن حنبل عن أبي يحيى : لما ضرب ابن ملجم علياً (رضي الله عنه) الضربة قال عليٌّ : إفعلوا به ما أراد رسول الله (صلى الله عليه وآله) أن يفعل برجل أراد قتله ، فقال : أقتلوه ثم حرّقوه⁴ .
- 3012 . تاريخ يعقوبي : اجتمع الناس ، فبايعوا الحسن بن عليٍّ ، وخرج الحسن ابن عليٍّ إلى المسجد الجامع ، فخطب خطبة له طويلة ، ودعا بعبد الرحمن بن ملجم ، فقال عبد الرحمن : ما الذي أمرك به أبوك ؟ قال : أمرني أن لا أقتل غير قاتله ، وأن أشيع بطنك ، وأنعم وطاءك ، فإن عاش أقتص أو أعفو ، وإن مات ألحقته به . فقال ابن ملجم : إن كان أبوك ليتقول الحق ويقضي به في حال العصب والرضا

1 . المائدة : 45 .

2 . مقاتل الطالبين : ص 49 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 99 ح 168 ، تاريخ الطبري : ج 5 ص 146 ، المناقب للخوارزمي : ص 383 ح 401 والثلاثة الأخيرة عن محمد ابن الحنفية ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 435 نحوه ؛ الإرشاد : ج 1 ص 21 ، إعلام الوری : ج 1 ص 391 ، روضة الواعظين : ص 150 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 312 نحوه .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 21 ، إعلام الوری : ج 1 ص 391 ، روضة الواعظين : ص 150 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 312 نحوه وفيه من «إن عشت . . .» .

4 . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 200 ح 713 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 560 ح 9065 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 155 ح 4692 عن أبي يحيى ، تهذيب الآثار (مسند علي بن أبي طالب) : ص 70 ح 6 كلاهما نحوه .

3009-Makatilu't-Talibiyyin [Abdullah b. Muhammed Ezdi'den]: İbn-i Mülcem (*Allah ona lanet etsin*) Ali'nin (a.s) yanına giren insanların arasında içeri sokulunca Ali'nin (a.s) şöyle dediğini duydum: **"Cana can"**,¹ eğer ölürsem beni öldürmesine karşılık siz de onu öldürün; fakat hayatta kalırsam onun hakkında kendim karar vereceğim.²

3010-el-İrşad: İnsanlar Emirülmüminin'in (a.s) yanına varıp ona dediler ki: 'Ey Emirülmüminin! Şu Allah'ın düşmanı hakkında bize emrini söyle. Doğrusu o, ümmeti helak etti ve dini bozdu!' Emirülmüminin (a.s) onlara buyurdu ki: 'Eğer yaşarsam onun hakkında kararı kendim veririm. Ancak ölecek olursam ona, peygamber katiline yapılan şeyi yapın; onu öldürün, sonra da ateşle yakın.'³

3011-Müsned-i İbn-i Hanbel [Ebu Yahya'dan]: İbn-i Mülcem Ali'ye (a.s) darbe vurunca Ali (a.s) buyurdu ki: 'Ona, Resulullah'ın (s.a.a) kendisini öldürmek isteyen kişiye yaptığını yapın.' Sonra şöyle buyurdu: Onu öldürün, sonra da yakın onu.⁴

3012-Tarih-i Yakubi: Halk toplandı ve Ali oğlu Hasan'a (a.s) biat ettiler. Hasan b. Ali (a.s) merkez camiine doğru yola çıktı. Uzun bir konuşma yaptıktan sonra Abdurrahman b. Mülcem'i çağırdı. Abdurrahman, "Baban sana ne emretmişti?" diye sorduğunda buyurdu ki: "Bana, onun katilinden başkasını öldürmememi, senin karnını doyurmamı ve yerini yumuşak kılmamı emretti. Yaşayacak olursa kısısta bulunacak veya affedecekti. Öldüğü takdirde ise seni onun ardından göndermemi emretti."

İbn-i Mülcem dedi ki: Doğrusu baban öfke anında da rıza anında da hakkı söyler, hakla hükmederdi.

1-Maide, 45.

2-Makatilu't-Talibiyyin , s.49; Mucemu'l-Kebir, c.1, s.99, h.168; Tarih-i Taberi, c.5, s.146; el-Menakıb, Harezmi, s.383, h.401, son üçü Muhammed b. Hanefiyye'den; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.435.

3-el-İrşad, c.1, s.21; İlamu'l-Vera, c.1, s.391; Ravzatu'l-Vaizin, s.150; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.312, bu kaynakta "Eğer yaşarsam..." cümlesinden itibaren.

4-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.200, h.713; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.560, h.9065; el-Mustedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.155, h.4692, Ebu Yahya'dan; Tehzibu'l-Asar (Müsned-i Ali b. Ebu Talib), s.70, h.6.

فَضْرِبُهُ الْحَسَنُ بِالسَّيْفِ ، فَالْتَقَاهُ يَدَيْهِ فَنَدَرَتْ ¹ ، وَقَتَلَهُ ² .

3013 . الإرشاد : لَمَّا قُضِيَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَفَرَّغَ أَهْلُهُ مِنْ دَفْنِهِ جَلَسَ الْحَسَنُ (عليه السلام) وَأَمَرَ أَنْ يُؤْتَى بِابْنِ مُلْجَمٍ ، فَجِيءَ بِهِ ، فَلَمَّا وَقَفَ بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ لَهُ : يَا عَدُوَّ اللَّهِ !! قَتَلْتَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَأَعْظَمْتَ الْفَسَادَ فِي الدِّينِ . ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَضْرِبَتْ عُنُقُهُ ، وَاسْتَوْهَبَتْ أُمُّ الْهَيْثَمِ بِنْتُ الْأَسْوَدِ النَّخَعِيَّةُ جِيفَتَهُ مِنْهُ لِيَسْتَوَلِيَ إِحْرَاقَهَا ، فَوَهَبَهَا لَهَا ، فَأَحْرَقَهَا بِالنَّارِ ³ .

3014 . تاريخ الطبري : وَقَدْ كَانَ عَلِيٌّ نَهَى الْحَسَنَ عَنِ الْمَثَلَةِ ، وَقَالَ : يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، لَا أَلْفَيْتُكُمْ تَخُوضُونَ دِمَاءَ الْمُسْلِمِينَ ، تَقُولُونَ : قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ، قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ! أَلَا لَا يُقْتَلَنَّ إِلَّا قَاتِلِي . انْظُرْ يَا حَسَنُ ؛ إِنْ أَنَا مُتُّ مِنْ ضَرْبَتِهِ هَذِهِ فَاضْرِبْهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ ، وَلَا تُثْمِلَ بِالرَّجُلِ ؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : إِيَّاكُمْ وَالْمَثَلَةَ وَلَوْ أَنَّهَا بِالْكَلْبِ الْعَقُورِ .

فَلَمَّا قُبِضَ (عليه السلام) بَعَثَ الْحَسَنُ إِلَى ابْنِ مُلْجَمٍ ، فَقَالَ لِلْحَسَنِ : هَلْ لَكَ فِي خَصَلَةٍ ؟ إِنِّي وَاللَّهِ مَا أُعْطِيتُ اللَّهَ عَهْدًا إِلَّا وَفَيْتُ بِهِ ، إِنِّي كُنْتُ قَدْ أُعْطِيتُ اللَّهَ عَهْدًا عِنْدَ الْحَطِيمِ أَنْ أَقْتُلَ عَلِيًّا وَمُعَاوِيَةَ أَوْ أَمُوتَ دُونَهُمَا ، فَإِنْ شِئْتَ خَلَيْتُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ ، وَلَكِنَّ اللَّهَ عَلَيَّ إِنْ لَمْ أَقْتُلْهُ - أَوْ قَتَلْتُهُ ثُمَّ بَقِيتُ - أَنْ آتِيكَ حَتَّى أَضَعَ يَدِي فِي يَدِكَ .

1 . نَدَرَتْ : سَقَطَتْ وَوَقَعَتْ (النهاية : ج 5 ص 35) .

2 . تاريخ البعقوبي : ج 2 ص 214 .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 22 عن أبي مخنف وإسماعيل بن راشد وأبي هشام الرفاعي وأبي عمرو الثقفي وغيرهم ، روضة الواعظين : ص 150 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 313 ، إعلام الوری : ج 1 ص 391 كلاهما نحوه ؛ الفصول المهمة : ص 134 وراجع مقاتل الطالبیین : ص 54 .

Hasan (a.s) kılıçla ona bir darbe vurdu; eliyle darbeyi karşılariken eli kesilip yere düştü. Sonra da onu öldürdü.¹

3013-el-İrşad: Emirülmüminin (a.s) vefat edince ve ailesi onu toprağa verme işini tamamlayınca Hasan (a.s) oturdu ve İbn-i Mülcem'in getirilmesini emretti. Onu getirdiler; karşısında durduğunda Hasan (a.s), ona şöyle buyurdu: "Ey Allah'ın düşmanı!! Sen Emirülmüminin'i öldürdün ve dinde büyük bir fesat çıkardın." Sonra emriyle onun boynunu vurdular. Esved Nahai kızı Ummu Haysem onun cesedini yakma işinin kendisine verilmesini istedi. İmam Hasan (a.s) cesedi ona verdi. O da cesedi ateşle yaktı.²

3014-Tarih-i Taberi: Ali (a.s), Hasan'ı (İbn-i Mülcem'e) müsle³ yapmaktan men etti ve şöyle buyurdu: Ey Abdümüttalip oğulları! Sakın ola ki sizlerin, "Emirülmüminin katledildi, Emirülmüminin katledildi!" diyerek Müslümanların kanını akıtmaya koyulduğunuzu görmeyeyim. Dikkat edin ve benim için katilimden başkasını asla öldürmeyin. Ey Hasan, biraz bekle; şayet onun bu darbesinden ölürsem, darbesine karşı kendisine bir darbe vur; bu adamın organlarını kesme. Zira ben Resulullah'ın şöyle dediğini işittim: "(Öldüreceğiniz) kuduz köpek bile olsa, onu müsle etmekten(organlarını kesmekten) sakının!"

Emirülmüminin (a.s) vefat edince Hasan (a.s) İbn-i Mülcem'i getirmeleri için adam gönderdi. İbn-i Mülcem, Hasan'a (a.s) dedi ki: 'Ben de olan bir hasleti sana söyleyeyim mi? Allah'a yemin olsun ki Allah'a karşı hiçbir söz vermedim ki onu yerine getirmemiş olayım. Ben Allah'ın beytinde Ali ve Muaviye'yi öldüreceğime veya bu yolda öleceğime dair Allah'a söz verdim. İstersen beni salıver, Muaviye'yi öldürmeye gideyim; senin için Allah'a ahdediyorum onu öldüremezsem veya öldürüp de sağ kalırsam yanına gelip elimi eline bırakacağım (sana biat edeceğim).'

1-Tarih-i Yakubi, c.2, s.214.

2-el-İrşad, c.1, s.22, Ebu Mihnef, İsmail b. Raşid, Ebu Hişam Rufai, Ebu Amr Sakefi ve diğerlerinden; Ravzatu'l-Vaizin, s.150; el-Menakıb, İbn-i Şehrâsub, c.3, s.313; İlamu'l-Vera, c.1, s.391; Fusulu'l-Mühimme, s.134. Ayrıca bkz. Makatilu't-Talibin, s.54.

3-Müsle, birinin organlarını kesmek anlamına gelir.

فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ : أَمَا وَاللَّهِ حَتَّى تُعَايِنَ النَّارَ فَلَا . ثُمَّ قَدَّمَهُ فَقَتَلَهُ ، ثُمَّ أَخَذَهُ النَّاسُ فَأَدْرَجُوهُ فِي بَوَارِي ، ثُمَّ أَحْرَقُوهُ بِالنَّارِ¹ .

7 / 6

مَكَانُ قَبْرِ الْإِمَامِ

3015 . الإمام الباقر (عليه السلام) : كَانَ فِي وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : أَنْ أُخْرِجُونِي إِلَى الظَّهْرِ فَإِذَا تَصَوَّبْتَ أَقْدَامُكُمْ وَاسْتَقْبَلْتُمْ رِيحَ قَادِفُونِي ، وَهُوَ أَوَّلُ طَوْرٍ سَيْنَاءَ ، فَفَعَلُوا ذَلِكَ² .

3016 . الإمام الصادق (عليه السلام) : كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ يَأْتِي التَّجَفَّ وَيَقُولُ : وَادِي السَّلَامِ وَمَجْمَعُ أَرْوَاحِ الْمُؤْمِنِينَ وَنِعَمَ الْمَضْجَعُ لِلْمُؤْمِنِ هَذَا الْمَكَانُ . وَكَانَ يَقُولُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ قَبْرِي بِهَا³ .

3017 . فرحة الغري عن أحمد بن حباب : نَظَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى ظَهْرِ الْكُوفَةِ فَقَالَ : مَا أَحْسَنَ ظَهْرَكَ ، وَأَطْيَبَ قَعْرَكَ ! اللَّهُمَّ اجْعَلْ قَبْرِي بِهَا⁴ .

3018 . تهذيب الأحكام عن أبي طالب : سَأَلْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ (عليهما السلام) : أَيْنَ دَفَنْتُمْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ : عَلَى شَفِيرِ الْجُرْفِ ، وَمَرَرْنَا بِهِ لَيْلًا عَلَى مَسْجِدِ الْأَشْعَثِ ، وَقَالَ : اِدْفِنُونِي فِي قَبْرِ أَخِي هُوْدَ (عليه السلام)⁵ .

1 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 148 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 435 و 436 ، المعجم الكبير : ج 1 ص 100 ح 168 نحوه ، تهذيب الآثار (مسند علي بن أبي طالب) : ص 75 ح 137 كلاهما عن إسماعيل بن راشد وليس فيهما قول النبي (صلى الله عليه وآله) ، البداية والنهاية : ج 7 ص 331 وليس فيه صدره نحوه .

2 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 34 ح 69 ، فرحة الغري : ص 50 كلاهما عن الثمالي ، جامع الأخبار : ص 73 ح 94 .

3 . تاريخ دمشق : ج 1 ص 213 عن محمد بن مسلم .

4 . فرحة الغري : ص 31 ، إرشاد القلوب : ص 439 .

5 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 34 ح 67 ، جامع الأخبار : ص 72 ح 92 ، فرحة الغري : ص 38 وزاد في آخره «وصالح» ; مقاتل الطالبين : ص 54 عن الحسن بن علي الخلال عن جدّه نحوه وفيه «حتى خرجنا به إلى الظهر بجنب الغري» بدل «قال : ادفنوني . . .» .

Hasan (a.s) ona şöyle buyurdu: “Allah’a andolsun ki sen ateşi görmedikçe böyle bir şey asla olmayacak.” Sonra da onu ileri çekip öldürdü. Halk, onun cesedini alıp bir hasıra sardıktan sonra ateşle yaktı.¹

7/6

İMAM’IN KABRİNİN YERİ

3015-İmam Bakır (a.s): Emirülmüminin’in (a.s) vasiyetinde şu vardı: “Beni şu sırta (Küfe’nin sırtına) çıkarın; nerede adımlarınız aşağı yönelir ve bir rüzgâr sizi karşılarsa beni (orada) defnedin. Orası Tur-i Sina’nın başlangıcıdır” Öyle de yaptılar.²

3016-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s) Necef’e gidiyor ve şöyle buyuruyordu: Vadi-i Selam, müminlerin ruhlarının toplandığı yerdir; mümin için ne de güzel bir yataktır şu mekân! Ve şöyle diyordu: “Allahım, benim kabrimi burada kıl!”³

3017-Ferhatu’l-Gariy [Ahmed b. Hebbab’dan]: Emirülmüminin (a.s) Küfe’nin sırt(lar)ına baktı ve buyurdu ki: Senin sırtın ne güzel ve derinliğin ne de hoştur! Allahım, benim kabrimi orada kıl!⁴

3018-Tehzibu’l-Ahkâm [Ebu Talib’ten]: Hasan b. Ali’ye (a.s) “Emirülmüminin’i nereye defnettiniz?” diye sorduğumda buyurdu ki: “Bir yamacın kenarına.” Bir gece onunla birlikte Eş’as mescidinden geçmiştik ve “Beni kardeşim Hud’un (a.s) kabrine defnedin” diye buyurmuştu.⁵

1 -Tarih-i Taberi, c.5, s.148; el-Kamil fi’t-Tarih, c.2, s.435 ve 436; el-Mucemu’l-Kebir , c.1, s.100, h.168; Tehzibu’l-Asar (Müsned-i Ali b. Ebu Talib), s.75, h.137, her ikisi de İsmail b. Râşid’dan, bu iki kaynakta Peygamberin (s.a.a) sözü zikredilmemiş; el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.331, bu kaynakta da başlangıç bölümü zikredilmemiş.

2 -Tehzibu’l-Ahkâm , c.6, s.34, h.69; Ferhatu’l-Gariy, s.50, her ikisi de Sumali’dan; Camiu’l-Ahbar, s.73, h.94.

3-Tarih-i Dimeşk, c.1, s.213, Muhammed b. Müslim’dan.

4-Ferhatu’l-Gariy, s.31; İrşadu’l-Kulub, s.439.

5-Tehzibu’l-Ahkâm , c.6, s.34, h.67; Camiu’l-Ahbar, s.72, h.92; Ferhatu’l-Gariy, s.38, son kısmı “Beni kardeşim Hud ve Salih’in kabrine defnedin” şeklinde; Makatilu’t-Talibiyyin , s.54, Hasan b. Ali Hallal, dedesinden, son kaynakta “Beni kardeşim Hud’un kabrine defnedin” cümlesi yerine “Gariy kenarında bulunan sırta doğru yola çıktık.” İfadesi yer almıştır.

3019 . الإرشاد عن جابر بن يزيد : سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ الْبَاقِرَ (عليه السلام) : أَيْنَ دُفِنَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ : دَفِنَ بِنَاحِيَةِ الْغُرَيِّينَ ، وَدُفِنَ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ ، وَدَخَلَ قَبْرَهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ (رضي الله عنه) ¹ .

3020 . فرحة الغري عن أبي بصير : سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ؛ فَإِنَّ النَّاسَ قَدْ اخْتَلَفُوا فِيهِ ، قَالَ : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) دُفِنَ مَعَ أَبِيهِ نُوْحٍ فِي قَبْرِهِ ، قُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاكَ مَنْ تَوَلَّى دَفْنَهُ ؟ فَقَالَ : رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مَعَ الْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ بِالرُّوحِ وَالرَّيْحَانِ ² .

3021 . تهذيب الأحكام عن أبي بصير : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) : أَيْنَ دُفِنَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) قَالَ : دُفِنَ فِي قَبْرِ أَبِيهِ نُوْحٍ (عليه السلام) قُلْتُ : وَأَيْنَ قَبْرُ نُوْحٍ ؟ النَّاسُ يَقُولُونَ : إِنَّهُ فِي الْمَسْجِدِ ، قَالَ : لَا ، ذَاكَ فِي ظَهْرِ الْكُوفَةِ ³ .

3022 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا قُبِضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَخْرَجَهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ وَرَجُلَانِ آخَرَانِ ، حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنَ الْكُوفَةِ تَرَكُوهَا عَنْ أَيْمَانِهِمْ ، ثُمَّ أَخَذُوا فِي الْجَبَانَةِ حَتَّى مَرُّوا بِهِ إِلَى الْغُرَيِّ ، فَدَفَنُوهُ وَسَوَّوْا قَبْرَهُ فَأَنْصَرَفُوا ⁴ .

3023 . فرحة الغري عن عبد الرحيم القصير : سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَقَالَ : أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَدْفُونٌ فِي قَبْرِ نُوْحٍ . قَالَ : قُلْتُ : وَمَنْ نُوْحٌ ؟ قَالَ : نُوْحُ النَّبِيِّ (عليه السلام) . قُلْتُ : كَيْفَ صَارَ هَكَذَا ؟ فَقَالَ :

1 . الإرشاد : ج 1 ص 24 ، إعلام الوری : ج 1 ص 393 ، فرحة الغري : ص 51 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 220 ح 26 .

2 . فرحة الغري : ص 48 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 218 ح 22 .

3 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 34 ح 68 ، جامع الأخبار : ص 73 ح 93 ، فرحة الغري : ص 70 و ص 64 .

4 . الكافي : ج 1 ص 458 ح 11 ، فرحة الغري : ص 90 كلاهما عن عبد الله بن بكير عن بعض أصحابنا .

3019-el-İrşad [Cabir b. Yezid'den]: İmam Muhammed Bakır'a (a.s), "Emirülmüminin nereye defnedildi?" diye sorduğumda şöyle buyurdu: "Gariyyeyn tarafında defnedildi ve şafak sökmeden önce defnedildi. Kabrine Hasan, Hüseyin ve Muhammed (Ali'nin oğulları) ile Abdullah b. Cafer (*hepsine selam olsun*) girdiler.¹

3020-Ferhatu'l-Gariy [Ebu Besir'den]: Ebu Cafer'e (İmam Bakır) (a.s) Emirülmüminin'in (a.s) kabrini sordum; çünkü halk bu konuda ihtilafa düşmüştü. Buyurdu ki: 'Emirülmüminin (a.s), babası Nuh'un yanına onun kabrine defnedildi.' Kendisinden "Sana feda olayım, onu kim defnetti?" diye sorduğum da ise şöyle buyurdu: 'Resulullah (s.a.a) değerli yazıcılarla birlikte rahatlık ve hoş kokuyla.'²

3021-Tehzibu'l-Ahkâm [Ebu Besir'den]: Ebu Abdullah (İmam Sadık)'a (a.s), "Emirülmüminin nereye defnedildi?" diye sorduğumda buyurdu ki: 'Babası Nuh'un kabrine defnedildi.' Kendisinden "Nuh'un kabri nerededir? Halk, onun mescitte olduğunu söylüyor" diye sorduğumda şöyle buyurdu: Hayır, orası Küfe'nin sırtındadır.³

3022-İmam Sadık'tan (a.s): Emirülmüminin (a.s) vefat edince Hasan ile Hüseyin ve diğer iki kişi onu dışarı götürdüler. Küfe'den çıktıklarında orayı (Küfe'yi) sağ taraflarında bıraktılar. Sonra kabristanının yolunu tutup onu Gariy'e götürdüler; oraya defnettiler, kabri düzlediler ve geri döndüler.⁴

3023-Ferhatu'l-Gariy [Abdurrahim Kasir'den]: Ebu Cafer (İmam Bakır)'dan (a.s) Emirülmüminin'in (a.s) kabrini sorduğumda şöyle buyurdu: 'Emirülmüminin (a.s) Nuh'un kabrine defnedilmiştir.' Kendisinden "Nuh kim?" diye sordum. "Nuh Peygamberdir." diye buyurdu. "Nasıl böyle olmuştur?" diye sordum. Şöyle buyurdu:

1 - *el-İrşad*, c.1, s.24; *İlamu'l-Vera*, c.1, s.393; *Ferhatu'l-Gariy*, s.51; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.220, h.26.

2-*Ferhatu'l-Gariy*, s.48; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.218, h.22.

3-*Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.34, h.68; *Camiu'l-Ahbar*, s.73, h.93; *Ferhatu'l-Gariy*, s.70 ve s.64.

4-*el-Kâfi*, c.1, s.458, h.11; *Ferhatu'l-Gariy*, s.90, her ikisi de Abdullah b. Bekir'den ve yarenlerimizin birinden.

إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَدِيقٌ ، هَيَّأَ اللَّهُ لَهُ مَضْجَعَهُ فِي مَضْجَعِ صَدِيقٍ .

يا عَبْدَ الرَّحِيمِ ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَخْبَرَنَا بِمَوْتِهِ وَبِالْمَوْضِعِ الَّذِي دُفِنَ فِيهِ ، وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَنُوطاً مِنْ عِنْدِهِ مَعَ حَنُوطِ أَخِيهِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَخْبَرَهُ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ تُنْزِلُهُ قَبْرَهُ ، فَلَمَّا قُبِضَ (عليه السلام) كَانَ فِيهِمَا أَوْصَى بِهِ ابْنَيْهِ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ (عليهما السلام) إِذْ قَالَ لَهُمَا :

إِذَا مِتُّ فَغَسِّلَانِي وَحِطِّطَانِي وَاحْمِلَانِي بِاللَّيْلِ سِرّاً ، وَاحْمِلَا يَا بَنِيَّ بِمُؤَخَّرِ السَّرِيرِ وَاتَّبِعَاهُ ، فَإِذَا وُضِعَ فَضَعَا ، وَادْفِنَانِي فِي الْقَبْرِ الَّذِي يَوْضَعُ السَّرِيرُ عَلَيْهِ ، وَادْفِنَانِي مَعَ مَنْ يُعِينُكُمَا عَلَى دَفْنِي فِي اللَّيْلِ ، وَسَوِيَاهُ¹ .

3024 . فرحة الغري عن أبي بكر بن عياش : سَأَلْتُ أَبَا حَصِينٍ وَالْأَعْمَشَ وَغَيْرَهُمْ فَقُلْتُ : أَخْبَرَكُمْ أَحَدٌ أَنَّهُ صَلَّى عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَوْ شَهِدَ دَفْنَهُ ؟ قَالُوا : لَا ، فَسَأَلْتُ أَبَاكَ مُحَمَّدَ بْنَ السَّائِبِ فَقَالَ : أَخْرَجَ بِهِ لَيْلاً ، وَخَرَجَ بِهِ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ (عليهما السلام) وَمُحَمَّدُ بْنُ الْحَنَفِيَّةِ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ وَعِدَّةٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ، فَدُفِنَ فِي ظَهْرِ الْكُوفَةِ ، فَقُلْتُ لِأَيِّكَ : لِمَ فَعَلَ بِهِ ذَلِكَ ؟ قَالَ : مَخَافَةً أَنْ يَنْبُشُهُ الْخَوَارِجُ وَغَيْرُهُمْ² .

3025 . تاريخ اليعقوبي : دُفِنَ بِالْكُوفَةِ فِي مَوْضِعٍ يُقَالُ لَهُ : الْغَرِيُّ³

1 . فرحة الغري : ص 49 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 219 ح 23 .

2 . فرحة الغري : ص 124 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 222 ح 30 ؛ مقتل أمير المؤمنين : ص 79 .

3 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 213 .

Emirülmüminin “Sıddık”tır.¹ Bu yüzden Allah, onun mezarını bir sıddıkın kabrinde karar kıldı.

Ey Abdurrahim! Resulullah (s.a.a), bize onun ölümünü ve defnedileceği yeri haber vermişti. Yüce Allah kendi katından onun için hanut² indirdi, kardeşi Resulullah’ın hanutu ile birlikte. Meleklerin, kendisini kabrine indireceğini de ona haber vermişti. O, vefat ettiğinde oğulları Hasan ile Hüseyin’e vasiyetinde daha önce şöyle buyurmuştu: Öldüğümde gusül verin bana, hanut sürün ve geceleyin gizlice taşıyın beni. Oğullarım, siz ikiniz tabutun arkasından tutun ve onu izleyin; bırakıldığında siz de (yere) bırakın; tabutun üzerine konulduğu yere defnedin beni; defnimde geceleyin size yardım edenlerle birlikte defnedin beni ve orayı düzleyin.³

3024-Ferhatu’l-Gariy [Ebu Bekir b. Ayyaş’tan]: Ebu Hasin, A’miş ve diğerlerine şunu sordum: Emirülmüminin’e (cenaze) namazı kıldığını veya onun defnine şahit olduğunu size haber veren biri var mıdır? “Hayır”, dediler. Baban Muhammed b. Saib’e sordum, dedi ki: Onu geceleyin götürdüler. Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Hanefiyye, Abdullah b. Cafer ve ailesinden bir grup kimse onu götürdü; Küfe sırtına defnedildi. Babana dedim ki: ‘Neden ona böyle yaptılar?’ Dedi ki: Hariciler ve diğerlerinin onun kabrini açmasından korktukları için.⁴

3025-Tarih-i Yakubi: Küfe’de “Gariy” denilen bir yere defnedildi.⁵

1-Sıddık, özü ve sözü doğru anlamına gelir. Resulullah (s.a.a), bu lakabı İmam Ali’ye (s.a.a) vermiştir. (Çev.)

2-Hanut, cenazeye gusül verildikten sonra secde yerlerine sürülen güzel kokuya denir. (Çev.)

3-Ferhatu’l-Gariy, s.49; Biharul-Envar, c.42, s.219, h.23.

4-Ferhatu’l-Gariy, s.124; Biharul-Envar, c.42, s.222, h.30; Maktel-i Emirülmüminin, s.79.

5-Tarih-i Yakubi, c.2, s.213.

إخفاء قبر الإمام

3026 . الإمام الصادق (عليه السلام) : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَمَرَ ابْنَهُ الْحَسَنَ أَنْ يَخْفِزَ لَهُ أَرْبَعَةَ قُبُورٍ فِي أَرْبَعَةِ مَوَاضِعَ : فِي الْمَسْجِدِ ، وَفِي الرُّحْبَةِ ، وَفِي الْغَرِيِّ ، وَفِي دَارِ جَعْدَةَ بْنِ هُبَيْرَةَ ، وَإِنَّمَا أَرَادَ بِهَذَا أَنْ لَا يَعْلَمَ أَحَدٌ مِنْ أَعْدَائِهِ مَوْضِعَ قَبْرِهِ (عليه السلام)¹ .

3027 . إرشاد القلوب : لَمَّا قُبِضَ وَغُتِلَ وَكُفِّنَ أُخْرِجَ إِلَى مَسْجِدِ الْكُوفَةِ أَرْبَعُ تَوَابِيَتْ فَصُلِّيَ عَلَيْهَا ، ثُمَّ أُدْخِلَ تَابُوتٌ إِلَى الْبَيْتِ وَالثَّلَاثَةُ الْبَاقِيَةُ مِنْهَا مَا بُعِثَ إِلَى حِمَّةِ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ ، وَمِنْهَا مَا حُمِلَ إِلَى مَدِينَةِ الرَّسُولِ ، وَمِنْهَا مَا نُقِلَ إِلَى الْبَيْتِ الْمُقَدَّسِ ، وَفَعَلَ ذَلِكَ لِإِخْفَائِهِ (عليه السلام)² . (راجع : العنوان التالي .)

9 / 6

ظهور قبر الإمام

3028 . كتاب من لا يحضره الفقيه عن صفوان عن الإمام الصادق (عليه السلام) : سَارَ وَأَنَا مَعَهُ فِي الْقَادِسِيَّةِ³ حَتَّى أَشْرَفَ عَلَى النَّجَفِ . . . ثُمَّ قَالَ (عليه السلام) : إِعْدِلْ بِنَا ، قَالَ : فَعَدَلْتُ بِهِ فَلَمْ يَزَلْ سَائِرًا حَتَّى أَتَى الْغَرِيَّ ، فَوَقَفَ عَلَى الْقَبْرِ فَسَأَلَ السَّلَامَ مِنْ آدَمَ عَلَى نَبِيِّ نَبِيِّ (عليهم السلام) وَأَنَا أَسْوَاقُ السَّلَامِ مَعَهُ حَتَّى وَصَلَ السَّلَامُ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، ثُمَّ خَرَّ عَلَى الْقَبْرِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَعَلَا نَحْبَهُ ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ - وَفِي خَبَرٍ آخَرَ : سِتُّ رَكَعَاتٍ

1 . فرحة الغري : ص 32 عن محمد بن الحسن الجعفري قال : وجدت في كتاب أبي وحدثني أمي عن

بحار الأنوار : ج 42 ص 214 ح 15 و ج 100 ص 250 ح 44 .

2 . إرشاد القلوب : ص 435 .

3 . الْقَادِسِيَّةُ : مدينة بينها وبين الكوفة خمسة عشر فرسخاً ، وبينها وبين العذيب أربعة أميال ، وقعت عندها الحرب المعروفة بين المسلمين والفرس (راجع معجم البلدان : ج 4 ص 291) .

8/6

İMAM'IN KABRİNİN GİZLİ OLUŞU

3026-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin (a.s), oğlu Hasan'a kendisi için dört yerde dört kabir kazmasını emretti: Mescidde, Rahbe'de, Gariy'de ve Cade b. Hubeyre'nin evinde. Bu vesileyle düşmanlarından kimsenin onun kabrinin yerini bilmemesini istedi.¹

3027-İrşadu'l-Kulub: Vefat edince kendisine gusül verdiler ve kefenlediler. Küfe mescidine dört tabut getirildi ve hepsine namaz kılındı. Sonra bir tabutu eve götürdüler. Diğer üç tabuttan birini Beytullahu'l-Haram (Kâbe) yönüne, birini Peygamber şehrine (Medine'ye) doğru ve ötekini de Beytu'l-Mukaddes (Kudüs) tarafına doğru gönderdiler. İmam'ın kabrini gizlemek için böyle yaptılar.²

Sonraki konuya bkz.

9/6

İMAM'IN KABRİNİN ORTAYA ÇIKMASI

3028-Men La Yahzuruhu'l-Fakih [Deveci Safvan, İmam Sadık'tan]: Kadisiye'de³ yol gitmekte olan hazretlerinin yanındaydım. Sonunda Necef üzerine vardı... Sonra şöyle buyurdu: 'Bizi çevir.' Ben de yolunu çevirdim. İmam, Gariy'e varıncaya kadar yola devam etti. Bir kabir üzerinde durdu. Sonra Âdem'den başlayarak Peygamberimize (s.a.a) varıncaya dek tek tek peygamberlere selam verdi. Ben de onunla birlikte selam veriyordum. Sonra kabrin üzerine yığıldı ve ona selam verdi; feryadı yükseldi. Sonra da kalkıp dört rekât [başka bir rivayete göre altı rekât] namaz kıldı.

1-Ferhatu'l-Gariy, s.32, Muhammed b. Hasan Caferi'den; dedi ki: Babamın kitabında gördüm ve annem, annesinden nakletti; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.214, h.15 ve c.100, s.250, h.44.

2-İrşadu'l-Kulub, s.435.

3-Kadisiye, Küfe'ye on beş fersah uzaklıkta bir şehirdir. Azib'le onun arasındaki mesafe dört mildir. Müslümanlarla İranlılar arasındaki meşhur olan savaş orada vuku bulmuştur. (Bkz. *Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.291).

8 / 6

وَصَلَّيْتُ مَعَهُ ، وَقُلْتُ لَهُ : يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا هَذَا الْقَبْرُ ؟ قَالَ : هَذَا الْقَبْرُ قَبْرُ جَدِّي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)¹ .

3029 . فرحة الغري عن صفوان الجمال : خَرَجْتُ مَعَ الصَّادِقِ (عليه السلام) مِنَ الْمَدِينَةِ أُرِيدُ الْكُوفَةَ ، فَلَمَّا جُزْنَا بَابَ الْحَيْرَةِ² قَالَ : يَا صَفْوَانُ . قُلْتُ : لَبَّيْكَ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ . قَالَ : تُخْرِجُ الْمَطَايَا إِلَى الْقَائِمِ وَجَدَّ الطَّرِيقَ إِلَى الْغَرِيِّ .

قَالَ صَفْوَانُ : فَلَمَّا صَرْنَا إِلَى قَائِمِ الْغَرِيِّ أَخْرَجَ رِشَاءً³ مَعَهُ دَقِيقًا قَدْ عُمِلَ مِنَ الْكِنْبَارِ⁴ ، ثُمَّ تَبَعَدَ مِنَ الْقَائِمِ مَغْرِبًا حُطِيَ كَثِيرَةً ، ثُمَّ مَدَّ ذَلِكَ الرِّشَاءَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى آخِرِهِ فَوَقَفَ ، ثُمَّ ضَرَبَ يَدَيْهِ إِلَى الْأَرْضِ فَأَخْرَجَ مِنْهَا كَفًّا مِنْ تُرَابٍ فَشَمَّهُ مَلِيًّا ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَمْشِي حَتَّى وَقَفَ عَلَى مَوْضِعِ الْقَبْرِ الْآنَ ، ثُمَّ ضَرَبَ يَدَيْهِ الْمُبَارَكَةَ إِلَى التُّرْبَةِ ، فَتَبَصَّصَ مِنْهَا قَبْضَةً ، ثُمَّ شَهَقَ شَهَقَةً حَتَّى طَنَنْتُ أَنَّهُ فَارَقَ الدُّنْيَا ، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ : هَاهُنَا وَاللَّهِ مَشْهَدُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، ثُمَّ حَطَّ تَخْطِيطًا ، فَقُلْتُ : يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ ، مَا مَنَعَ الْأَبْرَارَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ مِنْ إِظْهَارِ مَشْهَدِهِ ؟ قَالَ : حَدَرًا مِنْ بَنِي مَرْوَانَ وَالْحَوَارِجَ أَنْ تَحْتَالَ فِي أَذَاهُ⁵ .

3030 . الكافي عن صفوان الجمال : كُنْتُ أَنَا وَعَامِرٌ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جُدَاعَةَ الْأَزْدِيُّ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ : فَقَالَ لَهُ عَامِرٌ : جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ النَّاسَ يَزْعُمُونَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) دُفِنَ بِالرُّحْبَةِ⁶ ؟ قَالَ : لَا ، قَالَ : فَأَيْنَ دُفِنَ ؟

1 . كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 2 ص 586 ح 3195 ، كامل الزيارات : ص 84 ح 83 ، فرحة الغري : ص 99 .

2 . الْحَيْرَةُ : مَدِينَةٌ جَاهِلِيَّةٌ كَثِيرَةُ الْأَنْهَارِ ، وَهِيَ عَنِ الْكُوفَةِ عَلَى نَحْوِ فَرَسَخٍ ، وَكَانَتْ مَنَازِلَ آلِ النُّعْمَانِ بْنِ الْمُنْذَرِ (تَقْوِيمُ الْبُلْدَانِ : ص 299) .

3 . الرِّشَاءُ : الْحَبْلُ (لِسَانُ الْعَرَبِ : ج 14 ص 322) .

4 . الْكِنْبَارُ : حَبْلُ النَّارِجِيلِ ، وَهُوَ نَخِيلُ الْهِنْدِ تَتَّخِذُ مِنْ لَيْفِهِ حَبْلًا لِلْسَّفَنِ (لِسَانُ الْعَرَبِ : ج 5 ص 153) .

5 . فرحة الغري : ص 92 ، بحار الأنوار : ج 100 ص 235 ح 1 .

6 . رَحْبَةُ الْمَكَانِ - كَالْمَسْجِدِ وَالْدَارِ - : سَاحَتُهُ وَمَتَسَعِهِ ، وَالرُّحْبَةُ : مَحَلَّةٌ بِالْكُوفَةِ (تَاجُ الْعُرُوسِ : ج 2 ص 18) .

Ben de onunla birtlikte namaz kıldım. “Ey Resulullah’ın evladı! Bu kimin kabridir?” diye sordum. Buyurdu ki: Bu kabir, ceddin Ali b. Ebu Talib’in kabridir.¹

3029-Ferhatu’l-Gariy [Deveci Safvan’dan]: İmam Sadık’la (a.s) birlikte Medine’den yola çıktım ve Küfe’ye gitmek istiyordum. Hiye² şehrinin kapısından geçtiğimizde İmam şöyle buyurdu: ‘Ey Safvan!’ Ben, “Lebbeyk ey Resulullah’ın evladı!” dedim. Buyurdu: ‘Merkepleri Kaim bölgesine doğru hareket ettir ve yolu Gariy’e doğru ayır.’

Safvan diyor ki: Kaim-i Gariy bölgesine vardığımızda İmam yanında bulunan Hindistan cevizi lifinden yapılmış ince bir ipi çıkardı. Sonra da Kaim’den batıya doğru oldukça fazla adımlar atarak uzaklaştı. İpi sonuna kadar açtı ve durdu. Elini yere vurdu ve oradan bir avuç toprak alıp bir süre onu kokladı. Sonra ileri doğru yürümeye başladı ve bugünkü kabrin bulunduğu yerde durdu. Sonra mübarek elini toprağa vurdu; oradan bir avuç toprak aldı. Sonra öyle bir bağırdı ki dünyadan ayrıldığını zannettim. Ayıldığında şöyle buyurdu: ‘Allah’a yemin olsun ki burası Emirülmüminin’in (a.s) kabridir.’ Sonra çizgi çekti. Dedim ki: ‘Ey Resulullah’ın evladı! Resulullah Ehlibeytinin iyilerinin, onun kabrinin yerini açıklamalarına engel olan şey neydi?’ Buyurdu: ‘Mervan oğulları ve Haricilerin ona eziyet etmelerinden korkuluyordu.’³

3030-el-Kâfi [Deveci Safvan’dan]: Ben, Amir ve Abdullah b. Cuzae İmam Sadık’ın yanındaydık. Amir, İmam’a dedi ki: “Sana feda olayım! Halk, Emirülmüminin’in Ruhbe’de defnedilmiş olduğunu sanıyor (bu doğru mu)?” Buyurdu: “Hayır.” Amir, “Peki, nereye defnedildi?” diye sordu. İmam buyurdu ki:

1-Men La Yahzuruhu’l-Fakih, c.2, s.586, h.3195; Kamilu’z-Ziyarat, s.84, h.83; Ferhatu’l-Gariy, s.99.

2-Hiye, cahiliye dönemine ait ırmakları çok olan bir şehirdi; Küfe’ye yaklaşık bir fersah uzaklıktadır. Numan b. Munzir hanedanının konakları oradaydı (Takvimu’l-Buldan, s.299).

3-Ferhatu’l-Gariy, s.92; Biharul-Envar, c.100, s.235, h.1.

قال : إِنَّهُ لَمَّا مَاتَ احْتَمَلَهُ الْحَسَنُ (عليه السلام) فَأَتَى بِهِ ظَهَرَ الْكُوفَةِ قَرِيباً مِنَ النَّجَفِ يَسْرَةً عَنِ الْغُرَيِّ يَمْنَةً عَنِ الْحِيرَةِ ، فَدَفَنَهُ بَيْنَ ذُكُوتٍ¹ بِيض .

فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَهَبَتْ إِلَى الْمَوْضِعِ فَتَوَهَّيْتُ مَوْضِعاً مِنْهُ ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ لِي : أَصَبْتَ رَحِمَكَ اللَّهُ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ -² .

3031 . الكافي عن عبد الله بن سنان : أَتَانِي عُمَرُ بْنُ يَزِيدَ فَقَالَ لِي : إِرْكَبْ ، فَرَكِبْتُ مَعَهُ ، فَمَضَيْنَا حَتَّى أَتَيْنَا مَنْزِلَ خَفَصِ الْكُنَاسِيِّ ، فَاسْتَخَرَجْتُهُ فَرَكِبَ مَعَنَا ، ثُمَّ مَضَيْنَا حَتَّى أَتَيْنَا الْغُرَيَّ فَانْتَهَيْنَا إِلَى قَبْرِ ، فَقَالَ : إِنِزِلُوا هَذَا قَبْرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَقُلْنَا مِنْ أَيْنَ عَلِمْتَ ؟ فَقَالَ : أَتَيْتُهُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) حَيْثُ كَانَ بِالْحِيرَةِ غَيْرَ مَرَّةٍ ، وَخَبَّرَنِي أَنَّهُ قَبْرُهُ³ .

3032 . الإرشاد : تَوَلَّى عُسْلَهُ وَتَكْفِينَهُ ابْنَاهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ (عليهما السلام) بِأَمْرِهِ ، وَحَمَلَاهُ إِلَى الْغُرَيِّ مِنَ نَجَفِ الْكُوفَةِ ، فَدَفَنَاهُ هُنَاكَ وَعَقِيَا مَوْضِعَ قَبْرِهِ بِوَصِيَّةٍ كَانَتْ مِنْهُ إِلَيْهِمَا فِي ذَلِكَ ؛ لِأَنَّ كَانَ يُعَلِّمُهُ (عليه السلام) مِنْ دَوْلَةِ بَنِي أُمَيَّةٍ مِنْ بَعْدِهِ ، وَاعْتِقَادِهِمْ فِي عِدَاوَتِهِ ، وَمَا يَنْتَهَوْنَ إِلَيْهِ بِسُوءِ التَّيَاتِ فِيهِ مِنْ قَبِيحِ الْفِعَالِ وَالْمَقَالِ بِمَا تَمَكَّنُوا مِنْ ذَلِكَ ، فَلَمْ يَزَلْ قَبْرُهُ (عليه السلام) مُخْفِي حَتَّى دَلَّ عَلَيْهِ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (عليهما السلام) فِي الدَّوْلَةِ الْعَبَّاسِيَّةِ ، وَزَارَهُ عِنْدَ وُرُودِهِ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ [المنصور] - وَهُوَ بِالْحِيرَةِ - فَعَرَفْتُهُ الشَّيْعَةَ وَاسْتَأْنَفُوا إِذْ ذَاكَ زِيَارَتَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَعَلَى ذُرِّيَّتِهِ الطَّاهِرِينَ ، وَكَانَ سِتْنُهُ (عليه السلام) يَوْمَ وَفَاتِهِ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ سَنَةً⁴ .

1 . في المصدر : «زكوات» ، والصحيح ما أثبتناه كما في نسخة مرآة العقول .

قال المجلسي (قدس سره) : كذا في أكثر نسخ الحديث ، ولعله أراد التلال الصغيرة التي كانت محيطة بقبره صلوات الله عليه ، شبهها - لضيقها وتوقدها عند شروق الشمس عليها ، لاشتغالها على الوصيات البيض والدراري - بالجمرة الملتهبة ، إذ الذكوة هي الجمرة الملتهبة كما ذكره اللغويون (مرآة العقول : ج 5 ص 305) .

2 . الكافي : ج 1 ص 456 ح 5 ، كامل الزيارات : ص 81 ح 77 ، فرحة الغري : ص 62 وفيه «خزاعة» بدل «جذاعة» .

3 . الكافي : ج 1 ص 456 ح 6 ، كامل الزيارات : ص 82 ح 79 ، فرحة الغري : ص 63 .

4 . الإرشاد : ج 1 ص 10 ، إعلام الوري : ج 1 ص 312 نحوه إلى «بالحيرة» .

Vefat edince Hasan (a.s) cenazesini kaldırıp Küfe sırtına, Necef'e yakın Gariy'in solunda ve Hıyre'nin sağında bir yere götürdü; beyaz tepelerin arasında onu toprağa verdi.

Sonraları o bölgeye gittim ve oradan bir yeri (kabir) sandım. Sonra İmam'ın yanına gittim ve bunu kendisine bildirdim. Bana üç defa şöyle buyurdu: Allah sana rahmet etsin, isabet etmişsin.¹

3031-el-Kâfi [Abdullah b. Sinan'dan]: Ömer b. Yezid yanıma geldi ve bana, "Bin!" dedi. Ben de onunla birlikte merkebe bindim, yola çıktık ve Hafs b. Künasi'nin evine vardık. Kendisini çağırdım ve o da merkebine binip bizimle hareket etti. Yola devam ettik ve Gariy'e vardık. Sonra bir kabrin yanına geldiğimizde "İnin, bu, Emirülmüminin'in (a.s) kabridir" dedi. "Nereden biliyorsun?" diye sordüğümüzda dedi ki: "Hıyre'de bulunduğu sırada Ebu Abdullah (İmam Sadık)'la (a.s) birkaç kez buraya gelmişim ve bunu bana, o söylemişti.²

3032-el-İrşad: İmam'ın kendi emriyle gusül ve kefenlenmesi işini oğlu Hasan ile Hüseyin üstlendi. Onu Küfe'de Necef'in Gariy bölgesine götürdüler ve oraya defnettiler. Kendisinin o ikisine vasiyetinin gereğini yaparak kabrinin yerini yok ettiler. Zira İmam, kendisinden sonra Ümeyye oğullarının devleti ele geçireceklerini, ona duydukları düşmanca inançlarını ve kötü niyetlerini ellerinden geldiği ölçüde çirkin sözle ve eylemle gerçekleştireceklerini biliyordu. Bu yüzden kabri [Abbasi hükümeti zamanında] Cafer b. Muhammed Sadık (a.s) tarafından gösterilinceye kadar hep gizli kaldı. İmam Sadık (a.s) Hıyre'de bulunan Ebu Cafer Mensur'un yanına geldiğinde bu kabri ziyaret etti. Böylece Şia, bu kabri tanıdı; o günden sonra da takipçileri hep İmam'ın kabrini ziyaret etmeye başladılar. Allah'ın selamı ona ve pak soyuna olsun. İmam (a.s) vefat ettiğinde altmış üç yaşındaydı.³

1-el-Kâfi, c.1, s.456, h.5; Kamilu'z-Ziyarat, s.81, h.77; Ferhatu'l-Gariy, s.62, bu kaynakta "Cuzae" yerine "Huzae" ifadesi yer almıştır.

2-el-Kâfi, c.1, s.456, h.6; Kamilu'z-Ziyarat, s.82, h.79; Ferhatu'l-Gariy, s.63.

3-el-İrşad, c.1, s.10;

3033 . الإرشاد عن عبد الله بن حازم : خَرَجْنَا يَوْمًا مَعَ الرَّشِيدِ مِنَ الْكُوفَةِ نَتَصَيِّدُ ، فَصَرْنَا إِلَى نَاحِيَةِ الْغُرَيِّينَ وَالثَّوِيَّةِ¹ ، فَرَأَيْنَا ظِبَاءً فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهَا الصُّقُورَ وَالْكَلابَ ، فَجَاوَلَتْهَا سَاعَةً ثُمَّ لَجَأَتِ الظُّبَاءُ إِلَى أُمَّةٍ² فَسَقَطَتْ عَلَيْهَا فَسَقَطَتِ الصُّقُورُ نَاحِيَةً وَرَجَعَتِ الْكَلابُ ، فَعَجِبَ الرَّشِيدُ مِنْ ذَلِكَ ، ثُمَّ إِنَّ الظُّبَاءَ هَبَطَتْ مِنَ الْأُمَّةِ فَهَطَبَتِ الصُّقُورُ وَالْكَلابُ ، فَرَجَعَتِ الظُّبَاءُ إِلَى الْأُمَّةِ فَتَرَا جَعَتِ عَنْهَا الْكَلابُ وَالصُّقُورُ ، فَفَعَلَتْ ذَلِكَ ثَلَاثًا ، فَقَالَ الرَّشِيدُ : أُرْكُضُوا ؛ فَمَنْ لَقِيْتُمُوهُ فَأَتُونِي بِهِ ، فَأَتَيْنَاهُ بِشَيْخٍ مِنْ بَنِي أَسَدَ ، فَقَالَ لَهُ هَارُونُ : أَخْبَرَنِي مَا هَذِهِ الْأُمَّةُ ؟ قَالَ : إِنْ جَعَلْتَ لِي الْأَمَانَ أَخْبَرْتُكَ . قَالَ : لَكَ عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ أَنْ لَا أَهْيِجُكَ وَلَا أُؤْذِيكَ .

قَالَ : حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِي أَنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : إِنَّ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ قَبْرَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، جَعَلَهُ اللَّهُ حَرَمًا لَا يَأْوِي إِلَيْهِ شَيْءٌ إِلَّا أَمِنَ . فَنَزَلَ هَارُونُ فَدَعَا بِهَاءٍ وَتَوَضَّأَ وَصَلَّى عِنْدَ الْأُمَّةِ وَتَمَرَّعَ عَلَيْهَا وَجَعَلَ يَبْكِي ، ثُمَّ انْصَرَفْنَا³ .

بحث حول موضع قبر الإمام

قال العلامة المجلسي (قدس سره) : اعلم أنه كان في بعض الأزمان بين المخالفين اختلاف في موضع قبره الشريف (عليه السلام) ؛ فذهب جماعة من المخالفين إلى أنه دُفِنَ فِي رَحْبَةِ مَسْجِدِ الْكُوفَةِ ، وَقِيلَ : إِنَّهُ دُفِنَ فِي قَصْرِ الْإِمَارَةِ ، وَقِيلَ : إِنَّهُ أَخْرَجَهُ مَعَهُ الْحَسَنُ (عليه السلام) وَحَمَلَهُ مَعَهُ إِلَى الْمَدِينَةِ وَدَفَنَهُ بِالْبُقْعِ

1 . الثَّوِيَّةُ : مَوْضِعٌ قَرِيبٌ مِنَ الْكُوفَةِ ، وَقِيلَ بِالْكُوفَةِ (معجم البلدان : ج 2 ص 87) .

2 . الْأُمَّةُ : الرَّابِيعَةُ ؛ وَهِيَ مَا ارْتَفَعَ مِنَ الْأَرْضِ (النهاية : ج 1 ص 59 وج 2 ص 192) .

3 . الإرشاد : ج 1 ص 26 ، إرشاد القلوب : ص 435 ، فرحة الغري : ص 119 كلاهما عن عبد الله بن حازم ، الخرائج والجرائح : ج 1 ص 234 ح 78 كلُّها نحوه ، بحار الأنوار : ج 42 ص 224 ح 33 .

3033-el-İrşad [Abdullah b. Hazım'dan]: Birgün [Harun] Reşid'le birlikte avlanmak için Küfe'den yola çıktık; Gariyyeyn ve Seviyye'ye¹ vardığımızda ceylanlar gördük. Tazıları ve şahinleri onların üzerine salıverdük. Bir süre dönüp durdular. Sonra ceylanlar tepelere sığındılar ve kendilerini oraya attılar. Bunun üzerine şahinler bir tarafa indiler, tazılar da geri döndüler. [Harun] Reşid buna çok şaşırdı. Sonra ceylanlar tepelerden aşağı indiler. Bunun üzerine şahinler ve tazılar da aşağı indiler. Sonra ceylanlar yine tepelere geri döndüler; tazılar ve şahinler de onların peşini bırakıp geri döndüler. Bu sahne üç defa tekrarlandı. Reşid dedi ki: "Koşun ve orada kimi bulursanız bana getirin!" Sonra Benî Esed kabilesinden ihtiyar bir adamı onun yanına getirdik. Harun ona "Bu tepelerde ne var?" diye sorduğunda ihtiyar adam, "Eğer bana can güvenliği verirsen sana söylerim" dedi. Harun, "Allah'a ahd-ü peymanda bulunuyorum ki sana dalaşmayacağım ve eziyet etmeyeceğim" dedi.

Adam dedi ki: Babam, bana, kendi babalarının şöyle söylediklerini rivayet etti: Şu tepelerde Ali b. Ebu Talib'in (a.s) kabri vardır. Allah orayı harem kılmıştır; hiçbir şey oraya sığınmamıştır ki güvende olmasın.

Bunun üzerine Harun bineğinden indi. Su istedi ve abdest alıp tapelelerin yanında namaz kıldı. Kendisini o toprakların üzerine atıp ağlamaya başladı. Daha sonra geri döndü.²

İmam'ın Kabrinin Yeri Hakkında Bir Araştırma

Allame Meclisi der ki: Zaman zaman muhalifler arasında İmam'ın (a.s) kabri-i şerifinin yeri hakkında ihtilaf olmuştur. Muhaliflerden bazılarına göre İmam, Küfe mescidinin avlusuna defnedilmiştir. Hükümet sarayına defnedildiği söylenmiştir. İmam Hasan'ın (a.s) onu götürüp Medine'de Baki mezarlığına defnettiği de söylenmiştir. Bazı Şia cahilleri de Kereh'te bulunan bir kabri onun türbesi sanarak ziyaret ediyorlar.

1 -Seviyye, Küfe yakınlarında bir yerdir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.87).

2-el-İrşad, c.1, s.26; *İrşadu'l-Kulub*, s.435; *Ferhatu'l-Gariy*, s.119, her ikisi de Abdullah b. Hazım'den; *el-Heraic ve'l-Ceraih*, c.1, s.234, h.78; *Biharu'l-Envar*, c.42, s.224, h.33.

وكان بعض جملة الشيعة يزورونه بمشهد في الكرخ ، وقد أجمعت الشيعة على أنه (عليه السلام) مدفون بالغري في الموضع المعروف عند الخاصّ والعامّ ، وهو عندهم من المتواترات ، روه خلفاً عن سلف إلى أئمة الدين صلوات الله عليهم أجمعين ، وكان السبب في هذا الاختلاف إخفاء قبره (عليه السلام) خوفاً من الخوارج والمنافقين ، وكان لا يعرف ذلك إلا خاصّ الخاصّ من الشيعة ، إلى أن ورد الصادق (عليه السلام) الحيرة في زمن السفاح فأظهره لشييعته ، ومن هذا اليوم إلى الآن يزوره كافة الشيعة في هذا المكان ، وقد كتب عبد الكريم بن أحمد ابن طاووس كتاباً في تعيين موضع قبره (عليه السلام) وردّ أقوال المخالفين وسمّاه فرحة الغري ، وذكر فيه أخباراً متواترة فرقناها على الأبواب .

وقال عبد الحميد بن أبي الحديد في شرح نهج البلاغة¹ : قال أبو الفرج الأصفهاني : حدّثني أحمد بن عيسى ، عن الحسين بن نصر ، عن زيد بن المعدّل ، عن يحيى بن شعيب ، عن أبي مخنف ، عن فضل بن جريح ، عن الأسود الكندي والأجلح قالا : توفيّ عليّ (عليه السلام) وهو ابن أربع وستين سنة في عام أربعين من الهجرة ليلة الأحد لإحدى وعشرين ليلة مضت في شهر رمضان ، وولي غسله ابنه الحسن (عليه السلام) وعبد الله بن العباس ، وكفن في ثلاثة أثواب ليس فيها قيص ، وصلى عليه ابنه الحسن ، فكبر عليه خمس تكبيرات ، ودفن في الرحبة ممّا يلي أبواب كندة عند صلاة الصبح ، هذه رواية أبي مخنف .

قال أبو الفرج : وحدّثني أحمد بن سعيد عن يحيى بن الحسن العلوي ، عن يعقوب بن يزيد ، عن ابن أبي عمير ، عن الحسن بن عليّ الخلال ، عن جدّه قال : قلت للحسين بن عليّ (عليهما السلام) : أين دفنتم أمير المؤمنين (عليه السلام) ؟ قال : خرجنا به ليلاً من منزله حتى مررنا به على منزل الأشعث حتى خرجنا به إلى الظّهر بجنب الغريّ ، قلت : وهذه الرواية هي الحق ، وعليها العمل

1 . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 122 .

Hâlbuki Şia, İmam'ın özel ve genel nezdinde bilinen Gariy'deki yere defnolunduğu konusunda ittifak etmiştir. Bu, din önderlerinin (Allah'ın selamı hepsine olsun) nesilden nesle hep naklettikleri mütevatir hadislerdendir. Söz konusu ihtilaf ise Hariciler ve münafıkların korkusundan İmam'ın kabrinin gizli tutulması sebebiyle oluşmuştur. Kabrin yerini ancak çok özel Şiiler biliyordu. İmam Sadık (a.s) Seffah döneminde Hıyre'ye girinceye kadar durum böyleydi; sonra kabrin yerini Şiilerine gösterdi. O günden bu güne tüm Şiiler bu mekânı ziyaret etmektedirler. Abdülkerim b. Ahmet b. Tavus İmam Ali'nin (a.s) kabrinin yerini belirleme hususunda "Ferhatu'l-Gariy" isminde bir kitap yazmış; muhaliflerin görüşlerini reddetmiş ve bu kitapta mütevatir hadisleri getirmiştir. Biz bu hadisleri kitabımızın çeşitli bölümlerinde yer verdik.

Abdulhamid b. Ebu'l-Hadid, Şerh-i Nehcü'l-Belaga kitabında¹ diyor ki: Ebu'l-Ferec İsfahani dedi ki: Ahmed b. İsa, Hüseyin b. Nasr'dan, Zeyd b. Muaddel'den, Yahya b. Şuayb'den, Ebu Mihnef'ten, Fazl b. Cerih'ten, Esved Kindi ve Ecleh'ten bana rivayet etti ki o ikisi dediler ki: Ali (a.s) Hicri kırk yılında altmış dört yaşında iken Ramazan ayının yirmi biri, Pazar gecesi vefat etti. Oğlu Hasan ve Abbas oğlu Abdullah ona gusül verdiler. Üç parça elbiseyle kefenlendi ki bunların içinde gömlek yoktu. Oğlu Hasan ona (cenaze) namazı kıldı ve üzerinde beş tekbir getirdi. Onu, Kinde kabilesinin sabah namazına girdikleri kapı tarafında bulunan avluya defnetti. Bu, Ebu Mihnef'in rivayetidir.

Ebu'l-Ferec İsfahani diyor ki: Ahmed b. Said, Yahya b. Hasan Alevi'den, Yakub b. Yezid'den, İbn-i Ebu Umeyr'den, Hasan b. Ali Hallal'dan, dedesinden bana rivayet etti ve dedi ki: Ali oğlu Hüseyin'e (a.s), "Emirülmüminin'i (a.s) nereye defnettiniz?" diye sorduğumda şöyle buyurdu: "Geceleyin onu evinden çıkardık, Eş'as'ın evini geçtikten sonra onu Gariy yönündeki sırta çıkardık." Diyorum ki: Bu rivayet hakkın ta kendisidir ve ona da amel edilmiştir.

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.122.

وقد قلنا فيما تقدّم أن أبناء الناس أعرف بقبور آبائهم من غيرهم من الأجانب ، وهذا القبر الذي بالغريّ هو الذي كان بنو عليّ يزورونه قديماً وحديثاً ويقولون : هذا قبر أبينا ، لا يشكّ أحد في ذلك من الشيعة ولا من غيرهم ، أعني بني عليّ من ظهر الحسن والحسين وغيرهما من سلالة المتقدمين منهم والمتأخرين ما زاروا ولا وقفوا إلا على هذا القبر بعينه . وقد روى أبو الفرج عليّ بن عبد الرحمن الجوزي عن أبي الغنائم قال : مات بالكوفة ثلاثمائة صحابي ، ليس قبر أحد منهم معروفاً إلا قبر أمير المؤمنين (عليه السلام) ، وهو القبر الذي تزوره الناس الآن ، جاء جعفر بن محمد وأبوه محمد بن عليّ بن الحسين (عليهم السلام) فزاراه ولم يكن إذ ذاك قبر ظاهر ، وإتيا كان به شيوخ¹ أيضاً ، حتى جاء محمد بن زيد الداعي صاحب الديلم فأظهر القبة² .

1 . من الأشجار الشَّيْخُ ؛ وهي شجرة يقال لها : شجرة الشيوخ (لسان العرب : ج 3 ص 32) .

2 . بحار الأنوار : ج 42 ص 337 .

Daha önce de değindiğimiz gibi çocuklar, kendi babalarının kabirlerini yabancılardan daha iyi bilirler. Gariy’de bulunan kabir, Ali oğullarının önceden de sonradan da hep ziyaret ettikleri ve “Bu, babamızın kabridir” dedikleri mekân olmuştur. Bunda ne Şia’dan ne de başkalarından biri şüphe etmiştir. Demek istiyorum ki: Ali’nin (a.s) Hasan (a.s) ile Hüseyin (a.s) ve diğer evlatlarının soyundan gelen önceki ve sonraki oğulları ancak bizzat bu kabir üzerinde durdular ve sadece onu ziyaret ettiler. Ebu’l-Ferec Ali b. Abdurrahman Cavzi, Ebu’l-Ganaim’den şöyle rivayet etti: Küfe’de üç yüz sahabe vefat etti. Onlardan hiçbirinin kabri bilinmemektedir; sadece Emirülmüminin’in (a.s) kabri bilinmektedir ki o, bugün halkın ziyaret etmekte olduğu yerdir. İmam Cafer Sadık (a.s), babası Ali oğlu Muhammed’le (a.s) birlikte orayı ziyaret ettikleri zaman kabir aşikâr değildi. Onun etrafında kocamış ağaçlar vardı. Deylem hâkimi Muhammed b. Zeyd Daiy gelip kabir üzerindeki kubbeyi açığa çıkardı.¹

1-Biharü'l-Envar, c.42, s.337.

الفصل السابع زيارة الإمام

1 / 7

ثواب زيارته

3034 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : مَنْ زَارَ عَلِيًّا بَعْدَ وَفَاتِهِ فَلَهُ الْجَنَّةُ¹ .

3035 . الإمام الصادق (عليه السلام) : بَيْنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) فِي حِجْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِذْ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ : يَا أَبَه ، مَا لِمَنْ زَارَكَ بَعْدَ مَوْتِكَ ؟ فَقَالَ : يَا بُنَيَّ ، مَنْ أَتَانِي زَائِرًا بَعْدَ مَوْتِي فَلَهُ الْجَنَّةُ ، وَمَنْ أَتَى أَبَاكَ زَائِرًا بَعْدَ مَوْتِهِ فَلَهُ الْجَنَّةُ ، وَمَنْ أَتَى أَخَاكَ زَائِرًا بَعْدَ مَوْتِهِ فَلَهُ الْجَنَّةُ ، وَمَنْ أَتَاكَ زَائِرًا بَعْدَ مَوْتِكَ فَلَهُ الْجَنَّةُ² .

3036 . كامل الزيارات : قَالَ الْحَسَنُ (عليه السلام) لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : يَا أَبَتِ مَا جَزَاءُ مَنْ زَارَكَ ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : بُنَيَّ مَنْ زَارَنِي حَيًّا أَوْ مَيِّتًا ، أَوْ زَارَ أَبَاكَ ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ أَزُورَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَخْلَصَهُ مِنْ ذُنُوبِهِ³ .

1 . المقنعة : ص 462 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 40 كلاهما عن الإمام الصادق عن آبائهم (عليهم السلام) ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 317 ، عوالي اللآلي : ج 1 ص 305 ح 6 من دون إسناد إلى المعصوم نحوه .

2 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 20 ح 44 ، المزار للمفيد : ص 180 كلاهما عن عبد الله بن سنان ، روضة الواعظين : ص 186 ، جامع الأخبار : ص 75 ح 99 كلاهما عن الإمام الصادق عن آبائهم (عليهم السلام) .

3 . كامل الزيارات : ص 91 ح 92 عن المعلى بن أبي شهاب عن الإمام الصادق (عليه السلام) ، الأمالي للصدوق : ف

ص 114 ح 94 ، بشارة المصطفى : ص 245 كلاهما عن العلاء بن المسيب عن الإمام الصادق عن آبائهم (عليهم السلام) وفيهما «من زارني أو زار أباك أو زارك أو زار أخاك كان حقاً علي أن أزوره . . .» بدل «من زارني . . .» .

Yedinci Fasıl

İmam'ın Ziyareti

1/7

ZİYARETİNİN SEVABI

3034-Resulullah (s.a.a): Her kim Ali'yi vefatından sonra ziyaret ederse cennet onundur.¹

3035-İmam Sadık'tan (a.s): Hasan b. Ali (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) kucağında iken başını kaldırdı ve “Baba, ölümünden sonra seni ziyaret eden için ne (gibi bir mükâfat) vardır?” diye sordu. Peygamber şöyle buyurdu: Yavrum, her kim ölümünden sonra beni ziyaret için gelirse ona cennet vardır; her kim ölümünden sonra babanı ziyaret için gelirse ona cennet vardır; her kim ölümünden sonra kardeşini ziyaret için gelirse ona cennet vardır ve her kim ölümünden sonra seni ziyaret için gelirse ona cennet vardır.²

3036-Kamilu'z-Ziyarat: İmam Hasan (a.s), Resulullah'a (s.a.a) dedi ki: Babacığım, seni ziyaret edenin mükâfatı nedir? Resulullah (s.a.a) buyurdu: Oğlum, her kim beni hayatta veya ölümünden sonra ziyaret ederse veya babanı ziyaret ederse benim de kıyamet günü onu ziyaret edip günahlarından kurtarmam Yüce Allah'a hak olur.³

1-*el-Muknia*, s.462; *Hasaisu'l-Eimme*, s.40, her ikisi de İmam Sadık'tan, babalarından (hepsine selam olsun); *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.317; *Evalii'l-Leali*, c.1, s.305, h.6, Masum İmama isnat etmeksizin.

2-*Tehzibu'l-Ahkam*, c.6, s.20, h.44; *el-Mezar*, Müfid, s.180, her ikisi de Abdullah b. Sinan'dan; *Ravzatu'l-Vaizin*, s.186; *Camiu'l-Ahbar*, s.75, h.99, her ikisi de İmam Sadık'tan, o da babalarından (hepsine selam olsun).

3-*Kamilu'z-Ziyarat*, s.91, h.92, Mualla b.Ebu Şihab'dan, İmam Sadık'tan (a.s); *el-Emali*, Saduk, s.114, h.94; *Bişaretu'l-Mustafa*, s.245, Ala b. Museyyib'den, İmam Sadık'tan (a.s), O da babalarından (a.s), son iki kaynakta “Her kim beni ziyaret ederse veya babanı ziyaret ederse ya da seni ziyaret ederse veyahut kardeşini ziyaret ederse....” İfadesi yer almıştır.

3037 . الإمام الصادق(عليه السلام): أتى أعرابي إلى رسول الله(صلى الله عليه وآله) فقال: يا رسول الله، إن منزلي ناء عن منزلك، وإني أشتاقك وأشتاق إلى زيارتك، وأقدم فلا أجذك وأجد علي بن أبي طالب(عليه السلام)، فيؤنسني بحديثه ومواعظه، وأرجع وأنا متأتف على رؤيتك.

فقال(عليه السلام): من زار علياً(عليه السلام) فقد زارني، ومن أحبه فقد أحبني، ومن أبغضه فقد أبغضني، أبلغ قومك هذا عتي، ومن أتاه زائراً فقد أتاني وأنا المجازي له يوم القيامة، وجبرئيل، وصالح المؤمنين¹.

3038 . الكافي عن يونس بن أبي وهب القصري: دخلت المدينة فأتيت أبا عبد الله(عليه السلام)، فقلت: جعلت فداك، أتيتك ولم أزر أمير المؤمنين(عليه السلام)، قال: ينس ما صنعت لولا أنك من شيعتنا ما نظرت إليك، ألا تزور من يزوره الله مع الملائكة، يزوره الأنبياء، يزوره المؤمنون؟ قلت: جعلت فداك، ما علمت ذلك. قال: أعلم أن أمير المؤمنين(عليه السلام)، أفضل من الأئمة كلهم، وله ثواب أعمالهم، وعلى قدر أعمالهم فضّلوا².

3039 . الإمام الصادق(عليه السلام): من ترك زيارة أمير المؤمنين(عليه السلام) لم ينظر الله إليه، ألا تزور من تزوره الملائكة والنبيون(عليهم السلام)؟ إن أمير المؤمنين(عليه السلام) أفضل من كل الأئمة

1 . المزار الكبير : ص38 ح13 عن إسحاق بن عمار ، بحار الأنوار : ج100 ص262 ح17 .

2 . الكافي : ج4 ص580 ح3 ، كامل الزيارات : ص89 ح90 عن أبي وهب البصري ، تهذيب الأحكام : ج6 ص20 ح45 وفيهما «قبر أمير المؤمنين» بدل «أمير المؤمنين» ، فرحة الغري : ص74 كلاهما عن أبي وهب القصري .

3037-İmam Sadık (a.s): Bir bedevi Resulullah'ın (s.a.a) yanına varıp dedi ki: Ey Allah'ın Resulü! Evim senin evine uzaktır; gönlüm seni arzuluyor ve ziyaretine nail olmak arzusuyla geliyorum, ancak seni bulamıyorum; Ali b. Ebu Talib'i (a.s) görüyorum. O, sözü ve nasihatleri ile bana yoldaşlık ediyor; sonra ben geri dönüyorum ve seni göremediğim için hayıflanıyorum.

Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: Her kim Ali'yi ziyaret ederse beni ziyaret etmiştir; her kim onu severse beni sevmiştir ve her kim ona düşmanlık ederse bana düşmanlık etmiştir. Bunu benden taraf kavmine duyur. Her kim onu ziyarete gelirse bana gelmiştir; kıyamet günü de ben, Cebrail ve müminlerin salihî onun mükâfatını verecektir.¹

3038-el-Kâfi [Yunus b. Ebu Vahab Kasri'den]: Medine'ye vardığımda Ebu Abdullah (İmam Sadık)'ın (a.s) yanına gittim ve dedim ki: 'Sana feda olayım, yanına geldim ve Emirülmüminin'i (a.s) ziyaret etmedim.' İmam buyurdu: 'Ne kötü yapmışsın; eğer bizim Şiamızdan olmasaydın sana bakmazdım. Acaba Allah'ın meleklerle ziyaret ettiği,² peygamberlerin ve müminlerin ziyaret ettiği birini ziyaret etmez misin?' Dedim ki: 'Sana feda olayım, bunu bilmiyordum.' Buyurdu: Şunu iyi bil ki Emirülmüminin imamların hepsinden üstündür ve onların amellerinin sevabına sahiptir, onlar amelleri ölçüsünde faziletli kılınmışlardır.³

3039-İmam Sadık (a.s): Her kim Emirülmüminin'in (a.s) ziyaretini terk ederse Allah ona nazar etmez. Neden meleklerin ve peygamberlerin ziyaret ettiği birini ziyaret etmezsiniz? Hiç şüphesiz Emirülmüminin (a.s) bütün imamlardan üstündür ve hepsinin amellerinin sevabı gibi bir sevaba sahiptir;

1-el-Mezaru'l-Kebir, s.38, h.13, İshak b. Ammar'dan; Biharul-Envar, c.100, s.262, h.17.

2-Allah'ın ziyaretinden maksat İmam'a yönelik kesintisiz feyiz ve inayetini sunmasıdır. (Çev.)

3-el-Kâfi, c.4, s.580, h.3; Kamilu'z-Ziyarat, s.89, h.90, Ebu Vahab Basri'den; Tehzibu'l-Ahkam, c.6, s.20, h.45, bu kaynakta "Emirülmüminin'i (a.s) ziyaret etmedim" yerine "Emirülmüminin'in (a.s) kabrini ziyaret etmedim" ifadesi yer almıştır; Ferhatu'l-Gariy, s.74, her ikisi de Vahab Kasri'den.

وله مثل ثواب أعمالهم ، وعلى قدر أعمالهم فضّلوا¹ .

3040 . تهذيب الأحكام عن أبي عامر الساجي : أتيت أبا عبد الله جعفر بن محمد (عليهما السلام) فقلت له : يابن رسول الله ، ما لمن زار قبره - يعني أمير المؤمنين - وعمر شريحه ؟

قال : يا أبا عامر ، حدثني أبي عن أبيه عن جدّه الحسين بن عليّ عن عليّ (عليهم السلام) أنّ النّبيّ (صلى الله عليه وآله) قال له : والله لتقتلن بأرض العراق ، وتدفن بها . قلت : يا رسول الله ، ما لمن زار قبرنا وعمرها وتعاهدنا ؟ فقال لي :

يا أبا الحسن ! إنّ الله جعل قبرك وقبر وليك بقاعاً من بقاع الجنّة وعرصه من عرصاتها ، وإنّ الله جعل قلوب نجباء من خلقه وصفوته من عباده تحنّ إليكم وتحمل المذلة والأذى فيكم ، فيعمّرون قبوركم ويكثرّون زيارتها تقرباً منهم إلى الله مودّة منهم لرسوله ، أولئك يا عليّ المخصوصون بشفاعتي والواردون حوضي ، وهم زوّاري عداً في الجنّة .

يا عليّ ! من عمّر قبوركم وتعاهدنا فكأنّا أعان سليمان بن داود على بناء بيت المقدس ، ومن زار قبوركم عدل ذلك له ثواب سبعين حجّة بعد حجّة الإسلام ، وخرج من ذنوبه حتّى يرجع من زيارتكم كيوم ولدت أمّه ، فابشروا وبشّر أوليائكم ومحبّتيك من التّعيم وقرّة العين بها لا عين رأت ولا أذن سمعت ولا خطر على قلب بشر .

ولكنّ حثالة من التّاس يعيرون زوّار قبوركم بزيارتكم كما تُعير الزّانية بزيارتها ، أولئك شرار أمتي ، لا نالهم شفاعتي ، ولا يردون حوضي² .

1 . المقنعة : ص 462 ، خصائص الأنمّة (عليهم السلام) : ص 40 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 317 وفيه إلى «والنبيون» .

2 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 22 ح 50 ، فرحة الغري : ص 77 عن أبي عامر التّنباني ، المزار للمفيد : ص 228 ح 12 نحوه وفيه «هم زوّاري وحبراني» بدل «هم زوّاري» .

imamlar amelleri ölçüsünde fazilete sahiptirler.¹

3040-Tehzibu'l-Ahkâm [Ebu Amir Saci'den]: Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed'in (a.s) yanına varıp dedim ki: Ey Resulullah'ın oğlu! Onun (Emirülmüminin'in) kabrini ziyaret eden ve türbesini onaran birine nasıl bir mükâfat vardır?

Buyurdu ki: Ey Ebu Amir! Babam bana babasından, o da dedesi Hüseyin'den ve o da babası Ali'den (a.s) şöyle rivayet etti: Peygamber (s.a.a) bana, "Allah'a andolsun ki sen Irak'ta öldürüleceksin ve oraya gömüleceksin" buyurdu. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Bizim kabirlerimizi ziyaret edip onaran ve onlara karşı sorumluluk üstlenen birine nasıl bir mükâfat vardır?' Bana şöyle buyurdu: Ey Ebu'l-Hasan! Allah, senin kabrini ve evlatlarının kabirlerini cennetten bir parça ve cennet mekanlarından birer mekan kıldı. Allah, yarattıklarından tertemiz kalpleri ve seçkin kullarını sizin özleminizi çeken ve sizin yolunuzda her türlü zillet ve eziyete tahammül eden kılmıştır; kabirlerinizi onarırlar ve çokça ziyarete gelirler. Böylece Allah'a yaklaşmak ve Resulüne sevgi göstermek isterler. Ey Ali, onlar benim şefaataime özeldirler, havuzuma girerler ve yarın cennette benim ziyaretçilerimdirler.

Ey Ali! Kim sizin kabirlerinizi onarır ve onlara karşı sorumluluk alırsa Beytü'l-Mukaddes'in yapımında Süleyman b. Davud'a yardım etmiş gibi olur. Kim sizin kabirlerinizi ziyaret ederse bu, onun için İslam'ın farz kıldığı hacdan sonra yetmiş hac sevabına eşdeğerdir; sizin ziyaretinizden döndüğünde annesi onu doğurduğu günkü gibi günahlarından çıkmış olur. O halde müjde olsun sana; dostlarını ve seni sevenleri hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbinden geçmemiş bir nimet ve göz aydınlığı ile müjdele.

Ancak halkın arasından bazı işe yaramaz kimseler, zina eden bir kadını zinasından dolayı kınadıkları gibi sizin kabirlerinizi ziyaret edenleri de kınayıp serzeniş ederler. Onlar, ümmetimin en kötüleridir. Şefaetim onlara ulaşmaz ve havuzuma girmeyeceklerdir.²

1-el-Muknia, s.462; Hasaisu'l-Eimme, s.40; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.317, bu kaynakta "...neden peygamberlerin ziyaret ettiği birini ziyaret etmezsiniz?" cümlesine kadar olan bölüm.

2-Tehzibu'l-Ahkam, c.6, s.22, h.50; Ferhatu'l-Gariy, s.77, Ebu Amir Tebani'den; el-Mezar, Müfid, s.228, h.12, bu kaynakta "benim ziyaretçilerimdirler" yerine "benim ziyaretçilerim ve komşularımdır" ifadesi yer almıştır.

3041 . تهذيب الأحكام عن جعفر بن محمد بن مالك عن رجاله يرفعه : كُنْتُ عِنْدَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ (عليهما السلام) وَقَدْ ذَكَرَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَقَالَ ابْنُ مَارِدٍ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) : مَا لِمَنْ زَارَ جَدَّكَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ؟ فَقَالَ : يَابْنَ مَارِدَ ، مَنْ زَارَ جَدِّي عَارِفًا بِحَقِّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَجَّةً مَقْبُولَةً وَعُمْرَةً مَبْرُورَةً ، وَاللَّهُ يَابْنَ مَارِدَ مَا يُطْعِمُ اللَّهُ النَّارَ قَدَمًا اغْبَرَّتْ فِي زِيَارَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَا شِئًا كَانَ أَوْ رَاكِبًا ، يَابْنَ مَارِدَ ! أَكْثَبُ هَذَا الْحَدِيثَ بِإِثَابِ الدَّهَبِ¹ .

3042 . الإمام الصادق (عليه السلام) : مَنْ زَارَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَا شِئًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَجَّةً وَعُمْرَةً ، فَإِنْ رَجَعَ مَا شِئًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَجَّتَيْنِ وَعُمْرَتَيْنِ² .

2 / 7

ما يُقَالُ فِي زِيَارَتِهِ

3043 . الإمام الصادق (عليه السلام) : زَارَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام) قَبْرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَوَقَّفَ عَلَى الْقَبْرِ فَبَكَى ثُمَّ قَالَ :
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ ، وَحُجَّتُهُ عَلَى عِبَادِهِ ، أَشْهَدُ أَنَّكَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ، وَعَمِلْتَ بِكِتَابِهِ ، وَاتَّبَعْتَ سُنَنَ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) ، حَتَّى دَعَاكَ اللَّهُ إِلَى جِوَارِهِ ، وَقَبَضَكَ إِلَيْهِ بِاخْتِيَارِهِ ، وَالزَّمَ أَعْدَاءَكَ الْحُجَّةَ فِي قَتْلِهِمْ إِيَّاكَ ، مَعَ مَالِكَ مِنَ الْحُجَجِ الْبَالِغَةِ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِهِ .
 اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقُدْرِكَ ، رَاضِيَةً بِقَضَائِكَ ، مَوْلَعَةً بِذِكْرِكَ وَدُعَائِكَ

1 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 21 ح 49 ، فرحة الغري : ص 75 .

2 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 20 ح 46 عن الحسين بن إسماعيل الصيمري ، فرحة الغري : ص 75 عن الحسين بن إسماعيل الصيرفي .

3041-Tehzibu'l-Ahkâm [Cafer b. Muhammed b. Malik hadiste kendi ravilerini zikrederek]: Cafer b. Muhammed Sadık'ın (a.s) yanında idim. Emirülmüminin Ali b Ebu Talib'den (a.s) söz edilince İbn-i Marid İmam Sadık'a (a.s) dedi ki: 'Ceddin Emirülmüminin'i (a.s) ziyaret edene nasıl bir mükâfat vardır?' İmam buyurdu: Ey İbn-i Marid! Her kim ceddimi, hakkına marifetle ziyaret edecek olursa Allah onun için (bu yolda attığı) her adıma makbul bir hac ve mübarek bir ümre sevabı yazar. Ey İbn-i Marid, Allah'a yemin olsun ki yaya veya süvari olarak Emirülmüminin'in ziyareti yolunda tozlanmış bir adımı cehennem ateşi yakmaz. Ey İbn-i Marid, bu hadisi altın suyuyla yaz.¹

3042-İmam Sadık (a.s): Her kim yaya olarak Emirülmüminin'i (a.s) ziyaret ederse her adıma karşılık Allah ona bir hac ve bir ümre sevabı yazar; eğer yaya olarak dönerse her adıma karşılık Allah ona iki hac ve iki ümre sevabı yazar.²

2/7

İMAM'IN ZİYARETİNDE SÖYLENENLER

3043-İmam Sadık (a.s): Zeynulabidin Ali b. Hüseyin (a.s), Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'in (a.s) kabrini ziyaret etti; kabrin başında durup ağladı ve sonra şöyle dedi:

Selam olsun sana ey Emirülmüminin, Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun! Selam olsun sana ey Allah'ın yeryüzündeki emini ve kulları üzerindeki hücceti! Şahadet ederim ki doğrusu sen Allah yolunda hakkıyla cihad ettin; onun kitabına amel ettin ve Peygamberinin (s.a.a) sünnetlerine uydun. Derken Allah seni kendi civarına çağırdı, kendi iradesiyle seni katına aldı; onun tüm yaratıkları üzerinde sahip olduğun apaçık hüccetlere rağmen seni öldürmeleriyle de düşmanlarına hücceti tamamladı.

Allahım, nefsimi takdirine mutmain, kazana razı, zikrine ve duana müştak kıl.

1-Tehzibu'l-Ahkam , c.6, s.21, h.49; Ferhatu'l-Gariy, s.75.

2-Tehzibu'l-Ahkam, c.6, s.20, h.46, Hüseyin b. İsmail Saymuri'den; Ferhatu'l-Gariy, s.75, Hüseyin b. İsmail Sayrufi'den.

مُحِبَّةً لِّصَفْوَةِ أَوْلِيَائِكَ ، مَحْبُوبَةً فِي أَرْضِكَ وَسَمَائِكَ ، صَابِرَةً عَلَى نُزُولِ بَلَائِكَ ، شَاكِرَةً لِّفَوَاضِلِ نِعَمَائِكَ ، ذَاكِرَةً لِّسَوَابِغِ آلائِكَ ، مُشْتَاقَةً إِلَى فَرَحَةِ لِقَائِكَ ، مُتَزَوِّدَةً التَّقْوَى لِيَوْمِ جَزَائِكَ ، مُسْتَنَّةً بِسُنَنِ أَوْلِيَائِكَ ، مُفَارِقَةً لِاخْلَاقِ أَعْدَائِكَ ، مَشْغُولَةً عَنِ الدُّنْيَا بِحَمْدِكَ وَثَنَائِكَ .

ثُمَّ وَضَعَ خَدَّهُ عَلَى الْقَبْرِ وَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُخْبِتِينَ إِلَيْكَ وَالْهَمَّةُ ، وَسُبُلَ الرَّاغِبِينَ إِلَيْكَ شَارِعَةٌ ، وَأَعْلَامُ الْقَاصِدِينَ إِلَيْكَ وَاضِحَةٌ ، وَأَفْنِيدَةُ الْعَارِفِينَ مِنْكَ فَارِعَةٌ ، وَأَصْوَاتُ الدَّاعِينَ إِلَيْكَ صَاعِدَةٌ ، وَأَبْوَابُ الْإِجَابَةِ لَهُمْ مُفْتَتَحَةٌ ، وَدَعْوَةٌ مِنْ نَاجَاكَ مُسْتَجَابَةٌ ، وَتَوْبَةٌ مِنْ أَنْابٍ إِلَيْكَ مَقْبُولَةٌ ، وَعَبْرَةٌ مَنْ بَكَى مِنْ خَوْفِكَ مَرَحُومَةٌ ، وَالْإِعَانَةُ لِمَنْ اسْتَعَانَ بِكَ مَوْجُودَةٌ ، وَالْإِغَاثَةُ لِمَنْ اسْتَغَاثَ بِكَ مَبْذُولَةٌ ، وَعِدَاتُكَ لِعِبَادِكَ مُنْجَزَةٌ ، وَزَلَّلَ مِنْ اسْتِقَالِكَ مُقَالَةً ، وَأَعْمَالَ الْعَامِلِينَ لَدَيْكَ مَحْفُوظَةً ، وَأَرْزَاقَكَ إِلَى الْخَلَائِقِ مِنْ لَدُنْكَ نَازِلَةً ، وَعَوَائِدَ الْمَزِيدِ لَهُمْ مُتَوَاتِرَةً ، وَذُنُوبَ الْمُسْتَغْفِرِينَ مَغْفُورَةً ، وَحَوَائِجَ خَلْقِكَ عِنْدَكَ مَقْضِيَّةً ، وَجَوَائِزَ السَّائِلِينَ عِنْدَكَ مُؤَفَّرَةً ، وَعَوَائِدَ الْمَزِيدِ إِلَيْهِمْ وَاصِلَةً ، وَمَوَائِدَ الْمُسْتَطْعِمِينَ مُعَدَّةً ، وَمَنَاهِلَ الطَّمَأِ مُتَرَعَّةً .

اللَّهُمَّ فَاسْتَجِبْ دُعَائِي ، وَاقْبَلْ ثَنَائِي ، وَأَعْطِنِي جَزَائِي ، وَاجْمَعْ بَيْنِي وَبَيْنَ أَوْلِيَائِي بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ وَفَاطِمَةَ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ، إِنَّكَ وَلِيُّ نِعْمَائِي ، وَمُنْتَهَى رَجَائِي ، وَغَايَةُ مُنَايَ فِي مُنْقَلَبِي وَمَثْوَايَ .

أَنْتَ إِلَهِي وَسَيِّدِي وَمَوْلَايَ اغْفِرْ لَأَوْلِيَائِنَا ، وَكُفَّ عَنَّا أَعْدَاءَنَا ، وَاشْغَلْهُمْ عَنْ أَذَانَا

Beni seçkin dostlarını seven, yerinde ve göğünde sevilen, belanın inişine sabreden, fazlaca nimetlerine şükreden ve bol nimetlerini zikreden, seninle buluşma sevincine müştak, mükâfat günün için takva azığını almış, senin dostlarının sünnetlerini sünnet edinmiş ve senin düşmanlarının ahlakından ayrılmış, sana hamd etmekle dünya ile meşguliyetten kurtulmuş biri eyle.

Sonra yanağını kabrin üzerine bırakarak şöyle dedi: Allahım! İtaat ederek güvene erişmişlerin kalpleri sana vurulmuştur; sana rağbet edenlerin yolları açıktır, seni arayanların alametleri aşikârdır, ariflerin gönülleri senden (azametinden) ürpermektedir; sana çağıranların sesleri yükselmiştir ve onlar için icabet kapıları açılmıştır. Sana münacat edenin duası müstecap ve sana yönelenin tevbesi makbuldür. Senin korkundan ağlayan kimsenin gözyaşı merhamet görmüş, senden yardım isteyene yardım edilmiş, senden imdat dileyene imdat sunulmuştur. Kullarına olan vaadlerin gerçekleşmiştir. Senden af dileyenin sürçmesi bağışlanmıştır. Amel edenlerin amelleri senin katında mahfuzdur, mahlûkata olan rızıkların sürekli inmektedir; fazlası da onlar için art arda ulaşmaktadır. İstiğfar edenlerin günahları bağışlanmıştır, yarattıklarının hacetleri senin katında yerine getirilmiştir. (Fazlını) İsteyenlerin hediyeleri katında mevcuttur, daha fazlası da art arda onlara ulaşmaktadır; senden ihsan dileyenlere de nimet sofraların açık, susamış olanlara da bol sulu kanalların akmaktadır.

Allahım, duama cevap ver, övgümü kabul et ve mükâfatımı ver bana! Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hakkı için benimle dostlarım arasını birleştir. Şüphesiz sen, veli nimetimsin, ümidimin nihayetisin; değişken dünya hayatında ve kalacağım ahiret yurdunda arzumun son noktasısın.

Sen mabudum, efendim ve mevlamsın. Bizim dostlarımızı bağışla, düşmanlarımızı bizden defet; onları bize eziyet etmekten alıkoyacak bir şeye meşgul et.

وأظهر كلمة الحق وأجعلها العليا ، وأدحض كلمة الباطل وأجعلها السفلى ، إنك على كل شيء قدير¹ .

3044 . الإمام الباقر (عليه السلام) : مَضَيْتُ مَعَ وَالِدِي عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليهما السلام) إِلَى قَبْرِ جَدِّي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) بِالنَّجَفِ بِنَاحِيَةِ الْكَوْفَةِ ، فَوَقَفَ عَلَيْهِ ثُمَّ بَكَى ، وَقَالَ : السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْأَيْمَةِ ، وَخَلِيلِ الثُّبُورَةِ ، وَالْمَخْصُوصِ بِالْأَخُوَّةِ ، السَّلَامُ عَلَى يَعْسُوبِ الْإِيمَانِ ، وَمِيزَانِ الْأَعْمَالِ ، وَسَيْفِ ذِي الْجَلَالِ ، السَّلَامُ عَلَى صَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَوَارِثِ عِلْمِ النَّبِيِّينَ ، الْحَاكِمِ فِي يَوْمِ الدِّينِ ، السَّلَامُ عَلَى شَجَرَةِ الثَّقَوَى ، السَّلَامُ عَلَى حُجَّةِ اللَّهِ الْبَالِغَةِ ، وَنِعْمَتِهِ السَّابِغَةِ ، وَنِقْمَتِهِ الدَّامِغَةِ ، السَّلَامُ عَلَى الصَّرَاطِ الْوَاضِحِ ، وَالتَّجَمُّعِ اللَّائِحِ ، وَالْإِمَامِ التَّاصِحِ وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ .

ثُمَّ قَالَ : أَنْتَ وَسَيَّلْتِي إِلَى اللَّهِ وَذَرِيعَتِي ، وَ لِي حَقٌّ مُوَالَاتِي وَتَأْمِيلِي ؛ فَكُنْ لِي شَفِيعِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْوُقُوفِ عَلَى قِضَاءِ حَاجَتِي ؛ وَهِيَ فَكَاكُ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ ، وَاصْرِفْنِي فِي مَوْقِفِي هَذَا بِالنُّجْحِ ، وَبِأَسْأَلُكَ كُلَّهُ بِرَحْمَتِهِ وَقُدْرَتِهِ .

اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي عَقْلاً كَامِلاً ، وَلُبّاً رَاجِحاً ، وَقَلْباً زَاكِياً ، وَعَمَلاً كَثِيراً ، وَأَدَباً بَارِعاً ، وَاجْعَلْ ذَلِكَ كُلَّهُ لِي ، وَلَا تَجْعَلْهُ عَلَيَّ ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ² .

- 1 . كامل الزيارات : ص 92 ح 93 عن علي بن مهدي بن صدقة الرقي عن الإمام الرضا عن أبيه (عليهما السلام) ، مصباح المتعبد : ص 738 ح 829 ، المزار للشهيد الأول : ص 114 ، فرحة الغري : ص 43 كلها عن جابر بن يزيد الجعفي عن الإمام الباقر (عليه السلام) نحوه وزاد في صدره «كان أبي علي بن الحسين (عليه السلام) قد اتخذ منزله من بعد مقتل أبيه الحسين بن علي (عليه السلام) بيتاً من شعر ، وأقام بالبادية ، فلبث بها عدة سنين كراهية لمخالطة الناس وملاقاتهم ، وكان يصير من البادية بمقامه بها إلى العراق زائراً لأبيه وجده (عليهما السلام) ولا يشعر بذلك من فعله .
- قال محمد بن علي : فخرج سلام الله عليه متوجّهاً إلى العراق لزيارة أمير المؤمنين وأنا معه وليس معنا ذورح إلا الناقتين ، فلما انتهى إلى النجف من بلاد الكوفة وصار إلى مكان منه ، فبكى حتى اخضلت لحيتة بدموعه» ، بحار الأنوار : ج 100 ص 266 ح 9 وص 264 ح 2 .
- 2 . مستدرک الوسائل : ج 10 ص 222 ح 11900 نقلاً عن المزار القديم ، المزار للشهيد الأول : ص 46 نحوه إلى «ورحمة الله وبركاته» ، بحار الأنوار : ج 100 ص 330 ح 29 .

Hak sözü açığa vur ve onu yücelt; batıl sözü çürüt ve onu alt et. Doğrusu sen, her şeye kadirsin.¹

3044-İmam Bakır (a.s): Babam Ali b. Hüseyin’le birlikte ceddım Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib’in Küfe tarafında Necef’te bulunan kabrine gittim. Babam kabrin başında durdu, ağladı ve şöyle dedi: Selam olsun imamların babasına, nübüvvetin dostuna, (peygambere) kardeşliğe has kılınana, imanın öncüsüne, amellerin ölçüsüne ve Yüce Allah’ın kılıcına! Selam olsun müminlerin salihine, peygamberlerin ilminin varisine ve din gününün hakemine! Selam olsun takva ağacına! Selam olsun Allah’ın apaçık deliline, bol nimetine ve ezici intikamına! Selam olsun aydınlık yola, parlayan yıldıza ve nasihat eden imama! Allah’ın rahmet ve bereketleri ona olsun!

Sonra (Emirülmüminin’e hitaben) şöyle dedi: Sen, Allah katında vesile ve vasıtamsın, benim sevmek ve ümid etmek hakkım vardır. O halde şu durumda Yüce Allah katında hacetimin gerçekleşmesi için şefaathim ol; hacetim ise cehennem ateşinden azad olmaktır. Beni, şu durduğum noktadan ilahi rahmet ve kudretle istediğim her şeye ulaşmış olarak geri çevir.

Allahım, beni, kâmil bir akıl, üstün bir düşünce, temiz bir kalp, çok amel ve muhteşem bir edeple rızıklandırdı; tüm bunları yararına kıl, zararına değil! Rahmetin hürmetine, ey merhametlilerin en merhametlisi!²

1-Kamilu’z-Ziyarat, s.92, h.93, Ali b. Mehdi b. Sadaka Ragi’dan, İmam Rıza’dan (a.s) ve babalarından (a.s); Misbahu’l-Muteheccid, s.738, h.829; el-Mezar, Şehid-i Evvel, s.114; Ferhatu’l-Gariy, s.43, Cabir b. Yezid Cu’fi vasıtasıyla İmam Bakır’dan (a.s). Bu kaynakta başlangıçta şöyle getirmiş: “Babam Ali b. Hüseyin (İmam Seccad), babası Hüseyin b. Ali’nin öldürülmesinin ardından tüyden yapılmış bir çadırı kendisine ev edindi ve çöle yerleşti. İnsanlarla karışmak ve onlarla görüşmek istemediği için birkaç yıl orada kaldı. O, çöldeki ikamet yerinden hareket ediyor, Irak’ta bulunan babası ve dedesini ziyarete gidiyordu. Kimse onun bu hareketinin farkına varmıyordu.

Hazretleri, Emirülmüminin’i (a.s) ziyaret etmek için yola çıktığında ben de yanındaydım. Bizim dışımızda hiçbir ruh sahibi yoktu, sadece iki deve vardı. Küfe şehirlerinden Necef’e ulaştığında orada bir mekâna yöneldi. Sonra ağlamaya başladı, gözyaşları ile sakalı ıslanincaya kadar ağladı.” Biharu’l-Envar, c.100, s.266, h.9 ve s.264, h.2.

2-Müstedreki’l-Vesail, c.10, s.222, h.11900, el-Mezaru’l-Kadim’dan, el-Mezar, Şehid-i Evvel, s.46, “Allah’ın rahmet ve bereketleri ona olsun!” cümlesine kadar; Biharu’l-Envar, c.100, s.330, h.29.

3045 . المزار عن صفوان : سَأَلْتُ الصَّادِقَ (عليه السلام)، فَقُلْتُ: كَيْفَ تَزُورُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)، فَقَالَ . . . قُلْ : السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْأَيْمَةِ وَخَلِيلِ الثُّبُوءِ الْمَخْصُوصِ بِالْأُخُوَّةِ . السَّلَامُ عَلَى يَعْسُوبِ الدِّينِ وَالْإِيمَانِ وَكَلِمَةِ الرَّحْمَنِ . السَّلَامُ عَلَى مِيزَانِ الْأَعْمَالِ ، وَمُقَلَّبِ الْأَحْوَالِ ، وَسَيْفِ ذِي الْجَلَالِ ، وَسَائِيِ السَّلْسَبِيلِ الزُّلَالِ . السَّلَامُ عَلَى صَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَوَارِثِ عِلْمِ النَّبِيِّينَ ، وَالْحَاكِمِ يَوْمَ الدِّينِ . السَّلَامُ عَلَى شَجَرَةِ التَّقْوَى ، وَسَامِعِ السِّرِّ وَالتَّجْوَى . السَّلَامُ عَلَى حُجَّةِ اللَّهِ الْبَالِغَةِ ، وَنِعْمَتِهِ السَّابِقَةِ ، وَنِقْمَتِهِ الدَّامِغَةِ . السَّلَامُ عَلَى الصِّرَاطِ الْوَاضِحِ ، وَالنَّجْمِ اللَّائِحِ ، وَالْإِمَامِ النَّاصِحِ ، وَالزَّيَادِ الْقَادِحِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

ثُمَّ تَقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَخِي نَبِيِّكَ ، وَوَلِيِّهِ ، وَنَاصِرِهِ ، وَوَصِيِّهِ ، وَوَزِيرِهِ ، وَمُسْتَوْدِعِ عِلْمِهِ ، وَمَوْضِعِ سِرِّهِ ، وَبَابِ حِكْمَتِهِ ، وَالتَّاطِقِ بِحُجَّتِهِ ، وَالدَّاعِي إِلَى شَرِيعَتِهِ ، وَخَلِيفَتِهِ فِي أُمَّتِهِ ، وَمُقَرِّجِ الْكَرْبِ عَنْ وَجْهِهِ ، قَاصِمِ الْكُفْرَةِ ، وَمُرْغِمِ الْفَجْرَةِ ، الَّذِي جَعَلْتَهُ مِنْ نَبِيِّكَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى .

اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ ، وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ وَانْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ ، وَاخْذَلْ مَنْ خَذَلَهُ ، وَالْعَنْ مَنْ نَصَبَ لَهُ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ، وَصَلِّ عَلَيْهِ أَفْضَلَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْصِيَاءِ أَنْبِيَائِكَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ¹ .

3046 . الإمام الصادق (عليه السلام): إِذَا أُرِدْتَ زِيَارَةَ قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَتَوَضَّأْ وَاعْتَسِلْ وَامْشِ عَلَى هُنَيْئَتِكَ وَقُلْ :

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَكْرَمَنِي بِمَعْرِفَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَمَنْ فَرَضَ طَاعَتَهُ رَحْمَةً مِنْهُ وَتَطَوُّلاً مِنْهُ عَلَيَّ بِالْإِيمَانِ . الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَيَّرَنِي فِي بِلَادِهِ ، وَحَمَلَنِي عَلَى دَوَابِّهِ ، وَطَوَّيَ لِي الْبَعِيدَ ، وَدَفَعَ عَنِّي الْمَكْرُوهَ حَتَّى أَدْخَلَنِي حَرَمَ أَخِي رَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) فَأَرَانِيهِ فِي عَافِيَةٍ . الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنِي مِنْ زُورَارِ قَبْرِ وَصِيِّ رَسُولِهِ

1 . المزار للشهيد الأول : ص46 ، بحار الأنوار : ج100 ص287 ح18 .

3045-el-Mezar [Safvan'dan]: İmam Sadık'a (a.s), "Emirülmüminin'i nasıl ziyaret ediyorsun?" diye sorduğumda buyurdu ki: ...De ki: Selam olsun imamların babasına, nübüvvetin dostuna ve (peygambere) kardeşliğe has kılınana! Selam olsun dinin, imanın öncüsüne ve Rahman'ın sözüne! Selam olsun amellerin ölçüsüne, halleri değiştirene, Yüce Allah'ın kılıcına ve zülâl Selsebil'in sakisine! Selam olsun müminlerin salihine, peygamberlerin ilminin varisine ve din gününün hakemine! Selam olsun takva ağacına, sırrı ve fısıltıyı işitene! Selam olsun Allah'ın apaçık hüccetine, bol nimetine ve ezici intikamına! Selam olsun aydınlık yola, parlayan yıldıza, nasihat eden imama ve nur çakmağına! Allah'ın rahmet ve bereketleri ona olsun!

Sonra şöyle diyorsun: Allahım, Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'e salât-ü selam gönder; o ki Peygamberinin kardeşi, dostu ve yardımcısı, vasisi ve veziri, ilminin emanetçisi, sırrının yeri ve hikmetinin kapısıdır. Onun deliliyle konuşup, onun şeriatine çağırandır; ümmeti arasındaki halifesidir. Onun yüzünden sıkıntıyı giderendir; kâfirleri ezen ve suçluları zelil edendir. Onu, Peygamberine nisbet, Harun'un Musa'ya nisbetle sahip olduğu konuma getirdin.

Allahım, ona dost olana dost ol, ona düşman olana düşman ol, ona yardım edene yardım et ve onu yüzüstü bırakanı yüzüstü bırak. Öncekilerden de, sonrakilerden de ona düşmanlık besleyenlere lanet et ve peygamberlerinin vasilerinden birine göndereceğin en üstün salât-ü selamı ona gönder! Ey âlemlerin Rabbi!¹

3046-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin'in (a.s) kabrini ziyaret etmek istediğinde abdest al, gusül et, yavaşça yürü ve şöyle de:

İman karşılığında katından bir rahmet ve nimet olarak Resulullah'ı ve itaati vacip olan zatı tanımakla beni yücelten Allah'a hamdolsun. Hamd o Allah'a ki beni şehirlerinde gezdirdi, bineklerinde taşıttı ve bana uzak yolu katettirdi, fenalığı benden uzaklaştırdı; ta ki beni Resulünün kardeşinin haremine soktu, esenlik içinde bana orayı gösterdi.

1-el-Mezar, Şehid-i Evvel, s.46; *Biharu'l-Envar*, c.100, s.287, h.18.

لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، جَاءَ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِهِ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا عَبْدُ اللَّهِ وَأَخُو رَسُولِهِ (عليهما السلام) .

ثُمَّ تَدْنُو مِنَ الْقَبْرِ وَتَقُولُ : السَّلَامُ مِنَ اللَّهِ ، وَالتَّسْلِيمُ عَلَى مُحَمَّدٍ أَمِينِ اللَّهِ عَلَى رَسُولَاتِهِ ، وَعَزَائِمِ أَمْرِهِ ، وَمَعْدِنِ الْوَحْيِ وَالتَّنْزِيلِ ، الْخَاتِمِ لِمَا سَبَقَ ، وَالْفَاتِحِ لِمَا اسْتَقْبَلَ ، وَالْمُهَيِّمِ عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ ، وَالشَّاهِدِ عَلَى الْخَلْقِ ، السِّرَاجِ الْمُنِيرِ ، وَالسَّلَامُ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ الْمَظْلُومِينَ أَفْضَلَ وَأَكْمَلَ وَأَرْفَعَ وَأَنْفَعَ وَأَشْرَفَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَنْبِيَائِكَ وَأَصْفِيَائِكَ . اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَبْدِكَ وَخَيْرِ خَلْقِكَ بَعْدَ نَبِيِّكَ وَأَخِي رَسُولِكَ وَوَصِيِّ رَسُولِكَ الَّذِي بَعَثْتَهُ بِعِلْمِكَ ، وَجَعَلْتَهُ هَادِيًا لِمَنْ شِئْتَ مِنْ خَلْقِكَ ، وَالذَّلِيلَ عَلَى مَنْ بَعَثْتَهُ بِرِسَالَتِكَ ، وَدَيَّانَ الدِّينِ بِعَدْلِكَ ، وَفَضْلِ قَضَائِكَ بَيْنَ خَلْقِكَ ، وَالسَّلَامُ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ . اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْأَئِمَّةِ مِنْ وَلَدِهِ الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِكَ مِنْ بَعْدِهِ ، الْمُطَهَّرِينَ الَّذِينَ ارْتَضَيْتَهُمْ أَنْصَارًا لِدِينِكَ ، وَحَفَظْتَهُ عَلَى سِرِّكَ ، وَشُهَدَاءَ عَلَى خَلْقِكَ ، وَأَعْلَامًا لِعِبَادِكَ ، وَصَلِّ عَلَيْهِمْ جَمِيعًا مَا اسْتَطَعْتَ . السَّلَامُ عَلَى خَالِصَةِ اللَّهِ مِنْ خَلْقِهِ ، السَّلَامُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ قَامُوا بِأَمْرِكَ ، وَآزَرُوا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ وَخَافُوا لِحُوفِهِمْ . السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ حَبِيبِ اللَّهِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفْوَةَ اللَّهِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَمُودَ الدِّينِ ، وَوَارِثَ عِلْمِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ، وَصَاحِبَ الْمَقَامِ وَالصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ

Hamd o Allah'a ki beni Resulünün vasisinin kabrinin ziyaretçilerinden kıldı. Bizi buna hidayet eden Allah'a hamdolsun. Allah bizi hidayet etmeseydi, asla hidayete erişmezdik. Şahadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur; tektir ve hiçbir ortağı yoktur. Yine şahadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resulüdür, hak olarak O'nun katından gelmiştir ve şahadet ederim ki Ali, Allah'ın kulu ve Resulullah'ın (s.a.a) kardeşidir.

Sonra kabre yaklaşıyor ve şöyle diyorsun: Allah'tan Muhammed'e salât-ü selam olsun; O ki Allah, kendisini risaleti ve sağlam emirlerine, vahyi ve indirdiği madenine emin kıldı. O ki öncekilerin sonlandırıcısı, geleceği açandır. Tüm bunların hafızı ve koruyucusudur; yaratılmışlar üzerine şahittir, aydınlatıcı bir lambadır. Allah'ın selamı, rahmet ve bereketleri onun üzerine olsun!

Allahım, Muhammed ve zulme uğramış Ehlibeytine peygamberlerine ve vasilerine göndereceğin en kâmil, en yüce, en faydalı ve en üstün salât-ü selamı gönder! Allahım, Emirülmüminin'e salât-ü selam gönder; o ki kulundur ve peygamberinden sonra yaratılmışların en üstünüdür. İlmî ile gönderdiğin, yarattıklarından dilediğine hidayetçi kıldığın, mesajlarınla gönderdiğin elçilerin üzerine delil saydığın, adaletle dinde yargılayıcı kılıp kulların arasında hakem ettiğin Resulünün kardeşi ve vasisidir o. Allahın selamı, rahmet ve bereketleri ona olsun. Allahım, onun evlatlarından olan ve kendisinden sonra senin emrinle kıyam eden tertemiz imamlara salât-ü selam gönder; onlar ki dine yardımcı, sırrını koruyucular, yarattıkların üzerine şahitler ve kullarına alametler olarak kendilerinden razı oldun. Onların hepsine gücün yettiği kadar salât-ü selam gönder. Selam olsun yarattıkları arasından Allah'ın halislerine! Selam olsun emrinle kıyam eden, Allah dostlarına destek olan ve onların korkusu ile korkan müminlere! Selam olsun Allah'ın meleklerine!

Selam olsun sana ey Emirülmüminin! Selam olsun sana ey Habibullah'ın habibi! Selam olsun sana ey Allah'ın seçkin kıldığı! Selam olsun sana ey Allah'ın velisi! Selam olsun sana ey Allah'ın hücceti! Selam olsun sana ey dinin direği, ey öncekiler ve sonrakilerin ilminin varisi, ey makamın ve sırat-ı mustakimin sahibi!

أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَاتَّبَعْتَ الرَّسُولَ ، وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ ، وَوَفَيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ ، وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ، وَنَصَحْتَ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ، وَجَدْتَ بِنَفْسِكَ صَابِرًا ، مُجَاهِدًا عَنِ دِينِ اللَّهِ مُوَقِّيًا لِرَسُولِهِ طَالِبًا لِمَا عِنْدَ اللَّهِ ، رَاغِبًا فِيمَا وَعَدَ اللَّهُ مِنْ رِضْوَانِهِ ، مَضِيًّا لِلَّذِي كُنْتَ عَلَيْهِ شَهِيدًا وَشَهِيدًا وَمَشْهُودًا ، فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنْ رَسُولِهِ وَعَنِ الْإِسْلَامِ وَأَهْلِهِ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ بَايَعَ عَلَى قَتْلِكَ وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ خَالَفَكَ ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ افْتَرَى عَلَيْكَ وَظَلَمَكَ وَغَضَبَكَ ، وَمَنْ بَلَغَهُ ذَلِكَ فَرَضِي بِهِ ، أَنَا إِلَى اللَّهِ مِنْهُمْ بَرِيءٌ وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً خَالَفَتْكَ ، وَأُمَّةً جَحَدَتْ وَلَايَتَكَ ، وَأُمَّةً تَظَاهَرَتْ عَلَيْكَ وَأُمَّةً قَتَلَتْكَ وَأُمَّةً فَاتَلَتْكَ وَأُمَّةً خَذَلَتْكَ وَخَذَلْتَ عَنْكَ ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ النَّارَ مَثْوَاهُمْ وَبُئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ .

اللَّهُمَّ الْعَنِ أُمَّةً قَتَلَتْ أَنْبِيَاءَكَ وَأَوْصِيَاءَ أَنْبِيَائِكَ بِجَمِيعِ لَعْنَاتِكَ ، وَأَصْلَحِهِمْ حَرَّ نَارِكَ ، وَالْعَنِ الْجَوَائِثَ وَالطَّوَاعِثَ وَالْفَرَاعِنَةَ وَاللَّاتَ وَالْعُزَّى وَالْجَبْتَ وَالطَّاغُوتَ وَكُلَّ نِدٍّ يُدْعَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَكُلَّ مُحْدِثٍ مُفْتَرٍ ، اللَّهُمَّ الْعَنِهِمْ وَأَشْيَاعَهُمْ وَأَتْبَاعَهُمْ وَمُحِبِّهِمْ وَأَوْلِيَاءَهُمْ لَعْنًا كَثِيرًا . اللَّهُمَّ الْعَنِ قِتْلَةَ الْحُسَيْنِ - ثَلَاثًا - اللَّهُمَّ عَذِّبْهُمْ عَذَابًا لَا تُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ، وَضَاعِفْ عَلَيْهِمْ عَذَابَكَ بِمَا شَاقُوا وَلَاةَ أَمْرِكَ ، وَأَعِدْ لَهُمْ عَذَابًا لَمْ تَحِلَّهُ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ ، اللَّهُمَّ وَأَدْخِلْ عَلَى قِتْلَةِ أَنْصَارِ رَسُولِكَ وَأَنْصَارِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَعَلَى قِتْلَةِ الْحُسَيْنِ وَأَنْصَارِ الْحُسَيْنِ ، وَقِتْلَةَ مَنْ قُتِلَ فِي وَلَايَةِ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) أَجْمَعِينَ عَذَابًا مُضَاعَفًا فِي أَسْفَلِ دَرَكِ الْجَحِيمِ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ، مَلْعُونُونَ نَاكِسُو رُؤُوسِهِمْ قَدْ عَايَنُوا النَّدَامَةَ وَالْحِزْيَ الطَّوِيلَ بِقَتْلِهِمْ عِتْرَةَ نَبِيِّكَ وَرَسُولِكَ وَأَتْبَاعِهِمْ مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ . اللَّهُمَّ وَالْعَنِهِمْ فِي مُسْتَسَرِّ السِّرِّ وَظَاهِرِ الْعَلَانِيَةِ ، وَسَائِكَ وَأَرْضِكَ . اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي أَوْلِيَائِكَ وَحَبِّبْ إِلَيَّ مَشْهَدَهُمْ وَمُشَاهَدَهُمْ

Şahadet ederim ki sen namazı ikame ettin, zekâtı verdin, iyiliği emrettin, kötülükten men ettin, Resul'e uydun, kitabı (Kurân'ı) hakkıyla tilavet ettin, Allah'ın ahdine vefa ettin. Allah yolunda hakkıyla cihad ettin; Allah ve Resulü için nasihatte bulundun; sabrederek canını bağışladın. Allah dini yolunda cihad ediyordun, Allah Resulünü koruyordun ve Allah katındaki mükâfatı arıyordun; Allah'ın vaat ettiği hoşnutluğuna rağbet ettin. Sonra şahidi, şehidi ve meşhudu olduğun yolda yürüyüp gittin. Allah, Resulünden, İslamdan ve Müslümanlardan yana seni en üstün mükâfatla mükâfatlandırsın. Allah seni öldürene lanet etsin! Allah seni öldürmek üzere biat edene lanet etsin! Allah sana muhalefet edene lanet etsin! Allah sana iftira edene, sana zulmedene ve hakkını gasp edene; tüm bunları işitip de razı olana lanet etsin! Ben, onlardan Allah'a sığınırım. Allah, sana muhalefette bulunan, velayetini inkâr eden, senin aleyhinde birbirine arka duran, seni öldüren, seninle savaşan, seni yüzüstü bırakan ve senden ayrılan ümmete lanet etsin! Hamdolsun Allah'a ki onların yerini cehennem ateşi kıldı, orası girilecek ne de kötü yerdir!

Allahım, peygamberlerini ve peygamberlerinin vasilerini katleden ümmete tüm lanetlerinle lanet et ve kendi ateşinin sıcaklığını onlara tattır! Tağutlara, zulüm önderlerine, Firavunlara, Lat ve Uzza'ya, Cibî ve Tağuta lanet et! Allah'tan gayrı çağrılan her ortağa ve bidat çıkaran her iftiracıya lanet et! Allahım, Hüseyin'in katillerine lanet et! (bunu üç kez tekrarladı). Allahım, onları âlemlerden hiç kimseyi cezalandırmadığın bir azapla cezalandır. Emrinin yöneticilerinden ayrılmasına karşılık azaplarını iki kat et, onlara yarattıklarından hiçbirini düçar etmediğin bir azabı hazırla! Allahım, Resulünün yardımcılarını katledenlere, Emirülmüminin'in yardımcılarını katledenlere, Hüseyin'in katillerine ve Hüseyin'in yarenlerini katledenlere, Muhammed (s.a.a) Ehlibeytinin velayeti yolunda öldürülenleri katledenlerin tümüne kat kat azap et! Azapları hafifletilmesin ve umutlarını kaybetsinler. Peygamberin ailesini ve onlara uyan Salih kullarını katletmelerine karşılık kovulmuş ve başları eğik bir halde pişmanlığı ve uzun zilleti müşahade etsinler! Allahım, onlara gizlinin gizlisinde, aşıkârın zahirinde, göğünde ve yerinde lanet et! Allahım, bana dostların hakkında doğru bir dil nasip et; onların şehadet yerlerini ve haremelerini bana sevdire ve

وَمُشَاهَدَهُمْ حَتَّى تَلْحَقَنِي بِهِمْ وَتَجْعَلَنِي لَهُمْ تَبَعًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ .

وَاجْلِسْ عِنْدَ رَأْسِهِ وَقُلْ : سَلَامُ اللَّهِ وَسَلَامُ مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ وَالْمُسَلِّمِينَ بِقُلُوبِهِمْ ، وَالتَّاطِقِينَ بِفَضْلِكَ ، وَالشَّاهِدِينَ عَلَى أَنَّكَ صَادِقٌ صَدِيقٌ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ ، صَلَّى اللَّهُ عَلَى رُوحِكَ وَبَدَنِكَ ، طَهَّرَ طَاهِرٌ مُطَهَّرٌ مِنْ طُهِرَ طَاهِرٌ مُطَهَّرٌ أَشْهَدُ لَكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَوَلِيَّ رَسُولِهِ بِالْبَلَاغِ وَالْأَدَاءِ ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ حَبِيبُ اللَّهِ ، وَأَنَّكَ بَابُ اللَّهِ ، وَأَنَّكَ وَجْهُ اللَّهِ الَّذِي مِنْهُ يُؤْتَى ، وَأَنَّكَ سَبِيلُ اللَّهِ وَأَنَّكَ عَبْدُ اللَّهِ ، وَأَنَّكَ أَخُو رَسُولِهِ ، أَتَيْتُكَ وَافِدًا لِعَظِيمِ حَالِكَ وَمَنْزِلَتِكَ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ ، مُتَقَرِّبًا إِلَى اللَّهِ بِزِيَارَتِكَ ، طَالِبًا خَلَاصَ رَقَبَتِي ، مُتَعَوِّذًا بِكَ مِنْ نَارِ اسْتَحَقَّقْتُهَا بِمَا جَنَيْتُ عَلَى نَفْسِي ، أَتَيْتُكَ انْقِطَاعًا إِلَيْكَ وَإِلَى وَلَدِكَ الْخَلْفِ مِنْ بَعْدِكَ عَلَى تَرْكِيزَةِ الْحَقِّ ، فَقَلْبِي لَكُمْ مُسَلِّمٌ ، وَأَمْرِي لَكُمْ مُتَّبِعٌ ، وَنُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَمَوْلَاكَ وَفِي طَاعَتِكَ الْوَافِدُ إِلَيْكَ ، أَلْتَمِسُ بِذَلِكَ كَمَالَ الْمَنْزِلَةِ عِنْدَ اللَّهِ ، وَأَنْتَ مِمَّنْ أَمَرَنِي اللَّهُ بِصَلَاتِهِ ، وَحَثَّنِي عَلَى بِرِّهِ ، وَدَلَّنِي عَلَى فَضْلِهِ وَهَدَانِي بِحُبِّهِ ، وَرَعَّبَنِي فِي الْوَفَادَةِ إِلَيْهِ ، وَأَلْهَمَنِي طَلَبَ الْحَوَائِجِ مِنْ عِنْدِهِ ، أَتُمُّ أَهْلُ بَيْتٍ ; سَعَدَ مَنْ تَوَلَّاهُمْ وَلَا يُخَيِّبُ مَنْ أَتَاهُمْ وَلَا يَخْسِرُ مَنْ يَهْوَاهُمْ وَلَا يَسْعُدُ مَنْ عَادَاهُمْ ، لَا أَجِدُ أَحَدًا أَفْزَعَ إِلَيْهِ خَيْرًا لِي مِنْكُمْ ، أَتُمُّ أَهْلُ بَيْتِ الرَّحْمَةِ وَدَعَائِمِ الدِّينِ وَأَرْكَانِ الْأَرْضِ وَالشَّجَرَةِ الطَّيِّبَةِ .

اللَّهُمَّ لَا تُخَيِّبْ تَوَجُّهِي إِلَيْكَ بِرَسُولِكَ وَآلِ رَسُولِكَ ، وَلَا تَرُدَّ اسْتِشْفَاعِي بِهِمْ إِلَيْكَ . اللَّهُمَّ أَنْتَ مَنْنْتَ عَلَيَّ بِزِيَارَةِ مَوْلَايَ وَوَلَايَتِهِ وَمَعْرِفَتِهِ ، فَاجْعَلْنِي مِمَّنْ يَنْصُرُهُ وَمِمَّنْ يُنْتَصَرُ بِهِ

beni onlara katıver, dünyada ve ahrette onlara tabi et! Ey merhametlilerin en merhametlisi!

Sonra Onun baş tarafında otur ve de ki: Allah'ın, mukarreb meleklerin, kalpleriyle teslim olanların; senin faziletini dillendirenlerin, sadık ve sıddık olduğuna şahitlik edenlerin selamı sana olsun ey efendim! Allah'ın salât-ü selamı senin özü pak ve temiz, temizlenmiş ter-temiz bir soydan gelen ruhuna ve bedenine olsun! Ey Allah'ın ve Resulünün velisi, senin tebliğ ettiğine ve ilahi görevi yerine getirdiğine şahadet ederim! Şahadet ederim ki sen, Allah'ın habibisin, Allah'ın kapısısın ve kendisinden Allah'a ulaşılan Allah'ın vechisin; sen, Allah'ın yolu, Allah'ın kulu ve Allah Resulünün kardeşisin. Allah ve Resulü katında sahip olduğun yüce durumun ve mevkiinden dolayı senin ziyaretine geldim; senin ziyaretinle Allah'a yakınlaşmakta, azaptan kurtulmayı istemekteyim, kendi nefsim aleyhinde işlediğim cinayete karşılık hak ettiğim ateşten sana sığındım. Herşeyden kopmuş olarak sana ve hakkı arıtmada senin temsilcilerin olan evlatlarına geldim. Kalbim size teslim olmuş, işim size tabi ve yardımım sizin hizmetinizdedir. Ben Allah'ın kulu ve senin itaatinde ziyaretine gelmiş kölenim. Bu ziyaretle Allah katında en üstün makamı istiyorum. Sen, Allah'ın bana, irtibatlı olmamı emrettiği, iyilikte bulunmaya teşvik ettiği, faziletini gösterdiği, muhabbetine hidayet ettiği, kendisini ziyaret etmeye rağbetlendirdiği ve yanında hacetleri istemeyi ilham ettiği kimselerdensin. Siz öyle bir evin hanedanısınız ki sizi seven saadete ermiştir; yanınıza gelen mahrum olmaz, sizi arzulayan ziyan etmez ve size düşmanlık eden saadete ermez. Kendisine sığınmam için sizden daha iyi birini bulamıyorum. Siz, rahmet evinin hanedanı, dinin direkleri, yerin dayanakları ve “Şecere-i Tayyibe”siniz (tertemiz soyağacısınız).

Allahım! Resulünün ve Ehlibeytinin vasıtasıyla sana olan yönelişimi boşa çıkarma, onları katında şefaatçi kılmamı reddetme! Allahım, sen, mevlamın ziyareti, onun velayeti ve marifetiyle bana lütufta bulundun. Şimdi beni, ona yardım edenlerden ve desteği ile zafere ulaştığı kimselerden kıl;

وَمَنْ عَلِيٌّ بِنَصْرِي لِدِينِكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْيَا عَلَى مَا حَيَّيَ عَلَيْهِ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَأَمُوتُ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)¹ .

3047 . عنه (عليه السلام) - فِي زِيَارَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) - : يَا صَفْوَانُ إِذَا حَدَّثَ لَكَ إِلَى اللَّهِ حَاجَةً فَزُرْهُ بِهَذِهِ الزِّيَارَةِ مِنْ حَيْثُ كُنْتَ :

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفْوَةَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَى مَنْ اصْطَفَاهُ اللَّهُ وَاخْتَصَّهُ وَاخْتَارَهُ مِنْ بَرِيَّتِهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيلَ اللَّهِ مَا دَجَى اللَّيْلُ وَغَسَقَ ، وَأَضَاءَ النَّهَارُ وَأَشْرَقَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ مَا صَمَتَ صَامِتٌ ، وَنَطَقَ نَاطِقٌ ، وَدَرَّ شَارِقٌ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ . السَّلَامُ عَلَى مَوْلَانَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، صَاحِبِ السَّوَابِقِ وَالْمَنَاقِبِ وَالتَّجَدَةِ ، وَمُبِيدِ الْكَتَائِبِ ، الشَّدِيدِ الْبَاسِ ، الْعَظِيمِ الْمِرَاسِ ، الْمَكِينِ الْأَسَاسِ ، سَاقِي الْمُؤْمِنِينَ بِالْكَأْسِ مِنْ حَوْضِ الرَّسُولِ الْمَكِينِ الْأَمِينِ . السَّلَامُ عَلَى صَاحِبِ النَّهْيِ وَالْفَضْلِ وَالطَّوَائِلِ ، وَالْمَكْرُمَاتِ وَالنَّوَائِلِ ، السَّلَامُ عَلَى فَارِسِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَلَيْثِ الْمُؤَحِّدِينَ ، وَقَاتِلِ الْمُشْرِكِينَ ، وَوَصِيِّ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

السَّلَامُ عَلَى مَنْ أَيْدَهُ اللَّهُ بِجَبْرِئِيلَ وَأَعَانَهُ بِمِيكَائِيلَ وَأَرْزَقَهُ فِي الدَّارَيْنِ ، وَحَبَاهُ بِكُلِّ مَا تَقَرَّرَ بِهِ الْعَيْنُ ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ ، وَعَلَى أَوْلَادِهِ الْمُتَنَجِّبِينَ وَعَلَى الْأَيْمَةِ الرَّاشِدِينَ الَّذِينَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَفَرَضُوا عَلَيْنَا الصَّلَوَاتِ ، وَأَمَرُوا بِإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَعَزَّفُونَا صِيَامَ شَهْرِ رَمَضَانَ وَقِرَاءَةَ الْقُرْآنِ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا يَعْسُوبَ الدِّينِ ، وَقَائِدَ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَابَ اللَّهِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَيْنَ اللَّهِ التَّاطِرَةَ ، وَيَدَهُ الْبَاسِطَةَ وَأُذُنَهُ الْوَاعِيَةَ ، وَحِكْمَتَهُ الْبَالِغَةَ ، وَنِعْمَتَهُ السَّابِغَةَ ، السَّلَامُ عَلَى قَسِيمِ الْجَنَّةِ وَالتَّارِ

1 . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 25 ح 53 ، فرحة الغري : ص 80 كلاهما عن يونس بن ظبيان ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 2 ص 587 ح 3197 ، كامل الزيارات : ص 95 ح 95 كلها نحوه ، بحار الأنوار : ج 100 ص 271 ح 14 .

dinine yardımcı olmamla dünya ve ahrette bana lütufta bulun. Allahım, ben, Ali b. Ebu Talib'in (a.s) uğruna yaşadığı için yaşarım ve Ali b. Ebu Talib'in (a.s) uğruna öldüğü şeye ölürüm.¹

3047-İmam Sadık (a.s) [Emirülmüminin'in (a.s) ziyareti hakkında]: Ey Safvan! Ne zaman Allah'a bir hacetin olursa nerede olursan ol, şu ziyareti okuyarak onu ziyaret et:

Selam olsun sana ey Resulullah! Selam olsun sana ey Allah'ın seçtiği! Selam olsun sana ey Allah'ın emini! Selam olsun Allah'ın mahlûkatı arasından seçip kendine has kıldığına! Selam olsun sana ey Allah'ın dostu, gece kararıp kapsadığı, gündüz aydınlanıp parladığı sürece! Selam olsun sana, suskun sustuğu, konuşan konuştuğu ve güneş parladığı sürece! Allah'ın rahmet ve bereketleri sana olsun! Selam olsun mevlamız Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'e, üstün sabıkalar ve menkıbelerin sahibine; süvari birlikleri, çetin savaşçıları ve sağlam güçleri tarumar edene; güçlü ve emin Resul'ün havuzundan müminlere sakilik edene! Selam olsun kâmil aklın, faziletlerin, nimetlerin, kerametlerin ve bağışların sahibine! Selam olsun müminlerin süvarisine, muvahhidlerin aslanına, müşrikleri katledene ve âlemlerin Rabbinin elçisinin vasisine! Allah'ın rahmet ve bereketleri ona olsun!

Selam olsun ona ki Allah kendisini Cebrail'le destekledi, Mikail'le ona yardım etti ve her iki cihanda onu (kendisine) yaklaştırdı; göz aydınlığına vesile olacak her şeyi ona verdi. Allah'ın salât-ü selamı ona, tertemiz Ehlibeytine, necip evlatlarına ve raşid imamnlara ki, onlar iyiliği emrettiler, kötülükten alıkoydular; bize namazları vacip kıldılar, zekâtı yerine getirmeyi emrettiler; Ramazan ayının orucunu ve Kurân kıraatini gösterdiler.

Selam olsun sana ey Emirülmüminin! Selam olsun sana ey dinin öncüsü ve yüzü ak olanların önderi! Selam olsun sana ey Allah'ın kapısı! Selam olsun sana ey Allah'ın gören gözü, O'nun güçlü eli, duyan kulağı, yetkin hikmeti ve eksiksiz nimeti! Selam olsun cenneti ve cehennemi ayırana!

1-Tehzibu'l-Ahkam , c.6, s.25, h.53; Ferhatu'l-Gariy, s.80, her ikisi de Yunus b. Zabyan'dan; Men La Yahzuruhu'l-Fakih, c.2, s.587, h.3197; Kamilu'z-Ziyarat, s.95, h.95; Biharul-Envar, c.100, s.271, h.14.

السَّلَامُ عَلَى نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَى الْأَبْرَارِ وَنِقْمَتِهِ عَلَى الْفُجَّارِ . السَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُتَّقِينَ الْأَخْيَارِ . السَّلَامُ عَلَى أَخِي رَسُولِ اللَّهِ وَابْنِ عَمِّهِ ، وَزَوْجِ ابْنَتِهِ وَالْمَخْلُوقِ مِنْ طِينَتِهِ . السَّلَامُ عَلَى الْأَصْلِ الْقَدِيمِ وَالْفَرْعِ الْكَرِيمِ . السَّلَامُ عَلَى الثَّمَرِ الْجَنِيِّ . السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ . السَّلَامُ عَلَى شَجَرَةِ طُوبَى وَسِدْرَةِ الْمُنْتَهَى . السَّلَامُ عَلَى آدَمَ صَفْوَةِ اللَّهِ ، وَنُوحَ نَبِيِّ اللَّهِ ، وَإِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ ، وَمُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ ، وَعِيسَى رُوحِ اللَّهِ ، وَمُحَمَّدَ حَبِيبِ اللَّهِ ، وَمَنْ بَيْنَهُمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا .

السَّلَامُ عَلَى نُورِ الْأَنْوَارِ وَسَلِيلِ الْأَطْهَارِ وَعُنَاصِرِ الْأَخْيَارِ . السَّلَامُ عَلَى وَالِدِ الْأَئِمَّةِ الْأَبْرَارِ . السَّلَامُ عَلَى حَبْلِ اللَّهِ الْمُتَيْنِ ، وَجَنِبِهِ الْمَكِينِ وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ . السَّلَامُ عَلَى أَمِينِ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَخَلِيفَتِهِ فِي عِبَادِهِ ، وَالْحَاكِمِ بِأَمْرِهِ ، وَالْقَيِّمِ بِدِينِهِ ، وَالتَّاطِقِ بِحُكْمَتِهِ ، وَالْعَامِلِ بِكِتَابِهِ ، أَخِي الرَّسُولِ ، وَزَوْجِ الْبَتُولِ ، وَسَيْفِ اللَّهِ الْمَسْلُوقِ . السَّلَامُ عَلَى صَاحِبِ الدَّلَالَاتِ وَالْآيَاتِ الْبَاهِرَاتِ وَالْمُعْجَزَاتِ الْقَاهِرَاتِ ، وَالْمُنْجِي مِنَ الْهَلَكَاتِ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي مُحْكَمِ الْآيَاتِ ، فَقَالَ تَعَالَى : ﴿وَلَهُوَ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ﴾¹ .

السَّلَامُ عَلَى اسْمِ اللَّهِ الرَّضِيِّ ، وَوَجْهِهِ الْمُضِيِّ ، وَجَنِبِهِ الْعَلِيِّ وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ . السَّلَامُ عَلَى حُجْبِ اللَّهِ وَأَوْصِيَائِهِ ، وَخَاصَّةِ اللَّهِ وَأَصْفِيَائِهِ ، وَخَالِصَتِهِ وَأَمَنَائِهِ ، وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ ، قَصْدُكَ يَا مَوْلَايَ يَا أَمِينَ اللَّهِ وَحُجَّتَهُ زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكَ ، مُوَالِيًا لِأَوْلِيَائِكَ ، مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكَ ، مُتَقَرِّبًا إِلَى اللَّهِ بِزِيَارَتِكَ ، فَاشْفَعْ لِي عِنْدَ اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكَ فِي خَلَاصِ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ ، وَقَضَاءِ حَوَائِجِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

Selam olsun Allah'ın iyiler üzerindeki nimetine ve günahkârlar üzerindeki intikamına! Selam olsun iyi muttakilerin efendisine! Selam olsun Resulullah'ın kardeşine, amcası oğluna, kızının eşine ve onun tiynetinden yaratılmış olana! Selam olsun eski köke ve asil dala! Selam olsun [yaratılıştâ] olgun meyveye! Selam olsun Hasan'ın babası Ali'ye! Selam olsun Tuba ağacına ve “Sidretü'l-Munteha”ya! Selam olsun Allah'ın seçtiği Âdem'e, Allah'ın peygamberi Nuh'a, Allah'ın dostu İbrahim'e, Allah ile konuşan Musa'ya, Ruhullah İsa'ya, Habibullah Muhammed'e ve onların arasında geçmiş peygamberlere, sıddıklara, şehitlere ve salihlere! Bunlar ne güzel arkadaşlırlar!

Selam olsun nurların nuruna, temizlerin ve iyi rükunların evladına! Selam olsun iyi imamların babasına! Selam olsun Allah'ın sağlam ipine ve güçlü taraftarına, Allah'ın rahmet ve bereketleri ona olsun! Selam olsun Allah'ın yeryüzündeki eminine ve kulları arasındaki halifesine; O'nun emri ile hüküm verene, dininin yöneticisine, hikmetini dillendirene, kitabına amel edene, Resul'ün kardeşine, Betül'ün eşine ve Allah'ın çekilmiş kılıcına! Selam olsun açık alametlerin, göz alıcı ayetlerin ve karşı konulmaz mucizelerin sahibine; helaketlerden kurtarana ki Allah, muhkem ayetlerinde ondan söz etmiş ve buyurmuştur: **“Gerçekten o, bizim katımızda bulunan ana kitapta pek yüce ve hikmetle doludur.”**¹

Selam olsun Allah'ın beğenilmiş ismine, parlayan vechine ve üstün taraftarına! Allah'ın rahmet ve bereketleri ona olsun! Selam olsun Allah'ın hüccetlerine ve vasilerine, Allah'ın has kullarına ve seçtiklerine, halis ve emin kullarına! Allah'ın rahmet ve bereketleri onlara olsun! Seni ziyarete geldim, ey efendim, ey Allah'ın emini ve hücceti! Senin hakkını tanıyarak, dostlarına dost, düşmanlarına düşman olarak ve ziyaretinle Allah'a yaklaşmayı umarak gelmiş bir ziyaretçiyim; o halde Rabbim ve Rabbin olan Allah katında cehennem ateşinden kurtuluşum, dünyevi ve uhrevi hacetlerimin de yerine gelmesi için bana şefa-atçi ol!

1-Zuhruf, 4.

ثُمَّ انكَبَّ عَلَى الْقَبْرِ فَقَبَّلَهُ وَقُلَّ : سَلَامُ اللَّهِ وَسَلَامُ مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ ، وَالْمُسْلِمِينَ لَكَ بِقُلُوبِهِمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَالتَّاطِقِينَ بِفَضْلِكَ ، وَالشَّاهِدِينَ عَلَى أَنَّكَ صَادِقُ أَمِينٍ ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ طَهْرٌ طَاهِرٌ مُطَهَّرٌ مِنْ طَهْرٍ طَاهِرٍ مُطَهَّرٍ . أَشْهَدُ لَكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَوَلِيَّ رَسُولِهِ بِالْبَلَاغِ وَالْأَدَاءِ ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ جَنْبُ اللَّهِ وَبَابُهُ ، وَحَبِيبُ اللَّهِ وَوَجْهُهُ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ ، وَأَنَّكَ سَبِيلُ اللَّهِ ، وَأَنَّكَ عَبْدُ اللَّهِ وَأَخُو رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، أَتَيْتُكَ مُتَقَرِّباً إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِزِيَارَتِكَ ، رَاغِباً إِلَيْكَ فِي الشَّفَاعَةِ ، أَسْتَعِي بِشَفَاعَتِكَ خَلَاصَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ ، مُتَعَوِّذاً بِكَ مِنَ النَّارِ هَارِباً مِنْ دُنُوبِي الَّتِي احْتَضَبْتُهَا عَلَى ظَهْرِي ، فَرِعاً إِلَيْكَ رَجَاءَ رَحْمَةِ رَبِّي ، أَتَيْتُكَ اسْتَشْفِعُ بِكَ يَا مَوْلَايَ ، وَأَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ لِيَقْضِيَ بِكَ حَوَائِجِي ، فَاشْفَعْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى اللَّهِ فَإِنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَمَوْلَاكَ وَزَائِرُكَ ، وَلَكَ عِنْدَ اللَّهِ الْمَقَامُ الْمَحْمُودُ ، وَالْجَاهُ الْعَظِيمُ ، وَالشَّانُ الْكَبِيرُ ، وَالشَّفَاعَةُ الْمَقْبُولَةُ .

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ ، وَصَلِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، عَبْدِكَ الْمُرْتَضَى ، وَأَمِينِكَ الْأَوْفَى ، وَعُرْوَتِكَ الْوُثْقَى ، وَيَدِكَ الْعُلْيَا ، وَجَنِّبِكَ الْأَعْلَى ، وَكَلِّمَتِكَ الْحُسْنَى ، وَحُجَّتِكَ عَلَى الْوَرَى ، وَصَدِيقِكَ الْأَكْبَرِ ، وَسَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ ، وَزُكْنِ الْأَوْلِيَاءِ ، وَعِمَادِ الْأَصْفِيَاءِ ، أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَيَعْسُوبِ الدِّينِ ، وَقُدُوةِ الصَّالِحِينَ ، وَإِمَامِ الْمُخْلِصِينَ ، وَالْمَعْصُومِ مِنَ الْخَلَلِ ، الْمُهَذَّبِ مِنَ الزَّلَلِ ، الْمُطَهَّرِ مِنَ الْغَيْبِ الْمُتَزَّهِ مِنَ الرَّيْبِ ، أَخِي نَبِيِّكَ وَوَصِيِّ رَسُولِكَ ، الْبَائِتِ عَلَى فِرَاشِهِ ، وَالْمُوَاسِي لَهُ بِنَفْسِهِ ، وَكَاشِفِ الْكَرْبِ عَنْ وَجْهِهِ ، الَّذِي جَعَلَتْهُ سَيْفًا لِنُبُوتِهِ ، وَأَيَّةً لِرِسَالَتِهِ ، وَشَاهِداً عَلَى أُمَّتِهِ وَدِلَالَةً لِحُجَّتِهِ ، وَحَامِلاً لِرَايَتِهِ ، وَوَقَايَةً لِمُهْجَتِهِ ، وَهَادِياً لِأُمَّتِهِ ، وَيَدًا لِنَاسِهِ ، وَتَاجاً لِرَأْسِهِ ، وَبَاباً لِسِرِّهِ ، وَمِفْتَاحاً لِظَفَرِهِ ، حَتَّى هَزَمَ جُيُوشَ الشِّرْكِ بِإِذْنِكَ ، وَأَبَادَ عَسَاكِرَ الْكُفْرِ بِأَمْرِكَ ، وَبَدَّلَ نَفْسَهُ فِي مَرْضَاةِ رَسُولِكَ ، وَجَعَلَهَا وَقفاً عَلَى طَاعَتِهِ ، فَصَلِّ اللَّهُمَّ عَلَيْهِ صَلَاةً دَائِمَةً بَاقِيَةً .

Sonra kabrin üzerine kapan, kabri öp ve de ki: Allah'ın, mukarreb meleklerinin, kalpleriyle sana teslim olanların ey Emirülmüminin, senin faziletini dillendirenlerin, sadık ve emin olduğuna şahitlik edenlerin selamı sana olsun! Şahitlik ederim ki sen paksın, temiz ve temizlenmişsin, pak, temiz ve temizlenmiş bir soydansın! Şahitlik ederim ki [ey Allah'ın velisi ve ey Resulullah'ın dostu] sen tebliğ ettin ve görevini yerine getirdin. Şahitlik ederim ki sen, Allah'ın tarafındasın, O'nun kapısısın; Allah'ın habibisin ve kendisinden Allah'a ulaşılan Allah'ın vechisin. Sen, Allah'ın yolu, Allah'ın kulu ve Resulullah'ın (s.a.a) kardeşisin. Yüce Allah'a yaklaşmak için ziyaretine geldim, şefaatine rağbet etmekteyim ve şefaatinle ateşten kurtulmayı istiyorum; ateşten sana sığınıyorum, sırtıma yüklendiğim günahlardan sana kaçtım, Rabbimin rahmetini ümid ederek sana koştum. Ey mevlam! Ziyaretine geldim, seni şefaatchi kılıyorum ve Allah'a yaklaşıyor, senin hürmetine hacetlerimi gerçekleştirmesini istiyorum. Ey Emirülmüminin! Allah katında bana şefaatchi ol; zira ben Allah'ın kulu, senin dostun ve ziyaretçinim. Seninse Allah katında övülmüş makamın, yüce mevkin, büyük makamın ve makbul şefaatin vardır.

Allahım, Muhammed ve Ehlibeytine salât-ü selam gönder. Ve salât-ü selam gönder Emirülmüminin'e; o beğenilmiş kuluna, vefalı eminine, sağlam kulpuna, yüce eline, üstün taraftarına, güzel kelime-ne, halk üzerindeki hüccetine, büyük sıddıkına, vasilerin efendisine, velilerin dayanağına, seçkinlerin direğine, müminlerin emirine, dinin öncüsüne, Salihlerin rehberine, ihlâsa eriştirilmişlerin İmam'ına; hatadan masum, sürçmeden arıtılmış, kusurdan temizlenmiş ve şüpheden münezzeh olana, Peygamberinin kardeşine, Resulünün vasisine, onun yatağına yatan ve canıyla ona fedakârlık edene, yüzündeki sıkıntıyı giderene! Ona ki kendisini (Peygamberin) nübüvvetinin kılıcı, risaletinin alameti, ümmeti üzerine şahit, hüccetine delil, sancağının taşıyıcısı, canının kalkanı, ümmetinin hidayetçisi, savaşı eli, başının tacı, sırrının kapısı ve zaferinin anahtarı kıldın. Öyle ki senin izinle şirk ordularını hezimete uğrattı, senin emrinle küfür ordularını perişan etti. Canını, Resulünün hoşnutluğu yolunda bağışladı, canını ona itaat için vakfetti. Allahım, ona daima ve sürekli salât-ü selam gönder.

ثُمَّ قُلْ : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَالشَّهَابِ الثَّقِيبِ ، وَالتَّوَرِ الْعَاقِبِ ، يَا سَلِيلَ الْأَطَائِبِ . يَا سِرَّ اللَّهِ ، إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَ اللَّهِ تَعَالَى ذُنُوبًا قَدْ أَثْقَلَتْ ظَهْرِي ، وَلَا يَأْتِي عَلَيَّهَا إِلَّا رِضَاؤُهُ ، فَبِحَقِّ مَنْ ائْتَمَنَكَ عَلَى سِرِّهِ ، وَاسْتَرَكَ أَمْرَ خَلْقِهِ ، كُنْ لِي إِلَى اللَّهِ شَفِيعًا ، وَمِنْ النَّارِ مُجِيرًا ، وَعَلَى الدَّهْرِ ظَهِيرًا ؛ فَإِنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَوَلِيُّكَ وَزَائِرُكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ¹ .

3048 . عنه(عليه السلام): إِذَا أَرَدْتَ الزِّيَارَةَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَاعْتَسِلْ حَيْثُ تيسَّرَ لَكَ ، وَقُلْ حِينَ تَعَزَّمُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ سَعْيِي مَشْكُورًا ، وَذَنْبِي مَغْفُورًا ، وَعَمَلِي مَقْبُولًا ، وَاعْسِلْنِي مِنَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبِ ، وَطَهِّرْ قَلْبِي مِنْ كُلِّ آفَةٍ ، وَزَكِّ عَمَلِي ، وَتَقَبَّلْ سَعْيِي ، وَاجْعَلْ مَا عِنْدَكَ خَيْرًا لِي ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

ثُمَّ امشِ وَعَلَيْكَ السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ حَتَّى تَأْتِيَ بَابَ الْحَرَمِ فَقُمْ عَلَى الْبَابِ وَقُلْ : اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُكَ فَأَرِدْنِي ، وَأَقْبَلْتُ بِوَجْهِكَ إِلَيْكَ ؛ فَلَا تُعْرِضْ بِوَجْهِكَ عَنِّي ، وَإِنِّي قَصَدْتُ إِلَيْكَ فَتَقَبَّلْ مِنِّي ، وَإِنْ كُنْتُ مَاقِفًا فَارْضَ عَنِّي ، وَإِنْ كُنْتُ سَاطِئًا عَلَيَّ فَاعْفُ عَنِّي ، وَارْحَمْ مَسِيرِي إِلَيْكَ بِرَحْمَتِكَ أَبْتَغِي بِذَلِكَ رِضَاكَ ؛ فَلَا تَقْطَعْ رَجَائِي وَلَا تُخَيِّبْنِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ . اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ ، وَمِنْكَ السَّلَامُ ، وَإِلَيْكَ يَعُودُ السَّلَامُ ، وَأَنْتَ مَعْدِنُ السَّلَامِ ، حَيِّينَا رَبَّنَا مِنْكَ بِالسَّلَامِ . الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ مَا أَمَرَكَ بِهِ ، وَوَفَّيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ ، وَتَمَّتْ بِكَ كَلِمَاتُ اللَّهِ ، وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ ، لَعَنَّ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ ، وَلَعَنَّ اللَّهُ مَنْ بَلَغَهُ ذَلِكَ فَرَضِيَ عَنْهُ ، أَنَا بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي

1 . المزار الكبير : ص215 ح5 عن صفوان ، مصباح الزائر : ص149 نحوه ، بحار الأنوار : ج100 ص305 ح23 .

Sonra de ki: Selam olsun sana ey Allah'ın velisi, ey karanlığı delen göktaş, ey parlayan nur, ey temiz insanların evladı, ey Allah'ın sırrı! Benimle Yüce Allah arasında birtakım günahlar vardır ki sırtımı ağırlaştırmıştır ve ancak Allah'ın rızası onları yok edebilir. Sırrına seni emin kılıp yarattıklarının emrini sana teslim edenin hakkı için, Allah katında bana şefaathçi, ateşten koruyucu ve zamana karşı destek ol! Zira ben Allah'ın kulu, senin de dostun ve ziyaretçinim. Allah'ın salât-ü selamı sana olsun.¹

3048-İmam Sadık (a.s): Emirülmüminin'i (a.s) ziyaret etmek istediğinde imkân bulduğun yerde gusül et ve [Onun ziyaretini] kastettiğinde şöyle de: Allahım, çabamı mükâfatlandır, günahımı bağışla ve amelimi makbul eyle! Beni hatalardan ve günahlardan temizle, kalbimi her türlü afetten arındır, amelimi temizle, çabamı kabul eyle ve katında olanı benim için hayırlı kıl! Allahım, beni tevbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle! Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Sonra sükûnet ve vakarla yürü, haremin kapısına geldiğinde kapının karşısında dur ve de ki:

Allahım, seni istiyorum, sen de beni iste; kalbimin yüzüyle sana yöneldim, yüzünü benden çevirme! Seni kastettim, (sana geldim) benden kabul eyle; şayet öfkeli isen benden hoşnut ol, eğer bana kızgın isen affet beni; rahmetinle, rızanı aradığım bu gelişime merhamet et! Ümidimi kesme ve beni mahrum etme, ey merhametlilerin en merhametlisi! Allahım, sen "Selam"sın, selam sendendir ve selam sana dönmektedir, sen selamın kaynağısın! Ey Rabbimiz, katındaki selamla bizi selamla! Hiçbir eş ve çocuk edinmeyen Allah'a hamdolsun; her şeyi yaratan ve ölçüsünü belirleyen Allah'a hamdolsun!

Selam olsun sana ey Ebu'l-Hasan! Şahadet ederim ki sen, Resulullah'ın sana emir buyurduğunu tebliğ ettin, Allah'ın ahdine vefa gösterdin ve Allah'ın kelimeleri seninle kemale erdi. Ölünceye kadar Allah yolunda cihad ettin. Seni öldürene Allah lanet etsin, bunu duyup da razı olana Allah lanet etsin! Babam ve anam sana feda olsun!

¹-el-Mezaru'l-Kebir, s.215, h.5, Safvan'dan; Misbahu'z-Zair, s.149; Biharul-Envar, c.100, s.305, h.23.

وَلِيٍّ لِّمَنْ وَالَاكَ ، وَعَدُوٍّ لِّمَنْ عَادَاكَ أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِمَّنْ بَرَّئَتْ مِنْهُ وَبَرَّئْتُ مِنْكُمْ .
 ثُمَّ تَقُولُ : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، أَشْهَدُ أَنَّكَ تَسْمَعُ صَوْتِي ،
 أَتَيْتُكَ مُتَعَاهِدًا لِدِينِي وَبِيعَتِي ، إِنْ دَنَى لِي فِي بَيْتِكَ ، أَشْهَدُ أَنَّ رُوحَكَ الْمُقَدَّسَةَ أُغِيبتَ
 بِالْقُدْسِ وَالسَّكِينَةِ ، جُعِلَتْ لَهَا بَيْتًا تَنْطِقُ عَلَى لِسَانِكَ .
 ثُمَّ ادْخُلْ وَقُلْ : السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْمُقَرَّبِينَ ، السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْمُرْدِفِينَ ،
 السَّلَامُ عَلَى حَمَلَةِ الْعَرْشِ الْكَرُوبِيِّينَ¹ ، السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْمُتَنَجِّبِينَ السَّلَامُ عَلَى
 مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْمُسَوِّمِينَ ، السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الَّذِينَ هُمْ فِي هَذَا الْحَرَمِ بِإِذْنِ اللَّهِ
 مُقِيمُونَ . الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَكْرَمَنِي بِمَعْرِفَتِهِ وَمَعْرِفَةِ رَسُولِهِ وَمَنْ فَرَضَ طَاعَتَهُ رَحْمَةً مِنْهُ وَتَطَوُّلاً
 مِنْهُ عَلَيَّ بِذَلِكَ . الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَيَّرَنِي فِي بِلَادِهِ ، وَحَمَلَنِي عَلَى دَوَائِهِ ، وَطَوَى إِلَيَّ الْبَعِيدَ
 وَدَفَعَ عَنِّي الْمَكَارَةَ حَتَّى أَدْخَلَنِي حَرَمَ وَلِيِّ اللَّهِ وَأَرَانِيهِ فِي عَافِيَةٍ . الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا
 وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ
 أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، جَاءَ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِهِ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا عَبْدَ اللَّهِ وَأَخُو رَسُولِهِ ،
 اللَّهُمَّ عَبْدُكَ وَزَائِرُكَ مُتَقَرِّبٌ إِلَيْكَ بِزِيَارَةِ أَخِي رَسُولِكَ ، وَعَلَى كُلِّ مَزُورٍ حَقٌّ عَلَى مَنْ أَنَاهُ
 وَزَارَهُ ، وَأَنْتَ أَكْرَمُ مَزُورٍ وَخَيْرُ مَا تِي ، فَاسْأَلْكَ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا وَاحِدُ يَا أَحَدُ يَا فَرْدُ يَا
 صَمَدُ يَا مَنْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ ، وَأَنْ
 تَجْعَلَ تُحَفَّتَكَ إِيَّايَ مِنْ زِيَارَتِي فِي مَوْفِي هَذَا فَكَأَنَّكَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ ، وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ يُسَارِعُ
 فِي الْخَيْرَاتِ رَغْبًا وَرَهْبًا ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْخَاشِعِينَ .

1 . الْكَرُوبِيُّونَ : هُمْ سَادَةُ الْمَلَائِكَةِ ، مِنْهُمْ جَبْرِيْلُ ، وَمِيكَائِيْلُ ، وَإِسْرَافِيْلُ ، هُمْ الْمُقَرَّبُونَ (تاج
 العروس : ج 2 ص 369) .

Ben, senin dostuna dost, düşmanına düşmanım; Allah katında, senin uzak durduğun ve sizden uzak duran kimselerden beraat ediyorum.

Sonra şöyle diyorsun: Selam olsun sana ey Ebu'l-Hasan! Allah'ın rahmet ve bereketleri sana olsun! Şahadet ederim ki sen benim sesimi duymaktasın; dinime ve biatime bağlı olarak sana geldim; evinde bana izin ver. Şahadet ederim ki mukaddes ruhun kutsiyet ve sükûnetle gizletilmiş ve senin dilinden konuşan bir ev kılınmıştır.

Sonra içeri gir ve de ki: Selam olsun Allah'ın mukarreb meleklerine! Selam olsun Allah'ın saflar halinde dizilen meleklerine! Selam olsun arşı taşıyan Kerrubilere!¹ Selam olsun Allah'ın seçkin meleklerine! Selam olsun Allah'ın nişanlanmış meleklerine! Selam olsun Allah'ın izniyle bu haremde mukim olan Allah'ın meleklerine! Hamd olsun Allah'a ki katından bana bir rahmet ve ihsan olarak kendisininin, Resulünün ve itaatini farz kıldığı kimselerin marifetiyle beni şerefletirdi. Hamd olsun Allah'a ki beni şehirlerinde gezdirdi, binekleri üzerinde taşıttı, uzun yolları katettirdi bana; nahoşlukları benden uzaklaştırdı ve sonunda Allah velisinin haremine soktu beni, onu sağlıkla gösterdi bana! Bizi buna hidayet eden Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi hidayet etmeseydi hidayete erişemezdik. Şahadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, tektir, hiçbir ortağı yoktur ve şahadet ederim ki Muhammed onun kulu ve hak olarak onun katından gelmiş elçisidir. Yine şahadet ederim ki Ali, Allah'ın kulu ve Resulullah'ın kardeşidir. Allahım, şu kulun ve ziyaretçin, Resulünün kardeşinin ziyaretiyle sana yaklaşmak istemektedir. Her ziyaret edenin ziyaret edilen üzerinde hakkı vardır; sen, ziyaret edilenlerin en cömerdi ve kendisine gidilenlerin en iyisisin. O halde ey Rahman, ey Rahim, ey Vahid, ey Ehad, ey Ferd, ey Samed, ey doğurmayan ve doğmayan ve asla eşi-benzeri bulunmayan! Senden Muhammed ve Ehlibeytine salât-ü selam göndermeni, şu durduğum yerdeki ziyaretim karşılığında bana ihsan edeceğin hediyenin beni cehennem ateşinden azad etmen olmasını istiyorum. Beni rağbet ve korku içinde hayır işlerinde hızlı davrananlardan eyle! Beni huşu içinde olanlardan eyle!

1-Kerrubiler, meleklerin efendileri olan Cebrail, Mikail ve İsrail gibi mukarreb meleklerdir. (*Tacu'l-Arus*, c.2, s.369).

اللَّهُمَّ إِنَّكَ بَشَّرْتَنِي عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكَ فَقُلْتُ : ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾¹ ، اللَّهُمَّ فَإِنِّي بِكَ مُؤْمِنٌ ، وَبِجَمِيعِ آيَاتِكَ مُوقِنٌ ، فَلَا تُؤَقِّنِي بَعْدَ مَعْرِفَتِهِمْ مَوْقِفًا تَفْضُخُنِي عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ ، بَلْ أَوْقِفْنِي مَعَهُمْ وَتَوَقَّيْ عَلَى تَصَدِيقِي ؛ فَإِنَّهُمْ عِبِيدُكَ ، خَصَصْتَهُمْ بِكَرَامَتِكَ ، وَأَمَرْتَنِي بِاتِّبَاعِهِمْ .

ثُمَّ تَدْنُو مِنَ الْقَبْرِ وَتَقُولُ : السَّلَامُ مِنَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ . السَّلَامُ عَلَى أَمِينِ اللَّهِ عَلَى رِسَالَاتِهِ ، وَعِزَائِمِ رُسُلِهِ ، وَمَعْدِنِ الْوَحْيِ وَالنَّزِيلِ ، الْخَاتَمِ لِمَا سَبَقَ ، وَالْفَاتِحِ لِمَا اسْتَقْبَلَ ، وَالْمُهْمِّينَ عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ ، وَالشَّاهِدِ عَلَى الْخَلْقِ وَالسِّرَاجِ الْمُنِيرِ ، وَالسَّلَامُ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ الْمَظْلُومِينَ ، أَفْضَلَ وَأَكْمَلَ وَأَرْفَعَ وَأَنْفَعَ وَأَشْرَفَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَنْبِيَائِكَ وَأَصْفِيَائِكَ . اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَبْدِكَ وَخَيْرِ خَلْقِكَ بَعْدَ نَبِيِّكَ وَوَصِيِّ رَسُولِكَ ، الَّذِي انتَجَبْتَهُ بِعِلْمِكَ ، وَجَعَلْتَهُ هَادِيًا لِمَنْ شِئْتَ مِنْ خَلْقِكَ ، وَالذَّلِيلَ عَلَى مَنْ بَعَثْتَهُ بِرِسَالَتِكَ ، وَذَيَّانَ يَوْمَ الدِّينِ بِعَدْلِكَ ، وَفَصْلَ خُطَابِكَ مِنْ خَلْقِكَ ، وَالْمُهْمِّينَ عَلَى ذَلِكَ كُلِّهِ ، وَالسَّلَامُ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ . اللَّهُمَّ وَصَلِّ عَلَى الْأَيِّمَةِ مِنْ وُلْدِهِ ، الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِكَ مِنْ بَعْدِ نَبِيِّكَ ، الْمُطَهَّرِينَ الَّذِينَ ارْتَضَيْتَهُمْ أَنْصَارًا لِدِينِكَ وَأَعْلَامًا لِعِبَادِكَ .

ثُمَّ تَقُولُ : السَّلَامُ عَلَى الْأَيِّمَةِ الْمُسْتَوْدَعِينَ . السَّلَامُ عَلَى خَالِصَةِ اللَّهِ مِنْ خَلْقِهِ أَجْمَعِينَ . السَّلَامُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ قَامُوا بِأَمْرِ اللَّهِ وَخَالَفُوا لَخَوْفِهِ الْعَالَمِينَ . السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْمُقَرَّبِينَ .

Allahım, beni, peygamberinin diliyle müjdeledin ve buyurdun ki: **“İman edenlere Allah katında kendileri için bir doğruluk makamı olduğunu müjdele.”**¹ Allahım, ben, sana iman etmişim ve tüm ayetlerine yakınlığım var; öyleyse onları tanımamın ardından beni mahlûkatın önünde rezil edecek bir konuma düşürme. Aksine beni onların yanında tut ve beni bu inancımınla öldür. Onlar senin kullarıdır, kendilerini kerametine has kıldın ve bana onlara uymamı emrettin.

Sonra kabre yaklaşıyor ve şöyle diyorsun: Allah’tan, Resulullah’a selam olsun; O, Muhammed b. Abdullah’tır; peygamberlerin sonuncusu ve muttakilerin önderidir. Selam olsun Allah’ın risaletlerine ve önemli elçileri üzerine eminine, vahiy ve tenzilin madenine; ilahi risaletleri ve makamları sona erdirene, gelecek için ilim kapılarını açıp başlatana ve hepsinin koruyucusu olana; mahlûkat üzerindeki şahide ve aydınlatıcı meşaleye! Ona selam olsun, Allah’ın rahmet ve bereketleri onun üzerine olsun.

Allahım, Muhammed’e ve mazlum Ehlibeytine peygamberlerinden ve seçkin kıldıklarından birisine ettiğin en üstün, en mükemmel, en yüce, en faydalı ve en şerif rahmeti eyle! Allahım, Emirülmüminin’e rahmet eyle; peygamberinden sonra en has kulun ve yarattıklarının en hayırlısıdır; peygamberinin vasisidir. İlmin ile onu seçtin ve kendisini yarattıklarından dilediğin kimseye hidayetçi, risaletlerini tebliğ etmek için seçtiğin kimseye kılavuz, senin adaletin üzere dini uygulayan, yarattıkların arasındaki ihtilafa son verici ve tüm bunlar üzerinde koruyucu kıldın. Selam olsun ona, Allah’ın rahmet ve bereketleri onun üzerine olsun! Allahım, onun evlatlarından olan imamlara rahmet eyle; onlar, peygamberinden sonra senin emrinle yönetici ve dinin koruyucularıdır; dinine yardımcıları ve kullarına hidayet nişaneleri olmalarına razı olduğun tertemiz kılınmış zatlardır onlar.

Sonra şöyle diyorsun: Selam olsun nübüvvet emanetleri yanlarında bulunan imamlara! Selam olsun yaratıkları arasındaki Allah’ın tüm halis kullarına! Selam olsun Allah’ın emrini yerine getirmek için kıyam eden ve Allah korkusuyla dünyalılara muhalefet eden müminlere! Selam olsun Allah’ın mukarreb meleklerine!

1-Yunus, 2.

ثُمَّ تَقُولُ : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِمَامَ الْهُدَى . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عِلْمَ التَّقَى . السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْبَرُّ التَّقِيُّ . السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا السِّرَاجُ الْمُنِيرُ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَصِيَّ الرَّسُولِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَمُودَ الدِّينِ وَوَارِثَ عِلْمِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَصَاحِبَ الْمِيسَمِ ، وَالصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ ، أَنْتَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ ، وَأَوَّلُ مَنْ غُصِبَ حَقُّهُ ، صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ لَقِيتَ اللَّهَ وَأَنْتَ شَهِيدٌ ، عَذَّبَ اللَّهُ قَاتِلَكَ بِأَنْوَاعِ الْعَذَابِ .

جَنَّتْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ عَارِفًا بِحَقِّكَ ، مُسْتَبْصِرًا بِشَأْنِكَ ، مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكَ وَمَنْ ظَلَمَكَ ، أَلْقَى عَلَى ذَلِكَ رَبِّي إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، إِنَّ لِي ذُنُوبًا كَثِيرَةً ، فَاشْفَعْ لِي فِيهَا عِنْدَ رَبِّكَ ؛ فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ مَقَامًا مَحْمُودًا ، وَإِنَّ لَكَ عِنْدَهُ جَاهًا وَشِفَاعَةً ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾¹ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَوْرَ اللَّهِ فِي سَمَائِهِ وَأَرْضِهِ ، وَأُذُنَهُ السَّامِعَةَ ، وَذِكْرَهُ الْخَالِصَ ، وَنُورَهُ السَّاطِعَ . أَشْهَدُ أَنَّ لَكَ مِنَ اللَّهِ الْمَزِيدَ ، وَأَنَّ وَجْهَكَ إِلَى قِبَلِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، وَأَنَّ لَكَ مِنَ اللَّهِ رِزْقًا جَدِيدًا تَغْدُو عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ فِي كُلِّ صَبَاحٍ ، رَبِّ اغْفِرْ لِي ، وَتَجَاوَزْ عَن سَيِّئَاتِي ، وَارْحَمْ طَوْلَ مَكْتِي فِي الْقِيَامَةِ بِهِ ؛ فَإِنَّكَ عَلَامُ الْغُيُوبِ ، وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ .
ثُمَّ تَقُولُ : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صِفْوَةَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ نُوحٍ نَبِيِّ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ هُودٍ نَبِيِّ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ دَاوُدَ خَلِيفَةَ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ اللَّهِ

Sonra şöyle diyorsun: Selam olsun sana ey Allah'ın emini! Selam olsun sana ey Allah'ın habibi! Selam olsun sana ey Allah'ın velisi! Selam olsun sana ey Allah'ın hücceti! Selam olsun sana ey hidayet önderi! Selam olsun sana ey takva sancağı! Selam olsun sana ey zatında iyi ve takvalı! Selam olsun sana ey aydınlatıcı meşale! Selam olsun sana ey Emirülmüminin! Selam olsun sana ey Hasan ve Hüseyin'in babası! Selam olsun sana ey Resulün vasisi! Selam olsun sana ey dinin direği; öncekiler ve sonrakilerin ilminin varisi, alamet aletinin sahibi¹ ve ey Sırat-ı Mustakim! Selam olsun sana ey Allah'ın velisi! Sen ilk mazlumsun; hakkı ilk gasp edilensin; ilahi mükâfatı umarak ölünceye kadar sabrettin. Şahadet ederim ki sen şehit olarak Allah'ı mülakat ettin. Allah senin katilini çeşitli azaplarla cezalandırsın!

Ey Allah'ın velisi, hakkını tanıyarak ve (imamet) makamının bilincini taşıyarak, düşmanlarına ve sana zulmedenlere düşman olarak sana geldim; eğer Allah isterse bu iman ve marifetle Rabbimi mülakat edeceğim. Günahlarım çoktur; Allah katında onlar hakkında bana şefaateyle! Zira senin Allah katında övülmüş makamın vardır; senin için onun katında itibar ve şefaate hakkı vardır. Yüce Allah buyuruyor ki: ***“Ancak onun razı olduğuna şefaate ederler.”***²

Selam olsun sana ey Allah'ın göğünde ve yerindeki nuru; duyan kulağı, halis zikri ve parlayan ışığı! Şahadet ederim ki sana Allah'tan (inayetin) ziyadesi vardır, yüzün âlemlerin Rabbine dönüktür; senin için meleklerin her sabah Allah'tan getirdiği yepyeni bir rızık vardır. Rabbim, beni bağışla, kötülüklerimi gizle, kıyamet günü onlardan dolayı uzun uzadıya durdurulup bekletilmeme acı! Hiç şüphesiz sen gizlileri bilensin ve varislerin en hayırlısı sensin!

Sonra şöyle diyorsun: Selam olsun sana ey Allah'ın seçkin kulu Âdem'in varisi! Selam olsun sana ey Allah'ın peygamberi Nuh'un varisi! Selam olsun sana ey İbrahim Halilullah'ın varisi! Selam olsun sana ey Allah'ın peygamberi Hud'un varisi! Selam olsun sana ey Allah'ın halifesi Davud'un varisi!

1-Kıyamet günü mümin ve kâfirin alametini o vuracak, cennetliklerle cehennemlikleri o ayırt edecektir.

2-Enbiya, 28.

. السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ . السَّلَامُ

عَلَيْكَ

أَيُّهَا الصِّدِّيقُ الشَّهِيدُ . السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِي حَلَّتْ بِفِنَائِكَ وَأَنَاخَتْ بِرَحْلِكَ . السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْمُحْدِقِينَ بِكَ . أَشْهَدُ أَنَّكَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَاتَّبَعْتَ الرَّسُولَ ، وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ ، وَبَلَغْتَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ، وَوَفَّيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ ، وَتَمَّمْتَ بِكَ كَلِمَاتِ اللَّهِ ، وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَنَصَحْتَ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ، وَجَدْتَ بِنَفْسِكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا وَمُجَاهِدًا عَنِ دِينِ اللَّهِ ، مُؤَقِّيًا لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، طَالِبًا مَا عِنْدَ اللَّهِ ، رَاغِبًا فِيهَا وَعَدَ اللَّهُ ، وَمَضَيْتَ لِلَّذِي كُنْتَ عَلَيْهِ شَاهِدًا وَمَشْهُودًا ، فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنِ رَسُولِهِ وَعَنِ الْإِسْلَامِ وَأَهْلِهِ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ .

وَكُنْتَ أَوَّلَ الْقَوْمِ إِسْلَامًا ، وَأَخْلَصَهُمْ إِيْمَانًا ، وَأَشَدَّهُمْ يَقِينًا ، وَأَخَوْفَهُمْ لِلَّهِ ، وَأَعْظَمَهُمْ عَنَاءً ، وَأَحْوَطَهُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَأَفْضَلَهُمْ مَنَاقِبَ ، وَأَكْثَرَهُمْ سَوَابِقَ ، وَأَرْفَعَهُمْ دَرَجَةً ، وَأَشْرَفَهُمْ مَنَزَلَةً ، وَأَكْرَمَهُمْ عَلَيْهِ ، قَوِيَتْ حِينَ ضَعُفَ أَصْحَابُهُ ، وَبَرَزْتَ حِينَ اسْتَكْبَانُوا ، وَنَهَضْتَ حِينَ وَهَنُوا ، وَلَزِمْتَ مِنْهَاجَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَكُنْتَ خَلِيفَتَهُ حَقًّا بِرَغْمِ الْمُنَافِقِينَ ، وَغَيْطِ الْكَافِرِينَ ، وَكَيْدِ الْحَاسِدِينَ ، وَضِغْنِ الْفَاسِقِينَ ، فَقُمْتَ بِالْأَمْرِ حِينَ فَشَلُوا ، وَنَطَقْتَ حِينَ تَتَعَتَعُوا ، وَمَضَيْتَ بِنُورِ اللَّهِ إِذْ وَقَفُوا ، فَمَنْ اتَّبَعَكَ فَقَدْ هُدِيَ . كُنْتَ أَقْلَهُمْ كَلَامًا ، وَأَصْوَبَهُمْ مَنَاطِقًا ، وَأَكْثَرَهُمْ رَأْيًا ، وَأَشَجَعَهُمْ قَلْبًا ، وَأَشَدَّهُمْ يَقِينًا وَأَحْسَنَهُمْ عَمَلًا ، وَأَعْرَفَهُمْ بِاللَّهِ ، كُنْتَ لِلدِّينِ يَسُوبًا أَوَّلًا حِينَ تَفَرَّقَ النَّاسُ ، وَآخِرًا حِينَ فَشَلُوا ، كُنْتَ لِلْمُؤْمِنِينَ أَبًا رَحِيمًا إِذْ صَارُوا عَلَيْكَ عِيَالًا ، فَحَمَلْتَ أَثْقَالَ مَا عَنْهُ ضَعُفُوا ، وَحَفِظْتَ مَا أَضَاعُوا ، وَرَعَيْتَ مَا أَهْمَلُوا ، وَشَمَّرْتَ إِذْ جَنَبُوا ، وَعَلَوْتَ إِذْ هَلَعُوا

Selam olsun sana ey Muhammed Habibullah'ın varisi! Selam olsun sana ey Allah'ın velisi! Selam olsun sana ey Sıddık-ı Şehid! Selam olsun sana ve avlunda inen, huzurunda eğilen canlara! Selam olsun etrafına dönen Allah'ın meleklerine! Şahadet ederim ki sen, namazı ayakta tuttun, zekâtı verdin, iyiliğe emrettin ve kötülükten sakındırdın; Resule tabi oldun ve kitabı (Kurân'ı) hakkıyla tilavet ettin. Resulullah'tan (aldığın emri) tebliğ ettin; Allah'ın ahdini yerine getirdin ve Allah'ın kelimeleri seninle kemale erdi. Allah yolunda hakkıyla cihad ettin; Allah ve Resulü için nasihatte bulundun. Sabrederek, ilahi mükâfatı umarak ve Allah'ın dinini savunmak için cihad ederek canını bağışladın; Resulullahı korudun, Allah katındaki sevabı aradın ve Allah'ın vaat ettiğini arzuladın; şahidi ve meşhudu olduğun yolu yürüyüp gittin. Allah, Resulünden, İslamdan ve Müslümanlardan taraf seni en üstün mükâfatla mükâfatlandırırsın!

Sen kavmin (ashabın) ilk Müslümanı, imanı en halis olanı, yakini en güçlü, Allah'tan en fazla korkanı, en büyük zorluğa katlananı, Resulullah'ı (s.a.a) en fazla gözeteni, faziletleri herkesten üstün, iyi geçmiş herkesten fazla, derecesi en yüksek, makamı en yüce olanı ve Resulullah (s.a.a) yanında ashabın en değerlisiydin. Ashabı zafiyete düştüğünde tek güçlü sendin. Geri çekildiklerinde sen ileri atıldın; gevşediklerinde sen harekete geçtin. Sen Resulullah'ın gidişatına bağlı kaldın. Münafıkların istememesine, kâfirlerin öfkesine, hasetçilerin hilesine ve fasıkların kinine rağmen sen Resulullah'ın hak halifesiydin. Diğerleri gevşediğinde sen Allah'ın emri için kıyam ettin; diğerleri konuşmaktan aciz olunca sen (dinin hakikatlerini) beyan ettin. Diğerleri durunca sen Allah'ın nuruyla yürüdün. Bu yüzden kim sana tabi olduysa hidayete erdi. Ashabın en az konuşanı sendin; mantığı en isabetlisi ve en fazla görüşü olanı sendin; onlardan kalbi en cesur, yakini en güçlü ve ameli en güzel olanı, Allah'ı en iyi tanıyanı sendin. Halk dağıldığında dinin öncüsü ve birincisiydin; gevşekliğe düştüklerinde ise sonuncu idin.

Müminler ailenin bir parçası olunca sen, onlar için şefkatli bir babaydın. Dolayısıyla onların taşıyamadıkları yüklerini taşıdın; zayı ettikleri, ihmal ettikleri şeyi gözettin; diğerleri korkunca sen kolları sıvadın; diğerleri telaşlanınca sen tek başına hareket ettin,

وَصَبَرْتَ إِذْ جَزَعُوا ، كُنْتَ عَلَى الْكَافِرِينَ عَذَاباً صَبّاً وَغِلَظَةً وَغِيظاً ، وَلِلْمُؤْمِنِينَ عِيناً وَحِصْناً وَعِلْماً ، لَمْ تُفَلِّ¹ خُجَّتُكَ ، وَلَمْ يَرْتَبْ قَلْبُكَ ، وَلَمْ تَضْعَفْ بَصِيرَتُكَ ، وَلَمْ تَجْبُنْ نَفْسُكَ ، وَكُنْتَ كَالْجَبَلِ لَا تُحَرِّكُهُ الْعَوَاصِفُ ، وَلَا تُزِيلُهُ الْقَوَاصِفُ² ، وَكُنْتَ - كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) - قَوِيّاً فِي أَمْرِ اللَّهِ ، وَضِعْماً فِي نَفْسِكَ ، عَظِماً عِنْدَ اللَّهِ ، كَبِيراً فِي الْأَرْضِ جَلِيلاً فِي السَّمَاءِ ، لَمْ يَكُنْ لِأَحَدٍ فِيكَ مَهْمَزٌ ، وَلَا لِأَيِّلٍ فِيكَ مَغْمَزٌ ، وَلَا لِأَحَدٍ عِنْدَكَ هَوَادَةٌ ، الضَّعِيفُ الدَّلِيلُ عِنْدَكَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ حَتَّى تَأْخُذَ لَهُ بِحَقِّهِ ، وَالْقَوِيُّ الْعَزِيزُ عِنْدَكَ ضَعِيفٌ ذَلِيلٌ حَتَّى تَأْخُذَ مِنْهُ الْحَقُّ ، وَالْقَرِيبُ وَالْبَعِيدُ عِنْدَكَ فِي ذَلِكَ سَوَاءٌ شَأْنُكَ الْحَقُّ وَالصِّدْقُ وَالرِّفْقُ ، وَقَوْلُكَ حُكْمٌ وَحُكْمٌ ، وَأَمْرُكَ حُكْمٌ وَحَزْمٌ ، وَرَأْيُكَ عِلْمٌ وَعَزْمٌ ، إِعْتَدَلَ بِكَ الدِّينُ ، وَسَهَّلَ بِكَ الْعَسِيرُ ، وَأَطْفَنَتْ بِكَ التِّيرَانُ ، وَقَوِيٌّ بِكَ الْإِسْلَامُ وَالْمُؤْمِنُونَ ، وَسَبَقَتْ سَبْقاً بَعِيداً ، وَأَتَعَبْتَ مَنْ بَعْدَكَ تَعَباً شَدِيداً ، فَعَظُمَتْ رِزْيَتُكَ فِي السَّمَاءِ ، وَهَدَّتْ مُصِيبَتُكَ الْأَنَامَ ، فَإِنَّا لِلَّهِ ِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . . .

اللَّهُمَّ الْعَن قَتْلَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، اللَّهُمَّ الْعَن قَتْلَةَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ اللَّهُمَّ عَذِّبْهُمْ عَذَاباً لَا تُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ وَضَاعِفَ عَلَيْهِمْ عَذَابَكَ بِمَا شَاقُّوا وَلاَةَ أَمْرِكَ ، وَعَذِّبْهُمْ عَذَاباً لَمْ تَحِلَّهُ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ . اللَّهُمَّ أَدْخِلْ عَلَى قَتْلَةِ رَسُولِكَ ، وَأَوْلَادِ رَسُولِكَ ، وَعَلَى قَتْلَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَقَتْلَةِ أَنْصَارِهِ ، وَقَتْلَةَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَأَنْصَارِهِمَا ، وَمَنْ نَصَبَ لَالٍ مُحَمَّداً وَشِيعَتِهِمْ حَرْباً مِنَ التَّائِسِ أَجْمَعِينَ ، عَذَاباً مُضَاعَفاً فِي أَسْفَلِ الدَّرَكِ مِنَ الْجَحِيمِ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ، مَلْعُونُونَ ، نَاكِسُو رُؤُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، قَدْ عَائِنُوا النَّدَامَةَ وَالْخِزْيَ الطَّوِيلَ ، بِقَتْلِهِمْ عِتْرَةَ أَنْبِيَائِكَ وَرُسُلِكَ وَأَتْبَاعَهُمْ مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ . اللَّهُمَّ الْعَنَّهُمْ فِي مُسْتَسَرِّ السِّرِّ وَظَاهِرِ الْعَلَانِيَةِ فِي سَبَائِكَ وَأَرْضِكَ .

1 . الفَلَّ : التَّلَم (لسان العرب : ج 11 ص 530) .

2 . رِيحٌ قَاصِفٌ وَقَاصِفَةٌ : شَدِيدَةٌ تَكْسِرُ مَا مَرَّتْ بِهِ مِنَ الشَّجَرِ وَغَيْرِهِ (تاج العروس : ج 12 ص 435) .

diğerleri sabrını kaybedince sen sabrettin; sen kâfirlere şiddetli azap, sert ve öfkeli, müminlere ise göz, kale ve sancaktın. Senin delilin hiçbir zaman körelmedi. Kalbin asla şüpheye düşmedi, basiretin asla zayıflamadı; sen hiçbir zaman korkmadın. Sen, hiçbir zaman şiddetli fırtınaların sarsmadığı ve kasırgaların yerinden oynatamadığı bir dağ gibiydin. Sen, Resulullah'ın (s.a.a) buyurduğu gibi Allah'ın işinde güçlü, nefsinde mütevazi, Allah katında yüce, yeryüzünde büyük, gökte uluydun; hiç kimse senin açığını bulup çekiştiremedi, hiç kimse sana gözüyle işaret edemedi (kusur bulamadı). Hiç kimse sana yersiz ümit bağlayamadı. Zayıf ve düşkün kişiler, haklarını [güçlü ve azgınlardan] alacağın ana kadar senin yanında güçlü ve azizlerdi. Güçlü ve aziz kişiler (mazlumlara ait) hakkı onlardan alacağın ana kadar senin yanında zayıf ve düşkünlerdi. Bu konuda yakın ve uzak senin yanında eşitti. Senin işin hak, doğruluk ve yumuşaklıktı. Sözün hüküm ve kesinlikti. Görüşün ilim ve kararlılıktı. Din seninle doğruldu. Zor iş seninle kolaylaştı, fitne ateşi seninle söndü. İslam ve müminler seninle güçlendiler. O kadar uzak bir mesafeyi geride bıraktın ki kendinden sonrakilerin işini zorlaştırıp onları şiddetli bir yorgunluğa düşürdün. Senin musibetin gökte pek büyüktür; senin musibetin yaratıkları perişan etti. İnnâ lillah ve inna ileyhi raciun (Doğrusu biz Allah'tanız ve biz ona dönücüleriz).

Allahım, Emirülmüminin'in katillerine lanet et! Allahım, Hasan ve Hüseyin'in katillerine lanet et; âlemlerden hiç kimseyi cezalandırmadığın bir azapla azaplandır onları; senin emrinin valilerine yaptıkları düşmanlıklarına karşılık azaplarını iki kat eyle onların! Allahım, Resulünün, onun evlatlarının ve Emirülmüminin'in katillerine, onun yarenlerini katledenlere, Hasan ve Hüseyin'in katillerine ve o ikisinin yarenlerini katledenlere; halkın içinden Muhammed Ehlibeytine ve onların Şialarına savaş açanların tümüne cehennemın en alt tabakasında kat kat azap eyle! Azapları hafiflemesin ve onlar orada umutsuzca, lanetlenmiş ve Rableri katında başları eğik olarak kalsınlar; senin peygamberlerin ve elçilerinin soyunu ve Salih kullarından onlara uyanları katletmelerine karşılık pişmanlık ve uzun alçaklığı görsünler! Allahım, onlara gizlinin gizlisinde ve aşikârın aşikârında, gök kubende ve yerkürende lanet et!

اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي أَوْلِيَائِكَ ، وَحَبِّبْ إِلَيَّ مَشَاهِدَهُمْ حَتَّى تُلْحِقَنِي بِهِمْ ، وَتَجْعَلَنِي لَهُمْ تَبِعاً فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ¹ .

3049 . المزار - في أعمال اليوم السابع عشر من شهر ربيع الأول - : رُوِيَ أَنَّ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصَّادِقَ (عليهما السلام) زَارَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي هَذَا الْيَوْمِ بِهَذِهِ الزِّيَارَةِ ، وَعَلَّمَهَا لِمُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيِّ فَقَالَ : إِذَا أَتَيْتَ مَشْهَدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَاعْتَسِلْ لِلزِّيَارَةِ وَالْبَسْ أَنْظَفَ ثِيَابِكَ وَشَمِّ شَيْئاً مِنَ الطَّيِّبِ وَعَلَيْكَ السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ .

فَإِذَا وَصَلْتَ إِلَى بَابِ السَّلَامِ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَكَبِّرِ اللَّهَ ثَلَاثِينَ مَرَّةً وَقُلْ :

السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَى خَيْرَةِ اللَّهِ . السَّلَامُ عَلَى الْبَشِيرِ النَّذِيرِ ، السِّراجِ الْمُنِيرِ ، وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ . السَّلَامُ عَلَى الطُّهْرِ الطَّاهِرِ . السَّلَامُ عَلَى الْعَلَمِ الزَّاهِرِ . السَّلَامُ عَلَى الْمَنْصُورِ الْمُؤَيَّدِ . السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ ، وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ . السَّلَامُ عَلَى أَنْبِيَاءِ اللَّهِ الْمُرْسَلِينَ ، وَعِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ . السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْحَاقِقِينَ بِهَذَا الْحَرَمِ وَبِهِذَا الصَّرِيحِ اللَّائِذِينَ بِهِ وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ .

ثُمَّ ادْنُ مِنَ الْقَبْرِ وَقُلْ : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَصِيَّ الْأَوْصِيَاءِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عِمَادَ الْأَنْبِيَاءِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ الْأَوْلِيَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الشُّهَدَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا آيَةَ اللَّهِ الْعُظْمَى . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَامِسَ أَهْلِ الْعَبَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَائِدَ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ الْأَتْقِيَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا زَيْنَ الْمُؤَحِّدِينَ النَّجَبَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَالِصَ الْأَخْلَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَالِدَ الْأَيْمَةِ الْأَمْنَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ وَحَامِلَ الْبَوَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَسِيمَ الْجَنَّةِ وَلَطَى .

1 . المزار الكبير : ص 225 ح 6 عن يوسف الكناسي ومعاوية بن عمار ، بحار الأنوار : ج 100 ص 334 ح 32 .

Allahım, dostların hakkında doğru bir dil nasip et! Onların mezarlarını bana sevdire; ta ki beni de onlara katasın; beni dünya ve ahrette onlara tabi kılasın. Ey merhametlilerin en merhametlisi!

3049-el-Mezar [Rabi’ül-Evvel ayının on yedinci gününün amellerinde]: Rivayete göre Cafer b. Muhammed Sadık (a.s) o günde bu ziyaretle Emirülmüminin’i (a.s) ziyaret etti ve bunu Muhammed b. Müslim Sakafi’ye öğretirerek ona şöyle buyurdu: Emirülmüminin’in ziyaretine gelince ziyaret guslü al, en güzel elbiselerini giy ve güzel koku sür. Sonra yavaş ve vakarlı bir şekilde hareket et.

Selam kapısına ulaşınca kibleye doğru otuz defa “Allahü Ekber” şöyle ve sonra şöyle de:

Selam olsun Allah’ın Resulüne; selam olsun Allah’ın seçtiğine; selam olsun müjdeleyici ve korkutucuya, aydın lambaya; Allah’ın rahmet ve bereketleri onun üzerine olsun. Selam olsun tertemiz arındırılmış; selam olsun parlak nişaneye; selam olsun [Allah katından] teyit edilen zafere ulaşmış; selam olsun Ebu’l-Kasım Muhammed’e; Allah’ın rahmet ve bereketleri onun üzerine olsun. Selam olsun Allah’ın gönderilmiş peygamberlerine ve Allah’ın Salih kullarına; selam olsun bu harem ve bu türbenin etrafını kuşatan ve buraya sığınan Allah’ın meleklerine, Allah’ın rahmet ve bereketleri onların üzerine olsun.

Sonra mezarın yakınına giderek şöyle de:

Selam olsun sana ey vasilerin vasisi; selam olsun sana ey takvalıların dayanağı; selam olsun sana ey evliyanın velisi; selam olsun sana ey şehitlerin efendisi. Selam olsun sana ey Allah’ın büyük ayeti; selam olsun sana ey Âl-i Aba’nın beşincisi; selam olsun sana ey takvalı yüzü ak ve haysiyetli insanların imamı. Selam olsun sana ey evliyanın koruyucusu; selam olsun sana ey değerli tevhid ehlinin ziyneti; selam olsun sana ey Allah dostlarının hâlisi; selam olsun sana ey emin imamların babası; selam olsun sana ey [Kevser] havuzun sahibi ve hamd sancağının taşıyanı; selam olsun sana ey cennet ve cehennemi taksim eden.

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ شَرِّفَتْ بِهِ مَكَّةُ وَمِنَى ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَحْرَ الْعُلُومِ وَكَهْفَ
الْفُقَرَاءِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ وُلِدَ فِي الْكَعْبَةِ ، وَزُوجَ فِي السَّمَاءِ بِسَيِّدَةِ النَّسَاءِ ، وَكَانَ
شُهُودَهَا الْمَلَائِكَةُ السَّفَرَةَ الْأَصْفِيَاءَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُصْبِحَ الضِّيَاءِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ
يَا مَنْ خَصَّهُ النَّبِيُّ بِجَزِيلِ الْحَبَاءِ¹ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ بَاتَ عَلَى فِرَاشِ خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ ،
وَوَقَّاهُ بِنَفْسِهِ شَرَّ الْأَعْدَاءِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ رُذِّتَ لَهُ الشَّمْسُ فَسَامَى شَمْعُونُ الصَّفَاءِ .
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ أَنْجَى اللَّهُ سَفِينَةَ نُوحٍ بِاسْمِهِ وَاسْمِ أَخِيهِ حَيْثُ التَّطَمَّحَ حَوْلَهَا الْمَاءُ
وَطَمَى . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ تَابَ اللَّهُ بِهِ وَبِأَخِيهِ عَلَى آدَمَ إِذْ غَوَى ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
فُلْكَ النَّجَاةَ الَّذِي مِنْ رَكْبِهِ نَجَا وَمَنْ تَأَخَّرَ عَنْهُ هَوَى . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ خَاطَبَ الثُّعْبَانَ
وَذَنَّبَ الْفَلَاحَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ عَلَى مَنْ كَفَرَ وَأَنَابَ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِمَامَ ذَوِي الْأَلْبَابِ .
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَعْدِنَ الْحِكْمَةِ وَفَصَلَ الْخُطَابِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ .
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مِيزَانَ يَوْمِ الْحِسَابِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا فَاصِلَ الْحُكْمِ النَّاطِقِ بِالصَّوَابِ .
السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمُتَصَدِّقُ بِالْخَاتَمِ فِي الْمِحْرَابِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ كَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ
الْقِتَالَ بِهِ يَوْمَ الْأَحْزَابِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ الْوَحْدَانِيَّةَ وَأَنَابَ ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا قَاتِلَ خَيْرٍ وَقَالِعَ الْبَابِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ دَعَاهُ خَيْرُ الْأَنَامِ إِلَى الْمَبِيتِ عَلَى
فِرَاشِهِ ، فَاسْلَمَ نَفْسَهُ إِلَى الْمَنِيَّةِ وَأَجَابَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ لَهُ طُوبَى وَحُسْنُ مَأَبٍ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ عِصْمَةِ الدِّينِ وَيَا سَيِّدَ السَّادَاتِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ
الْمُعْجَزَاتِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ كُتِبَ اسْمُهُ فِي السَّمَاءِ عَلَى السُّرَادِقَاتِ² ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
مَظْهَرَ الْعَجَائِبِ وَالْآيَاتِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْغَزَوَاتِ .

1 . الْحَبَاءُ : الْعَطِيَّةُ (النهاية : ج 1 ص 336) .

2 . السُّرَادِقُ : هُوَ كُلُّ مَا أَحَاطَ بِشَيْءٍ مِنْ حَانِطٍ أَوْ مُضْرَبٍ أَوْ خِبَاءٍ (النهاية : ج 2 ص 359) .

Selam olsun sana ey Mekke ve Mina'nın kendisiyle şereflendiği kişi; selam olsun sana ey ilimler okyanusu ve fakirlerin sığınağı. Selam olsun sana ey Kâbe'de dünyaya gelen, gökyüzünde kadınların hanimefendisiyle evlenen ve şahitleri Allah'ın seçkin melekleri olan; selam olsun sana ey aydın lamba; selam olsun sana ey Peygamberin büyük başışa has kıldığı kişi; selam olsun sana ey Hatem'ül-Enbiya'nın yatağında yatan ve kendi canıyla düşmanların şerrini defeden; selam olsun sana ey güneş kendisi için batıdan dönen ve böylece Şem'un Safa'ya üst gelen. Selam olsun sana ey kendisinin ve kardeşinin ismiyle Allah'ın, çevresinde su dalgalarının çarpıştığı ve dolup taşıdığı Nuh'un gemisini kurtardığı zat; selam olsun sana ey kendisinin ve kardeşinin hakkı için Allah'ın, ayağı sürçen Âdem'in tövbesini kabul ettiği kişi; selam olsun sana ey kendisine binenin kurtulduğu ve kendisinden ayrılanın boğulduğu kurtuluş gemisi. Selam olsun sana ey ejderha ve çöl kurduna hitap eden; selam olsun sana ey müminlerin emiri, Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun sana ey kâfir olup tövbe edene Allah'ın hücceti; selam olsun sana ey akıl sahiplerinin imamı; selam olsun sana ey hikmet madeni ve hakla batıl arasını ayıran; selam olsun sana ey yanında kitap ilmi olan; selam olsun sana ey hesap gününün terazisi. Selam olsun sana ey [hak] hükmü [batıldan] ayıran ve doğruyu konuşan; selam olsun sana ey mihrapta yüzüğünü sadaka veren; selam olsun sana ey Ahzab savaşında Allah'ın, kendisiyle müminlere savaşmaktan yettiği; selam olsun sana ey Allah için tevhid inancını halis kılan ve sürekli ona dönen. Selam olsun sana ey Hayber [kâfirlerin]i öldüren ve [Hayber'e ait] kapıyı yerinden çıkaran. Selam olsun sana ey insanların en hayırlısının, kendisini yatağında yatmaya davet ettiği, böylece canını ölüme teslim eden ve [peygamberin davetine] icabet eden; selam olsun sana ey Tuba ve güzel dönüş sahibi. Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun sana ey dinin korunmasının velisi ve efendilerin efendisi; selam olsun sana ey mucizelerin sahibi; selam olsun sana ey fazileti hakkında "Adiyat" suresi inen; selam olsun sana ey göklerde ismi perdelere yazılan. Selam olsun sana ey hayretler ve nişaneler sergileyen; selam olsun sana ey [İslam yolundaki] savaşların komutanı;

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُخْبِرًا بِمَا عَبَّرَ وَبِمَا هُوَ آتٍ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُخَاطَبَ ذُنُبِ الْفَلَوَاتِ ،
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتِمَ الْحَصَى وَمُبَيِّنَ الْمُشْكِلَاتِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ عَجَبَتْ مِنْ حَمَلَاتِهِ
فِي الْوَعَى مَلَائِكَةُ السَّمَاوَاتِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ نَاجَى الرَّسُولَ فَقَدَّمَ بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاهُ
الصَّدَقَاتِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَالِدَ الْأَيُّمَةِ الْبَرَّةِ السَّادَاتِ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا تَالِي الْمَبْعُوثِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِلْمِ خَيْرِ مَوْرُوثٍ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْوَصِيِّينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِمَامَ الْمُتَّقِينَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا غِيَاثَ
الْمَكْرُوبِينَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَصْمَةَ الْمُؤْمِنِينَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَظْهَرَ الْبَرَاهِينَ . السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا طَهَ وَيَس . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبَلَ اللَّهِ الْمُتِينَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ تَصَدَّقَ بِخَاتِمِهِ
عَلَى الْمِسْكِينِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَالَعَ الصَّخْرَةِ عَنْ فَمِ الْقَلْبِ وَمُظْهِرَ الْمَاءِ الْمَعِينِ . السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا عَيْنَ اللَّهِ التَّائِظَةِ فِي الْعَالَمِينَ ، وَيَدَهُ الْبَاسِطَةَ وَلِسَانَهُ الْمُعَبِّرَ عَنْهُ فِي بَرِيَّتِهِ أَجْمَعِينَ .
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِلْمِ النَّبِيِّينَ ، وَمُسْتَوْدَعَ عِلْمِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ، يَا صَاحِبَ لَوَاءِ
الْحَمْدِ ، وَسَاقِي أَوْلِيَائِهِ مِنْ حَوْضِ خَاتِمِ النَّبِيِّينَ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا يَعْسُوبَ الدِّينِ ، وَقَائِدَ
الْغُرِّ الْمُحْجَلِينَ ، وَوَالِدَ الْأَيُّمَةِ الْمَرْضِيِّينَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

السَّلَامُ عَلَى اسْمِ اللَّهِ الرَّضِيِّ وَوَجْهِهِ الْمُضِيِّ ، وَجَنَبِهِ الْقَوِيِّ ، وَصِرَاطِهِ السَّوِيِّ ،
السَّلَامُ عَلَى الْإِمَامِ النَّقِيِّ ، الْمُخْلِصِ الصَّفِيِّ . السَّلَامُ عَلَى الْكَوْكَبِ الدُّرِّيِّ . السَّلَامُ عَلَى
الْإِمَامِ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

السَّلَامُ عَلَى أَيْمَةِ الْهُدَى ، وَمَصَابِيحِ الدُّجَى ، وَأَعْلَامِ النُّقَى ، وَمَنَارِ الْهُدَى ، وَذَوِي النُّهَى

selam olsun sana ey geçmişten ve gelecekte haber veren; selam olsun sana ey çöl kurduna hitap eden; selam olsun sana ey akli kemale ermiş (ilmin son eri) ve sorunları beyan eden. Selam olsun sana ey savaş meydanındaki hamlelerinden göklerdeki melekler hayrete düşen; selam olsun sana ey Resulullah ile fısıldanan ve ondan önce fısıldanmanın sadakalarını veren; selam olsun sana ey iyi ve saygın imamların babası; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun sana ey Peygamberden sonra gelen; selam olsun sana ey insanların en iyi miras bırakanının ilminin mirasçısı; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun sana ey vasilerin efendisi; selam olsun sana ey takvalıların önderi; selam olsun sana ey üzüntülü olanların yardımcısı; selam olsun sana ey müminlerin ismeti, korunma vesilesi. Selam olsun sana ey delilleri açığa çıkaran; selam olsun sana ey Taha ve Ya Sin (Resulullah'ın nefsi); selam olsun sana ey Allah'ın sağlam ipi. Selam olsun sana ey namazında yüzüğünü miskine sadaka veren; selam olsun sana ey Kalib kuyusunun ağzındaki büyük kayayı sökerek zülâl su çıkaran; selam olsun sana ey Allah'ın gören gözü, açık eli ve bütün insanlar arasında konuşan dili. Selam olsun sana ey peygamberlerin ilminin mirasçısı, öncekiler ve sonraki

lerin ilminin emanetçisi, hamd sancaktarı, son peygamberin [Kevser] havuzundan dostlarına su verecek olan. Selam olsun sana ey dinin sultanı, yüzü akların önderi ve beğenilmiş imamların babası; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun Allah'ın beğenilmiş ismine, parlak veçhine, güçlü taraftarına ve adalet yoluna. Selam olsun takvalı, ihlâslı ve seçkin imama; selam olsun parlak yıldıza; selam olsun İmam Ebu'l-Hasan Ali'ye; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun hidayet imamlarına, karanlıkların nurlu lambalarına, takva nişanelerine, hidayet kandillerine, mükemmel akıl sahiplerine,

وكهف الورى ، والعروة الوثقى ، والحجة على أهل الدنيا ورحمة الله وبركاته .
 السلام على نور الأنوار وحجج الجبار ، ووالد الأئمة الأطهار ، وقسيم الجنة والنار ،
 المخبر عن الآثار ، المدبر على الكفار ، مستنقذ الشيعة المخلصين من عظيم الأوزار .
 السلام على المخصوص بالظاهرة الثقية ابنة المختار ، المولود في البيت ذي الأستار ،
 المتزوج في السماء بالبرّة الطاهرة الرضية المرضية ابنة الأطهار ورحمة الله وبركاته .
 السلام على النبأ العظيم الذي هم فيه مختلفون ، وعليه يعرضون ، وعنه يسألون .
 السلام على نور الله الأنور ، وضيائه الأظهر ورحمة الله وبركاته .

السلام عليك يا ولي الله وحجته ، وخالصة الله وخاصته ، أشهد يا ولي الله
 وحجته ، وخالصة الله ، وولي رسوله ، لقد جاهدت في سبيل الله حق جهاده ، واتبعت
 منهاج رسول الله (صلى الله عليه وآله) ، وحللت حلال الله ، وحزمت حرامه ، وشرعت
 أحكامه ، وأقمت الصلاة ، وآتيت الزكاة ، وأمرت بالمعروف ، ونهيت عن المنكر ،
 وجاهدت في سبيل الله صابراً ناصحاً مجتهداً محتسباً عند الله عظيم الأجر ، حتى أتاك
 اليقين ؛ فلعن الله من دفعك عن حقك ، وأزالك عن مقامك ، ولعن الله من بلغه ذلك
 فرضى به ، أشهد الله وملائكته وأنبياءه ورسله آتي وال لمن والاك ، وعاد لمن عاداك ،
 والسلام عليك ورحمة الله وبركاته .

ثم انكب على القبر فقبّله وقال : أشهد أنك تسمع كلامي وتشهد مقامي ، وأشهد لك يا
 ولي الله بالبلاغ والأداء . يا مولاي ، يا حجة الله ، يا أمين الله ، يا ولي الله ، إن بيني
 وبين الله عز وجل ذنباً قد أثقلت ظهري ومنعتني من الرفاد ، وذكرها يقلل أحشائي

insanların sığınağına, sağlam tutunacağına ve dünya ehlinin hüccetine; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun nurların nuruna, Cebbar [olan Allah]ın hüccetine, tertemiz imamların babasına, cennet ve cehennemin bölüştürücüsüne, kâfirleri helak edici olayları haber verene, ihlâslı izleyicilerin büyük günahtan kurtarıcısına. Selam olsun seçilmiş [peygamber]in kızı tertemiz takvalı kadına has kılınan ve örtülü evde (Kâbe'de) dünyaya gelene; gökte, tertemiz imamların annesi, pak, razı olmuş ve razı olunmuşla [Fatıma'yla] evlene; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Selam olsun hakkında ümmetin ihtilaf ettiği ve [kıyamette] onunla sunulacakları, hakkında sorguya çekilecekleri büyük habere. Selam olsun Allah'ın nurlarının en aydınına ve en parlak ışığına; Allah'ın rahmet ve bereketleri onun üzerine olsun.

Selam olsun sana ey Allah'ın velisi, hücceti, Allah'ın halis ve has kulu. Şahadet ederim ki sen [ey Allah'ın velisi, hücceti; Allah'ın halis kulu ve Resulünün velisi] Allah yolunda hakkıyla cihad ettin; Resulullah'ın (s.a.a) yolunu izledin, Allah'ın helalini helal ve haramını haram bildin; hükümlerini kanun saydın, namazı ayakta tuttun, zekâtı verdin, iyiliği emrettin ve kötülükten sakındırdın. Sabırla hayrını isteyici, çaba harcamacı ve Allah yanında büyük mükâfatı göz önünde bulundurarak Allah yolunda cihad ettin; nihayet ölüm gelip seni yakaladı. O halde Allah, seni kendi hakkından alıkoyana ve seni makamından uzaklaştıranı lanet etsin. Allah, bu haber kendisine ulaşp da buna razı olana lanet etsin. Allah'ı, meleklerini, peygamberlerini ve elçilerini şahit tutuyorum ki, ben sizin dostunuzla dost ve düşmanınızla düşmanım; Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

Sonra kendini mezara yapıştırarak mezarı öp ve şöyle de:

Şahadet ederim ki sen, beni duyuyorsun, durduğum yeri görüyorsun. Ey Allah'ın velisi! Senin [dini] tebliğ ettiğine [imamet] görevini yerine getirdiğine şahadet ederim. Ey mevlam, ey Allah'ın hücceti, ey Allah'ın emini, ey Allah'ın velisi! Yüce Allah'a karşı işlediğim sırtıma ağırlık eden, uykumu kaçırın ve hatırladığımda uzuvlarımı titreten günahlarım var.

وَقَدْ هَرَبْتُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَإِلَيْكَ ; فَبِحَقِّ مَنْ اِثْتَمَنَّاكَ عَلَى سِرِّهِ ، وَاسْتَرْعَاكَ أَمْرَ خَلْقِهِ ،
وَقَرَنَ طَاعَتَكَ بِطَاعَتِهِ ، وَمُؤَالَاتَكَ بِمُؤَالَاتِهِ ، كُنْ لِي إِلَى اللَّهِ شَفِيعاً ، وَمِنْ النَّارِ مُجِيراً ،
وَعَلَى الْعُدُوِّ نَصِيراً ، وَعَلَى الدَّهْرِ ظَهِيراً .

ثُمَّ انْكَبَّ عَلَى الْقَبْرِ وَقُلْ : يَا وَلِيَّ اللَّهِ ، يَا حُجَّةَ اللَّهِ يَا بَابَ حِطَّةِ اللَّهِ ، وَلِئِكَ
وَزَائِكَ وَاللَّائِذُ بِقَبْرِكَ ، وَالتَّائِلُ بِفِنَائِكَ ، وَالْمُنِيخُ رَحْلَهُ فِي جَوَارِكَ يَسْأَلُكَ أَنْ تَشْفَعَ لَهُ إِلَى
اللَّهِ فِي قَضَاءِ حَاجَتِهِ وَنُجْحِ طَلِبَتِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ; فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ الْجَاهَ
الْعَظِيمَ وَالشَّفَاعَةَ الْمَقْبُولَةَ ، فَاجْعَلْنِي يَا مَوْلَايَ مِنْ هَمِّكَ ، وَأَدْخِلْنِي فِي حَزْبِكَ . وَالسَّلَامُ
عَلَيْكَ وَعَلَى صَحْبَيْكَ آدَمَ وَنُوحَ . وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى وَلَدَيْكَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ، وَعَلَى
الْأَيِّمَةِ الطَّاهِرِينَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ .

ثُمَّ صَلِّ سِتَّ رَكَعَاتٍ : لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) رَكَعَتَيْنِ زِيَارَةً ، وَلَادِمَ (عليه
السلام) رَكَعَتَيْنِ زِيَارَةً وَلِنُوحَ (عليه السلام) رَكَعَتَيْنِ زِيَارَةً ، وَادْعُ اللَّهَ كَثِيراً يُجَابُ إِنْ شَاءَ
اللَّهُ تَعَالَى ¹ .

3050 . الإمام الهادي (عليه السلام) - مَا يُقَالُ عِنْدَ قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه
السلام) - : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ ، أَنْتَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ ، وَأَوَّلُ مَنْ غُصِبَ حَقُّهُ ،
صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ لَقِيتَ اللَّهَ وَأَنْتَ شَهِيدٌ ، عَذَّبَ اللَّهُ
قَاتِلَكَ بِأَنْوَاعِ الْعَذَابِ ، وَجَدَّدَ عَلَيْهِ الْعَذَابَ ، جِثَّتْكَ عَارِفاً بِحَقِّكَ ، مُسْتَبَصِراً بِشَانِكَ ،
مُعَادِياً لِأَعْدَائِكَ وَمَنْ ظَلَمَكَ ، أَلْقَى عَلَى ذَلِكَ رَبِّي إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، يَا وَلِيَّ اللَّهِ إِنَّ لِي
ذُنُوباً كَثِيراً ، فَاشْفَعْ لِي إِلَى رَبِّكَ عَزَّ وَجَلَّ ; فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ مَقَاماً مَحْمُوداً

1 . المزار للشهيد الأول : ص 89 ، الإقبال : ج 3 ص 130 نحوه ، بحار الأنوار : ج 100 ص 373
ح 9 .

Ben, kaçıp Yüce Allah’a ve sana sığındım. O halde, seni kendi sırtına emin kılan, yaratıklarının işlerini gözetmeyi sana bırakan, sana itaati kendisine itaatle ve seni sevmeyi kendisini sevmekle yakınlaştıran[Allah]ın hakkı hürmetine Allah katında bana şefaathçi ol, beni cehennemden kurtar, zamanenin [olayları] karşısında bana destek ol.

Sonra tekrar kendini mezara yapıştır ve mezarı öperek şöyle de:

Ey Allah’ın velisi, ey Allah’ın hücceti, ey Allah’ın Hıttı (günahları bağışlama) kapısı! Senin dostun, ziyaretçin, kabrine sığınan, kapına inen, yükünü yakınına indiren bu kişi, dünya ve ahirette hacetlerinin giderilmesi ve talebine ulaşması için Allah yanında kendisine şefaathçi olmanı istiyor. Doğrusu Allah yanında senin yüce bir makamın ve kabul edilen bir şefaatin var; o halde ey mevlam, beni kendinin himmet ehlinde kıl ve beni kendi hizbine sok. Selam olsun sana ve senin yanındaki Allah’ın iki peygamberi Âdem ve Nuh’a; selam olsun sana, senin iki oğlun Hasan ve Hüseyin’e, senin soyundan olan Ehlibeyt imamlarına; Allah’ın rahmet ve bereketleri sizin üzerinize olsun.

Sonra iki rekâtı Emirülmüminin için, iki rekâtı Hz. Âdem için ve iki rekâtı da Hz. Nuh için olmak üzere altı rekât ziyaret namazı kıl ve Yüce Allah’a çok dua et; inşallah kabul olur.¹

3050-İmam Hadi (a.s) [Emirülmüminin’in (a.s) mezarı yanında söylenecek söz]: Selam olsun sana ey Allah’ın velisi. Sen, ilk mazlumsun ve hakkı gasp edilen ilk kişisin; sabrettin ve bununla ilahi mükâfatı umdun, sonunda ölüm sana geldi. Şahadet ederim ki sen şehit olarak Allah’ı mülakat ettin. Allah senin katilini çeşitli azaplarla cezalandırsın ve onun azabını yenilesin! Hakkını tanıyarak, (imamet) makamının bilincinde olarak, düşmanlarına ve sana zulmedenlere düşman olarak sana geldim; Allah’ın izniyle bu inanç ve marifetle Rabbimi mülakat edeceğim. Ey Allah’ın velisi, benim çok günahlarım var; Yüce Rabbinin katında benim için şefaathçi ol! Zira senin Allah katında övülmüş bir makamın var;

¹-el-Mezar, Şehid-i Evvel, s.89; el-İkbal, c.3, s.130; Biharul-Envar, c.100, s.373, h.9.

وَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ جَاهًا وَشَفَاعَةً . وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾¹

3 / 7

ما ظَهَرَ عِنْدَ قَبْرِهِ مِنَ الْكَرَامَاتِ

أقول : إنَّ ما ظهر من الكرامات عند قبر الإمام علي (عليه السلام) وفي مشهده الشريف أكثر من أن يذكر جزء منه في هذا الكتاب ، فضلاً عن استقصائه ؛ فإنه بحاجة إلى كتاب مستقل ، بل قد يكون ذا عدة أجزاء . ولكن نشير هنا إلى عدة نماذج منها :

1 - 3 / 7

كَرَامَةٌ لَهُ فِي حَقِّ كَمَالِ الدِّينِ الْقَمِيِّ

3051 . إرشاد القلوب عن كمال الدين غياث القمي : دَخَلْتُ حَضْرَةَ مَوْلَانَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ثُمَّ قُمْتُ ، فَتَعَلَّقَ مِسَازٌ مِنَ الصَّرِيحِ الْمُقَدَّسِ فِي قَبَائِي فَخَرَّقَهُ ، فَقُلْتُ مُخَاطِباً لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : مَا أَعْرِفُ عَوَضَ هَذَا إِلَّا مِنْكَ .

وَكَانَ إِلَى جَانِبِي رَجُلٌ رَأَيْتُهُ غَيْرَ رَأْيِي ، فَقَالَ مُسْتَهْزِئاً : مَا يُعْطِيكَ عَوَضَهُ إِلَّا قَبَاءٌ وَرِدَاءٌ ! وَانْفَضَلْنَا عَنِ الزِّيَارَةِ وَجِئْنَا إِلَى الْحِلَّةِ ، وَكَانَ كَمَالُ الدِّينِ بْنُ قِشْمِ النَّاصِرِيِّ هَيَّأَ لِشَخْصٍ يُرِيدُ أَنْ يُنْفِذَهُ إِلَى بَغْدَادَ قَبَاءً وَرِدَاءً ، فَخَرَجَ الْخَادِمُ عَلَى لِسَانِ ابْنِ قِشْمٍ وَقَالَ : أَطْلُبُوا كَمَالَ الدِّينِ الْقَمِيِّ ، فَجِئْتُ وَأَخَذَ بِيَدِي إِلَى الْخَزَانَةِ وَالْبَسَنِيِّ قَبَاءً وَرِدَاءً

1 . الكافي : ج 4 ص 569 ح 1 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 28 ح 54 ، فرحة الغري : ص 111 ، كامل الزيارات : ص 103 ح 96 كلها عن محمد بن أورمة عن عمّن حدّثه وص 95 ح 94 عن محمد بن الحسن بن الوليد عن أبي الحسن (عليه السلام) .

Allah katında senin için bir mevki ve şefaathakkı var. Yüce Allah şöyle buyurdu: “*Ancak onun razı olduğuna şefaathederler.*”^{1/2}

3/7

İMAM’IN KABRİ YANINDA GÖRÜLMÜŞ BAZI KERAMETLER

İmam Ali’nin (a.s) kabri yanında ve harem-i şerifinde müşahade edilmiş kerametlerin tümünün getirilmesi bir yana, onlardan bir bölümü bile bu kitaba sığmayacak kadar fazladır. Bunun için müstakil bir kitaba, hatta birkaç ciltten oluşacak bir kitaba ihtiyaç vardır. Fakat biz bunlardan birkaç örneğe işaret edeceğiz.

1-3/7

İMAM’IN KEMALEDDİN KUMMİ HAKKINDAKİ KERAMETİ

3051-İrşadu’l-Kulub [Kemaleddin Gıyas Kummi’den]: Efendimiz Emirülmüminin’in (a.s) haremine girdim. Sonra ayağa kalktım. Mukaddes kabirde bulunan bir çivi elbiseme takıldı ve onu yırttı. Ben de Emirülmüminin’e (a.s) hitaben, “Bunun bedelini sadece senden istiyorum!” dedim.

Yanımda bana muhalif görüşte olan bir kişi vardı, alay edercesine dedi ki: “Bunun bedeli olarak sana bir aba (hırka), bir de kaba (hırka altından giyilen uzun elbise) verecek!” Ziyaretimizi tamamladık ve Hille şehrine geldik. Kemaleddin b. Kişm Nasiri Bağdat’a göndereceği biri için aba ve kaba hazırlamıştı. Hizmetçisi dışarı çıktı ve İbn-i Kişm’in tarafından dedi ki: ‘Kemaleddin Kummi’yi çağırın.’ Gittiğimde elimden tutup beni hazineye götürdü; üzerime bir kaba ve aba giydirdi.

1-Enbiya, 28.

2-el-Kâfi, c.4, s.569, h.1; Tehzibu’l-Ahkam , c.6, s.28, h.54; Ferhatu’l-Gariy, s.111; Kamilu’z-Ziyarat, s.103, h.96, hepsi Muhammed b. Evrame ve rivayet ettiklerinden, s.95, h.94, Muhammed b. Hasan b. Velid’den, Ebu’l-Hasan’dan (a.s).

فَخَرَجْتُ وَدَخَلْتُ حَتَّى أَسْلَمَ عَلَى ابْنِ قِشَمٍ وَأُقْبِلُ كَفَّهُ ، فَتَظَرَّ إِلَيَّ نَظَرًا عَرَفْتُ الْكَرَاهِيَّةَ فِي وَجْهِهِ ، وَالتَفَتْتُ إِلَى الْخَادِمِ وَقَالَ لَهُ : طَلَبْتُ فَلَانًا ! فَقَالَ الْخَادِمُ : إِنَّمَا طَلَبْتُ كَمَالَ الدِّينِ الثَّقَفِيِّ ، فَشَهِدَ الْجَمَاعَةُ الَّذِينَ هُمْ جُلَسَاءُ الْأَمِيرِ أَنَّهُ [أَمَرَ] ¹ بِحُضُورِ كَمَالِ الدِّينِ الثَّقَفِيِّ الْمَذْكُورِ .

فَقُلْتُ : أَيُّهَا الْأَمِيرُ ، مَا خَلَعْتَ أَنْتَ عَلَيَّ هَذِهِ الْخَلْعَةَ بَلْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ خَلَعَنِي ، فَالْتَمَسَ مِنِّي الْحِكَايَةَ ، فَحَكَيْتُ لَهُ ، فَخَرَّ سَاجِدًا وَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ إِذْ كَانَتْ الْخَلْعَةُ عَلَى يَدَيَّ ² .

2 - 3 / 7

كَرَامَةُ لَهُ فِي رَجُلٍ فَاقِدِ الْبَصَرِ

3052 . فرحة الغري عن الشيخ حسين بن عبد الكريم الغروي : كَانَ قَدْ وَفَدَ إِلَى الْمَشْهَدِ الشَّرِيفِ الْغُرَوِيِّ - عَلَى سَاكِنِهِ السَّلَامُ - رَجُلٌ أَعْمَى مِنْ أَهْلِ تَكْرِيتَ ³ ، وَكَانَ قَدْ عَمِيَ عَلَى كِبَرٍ ، وَكَانَتْ عَيْنَاهُ نَاتِئَتَيْنِ عَلَى خَدَيْهِ وَكَانَ كَثِيرًا مَا يَقْعُدُ عِنْدَ الْمَسْأَلَةِ وَيُخَاطَبُ الْحِنَابَ الْأَقْدَسَ بِخُطَابٍ حَسَنٍ ، وَكُنْتُ تَارَةً أَهْمُ بِالْإِنْكَارِ عَلَيْهِ وَتَارَةً يُرَاجِعُنِي الْفِكْرُ فِي الصَّفْحِ عَنْهُ ، فَمَضَى عَلَى ذَلِكَ مُدَّةً ، فَإِذَا أَنَا فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ قَدْ فَتَحْتُ الْخَزَانَةَ إِذْ سَمِعْتُ صَوْتًا عَظِيمَةً ، فَطَلَنْتُ أَنَّهُ قَدْ جَاءَ لِلْعُلُوِّيِّينَ بَرٌّ مِنْ بَغْدَادَ أَوْ قَدْ قُتِلَ فِي الْمَشْهَدِ قَتِيلٌ ، فَخَرَجْتُ أَلْتَمِسُ الْخَبَرَ ، فَقِيلَ لِي : هَاهُنَا أَعْمَى قَدْ رُدَّ بَصَرُهُ ، فَزَجَوْتُ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ الْأَعْمَى ، فَلَمَّا وَصَلْتُ إِلَى الْحَضْرَةِ الشَّرِيفَةِ وَجَدْتُهُ ذَلِكَ الْأَعْمَى بِعَيْنِهِ ، وَعَيْنَاهُ كَأَحْسَنِ مَا تَكُونُ ، فَشَكَرْتُ اللَّهَ تَعَالَى عَلَى ذَلِكَ . وَزَادَ وَالِدِي عَلَى هَذِهِ الزُّوَايَةِ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لَهُ مِنْ جُمْلَةِ كَلَامِهِ كَخُطَابِ الْأَحْيَاءِ : وَكَيْفَ يَلِيقُ أَنْ أَحْيَاءَ وَأَمْشِي فَيَسْتَنِي مَنْ لَا يُحِبُّ ⁴ .

1 . ما بين المعقوفين أثبتناه من بحار الأنوار .

2 . إرشاد القلوب : ص 437 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 316 ح 3 نحوه .

3 . تَكْرِيتُ : آخر مدن الجزيرة ممَّا يلي العراق ، وهي على غربي دجلة في برِّ الموصل ، وبينهما ستّة أيام (تقويم البلدان : ص 288) .

4 . فرحة الغري : ص 144 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 317 ح 4 .

Ben dışarı çıktım; İbn-i Kişm'in yanına gittim, selam verip elini öpmek istedim. Bana bakışından yüzündeki rahatsızlığı gördüm. Sonra hizmetçiye döndü ve ona dedi ki: 'Ben falan adamı istemiştim!' Bunun üzerine hizmetçi dedi ki: 'Sen sadece Kemaleddin Kummi'yi istedin.' Emir in etrafında oturmuş olan cemaat de onun söz konusu Kemaleddin Kummi'nin hazır olmasını istediği hususunda şahitlik ettiler.

Dedim ki: Ey Emir! Şu giysiyi bana sen giydirmedin, bunu bana Emirülmüminin (a.s) giydirdi! Benden izah isteyince başımdan geçen hikâyeyi ona anlattım. Secdeye kapanarak "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun ki bu giysiyi benim elimden verdi" dedi.¹

2-3/7

İMAM'IN KÖR BİR ADAM HAKKINDAKİ KERAMETİ

3052-Ferhatu'l-Gariy [Şeyh Hüseyin b. Abdulkerim Garevi'den]: Tikrit² halkından kör bir adam sürekli İmam'ın (a.s) harem-i şerifine ziyarete geliyordu. Büyük yaşta gözünü kaybetmişti; gözleri gözbebeğinden çıkıp yanağına akmıştı. Çoğunlukla duaya oturuyor ve İmam'ın (a.s) mukaddes makamına sert şekilde hitap ediyordu. Bazen onu men etmek istiyordum, ama sonra kendi haline bırakmam gerektiğini düşünüyorum ve vazgeçiyordum. Bir süre böyle devam etti. Birgün hazineyi açtığımda büyük çapta bir feryad sesi duydum. Aleviler için Bağdat'tan buğday geldiğini veya haremde birinin öldüğünü sandım. Ne olduğunu anlamak için dışarı çıktım. "Burada kör bir adam vardı ve gözüne kavuştu" dediler. O körün orada olmasını arzuladım. İmam'ın (a.s) harem-i şerifine vardığımda o kör adamı gördüm ki gözleri en güzel şekline kavuşmuştu. Yüce Allah'a bu nimetinden dolayı şükrettim. Babam bu rivayete şunu da eklemiştir: O kör adamın [sanki dirileri muhatap alarak] söylediği sözlerden biri de şuydu: Nasıl olur da ben gelip gidiyorum, ama seni sevmeyen şifa buluyor?³

1-İrşadu'l-Kulub, s.437; Biharu'l-Envar, c.42, s.316, h.3.

2-Tikrit, Irak tarafındaki şehirlerinin sonuncusudur. Dicle'nin batısında Musul çölündedir ve ikisi arasında altı günlük mesafe vardır. (Takvimu'l-Buldan, s.288).

3-Ferhatu'l-Gariy, s.144; Biharu'l-Envar, c.42, s.317, h.4.

3 - 3 / 7

كَرَامَةُ لَهُ فِي حَقِّ رَجُلٍ نَصْرَانِيٍّ

3053 . إرشاد القلوب عن علي بن يحيى بن حسين الطحال المقدادي : أخبرني

أبي ، عن أبيه ، عن جده ، أَنَّهُ أَتَاهُ رَجُلٌ مَلِيحُ الصُّورَةِ ، تَقِيَّ الْأَثْوَابِ دَفَعَ إِلَيْهِ دِينَارَيْنِ وَقَالَ لِي : أَعْلَقَ عَلَيَّ بَابَ الْقُبَّةِ وَذَرَنِي وَحْدِي أَعْبُدُ اللَّهَ ، فَأَخَذَهُمَا مِنْهُ وَأَعْلَقَ الْبَابَ ، فَنَامَ فَرَأَى

أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي مَنَامِهِ وَهُوَ يَقُولُ : أَقْعُدْ أَخْرِجْهُ عَنِّي ؛ فَإِنَّهُ نَصْرَانِيٌّ ، فَتَهَضَّ عَلِيُّ بْنُ طِحَالٍ وَأَخَذَ حَبْلًا فَوَضَعَهُ فِي عُنُقِ الرَّجُلِ وَقَالَ لَهُ : أَخْرِجْ ، تَخْدَعُنِي بِالْدِينَارَيْنِ وَأَنْتَ نَصْرَانِيٌّ ؟ ! فَقَالَ لَهُ : لَسْتُ بِنَصْرَانِيٍّ . قَالَ : بَلَى إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَتَانِي فِي الْمَنَامِ وَأَخْبَرَنِي أَنَّكَ نَصْرَانِيٌّ وَقَالَ : أَخْرِجْهُ عَنِّي ، فَقَالَ : أُمِدُّ يَدَكَ ، وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَأَنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ خَلِيفَةُ اللَّهِ ، وَاللَّهِ مَا عَلِمَ أَحَدٌ يُخْرِجُنِي مِنَ الشَّامِ ، وَلَا عَرَفَنِي أَحَدٌ مِنَ الْعِرَاقِ ، ثُمَّ حَسَنَ إِسْلَامُهُ¹ .

4 - 3 / 7

مَا حَصَلَ لِأَبِي الْبَتَاءِ قَتِيمٍ مَشْهَدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ

3054 . فرحة الغري : فِي سَنَةِ إِحْدَى وَخَمْسِمِئَةٍ بَعِثَ الْخَبْرُ بِالْمَشْهَدِ الشَّرِيفِ الْعَرَوِيِّ كُلُّ

رِطْلٍ بِقِرَاطٍ ، بَقِيَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ، فَمَضَى الْقَوْمُ مِنَ الضَّرِّ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَى الثَّرَى ، وَكَانَ مِنَ الْقَوْمِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو الْبَقَاءِ بْنُ سُوَيْقَةَ ، وَكَانَ لَهُ مِنَ الْعُمَرِ مِئَةٌ وَعِشْرُونَ سَنَةً ، فَلَمْ يَبْقَ مِنَ الْقَوْمِ سِوَاهُ ، فَأَضْرَبَ بِهِ الْحَالُ ، فَقَالَتْ لَهُ زَوْجَتُهُ وَبَنَاتُهُ :

1 . إرشاد القلوب : ص 437 ، فرحة الغري : ص 146 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 319 ح 26 .

3-3/7

BİR HİRİSTİYAN HAKKINDAKİ KERAMETİ

3053-İrşadu'l-Kulub [Ali b. Yahya b. Hüseyin Tihal Mikdadi]: Babam babasından ve dedesinden bana şöyle nakletti: Yakışıklı ve temiz giyimli bir adam bana geldi, bana iki dinar verdi ve dedi ki: 'Haremin kapısını üzerime kapa, yalnız kalayım ve Allah'a ibadet edeyim.' Babam ondan iki dirhemi aldı ve kapıyı kapadı. Sonra gidip uyudu. Uykusunda Emirülmüminin'i (a.s) gördü, kendisine şöyle diyordu: "Kalk ve onu benden uzaklaştır, zira o Hristiyandır." Ali b. Tihal hemen kalktı, bir ip alıp onu adamın boğazına atarak çekti ve dedi ki: 'Çık dışarı, sen Hristiyansın! İki dinarla beni mi aldatacaksın?!' Adam "Ben Hristiyan değilim" dedi. İbn-i Tihal dedi ki: "Evet, (Hristiyansın) Emirülmüminin uykuma gelip bana, senin Hristiyan olduğunu haber verdi ve "onu benden uzaklaştır" dedi.' Adam dedi ki: "Elini uzat, ben şahadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed onun elçisidir ve Emirülmüminin Ali, Allah'ın halifesidir. Allah'a yemin olsun ki benim Şam'dan çıkışımı kimse bilmedi ve Irak halkından hiç kimse de beni tanımadı." Daha sonra adam iyi bir Müslüman oldu.¹

4-3/7

EMİRÜLMÜMİNİN (A.S) HAREMİNİN MÜTEVELLİSİ
EBU'L-BEKA KAYYİM İÇİN GERÇEKLEŞEN OLAY

3054-Ferhatu'l-Gariy: Hicri beş yüz bir yılında Necef'te harem-i şerifte bir ritl ekmek bir kiyrata² satılıyordu. Kırk gün geçti, halk kıtlık ve ihtiyaçtan dolayı köylere yöneldiler. Ahaliden sadece Ebu'l-Beka b. Suveyka isminde yüz on yaşında bir adam şehirde kalmıştı. Onun da durumu fenalaştı. Eşi ve kızları ona dediler ki:

1-İrşadu'l-Kulub, s.437; Ferhatu'l-Gariy, s.146; Biharu'l-Envar, c.42, s.319, h.26.

2-Ritl, 453 gr, kiyrat ise bir dinarın 24'te biridir.

هَلَكْنَا ! امِضْ كَمَا مَضَى الْقَوْمُ ، فَلَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى يَفْتَحُ بَشْيَاءَ نَعِيشَ بِهِ ، فَعَزَمَ عَلَى الْمُضِيِّ ، فَدَخَلَ إِلَى الْقُبَّةِ الشَّرِيفَةِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَى صَاحِبِهَا وَزَارَ وَصَلَّى ، وَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ الشَّرِيفِ وَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لِي فِي خِدْمَتِكَ مِئَةُ سَنَةٍ مَا فَارَقْتُكَ ، مَا رَأَيْتُ الْحَالَةَ وَلَا الشُّكُونَ ، وَقَدْ أَضَرَّ بِي وَبِأَطْفَالِي الْجَوْعُ ، وَهَا أَنَا مُفَارِقُكَ وَبِعِزِّ عَلَيَّ فِرَاقُكَ ، أَسْتَوِدِعُكَ اللَّهُ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ .

ثُمَّ خَرَجَ وَمَضَى مَعَ الْمُكَارِبَةِ حَتَّى يَعبُرَ إِلَى الْوَقْفِ وَسُورَاءَ ، وَفِي صُحْبَتِهِ وَهَبَانُ السُّلَمِيُّ وَأَبُو كُرْدَيْهِ وَجَمَاعَةٌ مِنَ الْمُكَارِبَةِ طَلَعُوا مِنَ الْمَشْهَدِ ، وَأَقْبَلُوا إِلَى أَبِي هُبَيْشٍ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : هَذَا وَقْتُ كَثِيرٍ ، فَتَزَلُّوا وَتَزَلَّ أَبُو الْبَقَاءِ مَعَهُمْ ، فَنَامَ فَرَأَى فِي مَنَامِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَهُوَ يَقُولُ لَهُ : يَا أَبَا الْبَقَاءِ ، فَارَقْتَنِي بَعْدَ طَوِيلٍ هَذِهِ الْمُدَّةَ ؟ ! عُدْ إِلَى حَيْثُ كُنْتَ ، فَإِنَّتَبَهُ بِأَكْبَارٍ فَقِيلَ لَهُ : مَا يُبْكِيكَ ؟ فَقَصَّ عَلَيْهِمُ الْمَنَامَ وَرَجَعَ ، فَحَيْثُ رَأَيْتُهُ بَنَاتُهُ صَرَخْنَ فِي وَجْهِهِ ، وَقَصَّ عَلَيْهِنَّ الْقِصَّةَ وَطَلَعَ ، وَأَخَذَ مِفْتَاحَ الْقُبَّةِ مِنَ الْخَازِنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَهْرِبَارٍ الْقُتَيْبِيِّ ، وَقَعَدَ عَلَى عَادَتِهِ ، بَقِيَ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ فِيهِ الْيَوْمِ الثَّلَاثِ أَقْبَلَ رَجُلٌ وَيَنْ كِنْفِيهِ مَخْلَاةً كَهَيْئَةِ الْمَشَاةِ إِلَى طَرِيقِ مَكَّةَ ، فَحَلَّهَا وَأَخْرَجَ مِنْهَا ثِيَابًا لِبَسِّهَا ، وَدَخَلَ إِلَى الْقُبَّةِ الشَّرِيفَةِ وَزَارَ وَصَلَّى ، وَدَفَعَ إِلَيَّ خَفِيفًا وَقَالَ : إِنَّتِ بِطَعَامٍ تَتَعَدَّى ،

فَمَضَى الْقَيْمُ أَبُو الْبَقَاءِ وَأَتَى بِخُبْزٍ وَلَبَنٍ وَتَمْرٍ ، فَقَالَ لَهُ : مَا يُؤْكَلُ لِي هَذَا وَلَكِنْ امِضْ بِهِ إِلَى أَوْلَادِكَ يَأْكُلُونَهُ ، وَخُذْ هَذَا الدِّينَارَ الْآخَرَ وَاشْتَرِ لَنَا بِهِ دَجَاجًا وَخُبْزًا ، فَأَخَذَتْ لَهُ بِذَلِكَ ، فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ صَلَاةِ الظُّهْرِ صَلَّى الظُّهْرَيْنِ وَأَتَى إِلَى دَارِهِ وَالرَّجُلُ مَعَهُ ، فَأَحْضَرَ الطَّعَامَ وَأَكَلَا ، وَغَسَلَ الرَّجُلُ يَدَيْهِ وَقَالَ لِي : إِنَّنِي بِأَوْزَانِ الذَّهَبِ ، فَطَلَعَ الْقَيْمُ أَبُو الْبَقَاءِ إِلَى زَيْدِ بْنِ وَاقِصَةَ - وَهُوَ صَائِعٌ عَلَى بَابِ دَارِ التَّقِيِّ بْنِ أَسَامَةَ الْعُلَوِيِّ النَّسَابَةِ - فَأَخَذَ مِنْهُ الصَّيْنِيَّةَ وَفِيهَا أَوْزَانُ الذَّهَبِ وَأَوْزَانُ الْفِصَّةِ

“Helak olduk! Diğerleri gibi sen de git, şayet Yüce Allah bir kapı açar da onunla geçimimizi sağlarız.” Ebu’l-Beka gitmeye karar verince harem-i şerife geldi; ziyaret etti ve namaz kıldı. Emirülmüminin’in (a.s) kabrinin baş tarafında oturdu ve şöyle dedi: Ey Emirülmüminin! Yüz yıl sana hizmet ettim ve senden ayrılmadım. Huzur ve sükûnet görmedim; açlık, bana ve evlatlarıma zarar vermiş. Şimdi senden ayrılmaktayım ve senin ayrılığın bana pek zordur; seni Allah’a emanet ediyorum. Artık bu, benimle senin aranda ayrılma anıdır.

Sonra yola çıktı ve kiracılarla birlikte “Vakf” ve “Sevra”yı geçti. Vehban Sulemi, Ebu Kurdi ve bir grup kiracıyla birlikte Necef’ten çıktılar. “Ebu Hubeyş”e doğru yönelmişlerdi. Birbirlerine dediler ki: Vakit çoktur (biraz dinlenelim). Sonra indiler, Ebu’l-Beka da onlarla birlikte indi. Uyudu ve uykusunda Emirülmüminin’i (a.s) gördü, ona şöyle diyordu: “Ey Ebu’l-Beka, bu kadar zamandan sonra benden mi ayrıldın?! Bulunduğun yere geri dön!” Ebu’l-Beka ağlayarak uyandı. Ona niçin ağladığını sorduklarında gördüğü rüyayı anlattı ve geri döndü. Kızları onun döndüğünü görünce yüzüne karşı bağırıp çağırdılar. O da başından geçeni onlara anlattı ve dışarı çıktı. Haremin anahtarını oranın sorumlusu olan Ebu Abdullah b. Şehriyar Kummi’den aldı ve her zaman yaptığı gibi gidip haremde oturdu. Üç gün orada kaldı. Üçüncü gün bir adam çıkageldi, sırtındaki torbayla piyade olarak Mekke yolunda yürüyenleri andırıyordu. Torbasını açtı ve içinden çıkardığı elbiseleri giyindi (üzerini değiştirdi). Sonra harem-i şerife girdi, ziyaret edip namaz kıldı. Bana az bir para verdi ve dedi ki: Yemek alıp getir de yiyelim.

Haremin sorumlusu olan Ebu’l-Beka gitti, bir miktar ekmek, süt ve hurma getirdi. Adam dedi ki: Bu, benim için yenilecek şey değildir; bunu götür de evlatların yesin. Şu diğer dinarı götür, bizim için tavuk ve ekmek satın al. Ben de ona istediğini alıp getirdim. Öğlen vakti girince Ebu’l-Beka öğlen ve ikindi namazını kıldı. Sonra evine gitti, adam da onun yanındaydı. Yemek getirdi, ikisi de yediler. Sonra adam ellerini yıkadı ve ona dedi ki: Bana altın tartmak için tartı getir. Ebu’l-Beka, Zeyd b. Vakısa’nın yanına gitti. [O, Taki b. Üsâme Alevi Nesabe’nin evi yakınında bir kuyumcu idi]. Ondan, içinde altın ve gümüş tartmak için gerekli tartıların bulunduğu bir tepsi aldı.

فَجَمَعَ الرَّجُلُ جَمِيعَ الْأَوْزَانِ فَوَضَعَهَا فِي الْكِفَّةِ حَتَّى الشَّعِيرَةَ وَالْأُرْزَةَ وَحَبَّةَ الشَّبِّهِ ،
وَأَخْرَجَ كَيْسًا مَمْلُوءًا ذَهَبًا ، وَتَرَكَ مِنْهُ جِذَاءَ الْأَوْزَانِ وَصَبَّهُ فِي حُجْرِ الْقَيْمِ وَنَهَضَ ، وَشَدَّ مَا
تَخَلَّفَ عَنْهُ وَبَدَّلَ لِبَاسَهُ ، فَقَالَ لَهُ الْقَيْمُ : يَا سَيِّدِي مَا أَصْنَعُ بِهَذَا ؟ قَالَ لَهُ : هُوَ لَكَ ،
قَالَ : مِمَّنْ ؟ قَالَ : مِنَ الَّذِي قَالَ لَكَ : إِرْجِعْ إِلَى حَيْثُ كُنْتُ . قَالَ لِي : أَعْطِهِ جِذَاءَ
الْأَوْزَانِ ، وَلَوْ جِئْتُ بِأَكْثَرِ مِنْ هَذِهِ الْأَوْزَانِ لَأَعْطَيْتُكَ ، فَوَقَعَ الْقَيْمُ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ ، وَمَضَى
الرَّجُلُ ، فَزَوَّجَ الْقَيْمُ بَنَاتَهُ وَعَمَّرَ دَارَهُ وَحَسُنَتْ حَالُهُ ¹ .

راجع: كتاب «بحار الأنوار» : ج 42 ص 311 باب 129 «ما ظهر عند الضريح
المقدس من المعجزات والكرامات» .

1 . فرحة الغري : ص 149 ، بحار الأنوار : ج 42 ص 321 ح 8 .

Adam hatta şeyyre¹, urze² ve habbetu's-şebah³ olmak üzere tüm tartıları alıp terazinin bir kefesine koydu. Sonra altın dolu bir kese çıkardı; onlardan tartı aletlerinin ağırlığı ölçüsünde tarttı ve hepsini haremın mütevellisinin (Ebu'l-Beka) eteğine döktü. Sonra kalktı ve geri kalanları bağladı, elbisesini de değişti.

Müteveli ona dedi ki: Bunları ne yapayım efendim? “Bunlar senin” dedi. “Kimden gelmiş?” diye sorunca adam dedi ki: Sana, “Bulunduğun yere geri dön!” diyen kişiden gelmiş. O bana buyurdu ki; tartıların karşılığında ne gelse ona ver. Eğer bunlardan başka tartılar getirmiş olsaydın muhakkak onun karşılığını sana verirdim.

Müteveli baygın bir halde yere yığıldı ve adam çekip gitti. Daha sonra müteveli, kızlarını evlendirdi, evini onardı ve durumu iyileşti.⁴

Bkz. Biharu'l-Envar, c.42, s.311, bab.129 (Ma Zahere İnde'z-Zarihi'l-Mukaddes Mine'l-Mucizat ve'l-Keramat).

1-Bir arpa tanesi ağırlığındaki tartı aleti

2-Bir pirinç tanesi ağırlığındaki tartı aleti

3-Bir lale gülü tohumunun ağırlığındaki tartı aleti

4-Ferhatu'l-Gariy, s.149; Biharu'l-Envar, c.42, s.321, h.8.

القسم التاسع

: الآراء حول شخصية الإمام علي (عليه السلام)

Dokuzuncu Bölüm

İmam Ali'nin Şahsiyeti Hakkındaki Görüşler

Birinci Fasl: Kurân'ın Dilinden Ali

İkinci Fasl: Peygamberin Dilinden Ali

Üçüncü Fasl: Ali'nin Dilinden Ali

Dördüncü Fasl: Ehlibeytin Dilinden Ali

Beşinci Fasl: Peygamberin Eşlerinin Dilinden Ali
Altıncı Fasl: Peygamberin Ashabının Dilinden Ali

Yedinci Fasl: Yarenlerinin Dilinden Ali

Sekizinci Fasl: Düşmanlarının Dilinden Ali

Dokuzuncu Fasl: Büyüklerin Dilinden Ali

Onuncu Fasl: Şairlerin Dilinden Ali

الفصل الأول علي عن لسان القرآن

علي(عليه السلام) حافظ سرّ القرآن الكريم ، والمظهر الأسمى لفهم هذا الكتاب الإلهي . إنه قرين هذا النداء السباوي ، ولسانه الناطق .
وارتباطه به ارتباط وثيق لا ينفك ، ويظلّ هذا الارتباط قائماً إلى يوم القيامة ، والميعاد على حوض الكوثر .

وهذه الحقيقة العظيمة نطق بها رسول الله(صلى الله عليه وآله) في حديث الثقلين العظيم ، وقال(صلى الله عليه وآله)في كلام آخر له أيضاً : «عليّ مع القرآن والقرآن مع عليّ ؛ لا يفترقان حتّى يردا عليّ الحوض» .

يترجم لنا هذا الكلام الثمين أنّ علياً(عليه السلام) عدل القرآن الكريم ، والمدافع الدؤوب عن معارفه ، وحليفه الكبير المبين لتعاليمه ، كما قال(عليه السلام) : «ذلك القرآن فاستنطقوه ولن ينطق ، ولكن أخبركم عنه» . وقال : «والله ، ما نزلت آية إلا وقد علمت فيما نزلت ، وأين نزلت ، وعلى من نزلت»¹ . وهذه حقيقة أقر بها الجميع ، واعترف بها الصحابة منذ الأيام الأولى² .

من جهة أخرى يمكننا أن نفهم من هذا الكلام النبوي الرفيع أنّ القرآن الكريم أفضل وثيقة دالة على عظمة علي(عليه السلام) وناطقة بجلالته وسموّ شأنه : «والقرآن مع عليّ» .

ولم يخف هذا على أحد منذ الأيام الأولى لنزول القرآن الكريم ، أنّ رسول الله(صلى الله عليه وآله)قال : «ما أنزل الله آية فيها (يأيها الذين ءامنوا) إلا وعليّ رأسها وأميرها»³ .

1 . راجع : ج 1 ص 497 (عليّ مع القرآن) .

2 - 2 . راجع : ج 6 ص 49 (علم القرآن) .

3 . حلية الأولياء : ج 1 ص 64 ; تفسير العيّاشي : ج 1 ص 289 ح 6 عن عكرمة و ح 7 عن ابن عباس وكلاهما نحوه من دون إسناد إليهم(صلى الله عليه وآله) ، غاية المرام : ج 1 ص 441 .

Birinci Fasıl

KURÂN'IN DİLİNDEN ALİ

Ali (a.s), Kurân-ı Kerim'in sırrının sırdaşı ve bu yüce semavi kitabın üstün mazharıdır; o, bu semavi çağrının dengi ve konuşan dilidir.

Onun Kurân'la olan irtibatı asla kopmayacak sağlam bir bağla bağlıdır; bu irtibat kıyamete ve Kevser havuzu başındaki buluşma anına kadar sabit kalmaya devam edecektir.

Resulullah (s.a.a), büyük sakaleyn hadisinde bu yüce hakikati dile getirmiştir. O (s.a.a), başka bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: “Ali Kurân'la, Kurân da Ali ile; bu ikisi havuzun başında bana kavuşuncaya kadar birbirinden ayrılmazlar.”¹

Bu değerli söz, bize Ali'nin Kurân-ı Kerim'in dengi, onun maarifinin yorulmaz savunucusu, büyük müttefiki ve öğretilerinin açıklayıcısı olduğunu beyan etmektedir. Nitekim kendileri şöyle buyurmuştur: “Bu, Kurân'dır; onu konuşturun, asla konuşmaz; ancak ben ondan size haber veririm.”² Yine şöyle buyurmuştur: “Vallahi hiçbir ayet inmemiştir ki onun ne hakkında, nerede ve kime indiğini bilmemiş olayım.”³ Bu, herkesin ikrar ettiği ve ilk günlerden itibaren sahabelerin itiraf ettiği bir gerçektir.⁴

Öte yandan bu yüce Nebevi hadisten, Ali'nin azametini gösteren ve onun ulaşılmaz ulvi makamını dillendiren en üstün vesikanın Kurân-ı Kerim olduğunu anlamak mümkündür. (Kurân'da Ali ile.)

Kurân-ı Kerim'in nazil olduğu ilk günlerden itibaren Resulullah şu buyruğu kimseye gizli kalmamıştır: Allah'ın indirdiği, içinde “Ey iman edenler” ifadesi bulunan bütün ayetlerin başı ve emiri Ali'dir.⁵

1-Bkz. c.1, s.497 (Aliyyun Maa'l-Kurân).

2-Bkz. c.6, s.49 (İlmü'l-Kurân).

3-Bkz. c.6, s.49 (İlmü'l-Kurân).

4-Bkz. c.6, s.49 (İlmü'l-Kurân).

5-*Hilyetu'l-Evliya*, c.1, s.64; *Tefsir-i Ayyaşi*, c.1, s.289, h.6, İkrime'den ve h.7, İbn-i Abbas'tan, her ikisinde benzer şekilde ve peygambere isnat etmeksizin; *Gayetü'l-Meram*, c.1, s.441.

وقال مفسر القرآن الكبير عبد الله بن عباس : «لَيْسَ مِنْ آيَةٍ فِي الْقُرْآنِ فِيهَا : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا) إِلَّا وَعَلَى رَأْسِهَا وَأَمِيرُهَا وَشَرِيفُهَا . وَلَقَدْ عَاتَبَ اللَّهُ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ فِي الْقُرْآنِ ، وَمَا ذَكَرَ عَلِيًّا إِلَّا بِخَيْرٍ»¹ .

وقال أيضاً : «ما نَزَلَ فِي أَحَدٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى مَا نَزَلَ فِي عَلِيٍّ»² .
وقال حذيفة بن اليمان : «ما نَزَلَتْ فِي الْقُرْآنِ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا) إِلَّا كَانَ لِعَلِيٍّ لُهَا وَلُبَابُهَا»³ .

وقال مجاهد : «نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ سَبْعُونَ آيَةً ، لَمْ يَشْرِكْهُ فِيهَا أَحَدٌ»⁴ .
وقال عبد الرحمن بن أبي ليلى : «لَقَدْ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ ثَمَانُونَ آيَةً صَفْوًا فِي كِتَابِ اللَّهِ ، مَا يَشْرِكُهُ فِيهَا أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ»⁵ .
وما سنذكره في السطور القادمة من هذه المجموعة ما هو غِيْضٌ مِنْ فَيْضٍ . وقد آثرنا الإيجاز في عرض هذه الحقائق .

1 / 1

نَفْسُ النَّبِيِّ

﴿فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ آبَاءَكُمْ وَأَبْنَاؤَكُمْ
وَنِسَاءَكُمْ وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لُغْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ﴾⁶ .

1 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج2 ص654 ح114 ، المعجم الكبير : ج11 ص211 ح11687 ، تاريخ دمشق : ج42 ص363 ، تاريخ الخلفاء : ص203 ، الصواعق المحرقة : ص127 ، شواهد التنزيل : ج1 ص64 ح70 وليس فيها «رأسها» .

2 . تاريخ الخلفاء : ص203 ، شواهد التنزيل : ج1 ص52 ح49 ؛ كشف الغمة : ج1 ص314 .

3 . شواهد التنزيل : ج1 ص63 ح67 .

4 . شواهد التنزيل : ج1 ص52 ح50 و ص53 ح51 .

5 . شواهد التنزيل : ج1 ص55 ح55 .

6 . آل عمران : 61 .

Kurân'ın büyük müfessiri Abdullah b. Abbas diyor ki: Kurân'da içeriğinde "Ey iman edenler" ifadesi bulunan hiçbir ayet yoktur ki Ali onun başı, emiri ve şerifi olmasın. Allah, Kurân'da Muhammed'in (s.a.a) ashabını serzeniş etmiştir; ancak Ali'yi sadece hayırla zikretmiştir.¹

Yine şöyle diyor: "Yüce Allah'ın kitabında Ali hakkında nazil olduğu kadar kimse hakkında ayet inmemiştir."²

Huzeyfe b. Yeman diyor ki: "Kurân'da 'Ey iman edenler' şeklinde inen her ayetin beyni ve çekirdeği Ali'dir."³

Mücahid diyor ki: "Ali hakkında yetmiş ayet inmiştir ki hiç kimse onlarda kendisine ortak olmamıştır."⁴

Abdurrahman b. Ebu Leyla da şöyle diyor: "Ali hakkında Allah'ın kitabında seksen halis ayet inmiştir ki bu ümmetten hiç kimse onlarda kendisine şerik olmamıştır."⁵

Bu mecmuanın ileriki sayfalarında zikredeceklerimiz bu okyanustan damlalar olacaktır. Zira bu gerçekleri sunarken kısa ve özlülük yolunu seçtik.

1/1

PEYGAMBERİN KENDİSİ

Kim sana gelen bilgiden sonra seninle bu konuda tartışırsa, de ki: Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra mübahele (beddua) edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lanet dileyelim.⁶

1-Fazailu's-Sahabe , İbn-i Hanbel, c.2, s.654, h.1114; el-Mucemu'l-Kebir, c.11, s.211, h.11687; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.363; Tarih-i Hulefa, s.203; Sevaiku'l-Muhrika, s.127; Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.64, h.70.

2-Tarih-i Hulefa, s.203; Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.52, h.49; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.314.

3-Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.63, h.67.

4-Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.52, h.50 ve s.53, h.51.

5-Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.55, h.55.

6-Al-i İmran, 61.

3055 . الإمام علي(عليه السلام): إِنَّ النَّصَارَى أَدْعَوُا أَمْرًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ :
(فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ
وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ) ، فَكَانَتْ نَفْسِي نَفْسَ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ وَالنِّسَاءُ فَاطِمَةُ (عليها السلام) ، وَالْأَبْنَاءُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ¹ .

3056 . الإمام الباقر(عليه السلام) : فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ) - : الْحَسَنُ
وَالْحُسَيْنُ (عليهما السلام) ، (وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ) : رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعَلِيٌّ (عليه
السلام) ، (وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ) : فَاطِمَةُ (عليها السلام)² .

3057 . عيون أخبار الرضا عن الريان بن الصلت عن الإمام الرضا(عليه السلام) : فِي
مُحَاجَّتِهِ مَعَ جَرَاةٍ مِنْ عُلَمَاءِ أَهْلِ الْعِرَاقِ وَخُرَاسَانَ فِي مَجْلِسِ الْمَأْمُونِ لَمَّا قَالُوا لَهُ : هَلْ فَسَّرَ اللَّهُ
عَزَّ وَجَلَّ الْإِصْطِفَاءَ فِي الْكِتَابِ ؟ - : فَسَّرَ الْإِصْطِفَاءَ فِي الظَّاهِرِ سِوَى الْبَاطِنِ فِي اثْنِي عَشَرَ
مَوْطِنًا وَمَوْضِعًا . . . وَأَمَّا الثَّالِثَةُ فَحِينَ مَيَّرَ اللَّهُ الظَّاهِرِينَ مِنْ خَلْقِهِ ، فَأَمَرَ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه
وآله) بِالْمُبَاهَاةِ بِهِمْ فِي آيَةِ الْإِتِهَالِ ، فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ : يَا مُحَمَّدُ (فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ
لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ) . فَبَرَزَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) عَلِيًّا وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ وَفَاطِمَةَ
صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ ، وَقَرَنَ أَنْفُسَهُمْ بِنَفْسِهِ ، فَهَلْ تَدْرُونَ مَا مَعْنَى قَوْلِهِ : (وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ) ؟
قَالَتِ الْعُلَمَاءُ : عَنَى بِهِ نَفْسَهُ .

فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (عليه السلام) : لَقَدْ غَلِطْتُمْ ، إِنَّمَا عَنَى بِهَا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه
السلام) ، وَمِمَّا يَدُلُّ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) حِينَ قَالَ :

1 . الخصال : ص 576 ح 1 عن مكحول .

2 . تفسير فرات : ص 86 ح 61 عن الحسين بن سعيد و ح 62 عن سعيد بن الحسن بن مالك وليس
فيه «رسول الله(صلى الله عليه وآله)» .

3055-İmam Ali (a.s): Hristiyanlar [peygamber hakkında] bir iddiada bulundular; bunun üzerine Yüce Allah onun hakkında şunu indirdi: *“Kim sana gelen bilgiden sonra seninle bu konuda tartışır, de ki: Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra mübahele (beddua) edelim de Allah’tan yalancılar üzerine lanet dileyelim.”* Böylece benim canım, Resulullah’ın (s.a.a) canı olmuştur. “Kadınlar” Fatıma, “oğullar” ise Hasan ve Hüseyin’dir.¹

3056-İmam Bakır (a.s): Yüce Allah’ın *“Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı”* sözünden maksat Hasan ve Hüseyin’dir. *“Kendimizi ve kendinizi”* ifadesinden maksat Resulullah (s.a.a) ve Ali’dir (a.s). *“Kadınlarımızı ve kadınlarınızı”* sözünden maksat ise Fatıma’dır (s.a).²

3057-Uyun-u Ahbaru’r-Rıza [Rayyan b. Salt İmam Rıza’dan (a.s)]: Memun’un meclisinde Irak ve Horasan âlimleri ile yaptığı tartışmada âlimler dediler ki: Acaba Yüce Allah Kurân’da “seçkinleri” tefsir etmiş midir? İmam Rıza (a.s) buyurdu ki: Yüce Allah, batın hariç, zahirde de Kurân’ın on iki yerinde seçkinleri açıkça beyan etmiştir... Üçüncüsüne gelince; Allah-u Teala yaratıklarından tertemiz olanları ayırdığında mübarek ayetinde peygamberine onlarla beraber mübahele (lanetleşme) yapmaya gitmesini emrederek şöyle buyurdu: *“Kim sana gelen bilgiden sonra seninle bu konuda tartışır, de ki: Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra mübahele (beddua) edelim de Allah’tan yalancılar üzerine lanet dileyelim.”* Bu ilahi emirden sonra Resulullah (s.a.a) Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatıma’yı (Allah’ın salât-ü selamları onlara olsun) dışarı çıkarıp onları kendi yanına aldı. Ayette geçen *“kendimiz”* ve *“kendiniz”* ibaretinin anlamını biliyor musunuz acaba?

Âlimler: Yüce Allah onunla Peygamberin kendisini kasetmiştir.

İmam (a.s): Yanıldınız; çünkü Yüce Allah onunla Ali b. Ebu Talib’i (a.s) kasetmiştir. Bunun delillerinden birisi Resulullah’ın (s.a.a) şu sözüdür:

1-el-Hisal, s.576, h.1, Mekhul’dan.

2-Tefsir-i Furat, s.86, h.61, Hüseyin b. Said’dan ve h.62, Said b. Hasan b. Malik’ten. Bu kaynakta “Resulullah (s.a.a)” zikredilmemiştir.

«لَيَنْتَهِيَنَّ بَنُو وَلِيْعَةٍ أَوْ لَا بَعَثَنَّ إِلَيْهِمْ رَجُلًا كَتَفْسِي» ؛ يَعْنِي عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَهَذِهِ خُصُوصِيَّةٌ لَا يَتَقَدَّمُهُمْ فِيهَا أَحَدٌ ، وَفَضْلٌ لَا يَلْحَقُهُمْ فِيهِ بَشَرٌ ، وَشَرَفٌ لَا يَسْبِقُهُمْ إِلَيْهِ خَلْقٌ ؛ إِذْ جَعَلَ نَفْسَ عَلِيٍّ (عليه السلام) كَتَفْسِهِ¹ .

3058 . طرائف المقال : قَالَ الْمَأْمُونُ لِلرِّضَا (عليه السلام) : مَا الدَّلِيلُ عَلَى خِلَافَةِ جَدِّكَ [عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ] ؟ قَالَ (عليه السلام) : «أَنْفُسَنَا» ، فَقَالَ الْمَأْمُونُ : لَوْلَا «نِسَاءُنَا» ! فَقَالَ الرِّضَا (عليه السلام) : لَوْلَا «أَبْنَاءُنَا» ! فَسَكَتَ الْمَأْمُونُ^{2 3} .

3059 . دلائل النبوة عن جابر - فِي تَفْسِيرِ آيَةِ الْمُبَاهَلَةِ - : (وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ) : رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَعَلِيٌّ ، (وَأَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ) : الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ ، (وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ) : فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ⁴ .

3060 . تفسير الطبري عن زيد بن علي (عليه السلام) - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ) (الآيَةُ - : كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) وَعَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ⁵ .

1 . عيون أخبار الرضا : ج 1 ص 231 ح 1 ، الأمل للصدوق : ص 617 ح 843 .

2 . قَالَ الْعَلَمَةُ الطَّبَاطِبَائِي فِي بَيَانِ هَذَا الْحَدِيثِ : قَوْلُهُ (عليه السلام) : آيَةُ (أَنْفُسَنَا) ، يُرِيدُ أَنَّ اللَّهَ جَعَلَ نَفْسَ عَلِيٍّ (عليه السلام) كَنَفْسِ نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَقَوْلُهُ : «لَوْلَا نِسَاءُنَا» مَعْنَاهُ : أَنَّ كَلِمَةَ (نِسَاءُنَا) فِي الْآيَةِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ الْمُرَادَ بِالْأَنْفُسِ الرِّجَالُ ، فَلَا فَضِيلَةَ فِيهِ حِينَئِذٍ ، وَقَوْلُهُ (عليه السلام) : «لَوْلَا أَبْنَاءُنَا» مَعْنَاهُ : أَنَّ وُجُودَ (أَبْنَاءُنَا) فِيهَا يَدُلُّ عَلَى خِلَافِهِ ؛ فَإِنَّ الْمُرَادَ بِالْأَنْفُسِ لَوْ كَانَ هُوَ الرِّجَالُ لَمْ يَكُنْ مُورَدًا لِذِكْرِ الْأَبْنَاءِ (الميزان في تفسير القرآن : ج 3 ص 230) .

3 . طرائف المقال : ج 2 ص 302 .

4 . دلائل النبوة لأبي نعيم : ص 354 ح 244 ، تفسير ابن كثير : ج 2 ص 45 ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 163 ح 173 ، الدر المنثور : ج 2 ص 231 .

5 . تفسير الطبري : ج 3 الجزء 3 ص 300 .

“Velia oğulları ya direnmekten vazgeçecekler ya da onlara öyle bir adam göndereceğim ki, kendisi benim kendim gibidir.” Burada Ali b. Ebu Talib’i kasdetmiştir... Bu, öyle bir özelliktir ki, hiç kimse bu hususta onları geçemez. Bu fazilete başka hiçbir insan ortak değildir. Bundan önce, hiç kimse böyle bir onura erişmiş değildi. Çünkü Peygamberimiz (s.a.a) Ali’nin kendisini, kendisi gibi değerlendirmiştir.¹

3058-Taraifu’l-Mekal: Memun, İmam Rıza’ya (a.s), “Deden [Ali b. Ebu Talib]’in halifeliliğinin delili nedir?” diye sorduğunda şöyle buyurdu: “*Kendimiz...*” ayetidir. Memun dedi ki: ‘Evet, ama eğer “*kadınlarımız*” ifadesi olmasaydı!’ İmam Rıza (a.s) buyurdu ki: ‘Haklısın, ama eğer “*oğullarımız*” ifadesi olmasaydı!’ Bunun üzerine Memun sükût etti.^{2 3}

3059-Delailu’n-Nübüvvet [Cabir’den]: Mübahele ayetinin tefsirinde şöyle der: “*Kendimiz ve kendiniz*” ifadesinden maksat Resulullah (s.a.a) ve Ali’dir. “*Oğullarımız ve oğullarınız*” sözünden maksat Hasan ve Hüseyin’dir. “*Kadınlarımız ve kadınlarınız*” ifadesiyle de Fatıma kastedilmiştir. Allah hepsinden razı olsun.⁴

3060-Tefsir-i Taberi [Zeyd b. Ali’den (a.s)]: Yüce Allah’ın “*Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı... çağıralım*” ayetinde Peygamber (s.a.a), Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin kastedilmiştir.⁵

1-Uyun-u Ahbari’r-Rıza, c.1, s.231, h.1; el-Emali, Saduk, s.617, h.843.

2-Allame Tabatabai bu hadisin beyanında şöyle diyor: İmamın: “*Kendimiz...*” ayetidir” şeklindeki sözü şu anlama gelir: Yüce Allah bu ayette, Ali’nin “kendisi”ni Peygamberinin (s.a.a) “kendisi” gibi değerlendirmiştir. Buna karşılık Memun’un: “Evet, ama “*Kadınlarımız*” sözü olmasaydı” şeklindeki sözü de şu anlamı ifade eder: Ayette yer alan “*Kadınlarımız*” sözü, “*Kendimiz*” sözünün “erkekler” anlamında kullanıldığına kanıttır. (Buna binaen de ayetin manası şöyle olur: Erkeklerimizi ve kadınlarımızı çağıralım) Dolayısıyla bu bağlamda Hz. Ali (a.s) için bir üstünlükten söz edilmez. İmamın buna cevap olarak söylediği: “Haklısın, ama “*oğullarımız*” ifadesi olmasaydı” sözü ise şu anlama gelir: “Ayette “*oğullarımız*” sözünün yer alması, senin söylediklerinin aksine delalet eder. Çünkü eğer “*kendimiz*”den maksat “erkekler” olsaydı, ayrıca “*oğullar*”dan söz etmenin bir anlamı olmazdı. (el-Mizan fi Tefsiru’l-Kurân, c.3, s.230)

3-Taraifu’l-Mekal, c.2, s.302.

4-Delailu’n-Nübüvve, Ebu Naim, s.354, h.244; Tefsir-i İbn-i Kesir, c.2, s.45; Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.163, h.173; Dürru’l-Mensur, c.2, s.231.

5-Tefsir-i Taberi, c.3, cüz.3, s.300.

3061 . الكشاف - في ذكرِ المباهلة - : أتى رسولُ الله (صلى الله عليه وآله) وقد عدا مُحْتَضِناً الحُسَيْنَ ، آخِذاً بيدَ الحَسَنِ ، وفاطمةُ تَمْشِي خَلْفَهُ ، وَعَليٌّ خَلْفُهَا ، وَهُوَ يَقُولُ : إِذَا أَنَا دَعَوْتُ فَأَمَّنُوا .

فَقَالَ أَسْقُفُ نَجْرَانَ : يَا مَعْشَرَ النَّصَارَى ! إِنِّي لَأَرَى وُجُوهًا لَوْ شَاءَ اللَّهُ أَنْ يُزِيلَ جَبَلًا مِنْ مَكَانِهِ لِإِزَالَةِ بِهَا ، فَلَا تُبَاهِلُوا فَتَهْلِكُوا ، وَلَا يَبْقَى عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ نَصْرَانِيٌّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ¹ .

3062 . المحاسن والمساوي عن رجل من بني هاشم : حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ : حَضَرْتُ مَجْلِسَ مُحَمَّدِ بْنِ عَائِشَةَ بِالْبَصْرَةِ ، إِذْ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ وَسَطِ الْحَلَقَةِ فَقَالَ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، مَنْ أَفْضَلُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟
فَقَالَ : أَبُو بَكْرٍ ، وَعُمَرُ ، وَعُثْمَانُ ، وَطَلْحَةُ ، وَالزُّبَيْرُ ، وَسَعْدٌ ، وَسَعِيدٌ ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ .
فَقَالَ لَهُ : فَأَيُّ عَلِيٍّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ؟
قَالَ : يَا هَذَا ! تَسْتَفْتِي عَنْ أَصْحَابِهِ أَمْ عَنْ نَفْسِهِ ؟
قَالَ : بَلْ عَنْ أَصْحَابِهِ .

قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ : (قُلْ تَعَالَوْنَا نُدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ) ، فَكَيْفَ يَكُونُ أَصْحَابُهُ مِثْلَ نَفْسِهِ ؟²

راجع : ص 423 (نفسى) و كتاب «شواهد التنزيل» : ج 1 ص 155 - 167 .

1 . الكشاف : ج 1 ص 193 ، تفسير الفخر الرازي : ج 8 ص 88 ، تذكرة الخواص : ص 14 وفيه «إلا مسلم» بدل «نصراني» ، الصواعق المحرقة : ص 145 و ص 155 وفيهما إلى «خلفها» .

2 . المحاسن والمساوي : ص 42 .

3061-el-Keşşaf [Mübaheleden söz ederken]: Resulullah (s.a.a) sabahleyin Hüseyin kucağında ve Hasan'ın elinden tutmuş bir halde çıkageldi; Fatıma arkasında yürüyordu ve Ali de Fatıma'nın arkasındaydı. Peygamber (s.a.a) şöyle buyuruyordu: “Ben dua edince siz âmin deyin!

Neciran Oskofu dedi ki: Ey Hıristiyan cemaati! Ben öyle yüzler görüyorum ki eğer Allah'tan bir dağı yerinden sökmelerini isteseler muhakkak onların hürmetine yerinden söker. Sakın mübahele etmeyin ki helak olursunuz ve yeryüzünde kıyamete kadar tek bir Hıristiyan bile kalmaz.¹

3062-el-Mehasin ve'l-Mesavi [Haşim oğullarına mensup bir kişiden]: Babam bana şöyle rivayet etti: Basra'da Muhammed b. Ayşe'nin meclisinde bulunduğum sırada sohbet halkasından bir kişi ayağa kalktı ve dedi ki: Ey Ebu Abdurrahman! Resulullah'ın (s.a.a) ashabının en üstünü kimdir?

O, şu cevabı verdi: Ebubekir, Ömer, Osman, Talha, Zübeyir, Sâd, Said, Abdurrahman b. Avf ve Ebu Ubeyde b. Cerrah.

Adam ona “Ali nerede?” diye sordu.

O da şu cevabı verdi: Be adam! Sen bana onun ashabını mı soruyorsun yoksa kendisini mi?

Adam “Ashabını soruyorum.” dedi.

Bunun üzerine Ebu Abdurrahman dedi ki: Şanı yüce olan Allah şöyle buyuruyor: “De ki: Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım.” O halde, nasıl onun ashabı kendisi gibi olabilir ki?²

Bkz. s.423 (Nefsi) ve Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.155-167.

1-el-Keşşaf, c.1, s.193; Tefsir-i Fahri Razi, c.8, s.88; Tezkiretu'l Havas, s.14, bu kaynakta “tek bir Hıristiyan bile kalmaz” yerine “sadece Müslüman kalır” şeklinde; Savaiku'l-Muhrika, s.145 ve s.155, bu iki kaynakta “Ali de Fatıma'nın arkasındaydı” cümlesine kadar.

2-el-Mehasin ve'l-Mesavi, s.42.

2 / 1

شاهد منه

(أَقْمَنَ كَانَ عَلَى بَيْتَةٍ مِّن رَّبِّي وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ) ¹ .

3063 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : (أَقْمَنَ كَانَ عَلَى بَيْتَةٍ مِّن رَّبِّي) :
أَنَا ، (و يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ) : عَلِيٌّ ² .

3064 . الإمام علي (عليه السلام) : رَسُولُ اللَّهِ عَلَى بَيْتَةٍ مِّن رَّبِّي ، وَأَنَا
الشَّاهِدُ مِنْهُ ³

3065 . عنه (عليه السلام) : الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : (و يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ) . . .
أَنَا ⁴ .

3066 . تفسير الطبري عن عبد الله بن يحيى : قَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) :
مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا وَقَدْ نَزَلَتْ فِيهِ الْآيَةُ وَالْآيَاتَانِ .
فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : فَأَنْتَ فَأَيُّ شَيْءٍ نَزَلَ فِيكَ ؟

1 . هود : 17 .

2 . الدر المنثور : ج 4 ص 410 ، كنز العمال : ج 2 ص 439 ح 4440 كلاهما نقلاً عن ابن مردويه
عن الإمام علي (عليه السلام) .

3 . تاريخ دمشق (ترجمة الإمام علي (عليه السلام)) ، تحقيق محمد باقر المحمودي : ج 3 ص 421
ح 921 عن الحارث وفي تاريخ دمشق : ج 42 ص 360 ح 8952 تصحيح للرواية ظاهر ، الدر
المنثور : ج 4 ص 410 ، كنز العمال : ج 2 ص 439 ح 4441 نقلاً عن ابن أبي حاتم وابن مردويه
وأبي نعيم في المعرفة وفيهما «وأنا شاهد منه» ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 362 ح 376 عن
الحارث و ص 363 ح 377 عن أبي الطفيل ، النور المشتعل : ص 107 ح 26 ؛ الأمالي للمفيد :
ص 145 ح 5 وفيه «أنا الشاهد له ومنه» وكلاهما عن عباد بن عبد الله .

4 . مختصر بصائر الدرجات : ص 40 ، كتاب سليم بن قيس : ج 2 ص 563 ح 12 كلاهما عن
أبي الطفيل و ص 903 ح 60 ، الاحتجاج : ج 1 ص 368 ح 65 كلاهما عن سليم بن قيس .

2/1

PEYGAMBERDEN BİR ŞAHİT

*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...(diğerleriyle bir mi olur?)*¹

3063-Resulullah (s.a.a): “Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan” benim ve “kendisinden olan bir şahidin takip ettiği” de Ali’dir.²

3064-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a), Rabbi tarafından apaçık bir delil üzeredir ve ben, ondan olan bir şahidim.³

3065-İmam Ali (a.s): Yüce Allah’ın “kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...” buyurduğu kişi benim.⁴

3066-Tefsir-i Taberi [Abdullah b. Yahya’dan]: Ali (a.s) buyurdu ki: Kureyş’ten hiçbir kişi yoktur ki hakkında bir veya iki ayet inmemiş olsun.

Bunun üzerine biri ona “Peki, senin hakkında hangi ayet inmiştir?” diye sordu.

1-Hud, 17.

2-Dürri’l-Mensur, c.4, s.410; Kenzu’l-Ummal, c.2, s.439, h.444, İbn-i Merdudiye İmam Ali’den (a.s).

3-Tarih-i Dimeşk (Tercümet-i İmam Ali), Tahkik-i Muhammed Bakır Mahmudi, c.3, s.421, h.921, Haris’ten; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.360, h.8952, bu kaynaktaki dilbilgisi hatası aşikârdır; Dürri’l-Mensur, c.4, s.410; Kenzu’l-Ummal, c.2, s.439, h.4441, Ebu Hatem’den; İbn-i Merdudiye’den ve el-Marifet’te Ebu Naim’den; Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.362, h.376, Haris’ten ve s.363, h.377, Ebu Tufeyl’den; Nuru’l-Mušteil, s.107, h.26; el-Emali, Müfid, s.145, h.5, bu kaynakta “ben onun için ondan bir şahidim” şeklinde, her ikisi de Ubbad b. Abdullah’tan.

4-Muhtasar-ı Besairu’d-Deracat, s.40; Süleym b. Kays’ın kitabı, c.2, s.563, h.12, her ikisi de Ebu Tufeyl’den ve s.903, h.60; el-İhticac, c.1, s.368, h.65, her ikisi de Süleym b. Kays’tan.

- فَقَالَ عَلِيٌّ : أَمَا تَقْرَأُ الْآيَةَ الَّتِي نَزَلَتْ فِي هُودٍ : (وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) ¹ ؟
- 3067 . المناقب لابن المغازلي عن عباد بن عبد الله :** سَمِعْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) يَقُولُ : مَا نَزَلَتْ آيَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ إِلَّا وَقَدْ عَلِمْتُ مَتَى نَزَلَتْ ، وَفِيمَ أُنْزِلَتْ . وَمَا مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٍ إِلَّا قَدْ نَزَلَتْ فِيهِ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَسُوقُهُ إِلَى جَنَّةٍ أَوْ نَارٍ . فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَمَا نَزَلَتْ فِيكَ ؟ فَقَالَ (عليه السلام) : لَوْلَا أَنَّكَ سَأَلْتَنِي عَلَى رُؤُوسِ الْمَلَأِ مَا حَدَّثْتُكَ ، أَمَا تَقْرَأُ : (أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَ يُتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) ؟ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ ، وَأَنَا الشَّاهِدُ مِنْهُ ، أَتْلُوهُ وَاتَّبِعُهُ . وَاللَّهِ لَأَنْ تَعْلَمُوا ² مَا خَصَّنَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ أَهْلَ الْبَيْتِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ ذَهَبَةٍ حُمْرَاءَ ، أَوْ فِضَّةٍ بَيَاضَاءَ ³ .
- 3068 . تذكرة الخواص عن زاذان :** سَمِعْتُهُ [عَلِيًّا (عليه السلام)] يَقُولُ : وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَوْ ثُنِيَتْ لِي وَسَادَةٌ لَحَكَمْتُ بَيْنَ أَهْلِ الثَّوَرَةِ بِتَوَارِيهِمْ ، وَبَيْنَ أَهْلِ الْإِنْجِيلِ بِالْإِنْجِيلِ ، وَأَهْلِ الزَّبُورِ بِزُبُورِهِمْ ، وَبَيْنَ أَهْلِ الْفُرْقَانِ بِفُرْقَانِهِمْ . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، مَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ جَزَتْ عَلَيْهِ الْمَوَاسِي ⁴ إِلَّا وَأَنَا أَعْرِفُ لَهُ آيَةً تَسُوقُهُ إِلَى الْجَنَّةِ أَوْ تَقُودُهُ إِلَى النَّارِ .
- فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَمَا آيَتُكَ الَّتِي أُنْزِلَتْ فِيكَ ؟

1 . تفسير الطبري : ج 7 الجزء 12 ص 15 ، تفسير القرطبي : ج 9 ص 16 ، الدر المنثور : ج 4 ص 409 ، كنز العمال : ج 2 ص 439 ح 4441 كلاهما نقلًا عن ابن أبي حاتم وابن مردويه وأبي نعيم في المعرفة ، النور المشتعل : ص 106 ح 26 عن عباد بن عبد الله الأسدي نحوه ؛ تفسير العياشي : ج 2 ص 142 ح 13 عن عبد الله بن يحيى ، تفسير فرات : ص 191 ح 245 عن عبد الله بن نجيب و ص 190 ح 244 ، خصائص الوحي المبين : ص 119 ح 83 ، كشف الغمّة : ج 1 ص 315 والثلاثة الأخيرة عن عباد بن عبد الله الأسدي نحوه .

2 . في المصدر : «تعلمون» ، والصحيح ما أثبتناه .

3 . المناقب لابن المغازلي : ص 270 ح 318 .

4 . المواسي : جمع موسى الحديد ؛ وهو ما يُحْلَقُ بِهِ (لسان العرب : ج 15 ص 391) .

Ali (a.s) buyurdu: Hud suresinde nazil olan şu ayeti okumadın mı: “*Kendisinden olan bir şahid onu takip eder.*”¹

3067-Menakib-i İbn-i [Ubbad b. Abdullah’tan]: Ali’nin (a.s) şöyle söylediğini duydum: Yüce Allah’ın kitabında hiçbir ayet inmemiştir ki ne zaman indiğini ve kimin hakkında indirildiğini bilmemiş olayım. Kureyş’ten hiçbir kişi yoktur ki onun hakkında Allah’ın kitabında kendisini cennete veya cehenneme çeken bir ayet inmemiş olsun.

Bunun üzerine bir kişi ayağa kalktı ve “Ey Emirülmüminin, senin hakkında hangi ayet inmiştir?” diye sordu.

İmam (a.s) buyurdu: Eğer cemaatin huzurunda sormamış olsaydın sana cevap vermezdim. Şu ayeti okumadın mı: “*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...*” Resulullah (s.a.a), Rabbi tarafından apaçık bir delil üzeredir. Ben de ondan olan bir şahidim, onu takip etmekte, kendisine uymaktayım. Allah’a yemin olsun ki Yüce Allah’ın biz Ehlibeyte özel kıldığı özellikleri bilmeniz bana, yeryüzü dolusu kırmızı altından ve beyaz gümüşten daha sevimlidir.²

3068-Tezkiretu’l-Havas [Zazan’dan]: Onun [Ali’nin (a.s)] şöyle söylediğini duydum: Tohumu yaran ve canlıları yaratana yemin olsun ki eğer benim için bir kürsü kurulsa Tevrat ehli arasında Tevratlarıyla, İncil ehli arasında İncilleriyle, Zebur ehli arasında Zeburlarıyla ve Kurân ehli arasında Kurânlarıyla hakemlik ederim. Canımı elinde bulundurana yemin olsun ki Kureyş’ten başı tıraş edilmiş hiçbir kişi yoktur ki hakkında inmiş ve kendisini cennete veya cehenneme çeken ayeti bilmemiş olayım.

Bir kişi ona, “Ey Emirülmüminin, senin hakkında inen ayetin hangisidir?” diye sordu.

1-Tefsir-i Taberi, c.7, cüz.12, s.15; Tefsir-i Kurtubi, c.9, s.16; Dürru’l-Mensur, c.4, s.409; Kenzu’l-Ummal, c.2, s.439, h.4441, her ikisi de İbn-i Ebu Hatem’dan, İbn-i Merdudîye’dan, el-Marifet’te Ebu Naim’dan; en-Nuru’l-Mušteil, s.106, h.26, Ubbad b. Abdullah Esedi’dan; Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.142, h.13, Abdullah b. Yahya’dan; Tefsir-i Furat, s.191, h.245, Abdullah b. Neci’dan ve s.190, h.244; Hasaisu’l-Vahyi’l-Mubin, s.119, h.83; Keşful-Gumme, c.1, s.315, son üçü Ubbad b. Abdullah Esedi’dan.

2 - el-Menakib, İbn-i Magazilî, s.270, h.318.

فَقَالَ : (أَقَمَن كَانَ عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) ، فَرَسُولُ اللَّهِ عَلَى بَيْتَةِ ، وَأَنَا شَاهِدٌ مِنْهُ¹ .

3069 . الإمام الحسن (عليه السلام) : قَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْمُنَزَّلِ عَلَى نَبِيِّهِ الْمُرْسَلِ : (أَقَمَن كَانَ عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) فَرَسُولُ اللَّهِ الَّذِي عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي ، وَأَيُّ الَّذِي يَتْلُوهُ وَهُوَ شَاهِدٌ مِنْهُ² .

3070 . تفسير فرات عن زيد بن سلام الجعفي : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) فَقُلْتُ : أَصْلَحَكَ اللَّهُ ، حَدَّثَنِي خَبِثَتُهُ عَنْكَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى : (أَقَمَن كَانَ عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) فَحَدَّثَنِي أَنَّكَ حَدَّثْتَهُ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَانَ عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي ، وَعَلَيَّ (عليه السلام) يَتْلُوهُ مِّن بَعْدِهِ ، وَهُوَ الشَّاهِدُ ، وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ؟ قَالَ (عليه السلام) : صَدَقَ وَاللَّهِ خَبِثَتُهُ ، لَهَكَذَا حَدَّثْتُهُ³ .

3071 . الإمام الباقر (عليه السلام) - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (أَقَمَن كَانَ عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) - : الَّذِي عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَالَّذِي تَلَاهُ مِنْ بَعْدِهِ الشَّاهِدُ مِنْهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، ثُمَّ أَوْصِيَاؤُهُ وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ⁴ .

3072 . الإمام الصادق (عليه السلام) - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (أَقَمَن كَانَ عَلَى بَيْتَةِ مِّن رَّبِّي وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) - :

1 . تذكرة الخواص : ص 16 ؛ تفسير الحبري : ص 277 ح 36 ، تفسير فرات : ص 188 ح 239 ، بصائر الدرجات : ص 132 ح 2 عن الأصبغ بن نباتة وكلها نحوه وراجع الأمالي للطوسي : ص 371 ح 800 وتفسير فرات : ص 187 ح 238 .

2 . الأمالي للطوسي : ص 562 ح 1174 عن عبد الرحمن بن كثير عن الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه (عليهم السلام) ؛ ينابيع المودة : ج 3 ص 366 ح 3 عن الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه عنه (عليهم السلام) .

3 . تفسير فرات : ص 191 ح 246 .

4 . تفسير العياشي : ج 2 ص 142 ح 12 عن بريد بن معاوية العجلي ، بحار الأنوار : ج 35 ص 388 ح 6 .

İmam (a.s) buyurdu: “*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...*” Resulullah (s.a.a), apaçık bir delil üzeredir ve ben ondan olan bir şahidim.¹

3069-İmam Hasan (a.s): Yüce Allah, elçisi olan peygamberine indirdiği kitabında şöyle buyurmuştur: “*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...*” Resulullah (s.a.a), Rabbinden apaçık delil üzere bulunan kişidir; babam da onu takip eden ve ondan olan şahittir.²

3070-Tefsir-i Furat [Zeyd b. Selam Cufi’den]: Ebu Cafer [İmam Bakır (a.s)]’ın huzuruna vardım ve dedim ki: Allah, hayrınızı versin! Hayseme, Yüce Allah’ın “*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...*” sözü hakkında sizden bir hadis nakletti. Bana, ona şöyle demiş olduğunuzu rivayet etti: “Resulullah (s.a.a), Rabbi tarafından apaçık delil üzeredir, Ali de (a.s) onun ardından gelen şahittir ve bu ayet onun hakkında inmiştir?”

İmam Bakır (a.s) buyurdu: Allah’a yemin olsun ki Hayseme doğru söylemiştir, kendisine bu şekilde söylemişim.³

3071-İmam Bakır (a.s) [Yüce Allah’ın “*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...*” sözü hakkında]: Rabbi tarafından apaçık bir delil üzere olan Resulullah (s.a.a); onu takip eden ve ondan olan şahit ise Emirülmüminin’dir (a.s); sonra da onun, birbiri ardından gelen vasileridir.⁴

3072-İmam Sadık (a.s) [Yüce Allah’ın “*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...*” sözü hakkında]:

1-Tezkiretu’l-Havas , s.16; Tefsir-i Hibri, s.277, h.36, Tefsir-i Furat, s.188, h.239; Basairu’d-Derecat, s.132, h.2, Esbağ b. Nebate’den. Ayrıca bkz. el-Emali, Tusi, s.371, h.800; Tefsir-i Furat, s.187, h.238.

2-el-Emali, Tusi, s.562, h.1174, Abdurrahman b. Kesir’den, İmam Sadık’tan (a.s), babalarından ve dedesinden (hepsine selam olsun); Yenabiu’l-Mevedde, c.3, s.366, h.3, İmam Sadık’tan (a.s), babalarından ve dedesinden (hepsine selam olsun).

3-Tefsir-i Furat, s.191, h.246.

4-Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.142, h.12, Bureyd b. Muaviye İcli’den; Biharu’l-Envar, c.35, s.388, h.6.

الَّذِي هُوَ عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ هَاهُنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَالشَّاهِدُ الَّذِي يَتْلُوهُ مِنْهُ عَلِيٌّ (عليه السلام) ، يَتْلُوهُ إِمَاماً مِنْ بَعْدِهِ ، وَحُجَّةً عَلَى مَنْ خَلَفَهُ مِنْ أُمَّتِهِ¹ .

3073 . الكافي عن أحمد بن عمر الحلّال : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : (أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَ يُتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) ، فَقَالَ (عليه السلام) : أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ الشَّاهِدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ² .

3074 . شواهد التنزيل : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى : (أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ) قَالَ : النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) ، (وَيُتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) قَالَ : هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ³ .

3075 . تفسير الفخر الرازي - فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى : (وَيُتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) - . . . : ثَالِثُهَا : أَنَّ الْمُرَادَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) . وَالْمَعْنَى : أَنَّهُ يَتْلُو تِلْكَ الْبَيْتَةَ ، وَقَوْلُهُ : (مِنْهُ) أَيُّ هَذَا الشَّاهِدُ مِنْ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) وَبَعْضُ مِنْهُ ، وَالْمُرَادُ مِنْهُ تَشْرِيفُ هَذَا الشَّاهِدِ بِأَنَّهُ بَعْضٌ مِنْ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله)⁴ .

راجع : كتاب «شواهد التنزيل» : ج 1 ص 359 - 369 .

3 / 1

الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ

﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴾⁵ .

1 . دعائم الإسلام : ج 1 ص 19 .

2 . الكافي : ج 1 ص 190 ح 3 .

3 . شواهد التنزيل : ج 1 ص 365 ح 381 و ح 382 وفيه «عليّ خاصّة» بدل «هو عليّ . . .» .
وراجع تذكرة الخواصّ : ص 16 والمناقب للخوارزمي : ص 278 ح 267 والعمدة : ص 208 ح 320 .

4 . تفسير الفخر الرازي : ج 17 ص 209 .

5 . الرعد : 43 .

Burada Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan Resulullah'tır (*Allah'ın salat-ü selamı ona ve soyuna olsun*). Kendisini takip eden ve ondan olan şahit ise Ali'dir (a.s); o, Resulullah'ın ardından imam ve geride bıraktığı ümmetine hüccet olarak gelir.¹

3073-el-Kafi [Ahmed b. Ömer Hellal'dan]: Ebu'l-Hasan'a [(İmam Kazım (a.s) veya İmam Rıza'ya (a.s)], Yüce Allah'ın "*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan ve kendisinden olan bir şahidin takip ettiği...*" sözünü sordum. İmam (a.s) şöyle buyurdu: Emirülmüminin (*Allah'ın salât-ü selamları ona olsun*) Resulullah (*Allah'ın salât-ü selamı ona ve soyuna olsun*) üzerine şahittir. Resulullah (s.a.a) da Rabbi tarafından apaçık delil üzeredir.²

3074-Şevahidu't-Tenzil [İbn-i Abbas'tan]: Yüce Allah'ın "*Rabbi tarafından apaçık bir delili bulunan*" sözü hakkında "o, Peygamberdir (s.a.a)" ve "*kendisinden olan bir şahid takip eder*" sözü hakkında da "o, Ali b. Ebu Talib'tir (a.s)" dedi.³

3075-Tefsir-i Fahri Razi: Yüce Allah'ın "*kendisinden olan bir şahid takip eder*" sözü hakkında... Üçüncü söz: Maksat, Ali b. Ebu Talip'tir (a.s); mana ise şöyledir: O, bu delilin peşindedir; "*kendisinden olan*" kelimesinden de "bu şahit, Muhammed'dendir ve ondan bir parçadır" anlamı çıkar. Burada maksat, bu şahidi, "Muhammed'den (s.a.a) bir parçadır" diyerek onurlandırmaktır.⁴

Bkz. *Şevahidu't-Tenzil*, c.1, s.359-369.

3/1

YANINDA KİTAB İLMİ BULUNAN

İnkâr edenler, "Sen peygamber değilsin" derler. De ki: "Benimle sizin aranızda Allah ve yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter."⁵

1-*Deaimu'l-İslam*, c.1, s.19.

2-*el-Kâfi*, c.1, s.190, h.3.

3-*Şevahidu't-Tenzil*, c.1, s.365, h.381 ve h.382. Ayrıca bkz. *Tezkiretu'l-Havas*, s.16; *Menakıb-i Harezmi*, s.278, h.267; *el-Umde*, s.208, h.320.

4-*Tefsir-i Fahri Razi*, c.17, s.209.

5-Rad, 43.

- 3076 . الأُمالي للصدوق عن أبي سعيد الخدري : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ . . . : (وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ) ، قَالَ (صلى الله عليه وآله) : ذَاكَ أَخِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ¹ .
- 3077 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : إِيَّايَ عَنَى بِمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ² .
- 3078 . الإمام الباقر (عليه السلام) - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)³ .
- 3079 . عنه (عليه السلام) - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ; عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ⁴ .
- 3080 . عنه (عليه السلام) - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) ; إِنَّهُ عَالِمٌ هَذِهِ الْأُمَّةَ بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ⁵ .
- 3081 . تفسير القرطبي عن عبد الله بن عطاء : قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهم السلام) : زَعَمُوا أَنَّ الْأَنبِيَاءَ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ ! فَقَالَ : إِنَّمَا ذَلِكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)⁶ .

- 1 . الأُمالي للصدوق : ص 659 ح 892 ، روضة الواعظين : ص 125 ; شواهد التنزيل : ج 1 ص 400 ح 422 .
- 2 . الاحتجاج : ج 1 ص 368 ح 65 ، كتاب سليم بن قيس : ج 2 ص 903 ح 60 كلاهما عن سليم بن قيس و ص 563 ، مختصر بصائر الدرجات : ص 40 كلاهما عن أبي الطفيل نحوه .
- 3 . بصائر الدرجات : ص 213 ح 4 عن جابر و ص 215 ح 13 عن محمد بن الفضيل عن أبي الحسن (عليه السلام)
- و ص 214 ح 6 عن نجم وفيه «صاحب علم الكتاب علي (عليه السلام)» و ص 216 ح 19 عن أبي حمزة الثمالي ، شرح الأخبار : ج 2 ص 311 ح 637 عن الإمام الصادق (عليه السلام) وفيهما «الذي عنده علم الكتاب هو علي بن أبي طالب (عليه السلام)» وراجع نهج الحق : ص 188 ح 27 و ص 206 ح 74 .
- 4 . روضة الواعظين : ص 118 .
- 5 . تفسير العياشي : ج 2 ص 221 ح 79 ، بصائر الدرجات : ص 216 ح 18 كلاهما عن الفضيل بن يسار و ح 17 عن عبد الله بن عجلان .
- 6 . تفسير القرطبي : ج 9 ص 336 . وفي الدر المنثور (ج 4 ص 699) : أخرج ابن المنذر عن الشعبي : ما نزل في عبد الله بن سلام شيء من القرآن . وفي تفسير الطبري (ج 8 الجزء 13 ح 178) : أبو بشر : قلت لسعيد بن جبير ومن عنده علم الكتاب ، أهو عبدالله بن سلام؟ قال: هذه السورة مكية فكيف يكون عبدالله بن سلام.

3076-el-Emali, Saduk [Ebu Said Hudri]: Resulullah'a (s.a.a) şanı yüce Allah'ın “*ve yanında kitab ilmi bulunan kimse*” sözünü sorduğumda buyurdu ki: O, kardeşim Ali b. Ebu Talip'tir.¹

3077-İmam Ali (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: “*Yanında kitab ilmi bulunan kimse*” ile ben kastedilmişim.²

3078-İmam Bakır (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: O, Ali b. Ebu Talib'tir (a.s).³

3079-İmam Bakır (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: Ali b. Ebu Talib (a.s), kitabın ilk ve son ilmi yanında bulunan kişidir.⁴

3080-İmam Bakır (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: Ayet, Ali (a.s) hakkında inmiştir; o, Peygamberden (*Allah'ın salât-ü selamları ona ve soyuna olsun*) sonra bu ümmetin âlimidir.⁵

3081-Tefsir-i Kurtubi [Abdullah b. Ata'dan]: Ebu Cafer b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebu Talib'e (İmam Bakır'a) (a.s) dedim ki: “*Yanında kitab ilmi bulunan kimsenin*” Abdullah b. Selam olduğunu sanıyorlar!

İmam buyurdu: O, sadece Ali b. Ebu Talib'dir (a.s).⁶

1-el-Emali, Saduk, s.659, h.892; Ravzatu'l-Vaizin, s.125; Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.400, h.422.

2-el-İhticac, c.1, s.368, h.65; Süleym b. Kays'ın kitabı, c.2, s.903, h.60, her ikisi de Süleym b. Kays'tan ve s.563; Muhtasar-ı Basairu'd-Derecat, s.40, her ikisi de Ebu Tufeyl'den.

3-Basairu'd-Derecat, s.213, h.4, Cabir'den ve s.215, h.13, Muhammed b. Fuzeyl Ebu'l-Hasan'dan (a.s) ve s.214, h.6, Necm'den, bu kaynakta “Kitap ilminin sahibi Ali'dir (a.s)” şeklinde ve s.216, h.19, Ebu Hamza Sumali'den; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.311, h.637, İmam Sadık'tan (a.s), bu iki kaynakta “Yanında kitab ilmi bulunan kişi Ali b. Ebu Talib'dir (a.s)” şeklinde. Ayrıca bkz. Nehcü'l-Hak, s.188, h.27 ve s.206, h.74.

4-Ravzatu'l-Vaizin, s.118.

5-Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.221, h.79; Basairu'd-Derecat, s.216, h.18, her ikisi de Fuzeyl b. Yesar'dan ve h.17, Abdullah b. İclan'dan.

6-Tefsir-i Kurtubi, c.9, s.336; Dürri'l-Mensur(c.4, s.699)'da şöyle geçmektedir: Munzir'in Şabi'den naklettiği rivayete göre Abdullah b. Selam hakkında Kurân'da hiçbir ayet inmemiştir. Tefsir-i Taberi'de de (c.8, cüz.13, h.178) şöyle geçmiştir: Ebu Bişr diyor ki: Said b. Cubeyr'e “*Yanında kitab ilmi bulunan kimse*” Abdullah b. Selam mıdır?” diye sorduğumda dedi ki: Bu sure Mekke'de inmiştir, nasıl Abdullah b. Selam hakkında olabilir ki?!

3082 . الكافي عن بريد بن معاوية : قُلْتُ لابي جعفر (عليه السلام) : (قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ) ؟ قَالَ (عليه السلام) : إِيَّانَا غَنَى ، وَعَلَيَّ (عليه السلام) أَوْلُنَا وَأَفْضَلُنَا وَخَيْرُنَا بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ¹ .

3083 . الإمام الصادق (عليه السلام) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ لِمُوسَى (عليه السلام) : ﴿وَكُتِبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً﴾ ² ، وَلَمْ يَقُلْ : كُلُّ شَيْءٍ مَوْعِظَةٌ ! وَقَالَ لِعِيسَى (عليه السلام) : ﴿وَلَا يَتَيْنَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ﴾ ³ ، وَلَمْ يَقُلْ : كُلُّ شَيْءٍ ! وَقَالَ لِصَاحِبِكُمْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : ﴿قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ ، وَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَاسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ ⁴ ، وَقَالَ : ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَخَصَيْنْتُهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ﴾ ⁵ ، وَعِلْمُ هَذَا الْكِتَابِ عِنْدَهُ ⁶ .

3084 . بصائر الدرجات عن عبد الله بن بكير عن أبي عبد الله (عليه السلام) : كُنْتُ عِنْدَهُ فَذَكَرُوا سُلَيْمَانَ وَمَا أُعْطِيَ مِنَ الْعِلْمِ وَمَا أُوتِيَ مِنَ الْمُلْكِ ، فَقَالَ لِي : وَمَا أُعْطِيَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ ؟ ! إِنَّمَا كَانَ عِنْدَهُ حَرْفٌ وَاحِدٌ مِنَ الْإِسْمِ الْأَعْظَمِ ، وَصَاحِبُكُمُ الَّذِي قَالَ اللَّهُ :

1 . الكافي : ج 1 ص 229 ح 6 ، تفسير العياشي : ج 2 ص 220 ح 76 و ص 221 ح 78 عن عبد الله بن عجلان نحوه ، بشارة المصطفى : ص 194 عن الفضل بن يحيى وفيه «أقضاناً» بدل «أفضلنا» ، مختصر بصائر الدرجات : ص 109 وفيه «أخبرنا» بدل «خيرنا» ، الخرائج والجرائح : ج 2 ص 799 ح 8 كلاهما عن عبد الله بن الوليد السَّمَّان ، بصائر الدرجات : ص 215 ح 12 و ص 216 ص 20 و ص 214 ح 7 عن عبد الرحمن بن كثير ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 4 ص 400 عن يزيد بن معاوية وكلاهما عن الإمام الصادق (عليه السلام) .

2 . الأعراف : 145 .

3 . الزخرف : 63 .

4 . الأنعام : 59 .

5 . يس : 12 .

6 . الاحتجاج : ج 2 ص 302 ح 254 ، بصائر الدرجات : ص 229 ح 6 وفيه إلى «علم الكتاب» وكلاهما عن عبد الله بن الوليد .

3082-el-Kâfi [Bureyd b. Muaviye'den]: İmam Bakır'a (a.s) “De ki: *“Benimle sizin aranızda Allah ve yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter”* ayetini sorduğumda buyurdu ki: Sadece bizi kastetmiştir ve Ali (a.s), peygamberden sonra bizim (Ehlibeyt imamlarının) birincimiz, en faziletlimiz ve en üstünümüzdür.¹

3083-İmam Sadık (a.s): Yüce Allah [Kurân-ı Kerim'de] Musa hakkında şöyle buyurmuştur: **“Musa için levhalar üzerinde [Tevrat'ta] her şey hakkında bir öğüt yazdık.”**² “Her şey hakkındaki tüm öğütleri (yazdık)” buyurmadı! İsa hakkında da şöyle buyurdu: “...ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bazısını size açıklamam için (size geldim).” “Her şeyi (açıklamam için size geldim)” buyurmadı! Ancak sizin efendiniz Emirülmüminin (a.s) hakkında şöyle buyurdu: **“De ki: “Benimle sizin aranızda Allah ve yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter.”** Yine şanı yüce Allah şöyle buyurdu: **“Her yaş ve kuru, mutlaka açıklayıcı bir kitapta kaydedilmiştir.”**³ Ve şöyle buyurdu: **“Biz her şeyi apaçık bir imamda saymışızdır.”**⁴ Bu kitabın ilmi onun [Emirülmüminin'in (a.s)] yanındadır.⁵

3084-Basairu'd-Derecat [Abdullah b. Bekir İmam Sadık'tan (a.s)]: İmam'ın yanında olduğumuz sırada Süleyman peygamberden, ona verilmiş olan ilim ve saltanattan söz ettiler. İmam bana şöyle buyurdu: ‘Davud oğlu Süleyman’a ne verilmiş ki? Onun yanında bulunan sadece “İsm-i Âzam”dan⁶ bir harfti. Oysa efendiniz, hakkında Allah'ın

1-el-Kâfi, c.1, s.229, h.6; Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.220, h.76 ve s.221, h.78, Abdullah b. İclan'dan; Bişaretu'l-Mustafa, s.194, Fazl b. Yahya'dan; Muhtasar-ı Basairu'd-Derecat, s.109; el-Haraic ve'l-Ceraih, c.2, s.799, h.8, her ikisi de Abdullah b. Velid Semman'dan; Basairu'd-Derecat, s.215, h.12 ve s.214, h.7, Abdurrahman b. Kesir'den; el-Menakib, İbn-i Şehrâşub, c.4, s.400, Yezid b. Muaviye'den ve her ikisi de İmam Sadık'tan (a.s).

2-A'raf, 145.

3-En'am, 59.

4-Yasin, 12.

5-el-İhticac, c.2, s.302, h.254; Basairu'd-Derecat, s.229, h.6, bu kaynakta “...yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter” ayetine kadar olan bölüm; her ikisi de Abdullah b. Velid'den.

6-İsm-i Âzam, Yüce Allah'ın çağrıldığında kesin icabetine mucip olan isimdir (Çev).

(قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُو عِلْمُ الْكِتَابِ) وَكَانَ وَاللَّهُ عِنْدَ عَلِيٍّ (عليه السلام) عِلْمُ الْكِتَابِ . فَقُلْتُ : صَدَقْتَ وَاللَّهِ جُعِلْتُ فِدَاكَ ¹ .

3085 . تفسير القمي - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُو عِلْمُ الْكِتَابِ) . : حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ : الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) .

وَسُئِلَ عَنِ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَعْلَمُ ، أَمْ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ؟ فَقَالَ (عليه السلام) : مَا كَانَ عِلْمُ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ عِنْدَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ إِلَّا يَقْدِرُ مَا تَأْخُذُ الْبَعُوضَةُ بِجَنَاحِهَا مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ ! ²

3086 . الإمام الرضا (عليه السلام) - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُو عِلْمُ الْكِتَابِ) . : عَلِيٍّ (عليه السلام) ³ .

3087 . المناقب لابن شهر آشوب : مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَأَبُو حَمَزَةَ الثَّمَالِيُّ وَجَابِرُ بْنُ يَزِيدَ عَنِ الْبَاقِرِ (عليه السلام) ، وَعَلِيُّ بْنُ فَضَّالٍ وَالْفُضَيْلُ بْنُ يَسَارٍ وَأَبُو بَصِيرٍ عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام) ، وَأَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيِّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ عَنِ الرِّضَا (عليه السلام) ، وَقَدْ رُوِيَ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليه السلام) ، وَعَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ ، وَعَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ ، وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، وَعَنْ إِسْمَاعِيلَ السُّدِّيِّ : أَنَّهُمْ قَالُوا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُو عِلْمُ الْكِتَابِ) : هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ⁴ .

راجع : ج 6 ص 47 (علم الكتاب) و ص 49 (علم القرآن) .

1 . بصائر الدرجات : ص 212 ح 1 ، بحار الأنوار : ج 26 ص 170 ح 36 .

2 . تفسير القمي : ج 1 ص 367 ، بحار الأنوار : ج 35 ص 429 ح 2 .

3 . بصائر الدرجات : ص 214 ح 9 عن أحمد بن عمر .

4 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 29 ، بصائر الدرجات : ص 215 ح 14 .

“De ki: “Benimle sizin aranızda Allah ve yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter” buyurduğu kimsedir. Allah’a yemin olsun ki kitabın ilmi Ali’nin (a.s) yanında idi.’ Dedim ki: Vallahi doğru söyledin, canım sana feda olsun.¹

3085-Tefsir-i Kummi [Yüce Allah’ın “De ki: “Benimle sizin aranızda Allah ve yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter” sözü hakkında]: Babam, İbn-i Ebu Umeyr’den, İbn-i Uzeyne’den ve İmam Sadık’tan (a.s) bana şöyle rivayet etti: Yanında kitap ilmi bulunan kişi, Emirülmüminin’dir (a.s).

İmam’a şu soru yöneltildi: Acaba kitaptan bir ilmi olan mı yoksa yanında kitap ilmi bulunan mı daha bilgilidir?

İmam (a.s) buyurdu: Kitaptan bir ilmi olan kimsenin, yanında kitap ilmi bulunan kimse karşısındaki bilgisi ancak bir sivrisineğin, kanadıyla okyanustan alabileceği su kadardır.²

3086- İmam Rıza (a.s) [Yüce Allah’ın “De ki: “Benimle sizin aranızda Allah ve yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter” sözü hakkında]: [Murad] Ali’dir (a.s).³

3087-el-Menakib, İbn-i Şehraşub: Muhammed b. Müslim, Ebu Hamza Sumali ve Cabir b. Yezid İmam Bakır’dan (a.s); Ali b. Fezzal, Fuzeyl b. Yesar ve Ebu Basir İmam Sadık’tan (a.s); Ahmet b. Muhammed Halebi ve Muhammed b. Fuzeyl İmam Rıza’dan (a.s) rivayet etmişler. Musa b. Cafer (a.s), Zeyd b. Ali, Muhammed b. Hanefiyye, Selman Farsi, Ebu Said Hudri ve İsmail Suddi’den de nakledilen rivayette onlar, Yüce Allah’ın “De ki: “Benimle sizin aranızda Allah ve yanında kitap ilmi bulunan kimse şahit olarak yeter” sözü hakkında şöyle demişlerdir: O, Ali b. Ebu Talib’dir (a.s).⁴

Bkz. c.6, s.47 (İlmu’l-Kitab) ve s.49 (İlmu’l-Kurân)

1-Basairu’d-Derecat, s.212, h.1; Biharul’l-Envar, c.26, s.170, h.36.

2-Tefsir-i Kummi, c.1, s.367; Biharul’l-Envar, c.35, s.429, h.2.

3-Basairu’d-Derecat, s.214, h.9, Ahmet b. Ömer’den.

4-el-Menakib, İbn-i Şehraşub, c.2, s.29; Basairu’d-Derecat, s.215, h.14.

4 / 1

المؤمن

﴿أَقْمَنَ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ﴾¹.

3088 . تفسير الطبري عن عطاء بن يسار - في الآية الكريمة - : نَزَلَتْ بِالمَدِينَةِ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَالْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ ؛ كَانَ بَيْنَ الْوَلِيدِ وَبَيْنَ عَلِيٍّ (عليه السلام) كَلَامٌ ، فَقَالَ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ : أَنَا أَبْطَلُ مِنْكَ لِسَانًا ، وَأَحَدُ مِنْكَ سِنَانًا ، وَأَزْدُ مِنْكَ لِلْكَتِيبَةِ ! فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : أَسْكُتْ ؛ فَإِنَّكَ فَاسِقٌ .

فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهَا : ﴿أَقْمَنَ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ : (يَهَى تُكَذِّبُونَ)² .³

3089 . الإمام الباقر (عليه السلام) : إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَالْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ تَشَاجَرَا ، فَقَالَ الْفَاسِقُ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ : أَنَا وَاللَّهِ أَبْطَلُ مِنْكَ لِسَانًا ، وَأَحَدُ مِنْكَ سِنَانًا ، وَأَمَثَلُ مِنْكَ جُنُودًا⁴ فِي الْكَتِيبَةِ ! قَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : أَسْكُتْ ؛ فَإِنَّا أَنْتَ فَاسِقٌ .

فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿أَقْمَنَ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ * أَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلًا مِمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ فَهُوَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)⁵ .

3090 . الفتوح - في كلام جَرَى بَيْنَ الْوَلِيدِ وَعَلِيٍّ (عليه السلام) - : قَالَ الْوَلِيدُ لِعَلِيٍّ : أَنَا أَحَدُ مِنْكَ سِنَانًا ، وَأَسْلَطُ مِنْكَ لِسَانًا ، وَأَمَلًا مِنْكَ حَشَوًا لِلْكَتِيبَةِ

1 . السجدة : 18 .

2 . السجدة : 20 .

3 . تفسير الطبري : ج 11 الجزء 21 ص 107 ، فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 611 ح 1043 ، أنساب الأشراف : ج 2 ص 380 ، تاريخ بغداد : ج 13 ص 321 ح 7291 ، الأغاني : ج 5 ص 153 ، تاريخ دمشق : ج 63 ص 235 ؛ المناقب للكوفي : ج 1 ص 138 ح 77 و ص 192 ح 116 ، تفسير فرات : ص 328 ح 447 ، تأويل الآيات الظاهرة : ج 2 ص 442 ح 3 كلَّها عن ابن عباس نحوه وراجع كفاية الطالب : ص 140 والجمل : ص 217 .

4 . من جَنَّا جُنُودًا : جلس على ركبتيه للخصومة ونحوها (لسان العرب : ج 14 ص 131) . والمراد شدَّته وثباته في المعركة .

5 . تفسير القمي : ج 2 ص 170 عن أبي الجارود .

4/1

MÜMİN

Mümin olan kimse, fasık gibi midir? Bunlar, eşit olamazlar.¹

3088-Tefsir-i Taberi [Bu ayet-i kerime hakkında Ata b. Yesar'dan]: Medine'de Ali b. Ebu Talib (a.s) ve Velid b. Ukba b. Ebu Muayt hakkında indi. Ali (a.s) ile Velid arasında bir söz geçti; Velid b. Ukba dedi ki: 'Ben senden daha açık konuşanım, mızrağım daha sivri ve düşmanı geri püskürtmede senden daha başarılıyım!' Ali (a.s), "Kes sesini, sen fasıksın!" buyurdu.

Bunun üzerine Allah o ikisi hakkında "***Mümin olan kimse, fasık gibi midir? Bunlar, eşit olamazlar... yalanlamaktaydınız.***"² ayetlerini indirdi.³

3089-İmam Bakır (a.s): Ali b. Ebu Talib'le (a.s) Velid b. Ukba b. Ebu Muayt tartışılar. Fasık Velid b. Ukbe dedi ki: Allah'a yemin olsun ki ben senden daha açık konuşanım, mızrağım daha sivri ve düşmanın hücumu karşısında daha kararlı ve sağlamım! Ali (a.s) buyurdu: "Kes sesini, sen sadece fasıksın!"

Bunun üzerine Allah şöyle nazil etti: "***Mümin olan kimse, fasık gibi midir? Bunlar, eşit olamazlar. İman edip doğru işler yapanlar, yaptıkları işlere karşılık yerleşecekleri bahçelerde ağırlanırlar.***" O, Ali b. Ebu Talib'dir (a.s).⁴

3090-el-Fütuh [Velid ile Ali (a.s) arasında geçen konuşmada]: Velid Ali'ye (a.s) dedi ki: 'Ben, mızrak yönünden senden daha sivri, dil bakımından daha musallat ve düşmana darbe indirmekte senden daha doluyum!'

1-Secde, 18.

2-Secde, 18, 19 ve 20.

3-Tefsir-i Taberi, c.11, cüz.21, s.107; Fazailu's-Sahabe , İbn-i Hanbel, c.2, s.611, h.1043; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.380; Tarih-i Bağdat, c.13, s.321, h.7291; el-Eğani, c.5, s.153; Tarih-i Dimeşk, c.63, s.235; el-Menakıb, Kufi, c.1, s.138, h.77 ve s.192, h.116; Tefsir-i Furat, s.328, h.447; Tevilu'l-Ayatu'z-Zahire, c.2, s.442, h.3, hepsi İbn-i Abbas'tan. Ayrıca bkz. Kifayetu't-Talib, s.140; el-Cemel, s.217.

4-Tefsir-i Kummi, c.2, s.170, Ebu'l-Carud'dan.

! فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : أَسْكُتْ ; فَإِنَّمَا أَنْتَ فَاسِقٌ . فَغَضِبَ الْوَلِيدُ مِنْ ذَلِكَ وَشَكَا إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) بِذَلِكَ ، فَنَزَلَتْ فِيهِ هَذِهِ الْآيَةُ : (أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ) يَعْنِي الْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ .

فَأَنْشَدَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيُّ يَقُولُ فِي ذَلِكَ آيَاتًا مَطْلَعُهَا :

أَنْزَلَ اللَّهُ وَالْكِتَابُ عَزِيزٌ *** فِي عَلِيٍّ وَفِي الْوَلِيدِ قُرْآنًا¹

3091 . الْأَمَالِيُّ لِلصَّدُوقِ عَنْ أَبِي مَخْنَفٍ لُوطِ بْنِ يَحْيَى وَغَيْرِ وَاحِدٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ -

فِي كَلَامٍ جَرَى بَيْنَ الْإِمَامِ الْحَسَنِ (عليه السلام) وَالْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ - : فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ (عليه السلام) : لَا أَلُومُكَ أَنْ تَسُبَّ عَلِيًّا (عليه السلام) وَقَدْ جَلَدَكَ فِي الْحَمْرِ ثَمَانِينَ سَوْطًا ، وَقَتَلَ أَبَاكَ صَبْرًا بِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي يَوْمِ بَدْرَ ، وَقَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي غَيْرِ آيَةٍ مُؤْمِنًا ، وَسَمَّاكَ فَاسِقًا ، وَقَدْ قَالَ الشَّاعِرُ فَيْكَ وَفِي عَلِيٍّ (عليه السلام) :

أَنْزَلَ اللَّهُ فِي الْكِتَابِ عَلَيْنَا *** فِي عَلِيٍّ وَفِي الْوَلِيدِ قُرْآنًا

فَتَبَوَّأَ الْوَلِيدُ مَنْزِلَ كُفْرٍ *** وَعَلِيٌّ تَبَوَّأَ الْإِيمَانَ

لَيْسَ مَنْ كَانَ مُؤْمِنًا يَعْبُدُ اللَّهَ *** لَهُ كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا حَوَانًا

سَوْفَ يُدْعَى الْوَلِيدُ بَعْدَ قَلِيلٍ *** وَعَلِيٌّ إِلَى الْجَزَاءِ عِيَانًا

فَعَلِيٌّ يُجْزَى هُنَاكَ جَنَانًا *** وَهُنَاكَ الْوَلِيدُ يُجْزَى هَوَانًا²

راجع : ج 7 ص 137 (الوليد بن عقبة) . وكتاب «شواهد التنزيل» : ج 1 ص 572 - 581 .

1 . الفتوح : ج 2 ص 495 .

2 . الْأَمَالِيُّ لِلصَّدُوقِ : ص 579 ح 794 ، الاحتجاج : ج 2 ص 37 ح 150 عن الشعبي وأبي مخنف ويزيد بن أبي حبيب المصري وفيه «وسمأك فاسقاً ، وهو قول الله تعالى : (أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ)» وليس فيه الأبيات ، تأويل الأبيات الظاهرة : ج 2 ص 443 ح 5 وفيه إلى «سمأك فاسقاً» وراجع تذكرة الخواص : ص 201 .

Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: “Kes sesini, sen sadece fasıksın!” Velid bu söze sinirlendi ve onu Peygambere (s.a.a) şikâyet etti. Bunun üzerine hakkında şu ayet indi: “*Mümin olan kimse, fasık gibi midir? Bunlar, eşit olamazlar.*” Yani Velid b. Ukba.

Hassan b. Sabit bu hususta şöyle başlayan bir şiir okudu:

Kitabı aziz olan Allah indirdi

Ali ve Velid hakkında Kurân'da¹

3091-el-Emali, Saduk [İmam Hasan'la (a.s) Velid b. Ukba arasında geçen konuşmaya dair Ebu Mihnef Lut b. Yahya ve bir grup âlimden]: İmam Hasan (a.s) ona hitaben şöyle buyurdu: Ali'ye (a.s) sebetmen konusunda seni kınamıyorum. Zira şarap içme karşılığında sana seksen kırbaç vurmuştu; Resulullah'ın (s.a.a) emriyle Bedir gününde babanı öldürmüştü. Şanı yüce Allah birçok ayette ona “mümin” ismini vermiş ve seni “fasık” olarak adlandırmıştır. Şair de senin ve Ali'nin (a.s) hakkında şöyle demiştir:

Allah bize kitabında

Ali ve Velid hakkında ayet indirdi

Velid'i küfür menziline oturttu

Ali'ye iman zirvesinde yer verdi

Mümin olup da Allah'a kulluk eden

Asla hıyanet eden fasık gibi olmaz

Az bir zaman sonra Velid ve Ali

Aşıkâra çağrılırlar alacakları mükâfata

Ali mükâfatlandırılır orada cennetlerle

Velid de orada mükâfatlandırılır zilletle²

Bkz. c.7, s.137 (Velid b. Ukba) ve Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.572-581)

1-el-Fütuh, c.2, s.495.

2-el-Emali, Saduk, s.579, h.794; el-İhticac, c.2, s.37, h.150, Şabi'den, Ebu Mihnef ve Yezid b. Ebu Habib Mısri'den, bu kaynakta “seni “fasık” olarak adlandırmıştır. O, da Yüce Allah'ın şu sözüdür: “*Mümin olan kimse, fasık gibi midir? Bunlar, eşit olamazlar*” şeklindedir ve şiir zikredilmemiştir; Tevilu'l-Ayatu'z-Zahire, c.2, s.443, h.5 ve bu kaynakta “seni 'fasık' olarak adlandırmıştır” cümlesine kadar. Ayrıca bkz. Tezkiretu'l-Havas, s.201.

5 / 1

السَّابِقُ

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ * أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ﴾¹ .

﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾² .

3092 . الأُمالي للمفيد عن ابن عباس : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَنْ

قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ * أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ * فِي جَنَّتِ النَّعِيمِ﴾ ،
فَقَالَ (صلى الله عليه وآله) : قَالَ لِي جَبْرِئِيلُ : ذَاكَ عَلِيٌّ وَشِيعَتُهُ ؛ هُمْ السَّابِقُونَ إِلَى الْجَنَّةِ ،
الْمُقَرَّبُونَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِكَرَامَتِهِ لَهُمْ³ .

3093 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : السَّبَقُ ثَلَاثَةٌ : فَالسَّابِقُ إِلَى مُوسَى يُوَسِّعُ
بُنْ نُونٍ ، وَالسَّابِقُ إِلَى عِيسَى صَاحِبُ يَاسِينَ⁴ ، وَالسَّابِقُ إِلَى مُحَمَّدٍ عَلِيٍّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ⁵ .

3094 . الإمام علي (عليه السلام) - لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ فِي أَيَّامِ خِلَافَةِ عُثْمَانَ - :

أَنْشَدُكُمْ اللَّهَ ، أَتَعْلَمُونَ حَيْثُ نَزَلَتْ : ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ
وَالْأَنْصَارِ﴾ و﴿السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ * أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ﴾ سُئِلَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) فَقَالَ : أَنْزَلَهَا اللَّهُ تَعَالَى فِي الْأَنْبِيَاءِ وَأَوْصِيَائِهِمْ ، فَأَنَا أَفْضَلُ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ وَرُسُلِهِ ،
وَعَلِيٌّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ وَصِيِّي أَفْضَلُ الْأَوْصِيَاءِ ؟

1 . الواقعة : 10 و 11 .

2 . التوبة : 100 .

3 . الأُمالي للمفيد : ص 298 ح 7 ، الأُمالي للطوسي : ص 72 ح 104 ؛ شواهد التنزيل : ج 2 ص 295 ح 927 وفيه «ذَاكَ عَلِيٌّ وَشِيعَتُهُ إِلَى الْجَنَّةِ» .

4 . المراد به هو المؤمن المذكور في الآيات (20 - 27) من سورة يس ، واسمه حبيب النَجَّار ،
والذي استشهد بسبب الذبِّ عن دين الحقِّ والدفاع عن أنبياء الله (عليهم السلام) . راجع مجمع البيان : ج 8
ص 655 وتفسير الطبري : ج 12 الجزء 22 ص 158 والدر المنثور : ج 7 ص 51 .

5 . المعجم الكبير : ج 11 ص 77 ح 11152 ، الصواعق المحرقة : ص 125 ، البداية والنهاية : ج 1
ص 231 ؛ كشف الغمّة : ج 1 ص 83 ، الفصول المختارة : ص 260 وفيه «سَبَقُ» بدل «السَّابِقُ»
وكلّها عن ابن عباس ، الصراط المستقيم : ج 3 ص 158 عن مجاهد نحوه .

5/1

ÖNDE OLAN

*Bir de önde olanlar, önde olanlar; işte onlar (Allah'a) yakınlaştırılmış olanlardır.*¹

*Muhacirler ve Ensar'dan ilk öncüler ve iyilikte onları takip edenler var ya...*²

3092-el-Emali, Müfid [İbn-i Abbas'tan]: Resulullah'a (s.a.a) Yüce Allah'ın "*Bir de önde olanlar, önde olanlar; işte onlar yakınlaştırılmış olanlardır. Nimetlerle dolu cennetlerdedirler*" sözünü sordumda şöyle buyurdu: Cebrail bana dedi ki: Onlar, Ali ve Şialarıdır; onlar cennete doğru önde gidenlerdir ve kendilerine olan lütfu ile Yüce Allah'a yakınlaştırılmış olanlardır.³

3093-Resulullah (s.a.a): Önde gidenler üçtür: Musa'ya (iman etmede) önde giden Yuşa b. Nun, İsa'ya (iman etmede) önde giden Sahib-i Yasin⁴ ve Muhammed'e (iman etmede) önde giden Ali b. Ebu Talib'dir.⁵

3094-İmam Ali (a.s) [Osman'ın hilafeti döneminde Muhacirler ve Ensara hitaben]: Sizi Allah'a yemin veriyorum; biliyor musunuz ki "*Muhacirler ve Ensar'dan ilk öncüler ve iyilikte onları takip edenler*" ve "*Bir de önde olanlar, önde olanlar; işte onlar yakınlaştırılmış olanlardır*" ayetleri indiğinde onlar hakkında Resulullah'a (s.a.a) sorulmuştu. O da şöyle buyurmuştu: Yüce Allah bu ayetleri peygamberler ve onların vasileri hakkında indirmiştir. Ben, Allah'ın peygamberleri ve elçilerinin en üstünüyüm. Benim vasim olan Ali b. Ebu Talib de vasilerin en üstünüdür?

1-Vakıa, 10-11.

2-Tevbe, 100.

3-el-Emali, Müfid , s.298, h.7; el-Emali, Tusi, s.72, h.104; Şevahidu't-Tenzil, c.2, s.295, h.927, bu kaynakta "Onlar, Ali ve cennete doğru olan Şialarıdır" şeklinde.

4-Sahib-i Yasin, Yasin suresinde (20-27 ayetlerde) sözü geçen, hak dinini ve peygamberleri savunma yolunda şehit düşen Habib Neccar'dır.

5-el-Mucemu'l-Kebir, c.11, s.77, h.11152; Sevaiku'l-Muhrika, s.125; el-Bidaye ven-Nihaye, c.1, s.231; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.83; el-Fusulu'l-Muhtare, s.260, "Önde gidenler" yerine "Önde giden" şeklinde, hepsi de İbn-i Abbas'tan; es-Sıratu'l-Mustakim, c.3, s.158, Mücahid'den.

قالوا : اللَّهُمَّ نَعَمْ ¹ .

3095 . الإمام الحسن (عليه السلام) : قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : (وَالسَّيِّئُونَ السَّيِّئُونَ * أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ) وَكَانَ أَبِي سَابِقَ السَّابِقِينَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى رَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَقْرَبَ الْأَقْرَبِينَ ، فَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : (لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَتْلَ أُولَٰئِكَ أَعْظَمَ دَرَجَةً) ² .

فَأَبِي كَانَ أَوَّلَهُمْ إِسْلَامًا وَإِيمَانًا ، وَأَوَّلَهُمْ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ هِجْرَةً وَلُحُوقًا ، وَأَوَّلَهُمْ عَلَى وَجْهِهِ وَوُسْعِهِ نَفَقَةً ، قَالَ سُبْحَانَهُ : (وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ) ³ فَالْتَأَسُّ مِنْ جَمِيعِ الْأُمَمِ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ بِسَبْقِهِ إِيَّاهُمْ الْإِيمَانَ بِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَذَلِكَ أَنَّهُ لَمْ يَسْبِقْهُ إِلَى الْإِيمَانِ أَحَدٌ ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : (وَالسَّيِّئُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَنٍ) فَهُوَ سَابِقُ جَمِيعِ السَّابِقِينَ ، فَكَمَا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَضَّلَ السَّابِقِينَ عَلَى الْمُتَخَلِّفِينَ وَالْمُتَأَخِّرِينَ ، فَكَذَلِكَ فَضَّلَ سَابِقَ السَّابِقِينَ عَلَى السَّابِقِينَ ⁴ .

3096 . الدر المنثور عن ابن عباس - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (وَالسَّيِّئُونَ السَّيِّئُونَ) - : نَزَلَتْ فِي حَزَقِيلَ مُؤْمِنِ آلِ فِرْعَوْنَ ، وَحَبِيبِ التَّجَارِ الَّذِي ذُكِرَ فِي يَس

1 . كمال الدين : ص 276 ح 25 ، الاحتجاج : ج 1 ص 341 ح 56 ، التحصين لابن طاووس :

ص 632 ، كتاب سليم ابن قيس : ج 2 ص 643 ح 11 ؛ فراند السمطين : ج 1 ص 314 ح 250 كلها

عن سليم بن قيس .

2 . الحديد : 10 .

3 . الحشر : 10 .

4 . الأمالي للطوسي : ص 563 ح 1174 ، بحار الأنوار : ج 72 ص 152 ح 29 نقلا عن كتاب

البرهان وكلاهما عن عبد الرحمن بن كثير عن الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه (عليهم السلام) .

Dediler ki: Allah’a andolsun ki evet!¹

3095-İmam Hasan (a.s): Şanı yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Bir de önde olanlar, önde olanlar; işte onlar yakınlaştırılmış olanlardır.*” Babam, Yüce Allah’a ve Resulüne önde gidenlerin önünde idi ve yakınların en yakınıydı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Sizden Mekke’nin fethinden önce infak eden ve savaşanlar (diğerleriyle) eşit değildirler. Onlar, derece olarak daha üstündürler.*”²

Babam, İslam ve iman konusunda onların birincisiydi; Allah ve Resulüne doğru hicret ve katılma hususunda onların ilkiydi. Tüm güç ve kapasitesiyle infak etme noktasında onların birincisiydi. Noksanlıklardan münezzeh Allah şöyle buyurmuştur: “*Ve onlardan sonra gelenler de Rabbimiz derler, suçlarımızı ört bizim ve bizden önce inanan kardeşlerimize ve inananlara karşı gönlümüze bir kin, bir haset verme; Rabbimiz, şüphe yok ki sen esirgeyicisin, rahîmsin.*”³ Böylece bütün ümmetler arasından insanlar, peygamberine (s.a.a) imanda kendilerinden öne geçtiği için onun hakkında mağfiret dilemektedirler; zira imanda hiç kimse onu geçmemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Muhacirler ve Ensar’dan ilk öncüler ve iyilikte onları takip edenler var ya...*” O, bütün önde gidenlerin önündedir. Şanı yüce Allah (iman yolunda) önde gidenleri geride kalanlar ve gecikenlerden üstün kıldığı gibi önde gidenlerin önünde gidenini de önde gidenlerden üstün kılmıştır.⁴

3096- Dürri’l-Mensur[İbn-i Abbas’tan Yüce Allah’ın “*Bir de önde olanlar, önde olanlar*” sözü hakkında]: Firavun hanedanının mümini olan Hizgil, Yasin (suresin)de zikredilmiş olan Habib Neccar ve Ali b. Ebu Talib hakkında inmiştir.

1-Kemalu’d-Din, s.276, h.25; el-İhticac, c.1, s.341, h.56; et-Tahsin, İbn-i Tavus, s.632; Süleym b. Kays’ın kitabı, c.2, s.643, h.11; Feraidu’s-Simtayn, c.1, s.314, h.250, hepsi de Süleym b. Kays’tan.

2-Hadid, 10.

3-Haşr, 10.

4-el-Emali, Tusi, s.563, h.1174; Biharul’-Envar, c.72, s.152, el-Burhan kitabından, her ikisi de Abdurrahman b. Kesir’den, İmam Sadık’tan, babasından ve dedesinden (hepsine selam olsun).

وَكُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ سَابِقُ أَمْتِهِ ، وَعَلِيٌّ (عليه السلام) أَفْضَلُهُمْ سَبْقاً¹ .

راجع : ج 5 ص 207 (أول من أسلم) . وكتاب «شواهد التنزيل» : ج 2 ص 291 - 297 .

6 / 1

المؤمنُ المُجاهدُ

﴿أَجْعَلْنِم سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾² .

3097 . الإمام الحسن (عليه السلام) : قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿أَجْعَلْنِم سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ الْآيَةُ فَكَانَ أَبِي الْمُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَقًّا ، وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ³ .

3098 . الإمام الباقر (عليه السلام) - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)⁴ .

3099 . المصنّف عن الشعبي - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) وَالْعَبَّاسِ⁵ .

3100 . تفسير الطبري عن محمد بن كعب القرظي : إِفْتَحَرَ طَلْحَةُ بْنُ شَيْبَةَ - مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ - وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، وَعَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ،

1 . الدر المنثور : ج 8 ص 7 نقلاً عن ابن أبي حاتم وابن مردويه عن النعمان .

2 . التوبة : 19 .

3 . الأُمالي للطوسي : ص 563 ح 1174 ، بحار الأنوار : ج 72 ص 153 نقلاً عن كتاب البرهان وكلاهما عن عبد الرحمن بن كثير عن الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه (عليهم السلام) .

4 . تفسير القمي : ج 1 ص 284 عن أبي الجارود .

5 . المصنّف لابن أبي شيبه : ج 7 ص 504 ح 61 ، تفسير الطبري : ج 6 الجزء 10 ص 96 ، الدر المنثور : ج 4 ص 145 وأيضاً في نفس الصفحة نقلاً عن ابن مردويه عن ابن عباس ، المناقب لابن المغازلي : ص 321 ح 367 عن عامر ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 322 ح 330 و 331 ؛ المناقب للكوفي : ج 1 ص 193 ح 118 .

Onlardan her biri kendi ümmetinin önde gidenidir ve Ali önde gitme konusunda onların en üstünüdür.¹

Bkz. c.5, s.207 (Evvel-u Men Eslem) ve “Şevahidu’t-Tenzil” kitabı, c.2, s.291-297.

6/1

MÜCAHİD MÜMİN

“Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram’ın bakım ve onarımını, Allah’a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden kimse gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zâlim topluluğu doğru yola erdirmez.”

3097-İmam Hasan (a.s): Şanı yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram’ın bakım ve onarımını, Allah’a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden kimse gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zâlim topluluğu doğru yola erdirmez.” Babam Allah’a ve ahiret gününe mümindi, Allah yolunda gerçek bir mücahitti. Bu ayet onun hakkında indi.²

3098-İmam Bakır (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: Bu ayet Ali b. Ebu Talib (a.s) hakkında inmiştir.³

3099-el-Musannef [Şabi’dan bu ayet-i kerime hakkında]: Ali (a.s) ile Abbas hakkında inmiştir.⁴

3100-Tefsir-i Taberi [Muhammed b. Ka’b Karzi’dan]: Talha b. Şeybe [Abdu’d-Dar oğullarından], Abbas b. Abdulmüttalip ve Ali b. Ebu Talib (a.s) kendi iftiharlarını dile getirdiler.

1 - *Dürri’l-Mensur*, c.8, s.7, İbn-i Ebu Hatem’dan ve İbn-i Merdudiye, Numan’dan.

2-*el-Emali*, Tusi, s.563, h.1174; *Biharu’l-Envar*, c.72, s.153, el-Burhan kitabından her ikisi de Abdurrahman b. Kesir’dan, İmam Sadık’tan, babasından ve dedesinden (hepsine selam olsun).

3-*Tefsir-i Kummi*, c.1, s.284, Ebu Carud’dan.

4-*el-Musannef*, İbn-i Ebu Şeybe, c.7, s.504, h.61; *Tefsir-i Taberi*, c.6, cüz.10, s.96; *Dürri’l-Mensur*, c.4, s.145 ve aynı sayfada İbn-i Merdudiye’dan ve İbn-i Abbas’tan; *el-Menakıb*, İbn-i Magazilî, s.321, h.367, Amir’dan; *Şevahidu’t-Tenzil*, c.1, s.322, h.330 ve 331; *el-Menakıb*, Kufi, c.1, s.193, h.118.

فَقَالَ طَلْحَةُ : أَنَا صَاحِبُ الْبَيْتِ مَعِيَ مِفْتَاحُهُ ، لَوْ أَشَاءَ بْتُ فِيهِ . وَقَالَ عَبَّاسُ : أَنَا صَاحِبُ السِّقَايَةِ وَالْقَائِمُ عَلَيْهَا ، وَلَوْ أَشَاءَ بْتُ فِي الْمَسْجِدِ . وَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : مَا أَدرِي مَا تَقُولَانِ ! لَقَدْ صَلَّيْتُ إِلَى الْقِبْلَةِ سِتَّةَ أَشْهُرٍ قَبْلَ النَّاسِ ، وَأَنَا صَاحِبُ الْجِهَادِ .

فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿أَجْعَلْنِمُ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ الْآيَةَ كُلَّهَا¹ .

3101 . تاريخ دمشق عن أنس : فَقَدَ الْعَبَّاسُ وَشَيْبَةُ صَاحِبُ الْبَيْتِ يَفْتَخِرَانِ ، فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ : أَنَا أَشْرَفُ مِنْكَ ؛ أَنَا عُمُّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَوَصِيُّ أَبِيهِ ، وَسَاقِي الْحَجَّاجِ .

فَقَالَ شَيْبَةُ : أَنَا أَشْرَفُ مِنْكَ ؛ أَنَا أَمِينُ اللَّهِ عَلَى بَيْتِهِ ، وَخَازِنُهُ ، أَفَلَا ائْتَمَنْتَ كَمَا ائْتَمَنْتَنِي ؟ فَهَمَّا عَلَى ذَلِكَ يَتَشَاجِرَانِ ، حَتَّى أَشْرَفَ عَلَيْهِمَا عَلِيٌّ ، فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ : عَلَى رَسُولِكَ يَا بَنَ أَخ ! فَوَقَّفَ عَلِيٌّ (عليه السلام) ، فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ : إِنَّ شَيْبَةَ فَخَرَنِي فَرَزَمَ أَنَّهُ أَشْرَفُ مِنِّي !

فَقَالَ : فَمَا قُلْتَ لَهُ أَنْتَ يَا عَمَّاهُ ؟

قَالَ : قُلْتُ لَهُ : أَنَا عُمُّ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَوَصِيُّ أَبِيهِ ، وَسَاقِي الْحَجَّاجِ ، أَنَا أَشْرَفُ مِنْكَ .

فَقَالَ لِشَيْبَةَ : مَاذَا قُلْتَ لَهُ أَنْتَ يَا شَيْبَةُ ؟

قَالَ : قُلْتُ لَهُ : أَنَا أَشْرَفُ مِنْكَ ، أَنَا أَمِينُ اللَّهِ عَلَى بَيْتِهِ وَخَازِنُهُ ، أَفَلَا ائْتَمَنْتَ كَمَا ائْتَمَنْتَنِي ؟

1 . تفسير الطبري : ج 6 الجزء 10 ص 96 ، تفسير الفخر الرازي : ج 16 ص 12 نحوه ، أسباب نزول

القرآن : ص 248 ح 494 ؛ مجمع البيان : ج 5 ص 23 ، خصائص الوحي المبين : ص 130 ح 96 والثلاثة الأخيرة عن الحسن والشعبي والقرطبي و ص 131 ح 97 وراجع المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 69 .

Talha dedi ki: Ben bu evin (Kâbe'nin) sahibiyim, onun anahtarı yanımdadır; istediğimde geceyi orada geçiririm. Abbas şöyle dedi: Ben (hacılara) su dağıtma işinin sorumlusuyum ve bu görevi ben ayakta tutmaktayım. Dilersem geceyi Mescid-i Haram'da geçiririm. Ali (a.s) buyurdu: Ne söylediğinizi bilmiyorum! Diğer insanlardan altı ay önce kibleye doğru namaz kıldım ve ben cihad ehliyim.

Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: **“Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram'ın bakım ve onarımını, Allah'a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden kimse gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zâlim topluluğu doğru yola erdirmez.”**¹

3101-Tarih-i Dimeşk [Enes'ten]: Allah Beyti'nin sorumluları olan Abbas ve Şeybe oturup övünmeye başladılar. Abbas ona dedi ki: Ben senden üstünüm; ben, Resulullah'ın (s.a.a) amcasıyım, babasının vasiyim ve hacılara su verme görevlisiyim.

Şeybe de dedi ki: Ben senden üstünüm; ben Allah'ın evi üzerine eminiyim, onun koruyucusuyum. Bana güvendiği gibi sana güvenmediği doğru değil mi?

O ikisi bu şekilde tartışmakla meşgul iken Ali (a.s) yanlarına geldi. Abbas ona dedi ki: Ey kardeşimin oğlu, biraz dur hele!

Ali (a.s) durunca Abbas ona, “Şeybe bana karşı övünmekte ve kendisinin benden üstün olduğunu sanmaktadır!” dedi.

Ali (a.s): Ey amca, sen ona ne dedin?

Abbas: Ona dedim ki: Ben Resulullah'ın (s.a.a) amcası, babasının vasisi ve hacılara su verme görevlisi olduğum için senden üstünüm.

Ali (a.s), Şeybe'ye sordu: Ey Şeybe, sen ona ne dedin?

Şeybe: Ona dedim ki: Ben senden üstünüm; çünkü Allah'ın, beyti-ne emini ve onun koruyucusuyum. Bana güvendiği gibi sana güvenmediği doğru değil mi?

1-Tefsir-i Taberi, c.6, cüz.10, s.96; Tefsir-i Fahri Razi, c.16, s.12; Esbab-ı Nuzuli'l-Kurân, s.248, h.494; Mecmau'l-Beyan, c.5, s.23; Hasaisu'l-Vahyi'l-Mubin, s.130, h.96, son üçü Hasan, Şabi ve Kurtubi'den ve s.131, h.97. Ayrıca bkz. el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.69.

قَالَ : فَقَالَ لَهُمَا : اجْعَلَا لِي مَعَكُمْ مَفْخَرًا .

قَالَا : نَعَمْ .

قَالَ : فَأَنَا أَشْرَفُ مِنْكُمَا ، أَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِالْوَعِيدِ مِنْ ذُكُورِ هَذِهِ الْأُمَّةِ ، وَهَاجَرَ وَجَاهَدَ .

فَانْطَلَقُوا إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فَجَثَوْا بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَأَخْبَرَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِمَفْخَرِهِ ، فَمَا أَجَابَهُمُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) بِشَيْءٍ ، فَانْصَرَفُوا عَنْهُ ، فَنَزَلَ الْوَحْيُ بَعْدَ أَيَّامٍ فِيهِمْ ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمْ ثَلَاثَتِهِمْ حَتَّى أَتَوْهُ ، فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ : (أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) إِلَى آخِرِ الْعَشْرِ¹ .

7 / 1

صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ

﴿إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾² .

3102 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ³ .

1 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 357 ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 328 ح 337 ؛ روضة الواعظين : ص 118 عن ابن عباس نحوه وراجع تفسير العياشي : ج 2 ص 83 ح 34 و 35 وتفسير فرات : ص 165 ح 209 والمناقب للكوفي : ج 1 ص 134 ح 74 .

2 . التحريم : 4 .

3 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 362 عن حذيفة ، شواهد التنزيل : ج 2 ص 343 ح 984 عن حصين بن مخارق عن الإمام الكاظم عن آبائه (عليهم السلام) عن أسماء بنت عميس و ص 346 ح 987 عن ابن عباس ، تفسير القرطبي : ج 18 ص 192 ؛ تفسير الحبري : ص 324 ح 67 ، مجمع البيان : ج 10 ص 475 ، تفسير فرات : ص 491 ح 641 والأربعة الأخيرة عن أسماء بنت عميس ، تفسير القمي : ج 2 ص 377 عن أبي بصير عن الإمام الباقر (عليه السلام) .

Ali (a.s) o ikisine hitaben buyurdu: Kendinizle birlikte bana da bir övünç vesilesi kabul edin.

Dediler: Evet, olur.

Ali (a.s) buyurdu: Ben ikinizden de üstünüm; zira bu ümmetin erkekleri arasından ilahi uyarıya ilk iman getiren, hicret eden ve cihadda bulunan benim.

Üçü de Peygamberin (s.a.a) huzuruna giderek onun önünde diz çöküp oturdular. Sonra da her biri kendi övünç vesilesini dile getirdi. Peygamber (s.a.a), onlara cevap vermeyince huzurundan ayrıldılar. Birkaç gün sonra onlar hakkında ayet nazil oldu. Peygamber (s.a.a) peşlerinden haber gönderip üçünü de çağırdı. Üçü de Peygamberin (s.a.a) huzuruna varınca onlara şu ayeti ve sonrasındaki on ayeti okudu: “Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram’ın bakım ve onarımını, Allah’a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden kimse gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zâlim topluluğu doğru yola erdirmez.”¹

7/1

MÜMİNLERİN SALİHİ

Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Ve eğer Peygambere karşı birbirinize arka verirseniz (bilesiniz ki) kuşkusuz onun dostu ve yardımcısı Allah, Ceb-rail ve müminlerin salihidir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır.²

3102-Resulullah (s.a.a): Müminlerin salihî Ali b. Ebu Talib’dir.³

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.357; Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.328, h.337; Ravzatu’l-Vaizin, s.118, İbn-i Abbas’tan. Ayrıca bkz. Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.83, h.34 ve 35; Tefsir-i Furat, s.165, h.209; el-Menakıb, Kufi, c.1, s.134, h.74.

2-Tahrir 4.

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.362, Huzeyfe’dan; Şevahidu’t-Tenzil, c.2, s.343, h.984, Husayn b. Muharik’tan, İmam Kazım’dan (a.s) ve babalarından (a.s), Esmâ binti Umeyys’ten ve s.346, h.987, İbn-i Abbas’tan; Tefsir-i Kurtubi, c.18, s.192; Tefsir-i Hibri, s.324, h.67; Mecmau’l-Beyan, c.10, s.475; Tefsir-i Furat, s.491, h.641, son dördü Esmâ binti Umeyys’ten; Tefsir-i Kummi, c.2, s.377, Ebu Basir vasıtasıyla İmam Bakır’dan (a.s).

- 3103 . الإمام الباقر (عليه السلام) : لَمَّا نَزَلَتْ : (وَصَلِّحَ الْمُؤْمِنِينَ) قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ ، أَنْتَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ¹ .
- 3104 . عنه (عليه السلام) : لَقَدْ عَرَّفَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلِيًّا (عليه السلام) أَصْحَابَهُ مَرَّتَيْنِ ؛ أَمَّا مَرَّةٌ فَحَيْثُ قَالَ : مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ ، وَأَمَّا الثَّانِيَةُ فَحَيْثُ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَلِّحَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الْآيَةُ ، أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِيَدِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ، هَذَا صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ² .
- 3105 . تفسير فرات عن رشيد الهجري : كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ مَوْلَايَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فِي هَذَا الظَّهْرِ³ ، فَالْتَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ : أَنَا - وَاللَّهِ يَا رُشَيْدُ - صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ⁴ .
- 3106 . تاريخ دمشق عن ابن عباس - فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ : (وَصَلِّحَ الْمُؤْمِنِينَ) - : هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام)⁵ .
- راجع : كتاب «شواهد التنزيل» : ج 2 ص 341 - 352 .

8 / 1

أُذُنٌ وَاعِيَةٌ

﴿لَجَعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيًّا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ﴾⁶ .

- 3107 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ ، إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أُدِيْتُكَ وَأَعْلَمَكَ لَتَعِيٍّ ، وَأُنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : (وَتَعِيًّا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ) ، فَأَنْتَ أُذُنٌ وَاعِيَةٌ لِعَلَمِي⁷ .

1 . تفسير فرات : ص 489 ح 634 و 635 عن خيثمة .

2 . مجمع البيان : ج 10 ص 475 ، تفسير فرات : ص 490 ح 636 ؛ شواهد التنزيل : ج 2 ص 352 ح 996 كلها عن سدير الصيرفي .

3 . الظاهر أَنَّ المراد به ظهر الكوفة .

4 . تفسير فرات : ص 491 ح 642 .

5 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 361 ، تفسير ابن كثير : ج 8 ص 192 ، المناقب لابن المغازلي : ص 269 ح 316 ؛ تفسير فرات : ص 490 ح 637 والثلاثة الأخيرة عن مجاهد و ص 491 ح 639 ، روضة الواعظين : ص 117 وفيه «هو والله علي» .

6 . الحاقّة : 12 .

7 . حلية الأولياء : ج 1 ص 67 ، النور المشتعل : ص 267 ح 74 كلاهما عن عمر عن أبيه الإمام علي (عليه السلام) .

3103-İmam Bakır (a.s): “...ve müminlerin salihî” ayeti indiğinde Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Ya Ali, sensin müminlerin salihî.¹

3104-İmam Bakır (a.s): Resulullah (s.a.a), Ali’yi (a.s) iki defa ashabına tanıttı; birincisi, “*Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır*” buyurduğu zaman, ikincisi ise şu ayet indiği zaman: “*Kuşkusuz onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin salihidir....*” (Bu ayet indiğinde) Resulullah (s.a.a) Ali’nin (a.s) elinden tutarak şöyle buyurdu: “Ey ahali! Budur müminlerin salihî!”²

3105-Tefsir-i Furat [Reşid Hicri’den]: Ben mevlam Ali b. Ebu Talib’le (a.s) birlikte Küfe sırtlarında yürümekteydim. O (a.s) bana dönerek şöyle buyurdu: Ey Reşid! Allah’a yemin olsun ki müminlerin salihî benim.³

3106- Tarih-i Dimeşk [İbn-i Abbas’tan Yüce Allah’ın “...ve müminlerin salihî” sözü hakkında]: O, Ali b. Ebu Talib’tir (a.s).⁴

Bkz. Şevahidu’t-Tenzil, c.2, s.341-352.

8/1

KAVRAYAN KULAK

“Onu sizin için bir ibret ve öğüt yapalım ve kavrayan kulak onu belleyip kavrasın diye”.⁵

3107-Resulullah (s.a.a): Ya Ali, Allah bana, seni [kendime] yaklaştırmamı, kavraman için sana öğretmemi emretti ve şu ayet indi:

“...ve kavrayan kulak onu belleyip kavrasın diye”. Benim ilmimi işitip kavrayan kulak sensin.⁶

1-Tefsir-i Furat, s.489, h.634 ve h.635, Hayseme’dan.

2-Mecmau’l-Beyan, c.10, s.457, Tefsir-i Furat, s.490, h.636; Şevahidu’t-Tenzil, c.2, s.352, h.996, hepsi Sedir Seyrufi’dan.

3-Tefsir-i Furat, s.491, h.642.

4-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.361; Tefsir-i İbn-i Kesir, c.8, s.192; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.269, h.316; Tefsir-i Furat, s.390, h.637, son üçü Mücahid’dan ve s.491, h.639; Ravzatu’l-Vaizin, s.117, bu kaynakta “Vallahi o, Ali’dır” şeklinde.

5-Hakka, 12.

6-Hilyetu’l-Evliya, c.1, s.67; en-Nuru’l-Muşteil, s.267, h.74, her ikisi de Ömer vasıtasıyla babası İmam Ali’dan (a.s).

- 3108 . تاريخ دمشق عن بريدة الأسلمي : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِعَلِيٍّ : إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أُدِينَكَ وَلَا أُقْصِيكَ ، وَأَنْ أَعْلَمَكَ وَأَنْ تَعَيَّ ، وَحَقُّ عَلَى اللَّهِ أَنْ تَعَيَّ . قَالَ : وَنَزَلَتْ (وَتَعَيَّ أُذُنٌ وَ عِيَّةٌ) ¹ .
- 3109 . الإمام علي (عليه السلام) : لَمَّا نَزَلَتْ : (وَتَعَيَّ أُذُنٌ وَ عِيَّةٌ) قَالَ لِي النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) : سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ أُذُنَكَ يَا عَلِيُّ ² .
- 3110 . الإمام الصادق (عليه السلام) : لَمَّا نَزَلَتْ : (وَتَعَيَّ أُذُنٌ وَ عِيَّةٌ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : هِيَ أُذُنُكَ يَا عَلِيُّ ³ .
- 3111 . تفسير الطبري عن مكحول : قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : (وَتَعَيَّ أُذُنٌ وَ عِيَّةٌ) ثُمَّ التَفَتَ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَ : سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ أُذُنَكَ .
- قَالَ عَلِيُّ (رضي الله عنه) : فَمَا سَمِعْتُ شَيْئاً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَتَسَيَّئُهُ ⁴ .

1 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 361 ، أسباب نزول القرآن : ص 465 ح 838 ، تفسير الطبري : ج 14 الجزء 29 ص 56 ، تفسير ابن كثير : ج 8 ص 238 ، تفسير القرطبي : ج 18 ص 264 عن أبي برزة الأسلمي وليس فيه «قال : ونزلت . . .» ، المناقب لابن المغازلي : ص 319 ح 364 نحوه ؛ تفسير فرات : ص 501 ح 659 ، كشف الغمّة : ج 1 ص 120 و ص 322 .

2 . المناقب لابن المغازلي : ص 319 ح 363 ، شواهد التنزيل : ج 2 ص 361 ح 1007 كلاهما عن الأشجّ ، ف النور المشتعل : ص 268 ح 75 عن مكحول نحوه ؛ عيون أخبار الرضا : ج 2 ص 62 ح 256 عن الحسن بن عبد الله الرازي عن الإمام الرضا عن أبياته عنه (عليهم السلام) ، كنز الفوائد : ج 2 ص 152 عن الأشجّ ، دلائل الإمامة : ص 235 ح 162 عن عمارة بن زيد عن الإمام الصادق عن أبيه (عليهما السلام) ، تفسير فرات : ص 500 ح 655 عن الإمام الباقر (عليه السلام) وراجع ص 501 ح 660 والمناقب للكوفي : ج 1 ص 142 ح 79 وروضة الواعظين : ص 118 .

3 . الكافي : ج 1 ص 423 ح 57 عن يحيى بن سالم ، تفسير فرات : ص 499 ح 653 عن الإمام الباقر (عليه السلام) وفيه «هي والله أذن علي بن أبي طالب (عليه السلام)» .

4 . تفسير الطبري : ج 14 الجزء 29 ص 55 ، الكشاف : ج 4 ص 134 ، تفسير الفخر الرازي : ج 30 ص 107 ، تفسير ابن كثير : ج 8 ص 238 وفيه «فكان علي يقول . . .» بدل «قال علي (عليه السلام)» ، أنساب الأشراف : ج 2 ص 363 ، المناقب لابن المغازلي : ص 265 ح 312 نحوه ؛ المناقب للكوفي : ج 1 ص 196 ح 121 ، تفسير فرات : ص 501 ح 658 وفيه «وكان علي يقول : ما سمعت من رسول الله (صلى الله عليه وآله) كلاماً إلا أوعيته وحفظته» ، الطرائف : ص 93 ح 130 وفيه «فما نسيت شيئاً وما كان لي أن أنساه» .

3108-Tarih-i Dimeşk [Bureyde Eslemi'den]: Resulullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) hitaben şöyle buyurdu: 'Allah bana, seni [kendime] yaklaştırmamı, seni uzaklaştırmamamı ve belleyip kavrayasın diye sana öğretmemi emretti; senin belleyip kavraman Allah'a haktır.' [Bureyde] diyor ki: "...ve kavrayan kulak onu belleyip kavrasın diye" ayeti nazil oldu.¹

3109-İmam Ali (a.s): "...ve kavrayan kulak onu belleyip kavrasın diye" ayeti nazil olduğunda Peygamber (s.a.a) bana şöyle buyurdu: Ya Ali, Allah'tan onu, senin kulağın kılmasını istedim.²

3110-İmam Sadık (a.s): "...ve kavrayan kulak onu belleyip kavrasın diye" ayeti nazil olduğunda Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: Ey Ali, o senin kulağıdır.³

3111-Tefsir-i Taberi [Mekhul'dan]: Resulullah (s.a.a), "...kavrayan kulak onu belleyip kavrasın" ayetini okudu. Sonra da Ali'ye dönerek şöyle buyurdu: Allah'tan onu, senin kulağın kılmasını istedim.

Ali (a.s) dedi ki: Ondan sonra Resulullah'tan (s.a.a) hiçbir şey duymadım ki onu unutmuş olayım.⁴

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.361; Esbab-ı Nuzulî'l-Kurân, s.465, h.838; Tefsir-i Taberi, c.14, cüz.29, s.56; Tefsir-i İbn-i Kesir, c.8, s.238; Tefsir-i Kurtubi, c.18, s.264, Ebu Berze Eslemi; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.319, h.364; Tefsir-i Furat, s.501, h.659; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.120 ve s.322.

2-el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.319, h.363; Şevahidu't-Tenzil, c.2, s.361, h.1007, her ikisi de Eşec'den; en-Nuru'l-Müşteil, s.268, h.75, Mekhul'dan; Uyun-u Ahbari'r-Rıza, c.2, s.62, h.256, Hasan b. Abdullah Razi'den, İmam Rıza'dan (a.s), babalarından (a.s) ve İmam Ali'den (a.s); Kenzu'l-Fevaid, c.2, s.152, Eşec'den; Delailu'l-İmamet, s.235, h.162, Umare b. Zeyd'den, İmam Sadık'tan (a.s) ve babasından (a.s); Tefsir-i Furat, s.500, h.655, İmam Bakır'dan (a.s). Ayrıca bkz. s.501, h.660; el-Menakıb, Kufi, c.1, s.142, h.79; Ravzatu'l-Vaizin, s.118.

3-el-Kâfi, c.1, s.423, h.57, Yahya b. Salim'den; Tefsir-i Furat, s.499, h.653, İmam Bakır'dan (a.s) ve bu kaynakta "Allah'a yemin olsun ki o, Ali b. Ebu Talib'in (a.s) kulağıdır" şeklinde.

4-Tefsir-i Taberi, c.14, cüz.29, s.55; el-Keşşaf, c.4, s.134; Tefsir-i Fahri Razi, c.30, s.107; Tefsir-i İbn-i Kesir, c.8, s.238; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.363; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.265, h.312; el-Menakıb, Kufi, c.1, s.196, h.121; Tefsir-i Furat, s.501, h.658, bu kaynakta "Ali (a.s) diyordu ki: Resulullah'tan ne duyduysam onu kavradım ve ezberledim" şeklinde; et-Taraif, s.93, h.130, bu kaynakta ise "Hiçbir şeyi unutmadım ve unuttuğum hiçbir şey olmadı" şeklinde.

3112 . ينابيع المودة عن الأصمغ بن نباتة : لَمَّا قَدِمَ عَلَيَّ (عليه السلام) الكوفة صَلَّى بِالنَّاسِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا يَقْرَأُ : ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾¹ فَعَابَهُ بَعْضُ ، فَقَالَ : إِنِّي لَأَعْرِفُ نَاسِخَهُ وَمَنْسُوخَهُ ، وَمُحْكَمَهُ وَمُنْشَاهُ ، وَمَا حَرَفَ نَزَلَ إِلَّا وَأَنَا أَعْرِفُ فِيمَنْ أُنْزِلَ ، وَفِي أَيِّ يَوْمٍ ، وَأَيِّ مَوْضِعٍ أُنْزِلَ ، أَمَا تَقْرَءُونَ : ﴿إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى * صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى﴾² وَاللَّهُ هِيَ عِنْدِي ، وَرِثْتُهَا مِنْ حَبِيبِي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَمِنْ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى (عليهما السلام) ، وَاللَّهُ أَنَا الَّذِي أُنْزَلَ اللَّهُ فِيَّ : (وَتَعِيًّا أُذُنٌ وَ عِيَّةٌ) ، فَإِنَّا كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَيُخْرِجُنَا بِالْوَحْيِ فَأَعْيَاهُ وَيَقُوتُهُمْ ، فَإِذَا خَرَجْنَا قَالُوا : ﴿مَاذَا قَالَ عَائِشَةُ﴾^{3 4} .

3113 . الإمام الصادق (عليه السلام) - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : (وَتَعِيًّا أُذُنٌ وَ عِيَّةٌ) - : وَعْتَهَا أُذُنٌ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَنْ اللَّهُ مَا كَانَ وَمَا يَكُونُ⁵ .
راجع : ج 6 ص 40 (لم ينس ما سمعه) . وكتاب «شواهد التنزيل» : ج 2 ص 361 - 380 .

9 / 1

حَيْرُ الْبَرِيَّةِ

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ حَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾⁶ .

3114 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) : عَلَيَّ حَيْرُ الْبَرِيَّةِ⁷ .

- 1 . الأعلى : 1 .
- 2 . الأعلى : 18 و 19 .
- 3 . محمد : 16 .
- 4 . ينابيع المودة : ج 1 ص 361 ح 28 ; تفسير العياشي : ج 1 ص 14 ح 1 ، بصائر الدرجات : ص 135 ح 3 كلاهما نحوه .
- 5 . مختصر بصائر الدرجات : ص 65 ، بصائر الدرجات : ص 517 ح 48 وليس فيه «من الله» وكلاهما عن عبد الرحمن بن كثير .
- 6 . البيهقي : 7 .
- 7 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 371 ح 8968 ، المناقب للخوارزمي : ص 111 ح 119 ، فرائد السمطين : ج 1 ص 155 ح 117 ، شواهد التنزيل : ج 2 ص 471 ح 1143 ; كشف الغمّة : ج 1 ص 152 كلّها عن أبي سعيد ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 69 عن جابر .

3112-Yenabiu'l-Mevedde [Esbağ b. Nebate'den]: Ali (a.s), Küfe'ye gelince kırk gün cemaate kıldırıldığı sabah namazında “**Sebbih'isme Rabbik'el-A'la**”¹ suresini okuyordu. Bazıları onu eleştirince şöyle buyurdu:

Ben Kurân'ın nasih ve mensuhunu, muhkem ve müteşabihini iyi bilirim; hiçbir harf inmemiştir ki ben onun kimin hakkında, hangi günde ve hangi yerde indiğini bilmemiş olayım. Okumuyor musunuz “**Şüphesiz bu, ilk sayfalarda, İbrahim ve Mûsâ'nın sayfalarında da vardır.**”² Vallahi o, benim yanımdadır; onu, habibim Resulullah'tan (s.a.a), İbrahim (a.s) ve Musa'dan (a.s) miras aldım. Vallahi ben, Allah'ın hakkımda “**Kavrayan kulak onu belleyip kavrasın**” ayetini indirdiği kişiyim. Resulullah'ın (s.a.a) yanımdaydık; bize vahiyden haber veriyordu. Ben onu hafızama kaydederken diğerleri kaçırıyordu. Dışarı çıktığımızda diyorlardı ki: “*Az önce ne söyledi?*”^{3/4}

3113-İmam Sadık (a.s) [Yüce Allah'ın “Kavrayan kulak onu belleyip kavrasın” sözü hakkında]: Emirülmüminin'in (a.s) kulakları Allah katından olanı ve olacağı kavrayıp belledi.⁵

Bkz. c.6, s.40 (*Lem Yense ma Semieh*) ve *Şevahidu't-Tenzil*, c.2, s.361-380.

9/1

YARATIKLARIN EN HAYIRLISI

“**Şüphesiz, iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar yaratıkların en hayırlısıdır**”⁶

3114-Resulullah (s.a.a): Ali, yaratıkların en hayırlısıdır.⁷

1-Âla, 1.

2-Âla, 18-19.

3-Muhammed, 16.

4-Yenabiu'l-Mevedde, c.1, s.361, h.28; *Tefsir-i Ayyaşi*, c.1, s.14, h.1; *Basairu'd-Derecat*, s.135, h.3.

5-Muhtasar-ı *Basairu'd-Derecat*, s.65; *Basairu'd-Derecat*, s.517, h.48, “Allah katından” ifadesi yer almamış, her ikisi de Abdurrahman b. Kesir'den.

6-Beyyine, 7.

7-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.371, h.8968; *el-Menakıb*, Harezmi, s.111, h.119; *Feraidu's-Simtayn*, c.1, s.155, h.117; *Şevahidu't-Tenzil*, c.2, s.471, h.1143; *Keşfu'l-Gumme*, c.1, s.152, hepsi de Ebu Said'den; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâsub, c.3, s.69, Cabir'den.

3115 . عنه (صلى الله عليه وآله) - في قوله تعالى : ﴿أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾ - :
أَنْتَ يَا عَلِيُّ وَشِيعَتُكَ¹ .

3116 . تاريخ دمشق عن جابر بن عبد الله : كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) فَأَقْبَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) : قَدْ أَتَاكُمْ أَخِي ، ثُمَّ التَفَتَ إِلَى الْكَعْبَةِ فَضَرَبَهَا بِيَدِهِ ، ثُمَّ قَالَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، إِنَّ هَذَا وَشِيعَتَهُ لَهُمُ الْفَائِزُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّهُ أَوْلَكُمْ إِيمَانًا مَعِيَ ، وَأَوْفَاكُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ ، وَأَقْوَمُكُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ ، وَأَعْدَلُكُمْ فِي الرِّعَايَةِ ، وَأَفْسَمُكُمْ بِالسَّوِيَّةِ ، وَأَعْظَمُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَرْيَّةً . قَالَ : وَتَزَلَّتْ : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾ قَالَ : فَكَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) إِذَا أَقْبَلَ عَلِيُّ قَالُوا : قَدْ جَاءَ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ² .

3117 . الإمام علي (عليه السلام) : حَدَّثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَأَنَا مُسْنِدُهُ إِلَى صَدْرِي فَقَالَ : أَيُّ عَلِيٍّ ، أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾ ؟ أَنْتَ وَشِيعَتُكَ . وَمَوْعِدِي وَمَوْعِدُكُمْ الْخَوْصُ إِذَا جَشَتِ الْأُمَمُ لِلْحِسَابِ تُدْعَوْنَ غُرًّا مُجَجَّلِينَ^{3 4} .

- 1 . تفسير الطبري : ج 15 الجزء 30 ص 265 عن أبي الجارود ، شواهد التنزيل : ج 2 ص 465 ح 1133 عن جابر وكلاهما عن الإمام الباقر (عليه السلام) و ص 461 ح 1126 عن ابن عباس و ص 463 ح 1130 عن أبي برزة ، المناقب للخوارزمي : ص 266 ح 247 ، كفاية الطالب : ص 246 كلاهما عن يزيد بن شراحيل عن الإمام علي (عليه السلام) عنه (صلى الله عليه وآله) .
- 2 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 371 ح 8967 ، المناقب للخوارزمي : ص 111 ح 120 ؛ الأمالي للطوسي : ص 251 ح 448 ، بشارة المصطفى : ص 122 و ص 192 .
- 3 . الْمُجَجَّلُونَ : أَيُّ بِيضُ مَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنَ الْأَيْدِي وَالْوُجُوهِ وَالْأَقْدَامِ ، اسْتِعَارَ أَثَرَ الْوُضُوءِ فِي الْوَجْهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ لِلْإِنْسَانِ مِنَ الْبَيَاضِ الَّذِي يَكُونُ فِي وَجْهِ الْفَرَسِ وَيَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ (النهاية : ج 1 ص 346) .
- 4 . المناقب للخوارزمي : ص 265 ح 247 عن يزيد بن شراحيل الأنصاري ، الدر المنثور : ج 8 ص 589 ؛ كشف الغمة : ج 1 ص 316 ، تأويل الآيات الظاهرة : ج 2 ص 831 ح 3 عن يزيد بن شراحيل ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 68 عن ابن عباس وأبي برزة وابن شريحيل والإمام الباقر (عليه السلام) نحوه .

3115-Resulullah (s.a.a) [Yüce Allah'ın, “Onlar yaratıkların en hayırlısıdır” sözü hakkında]: Ey Ali! (Yaratıkların en hayırlısı) Sen ve takipçilerindir.¹

3116-Tarih-i Dimeşk [Cabir b. Abdullah'tan]: Peygamberin (s.a.a) yanında bulunduğumuz sırada Ali b. Ebu Talib geldi. Peygamber (s.a.a) buyurdu ki: ‘Kardeşim yanınıza geldi.’ Daha sonra Kâbe’ye döndü; eliyle ona dokunarak şöyle buyurdu: ‘Canımı elinde bulunduran yemin olsun ki bu ve takipçileri, kıyamet günü kurtuluşa erenlerin ta kendisidirler.’ Sonra şöyle devam etti: ‘O, içinizden benimle iman eden ilk kişidir, Allah'ın ahdine en vefalı olanınızdır, Allah'ın emrinde en dirençlinizdir, halk arasında (hüküm vermede) en adilinizdir, en eşit paylaştıranınızdır ve Allah katında meziyeti en üstün olanınızdır.’ [Cabir diyor:] Ve şu ayet indi: “**Şüphesiz, iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar yaratıkların en hayırlısıdır.**” O günden sonra Ali (a.s) geldiği zaman Muhammed'in (s.a.a) ashabı, “yaratıkların en hayırlısı geldi” diyorlardı.²

3117-İmam Ali (a.s): Resulullah (s.a.a) başını sineme yaslamış olduğu bir halde buyurdu ki: Ey Ali! Yüce Allah'ın şu sözünü duymadın mı: “**Şüphesiz, iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar yaratıkların en hayırlısıdır.**” Sen ve takipçilerindir onlar. Sizinle benim randevum [Kevser ismindeki] havuzdur. Ümmetler hesaba çekilmek için diz çöktüklerinde sizler yüzleri parlak olarak çağırılacaksınız.³

1-Tefsir-i Taberi, c.15, cüz.30, s.265, Ebu Carud'dan; Şevahidu't-Tenzil, c.2, s.465, h.1133, Cabir'den, her ikisi de İmam Bakır'dan (a.s) ve s.461, h.1126, İbn-i Abbas'tan, yine s.463, h.1130, Ebu Berze'den; el-Menakıb, Harezmi, s.266, h.247; Kifayetu't-Talib, s.246, her ikisi de Yezid b. Şerahil'den, İmam Ali'den (a.s) ve Resulullah'tan s.a.a).

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.371, h.8967; el-Menakıb, Harezmi, s.111, h.120; el-Emali, Tusi, s.251, h.448; Bişaretu'l-Mustafa, s.122 ve s.192.

3-el-Menakıb, Harezmi, s.265, h.247, Yezid b. Şerahil Ensari'den; Dürri'l-Mensur, c.8, s.589; Keşfu'l-Gumme, c.1, s.316; Tevilu'l-Ayati'z-Zahire, c.2, s.831, h.3, Yezid b. Şerahil'den; el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.68, İbn-i Abbas, Ebu Berze, İbn-i Şerhabil ve İmam Bakır'dan (a.s).

3118 . الإمام الباقر (عليه السلام) : إِنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) قَالَ : يَا عَلِيُّ ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِّ﴾ : أَنْتَ وَشِيعَتُكَ . تَرُدُّ عَلَيَّ أَنْتَ وَشِيعَتُكَ رَاضِينَ مَرْضِيَّينَ¹ .

راجع : ص 451 (خير من أترك بعدي) . وكتاب «شواهد التنزيل» : ج 2 ص 459 - 474 .

10 / 1

خَصْمُ الْكَفَّارِ

﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾² .

3119 . الإمام علي (عليه السلام) : فِينَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾³ .

3120 . صحيح البخاري عن أبي مجلز عن قيس بن عباد عن الإمام علي (عليه السلام) : أَنَا أَوَّلُ مَنْ يَجْتَنِي يَدَيِ الرَّحْمَنِ لِلْخُصُومَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . قَالَ قَيْسٌ : وَفِيهِمْ نَزَلَتْ : ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾ قَالَ : هُمُ الَّذِينَ بَارَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ : عَلِيٌّ وَحَمْرَةُ وَعُبَيْدَةُ ، وَشَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَعُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ⁴ .

1 . تفسير الحبري : ص 372 ح 99 ; شواهد التنزيل : ج 2 ص 465 ح 1134 كلاهما عن جابر .

2 . الحج : 19 .

3 . صحيح البخاري : ج 4 ص 1459 ح 3749 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 2 ص 418 ح 3454 وفيه «نزلت فينا وفي الذين بارزوا يوم بدر عتبة وشيبة والوليد» ، النور المشتعل : ص 144 ح 39 وفيه «فيما نزلت هذه الآية في مبارزتي يوم بدر . . .» وكلها عن قيس بن عباد .

4 . صحيح البخاري : ج 4 ص 1769 ح 4467 و ص 1458 ح 3747 وفيه «وعبيدة أو أبو عبيدة بن الحارث . . .» ، المستدرک علی الصحیحین : ج 2 ص 419 ح 3456 نحوه ، تفسير الطبري : ج 10 الجزء 17 ص 131 ، تفسير الفخر الرازي : ج 23 ص 22 كلاهما عن أبي ذر ؛ سعد السعدي : ص 102 عن أبي مجاهد عن قيس بن عباد ، الأمالي للطوسي : ص 85 ح 128 عن قيس بن سعد بن عباد وليس فيه «قال قيس . . .» .

3118-İmam Bakır (a.s): Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Ey Ali! *“Şüphesiz, iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar yaratıkların en hayırlısıdır.”* Sen ve takipçilerindir onlar; sen ve takipçilerin, bana hoşnut etmiş ve hoşnut edilmiş olarak geleceksiniz.¹

Bkz. s.451 (*Hayru men Etruku Ba'di*) ve *Şevahidu't-Tenzil*, c.2, s.459-474.

10/1

KÂFİRLERİN HASMI (DÜŞMANI)

*Şu iki (grup) ki, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki düşmandır.*²

3119-İmam Ali (a.s): *“Şu iki (grup) ki, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki düşmandır”* ayeti bizim hakkımızda indi.³

3120-Sahih-i Buhari [Ebu Mecz'uz'den, Kays b. Ubad'dan ve İmam Ali'den (a.s)]: Ben kıyamet günü Rahman'ın önünde mahkemeye duracak ilk kişiyim.

Kays diyor ki: *“Şu iki (grup) ki, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki düşmandır”* ayeti onlar hakkında nazil oldu. Onlar Bedir gününde karşılıklı savaşa duranlardır: Ali, Hamza, Ubeyde ve Şeybe b. Rabia, Utbe b. Rabia, Velid b. Utbe.⁴

1-Tefsir-i Hibri, s.372, h.99; *Şevahidu't-Tenzil*, c.2, s.465, h.1134, her ikisi de Cabir'den.

2-Hac, 19.

3-Sahih-i Buhari, c.4, s.1459, h.3749; *el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.2, s.418, h.3454, bu kaynakta “Bizim hakkımızda ve Bedir günü bize karşı savaşan Utbe, Şeybe ve Velid hakkında inmiştir” şeklinde; *en-Nuru'l-Mušteil*, s.144, h.39, bu kaynakta “Bu ayet, Bedir günü benim savaşım hususunda ve bizim hakkımızda inmiştir...” şeklinde; hepsi de Kays b. Ubad'dan.

4-Sahih-i Buhari, c.4, s.1769, h.4467 ve s.1458, h.3747, bu kaynakta “ve Ubeyde veya Ebu Ubeyde b. Haris...”; *el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.2, s.419, h.3456; *Tefsir-i Taberi*, c.10, cüz.17, s.131; *Tefsir-i Fahri Razi*, c.23, s.22, her ikisi de Ebu-zer'den; *Sa'd'us-Suud*, s.102, Ebu Mücahid'den, Kays b. Ubade'den; *el-Emali*, Tusi, s.85, h.128, Kays b. Sa'd b. Ubade'den ve bu kaynakta “Kays diyor ki...” bölümü zikredilmemiş.

- 3121 . صحيح البخاري عن قيس بن عباد : سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقْسِمُ قَسَمًا : إِنَّ هَذِهِ الْآيَةَ : (هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ) نَزَلَتْ فِي الَّذِينَ بَرَزُوا يَوْمَ بدر : حمزة وعلي وعبيدة بن الحارث ، وعُتْبَةُ وشَيْبَةُ - ابْنِي رَبِيعَةَ - وَالْوَلِيدُ بن عُتْبَةَ¹ .
- 3122 . الدر المنثور عن ابن عباس : لَمَّا بَارَزَ عَلِيٌّ وَحَمَزَةُ وَعُتْبَةُ وشَيْبَةُ وَالْوَلِيدُ ، قَالُوا لَهُمْ : تَكَلَّمُوا نَعْرِفُكُمْ .
- قال : أَنَا عَلِيٌّ ، وَهَذَا حَمَزَةُ ، وَهَذَا عُتْبَةُ ، فَقَالُوا : أَكْفَاءُ كِرَامٍ .
- فَقَالَ عَلِيٌّ : أَدْعُوكُمْ إِلَى اللَّهِ وإلى رَسُولِهِ .
- فَقَالَ عُتْبَةُ : هَلُمَّ لِلْمُبَارَزَةِ .
- فَبَارَزَ عَلِيٌّ شَيْبَةَ فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ قَتَلَهُ ، وَبَارَزَ حَمَزَةُ عُتْبَةَ فَقَتَلَهُ ، وَبَارَزَ عُتْبَةُ الْوَلِيدَ فَصَغَبَ عَلَيْهِ ، فَأَتَى عَلِيٌّ (عليه السلام) فَقَتَلَهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ﴾ الْآيَةَ² .
- 3123 . الدر المنثور عن لاحق بن حميد : نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ يَوْمَ بدر : ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ تَارٍ﴾ فِي عُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ ، وشَيْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ ، وَالْوَلِيدُ بنِ عُتْبَةَ ، وَنَزَلَتْ : ﴿إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ :

1 . صحيح البخاري : ج 4 ص 1459 ح 3751 و ح 3748 و ص 1769 ح 4466 كلاهما نحوه ، صحيح مسلم : ج 4 ص 2323 ح 34 ، السنن الكبرى : ج 9 ص 220 ح 18341 و ج 3 ص 391 ح 6116 ، تفسير الطبري : ج 10 الجزء 17 ص 131 ، سنن ابن ماجه : ج 2 ص 946 ح 2835 ، المستدرک على الصحيحين : ج 2 ص 419 ح 3455 ، المصنف لابن أبي شيبة : ج 8 ص 474 ح 31 ، المعجم الكبير : ج 3 ص 149 ح 2954 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 17 ، دلائل النبوة للبيهقي : ج 3 ص 72 ، أسباب نزول القرآن : ص 317 ح 619 والسبعة الأخيرة نحوه ؛ خصائص الوحي المبين : ص 258 ح 197 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 342 ح 684 .

2 . الدر المنثور : ج 6 ص 19 نقلاً عن ابن مردويه وراجع تفسير فرات : ص 272 ح 365 .

3121-Sahih-i Buhari [Kays b. Ubad'dan]: Ebuzer'in yemin ederek şöyle söylediğini duydum; **“Şu iki (grup) ki, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki düşmandır”** ayeti Bedir günü savaşan şu kişiler hakkında indi: Hamza, Ali, Ubeyde b. Haris ve Utbe, Şeybe [Rabia'nın iki oğlu] ile Velid b. Utbe.¹

3122- Dürü'l-Mensur[İbn-i Abbas'tan]: Ali, Hamza ve Ubeyde, Utbe, Şeybe ve Velid'in karşısına savaşa çıkınca onlar dediler ki: Konuşun da sizi tanıyalım!

Ali (a.s), “Ben Ali, bu Hamza ve şu da Ubeyde'dir diye cevap verince dediler ki: Değerli rakiplere.”

Ali (a.s), “Sizi Allah'a ve Resulüne davet ediyorum” dedi.

Utbe, “Haydi, savaş için öne çık” dedi.

Ali (a.s) Şeybe ile savaşa girişti ve çok geçmeden onu öldürdü. Hamza Utbe ile savaştı ve onu öldürdü. Ubeyde Velid'le savaşa girişti, ancak zorlandı. Ali (a.s) (onun yardımına) geldi ve Velid'i de öldürdü. Bunun üzerine Allah şu ayeti nazil etti: **“Şu iki (grup) ki, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki düşmandır.”**²

3123-Dürü'l-Mensur[Lahik b. Hemid'den]: Bedir savaşında şu ayet; **“Şu iki (grup) ki, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki düşmandır; kâfir olanlara ateşten libaslar biçilmiştir, tepelerine de kaynar su dökülecek”** Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia ve Velid b. Utbe hakkında nazil oldu. **“Şüphesiz Allah, iman edip salih ameller işleyenleri içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altından bileziklerle, incilerle süsleneceklerdir. Oradaki giysileri ise ipektir”**

1-Sahih-i Buhari, c.4, s.1459, h.3751, h.3748 ve s.1769, h.4466; Sahih-i Müslim, c.4, s.2323, h.34; Sünenü'l-Kübra, c.9, s.220, h.18341 ve c.3, s.391, h.6116; Tefsir-i Taberi, c.10, cüz.17, s.131; Sünen-i İbn-i Mace, c.2, s.946, h.2835; el-Mustedrek ala's-Sahihayn, c.2, s.419, h.3455; el-Musannef, İbn-i Ebu Şeybe, c.8, s.474, h.31; el-Mucemu'l-Kebir, c.3, s.149, h.2954; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.17; Delailu'n-Nübüvvet, Beyhaki, c.3, s.72; Esbab-ı Nuzuli'l Kurân, s.317, h.619; Hasaisu'l-Vahyi'l-Mubin, s.258, h.197; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.342, h.684.

2-Dürü'l-Mensur, c.6, s.19, İbn-i Merdudiy'e'den. Ayrıca bkz. Tefsir-i Furat, s.272, h.365.

﴿وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ﴾¹ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَحَمْرَةَ ، وَعُبَيْدَةَ بْنِ الْحَارِثِ² .

3124 . البداية والنهاية : قَدْ شَهِدَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، وَكَانَتْ لَهُ الْيَدُ الْبَيْضَاءُ فِيهَا ، بَارَزَ يَوْمَئِذٍ فَغَلَبَ وَظَهَرَ ، وَفِيهِ وَفِي عَمِّهِ حَمْرَةَ وَابْنِ عَمِّهِ عُبَيْدَةَ بْنِ الْحَارِثِ وَخُصُومَهُمُ الثَّلَاثَةِ : عُتْبَةَ ، وَشَيْبَةَ ، وَالْوَلِيدَ بْنَ عُتْبَةَ ، نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَسُولِهِ﴾³ الْآيَةُ

11 / 1

الهادي

﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾⁴

3125 . تاريخ دمشق عن ابن عباس : لَمَّا نَزَلَتْ : ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) : أَنَا الْمُنْذِرُ ، وَعَلِيُّ الْهَادِي ، بِكَ يَا عَلِيُّ يَهْتَدِي الْمُهْتَدُونَ⁵ .

3126 . رسول الله (صلى الله عليه وآله) - لِلْإِمَامِ الْحَسَنِ (عليه السلام) - : يَا حَسَنُ ، إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ : ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ فَأَنَا الْمُنْذِرُ ، وَعَلِيُّ الْهَادِي⁶ .

3127 . الإمام علي (عليه السلام) - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْمُنْذِرُ ، وَأَنَا الْهَادِي⁷ .

1 . الْحَجَّ : 23 و 24 .

2 . الدَّرَ الْمُنْتَوَر : ج 6 ص 20 نقلاً عن عبد بن حميد .

3 . البداية والنهاية : ج 7 ص 224 .

4 . الرعد : 7 .

5 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 359 ، النور المشتعل : ص 118 ح 32 ؛ مجمع البيان : ج 6 ص 427 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 272 ح 580 و ص 350 ح 701 ، خصائص الوحي المبين : ص 118 ح 80 - 82 .

6 . كفاية الأثر : ص 163 ، البرهان في تفسير القرآن : ج 3 ص 227 ح 5444 كلاهما عن الحسن عن أبيه الإمام الحسن (عليه السلام) .

7 . المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 140 ح 4646 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 359 كلاهما عن عباد بن عبد الله .

“Onlar hem sözün hoş olanına ulaştırılmışlar, hem de övgüye lâyık olan Allah’ın yoluna iletilmişlerdir” ayetleri de Ali b. Ebu Talib, Hamza ve Ubeyde b. Haris hakkında indi.¹

3124-el-Bidaye ve’n-Nihaye: Ali (a.s), Bedir’de hazır bulundu ve bu savaşta tam anlamıyla güç ve yeteneğini gösterdi. O gün savaş meydanına çıktı, galip geldi ve zafer kazandı. O, amcası Hamza ve amcası oğlu Ubeyde b. Haris ile karşılarındaki üç düşmanları olan Utbe, Şeybe ve Velid b. Utbe’nin hakkında Yüce Allah’ın şu ayeti nazil oldu: **“Şu iki (grup) ki, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki düşmandır...”**²

11/1

HİDAYETÇİ

Sen, sadece bir uyarıcısın ve bütün kavimler için hidayetçi vardır.³

3125-Tarih-i Dimeşk [İbn-i Abbas’tan]: “**Sen, sadece bir uyarıcısın ve bütün kavimler için hidayetçi vardır**” ayeti indiğinde Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: Ben uyarıcıyım ve Ali hidayetçidir. Ey Ali, hidayete erenler ancak seninle hidayet bulurlar.⁴

3126-Resulullah (s.a.a) [İmam Hasan’a (as.) hitaben]: Ey Hasan! Allah, **“Sen, sadece bir uyarıcısın ve bütün kavimler için hidayetçi vardır”** buyuruyor. Ben uyarıcıyım ve Ali de hidayetçidir.⁵

3127-İmam Ali (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: Resulullah (s.a.a) uyarıcıdır ve ben hidayetçiyim.⁶

1-Dürri’l-Mensur, c.6, s.20, Abd b. Hemid’dan.

2-el-Bidaye ve’n-Nihaye, c.7, s.224.

3-Râd, 7.

4-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.359; en-Nuru’l-Muşteil, s.118, h.32; Mecmau’l-Beyan, c.6, s.427; Şerhu’l-Ahbar, c.2, s.272, h.580 ve s.350, h.701; Hasaisu’l-Vahyi’l-Mubin, s.118, h.80-82.

5-Kıfayetu’l- Eser, s.163; el-Burhan fi Tefsiri’l-Kurân, c.3, s.227, h.5444, her ikisi de Hasan’dan, babası İmam Hasan’dan (a.s).

6-el-Mustedrek ala’s-Sahihayn, c.3, s.140, h.4646; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.359, her ikisi de Ubbad b. Abdullah’tan.

3128 . الأُمالي للصدوق عن عباد بن عبد الله : قالَ عليّ (عليه السلام) : ما نَزَلَتْ مِنَ الْقُرْآنِ آيَةٌ إِلَّا وَقَدْ عَلِمْتُ أَيْنَ نَزَلَتْ ، وَفِيمَن نَزَلَتْ ، وَفِي أَيِّ شَيْءٍ نَزَلَتْ ، وَفِي سَهْلٍ نَزَلَتْ أَوْ فِي جَبَلٍ نَزَلَتْ . قِيلَ : فَمَا نَزَلَ فِيكَ ؟

فَقَالَ (عليه السلام) : لَوْلَا أَنَّكُمْ سَأَلْتُمُونِي مَا أَخْبَرْتُكُمْ ، نَزَلَتْ فِي هَذِهِ الْآيَةِ : ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ فَرَسُولُ اللَّهِ الْمُنْذِرُ ، وَأَنَا الْهَادِي إِلَى مَا جَاءَ بِهِ ¹ .

3129 . تاريخ دمشق عن مجاهد - في الآية الكريمة - : الهادي عليّ بن أبي طالب ² .

راجع : ج 1 ص 491 (أحاديث الهداية) . وكتاب «شواهد التنزيل» : ج 1 ص 381

12 / 1

الوَلِيُّ الْمُتَصَدِّقُ فِي الرُّكُوعِ

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَٰكِعُونَ﴾ ³ .

3130 . المعجم الأوسط عن عمار بن ياسر : وَقَفَ عَلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سَائِلٌ وَهُوَ رَاكِعٌ فِي تَطَوُّعٍ ، فَتَرَعَّ خَاتَمَهُ فَأَعْطَاهُ السَّائِلَ ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَأَعْلَمَهُ ذَلِكَ ، فَتَرَلَّتْ عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَٰكِعُونَ﴾ فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَآلُهُ ثُمَّ قَالَ : مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَآلَهُ ، وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ ⁴ .

1 . الأُمالي للصدوق : ص 350 ح 423 ، روضة الواعظين : ص 131 .

2 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 360 ؛ تفسير الحبري : ص 344 ح 82 وفيه «محمّد (صلى الله عليه وآله) المنذر ، وعليّ (عليه السلام) الهادي» .

3 . المائدة : 55 .

4 . المعجم الأوسط : ج 6 ص 218 ح 6232 ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 223 ح 231 ، النور المشتعل : ص 74 ح 10 نحوه ، الدر المنثور : ج 3 ص 105 .

3128-el-Emali, Saduk [Ubbad b. Abdullah'tan]: Ali (a.s) şöyle buyurdu: Kurân'dan hiçbir ayet inmemiştir ki onun nerede nazil olduğunu, kimin hakkında indiğini, hangi şey hakkında nazil olduğunu; çölde veya dağda indiğini bilmemiş olayım.

“Senin hakkında hangi ayet indi?” diye sordular.

Buyurdu: Eğer bana sormasaydınız size söylemezdim; şu ayet benim hakkımda indi: “*Sen, sadece bir uyarıcısın ve bütün kavimler için hidayetçi vardır.*” Resulullah (s.a.a) uyarıcıdır, ben de onun getirdiğine hidayet edenim.¹

3129-Tarih-i Dimeşk [Mücahid'den bu ayet-i kerime hakkında]: Hidayetçi Ali b. Ebu Talib'tir.²

Bkz. c.1, s.491 (Ehadisu'l-Hidayet) ve Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.381-395.

12/1

RÜKÛDA SADAKA VEREN VELİ

Sizin veliniz ancak Allah'tır, Resulüdür ve namazı hakkıyla yerine getiren, rükû halinde zekât veren müminlerdir.³

3130-el-Mucemu'l-Evsat [Ammar b. Yasir'den]: Bir dilenci, nafile namazının rükûsunda olan Ali b. Ebu Talib'in yanında durdu. Ali yüzüğünü çıkarıp dilenciye verdi; o da gelip bunu Resulullah'a (s.a.a) haber verdi. Bunun üzerine Peygambere (s.a.a) şu ayet nazil oldu: “*Sizin veliniz ancak Allah'tır, Resulüdür ve namazı hakkıyla yerine getiren, rükû halinde zekât veren müminlerdir.*” Resulullah (s.a.a), ayeti okuduktan sonra şöyle buyurdu: Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır. Allahım, ona dost olana dost ol ve ona düşman olanın düşmanı ol!⁴

1-el-Emali, Saduk, s.350, h.423; Ravzatu'l-Vaizin, s.131.

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.360; Tefsir-i Hibri, s.344, h.82, bu kaynakta “Muhammed (s.a.a) uyarıcıdır, Ali de (a.s) hidayetçidir” şeklinde.

3-Maide, 55.

4-el-Mucemu'l-Evsat, c.6, s.218, h.6232; Şevahidu't-Tenzil, c.1,s.223, h.231; en-Nuru'l-Muşteil, s.74, h.10; Dürru'l-Mensur, c.3, s.105.

3131 . تفسير الطبري عن مجاهد - في قوله تعالى : ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ الآية - : نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ; تَصَدَّقَ وَهُوَ رَاكِعٌ¹ .

3132 . المناقب لابن شهر آشوب : اجتمعت الأمة [على]² أَنَّ هَذِهِ الْآيَةُ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) لَمَّا تَصَدَّقَ بِخَاتَمِهِ وَهُوَ رَاكِعٌ ، لَا خِلَافَ بَيْنَ الْمُفَسِّرِينَ فِي ذَلِكَ ، ذَكَرَهُ الثَّعْلَبِيُّ ، وَالْمَأُورِدِيُّ ، وَالْقُسَيْرِيُّ ، وَالْقُرَوبِيُّ ، وَالرَّازِيُّ ، وَالتَّيْسَابُورِيُّ ، وَالْفَلَكيُّ ، وَالطُّوسِيُّ ، وَالطَّبْرِيُّ فِي تَفَاسِيرِهِمْ عَنِ الشُّدِّيِّ ، وَمُجَاهِدٍ ، وَالْحَسَنِ ، وَالْأَعْمَشِ ، وَعُتْبَةَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ ، وَغَالِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، وَقَيْسِ بْنِ الرَّبِيعِ ، وَغَبَايَةَ الرَّبِيعِيِّ ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ، وَأَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ .

وَذَكَرَهُ ابْنُ الْبَيْتِ فِي مَعْرِفَةِ أَصُولِ الْحَدِيثِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَالْوَاجِدِيُّ فِي أَسْبَابِ نُزُولِ الْقُرْآنِ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، وَالسَّمْعَانِيُّ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ عَنْ مُحَمَّدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسٍ ، وَسَلْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ فِي مُعْجَمِهِ الْأَوْسَطِ عَنْ عَمَّارٍ ، وَأَبُو بَكْرِ الْبَيْهَقِيُّ فِي الْمُصَنَّفِ ، وَمُحَمَّدُ الْقَتَالُ فِي التَّنْوِيرِ وَفِي الرَّوْضَةِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ ، وَأَبِي صَالِحٍ ، وَالشَّعْبِيِّ ، وَمُجَاهِدٍ ، وَزُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، وَالتَّنَظِيرِيُّ فِي الْخَصَائِصِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، وَالْإِبَانَةِ عَنِ الْفَلَكيِّ عَنْ جَابِرِ الْأَنْصَارِيِّ ، وَنَاصِحِ الثَّمَمِيِّ ، وَابْنِ عَبَّاسٍ ، وَالْكَلْبِيِّ ، فِي رِوَايَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ الْأَلْفَاظِ مُتَّفِقَةٍ الْمَعْنَى³ . راجع : ج 1 ص 461 (أحاديث الولاية) .

13 / 1

الَّذِي يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ

﴿وَمَنْ النَّاسُ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾⁴ .

1 . تفسير الطبري : ج 4 الجزء 6 ص 289 ، تفسير ابن كثير : ج 3 ص 130 و ص 129 عن سلمة بن كهيل ، تفسير الفخر الرازي : ج 12 ص 28 عن ابن عباس وليس فيه «تصدق وهو راكع» ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 357 عن سلمة ، تذكرة الخواص : ص 15 نحوه ، الدر المنثور : ج 3 ص 105 وأيضاً في نفس الصفحة عن سلمة بن كهيل .

2 . ما بين المعقوفين زيادة منا يقتضيها السياق .

3 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 2 .

4 . البقرة : 207 .

3131-Tefsir-i Taberi [Mücahid'den Yüce Allah'ın "*Sizin veliniz ancak Allah'tır, Resulüdür...*" ayeti hakkında]: Ayet, Ali b. Ebu Talib hakkında nazil oldu. O, rükû halinde sadaka verdi.¹

3132-Menakib-i İbn-i Şehraşub: Ümmet, bu ayetin Ali (a.s) hakkında, rükû halinde yüzüğünü sadaka olarak verdiği zaman indiği konusunda ittifak etmiştir; bu hususta müfessirler arasında ihtilaf yoktur. Sa'lebi, Maverdi, Kuşeyri, Kazvini, Razi, Nişaburi, Feleki, Tusi ve Taberi, kendi tefsirlerinde bunu Suddi, Mücahid, Hasan, A'meş, Utbe b. Ebu Hekim, Galib b. Abdullah, Kays b. Rabi, Abaye Rab'i, Abdullah b. Abbas ve Ebuzer Ğifari'den nakletmişlerdir.

İbn-i Beyyi, "*Marifet-i Usuli'l-Hadis*"te Abdullah b. Ubeydullah b. Ömer b. Ali b. Ebu Talib'den (a.s); Vahidi, "*Esbab-i Nuzuli'l-Kurân*"da Kelbi'den, Ebu Salih'ten, İbn-i Abbas'tan; Sem'ani "*Fazailu's-Sahabe*"de Humeyd Tavil vasıtasıyla Enes'ten; Selman b. Ahmet "*el-Mucemu'l-Evsat*"te Ammar'dan; Ebubekir Beyhaki "*el-Musannef*"te; Muhammed Fettal "*et-Tenvir*" ve "*er-Ravza*" da Abdullah b. Selam'dan, Ebu Salih'ten, Şabi'den, Mücahid, Zürene b. A'yun ve Muhammed b. Ali'den (a.s); Netanzi, "*el-Hasais*"te İbn-i Abbas'tan, "*el-İnabe*"de Feleki'den, Cabir Ensari'den, Nasih Temimi, İbn-i Abbas ve Kelbi'den farklı ibaretlerle bu manayı getirmişlerdir.²

Bkz. c.1, s.461 (*Ehadisu'l-Vilayet*)

13/1

CANINI ALLAH'IN RIZASINA SATAN

"İnsanlardan öylesi var ki, Allâh'ın rızâsını kazanmak için canını satar. Allâh, kullarına çok şefkatlidir."³

1-Tefsir-i Taberi, c.4, cüz.6, s.289; Tefsir-i İbn-i Kesir, c.3, s.130 ve s.129, Seleme b. Kuheyl'den; Tefsir-i Fahri Razi, c.12, s.28, İbn-i Abbas'tan, bu kaynakta "O, rükû halinde sadaka verdi" cümlesi zikredilmemiş; Tarih-i Dımeşk, c.42, s.357, Seleme'den; Tezkiretu'l-Havas, s.15; Dürru'l-Mensur, c.3, s.105, yine aynı sayfada Seleme b. Kuheyl'den.

2-el-Menakib, İbn-i Şehraşub, c.3, s.2.

3-Bakara, 207.

3133 . الإمام زين العابدين (عليه السلام) - في الآية الكريمة - : نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) حِينَ بَاتَ عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ¹ .

3134 . الإمام الباقر (عليه السلام) : أَمَّا قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾ فَإِنَّهَا أُنْزِلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) حِينَ بَدَّلَ نَفْسَهُ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) لَيْلَةً اضْطَجَعَ عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمَّا طَلَبَتْهُ كُفَّارُ قُرَيْشٍ ² .

3135 . تاريخ دمشق عن ابن عباس : بَاتَ عَلِيٌّ لَيْلَةً خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) إِلَى الْمُشْرِكِينَ عَلَى فِرَاشِهِ لِيُعْمِيَ عَلَى قُرَيْشٍ ، وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ) ³ .

3136 . أسد الغابة عن الثعلبي : أُنْزِلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) وَهُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَى الْمَدِينَةِ فِي شَأْنِ عَلِيٍّ : ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ﴾ ⁴ .

3137 . الأُمَالِي لِلطُّوسِيِّ عَنْ أَبِي زَيْدٍ سَعِيدِ بْنِ أَوْسٍ : كَانَ أَبُو عَمْرٍو بْنُ الْعَلَاءِ إِذَا قَرَأَ : (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ) قَالَ : كَرَّمَ اللَّهُ عَلَيَّ ، فِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ⁵ .

3138 . المناقب لابن شهر آشوب : الثَّعْلَبِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ ، وَابْنُ عَقِبٍ فِي مَلْحَمَتِهِ ، وَأَبُو السَّعَادَاتِ فِي فَصَائِلِ الْعَشَرَةِ ، وَالْعَزَائِيُّ فِي الْإِحْيَاءِ ، وَفِي كَيْمِيَاءِ السَّعَادَةِ أَيْضاً ، بِرَوَايَاتِهِمْ عَنْ أَبِي الْيَقْظَانِ ، وَجَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا وَمَنْ يَنْتَبِي إِلَيْنَا نَحْوُ ابْنِ بَابُوِيهِ ، وَابْنِ شاذَانَ ، وَالْكَلْكَلِيِّ ، وَالطُّوسِيِّ ، وَابْنِ عُقْدَةَ ، وَالْبَرْقِيِّ ، وَابْنِ قِيَاضٍ ، وَالْعَبْدِيِّ ، وَالصَّنَوَائِي ، وَالتَّقْفِيِّ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، وَأَبِي رَافِعٍ ، وَهَنْدِ بْنِ أَبِي هَالَةَ ، أَنَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) :

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِيِّ : ص 446 ح 996 عن حكيم بن جببر ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 64 ورواه بطرق عديدة .

2 . تفسير العياشي : ج 1 ص 101 ح 292 عن جابر .

3 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 67 ; الأُمَالِي لِلطُّوسِيِّ : ص 252 ح 451 وراجع مجمع البيان : ج 2 ص 535 وتفسير فرات : ص 65 ح 31 و 32 وشرح الأخبار : ج 2 ص 345 ح 694 .

4 . أسد الغابة : ج 4 ص 98 ح 3789 ; خصائص الوحي المبين : ص 93 ح 62 .

5 . الأُمَالِي لِلطُّوسِيِّ : ص 446 ح 997 .

3133-İmam Zeynulabidin (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: Ali (a.s) hakkında, Peygamberin (s.a.a) yatağında geceyi geçirdiği zaman nazil oldu.¹

3134-İmam Bakır (a.s): Yüce Allah'ın “*İnsanlardan öylesi var ki, Allâh'ın rızâsını kazanmak için canını satar. Allâh, kullarına çok şefkatlidir*” sözüne gelince; bu ayet, Kureyş kâfirleri Peygamberin peşinde olduğu gece Resulullah'ın (s.a.a) yatağına yatarak canını Allah ve Resulü (s.a.a) için bağışlayan Ali b. Ebu Talib (a.s) hakkında inmiştir.²

3135-Tarih-i Dimeşk [İbn-i Abbas'tan]: Resulullah (s.a.a), müşriklerle karşı yola çıktığı gece bunu Kureyşlilere gizlemek için Ali (a.s) onun yatağına yattı ve bu hususta şu ayet indi: “*İnsanlardan öylesi var ki, Allâh'ın rızâsını kazanmak için canını satar.*”³

3136-Usdu'l-Gabe [Sa'lebi'den]: Şanı yüce Allah, Resulü (s.a.a) Medine'ye doğru gittiği sırada Ali'nin hakkında şu ayeti indirdi: “*İnsanlardan öylesi var ki, Allâh'ın rızâsını kazanmak için canını satar.*”⁴

3137-el-Emali, Tusi [Ebu Zeyd Said b. Evs'ten]: Ebu Amr b. Ala, “*İnsanlardan öylesi var ki, Allâh'ın rızâsını kazanmak için canını satar*” ayetini okuduğunda diyordu ki: Allah, Ali'yi yüceltmıştır; sadece onun hakkında bu ayet inmiştir.⁵

3138-Menakib-i İbn-i Şehraşub: Sa'lebi, tefsirinde; İbn-i Akib “*el-Melheme*”de; Ebu's-Saadat “*Fazailu'l-Aşere*”de; Gazali “*el-İhya*” ve “*Kimyau's-Saadet*”de Ebu Yekzan'dan olan rivayetlerinde ve Şiadan bir cemaatle İbn-i Babeveyh, İbn-i Şazan, Kuleyni, Tusi, İbn-i Ukde, Bergi, İbn-i Feyyaz, Abdeli, Safvani ve Sakafi gibi Şiaya mensub sayılan bir grup kendi isnatlarıyla İbn-i Abbas'tan, Ebu Rafi'den ve Hind b. Ebu Hale'den getirdikleri rivayete göre Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu:

1-*el-Emali*, Tusi, s.446, h.996, Hekim b. Cubeyr'den; *el-Menakib*, İbn-i Şehraşub, c.2, s.64, bunu muhtelif kanallarla rivayet etmiştir.

2-*Tefsir-i Ayyaşi*, c.1, s.101, h.292, Cabir'den.

3-*Tarih-i Dimeşk*, c.42, s.67; *el-Emali*, Tusi, s.252, h.451. Ayrıca bkz. *Mecmau'l-Beyan*, c.2, s.535; *Tefsir-i Furat*, s.65, h.31 ve h.32; *Şerhu'l-Ahbar*, c.2, s.345, h.694.

4-*Usdu'l-Gabe*, c.4, s.98, h.3789; *Hasaisu'l-Vahyi'l-Mubin*, s.93, h.62.

5-*el-Emali*, Tusi, s.446, h.997.

أَوْحَى اللَّهُ إِلَى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ : إِنِّي أَخِيْتُ بَيْنَكُمَا ، وَجَعَلْتُ عُمَرَ أَحَدِكُمَا أَطْوَلَ مِنْ عُمُرِ صَاحِبِهِ ، فَأَيُّكُمَا يُؤَيِّرُ أَخَاهُ ؟ فَكَلَاهُمَا كَرَهَا الْمَوْتَ .

فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهَا : أَلَا كُنْتُمَا مِثْلَ وَلِيِّي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؟ أَخِيْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّي ، فَأَثَرُهُ بِالْحَيَاةِ عَلَى نَفْسِهِ ، ثُمَّ ظَلَّ أَوْرَقْدٌ¹ عَلَى فِرَاشِهِ يَقِيهِ بِمُهَجَّتِهِ ! اهْبِطَا إِلَى الْأَرْضِ جَمِيعًا ، فَاحْفَظَاهُ مِنْ عَدُوِّهِ .

فَهَبَطَ جِبْرِيلُ فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ ، وَمِيكَائِيلُ عِنْدَ رِجْلَيْهِ ، وَجَعَلَ جِبْرِيلُ يَقُولُ : بَخ ! مَنْ مِثْلُكَ يَا بَنَ أَبِي طَالِبٍ وَاللَّهِ يُبَاهِي بِكَ² الْمَلَائِكَةُ ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ﴾³ .

3139 . تفسير الفخر الرازي - في تفسير الآية الكريمة - : نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، بَاتَ عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَيْلَةَ خُرُوجِهِ إِلَى الْغَارِ . وَيُرَوَّى : أَنَّهُ لَمَّا نَامَ عَلَى فِرَاشِهِ قَامَ جِبْرِيلُ (عليه السلام) عِنْدَ رَأْسِهِ ، وَمِيكَائِيلُ (عليه السلام) عِنْدَ رِجْلَيْهِ ، وَجِبْرِيلُ يُنَادِي : بَخ ! مَنْ مِثْلُكَ يَا بَنَ أَبِي طَالِبٍ يُبَاهِي اللَّهُ بِكَ الْمَلَائِكَةُ ؟ وَنَزَلَتِ الْآيَةُ⁴ .

راجع : ج 1 ص 145 (الإطار الرائع ليلة المبيت) . وج 5 ص 248 (كوال الإيفار) . وج 7 ص 168 (وضع الأحاديث في ذمته) .

14 / 1

الَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾⁵ .

1 . كَذَا فِي الْمَصْدَرِ ، وَالظَّاهِرُ أَنَّهُ مِنَ الْأَرْقِ بِمَعْنَى السَّهْرِ .

2 . فِي الْمَصْدَرِ : «بِهِ» ، وَالصَّوَابُ مَا أَثْبَتْنَاهُ كَمَا فِي بَحَارِ الْأَنْوَارِ .

3 . الْمَنَاقِبُ لِابْنِ شَهْرٍ أَشُوبَ : ج 2 ص 64 ، بَحَارِ الْأَنْوَارِ : ج 36 ص 43 .

4 . تَفْسِيرُ الْفَخْرِ الرَّازِيِّ : ج 5 ص 221 ، شَوَاهِدُ التَّنْزِيلِ : ج 1 ص 123 ح 133 ؛ إِرْشَادُ الْقُلُوبِ :

ص 224 كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ ، الْعَمْدَةُ : ص 240 ح 367 كُلُّهُمَا نَحْوَهُ .

5 . الْبَقَرَةُ : 274 .

Allah Cebrail ve Mikail'e şöyle vahyetti: "Ben ikinizi kardeş kıldım ve birinizin ömrünü diğerinden uzun ettim. Şimdi hanginiz, kardeşini kendisine tercih eder?" Fakat her ikisi de ölümden rahatsızlık duydular.

Bunun üzerine Allah onlara şöyle vahyetti: Benim velim Ali b. Ebu Talib gibi olamadınız mı? Kendisiyle peygamberim Muhammed'i kardeş kıldım; onun hayatta kalmasını kendi canına tercih etti. Kanıyla onu korumak için yatağına uzandı! İkiniz de yeryüzüne inin ve onu düşmanından koruyun.

Cebrail inip başucunda, Mikail de ayak tarafında oturdu. Cebrail şöyle diyordu: Ne mutlu sana! Ey Ebu Talib'in oğlu, kim senin gibi olabilir ki? Allah seninle meleklerle iftihar etmektedir! Allah şu ayeti indirdi: **"İnsanlardan öylesi var ki, Allâh'ın rızâsını kazanmak için canını satar."**¹

3139-Tefsir-i Fahri Razi [Bu ayet-i kerime hakkında]: Resulullah'ın (s.a.a) mağaraya doğru yola çıktığı geceyi onun yatağında geçiren Ali b. Ebu Talib hakkında nazil oldu.

Şöyle rivayet edilir: O, Peygamberin yatağında uyuduğunda Cebrail (a.s) başucunda, Mikail de (a.s) ayak tarafında durmuştu ve Cebrail şöyle sesleniyordu: 'Ne mutlu sana! Ey Ebu Talib'in oğlu, kim senin gibi olabilir ki? Allah seninle meleklerle iftihar etmektedir!' Sonra bu ayet indi.²

Bkz. c.1, s.145 (el-İysaru'r-Rayi Leylete'l-Mebit), c.5, s.248 (Kemalu'l-İysar) ve c.7, s.168 (Vazu'l-Ahadis fi Zemmihi).

14/1

MALINI GECE- GÜNDÜZ VE GİZLİ- AÇIK OLARAK İNFAK EDEN

"Mallarını gece gündüz; gizli ve açık (Allah yolunda) harcayanlar var ya, onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir."³

1-el-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.64; Biharul-Envar, c.36, s.43.

2-Tefsir-i Fahri Razi, c.5, s.221; Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.123, h.133; İrşadu'l-Kulub, s.224, her ikisi de Ebu Said Hudri'den; el-Umde, s.240, h.367.

3-Bakara, 274.

3140 . المعجم الكبير عن ابن عباس - في قول الله عز وجل : ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ - : نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، كَانَتْ عِنْدَهُ أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ ، فَأَنْفَقَ بِاللَّيْلِ وَاحِدًا ، وَبِالنَّهَارِ وَاحِدًا ، وَفِي الْبَيْتِ وَاحِدًا ، وَفِي الْعَلَانِيَةِ وَاحِدًا¹ .

3141 . تفسير العياشي عن أبي إسحاق : كَانَ لِعَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ لَمْ يَمْلِكْ غَيْرَهَا ، فَتَصَدَّقَ بِدَرَاهِمَ لَيْلًا ، وَبِدَرَاهِمَ نَهَارًا ، وَبِدَرَاهِمَ سِرًّا ، وَبِدَرَاهِمَ عَلَانِيَةً ، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ ؟ قَالَ (عليه السلام) : إِنْجَازُ مَوْعِدِ اللَّهِ .

فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ الْآيَةُ² .

3142 . تفسير الفخر الرازي - في تفسير الآية الكريمة - : فِي سَبَبِ النُّزُولِ وَجُوهٌ :

الأَوَّلُ : لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُخْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾³ بَعَثَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ إِلَى أَصْحَابِ الصُّفَّةِ بِدَنَانِيرَ ، وَبَعَثَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) بِوَسْقٍ⁴ مِنْ تَمَرٍ لَيْلًا ، فَكَانَ أَحَبَّ الصَّدَقَتَيْنِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى صَدَقَتُهُ ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ، فَصَدَقَهُ اللَّيْلُ كَانَتْ أَكْمَلَ .

وَالثَّانِي : قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) مَا كَانَ يَمْلِكُ غَيْرَ أَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ ، فَتَصَدَّقَ بِدَرَاهِمَ لَيْلًا ، وَبِدَرَاهِمَ نَهَارًا ، وَبِدَرَاهِمَ سِرًّا ، وَبِدَرَاهِمَ عَلَانِيَةً ، فَقَالَ (صلى الله عليه وآله) : مَا حَمَلَكَ عَلَى هَذَا ؟ فَقَالَ :

- 1 . المعجم الكبير : ج 11 ص 80 ح 11164 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 358 وأيضاً في نفس الصفحة عن مجاهد ، أسد الغابة : ج 4 ص 99 ح 3789 ، الكشف : ج 1 ص 164 نحوه ، تفسير ابن كثير : ج 1 ص 482 عن مجاهد ، الصواعق المحرقة : ص 131 ، المناقب لابن المغازلي : ص 280 ح 325 ؛ تفسير الحبري : ص 243 ح 10 وفيه «أربعة دنانير» بدل «أربعة دراهم» ، تفسير فرات : ص 71 ح 42 و ص 72 ح 44 عن مجاهد و ح 45 عن أبي عبد الرحمن السلمي والأربعة الأخيرة نحوه .
- 2 . تفسير العياشي : ج 1 ص 151 ح 502 ، بحار الأنوار : ج 41 ص 35 ح 11 .
- 3 . البقرة : 273 .
- 4 . الوسق - بالفتح - : ستون صاعاً ، والصاع مكيال يسع أربعة أمداد (النهاية : ج 5 ص 185 و ج 3 ص 60) .

3140-el-Mucemu'l-Kebir [İbn-i Abbas'tan Yüce Allah'ın "**Mallarını gece gündüz; gizli ve açık (Allah yolunda) harcayanlar**" sözü hakkında]: Ali b. Ebu Talib hakkında nazil olmuştur. Onun dört dirhemi vardı; birini gece, birini gündüz, birini gizlide ve birini açıkta infak etti.¹

3141-Tefsir-i Ayyaşi [Ebu İshak'tan]: Ali b. Ebu Talib'in dört dirhemi vardı ve ondan başka bir şeyi yoktu; bir dirhem gece, bir dirhem gündüz, bir dirhem gizli ve bir dirhem aşıkâra sadaka verdi. Bu haber Peygambere (s.a.a) ulaştığında "Ya Ali, seni bu işe iten neydi?" diye sordu. Ali (a.s), "Allah'ın vaadine ulaşmak" diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: "**Mallarını gece gündüz; gizli ve açık (Allah yolunda) harcayanlar...**"²

3142-Tefsir-i Fahri Razi [Bu ayet-i kerimenin tefsirinde]: Onun iniş sebebi hususunda birkaç görüş vardır:

Birincisi: Yüce Allah'ın "**[Sadakalar] kendilerini tamamıyla Allah yoluna vermiş olan yoksullara aittir**"³ ayeti nazil olduğunda Abdurrahman b. Avf, Suffe Ashabına⁴ birkaç dinar gönderdi. Ali de (a.s) gece vakti bir deve yükü miktarında hurma gönderdi. Bu iki sadakadan onun sadakası Yüce Allah'a daha sevimli idi ki bu ayet nazil oldu. Zira gece verilen sadaka daha kâmil idi.

İkincisi: İbn-i Abbas diyor ki: Ali'nin (a.s) elinde dört dirhemden başka bir şey yoktu; bir dirhem gece, bir dirhem gündüz, bir dirhem gizlice ve bir dirhem açık şekilde sadaka verdi. Peygamber (s.a.a): "Seni buna iten sebep neydi?" diye sorunca dedi ki:

1-el-Mucemu'l-Kebir, c.11, s.80, h.11164; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.358, yine aynı sayfada Mücahid'den; Usdu'l-Gabe, c.4, s.99, h.3789; el-Keşşaf, c.1, s.164; Tefsir-i İbn-i Kesir, c.1, s.482, Mücahid'den; Sevaiku'l-Muhrika, s.131; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.280, h.325; Tefsir-i Hibri, s.243, h.10, bu kaynakta "dört dirhemi" yerine "dört dinarı" şeklinde; Tefsir-i Furat, s.71, h.42 ve s.72, h.44, Mücahid'den ve h.45, Ebu Abdurrahman Silmi'den.

2-Tefsir-i Ayyaşi, c.1, s.151, h.502; Biharu'l-Envar, c.41, s.35, h.11.

3-Bakara, 273.

4 Suffe Ashâbı, Medine'de iş buldukları zaman çalışan, diğer zamanlarda ise mescidde ilim ve ibâdetle meşgûl olan evsiz-barksız bir kesimdi. (Çev.)

أَنْ أَسْتَوْجِبَ مَا وَعَدَنِي رَبِّي ، فَقَالَ (صلى الله عليه وآله) : لَكَ ذَلِكَ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ ¹ .

3143 . المناقب لابن شهر آشوب : ابْنُ عَبَّاسٍ وَالسَّيِّدِيُّ وَمُجَاهِدٌ وَالْكَلْبِيُّ وَأَبُو صَالِحٍ وَالْوَاحِدِيُّ وَالطُّوسِيُّ وَالنَّعْلِيُّ وَالطَّبْرَسِيُّ وَالْمَاوَرِدِيُّ وَالْقُسَيْرِيُّ وَالْثُمَالِيُّ وَالنَّقَّاشُ وَالْقَتَالُ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ وَعَلِيُّ بْنُ حَرْبٍ الطَّائِيُّ فِي تَفَاسِيرِهِمْ : أَنَّهُ كَانَ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) أَرْبَعَةُ دَرَاهِمٍ مِنَ الْفِضَّةِ ، فَتَصَدَّقَ بِوَاحِدٍ لَيْلًا ، وَبِوَاحِدٍ نَهَارًا ، وَبِوَاحِدٍ سِرًّا ، وَبِوَاحِدٍ عَلَانِيَةً ، فَنَزَلَ : ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ﴾ الْآيَةُ ، فَسَمِيَ كُلُّ دِرْهَمٍ مَالًا ، وَبَشَّرَهُ بِالْقَبُولِ ² .

راجع: ج 5 ص 262 (ساحة الكف) . وكتاب «شواهد التنزيل» : ج 1 ص 140 - 149 .

15 / 1

المُؤَذِّنُ بَيْنَ أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَالتَّارِ

﴿وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ التَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ ³ .

3144 . الإمام علي (عليه السلام) : ﴿فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ فَأَنَا ذَلِكَ الْمُؤَذِّنُ ⁴ .

3145 . عنه (عليه السلام) : أَنَا الْمُؤَذِّنُ عَلَى الْأَعْرَافِ ⁵ .

3146 . عنه (عليه السلام) : أَنَا الْمُؤَذِّنُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ أَنَا ذَلِكَ الْمُؤَذِّنُ ،

1 . تفسير الفخر الرازي : ج 7 ص 90 ، ذخائر العقبى : ص 158 وفيه من «قال ابن عباس . . .» .

2 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 71 .

3 . الأعراف : 44 .

4 . شواهد التنزيل : ج 1 ص 267 ح 261 عن محمد ابن الحنفية .

5 . مختصر بصائر الدرجات : ص 34 عن أبي حمزة الثمالي عن الإمام الباقر (عليه السلام) .

“Rabbimin bana olan vaadine layık olmak istedim.” Peygamber (s.a.a) buyurdu: Buna layıksın. Sonra Yüce Allah bu ayeti indirdi.¹

3143-Menakib-i İbn-i Şehraşub: İbn-i Abbas, Suddi, Mücahid, Kelbi, Ebu Salih, Vahidi, Tusi, Sa’lebi, Tabersi, Maverdi, Kuşeyri, Sumali, Neggaş, Fetta, Ubeydullah b. Hüseyin ve Ali b. Harb Tai tefsirlerinde şöyle getirmişler: Ali b. Ebu Talib’in (a.s) dört gümüş dirhemi vardı; birini gece, birini gündüz, birini gizlide ve birini açık şekilde sadaka olarak verdi. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: **“Mallarını gece gündüz; gizli ve açık (Allah yolunda) harcayanlar...”** Böylece her bir dirheme “mal” ismini vererek bunu kabul ettiği konusunda onu müjdeledi.²

Bkz. c.5, s.262 (Semahetu’l-Keff) ve Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.140-149.

15/1

CENNET EHLİ İLE CEHENNEM EHLİ ARASINDAKİ DUYURUCU

“Cennet ehli cehennem ehline, “Rabbimizin bize vaadettiğini biz gerçek bulduk. Siz de Rabbinizin vaadettiğini gerçek buldunuz mu?” diye seslenirler. Onlar, “Evet” derler. O zaman aralarında bir duyurucu, “Allah’ın lâneti zalimlere!” diye seslenir”³

3144-İmam Ali (a.s): “O zaman aralarında bir duyurucu, “Allah’ın lâneti zalimlere!” diye seslenir.” Ben, o duyurucuyum.⁴

3145-İmam Ali (a.s): A’raf üzerindeki duyurucu benim.⁵

3146-İmam Ali (a.s): Dünya ve ahirette duyurucu benim. Şanı yüce Allah buyurdu ki: **“O zaman aralarında bir duyurucu, “Allah’ın lâneti zalimlere!” diye seslenir.”** Ben, o duyurucuyum.

1-Tefsir-i Fahri Razi, c.7, s.90; Zehairu’l-Ukba, s.158, bu kaynakta “İbn-i Abbas diyor ki: ...” cümlesinden itibaren.

2-el-Menakıb, İbn-i Şehraşub, c.2, s.71.

3-Âraf, 44.

4-Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.267, h.261, Muhammed b. Hanefiye’dan.

5-Muhtasar-ı Basairu’d-Derecat, s.34, Ebu Hamza Sumali vasıtası ile İmam Bakır’dan (a.s).

، وقال : (وَأَذِّنْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ) ¹ فَأَنَا ذَلِكَ الْأَذَانُ ² .
 3147 . الكافي عن أحمد بن عمر الحلال : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (عليه السلام) عَنْ قَوْلِهِ
 تَعَالَى : ﴿فَأَذِّنْ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾؟ قَالَ (عليه السلام): الْمُؤَذِّنُ
 أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ³ .

16 / 1

ولايته كمال الدين

﴿الْيَوْمَ يَلَيْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ
 وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ ⁴ .
 ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ
 مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ ⁵ .

3148 . تاريخ بغداد عن أبي هريرة : مَنْ صَامَ يَوْمَ ثِنَايَ عَشْرَةِ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ كُتِبَ
 لَهُ صِيَامُ سِتِّينَ شَهْرًا ، وَهُوَ يَوْمٌ غَدِيرِ خُثَمٍ لَمَّا أَخَذَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) يَدَ عَلِيِّ بْنِ
 أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ : أَلَسْتُ وَلِيِّ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ .
 قَالَ : مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ .

1 . التوبة : 3 .

2 . معاني الأخبار : ص 59 ح 3 ; ينابيع المودة : ج 1 ص 302 ح 4 كلاهما عن جابر الجعفي عن
 الإمام الباقر (عليه السلام) وراجع معاني الأخبار : ص 298 ح 1 وعلل الشرائع : ص 442 ح 1 وتفسير
 القمي : ج 1 ص 231 و ص 282 وتفسير العياشي : ج 2 ص 76 ح 14 وتفسير فرات : ص 159 و
 160 وبحار الأنوار : ج 35 ص 301 ح 25 و ص 304 ح 26 و ص 308 ح 28 وشواهد التنزيل : ج 1
 ص 304 ح 307 والدر المنثور : ج 4 ص 126 .

3 . الكافي : ج 1 ص 426 ح 70 ، تفسير العياشي : ج 2 ص 17 ح 41 ، تفسير القمي : ج 1 ص 231
 وزاد في آخره «يُؤَذِّنُ أَذَانًا يَسْمَعُ الْخَلَاءِقُ كُلُّهَا» وكلاهما عن محمد بن الفضيل ، مجمع البيان :
 ج 4 ص 651 عن الإمام الرضا (عليه السلام) .

4 . المائدة : 3 .

5 . المائدة : 67 .

Yine şöyle buyurdu: “Allah’tan ve Peygamberinden insanlara bir duyurudur bu!”¹ İşte o duyuru benim.²

3147-el-Kâfi [Ahmed b. Ömer Hellal’dan]: Ebu’l-Hasan’a [İmam Kazım (a.s) veya İmam Rıza (a.s)] Yüce Allah’ın, “**O zaman aralarında bir duyurucu, “Allah’ın lâneti zalimlere!” diye seslenir**” sözünü sordum. Buyurdu: Bu duyurucu, Emirülmüminin’dır (a.s).³

16/1

VELAYETİ DİNİN KEMALİ

*“Bugün kâfirler dininizden (onu yok etmekten) ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim.”*⁴

*“Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan, O’nun elçiliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz, Allah, kâfir olan bir topluluğu hidayete erdirmez.”*⁵

3148-Tarih-i Bağdat [Ebu Hureyre’den]: Her kim Zilhicce ayının on sekizinci günü oruç tutarsa ona altmış ay oruç yazılır. O gün, Gadir-i Hum günüdür ki Peygamber (s.a.a), (o günde) Ali b. Ebu Talib’in elinden tutmuş ve şöyle buyurmuştu:

‘Ben müminlerin velisi değil miyim?’ Onlar, “Tabi ki (velisisin)” diye cevap verdiklerinde de şöyle buyurmuştu: Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.

1-Tevbe, 3.

2-Maani’l-Ahbar, s.59, h.3; Yenabiu’l-Mevedde, c.1, s.302, h.4, her ikisi de Ca- bir Cu’fi vasıtasıyla İmam Bakır’dan (a.s). Ayrıca bkz. Maani’l-Ahbar, s.298, h.1; İlelu’ş-Şerayi, s.442, h.1; Tefsir-i Kummi, c.1, s.231 ve s.282; Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.76, h.14; Tefsir-i Furat, s.159 ve 160; Biharul’-Envar, c.35, s.301, h.25, s.304, h.26 ve s.308, h.28; Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.304, h.307; Dürru’l-Mensur, c.4, s.126.

3-el-Kâfi, c.1, s.426, h.70; Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.17, h.41; Tefsir-i Kummi, c.1, s.231, sonuna şu ilavede bulunmuş: “Öyle bir duyuruda bulunur ki tüm yaratıklara sesini işittirir”; her ikisi de Muhammed b. Fuzeyl’dan; Mecmau’l-Beyan, c.4, s.651, İmam Rıza’dan (a.s).

4-Maide, 3.

5-Maide, 67.

فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: بَخَ بَخَ لَكَ يَا بَنَ أَيْ طَالِبٍ ، أَصَبَحْتَ مَوْلَايَ وَمَوْلَى كُلِّ مُسْلِمٍ
فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾¹ .

3149 . النور المشتعل عن أبي سعيد الخدري : إِنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) دَعَا النَّاسَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي غَدِيرِ خُمٍّ ، وَأَمَرَ بِمَا تَحْتَ الشَّجَرِ مِنَ الشَّوْكِ فَقُتِمَ² ، وَذَلِكَ يَوْمَ الْخَمِيسِ ، فَدَعَا عَلِيًّا فَأَخَذَ بِضَبْعِيهِ³ فَرَفَعَهَا حَتَّى نَظَرَ النَّاسُ إِلَى بَيَاضِ إِبْطِي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، ثُمَّ لَمْ يَتَفَرَّقُوا حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ .

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى إِكْمَالِ الدِّينِ ، وَإِتْمَامِ النِّعْمَةِ ، وَرِضَى الرَّبِّ بِرِسَالَتِي ، وَبِالْوِلَايَةِ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) مِنْ بَعْدِي .
ثُمَّ قَالَ : مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ ، اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهَ ، وَعَادِ مَنْ عَاداهُ ،
وَأَنْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ ، وَاخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ⁴ .

3150 . تاريخ دمشق عن أبي سعيد الخدري : نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ فِي عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ⁵ . راجع : ج 1 ص 511 (حديث الغدير) .

- 1 . تاريخ بغداد : ج 8 ص 290 ح 4392 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 233 و 234 ، المناقب لابن المغازلي : ص 19 ح 24 وفيه «أولى بالمؤمنين من أنفسهم» بدل «ولي المؤمنين» ، البداية والنهاية : ج 7 ص 350 ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 203 ح 213 ؛ الأمالي للصدوق : ص 50 ح 2 ، الأمالي للشجري : ج 1 ص 42 ، روضة الواعظين : ص 384 وفيهما «أولى بالمؤمنين» بدل «ولي المؤمنين» .
- 2 . قَمَّ الشَّيْءُ : كُنَّسَهُ (لسان العرب : ج 12 ص 493) .
- 3 . أَخَذَ بِضَبْعِيهِ : أَي بَعْضُودِيهِ (لسان العرب : ج 8 ص 216) .
- 4 . النور المشتعل : ص 56 ح 4 ، مقتل الحسين للخوارزمي : ج 1 ص 47 ؛ الطرائف : ص 146 ح 221 ، المناقب للكوفي : ج 1 ص 118 ح 66 و 137 ح 76 ، خصائص الوحي المبين : ص 61 ح 27 .
- 5 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 237 ، أسباب نزول القرآن : ص 204 ح 403 ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 250 ح 244 وليس فيه «يوم غدير خُمٍّ» .

Ömer b. Hattab da demişti ki: Ne mutlu sana ey Ebu Talib’in oğlu! Benim ve her Müslümanın mevlası oldun.

Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: **“Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim.”**¹

3149- en-Nuru’l-Muşteil [Ebu Said Hudri’den]: Peygamber (s.a.a), Gadir-i Hum’da halkı Ali’ye (a.s) davet etmiştir. Ağaç altında bulunan dikenlerin yolunmasını emretti. O gün Perşembe idi. Sonra Ali’yi (a.s) çağırdı; onun iki pazusundan tutarak havaya kaldırdı: Hatta insanlar Resulullah’ın (s.a.a) koltuklarının altındaki beyazlığı gördüler. Henüz dağılmamışlardı ki şu ayet nazil oldu: **“Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim.”**

Resulullah (s.a.a) buyurdu: Dinin kemale ve nimetin tamama erdirilmesi; Rabbin benim risaletimden ve benden sonra Ali’nin velayetinden hoşnut olmasına karşılık Allahü Ekber!

Sonra şöyle buyurdu: Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır. Allahım, ona dost olana dost ol ve ona düşmanlık edene düşman ol; ona yardım edene yardım et ve onu yüzüstü bırakanı yüzüstü bırak!²

3150-Tarih-i Dimeşk [Ebu Said Hudri’den]: **“Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et”** ayeti Resulullah’a (s.a.a), Gadir-i Hum gününde Ali b. Ebu Talib (a.s) hakkında nazil olmuştur.³

Bkz. c.1, s.511 (Hadisu’l-Gadir).

1-Tarih-i Bağdat, c.8, s.290, h.4392; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.233 ve 234; el-Menakıb, İbn-i Magazilî, s.19, h.24, bu kaynakta “müminlerin velisi” yerine “müminlere kendilerinden daha evla” şeklinde; el-Bidaye ven-Nihaye, c.7, s.350; Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.203, h.213; el-Emali, Saduk, s.50, h.2; el-Emali, Şeceri, c.1, s.42; Ravzatu’l-Vaizin, s.384, bu iki kaynakta da “müminlerin velisi” yerine “müminlere kendilerinden daha evla” şeklinde.

2-en-Nuru’l-Muşteil, s.56, h.4; Maktelu’l-Hüseyn, Harezmi, c.1, s.47; et-Taraif, s.146, h.221; el-Menakıb, Kufi, c.1, s.118, h.66 ve s.137, h.76; Hasaisu’l-Vahyi’l-Mubin, s.61, h.27.s

3-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.237; Esbab-ı Nüzulu’l-Kurân, s.204, h.403; Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.250, h.244, bu kaynakta “Gadir-i Hum gününde” kısmı zikredilmemiş.

17 / 1

مَوَدَّةُ مِنَ الرَّحْمَنِ

(إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا) ¹.

3151 . الدر المنثور عن البراء : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِعَلِيٍّ : قُلْ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي عِنْدَكَ عَهْدًا ، وَاجْعَلْ لِي عِنْدَكَ وُدًّا ، وَاجْعَلْ لِي فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ مَوَدَّةً .

فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ .
قَالَ : فَتَرَلَّتْ فِي عَلِيٍّ (عليه السلام) ².

3152 . الإمام الباقر (عليه السلام) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : يَا عَلِيُّ ، أَلَا أَعْلَمُكَ ؟ قُلْ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي عِنْدَكَ عَهْدًا ، وَاجْعَلْ لِي عِنْدَكَ وُدًّا. فَتَرَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ ³.

3153 . الإمام الصادق (عليه السلام) - فِي الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ - : كَانَ سَبَبُ نُزُولِ هَذِهِ الْآيَةِ : أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) كَانَ جَالِسًا بَيْنَ يَدَي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَقَالَ لَهُ : قُلْ يَا عَلِيُّ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ وُدًّا ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ ⁴.

3154 . عنه (عليه السلام) : دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فِي آخِرِ صَلَاتِهِ رَافِعًا بِهَا صَوْتَهُ يُسْمِعُ النَّاسَ يَقُولُ :

1 . مريم : 96 .

2 . الدر المنثور : ج 5 ص 544 نقلاً عن ابن مردويه والديلمي ، المناقب لابن المغازلي : ص 327 ح 374 ، الكشف : ج 2 ص 425 ، تفسير القرطبي : ج 11 ص 161 ، تذكرة الخواص : ص 17 والثلاثة الأخيرة نحوه ؛ تفسير فرائد : ص 252 ح 342 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 3 ص 93 نحوه .

3 . شواهد التنزيل : ج 1 ص 469 ح 497 عن جابر ؛ المناقب للكوفي : ج 1 ص 194 ح 119 عن جابر بن يزيد ، شرح الأخبار : ج 1 ص 158 ح 107 نحوه .

4 . تفسير القمي : ج 2 ص 56 ، بحار الأنوار : ج 35 ص 354 ح 4 .

17/1

SEVGİSİ RAHMAN'DANDIR

*“İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.”*¹

3151-Dürri'l-Mensur[Berra'dan]: Resulullah (s.a.a), Ali'ye (a.s) hitaben şöyle buyurdu: De ki: Allahım, kendi katında benim için bir söz ver, kendi katında benim için bir muhabbet kıl ve müminlerin sinelerinde benim için bir sevgi oluştursun!

Bunun üzerine Yüce Allah şu ayeti indirdi: *“İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.”* Berra diyor ki: Bu ayet, Ali (a.s) hakkında indi.²

3152-İmam Bakır (a.s): Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: Ya Ali, Sana (bir şey) öğretmeyeyim mi? De ki: Allahım, kendi katında benim için bir söz ver, kendi katında benim için bir muhabbet kıl.

Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: *“İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.”*³

3153-İmam Sadık (a.s) [Bu ayet-i kerime hakkında]: Bu ayetin nüzul sebebi şöyle olmuştur: Emirülmüminin (a.s), Resulullah'ın (s.a.a) önünde oturmuştu. Ona şöyle buyurdu: Ya Ali, de ki: Allahım, müminlerin kalplerinde benim için bir muhabbet kıl. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: *“İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.”*⁴

3154-İmam Sadık (a.s): Resulullah (s.a.a), namazının sonunda sesini cemaate işittirecek kadar yükselterek Emirülmüminin (a.s) hakkında şöyle dua etti:

1-Meryem, 96.

2-Dürri'l-Mensur, c.5, s.544, İbn-i Merdeviyye ve Deylemi'den; *el-Menakıb*, İbn-i Magazilî, s.327, h.374; *el-Keşşaf*, c.2, s.425; *Tefsir-i Kurtubi*, c.11, s.161; *Tezkiretu'l-Havas*, s.17; *Tefsir-i Furat*, s.252, h.342; *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.3, s.93.

3-Şevahidu't-Tenzil, c.1, s.469, h.497, Cabir'den; *el-Menakıb*, Kufi, c.1, s.194, h.119, Cabir b. Yezid'den; *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.158, h.107.

4-Tefsir-i Kummi, c.2, s.56; *Biharu'l-Envar*, c.35, s.354, h.4.

اللَّهُمَّ هَبْ لِعَلِيِّ الْمَوَدَّةَ فِي صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَالْهَيْبَةَ وَالْعِظَمَةَ فِي صُدُورِ الْمُنَافِقِينَ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾¹ .

3155 . عنه (عليه السلام) - في قوله تعالى : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ . : ولاية أمير المؤمنين (عليه السلام) هي الود الذي قال الله تعالى²
3156 . المعجم الأوسط عن ابن عباس : نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ . قَالَ : مَحَبَّةٌ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ³ .

3157 . الإمام علي (عليه السلام) : لَقِيتَنِي رَجُلٌ فَقَالَ : يَا أَبَا الْحَسَنِ ، أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأُحِبُّكَ فِي اللَّهِ ، فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ الرَّجُلِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : لَعَلَّكَ يَا عَلِيُّ اصْطَنَعْتَ إِلَيْهِ مَعْرُوفًا ، فَقُلْتُ : وَاللَّهِ ، مَا اصْطَنَعْتُ إِلَيْهِ مَعْرُوفًا !

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ تَتَوَقَّ⁴ إِلَيْكَ بِالْمَوَدَّةِ .
فَنَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾⁵ .

3158 . تذكرة الخواص عن ابن عباس - في قوله تعالى : ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ . : هَذَا الْوُدُّ جَعَلَهُ اللَّهُ لِعَلِيِّ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ⁶ .

راجع : ج 7 ص 7 (القسم الرابع عشر: حب الإمام علي). وكتاب «بحار الأنوار» : ج 35 ص 183 - 436 وكتاب «شواهد التنزيل» : ج 1 ص 464 - 477.

- 1 . تفسير العياشي : ج 2 ص 142 ح 11 عن عمّار بن سويد ، بحار الأنوار : ج 36 ص 100 ح 44 .
- 2 . الكافي : ج 1 ص 431 ح 90 ، تفسير القمي : ج 2 ص 57 كلاهما عن أبي بصير ، بحار الأنوار : ج 24 ص 333 ح 58 .
- 3 . المعجم الأوسط : ج 5 ص 348 ح 5516 ، المعجم الكبير : ج 12 ص 96 ح 12655 ، النور المشتعل : ص 130 ح 34 ، شواهد التنزيل : ج 1 ص 471 ح 500 ؛ تفسير فرات : ص 248 ح 335 ، خصائص الوحي المبين : ص 107 ح 75 .
- 4 . التّوق : هو الشّوق إلى الشيء والنزوع إليه (لسان العرب : ج 10 ص 33) .
- 5 . المناقب للخوارزمي : ص 278 ح 269 عن زيد بن عليّ عن أبيائه (عليهم السلام) ؛ بحار الأنوار : ج 35 ص 355 ح 5 نقلاً عن المناقب لابن شهر آشوب عن زيد بن عليّ .
- 6 . تذكرة الخواص : ص 16 ؛ كشف الغمّة : ج 1 ص 312 .

Allahım, Ali için müminlerin sinelerinde muhabbet, münafıkların sinelerinde ise heybet ve azamet karar kıl!” Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: “**İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.**”¹

3155-İmam Sadık [Yüce Allah’ın “**İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır**” sözü hakkında]: Emirülmüminin’in (a.s) velayeti, Yüce Allah’ın buyurduğu sevgidir.²

3156-el-Mucemu’l-Evsat [İbn-i Abbas’tan]: Şu ayet Ali (a.s) hakkında indi: “**İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.**” Maksat müminlerin kalbindeki sevgidir.³

3157-İmam Ali (a.s): “Bir kişi yanıma geldi ve dedi ki: Ey Ebu’l-Hasan! Şunu bilesin ki vallahi ben Allah için seni seviyorum.” Resulullah’ın (s.a.a) yanına dönüp o adamın sözünü kendisine ilettim. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: Ya Ali, şayet ona bir iyilik yapmışsın.

Dedim ki: Vallahi ona hiçbir iyilik yapmadım!

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: ‘Hamd olsun Allah’a ki müminlerin kalplerini sana muhabbetle şevklendirdi.’ Bunun üzerine Yüce Allah şu ayetini indirdi: “**İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.**”⁴

3158-Tezkiretu’l-Havas [İbn-i Abbas’tan Yüce Allah’ın “**İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gönüllere) bir sevgi koyacak-**

1-Tefsir-i Ayyaşi, c.2, s.142, h.11, Ammar b. Suveyd’dan; *Biharu’l-Envar*, c.36, s.100, h.44.

2-el-Kâfi, c.1, s.431, h.90; *Tefsir-i Kummi*, c.2, s.57, ikisi de Ebu Basir ’den; *Biharu’l-Envar*, c.24, s.333, h.58.

3-el-Mucemu’l-Evsat, c.5, s.348, h.5516; *el-Mucemu’l-Kebir*, c.12, s.96, h.12655; *en-Nuru’l-Mušteil*, s.130, h.34; *Şevahidu’t-Tenzil*, c.1, s.471, h.500; *Tefsir-i Furat*, s.248, h.335; *Hasaisu’l-Vahyi’l-Mubin*, s.107, h.75.

4-el-Menakıb, Harezmi, s.278, h.269, Zeyd b. Ali vasıtasıyla babalarından (hepsine selam olsun); *Biharu’l-Envar*, c.35, s.355, h.5, *el-Menakıb*, İbn-i Şehrâşub’dan naklen Zeyd b. Ali’dan.

tır” sözü hakkında]: Allah, Ali’ye (a.s) olan bu sevgiyi müminlerin kalplerine bırakmıştır.¹

Bkz. c.7, s.7 (el-Kısmu’r-Rabi Aşer: Hubbu’l-İmam Ali); Biharul-Envar, c.35, s.183-436; Şevahidu’t-Tenzil, c.1, s.464-477)

1-Tezkiretu’l-Havas , s.16; Keşfu’l-Gumme, c.1, s.312.

İÇİNDEKİLER

Beşinci Kısım	5
İmam Ali'nin (A.S) Siyaseti	5
Hükümet Günleri	5
1. Fasil: Nur Biati	5
2. Fasil: Alevî Reformlar	5
3. Fasil: Yönetime Dair Siyaseti	5
4. Fasil: Kültüre Dair Siyaseti	5
5. Fasil: Ekonomiye Dair Siyaseti	5
6. Fasil: Sosyaliteye Dair Siyaseti	5
7. Fasil: Yargıya Dair Siyaseti	5
8. Fasil: Güvenliğe Dair Siyaseti	5
9. Fasil: Savaşa Dair Siyaseti	5
10. Fasil: Devlete Dair Siyaseti	5
1-Dördüncü Fasil	7
İmam'ın Muaviye'ye Karşı İkinci Savaş Kararı	7
İmam'ın Şam'a Hareket Etmeden Yaptığı Konuşma	7
İmam'ın Muaviye'ye Karşı Savaşta Haricilerden Yardım İstemesi	9
İmam'ın Ordusunun Nuheyle'de Konuşlanması	11
Ordunun Şam'a Hareketten Önce Haricilerle Savaşta Israr Etmesi	15
Beşinci Fasil	21
İmam'ın Ordusunun Nehrevan'a Hareketi	21
İmam'ın Haricilere Karşı Tutumunu Değiştirme Sebebi	21
İmam'ın Hareketten Önce Kays B. Sâd'ı Onlara Göndermesi	23
İmam'ın Nehrevan'ın İki Fersah Ötesine Karargâh Kurması	25
İmam'ın Savaşta Olacaklar Hakkında Haber Vermesi	27
Altıncı Fasil	37
Savaş Meydanında Delil Sunmak	37
İmam'ın Haricilere Karşı Getirdiği Deliller	37
İmam'ın İki Ordunun Safları Arasındaki Konuşması	47
Aman Sancağını Kaldırmak	49

Yedinci Fasıl.....	53
Savaş.....	53
Savaştan Önceki Dua.....	53
Savaş Emri.....	53
İmam'ın Şahsen Savaşması	55
İmam'ın Abdullah B. Vahab İle Savaşı.....	59
Zu's-Sudeyye'nin İmam'a Saldırması.....	61
Haricilerin Çabucak İmha Edilişi	61
Nübüvvet Alametlerinden Birinin Ortaya Çıkması Sebebiyle Halkın Sevinci.....	65
İmam'ın Haricilerin Ölülerinin Yanından Geçerken Yaptığı Konuşma.....	71
İmam'ın Haricilerin Tarih Boyunca Süreceğini Bildirmesi	73
İmam'ın Yaralılar Ve Ganimetler Hakkındaki Tutumu	75
İmam'ın Haricilerle Savaşı Tamamlandıktan Sonraki Konuşması ..	77
Sekizinci Fasıl	81
Haricilerden Arta Kalanların İsyanı	81
Dokuzuncu Fasıl.....	85
Hirrit B. Raşid'in Ayaklanması.....	85
Haricilerin İşinin Bitirilmesinden Ardından Muaviye'ye Savaş Kararı.....	101
İmam'ın Şam'a Hareketi İstemediklerinde Ashabını Kınaması...	105
İkinci Fasıl.....	113
İmam'ın Yarenlerini İtaatsizliğin Sonucu Konusunda Uyarması	113
Şamlıların Galebesinden Korkutması.....	113
Dünya Cehenneminden Korkutma	119
Kapsamlı Zilletten Sakındırma.....	129
Sakifli Kölenin Sultasından Korkutması.....	131
Üçüncü Fasıl.....	133
İmam'ın Yarenlerinin İtaatsizliğinden Şikâyeti	133
İtaatsizlere Düşüm.....	133
İnsanların En Kötüsüne Düşüm.....	135
Sayınızın Çokluğunda Fayda Yok.....	137
Ne Kadar Da Kötü Savaş Çıkaranlarsınız Siz	139
Sizinle Adalet Üzerine Çökmüş Karanlığı Gideremem	141

Ne Oluyor Sizin Allah'tan Kaçtığınızı Görüyorum?	143
Derdiniz Ne? Dermanınız Ne?	143
Eğer Bedir Ehli Sayısında Adamım Olsaydı	147
Sizden Her On Kişi Yerine Şamlılardan Bir Kişiye Sahip Olmak İsterdim.....	147
Duyduğuma Göre "Ali Yalan Söylüyor" Diyormuşsunuz	149
Kendimi Bozarak Sizi Düzeltmeyi Uygun Görmem.....	149
Dördüncü Fasıl	153
İmam'ın Yarenlerinden Bazılarının Muaviye'ye Sığınması	153
Necaşi	153
Tarık B. Abdullah.....	155
Hanzala Katib	159
Abdullah B. Abdurrahman	159
Ka'ka B. Şevr	159
Maskala B. Hubeyre	161
İmam'ın Kölesi.....	163
Numan B. Aclan	165
Yezid B. Huceyye.....	165
İmam'ın Muaviye'ye Katılanlar Hakkında Sehl'e Yazdığı Mektup	169
Beşinci Fasıl	169
İmam'ın Yarenlerinden Bazılarının Ayrılması.....	169
Cerir B. Abdullah Beceli	169
Ebu Abdurrahman Sulemi	173
Vail B. Hucr	173
Altıncı Fasıl	177
Malik Eşter'in Şehadeti	177
Hayır Müjdesi.....	177
Malik'in Mısır'a Gönderilişi	177
İmam'ın (A.S) Malik'i Göndermeden Önce Mısır Halkına Yazdığı Mektup.....	179
Malik'in Mısır Hükümetindeki Görevleri	183
Muaviye'nin Malik Eşter'i Öldürmedeki Hilesi	223
İmam'ın Üzüntüsü	229
Muaviye'nin Sevinci	233

Eşter'in Ölümü İle Irak Halkının Hezimetini	233
İmam'ın (A.S) Muhammed B. Ebubekir'e Mektubu	235
Muhammed B. Ebubekir'in Cevabı.....	237
Yedinci Fasıl.....	239
Mısır'ın İşgali	239
Amr B. As'ın Muhammed B. Ebubekir'le Savaşa Gönderilmesi	239
Muhammed B. Ebubekir'in Yardım İstemesi	241
İmam'ın Cevap Mektubu.....	243
İmam'ın Mısır'ı Savunma Çağrısı Ve Yarenlerinin İsyanı	245
Muhammed B. Ebubekir'in Şehadeti	249
İmam'ın Üzüntüsü	255
Muaviye'nin Sevinci	257
İmam'ın (A.S) Muhammed'in Şehadetinden Sonra İbn-İ Abbas'a Mektubu.....	259
İmam'ın (A.S) Muhammed B. Ebubekir'in Öldürülmesinin Ardından Yaptığı Konuşma.....	259
Mısır'ın İşgalinden Sonra İmam'ın (A.S) Ümmete Açık Mektubu	261
Sekizinci Fasıl	279
Muaviye Unsurlarının Baskınları	279
Alevi Siyaset, Emevi Siyaset.....	279
İbn-İ Hazremi'nin Basra'ya Saldırısı	283
Numan B. Beşir'in Baskını	289
Süfyan B. Avf'in Baskını	293
Abdullah B. Mesede'nin Baskını	307
Zahhak B. Kays'ın Baskını	311
Abdurrahman B. Kabas'ın Baskını	321
Busr B. Ertat'ın Baskını	323
Dokuzuncu Fasıl.....	345
Şehadet Arzusu.....	345
Ölüm Görüşeceğim En Sevimli Şeydir	345
Allahım, Ben Onları Yordum Onlar Da Beni!	347
Onuncu Fasıl.....	355
İmam'ın Okuduğu Son Hutbesi.....	355
İmam'ın Yalnız Kalma Nedenleri	361

Sorunun Tesbiti	363
A) İleri Gelenlerin Siyasi Ve Sosyal Değişimlerdeki Rolü.....	365
B) Küfe Halkının İmam'ın Hükümetindeki Rolü.....	365
(1) İsteklerdeki Çelişki	369
(2) Önde Gelenlerin Hıyaneti, Halkın Da Onlara Uyması	371
Sapkınlığın Daha Açık İfadesi	375
Havas Ve Avam Olmak Üzere Herkese Hücceci Tamamlaması ..	377
Havası (İleri Gelen Kesimi) Uyarması	379
Avamı (Halkın Genelini) Uyarması	381
Paylaşımında Adalet	383
Emirlerin Uygulatılmasında Güç Kullanmaktan Kaçınma	389
İmam'ın Gelecekle İlgili Verdiği Haberlerin Gerçekleşmesi.....	391
Yan Faktörler.....	401
A) Kible Ehlini Öldürme Şüphesi	401
B) Ganimetsiz Savaş	405
C) Halis Ve Samimi Dostlarının Kaybı.....	407
Yalnızlığın Zirvesinde İdare Konusundaki Kifayeti	409
Sekizinci Bölüm	415
İmam Ali'nin Şehadeti	415
Birinci Fasıl	417
Peygamberin (S.A.A) Onun Şehadetini Bildirmesi.....	417
Şehadet Arkadadır	417
Sen Öldürüleceksin.....	419
Babam Feda Olsun Yalnız Şehide!	421
Onun Katili Sonrakilerin En Bedbahtı	423
Onun Katili Bu Ümmetin En Bedbahtı	425
Onun Katili İnsanların En Bedbahtıdır.....	427
İkinci Fasıl.....	431
İmam'ın Kendi Şehadetini Bildirmesi.....	431
Ben Öldürüleceğim.....	431
O Bedbaht Neyi Bekliyor	433
Sakalın Başın Kanıyla Boyanması	439
Beni Ne İdüşü Belirsiz Bir Kişi Öldürecek.....	443
İmam Kendi Katilini Tanıyordu	443
Üçüncü Fasıl.....	449

İmam’a (A.S) Suikast Planı.....	449
İmam Ali’ye Suikast Planlayanlar Hakkında Bir Araştırma	455
1- Haricilerin Rolü.....	459
2- Muaviye’nin Rolü	459
3- Kutam’ın Rolü.....	465
Dördüncü Fasil	467
İmam’a (A.S) Suikast	467
On Dokuzuncu Gece	467
On Dokuzuncu Gecenin Şafak Vakti	481
Kâbe’nin Rabbine Yemin Olsun Ki Kurtuldum.....	491
Neden İmam Kendisini Öldürülme Hedefine Bırakmıştır?.....	493
İmam’ın İlminin Kaynakları.....	493
“Neden İmam (A.S) Kendisini Öldürülmek İçin Hedef Etti?”	
Sorusunun Cevapları	495
1-Ayrıntılı İlmin Olmayışı.....	495
2-İlahi Takdirin Gerçekleşmesi Esnasında İlmin Olmayışı	495
3-İmam Şehadeti Seçmekle Mükellefti	497
Şeyh Müfid’in Cevabı	497
Beşinci Fasil	507
Suikasttan Şehadete Kadar	507
İmam’ın Katiline İyilik Yapılmasını Emretmesi.....	507
Yemeğini Hoş, Yatağını Yumuşak Edin	507
Sana İyilik Etmedim Mi?!	513
Ummu Kulsum’ün İbn-İ Mülcem’e Hitabı	513
Doktor Muayenesi	515
İmam’ın Vasiyetleri.....	515
İmam’a Hasta Ziyareti.....	533
İmam’ın Vefatından Az Önceki Sözleri	537
Maşukla Buluşma	539
Yeryüzünün Ağlaması	545
İmam’ın Şehadet Tarihi.....	545
Altıncı Fasil	555
Şehadetinden Sonra	555
Defin İşlemleri.....	555
İmam Hasan’ın Babasının Ardından Okuduğu Hutbe	561

İmam’a Ağıt	563
İmam’ın Öldürülmesi Karşısında Ayşe’nin Tutumu	575
İmam’ın Ölüm Haberini Aldığında Muaviye’nin Söylediği Söz ..	577
İbn-İ Mülcem’in Kısas Edilmesi	577
İmam’ın Kabrinin Yeri	583
İmam’ın Kabrinin Gizli Oluşu	589
İmam’ın Kabrinin Ortaya Çıkması	589
İmam’ın Kabrinin Yeri Hakkında Bir Araştırma	595
Yedinci Fasıl	601
İmam’ın Ziyareti	601
Ziyaretinin Sevabı	601
İmam’ın Ziyaretinde Söylenenler	607
İmam’ın Kabri Yanında Görülmüş Bazı Kerametler	649
İmam’ın Kemaleddin Kummi Hakkındaki Kerameti	649
İmam’ın Kör Bir Adam Hakkındaki Kerameti	651
Bir Hıristiyan Hakkındaki Kerameti	653
Mütevelli Ebu’l-Beka Kayyım İçin Gerçekleşen Olay	653
Dokuzuncu Bölüm	659
Birinci Fasıl	661
Kurân’ın Dilinden Ali	661
Peygamberin Kendisi	663
Peygamberden Bir Şahit	671
Yanında Kitab İlmi Bulunan	677
Mümin	685
Önde Olan	689
Mücahid Mümin	693
Müminlerin Salihi	697
Kavrayan Kulak	699
Yaratıkların En Hayırlısı	703
Kâfirlerin Hasımı (Düşmanı)	707
Hidayetçi	711
Rükûda Sadaka Veren Veli	713
Canını Allah’ın Rızasına Satan	715
Malını Gece- Gündüz Ve Gizli- Açık Olarak İnfak Eden	719
Cennet Ehli İle Cehennem Ehli Arasındaki Duyurucu	723

Velayeti Dinin Kemali.....	725
Sevgisi Rahman’ dandır	729

﴿ 7. Cildin Sonu ﴾